İSLAM TARİHİ 6 • RAŞİD HALİFELER

HZ. ALİ

(RADIYALLAHU ANH)

HAYATI-ŞAHSİYETİ-DÖNEMİ

PROF. ALİ MUHAMMED SALLÂBİ

Telegram: t.me/oxu365

Raşid Halifeler Dönemi: 4

Mü'minlerin Emiri HZ. ALİ

Müellif:
Prof. Ali Muhammed Sallâbi

Tercüme
Şerafettin Şenaslan

Dizgi
Ravza

Kapak&İç Düzen
İrfan Kahramanoğlu

Baskı
Ravza Yayıncılık ve Matbaacılık
Davut Paşa Cad. Kale İş Merk.
No: 51-52 Topkapı-İST
Tel: 0212. 481 94 11

İSTANBUL 2016

RAVZA YAYINLARI
Büyük Reşit Paşa Cad. No:22/42
Vezneciler-İSTANBUL
Tel: 0212. 528 46 17
0212. 514 27 31

www.ravzayayinlari.com.tr
e-mail: ravzamustafa@hotmail.com

Bismillahirrahmanirrahim

MUKADDİME

Hamd Allah'a aittir. Yardımı ve hidayeti O'ndan diler ve O'na istiğfar ederiz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötülüğünden O'na sığınırız. Allah'ın hidayet ettiğini kimse dalalete sürükleyemez, O'nun dalalette bıraktığını da kimse hidayete erdiremez. Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Yalnızca O vardır. O'nun ortağı yoktur. Yine ben şehadet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve Rasulüdür.

"Ey iman edenler, Allah'tan Ona yaraşır şekilde korkun ve ancak müslüman olarak ölün."[2]

"Ey insanlar, sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinizden sakının. Adını anarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz ki Allah sizi gözetliyor."[3]

"Ey iman edenler, Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin. (Çünkü bu sebeple Allah) işlerinizi düzeltir ve günahlarınızı bağışlar. Kim Allah'a ve Rasulüne itaat ederse büyük kurtuluşa ermiş olur."[4]

Ya Rabbî, celâlinin ve azametinin gereği üzere sana hamd olsun. Rızana kavuşmak için sana hamd olsun, rızana kavuştuktan sonra da sana hamd olsun.

Bu kitap Raşit halifelere dair dördüncü kitap. Daha önce Ebubekir Sıddîk, Ömer Faruk ve Osman Zinnûreyn hakkındaki kitaplarımız çıkmıştı. Bu kitaba "Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talibin Hayatı, Şahsiyeti Ve Asrı" adını verdim. Doğumundan şehadetine kadar Hz. Ali'nin hayatına dair ne varsa bu kitapta bulabilirsiniz.[5]

Rabbinin affına, rahmetine ve mağfiretine muhtaç fakir Ali Muhammed Sallâbî

---

2 Âl-i İmrân 102

3 Nisâ 1

4 Ahzâb 70,71

5 Yazar bundan sonra bu mukaddimede işlediği her bir konuyu, istifade ettiği kitapları ve bu kitapların yazarlarını bir bir zikrediyor.

—BİRİNCİ BÖLÜM—

ALİ B. EBÎ TALİB (RA) MEKKE'DE

Birinci Konu

İSMİ NESEBİ VE KÜNYESİ

İsmi ve Nesebi

İsmi; Ali b. Ebî Talib (Abdi Menaf)[6] b. Abdülmuttalib –ki ona Şeybetü'l Hamd denmiştir[7]- b. Haşim b. Abdi Menaf b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Gâlip b. Fihr b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyas b. Mudar b. Nezâr b. Ma'd b. Adnândır.[8] Rasulullah (sav) in amcasının oğlu olduğu için ilk dedesi Abdülmuttalib b. Haşim'de birleşmektedirler. Babası Rasulullah (sav)'in babası Abdullah ile ana-baba bir kardeştir. Doğduğunda kendisine "Esed (Aslan)" ismi verilmişti. Annesi ona babası Esed b. Haşim'in ismini vermişti. Hayber günü söylediği şu şiir de bunu ifade etmektedir:

Anam bana "Aslan" ismini verdi
Korkulu ormanların aslanıyım ben[9]

Annesi ona "Esed" ismini verdiğinde babası Ebu Talib yoktu, gelince bu ismi beğenmedi ve ona Ali ismini verdi.[10]

Künyesi

"Ebu'l Hasan" dır. Hasan onun en büyük oğludur. Annesi Rasulullah (sav)'in kızı Fatıma (ra) dır.

Onun bir künyesi de "Ebu Türâb (Toprağın babası)" tır. Bu künyeyi ona Rasulullah (sav) vermişti. Bu künye ile kendisine nida edildiğinde çok sevinirdi. Bu onun için bir iltifattı. Bu künyeyi ona veriş hadisesi şöyleydi:

Bir defasında Rasulullah (sav) Fatıma (ra)nın evine gitmiş, Ali (ra)'ı evde bulamamıştı. Ona;

---

6 Ebu Talip'in ismi Abdu Menaftır.
7 El İstîâb 3/1089
8 Et Tabakâtü'l Kübrâ 3/19; Sıfatu's Safve 1/308; El Bidâye ve'n Nihâye 7/333; El İsâbe 1/507; El İstîâb 1/1089; El Muntazam 5/66; El Mu'cemu'l Kebîr, Taberânî 1/50
9 Er Riyâdu'n Nadra fî Menâkıbi'l Aşere 617
10 Garîbü'l Hadîs, Hattâbî 2/170; Hilâfetü Ali b. Ebî Talib, Abdülhamid b. Ali Nasır Fakîhî 18
11 Kaylûle öğle vakti yatılan uykudur. El Lisan 11/577

"Amcanın oğlu nerede?" diye sordu. Fatıma (ra);

"Aramızda bazı şeyler geçti, bunun üzerine bana kızdı gitti, kaylûle uykusunu[11] da burada uyumadı." dedi. Rasulullah (sav) yanındaki birine;

"Bak bakalım nereye gitmiş" dedi. Adam geri geldi ve;

"Ya Rasulallah, mescitte yatıyor." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav) onun yanına gitti. Ali (ra) yatıyordu ve ridası da üzerinden düşmüştü. Bu sebeple de üzeri topraklanmıştı. Rasulullah (sav) onun üzerinde toprağı silmeye başladı ve ona;

"Kalk, ey Ebu Türâb!" diye seslendi. Buhârînin rivayetinde Hz. Ali

"Allah'a and olsun ki o ismi bana –başkası değil- Rasulullah (sav) vermiştir." dedi.[12]

Ebu'l Hasan, Ebu'l Hüseyin, Ebu'l Kasım el Haşimî[13] ve Ebu's Sibteyn (İki torunun babası) onun künyelerindendir.[14]

Lakâbı

Emîrü'l Mü'minîn ve Dördüncü Raşit halife onun lakaplarıdır.[15]

Doğumu

Doğum yılı hakkında çeşitli rivayetler vardır. Hasan-ı Basrî onun bisetten on beş ya da on altı yıl önce doğduğunu söylemiştir.[16] İbni İshak onun bisetten on yıl önce doğduğunu söylemiştir.[17] İbni Hacer bu rivayeti tercih etmiştir.[18] El Bakır Muhammed b. Ali bu hususta iki görüş zikretmiştir. Birisi İbni İshakın rivayet ettiği ve İbni Hacerin tercih ettiği bisetten on yıl önce doğduğuna dair söz,[19] diğeri de bisetten beş yıl önce doğduğuna dair sözdür.[20] Benim gönlüm de İbni Hacer'in ve İbni İshak'ın rivayetlerine meylediyor. Buna göre onun doğumu bisetten on yıl önce vuku bulmuştur.[21] Fakihî, Haşimî olup da Kâbe'nin içinde doğan ilk çocuğun Hz. Ali olduğunu zikretmiştir.[22] Hâkim de Hz. Ali'nin Kâbede doğuşu ile ilgili rivayetlerin mütevatir olduğunu nakletmiştir.[23]

---

12 Buhârî 441,3703,3280

13 El Bidâye ve'n Nihâye 7/223

14 Üsdü'l Gâbe 4/16 Sibteyn; Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (ra) dır.

15 Tarihu'l İslam, Zehebî 376; El Bidâye ve'n Nihâye 7/223; Hulasatu Tehzîbi'l Kemâl 25012

16 El Mu'cemu'l Kebîr, Taberânî 1/54 rakam 163, mürsel bir senetle.

17 Es Sîretü'n Nebeviyye 1/262 İsnatsız.

18 El İsâbe 2/501

19 El Mu'cemu'l Kebîr, Taberânî 1/53 rakam 165 isnadı hasendir.

20 A.g.e. 1/53 rakam 166 İsnadı Muhammed Bakır'a kadar hasendir, O ise onu mürsel olarak rivayet etmiştir.

21 Fethü'l Bârî 7/174; El İsâbe 2/507

22 Fakihî; Ahbâr-ı Mekke kitabının yazarıdır.

23 El Müstedrek 3/483 isnatsız.

Ailesi ve Nesli Üzerindeki Etkisi

Anatomi bilimi, psikoloji, ahlak bilimi ve toplum bilim nesil yoluyla ahlakın yeni nesillere intikal ettiğini ifade etmektedir. Bu üç yolla olmaktadır:

1- Babaların ve dedelerin sıkı sıkıya bağlı oldukları ya da sahip olup muhafaza etmeye çalıştıkları değerler; şeref ve haysiyet meselesi olarak görülen değerler; sahip olunan değerlere riayet eden aile fertleri itibar gördüğü halde riayet etmeyen fertlerin anarşist ve isyankâr muamelesi görmesi ve dışlanması.

2- Atalara ve aile büyüklerine ait kahramanlıkların, cömertliklerin, yardımseverliklerin ve sair güzel hasletlerin nesilden nesile aktarılması ve bununla iftihar edilmesi. Çocuk aklı erdiği andan itibaren ölünceye kadar bu nakillerin etkisi altında kalır ve bu nakiller onun duygularını yönlendirir. Büyüklük, şahsiyet, iyilik ve sair hususlar hakkında ölçü olarak bu nakilleri göz önünde bulundurur.

3- Nesiller karakterlerini kan yoluyla birbirlerine intikal ettirirler. Soy bilginleri de bunu ifade etmektedir. Ancak bu, *"Sen Allah'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın, Allah'ın kanununda asla bir sapma da bulamazsın"*[24] ayetinde zikredildiği gibi istisna kabul etmeyen genel bir kaide değildir. Nitekim Rasulullah (sav) de bu hususta şöyle buyurmuştur:

"İnsanlar gümüş ve altın madeni gibi madene benzerler. Fakih oldukları takdirde cahiliye döneminde hayırlı olanlarınız İslamî dönemde de hayırlılarınızdırlar."[25] Yine şöyle buyurmuştur:

"Ameli az olan kişiyi nesebi ileri götürmez."[26]

Bunda nesilden nesile intikal eden kanın takdisi yoktur. Buna bakarak dinî, ilmî ve sair liderliklerin belirli ailelere mahsus olduğunu söylemiyoruz. Bu, eski dünyanın –İslamdan önce- üzerinde yürüdüğü şeydi ki toplumlar bu sebeple her türlü fitneye, fesada, baskı ve zulme maruz kalmışlardı. Tarih kitaplarına bakıldığında bunun çok sayıda örneği görülür. Roma ve Pers imparatorlukları, Yunan ve Hint toplumları ve diğer cahilî toplumlar incelendiğinde bu açıkça görülür.

Bize düşen Emîrü'l Mü'minin Ali (ra)'ın ailesini ve kabilesini anlatmak, doğuştan sahip olduğu kabiliyetlerle yaşadığı toplumun örfünden adetlerinden elde ettiği hasletleri beyan etmektir. Önce Kureyş kabilesi, sonra da Haşimoğulları sülalesini anlatalım.

---

24 Fâtır 43

25 Müsned-i Ahmed 2/539 İsnadı sahihtir.

26 Müslim, Kitabü'z Zikr Ve'd Dua ve't Tevbe

Kureyş Kabilesi

Bütün Araplar Kureyşin nesep, önderlik, güzel konuşma, cömertlik, cesaret ve yiğitlik cihetiyle üstünlüğünü kabul etmektedirler. Bu, Araplar arasında bilinen bir şey olup tartışma götürmez bir hususdur.[27]

Kureyş kabilesi bir çok hususta İbrahim (as)'m şeriatına tabi idiler. Din iman tanımaz, edep haya bilmez Araplar gibi değildiler. Çocuklarını severler, haccederler ve hac ibadetini yaparlardı. Ölülerini kefenlerler, cünüplükten yıkanırlar ve Mecusî ateşgedelerden uzak dururlardı. Kendi kızlarıyla, kızlarının kızlarıyla, kız kardeşleriyle, kız kardeş kızıyla evlenen Mecusilerden uzak dururlar, onların yaptığı gibi yapmazlardı. Daha sonra Kur'an-ı Kerim de onların bu güzel tatbikatını teyit etmiştir. Mehirsiz ve şahitsiz evlenmezlerdi. Boşadıklarında da üç talakla boşarlardı.[28] Şeref cihetiyle üstün olduklarından istedikleri kabileden kız alırlardı. Kimse onlara bir şart koşamazdı. Ancak başka kabileye mensup biri onlardan kız almak isterse ona dindar olma şartını koşarlardı. Şartsız kız vermeyi kendilerine helal görmezler ve bunun şereflerine halel getireceğine inanırlardı. Ancak şartın kabulünden sonra kızı verirlerdi.[29]

Haşimoğulları

Haşimoğulları Kureyşin gözbebeğiydi. Tarih ve siyer kitaplarında onlar hakkında yazılanları –ki o yazılanlar var olanın ancak bir kısmından ibarettir– okuduğumuzda onların ne denli üstün vasıflara sahip kişiler olduklarını görürüz. Onların üstün kişiliklerine, mutedil oluşlarına, zekiliklerine, Kâbe'nin Allah nezdindeki konumuna karşı kuvvetli imanlarına, zulümden ve haktan sapmaktan uzak oluşlarına, himmetlerinin yüksekliğine, zayıflara ve mazlumlara karşı lütufkâr davranışlarına, cömertliklerine, cesaretlerine, yiğitlik ve kahramanlıklarına, hülasa kerem sahibi Resulün ecdadına yaraşır yaşayışa dair her şeyi o kitaplarda görebiliriz. Rasulullah (sav) in yaşadığı ve teşvik ettiği güzel ahlak ile ilgili her ne varsa Kureyş de ondan nasibini almıştı. Şu kadar var ki onlar fetret devrinde yaşıyorlardı. Cahiliye inanışı ve cahiliye adetleri üzere olan kabile mensuplarıyla tam bir uyum içindeydiler.[30] Haşimoğulları toplum içinde sahip oldukları saygınlığa ancak kurbanlar kesmek, ihsanlarda bulunmak, cömertlik etmek ve insanlara hizmet etmek suretiyle ulaştılar.

---

27 Es Sîretû'n Nebeviyye, Nedvî 74
28 Bulû'u'l Ereb Fî Mârifeti Ahvâli'l Arap, Alûsî 1/243
29 El Murtaza, Nedvî 22; Bulû'u'l Ereb Fî Mârifeti Ahvâli'l Arap 1/243
30 Bulû'u'l Ereb Fî Mârifeti Ahvâli'l Arap 1/243

Abdulmuttalib b. Haşim

Abdulmuttalib hem Rasulullah (sav) efendimizin hem de Ali (ra)'ın dedesidir. Abdulmuttalib amcası Muttalib'ten sonra Kâbe'deki Sikâye[31] ve Rifâde[32] görevlerini üstlendi ve daha önce kapatılmış olup yeri kaybolan zemzem kuyusunu da ortaya çıkarttı. Bu hizmetleri sayesinde o, daha önce kavminden hiç kimsenin sahip olmadığı itibara sahip oldu.[33] Abdulmuttalib Kureyşin en zengini değildi. Kusay gibi Kureyşin tek lideri de değildi. Zira Mekke'de ondan daha zengin ve daha yetkili kişiler vardı. Buna rağmen o, kavminin en seçkin kişisiydi. Zira o, Sikâye ve Rifâde görevlerini, bir de zemzem kuyusunun işletilmesi işini üzerinde taşıyordu. Bunlar da Kâbe ile ilintili olan en saygın işlerdi.[34] Abdulmuttalib bu beytin Allah katındaki itibarını çok iyi biliyordu. Bu hususta tam bir iman sahibiydi. Himaye edenin, koruyup gözetenin O olduğunu çok iyi biliyordu. Habeşli Ebrehe ile aralarında geçen konuşma onun güçlü şahsiyetini ortaya koymaktadır. Ebrehe Kabe'yi yıkmaya gelmişti. Kabe'ye alternatif olarak Yemende bir kilise inşa ettirmişti. İnsanların orayı ziyaret etmelerini istiyordu. Mekke'ye girdiğinde adamları Kureyşlilerin hayvanlarını yağmaladı. Onlar arasında Abdulmuttalibin iki yüz devesi de vardı. Abdulmuttalib Ebrehe ile görüşmek için izin istedi. Ebrehe onu kabul etti ve hürmetle karşıladı. Onu ayağa kalkarak karşıladı ve yanına oturttu. Ona hacetini sorduğunda Abdulmuttalib;

"Bana ait iki yüz devenin verilmesini istiyorum." dedi. Abdulmuttalib'in bu sözü Ebrehenin gözünden düşmesine sebep olmuştu, ona;

"Senin ve babalarının mensup olduğu dinin binasını bırakıyorsun da sana ait olan iki yüz deveyi mi istiyorsun?" dedi. Bunun üzerine Abdulmuttalib;

"Ben develerin sahibiyim. O Beytin de bir sahibi var. O onu koruyacaktır." dedi. Ebrehe;

"Ama benden koruyamayacak." dedi. Abdulmuttalib de ona;

"İşte sen ve işte O." dedi.[35]

Abdulmuttalib'in dediği gibi oldu, beytin sahibi beytini korumuş, Ebrehe ile ordusunun çalışmalarını boşa çıkarmıştı. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu husus şöyle nakledilmektedir:

"Onların üzerine sert taşlar atan sürülerle kuşlar gönderdi. Sonunda onları yenilmiş ekin gibi yaptı."[36]

---

31 Sikâye: Hacılara zemzem suyu dağıtma işi.
32 Rifâde: Fakir hacılara yemek dağıtma işi.
33 Es Sîretü'n Nebeviyye, İbni Hişam 1/142
34 El Mufassal Fî Tarihi'l Arab Kable'l İslam, Cevad Ali 4/78; El Murtaza 22
35 Sîretü İbni Hişam 1/49; El Murtaza 23
36 Fil 3-5

Abdulmuttalib, oğullarına zulüm ve taşkınlık yapmaktan sakındırıyordu. Onları güzel ahlaka yönlendiriyor ve çirkin işlerden men ediyordu.[37] Abdulmuttalib seksen yaşının üzerinde olduğu halde öldü. O öldüğünde Rasulullah (sav) sekiz yaşlarındaydı. Buna göre onun miladî 578 yılında öldüğü anlaşılıyor.[38] Onun ölümü sebebiyle Mekke'de günlerce alışveriş yerlerinin açılmadığı zikredilmektedir.[39]

Ali b. Ebî Talib (ra)'ın Babası Ebu Talib

Ebu Talib zengin biri değildi. Kardeşinin oğlunu çok seviyordu. Her nereye gitse onu da yanında götürüyordu. Rasulullah (sav)'in bakımını dedesinden sonra Ebu Talib üstlenmişti.[40] Rasulullah (sav) Allah'a davet etmeye ve hakkı haykırmaya başladığında Ebu Talib onun yanında durmuş, ve başarısı için gayret göstermiştir. Onun bu tavrı Kureyşi çileden çıkarmış ve çeşitli kötülükler düşünmeye sevk etmiştir. Bu zamana kadar duymadıklarını duyanlar Rasulullah (sav)'in yanındaki Ebu Talibin üstün şahsiyeti karşısında şaşkın bir vaziyette duruyorlardı. Ebu Talib kardeşinin oğlu Muhammed (sav) ile birlikte hareket ediyor, hatta Haşimoğullarının lideri olması hasebiyle -müslüman olsun olmasın- Haşimoğullarını ve Abdulmuttaliboğullarını Rasulullah (sav)i korumak üzere tek bir çatı altında topluyordu.[41] Kardeşinin oğlu Muhammed (sav)'e tereddüde ve duraksamaya gitmeden açıkça destek oluyordu. Ebu Talib kavminin kendisiyle birlikte olduğunu ve kendisine yardımcı olduğu görünce onları methetmeye başladı. Onların eski günlerini ve Rasulullah (sav)'in onlar içindeki yerini zikretti. Onu desteklemelerini ve onunla birlikte olmalarını söyledi. Şöyle dedi:

Kureyş iftihar vesilesi için bir araya toplansa bir gün
Abdu Menaf onun başı olurdu
Abdu Menafoğullarının şereflileri bir araya toplansa
Haşimoğullarından çıkar onun şereflileri
Bir gün iftihar etse, muhakkak ki Muhammed
En seçkin ve en mükerrem olanlar içinden süzülür
Kureyşin zayıfı da güçlüsü de bize meydan okudu
Ancak ne muzaffer oldular ne de umduklarına nail olabildiler
Biz geçmişte de zulmü onaylamıyorduk
Yüzlerini buruştururlarsa onu düzeltiriz

37 Bulû'u'l Ereb Fî Mârifeti Ahvâli'l Arap 1/324
38 El Mufassal Fî Tarihi'l Arab Kable'l İslam 4/78
39 Ensâbü'l Eşrâf, Belâzürî 1/78
40 El Murtaza 24; Es Sîretü'n Nebeviyye, İbni Hişam 1/179
41 Fıkhu's Sîreti'n Nebeviyye, Gadbân 184

Ebu Talib Arap halkının, kavmi ile birlikte olmasından korkmuştu. Bunun üzerine Mekke'nin hürmetine, Mekke'deki konumuna ve kavminin eşrafı ile arasında mevcut olan muhabbete sığındığı kasidesini söyledi. O, şiirinde Rasulullah (sav)'e iman bağı ile bağlı olmadığını, ancak ölünceye kadar da onu kimseye teslim etmeyeceğini de beyan ederek şöyle demişti:

Kavmimi görünce, bize karşı sevgisi kalmamış
Bütün ilgiyi ve bağları kesmiş
Bize düşmanlık ve eziyet izhar etmiş
Daimî düşmana boyun eğmiş
Bize karşı, arkamızdan öfkeyle parmaklarını ısıran
Cibilliyetsiz bir toplulukla ittifak etmiş
Sabrettim, uzun esmer mızrağım
Ve Yemen krallarından miras kalan beyaz kılıcımla
Akrabalarımı ve kardeşlerimi beytin yanına getirdim
Saçaklarıyla esvabından tuttum beytin

Ebu Talib Kâbe ve Kâbe içinde bulunan her bir mukaddes şeyle iltica etti. Kandan nehirler aksa da, Kureyşin diğer kollarıyla şiddetli savaşlar olsa da Muhammed (sav)i kimseye teslim etmeyeceğine dair Beyt üzerine yemin etti.

Allah'ın beytine and olsun ki yalan söylediniz,
Onun önünde vuruşup çarpışmadıkça Muhammed'i size bırakmayız
Teslim etmeyiz onun etrafında çarpışmadıkça
Çocuklarımızı ve karılarımızı unutmadıkça
Karşı koyacak size karşı bir topluluk
Su verilmiş kılıç şakırtıları rivayetleri anlatacak

Ebu Talib kardeşinin oğlunu desteklemeye devam etti ve uzun kasideleriyle Kureyş toplumunu salladı da salladı. İslam kabile fertlerinin kalplerine nüfuz etmeye başlayınca Kureyş toplandı ve Haşimoğullarına ve Abdulmuttaliboğullarma karşı bir anlaşma yapma kararı aldı. Bu anlaşmaya göre Kureyş onlardan kız almayacak ve onlara kız vermeyecekti. Yine onlardan mal satın almayacak ve onlara mal satmayacaktı. Bu anlaşma metnini bir kağıda yazdılar ve Kâbe'nin içine astılar. Haşimoğulları ve Abdulmuttaliboğulları Ebu Talibe destek verdiler ve Ebu Talib mahallesine taşındılar.[42] Bu hadise nübüvvetin beşinci yılında Muharrem ayında meydana geldi. Haşimoğulları yaklaşık üç yıl bu

42 Es Sîretü'n Nebeviyye, İbni Hişam 1/350,351

mekanda hapis kaldı. Gizli giden dışında onlara hiçbir şey ulaşmıyordu. Daha sonra olan oldu ve bir güve müşriklerin yazıp Kabe'ye astıkları anlaşma metnini yedi. Rasulullah (sav) bu durumu Ebu Talibe haber verdi.[43] Vesika parçalanmış ve anlaşma bozulmuştu.

Ebu Talib nübüvvetin onuncu yılında Şevval ayında vefat etti. Seksen küsur yaşlarındaydı ve müslüman olmamıştı.[44] Rasulullah (sav)'in hanımı Hatice (ra) da o yıl vefat etmişti. Rasulullah (sav) üst üste musibetler yaşıyordu. Bu sebeple o yıla "Hüzün yılı" dendi.[45]

Emîrü'l Mü'minin Ali b. Ebî Talib (ra)'ın Annesi

Kadri yüce kadın sahabi Fatıma binti Esed b. Haşim b. Abdu Menaf b. Kusay el Haşimiyye (ra)'dır.[46] O, ilk Haşimî erkeği dünyaya getiren Haşimî kadındır.[47]

Ebu Talib babası Abdulmuttalibin vasiyeti üzere Rasulullah (sav)i yanına almış, hanımı Fatıma da Rasulullah (sav)'e bakma şerefine nail olmuştu. Böylece onun ikinci annesi olmuştu. Gücü yettiğince onun ihtiyaçlarını görmüştü. Rasulullah (sav) hayatının yaklaşık yirmi yılını onun yanında geçirmişti.

İslam davetine derhal icabet etmiş ve ilk müslümanlar arasına girmişti. Fazilet sahasında en üst dereceleri ihraz eden hanımlardandı. (Gelini) Hz. Fatıma'ya karşı gösterdiği şefkat ve merhamette de numüne idi. Zira o, ona da Rasulullah (sav) efendimize de iyilik etmekten geri durmuyordu.

Ali (ra) den rivayet edildiğine göre o, annesine;

"Sen su taşıma gibi dış işleri üstlen, o da (Hz. Fatıma) un öğütme ve hamur yapma gibi iç işleri üstlensin." demiştir.[48]

Fatıma binti Esed (ra) Rasulullah (sav)'den hadis rivayet etmek suretiyle de şerefine şeref katmıştır. Onun, Rasulullah (sav) nezdindeki itibarı büyüktü. Rasulullah (sav) ona özel hediyeler gönderirdi. İbni Hacer İsâbe adlı eserinde Ali (ra)'dan şu hadisi nakletmiştir:

Ali (ra) anlatıyor:

Rasulullah (sav)'e kalın ipekten mamul bir kumaş hediye edilmişti.

"Onu Fatıma'lara baş örtüsü olarak kes." buyurdu.[49] Ondan dört baş örtüsü çıkardım. Birini Fatıma binti Rasulullaha,birini Fatıma binti Esede,birini Fatıma binti Hamzaya..." dedi. Dördüncüsünü zikretmedi.[50]

---

43 A,g,e. 1/373-377; El Murtaza 26
44 Bulû'u'l Ereb 324
45 Es Sîre, İbni Hişam 1/45,46; El Murtaza 26
46 Nesebü Kureyş 40; Fedâilu's Sahabe 2/685
47 Fedâilu's Sahabe 2/685
48 Mecmau'z Zevâid 9/356 Hadisin ravileri sikadır.
49 Sünen-i İbni Mâce, Kitabu'l Libas 3596
50 El İsâbe 8/27 rakam 1153

Fatıma binti Esed (ra) yaşarken de vefat ettikten sonra da büyük ikramlara muhatap olmuştur. Zira o, Rasulullah (sav) zamanında vefat etmiş ve defninde ayrı bir muamele görmüştü.[51] Şunu da arz edelim ki onun defni ile ilgili Enes (ra) yoluyla ve diğer sahabeler yoluyla rivayet edilen hadisler zayıftır.

Enes b. Malik (ra)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Ali'nin annesi Fatıma binti Esed vefat ettiğinde Rasulullah (sav) onun yanına gitti, başı ucuna oturdu ve;

"Allah sana merhamet etsin ey annem. Annemden sonra annemdin. Aç kalırdın beni doyururdun. Açıkta kalırdın beni giydirirdin. Güzel kokuları kendin kullanmaz bana ikram ederdin. Bunu da Allah'ın rızasını ve ahiret yurdunu kazanmak için yapardın." dedi. Sonra da azalarının üçer kere yıkanmasını emretti. İçine kafur katılmış su döküleceği zaman da bunu Rasulullah (sav) kendi eliyle döktü. Daha sonra gömleğini çıkardı ve ona giydirdi, sonra da onu kendi hırkasıyla kefenledi. Daha sonra Üsame b. Zeyd'i, Ebu Eyyüb el Ensarî'yi, Ömer b. Hattab'ı ve siyahî bir genci onun kabrini kazmaları için çağırdı. Kabri kazdılar. Lahd bölümüne gelince orasını bizzat kendisi kazdı ve toprağını bizzat kendi eliyle çıkardı. Kabrin kazılması işi tamamlanınca Rasulullah (sav) kabre uzandı ve;

"Dirilten ve öldüren Allah! Her daim diri ve baki olan Allah! Annem Fatıma binti Esed'i bağışla. Ona delilini telkin et. Nebin hürmetine ve benden önceki nebiler hürmetine onun kabrini genişlet. Muhakkak ki Sen merhamet edenlerin en merhametlisisin."[52] diye dua etti, sonra da dört defa tekbir getirdi ve onu Abbas ve Ebubekir (ra) ile birlikte lahde indirdi.[53]

Ali b. Ebî Talib (ra)'ın Kardeşleri

Ebu Talib'in dört erkek çocuğu vardı. Onlar da; Talib –ki künyesini onun adından almıştı- Akîl, Cafer ve Ali idi. İki tane de kız çocuğu vardı. Onlar da Ümmü Hanî ve Cümâne idi. Çocukların tamamının annesi Fatıma binti Esed idi. Talib Akîl'den on yaş büyüktü. Caferle Ali arasındaki durum da böyleydi. Yani; Cafer Ali'den on yaş büyüktü.

Ali (ra) kardeşleriyle ilgili kısa bir bilgi verelim:

Talib b. Ebî Talib

Talib Bedir harbinden sonra müşrik olarak öldü. Onun bilinmeyen bir yere gittiği, bir daha da dönmediği ve kendisinden de haber alınamadığı söylen-

---

51 Emîrü'l Müminin Ali b. Ebî Talib, Ahmed Es Seyyid 24

52 Heysemî, Mecma'uz Zevâid

53 Es Silsiletü'z Zaîfe, Elbânî 1/32 rakam 23

miştir. Rasulullah (sav)i çok severdi. Onun için çok sayıda methiyeleri vardır. Bedir harbi için kerhen yola çıkmıştı. Kureyş ile aralarında şöyle bir konuşma cereyan etti. Onlar "Vallahi, ey Haşimoğulları, -bizimle birlikte olsanız da- sizin Muhammed'le birlikte olduğunuzu biliyoruz." demiş, o da yanındakilerle birlikte Mekke'ye geri dönmüş ve Rasulullah (sav)i öven bir kaside söylemişti. Bedir ashabı da bu kasideyi dinleyip ağlamıştı.[54]

Akîl b. Ebî Talib (ra)

Künyesi Ebu Yezîd idi. Müslüman oluşu Mekke'nin fethi yılında gerçekleşti. Hudeybiye anlaşmasından sonra müslüman olduğu da söylendi. Sekizinci yılın başında hicret etti. Bedir günü esir düşmüş ve fidyesini de amcası Abbas vermiştir. Sahih kitaplarında birkaç defa zikri geçmektedir. Mûte gazasına katılmıştır. Mekke'nin fethi ve Huneyn gazası ile ilgili hadis rivayetlerinde zikri geçmemektedir. Çünkü o, o günlerde hastaydı. İbni Sa'd buna işaret etmiştir. Ancak Zübeyr b. Bekkâr, Hasan b. Ali'ye dayanan rivayetinde onun Huneyn'de Rasulullah (sav) ile birlikte direnen kişiler arasında olduğunu zikretmiştir. Muaviye (ra)'nın hilafeti döneminde vefat etmiştir. Buhârî küçük tarihinde sahih bir senedle onun Harre vakasından önce Yezidin ilk dönemlerinde[55] – doksan altı yaşında iken[56]- vefat ettiğini zikretmiştir.

Cafer b. Ebî Talib (ra)

Cafer (ra) ilk müslüman olanlardandır. Fakirleri çok sever ve onlarla birlikte otururdu. O onlara, onlar da ona hizmet ederlerdi. Habeşistan'a hicret etti. Necaşi ve adamları onun vasıtasıyla müslüman oldular. Sîret-i Nebeviyye adlı eserimde ondan uzun uzun bahsettim. Mûte harbinde şehit düştü. Aldığı yaralar hep ön taraftandı.[57]

Ümmü Hânî binti Ebî Talib (ra)

Rasulullah (sav)'in amcasının kızı. Adının Fâhite, Fatıma ve Hind olduğu söylendi. Ancak birincisi daha meşhurdur. Hübeyre b. Amr b. Âiz el Mahzûmî'nin hanımı idi. Hübeyre'nin ondan Amr adında bir erkek çocuğu olmuştur ki o, onunla künyeleniyordu. Mekke'nin fethinde Ümmü Hânî Mahzum kabilesine mensup iki kişiye eman vermişti. Rasulullah (sav) ona;

---

54 El Cevhere Fî Nesebi'n Nebî ve Ashabihi, Nedvî 23
55 El İsâbe Fî Temyîzi's Sahabe 2/494
56 El Murtaza, Nedvî 24
57 El Murtaza 25

"Senin eman verdiğine biz de eman verdik ey Ümmü Hânî." buyurdu. Ümmü Hânî Rasulullah (sav) efendimizden hadis rivayet etmiş ve Kütübü Sitte başta olmak üzere hadis kitapları ondan hadis rivayet etmiştir. Tirmizî ve diğerlerinin rivayetine göre o Ali (ra) dan sonra bir müddet daha yaşamıştır.[58]

Cümâne Binti Ebî Talib (ra)

Cümâne, Ümmü Abd b. Ebî Süfyan b. El Haris b. Abdülmuttalib'tir. İbni Sa'd ondan annesinin hayatını anlatırken bahsetmiş ve;

"Ebu Süfyan b. El Haris'ten oğlu Caferi dünyaya getirmiştir. Rasulullah (sav) ona Hayber malından otuz vesk[59] ihsanda bulunmuştur.[60]

Ali b. Ebî Talib (ra)'ın Eşleri ve Çocukları

Rasulullah (sav)'in kızı Fatıma'dan[61] Hasan ve Hüseyin adında iki oğlu –ki onlardan daha tafsilatlı bir şekilde bahsedeceğiz- ve Zeyneb el Kübrâ ve Ümmü Gülsüm el Kübrâ adında iki kızı dünyaya geldi. Havle binti Cafer b. Kays b. Mesleme'den Muhammed el Hanefiyye dünyaya geldi. Temîmoğullarından Leyla binti Mes'üd b. Halid'den Ubeydullah ve Ebubekir dünyaya geldi. Ümmü'l Benîn binti Hizâm b. Halid b. Cafer b. Rebîa'dan Abbas el Ekber, Osman, Cafer el Ekber ve Abdullah dünyaya geldi. Esma binti Ümeys el Has'amiyye'den Yahya ve Avn dünyaya geldi.[62] Sahbâ'dan[63] Ömer el Ekber ve Rukıyye dünyaya geldi. Ümâme binti'l Âs b. Rebi'den[64] Muhammed el Evsat dünyaya geldi. Ümmü Sa'd binti Urve b. Mes'ûd es Sakafî'den Ümmü'l Hasan ve Remle el Kübrâ dünyaya geldi. Ümmühât-ü Evlad'dan Muhammed el Asgar, Ümmü Hânî, Meymûne, Zeyneb es Suğrâ, Remle es Suğrâ, Ümmü Gülsüm es Suğrâ, Fatıma, Ümâme, Hatice; Ümmü'l Kirâm, Ümmü Seleme, Ümmü Cafer, Cümâne ve Nefîse dünyaya geldi. Mehyât binti İmruu'l Kays'tan da küçük yaşta ölen bir kız çocuğu dünyaya geldi.

İbni Sa'd "Bunlar dışında Ali (ra)'m çocuğu bizim nezdimizde sabit değildir." demiştir.[65] Ali (ra)'ın on dört erkek çocuğu ve on dokuz da kız çocuğu bulunmaktadır. Kız çocuklarının on yedi olduğu da söylenmiştir. Ali (ra)'ın nesli şu beş kişiden devam etmiştir: Hasan, Hüseyin, Muhammed İbnu'l Hanefiyye,

---

58 El İsâbe Fî Temyîzi's Sahabe 9/317,318

59 Bir Vesk: Altmış sa' miktarında bir ölçektir. Bir Sa' da; 2. 917 kg. dır.

60 El İsâbe 4/259,260; El Murtaza 27

61 Hz. Fatıma Hz. Alinin ilk hanımı olup Hz. Ali o vefat edinceye kadar başka bir hanımla evlenmedi.

62 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/332

63 Sahbâ; Ümmü Habîb binti Rebîa b. Büceyr'dir.

64 Ümâme'nin annesi Rasulullah (sav)in kızı Zeynep (ra)dır.

65 Tabakâtü'l Kübrâ 3/20

Abbas İbnu'l Kilâbiyye ve Ömer İbnu't Ta'lîbiyye.[66] Allah'ın izniyle Hz. Fatıma'dan ve onun zürriyeti olan Hasan'dan, Hüseyin'den ve Ümmü Gülsüm'den bu kitapta bahsedeceğiz.

Bedenî Vasıfları

İbni Abdi'l Ber anlatıyor:

Gördüğüm en yakışıklı kişilerdendi. Orta boylu idi. Güzel yüzlüydü, gözleri karaydı. Güzellikte dolunay gecesindeki ay gibi idi. İri yapılıydı. Geniş omuzluydu. Yaratılışı son derece mükemmeldi. Zarifti. Boynu gümüş ibrik gibiydi. Arka tarafları hariç başında saçı yoktu. Gür sakallıydı. Omuz başları avcı hayvanların omuz başı gibi güçlü idi. Dirsekten aşağısı da pazuları gibi güçlü idi. Tuttuğu kişi nefes alamazdı. Şişmana yakındı. Elleri ve kolları güçlüydü. Harp için yürüdüğünde süratle giderdi. Güçlüydü, cesurdu, metanet sahibiydi.[67]

66 A,g,e. 3/19,20; El Bidâye Ve'n Nihâye 7/331-333;Menhecü Ali İbni Ebî Talib Fi'd Dâveti İlellah, Süleyman el 'Id 29-31

67 El İstîâb 3/1123

İkinci Konu

HZ. ALİ'NİN MÜSLÜMAN OLUŞU VE HİCRETTEN ÖNCE MEKKE'DE YAPTIĞI İŞLER

Müslüman Oluşu

Allahu Teala'nın Ali b. Ebî Talib (ra) üzerindeki en büyük nimetlerinden birisi de onu Rasulullah (sav)'in himayesinde yetiştirmesidir. Bu şöyle oldu; Kureyş kabilesi şiddetli kıtlığa düşmüştü. Ebu Talib'in de çoluk çocuğu kalabalıktı. Rasulullah (sav), amcası Abbas'a – ki o, Haşimoğullarının en zenginlerindendi-

"Ey Abbas, kardeşin Ebu Talib'in çoluk çocuğu kalabalık. İnsanların içinde bulundukları sıkıntıyı görüyorsun. Yardımcı olalım da onun yükünü hafifletelim. Birer tane çocuğunu alalım ve onların bakımını üstlenelim." dedi. Abbas;

"Olur." dedi. Birlikte Ebu Talib'e gittiler ve ona;

"Şu içinde bulunduğumuz sıkıntı geçene kadar çoluk çocuğunla ilgili yükünü hafifletmek istiyoruz."dediler. O da;

"Akîl'i bana bırakın. Diğerleri hususunda serbestsiniz." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav) Ali'yi, Abbas da Cafer'i aldı. Ali (ra) nübüvvet devrine kadar Rasulullah (sav)'in yanında kaldı. Nübüvvet gelince de derhal iman etti. Cafer de Abbas'ın yanında iken müslüman oldu.[68]

Rasulullah (sav)'in iyiliğe karşı iyilikle muamele ettiğini görüyoruz. Dedesi Abdulmuttalib vefat ettiğinde amcası Ebu Talib onu himayesine alıp büyütmüştü. Şimdi sıra ondaydı. Bu, Allahu Teala'nın Ali (ra)'a olan en büyük nimetlerinden biri idi. Zira onu bizzat Allahu Teala tarafından edeplendirilen kişi edeplendirecekti. Onu himaye edecek, koruyup gözetecek kişi ahlakı Kur'an olan kişiydi. Onun bu Kur'anî ahlakı Ali (ra) da geçecekti -ki öyle de oldu- Rasulullah (sav) efendimizin terbiyesi ona yetti.

O, İslamın doğduğu evde büyüdü. Küçük yaştan itibaren İslamın ruhuna vakıf oldu. Bu, daha davet başlamadan olmuştu. İnsanların kurtuluşu için harekete geçilmeden, bu hususta yardımcılar aranmadan önce olmuştu. Hazreti

---

68 Es Sîretü'n Nebeviyye, İbni Hişam 1/246

Hatice (ra) dan sonra ilk önce kimin müslüman olduğu hususu alimler arasında ihtilaflı bir konudur. Kimi "Hz. Ebubekir" derken kimi de "Hz. Ali" demiştir. Alimlerden bir kısmı da bu ihtilafı şu şekilde gidermişlerdir. İlk müslüman olanlar şunlardır; hür erkeklerden Ebubekir (ra), çocuklardan Ali (ra), kadınlardan da Hatice (ra)'dır. Ancak ilk müslüman olan kişinin Hz. Hatice olduğu kesindir. Azatlı kölelerden ilk müslüman olan da Zeyd b. Hârise (ra)'dır.[69] Buna göre çocuklardan ilk müslüman olan kişi Ali (ra) tır.

Ali (ra) Nasıl Müslüman Oldu?

İbni İshak rivayet ediyor:

Ali b. Ebî Talib (ra) Hatice (ra)nın müslüman olmasından sonra Rasulullah (sav)'e gelmişti. Geldiğinde onları namaz kılarken gördü. Rasulullah (sav)'e;

"Bu nedir ey Muhammed?" diye sordu. Rasulullah (sav);

"Bu, Allah'ın, kendisi için seçtiği ve onunla peygamberlerini gönderdiği dinidir. Binaenaleyh ben seni tek olan Allah'a ve O'na ibadete, Lât ve Uzzâ'yı da inkara davet ediyorum." dedi. Bunun üzerine Ali (ra)

"Bu, bu güne kadar hiç duymadığım bir şey. Ebu Talib'e söylemeden bir karar veremem." dedi. Rasulullah (sav) bu sırrın açığa çıkmasını uygun görmemişti. Zira henüz açıkça davet emri gelmemişti. Ali'ye;

"Ey Ali, müslüman olmasan da bunu gizle." dedi. O gece öyle geçti. Daha sonra Allah, Ali'nin kalbine İslamı yerleştirdi. Sabah olur olmaz Rasulullah (sav)'in yanına koştu ve;

"Beni neye davet etmiştin ey Muhammed?" dedi. Rasulullah (sav) de ona;

"Allah'tan başka ilah olamadığına, tek olduğuna ve ortağı olmadığına şehadet etmeye, Lât ve Uzzâ'yı inkâr etmeye ve bütün putlardan teberri etmeye." buyurdu. Ali (ra) kelime-i şehadeti getirdi ve müslüman oldu. Müslüman oluşunu babasından gizledi. Ancak o, bundan sonra Rasulullah (sav)'e babasından korkarak geliyordu.[70]

Ali (ra) ile Ebu Talib Arasında Geçenler

İbni İshak anlatıyor:

İlim ehli biri demiştir ki; Rasulullah (sav) namaz vakti geldiğinde Mekke'nin vadilerinden birine gidiyordu. Ali b. Ebî Talib (ra) da babasından, am-

---

69 El Bidâye ve'n Nihâye 3/26-28; El Evâil Mine's Sahabe Ve Zu'l Fadli Minhum Ve'n Necâbe, Rıdvan Cami 23

70 El Bidâye Ve'n Nihâye 3/4

calarından ve diğer kişilerden gizli olarak onunla gidiyordu. Orada namaz kılıyorlar, akşam olunca da geri dönüyorlardı. Onlar bu minval üzere bir müddet devam ettiler. Günün birinde onlar namaz kılarken Ebu Talib onları gördü. Rasulullah (sav)'e;

"Ey kardeşimin oğlu, bu ibadet ettiğin din de nedir?" diye sordu. Rasulullah (sav);

"Ey amca,bu, Allah'ın, meleklerinin, peygamberlerinin ve babamız İbrahimin dinidir. O Allah beni kullarına peygamber olarak gönderdi. İşte –ey amca- nasihat etmeye gayret ettiğim ve hidayete çağırdığım insanlar arasında buna en layık olan kişi sensin. Bana icabet etmeye ve bu hususta bana yardım etmeye en hak sahibi olan da sensin." dedi. Bunun üzerine Ebu Talib;

"Ey Kardeşimin oğlu, ben atalarımın dininden ayrılamam. Ancak Allah'a and olsun ki ben sağ olduğum müddetçe bu hususta sana hiç kimse zarar veremez." dedi. Ali'ye de şöyle dediği nakledilir;

"Oğlum, üzerinde olduğun bu nedir?" diye sordu. O da;

"Baba, Allah'a ve Rasulüne iman ettim. O'nun getirdiklerini de tasdik ettim. Allah için onunla birlikte namaz kıldım ve ona tabi oldum." dedi.

Bazıları Ebu Talib'in şöyle dediğini naklederler:

"O (Muhammed), seni ancak hayra götürür. Onun peşini bırakma."[71]

Ali (ra) Rasulullah (sav) İle Birlikte Mekke'de Put Kırdı mı?

Ali (ra) den şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav) ile birlikte Kabe'ye gittik. Rasulullah (sav) bana;

"Çök" dedi. Çöktüm. Omuzlarıma çıktı. Onu kaldırmak istedim. Ancak (zorlandım), o benim zayıflığımı gördü de indi. Kendisi çöktü ve

"Omuzlarıma çık." buyurdu. Ben de onun omuzlarına çıktım. Beni kaldırdı. Bana öyle geldi ki dileseydim semaya ulaşabilirdim. Kâbe'nin üzerine çıktım. Kâbe'nin üzerinde sarıdan ya da bakırdan olan bir heykel vardı. Onun sağındakileri, solundakileri, önündekileri ve arkasındakileri boşaltmaya başladım. Ona ulaştığımda Rasulullah (sav) bana "At onu." buyurdu. Onu yere attım. Cam şişe gibi kırıldı. Sonra indim. Sonra da Rasulullah (sav) ile birlikte birileri bizi görmesin diye evlerin arasında kaybolunca kadar koştuk.[72] Bu hadisin isnadı zayıftır. Ayrıca bu hadis üzerine bazılarının dediği gibi hüküm bina etmek de doğru değildir. Zira Mekke döneminde her şey aslı üzere sabit kaldı. Rasulullah (sav) ashabını İslam düşmanlarına ya da onların putlarına kar-

71 Es Sîretü'n Nebeviyye, İbni Hişam 1/246; El Murtaza 35

72 Müsned-i Ahmed; El Mevsûatü'l Hadîsiyye 644. İsnadı zayıftır. Hâkim isnadını sahih görmüş, Zehebî de "İsnadı zayıf, metni münkerdir." Demiştir. Ahmed Şakir de "Hadis sahihtir." demiştir. 2/58

şı güç kullanmaktan men ediyordu. Mekke'nin fethinden sonra ancak Mekke'nin putlardan temizlenme işine girişti. Bu büyük fetihten sonra ancak Arap yarımadasının şirk ve tağut merkezlerinden temizlenmesi için seriyyeler gönderdi. Bu iş için güç ve kudret hasıl olduktan sonra ancak bu işe girişti.

Ali (ra) Ebu Talib'i Rasulullah (sav)'in İrşadıyla Defnetti mi?

Ali (ra) Peygamber (sav)'e geldi ve;

"Ya Rasulallah, Ebu Talib öldü." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav) Git, onu defnet." buyurdu. Ali (ra);

"O müşrik olarak öldü." dedi. Rasulullah (sav);

"Git, onu defnet." buyurdu. (Ali (ra) anlatıyor):

"Onu defnettikten sonra peygamber (sav)'e döndüm. Bana;

"Yıkan." buyurdu.[73] (Başka bir rivayette de şöyle demiştir):

"Git yıkan, sonra da hiçbir yapmadan bana gel." buyurdu. Gittim yıkandım. Sonra da ona döndüm. Bana dünyanın hiçbir nimetine değişmeyeceğim dualarla dua etti. Ravi Abdurrahim Es Sülemî diyor ki:

"Ali (ra) ölü yıkadığında yıkanırdı."[74]

Ali (ra)'ın Sezgisi ve Ebu Zer el Gıfârî (ra)'ı Rasulullah (sav)'a Götürmede Oynadığı Rol

Mekke döneminde müslümanlar gizli gizli faaliyet yapıyorlardı. Hatta en yakın insanlardan dahi sakınıyorlardı. Gizliliğin muhafazasına dair nebevî emirler açık ve kesindi. Ali (ra) Ebu Zer el Gıfârî (ra)'ın Rasulullah (sav)'in bulunduğu mekana götürülmesinde büyük rol oynamıştı.

Ebu Zer (ra) cahiliye adetlerini kabul etmiyor, putlara tapmaktan sakınıyordu. Allah'a ortak koşanlardan da teberri ediyordu. Müslüman olmadan önce üç yıl Allah için namaz kılmıştı. Namazda belirli bir kıblesi yoktu. Haniflere benzemeye çalışıyordu. Rasulullah (sav)i duyunca derhal Mekke'ye geldi. Onu birilerine sormayı uygun görmedi. Gece olunca Kâbe'nin civarında bir yere uzandı. Bu esnada onu Ali (ra) gördü ve yabancı biri olduğunu anladı. Hiçbir şey sormaksızın onu evine misafir etti. Sabah olunca Ebu Zer (ra) Mescidi Harama gitti. Akşama kadar orada kaldı. Akşam olunca yine Ali (ra) onu gördü ve ikinci defa misafir etti. Üçüncü gece de aynı şeyler oldu. Sonra Ali (ra)

---

73 Müsned-i Ahmed 644 İsnadı zayıftır.

74 Es Sahihu'l Müsned Fî Fedâili's Sahabe 188; Mustafa Adevî "Bütün rivayet yolları hasendir." demiştir.

ona Mekke'ye geliş sebebini sordu. Ebu Zer (ra) ona güvenince Allah'ın Rasulünü görmek için Mekke'ye geldiğini söyledi. Bunun üzerine Ali (ra);

"Doğru yoldasın. O, Allah'ın Rasulüdür. Sabah olunca beni takip et. Şayet senin aleyhine olacak bir durum görürsem ayakkabımı düzeltiyormuş ya da su dökünüyormuş gibi yaparım. Sen durup beni bekleme, git. Geçip gittiğimde de beni takip et." dedi. Ebu Zer onun dediğini yaptı ve Rasulullah (sav) ile karşılaştı. Onu dinledi ve müslüman oldu. Rasulullah (sav) ona;

"Kavmine dön ve sana emrim gelinceye kadar onları haberdar et." buyurdu. Ebu Zer;

"Nefsim yed-i kudretinde olan Zâta and olsun ki onların arasında hakkı haykıracağım." dedi ve Mescid-i Harama gitti. En yüksek sesiyle haykırmaya başladı;

"Eşhedü en la ilahe illellah

ve eşhedü enne Muhammed'en abduhu ve Rasuluhu" dedi.

Oradakiler üzerine çullandılar. Yere yatırmış dövüyorlardı. Bu esnada Abbas b. Abdulmuttalib geldi ve Gıfar kabilesinin intikam almak isteyeceğini ve bunun da ticaretlerine zarar vereceğini söyleyerek onları sakındırdı ve Ebu Zer (ra)'ı onlardan kurtardı. Mekke kervanları Şam'a giderken Gıfar kabilesinin topraklarından geçiyordu.[75]

Ebu Zer (ra) Mekke'ye gelmeden önce Peygamber (sav) durumunu öğrenmesi ve onunla konuşması için kardeşini göndermişti. Kardeşi Mekke'ye gelmiş, Rasulullah (sav)i dinlemiş, sonra da Ebu Zer'in yanma dönmüştü. Ebu Zer'e;

"Güzel ahlak ile emrediyor ve (şiire benzer ancak) şiir olmayan sözler söylüyor." dedi. Bunun üzerine Ebu Zer;

"İstediğim cevabı getirmedin." dedi ve bizzat kendisi gitmeye karar verdi. Bunun üzerine kardeşi ona;

"Mekke halkına karşı dikkatli ol. Zira onlar onu benimsemiyorlar ve ona karşı duruyorlar." dedi.[76]

Bu Hadiseden Alınacak İbretler ve Dersler

1-Malumat elde etmek için dikkatli olmak, aceleci davranmamak. Ebu Zer (ra) Mekke halkının Rasulullah (sav) ile görüşmek isteyenleri hoş karşılamadığını biliyordu. Bu sebeple ağırdan aldı ve dikkatli davrandı. Bunu güvenlik için yapmıştı. Çünkü durumun hassasiyeti bunu gerektiriyordu. Eğer Kureyşten

---

75 Sahîhu'l Buhârî (Fethu'l Bârî) 7/173

76 Müslim 4/1923 Rakam 2473; Sahîhu's Sîreti'n Nebeviyye, İbrahim el Ali 83; Es Sîretü'n Nebeviyyetü's Sahîha, Ömerî 1/145

herhangi birine sormuş olsaydı geliş maksadı anlaşılacaktı. Ayrıca hem eziyet görecek hem de şehirden çıkarılacaktı. Bu yüzden hedefine de vasıl olamayacaktı. Kavminin topraklarından itibaren zorlu bir yolculuk yapması bunun için değildi.

2- Malumat elde etmeden önce ihtiyatlı davranmak. Ali (ra) Ebu Zer (ra)'a Mekke'ye geliş sebebini sorduğunda o, -üç gün kendisini misafir eden biri olsa da- aşırı ihtiyatı sebebiyle ona asıl geliş sebebini söylememiştir. Söylediğinde de kimseye söylememesi şartıyla söylemiştir. Bu, ihtiyatın en üst derecesidir ki Ebu Zer (ra) bu sayede umduğuna nail oldu.

3- Emniyetle ilgili olarak belirli işaretler geliştirmek. Ali (ra) ve Ebu Zer (ra) ayakkabıyı düzeltirmiş gibi yapmak ya da su dökülüyormuş gibi yapmak gibi belirli bir işaret üzerinde anlaştılar. Bu işareti kendilerini gözetleyen birilerini hissettiğinde yapacaktı. Daru'l Erkam'a gitmeden önce bu tedbirleri almışlardı. Ayrıca takip uzak bir mesafeden olacaktı ki onları görenler onların birlikte gittiğini anlamayacaktı.

4- Bu geçici tedbirlerin alınması sahabe-i kiram efendilerimizin emniyet işine ne derece önem verdiklerini göstermektedir. Bu, onları bütün hareketlerde düzenli ve planlı olmaya sevk etmiştir. Onların sahip olduğu bu hassasiyete bu asırda ne kadar da muhtacız. İslam devletlerinin, müslüman halkların, İslamî cemaatlerin, teşkilatların ve organizasyonların zayıf ve istikrarsız olduğu bu dönemde bu hassasiyete ne kadar da muhtacız. Bu hassasiyet müslümanlar için özel bir okul, gelişmiş bir sistem, müstakil bir alet ve yüksek rakamlı bir bütçe demektir. Bu hadise vesilesiyle bütün müslümanlar emniyet tedbirleri hususunda hassasiyet sahibi olacaklardır. Emniyet tedbirleriyle ilgili bilgiler hemen her yerde yüksek fiyata satılır. Hatta yeri geldiğinde o bilgileri elde etmek için kişiler canlarını bile feda ederler. İş bu merkezde olduğuna göre müslümanlara düşen emniyet tedbirleri hususunda hassas olmak ve düşmana ne sır ne de fırsat vermemektir.[77]

Ali (ra), İslama Davet İçin Kabileleri Rasulullah (sav) İle Birlikte Gezerdi

Ebân b. Ta'leb, İkrime'den, o da İbni Abbas'tan rivayet ediyor:

Ali b. Ebî Talib bana anlattı; Şöyle dedi:

Allah, Arap kabilelerine İslamı arz etmesini Rasulüne emrettiğinde Rasulullah (sav) ile birlikte ben ve Ebubekir de Mina'ya gittik. Orada bir Arap cemaatine yöneldik. Ebubekir öne çıktı ve onlara selam verdi. Ebubekir her türlü hayırda önde giden biriydi. Nesep ilmini iyi bilen biriydi. ... Sonra başka bir

77 Durûsun Fi'l Kitmân, Mahmud Şît Hattab 9

cemaate yöneldik. O cemaat üzerinde sekinet ve vakar vardı. Ebubekir onlara yöneldi ve selam verdi. Sonra da onlara;

"Sizler Kimsiniz?" diye sordu. Onlar;

"Şeyban b. Sa'lebe." dediler. Ebubekir Rasulullah (sav)'e döndü ve

"Anam babam sana feda olsun. Bunlar insanların göz bebeği kimseler. Bunlar arasında Mefruk gibi biri var. O onların içinde en güzel konuşanı ve en yakışıklı olanı. Onun sadrına kadar inen iki saç örgüsü var." dedi. Mefruk mecliste olanların içinde olup Ebubekir'e en yakın olanları idi. Ebubekir onlara;

"Kaç kişisiniz?" diye sordu. Mefruk;

"Binden fazlayız. Bin kişi de azlık sebebiyle mağlup olmaz." dedi. Ebubekir;

"Gücünüz kuvvetiniz nasıl?" diye sordu. Mefruk;

"Düşmanla karşılaştığımızda gazabımız en üst seviyeye çıkar, gazabımız tuttuğunda da düşmana karşı şiddetle mücadele ederiz. Bizler savaş atlarını çocuklara, silahları sağmal develere tercih ederiz. Zafer Allah'tandır. Bazen kazanırız, bazen de kaybederiz. Herhalde sen Kureyşli birisin?" dedi. Ebubekir;

"Allah'ın Rasulü ile ilgili bir haber size ulaştı ise işte Allah'ın Rasulü." dedi. Mefruk;

"Ey Kureyşli, bizi neye davet ediyorsun?" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Sizi Allah'tan başka ilah olmadığına, bir olduğuna ve ortağı olmadığına, benim de Allah'ın kulu ve Rasulü olduğuma şehadet etmeye, beni barındırmaya ve beni korumaya davet ediyorum. Zira Kureyş Allah'a karşı dayanışma içine girdi ve Rasulünü yalanladı. Haktan yüz çevirip batıla sarıldı. Allah ganidir ve hamde layıktır." buyurdu. Mefruk;

"Ey Kureyşli, başka neye davet ediyorsun? Allah'a and olsun ki bundan daha güzel bir söz işitmedim." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"De ki: Gelin size Rabbinizin haram kıldığı şeyleri söyleyeyim: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, anaya babaya iyilik yapın, yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin sizin ve onların rızkını veren Biziz. Gizli ve açık kötülüklere yaklaşmayın, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. Allah bunları size düşünesiniz diye buyurmaktadır."[78] ayetini okudu. Bunun üzerine Mefruk;

"Allah'a and olsun ki güzel ahlaka ve güzel işlere davet ettin. Seni yalanlayanlar ve sana karşı dayanışma içine girenler hata etmişler." dedi. Sonra da sözü Hânî b. Kabîsa'ya bıraktı.

"Hânî bizim önderimiz ve dinî liderimizdir." dedi. Hânî;

"Ey Kureyşli, sözlerini işittim. Bir konuşmayla üzerinde bulunduğumuz dini terk edip senin dinine tabi olmayı düşüncesizlik ve kısa görüşlülük olarak

78 En'am 151

görüyorum. Nitekim acelede zillet vardır. Bizler geride bıraktığımız kişiler adına herhangi bir anlaşma yapamayız. Ne var ki sen de biz de ayrılırız, sonra düşünürüz." dedi. Sonra konuşmaya katılmasını istercesine Müsenna b. Hârise'ye baktı ve;

"Bu Müsenna bizim liderimiz ve ordularımızın komutanı." dedi. Müsenna – daha sonra müslüman oldu-

"Ey Kureyşli, sözlerini işittim. Dinimizi terk edip senin dinine tabi olma hususunda söz Hânî b. Kabîsa'nın dediği gibidir. Bizler iki suyun arasında yaşıyoruz." dedi. Rasulullah (sav) de;

"Hangi iki su?" diye sordu. Müsenna;

"Kisranm nehri ve Arap suyu. Kisra tarafında olanlar herhangi bir cürüm işlediğinde affedilmezler ve mazeretleri de kabul edilmez. Biz oraya Kisra ile anlaşma yaparak yerleştik. Ona yeni bir şey ihdas etmeyeceğimize ve yenilik çıkaran herhangi birini barındırmayacağımıza dair söz verdik. Ey Kureyşli, sanıyorum ki senin davet ettiğin bu iş kralların hoşuna gitmeyen işlerden biri. Ama eğer istersen seni Arap suyu tarafındaki yerde barındırır ve sana orada yardım ederiz." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Doğru söylediğinizde cevapta hata etmezsiniz. Allah azze ve cellenin dinine ancak onu her yönüyle muhafaza edecek kişiler yardım edebilir. Allahu Teala'nın sizi onların arazilerine ve topraklarına çok geçmeden hakim kılmasına ve kadınlarını size vermesine ne dersiniz. Allah'ı tesbih ve takdis eder misiniz?" dedi. Bunun üzerine Numan b. Şerik

"O zaman onlar senin olsun." dedi.[79]

Bu Hadis-i Şerifte Ali (ra)'ın Aldığı Çeşitli Dersler ve İbretler

1-Rasulullah (sav) İslam dinine ücret ya da menfaat karşılığında yardım edecek bir kuvveti istemiyor. Zira İslam daveti Allah'a davettir. Burada temel esas; ona inanan ve ona yardım etmek isteyen kişilerde tam bir ihlasın bulunması ve ancak Allah'ın rızasını kazanmak için yapılmasıdır. Yardım ve fedakârlıkla elde edilmek istenen şey nüfuz ve saltanat sahibi olmak olmamalı. Kişinin hedefi o kişinin çalışmasını şekillendirir. Buna göre yardımdan sonraki hedef maddi menfaat gözetmekten uzak olmalı. Ancak böyle olursa yardımın devamlılığı garanti olur, böyle olursa bozulmadan muhafazası garanti olur, böyle olursa olabildiğince ileri seviyede yardım garanti olur ve böyle olursa onun yolunda canlar feda edilir.[80] Dolayısıyla Allah'a davet eden bir cemaate iltihak etmek isteyen kişinin herhangi bir makam ya da herhangi bir dünyevi menfaat şartı

---

79 El Bidâye ve'n Nihâye 3/142-145; El Beyhakî, Delâilü'n Nübüvve; İsnadı sahihtir. İbni Kesir de ondan nakletmiştir.

80 El Cihad ve'l Kıtal Fi's Siyaseti'ş Şer'iyye 1/421

koşmaması gerekir. Zira bu davet Allah içindir. Emir de O'na aittir, dilediğine nasip eder. Davet işine girişen kişi ancak Allah'ın rızasını gözetir ve ancak O'nun sancağını yükseltmek için çalışır. Eğer niyet makam mevki olursa bu, o kişinin niyetinin bozukluğunu gösterir ki bu da tehlike alametidir.[81] Bu sebeple Yahya b. Muaz er Râzî şöyle demiştir:

"Kendisinden riyaset kokusu aldığım hiç kimse felah bulmadı."[82]

2- Rasulullah (sav) kabile reislerinden davet için istediği yardımın davetle ters düşen uluslar arası anlaşmalarla kayıtlı olmamasına dikkat ediyordu. Zira bu durum davetin anlaşmalı devletlerden zarar ya da tehdit görmesine sebep olabilir.[83] Şartlı ya da cüz'î himaye kastedilen hedefi gerçekleştirmez. Şayet Kisra Rasulullah (sav)i yakalamayı ya da kendisine teslim edilmesini istese Şeybanoğulları ona karşı gelemeyecekse, Rasulullah (sav)'e ve etbaına hücum etse ona karşı harbe girmeyecekse onlarla görüşmenin ne alemi var.[84]

3- "Allahu Teala'nın dinine ancak onu her yönüyle muhafaza edecek kişiler yardım edebilir." Rasulullah (sav) kendisini Fars suyu civarında değil de Arap suyu civarında muhafaza edebileceklerini söyleyen Müsenna'ya böyle cevap vermişti. Siyaseti derinlemesine tetkik edenler İslamın uzak görüşlülüğünü net bir şekilde görürler.[85]

4- Ali (ra), müslüman olduktan sonra İslamın Müsenna ve kavmi üzerindeki etkilerini ve Benî Şeyban kabilesinin Farslara karşı nasıl mücadele ettiğini bizzat müşahede etmiştir. Müsenna b. Haris'e, Sıddîk (ra) döneminde Irak'ı fetheden komutanlardan biri oldu. Bu dine iman ona Farslara karşı savaşmaya cüret kazandırmıştır.

Rasulullah (sav)'in Benî Şeyban liderleri ile görüşmesi esnasında Ali (ra)'ın aldığı dersler ve ibretlerden bir kısmı işte bunlardı.

Ali (ra)'ın Rasulullah (sav) İçin Canını Ortaya Koyması

Kureyş kabilesi Daru'n Nedve'de toplanmış ve Rasulullah (sav)i öldürme ve bu şekilde ondan kurtulma kararı almıştı. Allahu Teala bunu Rasulüne bildirdi. Rasul (sav) mahlukatın en akıllısıydı. Kendisini öldürmek üzere gelenleri kapıda bekletmeyi başardı. Ali b. Ebî Talib'e o gece kendi yatağında yatmasını emretti. Rasulullah (sav)i öldürmek üzere gelen düşmanlar evi kuşatmışken onun yatağına girmeye kim cesaret edebilir? Yatakta olanın kim olduğunu fark edemeyeceklerini bildiği halde o evde kalmaya kim cesaret edebilir? Böyle bir

---

81 Vekefâtun Terbeviyye Mine's Sîreti'n Nebeviyye, Abdülhamid el Bilâlî 72
82 Sıfatu's Safve 4/94
83 El Cihad ve'l Kıtal Fi's Siyaseti'ş Şer'iyye 1/421
84 Et Tehalûf es Siyasî Fi'l İslam, Münir Gadbân 53
85 A,g,e. 64

şeye ancak en kahraman ve en cesur kişiler Allah'ın lutfuyla muvaffak olabilir.[86] Rasulullah (sav) ona bizzat düşmanları tarafından emanet edilmiş olan emanetleri sahiplerine teslim edinceye kadar Mekke'de kalmasını emretmişti. Bu ne büyük adalet! Ne büyük güvenilirlik![87]

Bir rivayete göre Rasulullah (sav) Ali (ra)'a;

"Yatağımda uyu. Bu yeşil elbisemi de üzerine al. Onunla uyu. Onlardan sana asla kötü bir şey erişmeyecek."[88] buyurdu.

İbni Hacer anlatıyor:

Musa b. Ukbe, İbni Şihab'dan naklediyor:

Ali Rasulullah (sav)'in yatağına yattı ve örtündü. Kureyş geceyi ihtilaf içinde geçirdi. Önce kimin saldıracağına karar veremiyorlardı. Sabah olunca yatakta yatanın Ali olduğunu gördüler. Ona Rasulullah (sav)i sordular O da;

"Bilmiyorum." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav)'in firar ettiğini anladılar.[89]

İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Ali, Rasulullah (sav)'in elbisesini giyip yatağına yattığında nefsini satın aldı."[90] Allah'ın rızasını ve ahiret yurdunu isteyen Ali ve mücahit sahabeler hakkında şu ayeti kerime nazil oldu:

"İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah'ın rızasını ara(yıp kazan) mak amacıyla nefsini satın alır. Allah, kullarına karşı şefkatli olandır."[91]

Ali (ra)'ın bu tavrında bir takım dersler ve ibretler vardır. Onlardan bir kaçını arz edelim:

1-Rasulullah (sav)'in hicret planının bir gereği olarak birinin onun yerine yatması ve müşrikleri bir müddet için de olsa oyalaması gerekiyordu. Arkadaşı Ebubekirle birlikte tehlikeli bölgeyi geçinceye kadar bunun olması gerekiyordu.[92]

2- Ali (ra)'ın Rasulullah (sav)'in emrine icabet etmesinde sadakat sahibi samimi müslüman asker için bir model var. Zira o, komutanı için hayatını ortaya koydu. Çünkü komutanın selameti davanın selameti, komutanın ölümü davanın başarısızlığı demekti. Ali (ra)'m kendini feda ederek Rasulullah (sav)'in yatağına yatması hakikaten büyük fedakârlıktı. Zira Kureyş gençlerinin kılıçları her an onun boynunu vurabilirdi. Ancak o buna aldırış etmedi. Allah'ın Rasulüne, ümmetin peygamberine ve davetin komutanına tereddütsüz tabi oldu.[93]

---

86 El Hikmetu Fi'd Daveti ilellah, Kahtânî 235
87 Et Tabakâtü'l Kübrâ 3/22; Tarihu'l Hulefa, Suyûtî 166
88 Es Sîre, İbni Hişam 2/91; Fethü'l Bârî 7/236
89 Fethu'l Bârî 7/236
90 Fedâilu's Sahabe 1168 Isnadı hasendir.
91 Bakara 207
92 Hulefâu'r Rasul 36
93 Es Sîretü'n Nebeviyye, Sibâî 345

3- Rasulullah (sav)'e karşı mücadele ettikleri ve onu öldürmeye kastettikleri halde müşriklerin ona emanet mallar bırakması onların içine düştükleri büyük tezadı göstermektedir. Onu yalanlıyorlar, ona sihirbaz, deli ve yalancı gibi yakıştırmalarda bulunuyorlardı. Ne var ki etraflarında da ondan daha güvenilir ve daha dürüst birini bulamıyorlardı. Emanet bırakmak istedikleri malları ona emanet ediyorlardı. Bu, onların onu yalanlamasının onun dürüstlüğü hakkındaki bir şüphe sebebiyle olmadığına delalet etmektedir. Onların onu yalanlamalarının sebebi; kibirleri ve onun getirdiği hakka tabi olmaktan kaçınmalarıdır. Liderliklerinin ve azgınlıklarının bitirileceği korkusudur.[94] Nitekim ayeti kerimede şöyle buyurulmaktadır:

"Onların söylediklerinin seni üzdüğünü elbette biliyoruz. Onlar aslında seni yalanlamıyorlar, fakat, o zalimler Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar."[95]

4- Rasulullah (sav)'in Ali (ra)'a emanetleri yerlerine tevdi etmesine dair emri sıkıntının hat safhada olduğu nazik bir dönemde olmuştur. Böyle bir durumda hicret planının başarıya ulaşmasından başka bir şey düşünülmez. Buna rağmen Rasulullah (sav) ne bu emanetleri unutmuş, ne de onların sahiplerine iadesinden geri kalmıştı. Böyle durumlarda kişi bırakın başkasını kendi nefsini bile unutur.[96] Kendisine eziyet eden düşman da olsa emanet sahiplerine hıyanet etmekten kaçınmıştır. Zira emanete hıyanet etmek münafıkların vasfıdır ki mü'minler bu vasıftan uzak dururlar.[97]

5- Bu büyük hadise Ali (ra)'ın ne derece cesur biri olduğunu göstermektedir. O, kendisine emredileni yerine getirirken ne denli tehlikeli bir işe atıldığını gayet iyi biliyordu. Eve bir anda girebilirler ve yatanı teşhis etmeden öldürebilirlerdi. Ya da sabah evden çıkarken kim olduğunu anlamadan bir anda üzerine atılabilirlerdi. Bütün bir gece beklemişlerdi. Bir anı gözlüyorlardı. O anı en iyi şekilde değerlendirmek isteyeceklerdi. Evden çıkanın kim olduğunu elbette ki bilemezlerdi. "Bu Muhammed mi yoksa bir başkası mı bir bakalım hele." Elbette ki demeyeceklerdi. Bütün bu düşünceler Ali (ra)'ın zihnini meşgul etmiştir. Ancak o, bütün bunlara aldırmadı ve kendisine verilen emri yerine getirmeye çalıştı. Çünkü evvela o, Allah ve Rasulünü canından çok seviyordu. Rasulullah (sav)'in selameti onun en büyük hedefiydi. Bunun için canını feda etmeye hazırdı. İkincisi, Rasul (as)'ın düşmanın kurduğu tuzaktan salimen kurtulabilmesi ve İslamı yayabilmesi için gerekli bir çalışma idi bu. Dolayısıyla bu iş tamamen İslamın maslahatı için olan bir işti. Olabilecek her türlü sürprize rağmen Ali (ra) Rasulullah (sav)'in yatağında uyudu. Bu, onun Allahu Teala'nın takdirine ne derin bir imanla boyun büktüğünü göstermektedir. Bu, onun Allahu Teala'nın şu ayetine bihakkın iman ettiğini göstermektedir.

---

94 Fıkhu's Sîre, El Bûtî 153

95 En'am 33

96 El Hicretü Fi'l Kur'âni'l Kerim 364

97 Cevletün Tarihiyyetün Fî Asri'l Hulefâi'r Raşidîn 423

"De ki: Allah'ın bizim için yazdığından başkası bize asla erişmez. O bizim Mevlâ'mızdır. Onun için mü'minler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler."[98]

Rasulullah (sav)'in bu tehlikeli iş için neden Ali (ra)'ı seçtiğini düşündüğümüzde ona güvendiğini ve böyle zor bir görevi bihakkın yerine getirebilecek yegane kişi olarak gördüğünü söyleyebiliriz. Zira Rasulullah (sav) ona yatağına yatması için emir verdiğinde asla tereddüt etmedi. O, Kureyşin en cesur gençlerinin öldürmek için kapıya geleceklerini çok iyi biliyordu. Ancak o biliyordu ki bu uğurda nail olacağı şerefe hiçbir şekilde nail olamayacaktı.[99]

Ali (ra)'ın Hicreti

Sabah olunca Ali (ra) yataktan kalktı. Evin etrafını saranlar onu tanıdılar ve Rasulullah (sav)'in ellerinden kurtulduğunu anladılar. Ali (ra)'a;

"Arkadaşın nerede?" diye sordular. O da;

"Bilmiyorum." dedi. Ya da "Ben onun gözcüsü müyüm? Ona çıkıp gitmesini emrettiniz, o da çıkıp gitti." dedi. Bu cüretkâr cevap karşısında soruyu soranların morali bozuldu. Rasulullah (sav)'in çıkıp gitmesi onları öfkelendirmişti. Kör olmuşlar, onu görememişlerdi. Ali (ra)'ı azarlayıp tartakladılar. Önce onu mescide götürüp hapsettiler, bir zaman sonra da serbest bıraktılar.[100] Ali (ra) Allah yolunda karşılaştığı bu musibetlere tahammül etti. Rasulullah (sav)'in kurtuluşu sebebiyle duyduğu sevinç, ona, çektiği çilelerin acısını hissettirmiyordu. Ne zaaf gösterdi, ne de Rasulullah (sav)'in nerede olduğunu söyledi. Daha sonra Rasulullah (sav)'in bıraktığı emanetleri sahiplerine teslim etmek üzere Mekke sokaklarını dolaşmaya başladı. Kısa zamanda emanetleri sahiplerine teslim etti ve Rasulullah (sav)'in emanetler hususundaki sorumluluğu düştü. Mekke'de geçirdiği üç günden sonra Rasulullah (sav)'e iltihak etmek üzere yol hazırlığına girişti.[101]

Ali (ra) hicreti esnasında gündüzleri saklanmış, geceleri yol almıştı. Bu minval üzere Medineye vasıl olmuştu, ama ayakları da yarılmış, yara olmuştu. İşte Ali (ra) böyleydi. Hicreti esnasında da sıkıntılarla karşılaşmıştı. Üzerine binip gideceği bir biniti yoktu. Güneşin harareti sebebiyle gündüzleri yol alamamış, gece karanlıklarında tek başına ilerlemişti. Hem ünsiyet edeceği bir arkadaş olmaksızın, hem de yürüyerek o uzun yolu kat etmesi bize onun Allah rızası için ne tür sıkıntılara katlanacağını göstermektedir. Yolculuğun sonunda o, Rasulullah (sav)'e ulaştı. Onun yanında Medine'de güvene ve huzura kavuştu. Ali (ra) Medine'ye varıncaya kadar, Rasulullah (sav)'in içinde bulunduğu

---

98 Tevbe 51

99 Cevletün Tarihiyyetün Fî Asri'l Hulefâi'r Raşidîn 426

100 Tarihu't Taberî 2/374

101 A.g.e. 2/382; El Bidâye Ve'n Nihâye 7/335

Amr b. Avfoğulları yurduna varıncaya kadar durmadan yoluna devam etti.[102] İşte canını ortaya koyma, çeşitli sıkıntılara katlanma, cesaret gösterme ve atılgan olma yönüyle Ali (ra)'ın hicreti böyleydi.

Ali (ra) Kuba'daki ikameti esnasında şöyle bir hadiseye şahit olmuştu:

Eşi olmayan müslüman bir hanım vardı. Geceleri bir adam ona geliyor, kapısını çalıyordu. O da kapıyı açıyor ve adamın kendisine verdiklerini alıyordu. Gelin şimdi bu hadiseyi bizzat ondan dinleyelim:

"O adamın durumu beni şüpheye sevk etmişti. Kadına;

"Ey kadın, her gece gelip senin kapını çalan ve sana ne olduğunu anlamadığım bir şeyler veren şu adam da kim? Sen kocası olmayan müslüman bir kadınsın. (Bu ne iş?)" diye sordum. Kadın;

"O, Sehl b. Huneyf b. Vehb'tir. Kimsesi olmayan bir kadın olduğumu biliyor. Gece olunca kavminin putlarını kırıyor, bana getiriyor ve;

"Al, bunları yakarsın." diyor." dedi.

Bu çalışmasından dolayı Ali (ra), Sehl b. Huneyf (ra)'ı Irak'ta yanında vefat edinceye kadar kendisinden ayırmadı.[103] Bu hadiseden anlıyoruz ki; müslüman etrafında dönen hadiselere karşı dikkatli ve uyanık olmalıdır.

---

102 Tabakâtü'l Kübrâ 3/22; Sîretü İbni Hişam 2/129

103 Muhammedun Rasulullah, Sadık Arcûn 2/421

Üçüncü Konu

HZ. ALİ'İN, ALLAH, KAİNAT, HAYAT, CENNET, CEHENNEM, KADER VE KAZA HAKKINDAKİ DÜŞÜNCESİ

Ali b. Ebî Talib (ra), diğer Raşid halifeler ve diğer Ashab-ı kiram Kur'an terbiyesi üzere yetiştiler. Onları terbiye eden mahlukatın efendisi Muhammed (sav)'di. Rasulullah (sav) terbiye kaynağının tek olmasına ve onun da Kur'an olmasına özen gösteriyordu. Bu sebeple müslüman fert, müslüman aile, müslüman toplum İslam akaidi, İslam fıkhı ve İslam ahlakı üzere terbiye oldu. Bütün bunlar (akaid, fıkıh ve ahlak) Allah'ın kitabından ve O'nun Rasulünün sünnetinden alınmıştı. Rasulullah (sav)'den bizzat işittiği ayeti kerimeler Ali (ra)'ın şahsiyetinin oluşmasında oldukça etkili oldu. Bu sayede onun kalbi, nefsi ve beyni nurlandı ve temizlendi. Ruhu da onlarla hareket edince Ali (ra) duyguları, hedefleri, hâl ve hareketleriyle bambaşka bir şahsiyete dönüştü.[104]

Ali (ra) Kur'an ve Sünnet yoluyla ibadet edilecek ilahı tanıdı. Nebi (sav) onun gönlüne Kur'an ayetlerinin mana tohumlarını ekiyordu. Rasulullah (sav) Rableri ve Rablerinin onlar üzerindeki hakları hususunda ashabını en iyi şekilde terbiye etmeye çalışıyordu. Bu terbiye sayesinde onların kalpleri saflaşıyor, nefisleri arınıyordu. Bunun neticesi olarak da Allah, Kainat, Hayat, Cennet, Cehennem, Kader ve Kaza hususlarında tasavvurları İslam tasavvuru üzere oluyordu. Şeytana karşı mücadelede Kur'an-ı Kerim'den ve Peygamber (as)'ın sünnetinden yardım alıyorlardı.

Allahu Teala noksan sıfatlardan münezzehtir, kemal sıfatlarıyla sıfatlanmıştır. Birdir, ortağı yoktur, ne bir eş ne de bir çocuk edinmemiştir.

O, her şeyi yaratan ve idare edendir. Ayeti kerimede şöyle buyurulmuştur:

"Gerçekten sizin Rabbiniz, altı günde gökleri ve yeri yaratan, sonra da arşa istiva eden Allah'tır. Gündüzü, durmaksızın kendisini kovalayan geceyle örten, güneşe, aya ve yıldızlara kendi buyruğuyla baş eğdirendir. Haberiniz olsun, yaratmak da, emir de (yalnızca) O'nundur. Alemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir."[105]

Büyük-küçük, gizli-açık her bir nimeti vücuda getiren O'dur. Nitekim ayeti kerimede şöyle buyurulmuştur:

---

104 Es Sîretü'n Nebeviyye, Sallâbî 1/145
105 A'râf 54

"Nimet olarak size ulaşan ne varsa, Allah'tandır, sonra size bir zarar dokunduğunda (yine) ancak O'na yalvarmaktasınız."[106]

O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır. Ne yerde ne de gökte hiçbir şey O'ndan gizli kalmaz. İnsanların gizlediğini de ilan ettiğini de bilir. Allahu Teala melekleri vasıtasıyla insanların amellerini küçük büyük her bir şeyin içine kaydedildiği bir kitapta kayıt altına almaktadır. Zamanı geldiğinde o kitaptakiler açıklanacaktır.Nitekim ayeti kerimede şöyle buyurulmuştur:

"İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında gözetleyen, dediklerini zapteden bir melek hazır bulunmasın." [107]

Allahu Teala kullarını hoşlarına gitmeyen şeylerle imtihan eder. Bu imtihan neticesi herkesin ne olduğu anlaşılır. Onlardan kimi Kadere ve kazaya rıza gösterir, kalbiyle ve görünüşüyle Allah'a teslim olur. Bu sayede de yeryüzünde Allah'ın halifesi olur, yücelir. Kimi de kadere ve kazaya rıza göstermez, kızar köpürür. Dolayısıyla da ona hiçbir şey bırakılmaz. Nitekim ayeti kerimede şöyle buyurulmuştur:

"O, hanginizin daha güzel iş yapacağınızı denemek için ölümü ve hayatı yarattı. O, üstündür, bağışlayandır."[108]

Allahu Teala kendisine sığınanlara yardım eder. Emrettiği ve nehyettiği her bir şeyde O'nun emirlerine göre hareket edenleri himaye eder. Nitekim ayeti kerimede şöyle buyurulmuştur:

"Muhakkak ki benim dostum, kitabı indirmiş olan Allah'tır. Ve O, salihleri dost edinir."[109]

Allahu Teala'nm kulları üzerindeki hakkı O'na ibadet etmeleri, O'nu birlemeleri ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. Nitekim ayeti kerimde şöyle buyurulmuştur:

"Hayır, yalnız Allah'a ibadet et ve şükredenlerden ol."[110]

İbadete müstahak olan O'dur. Bu, Allahu Teala'nın kulları üzerindeki hakkıdır. Nitekim ayeti kerimede şöyle buyurulmuştur:

"Doğrusu Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Ondan başkasını ise dilediğine bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa pek büyük bir cinayeti iftira etmiş olduğunda şüphe yoktur."[111]

Ali (ra)'ın kainata bakışı da Kur'an-ı kerime dayanmaktadır. Nitekim ayeti kerimede şöyle buyurulmuştur:

"De ki: "Siz mi yeryüzünü iki günde yaratana nankörlük ediyor ve O'na or-

---

106 Nahl 54
107 Kaf 18
108 Mülk 2
109 A'râf 196
110 Zümer 66
111 Nisa 48

taklar koşuyorsunuz? O alemlerin Rabbidir." O, yerin üstünde sabit dağlar yarattı. Orada bereketler meydana getirdi. Orada araştırıp soranlar için rızıkları tam dört günde belli bir seviyede takdir edip düzene koydu. Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi. Ona ve yerküreye: "İsteyerek veya istemeyerek buyruğuma gelin." dedi. Her ikisi de: "İsteyerek geldik." dediler. Böylece iki gün içerisinde yedi gök var etti. Ve her göğün işini kendisine bildirdi. Biz, dünya semasını ışıklarla donattık, koruduk. İşte bu, Aziz, Alim (olan Allah)ın takdiridir."[112]

Bu dünya hayatı ne kadar uzun olursa olsun zevale doğru gitmektedir. İçindeki nimetler ne kadar büyük olursa olsun azdır ve kıymetsizdir. Nitekim bu hususta Allahu Teala şöyle buyurmuştur:

"Ey Muhammed! Sen onlara dünya hayatının misalini ver. Dünya hayatı, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, bu su sayesinde yeryüzünün bitkileri (her renk ve çiçekten) birbirine karışmış, nihayet bir çöp kırıntısı olmuştur. Rüzgarlar onu savurur gider. Allah her şeye muktedirdir. Mal ve oğullar dünya hayatının ziynetidir. Bakî kalacak olan sâlih ameller ise Rabbin indinde sevapça da, ümitçe de daha hayırlıdır."[113]

Allahu Teala bu ayeti kerimede insana hayatın hakikatini bildirmiştir. Oranın yücelikler yurdu olmadığını, bilakis ahiretin daha hayırlı ve daha kalıcı olduğunu beyan etmiştir. Allah ve Rasulünü kalbiyle seven kişileri Allah ve Rasulünün rızasını başkalarının rızası üzerine tercih etmeye sevk etmektedir. Hatta dünya ve içindekilerin tamamı ona verilse de o buna iltifat etmez. Ali (ra) da şu sözüyle buna işaret etmektedir:

"Ey dünya, benden başkasını aldat. Bana mı kastettin, yoksa bana hasret misin? Heyhât! Heyhât! Seni dönüşü olmayan üç talakla boşadım. Senin ömrün kısa, tehliken de azdır. Âh, azık az, sefer uzun ve yol da ıssız."[114]

Onun cennete bakışı da ayeti kerimede ifadesini bulan şekildedir. Onun hâli Allahu Teala'nın kendileri hakkında;

"Onların yanları (gece namazına kalkmak için) yataklarından uzaklaşır. Rablerine korku ve umutla dua ederler ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infak ederler. Yaptıklarına karşılık olarak onlara gözlerin aydın olacağı, nelerin gizlenmiş bulunduğunu da kimse bilmez."[115] buyur.duğu kişiler gibidir.

Onun cehennem tasavvuru da Kur'andan alınmıştır. Onun bu tasavvuru onu İslam şeriatından herhangi bir şekilde sapmaktan alıkoymuştur. Onun hayatını inceleyen kişi Allah'a nasıl vasıl olmaya çalıştığını ve O'nun azabından nasıl korktuğunu görür. Allah'ın izniyle bu kitapta bu hususları açık açık beyan edeceğiz.

---

112 Fussilet 9-12
113 Kehf 45,46
114 El İstîâb 3/1108
115 Secde 16,17

Kader ve kaza meselesini de Allah'ın kitabı ve Rasulünün sünneti çerçevesinde anlamıştır. Kadere iman onun kalbinde kökleşmişti. Allahu Teala'nın ilminin her şeyi kuşattığına yakinen iman etmişti.

"Ne iş yaparsan yap ve sizler ona dair Kuran'dan ne okursanız okuyun; ne yaparsanız yapın; yaptıklarınıza daldığınız anda, mutlaka Biz sizi görürüz. Yerde ve gökte hiçbir zerre Rabbinden gizli değildir. Bundan daha küçüğü veya daha büyüğü şüphesiz apaçık bir Kitaptadır."[116]

Yine vuku bulacak her şeyin önceden takdir edildiğine inanmıştı.

"Şüphesiz ölüleri ancak biz diriltiriz. Onların yaptıkları her işi, bıraktıkları her izi yazarız. Biz, her şeyi apaçık bir kitapta (levh-i mahfuz'da) sayıp yazdık."[117]

Yine Allahu Teala her ne dilemişse vuku bulacağına ve O'nun tam bir kudrete sahip olduğuna iman etmişti.

"Allah'ı, ne göklerde ve ne de yerde O'nu, hiçbir şeyin aciz bırakma imkanı ve ihtimali yoktur. O, hiç şüphesiz, her şeyi bilendir, her şeye gücü yetendir."[118]

Yine Allahu Teala'nın her şeyin yaratıcısı olduğuna iman etmişti.

"İşte Rabbiniz Allah bu! O'ndan başka ilâh yoktur; O, her şeyin yaratanıdır. O'na kulluk edin, O her şeye vekildir."[119]

Kader meselesine doğru ve köklü imanı ona hâli hayatında iken çokça faydalar kazandırmıştır. İnşaallah onların bir kısmını bu kitapta ele alacağız.

Yine O, nefsinin ve insan oğlunun hakikatine Kur'an yoluyla vakıf olmuştu. İnsanın -uzak ve yakın olarak- iki asıldan geldiğini; uzak aslın –insanın ilk yaratıldığı madde olan- çamur olduğunu, yakın aslın da nutfe olduğunu Kur'an yoluyla öğrenmişti.[120] Nitekim Allahu Teala şöyle buyurmuştur:

"O ki, yarattığı her şeyi güzel yarattı ve insanı yaratmaya da bir çamurdan başladı. Sonra onun zürriyetini bir nutfeden, hakîr (zayıf) bir sudan yaptı. Sonra onu düzenli bir şekle sokup, içine kendi ruhundan üfürdü. Ve sizin için kulaklar, gözler ve gönüller var etti. Siz pek az şükrediyorsunuz!"[121]

Yine o, Allahu Teala'nm, insanı yed-i kudretiyle yarattığını; en güzel sureti ve dik duran bir boyu vermek suretiyle ona ikram ettiğini; ona akıl, konuşma ve temyiz kabiliyeti verdiğini; gökte ve yerde her ne varsa hepsini ona musahhar kıldığını; onu bütün mahlukat üzerine üstün kıldığını; peygamberler göndermek suretiyle ona ihsanda bulunduğunu bilmekteydi. Allahu Teala'nın insan oğlunu kendi sevgisine ve rızasına ehil kıldığını da bilmekteydi. Onun sevgisine ve rızasına Rasulullah (sav)'e tabi olmakla nail olunacağını da bilmekteydi. İnsanları dünyada en güzel hayatı, ahirette de kalıcı nimetleri elde

116 Yunus 61
117 Yasin 12
118 Fâtır 44
119 En'âm 102
120 Usûlu't Terbiye, Nahlâvî 31
121 Secde 7-9

etsinler diye İslama davet eden Rasulullah (sav)'e tabi olmakla nail olunacağını bilmekteydi. Nitekim Allahu Teala bu hususta şöyle buyurmuştur:

"Erkek veya kadın, mü'min olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz."[122]

Yine mü'minlerin emiri Ali (ra) insan ile şeytan arasındaki mücadelenin hakikatini de bilmekteydi. Bu düşmanın insana önünden, arkasından, sağından ve solundan geldiğini, ona günah işlemesi için vesvese verdiğini ve şehvetlere teşvik eden en etkili faktörün o olduğunu bilmekteydi. Düşmanı İblise karşı her daim Allah'a sığınıyor ve ona karşı her daim muzaffer oluyordu. Nitekim hayat hikayesini okuduğumuzda bunları görmekteyiz.

Yine o, Adem (as)'ın şeytan ile olan kıssasını Kur'an-ı Kerim'den öğrenmişti. Adem (as)'ın, beşerin babası olduğunu, İslamın özünün de Allah'a mutlak itaat olduğunu, insanın hataya düşebileceğini, ancak bu hususta Rabbine tevekkül etmesi gerektiğini, tevbe ve istiğfarın mü'minin hayatındaki ehemmiyetini, haset ve kibirden sakınılmasını gerektiğini, her şeyden önce Allahu Teala'nın rızasının alınması gerektiğini, sahabe dostlarına karşı en güzel sözleri sarf etmenin ehemmiyetini Kur'andan öğrenmişti. Nitekim Allahu Teala şöyle buyurmuştur:

"Kullarıma de ki: "En güzel olan sözü söylesinler; çünkü şeytan aralarına fesat sokar; zira şeytan insana açık bir düşmandır."[123]

Arkadaşlarını yetiştirmede, çeşitli ibadetlerle kalplerini arındırmada, Kur'an ahlakıyla terbiye etmede Rasulullah (sav)'in yolu üzere yürümüştür.

Kur'an-ı Kerim'in O'nun Nezdindeki Yeri

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) hayatı boyunca Kur'anla yaşamıştır. Onu okumuş, ezberlemiş, anlamış ve onunla amel etmiştir. Şöyle diyordu:

"Kur'an okuduğu halde öldükten sonra cehenneme giren kişi Kur'anı alaya alanlardandır."[124] Yine şöyle diyordu:

"Onlara (Kur'an ehline) müjdeler olsun. Onlar Rasulullah (sav)'in en çok sevdiği kişilerdir."[125] Yine şöyle diyordu:

"Akıllı bir kişinin Bakara süresinin son üç ayetini okumadan yatıp uyuyacağını sanmam."[126] Kur'anı vasf ve onun kadrinin büyüklüğünü açıklama sadedinde şöyle diyordu:

---

122 Nahl 97
123 İsra 53
124 El Müstatraf 1/29; Ferâidü'l Kelam 375
125 Et Tibyân Fî Âdabı Hameleti'l Kur'an 146; Ferâidü'l Kelam 390
126 A,g,e. 146; A,g,e. 387

"Allah'ın kitabında sizden öncekilerin ve sonrakilerin haberi, aranızdaki meselelerin hükmü vardır. O, kesin olandır. Şaka değildir. Zorba olup da onu tek edeni Allah kahreder. Kim de ondan başkasında hidayet ararsa Allah onu saptırır. O, sağlam iptir. O, hikmet içeren zikirdir. O, dosdoğru yoldur. Onunla ne nefisler sapıtır, ne de diller yanılır. Onun acayiplikleri bitmez. Alimler ondan doymaz. Onunla konuşan doğru söyler. Onunla amel eden ecir kazanır. Onunla hükmeden adaletle hükmeder. Ona çağıran dosdoğru yola hidayet edilmiştir."[127]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Kur'ana şiddetle önem verdiği için Kur'an ve Kur'an ilimleri hakkındaki bilgisi derindi. Onun şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Allah'a and olsun ki, hiçbir ayet yok ki onun hangi hususta, nerede ve kim hakkında indiğini bilmeyeyim. Muhakkak ki Allah bana akıllı bir kalp ve doğru konuşan bir dil vermiştir."[128] Yine şöyle demiştir:

"Bana Allah'ın kitabından sorun. Zira hiçbir ayet yok ki onun gece mi gündüz mü, ovada mı dağda mı nazil olduğunu bilmeyeyim."[129] İbni Abdilber, Ali (ra)'m Rasulullah (sav) zamanında Kur'anı ezberlemiş olduğunu zikretmektedir.[130]

Ali (ra) ömrünün sonlarına doğru "Beni kaybetmeden önce gelin sorun." diyordu.[131] O bunu söylediğinde Irak'ta olup ashabın bir çoğu da ahirete intikal etmişti. İnsanlara Kur'an-ı Kerim'i ve Sünneti Nebeviyyeyi öğretmeye çok hevesliydi. Ayrıca onun bulunduğu topraklarda cehalet yaygındı ve dini hükümler de insanların çoğunluğu tarafından bilinmiyordu. Bu sebeple Ali (ra) onları hakka irşat ediyordu. Zira o, zamanının en iyi bileniydi. O, insanlara hayrı öğreten Rabbani alimler için tam bir örnekti.

Onun Hakkında İnen Ayeti Kerimeler

Nebevi toplumda bazı hadiseler zuhur ediyor ve bu hadiselerle alakalı olarak ayetler nazil oluyordu. Ayetler bazen yapılan bir işi övüyor, bazen bir gurubu destekliyor, bazen sakındırıyor, bazen yapılan bir kısım hatalara dikkat çekiyor, bazen de ashaptan bir kısım şahıslarla alakalı olarak iniyor, onların yiğitliklerini ölümsüzleştiriyordu. Mü'minlerin emiri Ali (ra) hakkında da inen ayetler vardı. Onlardan bazıları şunlardır:

1- *"İşte Rableri hakkında tartışmaya giren iki taraf: O'nu inkar edenlere, ateşten elbiseler kesilmiştir, başlarına da kaynar su dökülür de bununla karınlarındakiler ve deriler eritilir. Demir topuzlar da onlar içindir.Bununla karınlarındaki-*

127 Fedâilu'l Kur'an, İbni Kesir 15 Müminlerin emiri Ali (ra)a mevkuftur.
128 Tabakât, İbni Sa'd 2/338; Tarihu'l Hulefa, Suyûtî 152
129 Es Savâıku'l Muhrika 2/375; Tabakât 2/338
130 El İstîâb 3/1130
131 Minhacü's Sünne 8/57,58

ler ve derileri eritilir.Bir de onlar için demir kamçılar vardır! Ne zaman oradan, sarsıcı-üzüntüden çıkmak isterlerse, oraya geri çevrilirler ve (onlara:) "Yakıcı azabı tadın" (denir) . Hiç şüphesiz Allah, iman edenleri ve salih amellerde bulunanları altından ırmaklar akan cennetlere sokar, orada altından bileziklerle ve incilerle süslenirler; oradaki elbiseleri de ipektir."[132]

Buhârî Ali (ra)'a dayanan bir senetle şu hadisi nakletmektedir:

"Kıyamet günü Rahmanın huzurunda dava açmak üzere ilk çökecek olan benim."

Kays b. Ubâde bu hususta şöyle diyor:

"İşte Rableri hakkında tartışmaya giren iki taraf..." ayeti onlar hakkında nazil olmuştur. Onlar Bedir günü karşılıklı mübareze yapanlardır. Onlar; Hamza, Ali, Ebu Ubeyde b. Hâris ile karşı taraftaki Şeybe b. Rebîa, Utbe b. Rebîa ve Velid b. Utbe'dir.[133]

2- O, hakkında ilk ayet inen kişilerden biridir.

"Sana ilim geldikten sonra; kim seninle tartışırsa de ki: Gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım. Sonra lanetleşelim. Allah'ın lanetinin yalancıların üstüne olmasını dileyelim."[134]

Necrân Hıristiyanları Rasulullah (sav)'e gelmişlerdi. Rasulullah (sav) onlara İsa b. Meryem'in Allah'ın kulu ve Rasulü olduğunu, temiz annesine ilka ettiği kelimesi olduğunu ifade etti. Ancak onlar bu sözlerin bir kısmını kabul ederken bir kısmını yalanladılar. Onun Allah olduğunu, Allah'ın oğlu olduğunu ve üçün üçüncüsü olduğunu söylediler. Rasulullah (sav) onları İslama davet etti. Müslüman olmaktan imtina ettiler. Bunun üzerine Rasulullah (sav) onları mübaheleye[135] davet etti.

Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkas'tan nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Gelin oğullarımızı ve oğullarınızı,..." ayeti indiğinde Rasulullah (sav) Ali'yi, Fatıma'yı, Hasan'ı ve Hüseyin'i yanına çağırdı ve;

"Allah'ım, bunlar benim ehlimdir." dedi.[136]

3- "Cihad Mescidi Haram'ın imarından daha faziletlidir." dediğinde nazil olan ayetler onu tasdik etmişti.

Ali (ra)'ın da aralarında olduğu üç kişi Mescid-i Nebevî'nin minberi yanında Cuma günü yüksek sesle tartışıyordu. Tartışmacılardan birisi

"İslâm'dan sonra hacılara su vermem dışında başka hiçbir hayır amelimin olmamasına aldırmam." dedi. İkincileri;

---

132 Hac 19-23

133 Buhârî 3965

134 Âl-i İmrân 61

135 Mübahale: Bir hususta ihtilaf eden her iki tarafın "Haksız olanlara Allah lanet etsin!" diye beraberce bedduada bulunmasıdır.

136 Müslim 4/1871

"İslâm'dan sonra Mescid-i Haram'ı imar etmemden başka bir hayır amelimin olmamasına aldırmam." dedi. Ali (ra) da;

"Allah yolunda cihad şu söylediklerinizden daha üstün, daha faziletlidir." dedi. Günlerden Cuma idi. Bunların tartışmalarını duyan Ömer (ra);

"Rasulullah (sa)'ın minberi yanında seslerinizi yükseltmeyin. Ben (Cuma) namazından sonra Allah'ın Rasulü (sav)'in yanına gireyim de ayrılığa düştüğünüz ve tartıştığınız konuyu ona sorayım." deyip onları susturdu. Namazdan sonra Rasul-i Ekrem (sa)'in yanına girip konuyu sordu. Bunun üzerine;

"Siz, hacılara su vermeyi, Mescid-i Haram'ı imar etmeyi; Allah'a ve âhiret gününe iman eden ve Allah yolunda cihad edenle bir mi tuttunuz? Bunlar Allah katında bir ve eşit olmazlar ve Allah, zalimler güruhunu hidayete erdirmez. Onlar ki iman etmişler, hicret etmişler ve Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad etmişler; işte onlar derece bakımından Allah katında en büyüktürler ve işte onlar başarıya ulaşanların ta kendileridir. Rableri onlara, kendinden bir rahmet, hoşnutluk ve içlerinde tükenmez, ebedî nimetler bulunan cennetleri müjdeler. Onlar orada ebedi olarak kalacaklardır. Hiç şüphesiz büyük ödül Allah katındadır."[137] ayetleri nazil oldu. Ayetler iman ve cihadın Mescid-i Haramı imar etmekten, haccetmekten, umre yapmaktan, tavaf etmekten ve hacılara hizmet etmekten daha efdal olduğunu beyan ediyordu.[138]

Ümmeti Muhammed'e Karşı Şefkati

Ali (ra)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Ey o iman edenler, Peygamberle gizli bir şey (özel bir şey) konuşacağınız vakit bu konuşmanızdan önce sadaka verin. Bu, sizin için en hayırlı ve en temiz olandır. Eğer bir şey bulamazsanız şüphesiz ki Allah Gafurdur, Rahîmdir."[139] Ayeti nazil olduğunda Rasulullah (sav) bana;

"Söyle onlara sadaka versinler." buyurdu. Ben;

"Ya Rasulallah ne kadar versinler?" dedim.

"Bir dinar." buyurdu. Ben;

"Buna güçleri yetmez." dedim.

"Peki yarım olsun." buyurdu, ben yine;

"Buna da güçleri yetmez." dedim. Bunun üzerine;

"Peki ne kadar olsun?" diye sordu, ben;

"Bir arpa tanesi (ağırlığında altın)." dedim de;

"Ne kadar az malın var, ne kadar yoksulsun!" buyurdu. Bunun üzerine;

---

137 Tevbe 19-22
138 Fetâvâ 8/166
139 Mücadele 12

"O Resul ile mahrem bir şey konuşmazdan önce sadaka vermekten korktunuz da mı yerine getirmediniz? Fakat Allah, sizin tevbelerinizi kabul buyurdu. Şu halde namazı ikame edin, zekâtı verin, Allah 'a ve Rasulüne itaat edin. Ve Allah yapmakta olduklarınızı bilendir."[140] Ayeti nazil oldu.

Ali (ra) "Allah bunu benim vesilemle bu ümmetten kaldırdı." demiştir.[141]

Rasulullah (sav)'in Yaptığı Bazı Tefsirleri Nakletmesi

Ali (ra) Rasulullah (sav)'in tefsirinden oldukça istifade etmiş ve ondan öğrendiklerini insanlara açıklamıştır. Bu hususta birkaç örnek arz edelim:

1- *"Ve rızkınızı tekzibiniz mi kılacaksınız?"*[142] ayetinin tefsirinde Ali (ra) Rasulullah (sav)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

"Şükür edecek yerde yalanlıyorsunuz. Falan falan yıldızlar sayesinde bize yağmur yağdırıldı." diyorsunuz.[143]

2- Herkese yaratıldığı iş kolaylaştırılmıştır.

Ali (ra) anlatıyor:

Bakiu'l Garkad'da bir cenazede idik. Rasulullah (sav) yanımıza geldi. Oturdu. Biz de etrafına oturduk. Elinde bir çubuk vardı. Yere bir şeyler çizmeye başladı. Sonra da;

"Sizden kimse yok ki, şu anda cennet veya cehennemdeki yeri yazılmamış olsun." buyurdu. Cemaat;

"Ey Allah'ın Resulü, öyleyse hakkımızda yazılmasına itimat edip ona dayanmayalım mı?" dediler. Rasulullah (sav);

"Çalışın. Herkes kendisi için yaratılmış olana erecektir. Cennetlik olanlar, saadete götüren amelde muvaffak olacaktır. Şekavet ehli olanlar da şekavete götüren amelde muvaffak olacaktır." buyurdu. Sonra da;

"Kim bağışta bulunur, günahtan kaçınır ve dinin en güzelini tasdik ederse, biz de ona hayır ve kolaylık yolunu kolaylaştırırız"[144] ayetini okudu.[145]

Buhârî ve Müslimin Ali (ra)'tan yaptığı bir rivayet de şöyledir:

"Rasulullah (sav) bir gün elindeki bir çubukla yere çizgi çiziyordu. Başını kaldırdı ve;

"Sizden hiç kimse yok ki cennet ve cehennemdeki yeri belli olmasın." buyurdu. Bunun üzerine;

---

140 Mücadele 13
141 Tirmizî 3297 "Hasendir, gariptir." demiştir.
142 Vâkıa 82
143 Müsnedü'l Mevsûatü'l Hadîsiyye 84
144 Leyl 5-10
145 Buhârî 1362, 6605

"Ya Rasulallah, amel etmeyip buna dayansak ne olur?" diye sordular. Rasulullah (sav);

"Hayır. Amel edin. Her birinize yaratıldığı şey kolaylaştırılacaktır." buyurdu. Sonra da;

"Kim bağışta bulunur, günahtan kaçınır ve dinin en güzelini tasdik ederse, biz de ona hayır ve kolaylık yolunu kolaylaştırırız"[146] ayetini okudu.[147]

Bu ve diğer hadisi şerifler Kur'anı kerimin delalet ettiği hususları beyan etmektedir. Kur'anı kerimde Allahu Teala'nın ilminin ezeli olduğu ve kullara ait olan olmayan bütün hadiselerin vuku bulmadan önce takdir olunduğu beyan edilmektedir.[148] Rasulullah (sav) de bunun saadet ve şekavete sebep olan amellerin vukuuna mani olmayacağını bildirmiştir. Zira saadet ehli kişiye saadete götüren işler, şekavet ehli kişiye de şekavete götüren işler kolaylaştırılmıştır. Takdir olunan kadere tevekkül edip de amel işlemeyi terk etmek yasaklanmıştır. Takdir olunan kadere tevekkül edip de yapılması emredilen amelleri terk eden kişiler zarara uğrayanlardır. Onların dünyadaki bütün çalışmaları boşa gider. Onların yapılması emredilen amelleri terk etmesi şekavet ehli kişilerin işlerinin kendilerine kolaylaştırıldığını göstermektedir. Zira saadet ehli kişiler emredilen işleri yaparlar, mahzurlu işlerden de sakınırlar. Kim kadere tevekkül edip de emredilen amelleri terk edip mahzurlu işleri yaparsa şekavet ehlinden olur ve ona şekavet ehlinin işleri kolaylaştırılır.[149]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın Kur'an'dan Hüküm Çıkarmada ve Manalarını Anlamada Kullandığı Esaslar

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Kur'an ve Kur'ana dair ilimler hususunda derin bir ilme sahipti. O, şer'î hükümlerin açık ya da kapalı şekilde Kur'anda bulunduğuna inanıyordu. Bu hususta o "Allah asla unutmaz." diyordu.[150] Bu sebeple o, çokça Kur'an okuyor ve şer'î hükümleri ondan çıkarıyordu. Onun hüküm çıkarmadaki yolu şu idi:

1- Kur'an'ın Zahirine Bakması

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Kur'an'ın zahirinden yüz çevirmeyi gerektirici bir delil olmadığı müddetçe Kur'an'ın zahirine bağlı kalıyordu. Bu sebeple o, her namaz için abdest alıyor ve bu hususta *"Ey iman edenler, namaza kalktığı-*

---

146 Leyl 5-10
147 A,g,e. 6605; Fetâvâ 8/165
148 Fetâvâ 8/166
149 Musannef, Abdurrezzak 1744
150 A,g,e. 1744

nızda yüzlerinizi yıkayın..."[151] ayetini okuyordu.[152] Zira bunun zahiri her namaza kalkışta abdest alınmasına delalet etmektedir. Mukim olup da sonra yolculuğa çıkan kişinin de oruç tutmasını gerekli görüyordu. Bu hususta da "*Sizden kim bu aya (ramazan ayına) erişirse onu tutsun.*"[153] ayetini delil tutuyordu.[154]

Büyük yaştaki çocuğa süt emzirilmesi sebebiyle süt haramlılığının vuku bulmayacağını söylüyordu. Zira süt emme-emzirilme ayetinin zahiri iki yılı içermektedir. Bu sebeple;

"*Emzirmeyi tamamlatmak isteyen (baba) için, anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler. Onların örfe uygun olarak beslenmesi ve giyimi baba tarafına aittir. Bir insan ancak gücü yettiğinden sorumlu tutulur. Hiçbir anne, çocuğu sebebiyle, hiçbir baba da çocuğu yüzünden zarara uğratılmamalıdır. Onun benzeri (nafaka temini) vâris üzerine de gerekir. Eğer ana ve baba birbiriyle görüşerek ve karşılıklı anlaşarak çocuğu memeden kesmek isterlerse, kendilerine günah yoktur. Çocuklarınızı (süt anne tutup) emzirtmek istediğiniz takdirde, süt anneye vermekte olduğunuzu iyilikle teslim etmeniz şartıyla, üzerinize günah yoktur. Allah'tan korkun. Bilin ki Allah, yapmakta olduklarınızı görür.*"[155] ayeti hakkında o şöyle diyordu:

"Süt emzirme dönemi iki yıldır. Süt emme-emzirme işi iki yıl içinde olursa ancak haramlık gerçekleşir. Ondan sonrasında haramlık gerçekleşmez."[156]

Yine başka bir yerde bu ayetin zahirine dayanarak zina ile töhmet altında bırakılan bir kadının beratına hükmetmişti. Kadın evliliğinin altıncı ayında doğum yapmıştı. Bu sebeple zina töhmeti altındaydı. Ancak o, "Emzirmeyi tamamlatmak isteyen (baba) için, anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler." Ayeti ile "Onun taşınması ile sütten kesilmesi otuz aydır." ayetinin zahirine dayanarak;

"Hamilelik müddeti altı ay, sütten kesilme müddeti de yirmi dört aydır." demiştir.[157] Yani; o, hamilelik ve sütten kesilme müddetinden –ki otuz aydır- sütten kesilme müddetini –ki iki senedir- çıkarmış geriye altı ay kalmıştır. Bu şekilde iki ayetin zahiri ile hükmetmiştir.[158]

2-Mücmel Ayeti Müfesser Ayet İle Açıklaması

Mücmel; Kendisiyle ne kastedildiği açıkça anlaşılmayan ve açıklayıcı bir beyana muhtaç olan şeydir.[159] Müfesser ise; Kendisiyle ne kastedildiği açıkça anlaşılan ve açıklayıcı bir beyana muhtaç olmayan şeydir.[160]

---

151 Mâide 6
152 Kurtubî Tefsiri 2/80
153 Bakara 185
154 Fıkhu'l İmam Ali 1/45
155 Bakara 233
156 Mecmû', Nevevî 8/213
157 Musannef, Abdurrezzak 12443; Fıkhu'l İmam Ali 1/41
158 Fıkhu'l İmam Ali 1/46
159 Mir'âtü'l Usûl Fî Şerhi Mirkati'l Vusûl 197
160 A,g,e. 191

Ali (ra) "*...Kâbe'ye vasıl olacak bir kurbanlık olmak üzere...*"[161] mücmel ayetini müfesser ayetlerle açıklamıştır. Nakledildiğine göre ona bir adam gelmiş ve Kabe'ye vasıl olacak kurbanlıktan sormuştu. O da ona "Sekiz çiftten biridir." demişti. Ancak adam şüphe eder gibiydi. Bunun üzerine Ali (ra) ona;

"Kur'anı okuyor musun?" diye sordu. Adam;

"Evet." dedi. Ali (ra);

"*Allahu Teala'nın "Ey iman edenler! Akitleri titizlikle yerine getirin. Size dört ayaklı tüm otlayan hayvanlar helâl kılındı...*"[162] ayetini işittin mi?" diye sordu. Adam;

"Evet" dedi. Ali (ra);

"*Allahu Teala'nın "Allah'ın ismini kendilerini merzûk ettiği dört ayaklı hayvanların üzerine kesecekleri zaman ansınlar...*"[163] ayetini işittin mi?" diye sordu. Adam;

"Evet" dedi. Ali (ra)

"Allahu Teala'nın, "*Hayvanlardan da (çeşit çeşit yarattı). Kimi yük taşır, kiminin yününden döşek yapılır. Allah'ın size verdiği rızıktan yiyin ve şeytanın adımlarına uymayın (peşinden gitmeyin)...*"[164] ayetini işittin mi?" diye sordu. Adam;

"Evet" dedi. Ali (ra);

"Allahu Teala'nın, "*(Dişi ve erkek olarak) sekiz eş yarattı: Koyundan iki, keçiden iki... De ki: O, bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa bu iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram etti? Eğer doğru iseniz bana ilimle söyleyin. Ve deveden iki, sığırdan iki...*"[165] ayetini işittin mi?" diye sordu. Adam;

"Evet" dedi. Ali (ra);

"Allahu Teala'nın "Ey mü'minler, ihramlı iken av hayvanı vurmayınız. Kim bu durumdayken bilerek bir av hayvanı vururs a, işlediği suçun vebalini tatması için, içinizden iki adil kişinin vurulan av hayvanının dengi olduğuna karar verecekleri bir kurbanlığı, ceza olarak, Kabe ye ulaştırıp kesmesi..." ayetini işittin mi?" diye sordu. Adam;

"Evet" dedi. Ali (ra);

"O halde ben bir ceylan öldürsem bana ne gerekir?" diye sordu. Adam;

"Kâbe'ye vasıl olacak bir kurbanlık" dedi.[166]

3- Mutlak Olanı Mukayyete Hamli

Mutlak; herhangi bir sıfatla mukayyet olmayıp gayri muayyen bir ferde ya

---

161 Mâide 95
162 Mâide 1
163 Hac 34
164 En'am 142
165 En'am 143,144
166 Ed Dürrü'l Mensûr 3/13

da fertlere delalet eden şeydir. Mukayyet ise; herhangi bir sıfatla mukayyet olup gayri muayyen bir ferde ya da fertlere delalet eden şeydir.[167] Mü'minlerin Emiri Ali (ra) hüküm çıkarmada mutlak olanı mukayyete hamletmiştir. Hırsızın elinin kesilmesiyle ilgili mutlak ifadeyi muharebe ayetindeki "Ancak iki defa kesilebilir." şeklindeki kayıtla kayıtlamıştır. İkiden çok olursa ne elin ne de ayağın kesilemeyeceğini ifade etmiştir. Birinci hırsızlıkta sağ elin, ikinci hırsızlıkta da sol ayağın kesileceğini beyan etmiştir. Üçüncü ya da dördüncü hırsızlıkta ne elin ne de ayağın kesilemeyeceğini beyan etmiştir. Bu durumda hırsız had yerine tazir cezasıyla cezalandırılır. O *"Erkek ve kadın hırsızın ellerini kesin."*[168] ayetini *"Allah ve Rasulü ile savaşanların ve yeryüzünde fesada koşanların cezası; ancak öldürülmek, asılmak, çaprazvari el ve ayakları kesilmek veya yerlerinden sürülmektir..."*[169] ayetiyle kayıtlamıştır. Şöyle demiştir:

"Allahu Teala muharebe ayetinde el ve ayaktan fazlasının kesilmesini zikretmedi. Binaenaleyh böyle bir kişi hapis cezasıyla cezalandırılır."[170]

Şâbî'nin de şöyle dediği nakledilmiştir:

"Ali bir eli ve bir ayağı kesiyordu. Bir daha çalarsa onu hapsediyor ve bağlıyordu. O şöyle diyordu "Ben onu yemek yiyeceği ve istinca edeceği bir elden mahrum etmekten -Allah'tan- haya ederim."[171]

4- Nasih ve Mensuh İlmini Bilmesi

Nesh; Şer'î bir hükmün daha sonra gelen bir emirle kaldırılmasıdır.[172] Zerkeşî şöyle diyor:

"İmamlar diyor ki: "Nasih ve Mensuh ilmini bilmeden Allah'ın kitabını tefsir etmek kimse için caiz değildir."[173] Ali b. Ebî Talib (ra) da bu husus üzerinde durmuş, bir defasında kıssa anlatan birine;

"Nasih ve Mensuh ilmini biliyor musun?" diye sormuş, Adam;

"Hayır" deyince de ona;

"Kendini de başkalarını da helak ettin." demiştir.[174]

5- Arap Lügatine Bakışı

Mü'minlerin emiri Ali (ra)'ın Kur'anı anlamadaki yöntemlerinden biri de Arap lügatine bakmasıdır. *"Boşanan kadınlar, kendi kendilerine üç adet süresi*

---

167 Cem'u'l Cevâmi' 2/79; Fıkhu'l İmam Ali 1/47
168 Mâide 38
169 Mâide 33
170 Fıkhu'l İmam Ali 1/47; Musannef, Abdurrezzak 21874
171 Musannef 18764; Fıkhu'l İmam Ali 2/818
172 Fıkhu'l İmam Ali 1/48
173 El Burhân Fî Ulûmi'l Kur'an 2/92
174 Ebu Hayseme, Kitab 31 Elbânî tahkikinde İsnadı sahihtir, demiştir.

beklerler..."[175] ayetindeki Gurû' kelimesinin hayız manasına geldiğini söylemiştir. Buna göre iddet, üç hayız dönemi bittikten sonraki temizlenme ile tamamlanır. Bu sebeple o, boşanan kadınlar hakkında şöyle demiştir:

"Kadın üçüncü hayızdan sonra yıkanıncaya kadar kocasının ona dönmesi helal değildir."[176] Gurû' kelimesi Gur kelimesinin çoğuludur. O da hayız demektir. Bu kelime aynı zamanda temizlik manasına gelmektedir.[177]

"*...Kadınlara dokunup da (yaklaşıp da) su bulamazsanız...*"[178] ayetindeki "Lems" (dokunma) kelimesini cima manasında anlamıştır. "Buradaki dokunma cima manasınadır. Ancak kinaye yollu ifade edilmiştir." demiştir.[179] "*Eğer onları, kendilerine dokunmadan önce boşar ve mehiri de kesmiş bulunursanız...*"[180] ayetindeki "Mess" kelimesini de halvet manasında anlamıştır. Bu sebeple de halvetle mehrin tamamının gerekli olduğunu beyan etmiştir. "Kişi perdeyi indirip kapıları kapattıktan sonra hanımıyla baş başa kalsa mehir ve iddet vacip olur." demiştir.[181]

6- Bir ayeti Başka Bir Ayetle Tefsir Etmesi

Mü'minleri emiri Ali (ra), "*Allah inkarcılara, inananlar aleyhinde asla fırsat vermeyecek.*"[182] ayeti hususunda "Bu kıyamet günü olur." demiştir. Bu hususta da ayetin başındaki "*Allah kıyamet gününde sizin aranızda hükmedecek.*"[183] ibaresine dayanmıştır. Bir defasında biri ona gelmiş bu ayeti sormuştu da o ona;

"Onu 'Allah kıyamet gününde sizin aranızda hükmedecek. Ve elbette inkarcılara inananlar aleyhinde bir fırsat vermeyecek.' Şeklinde birlikte oku." demiştir.[184]

"*Yükseltilmiş tavana (göğe)*"[185] ayetindeki tavan kelimesini gök olarak tefsir etmiştir. İbni Cerîr ve İbni Kesir, Ali (ra)'den tavanın gök olduğunu rivayet etmişler ve Süfyan'ın şöyle dediğini nakletmişlerdir: sonra o "*Gökyüzünü de korunmuş bir tavan kıldık. Fakat onlar, bundaki ayetlerden yüz çeviriyorlar.*"[186] ayetini okudu."

"Namazlara ve orta namaza devam edin. Ve Allah'ın divanına huşu ile durun." Ayetindeki orta namazını ikindi namazı olarak tefsir etmiştir. Bunda da

---

175 Bakara 228
176 Ed Dürrü'l Mensûr 1/234
177 Es Sıhah, Cevherî 1/64
178 Nisâ 43
179 Fıkhu'l İmam Ali 1/48; El Fusûl Fi'l Usûl, Cessas 1/203
180 Bakara 237
181 Fıkhu'l İmam Ali 1/48
182 Nisâ 141
183 Nisâ 141
184 İbni Cerîr tefsiri 9/327 İsnadı sahihtir.
185 Tûr 5
186 Enbiya 32

Rasulullah (sav)'in Ahzab günü söylediği hadise dayanmıştır. "Onlar bizi orta namazı olan ikindi namazından engellediler. Allah onların evlerine ve kabirlerine ateş doldursun."[187]

Yine, *"Eğer siz, yasaklandığınız büyük günahlardan sakınırsanız, diğer kusurlarınızı örter, sizi güzel bir makama koyarız."*[188] ayetini Rasulullah (sav)'in hadisi şerifiyle tefsir etmiştir.

Sehl b. Ebî Hayseme babasından naklediyor:

Bu mescitteydim (Kûfe mescidi). Ali minber üzerinden insanlara hitap ediyordu.

"Ey insanlar, büyük günahlar yedidir." dedi. İnsanlar ona kulak verdiler. O bu sözünü üç defa tekrar etti. Sonra da;

"Bunların neler olduğunu bana niçin sormuyorsunuz?" dedi. Onlar

"Ey mü'minlerin emiri, onlar nelerdir?" diye sordular. O;

"Allah'a ortak koşmak, Allah'ın haram kıldığı canı almak, iffetli hanımlara iftira etmek, yetim malı yemek, faiz yemek, savaştan kaçmak, hicretten sonra geldiği yere geri dönmek." dedi. Onun bu tefsiri Rasulullah (sav)'in şu hadisinde ifade edilmektedir:

Rasulullah (sav)

"Yedi helak edici şeyden sakının." buyurdu. Ashab;

"Onlar hangilerdir?" diye sordu. Rasulullah (sav)

"Allah'a ortak koşmak, sihir yapmak, haksız yere adam öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaştan kaçmak ve iffetli mü'min hanımlara zina isnadında bulunmak." buyurdu.[189]

Bu son örnekler onun Kur'anı sünnetle tefsir ettiği kısma dahildir.

7- Müşkil Meseleleri Sorması

Mü'minlerin emiri Ali (ra) Kur'anı anlamada herhangi bir müşkülat çekerse sorardı. *"Büyük hac günü, insanlara Allah ve Rasulünden bir ilandır..."*[190] ayeti kerimesindeki "Büyük hac günü" ibaresini anlamamış ve onu Rasulullah (sav)'e sormuştu. Kendisi anlatıyor:

"Rasulullah (sav)'e "büyük hac günü"nü sordum. "Kurban kesme günü." dedi.[191]

Mü'minlerin emiri Ali (ra) bu hususta şu hadiseyi anlatıyor:

Rasulullah (sav)'e;

---

187 Müslim 1/437
188 Nisâ 31
189 Buhârî 2766
190 Tevbe 3
191 Tirmizî 970

"Hükmünü bilmediğimiz yeni bir hadiseyle karşılaştığımızda ne yapmamızı emredersiniz?" diye sordum.

"Fakihlerle ve abidlerle istişare edin."[192]

8- Ayetlerin İniş Sebebini Bilmesi

Ayetlerin iniş sebebini bilmek kastedilen mananın daha iyi anlaşılmasını ve ondan daha doğru hüküm çıkarılmasını sağlar. Nüzul sebebinin beyanı Kur'an ayetlerinin anlaşılmasında kullanılan en güçlü yoldur.[193] Ali (ra) ayetlerin nüzul sebebi hususunda derin bilgi sahibiydi. İnsanları Allah'ın kitabı hususunda kendisine sual sormaya teşvik ediyordu.

"Allahu Teala'nın kitabı hususunda bana soru sorun, bana soru sorun, bana soru sorun. Allah'a and olsun ki hiçbir ayet yoktur ki onun gecede mi gündüzde mi nazil olduğunu bilmeyeyim." diyordu.[194] Başka bir rivayette de şöyle diyordu:

"Allah'a and olsun ki hiçbir ayet yoktur ki onun niçin ve nerede indirildiğini bilmeyeyim."[195]

9- Âmm Olanı Tahsisi

Âmm; tek vaz' ile tek bir mana ifade etmek üzere konulmuş bulunan ve muayyen bir miktarla sınırlı olmaksızın bu mananın kendisinde geçekleştiği bütün fertlere şamil olan lafızdır.[196] Tahsis içeren bir lafız varit olmadığı müddetçe âmm lafız âmm olmaya devam eder.[197] Bazen Şari tarafından âmmın, fertlerinin bir kısmına tahsisine delalet eden lafız varit olur. Bu âmmın tahsisidir.[198]

Ali (ra)'dan âmmı tahsisi içeren ifadeler nakledilmiştir. Birbirleriyle kız kardeş olan iki cariyeye sahip olan bir kişinin cariyelerinden biriyle cima ettiği, sonra da diğeriyle cima etmek istediği kendisinden sorulmuştu da o;

"Olmaz... ikisini de mülkünden çıkarmadıkça olmaz." demişti.[199]

İbnu'l Kevvâ'dan nakledildiğine göre o, Ali (ra)'dan iki kız kardeşi bir arada bulundurmayı sormuştu da o ona;

"Bunu bir ayet haram, başka bir ayet de helal kıldı. Ne ben ne de aile halkım bunu yapmayız." dedi.[200]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) haram kılan ayetle *"İki kız kardeşi birlikte ni-*

192 Tarihu Halife b. Hayyât 66; Menhecü Ali b. Ebî Talib Fi'd Daveti İlellah 78
193 Menhecü Ali b. Ebî Talib 79
194 El İsâbe 2/50
195 Tabakât 2/338
196 Teysîru ilmi Usûli'l Fıkh, Abdullah Cüdey 262
197 A,g,e. 269
198 A,g,e. 269
199 Fıkhu'l İmam Ali 1/560
200 A,g,e. 1/560

kahlamanız da haramdır."[201] ayeti kastetmiş, helal kılan ayetle de *"Ancak, eşleri ve sahibi bulundukları cariyelerine karşı durumları başka; çünkü bunlarla ilişkileri yüzünden kınanmazlar."*[202] ayetini kastetmiştir. Bu iki ayet arasında umum ve hususluk vardır. Sahibi bulundukları cariyelerinden (cinsel yönden) istifade edebilmeleriyle ilgili umumiliği iki kız kardeşin bir arada (tek nikah altında) bulundurulmaması ile ilgili yasakla tahsis etmiştir.[203]

Ali (ra), kocası ölen hamile kadının en uzun olan iddet müddetini beklemek mecburiyetinde olduğunu söylemiştir.

"İddeti en uzun iddet müddetidir." demiştir.[204] Yani; o, *"Sizden ölenlerin, geride bıraktıkları eşleri, kendi başlarına (evlenmeden) dört ay on gün beklerler."*[205] ayetindeki ve *"Gebe olanların bekleme süresi ise, yüklerini bırakmaları, doğum yapmalarıdır."*[206] ayetindeki umumiliği tahsis etmiştir. Kocası ölen hamile kadınlar dört ay on gün tamamlanmadan önce doğum yaparlarsa müddeti tamamlarlar, ikinci ayetteki umumiliğe göre hareket etmezler. Zira ilki onu tahsis etmiştir. Dört ay on günlük müddet tamamlandığı halde doğum gerçekleşmemişse yine iddet tamamlanmış olmaz. Zira burada da ilk ayetin umumiliği ikincisini tahsis etmiştir. Binaenaleyh her iki ayet de bir cihetten âmm, diğer cihetten hass olmaktadır ve Ali (ra)'a göre biri diğerini tahsis etmektedir. Herhalde Ali (ra) burada ihtiyatla hareket etmiş ve iki ayetin içerdiği manayı birlikte kullanmıştır.[207] Ancak tercih edilen görüşe göre her iki halde de doğum ile kadının iddeti biter.

Abdullah b. Utbe, Sebîa binti'l Hâris'in ona şu haberi verdiğini nakletmektedir:

Sa'd b. Havle'nin (Bedir harbine iştirak edenlerdendir) nikahı altında olduğunu, Sa'd'ın veda haccında vefat ettiğini, o esnada kendisinin hamile olduğunu ve çok geçmeden doğum yaptığını, nifastan sonra evlilik için makyaj yaptığını, bu arada Ebu's Senâbil'in onun yanma geldiğini ve;

"Makyaj mı yapıyorsun? Belki de evlenmek istiyorsun? Ancak Allah'a and olsun ki sen dört ay on gün geçmedikçe evlenemezsin." dediğini nakletti. Sebîa diyor ki;

"O bana bunları söyleyince akşam vakti örtümü üzerime aldım ve Rasulullah (sav)'e geldim. Meselenin hükmünü sordum. O da doğumdan itibaren bana evliliğin helal olduğu fetvasını verdi ve eğer istiyorsam evlenebileceğimi söyledi."[208]

---

201 Nisâ 23
202 Mu'minûn 6
203 El Ahkam, Âmedî 2/445; Ravdatu'n Nazır 2/129
204 El Fusûl Fi'l Usûl, Cessas 6/106
205 Bakara 234
206 Talak 4
207 Fıkhu'l İmam Ali 1/50
208 Müslim 1484

Sebîa'nın bu hadisi Ali (ra)'a ulaşmamış olabilir. Zira o, Rasulullah (sav)'e dayanan bir hadise kesinlikle muhalefet etmez.[209]

10- Araplar ve Onlarla Yaşayan Diğer Milletlerin Adetlerini Bilmesi

Arapların ve onlarla birlikte yaşayan Yahudi ve Hıristiyanların Kur'an'ın nüzulü esnasındaki örfünü adetini bilmek Kur'anı anlamada büyük rol oynamaktadır. Ali (ra) o devirde yaşamış ve Kur'an'ın yasakladığı ya da onayladığı bir çok adeti yakından tanımıştır. İbni Ebî Hatem'in naklettiği şu hadise buna iyi bir örnektir:

İbni Vâil ile Ebu'l Ferazdak birbirleriyle zıtlaşmışlardı. Zıtlaşma neticesi yüzer deve kestiler. Bu arada Ali (ra) Rasulullah (sav)'in kır renkli katırının üzerinde olduğu halde çıktı geldi. Şöyle diyordu:

"Ey insanlar, onların etinden yemeyin. Zira onlar Allah için değil, başka bir sebeple boğazlandılar." dedi. Ali (ra) yaşadığı devirdeki Arapların adetlerini biliyordu. Bu tip işler Allah için değil, şeytani idi. Binaenaleyh, *"Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, (taş, ağaç vb. ile) vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş (hayvanlar ile) canavarların yediği hayvanlar -ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna- dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı."*[210] Ayetine dayanarak bunu yasakladı.[211]

11- Anlayış ve İdrak Kabiliyetinin Güçlü Olması

Anlayış ve idrak kapasitesinin genişliği Ali (ra)'ın en meşhur meziyetlerindendir. Bu hususta çok sayıda menkıbesi vardır. İbni Cerîr'in rivayet ettiği şu hadiseyi nakledelim:

Ali (ra) sabah namazını kılıyordu. Haricilerden biri ona, *"And olsun; sana da, senden öncekilere de vahy olunmuştur ki: Eğer Allah'a ortak koşarsan, şüphesiz amellerin boşa gider ve muhakkak hüsrana uğrayanlardan olursun."*[212] ayetini okuyarak seslendi. O da ona namazda iken *"Sabret, şüphesiz ki Allah'ın vaadi haktır. Yakinen inanmayanlar seni hafifliğe itmesinler."*[213] Ayetiyle cevap verdi.[214]

Bunlar, Ali (ra)'ın Kur'andan hüküm çıkarmada ve manalarını anlamada kullandığı esaslardan ancak bir kısmı. Bu esaslar onu sevenleri ve ihlas sahibi Müslümanları Allahu Teala'nın kitabına karşı nasıl olmaları gerektiği hususunda irşat etmektedir.

---

209 Fıkhu'l İmam Ali 2/617
210 Mâide 3
211 Tesîru Emiri'l Mü'minin Ali b. Ebî Talib, Fehd b. Abdûlaziz; Yayınlanmamış akademik bir çalışma 1/30
212 Zümer 65
213 Rûm 60
214 Taberî tefsiri 21/59

Hz. Ali'nin Bazı Ayetleri Tefsiri

1- Zâriyât

Sevrî, Habib b. Sâbit'ten, o da Ebu't Tufeyl'den naklediyor:

İbnu'l Kevvâ'nın Ali b. Ebî Talib'e Zâriyât süresindeki bazı ayetleri sorduğunu işittim. Ali b. Ebî Talib "Esip savuranlara" ayetindeki esip savuranların "rüzgarlar" olduğunu, "Yükünü yüklenenlere" ayetindeki yükünü yüklenenlerin "bulutlar" olduğunu, "Kolayca süzülenlere" ayetindeki kolayca süzülenlerin "gemiler" olduğunu, "işi ayıranlara" ayetindeki işi ayıranların da "melekler" olduğunu söylemiştir.[215] Hâkim bu hadisi Ebu't Tufeyl'e dayanan başka bir senetle sahih olarak rivayet etmiştir.Taberî bu hadisin Ali (ra)'a kadar uzanan çok sayıda rivayet yollarını tahriç etmiş ve bu hususta son derece mübalağa göstermiştir.[216] Abdürrezzak da bunu Ebu't Tufeyl'e dayanan başka bir senetle rivayet etmiştir. Ebu't Tufeyl diyor ki:

"Ali'yi insanlara hitap ederken gördüm. "Bana Allah'ın kitabından sorun. Zira hiçbir ayet yok ki onun gece mi gündüz mü, ovada mı dağda mı nazil olduğunu bilmeyeyim." diyordu. İbnu'l Kevvâ diyor ki:

"Ben onunla Ali arasındaydım. O benim arkamdaydı. "Esip savuranlara" ayetini ve diğer ayetlerin manalarını ondan sordu ve cevabını aldı. Ayrıca Ali ona:

"Yazıklar olsun sana, öğrenmek için sor, inat olsun diye sorma." dedi. Çünkü onun soruları arasında bundan başka sorular da vardı.[217]

2- "And Olsun Sinenlere"[218] Ayeti

Saîd b. Mansûr, hasen bir isnatla Ali (ra)'dan rivayet ediyor:

"Onlar gece ortaya çıkıp gündüz kaybolan, görünmeyen yıldızlardır."[219]

3- Salih Kul İçin Arzın Ağlaması

Ali (ra) "Salih bir kul öldüğünde üzerinde namaz kıldığı yer, amelinin yükseldiği yer ve gök onun için ağlar." dedi. Sonra da, *"Onlar için ne gök, ne yer ağlamadı ve onlar (azabı) ertelenenler de olmadı."*[220] ayetini okudu.

---

215 El Hilafetü'r Raşide, Yahya el Yahya 486
216 Ed Dürru'l Mensûr 7/614; El Müstedrek 2/467; Tefsîru't Taberî 26/185-188
217 El Hilafetü'r Raşide 486
218 Tekvîr 15
219 El Hilafetü'r Raşide 487; El Feth 8/563
220 Duhân 29

4- Huşû Kalptedir

Mü'minlerin emiri Ali (ra)'a, "*Ki onlar; namazlarında huşû içindedirler.*"[221] Ayeti hakkında soruldu da o;

"Huşû Kalptedir. Müslümana kol kanat germen ve namazda sağa sola iltifat etmemendir."[222]

5- İki Müslüman Dost ve İki Kafir Dost

Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'a, "*O gün; muttakilerin dışında, dostlar birbirlerine düşman olurlar.*"[223] ayeti hakkında soruldu da o;

"İki müslüman dost var, bir de iki kafir dost var. İki mü'min dosttan biri öldüğünde cennetle müjdelenir. Cennetle müjdelenen mü'min, mü'min olan dostunu hatırlar da;

"Ya Rabbi, falan dostum beni hayra teşvik eder, kötülüklerden uzaklaştırırdı. Sana ve Senin peygamberine tabi olmamı emrederdi. Senin huzuruna çıkarılacağımı söylerdi. Benden sonra onun sapmasına müsaade etme. Bana hidayet nasip ettiğin gibi ona da hidayet et. Bana ikram ettiğin gibi ona da ikram et." der. Daha sonra diğeri de ölünce Allah ikisini cennette bir araya getirir. O ikisine;

"Birbirinizi övün." denir. Onlardan her biri diğeri için;

"Allah'ım, o beni hayra teşvik eder, kötülüklerden sakındırırdı. Sana ve Senin peygamberine tabi olmamı emrederdi. Senin huzuruna çıkarılacağımı söylerdi. O ne iyi kardeş, ne iyi dost, ne iyi arkadaş!" der.

İki kafir dosttan biri öldüğünde cehennemle müjdelenir. Cehennemle müjdelenen kafir, kafir dostunu hatırlar da;

"Allah'ım, falan dostum beni şerre yönlendirir, hayırdan men ederdi. Sana ve Senin peygamberine isyan etmemi bana emrederdi. Senin huzuruna çıkarılmayacağımı söylerdi. Allah'ım, beni dalalete sevk ettiği gibi Sen de onu dalalette bırak." der. Daha sonra diğeri de ölünce Allah ikisini cehennemde bir araya getirir. O ikisine;

"Birbirinizi övün." denir. Onlardan her biri diğeri için;

"Allah'ım, o beni şerre sevk eder, hayırdan men ederdi. Sana ve Senin peygamberine isyan etmemi bana emrederdi. Senin huzuruna çıkarılmayacağımı söylerdi. O ne kötü kardeş, ne kötü dost, ne kötü arkadaş!" der.[224]

---

221 Mu'minûn 2
222 Zühd, İbnu'l Mübarek 403 (Rakam 1148)
223 Zuhruf 67
224 Zühd, İbnu'l Mübarek (Rakam 368)

6- Zühd, Kur'an'daki İki Kelimede

Ali (ra) şöyle demiştir:

"Zühdün tamamı Kur'an-ı Kerim'de iki kelimede geçmektedir. Allahu Teala şöyle buyurmuştur:

"Bu, kaybettiğinize üzülmemeniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmamanız içindir."[225] Kim kaybettiğine üzülmez ve ele geçen nimet sebebiyle de şımarmazsa her bir cihetiyle zühdü elde etmiş demektir.[226]

7- Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın Namazdaki Düşüncesi

Mü'minlerin Emiri, namaz kılan kişinin, rahmet ayetlerini okuduğunda Allah'tan rahmet istemesinin, gazap ayetlerini okuduğunda da Allahu Teala'ya sığınmasının müstehap olduğunu açıklamıştır.

Abdü'l-Hayr Hemedânî'den nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Ali b. Ebî Talib'in "Sebbih isme Rabbike'l A'lâ" ayetini okuduğunu ve "Ey Rabbim, Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim." dediğini duydum.[227]

Hucr b. Kays el Mederî'den nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Ali b. Ebî Talib'in yanında geceledim. Gece namazı kılıyordu. *"Söyleyin öyleyse, (rahimlere) döktüğünüz meni nedir? Onu siz mi yaratıyorsunuz, yoksa yaratan Biz miyiz?"*[228] ayetlerini okudu, sonra da üç defa "Elbette sen (yarattın) ya Rabbi." dedi. Sonra, *"Şimdi bana, ektiğinizi haber verin. Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitiren biz miyiz?"*[229] ayetlerini okudu. Sonra da üç defa "Elbette Sen (bitirdin) ya Rabbi." dedi. Sonra *"Ya içtiğiniz suya ne dersiniz? Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz?"*[230] ayetlerini okudu. Sonra da üç defa Elbette Sen (indirdin) ya Rabbi." dedi. Sonra, *"Söyleyin şimdi bana, tutuşturmakta olduğunuz ateşi, Onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratan biz miyiz?"*[231] ayetleri okudu. Sonra da üç defa "Elbette sen (yarattın) ya Rabbi." dedi.[232]

---

225 Hadîd 23
226 Risaletü'l Müsterşidîn 224; Ferâidü'l Kelâm 376
227 Muhallâ 4/118; Es Sünenü's Suğrâ 1/146
228 Vakıa 58,59
229 Vakıa 63,64
230 Vakıa 68,69
231 Vakıa 71,72
232 Ed Dürru'l Mensûr, Suyûtî 8/722

8- *"O gün ki, ne mal fayda verir, ne oğullar! Ancak Allah'a selim bir kalp ile varan başka"*[233] ayetleri hakkında Ali (ra) şöyle demiştir:

"Mal ve oğullar dünya meyvesidir. Ameli salih ise ahiret meyvesidir. Allahu Teala bazılarına her ikisini de nasip eder.[234]

Dördüncü Konu

RASULULLAH (SAV) İLE BERABERLİĞİ

Ali (ra), ümmi Mekke toplumu içinde az sayıdaki okur yazarlardan biriydi. Bu onun küçük yaştan itibaren ilme karşı sevgisini göstermektedir. Ali (ra) küçük yaştan itibaren Rasulullah (sav)'in evinde büyümüş, onun elinde terbiye görmüş, müslüman olduktan sonra da Rasulullah (sav)'in ona karşı itinası daha çok artmıştı. Rasulullah (sav) onun şahsiyetine müspet yönde etki eden, kabiliyetlerini geliştiren, kapasitesini artıran, nefsini terbiye eden, kalbini temizleyen, aklını nurlandıran ve ruhunu dirilten güçlü payanda idi.

Ali (ra) Mekke'de de Medine'de de Rasulullah (sav) ile birlikte idi. Ashabını Kur'an terbiyesi üzerine yetiştiren Rasulullah (sav)'e talebelik yapmaya tutkundu. Zira o, Ali (ra)'ın ilmini, terbiyesini ve kültürünü kendisinden aldığı fışkıran bir kaynaktı. Hadiseler zuhur ettikçe ona ayetler iniyor ve o da kendisine inen ayetleri ashabına okuyordu.

Ashab-ı Kiram o Kur'an'ın manalarına vakıf oluyor, manalarını anlamada derinleşiyor, ilkeleriyle bütünleşiyordu. Kur'an onların nefislerini, kalplerini, akıllarını ve ruhlarını derinden etkiliyordu. Bizzat Rasulullah (sav)'den terbiye alan sahabilerden biri de Ali (ra) idi. Ali (ra) müslüman olduğu günden itibaren Kur'anı ezberlemeye ve manalarını anlamaya önem verdi. Rasulullah (sav) ile birlikteydi. Ona inen ayetleri ve sureleri tek tek ondan aldı ve ezberledi. Rasulullah (sav)'in sohbetinde büyük hayırlara nail oldu. Rasulullah (sav)'den sonra Raşit halifelerden biri oldu. Savaşta ve barışta her daim Rasulullah (sav) ile birlikteydi. Her daim ilmini derinleştiriyordu. Bu sayede o, sünneti seniyyeyi en iyi bilenlerden biri oldu. Bu büyük dinin inceliklerini bizzat Rasulullah (sav)'den öğrendi. Rasulullah (sav) ile arasındaki sevgi büyüktü.

Talebe ile hocası arasındaki sevginin ilmin öğrenilmesinde ne derece etkili olduğu ve talebenin kabiliyetlerini nasıl geliştirdiği bilinen bir şeydir. Ali (ra) da Rasulullah (sav)i çok seviyordu. Gönlü ona bağlıydı. Nefsini ona feda etmiş ve O'nun davetinin yayılması için her türlü fedakârlığı göstermişti.

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) ve Nübüvvet Makamı

Allahu Teala, peygamber (sav)'in peygamberliği kendisine ulaşan insanlara ve cinlere onun peygamberliğine ve ona indirilenlere iman etmelerini emretmiştir. Kur'an ayetleri bunu ifade etmiş ve bir çok yerde Allah, peygamberini kendisiyle birlikte zikretmiştir. Şu ayet onlardan biridir:

"De ki; ey insanlar! Ben sizin hepinize Allah'ın resulüyüm. O Allah ki, göklerin ve yerin bütün mülkü O'nundur. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Öldüren de, dirilten de O'dur. Bundan dolayı gelin, Allah'a ve resulüne iman edin. Allah'a ve Allah'ın bütün kelâmlarına iman etmiş bulunan o ümmî peygambere, evet ona uyun ki, hidayete erebilesiniz."[235]

Bir hadisi şerifte de şöyle buyurulmuştur:

"Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde bulunan Zâta and olsun ki bu ümmetten olup da -Yahudi ve Hıristiyan da olsa- bana indirilene iman etmeden ölen kişi cehennem ehlindendir."[236] İslam alimleri Rasulullah (sav)'e iman etmenin gerekliliği hususunda ittifak halindedirler. Aynı şekilde ona iman etmeyen insanlar ve cinlerin cehenneme müstahak oldukları hususunda da ittifak halindedirler. Ashabı Kiram, onlara güzellikle tabi olan Tabiin, müçtehit imamlar ve -ehli sünnet olsun olmasın- bütün müslüman guruplar bu hususta ittifak halindedir.[237]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) nübüvvet makamına hakkını vermiş sözleri ve fiilleriyle onun öğretilerini insanlara açıklamıştır. Rasulullah (sav)'in sünnetine –kavlî,fiilî ve takrirî sünnetine- iktida etmeye insanları teşvik ediyordu. Bu manadaki sözlerinden biri şudur:

"Peygamberinizin getirdiği hidayete tabi olun. Zira o, en üstün hidayettir. Onun sünnetine tabi olun. Zira onun sünneti sünnetlerin en üstünüdür."[238]

1- Nebi (as)'a İtaatin ve Sünnetini Muhafaza Etmenin Gerekliliği

Mü'minlerin Emiri Ali (ra), Rasulullah (sav)'e itaatin gerekliliği üzere terbiye olmuştu. O, Allahu Teala'nın *"Rasule itaat eden Allah'a itaat etmiştir."*[239] ayetini okuyan, ezberleyen ve manasını en iyi şekilde anlayan biriydi. Bu ayet Allah'a ve Rasulüne itaati birbirine bağlayan çok sayıdaki ayetten biridir. Allahu Teala bu ayette kendisine itaat ile Rasulüne itaati tek şey kılmıştır. Rasulüne itaati kendisine itaatin bir parçası kılmıştır. Bu ayette Rasule itaat olmaksızın Al-

---

235 A'raf 158
236 Müslim, Kitabü'l İman 1/93
237 Hukûk'un Nebiy ala ümmetih 1/72
238 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/319
239 Nisa 80

lah'a itaat olunmayacağı kullara beyan edilmiştir.[240] Ali (ra) Rasulullah (sav)'in elinde terbiye olmuştur. Ona itaatin gerekliliğini ondan öğrenmiş ve onun emrine imtisal edip onun sünnetine ve Rabbinden getirdiği her bir şeye iktida etmiştir. Aynı zamanda ümmetin diğer fertlerini de bu yola teşvik etmiş ve onun vesilesiyle çok sayıda insan Allah'ın izniyle saadeti dareyne nail olmuş ve felaha ermiştir. Bu hususta rivayet yolları ve lafızları farklı çok sayıda hadis rivayet edilmiştir. Hadislerin çokluğu işin önemini yinelemekte ve işin mahiyetini açıkça beyan etmektedir. Bu da kimseye kendi reyine göre tevil fırsatı vermemektedir. Çok sayıda olmasına rağmen bütün bu hadislerin ifade ettiği mana Rasulullah (sav)'e itaatin gerekliliğidir. İtaate davet eden hadisler yanında muhalefet edenleri muhalefet etmekten sakındıran ve şiddetli azap ile tehdit eden hadisler de vardır.[241] Rasulullah (sav)'in şu hadisi bunlardan biridir:

Rasulullah (sav);

"Kaçınanlar dışında bütün ümmetim cennete girecektir." buyurdu. Bunun üzerine Ashab;

"Kaçınanlar kimlerdir, ey Allah'ın Rasulü?" diye sordular. Rasulullah (sav);

"Bana itaat eden cennete girecek olandır. Bana isyan eden de kaçınandır." buyurdu.[242] Rasulullah (sav)'e tabi olmak onun sünnetine sarılmak denmektir, onun sünnetine ters düşen şeylerin tamamını terk etmek demektir. Bu hususta da ne bir batıl tevile ve ne de boş bir bidate saplanmamak demektir.[243]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) ahsab içinde Rasulullah (sav)'e ittibaya en çok teşvik edenlerdendir. O şöyle diyordu:

"Birinin sözü için Rasulullah (sav)'in sünnetini terk edecek değilim."[244] Yine şöyle diyordu:

"Dikkat edin! Ben peygamber değilim, bana vahiy de inmiyor. Ancak ben gücüm yettiği kadar Allah'ın kitabı ve Muhammed (as)'ın sünneti ile amel ediyorum." Sünneti Seniyyeye bağlanmada bu bizim için yegane örnek olmalı.[245] Rasulullah (sav)'e ittiba etmenin ehemmiyetini gösteren ayetler ve hadisler onun fiillerini şekillendiriyordu. O, sünneti Seniyyeye ittiba ediyor, hadisleri araştırıyor ve güvenilir rivayetlere sarılmakta tereddüt etmiyordu. Şöyle diyordu:

"Size Rasulullah (sav)'den rivayette bulunuyorum. Semadan yere düşmem ona yalan isnad etmekten daha hayırlıdır benim için."[246] Yine şöyle diyordu:

---

240 Hukûk'un Nebiy ala ümmetih 1/74
241 A.g.e. 1/86
242 Buhârî 7280
243 Sahih-i İbni Hibbân 1/153
244 Fethu'l Bârî 3/421
245 Şifa; Kadı İyad 2/556
246 Fethu'l Bârî 6/158

"Rasulullah (sav)'den işittiğim her bir hadisten Allahu Teala'nın takdiri nispetinde istifade etmişimdir. Başka biri bana bir hadis rivayet ettiğinde ise ona mutlaka yemin verdirmişimdir. Yemin ettikten sonra onu tasdik etmişimdir."[247] Ali (ra) Rasulullah (sav)'e ittibaya ters düşen şeylere karşı savaş açıyordu. Bu hususta şöyle diyordu:

"Eğer din rey ile olsaydı mestlerin üstü değil altı mesh edilirdi."

2- Ali (ra)'m, Rasulullah (sav)'in Peygamberliğine Delalet Eden Hususlardan Bahsetmesi

Mü'minlerin Emiri Ali (ra), Rasulullah (sav)'in peygamberliğine delalet eden hususlardan bir kısmını açıklamıştır. Onlardan bazısını nakledelim:

a- Duasının bereketi:

Ali (ra) bir keresinde hastalanmıştı. Nebi (sav) onun ziyaretine gitti. Ali;

"Allah'ım, eğer ecelim geldiyse beni rahata erdir. Eğer ecelim gelmediyse bu hastalığı benden kaldır. Eğer bu bir bela ise bana sabırlar ihsan et." diyordu. Rasulullah (sav) ona;

"Ne diyorsun?" diye sordu. O da dediklerini tekrar etti. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Allah'ım, ona şifa ver, Allah'ım, ona afiyet ver." diye dua etti. Sonra da Ali (ra)'a;

"Kalk" dedi. Ali (ra) anlatıyor:

"Kalktım. O hastalık bir daha da bana arız olmadı." dedi.[248] Rasulullah (sav)'in Hayber'de Ali (ra)'a yaptığı duayı da Allah'ın izniyle zikredeceğiz.

b- Rasulullah'n Bildirdiği Gayba Dair Hususları Nakletmesi

Ali b. Ebî Talib (ra) diyor ki:

"Size Rasulullah (sav)'den rivayette bulunuyorum. Semadan yere düşmem ona yalan isnad etmekten daha hayırlıdır benim için. Fakat benimle sizin aranızda görüştüğümüz sıra size bir şey haber verdiğimde (ta'rîz etmiş olabilirim). Çünkü (muhâvere de bir harptir) harp (ise) hud'adır[249] Ben Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu işittim:

"Ahir zamanda yaşları küçük, tecrübeleri kıt bir zümre yetişecektir. Onlar (Hâricîler gibi mahlûkatın hayırlısı olan) Peygamber'in teblîgatından bahsedecekler. Fakat bunlar (şiddetle atılan) okun av (ı delerek av) dan öte çıktığı gibi İslâm (dînin) den hemen çıkıvereceklerdir. Onların îmanları boğazlarından

---

247 Sünen-i İbni Mâce 1395

248 Müsned-i Ahmed 2/151 İsnadı sahihtir. (Ahmed Şakir'in tahkiki)

249 Menhecü Ali Fi'd Dave ilellah 117; Fethu'l Bârî 6/158

öte geçmeyecektir. Siz onlara nerede rast gelirseniz hemen öldürünüz. Çünkü (bunlar bozguncudur) bunları öldürmekte, öldüren kişiye kıyâmet gününde ecri sevap vardır.[250]

c- Düşmanın Gönlüne Korku Salmak Suretiyle Yardım

Ali (ra)'ın rivayet ettiği şu hadisi şerif de Rasulullah (sav)'in peygamberliğine delalet eden hadislerdendir.

Rasulullah (sav);

"Benden önceki peygamberlerden hiç birine verilmeyen şeyler bana verildi." buyurdu. Bunun üzerine biz;

Ya Rasulallah onlar nelerdir?" diye sorduk. O;

"...Ben (bir aylık mesâfedeki düşman gönüllerine) korku salmak sûretiyle yardım olundum. Yeryüzünün anahtarları bana verildi. Ahmed adıyla adlandım. Toprak benim için temiz kılındı. Ümmetim de ümmetlerin en hayırlısı kılındı."[251]

d- Nübüvvet Mührü

Ali (ra) Rasulullah (sav)i vasf ederken vücudunda bulunan nübüvvet mührünün onun nübüvvetine delalet eden en bariz vasıflardan biri olduğunu zikretmiştir. O şöyle diyordu:

"Onun iki omuzu arasında nübüvvet mührü vardı.[252] Ehli kitap onda böyle bir mührün olacağını biliyordu. Nübüvvet mührü; onun sol omuzu üzerindeydi ve kırmızı renkli yumru şeklindeydi. Bazıları nübüvvet mührünün güvercin yumurtası büyüklüğünde olduğunu bazıları da bir yumruk büyüklüğünde olduğunu ifade etmişlerdir.[253]

e- Dağların Rasulullah (sav)'e Selam Vermesi

Rasulullah (sav)'in peygamberliğine delalet eden bu hususu Ali (ra) haber vermiştir. Şöyle demiştir:

"Mekke'de Rasulullah (sav) ile birlikte idim. Mekke civarındaki yerleşim birimlerinden birine gittik. O hangi dağa ve hangi ağaca yöneldiyse o ona "Es Selâmu aleyke ya Rasulallah" diyordu.[254]

---

250 Buhârî,Kitabu'l Menâkıb 1/281 Burada kendilerinden bahsedilen toplum Haricilerdir. Ali b. Ebî Talip (ra) hilafeti döneminde onlarla savaşmıştır. İnşaallah ilerde onlardan uzun uzadıya bahsedeceğiz.

251 Buhârî 335

252 Musannef İbni Ebî Şeybe 11/513; Buhârî, Kitabu'l Menâkıb

253 Fethu'l Bârî 6/561-563

254 Süneni Tirmizî, Kitabu'l Menâkıb 5/93; El Müstedrek 2/620 İsnadı sahihtir

3- Peygamber (sav)'in yoluna teşviki

Ali (ra) Müslümanları Peygamber (sav)'in yoluna teşvik ediyordu. Rebeze'de irad ettiği bir hutbede şöyle diyordu:

"Dininize sarılın. Peygamberinizin yoluna uyun. Onun sünnetine tabi olun. Size kapalı gelen şeyleri Kur'ana arz edin. Kur'ana uyanı alın, uymayanı bırakın."[255]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) haricilere karşı yaptığı savaştan döndükten sonra arkadaşlarına karşı hayra teşvik eden şerden sakındıran faydalı beliğ bir konuşma yaptı. Bu konuşmada insanları peygamber (sav)'in yoluna uymaya teşvik ediyordu. Şöyle diyordu:

"Peygamberinizin hidayet yoluna giriniz. Zira o, en doğru yoldur. Onun sünnetini alın. Zira o, uyulan törelerin en faziletlisidir."[256]

Ali (ra)'ın dönemi iç karışıkların yoğun olduğu bir dönemdi. Böyle olmasına rağmen o, ashabını iyiliğe sevk etmekten ve kötülükten men etmekten geri durmamıştır.[257] O, ashabını bidatlerden de sakındırmıştır. Şöyle demiştir:

"Farz kılınan işler onların en faziletlileridir. İhdas edilen şeyler de onların en kötüleridir. Zira her ihdas edilen şey bidattir. Her bidat ihdas eden kişi de bidatçidir. Bir şey ihdas eden bir şey zayi etmiş demektir. Bidatçi bir bidat ihdas ettiğinde ona mukabil bir sünneti terk eder."[258]

4- Rasulullah (sav)'in Faziletini ve Ümmeti Üzerindeki Haklarını Açıklaması

Mü'minlerin Emiri Ali (ra), Rasulullah (sav)'in faziletini ve ümmeti üzerindeki haklarını beyan edip şöyle demiştir:

"Allahu Teala Muhammed (as)'ı göndermekle bu ümmete ikramda bulunmuştur. Muhammed (as)'ı göndermekle bu ümmete fazilet bahşetmiştir. Muhammed (as) onlara hidayete ersinler ve tefrikaya düşmesinler diye kitabı, hikmeti, farzları ve sünnetleri öğretmiştir. Tertemiz olsunlar diye onları temize çıkarmıştır. Zulme başvurmasınlar diye onları huzura erdirmiştir. Üzerine düşen vazifeyi yerine getirdikten sonra Allahu Teala onun ruhunu kabz etti. Allah'ın salâtı, rahmeti ve bereketi onun üzerine olsun."[259]

---

255 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/246; Tarihu't Taberî
256 El Bidâye ve'n Nihâye 7/319
257 A,g,e. 7/319
258 A,g,e. 7/319
259 A,g,e. 7/262

Rasulullah (sav)'ın Ümmeti Üzerindeki Hakları:

a- Onu Tasdik Etmek ve Onun Adına Herhangi Bir Şey Uydurmamak

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Rasulullah (sav) adına yalan uydurmaktan insanları sakındırmıştır. Rib'î b. Harrâş'tan nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Ali b. Ebî Talib'in şöyle dediğini işittim:

"Peygamber (sav) şöyle buyurdu:

"Benim adıma yalan uydurmayın. Kim benim adıma yalan uydurursa cehenneme girer."

Mü'minlerin emiri Ali (ra) uydurma olduğunu bile bile uydurma olan sözü hadis diye rivayet etmekten de sakındırmıştır. Bu hususta Rasulullah (sav) şı hadisini nakletmiştir:

"Kim bana isnad edilen yalan bir sözü –yalan olduğunu bile bile- naklederse o iki yalancıdan biridir."[260]

b- Rasulullah (sav)'i Yalanlamaya Sebep Olabilecek Şeylerden Uzaklaştırması

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) insanları Rasulullah (sav)i yalanlamaya sevk edecek işleri yapmaktan sakındırıyordu. İnsanlara akıllarının almayacağı şeyleri nakletmemelerini söylüyordu. "İnsanlara anlayacakları şeyleri nakledin. Allah ve Rasulünün yalanlanmasını ister misiniz?"[261] diyordu. Bu hadis müteşabih ayet ve hadislerin umumi bir ortamda zikredilmemesine delildir. Alimler hadis rivayet ederken kime rivayet edildiğine dikkat edilmesi gerektiğini söylemişlerdir. İmam Ahmed, zahiri devlet reisine baş kaldırmakla ilgili hadislerin umuma rivayetini, İmam Malik Allahu Teala'nın sıfatlarıyla ilgili hadislerin umuma rivayetini, İmam Ebu Yusuf Garip hususları içeren hadislerin umuma rivayetini, onlardan önce de Ebu Hureyre (ra) bazı hadislerin umuma rivayetini kerih görmüşlerdir. Mesela Huzeyfe (ra)'den rivayet edilen fitnelere dair hadislerin umuma rivayetini bazı alimler kerih görmüştür. Yine zahiri, bidat olan bir hususu güçlendiren, ancak onunla o zahiri mana değil, başka bir mana kastedilmiş olan hadisler de zahirine tutunacak olan kişilere zikredilmez.[262]

c- Rasulullah (sav)'in Hadisini Hüsnü Zan İle Karşılamak

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) şöyle demiştir:

---

260 İbni Mâce 1/13 Elbânî "Hadis sahihtir." demiştir.
261 Buhârî, Kitabu'l İlm 1/46
262 Fethu'l Bârî 1/425

"Size Rasulullah (sav)'den bir hadis rivayet edildiğinde bilin ki ondan en çok nasiplenen,onu en çok uygulayan ve ondan en çok sakınan odur."[263]

d- Rasulullah (sav) Salât Okuması

Ayeti kerimede;

"Allah ve melekleri, Peygamber'e çok salavât getirirler. Ey mü'minler! Siz de ona salavât getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin."[264] buyur.ulmuştur.

Allahu Teala bu ayeti kerime ile kulu ve Rasulü'nün Mele-i Alâdaki makamını haber vermiştir. Ona salât ettiğini, mukarreb meleklerin de ona salât ettiğini haber vermiştir. Daha sonra da süflî alemde yaşayanlara ona salât-u selam getirmelerini emretmiştir. Bu emir ulvî alemlerde bulunanlarla süflî alemlerde bulunanlar hep birlikte onu övsünler diye gelmiştir.[265]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Rasulullah (sav)'in ümmeti üzerindeki bu hakkını Rasulullah (sav)'den rivayet ettiği şu hadisi şerifle teyit etmiştir:

"Hakiki cimri yanında anıldığım halde bana salât getirmeyen kişidir."[266]

e- Rasulullah (sav)'e Karşı Muhabbeti

Ayeti kerimede;

"De ki: "Eğer babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallar, az kâr getireceğinden korktuğunuz ticaret ve hoşunuza giden evler, sizlere Allah'tan, O'nun Resulünden ve O'nun yolunda cihad etmekten daha sevimli ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyedurun. Allah, fasıklar topluluğuna hidayet vermez."[267] buyurulmuştur. Bu ayet, Allah ve peygamber sevgisinin vucubiyetine ve bu sevginin diğer sevgilerden önde olması gerektiğine delildir. Alimler arasında bu hususta herhangi bir ihtilaf da mevcut değildir.[268] Nitekim Ayeti kerimede;

"De ki: "Eğer siz Allah'ı seviyorsanız bana uyun; Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah bağışlayandır, esirgeyendir."[269] buyurulmuştur. Bu ayette de Rasulullah (sav)'in sevilmesi gerektiğine dair zımnî işaret vardır. Zira ittiba ancak ve ancak imanla olur. İmanın tahakkuk şartlarından biri de Peygamber (sav)'e sevgi duyulmasıdır. Ebu Hureyre (ra)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Nefsim yed-i kudretinde bulunan (Zât)a and olsun ki ben sizden birine çocuğundan ve babasından daha sevgili olmadıkça (hakiki) iman etmiş ol-

---

263 Müsned-i Ahmed 2/211 Ahmed Şakir isnadının sahih olduğunu söylemiştir.
264 Ahzab 56
265 İbni Kesir Tefsiri 3/508; Menhecü Ali b. Ebî Talib Fi'd Da've 129
266 Sünen-i Tirmizî 3/177 Hadis sahihtir.
267 Tevbe 24

maz."[270] Şu hususta da şüphe yok ki ona karşı sevgi ve muhabbet ashabı kiramda doruğa ulaşmıştı. Çünkü sevgi ve muhabbet marifetin semeresidir. Onun kadr u kıymetini başkalarına göre daha iyi bilenler onlardır. Yine onu en çok sevenler de onlardır.[271]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'a soruldu:

"Rasulullah (sav)'e karşı sevgi ve muhabbetiniz nasıldı?" dediler.

"Vallahi o, bize mallarımızdan, çocuklarımızdan, babalarımızdan, analarımızdan, hatta susuz olup da içtiğimiz soğuk sudan daha sevgiliydi." dedi.[272] Bu durum ancak ve ancak Rasulullah (sav) içindir, başkaları için değildir.

5- Rasulullah (sav)'in Şahsiyetini Ayrıntılı Bir Şekilde Bilmesi

Rasulullah (sav)'e ailevî bağlarla bağlı olduğu, onunla birlikte uzun zaman yaşadığı ve onun güzel ahlakını, temayüllerini ve teveccühlerini en ince ayrıntılarına kadar araştırdığı için Ali (ra) onu en kapsamlı ve en ayrıntılı bir şekilde vasf etmiştir. Onun şemailini ve ahlakını en ince ayrıntılarına kadar anlatmış ve onu övmüştür.

a- Şemailini Beyan Etmesi

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) şöyle demiştir:

"Rasulullah (sav) ne uzun ne de kısa boylu idi. Avuçları ve ayakları geniş-çeydi. Yüzü (yer yer) kırmızıya sahip beyaz idi. Göğsünden göbeğine kadar olan mahalde ince bir kıl dizisi vardı. İri kemikliydi. Yürüdüğünde yüksek bir yerden aşağı iniyormuşçasına öne eğilerek yürürdü. Ne ondan önce ne de sonra onun gibisini görmedim." [273]

Muhammed b. Ali babasından naklediyor:

"Rasulullah (sav)'in başı büyükçe, gözleri iriceydi. Gözlerinde bir miktar kırmızılık olup kirpikleri uzundu. Sakalı sık idi. Teni nur gibi parlıyordu. Avuçları ve ayakları genişçeydi. Yürüdüğünde yüksek bir yerden aşağı iniyormuş gibi öne eğilerek yürürdü. Birine döndüğünde bütün bedeni ile dönerdi."[274]

Tirmizî Muhammed b. Ali b. Ebî Talib (ra)'dan naklediyor:

"Ali (ra) Peygamber (sav)i vasf ettiğinde şöyle dedi:

"Çok uzun değildi, vücut azaları birbirine girmiş gibi kısa da değildi. Or-

---

268 Kurtubî Tefsiri 8/95
269 Âl-i İmrân 31
270 Buhârî 4; Fethu'l Bârî 1/58
271 Hukûku'n Nebi Alâ Ümmetihi 1/314
272 Şifa 2/568
273 Müsned, Ahmed 1/96
274 A,g,e. 1/89

ta boylu idi. Saçları ne kıvırcık ne de dümdüzdü. Hafif dalgalı idi. Şişman değildi. Değirmi olmakla birlikte yumru yanaklı değildi. Yüzü yer yer kırmızıya sahip beyaz idi. Avuçları ve ayakları genişçeydi. Yürüdüğünde ayaklarını (sürümeden) kaldırarak yürürdü. Sanki yüksek bir yerden aşağı iniyormuş gibi idi. Birine döndüğünde bütün vücuduyla dönerdi."[275]

Ali b. Ebî Talib (ra) Rasulullah (sav)'in vefatını müteakip bedenî vasıflarını da beyan etmiştir. Rasulullah (sav)i birlikte yıkadıkları kişiler müstesna bunu bilecek başka kimse de yoktu.[276] Bedeni vefatından sonra da tertemizdi. Ali (ra) şöyle diyor:

"Rasulullah (sav)i yıkadım. Ölüden zuhur edebilecek (çirkin) bir şey var mı diye baktığımda bir şey göremedim. Diri iken de ölü iken de tertemizdi.[277] Ali (ra) Rasulullah (sav)i yıkarken

"Anam babam sana feda olsun! Diri iken de ölü iken de ne kadar temizsin." diyordu.[278]

b- Ahlakını Beyan Etmesi

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Rasulullah (sav)'in ahlakını da beyan etmiştir.Şöyle demiştir:

"İnsanların en cömerdi, en gani gönüllüsü, en düzgün konuşanı, en yumuşak sözlüsü ve insanlara karşı en ihsankâr olanı idi. Onu aniden gören kişiyi heybet kaplardı. Onunla taşıp sohbet eden onu severdi." Onu vasf edenlerden biri de şöyle demiştir:

"Ne ondan önce ne de sonra onun bir benzerini görmedim." [279]

Ali (ra), Rasulullah (sav)'in cesareti ve gücü kuvveti hakkında da bilgi vermiştir. Megâzî kitaplarının haber verdiği üzere Ali (ra) ve onunla birlikte olanlar onca cesaretlerine ve kahramanlıklarına rağmen harp kızıştığında Rasulullah (sav)'e sığınıyorlardı. Ali (ra) şöyle diyor:

"Bedir günü Rasulullah (sav)'e sığındığımızda bizi bir görseydin. Düşmana en yakınımız o idi. O gün en şiddetli çarpışanlardan biri de o idi."[280] Başka bir rivayette de şöyle diyor:

"Savaş kızışıp taraflar birbirine girdiğinde Rasulullah (sav) ile korunduk. Düşmana ondan daha yakın olanımız yoktu."[281]

---

275 Tirmizî Kitabu'l Menâkıb 5/599 Hasen gariptir. İsnadı muttasıl değildir.

276 Abbas, Fadl, Kusem b. Abbas radıyallahu anhum Rasulullah (sav)i yıkama esnasında sağa sola çeviriyorlardı.

277 İbni Mâce 1/247; Hakim, Müstedrek 3/59ŞBuhârî ve Müslimin şartlarına göre hadis sahihtir. Zehebî de ona muvafakat etmiştir.

278 Sîreti İbni Hişam 2/662

279 Sîreti İbni Hişam 2/662

280 Müsned, Ahmed 2/64; Ahmed Şakir "İsnadı sahihtir" demiştir.

281 A.g.e. 2/343 Ahmed Şakir "İsnadı sahihtir" demiştir.

Ali (ra) Rasulullah (sav)'in merhamet, cömertlik, cesaret ve tevazu gibi bir çok ahlakî vasfını beyan etmiştir. Bir defasında Yahudiler ondan Rasulullah (sav)i vasf etmelerini istemişlerdi de o şöyle demişti:

"İnsanlara karşı en merhametli olan kişi idi. Yetimlere karşı tam şefkatli bir baba, dullara karşı olabildiğince ihsankâr idi. İnsanların en cesuru, en cömerdi, en güzel yüzlüsü idi. Giyeceği aba, yiyeceği arpa ekmeği idi. Katığı süt, yatağı içi hurma lifi dolu deri idi. Sediri de hasır örmesi bir sedirdi.[282] İki sarığı vardı. Birinin adı "Sehâb (Bulut)"[283], diğerinin adı Ukâb (Kartal)" tı. Kılıcı "Zülfikar (Çatallı)" dı.[284] Bayrağı "Garrâ (Güzel)", devesi "Gadbâ[285] (Kulağı yarık deve)", katırı "Düldül[286] (Bûyük kirpi)" eşeği Ya'fûr (Tüyü toprak renginde olan ceylan, Eşek yavrusu), Atı "Mürteciz (Şimşek gibi gürleyen), koyunu "Bereket", sancağı "Hamd" idi. Devesini bağlar ve yemlerdi. Elbisesini yamar ve ayakkabısını tamir ederdi."[287]

6- Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın Hayatından Sünnete İttiba Ettiğine Dair Örnekler

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Rasulullah (sav)'in sünnetine ittiba hususunda aşırı hassastı. Hayatı ve faaliyetleri bunu en iyi şekilde göstermektedir. Küçük büyük her hususta Rasulullah (sav)'e tabi olduğuna dair birkaç örnek arz edelim.

-Binite Bindiğinde Okuduğu Dua

Abdurrezzak naklediyor:

Ali'yi binitine binerken gören kişinin haber verdiğine göre o, ayağını özengiye koyduğunda "Bismillah" dedi. Binitin üzerine çıkınca da "Elhamdülillah, sübhânellezî sehhare lenâ hâzâ vemâ kunnâ lehû mukrinîn ve innâ ilâ Rabbinâ lemunkalibûn" dedi. Sonra üç defa hamd etti, üç defa da tekbir getirdi. Sonra "Allahumme, lailahe illa ente, zalemtü nefsî feğfirlî, innehû lâ yağfiruzzunûbe illâ ente." dedi. Sonra da güldü. Ona;

"Ey mü'minlerin Emiri seni güldüren şey nedir?" diye soruldu. Şöyle dedi;

---

282 İbnu'l Kayyım Zâdü'l Meâd adlı eserinde diyor ki; Rasulullah (sav) bazen yatak üzerinde, bazen sergi üzerinde, bazen hasır üzerinde, bazen toprak üzerinde, bazen örme yatakta, bazen de siyah bir örtü üzerinde uyurdu. (1/155)

283 Bu, Ali (ra)a giydirdiği sarıktır. (Zâdü'l Meâd 1/135)

284 Rasulullah (sav)in dokuz kılıcı vardı. Zülfikar onlardan biri olup onu Bedir gunu Ali (ra)a verdi. (Zâdü'l Meâd 1/130)

285 Bu, meşhur Kasvâ'dan ayrıdır. Gadbâ yarışta geçilemeyendir.

286 Mısır mukavkısının hediye ettiği Şehbâ adlı katırı ve daha başka olanlar da vardı (Zâdu'l Meâd 1/134)

287 Er Riyâdu'n Nadra Fî Menâkıbi'l Aşara 2/163

"Rasulullah (sav)'in benim yaptığımı yaptığını,benim dediğimi dediğini, sonra da güldüğünü gördüm. Ona;

"Seni güldüren şey nedir ya Nebiyyellah?" diye sorduk. O;

"Kul –ya da şöyle dedi; şu kula taaccüp ettim- Lailahe illa ente, zalemtü nefsî feğfirlî, innehû lâ yağfiruzzunûbe illâ ente. (Senden başka ilah yoktur. Ben nefsime zulmettim. Beni mağfiret et. Zira günahları Senden başka mağfiret eden yok.) dediğinde Allah'tan başka günahlarını mağfiret edecek biri olmadığını bilir (Böyle olduğu halde bu sözü söylemez, ona şaşarım.)" buyurdu.[288]

-Ayakta ve Oturarak Su İçmesi

Atâ b. Sâib, Zâzân'dan naklediyor:

Ali b. Ebî Talib ayakta su içti. İnsanlar inkar eden bakışlarla ona baktılar. O onlara;

"Ne bakıyorsunuz öyle? Eğer ayakta su içiyorsam Rasulullah (sav)i ayakta su içerken gördüğüm için içiyorum, eğer oturarak su içiyorsam Rasulullah (sav)i oturarak su içerken gördüğüm için içiyorum." dedi.[289]

-Rasulullah (sav)'in Abdest Alış Şeklini Öğretmesi

Abdu'l-Hayr'dan nakledildiğine şöyle demiştir:

"Ali bize Rasulullah (sav)'in abdest alış şeklini öğretti. Önce ellerini temiz bir şekilde yıkayıncaya kadar hizmetçisi ellerine su döktü. Sonra elini deriden mamul su kabına soktu ve oradan su aldı. Önce ağzına ve burnuna su verdi. Sonra üç defa yüzünü yıkadı. Sonra dirseklere kadar üç defa kollarını yıkadı. Sonra elini su kabına soktu, dibine daldırdı, sonra çıkarıp onunla diğerini mesh etti, sonra da başını iki avucuyla bir defa mesh etti. Sonra ayaklarını topuklara kadar üçer defa yıkadı. Hemen sonra sudan bir avuç aldı ve avucuyla içti. Sonra da;

"İşte Rasulullah (sav) böyle abdest alırdı." dedi.[290]

-Rasulullah (sav) Ali (ra)'ı Bazı Şeylerden Men Etti

Abdullah b. Hanîn babasından naklediyor:

Ali b. Ebî Talib'in şöyle dediğini işittim:

"Rasulullah (sav) beni altın yüzük kullanmaktan, papaz elbisesi giymekten, sarı renkli elbise giymekten ve rükûda iken Kur'an okumaktan men etti.

288 Müsned, Ahmed; El Mevsûatü'l Hadîsiyye 930 Hasen ligayrihi

289 A.g.e. 1128 İsnadı hasendir.

290 Müsned, Ahmed; El Mevsûatü'l Hadîsiyye 876 Sahih ligayrihi, İsnadı hasendir.

Bana alaca kumaştan mamul bir elbise vermişti. Ben de onu giydim ve dışarı çıktım. Rasulullah (sav);

"Ey Ali, onu giyesin diye sana vermedim." buyurdu. Bunun üzerine onu Fatıma'ya götürdüm, bir ucunu ona verdim. Onu birlikte katladıktan sonra ikiye böldüm. Bana;

"Ey eli bollanası, Ebu Talib'in oğlu, ne yaptın?" dedi. Ben de ona;

"Rasulullah (sav) onu giymeyi bana yasakladı. Onu giy, diğer (yakın) kadınlara da giydir." dedim.[291]

-Günahlar ve Mağfiret

Ali (ra)tan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Rasulullah (sav) şöyle buyurdu:

"Kim dünyada bir günah işler de o sebeple cezalandırılırsa Allah adaleti gereği kulunu ikinci bir kez cezalandırmaz. Kim de dünyada bir günah işler de Allah onu örter ve affederse Allah ikramı gereği affettiği bir şeye geri dönmez.[292]

-Taat Hayır Hususundadır

Ali (ra)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sav) sefere bir ordu göndermişti. Başlarına emir tayin ettiği kişi onlara ateş yaktırmış ve onlara;

"Girin ateşe!" demişti. Onlardan bir kısmı ateşe girmek istemiş, bir kısmı da;

"Bizler (müslüman olmak suretiyle) ateşten kaçtık." demişlerdi. Bu hadiseyi Rasulullah (sav)'e naklettiklerinde o, ateşe girmek isteyenlere

"Eğer o ateşe girseydiniz kıyamete dek orada kalırdınız." buyurdu. Diğerlerine de güzel sözler söyledi. Sonra da;

"Allah'a isyan hususunda (kula) itaat yoktur. İtaat hayır hususundadır." buyurdu.[293] Bu hadis devlet idarecilerine itaatin Allah'a ve Rasulüne itaatle mukayyet olduğunu açıklamaktadır. Mutlak itaat ancak ve ancak Allah'a ve Rasulünedir.

-İnsanlar Üzerinden Yüz Yıl Geçmez ki
Yeryüzü Üzerinde Kırpılan Bir Göz Kalsın

Ebu Mes'ûd Ukbe b. Amr el Ensârî, Ali b. Ebî Talib'in yanına gitmişti. Ali ona;

---

291 Müsned, Ahmed; El Mevsûatü'l Hadîsiyye 710 İsnadı hasendır.
292 A,g,e. 1365 İsnadı hasendir.
293 Müsned, Ahmed 724 İsnadı sahihtir.

"İnsanlar üzerinden yüz yıl geçmez ki yeryüzü üzerinde kırpılan bir göz kalsın." Sözünü söyleyen sen misin? Halbuki Rasulullah (sav);

"İnsanlar üzerinden yüz yıl geçmez ki bu gün yeryüzünde diri olanlara ait kırpılan bir göz kalsın." buyurmuştur. Vallahi, bu ümmetin rahatlığı yüz yıldan sonra olacaktır." dedi.[294]

-Rasulullah (sav)'in Medine Halkına Bereketle Dua Etmesi

Ali b. Ebî Talib'ten şöyle dediği nakledilmiştir:

"Rasulullah (sav) ile birlikte Harre mevkiinde Sa'd b. Ebî Vakkas'a ait bir sulama yerine gittik. Rasulullah (sav)

"Bana abdest suyu getirin." buyurdu. Abdest aldıktan sonra kalktı, kıbleye döndü, sonra da tekbir getirdi. Daha sonra;

"Allah'ım, İbrahim Senin kulun ve halilindi. Mekke halkına bereketle dua etmişti. Ben de kulun ve Resûlün Muhammed'im. Ben de Medine halkı için dua ediyorum. Mekke halkına bereket verdiğin gibi onlara da müdlerinde ve sa'larında bereket ver. Mekke'ye verdiğin bereketi iki katıyla Medineye ver." buyurdu.[295]

-Sıkıntılara Karşı Dua

Ali b. Ebî Talib'ten nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Rasulullah (sav) bana bir sıkıntı eriştiğinde şu duayı okumamı öğretti:

"Allah'tan başka ilah yoktur. O halîmdir, kerîmdir. Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim. Azîm arşın Rabbi Allah yüce oldu. Hamd Alemlerin Rabbi Allah'a aittir."[296] Hadis sadece Allah'a bağlanmaya, sadece Ona tevekkül etmeye ve sadece Ona iltica etmeye yönlendirmektedir. Zira bütün sıkıntıları gideren O'dur. Sıkıntı da kalıp da dua edenin duasına icabet eden onu yaratandır. Allah'tan yine Allah'a sığınılır. Bunda her bir müslümanın her bir işinde Allah'a dayanması tavsiye edilmekte ve öğretilmektedir.

- Rasulullah Bana İnsanlardan Gizlediği Hiçbir Şey Söylemedi

Ebu't Tufeyl'den nakledildiğine şöyle demiştir:

"Ali'ye "Rasulullah (sav)'in sana gizlice söylediği bir şeyi bize bildir." demiştik de o;

---

294 A,g,e. 714 İsnadı kavidir.
295 A,g,e. 936 İsnadı sahihtir.
296 A,g,e. 701 Hadis sahihtir.

"Rasulullah (sav) bana insanlardan gizlediği hiçbir şey söylemedi. Ancak onun şöyle dediğini işittim:

"Allah'tan başkası adına boğazlayana Allah lanet etsin. Bidatçiyi himaye edene Allah lanet etsin. Ana babasına lanet edene Allah lanet etsin. Sınır taşlarını değiştirene Allah lanet etsin."[297] Rasulullah (sav)'in "Allah lanet etsin" sözünün manası; Allah'ın rahmetinden kovulsun ve uzaklaştırılsın, demektir. "Allah'tan başkası adına boğazlayana" sözünün manası; Allah'tan başka herkese her şeye şamildir. Hatta bir peygamber ya da bir melek ya da bir cin adına boğazlansa bu böyledir. Bu işler dince basit görülen şeyler olsaydı onu yapan kişi Allah'ın Rasulü tarafından lanetlenmezdi.

-Allah Mülayimdir, Mülayemeti Sever

Ali b. Ebî Talib (ra) dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Muhakkak ki Allah mülayimdir, mülayemeti sever. Sertliğe karşı vermediğini mülayemete karşı verir."[298]

- Zamanı Gelmeden Önce Zekatın Verilmesi

Ali (ra)'dan rivayet edildiğine göre Abbas b. Abdulmuttalib Nebi (sav)'e zamanı gelmeden önce zekat verip veremeyeceğini sordu. O da bu hususta ona ruhsat verdi.[299]

-Ramazanın Son On Günü

Ali (ra)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Rasulullah (sav) Ramazanın son on gününde aile halkını uyandırırdı, hanımlarına yaklaşmazdı."[300]

Ali b. Ebî Talib (ra)'tan Rivayet Eden Raviler

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) kendi zamanında sünneti en iyi bilen kişiydi. Bir defasında Aişe (ra)nın yanında onun zikri geçmişti de o;

"O, dünyada kalanlar içinde sünneti en iyi bilen kişidir." demişti.[301] Buna

---

297 A,g,e. 855 İsnadı kavidir.
298 A,g,e. 902,
299 Müsned, Ahmed 822 İsnadı hasendir.
300 Müsned, Ahmed 1115 İsnadı hasendir.
301 Tabakât 2/338

rağmen o, Rasulullah (sav)'den beş yüz seksen altı hadis rivayet etmiştir.[302] Bu sayı Rasulullah (sav)'den rivayet eden bazı sahabelerin rivayetlerinden daha azdır. Bunun bir takım sebepleri vardır ki önemlileri şunlardır:

a- İdarecilikle ve harplerle uğraşması onu Abdullah b. Mes'ûd ve Abdullah b. Abbas (ra)'ın kurduğu ders halkaları gibi ders halkaları kurmaktan ve ilmini yaymaktan alıkoymuştur.

b- Onun hakkında ifrat ve tefrite düşen heva ve bidat ehli kişilerin zuhur etmesi ve onun hakkında yalan yanlış şeyler uydurması. Bu sebepten dolayı alimler ona ait olan gerçek sözleri ayırt etmek için çok çalışmışlardır.

c- Onun zamanında fitnelerin çoğalması ve insanların bu fitnelerle meşgul olması onu insanlara karşı güvensizliğe itmiştir. Nitekim onun "Burada ilim var, ancak onu yüklenecek birini bir bulabilsem (yüklerim)" dediği nakledilmiştir.

Onun hadis almak ve nakletmek için bazı şartlar gözettiğini görmekteyiz. Onları şu şekilde hülasa edebiliriz:

1- Rasulullah (sav)'e herhangi bir şeyin uydurulup isnad edilmesinden sakınıyordu. Zira o "Kim kasten bana uydurma bir şey isnad ederse cehennemdeki yerine hazırlansın."[303] Hadisini rivayet edenlerdendi.

2- Rivayetin aslına uygun olup olmadığını kontrol eder, raviye yemin verdirirdi. Rivayet edildiğine şöyle demiştir:

"Rasulullah (sav)'den hadis işittiğimde Allah beni ondan dilediğince istifade ettirir. Bir başkasından işittiğimde ise ona yemin verdiririm. Yemin ederse ona inanırım."[304]

3- Bilinmeyen ve şâz olan hadisleri rivayet etmezdi. Zira rivayet edildiğine göre o;

"İnsanlara anlayacakları şeyleri nakledin. Allah ve Rasulünün yalanlanmasını ister misiniz?"[305] diyordu.

Ali (ra), Ebubekir, Ömer, Mikdad b. Esved ve hanımı Fatıma radıyallahu anhumdan hadis rivayet etmiştir.

Ondan da Sahabe, Tabiin ve Ehl-i beytten çok sayıda kişi rivayet etmiştir. Ondan hadis rivayet eden en meşhur sahabiler şunlardır:

---

302 Tarihu'l Hulefa 171

303 Sahih-i Sünen-i İbni Mâce 1/13 Elbânî "Hadis sahihtir." demiştir.

304 Sünen-i İbni Mâce 1395 İsnadı sahihtir.

305 Buhârî, Kitabu'l İlm 1/46

a- Hariseoğullarından Ebu Ümâme İyâs b. Sa'lebe el Ensârî: Bu, Ebu Bûrde'nin kız kardeşinin oğludur. Rasulullah (sav)'den üç hadis rivayet etmiştir. Rasulullah (sav)'in Bedir günü annesinin yanında kalmasını emrettiği kişi budur.[306]

b- Rasulullah (sav)'in azatlısı Ebu Rafi' el Kıbtî: İsminin "İbrahim" olduğu, "Sinan" olduğu, "Yesâr" olduğu da söylendi. İbni Abdilber "Onun ismi ile ilgili olarak söylenenlerin en meşhuru "Eslem" dir. Ali b. Ebî Talib'in hilafeti döneminde hicrî 40 yılında vefat etti." demiştir. [307]

c- Ebu Saîd el Hudrî Sa'd b. Malik b. Sinan b. Sa'lebe el Ensârî. On beş yaşında olduğu halde Rasulullah (sav) ile birlikte sefere çıkmıştır. Hicrî 74 yılında vefat etti.[308]

d- Cabir b. Abdullah b. Ömer b. Haram b. Ka'b b. Ganem b. Ka'b el Ensârî es Sülemî: Ali (ra) ile birlikte sıffîn savaşına katıldı ve hicrî 78 yılında vefat etti. Sünneti en iyi bilenlerdendi.

e- Zühreoğullarının müttefiki Cabir b. Semüre b. Cünâde b. Cündüb el Âmirî es Sevâî: Annesi Halide binti Ebî Vakkas'tır. Künyesi "Ebu Abdullah"tır. "Rasulullah (sav) ile birlikte iki bin defadan fazla namaz kıldım." demiştir. Kûfe'ye yerleşti ve hicrî 74 yılında orada vefat etti.[309]

f- Zeyd b. Erkam b. Zeyd b. Kays b. Nu'mân: Künyesinin "Ebu Amr" olduğu da, "Ebu Âmir" olduğu da söylendi. Hicrî 66 yılında Kûfe'de vefat etti. 68 yılında vefat ettiği de söylendi.

g- Abdullah b. Cafer b. Ebî Talib. Ali (ra)'ın kardeşinin oğludur. Habeşistanda doğmuştur. İslamî dönemde ilk doğan çocuk budur. Hicrî 80 yılında doksan yaşında iken vefat etti.[310]

h- Abdullah b. Ömer b. el Hattab el Kureşî el Adevî: Buluğa ermeden evvel babasıyla birlikte müslüman oldu. Hicrî 63 yılında seksen dört yaşında iken Mekke'de vefat etti.[311]

ı- Abdullah b. Mes'ûd b. Gâfil b. Vâil el Hüzelî: İlk müslümanlardandır. Hicrî 32 yılında vefat etti.[312]

i- Amr b. Hureys b. Osman el Kureşî el Mahzûmî: Künyesi "Ebu Saîd" dir. Rasulullah (sav)i görmüş ve onu dinlemiştir. Rasulullah (sav) onun başını mesh etmiş ve ona bereket duasında bulunmuştur. Eşraftandı. Hicrî 85 yılında vefat etti.[313]

---

306 El İstîâb 1/1601
307 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/16
308 El İstîâb 4/1671
309 El İstîâb 1/219
310 El İsâbe 4/276
311 Vefeyâtü'l A'yân 2/236
312 El İstîâb 2/988
313 A.g.e. 3/1672

Ehl-i Beytten Olup da Ondan Rivayet Edenler

1- Oğlu Hasan b. Ali. Rasulullah (sav)'in torunudur.

2- Oğlu Hüseyin b. Ali: Rasulullah (sav)'in torunudur. Hicrî 61 yılında aşure günü elli altı yaşında iken şehit edildi.[314]

3- Oğlu Ebu'l Kasım el Medenî Muhammed b. Ali b. Ebî Talib: İbnu'l Hanefiyye nâmıyla maruftur. Hanifeoğullarmdan olan annesi Havle binti Cafer b. Kays'a nispet edilmiştir. Iclî şöyle demiştir:

"Tabiinden olup sikadır. Salih bir zattı. Künyesi Ebu'l Kasım idi. Ömer (ra)'m hilafeti döneminde doğmuş ve hicrî 73 yılında vefat etmiştir. 80, 81, 82 ve 93 yılında vefat ettiği de söylendi."[315]

4- Torunu Muhammed b. Ömer b. Ali b. Ebî Talib. İbni Hibban onun sika olduğunu zikretmiştir.[316]

5- Torunu Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib: Lakabı "Zeynel Âbidîn" dir. Tabiinin büyüklerindendir. Annesi Selâfe binti Yezdücerctir. Yezdücerc Sâsâni hükümdarlarının sonuncusudur. Dedesi Ali (ra)tan mürsel olarak rivayet etmiştir. Iclî Şöyle demiştir:

"Medinelidir, tabiindendir, sikadır. Hicrî 94 yılında elli sekiz yaşında iken vefat etti."[317]

6- Kız kardeşi Ümmü Hânî'nin oğlu: Rasulullah (sav) döneminde doğmuş ve sahabelik şerefine nail olmuştur. Horasan valiliği yapmış ve Kûfe'de yerleşmiştir. Iclî Şöyle demiştir:

"Medinelidir, tabiindendir, sikadır. Ali'den rivayet etmiştir."[318]

7- Cariyesi Ümmü Musa: İsminin Fâhite ve Habîbe olduğu da söylendi. Dârekutnî onun hakkında;

"Hadisi doğrudur." demiştir. Iclî de;

"Kûfelidir, tabiindendir, sikadır." demiştir.[319]

Ali (ra)'dan Rivayet Eden En Meşhur Tabiinler

1- Ebu'l Esved ed Düelî el Basrî: Kadılık yapmıştır. İsmi Zâlim b. Amr b. Süfyân'dır. İsminin Amr b. Osman ya da Osman b. Amr olduğu da söylendi. Peygamber (sav) zamanında müslüman oldu. Cemel vakasında Ali (ra) ile bir-

314 Tehzîbü't Tehzîb 2/357
315 A,g,e. 7/306
316 A,g,e. 2/82
317 A,g,e. 12/481; Lisanu'l Mîzân 7/533
318 A,g,e. 12/10,11
319 A,g,e. 12/19

likte savaştı. İbni Maîn, Iclî ve başkaları onun sika olduğunu söylemişlerdir. Hicrî 69 yılında vefat etti.[320]

2- Ebu Bürde b. Ebî Musa el Eş'arî: Fakihtir. İsmi Hâris'tir. Âmir olduğu da söylendi. İbni Sa'd, Iclî ve İbni Hibban onun sika olduğunu söylemişlerdir. Onun hakkında Iclî şöyle demiştir:

"Şüreyh'ten sonra Kûfe'de kadılık işine o bakıyordu. Babasından, Ali'den, Hüzeyfeden, Abdullah b. Selam'dan, Aişe'den ve daha başkalarından hadis rivayet etmiştir. Hicrî 83 yılında vefat ettiği söylendi. 104 ya da 107 yılında vefat ettiği de söylendi."[321]

3- Ebu Abdurrahman es Sülemî Abdullah b. Habîb b. Rebia el Kûfî el Qârî: Babası sahabedendir. Iclî, Nesâî ve Ebu Davud onun sika olduğunu söylemişlerdir. Ömer, Osman, Ali, Sa'd, HAli'd b. Velid, İbni Mes'ûd, Hüzeyfe ve daha başkalarından hadis rivayet etmiştir. Seksen beş yaşında iken hicrî 72 yılında vefat ettiği söylendi. 85 yılında vefat ettiği de söylendi. Ali (ra) ile birlikte sıffîn savaşına iştirak etmişti.[322]

4- Ebu Meryem Zir b. Hubeyş b. Hubâne b. Evs el Esedî: Ebu Mitref el Kûfî de denmiştir. İbni Maîn'den onun sika olduğu nakledilmiştir. Yüz yirmi yaşında olduğu halde hicrî 81 yılında vefat etmiştir. 82 ya da 83 yılında vefat ettiği de söylenmiştir.[323]

5- Zeyd b. Vehb el Cühenî: Künyesi Ebu Süleyman. Tabiinin büyüklerinden ve sika ravilerindendir. İbni Maîn ve diğerleri onun sika olduğunu söylemişlerdir. 90 yılından bir yıl önce ya da bir yıl sonra Haccac zamanında vefat etmiştir.[324]

6- Süveyd b. Gafle b. Avsece b. Âmir: Künyesi Ebu Ümeyye. Rasulullah (sav) için Medineye gitmişti, ancak Medineye geldiğinde Rasulullah (sav) ahirete irtihal etmişti. Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali'ye radıyallahu anhum arkadaşlık etti. Yüz yirmi sekiz yaşında olduğu halde hicrî 81 ya da 82 yılında vefat etti.[325]

7- İbnu'l Mikdâm Şüreyh b. Hânî b. Yezîd b. Nehîk el Hârisî el Mezhecî el Kûfî: Rasulullah (sav) efendimizin zamanına yetişti, ancak onu göremedi. Ali (ra)'ın ashabının ileri gelenlerindendi. Hicrî 78 de Sicistan'da Ebu Bekre ile birlikte savaştı.[326]

8- Ebu Amr Âmir b. Şurahbil b. Abd el Kûfî: Âmir b. Abdullah b. Şurahbil eş Şa'bî ve'l Hamîrî de denmiştir. Hemedan halkındandır. "Sahabeden beş

---

320 A,g,e. 5/184
321 Tabakât-ı İbni Sa'd 6/103
322 A,g,e. 6/103
323 A,g,e. 6/67
324 A,g,e. 6/127
325 Tehzîbü't Tehzîb
326 A,g,e. 6/124

yüz kişiye yetiştim." dediği nakledilmiştir. Hasan'ın şöyle dediği nakledilmiştir:

"Vallahi ilmi çok, hilmi büyük biriydi. İslamda yeri olan biriydi." Mekhûlûn de

"Ondan daha fakih birini görmedim." dediği nakledilmiştir. Ömer (ra)'ın hilafetinden altı yıl sonra dünyaya geldi, hicrî 109 yılında da vefat etti.

9- Ebu Umâra Abdü Hayr b. Yezîd el Kûfî: Cahiliye dönemine yetişmiştir. Iclî onun hakkında "Kûfelidir, tabiindendir, sikadır." demiştir. İbni Hibban da onu tabiinin sika ravilerinden saymıştır. Yüz yirmi yıl yaşadığı söylenmiştir. Sıffînde katledilmiştir.[327]

10- Abdurrahman b. Ebî Leyla: İsminin Yesâr'dır. Bilâl olduğu, Davud b. Bilâl olduğu da söylenmiştir. Ömer (ra)'ın hilafetinin son altı yılında dünyaya geldi. "Ensardan yüz yirmi kişiye yetiştim." dediği nakledilmiştir. İbni Maîn ve Iclî onun sika olduğunu söylemişlerdir.[328]

11- Ebu Amr Ubeyde b. Amr es Selmânî: İbni Kays b. Amr es Selmânî el Murâdî el Kûfî de denmiştir. Rasulullah (sav)'in vefatından iki yıl önce müslüman oldu, ancak onu görmedi. Şa'bî diyor ki:

"Şüreyh aralarında kadılık işlerini en iyi bilenleriydi. Ubeyde de ona denk biriydi." Iclî de onun hakkında "Kûfelidir, tabiindendir, sikadır." demiştir.[329]

12- Abdullah b. Seleme el Murâdî el Kûfî: Künyesi Ebu'l Âliye'dir. Ali (ra)'ın ashabındandır. Iclî onun hakkında "Kûfelidir, tabiindendir, sikadır." demiştir. Buhârî "Hadiste iyi değildir." demiştir. Amr b. Mürre "Kimileri tarafından tanınıyor, kimileri tarafından inkar ediliyordu. Yaşı hayli ileriydi." demiştir. Yakup b. Şeybe de "Sikadır." demiştir.[330]

13- Abdullah b. Şakîk el Ukaylî: Künyesi Ebu Abdurrahman. Ebu Muhammed el Basrî de denmiştir. Basrahdır, tabiindendir. İbni Sa'd onu birinci tabakadan saymıştır. İbni Maîn "Sikadır. Müslümanların hayırlılarındandır. Hadisinde eleştirilmez. Duası makbul kişilerden olduğu rivayet edilmiştir. Hicrî 100 den sonra vefat etmiştir. 108 de vefat ettiği de söylendi.[331]

14- Alkame b. Kays b. Abdullah b. Malik b. Alkame en Nehâî el Kûfî: Rasulullah (sav) hayatta iken doğdu. İmam Ahmed onun hakkında "Sikadır, hayır ehli biridir." demiştir. İbni Maîn "Sikadır." demiştir. Bir gecede Kur'anı hatmettiği nakledilmiştir. Hicrî 62 de vefat etmiştir. 61 yılında vefat ettiği de söylenmiştir. İbni Sa'd onun hakkında "Sikadır, çok sayıda hadis rivayet etmiştir." demiştir.

---

327 A.g.e. 6/124
328 Mîzânu'l I'tidal 20/584
329 Tabakât-ı İbni Sa'd 6/90; Tehzîbü't Tehzîb 7/85
330 Mîzânu'l I'tidal 2/409; Tehzîbü't Tehzîb 5/542
331 Tehzîbü't Tehzîb 5/253

15- Ebu Yahya Umeyr b. Saîd en Nehâî es Sahbânî el Kûfî: İbni Maîn onun sika olduğunu söylemiştir. İbni Hibban onu sika raviler arasında zikretmiştir. Şarap içen kişiye had tatbiki ile ilgili hadisi Ali (ra)'dan rivayet etmiştir. İbni Sa'd "Hicrî 115 yılında vefat etti. 107 yılında vefat ettiği de söylendi." demiştir.[332]

16- Hânî b. Hânî el Hemedânî el Kûfî: Nesâî "Zararı yok. Kabul edilebilir." demiştir. İbni Hibban onu sika raviler arasında zikretmiştir. Şii olduğunu söyleyenler oldu. İbnu'l Medînî onun için "Meçhuldür" demiştir. İbni Sa'd "Hadisi mûnkerdir." demiştir. Şafii "Hadis ehli onun hadislerini hâlinin cehaleti sebebiyle almamışlardır." demiştir. İbni Sa'd onu Kûfelilerin birinci tabakasından saymıştır. Zehebî de "Zararı yok. Kabul edilebilir." demiştir.[333]

17- Yezid b. Şerîk b. Tarık et Teymî el Kûfî: Yahya b. Mâin onun sika olduğunu söylemiştir. İbni Hibban onu sika raviler arasında zikretmiştir. İbni Sa'd "Sika idi. Kavminin otoritesi idi." demiştir. Cahiliye dönemine yetiştiği söylenmiştir. Ömer, Ali, Ebu Zer, İbni Mes'ûd ve Huzeyfe radıyallahu anhumdan hadis rivayet etmiştir.[334]

Ali (ra)'den hadis rivayet edenlerin bir kısmını kısaca ele aldık. Daha çok bilgi sahibi olmak isteyenler Dr. Ahmed Muhammed Tâhâ'nın "Fıkhu'l İmam Ali b. Ebî Talib" adlı eserine bakabilirler. Bu eser Bağdat üniversitesinde tez olarak hazırlanmış olup şu ana kadar basılmamıştır.

---

332 A,g,e. 8/146; Siyeru A'lâmi Nübelâ 4/443
333 Kâşif, Zehebî 3/318
334 A,g,e. 3/280

Beşinci Konu

HZ. ALİ'NİN HİCRET'TEN HENDEK SAVAŞINA KADAR YAPTIĞI ÖNEMLİ İŞLER

Rasulullah (sav) Medine'ye yerleştikten sonra İslam devletini güçlendirme çalışmalarına başladı. Muhacirînle Ensar'ı birbirine kardeş kıldı. Sonra mescidi inşa etti. Yahudilerle anlaşma yaptı. Seriyyeleri çıkarmaya başladı. Yeni toplumda iktisadi yapıya, talim ve terbiyeye çok önem verdi. Ali (ra) Rasulullah (sav)'in yanından ayrılmıyor, onun her dediğini anında yerine getiriyor ve onun gösterdiği istikamette dosdoğru yürüyordu.

Seriyyeler

Rasulullah (sav)'in başkanlığındaki müslümanlar Medine'de istikrarı sağlayınca içte ve dışta İslamm gücünü yaymak, bazı kabileleri kazanmak ve sahabe-i kiramı büyük gazalara hazırlamak için seriyyeler çıkarmaya başladılar. Fütûhat hareketi liderlik sanatının icra edildiği alandır. Mü'minlerin emiri Ali (ra) da Bedir gazasından önce ve sonra çıkarılan bu seriyyelere iştirak etmiştir. Bedir gazasından önce iştirak ettiği gaza Uşeyre gazasıdır.

Uşeyre Gazası

Rasulullah (sav) Kureyş kervanına karşı çıkmıştı. Medine'de kendi yerine Ebu Seleme b. Abdü'l Esed'i bıraktı. Bu gaza Uşeyre gazası olarak adlandırılmaktadır. Zira Rasulullah (sav) Cumâde'l Ûlâ ayını ve Cumâde'l Âhir ayından da birkaç geceyi orada geçirmiştir.[335] Orada Müdlicoğullarıyla ve onların müttefiki Damraoğullarıyla anlaşma imzaladı. Sonra da Medine'ye geri döndü. Herhangi bir harp olmadı. Rasulullah (sav)'in elde etmek üzere yola çıktığı Kureyş kervanı birkaç gün önce sahil yoluyla Şam'a gitmişti.[336] Rasulullah (sav)'in bu

335 Uşeyre; Mekke ile Medine arasında Yenbu nahiyelerinden bir nahiye olup Mudlicoğullarına aitti.

336 Tabakât-ı İbni Sa'd 2/10

çıkışını haber alan Kureyşliler kervanlarını kurtarmak için harekete geçmişler ve Bedirde Rasulullah (sav) ile karşılaşmışlardı.[337]

Ammar b. Yasir, Ali (ra) ile birlikte olduğu bu gazayı bize naklediyor;

Zü'l-Uşeyre gazasında Ali b. Ebî Talib ile iki yoldaştık. Rasulullah (sav) Zü'l-Uşeyre'de konaklayınca, Müdlicoğullarından bazılarının su ve hurma üzerindeki çalışmalarına baktık. Ali b. Ebî Talib bana:

"Ey Ebu Yakzân! Şu kavmin yanına varıp nasıl çalışıyorlar bir baksak olmaz mı?1 dedi. Ben de:

"Gitmek istiyorsan, gidelim" dedim. Gittik, onların yanlarına vardık. Yaptıkları işleri bir müddet seyrettik. Sonra, bizi uyku tuttu. Ben ve Ali, gidip küçük bir hurma ağacının altına, yumuşak toprak üzerine uzanınca, uyuyakaldık.Vallahi, Rasulullah (sav) yanımıza gelip ayağıyla kımıldatmadıkça, uyanamadık. Uyuduğumuz sırada da toza toprağa bulanmışız. Rasulullah (a.s.), Ali b. Ebî Talib'i tozlara topraklara bulanmış görünce:

"Sana ne oldu, ey Ebu Türâb?" diye sordu. Sonra da;

"Size halkın en bahtsızı olan iki kişiyi haber vereyim mi?" buyurdu.

"Evet ya Rasulallah. Haber ver." dedik. Rasulullah (sav);

"Biri, Salih Peygamberin dişi devesini ayaklarını keserek öldüren Semûd kavminin Uhaymir'idir; diğeri de ey Ali, seni şöylece vuracak olandır" buyurdu ve Ali'nin başının neresine vurulup nereye kadar kana boyanacağını sakalını tutarak işaret etti."[338] Rasulullah (sav)'in Ali (ra)'a Ebu Türâb diyerek nida etmesi birkaç yerde tekerrür etmiştir. Buna dair mevzu ileride gelecektir.

İlk Bedir Gazası

Sebebi; Kürz b. Cabir el Fihrî Medine otlaklarına saldırmış, bazı develeri ve davarları götürmüştü. Rasulullah (sav) onu yakalamak üzere harekete geçti. Bedir tarafındaki Safvan vadisine kadar gitti. Ancak Kürz daha önce kaçıp gittiğinden Rasulullah (sav) onu yakalayamadı ve Medineye geri döndü.[339] Rasulullah (sav) beyaz sancağını Ali (ra)'a vermişti.[340]

Seriyyelerin sevk edilmesi İslam davetine düşman olanlara karşı cihad hareketinin başlangıcıydı. Küçük büyük seriyyelerin gönderilmesi ve Rasulullah (sav)'in bizzat iştirak ettiği gazalara çıkılması ile savunma sünneti açıkça ortaya çıkmış oldu. Bu sünnet dinin ulaştığı yerlerde sağlamlaşmasıyla alakalıydı. Allahu Teala kitabında bu hususa işaret etmiş, şöyle buyurmuştur:

"Onlar, başka değil, sırf "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için haksız yere yurt-

337 A,g,e. 2/11

338 Fedâilu's Sahabe 2/855 İsnadı hasendir.

339 Sîret-i İbni Hişam 2/601

340 Tarihu'l İslam, Zehebî 2/48; Ali b. Ebî Talib, Rufâî 89

larından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah, bir kısım insanları diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah'ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılır giderdi. Allah, kendisine (kendi dinine) yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah, güçlüdür, galiptir."[341]

Bedir Gazası

Nevevi diyor ki;

Tarihçiler Ali (ra)'m Tebük'ten başka bütün seferlere iştirak ettiği hususunda ittifak halindedirler. Rasulullah (sav)'in bir çok yerde sancağı Ali b. Ebî Talib (ra)'a verdiğini de ifade etmişlerdir.

Ali b. Ebî Talib (ra) Bedir Gazasına iştirak eden mücahitlerden biriydi. Bırakalım bu gazanın haberini bize o anlatsın. Haris'e b. Mıdrab naklediyor:

Rasulullah (sav) müşrikler hakkında bilgi almaya çalışıyordu. Müşriklerin Bedir'e doğru hareket ettiklerini öğrenince derhal Bedir'e, Bedir kuyularına doğru harekete geçti. Oraya müşriklerden önce vardık. Orada iki adam bulduk. Biri Kureyş'tendi, diğeri de Ukbe b. Ebî Muayt'ın azatlısı idi. Kureyşli kaçtı gitti. Ukbe'nin azatlısını yakaladık. Ona;

"Ordunuz ne kadar?" diye sorduk. O;

"Vallahi, onların sayısı hem çok, hem de çok güçlü kuvvetliler." dedi. Böyle deyince müslümanlar onu dövdüler ve Rasulullah (sav)'in yanına getirdiler. Rasulullah (sav) ona;

"Ordunuz ne kadar?" diye sordu. O;

"Vallahi onların sayısı hem çok, hem de çok güçlü kuvvetliler." dedi. Rasulullah (sav) çok uğraştıysa da o sayıyı söylemedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Her gün kaç deve boğazlıyorlar?" diye sordu. O;

"Her gün on deve." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Müşrik ordusunun sayısı 1000 kişidir. Her 100 kişiye bir deve kesilir" buyurdu.

Rasulullah (sav) o geceyi dua içinde geçirdi. Şöyle dua ediyordu:

"Allah'ım, eğer şu topluluk helak olursa artık sana ibadet edecek kimse kalmaz."

Fecir ağarınca;

"Ey Allah'ın kulları, namaz." diye nida edildi. İnsanlar ağaçların ve kalkanların altından gelip toplandılar. Rasulullah (sav) bize namaz kıldırdı ve bizi savaşa teşvik etti. Sonra da;

---

341 Hac 40

"Kureyş topluluğu şu kırmızı çıplak tepenin yamacının eteğindedir." buyurdu. Bize yaklaştıktan ve saflar karşı karşıya geldikten sonra onlardan birinin kırmızı devesi üzerinde aralarında dolaştığını gördük. Rasulullah (sav);

"Ey Ali! Hamza'yı çağır." buyurdu. Onlar müşriklere en yakın olan noktadaydılar. Sordu;

"Kırmızı deve üzerinde olan kim? Onlara ne diyor?" diye sordu. Sonra da;

"Eğer bu topluluk içinde hayrı emreden biri varsa o da bu kırmızı devenin sahibidir." buyurdu. Hamza geldi.

"O, Utbe b. Rebîa. Savaş yapmaktan sakındırıyor. Onlara;

"Ey kavmim, karşınızda ölesiye savaşacak kişiler görüyorum. Onlara hayır içinde ulaşmazsınız. Bu gün bu savaştan vazgeçme işinin sorumluluğunu bana yükleyin ve "Utbe b. Rebia korktu," deyin. Siz de biliyorsunuz ki ben sizin en korkak adamınız değilim." dedi. Ebu Cehil bu sözleri işitince;

"Bunları sen mi söylüyorsun? Allah'a yemin ederim ki bu sözleri senden başkası söyleseydi onu paralardım. Yüreğin korku dolmuş senin." dedi. Utbe;

"Beni mi kınıyorsun ey altına pisleyen ve ödü kopan adam? Bugün hangimizin korkak olduğunu göreceksin." dedi.

Utbe, kardeşi Şeybe ve oğlu Velid izzet şeref meselesi yaparak mübarezeye kalktılar ve;

"Kim bizimle mübareze yapar?" dediler. Ensar'dan altı genç kalktı. Onlar;

"Biz bunlarla karşılaşmak istemiyoruz. Biz amcazadelerimizden, Abdumuttaliboğullarından karşımıza çıkacak birilerini istiyoruz." dediler. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Kalk ey Ali, Kalk ey Hamza, Kalk ey Ubeyde b. Hâris b. Muttalib" buyurdu. Allahu Teala, Rebîa'nın iki oğlu Utbe ve Şeybe'nin ve Velid b. Utbe'nin canını orada aldı. Bu arada Ubeyde de yaralandı. O gün onlardan yetmiş kişiyi öldürdük, yetmiş kişiyi esir aldık. Ensar'dan biri Abbas b. Abdulmuttalib'i esir almıştı. Abbas;

"Ya Rasulallah, vallahi beni bu esir almadı. Beni başının iki yanındaki saçları çözük, güzel yüzlü bir adam esir aldı. Alaca renkli bir atı vardı. Ancak onu şu anda topluluğunuz arasında göremiyorum." dedi. Ensardan olan zat;

"Onu ben esir aldım, ya Rasulallah." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Sus. Muhakkak ki Allah seni asil bir melekle teyid etmiş." buyurdu.

Ali (ra) diyor ki:

"O savaşta Abdulmuttaliboğullarından Abbas'ı, Akîli ve Nevfel b. Hârisi esir aldık.[342]

342 Müsned-i Ahmed 948 İsnadı sahihtir.

Ali (ra)'ın Bedir gazasıyla ilgili bu vasfı bize bazı dersler ve ibretler sunmaktadır. Bu dersler ve ibretlerin kazandırdığı faydalar hakkında daha çok bilgi edinmek isteyenler "Es Sîretü'n Nebeviyye Ardu Veqâi' ve Tahlilü Ehdâs" adlı eserime müracaat edebilirler.

Ali (ra)'ın Fatıma (ra) İle Evliliği

Fatıma (ra),Ademoğullarının efendisi ve muttakilerin önderi olan Rasulullah (sav)'in kızıdır. Annesi Hatice binti Hüveylid'dir. Babasının annesi ile künyelenirdi.[343] Bisetten önce, Rasulullah (sav) otuz beş yaşında iken doğmuştur.[344] Peygamber (sav) onu hicretin ikinci yılında Bedir vakasından sonra Ali (ra) ile evlendirdi. Bu evlilikten Hasan, Hüseyin ve Ümmü Gülsüm doğdu. Rasulullah (sav)'in vefatından altı ay sonra vefat etti. Allah ondan razı olsun. [345]

1- Mehiri Ve Feyizi

Ali b. Ebî Talib (ra) anlatıyor:

Fatıma'yı Rasulullah'tan istememem şöyle oldu: Benim bir cariyem vardı. Bir gün bana;

"Fatıma'yı istemek üzere Peygambere geldiklerinden haberin var mı?" dedi.

"Hayır" dedim. O da,

"Evet, Fatıma'yı istemişler. Ama sana mani olan ne ki gidip Peygamber'den seni kızı ile evlendirmesini istemiyorsun?" dedi. Ben;

"Evlenecek neyim var ki?" dedim. O;

"Sen Peygambere gidersen seni evlendirir" dedi.

Vallahi bana o kadar ümit vererek, ısrar etti ki sonunda Rasulullah (s.a.v.)'in yanma girdim, sesim kısıldı. Allah'a and olsun ki celalet ve heybetinden dolayı karşısında konuşamadım. Rasulullah (s.a.v.) bana;

"Niçin geldin, bir ihtiyacın mı var?" deyince ben sustum. Bunun üzerine o;

"Sen herhalde Fatıma'yı istemeye geldin" buyurdu. Ben;

"Evet" dedim. Rasulullah (sav);

"Onu kendine helal yapacak miktarda mehir olabilecek bir şeyin var mı?" diye sordu. Ben;

"Hayır! Vallahi hiç bir şeyim yok, ya Rasulallah!" dedim. Bunun üzerine bana;

---

343 Üsdü'l Gâbe 5/520; El İsâbe 4/365

344 Tabakât- ı İbni Sa'd 8/26

345 Hilyetü'l Evliya 2/39,43; Siyeru A'lâmi Nubelâ 2/18,134; El Akidetu Fi Ehli Beyti Beyne'l İfrât ve't Tefrît 132

"Peki benim seni teçhiz etmek üzere verdiğim zırhı ne yaptın?" diye sordu. Ali'nin nefsi yed-i kudretinde bulunan Zâta and olsun ki o, değeri ancak dört yüz dirhem edebilen Hıtmî cinsi bir zırh idi. Ben;

"O benim yanımda." dedim. Rasulullah (sav);

"Haydi öyleyse zırhı mehir olarak Fatma'ya yolla ve onunla Fatma'yı kendine helâl kılmış ol" buyurdu. İşte Rasulullah (sav)'in kızı Fatıma (ra)nın mehiri bu idi.[346]

Rasulullah (sav) Fatıma (ra)'a çeyiz eşyası olarak bir kadife örtü, bir su kırbası ve içi izhir otu ile doldurulmuş deri bir yastık vermiştir.

Şiî rivayetlerinde şu açıklama geçmektedir:

Zırhımı pazara götürdüm ve Osman b. Affan'a dört yüz dirheme sattım. Zırhı verdim, dirhemleri aldım. Sonra da bana;

"Ey Ali! Bu zırh senden daha çok bana, bu para da benden daha çok sana layık, öyle değil mi?" dedi. Ben de;

"Evet, öyle." dedim. O;

"Bu zırh benden sana hediyedir." dedi. Zırhı ve dirhemleri aldım. Rasulullah (sav)'e gittim, zırhı ve dirhemleri önüne koydum. Osman'ın yaptıklarını söyledim. Bunun üzerine Nebi (sav) ona hayırla dua etti.[347]

2- Düğün

Esma binti Ümeys anlatıyor:

Rasulullah (sav)'in kızı Fatıma'nın düğünündeydim. Sabah vakti Nebi (sav) kapıya geldi.

"Ey Ümmü Eymen, kardeşimi bana çağır." buyurdu. Ümmü Eymen;

"Hem kardeşin, hem de ona kız veriyorsun?" dedi. Rasulullah (sav);

"Evet, ey Ümmü Eymen." dedi. Ali gelince Nebi (sav) onun üzerine su serpti, sonra ona dua etti ve;

"Bana Fatıma'yı çağır." buyurdu. Utancından sendeleyerek geldi. Rasulullah (sav) ona;

"Sakin ol. Seni, bana en yakın olan ev halkımdan biriyle evlendirdim." buyurdu. Sonra onun da üzerine su serpti. Daha sonra Rasulullah (sav) geriye döndü ve karşısında birini gördü.

"Kimsin?" diye sordu.

"Benim" dedim.

"Esma mısın?" diye sordu.

"Evet" dedim.

"Esma binti Ümeys misin?" dedi.

---

346 Delâilü'n Nübüvve, Beyhakî 3/160 İsnadı hasendir.

347 Biharu'l Envâr, meclisî 39; Şia ve Ehl-i Beyt 137,138

"Evet" dedim.

"Allah'ın Rasulüne hürmeten onun kızının düğününe geldin, öyle mi?" buyurdu.

"Evet" dedim. Bunun üzerine benim için dua etti.[348]

3- Düğün Yemeği

Büreyde anlatıyor:

Ali, Fatıma'yı istediğinde Rasulullah (sav);

"Düğün için ziyafet gerekir." buyurdu. Bunun üzerine Sa'd;

"Ben bir koç keserim." dedi. Ensardan bir gurup bu iş için bir araya geldi. Düğün gecesi olunca Rasulullah (sav);

"Ey Ali, ben gelinceye kadar bir şey yapma, (bekle)." buyurdu. Daha sonra su istedi. Abdest aldı, sonra da onu Ali'nin üzerine boşalttı. Sonra da;

"Allah'ım, ikisini mübarek kıl, ikisi üzerine bereket indir. Nesillerini de mübarek kıl." diye dua etti.[349]

4- Ali ve Fatıma (ra)'nın Geçimi

Ali ve Fatıma, Rasulullah (sav)'in en çok sevdiği insanlar oldukları halde zühd içinde yaşıyorlardı. Sıkıntıları vardı ve buna sabrediyorlardı. Hennâd, Atâ'dan naklediyor, diyor ki;

"Bana bildirildiğine göre Ali (ra);

"Günlerce ne bizim yanımızda ne de Rasulullah (sav)'in yanında hiçbir şey olmadığı olurdu. Bir defasında evden çıkmıştım. Yolda bir dinar buldum. Bir an alayım mı almayayım mı diye düşündüm. Sonunda sıkıntı içinde olduğumuz için onu aldım. Onunla un satın aldım ve Fatıma'ya getirdim. Ona;

"Ekmek yap." dedim. O da hamur yaptı, yoğurmaya başladı. Hamur yoğururken takatsizliğinden saçları hamur kabının kenarlarına değiyordu. Ekmeği yaptıktan sonra Rasulullah (sav)'e gittim, durumu haber verdim.

"Onu yeyin. Zira o, Allah Azze ve Cellenin size verdiği rızıktır." buyurdu.[350]

Şâbî'den nakledildiğine göre Ali (ra) şöyle demiştir:

"Rasulullah (sav)'in kızı Fatıma ile evlendiğimizde koç derisinden başka bir yatağımız yoktu. Gece onun üzerinde uyuyor, gündüz de onunla suvarmak için kullandığımız hayvana yem veriyorduk. Ondan başka ev hizmeti yapacak biri yoktu."[351]

---

348 Fedâilu's Sahabe 2/955 İsnadı sahihtir.

349 Mu'cemü'l Kebîr, Taberânî 1153; Fedâilü's Sahabe 2/858 İsnadı sahihtir.

350 Kenzü'l Ummâl 7/328; El Murtaza, Nedvî 21

351 A,g,e. 7/133; A,g,e. 41

Mücahit'ten nakledildiğine göre Ali (ra) şöyle demiştir:

"Bir defasında Medine'de şiddetli açlığa maruz kalmıştım. Medine'nin durumu iyi bölgelerinde çalışmak üzere dışarı çıktım. Orada toprağını sulamak isteyen bir kadına rastladım. Yanına gittim ve onunla her bir kovaya karşılık bir hurma almak üzere anlaşma yaptım. On altı kova su taşıdım. Ellerim kabardı. Son kovayı da taşıdıktan sonra kadına gittim ve hurmaları vermesi için avuçlarımı uzattım. O da on altı hurma verdi. Hurmaları aldıktan sonra Nebi (sav)'e uğradım ve ona durumu anlattım. O da benimle birlikte hurmalardan yedi.[352]

Bu hadis mü'minlerin emiri Ali(ra)'ın Medine'de ne derecede sıkıntı içinde olduğunu beyan etmektedir. Bu hadisten sıkıntılara karşı mücadelede güzel bir örnek vardır. Ali (ra)'ın bir başkasından gelebilecek ihsanı beklemeyip harekete geçmesi, çalışmak üzere evden çıkması ve kol gücüyle helal yoldan kazanç sağlaması. Bir de bu meşakkatli işe giriştiği sırada şiddetli aç oluşu ve güç ve kuvvetten düşmüş olması göz alınacak olursa yaptığı işin büyüklüğü daha da iyi anlaşılır. Ayrıca o, sıkıntı ve zorluklarla kazandığı sayılı hurmaları sevdikleriyle paylaşmış ve onları götürüp Rasulullah (sav) ile birlikte yemişti.[353]

5- Hz. Fatıma'nın Zühdü ve Sabrı

O son derece sade ve sıkıntılı bir hayat yaşadı. Bolluk ve konfor onun hayatında hiç olmadı. Onun yaşadığı sıkıntılı hayatı şu hadise gözler önüne sermektedir. Bir gün Ali (ra), Fatıma (ra)ya;

"Vallahi, su taşımaktan göğüslerim ağırdı. Bu günlerde babanın elinde cariyeler var. Git de onlardan birini iste." dedi. Fatıma da;

"Vallahi, değirmende un öğütmekten ellerim şişti." dedi ve Nebi (sav)'e gitti. Nebi (sav) ona;

"Kızım, geliş sebebin nedir?" diye sordu. Fatıma;

"Sana selam vermek için geldim." dedi. Cariye istemekten utandı ve geri döndü. Ali (ra) ona;

"Ne yaptın?" diye sordu. Fatıma;

"Ondan bir şey istemekten utandım." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav)'e birlikte gittiler. Ali (ra);

"Ya Rasulallah, su taşımaktan göğüslerim ağırdı." dedi. Fatıma (ra) da;

"Değirmende un öğütmekten ellerim şişti. Allahu Teala'nın sana gönderdiği cariyelerden birini hizmetçi olarak versen." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Vallahi,Ashab-ı Suffeyi aç bırakıp size bir şey veremem. Onlara harcama

352 Safvetü's Safve 1/320; El Mevsûatü'l Hadîsiyye Müsned-i Ahmed 1135 Munkatı olduğu için isnadı zayıftır.

353 Tarihu'l İslamî, Hümeydî 19/49,50

yapacak başka şey bulamıyorum. Onları (o cariyeleri) satacağım ve ücretlerini onlar (Ashab-ı Suffe) için harcayacağım." buyurdu. Ali ile Fatıma (ra) evlerine döndüler. Örtülerine bürünüp yatmışlardı ki Rasulullah (sav) çıkageldi. Örtüleri kısaydı. Başlarını örttüklerinde ayakları, ayaklarını örttüklerinde başları açıkta kalıyordu. Kalkmak üzere harekete geçtiler. Rasulullah (sav);

"Yerinizde durun. Size benden istediğiniz şeyden daha hayırlısını haber vereyim mi?" buyurdu. Onlar;

"Evet" dediler. Rasulullah (sav);

"Bana Cebrail'in öğrettiği kelimelerdir (onlar). Her namazın sonunda on defa tesbih edersiniz (Sübhanellah dersiniz), on defa hamd edersiniz (Elhamdü Lillah dersiniz), on defa da tekbir getirirsiniz (Allahu Ekber dersiniz). Yatağınıza girdiğinizde de otuz üç defa tesbih edersiniz, otuz üç defa hamd edersiniz, otuz dört defa da tekbir getirirsiniz." buyurdu.[354] Bu hadisede alınacak çok önemli dersler bulunmaktadır. Onlardan bir kaçını arz edelim:

Bu hadise bize Rasulullah (sav)'in Medine'de yaşanan iktisadî krizi nasıl aşmaya çalıştığını ve sorunların üstesinde gelmede kullandığı taktiği göstermektedir. O, sorunları önem sırasına göre diziyor ve onların halledilmesinde bu sırayı takip ediyordu. Ehl-i Suffenin açlığının giderilmesi zaruri idi. Ali ve Fatıma (ra) nın hizmetçi ihtiyacı ise bu kadar önemli değildi. Binaenaleyh Rasulullah (sav) Ashab-ı Suffeyi onlardan öne aldı. Rasulullah (sav)'in iktisadi krizi aşmak için kullandığı çok sayıda daha başka usuller de vardı.

Bu Nebevî terbiye Ali (ra)'ı oldukça etkilemişti. Zaman geçmiş, Ali (ra) müslümanların halifesi olmuştu. Bütün imkanlar eline geçmesine rağmen o, dünyaya ve dünya şaşaasına kapılmamış, bu hadisi şerifin mucibince amel etmişti. Zira Allah zikri hem kalbi nurlandırıyor, hem de vücudu bürüyordu. Bu sebeple Ali (ra) Rasulullah (sav)'in vasiyetini muhafaza ediyordu. Şöyle nakledilir: Bir konuşmasında;

"Vallahi, Rasulullah (sav) onu bana öğrettiğinden beri onu hiç terk etmedim." demişti de arkadaşlarından biri;

"Sıffîn gecesi de mi terk etmedin?" diye sormuştu. O da;

"Evet, Sıffîn gecesi de terk etmedim." demişti.[355]

6- Nefislerimiz Allah'ın Elindedir, Göndermeyi Dilediğinde Gönderir

Ali b. Ebî Talib (ra)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Rasulullah (sav) gece vakti benim ve Fatıma'nın yanına geldi ve bizi namaz için uyandırdı. Sonra evine döndü ve bir miktar namaz kıldı. Daha sonra tekrar döndü ve bizi uyandırdı. Bize karşı bu hususta müsamahakâr davranmadı.

---

354 Buhârî 3705; Müslim 2727
355 Müslim 4/2092

"Kalkın, namaz kılın." buyurdu. Yatağa oturmuş, gözlerimi oğuşturuyordum.

"Vallahi biz farzlardan başka namaz kılmıyoruz. Nefislerimiz Allah'ın elindedir, göndermeyi dilediğinde gönderir." dedim. Bunun üzerine Rasulullah (sav) bir yandan ellerini dizlerine vurarak, bir yandan da;

"Farzlardan başka namaz kılmıyoruz, farzlardan başka namaz kılmıyoruz. *"İnsan, her şeyden daha çok tartışmacıdır."*[356] diyerek çıkıp gitti.

Bu hadisi nakletmesi Ali (ra)'ın hakka bağlılığını ve ilmi neşretmekteki gayretini göstermektedir. Burada mücadeleci durumda olan kendisi olsa dahi hakkı söylemekten kaçınmamıştır. Bu da ümmetin ondan öğrendiği önemli bir esastır. Gece namazının vacip bir namaz olmadığını bildiğinden dileseydi bu hadisi gizlerdi.

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin

1- Hasan b. Ali b. Ebî Talib el Haşimî (ra)

Rasulullah (sav)'in torunu ve dünyadaki reyhanıdır. Cennet ehli gençlerin efendisidir. Annesi Fatımatü'z Zehra'dır. Hicretin üçüncü yılında Ramazan ayının ortasında doğmuştur. Şaban ayında doğduğunu söyleyenler de vardır. Hicretin dördüncü yılında ve beşinci yılında doğduğunu söyleyenler de oldu.[357] Hicretin ellinci yılında vefat etti. Es Sîretü'n Nebeviyye adlı kitabımda onun hicretin dördüncü yılında doğduğunu tercih ettim.[358]

Rasulullah (sav) ona Hasan ismini verdi. Ali (ra) diyor ki:

Hasan doğduğunda ona "Harb" ismini verdim. Rasulullah (sav) geldi ve;

"Bana oğlumu gösterin, ona ne isim verdiniz?" diye sordu. Ben;

"Harb ismini verdik." dedim.

"Hayır, o, Hasan'dır." buyurdu.[359]

İşte Rasulullah (sav) bu keskin ismi kalplere sevinç ve sürur veren güzel bir isimle değiştirmiştir. Adı güzel bu bebek Rasulullah (sav)'e verildi, o da onu kucağına aldı... Ebu Râfi' Rasulullah (sav)'in ne yaptığını anlatıyor:

"Rasulullah (sav)'in -Fatıma Hasan'ı dünyaya getirdiğinde- Hasan'm kulaklarına ezan okuduğunu gördüm."[360]

Ebu Râfi' Hasan'm akikasmı anlatıyor:

"Fatıma Hasan'ı dünyaya getirdiğinde;

---

356 Kehf 54

357 Fedailu's Sahabe 2/960; Hilyetü'l Evliya 2/35

358 Es Sîretü'n Nebeviyye, Sallâbî 2/199; Şezerâtü'z Zeheb 1/10

359 Buhârî, Edep 286

360 Sünen-i Ebî Davud 5105

"Oğlum için akika kurbanı kesmeyeyim mi?" diye sordu. Rasulullah (sav);

"Hayır, ancak başını tıraş et ve ağırlığınca gümüşü fakirlere ve evfâd'a tasadduk et." buyurdu. Evfâd; Rasulullah (sav)'in ashabından olup mescitte kalan muhtaç kişilerdi ya da Suffe ashabından olan kişilerdi. Fatıma (ra) da Efendimizin emrini yerine getirdi.[361]

Hz. Hasan Faziletleri ve Menkıbeleri

a- Berâ b. Âzib (ra) dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Hasan b. Ali'yi, Nebi (sav)'in boynunda gördüm. Rasulullah (sav)

"Allah'ım! Ben onu seviyorum, sen de sev." diyordu.[362]

b- Ebu Hureyre (ra)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sav) Hasan için

"Allah'ım, ben onu seviyorum, sen de sev. Onu sevenleri de sev." diye dua etti. [363]

c- Üsame b. Zeyd, Rasulullah (sav)'in kendisini ve Hasan'ı kucağına aldığını ve;

"Allah'ım, ben bu ikisini seviyorum, sen de sev." dediğini nakletmektedir.[364]

d- Ebu Bekre (ra)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Nebi (sav)i minberde hutbe okurken dinliyordum. Hasan da yanındaydı. Rasulullah (sav) bir insanlara, bir de ona bakıyor ve;

"Bu oğlum şeref sâhibi bir Efendidir. Umarım ki Allah oğlum sebebiyle müslümanlardan iki büyük fırkanın arasını ıslah eder." diyordu.[365]

Rasulullah (sav)'in Hasan'ın şeref sahibi bir efendi olduğunu haber vermesi, onun için büyük iftihar vesilesidir. Allah ondan razı olsun. Ceddinin (sav) verdiği haber zaman sonra tahakkuk etmiş ve Allah onun vasıtasıyla iki müslüman fırkanın arasını ıslah edip müslüman kanı akmasına mani olmuştur. Bu da hicretin kırk birinci yılında altı ay süren bir hilafetten sonra Hasan (ra)'ın, Muaviye (ra) lehine hilafetten çekilmesiyle vuku bulmuştur. Bu yıl birlik yılı olarak adlandırılmıştır. Allah hepsinden razı olsun. Bu, Rasulullah (sav)'in "Umarım ki Allah oğlum sebebiyle müslümanlardan iki büyük fırkanın arasını ıslah eder." sözüyle haber verdiği şeydir. İbni Hacer diyor ki:

"Bu hadis hem bir Nebevî bilgiyi, hem de Hasan (ra) için bir menkıbeyi

361 Tabakât 1/233 İsnadı zayıftır.
362 Buhârî 3749
363 Müslim 2421
364 Buhârî 3747
365 Buhârî 3746

içermektedir. O, hilafeti, ne askerinin azlığı, ne zillet, ne de herhangi bir menfaat sebebiyle bırakmıştır. Bilakis o, hilafeti Allah katında olana talip olduğu için bırakmıştır. O, barış yoluyla müslüman kanı akmasını durdurmayı hedeflemiş ve dinin ve ümmetin maslahatını gözetmiştir.[366]

e- Saîd el Makberî'den nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Ebu Hureyre (ra) ile birlikteydik. O esnada Hasan b. Ali b. Ebî Talib yanımızdan geçiyordu. Selam verdi, selamını aldık. Ebu Hureyre selam verenin kim olduğunu anlamamıştı. Ona;

"Ey Ebu Hureyre, Bu, Hasan b. Ali idi, bize selam verdi." dedik. Bunun üzerine O ona kavuştu ve;

"Aleyke's selam, ey efendim." dedi. Sonra da bize;

"O efendidir." dedi.[367]

f- Yaratılışı Rasulullah (sav)'e en çok benzeyen kişi o idi. Buhârî, isnadı Enes b. Malik (ra)'a dayanan bir hadisi nakletmektedir. Enes (ra) diyor ki:

"Rasulullah (sav)'e hiç kimse Hasan b. Ali'den daha çok benzer değildi."[368]

g- Yine Buhârî, isnadı Ukbe b. el Hâris'e dayanan bir hadis nakletmektedir. Ukbe diyor ki:

"(Rasulullahın vefatından bir kaç gün sonra) Ebubekir radıyallahu anh ikindi namazını kıldı. Sonra (mescitten) çıkıp (Ali ile beraber) gidiyordu. (Yolda Ali'nin oğlu) Hasan'ı gördü. Hasan çocuklarla oynuyordu. Ebubekir çocuğu tutup omuzuna alarak;

"Peygambere benzeyen, Ali'ye benzemeyen (yavru), babam sana fedâ olsun." dedi. Ali ise gülüyordu.[369]

Hasan (ra)'ın, dedesi Muhammed Mustafa (sav) efendimize benzemesi ona ait büyük bir makam ve apaçık bir fazilettir.[370]

2- Hüseyin b. Ali (ra)

Ebu Abdullah Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib (ra).

Rasulullah (sav)'in torunu ve dünyadaki reyhanıdır. Rasulullah (sav) onu çok seviyordu. Fatıma (ra)nın oğlu idi. Hicretin dördüncü yılında dünyaya geldi. Doğumu hakkında başka tarih verenler de oldu. Hicretin altmış birinci yılı Muharrem ayında Aşure günü Kerbela'da şehit edildi. Allah ondan razı olsun.[371]

---

366 Fethü'l Bârî 13/66
367 Müstedrek 3/169 İsnadı sahihtir.
368 Buhârî, Kitabü'l Fedâil 3752
369 Buhârî 3750
370 El Akîde Fî Ehli'l Beyt 147
371 El Bidâye ve'n Nihâye 8/152; El İsâbe 1/331-334

Menkıbeleri ve Faziletleri

a- İmam Ahmed, Ya'lâ el Âmirî (ra)'den Rasulullah (sav) ile birlikte bir yemek davetine gittiklerini, yolda Rasulullah (sav)'in cemaatin önünde durduğunu, Hüseyin'in başka çocuklarla birlikte oyun oynadığını, Rasulullah (sav)'in onu yakalamak istediğini, çocuğun (yakalanmamak için) sağa sola kaçtığını, Nebi (sav)'in onu güldürdüğünü ve yakaladığını, sonra da onu ensesinden ve çenesinin altından elleriyle tuttuğunu ve öptüğünü, sonra da;

"Hüseyin benden, ben de Hüseyin'denim. Allah'ım, Hüseyin'i seveni sen de sev. Hüseyin torunlardan bir torundur." diye dua ettiğini naklediyor.[372] Bu menkıbe Hüseyin (ra)'ın makamının büyüklüğünü göstermektedir. Zira Rasulullah (sav) onu sevmeye teşvik etmiştir. Vahiy nuruyla onunla diğerleri arasında vuku bulacak hadiseleri önceden görmüş gibi onu özellikle zikretmiştir. Onu sevmenin ve ona karşı savaşmamanın gerekliliğini hassaten yinelemiş ve;

"Hüseyin'i seveni Allah sever." buyurmuştur. Zira onu sevmek, Allah'ın Rasulünü sevmeye, Allah'ın Rasulünü sevmek de Allah'ı sevmeye götürür.[373]

b- Enes b. Malik (ra)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Ubeydullah b. Ziyad'a Hüseyin'in başı getirilmişti. Hüseyin'in başı büyükçe bir tas içine konmuştu. Elindeki çubuğun ucuyla burnuna dürtmeye başladı ve onun güzelliği hakkında bazı şeyler söyledi. Ben de

"O, (Âl-i Beyt arasında) Rasulullah (sav)'e en çok benzeyeni idi." dedim. Hüseyin'in başı çivit yaprağı ile kınalı idi."[374]

c- Enes b. Malik (ra)'den yapılan diğer bir rivayet de şöyledir:

"Ubeydullah b. Ziyad'a Hüseyin'in başı getirildiğinde elindeki çubukla dişlerine vurduğunda;

"Ne kadar da güzel biri imiş!" dedi. Ben de ona;

"Vallahi, sen günaha girdin. Senin değnekle vurduğun yeri Rasulullah (sav)'in öptüğünü gördüm." dedim. Bunun üzerine o dona kaldı.[375]

Her iki hadis de Hüseyin (ra)'ın faziletini beyan etmekte ve onun Rasulullah (sav)'e Ehli Beytten en çok benzeyen kişi olduğunu ifade etmektedir. Hasan (ra)'ın faziletini anlatırken "Rasulullah (sav)'e hiç kimse Hasan b. Ali'den daha çok benzer değildi." hadisini nakletmiştik. Bu iki hadis birbirini nakzediyor gibi görünüyor. Ancak İbni Hacer burada şu açıklamayı getiriyor ve sorunu çözüyor. Rasulullah (sav)'e Hz. Hasan'ın daha çok benzediğine dair hadisler onun hayatta olduğu döneme ait idi. Hz. Hüseyin'in daha çok benzediğine

372 Fedâilu's Sahabe 1361 İsnadı hasendir.
373 Tuhfetü'l Ahvezî 10/279
374 Buhârî 3748
375 Fedâilu's Sahabe 2/985; Mecmeu'z Zevâid 9/195 İsnadı hasendir.

dair hadisler ise Hasan'dan sonraki döneme aittir. Ya da burada Hasan'ın dışındaki kişiler kastedilmiştir. Her ikisinin de bazı azaları ile diğerinden daha çok benzeme ihtimali de olabilir. Nitekim Tirmizî'nin ve İbni Hibban'ın Hâni b. Hâni yoluyla Ali (ra)'den yaptığı nakilde Ali (ra) şöyle demektedir:

"Rasulullah (sav)'e Hasan'ın başından göğsüne kadar olan kısmı, Hüseyin'in de göğsünden aşağı olan kısmı daha çok benzemektedir."[376] Bunlar Hüseyin (ra) hakkında varit olan bir kısım hadisler. Allah ondan razı olsun.

3- Hasan ve Hüseyin (ra)'nın İştirak Ettikleri Menkıbeler

a- Buhârî isnadı İbni Ömer'e dayanan şu hadisi şerifi rivayet etmiştir:

Iraklı bir adam İbni Ömer'e gelmiş ve sinek öldüren ihramlı kişinin durumunu sormuştu. Bunun üzerine o;

"Irak halkı Rasulullah (sav)'in kızının oğlunu öldürmekten çekinmedikleri halde gelmişler sinek öldürmenin cinayet olup olmadığını soruyorlar. Halbuki Rasulullah (sav) o ikisi hakkında;

"Onlar benim dünyadaki iki reyhanımdırlar." buyurdu.[377]

İbni Hacer diyor ki:

Bunun manası; Allahu Teala onları bana ikram etmiş ve sevdirmiştir, demektir. Zira çocuklar koklanır ve öpülür. Bu sebeple onlar reyhana benzetilmişlerdir.[378]

b- Ebu Hureyre (ra)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Rasulullah (sav) şöyle buyurdu:

"Onları (Hasan ve Hüseyin'i) seven beni sevmiştir, onlara buğz eden de bana buğz etmiştir."[379]

c- Bera b. Âzib (ra)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sav) Hasan ve Hüseyin'i gördü de

"Allah'ım, ben onları seviyorum, sen de sev." diye etti.[380]

d- Ebu Saîd el Hudrî (ra)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Hasan ve Hüseyin cennet ehli gençlerin efendisidirler."[381]

e- Abdullah b. Büreyde anlatıyor:

Babam Büreyde'nin şöyle dediğini işittim:

---

376 Fedâilu's Sahabe 1366 İsnadı sahihtir.

377 Buhârî 3753

378 Fethu'l Bârî 10/427

379 Sahih-u Sünen-i Ebî Davud 2/29; Fedâilu's Sahabe 1359

380 Sünen-i Tirmizî 3782

381 Mecmeu'z Zevâid 9/184; Elbânî hadisin sahih olduğunu bildirmiştir. El Ehâdîsu's Sahiha 2/448

"Rasulullah (sav) bize hitap ediyordu. O esnada Hasan ve Hüseyin geldi. Üzerlerinde kırmızı elbiseler vardı. Kâh yürüyorlar, kâh tökezliyorlardı. Rasulullah (sav) minberden indi ve onları kucaklayarak tekrar minbere çıktı. Onları yanına koyduktan sonra;

"Mallarınız ve çocuklarınız fitnedir." buyuran Allah ne doğru buyurdu. Kâh yürüyen ve kâh tökezleyen şu iki sabiye baktım, sabredemedim. Sözümü kestim ve onları (minbere) çıkardım." buyurdu.[382]

f- Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (ra)'dan naklediyor:

Rasulullah (sav) Hasan ve Hüseyin'i okurdu. "Sizi insin, cinnin, şeytanı(nın şerri)nden, (zehirli) haşarattan ve dokunan her kötü gözden şifâ veren Allah'ın kelimelerine sığındırırım." derdi. Sonra da;

"(Büyük) babanız (İbrâhîm) de bu duâyı (oğulları) İsmail ile İshak'a okurdu." derdi.[383]

Bu hadis Sa'd b. Ebî Vakkas (ra)'ın rivayet ettiği hadisle çelişmemektedir. Sa'd b. Ebî Vakkas diyor ki:

Rasulullah (sav)'in "Hâme yoktur." dediğini işittim.[384]

Ebu Hureyre (ra) da Rasulullah (sav) den "Hâme yoktur, Hâme yoktur."[385] hadisini ve "Ne sirayet, ne uğursuzluk, ne de hâme vardır."[386] hadisini rivayet etmiştir.

Ebu Cafer Tahavî bu hususta şöyle demektedir:

"Bu hadisler Hâmenin olmadığını bildirmekte. Öyleyse olmayan şeyden çocukları sığındırmanın ne anlamı var? Allahu Teala'nın yardımı ile buna cevabımız şöyle olacaktır; Çocukları sığındırdığı hâme; zarar vermesinden korkulan haşarattır. Olmadığını söylediğini hâme ise; Arapların ölü hakkında inandıkları batıl şeydir. Kardeşi Erbed'in mersiyesinde Lebid'in dediği şey budur.[387]

Senden sonra insanlar azlık değiller
Onlar ceset ve hâmeden[388] başka bir şey değil

Ebu Davud el Eyâdî'nin şu şiiri de bunu ifade etmektedir:

Onlara ölüm ve ecel musallat edildi
Kabir ölüleri içinde onlar adına hâmeler var.

Rasulullah (sav) Ebu Hureyre'den rivayet ettiğimiz hadiste bu hâmenin ol-

---

382 Fedâilu's Sahabe 1358 İsnadı sahihtir.
383 Buhârî 3371
384 Sahih-u İbni Hibban 6127 İsnadı kavidir; Taberânî 11764
385 Şerh-u Müşkili'l Âsar 7/328 İsnadı sahihtir.
386 Müslim 2220
387 Şerh-u Müşkili'l Âsâr 7/329
388 Burada hâme; İntikamı alınmayan ölünün etrafta uçuşup duran kuş şeklindeki ruhu.

madığını söylemiştir. Hasan ve Hüseyin'i şerrinden Allah'a sığındırdığı hâme ise yer haşaratıdır ve vardır. Haşarat manasındaki hâme (Hâmme şeklinde) şeddelidir, olmadığını söylediği Hâme ise (Hâme şeklinde) şeddesizdir.[389]

Kisa Hadisi ve Ehli Beyt Mefhumu

Kisa hadisini Aişe (ra) rivayet etmiştir. Şöyle anlatıyor:

Nebi (sav) üzerinde siyah yünden nakışlı bir kumaş olduğu halde sabahleyin evden çıktı. Ali'yi, Fatıma'yı, Hasan'ı ve Hüseyin'i örtünün altına soktu. Sonra da;

"Ey Ehl-i Beyt muhakkak ki Allah, sizden eksikliği gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor"[390] ayetini okudu.[391]

Bu hadis, "Sahabe, Ali (ra)'ın faziletlerini gizlemiştir" diyenleri yalanlamaktadır. İşte Ali (ra)'a buğz ettiğini söyledikleri Aişe (ra), Ali ve Fatıma (ra)nın bu faziletini rivayet ediyor.[392]

Şu ayeti kerimelerin tamamında hitap Nebi (as)'ın eşlerinedir. Zira onlarla başladı ve onlarla bitirdi. Allahu Teala şöyle buyurdu:

"Ey Peygamber, eşlerine söyle: Eğer dünya hayatını ve süslerini istiyorsanız gelin size boşanma bedelinizi vereyim ve güzellikle salıvereyim. Eğer Allah'ın Peygamberini ve ahiret yurdunu istiyorsanız bilin ki, Allah içinizden iyi davrananlara büyük mükafat hazırlamıştır. Ey Peygamber hanımları, sizden kim açık bir edepsizlik yaparsa, onun azabı iki kat olur. Bu Allah'a kolaydır. Fakat sizden kim Allah'a ve Rasulüne uymaya devam eder ve yararlı iş yaparsa ona da mükafatı iki kat veririz ve cennette onun için bol bir rızık hazırlamışızdır. Ey Peygamber hanımları, eğer Allah'tan sakınıyorsanız sizler herhangi bir kadın gibi değilsiniz. Sözü yumuşak, tatlı bir eda ile söylemeyin ki, kalbinde hastalık bulunan kimseler kötü şeyler ümit etmesin, daima ciddi ve ağır başlı söz söyleyin. Evlerinizde oturun, ilk cahiliye devrinde olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namaz kılın, zekat verin, Allah'a ve Rasulüne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt, muhakkak ki Allah, sizden eksikliği gidermek ve sizi tertemiz temizlemek istiyor. Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini ve hikmeti hatırlayın, şüphesiz Allah latiftir, her şeyden haberdardır."[393]

Hitabın tamamı Peygamber (sav)'in eşlerinedir. Emir, nehiy, vaad ve tehdit onlaradır. Onları ve onlar dışındaki ev halkını kapsayan menfaat açıklandığında zamir müzekker gelmiştir. Zira müzekker ve müennes bir araya geldiğinde onları ifade eden zamir müzekker olur. Burada da öyle olmuş ve bu zamir

389 Şerh-u Müşkili'l Âsâr 7/330
390 Ahzab 33
391 Müslim 2167
392 Hıkbetün Mine't Tarih 187
393 Ahzab 28-34

bütün ev halkını kapsamıştır. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin (ra)'ın burada özel bir yeri vardır. Bu sebeple Rasulullah (sav) onlar için özel dua etmiştir. Kısaca Zeyd b. Erkam (ra)'ın rivayet ettiği hadiste geçtiği üzere Ehl-i Beyt; Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin ve diğerlerini kapsamaktadır. Zeyd b. Erkam'a;

"Onun hanımları Ehl-i Beytten midir?" diye sorulduğunda o;

"Evet, hanımları Ehl-i Beyttendir. Ancak sadaka almaları yasaklananlar; Alioğulları, Caferoğulları, Akîloğulları ve Abbasoğullarıdır." demişti.[394] Buna göre Ehl-i Beyti Nebi (sav) daha da genişlemiş oluyor. Şöyle ki; ayetin de delaletiyle Nebi (sav)'in hanımları, Kisa hadisinde ve Zeyd b. Erkam hadisinde olduğu üzere Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin, Zeyd b. Erkam hadisinde olduğu üzere Abbasoğulları, Akîloğulları, Caferoğulları, bir de Haris b. Abdulmuttaliboğulları.[395]

Rasulullah (sav)'in Âilesine Mahsus Hükümler

Zekat Almaları Haramdır.

Abdulmuttalib b. Rebîa Rasulullah (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Zekat (almak) Muhammed âline layık değildir. Zira o, insanların kiridir."[396]

Rasulullah (sav)'e Mirasçı Olmazlar

Ebubekir (ra)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Biz (peygamberler) mirasçı olmayız. Terekemiz sadakadır."[397]

Bu hadisi Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Sa'd, Abdurrahman b. Avf, Abbas b. Abdulmuttalib, Nebi (sav)'in eşleri ve Ebu Hureyre radıyallahu anhum rivayet etmişlerdir. Sahih hadis kitaplarında ve Müsned'lerde bu sabittir.[398]

Ganimetin ve Fey'in Beşte Biri Onlara Aittir.

Ayeti kerimede şöyle buyurulmuştur:

"Eğer Allah'a ve doğru ile eğrinin birbirinden ayrıldığı gün, yani iki ordunun Bedir'de karşılaştığı gün kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz mesaja inanıyorsanız biliniz ki, ele geçirdiğiniz ganimet mallarının beşte biri Allah'a, Peygamber'e, Pey-

394 Müslim 107
395 Müslim, Kitabü'z Zekat 167
396 Müslim 1072
397 Buhârî 3093; Müslim 1757
398 Minhacü's Sünne 4/195; El Bidâye ve'n Nihâye 5/252

gamber'in yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yarı yolda kalanlara aittir. Allah her şeye kadirdir."[399]

Yine şöyle buyurulmuştur:

"Allah'ın, (fethedilen) ülkeler halkından Peygamberine verdiği ganimetler, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaz. Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının. Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın azabı çetindir."[400]

Onlar İçin Yapılan Özel Dua

Ka'b b. Ucre (ra) anlatıyor:

Rasulullah (sav)'e; "Ya Rasulallah, Allahu Teala bize sana nasıl selam vereceğimizi öğretti. Fakat sana nasıl salât edeceğiz?" diye soruldu. Bunun üzerine Rasulullah (sav) şöyle buyurdu:

"Şöyle deyin: "Allah'ım, vaktiyle İbrahim ve İbrâhîm'in âli üzerine rahmet ettiğin gibi Muhammed ve Muhammed'in âli üzerine de rahmet et. Şüphe yok ki Sen Hamîd'sin, (rahmetinle övülmüşsün), Mecîd'sin, (yüksek kerem ve şeref sâhibisin). Allah'ım, vaktiyle İbrahim ve İbrâhîm'in âli üzerine feyiz ve bereket ihsân ettiğin gibi Muhammed ve Muhammed'in âli üzerine de bereket ihsân eyle. Şüphesiz ki Sen Hamîd'sin, Mecîd'sin."[401]

Onlara Karşı Özel Muhabbet

Zeyd b. Erkam (ra) Rasulullah (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Ehl-i Beytim hakkında sizlere Allah'ı hatırlatırım, Ehl-i Beytim hakkında sizlere Allah'ı hatırlatırım, Ehl-i Beytim hakkında sizlere Allah'ı hatırlatırım."[402]

Kurtubî diyor ki: Bu vasiyet ve bu büyük tekit Ehl-i Beyte karşı hürmet gösterilmesini ve muhabbet duyulmasını gerekli kılmaktadır. Kimse için bu hususta bir özür yoktur.[403] Nebi (sav)'in bu vasiyetini en iyi anlayan kişi Ebubekir Sıddîk (ra) oldu. O, onları sevdi ve onlara ikramda bulundu. İnsanları da onları sevmeye ve onlara ikramda bulunmaya davet etti. Buhârî, Ebubekir (ra)'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Muhammed (as)'ı ehl-i beytinde gözetin."[404]

Bu, Ebubekir Sıddîk (ra)'ın Ehl-i Beytin haklarının korunması hususunda insanlara yaptığı çağrıdır. Bir şeyin gözetilmesi o şeyin korunması demektir.

---

399 Enfâl 41
400 Haşr 7
401 Buhârî 337; Müslim 406
402 Müslim 2408
403 Fethu'l kadir, Münâvî 3/14
404 Buhârî 713

Sıddîk (ra)'ın sözünün manası; Onu onlar arasında muhafaza edin, onlara sıkıntı vermeyin ve onlara kötülük etmeyin, demektir.[405]

Nevevî diyor ki;

Gözetin kelimesinin manası; onu gözetin, ona hürmet ve ikram edin, demektir.[406] O, Ali (ra)'a dediği şu sözle bu hakları yinelemiştir:

"Nefsim yed-i kudretinde bulunan Zâta and olsun ki Rasulullah (sav)'in yakınlarına sılada bulunmam bana kendi yakınlarıma sılada bulunmamdan daha sevimlidir."[407] Ehl-i Beyti sevmek Ehli sünnet ve'l cemaatin temel kuralların-dandır. İbni Teymiye şöyle diyor:

"Ehli Sünnet ve'l Cemaatin temel kurallarından biri de Ehli beyti sevmeleri,onları dost edinmeleri, Nebi (sav)'in vasiyetini onlarda gözetmeleridir."[408] Kadı İyaz şöyle diyor:

"Rasulullah (sav)i sevmenin alametlerinden biri de onu seveni sevmektir. Onun âlini ve ashabını sevmektir. Bir şeyi seven onu seveni de sever."[409] İbni Kesir şöyle diyor:

"Ehl-i Beytin haklarını inkar etmeyiz. Onlara karşı ihsankâr ve hürmetkâr olmayı emrederiz. Zira onlar temiz nesildendirler, yeryüzündeki en şerefli evin insanlarıdırlar, hasep ve nesepçe en üstün olanlar onlardır. Özellikle de sünneti Seniyyeye tabi olanlardan olduklarında Abbas ve oğulları gibi, Ali, ehli beyti ve zürriyeti gibi (Allah hepsinden razı olsun) seleflerine benzediklerinde hak sahibi kişilerden olurlar."[410]

Ali (ra) Uhud Gazasında

Uhud savaşı Ali b. Ebî Talib (ra) ile müşriklerin sancaktarı Talha b. Osman arasındaki mübareze ile başladı. Talha mübareze için adam istemiş ve bunu birkaç defa yinelemişti. Karşısına Ali b. Ebî Talib (ra) çıktı ve ona;

"Nefsim yed-i kudretinde bulunan Zâta and olsun ki ya sen benim kılıcımla cehennemi boylayacaksın ya da ben senin kılıcınla cennete gideceğim. Allahu Teala bu ikisinden birini nasip etmedikçe senden ayrılmayacağım." dedi. Ali (ra) ona hücum etti ve ayağını kesti. Talha yere düşmüş ve avret yeri açılmıştı.

"Ey amca oğlu, Allah adına ve akrabalık hakları adına beni bırak!" dedi. Ali (ra) da geri döndü ve onu öldürmedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav) tekbir getirdi. Ashaptan biri ona;

---

405 Fethu'l Bârî 7/97
406 El Akîdetü Fî Ehli'l Beyti Beyne'l İfrat ve't Tefrit 175
407 Buhârî 3712
408 Mecmu'u'l Fetavâ 3/407
409 Şifa 2/573
410 Tefsiru Kur'ani'l Azim 4/113

"Onu öldürseydin ya" dedi. Ali (ra);

"Avreti açıldığında benden akrabalık hakları adına kendisini öldürmememi talep etti, ben de onu öldürmekten haya ettim." dedi.[411]

Ordu birbirine girdiğinde Ali (ra) sağ cenahta idi. Mus'ab b. Umeyr (ra)'ın şehadetinden sonra sancağı eline aldı. Bu savaşta Müslümanlar büyük sıkıntılar içindeydi. Buna rağmen o, bir taraftan Rasulullah (sav)i müdafaa ediyor, bir taraftan da çok sayıda müşriki öldürüyordu.[412] Rasulullah (sav) Uhud günü kazılan çukura düştüğünde onun elinden tutan o idi.[413] Bu savaşta Muhacir ve Ensarın hayırlılarından çok sayıda kişi şehit düşmüştü. Rasulullah (sav) derin bir hüzün içindeydi. Düşmanlar o kerem sahibi Rasulü de yaralamışlardı. Şerefli yüzünden kanlar akıyordu. Kızı Fatıma ve onun eşi Ali b. Ebî Talib (ra) onun yaralarını tedavi etmeye ve mübarek yüzüne ve mübarek sakallarına akan kanı durdurmaya çalışıyorlardı.[414] Bu savaşta Ali (ra)'ın şecaati ortaya çıktı. Rasulullah (sav)'in öldürüldüğü şayiası yayıldığında Ali (ra) da onu kaybetmişti. Ondan sonra yaşamanın manasızlığını düşündü ve kılıcının kınını kırarak müşriklere saldırdı. Müşrikler sağa sola kaçışınca Rasulullah (sav) ile karşılaştı.[415] Derhal yanına gitti ve onu kahramanca müdafaa etti. O gün tam on altı yerinden yara aldı.[416]

Müşrikler savaş alanından çekildikten sonra Rasulullah (sav) Ali b. Ebî Talib (ra)'ı gönderdi. Düşmanın ne yöne gittiğini öğrenmek istiyordu. Şöyle buyurdu:

"Onların izlerini takip et ve ne yaptıklarına, nereye yöneldiklerine, ne kastettiklerine bak. Eğer atları yanlarına alıp develere binmişlerse, onlar Mekke'ye gitmeye hazırlanıyorlar demektir. Eğer atlara binmişler, develeri önlerinde sürüyorlarsa onlar Medine'ye gitmeyi kastediyorlar demektir. Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, eğer Medine'ye gitmeyi kastediyorlarsa, elbette oraya yürüyeceğim. Sonra Elbette onlarla savaşacağım."

Ali dedi ki:

"Ben de onları izlemek üzere çıkıp gittim ki, ne yaptıklarını göreyim. Onlar atları yanlarına aldılar ve develeri binek edindiler. Mekke'ye doğru yöneldiler."[417] Daha sonra Ali (ra) durumu Rasulullah (sav)'e haber verdi.

Bu Hadisten Alınacak Dersler:

-Rasulullah (sav)'in şecaati. Rasulullah (sav) tek başına olduğu halde

411 Es Sîretü'l Halebiyye 2/497,498
412 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/224
413 Es Sîretü'n Nebeviyye, İbni Hişam 3/89
414 Buhârî 4075
415 Müslim, Nevevî Şerhi 12/148
416 Müsned, Ebu Ya'lâ 1/415,416 İsnadı hasendir.
417 El Bidâye Ve'n Nihâye 4/41

müşrik saflarının ortasındaydı. Ali (ra) efendimiz ona büyük bir mücadeleden sonra ancak ulaşabilmişti. Rasulullah (sav) düşmanın ortasındaydı, savaşıyordu, hatta birkaç yara da almıştı.

-Rasulullah (sav)'in uyanık olması, düşmanın hareketlerini takip noktasındaki ince düşüncesi, yapılan işlerin sebebini ve sonucunu takdir edebilmesi, düşmanın olası teşebbüslerine karşı, karşı tedbirler düşünmesi.

-Maneviyatının yüksekliğinin zuhuru. Müşrikler Medineye gidecek olsalardı onlarla tekrardan savaşmaya hazırdı.

-Bu hadise Nebi (sav)'in Ali (ra)'a güvendiğini ve kişilerin kapasitelerini çok iyi bildiğini göstermektedir.

- Avreti açılan düşmandan yüz çevirmesi ve onu öldürmekten vazgeçmesi onun yiğitliğini ve güzel ahlakını göstermektedir. Nitekim Rasulullah (sav) de onun bu hareketini tasvip etmiştir. Onun bu hareketi bize güzel ahlak sahibinin–savaş meydanında da olsa- düşmana karşı nasıl tavır takındığını göstermektedir.

- Allah yolunda can vermeyi cana minnet bilmek. Ancak bu ruhla şehit, cennet kapılarından içeri girer ve ancak bu ruhla İslam, dünyaya hakim olur. Muhacir ve Ensar bunun örneklerini hem bu savaşta hem de diğer savaşlarda bolca verdiler.

-Sebeplere yapışmanın gerekliliği. Rasulullah (sav) ashabından bazı kişileri Uhud dağının eteklerine yerleştirmiş ve onlara oradan ayrılmamalarını tembih etmişti. Ancak onlar emri dinlemeyip orayı terk etmişler ve hezimetin ana sebebi olmuşlardı.

-Ali (ra)in cesareti. Çünkü eğer onu görselerdi öldürmek için ellerinden geleni esirgemezlerdi.[418]

Ali (ra) Nadiroğulları Gazasında

Uzman tarihçilere göre Nadiroğulları gazası hicretin dördüncü yılında Rebîü'l evvel ayında Uhud gazasından sonra vuku bulmuştur. İbnu'l Kayyım bu gazanın Bedir'den altı ay sonra vuku bulduğunu söyleyenleri şu sözüyle reddediyor:

"Muhammed b. Şihab ez Zührî Nadiroğulları gazasının Bedir'den altı ay sonra vuku bulduğunu söylemiştir. Bu ya bir vehimden kaynaklanmıştır ya da ona atılmış bir iftiradır. Bu gazanın Uhud gazasından sonra olduğunda şüphe yoktur. Bedir'den altı ay sonra vuku bulan Kaynukaoğulları gazasıdır. Kureyza gazası Hendek gazasından sonra, Hayber gazası da Hudeybiye'den sonra olmuştur."[419] İbnu'l Arabî;

---

418 Es Sîretü'n Nebeviyye, Sallâbî 2/145; Gazvetü Uhud, İbni Fâris 95,96
419 Zâdü'l Meâd 3/249

"Doğru olan onun Uhud gazasından sonra olmasıdır." demiştir.[420] İbni Kesir de bu görüşe katılmıştır.[421]

Bu gazada bir gece Ali b. Ebî Talib (ra) kayboldu. Nebi (sav);

"O, sizin işlerinizin birinde." buyurdu. Az sonra Ali (ra) Azvek'in başını getirdi. Azvek cesur bir atıcıydı. Yahudilerden oluşan bir gurupla birlikte çıkmış, öldürmek üzere ileri gelen müslümanlardan birilerini arıyordu. Ancak Ali (ra) daha önce pusuya yatmıştı. Birden saldırdı ve Azvek'i öldürdü. Etrafındakiler de kaçıp gittiler.[422]

Ali (ra) Hamrau'l Esed Gazasında

Bu gaza Uhud'un devamı olarak görülür. Müslümanlar cumartesi günü akşam vakti Uhud'dan dönmüşlerdi. Tarih hicretin üçüncü yılının Şevval ayının on beşini gösteriyordu. Ertesi günü insanlar henüz sabah namazından çıkmışlardı ki Rasulullah (sav)'in müezzini düşmana karşı savaşmak üzere acele hazırlık yapılmasını nida ediyor ve Uhud'a katılanlar dışında hiç kimsenin bu savaşa katılamayacağını da beyan ediyordu. İnsanlar yaralı ve bitkin olmalarına rağmen Rasulullah (sav)'in çağrısına icabet ettiler. Rasulullah (sav) en öndeydi. Abdullah b. Übey'in ve Uhud'a katılmayan bir başkasının kendisiyle birlikte çıkmasına müsaade etmedi. Sadece babası Uhud'da şehit düşen Câbir b. Abdullah b. Amr b. Haram'a izin verdi. Kız kardeşlerinin yanında kalmak mecburiyetinde olması onu Bedir'e ve Uhud'a katılmaktan men etmişti. Rasulullah (sav)'in başında olduğu ordu yola çıktı. Uhud'da taşınan sancak yine Ali b. Ebî Talib (ra)'ın elindeydi.[423] Müslümanlar kerem sahibi şerefli peygamberlerinin önderliğinde Medine'den on üç mil uzaklıkta olan Hamrau'l Esed mevkiine vardılar. Bu sefere çıkılması Yahudileri ve münafıkları dehşete düşürmüştü. Müslümanlardaki cesareti ve maneviyat yüksekliğini bizzat müşahede ediyorlardı. Eğer onlar hezimete uğrasalardı Kureyş'e karşı böyle bir harekata girişemezlerdi.[424] Nebi (sav)'in Hamrau'l Esed'e çıkışında düşman üzerinde büyük etki uyandıran psikolojik harbin kullanılmasına işaret vardır. Rasulullah (sav) Hamrau'l Esed'de ordusuyla tam üç gün kalmış ve bu müddet zarfında orada çok uzaklardan görülen ateşler yaktırmıştır. Bu ateşleri gören Kureyşliler müslümanların çok sayıda olduğunu ve onlara mukabele etmelerinin imkansız olduğunu düşünüp korku içinde oradan uzaklaşmışlardır.[425]

İbni Sa'd diyor ki:

---

420 Ahkamu'l Kur'an, İbnu'l Arabî 4/1765

421 Hadîsu'l Kur'an Ani'l Gazavât 1/254

422 İmtâu'l Esmâ', Makrîzî 1/180

423 Bedir harbi dönüşünden yedi gün sonra Süleym oğullarına karşı çıkılan Küdür seferinde de Rasulullah (sav)in sancağını Ali (ra) taşımıştı.

424 Ali b. Ebî Talib, Ahmed Seyyid Rufâî 1-19; Tarihu'l İslam, Zehebî 8226

425 Uhud Gazvesi, İbni Fâris 51

Rasulullah (sav) ashabıyla birlikte gitti ve Hamrau'l Esed'de ordugâhını kurdu. Geceleri uzaktan görülebilen beş yüz ateş yaktırdı. Onların ve ateşlerinin sesleri her bir taraftan duyuluyordu. Allahu Teala bu yolla onların düşmanlarını sindirdi."[426]

Kur'an-ı Kerim bu soğuk savaşa işaret ediyor ve bu savaşı sahabenin övgü hanesine kaydediyordu.

"Kendileri savaşta yara aldıktan sonra Allah ve peygamberin çağrısına koşanlara, hele onlardan iyilik edip sakınanlara büyük ecir vardır. İnsanlar onlara "Düşmanınız olan insanlar size karşı bir ordu topladılar, onlardan korkun" dediler. Bu, onların imanını artırdı da "Allah bize yeter. O ne güzel Vekil'dir" dediler. Sonra da kendilerine hiç bir kötülük dokunmadan Allah'tan bir nimet ve bollukla geri döndüler. Allah'ın rızasına uydular. Muhakkak ki Allah, çok büyük lütuf sahibidir."[427]

Ali (ra)'ın İfk Hadisesindeki Tavrı

İfk hadisesinden bahseden hadiste şöyle varit olmuştur:

Rasulullah (sav) Ali'yi ve Üsâme'yi yanına çağırdı. Hanımından boşanıp boşanmama hususunda onlarla istişare etti. Zira dedikodular çoğalmış, Nebi (sav)'e aşırı derecede sıkıntı vermeye başlamıştı. Bu hususta vahiy de gelmemişti. Üsâme (ra) Aişe validemizin iffet sahibi temiz biri olduğuna işaret etti ve;

"Ya Rasulallah, aileni yanında tut. Onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz." dedi. Ali (ra) ise;

"Ya Rasulallah, Allahu Teala sana dünyayı daraltmamıştır. Ondan başka kadın çoktur. Bununla beraber sen, bir de onun hizmetçisi olan kadına sor. O sana doğrusunu söyler" dedi.[428] Bunun üzerine, Rasulullah (sav) Berîre'yi çağırttı ve; "Ey Berîre, Aişe'de seni şüphelendirecek bir şey gördün mü?" diye sordu. Berîre;

"Hayır! Seni hak (din ve kitapla) peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, benim onda kusur olarak görebileceğim şey ancak şudur:

"Kendisi çok genç yaşta bir kadın olduğu için, ev halkının hamurunu yoğururken uyuyakalırdı da, evde beslenilen koyun gelir, onun hamurunu yerdi" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav) kalktı ve Abdullah b. Ubey b. Selûl hakkında konuşacağı için mazur görülmesini istedikten sonra minberde iken şöyle buyurdu:

"Allah'a and olsun ki ailem hakkında hiçbir kötülük bilmiyorum. Onların zevcemi itham ettikleri kişi[429] hakkında da hiçbir kötülük bilmiyorum. O, benim evime ben yanında olmaksızın hiç girmemiştir."[430]

---

426 Tabakât, İbni Sa'd 2/49
427 Âl-i İmrân 172-175
428 Buhârî 4750
429 O kişi; Safvan b. Muattal es Sülemî (ra) idi.
430 Buhârî 4750

Ali (ra)'ı söylediği o sözü söylemeye sevk eden şey, dedikodular sebebiyle hayli sıkıntı çeken Nebi (sav) efendimizin rahatlamasını sağlamaktı. O, Nebi (sav)i her şeyden kıskanıyordu. Daha işin başındaydılar. Zevcesinden ayrılırsa bu sebeple çektiği sıkıntılardan kurtulacaktı. Temiz olduğu anlaşıldıktan sonra da onu tekrar geri alması mümkündü. Onun bu ictihadından "İki şer olan şeyden daha az şerli olanı ihtiyar olunur" kaidesi çıkarılmıştır.[431] Nevevî diyor ki:

"Ali (ra), Rasulullah (sav)'in yaşadığı sıkıntıyı görmüş ve onun hakkında bu görüşün faydalı olacağını düşünmüştür. Bu sebeple de rahatlaması için bu tavsiyede bulunmuştur."[432]

Ali (ra) bu hadisede Aişe (ra) aleyhinde en küçük bir söz sarf etmemiştir. Bilakis onun bu görüşü onun için de hayırlı idi. O şöyle diyordu: Bu sıkıntıdan kurtulmak istiyorsan eğer ondan başka çok sayıda kadın var. Hakikate vasıl olmak istiyorsan eğer o zaman da cariyeye sor ki o seni bu hususta aydınlatsın.

Bundan sonra Rasulullah (sav) insanlara bir konuşma yaptı. O konuşmada Aişe (ra)'a iftira edildiğini ve ona iftira edenlerin günaha girdiklerini beyan etti. Hem Ali (ra)'ın, hem de Üsâme (ra)'ın cevabı olumlu idi. Aişe (ra)nın menfaatine idi. Bu istişareden sonra Nebi (sav)'in ailesi hakkındaki hayra dair kanaati arttı.[433]

Saygıdeğer okuyuculara düşen görev, ifk hadisesinde Ali (ra)'ın Aişe (ra)ya kötülük ettiğine dair muteber olmayan uydurma rivayetlere karşı uyanık olmasıdır. Uydurma rivayetler o kadar ilerlemiş ki Aişe (ra)nın Ali (ra)'a kin ve nefret beslediği, onu Osman (ra)'ın katli sebebiyle suçladığı ve bu sebeple müslümanlardan büyük bir kitleyi tahrik etmek suretiyle ona karşı ayaklandırdığı dahi bazı araştırmacılar tarafından söylenmiştir.[434] Ali İbrahim Hasan ve Tâhâ Hüseyin de onlardandır.[435]

Mü'minlerin anası Aişe (ra) ile Ali (ra) arasındaki sağlam bağlardan Cemel vakasını anlatırken bahsedeceğiz inşallah. İfk hadisesi sebebiyle Rasulullah (sav) din düşmanlarından sıkıntı görmüştü. Allahu Teala'nın lütfu ile bu iftiranın asılsız olduğu ortaya çıktı ve bu hadise mü'minler için ibret vesikası oldu. Bu tip iftiralar karşısında müslümanlar ne yapacaklarını öğrenmiş oldular. Rasulullah (sav)'den sonra vahiy kesilse de nesiller kıyamete dek bu hadiseden ibret alacaklar ve tavırlarını ona göre ayarlayacaklar. Es Sîretü'n Nebeviyye(*) adlı eserimde ifk hadisesinden alınacak dersler hakkında uzun uzadıya bahsettim.

---

431 Devrü'l Mer'etis Siyasî 462
432 Şerhu Muslim, Nevevî 5/634
433 Devrü'l Mer'etis Siyasî 463
434 İfk hadisesi ile ilgili daha geniş bilgi için Es Sîretü'n Nebeviyye adlı eserimize müracaat edin.
435 Ali İbrahim Hasan "Genel İslam Tarihi", Tâhâ Hüseyin "Ali ve oğulları" adlı eserinde.
(*) Bu kitabın Türkçe tercümesi Ravza Yayınları tarafından yayınlanmaktadır.

Altıncı Konu

HENDEK SAVAŞINDAN RESULULLAH'IN VEFATINA KADAR YAPTIĞI ÖNEMLİ İŞLER

Ali (ra) Hendek Gazasında

Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın Hendek harbindeki durumu ashabın kalbinde İslam inancının nasıl kökleştiğini göstermesi açısından son derece önemlidir. O, tam bir kahramandı. İslam inancına davet eden, onun yolunda ölümüne savaşan ve ona muhalefet edenlerden uzak duran biriydi. İbni İshak anlatıyor:

"Ali b. Ebî Talib mü'minlerden bir gurupla birlikte koştu ve müşriklerin atlarıyla geçtiği hendeğin dar yerini tuttu. Hendeği geçenler atlarını onların üzerine sürdüler. Hendeği geçenlerden Amr b. Abd-ı Ved, Bedir savaşında ağırca yaralanmış olduğundan Uhud savaşında bulunamamıştı. Şimdi kendisinin kim olduğu bilinsin diye bir alâmet takınmıştı. Atıyla ilerledi ve kendisiyle mübareze yapacak birini istedi.

"Benimle çarpışacak biri varsa çıksın meydana" dedi. Ona karşı Ali b. Ebî Talib (ra) çıktı. Ona;

"Ey Amr! Ben senin Kureyş'ten bir kimse ile karşılaştığında onun iki dileğinden birisini kabul edip yerine getireceğin hakkında Allah'a söz verdiğini işittim, doğru mu bu?" diye sordu. Amr;

"Evet, doğru" dedi. Ali (ra);

"Öyleyse, ben seni Allah'a ve Rasulullaha imana ve İslamiyet'i kabule davet ediyorum" dedi. Amr;

"Bu bana gerekmez" dedi. Bunun üzerine Ali (ra);

"Öyleyse, seni çarpışmaya davet ediyorum" dedi. Amr;

"Sen ne diye benimle çarpışmak istiyorsun ey kardeşimin oğlu? Vallahi ben seni öldürmek istemiyorum" dedi. Ali (ra) ona;

"Fakat ben seni öldürmek istiyorum" deyince, Amr'ın kanı başına sıçradı. Önce atından yere atladı, sonra atını boğazladı, sonra da kendi yüzüne vurmaya başladı. Daha sonra Ali (ra)'a döndü. Mübareze yaptılar ve Ali (ra) onu öldürdü. Karşıya geçen süvariler onun ölümünden sonra hezimete uğramış bir vaziyette gerisin geriye kaçtılar.[436]

436 Es Sîretü'n Nebeviyye, İbni Hişam 3/348

Beyhakî, Delâilü'n Nübüvve adlı eserinde Amr'ın ve Hz. Ali'nin mübarezeden önce söylediği şiirleri rivayet etmiş, İbni Kesir de bunu *El Bidâye Ve'n Nihâye* adlı eserinde zikretmiştir. Amr mübareze için meydana çıktığında şöyle diyordu:

Bağırmaktan sesim kısıldı
Topluluklarına, mübareze yapacak biri yok mu diye
Cesur kişiler korkunca, durdum
İş bitiren emsal kişinin yerinde
Bu yüzden geri durmayacağım
Felaketlerden önce süratle gelmekten
Delikanlıdaki yiğitlik
Ve cömertlik iyi huylardandır

Ali (ra) da ona karşı çıktığında şöyle diyordu:

Acele etme, sana geldi
Cevap veren sesine, aciz olmayan biri
Azimle, basiretle,
Her kurtulan kişiyi kurtaran doğrulukla (geldi)
Temennim, üzerine yakılması
Cenaze ağıtları
Felaketler anında hatırlanan
Öldürücü darbem sebebiyle

Ali (ra) Amr'ı öldürdüğünde şu şiiri söylediği nakledilmiştir:

Ali süvarilere karşı işte böyle çıkar
Benden ve onlardan arkadaşlarımı uzak tutun
Bu gün ırzımı korumak beni kaçmaktan alıkor
Başa vurulacak darbe hedefini şaşırmaz[437]

İkrime b. Ebu Cehil, Amr'ın öldürülüşünden sonra mızrağını atıp kaçmıştı. Bunun üzerine Hassan b. Sâbit şu şiiri söyledi:

Kaçtı ve mızrağını attı
Ey İkrime, belki de sen yapmadın
Yoldan sapmadıkça
Küçük deve kuşunun koşması gibi, geri döndün
Sırtını dostlarına dönmedin
Sanki kafan küçük sırtlan kafası

437 El Bidâye Ve'n Nihâye 4/106

Amr b. Abd-ı Ved'in öldürülmesinden sonra müşrikler Rasulullah (sav)'e haber göndererek onun cesedini on bin dirheme satın almak istediklerini söylediler. Rasulullah (sav);

"Cesetlerini onlara verin. O, murdar bir cesettir. Onun diyeti de murdardır." buyurdu ve ceset mukabilinde hiçbir şey kabul etmedi. Bu hadise müslümanların büyük geçim sıkıntısı çektiği zamanlarda vuku buldu. Geçim sıkıntısı da olsa helal helaldir, haram haramdır. Bu, İslamın helal ve harama dair koyduğu ölçülerinden biridir. Bu ölçü nerede, faiz ve sair haramları helal kılmaya çalışan günümüz Müslümanları nerede?[438]

Ali (ra) Kureyzaoğulları Gazasında

Sa'd b. Muaz, Kureyza Yahudileri hakkında hükmedinceye kadar Rasulullah (sav)'in sancaktarı Ali (ra) idi. Yahudiler işin başında anlaşmaya yanaşmadılar. İbni Hişam anlatıyor:

"Kureyzaoğullarının muhasarası esnasında Ali b. Ebî Talib;

"Ey iman ordusu!" diye yüksek sesle nida etti. Sonra Zübeyr b. Avam'la birlikte ileri atıldı. Sonra da;

"Vallahi, ya Hamza'nın nail olduğuna nail olurum, ya da onların kalelerini fethederim" dedi. Bunun üzerine onlar korktular ve;

"Ey Muhammed, Sa'd b. Muaz'ın hükmüne razıyız." dediler. Allahu Teala onların kalplerine korku düşürmüştü. Bu, din yolunda canı feda etmeyi cana minnet bilen takva sahibi kişinin nidası sebebiyle olmuştu. Ordusuna Allahu Teala'nın kullarına nida ettiği en güzel isimle nida etmişti. O da; imandır ki, o iman, kişiye doğru itikat, salih amel ve Allah yolunda cihad sevgisi kazandırır.[439]

Sa'd b. Muaz (ra) onların savaşçılarının öldürülmesine, kadın ve çocuklarının esir edilmesine ve mallarının taksimine hükmedince hüküm infaz edildi. Hükmü infaz edenler arasında Ali ve Zübeyr radıyallahu anhuma da vardı.[440]

Ali (ra) Hudeybiye Anlaşmasında ve Rıdvan Biatinde

Hudeybiye gazasında bazı esirler Mekke'den kaçıp Rasulullah (sav)'e katılmışlardı. Bu, anlaşmadan önce olmuştu. Kölelerin sahipleri kölelerin kendilerine teslim edilmesi için mektup göndermişlerdi. Ancak Rasulullah (sav) onları teslim etmeyi kabul etmedi ve;

---

438 Muînu's Sîre, Şâmî 94

439 El Halifetani Osman ve Ali Beyne's Sünneti ve'ş Şia, Enver İsa 78

440 İmta'u'l Esma, Markîzî 1/247

"Ey Kureyş topluluğu, ya bu işten vazgeçersiniz ya da Allah din için üzerinize boyunlarınızı kılıçla vuracak birini gönderir. Allah onun kalbini iman üzere sınamıştır." buyurdu. Ashabı Kiram merakla;

"O kimdir ya Rasulallah" diye sordular. Her biri Rasulullah (sav)'in bu büyük şehadetine nail olmak istiyordu. Rasulullah (sav);

"O, ayakkabı tamir edendir." buyurdu. Rasulullah (sav) ayakkabısını tamir etmesi için Ali (ra)'a vermişti. Müslümanlarla müşrikler anlaşmaya varınca Ali (ra) anlaşma metnini yazdı. "Allah'ın Rasulü Muhammed" diye yazdığında müşrikler itiraz ettiler ve ;

"Allah'ın Rasulü Muhammed diye yazma. Eğer senin Allah'ın Rasulü olduğuna inansaydık seninle çarpışmazdık." dediler. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Onu sil." buyurdu. Ali (ra);

"Ben onu silemem." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav) onu eliyle sildi ve anlaşma metni onların dediği gibi yazıldı.

Ali (ra)'ın Rasulullah (sav)'e karşı muhabbeti büyüktü. Bu sebeple "Allah'ın Rasulü" kelimesini silmekten kaçındı.

Gulâtı Şia, ashabı kiramın ve Ömer (ra)'ın Hudeybiye'deki tavrını eleştirmişler, Ömer (ra)'ın anlaşma hususunda Rasulullah (sav)'e yaptığı müracaatı ve Ashabı Kiramın kurban kesmeyi ve tıraş olmayı geciktirmesini dillerine dolamışlardır. Ancak burada ne Ömer (ra) için ne de ashabı kiram için eleştirilecek bir husus yoktur. Mesele iyi anlaşılırsa ortada eleştirilecek bir husus olmadığı görülecektir. Rasulullah (sav) rüyasında Mekke'ye girdiğini ve Kâbe'yi tavaf ettiğini görmüş ve Medine'de iken bu rüyasını ashabına anlatmıştı. Bütün müslümanlar bu rüyanın o yıl içinde tahakkuk edeceğine inanıyordu. Rasulullah (sav) ile birlikte yola çıkanlar da bu inançla yola çıktılar. Müşriklerle yapılan anlaşma tamamlanınca –ki anlaşmaya göre Mekke bu yıl değil gelecek yıl ziyaret edilecekti- ashabı kiram hayal kırıklığına uğradı. Ömer (ra) hak konusundaki o bilinen tavrıyla harekete geçti ve Rasulullah (sav)'e müracaat etti. Sorduğu sorularla Rasulullah (sav)'in nübüvvetini sorguluyor değildi. Onun o hususta herhangi bir şüphesi ya da itirazı yoktu. O, sadece Mekke'ye gireceklerine ve Kâbe'yi tavaf edeceklerine dair kendilerine verilen müjdenin açıklamasını istiyordu. Aslında onun niyeti Rasulullah (sav)i Mekke'ye girmeye teşvikti. Medine'ye geri dönülmesini istemiyordu. Zira o, dinin izzetini ve müşriklerin zilletini bunda görüyordu.[441]

Nevevî diyor ki:

Alimler "Ömer (ra)'ın sorduğu soru şüphesinden dolayı değildi. Kendisine gizli kalan hususun açıklamasını istiyordu. Ayrıca o, Rasulullah (sav)i bu yöne teşvik etmek istiyordu. Zira o, İslam'ın izzetini ve küffarın zilletini bun-

441 El İntisâr Li's Sahab ve'l Âl 264

da görüyordu. Nitekim onun tabiatı böyleydi ve din hususundaki gayretkeşliği de bilinen bir şeydi." demişlerdir.[442] Ömer (ra) bu hususta içtihat etmiş ve içtihadı onu bu yöne sevk etmişti. Ayrıca Rasulullah (sav)'den öğrendiği buydu. *"Onları affet. Onlar için istiğfar et ve iş hususunda onlarla istişarede bulun."*[443] ayetinin iktizası da buydu. Rasulullah (sav) hemen her defasında onlarla istişare eder ve onların görüşlerini alırdı. Nitekim Bedir günü böyle olmuştu. Kervanın takibi meselesinde onların görüşlerini almıştı. Uhud günü de Medine'de kalmakla düşmana karşı çıkma hususunda onlarla istişare etmiş ve onlar düşmana karşı çıkılmasını istemişlerdi. Hendek günü Medine mahsulünün üçte birini düşmana vermeyi ve onlarla anlaşma yapmayı onlarla istişare etmişti. Ancak Sa'd b. Muaz ve Sa'd b. Ubâde bu fikre sıcak bakmamış, dolayısıyla bu fikir terk edilmişti. Hudeybiye günü müşriklere karşı savaşılıp savaşılmaması hususunda istişare edilmiş, Ebubekir (ra) "Buraya savaşmaya değil, umre yapmaya geldik." demişti, Rasulullah (sav) de onun dediğine icabet etmişti. Bu hususta ki örnekleri çoğaltabiliriz. Ömer (ra) Kureyşe karşı daha sert olunmasını istiyordu. İşte bu sebeple Rasulullah (sav)'e ve Ebubekir (ra)'a müracaat etmişti. İkisinin ittifak ettiğini görünce geri çekildi ve görüşünü terk etti. Rasulullah (sav) de onun samimiyetini bildiğinden onu mazur gördü.[444]

Ashabı Kiram'm hayvanlarını kesmede ve başlarını tıraş etmede duraklaması Rasulullah (sav)'in emrine muhalefet değildir. Alimler bunun birkaç sebebinin olabileceğini nakletmişlerdir. İbni Hacer diyor ki:

"Denildi ki; onlar ya emrin mendup olduğu ihtimaline binaen duraklamışlardır, ya yapılan anlaşmanın gelecek bir vahiyle iptal edileceği umidiyle duraklamışlardır, ya da hac ibadetini tamamlamaları için Mekke'ye girişe bu yıl için bir izin çıkabileceği ümidiyle duraklamışlardır. Çünkü onlar için böyle bir genişlik vardı. Zira her an neshin vaki olması mümkündü. Yaşadıkları onları şaşkınlığa sevk etmiş de olabilir. Zira onlara göre bu anlaşma tam bir zilletti. Onlara göre güç ve kuvvetleri istediklerini yaptırmaya yeterdi. Zorla da olsa bunu Mekkelilere kabul ettirebilirlerdi. Ya da mutlak emrin geciktirilebileceğini düşünmüş olabilirler. Bütün bu ihtimaller onlar hakkında geçerli olabilir."[445]

Bazı rivayetlerde şu husus nakledilmektedir: Rasulullah (sav) onların emre imtisal etmediklerini görünce çadırına girmiş, durumu hanımı Ümmu Seleme (ra)ya anlatmıştı. Bunun üzerine o;

"Ya Rasulallah, onlara bir şey söyleme. Senin sulh hususundaki bu şartları yüklenmen ve fetih olmadan geri dönmen onlara ağır geldi." dedi.[446] Buhârî'nin de naklettiği üzere Rasulullah (sav)'e;

---

442 Şerhu Sahihi Müslim 12/141
443 Âl-i İmrân 159
444 El İntisâr Li's Sahab ve'l Âl 266
445 Fethu'l Bârî 5/347
446 A.g.e. 5/347

"Çık, kimseyle konuşmadan kurbanını kes, sonra berberini çağır seni tıraş etsin." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav) dışarı çıktı, kimseye bir şey demeden kurbanını kesti, sonra berberini çağırdı ve tıraş oldu. Ashabı Kiram onu görünce kalktılar ve onlar da kurbanlarını kestiler.[447]

İbni Hacer diyor ki:

"Ümmü Seleme (ra) şunu düşünmüş olabilir: Ashabı Kiram, kendilerine verilen ihramdan çıkışla ilgili emrin ruhsat olduğunu, Rasulullah (sav) ise kendisi için azimeti tercih ettiğini ve bu sebeple ihramdan çıkmadığını düşünmüş ve bu sebeple onlar da azimeti tercih etmek istemiş olabilirler. Bu ihtimali ortadan kaldırmak için Rasulullah (sav)'e görevlerini yapmasını ve ihramdan çıkmasını işaret etmiştir. Rasulullah (sav) de onun işaret etmek istediği şeyin doğruluğunu anlamış ve yapmıştır. Fetih günü de olan bunun bir benzeriydi. Ramazan ayı idi ve Rasulullah (sav) ashabına oruç tutmamalarını söylemişti. Onlar yine oruca devam edince Rasulullah (sav) kaseyi eline alıp içmiş, onu görünce onlar da içmişti.[448]

Bu güzel bir yorum. Ashabı Kirama da bu yakışır. Nebi (sav) onlara ihramdan çıkmalarını söyleyince bunu yapmadılar. Nebi (sav)'in bu emri kendilerine şefkat olsun diye verdiğini zannettiler. Zira onun onlara karşı her zamanki tutumu buydu. Buna göre onlar ruhsatı değil, azimeti tercih ettiler. Ancak Rasulullah (sav)'in ihramdan çıktığını görünce bunun kendileri hakkında daha efdal olduğunu anladılar ve onu yapmaya koyuldular. Rasulullah (sav) ile hacda beraber olduklarında da buna benzer bir hadise yaşanmıştı. Mekke'ye gidildikten sonra tavaf ve say yapılmıştı. Rasulullah (sav) onlara ihramdan çıkmalarını emretmiş ve kadınlarla beraber olabileceklerini söylemişti. Bunun bir umre olacağını da onlara bildirmişti. İbadete verdikleri ehemmiyet sebebiyle bu onlara ağır gelmişti. "Belimizden meni akıttığımız halde mi Arafata çıkacağız?" dediler. Rasulullah (sav) onların haleti ruhiyesini anlayınca –ki o ihramdan çıkmamıştı- şöyle dedi:

"Ey insanlar, ihramdan çıkın. Yanımdaki kurbanlıklar olmasa ben de sizin yaptığınız gibi yapardım." Bu hadisin ravisi Cabir (ra) bu hususta diyor ki:

"Bunun üzerine biz de ihramdan çıktık. Dinledik ve itaat ettik."[449] Bütün bunlar Ashabı Kiramın hayra karşı ve Rasulullah (sav) ile birlikte hareket etmeye karşı ne denli hırslı olduklarını göstermektedir.[450]

Ömer (ra) yapılan anlaşmaya karşı, karşı görüşler serdedince Rasulullah (sav) ona sükutla karşılık verdi. Bu hadise müslüman idarecilere, alimlere ve davetçilere önemli dersler vermektedir. Bunlardan en önemlisi de karşı görüşlere karşı açık olmak ve o görüşleri güzelce dinlemektir. Umumun menfaati

---

447 A.g.e. 5/347

448 Buhârî 2732

449 Buhârî 7367

450 El İntisâr Li's Sahab ve'l Âl 268 Bu, rafızilerin şüphelerine cevap veren en iyi kitaptır.

için görüş sahiplerine görüşlerini açıklamak için imkan tanımaktır. Hapishanelere tıkmak ve ağızları mühürlemek değil. Rasulullah (sav) orada İslam toplumunda görüş açıklama hürriyetinin garanti altına alındığını açıklamıştır. İslam toplumunda herkesin görüşünü söyleme hakkı vardır. Bu görüş mevcut idareciye ya da halifeye karşı eleştiri içerse de hür bir ortamda eleştirilen kişinin yüzüne karşı söylenilebilmelidir. Hür düşünce çeşitli baskı unsurlarıyla boğulmamalıdır. Rasulullah (sav)'in tatbikatı böyleyken devlet reisine karşı, karşı görüşler serdetmek ya da ona karşı, karşı tutum sergilemek cezalandırılmayı gerektirecek ya da zindan köşelerinde çürümeye mahkum edecek bir suç olmaz.[451] Yine burada Rasulullah (sav)'in ashabını nasıl eğittiğini öğreniyoruz.

Ali (ra), Hudeybiye'de hazır olan ashabı kiram ile birlikte Allahu Teala'nın rızasına nail oldu. Onlar hakkında şu ayet nazil oldu:

"And olsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o mü'minlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir."[452] Rasulullah (sav) de bu hususta;

"Ağaç altında biat edenlerden hiç kimse cehenneme girmeyecektir." buyurdu.[453] Hz. Ali,daha önce Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve sair kardeşleri gibi Bedir'de büyük madalyalar almıştı. Rasulullah (sav) Bedir ehli için;

"Ne biliyorsun, belki de Allah Bedir ehlinin gösterdiği fedakarlıklara muttali oldu da "Artık ne isterseniz yapın. Ben sizi affettim." buyurdu.[454]

Umretü'l Kaza, Ali (ra) ve Hamza (ra)'ın Kızının Sahiplenilmesi

İslamın gelişiyle akıllar ve düşünceler büyük ölçüde değişmişti. Kız çocukları gözbebeği haline gelmiş ve terbiyeleri hususunda Araplar yarışır hale gelmişlerdi. Halbuki daha önce kız çocukları olanlar kınanır ve onlar da ar vesilesi saydıkları kız çocuklarını toprağa gömerlerdi. İslamın gelişiyle kız çocukları erkek çocukları ile eş tutuluyordu. Hiç biri diğerinden üstün değildi.[455] Rasulullah (sav) Mekke'den çıkmak üzere iken Hamza (ra)'ın kızı Ümâme;

"Amca! Amca!" diyerek efendimizin arkasından koşmuştu. Bunun üzerine Ali (ra) onun elinden tutmuş, Fatıma (ra)'ya getirmiş ve ona "Amca kızını al." demişti. Daha sonra Ali, Zeyd ve Cafer (ra) Ümâme'nin bakıcılığı hususunda ihtilafa düştüler. Ali (ra);

"Onu ben aldım ve o, benim amcamın kızıdır" dedi. Cafer (ra);

"O benim amcamın kızıdır. Teyzesi de benim hanımımdır." dedi. Zeyd (ra) da;

---

451 Gazvetü'l Hudeybiye, İbni Fâris 134,135
452 Fetih 18
453 Buhârî 4840; Müslim 1856
454 Buhârî 3983; Müslim 2394
455 Es Sîretü'n Nebeviyye, Nedvî 321

"Benim de kardeşimin kızıdır." dedi. Rasulullah (sav) Ümâme'yi teyzesi sebebiyle Cafer (ra)'a verdi ve

"Teyze anne yerindedir." buyurdu. Ali (ra)'a;

"Sen bendensin, ben de sendenim." buyurdu. Cafer (ra)'a;

"Senin yaratılışın da huyun da bana benziyor." buyurdu. Zeyd (ra)'a da;

"Sen de bizim kardeşimiz ve azatlımızsın." buyurdu. Ali (ra) Rasulullah (sav)'e;

"Hamzanın kızı ile evlenmez misin?" diye sordu da Rasulullah (sav)

"O, benim süt kardeşimin kızıdır." buyurdu.[456]

Bu kıssadan Alınacak Dersler, İbretler ve Hükümler Vardır Onlardan Bir Kısmını Arz Edelim

1- Teyze anne yerindedir.

2- Ana-baba yoksa çocuğa bakma hakkı öncelikle teyzeye aittir.

3- Rasulullah (sav)'in Cafer (ra)'ı tezkiyesi ve onu;

"Senin yaratılışın da huyun da bana benziyor." sözleriyle övmesi.

4- Zeyd b. Harise (ra)'ın Rasulullah (sav) nezdindeki yeri. Rasulullah (sav) onun için;

"Sen bizim kardeşimiz ve azatlımızsın." buyurmuştur. Zira Rasulullah (sav) onunla Hamza b. Abdulmuttalib'i kardeş ilan etmişti. Onun ictihadına göre; o, bu kardeşlik vesilesiyle hakiki kardeşlerin haklarına sahip oluyordu ve Hamza (ra)'ın kızının velayeti de bu haklardan biri idi.

5- Kadının evlenmesi onu bakıma dair sahip olduğu haklardan mahrum kılmaz. Rasulullah (sav), Ümâme'yi, halası Safiyye binti Abdulmuttalib hayatta olduğu halde ona vermemiş teyzesine vermiştir.

6- Teyzenin kocasının bu bakım işine muvafakat etmesi. Zira insanlar kendi menfaatleri için evlenirler. Çocuk bakımı bu menfaatleri sınırlandırabilir. Dolayısıyla bu hususta kocadan izin alınmalıdır. Burada da gördüğümüz gibi Cafer (ra), Hamza (ra)'m kızını teyzesi sebebiyle istemektedir. Bu da onun bu işe razı olduğunu göstermektedir.

7- Çocuk amcasıyla birlikte süt emdiğinde onun süt kardeşi olur. Binaenaleyh onun kızları da onun süt kardeşinin kızları olur ki bu da onun onlarla evlenmesini haram kılar.[457]

Ali (ra) Hayber Gazasında

İbni İshak, Hayber gazasının hicretin yedinci yılında Muharrem ayında

456 Buhârî 4251

457 Zâdü'l Meâd 2/374,375; Sulhu'l Hudeybiye, İbni Fâris 286,287

vuku bulduğunu bildirmiştir.[458] Vâkıdî ise hicretin yedinci yılında Hudeybiye dönüşünden hemen sonra Safer ayında ya da Rebîü'l evvel ayında vuku bulduğunu bildirmiştir.[459] İbni Sa'd ise, hicretin yedinci yılında Cumâde'l ûlâ ayında vuku bulduğunu bildirmiştir.[460] Zührî ve Malik de hicretin altıncı yılında Muharrem ayında vuku bulduğunu bildirmişlerdir.[461] İbni Hacer, İbni İshakın görüşünü tercih etmiştir.[462] Bu gazada mü'minlerin emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın kahramanlığı, Allah ve Rasulü nezdindeki itibarı bütün açıklığıyla tecelli etmiştir.

Askeri yönden stratejik ehemmiyete haiz bu Yahudi kolonisinin onun eliyle fethi de ayrı bir üstünlüktür. Hayber muhkem kalelere sahip bir Yahudi yerleşim birimiydi. Yahudilerin Arap yarımadasındaki son kalesiydi ve tam bir üs durumundaydı. Medine içindeki ve dışındaki İslam düşmanlarıyla ittifak edip müslümanlara karşı mücadele ediyorlardı. Rasulullah (sav) de bir an önce onlardan kurtulmayı istiyordu. Hayber, Medine'nin kuzey doğusunda yetmiş mil uzaklıktaydı.[463] Rasulullah (sav) bin dört yüz kişiden oluşan ordusuyla Haybere hareket etti. Yahudiler kalelerine sığındılar. Savaş başladı. Kaleler teker teker fethedilmeye başladı. Gamûs kalesi sıkı sıkıya direniyordu. Ali b. Ebî Talib (ra) gözünden rahatsızdı.[464] Rasulullah (sav);

"Yarın sancağı öyle bir yiğide vereceğim ki, Allah fethi onun eliyle nasip edecektir. Allah ve Resûlü onu sever, o da Allah'ı ve Resûlünü sever." buyurdu. İnsanlar geceyi sancak kime verilecek diye merak içinde geçirdiler. Sabah olunca Rasulullah (sav);

"Ali b. Ebî Talib nerede?" diye sordu.

"Ya Rasulallah, o gözlerinden rahatsız." dediler. Rasulullah (sav);

"Ona haber salın." buyurdu. Haber saldılar, geldi. Rasulullah (sav) onun gözlerine tükürerek dua etti. Gözleri sanki daha önce rahatsız değilmiş gibi iyileşti. Rasulullah (sav) sancağı ona verdi. Ali (ra);

"Ya Rasulallah, onlar da bizim gibi olana kadar onlarla çarpışacak mıyım?" diye sordu. Rasulullah (sav);

"(Kalelerine) yavaşça gir. Tâ onların sahasına in! Sonra onları İslama davet et. İslam'da, kendilerine vacip olan Allah hakkını onlara haber ver. Vallahi, senin sayende Allah'ın bir adama hidayet vermesi, senin için, kırmızı tüylü develerin [dünya nimetlerinin en kıymetlilerinin] sana ait olmasından daha hayırlıdır!" buyurdu.[465] Bundan sonra Ali (ra) harekete geçti ve Allah onun eliyle Hayber'in

458 Es Sîretü'n Nebeviyye, İbni Hişam 3/455
459 Meğâzî 2/634
460 Tabakât 2/106
461 Tarihu Dımaşk 1/33
462 El Feth 16/41
463 El Murtaza, Nedvî 52
464 A.g.e. 53
465 Müslim 3406

fethini nasip etti. Yahudilerin kale komutanlarından biri olan Merhab dışarı çıktı ve şu şiiri söyledi:

Hayber bilir ki ben Merhab'ım
Tepeden tırnağa silahlı, denenmiş bir kahramanım

Savaşlar kızıştığında
Ona karşı Hz. Ali şöyle dedi:

Ben, anasının Haydar (Aslan) adını taktığı kişiyim,
Ben, ormanların heybetli görünen aslanıyım,
Ben, hakları ölçekle,hem de geniş ölçekle veren (en güzel şekilde tepeleyen) kişiyim.

Hz. Ali kılıcını Merhab'ın başına öyle indirdi ki kılıç miğferini parçalayıp dişlerine kadar indi. Bundan sonra işler kolaylaştı ve fetih Ali (ra)'ın eliyle gerçekleşti.[466]

Bu Gazadan Çıkarılacak Dersler

1- Mü'minlerin Emiri Ali (ra) İçin Büyük Fazilet

Rasulullah (sav)'in onun hakkında "Allah ve Rasûlü onu sever, o da Allah'ı ve Rasûlü'nü sever." buyurması büyük bir fazilettir. İbni Hacer diyor ki:

Rasulullah (sav) "O, Allah ve Rasulünü sever" sözüyle muhabbetin vucûbunu dilemiştir. Değilse her müslüman bu hususiyette Ali (ra)'a ortak olurdu. Bu hadiste *"De ki Eğer Allah'ı seviyorsanız bana tabi olun ki Allah da sizi sevsin ve sizin günahlarınızı mağfiret etsin. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."*[467] ayetine telmih vardır. Sanki burada, Ali (ra)'ın Rasulullah (sav)'e tam olarak ittiba ettiği için Allahu Teala'nın muhabbetine nail olduğuna işaret edilmiştir.[468]

2- Rasulullah (sav)'in Duası

Allahu Teala Rasulullah (sav)'in duasına icabet etmiştir. Ali (ra);

"Rasulullah (sav) gözüme püfledikten sonra bir daha göz ağrısı çekmedim." demiştir. Yine bir defasında Ali (ra) hastalanmıştı. Nebi (sav) onun yanına gitti, gördü ki Ali (ra);

"Allah'ım, eğer ecelim geldiyse beni rahata erdir, eğer gelmediyse bu hastalığı benden gider ve eğer bu bir imtihansa bana sabırlar ihsan et." diye dua ediyor. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

---

466 Müslim 1807
467 Âl-i İmrân 32

"Allah'ım, ona şifa ver, Allah'ım, ona afiyet ver." diye dua etti. Sonra da;

"Kalk" dedi. Ali (ra) diyor ki:

"Kalktım. Bir daha da o hastalığa yakalanmadım."[469]

3- Bu hadisle Ali (ra)'ın İmameti Arasında Bir Alaka Yok

Rafiziler, Rasulullah (sav)'den sonra halife olarak Ali (ra)'ı görmekte ve onun faziletine delalet eden hadisleri bu hususta delili olarak göstermektedirler. Halbuki delil olarak gösterdikleri hadisler onun faziletine delalet ediyor, halifeliğine değil. Bu hadis de ("Allah ve Rasûlû onu sever, o da Allah'ı ve Rasûlü'nü sever." Hadisi) o hadislerdendir. Ancak onlar bu hadise -hadis alimleri nezdinde sahih olmayan- başka batıl ilaveler de yapmışlardır. Onun, Allah'ı ve Rasûlü'nü sevmesi, Allah ve Rasulünün de onu sevmesi ile halifelik arasında nasıl bağ kurulabiliyor? Sonra bu hususların onda var olması başkasında olmamasını da gerektirmez. Nitekim Allahu Teala, Ebubekir Sıddîk (ra) ve arkadaşları hakkında, *"O (Allah) onları sever, onlar da O'nu severler." buyurmuştur. Yine Bedir ehli hakkında "Muhakkak ki Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşanları sever."*[470] buyurmuştur. Şüphe yok ki Allahu Teala'nın sevdiği kişiyi Rasulü de sever, Allahu Teala'yı seven kişi Rasulünü de sever. Kuba mescidi cemaati hakkında Allahu Teala şöyle buyurmuştur:

"Orada temizlenmek isteyen adamlar var. Allah, temizlenmek isteyenleri sever."[471]

Rasulullah (sav)'e;

"İnsanlardan en çok kimi seviyorsun?" diye sorulmuştu. O;

"Aişe'yi" demişti.

"Ya erkeklerden kimi daha çok seviyorsun?" denildiğinde de;

"Babasını." demişti.[472]

Sevme ve sevilme hasletleri başkalarında da olmasına rağmen bu hadiste bu hasletlerin Hz. Ali'ye tahsisinde ince bir nükte var ki o da "Allah fethi onun eliyle nasip edecektir." sözünün zımnından hasıl olmaktadır. Sadece "Allah fethi onun eliyle nasip edecektir." deseydi bu sözden onun faziletli biri olduğu sonucu çıkmazdı. Zira Rasulullah (sav);

"Allah bu dini facir biriyle dahi kuvvetlendirir." buyurmuştur. İşte iki sıfatın birden söylenmesi bu vehmi gidermektedir. Dolayısıyla esas zikredilmek istenen şey fethin onun eliyle gerçekleşeceğidir. Hasletin bildirilmesi ise bu vehmi gidermek içindir.[473]

---

468 Fethu'l Bârî 7/72

469 Müsned-i Ahmed 589 İsnadı hasendir.

470 Saf 4

471 Tevbe 108

472 Buhârî; Fethü'l Bârî 7/22

473 Muhtasaru't Tuhfeti'l İsnâ Aşeriyye 70

4- Bu hadisi Şerifte Çok Sayıda Faydalı Husus Vardır

- Ashabı Kiram o geceyi Allah'ı ve Rasulü'nü seven ve Allah ve Rasulü'nün de kendisini sevdiği kişi hakkında düşünerek geçirdiler. O kişinin kendileri olmasını ümit ediyorlardı. Sancağın kendilerine verilmesi için sabah erkenden harekete geçtiler. Rasulullah (sav)'in yanına gittiler. Ali b. Ebî Talib (ra) hastaydı. Diğerleri gibi harekete geçemedi. Ancak kader-i ilâhî onun lehinde tecelli etti ve sancak ona verildi.

- *"(Kalelerine) yavaşça gir..."* Sözünde bu işin adabı anlatılmaktadır. Rasulullah (sav) onu yavaş hareket etmeye,aceleci davranmamaya ve savaşmadan önce İslama davet etmeye yönlendirmiştir. "İslam'da, kendilerine vacip olan Allah hakkını onlara haber ver." demek suretiyle de Allahu Teala'nın onlar üzerindeki hakkını onlara bildirmesini emretmiştir.

- Bir tek kişinin bile müslüman olmasına vesile olmadan hasıl olacak sevap. Rasulullah (sav) *"Vallahi, senin sayende Allah'ın bir adama hidayet vermesi, senin için, kırmızı tüylü develerin [dünya nimetlerinin en kıymetlilerinin] sana ait olmasından daha hayırlıdır."* buyurmuştur. Yani; hoşa giden bütün dünyevî nimetlerden daha hayırlıdır, demektir. Bazıları "Kızıl develer tasadduk etmenden daha hayırlıdır" demişlerdir ki mana bu değildir.

- Rasulullah (sav)'in sözünü yeminle kuvvetlendirmesi. Rasulullah (sav) kendisine yemin verdirilmediği halde "vallahi..." diyerek yemin etmiştir. Bunu da teşvik ve tekit için yapmıştır. Nitekim Allahu Teala, Kur'an-ı Kerim'in üç yerinde Rasulüne yemin etmesini emretmiştir. Bunlar

"O gerçek mi? diye senden haber sorarlar. De ki: Rabbime and olsun ki o, muhakkak gerçektir. Elbette siz, O'nu aciz bırakacak değilsiniz."[474]

"İnkar edenler, diriltilmeyeceklerini ileri sürdüler. De ki: *"Hayır Rabbime And olsun ki mutlaka diriltileceksiniz, sonra yaptıklarınız kesinlikle size haber verilecektir. Bu Allah'a göre kolaydır."*[475]

"İnkar edenler: Kıyamet bize gelmeyecektir" dediler. De ki: "Hayır, öyle değil; görülmeyeni bilen Rabbime and olsun ki, o saat size muhakkak gelecektir."[476]

Ali (ra) Mekke Fethinde ve Huneyn Gazasında

Kureyş, müslümanların müttefiki Huzaalılara karşı Bekiroğullarına adam,binit ve silah yardımında bulunmak suretiyle Rasulullah (sav) ile yaptığı anlaşmayı bozmuştu. Huzaalıların reisi Rasulullah (sav)'e gelmiş yardım talebinde bulunmuştu. Rasulullah (sav) de ona Ey Amr b. Salim yardım olundun.

474 Yunus 53
475 Teğâbün 7
476 Sebe' 3

Şayet Ka'boğullarına yardım etmezsem Allah da bana yardım etmez." buyurdu.[477] Amr b. Salim, Medine'ye gelmiş ve Rasulullah (sav)'in huzurunda şu şiiri inşad etmişti:

Ya Rabbi, ben Muhammed'e hatırlatıyorum
Babamızın ve babasının eski ittifakını.
O zaman siz oğul, biz ana mevkiinde idik[478]
Biz sana teslim olduk, asla el çekmedik
Yardım et, Allah seni hazır bir yardıma kavuştursun
Allah'ın kullarını çağır, yardımımıza gelsinler
İçlerinde harbe hazır Rasulullah olduğu halde
Eğer zillet istense onun rengi değişir.

Şiir şöyle bitiyor:

Kimseyi çağıramayacağımı sandılar
Daha zelil ve sayıda daha az oldukları halde
Vetir suyu başında gece vakti bastılar bizi
Rüku ve secde halinde iken öldürdüler bizi.

Kureyş yaptığı hatayı anlayınca Ebu Süfyan'ı anlaşmayı yenilemesi ve süresini uzatması için Medine'ye gönderdi. Medineye gelince Rasulullah (sav)'in huzuruna girdi ve hacetini arz etti. Ancak Rasulullah (sav) ondan yüz çevirdi. Taleplerine karşılık vermedi. Bunun üzerine Ebu Süfyan, Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali (ra) gibi sahabenin büyüklerine müracaat etti. Rasulullah (sav) ile kendi arasında aracı olmalarını istiyordu. Onlar da ona yardım etmekten kaçındılar. Ebu Süfyan herhangi bir anlaşma yapamadan Mekke'ye dönmek mecburiyetinde kaldı.[479] Ali (ra) Mekke'nin fethinde çok sayıda önemli hizmetlerde bulunmuştur.

Kureyşin Casusluk Faaliyetini Boşa Çıkarma

Hasan b. Muhammed b. Ali b. Ubeydullah b. Ebu Rafi', Ali (ra)'dan naklediyor:

Rasulullah (sav) beni, Zübeyr'i ve Mikdâd'ı gönderdi ve;

"Gidin, Hâh namındaki bahçeye varın. Orada bir kadın bulacaksınız. Onda bir mektup var, onu ondan alın gelin." buyurdu. Gittik. Atımız bizi çabuk götürdü. Bahçeye geldiğimizde kadınla karşılaştık. Ona:

---

477 El Bidâye ve'n Nihâye 4/278
478 Kusay oğullarının anası Fatıma binti Sa'd ile Abdi Menaf oğullarının anası Huzaa'lı idi.
479 Et Tarihu's Siyasî ve'l Askerî, Dr. Ali Mu'tî 365

"Mektubu çıkar." dedik. Kadın;

"Bende mektup yok" dedi.

"Ya mektubu çıkarırsın yahut elbiselerini soyarız" dedik. Saç örgülerinin arasından mektubu çıkardı. Onu Rasulullah (sav)'e getirdik. Mektup Hâtıb İbnu Ebî Belte'a tarafından, Mekke'de olan bazı müşriklere yazılmıştı. Rasulullah (sav)'in (sefer hazırlığı ile ilgili) faaliyetlerini haber veriyordu. Rasulullah (sav) (Hâtıb'ı çağırarak);

"Ey Hâtıb, bu da ne?" diye sordu. Hâtıb;

"Ey Allah'ın Rasulü, bana kızmada acele etme. Ben Kureyş'e dışardan katılan bir adamım. Ben onlardan değilim (aramızda kan bağı yok). Senin beraberindeki muhacirlerin (Mekke'de) akrabaları var. Mekke'deki mallarını ve ailelerini himaye ederler. Bu şekilde nesepten gelen hâmilerim olmadığı için oradaki yakınlarımı himaye edecek bir el edineyim istedim. Bunu katiyen küfrüm veya dinimden irtidadım veya İslâm'dan sonra küfre rızamdan dolayı yapmadım" dedi. Rasulullah (sav)

"Bu bize doğruyu söyledi" buyurdu. Hz. Ömer atılarak;

"Ey Allah'ın Rasulü! Bırak beni, şu münâfığın kellesini uçurayım" dedi. Rasulullah (sav);

"Ama o Bedir'e katıldı. Ne biliyorsun, belki de Allah Teâlâ Bedir ehlinin hâline muttali oldu da "Dilediğinizi yapın, sizleri mağfiret etmişim" buyurdu.[480]

Senin Eman Verdiğine Biz de Eman Verdik Ey Ümmü Hânî

Ali (ra)'ın kız kardeşi Ümmü Hânî binti Ebî Talib anlatıyor:

Rasulullah (sav) Mekke'nin üst tarafından şehre girdiğinde Mahzumoğullarına mensup iki yakın dost bana sığındı. (Ümmü Hânî'nin kocası Hübeyre b. Ebî Vehb Mahzumoğullarına mensuptu.) O esnada kardeşim Ali yanıma geldi ve;

"Vallahi onları öldüreceğim." dedi. Bunun üzerine ben de evin kapısını kilitledim ve Mekke'nin üst tarafında bulunan Rasulullah (sav)'in yanına gittim. İçinde hamur izleri bulunan bir leğen içinde yıkanıyordu. Kızı Fatıma onu elbisesiyle perdeliyordu. Yıkandıktan sonra elbisesini giydi, sonra sekiz rekat duha namazı kıldı. Sonra bana döndü ve;

"Hoş geldin, ey Ümmü Hânî, geliş sebebin nedir?" diye sordu. İki kişinin bana sığındığını ve Ali'nin dediklerini kendisine söyledim. Bunun üzerine;

"Senin eman verdiğine biz de eman verdik ey Ümmü Hânî. Onları öldürmesin." buyurdu.[481] Daha önceden de geçtiği üzere müslümanlardan biri harp

480 İsnadı sahihtir. El Mevsûatü'l Hadisiyye Müsnedi Ahmed 600
481 Sahîhu's Sîre 527

ehli bir kafire eman verdi mi o kişi eman içindedir. Bundan sonra müslümanlardan hiç birinin ona saldırması caiz değildir. Ancak bu eman, müslümanlara zarar verecek bir durum içermemelidir. Bu sebeple alimler eman verecek kişinin töhmet altında bulunan biri olmaması ve bu emanın herhangi bir zarar içermemesi şartını ileri sürmüşler ve bu eman işinde son kararı müslümanların liderinin vermesi gerektiğini söylemişlerdir.

Hüveyris b. Nukayz b. Vehb Öldürülüşü

Bu büyük fetihte Nebi (sav), komutanlarına mukavemet gösterenlerin dışındakilere dokunulmaması emrini verdi. Ancak birkaç kişinin adını vererek Kâbe'nin örtüsü altında da yakalansalar öldürülmelerini emretti. Hüveyris b. Nukayz b. Vehb de onlardan biriydi. Mekke'de Rasulullah (sav)'e eziyet verenlerdendi. Abbas, Fatıma ve Ümmü Gülsüm'ü deveye bindirdiğinde o, deveyi dürtmüş ve onları yere düşürmüştü. Kanı heder edilince Ali (ra) onu yakaladı ve öldürdü.[482]

Ali (ra) Önemli Bir Islah Faaliyetinde

Rasulullah (sav) onu Halid b. Velid (ra)'ın işlediği hatayı düzeltmek üzere Cezîme'ye gönderdi. O hata da şöyle olmuştu: Rasulullah (sav) hicretin sekizinci yılında büyük fethin hemen akabinde Cezîmeoğullarını İslama davet etmek üzere Halid'i göndermişti. Onlar "müslüman olduk" sözünü söyleyememişler, bunun yerine "din değiştirdik" ifadesini kullanmışlardı. Bunun üzerine Halid onların üzerine yürümüş ve bir kısmını öldürüp bir kısmını da esir almıştı. Halid'in yaptıkları Rasulullah (sav)'e ulaşınca ellerini kaldırarak;

"Allah'ım! Halid'in yaptıklarından beriyim. Allah'ım, Halid'in yaptıklarından beriyim." diye dua etmiş, sonra da Cezîmeoğullarına durumlarını incelemesi için Ali (ra)'ı göndermişti. Ona bir miktar mal da vermişti. Ali (ra) kendisine verilen görevi en iyi şekilde yerine getirmiş, kan diyetlerini ve köpek yalaklarına varıncaya kadar çektikleri zararı en iyi şekilde ödemişti. Bütün zararlar karşılandıktan sonra onlara;

"Kan diyeti ya da mal zararı karşılanmayan kaldı mı?" dedi.

"Hayır" dediler.

"Bizim ve sizin bilmediğiniz başka bir şey olabilir, bu sebeple ihtiyaten elimde kalan şu malı da size veriyorum." dedi. Rasulullah (sav)'e döndükten sonra yaptıklarını haber vermiş, o da;

"İsabet ettin, güzel yaptın." buyurmuştu. Ali (ra) bu önemli görevi en gu-

---

482 Fethu'l Bârî 8/11; Es Sîretü'n Nebeviyye, İbni Hişam 4/58,59

zel şekilde yerine getirmek suretiyle Rasulullah (sav) üzerinde yük olan ve onu kedere boğan bu sıkıntıyı izale etmişti.[483] Hikmet içeren bu Nebevî faaliyetle Rasulullah (sav), Cezîmeoğullarına karşı ihsanda bulunmuş ve onların sıkıntısını ve hüznünü izale etmişti.[484] Halid b. Velid (ra)'ın Cezîmeoğullarına karşı işledikleri onun ictihadî hatasından kaynaklanmıştı. Rasulullah (sav)'in onu cezalandırmaması ve onu azletmemesi bunu göstermektedir.[485]

Ali (ra) Huneyn Gazasında

Hicretin sekizinci yılında Huneyn gazasında olanlar onun şecaatini ve savaştaki uzmanlığı gözler önüne sermektedir. O, Rasulullah (sav) ile ve onunla birlikte sebat eden Muhacirin ve Ensar ile birlikte sebat edenlerdendi. Hevâzin ordusu içinde kızıl tüylü bir deve üzerine binmiş, elinde siyah sancak bulunan biri vardı. Önüne gelene mızrak saplıyordu. Arkadaşlarından koptuğunda mızrağını havaya kaldırıyor ve onu görenler kendisine yetişiyorlardı. Bu adamın varlığı Hevazinlilere büyük moral veriyordu. Ali (ra) harp zekası ve harp tecrübesiyle Ensardan biri ile birlikte ona yetişti. Onu devesinin üzerinden düşürüp öldürdüler. Onun ölümünün üzerinden çok geçmemişti ki Hevazinliler dağıldılar ve kaçışmaya başladılar. Zafer Müslümanlarındı.[486]

Tay Kabilesine Ait Füls Putunun Kırılması İçin Ali (ra)'ın Bir Seriyye İle Gönderilmesi

Rasulullah (sav) Mescid-i Haram'ı putlardan temizledikten sonra sıra diğer putlara gelmişti.[487] Rasulullah (sav)'in gönderdiği seriyyeler bu işi de ard arda gerçekleştiriyordu. Ali (ra)'a da Tay kabilesine ait Füls adındaki putu kırmak düşmüştü. Rebîü'l Âhir ayında seriyye yola çıktı. Seriyye yüz elli kişiden oluşuyordu. Yüzü develi, ellisi de atlı idi. Yanlarında siyah bir bayrak ve beyaz bir sancak vardı. Cömertliğiyle meşhur Hatem Tâî'nin kabilesine sabah vakti baskın düzenlediler. Füls putunu kırıp döktüler. Çok sayıda kişiyi esir aldılar ve çokça ganimet ele geçirdiler. Hatem Tâînin kızı da esirler arasındaydı. Hatem Tâî'nin oğlu Adiy ise Şam'a kaçtı.[488]

---

483 Hilâfetü Ali İbni Ebî Talib 46
484 Es Sîretü'n Nebeviyye, Ebu Şühbe
485 Es Sîretü'n Nebeviyye Fî Dav'i'l Mesâdir 579
486 Müsned, Ebû Ya'lâ 3/388 İsnadı hasendir.
487 Muînu's Sîre 294
488 İslam Tarihi, Zehebî 624

Rasulullah (sav) Tebük Seferinde Ali (ra)'ı Medine'de Kendi Yerine Bırakması

Tebük seferi hicretin dokuzuncu yılında Recep ayında vuku buldu. Bu seferin büyük ehemmiyeti vardı. Zira bu seferde müslümanlar için etkisi kıyamete dek sürecek büyük dersler tahakkuk etti.[489] Rasulullah (sav) Ali (ra)'ı kendi yerine bırakmıştı. Münafıklar kendilerine göre nifak konusu olabilecek bir şeyler bulmuşlardı. Ali (ra) hakkında kötü şeyler konuşuyorlar "Ali ağır hareket ettiğinden dolayı geri bırakıldı." diyorlardı. Onların bu hareketi onların nifakını gösteriyordu. Sahih hadiste geçtiği üzere Ali (ra) şöyle demiştir:

"Daneyi yaran ve canlıları yaratan Zâta and olsun ki ümmî Nebi (sav);

"Beni mü'minin seveceğini, münafığın da bana buğz edeceğini" bana garantiledi.[490] Münafıkların bu sözlerini duyan Ali (ra) İslam ordusuna yetişti. Onlarla birlikte gitmek istiyordu. Rasulullah (sav)'e;

"Ya Rasulallah, beni geride çocuklarla ve kadınlarla mı bırakıyorsun?" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav) ona;

"Sen, Harun'un, Musa yanında aldığı yeri, benim yanımda almaktan razı değil misin? Şu farkla ki, benden sonra peygamber yok." buyurdular.[491]

Ebubekir (ra)'ın Hac Emiri Olduğu Hac Esnasında Ali (ra)'ın Berâe Süresi İle Bazı Hususları Hacılara Tebliği

Rasulullah (sav) devrinde halk itikadî, amelî, iktisadî, içtimaî ve siyasî alanlarda nizam intizama sokuluyor, İslam devlet temelleri sağlam esaslar üzerine oturtuluyordu. Geçmiş yıllarda hac ibadeti yapılmamıştı. Mekke'nin fethinden sonra hicretin sekizinci yılında bu işle Attâb b. Esîd görevlendirildi. Müslümanların haccı ile müşriklerin haccı arasındaki fark ortaya çıkmamıştı.[492] Hicretin dokuzuncu yılında hac ayları geldiğinde Rasulullah (sav) haccetmek istedi, ancak;

"Müşrikler Beytullah'a gelip Kabe'yi çıplak tavaf ediyorlar. Bu sebeple hac etmek istemiyorum." buyurdu. Ebubekir Sıddîk (ra) kalabalık bir sahabe cemaatiyle birlikte hac için yola çıktı.[493] Kurbanlıklar da yanlarındaydı. Ebubekir (ra)'ın çıkışından sonra Berâe süresi indi. Rasulullah (sav) Ali (ra)'ı çağırdı ve ona Ebubekir (ra)'a yetişmesini emretti. Ali (ra) Rasulullah (sav)'in devesi Ad-

489 El Murtaza, Nedvî 55
490 Müslim 78
491 Buhârî 2404
492 Es Sîretü'n Nebeviyye, Ebu Şühbe 2/536
493 Nazratü'n Naîm 1/98; Tabakâtü'l Kübrâ 2/168

bâ ile birlikte yola çıktı ve hacılara Zü'l Hüleyfe'de yetişti. Ebubekir (ra) onu görünce;

"Amir olarak mı, yoksa memur olarak mı geldin?" diye sordu. Ali (ra);

"Memur olarak geldim." dedi. Birlikte yola devam ettiler. Herkes cahiliye devrinde olduğu üzere yerlerini alarak hac ibadetini yerine getirdi. O yıl hac ibadeti -bazılarının söylediği gibi zilkade ayında değil- sahih rivayetlerin de delalet ettiği üzere zilhicce ayında oldu. Ebubekir (ra) terviye gününden bir önceki gün (Zilhicce'nin yedinci günü) bir hutbe okudu, Arefe gününde bir hutbe okudu, kurban günü bir hutbe okudu ve Nefir günü (hacıların Minadan Mekke'ye akın ettikleri gün) bir hutbe okudu. İnsanlara ibadet şekillerini öğretti. Vakfeyi, vakfeden inişi, kurban kesmeyi, Minadan Mekke'ye gidişi, kurban kesme işini ve sair hac ibadetlerini anlattı. Ali (ra) da her bir mekanda ondan sonra çıkıyor ve insanlara Berâe süresinin baş tarafını okuyor ve onlara şu dört şeyi ilan ediyordu:

1- Cennete ancak mü'min olanlar girecektir.

2- Bundan sonra Beytullah çıplak olarak tavaf edilmeyecektir.

3- Rasulullah (sav) ile arasında anlaşma bulunanların anlaşmaları süre bitimine kadar muteberdir.

4- Bundan sonra müşrikler hac yapamayacaktır.[494]

Ebubekir Sıddîk sahabeden bazı kişileri bu mühim işte Ali (ra)'a yardımcı olmaları için görevlendirdi.[495]

Tevbe Sûresinin baş tarafları putperestlerle nihaî ayrılığı emrediyordu. Bundan sonra onların hac etmesini yasaklıyor ve onlara harp ilan ediyordu.[496]

Allahu Teala bu sürede şöyle buyuruyordu:

"Allah'tan ve peygamberinden, kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklere ihtardır. Yeryüzünde dört ay daha dolaşabilirsiniz. Allah'ı aciz bırakamayacağınızı, Allah'ın inkarcıları rezil edeceğini bilin. Büyük hac günü Allah ve Peygamber tarafından tüm insanlara duyurulur ki; "Allah ve Peygamber'i ile müşrikler arasında her türlü ilişki kesilmiştir. Eğer tevbe ederseniz bu sizin için daha yararlıdır. Eğer sırt çevirirseniz Allah'ın yapacaklarına engel olamayacağınızı biliniz. Ey Peygamber, kafirleri acıklı bir azapla müjdele!" Ancak kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklerden (antlaşma şartlarına uyan) hiçbir şeyi size eksik bırakmayan ve sizin aleyhinize herhangi bir kimseye arka çıkmayanlar (bu hükmün) dışındadır. Onların antlaşmalarını, süreleri bitinceye kadar tamamlayınız. Allah (haksızlıktan) sakınanları sever."[497]

---

494 Müsned-i Ahmed el Mevsûatü'l Hadîsiyye 594 Hadis sahihtir.

495 Es Sîretü'n Nebeviyye, İbni Şühbe 2/537

496 Nazratü'n Naîm 1/399

497 Tevbe 1-4

Bu süre Müslümanlarla anlaşması olmayanlara da haram ayların çıkışına kadar mühlet veriyor ve bu sürenin bitişinden sonra onlara harp ilan ediyordu. Nitekim bu hususta Allahu Teala şöyle buyuruyor:

"Haram aylar çıkınca; artık müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün. Onları yakalayın ve hapsedin. Her gözetleme yerinde onları bekleyin. Eğer tevbe ederler; namaz kılar, zekat verirlerse yollarını serbest bırakın. Muhakkak ki Allah, Gafur'dur, Rahim'dir."[498]

Nebi (sav) müşriklerle yapılan anlaşmaları bozduğunu hac mevsiminde bütün müşriklere ilan etti. Daha önce Araplar da bu şekilde yapıyorlar, yaptıkları ya da bozdukları anlaşmaları hacda ilan ediyorlardı. Zira orada anlaşma ile ilgili taraflardan birileri muhakkak bulunuyordu. Bu adet İslamın ruhuna ters düşen bir adet değildi. Bu sebeple Nebi (sav) emri hac ayında tebliğ etmesi için Ali (ra)'ı gönderdi. Tevbe süresinin başının tebliği için Ali (ra)'ın gönderilmesindeki hikmet budur. Rafızilerin zannettiği gibi Ali (ra)'ın hilafete daha layık olduğuna işaret değildir. Dr. Muhammed Ebu Şehbe bu hususta şöyle bir açıklama yapmaktadır:

"Ebubekir Sıddîk (ra)'ın "Amir olarak mı yoksa memur olarak mı gönderildin?" sorusunu nasıl da unutuyorlar? Nasıl olur da memur hilafete amirden daha çok hak sahibi olur?"[499]

Bu hac bir sene sonraki veda haccı için hazırlık gibiydi. Ebubekir (ra)'ın yaptırdığı hacda putperest dönemin kapandığı ve yepyeni bir dönemin başladığı ilan ediliyordu. İnsanlara ona icabet etmekten başka yol yoktu. Bu ilan Arap yarımadasında yaşayan kabilelere ulaşınca işin ciddiyetini anladılar ve putperest devrin fiilen bittiğini idrak ettiler. Bu ilandan sonra müslüman olduklarını,tevhid dinine girdiklerini ilan eden heyetleri Medine'ye göndermeye başladılar.[500]

Ali (ra), Necrân Hıristiyanları ve Mübahele Ayeti

Rasulullah (sav) Necrân Hıristiyanlarına bir mektup yazdı. Orada şöyle diyordu:

"Sizi kullara tapmaktan Allah'a ibadet etmeye, kulların dostluğundan Allah'ın dostluğuna davet ediyorum. Bu davetimi kabul etmeye yanaşmazsanız, cizye (vergi) verirsiniz. Bundan da kaçınırsanız, size harp açacağımı bildiririm, vesselam."[501] Mektup onların dini reislerine yazılmıştı. Mektup ona ulaşınca o onları topladı ve mektubu onlara okudu. Onlara bu konudaki görüşlerini sor-

498 Tevbe 5
499 Es Sîretü'n Nebeviyye, Ebu Şehbe 2/540
500 Kıraetün Siyasiyye Li's Sîreti'n Nebeviyye 283
501 El Bidâye ve'n Nihâye 5/48

du. İstişare sonunda ileri gelen kişilerden oluşan on dört kişilik bir heyeti göndermeyi kararlaştırdılar. Altmış kişiden oluşan bir heyet gönderdikleri de söylendi. Heyette üç kişi vardı ki onlar Necrânlıların beyin takımıydı. Birincisi; reisleri Akîb idi. Bu, Necrânlıların valisi, söz ve görüş sahibi ve danışmanı olan biri olup onun görüşüne göre hareket edilirdi. İkincisi; Seyyid idi. Necrânhların seyahat ve toplama işlerinin yöneticisi bu idi. Üçüncüsü; Ebu Harise b. Alkame idi. Bu, Necrânlıların en büyük din bilgini, imamı ve medreselerin sorumlusu idi.[502] Necrân heyeti Medineye geldiklerinde yolculuk elbiselerini çıkarıp ipek elbiselerini giydiler, altın yüzüklerini taktılar ve eteklerini sürüyerek Rasulullah (sav)'in huzuruna geldiler. Selam verdiler, ancak Rasulullah (sav) onların selamını almadı. Uzun bir zaman onun konuşmasını beklediler, ancak Rasulullah (sav) onlarla konuşmadı. Üzerlerinde ipekli elbiseler ve parmaklarında altın yüzükler olduğu halde huzurdan ayrılıp dışarı çıktılar. dışarıda Osman b. Affan (ra)'ı ve Abdurrahman b. Avf (ra)'ı gördüler. Necrânlılar onları tanıyorlardı. Zira onlar daha önce Necrân'a ticaret için gidiyorlar, oradan tahıl ve meyve satın alıyorlardı. Necrânlılar onların yanına gitti. Ensardan bir cemaat de oradaydı.

"Ey Osman ve ey Abdurrahman, peygamberiniz bize mektup yazdı, biz de ona icabet edip geldik. Ona selam verdik, ancak selamımızı almadı. Uzun bir müddet yanında bizimle konuşmasını bekledik, ancak bizimle tek bir kelime konuşmadı. Bize bir fikir verin, ne yapalım? Geri mi dönelim?" dediler. Ali b. Ebî Talib (ra) da oradaydı. Ona;

"Ey Hasan'ın babası, bu cemaat hakkındaki görüşün nedir?" diye sordular. O;

"Ben bunların üzerlerine giydikleri şu etekleri sırmalı elbiselerini bırakıp sefer elbiselerini giydikten sonra Rasulullah (sav)'in yanına dönmelerini uygun görürüm" dedi. Heyet onun dediğini yaptılar. Sefer elbiselerini giyip Rasulullah (sav)'in huzuruna çıktılar. Selam verdiler. Rasulullah (sav) de onların selamını aldı. Daha sonra aralarında konuşma başladı. Rasulullah (sav) onlara müslüman olmalarını teklif etti. Onlar

"Biz sizden önce müslüman olduk." dediler. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Sizi müslüman olmaktan üç şey men etmektedir. Haça ibadet etmeniz, domuz eti yemeniz ve Allah'a oğul isnad etmeniz." buyurdu.[503] Necrânlılar sözü uzatıyorlardı. Rasulullah (sav) onların batıl inanışlarını Kur'an'dan ayetler okuyarak iptal ediyordu. Ancak onlar anlamıyorlardı. Rasulullah (sav)'e;

"Niçin ona -İsa (as)'a- hakaret ediyorsun? Niçin onun için "O Allah'ın kuludur." diyorsun." diyorlardı. Rasulullah (sav);

---

502 A.g.e. 4/48; Es Sîretü'n Nebeviyye, Ebu Şühbe 2/547
503 Zâdü'l Meâd 3/633

"Evet. O, Allah'ın kulu ve Rasulüdür. O, Allah'ın iffetli bakire Meryeme ilka ettiği kelimesidir." buyurdu. Ne var ki onlar bu söze sinirlendiler ve;

"Sen hiç babasız doğan birini gördün mü?" dediler. Eğer doğru söylüyorsan onun bir benzerini bize göster." dediler. Bunun üzerine Allahu Teala onlara cevaben şu ayetleri inzal buyurdu:

"Allah'ın katında İsa'nın durumu kendisini topraktan yaratıp sonra ol demesiyle olmuş olan Adem'in durumu gibidir. Gerçek, Rabbinden gelendir. Öyle ise şüphecilerden olma."[504] Bu susturucu bir cevaptı. Zira garip olan bir şeye karşı daha garibiyle cevap verilmişti.[505] Hikmetle ve güzel öğütle yapılan mücadele fayda vermeyince Rasulullah (sav) onları mübahele ayetinin gereği üzere mübaheleye davet etti. Allahu Teala mübahele ayetinde şöyle buyuruyordu:

"Sana bu ilim geldikten sonra seninle bu konuda çekişenlere de ki: Geliniz, sizler ve bizler de dahil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra da dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lânet dileyelim."[506]

Rasulullah (sav) yanında Hasan, Hüseyin ve Fatıma (ra) olduğu halde geldi ve;

"Ben dua edeceğim,siz de amin deyin." buyurdu. Bunun üzerine aralarında istişare ettiler. Onun hak peygamber olduğunu anladıklarından dolayı helake maruz kalacaklarından korktular. Zira peygamberlerle lanetleşen hiçbir toplumun iflah olduğu görülmemiştir. Bu sebeple korktular ve lanetleşmekten kaçındılar.

"Seninle lanetleşmeyeceğiz. Sana cizye vereceğiz. Aramızda dilediğin gibi hüküm ver." dediler. Rasulullah (sav) de binini Recep ayında binini de Safer ayında vermek üzere iki bin elbise üzerine onlarla anlaşma yaptı.[507]

Ali (ra) Yemen'de Hem Davetçi, Hem Kadı

Mekke'nin fethinden sonra Arap yarımadasındaki kabileler İslama girmeye başladı. Rasulullah (sav) henüz müslüman olmamış kabilelere de davetçiler gönderiyordu. Ali (ra) da Yemen sınırları dahilindeki Hemdân'a gonderdi. Bera b. Âzib (ra), Ali (ra) ile birlikte Yemen'e gidişini anlatıyor, Şöyle diyor:

"Yemen'e yaklaştığımızda haber Yemenlilere ulaşmıştı. Yanımıza geldiler. Ali öne geçip bize sabah namazını kıldırdı. Namaz bittikten sonra bizi tek saf halinde dizdi. Sonra karşımıza geçip Allah'a hamdü sena ettikten sonra Rasulullah (sav)'in mektubunu okudu. Hemdân halkının tamamı aynı gün içinde

---

504 Âl-i İmrân 59,60
505 Zâdü'l Meâd 3/633
506 Âl-i İmrân 61
507 Es Sîretü'n Nebeviyye, Ebu Şühbe 2/547

müslüman oldu. Ali bunu Rasulullah (sav)'e yazdı. Rasulullah (sav) mektubu okuyunca secdeye kapandı, sonra da başını kaldırıp

"Hemdân'a selam olsun, Hemdân'a selam olsun." dedi.[508]

Rasulullah (sav) İslam devletinin güneyinde bulunan bölgelerin müslüman olmasını ve Yemen kabilelerinin İslama girmesini çok istiyordu. Davet çalışmaları parlak neticeler vermeye başladı. Yemen'in bütün bölgelerinden heyetler Medine'ye akın etmeye başladılar. Yemende davet çalışmalarını yürütenler dur durak bilmeden çalışmış, Rasulullah (sav)'in gönderdiği seriyyeler de bu sivil çalışmalara katkıda bulunmuştu. Önce Halid b. Velid (ra), daha sonra da Ali b. Ebî Talib (ra) oraya gönderilmişti.

Rasulullah (sav) Ali'ye Yemene gittiğinde insanlar arasında hükmetmesini emretmişti. İşte bu hadiseyi Ali (ra) anlatıyor:

Rasulullah (sav) beni Yemene gönderdi. Ona;

"Ya Rasulallah, beni benden daha yaşlı kişilerin bulunduğu bir kavme gönderiyorsun. Ben genç biriyim ve yargılama hususunda da bir bilgim yok." dedim. Elini göğsümün üzerine koydu ve;

"Allah'ım, onun lisanına sebat ver, kalbini hidayet üzere durdur." diye dua etti. Sonra da;

"Ey Ali, iki hasım (yargılanmak üzere) senin yanına geldiğinde birinciyi dinlediğin gibi ikinciyi de dinlemeden karar verme. Bunu yaparsan vereceğin karar belli olur." buyurdu.

Bundan sonra Ali (ra) hasımlar arasında hüküm verirken ve yargılama yaparken hiç müşkülat çekmedi.[509]

İslam Yemen'de yayılmaya başlayınca dinlerini kendilerine öğretecek ve aralarında Allah'ın hükmüyle hükmedecek birilerine ihtiyaç duydular. Rasulullah (sav) Yemen'in her bir bölgesine sahabeler gönderdi. Muaz b. Cebel (ra) ve Ebu Musa el Eş'arî (ra) onlardandı. Yemene gönderilenlerin en faziletlisi ise Ali b. Ebî Talib (ra) idi.

Ali (ra)'ın Yemen'de Verdiği Hükümlerden Bazıları

1- Aslan Yakalama Kuyusuna Düşen Dört Kişinin Diyeti Hakkındaki Hükmü

Ali (ra) anlatıyor:

Rasulullah (s.a.v.) beni Yemen'e gönderdi. Aslan yakalamak için çukur kazmış bir kavmin yanına vardık. Vardığımızda onların birbirleriyle davalaştıklarını, itişip kakıştıklarını gördük. Bir adam o çukura düşmüştü. Düşerken bir

508 Zâdü'l Meâd 3/622 İsnadı sahihtir.
509 Fedâilü's Sahabe 2/871 İsnadı hasendir.

başkasını da çukura çekmiş, o da bir başkasını çekmiş, o da bir başkasını çekmişti. Böylece dört kişi birlikte o aslan çukuruna yuvarlanmışlardı. Aslan onları yaralamış, adamın biri de mızrağını fırlatıp aslanı öldürmüştü. Ancak o dört kişinin tümü de aslanın darbesi neticesinde ölmüşlerdi. Çukura ilk yuvarlanan adamın velileri diğerlerinin velilerine karşı çıkmış ve savaşmak için silah çekmişlerdi. Onlar bu halde iken ben yanlarına vardım. Onlara;

"Rasulullah (sav) henüz hayatta iken birbirinizle savaşmak mı istiyorsunuz? Ben aranızda hüküm vereceğim. Eğer hükmüme razı olursanız, bu hükmüm kesinleşir. Aksi takdirde sizi birbirinizden uzak tutarım. Peygamber (sav)'in yanına varıncaya kadar birbirinizle kavga etmenize, vuruşmanıza müsaade etmem. O zaman Rasulullah (sav) sizin aranızda hükmünü verir. Onun hüküm vermesinden sonra kim haddini aşarsa, onun haddi aşmaya hakkı olmayacaktır. Şimdi benim size vereceğim hüküm şudur:

Aslan için çukur kazmış olan kabilelerden dörtte bir, üçte bir, ikide bir ve bir tam diyet toplayın. Çukura ilk düşen ve ölen kişiye dörtte bir diyeti verin. Çünkü o ölmüştür. Çukura düşen ve ölen ikinci şahsa üçte bir diyet verin. Çukura düşüp ölen üçüncü şahsa ikide bir diyet verin. Çukura düşüp ölen dördüncü şahsa ise tam diyet verin." dedim. Davacılar bu hükme razı olmadılar. Peygamber (sav)'in yanına geldiler. O, Makam-ı İbrahim'de bulunuyordu. Meseleyi kendisine anlattılar. O da;

"Ben aranızda hüküm vereceğim." buyurdu. Oradakilerden biri;

"Ya Rasulallah, Ali hakkımızda hüküm vermişti." dedi. Böyle dedikten sonra meseleyi olduğu gibi kendisine anlattılar, Rasulullah (sav) de Ali'nin vermiş olduğu hükmü kabul etti.[510]

2- Aynı Temizlik Döneminde Bir Kadınla İlişkiye Giren Üç Kişi İle İlgili Hükmü

Zeyd b. Erkam (ra) anlatıyor:

Üç kişi aynı temizlik döneminde bir kadınla ilişkiye girmişlerdi. (Kadın bir çocuk doğurmuştu ve onlardan her biri çocuğun kendisine ait olduğunu iddia ediyordu.) Üçü birlikte Ali'ye geldiler. Ali onlardan ikisine;

"Bu çocuğun şu adama (üçüncü kişiye) ait olduğunu ikrar ediyor musunuz?" diye sordu. Onlar;

"Hayır" dediler. Sonra birinci ve ikinci kişi için diğerlerinin ikrar edip etmediklerini sordu, onlar da "Hayır" dediler. Bunun üzerine o, aralarında kur'a çekti ve çocuğu kur'a çıkan kişiye verdi. Çocuğun üçte iki diyetini de diğerlerine ödemesine hükmetti. Bu hüküm Rasulullah (sav)'e nakledildiğinde o, azı dişleri görünesiye güldü.[511] Rasulullah (sav) Allahu Teala'nın Ali'yi doğruya

510 A.g.e. 1239 İsnadı sahihtir.
511 Fedâilü's Sahabe 1095

muvaffak kılmasından dolayı gülmüş ve hükmü doğru olduğu için de onun hükmünü ikrar etmişti.[512] Aynı temizlik döneminde bir kadınla üç kişinin birleşmesi onların müslüman olmasından önce olabilir. Çünkü bu, İslamda haram olan fiillerdendir.[513]

Ali (ra) Veda Haccında

Ali (ra) veda haccında Rasulullah (sav) ile birlikteydi. Rasulullah (sav) bu hacda yüz deve kurban etmişti. Onlardan altmış üçünü –ki bu sayı yaşadığı yılları gösteriyordu- bizzat kendisi kesmiş, geri kalanını da Ali (ra)'a kestirmişti. Ali (ra) bize Rasulullah (sav) ile yaptığı bu haccı anlatıyor:

Nebi (sav) Arafat'ta vakfe yaptı. Terkisinde Üsâme b. Zeyd vardı. Şöyle buyurdu:

"Burası vakfe mekanıdır. Bütün Arafat vakfe mekanıdır." Daha sonra devesini sevk etti. İnsanlar sağdan soldan akın edip giderlerken izdiham yaşanıyordu. O onlara;

"*Ey insanlar, yavaş olun! Ey İnsanlar, yavaş olun!*" diyordu. Bu şekilde Müzdelife'ye gitti. İki namazı (akşamla yatsı namazını) orada cem etti. Sonra Müzdelife'de Kuzah mevkiinde vakfe yaptı. Terkisinde Fadl b. Abbas vardı.

"Burası ve bütün Müzdelife vakfe mekanıdır." buyurdu. Sonra devesini sevk etti. İnsanlar sağdan soldan akın edip giderlerken izdiham yaşanıyordu. O onlara;

"Ey insanlar yavaş olun! Ey insanlar yavaş olun!" diyordu. Bu şekilde Muhassir mevkiine geldi. Devesini sürdü, hayvan eşkin gitmeye başladı. Bir miktar bu minval üzere gittikten sonra normal yürüyüşe geçti. Rasulullah (sav) bu arada cemreye gitti, şeytanı taşladı. Sonra da kurban kesme mevkiine gitti.

"Burası kurban kesme mevkiidir, Bütün Mina kurban kesme mevkiidir." buyurdu.

Daha sonra Has'am kabilesinden genç bir kadın Rasulullah (sav)'e gelip;

"Babam yaşlı bir adamdır. Bunamıştır. Hac farizasıyla yükümlüdür. Ben onun yerine haccedebilir miyim?" diye sordu. Rasulullah (sav) ona

"Evet. Babanın yerine haccedebilirsin." buyurdu. O esnada Rasulullah (sav) Fadl'ın boynunu öbür tarafa çevirdi. Abbas;

"Ya Rasulallah! Amcan oğlunun boynunu niçin öbür tarafa çevirdin?" diye sordu. Rasulullah (sav) de ona;

"Bir genç erkekle bir genç kadın gördüm. Şeytanın oyununa gelmelerinden korktum." buyurdu.[514] Sonra bir adam geldi ve;

---

512 Sünen-i Nesâî 66/182

513 Menhecü Ali b. Ebî Talib Fi'd Daveti ilellah 88

514 Müsned-i Ahmed 2/9

"Ya Rasulallah! Kurban kesmeden önce tıraş oldum. Buna ne dersin?" diye sordu. Rasulullah (sav) ona;

"Kurbanını kes, bunun hiçbir sakıncası yoktur." buyurdu. Daha sonra bir başkası geldi ve;

"Ya Rasulallah! Ben tıraş olmadan Mina'dan Mekke'ye gittim, buna ne dersin?" diye sordu. Rasulullah (sav) ona;

"Tıraş ol veya saçını kısalt. Bunun bir sakıncası yoktur." buyurdu. Daha sonra Rasulullah (sav) Beyt'e gidip tavaf etti. Tavaftan sonra zemzem suyunun yanına gitti. Bir kova zemzem suyu istedi ve ondan içip abdest aldı. Sonra da;

"Ey Abdülmuttaliboğulları! Su dağıtma işinize devam edin. Eğer (Benim de dağıtıma katılmamın sevap olacağını düşünerek) insanların üzerinize kalabalık oluşturmalarından ve sizi sıkıntıya sokmalarından endişe etmeseydim, ben de sizinle beraber kuyudan su çekip dağıtırdım." buyurdu.[515]

Ali (ra), Nebi (sav)'in emrettiği şeyleri insanlara tebliğ ediyordu. Amr b. Süleym annesinden naklediyor:

"Biz Minada iken Ali b. Ebî Talib geldi, şöyle diyordu:

"Rasulullah (sav) şöyle buyurdu: *"Bu günler yeme ve içme günleridir. Bu günlerde kimse oruç tutmasın."* İnsanlar onun devesini takip ediyorlar ve onun ilan ettiklerini bağırarak etrafa duyuruyorlardı.[516]

Rasulullah (sav)'i Yıkama ve Defnetme Şerefine Nail Olması

Rasulullah (sav)'i vefatından sonra Ali, Fadl b. Abbas ve Üsâme b. Zeyd birlikte yıkadılar.[517] Ali (ra) anlatıyor:

"Rasulullah (sav)'i yıkadım. Ölüden çıkabilecek şeylere bakmak istedim. Ama bir şey görmedim (Vücudundan bir pislik çıktığını görmedim.). Rasulullah (sav) hayatta iken de, ölü iken de hoş ve temiz kokuyordu."[518] Yıkama esnasında Ali (ra):

"Anam babam sana feda olsun! Sen diri iken de, ölü iken de ne kadar temizsin!" dedi.[519]

Rasulullah (sav)i kabre indirenlerden biri de Ali (ra)'tı. Fadl b. Abbas, Kusem b. Abbas ve Rasulullah (sav)'in azatlısı Şükran da onunla idi.[520] Rasulullah (sav)'in vefat haberi sahabe-i kiramı yıldırım çarpmışa çevirmişti. Zira onlar onun himayesinde ve onun terbiyesinde büyümüşlerdi. Onu babalarından da-

---

515 El Murtaza, Nedvî 57

516 El Mevsûatü'l Hadisiyye 567 İsnadı sahihtir.

517 Ebu Davud 3/213 Şa'bîden mürsel olarak rivayet etmiştir.

518 Sünen-i İbni Mâce 1/362

519 Es Sîretü'n Nebeviyye, İbni Hişam 4/321

520 El Murtaza, Nedvî 59

ha çok seviyorlardı. Başta Fatıma binti Rasulullah ve Ali b. Ebî Talib olmak üzere Ehli Beyt ve Haşimoğulları tabiatıyla onu daha çok seviyorlardı. Zira onlar ona akrabalık bağları ile de bağlıydılar. Onların kalbî rikkati, şefkat kuvveti ve sevgi yoğunluğu diğerlerine göre daha fazlaydı. Ne var ki takdir böyleydi. Allahu Teala'nın takdirini iman kuvvetiyle karşıladılar ve O'nun hükmüne rıza gösterdiler, boyun eğdiler.[521]

Rasulullah (sav)'in Ölüm Hastalığında İken Kalem Kağıt İstemesi

Sahih hadis kitaplarında geçtiği üzere İbni Abbas (ra) anlatıyor:

Rasulullah (sav)'in ölümü yakındı, evde erkekler vardı.

"Bana kalem ve kağıt getirin. Size bir yazı yazayım da bundan sonra hiçbir zaman dalâlete düşmeyesiniz." buyurdu. Orada bulunanlardan biri;

"Rasulullah (sav) şimdi ıstırap içindedir. Yanımızda Kur'an var. Allah'ın kitabı bize yeter." dedi. Evdekiler ihtilafa düştüler ve tartışmaya başladılar. Bir kısmı;

"Kağıt kalem getirin de size yazayım, bundan sonra hiçbir zaman dalalete düşmeyesiniz." diyor. Bir kısmı da başka şeyler diyordu. Gürültü ve ihtilaf artınca Rasulullah (sav) onlara;

"Yanımdan kalkın." buyurdu.

İbni Abbas

"En büyük musibet Rasulullah (sav) ile onun vasiyeti arasına girip engel olmaktır." demiştir.[522]

Başka bir rivayette de şöyledir:

"Perşembe günü! Nedir Perşembe günü?" dedi. Sonra da ağlamaya başladı. Gözyaşlarının inci taneleri gibi iki yanağına döküldüğünü gördüm. Kendisine:

"Ey İbni Abbas! Nedir bu Perşembe günü?" diye sordum. İbn Abbas:

"Rasulullah (sav)'in hastalığının şiddetlendiği gündür! Rasulullah (sav) o gün;

"*Bana kağıt kalem getirin de, size bir yazı yazayım, bundan sonra hiçbir zaman dalâlete düşmeyesiniz.*" buyurmuştu. Onun yanında niza ettiler, halbuki hiçbir nebi yanında niza yapmak uygun değildir.

"Onun durumu nedir? Sayıkladı mı acaba? Ona tekrar sorun." dediler. Birkaç defa soruyu tekrar ettilerse de Rasulullah (sav)

"*Beni kendi halime bırakın! Benim, şu içinde bulunduğum hâl, sizin beni davet ve meşgul ettiğiniz şeylerden hayırlıdır*" buyurdu. Sonra onlara üç şeyi vasiyet etti.

---

521 Buhârî 4432

522 Buhârî 4431

"Müşrikleri Arap yarımadasından çıkarın, Medineye gelen heyetleri benim karşıladığım gibi karşılayın," üçüncüyü söylemedi ya da onu unuttu.[523]

Bu hadiste Rasulullah (sav)'in ashabına karşı herhangi bir saldırı söz konusu değildir. Ancak rafizilerin ashabı kirama karşı yönelttikleri saldırılar bilinen bir şeydir ki önceki alimler onlara susturucu cevapları vermişlerdir. O cevaplardan bir kısmını nakledelim:

1- Ashabı Kiram kendi aralarında ihtilaf etmiştir. Onların ihtilafı, Rasulullah (sav)'in sözünü ve muradını anlamadaki farklılıktan kaynaklanmaktadır, ona karşı isyandan değil. Kurtubî diyor ki:

"Bunun sebebi; onlara içtihat kabiliyetinin ve iyi niyetin verilmesidir. Müçtehit ictihadında isabet de edebilir hata da edebilir. Hata eden günahkâr olmaz. Usûl kitabında da zikrettiğimiz gibi o da sevap kazanır.[524] Rasulullah (sav) bu hadisede kimseye karşı sertlik göstermemiş ve kimseyi kötülememiştir. Tam tersi oradakilerin tamamına

"Beni kendi halime bırakın! Benim, şu içinde bulunduğum hâl, sizin beni davet ve meşgul ettiğiniz şeylerden hayırlıdır" buyurdu.[525] Bu, Ahzab günü Rasulullah (sav)'in söylediği "Hiç kimse ikindiyi Kureyzaoğulları yurdunun dışında kılmasın."[526] Sözünün bir benzeridir. İnsanlardan bir kısmı o gün ikindi namazını kaçırma korkusuyla Kureyzaoğulları yurdunun dışında kıldı. Diğer kısmı "Rasulullah (sav)'in emrettiği yerin dışında kılmayız." dediler. Rasulullah (sav) iki guruptan hiç birine hata ettin demedi.[527]

2- Rafiziler, ashabı kiramın ihtilafını ve bu mektubun yazılmamasını delil göstererek ümmetin ismetini kabul etmemektedirler. Bu batıl bir görüştür. Zira bunda –sırf yanında ihtilafa düştüler diye- Rasulullah (sav)'in ümmetini sapmaktan kurtaracak şeyi ümmetine tebliğ etmediği, Rabbinin emrini yerine getirmediği ve bu hâl üzere vefat ettiği, bununla da Rabbinin emrine muhalefet ettiği manası vardır. Halbuki ayeti kerimede şöyle buyurulmuştur:

"Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır."[528] Rasulullah (sav) Rabbinin tezkiyesi ile tezkiye edilmiştir. Nitekim ayeti kerimede şöyle buyurulmuştur:

"And olsun size içinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir."[529]

---

523 El Müfhim 4/559
524 El Müfhim 4/559
525 Buhârî 4431
526 A.g.e. 4119
527 El Müfhim 4/559
528 Mâide 67
529 Tevbe 128

Allahu Teala onu ümmetine karşı düşkün olarak nitelendirmiştir. Yani; onların hidayetine, dünyevî ve uhrevî menfaatlerine düşkün, demektir. İbni Kesir de tefsirinde bunu zikretmiştir.[530] Bu, alim olsun olmasın herkesin zaruri olarak bildiği bir şeydir. Kalbinde zerre kadar iman bulunan biri bundan asla şüphe etmez. Rasulullah (sav) kendisine emredilen her ne varsa hepsini tebliğ etmiştir. Ümmetine karşı son derece düşkündür. Onun bu hususlaki gayreti ve çalışması mütevatir olarak bilinmektedir. Bu hususta en ufak bir şüpheye yer yoktur.

İş rafizilerin dediği gibi olsaydı, yani; Rasulullah (sav)'in yazdırmak istediği yazı ümmeti kıyamete dek sapmaktan, parçalanmaktan ve ihtilafa düşmekten koruyacak olsaydı böyle önemli bir bilgiyi dar bir zamana bırakmazdı. Diyelim ki bıraktı, sırf yanında ihtilafa düşüldü diye onu tebliğ etmekten geri durmazdı.[531] Rasulullah (sav), Rabbinin emrini terk etmesi düşünülemez. Diyelim ki bir maslahat sebebiyle onu o anda söylemekten kaçındı, daha sonra niçin yazdırmadı. Herkesin malumu olduğu üzere Rasulullah (sav) o günden sonra birkaç gün daha yaşadı. Sahih hadislerin kaydettiğine göre Rasulullah (sav) pazartesi günü vefat etti.[532] Bu hadise ise ittifakla Perşembe günü vuku buldu.[533] Ehli sünnet ve Şiiler, Rasulullah (sav)'in bu yazıyı yazmadan irtihal ettiği hususunda ittifak halindedir. Buna dayanarak biliyoruz ki o dinde tebliği emredilen hususlardan değildi. Zira Allahu Teala dinin tamamlandığına dair ayetleri veda haccında iken inzal etmişti. *"Bugün, dininizi kemale erdirdim, üzerinize olan nimetimi tamamladım ve size din olarak İslamiyet'i seçtim."*534 buyurmuştu. İbni Teymiye şöyle diyor:

"O yazının yazılması Allahu Teala'nın yazılmasını vacip kıldığı ya da tebliğini emrettiği bir şey değildi. Öyle olsaydı Rasulullah (sav) Allahu Teala'nın kendisine emrettiği şeyi terk etmezdi. Onun yazdırmak istediği şey Ebubekir (ra)'ın hilafetine dair çıkabilecek nizayı def etmeye yönelikti. Zira o, hilafet hususunda ihtilafın çıkacağını biliyordu."[535] Başka bir yerde de şöyle diyor:

"Rasulullah (sav)'in yazmak istediği yazının mahiyetini açıkça bildiren sahih hadisler varit olmuştur. Aişe (ra) anlatıyor:

"Rasulullah (sav) hastalığında bana "Bana babanı ve kardeşini çağır, bir yazı yazayım. Birilerinin bu işi temenni edip de "Ben daha evlayım." demesinden korkuyorum. Allah da mü'minler de Ebubekir'den başkasını kabul etmez." buyurdu.[536]

---

530 Tefsir-i İbni Kesir 2/404
531 Muhtasaru't Tuhfetü'l İsnâ Aşeriyye 251
532 Buhârî 4448; Müslim 419
533 El İntisar Li's Sahab Ve'l Âl 229
534 Mâide 3
535 Minhacü's Sünne 6/316
536 Müslim 2387

Hadisteki "Benden sonra asla sapıtmazsınız" sözü hakkında Dehlevî şöyle diyor:

"Şayet denilse ki; Rasulullah (sav)'in yazdıracağı şey dini bir şey değilse o zaman niçin "Benden sonra asla sapıtmazsınız." buyurdu. Bu suale şöyle cevap veririz; Dalâl (sapıtmak) kelimesinin çeşitli manaları vardır. Burada kastedilen mana; devletin korunmasında hata yapılmamasıdır. O da; müşriklerin Arap yarımadasından çıkarılması, Medine'ye gelen heyetlerin Rasulullah (sav) zamanında karşılandığı gibi karşılanması ve Üsâme ordusunun teçhizidir. Dindeki sapma değildir. Nitekim Rasulullah (sav)'in işaret ettiği bu hususlar Ebubekir ve Ashab-ı Kiram (ra) tarafından yerine getirilmiştir.[537]

3- İbni Abbas'ın "En büyük musibet Rasulullah (sav) ile onun vasiyeti arasına girip engel olmaktır."[538] sözüne gelince bu, İbni Teymiye'nin açıkladığı gibidir:

"Engel olan şey musibettir. O da; Ebubekir (ra)'ın hilafeti hususunda şüphe eden kişinin içine düştüğü musibettir. Zira eğer ortada yazı olsaydı o böyle bir şüpheye düşmeyecekti. Onun hilafetinin hak olduğunu bilen kişi için musibet söz konusu değildir. Hamd Allah'a aittir."[539] Bu görüşü destekleyen husus şu ki; İbni Abbas (ra) bu sözünü heva bidat ehli haricilerin ve rafizilerin ortaya çıkışından sonra söylemiştir. İbni Teymiye de[540], İbni Hacer de[541] bu hususu delilleriyle ifade etmişlerdir.

4- Onların, Rasulullah (sav) bu yazıyı Ali (ra)'ın hilafetine delil olsun diye yazmak istedi, şeklindeki iddialarına gelince –ki bazı rafiziler, bunun bundan başka makul bir açıklaması yoktur, demişlerdir- bu iddia da batıldır. İbni Teymiye bu hususta şöyle demektedir:

"Bu yazı Ali (ra)'ın hilafeti ile ilgiliydi diyen kişilerin bu iddiası ehli sünnet ve şii alimlerinin ittifakıyla boştur. Ehli Sünnet, Ebubekir (ra)'ın bütün sahabe üzerine üstünlüğünü kabul eder ve onu diğer ashabın önüne geçirir. Ali (ra)'ın hilafete müstahak olduğunu söyleyenler ise "Onun imamete hak sahibi olduğu daha önceden kat'i açık delillerle bilinmekteydi." demektedirler. Buna göre düşünüldüğünde de böyle bir yazıya ihtiyaç kalmamaktadır.[542]

5- Rafiziler, "Rasulullah (sav)'in ne dediğini bilmiyor", "o sayıklamaktadır", "bu yazıya ihtiyaç yoktur", "yanımızda Allah'ın kitabı var", "Allah'ın kitabı bize yeter" sözlerini Ömer (ra)'a nispet etmekte ve bu sözler vesilesiyle onu

---

537 Muhtasaru't Tuhfetü'l İsnâ Aşeriyye 251
538 Buhârî 4432
539 Minhacü's Sünne 6/25
540 A,g,e. 6/316
541 Fethu'l Bârî 1/209
542 Minhacü's Sünne 6/25; İntisar Li's Sahab Ve'l Âl 281-283

tenkit etmektedirler. Bunun cevabı şudur; Ömer (ra)'m, Rasulullah (sav)'in ne dediğini bilmediğini ve sayıkladığını söylediği iddiası tamamen boş bir iddiadır. "sayıkladı" sözünü onun söylediği asla sabit değildir. Sahih rivayetlerde bu sözü kimin söylediği kesinlikle belli değildir. Bu hususta sabit olan şudur: "Onun durumu nedir? Sayıkladı mı acaba?" dediler."[543] Hadiste bu şekilde çoğul şeklinde gelmiştir, tekil şeklinde değil. Bu sebeple alimler bu lafzın Ömer (ra)'a ait olduğunu kabul etmemişlerdir. İbni Hacer şöyle demiştir: *"Kurtubînin zikrettiği üçüncü bir ihtimal daha var. O da; bu sözü İslama yeni girmiş bazı kişilerin söylemiş olabileceğidir. Bu kişiler ağrıları şiddetlenen bir kişinin ağrılarından kurtulmak için bazı sözler sarf edeceğini düşünmüş olabilirler."* Dehlevî de şöyle diyor: "Rivayetlerin çoğu "dediler" şeklinde çoğul şeklinde iken bu sözü söyleyen kişinin Ömer olduğu nereden sabit olmuş?"[544]

Bir de "Sayıkladı, sayıklıyor" şeklindeki rivayetlerin tersine sahih olan, bu sözün "Sayıkladı mı?" şeklinde soru kipinde oluşudur. Muhaddislerin ve hadis şarihlerinin de kaydettiği üzere tercih edilen şekil budur. Kadı İyaz[545], Kurtubî[546], Nevevî[547] ve İbni Hacer[548] onlardan bir kaçıdır. Bu alimler, bu sözün "yazmayın" diyen kişiye karşı "sayıkladı mı ki (böyle diyorsun)?!" diye itiraz maksadıyla söylendiğini ifade etmişlerdir.[549] Kurtubî, Rasulullah (sav)'in hiçbir durumda tebliğde hata etmeyeceğini ve bundan korunmuş olduğunu, bunu da Ashabı Kiramın çok iyi bildiğini delilerle ifade etmektedir. Buna göre, Rasulullah (sav)'in söylediğini bildikleri bir şey hususunda "sayıkladı mı" demeleri mümkün değildir. Binaenaleyh bu söz orada bulunan biri tarafından –kağıt ve kalem getirilmesi hususunda duraklayan kişiye- inkâr kabilinden söylenmiştir. Sanki o, duraklayan kişiye "Ne duruyorsun? Bu sözün hezeyan olduğunu mu zannediyorsun? Duraklamayı bırak da kağıt kalem getir. O, gerçeği söylüyor, sayıklamıyor." demektedir. Hakikaten bu, bu hususta yapılan en güzel yorumdur.[550] Bu, ashabı kiramın, Rasulullah (sav)'den hezeyan cinsinden olan şeylerin sadır olmasının mümkün olmadığı hususunda ittifak halinde olduklarını gösterir. Söyleyen kişinin inkâr kastıyla söylediği bu söz, bunu ifade etmektedir. Görüldüğü üzere rafizilerin bu hususstaki davası kökünden boşa çıkmaktadır.[551]

---

543 Buhârî 4431
544 Muhtasaru't Tuhfeti'l İsnâ Aşeriyye 250
545 Şifa 2/886
546 El Müfhim 4/559
547 Şerhu Sahihi Müslim 11/93
548 Fethu'l Bârî 8/133
549 El İntisar Li's Sahab Ve'l Âl 228
550 El Müfhim 4/559
551 El İntisar Li's Sahab Ve'l Âl 28

6- Rafiziler, Ömer (ra)'ın "Yanımızda Kur'an var. Allah'ın kitabı bize yeter." demekle ve yazının yazılması için kağıt kalem getirilmesiyle ilgili emre uymamakla Rasulullah (sav)'in emrine muhalefet ettiğini iddia etmişlerdir. Onların bu çirkin şüphelerine karşı cevabımız şöyle olacaktır: Rasulullah (sav)'in bu emri Ömer (ra) ve diğer ashap nezdinde vucub için değildi. İrşad nevindendi. Kadı İyaz[552], Kurtubî[553], Nevevî[554] ve İbni Hacer[555] de bunu ifade etmişlerdir. Nitekim daha sonra Ömer (ra)'ın bu ictihadı doğru çıkmış ve Rasulullah (sav) yazı işini terk etmiştir. Eğer bu iş vacip olsaydı onların ihtilafı yüzünden terk edilmezdi. Zira Rasulullah (sav) muhalefet edildi diye hiçbir tebliği terk etmemiştir. Bu sebeple bu, Ömer (ra)'ın ictihadının Rasulullah (sav) tasvibine uygun düştüğünü göstermektedir. Onun "Allah'ın kitabı bize yeter." Sözü -Rasulullah (sav)'in emrine karşı söylenmiş bir söz değil- onunla münakaşa edene karşı söylenmiş bir sözdür. Bu da sözün zahirinden anlaşılmaktadır. Zira "Allah'ın kitabı yanınızdadır" sözünde muhatap çoğuldur. Onlar da Ömer (ra)'ın görüşüne katılmayan kişilerdir.

Ömer (ra) ileri görüşlü, basireti açık biriydi. Emrin vucub ifade etmediğini anladıktan sonra yazının yazılmamasının daha evla olduğunu düşündü. Ulemanın da arz ettiği üzere o, bunu bir takım şer'î maslahatları gözettiğinden yapmıştır. Onlardan bazılarını arz edelim: Rasulullah (sav)'in hastalığı ağırdı, şiddetli ağrılar duyuyordu. Bu halde yazı yazdırması onun sıkıntısını artıracaktı. Dolayısıyla onun bu görüşe meyletmesi ona karşı duyduğu şefkat hissindendi. Buna onun "Rasulullah (sav)'in hastalığı şiddetlendi" sözü delalet etmektedir. *"Kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık."*[556] Ve *"Biz kitabı sana her şeyin açıklayıcısı olarak indirdik."*[557] ayeti kerimelerini de düşünerek onun sıkıntısını artıracak şeylerin ona yüklenmesini uygun görmedi.[558] Nevevî bu hususta şöyle diyor: Bu hadisin Ömer (ra)'ın fıkhına, faziletine ve ince görüşlü oluşuna delalet ettiğini alimler ittifakla dile getirmişlerdir.[559]

Ömer (ra) müctehitti. Müctehit de her hâl'ükârda ictihadında mazurdur. Hatta Rasulullah (sav)'in beyanı üzere sevap kazanır.

"Hakim hükmettiğinde içtihat edip isabet ederse onun için iki ecir vardır. Hükmettiğinde içtihat edip hata ederse onun için bir ecir vardır."[560] Ömer

552 Şifa 2/887
553 El Müfhim 2/559
554 Şerhu'n Nevevî 11/91
555 Fethu'l Bârî 1/209
556 En'am 38
557 Nahl 89
558 Şifa 2/888
559 Şerhu Nevevî 11/90; El İntisar Li's Sahab Ve'l Âl 389-392
560 Buhârî 7352

(ra)'ın ictihadı Rasulullah (sav)'in huzurunda oldu, o onu bu sebeple ne kötüledi ne de günaha girdiğini ona söyledi. Tam tersi yazının yazılmaması ile ilgili ictihadına muvafakat gösterdi. Görüldüğü üzere rafizilerin eleştirileri boşa çıkmakta ve Ashabı kiram ile ilgili tutarsız görüşleri sapır sapır dökülmektedir.[561]

561 El İntisar Li's Sahab Ve'l Âl 294,295

— İKİNCİ BÖLÜM—

RAŞİD HALİFELER DÖNEMİNDE ALİ B. EBİ TALİB

RAŞİD HALİFELER DÖNEMİNDE ALİ B. EBİ TALİB

Hz. Ali'nin Hz. Ebubekir'e Biatı

Hz. Ali'nin, Hz. Ebubekir'e geç biat ettiğine dair çok sayıda haber varit oldu. Keza Zübeyr b. Avvâm (ra)'ın da geç biat ettiğine dair haberler varit oldu. Ne var ki bu haberler sahih değildir. Hz. Ali ve Hz. Zübeyr'in Hz. Ebubekir'e işin başında biat ettiklerine dair çok sayıda sahih haber nakledilmiştir. Ebu Saîd el Hudrî (ra)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Rasulullah (sav) vefat ettiğinde Ensarın hatipleri ayağa kalktılar... (Benî Saîde'nin sakifesi altında gerçekleşen biatı zikretti). Sonra şöyle dedi: Ebubekir minbere oturunca insanları gözden geçirdi. Ali'yi göremedi. Sordu. Ensardan bazıları onu çağırdılar. Ebubekir;

"Ey Rasulullah (sav)'in amcasının oğlu ve damadı, sen müslümanların birliğini bozmak mı istiyorsun?" dedi. Ali (ra);

"Ey Rasulullahın halifesi, bu gün kimseyi kınama." dedi ve biat etti. Hz. Ebubekir insanları tekrar gözden geçirdi. Zübeyr b. Avvâm (ra)'ı göremedi. Sordu. Onu da çağırdılar. Ebubekir (ra);

"Ey Rasulullah (sav)'in halasının oğlu ve havarisi, sen müslümanların birliğini bozmak mı istiyorsun?" dedi. Zübeyr (ra);

"Ey Rasulullahın halifesi bu gün kimseyi kınama." dedi ve biat etti.[562]

Ebu Saîd el Hudrî (ra)'ın rivayet ettiği sahih hadisin ehemmiyetine delalet eden şu hadiseyi nakledelim:

Sahih-i Müslim kitabının yazarı Müslim b. Haccac hocası Hafız Muhammed b. İshak b. Hüzeyme'nin –ki o, Sahih-i İbni Hüzeyme kitabının yazarıdır- yanına gitmişti. Ona bu hadisi sordu. İbni Hüzeyme de ona hadisi yazdı verdi. Müslim hocası İbni Hüzeyme'ye;

"Bu hadis (kıymetçe) bir deveye eş değerdir." dedi. Bunun üzerine İbni Hüzeyme;

---

562 El Müstedrek 3/76; Es Sünenü'l Kübrâ 8/143 Hadis iki sahih isnadla rivayet edilmiştir.

"Bu hadis (kıymetçe) bir deveye değil, bir hazineye eş değerdir." dedi. İbni Kesir bu hadis hakkında şöyle demiştir:

"Bu hadisin isnadı sahihtir, mahfuzdur. Bu hadiste büyük bir menfaat vardır. O da Ali b. Ebî Talib'in biatidir. Bu biat Rasulullah (sav)'in vefatının ya birinci gününde, ya da ikinci gününde gerçekleşmiştir. Doğru olan da budur. Zira Ali b. Ebî Talib, Ebubekir Sıddîk'tan hiçbir zaman ayrılmamış ve onun arkasında namaz kılmaktan bir vakit bile geri durmamıştır."[563] Habib b. Ebî Sâbit de şöyle naklediyor:

"Ali b. Ebî Talib evindeydi. Ona bir adam geldi ve "Ebubekir biat alıyor." dedi. Bunun üzerine Ali gömleğiyle mescide gitti. Üzerinde rida ve izar yoktu. Biat hususunda geç kalmamak için acele ediyordu. Biat etti ve bir tarafa oturdu. Daha sonra ridasını getirmesi için eve birini gönderdi. Ridası geldiğinde de onu gömleğinin üzerine giydi.[564]

Amr b. Hureys, Saîd b. Zeyd'e;

"Ebubekir'e ne zaman biat edildi?" diye sordu. Saîd;

"Rasulullah (sav)'in vefat ettiği gün. Müslümanlar bir cemaate mensup olmadan bir gün geçirmeyi bile uygun görmediler." dedi. Amr;

"Ebubekir'e muhalefet eden oldu mu?" diye sordu. Saîd;

"Hayır, ona mürted olanlardan ya da mürted olmaya yakın olanlardan başkası muhalefet etmedi. Allah Ensarı korudu ve onlar ona toptan biat ettiler." dedi. Amr;

"Biat hususunda Muhacirlerden geri kalan oldu mu?" diye sordu. Saîd

"Hayır, Muhacirler ardı ardına gelip ona biat ettiler." dedi.[565]

Ali (ra) Basra'ya gittiğinde İbnu'l Kevvâ'ya ve Kays b. Abbâd'a şunları anlatmıştı:

"Rasulullah (sav) bana bu hususta bir yetki verseydi bunu ne Ebubekir'e ne de Ömer'e bırakırdım. Onun minberine çıkamazlardı. Onlarla savaşırdım. Bu hırkamdan başka bir şeyim olmasa bunu yapardım. Ancak Rasulullah (sav) ne öldürüldü, ne de aniden vefat etti. Günlerce hasta yattı. Müezzin ondan namaz için izin istiyor, oda namaz kıldırma işini Ebubekir'e emrediyordu. Halbuki o onu görevlendirirken benim nerede olduğumu biliyordu. Hanımlarından biri onu Ebubekir'den başkasına yönlendirmek istemişti de o bundan kaçınmış ve gazaba gelmişti

"*Şüphesiz ki sizler Yusuf zamanındaki kadınlar gibisiniz. Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namazı o kıldırsın.*" buyurmuştu. Allahu Teala peygamberinin ru-

---

563 El Bidâye Ve'n Nihâye 5/239

564 Taberî 3/207 Bu haber mürseldir. İsnadında Seyf b. Ömer var ki o metruktür. Abdülaziz b. Siyah ise doğru sözlü olup Şiilere meyillidir.

565 Tarihu't Taberî 3/207 Haberin isnadı zayıftır. Abdülaziz Süleyman'ın Hilafetü Ebibekir es Sıddîk kitabına bak.

hunu kabz edince durumumuza baktık. Allah Rasulünün dinimiz için üzerimize seçtiği kişiyi biz dünyamız için seçtik. Namaz İslamın aslıdır. O, işlerin en büyüğüdür ve dini de ayakta tutan odur. İşte bu sebeple Ebubekir'e biat ettik. O bu işe ehil biriydi. Bu hususta ona içimizden hiç kimse muhalefet etmedi. Hiç kimse onda kötülük görmedi ve hiç kimse ona suç isnadında bulunmadı. Bana gelince ben ona hakkını verdim. Ona itaat ettim. Ordusunda onunla birlikte savaştım. Bana verdiğinde aldım, beni gazaya gönderdiğinde gittim ve onun huzurunda kırbacımla had tatbik ettim.[566]

Hz. Ali, Kûfe'de minberde iken Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'i övüyordu, şöyle diyordu:

"Müslümanlar onlara istekle biat ettiler. Abdulmuttaliboğullarından ilk önce biat eden de bendim."[567] Hz. Ali'nin Hz. Ebubekir'e evveli emirde biat ettiğine -açıktan açığa olmasa da -işaret eden rivayetler var. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf'tan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Abdurrahman b. Avf, Ömer b. Hattab ile beraberdi. Ebubekir kalktı, insanlara konuşma yaptı. Onlara özür beyan etti ve;

" Allah'a and olsun ki ne bir gün ne bir gece bu emirliği istemiş değilim. Bu işe istekli de değilim. Bu işi ne gizli ne de açıktan olarak Allah'tan istemedim. Ancak ben fitneden korktum. Bu emirlikte benim için rahat yok. Lakin takat getiremeyeceğim bir iş bana yüklendi. Allahu Teala'nın yardımı olmadan bu işin üstesinden gelmek olmaz. Bu gün yerime bir başkalarını geçirmeyi ne kadar isterdim doğrusu!" dedi. Muhacirler onu dinlediler ve özrünü kabul ettiler. Ali ve Zübeyr de;

"Biz istişarede bulunamadığımız için kızdık. Rasulullah (sav)'den sonra bu işe en layık kişi olarak Ebubekir'i görüyorduk. O, Rasulullah (sav)'in mağara arkadaşı idi. İkinin ikincisiydi. Bizler onun şerefini ve büyüklüğünü biliriz. Rasulullah (sav) hâli hayatta iken insanlara namaz kıldırmasını ona emretmişti."[568]

Kays el Abdî'den rivayet edildiğine şöyle demiştir:

Basra'ya geldiğinde Ali'nin okuduğu hutbeyi dinledim. Allah'a hamdü sena etti. Sonra Nebi (as)'ı ve çalışmasını anlattı. Sonra Allahu Teala onu kendisine aldı. Ondan sonra müslümanlar Ebubekir'i halife seçtiler. Ona biat ettiler, söz verdiler ve selamete erdiler. Ben de ona biat ettim, söz verdim ve selamete erdim. Onlar ondan razı oldular, ben de razı oldum. O hayır işler yaptı ve Allahu Teala onun ruhunu kabz edinceye kadar gayret gösterdi. Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.[569]

---

566 Tarihu'l İslam 389 İsnadı zayıftır. Hilafetü Ebîbekir es Sıddîk 65

567 Üsdü'l Gâbe 4/66; Hilafetü Ebîbekir 66

568 El Bidâye Ve'n Nihâye 6/341 İsnadı ceyyiddir.; Hilafetü Ebibekir 67

569 Es Sünne, Abdullah b. Ahmed 2/563 İsnadı sahihtir.

Ali (ra) hiçbir zaman Ebubekir Sıddîk (ra)'dan ayrılmadı ve hiçbir zaman ondan ayrılıp ayrı bir cemaat oluşturmadı. Onun istişare meclislerine katılır ve müslümanların işlerinin halledilmesinde ön ayak olurdu. İbni Kesir ve başka alimler Ali (ra)'ın hilafetin altıncı ayından sonra, yani; Fatıma (ra)nm vefatından sonra biatini yenilediğini nakletmişlerdir. Bu biatle ilgili olarak sahih rivayetler nakledilmiştir.[570] Ancak ikinci biat gerçekleşince bazı raviler onun daha önce biat etmediği hissine kapılmışlardır. Menfi haberle müspet haber karşı karşıya geldiğinde müspet haber tercih edilir.[571] Bu rivayetlere rağmen Şii kaynakları Rasulullah (sav)'den sonra hilafet hakkının Ali (ra)'a ait olduğunu ve bunun da vasiyetle bildirildiğini söylemişlerdir.

Hz. Ali'nin İrtidat Edenlere Karşı Savaşması

Ali (ra), Ebubekir (ra)'ın dağarcığıydı. Ona nasihat ederdi. İslam ve müslümanların menfaati onun başarısında olduğu için onu başka şeylere tercih ederdi. Ebubekir'e karşı samimiyetini, İslam ve müslümanlara nasihatini, hilafetin bekası için gayretini, müslümanların işini toparlamaya çalışmasını gösteren apaçık delillerden biri de mürtetlere karşı savaşmak üzere sefere çıkan Ebubekir (ra)'ı var olan tehlike sebebiyle İslamın mevcudiyetine zarar gelir endişesiyle geri çevirmeye çalışmasıdır.[572] İbni Ömer (ra) anlatıyor:

"Ebubekir Zi'l Kassa isimli mevkiye varmıştı. Binitinin üzerindeydi. Ali b. Ebî Talib (ra) ona;

"Uhud günü Rasulullah (sav)'in söylediği şeyi sana söylüyorum. Kılıcını kınına koy, senin sebebinle bize acı çektirme, Medine'ye geri dön. Allah'a and olsun ki sana bir şey olursa İslam bir daha asla düzen tutturamaz." dedi. Ebubekir (ra) da geri döndü.[573] Ali (ra), Ebubekir (ra)'a samimi bir şekilde biat etmeseydi bu onun için bulunmaz fırsattı. Onu kendi haline terk ederdi, olacak olanlar olur o da ondan kurtulmuş olurdu. Meydan ona kalırdı. Hz. Ali'yi bundan tenzih ederiz. Yine gerçekten onu sevmese ve gerçekten ondan kurtulmak istese siyasilerin yaptıkları gibi yapar, onu güçlü düşmanlara karşı kışkırtır, helak olmasını sağlardı. Hz. Ali'yi bütün bu senaryolardan tenzih ederiz.[574] Ali (ra) mürtetlere karşı savaşılmasını gerekli görüyordu. Ebubekir (ra) ona;

"Ey Hasan'm babası, ne diyorsun?" diye sorduğunda o;

"Derim ki; Eğer sen Rasulullah (sav)'in onlardan aldığı bir şeyi bile onlardan almazsan Rasulullahın sünnetinden yüz çevirmiş olursun." demişti. O da ona;

---

570 El Bidâye Ve'n Nihâye 5/49
571 El Bidâye Ve'n Nihâye 5/49
572 El Murtaza 97
573 El Bidâye Ve'n Nihâye 6314.315
574 El Murtaza 97

"Buna göre ben de benden bir yuları dahi esirgeseler onun için onlara karşı savaşırım." dedi.[575]

Hz. Ali'nin Hz. Ebubekir'i Öne Geçirmesi

Hz. Ali'nin Hz. Ebubekiri kendisinden önde tuttuğuna dair çok sayıda haber nakledilmiştir. Onlardan bir kaçını arz edelim:

1- Muhammed b. Hanefiyye anlatıyor:

Babama;

"Rasulullah (sav)'den sonra insanlardan kim daha hayırlı?" diye sordum.

"Ebubekir." dedi.

"Sonra kim?" dedim.

"Ömer" dedi. Osman demesinden korktuğum için "Daha sonra kim?" diye sormadım ve;

"Sonra da sensin" dedim. O;

"Ben ancak müslümanlardan biriyim." dedi.[576]

2- Ali (ra) diyor ki:

"Size peygamberinden sonra bu ümmetin en hayırlısını haber vereyim mi? O, Ebubekir'dir. Ebubekir'den sonra en hayırlı olanı haber vereyim mi? O, Ömer'dir."[577]

3- İbni Selemenin kardeşi Ebu Vâil anlatıyor:

Ali b. Ebî Talib'e;

"Kendinden sonra birini halife tayin etmeyecek misin?" diye soruldu. O;

"Rasulullah (sav) kimseyi halife tayin etmedi ki ben de tayin edeyim. Ancak Allah insanlar için hayır murad ederse peygamberlerinden sonra onları en hayırlılarının etrafında topladığı gibi benden sonra da onları en hayırlılarının etrafında toplar." dedi.[578]

4- Ali (ra) diyor ki:

"Kimse beni Ebubekir ve Ömer üzerine üstün tutmasın. Değilse ona iftira cezasını tatbik eder,onu kırbaçlarım."[579]

5- Ali (ra), Ebu Süfyan (ra)'a;

"Onu bu işe (hilafet işi) ehil bulduk." demiştir.

Hz. Ali ve Hz. Ebubekir arasında samimi ilişkilerin olduğuna dair çok sayıda rivayet bulunmaktadır. Onlardan bir kaçını arz edelim:

---

575 Er Riyâdu'n Nadra 670

576 Buhârî

577 Müsned-i Ahmed 1/106,110,127 Ahmed Şakir hadisin sahih olduğunu beyan etmiştir.

578 El Müstedrek 3/79 İsnadı sahihtir.

579 Fedâilü's Sahabe 1/83 Senedinde zayıflık vardır.

a- Ukbe b. el Haris anlatıyor:

"Hz. Ebubekir (radıyallahu anh) Rasulullah (sav)'in vefatından günler sonra bir ikindi namazını kılmış, beraberinde Hz. Ali (radıyallahu anh) olduğu halde gidiyordu. Yolda Hz. Hasan'ı çocuklarla oynuyor gördü. Omuzuna alıp;

"Babam feda olsun! Ali'ye değil, Rasulullah'a benziyor!" buyurdu. Hz. Ali de gülüyordu."[580]

b- Ali (ra) diyor ki:

"Kim cemaatten bir karış ayrılırsa İslam bağı onun boynundan çıkarılır."[581] Ali (ra) bunu yapıyor muydu? O, birlik ve beraberlik üzerinde hassasiyet gösteriyor ve muhalefet etmeyi çirkin görüyordu. Kurtubî şöyle diyor:

"Hz. Ebubekir'le Hz. Ali arasında vuku bulan hadiseler müspet ve menfi yönüyle incelenirse onların birbirlerinin faziletini itiraf ettiği görülür. Onların kalplerinin birbirlerine karşı hürmet ve muhabbetle dolu olduğu da görülür. Aralarında beşeriyet icabı bazı hadiseler zuhur etse de onların dindarlığı bunu kolayca bertaraf etmiştir. Muvaffak kılan Allah'tır.[582]

Zübeyr b. Avvâm (ra)'ın Ebubekir Sıddîk (ra)'a biat etmede geç kaldığına dair rivayet edilen söz ise sahih bir senetle varit olmamıştır. Tam tersi bu sözün zıddı sahih olarak varit olmuştur. Ebu Saîd'in ve diğerlerinin sahih rivayetlerinde bu geçmektedir.[583]

c- İbni Teymiye diyor ki:

"Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın şöyle dediği tevatür olarak nakledilmiştir:

"Peygamberinden sonra bu ümmetin en hayırlısı Ebubekir, sonra Ömer'dir." Onun bu sözü çok sayıda yolla rivayet edilmiştir. Hatta bu yolların seksene baliğ olduğu da söylenmiştir. Yine onun *"Beni Ebubekir ve Ömer üzerine üstün tutan biri bana getirilirse ona iftira cezasını tatbik eder,onu kırbaçlarım."*[584] Yine o, kendisinin hilafet işine Ebubekir Sıddîk'tan daha çok hak sahibi olduğunu asla söylemediğini, bu hususta başka birileri için de "O, bu işe Ebubekir'den daha çok hak sahibidir" şeklinde bir söz söylenmediğini söylemiştir. Kendisinde Arap ya da Fars cahiliye eserleri görülen kişiler "Rasulullah (sav)'ın ev halkı bu işe daha çok hak sahibidir. Zira cahiliye döneminde Arap reislerinin ev halkını öne geçirirlerdi. Farslar da öyle. Onlar da hükümdarlarının ev halkını öne geçirirlerdi. Bu sözler ondan rivayet eden kişiden rivayet edilmiştir.[585]

---

580 Müsned-i Ahmed 1/170 Ahmed Şakir'in tahkikiyle isnadı sahihtir.

581 Musannef İbni Ebî Şeybe 15/24 Ebu Tarik el Ezdî'nin mürsellerindendir. Ebu Tarık sika ravilerdendir.

582 Fethu'l Bârî 7/495

583 Hilafetü Ebubekir es Sıddîk, Abdülaziz Süleyman 81

584 Minhâcü's Sünne 3/162

585 A.g.e. 3/26; Merviyyât-ı Ebî Muhnif 309

d- Ebubekir (ra)'ın Sıddîk olarak isimlendirilmesi ve Ali (ra)'ın onun hayırda her daim öne geçişi ve cesareti hususundaki şehadeti

Yahya Hakîm b. Sa'd anlatıyor:
Ali (ra)'ın yeminle şöyle dediğini işittim;
"Allah'a and olsun ki Ebubekir'in Sıddîk ismi gökten inzal edildi."[586]

Sıla b. Züfer el Absî anlatıyor:
Ali'nin yanında Ebubekir'den bahsedilmişti de o;
"O zikrettiğiniz kişi öne geçendir. Nefsim yed-i kudretinde bulunan Zâta and olsun ki hangi hayra yöneldiysek o, bizi o hayırda geçmiştir." dedi.[587]

Muhammed b. Akîl b. Ebî Talib anlatıyor:
"Bir defasında Ali bize hitap ediyordu;
"Ey insanlar, insanların en cesuru kim?" diye sordu. Biz;
"Ey Mü'minlerin Emiri sensin." dedik. Bunun üzerine o anlatmaya başladı:
"O, Ebubekir Sıddîk'tır. Bedir günü Rasulullah (sav) için bir gölgelik yapmıştık da "Rasulullah (sav)'in yanında kim duracak ve onu müşriklerin saldırısından koruyacak?" demiştik. Ebubekir'den başkası ayağa kalkmadı. O kılıcını kınından sıyırmış bir vaziyette duruyor ve yaklaşan müşrikleri kılıcıyla bertaraf ediyordu. Yine bir defasında Kureyşliler Rasulullah (sav)'i Kâbe'nin yanında tutup hırpalamaya başladılar ve ona;
"İlahları tek bir ilaha indiren sen misin?" diyorlardı. Allah'a and olsun ki onlara Ebubekir'den başkası yanaşamadı. O gün Ebubekir'in iki saç örgüsü vardı. Onlar arasına daldı, bir taraftan kavga ediyor, bir taraftan da "Yazıklar olsun size! Rabbim Allah'tır, dediği için bir adamı öldürecek misiniz? Halbuki o size Rabbinizden deliller de getirdi..." diyordu. (Kavga esnasında) Ebubekir'in saç örgülerinden biri koptu." (Anlatması bittikten sonra insanlara)
"Allah adına şimdi söyleyin bakalım şu iki adamdan hangisi daha hayırlı? Firavun hanedanına mensup olan iman sahibi kişi mi, yoksa Ebubekir mi?" diye sordu. İnsanlar bir şey demediler. Ali (ra) devam etti:
"Allah'a and olsun ki Ebubekir'in bir günü o kişiden daha hayırlıdır. O kişi imanını gizlediği halde Allah onu (Kur'an'da) övdü. Ebubekir ise bu uğurda canını ve kanını feda etmiştir." dedi.[588]

Hz. Ali namazları Hz. Ebubekir'in Arkasında Kılması

Ali (ra) Ebubekir Sıddîk (ra)'ın hilafetinden memnun idi. Tatbikatında ve

586 El Mu'cemu'l Kebîr, Taberânî 1/55Ravileri sikadır.
587 Evsat, Taberânî 7/207,208 İsnadı zayıftır.
588 El Müstedrek 3/67 Müslimin şartlarına göre sahihtir.

hükümlerinde ona katılıyordu. Ondan hediye kabul ediyor ve ona davalarını götürüyordu. Onun arkasında namaz kılıyordu. Onu seviyor, ona buğz edene buğz ediyordu.[589] Raşit halifelerin, ashabı kiramın, onlara tabi olanların ve onların girdiği yola girenlerin en büyük düşmanlarından biri olan Yakup el Şiî el Ğâlî buna şehadet etmekte ve Ebubekir (ra)'ın hilafet dönemini anlatırken bakın neler zikretmekte:

"Ebubekir, Rumlara karşı asker çıkarmayı murad etmişti. Rasulullah (sav)'in ashabından bir gurupla istişare etti. Kimi asker gönderme kimi de göndermeme yönünde görüş bildirmişti. Ali b. Ebî Talib ile istişare edince o, asker göndermesi yönünde görüş bildirmişti. Ebubekir Sıddîk (ra) ona;

"Eğer asker gönderirsek kazanır mıyız?" diye sordu. O;

" Hayırlı haberi şimdiden sana vereyim." dedi. Bunun üzerine Ebubekir Sıddîk (ra) kalktı ve insanlara bir konuşma yaptı. Onlara Rumlara karşı savaşmak üzere hazır olmalarını söyledi. Başka bir rivayette de şöyle nakledilmiştir:

Hz. Ebubekir, Hz. Ali'ye;

"Bu müjde nereden?" diye sordu. Hz. Ali;

"Bu müjdeyi Rasulullah (sav)'den işittim." dedi. Ebubekir;

"Rasulullah (sav)'den verdiğin bu müjde ile beni sevindirdin, Allah da seni sevindirsin, ey Hasan'm babası." dedi.[590] Yakubî yine şöyle diyor:

"Ebubekir döneminde kendisinden fıkıh ilmi alınanlar Ali b. Ebî Talib, Ömer b. Hattab, Muaz b. Cebel, Ubey b. Ka'b, Zeyd b. Sâbit ve Abdullah b. Mes'ûd idi.[591] Ebubekir Sıddîk (ra) Ali b. Ebî Talib (ra)'ın görüşünü diğer ashabın görüşlerine tercih etmişti. Bu da onların birbirleriyle ilişkisini ve Ali b. Ebî Talib'in halife nezdindeki konumunu göstermektedir.[592] Halid b. Velid (ra) halife Ebubekir Sıddîk (ra)'a Arap köylerinden birinde Lût kavminin yaptığı işi yapan bir adam bulduğunu yazdı. Bunun üzerine Ebubekir (ra) Rasulullah (sav)'in ashabını topladı,onlarla istişare etti. Ali (ra) da onlar arasındaydı. Ali (ra);

"Bu, tek bir ümmetin işlediği günahtır. Allahu Teala'nın onlara ne muamele ettiğini biliyorsunuz. Buna göre ben onun ateşte yakılması görüşündeyim. Diğer ashabın da görüşleri bu merkezde toplandı. Bunun üzerine Ebubekir (ra) Halid b. Velid (ra)'a onu yakmalarını emretti.[593]

Hz. Ali Hz. Ebubekir'in emirlerine aynen uyuyordu. Bir defasında Medine'ye kafirlerden bir heyet gelmişti. İslam orduları başta mürtetler olmak üzere başkaldıranlara karşı savaşmak ve onların kökünü kazımak üzere İslam

589 Şia ve Ehl-i Beyt, İhsan İlâhî Zahir 69
590 Tarihu'l Yakubî 2/132,133
591 A.g.e. 2/138
592 Eş Şia Ve Ehl-i Beyt 69
593 El Muğnî ve'ş Şerhu'l Kebir 12/220; El Muhatasar min Kitabi'l Muvafakat 51

memleketinin her bir cihetine dağılmıştı. Medine boş gibiydi. Hz. Ebubekir İslam devletinin başkenti olan Medine'ye gelen bu heyetin tehlikeli olabileceğini hissetti ve Medine'nin korunmasını emretti. Medine'nin önemli noktalarına askerler yerleştirdi ve onların da başına Ali, Zübeyr, Talha ve Abdullah b. Mes'ûd (radıyallahu anhum)u yerleştirdi. O heyet Medine'yi terk edinceye kadar bu nöbet devam etti.[594]

Onların birbirine karşı sevgisi, şefkati, muhabbeti ve mutabakatı ileri derecedeydi. Ehl-i Beyt'in efendisi ve Rasulullah (sav)'in torunlarının babası Hz. Ali Hz. Ebubekir'den hediyeler kabul ediyordu. Aynu't Temr gazasında ele geçirilen cariye Sahbâ'yı Hz. Ebubekir ona hediye etmişti. Sahbâ da ondan Ömer ve Rukiyye'yi dünyaya getirmişti.[595] Yine ona Yemâme harbinde ele geçen Havle binti Cafer b. Kays'ı hediye etmişti. Yemâme de ondan –Hasan ve Hüseyin (ra)'dan sonra ki- en üstün çocuğunu dünyaya getirdi. O, Muhammed b. el Hanefiyye idi. Havle, dinden dönen Hanefiyye kabilesine mensup olduğu için Hanefiyye lakabıyla biliniyordu, oğlu da o kabileye nispet edildi ve o isimle tanındı.[596] İmam Cüveynî sahabenin Ebubekir (ra)'a biat etmesi hususunda şöyle diyor:

"İstisnasız herkes Ebubekir (ra)'a itaat etti. Ali (ra) da ona itaat etti ve büyük bir kalabalık huzurunda ona biat etti. (Onun döneminde) Hanefiyyeoğullarına karşı gazaya çıktı.[597]

Onun ve çocuklarının Hz. Ebubekir'den mali hediyeler, humus, fey malları kabul ettiklerine dair çok sayıda rivayet vardır. Hz. Ebubekir döneminde humus ve fey dağıtma görevi Hz. Ali'deydi. Bu mallar onun elindeydi. Sonra Hz. Hasan'a, sonra Hz. Hüseyin'e geçti. Sonra Hasan b. Hasan'a, sonra da Zeyd b. Hasan'a geçti.[598]

Hz. Ali beş vakit namazını mescitte Hz. Ebubekir'in arkasında kılıyordu. Onun imamlığına razı idi. Onunla ittifak halinde olduğunu her daim izhar ediyordu.[599]

Hz. Ali Hz. Ebubekir'den hadis rivayet ediyordu. Esma binti Hakîm el Fezârîden nakledildiğine şöyle demiştir:

"Ali'nin şöyle dediğini işittim: Rasulullah (sav)'den bir ilim işittiğimde Allah onunla beni faydalandırmıştır. Bir başkası bana rivayet ettiğinde ise ona yemin verdirir, ondan sonra onu tasdik ederim. Ebubekir –ki o doğru söyler- bana şöyle nakletti: Rasulullah (sav)'den şöyle işittim:

"Hiçbir kul yoktur ki bir günah işlesin de ondan sonra güzelce abdest al-

---

594 Tarihu't Taberî 4/64; Eş Şia ve Ehl-i Beyt 71
595 Tabakât 3/20; El Bidâye ve'n Nihâye 7/331-333
596 Tabakât 3/20
597 İrşad, Cüveynî 428
598 Eş Şia ve Ehl-i Beyt 72
599 A.g.e. 72

sın, iki rekat namaz kılsın, sonra da Allah'a istiğfar etsin,Allah onu muhakkak bağışlar."[600]

Rasulullah (sav) vefat edince ashabı kiram ihtilafa düştü. Kimileri;

"Onu Baki kabristanlığına defnedelim." dedi. Kimileri;

"Onu ashabının ön kısmına defnedelim." dedi. Hz. Ebubekir;

"Geri durun. Zira Nebi (sav)'in yanında diri iken de ölü iken de ses yükseltmek uygun değildir." dedi. Hz. Ali;

"Ebubekir güvenilir biridir." dedi. Hz. Ebubekir

"Rasulullah (sav) bana "Peygamberler öldükleri yere defnedilirler." buyurdu.[601]

Ali (ra) Ebubekir (ra)'ın Kur'an-ı Kerim'i iyi bildiğine şehadet etmektedir. Abdu'l-Hayr'dan nakledildiğine göre şöyle demiştir: Ali'nin şöyle dediğini işittim:

"Mushaf'tan en çok nasibini alan Ebubekir'dir. Kur'anı ilk toplayan (ezberleyen) odur."[602]

Hz. Sıddîk, Hz. Fatıma ve Peygamber (sav)'in Mirası

Aişe (ra) anlatıyor:

"Fatıma ve Abbas, Ebubekir'e geldiler. Rasulullah (sav)'in mirasını istiyorlardı. Fedek'teki araziyi ve Hayber'deki payını istiyorlardı. Hz. Ebubekir onlara;

"Rasulullah (sav)'in "(Biz peygamberler) mirasçı olmayız. Bizim bıraktığımız sadakadır." buyurduğunu işittim. Ancak Muhammed (sav)'in ev halkı bu maldan yer." dedi.[603]

Başka bir rivayette Hz. Ebubekir (ra) şöyle diyor:

Rasulullah (sav)'in yaptığı hiçbir şeyi terk etmedim. Onun işlerinden birini zayi etmekten korkarım.[604]

Aişe (ra)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Rasulullah (sav) vefat ettikten sonra hanımları Osman b. Affanı Rasulullah (sav)'den kalan miraslarını istemek üzere Ebubekir'e göndermek istiyorlardı. Bunun üzerine ben;

---

600 Müsned-i Ahmed 47

601 Müsned-i Ahmed 1/8 Ahmed Şakir "İsnadı zayıftır." demiştir. İbni Hacer Feth adlı eserinde (1/631) isnadının sahih olduğunu, ancak Mevkuf olduğunu beyan etmiştir.

602 El Muhtasar Min Kitabi'l Muvafakat 44

603 Buhârî 6726

604 Müslim 1759

"Rasulullah (sav) "(Biz peygamberler) mirasçı olmayız. Bizim bıraktığımız sadakadır." buyurmadı mı? dedim.[605]

Ebu Hureyre (ra)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Rasulullah (sav) şöyle buyurdu:

"Benim vereselerime dinar kalmaz. Bıraktıklarım hanımlarımın nafakası ve hizmetlilerimin masrafı çıktıktan sonra sadakadır."[606]

Hz. Ebubekir'in de Rasulullah (sav)'in hadisine imtisalen uyguladığı budur. Bu sebeple o;

"Rasulullah (sav)'in yaptığı hiçbir şeyi terk etmedim." demiştir.[607] Yine o;

"Allah'a and olsun ki Rasulullah (sav)'in yaptığını gördüğüm bir şeyi asla terk etmem." demiştir.[608]

Hz. Ebubekir delili ortaya koyduktan sonra Hz. Fatıma bu hususta nizayı kesmiştir. Delili gördükten sonra hakka boyun eğmiş ve Rasulullah (sav)'in sözüne ram olmuştur. İbni Kuteybe şöyle diyor:

"Fatıma (ra)nın Ebubekir (ra)'a miras meselesinde karşı çıkması yadırganacak bir şey değildir. Zira o Rasulullah (sav)'in bu hususlaki hadisini bilmiyordu. O da -başkaları babalarına mirasçı olduğu gibi- babasına mirasçı olacağını zannediyordu. Ne var ki Rasulullah (sav)'in bu hususlaki hadisi kendisine söylenince o bu davadan vazgeçti.[609] Rasulullah (sav)'in mirası meselesinde Rafiziler haddi aştılar da aştılar. Peygamberlerin miras bırakmayacağına dair sahih hadisleri görmezden gelerek haktan ve doğrudan saptılar. Hatta bu hususu hilafet meselesinin bir uzantısı olarak ele aldılar ve Sahabe-i Kiramı -Allah hepsinden razı olsun- Ehl-i Beyt'e karşı zulüm etmekle suçladılar. Suçladıkları kişilerin başında da Ebubekir Sıddîk ve Ömer Faruk (ra) gelmektedir. Onları Ehl-i Beytin hilafet haklarını ve malî haklarını gasp eden kişiler olarak gördüler. Rafiziler bu iki meseleyi birlikte işlemişler ve Fedek arazisine ve diğer miras mallara el konulduğu için Ashabı Kiramın Ebubekir (ra)'ın hilafetine ses çıkarmadığını ileri sürmüşlerdir.[610]

Rafizilerin kitaplarına bakıldığında onların "(Biz peygamberler) mirasçı olmayız. Bizim bıraktığımız sadakadır." Hadisini kabul etmediklerini ve bu hususta kendilerine göre deliller ileri sürdüklerini görürüz. Onlardan bir kısmını nakledelim:

1- Onlar, bu hadisin Ebubekir Sıddîk (ra) tarafından uydurulduğunu söylemektedirler. Hûlî bu hususta şöyle diyor:

---

605 Buhârî 6730; Müslim 1758
606 Buhârî 6729
607 Müslim 1758
608 Buhârî 6726
609 Te'vîlü Muhtelefi'l Hadis 1/19
610 El Akîdetü Fî Ehli'l Beyti Beyne'l İfrat ve't Tefrit 435

"Fatıma, Ebubekir'in uydurduğu "Bizim bıraktığımız sadakadır" şeklindeki hadisi kabul etmedi. Ebubekir ise bu hususta yalnız kaldığı rivayete sığındı."[611] Meclisî ise Ebubekir ve Ömer (ra)nın Fedek arazilerine el koyduğunu söyledikten sonra şöyle diyor:

"İşte onlar bu sebeple bu çirkin iftiraya başvurdular ve "(Biz peygamberler) mirasçı olmayız. Bizim bıraktığımız sadakadır." Sözünü uydurdular."[612] Humeynî de bu hususta şöyle diyor:

"Nebi (sav)'e nispet edilen hadis sahih değildir. Bu söz Nebi (sav)'in zürriyetinin mahrum bırakılması için söylenmiş bir sözdür."[613]

Bunlara cevap verelim:

Onların bu sözü tam bir yalan ve açık bir iftiradır. Zira bu hadisi rivayet eden sadece Ebubekir (ra) değildir. Bu hadisi Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Sa'd, Abdurrahman b. Avf, Abbas b. Abdülmuttalib, Rasulullah (sav)'in eşleri, Ebu Hureyre ve Huzeyfe b. Yemân –Allah hepsinden razı olsun- rivayet etmişlerdir.[614] Bu hususta İbni Teymiye şöyle demektedir:

"Bu hadisin bu kişilerden rivayeti Sahih ve Müsned kitaplarda mevcuttur. Hadis ilmiyle iştigal edenler bunu bilir. Ebubekir bu hadisin rivayetinde tek kalmıştır, diyen kişinin bu sözü onun ya aşırı cehaletine ya da sahtekârlığına delalet etmektedir."[615]

İbni Kesir de bu hususta şöyle demektedir:

"Rafizilerin bu itikadı batıldır. Ebubekir Sıddîk bu hadisin rivayetinde tek kalmış olsaydı bile yeryüzündekilerin tamamına onun rivayetini kabul etmek ve bu hususta ona boyun eğmek vacip olurdu."[616] El Akîdetü Fî Ehli'l Beyt Beyne'l İfrat Ve't Tefrit adlı değerli kitabın yazarı Dr. Süleyman b. Recâ es Sehîmî şunu söylüyor:

"Rafiziler nezdinde beşinci masum imam olarak kabul edilen Cafer Sadık'ın Rasulullah (sav)'den şu sözü naklettiğini Kuleynî, Saffâr ve Müfîd nakletmektedir;

"Kim ilim talebi ile bir yola girerse Allah onu cennet yoluna sokar. Alimler emin kişilerdir. Takva sahipleri kalelerdir. Vasiler efendi olanlardır. Alimin abide olan üstünlüğü dolunay gecesindeki ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Alimler peygamberlerin varislerdir. Onlar dinar ve dirhem bırakmazlar. Onlar ilim bırakırlar. Ondan alan büyük bir pay almış demektir."[617] Bir diğer rivayette de şöyle nakledilmiştir:

---

611 Minhacü'l Kerâme (Minhacü's Sünne ile birlikte) 4/193
612 Hakku'l Yakîn 191
613 Keşfü'l Esrar Li'l Humeynî 13-133
614 El Akîdetü Fî Ehli'l Beyt 444
615 Minhacü's Sünne 4/199
616 El Bidâye Ve'n Nihâye 5/250
617 Kâfî, Kuleynî 1/32-34

"Alimler peygamberlerin varisleridir. Zira peygamberler dirhem ve dinar miras bırakmazlar. Onlar hadisler miras bırakırlar."[618]

2- Onlar bu hadisin, *"Allah çocuklarınız hakkında, erkeğe iki kızının hissesi kadar tavsiye eder."*[619] ayetine ters düştüğünü iddia etmişler ve "Allah, Peygamberini bu emirden hariç tutmamıştır." demişlerdir.[620]

Hakikat şu ki; hitap muhatap alınanlara şamildir. Burada Nebi (sav)'in muhatap olmasını gerekli kılan hiçbir şey yoktur.[621] O, diğer kişilerle mukayese edilemez. O, bütün mü'minlere kendilerinden daha yakındır. Bu sebeple Allah, zekat ve sadaka almayı ona haram kılmıştır. Başkalarına mahsus olmayan şeyler ona mahsus kılınmıştır. Ona ve diğer peygamberlere (as) mahsus kılınan şeylerden biri de onlara mirasçı olunamamasıdır. Onların nübüvveti üzerinde "Onlar dünya talebi için bu harekete giriştiler ve kazandıklarını da varislerine bıraktılar." Herhangi menfi bir şüphe oluşmasın diye Allahu Teala onları o menfi şüpheler oluşmadan önce korumuştur. Diğer insanlar için –peygamber olmadıklarından dolayı- böyle bir şey söz konusu değildir. Nitekim Allahu Teala peygamber (sav) efendimizi nübüvvet sebebiyle yazı yazmaktan ve şiir söylemekten korumuştu. Halbuki başkası için böyle bir şeye ihtiyaç yoktur.[622]

Rafizilerin bu ayeti delil göstermelerine dair İbni Kesir şöyle diyor:

"Rasulullah (sav) diğer peygamberlerden de ayrı olarak özel hükümlere muhataptı. Onun dışındaki peygamberlerin miras bıraktıkları takdirinde -ki doğrusu bu değildir- başta Ebubekir (ra) olmak üzere Sahabe-i Kiram'dan yapılan bu rivayet onun (sav) özel hükme muhatap kılındığını açıklar. Sadece bununla bile onların delillerinin batıl olduğu ortaya çıkmaktadır.

3- Onlar şöyle demektedirler: Peygamber (as)'ın mirasçı olmadığını söylemek ve bu hadisle delil getirmek *"Süleyman, Davud'a mirasçı oldu."*[623] ayetine muhaliftir. Yine Allahu Teala'nın, peygamberi Zekeriyya (as)'dan hikaye ettiği şu ayete muhaliftir. *"Doğrusu ben; kendimden sonra yerime geçecek yakınlarımın iyi hareket etmeyeceklerinden korkuyorum. Karım da kısırdır. Bana katından bir oğul bağışla. Ki bana ve Yakuboğullarına mirasçı olsun. Rabbim; onu razı olunan kıl."*[624]

Daha sonra da "Miras, malı ve bu manadaki şeyleri gerekli kılar. Kimse bu ayette kastedilenin -mal değil de- ilim olduğunu söylemesi mümkün değildir." demişlerdir.[625]

---

618 A,g,e. 1/32-34; Besâirü'd Derecât, Saffâr 10,11; El İhtisâs, Müfîd 4; İlme'l Yakîn, Kâşânî 2/747
619 Nisâ 11
620 Minhacü'l Kerâme 4/194
621 Minhacü's Sünne 4/195,195; El Akîdetü Fî Ehli'l Beyt 445
622 Minhacü's Sünne 4/194,195; El Akîdetü Fî Ehli'l Beyt 445
623 Neml 16
624 Meryem 5,6
625 Minhâcü'l Kerâme 109

Onlara şu şekilde cevap veririz:

"Miras; cins isimdir. Bunun kapsama alanına çok çeşitli şeyler girer. İlim, nübüvvet, mülk ve intikale müsait olan her bir şeyde kullanılır. Nitekim Allahu Teala şöyle buyurmuştur:

"Sonra bu Kitabı seçtiğimiz kullarımıza miras bıraktık."[626] Yine şöyle buyurmuştur:

"İşte varis olanlar, onlardır. Onlar ki; Firdevs'e varis olacaklardır ve orada ebedi kalıcıdırlar."[627] Bu hususta daha başka ayeti kerimeler de vardır. Buna göre *"Süleyman Davud'a mirasçı oldu."*[628] ayeti ve *"Ki bana ve Yakuboğullarına mirasçı olsun."*[629] ayeti mal miras cinsine delalet eder, mal mirasına değil. Çünkü Davud (as)'ın Süleyman (as)'dan başka çok sayıda çocuğu vardı. Buna göre de Süleyman (as)'ın, babasının bütün malına mirasçı kılındığı düşünülemez. Binaenaleyh Süleyman (as)'ın mirasçı olduğu şey ilim, nübüvvet ve benzeri şeylerdi. Mal mirası değildi. Ayrıca bu ayet Süleyman (as)'ı medh etmek ve ona ihsan edilen nimetleri beyan etmek üzere indirilmiştir. Mirasın mal mirası olduğu söylenirse bunda medh olmaz. Zira bu mirasta bütün insanlar müşterektir ve bu, normal vakalardan biridir. *"Ki bana ve Yakuboğullarına mirasçı olsun."*[630] ayetinde de kastedilen mal mirası değildir. Zira o, Yakupoğullarının mal mirasçısı olmamıştır. Eğer onlar mirasçı olmuşlarsa onların mirasını oğulları ve sair vereseleri almıştır.[631]

"Gerçekten ben, arkamdan yerime geçecek varislerden endişedeyim."[632] sözü de mal mirasına delalet etmez. Zira Zekeriyya (as) kendisi öldükten sonra onların, malını almalarından kokmuyordu. Zira bu korkulacak bir şey değildi. Çünkü onun bilinen yüklü bir miktarda malı yoktu. O marangozdu. Müslim'de geçtiği üzere günlük nafakasını el emeğiyle temin ediyordu.[633] Yüklü miktar da serveti yoktu ki ona mirasçı olsun diye Allah'tan bir çocuk istesin. Bu iki ayette zikredilen verasetten kastedilen şeyin nübüvvet ve onun (as) sahip olduğu makamı olduğu anlaşılmaktadır.[634]

Kurtubî bu ayetin tefsirinde şöyle diyor:

"O, Allahu Teala'dan malına mirasçı olsun diye oğul istememiştir. Zira peygamberler mirasçı olmazlar. Bu ayetin iki farklı yorumundan doğru olanı budur. Çünkü Zekeriyya (as) ilim ve nübüvvet verasetini kastetmiştir. Mal verasetini değil. Nitekim Rasulullah (sav) *"Biz (peygamberler) mirasçı olmayız.*

---

626 Fâtır 32
627 Mü'minûn 10,11
628 Neml 16
629 Meryem 5,6
630 Meryem 5,6
631 Minhâcü's Sünne 4/222-224
632 Meryem 5
633 Müslim 2379
634 Minhâcü's Sünne 4/225; El Bidâye Ve'n Nihâye 5/253; El Akîdetü Fî Ehli'l Beyt 448

Terekemiz sadakadır."[635] buyurmuştur. Bu hadis *"Süleyman Davud'a mirasçı oldu."*[636] ayetini ve *"Ki bana ve Yakuboğullarına mirasçı olsun."*[637] ayetini tahsis etmektedir. Zira Süleyman (as) babası Davud (as)'dan mal miras almamıştır. Onun ondan aldığı miras ilim ve hikmettir. Yahya (as)'ın Yakuboğullarına mirasçı oluşu da böyledir. Rafizilerin dışındaki ehli ilim bu şekilde söylemiştir.[638]

Şuna da işaret etmek yerinde olacaktır: Rafiziler Rasulullah (sav)'in miras bıraktığını, ancak bu mirası sadece kızı Fatıma (ra)ya bıraktığını söylemişlerdir. Onlar Rasulullah (sav)'e Fatıma (ra)'dan başka kimsenin mirasçı olamadığına inanmışlardır. Delil getirdikleri ayetlerin ifade ettiği manadan dışarı çıkarak Rasulullah (sav)'in hanımlarını ve asabesini dışarıda bırakmışlardır. Sadûk, Ebu Cafer el Bakırdan senediyle şunu rivayet etmiştir: "Vallahi hayır, Rasulullah (sav) ne Abbas'a ne de Ali'ye miras bırakmamıştır. Ona Fatıma'dan başka kimse varis olmamıştır."[639] Yine Sadûk, Kuleynî ve Tûsî, Bakır'a dayanan isnatlarıyla şunu nakletmişlerdir: "Ali (ra) Rasulullah (sav)'in ilmine, Fatıma (ra) da terekesine varis olmuştur."[640] Başka bir yerde de Fatıma (ra) da bu mirastan hariç kılmışlar ve "Kadınlar akara mirascı olamaz" demişlerdir. Kuleynî kitabında "Kadınlar akar cinsinden hiçbir şeye mirasçı olamazlar" başlığı altında çeşitli rivayetler serd etmiştir. Onlardan bir kaçını nakledelim:

"Ebu Cafer Sadık'tan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Kadınlar arazi ve akar cinsinden şeylere mirasçı olmazlar."[641] Sadûk, senedi Meyser'e dayanan bir rivayeti naklediyor: Ona (Sadık'ı kastediyor) Kadınlara miras hakkı olarak ne var? diye sordum. Şöyle dedi: "Arazi ve akar cinsinden olan şeyler üzerine onların miras hakkı yoktur."[642] "Biz peygamberler mirasçı olmayız" hadisini delil olarak kabul etmeseler de buna göre Fatıma (ra)'nın miras almaya hak sahibi olmadığı gözükmektedir. Onların itikadına göre kadın unsuru arazi ve akara mirasçı olamazken Fatıma (ra) Fedek'i nasıl istemiştir. Fedek'in akar olduğu hususunda da kimsenin şüphesi yoktur.[643] İşte bütün bunlar onların cehaletlerinin yanı sıra yalanlarına ve çelişkilerine delalet etmektedir.[644]

Onlar bu hususta uydurma rivayette de bulunurlar. Buna göre Ebubekir Sıddîk (ra) Fatıma (ra)'dan şahitler getirmesini istemiş. O da Ali (ra)'ı ve Ümmü Eymen (ra)'yı getirmiş. O (Sıddîk) da onların şehadetini kabul etmemiş. Bu, apaçık bir yalan. Hammâd b. İshak diyor ki:

---

635 Buhârî 3093; Müslim 1757
636 Neml 16
637 Meryem 5,6
638 Tefsiru'l Kurtubî 11/35-45
639 Men Lâ Yahduruhu'l Fakîh 4/190,191; Akîdetü Fî Ehli'l Beyt 451
640 El Kâfî, Kuleynî 7/137; Akîdetü Fî Ehli'l Beyt 451
641 A,g,e. 7/137
642 Eş Şiatü Ve Ehli'l Beyt 89
643 A,g,e. 98
644 El Akîdetü Fî Ehli'l Beyt 452

"Birilerinin hikaye ettiği şu hikayeye gelince; Fatıma (ra) Fedek'i istemiş ve Rasulullah (sav)'in onu kendisine verdiğini zikretmiş. Ali (ra) da buna şahitlik etmiş. Ebubekir (ra) da kocası olduğu için onun hanımı lehindeki şehadetini kabul etmemiş. Bu, tamamen asılsız bir hikaye. Fatıma (ra)nın böyle bir iddiada bulunduğuna dair sabit bir rivayet kesinlikle yok. Bu, tamamen asılsız uydurma bir hikaye."[645]

Sünnet ve İcma-ı Ümmet Peygamber (sav)'in Mirasçı Olmadığına Delalet Etmesi

İbni Teymiye diyor ki:

Peygamber (sav)'in mirasçı olmadığı hususu sahih sünnetle ve sahabenin icmaıyla sabittir. Bunların her ikisi de kat'î delildir. Miras ayetinin umum ifade etmesi ise zannîdir. Zannî olan bir delilin kat'î olan bir delilin hükmünü ortadan kaldırması düşünülemez. Bir de umum ifade etse bile tahsis edilmiştir. Zira bu hadisi sahabeden çok sayıda kişi değişik zamanlarda rivayet etmiş ve kimse de buna karşı çıkmamıştır. Hatta her biri bunu kabul ve tasdikle karşılamıştır. Bu sebeple Rasulullah (sav)'in hanımlarından hiç biri miras talebinde ısrar etmemiştir. Yine Rasulullah (sav)'in amcası miras talebinde ısrar etmemiştir. Kim miras talebinde bulunmuşsa o, bu hadisi öğrendikten sonra bu talebinden vazgeçmiştir. Ali (ra)'ın hilafet dönemine kadar bu böyle devam etmiş ve hiç kimseye miras payı verilmemiştir.[646] Hz. Osman Zi'n Nûreyn'den sonra hilafete Hz. Ali geçti. Fedek ve diğer araziler onun hükmü altına girdi. O da –selefinin yaptığı gibi- ne Fatıma'nın çocuklarına, ne Peygamber (sav)'in hanımlarına, ne de Abbas'm çocuklarına bir şey vermedi. Eğer bu, zulüm olsaydı, bunu kaldırmaya gücü yetiyordu. Bu, Muaviye ve taraftarlarıyla savaşmaktan daha kolaydı. Çok büyük savaşlara imza atan Hz Ali'nin çok basit bir hususta hak sahibi kişilere haklarını vermemesi düşünülebilir mi?[647]

İbnu'l Cevzî'nin de kitabı *Telbîsü İblis*'te bildirdiği üzere Abbasi halifesi Seffah bu meselede kendisiyle tartışanlara bu hususta Hulefa-i Raşidi'nin icmaı olduğunu söylemiştir. İbnu'l Cevzî naklediyor:

"Bize nakledildiğine göre (Abbasi halifesi) Seffah bir gün insanlara konuşma yaptı. Ali (ra)'ın torunlarından biri ayağa kalktı ve;

"Ben, Ali (ra) evladındanım. Ebubekir, Fedek arazisini Fatıma'dan almak suretiyle bana zulmetti." dedi. Seffah;

"Sonra size zulmetmeye devam etti, öyle mi?" diye sordu. Adam;

"Evet" dedi. Seffah;

---

645 Minhâcü's Sünne 4/236-238
646 Minhâcü's Sünne 4/220
647 A.g.e. 6/347

"Ondan sonra hilafete kim geçti." diye sordu. Adam;

"Ömer" dedi. Seffah;

"O da size zulmetmeye devam etti, öyle mi?" diye sordu. Adam;

"Evet" dedi. Seffah;

"Ondan sonra hilafete kim geçti?" diye sordu. Adam;

"Osman" dedi. Seffah;

"O da size zulmetmeye devam etti, öyle mi?" diye sordu. Adam;

"Evet" dedi. Seffah;

"Peki ondan sonra hilafete kim geçti?" diye sordu. Bu soru üzerine adam bir şey diyemedi. Etrafına bakmaya ve kaçacağı yeri aramaya başladı.[648]

Hz. Ebubekir'in bu ictihadı Hz. Fatıma'nın neslinden gelenler tarafından da tasvip görmüştür. Beyhakî'nin rivayet ettiğine göre Fudayl b. Merzûk anlatıyor:

Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib şöyle dedi:

"Ebubekir'in yerinde ben olsaydım Fedek hususunda aynı hükmü verirdim."[649]

Ebu'l Abbas Kurtubî, Hz. Ali'den itibaren bütün Ehl-i Beytin ve bütün Abbasoğullarının bu hususta ittifak halinde olduğunu nakletmiştir. Rasulullah (sav)'in sadakası onların elindeydi. Ancak onlar bu sadakayı mülk edinmiyorlar, Allah yolunda infak ediyorlardı. Kurtubî şöyle diyor:

"Ali (ra) hilafete geçtiğinde bu hususta selefi Ebubekir, Ömer ve Osman'ın (Allah onlardan razı olsun) tatbikatını değiştirmemiştir. Ne ona el koymuş, ne de onu miras olarak taksim etmiştir. Kendisinden öncekilerin oradaki tasarrufu nasılsa o şekilde tasarruf etmiştir. Daha sonra o arazinin tasarrufu Hz. Hasan'a, sonra Hz. Hüseyin'e, sonra Ali b. Hüseyin'e, sonra Hüseyin b. Hasan'a, sonra Zeyd b. Hasan'a, sonra Abdullah b. Hüseyin'e geçti. Daha sonra da Ebubekir Burkânî'nin sahihinde zikrettiği üzere Abbasoğullarına geçti. Onlar Ehl-i Beytin büyükleriydi. Onlar şiiler ve şii imamları nezdinde itibarı olan kişilerdir. Onlardan hiç birinin o araziye sahiplenmek istediği ya da mirasçı olmak istediği nakledilmemiştir. Şiîlerin dediği doğru olsaydı Ali (ra) ya da Ehl-i Beyten biri onu alırdı. Zira buna muktedirdiler.[650]

İbni Kesir diyor ki:

"Bu hususta Rafiziler cehaletle konuşmaktadır. Bilmedikleri bir hususta kendilerini zora sokmuşlar ve yalanlar uydurmuşlardır. Tabii ki bu abesle iştigalden başka bir şey değildir. İşleri olduğu gibi bir düşünseler Ebubekir (ra)'ın faziletini idrak edecekler ve bu hususta onun -herkesin kabul etmek mecburi-

---

648 Telbîsü İblis 135

649 Tarihu'l Medine 1/200; El Bidâye Ve'n Nihâye 5/253

650 El Müfhim, Kurtubî 3/564

yetinde kalacağı- bir mazereti olduğunu anlayacaklar. Ancak onlar şüpheye sarılmakta ve sahabe, Tabiîn ve onlardan sonra gelen muteber İslam alimlerine itibar etmemektedirler.[651]

Hz. Fatıma ile Hz. Ebubekir'in Birbirine Karşı Müsamahakârlığı

Hz. Fatıma'nın daha sonra Hz. Ebubekir'den razı olduğuna ve bu hâl üzere vefat ettiğine dair sahih rivayetler mevcuttur. Beyhakî, Şâbî'den rivayet ediyor:

"Fatıma hastalandığında Ebubekir Sıddîk geldi ve içeri girmek için izin istedi. Ali;

"Ey Fatıma! Ebubekir geldi, içeri girmek için izin istiyor. (girsin mi?)" diye sordu. Fatıma;

"Ona izin vermemi ister misin?" diye sordu. Ali (ra);

"Evet" dedi. Fatıma izin verdi, Ebubekir de içeri girdi, geçmiş olsun demeye gelmişti. Şöyle dedi:

"Allah'a and olsun ki, evimi, malımı, ailemi ve aşiretimi bırakmışsam ancak ve ancak Allah rızasını, Rasulünün rızasını ve siz Ehl-i Beytin rızasını kazanmak için bırakmışımdır." dedi. Sonra ondan rızalık istedi, o da ondan razı oldu.[652] İbni Kesir bu hadis hakkında şöyle demiştir:

"Bunun isnadı ceyyid ve kavidir. Anlaşıldığına göre Âmir eş Şâbî bunu Ali (ra)'dan ya da ondan işiten birinden işitmiştir.[653]

Hz. Fatıma'nın Hz. Ebubekir'e karşı nefret duyduğunu söyleyen Rafizilerin iddialarının çürüklüğü görülmüş oldu. İşin başında ona küsmüşse de daha sonra ondan razı olmuş ve ondan razı olarak terk-i dünya eylemiştir. Ona karşı sevgisinde sadık olduğunu söyleyen her bir kişiye düşen görev de onun razı olduğu kişiden razı olmaktır.[654] Hz. Aişe'den rivayet edilen şu hadis buna ters değildir:

"Muhammed (sav)'in aile halkı bu maldan yemektedir. Allah'a and olsun ki ben Rasulullah (sav)'in sadakasından herhangi bir şeyi yaşadığı dönemde olduğu hâlden başka bir hâle dönüştürmem ve o hususta Rasulullah (sav)'in yaptığından başka bir şey yapmam. Ebubekir Fatıma'ya ondan bir şey vermedi. Fatıma da uzak durdu ve ölünceye kadar da onunla konuşmadı.[655] Hz. Aişe burada bildiğini söylemiştir. Ancak diğer hadiste daha fazla bilgi var. O da; Hz. Ebubekir'in Hz. Fatıma'yı ziyaret ettiği, onunla konuştuğu ve ondan razı kaldığı

---

651 El Bidâye Ve'n Nihâye 5/251-253
652 Sünenü'l Kübrâ, Beyhakî 6/301
653 El Bidâye Ve'n Nihâye 5 /253
654 El İntisâr Li's Sahab Ve'l Âl 434
655 Buhârî 4240; Müslim 175

bilgisidir. Hz. Aişe'nin verdiği bilgi menfi, Şâbî'nin verdiği bilgi müspettir. İlim ehli bilir ki müspet haber menfi habere tercih edilir. Zira müspet haber menfi haberi veren nezdinde sabit olmayabilir. Bu meselede olduğu gibi. Çünkü Hz. Ebubekir'in, Hz. Fatıma'yı ziyaret etmesi insanlar arasında duyulacak kadar büyük bir hadise değildir. Bu tip ziyaretler, şahit olanlar dışındakilere gizli kalan normal hadiselerdir. İnsanlar bu tip hadiseleri duyurulması gereken haberlerden addetmezler. Ayrıca alimler, üç günden çok küs durmanın haram oluşu sebebiyle Hz. Fatıma'nın böyle bir şeye tevessül etmediğini, ancak konuşmaya ihtiyaç duymadığı için konuşmadığını zikretmişlerdir.[656] Kurtubî (yukarda naklettiğimiz) Hz. Aişe'den nakledilen hadisi şerifin açıklamasını yaparken şöyle demiştir:

"Fatıma (ra) babasını kaybedişinin verdiği üzüntü sebebiyle ve evden çıkmaması sebebiyle Ebubekir (ra) ile karşılaşmamıştır. Ravi (Hz. Aişe) bunu uzak durdu kelimesiyle ifade etmiştir. Zira Rasulullah (sav) "Hiçbir müslümana üç günden fazla kardeşiyle konuşmaması helal değildir." buyurmuştur. Ashabı Kiram içinde helali ve haramı en iyi bilenlerden biri de o idi. Rasulullah (sav)'in hadisine muhalif davranmaktan en uzak duran kişi de o idi. Hem Rasulullah (sav)'in bir parçası ve hem de cennet kadınlarının efendisi olan biri niye böyle olmasın ki?"[657]

Nevevî bu hususta şöyle diyor:

"Hz. Fatıma'nın, Hz. Ebubekir'den uzak durduğu şeklindeki rivayetler onunla karşılaşmadığı şeklinde anlaşılmalıdır. Bu, haram olan uzaklaşma –ki o da; selam alıp vermeyi terk etme ve karşılaşıldığında da ondan yüz çevirmedir- değildir. "Ölünceye kadar da onunla konuşmadı" sözü de bu hususta onunla konuşmadı, ya da kısa zaman içinde vefat ettiği için onunla konuşma durumu hasıl olmadı şeklinde anlaşılmalıdır. Onların bir yerde karşılaştıkları ve birbirlerine selam vermeyip konuşmadıkları şeklinde bir rivayet de bize nakledilmemiştir.[658] Fatıma (ra) mahlukatın efendisini kaybetmişti. Bu, bütün musibetleri gölgede bırakan bir musibetti. Ayrıca o, yatak hastası haline gelmişti. Değil İslam halifesi, kimseyle görüşemiyordu. Ki İslam halifesinin de büyük meşguliyetleri vardı. Ümmetin işleriyle ilgileniyordu. Başta riddet savaşları olmak üzere büyük gaileler İslam Devletini meşgul ediyordu. Ayrıca Hz. Fatıma babasına mülaki olacağını biliyordu. Zira Rasulullah (sav) efendimiz, ehl-i beytten kendisine ilk mülaki olacak olanın o olduğunu kendisine müjdelemişti.659 Böyle bir müjdeyi alan kişinin dünya işleri ile ilgisi ne kadar olur?Aynî'nin naklettiği üzere Mühelleb'in şu sözü ne kadar güzeldir:

"Onların (Hz. Fatıma ve Hz. Ebubekir) karşılaştıklarına ve birbirleriyle

---

656 El İntisâr Li's Sahab Ve'l Âl 434
657 El Müfhim 12/73
658 Şerhu Sahih-i Müslim 12/73
659 Müslim 2450

selamlaşmadıklarına dair bir rivayet bize nakledilmemiştir. Hz. Fatıma evine kapanmış, ravi de bunu "uzak durdu" sözüyle ifade etmiştir."[660]

Hz. Ebubekir ile Hz. Fatıma arasındaki bağlar çok güçlüydü. Hz. Ebubekir'in hanımı Esma binti Ümeys hastalığı esnasında Hz. Fatıma'ya bakıyordu. Son demlerine kadar onun yanındaydı. Onun yıkanması ve kabrine nakledilmesi işine de iştirak etmişti. Hz. Fatıma'nın bakımını Ali (ra) yapıyordu. Ancak Esma binti Ümeys de ona yardımcı oluyordu. Fatma (ra) vasiyetinde kefenlenmesi, defnedilmesi ve cenazesinin teşyii işleriyle Esma (ra)nın ilgilenmesini istemişti. Esma (ra) da onun bu vasiyetini yerine getirdi.[661] Hz. Fatıma, Hz. Esma'ya;

"Kadının üzerine bir örtü örtülüyor da o örtü onu belli ediyor, bu hoşuma gitmiyor." demişti. Bunun üzerine Hz. Esma;

"Ey Rasulullah (sav)'in kızı, Habeşistanda gördüğüm bir şeyi sana göstereyim mi?" dedi. Sonra yaş hurma dalları getirilmesini istedi. Getirilince de onları önce güzelce bir döşedi, sonra da üzerine bir örtü serdi. Bunun gören Hz. Fatıma;

"Bu ne güzel şey! Bu şekilde erkek olmadığı kadın olduğu anlaşılır. " dedi.[662]

İbni Abdilber anlatıyor:

İslam'da naşı örtülen ilk kişi Fatıma (ra), ondan sonra da Zeyneb binti Cahş (ra)tır.

Fatıma (ra) hastaydı, Ali (ra) beş vakit namazı mescitte kılıyordu. Ebubekir Sıddîk (ra) Rasulullah (sav)'in kızının durumunu eşi Ali (ra)'dan soruyordu. Bazılarının zannettiği gibi kayıtsız değildi. Ayrıca hanımı Esma (ra), Fatıma (ra)ya hizmet ediyordu. Fatıma (ra) vefat ettiği gün Medine'de bulunan erkek kadın herkes ağladı. İnsanlar Rasulullah (sav)'in irtihal ettiği günde olduğu gibi üzgündü. Ebubekir (ra) ve Ömer (ra), Ali (ra)'a taziye veriyorlardı. Ona;

"Ey Hasan'ın babası, Rasulullah (sav)'in kızının cenaze namazını bizsiz kıldırma." diyorlardı.[663] Fatıma (ra) hicretin on birinci yılında Ramazan ayının üçünde Salı günü gecesi vefat etti. İbni Malik b. Cafer b. Muhammed babasından o da dedesi Ali b. Hüseyin'den naklettiğine göre şöyle demiştir:

"Fatıma akşamla yatsı arasında vefat etti. Ebubekir, Ömer, Osman, Zübeyr ve Abdurrahman b. Avf (radıyallahu anhum) geldiler. Namaz için musalla taşına konduğunda Ali (ra);

"Ey Ebubekir, öne geç (kıldır)." dedi. Ebubekir (ra);

---

660 Ebâtıl Yecibü En Tümhâ Mine't Tarih 108
661 Eş Şiatü Ve Ehli'l Beyt 77
662 El İstîâb 4/378
663 Eş Şiatu Ve Ehli'l Beyt 77

"Sen kıldır ey Hasan'ın babası" dedi. Ali (ra);

"Evet. Allah'a and olsun ki onun namazını senden başkası kıldırmayacak." dedi. Bunun üzerine Ebubekir (ra) onun namazını kıldırdı ve o, gece vakti defnedildi.

Başka bir rivayet de şöyle

"Ebubekir Sıddîk (ra), Fatıma (ra)nın namazını kıldırdı ve namazda dört tekbir aldı."[664]

Müslim'in rivayetine göre de –ki tercihe şayan rivayet budur- Fatıma (ra)nın namazını Ali (ra) kıldırmıştır.[665]

Hz. Ebubekir Sıddîk ve Ehl-i Beyt Arasındaki Hısımlık ve Ehl-i Beytin Bazı Çocuklarına Ebubekir Adını Vermesi

Rasulullah (sav)'in halifesi Ebubekir Sıddîk (ra) ile Ehl-i Beyt fertleri arasındaki sevgi ve muhabbet onlara layık şekildeydi. Onlar arasındaki muhabbet ve güven karşılıklıydı. Yalancılar ve iftiracılar hangi kumaşı dokurlarsa dokusunlar onlar arasındaki bu bağ kopması ya da zayıflaması düşünülmeyecek kadar kuvvetli bir bağdı. Sıddîk'ın kızı Aişe binti Ebubekir, Rasulullah (sav)'in hanımı ve çok sevdiği insanlardan biri idi. Hasetçiler hasetlerinden yandılar, muhalifleri de kin ve nefret bürüdü. Hakikat şu ki o, Kur'an-ı Kerim'in de şehadetiyle temizdir, iffetlidir. Sonra Esma binti Ümeys (ra) Hz. Ali'nin kardeşi Cafer b. Ebî Talib (ra)'ın eşi idi. Onun vefatından sonra Ebubekir (ra) ile evlendi. Hz. Esma, Hz. Ebubekir'den Muhammed adında bir çocuk dünyaya getirdi. Hz. Ali de kendi hilafeti döneminde onu Mısır'a vali tayin etti. Hz. Ebubekir vefat edince Hz. Esma ile Hz. Ali evlendi. Hz. Esma ondan da Yahya isminde bir çocuk dünyaya getirdi.[666] Hz. Ebubekir'in torunu, Muhammed Bakır[667] ile evli idi. Üstad İhsan İlahî Zâhir, Sıddîk ailesiyle Ehl-i Beyt arasında vukua gelen sıhriyet bağlarını rafizilerin kendi kitaplarından da nakletmektedir. Hz. Ebubekir'in torunu Kasım b. Muhammed b. Ebubekir ile Hz. Ali'nin torunu Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib teyze çocuklarıdır. Onların anaları (Kisra) Yezdücerc b. Şehriyâr'ın kızlarıdır. Ömer (ra)'ın hilafeti döneminde esir edilmişlerdi. Üstad İhsan İlahî Zâhir Sıddîk ailesiyle Ehl-i Beyt arasındaki sıhriyet bağlarından uzun uzun bahsetmektedir.[668]

Ehl-i Beyt de Ebubekir Sıddîk (ra)'ı seviyor ve çocuklarına onun adını veriyorlardı. Ehl-i Beytten oğluna Ebubekir ismini ilk veren de Ali b. Ebî Talib

664 El Muhtasar Min Kitabi'l Muvafakat 68

665 Müslim 1759

666 Hilafetü Ali b. Ebî Talib 22

667 Muhammed Bakır; Rafiziler nezdinde beşinci imam olarak kabul edilmektedir. Hz. Alinin torunudur.

668 Eş Şiatü Ve Ehli'l Beyt 78-83

(ra) idi. Bu, onların Ebubekir Sıddîk (ra)'ı ne kadar sevdiklerini göstermektedir. Şunu da söylememiz gerekir ki onların çocuklarına bu ismi vermeleri Ebubekir Sıddîk (ra)'m hilafete geçişinden, hatta onun vefatından sonra olmuştur. Ali (ra)'ı ve onun evladını sevdiğini zannedenler arasında bugün bu isimde biri var mı? Onlar ona dost mu yoksa düşman mı? Ali (ra) bu ismi oğluna hem teberrük olsun diye, hem de -vefatından sonra- dosta karşı muhabbet ve vefakârlık izhar etmek için vermiştir. Bu tespitimiz doğrudur. Zira Haşimoğulları içinde daha önce bu ismi çocuklarına veren hiç olmadı. Daha sonra Hz. Ali'nin oğulları da onun yürüdüğü bu yolda yürümeye devam ettiler. Onlar da Hz. Ebubekir'e karşı duydukları muhabbet sebebiyle çocuklarına Ebubekir ismini verdiler. Rafizi tarihçilerinden Yakubî ve Mes'ûdî de bu gerçeği zikretmiştir.669 Ehl-i Beyt mensupları bundan sonra çocuklarının isimleriyle (Ebubekir'in babası, şeklinde) anılır oldular. Hz. Ali'nin kardeşi Cafer Tayyar'ın oğlu Abdullah da çocuklarından birine Ebubekir ismini verdi. İşte bu iki aile arasındaki sevgi ve muhabbeti gösteren göstergeler böyle. Bu göstergeler, rafizilerin dediği daimi muhalefetin, kin ve nefretin ve şiddetli çatışmanın onlar arasında vuku bulmadığını göstermektedir.[670]

Ali (ra), Ebubekir Sıddîk (ra)'ın Vefatında

Ebubekir Sıddîk (ra)'m kendisinden sonraki halifeyi belirleme hususunda istişare ettiği kişilerden biri de Ali (ra) idi. Ali (ra)'ın görüşü Ömer Faruk (ra)'ın halife olması yönündeydi.[671] Ayrılık zamanı gelip çattığında ve dünyaya veda ettiğinde Ebubekir Sıddîk (ra)'ın son sözü;

"Beni müslüman olarak öldür ve beni salihler zümresine kat."[672] oldu. Onun vefatı sebebiyle Medine çalkalandı. Rasulullah (sav)'in vefatından beri Medine böyle hüzünlü bir akşam görmemişti. Erkek kadın herkes ağlıyordu. Ali b. Ebî Talib (ra) acele ile geldi. O da ağlıyordu. "İnna lillahi ve inna ileyhi râciûn" dedi ve Ebubekir (ra)'ın baş ucunda durarak;

"Allah'ın rahmeti üzerine olsun ey Ebubekir! Rasulullah (sav)'in can dostu, yol arkadaşı, yardımcısı, itimat ettiği dostu, sır arkadaşı ve müsteşarı idin. İnsanlardan ilk müslüman olan, en samimi olan, yakini en şiddetli olan, Allah'tan en çok korkan, Allah azze ve cellenin dinine en çok bağlı olan, Rasulullah (sav)i en iyi bilen, İslama en çok hizmet eden, dostluğunu en iyi ifa eden, menkıbesi en çok olan, bir çok hayırda önde olan, derecesi en yüksek olan, harekat ve sekenatında Rasulullah (sav)'e en çok benzeyen, makamı en yüksek

669 Tarihu'l Yakubî 2/228; En Neticetü Ve'l İşraf 82

670 Eş Şiatü Ve Ehli'l Beyt 83; Ed Dürrü'l Mensûr Min Türasi Ehli'l Beyt Ve's Sahabe, Seyyid Alaaddin el Müderrisî 38-44

671 El Kamil, İbnu'l Esir 2/79; El Muhtasar Min Kitabi'l Muvafakat, Zemahşerî 70-100

672 Yusuf 101

olan sendin. Allahu Teala seni Rasulullah (sav)'den ve İslamdan yana en üstün hayırlarla mükafatlandırsın. İnsanlar Allah'ın Rasulünü yalanladığında sen onu tasdik ettin. Onun gözü kulağı mesabesindeydin. Allahu Teala seni Kur'an-ı Kerim'inde Sıddîk ismiyle isimlendirdi ve *"Gerçeği getirene ve onu doğrulayanlara gelince; İşte takva sahipleri onlardır."*[673] buyurdu. İnsanlar cimrilik gösterdiğinde sen cömertlik gösterdin. İnsanlar durup oturduğunda sen zorluklara karşı onunla mücadele ettin. En sıkıntılı anlarda onunla birlikte oldun. Onun mağaradaki arkadaşı, ikinin ikincisi sendin. Üzerine sekinet indirilen de sendin. Hicrette onun yoldaşı idin. Ondan sonra Allah'ın dini ve İslam ümmeti üzerine Allah Rasulünün halifesi oldun. İnsanlar dinden döndüğünde sen hilafeti en iyi şekilde ifa ettin. Peygamberlere halife olanlardan hiç biri görevini senin gibi ifa edemedi. Ashab gevşediğinde sen harekete geçtin. Onlar zayıfladığında sen güçlü oldun. Onlar gevşeklik gösterdiğinde Rasulullah (sav)'in getirdiği ilkelere sağlamca tutundun. Rasulullah (sav)'in senin hakkında buyurduğu gibi bedenen zayıf, Allah'ın emrinde güçlü, kendi nefsinde mütevazi, Allah katında aziz, insanlar nezdinde kadr u kıymeti yüce biri idin. O insanlardan hiçbiri senin hakkında ne dedikodu, ne de birbirine kaş göz işareti yaptılar. Mahlukattan hiç biri senin katında hafife alınmadı. Zayıf senin yanında her daim güçlü oldu, hakkı alındı. Yakın uzak herkes senin katında eşit oldu. İnsanlar arasında sana en yakın olanlar Allah azze ve celleye en çok itaat edenlerdi... Senin işin hak, doğruluk ve şefkatten ibaretti. Sözün hikmet içeriyordu, netti. Emrin hilm içeriyordu, kesindi. Din seninle ayakta durdu. İman seninle güçlendi ve Allah'ın emri zuhur etti. Allah'a and olsun ki sen bu işte çok büyük mesafeler kat ettin. Kendinden sonra gelecek olanı yordun. Bu sebeple çokça hayırlara nail oldun. İnna lillahi ve inna ileyhi râciûn. Senin hükmüne ve idareciliğine razı olduk. Allah'a and olsun ki Rasulullah (sav)'den sonra bu ümmet senin gibisini görmeyecek. Sen dini aziz tutar, korurdun." dedi. İnsanlar susmuşlar onu dinliyorlardı. Onun sözü bitince tekrar ağlamaya başladılar ve yüksek sesle:

"Doğru söyledin." dediler.[674]

Diğer bir rivayet de şöyledir:

Ebubekir (ra) üzerine örtü örtüldükten sonra Ali (ra) içeri girmiş ve

"Allahu Teala'nın sahifesini dürdüğü hiç kimse bana bu örtü altındaki kişiden daha sevgili olmamıştır." dedi.[675]

---

673 Zümer 33

674 Tebsıra, İbnu'l Cevzî 1/477-479

675 Tarihu'z Zehebî 120

ALİ (RA) ÖMER FARUK (RA) DÖNEMİNDE

Ali (ra) Ömer Faruk döneminde İslam devletinin ileri gelen danışmanlarından biri idi. Hatta İslam devletinin baş danışmanı o idi. Ömer (ra), Ali (ra)'ın faziletini ve ilmî derinliğini biliyordu. Onun hakkındaki görüşleri olumlu idi. Hatta onun hakkında;

"En iyi hükmedenimiz Ali'dir." dediği rivayet edilmiştir.[676]

İbnu'l Cevzî diyor ki:

Ebubekir ve Ömer ona danışırlardı. Hatta Ömer onun hakkında "Ebu'l Hasan'ın olmadığı bir yerde sorunla karşılaşmaktan Allah'a sığınırım." demiştir.[677]

Mesruk diyor ki:

İnsanlar şu altı kişiden istifade ederdi. Ömer, Ali, Abdullah, Ebu Musa, Zeyd b. Sâbit ve Übey b. Ka'b.

Yine o şöyle diyor:

Muhammed (sav)'in ashabını inceledim. Onların ilminin şu altı kişiye dayandığını gördüm; Ömer, Ali, Abdullah, Ebu'd Derda, Übey b. Ka'b ve Zeyd b. Sâbit. Sonra bu altı kişiyi de inceledim. Onların ilminin de şu iki kişiye dayandığını gördüm; Ali ve Abdullah.[678]

Yine o şöyle diyor:

İlim üç kişiye uzanır. Medine'nin alimine, Şam'ın alimine ve Irak'ın alimine. Medine'nin alimi Ali b. Ebî Talib'tir. Kûfen'in alimi Abdullah b. Mes'ûd'dur, Şam'ın alimi Ebu'd Derda'dır. Birbirleriyle karşılaştıklarında Şam ve Irak alimleri sorardı, ancak Medine'nin alimi onlara sormazdı.[679]

Ali (ra) o dönemde yakın tutulan kişilerdendi. O da kardeşine (Hz. Ömer'e) yardım ediyordu. Görüşünü ondan esirgemiyordu. Nas olmayan hususlarda meselelerin çözümünde ona yardımcı oluyordu. Genç devletin işleri-

676 El İstîâb Fî Marifeti'l Ashab 1102; El Marifetu Ve't Tarih 1/481
677 Fedâilü's Sahabe 1100 İsnadı zayıftır.
678 İlelü'l Hadis Ve Marifetü'r Rical, Ali b. Medini 42,43
679 El Marifetü Ve't Tarih 1/444

nin tanziminde o da gayret gösteriyordu. Bu hususta çok sayıda delil mevcut olup onlardan bir kısmını burada arz edelim:

Yargı İle İlgili Hususlar

1- Üzerinde Delilik Emareleri Olan Kadın

Ebu Zübyân el Cenbî anlatıyor:

Ömer b. Hattaba zina eden bir kadın getirildi. O da onun recm edilmesini emretti. Onu recm etmek üzere götürdüler. Yolda Ali (ra) ile karşılaştılar. Onlara;

"Bu da kim?" diye sordu. Ona;

"Zina etmiş, Ömer de onun recm edilmesini emretti." dediler. Bunun üzerine Ali kadını onların elinden aldı ve onları Ömer'e gönderdi. Onlar Ömer'e gidince Ömer;

"Ne oldu, niçin döndünüz?" diye sordu. Onlar;

"Bizi Ali çevirdi." dediler. Ömer;

"Ali bunu bildiği bir şey sebebiyle yapmıştır." dedi ve ona birini gönderdi. Ali geldiğinde sinirli görünüyordu. Ömer;

"Bu adamları niçin geri çevirdin?" diye sordu. Ali;

"Rasulullah (sav)'in "Kalem üç kişiden kaldırılmıştır; uyanıncaya kadar uyuyandan, büyüyünceye kadar küçükten, akıllanıncaya kadar deliden." hadisini işitmedin mi?" dedi. Ömer;

"Evet, işittim." dedi. Ali;

"Bu kadın Falan oğullarının hastasıdır." dedi. Ola ki bu durum onun başına hasta iken gelmiştir." dedi. Bunun üzerine Ömer

"Bunu bilmiyordum." dedi ve onu bıraktı.[680] Ömer onun deli olduğunu bilmiyordu.

2- Şarap İçene İki Kat Had Cezası

Ali (ra) içki içene iki kat had cezası uygulanması görüşündeydi. Ömer (ra) onun bu görüşünü tatbik etti. Başta feth edilen ülkeler olmak üzere İslam ülkesinde içki kullanımı artmıştı. İslam ise henüz yeniydi. Bu hastalığın durdurulması gerekiyordu. Ali (ra), Ömer (ra)'a içki içenlere seksen sopa vurulmasını söyledi. Seksen sopa en yüksek had cezasıydı. Bu hususta da onun ictihadı şu şekildeydi; İçki içen kişilerin sarhoş olduğunu ve hezeyanlar savurduğunu görüyoruz. Bu hezeyanlar arasında iftiralar attıklarını da görüyoruz. İftira atanın cezası seksen sopa olduğuna göre bu tip kişilere seksen sopa vurulabilir.[681]

---

680 Müsned-i Ahmed El Mevsûatü'l Hadisiyye 1328

681 İrvâu'l Galîl, Elbânî 8/46,47 İsnadı zayıftır.

Ali (ra)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Had tatbik edilip de ölen hiç kimse hakkında sıkıntı duymadım. İçki sebebiyle had tatbik edilen kişi hariç. O ölecek olsa (yakınlarına) diyet öderim. Zîra Hz. Peygamber (as) içkinin haddi ile ilgili (kesin bir miktarı) sünnet kılmadı.[682]

Beyhakî "sünnet kılmadı" sözünü kırk üzerine ziyade etmemiştir, şeklinde yorumlamıştır. Ya da o (sav), bu cezada kırbaç kullanılmasını emretmemiştir, şeklindedir. Çünkü Rasulullah (sav) zamanında içki içen kişiye ayakkabıyla ve elbise kenarlarıyla olmak üzere kırk kere vuruluyordu.[683]

Fakihler Raşit halifelerin tatbikatına bakarak içki cezasını takdir etmişlerdir. Malik, Sevrî, Ebu Hanife ve onlara tabi olanlar içki cezasını seksen sopa olarak takdir etmiştir. Ebubekir, Şafii ve bir kavline göre Ahmed had cezasını kırk olarak takdir etmiştir. Ömer (ra) bu cezanın tazir cezası olduğunu, devlet reisi takdirinde olduğunu, dilerse bunu artırabileceğini söylemiştir. Şafinin sahih olan görüşü budur.[684] İbni Teymiye'nin meylettiği görüş de budur. O

"İçki içenlerin az olması durumunda kırk sopa kifayet eder." demiştir.[685]

3- Onun Karnındakine Hükmedemezsin

Ömer (ra)'a hamişle bir kadın getirilmişti. Kadın sorgulandı, o da zina yaptığını itiraf etti. Bunun üzerine Ömer (ra) recm edilmesini emretti. Recm etmek üzere gidenler yolda Ali (ra) ile karşılaştılar. Kadının durumunu sordu. Ona;

"Zina yapmış, Mü'minlerin Emiri recm edilmesini emretti." dediler. Ali (ra) onu geri çevirdi ve birlikte Ömer (ra)'ın yanına gittiler;

"Bu kadının recm edilmesini mi emrettin?" diye sordu. Ömer (ra)

"Evet, zina yaptığını bize itiraf etti." dedi. Ali (ra);

"Bu ona karşı delilin, ya karnındakine karşı delilin nedir?" dedi. Sonra da;

"Belki de sen buna baskı yaptın ya da onu korkuttun?" dedi. Ömer (ra);

"Evet, öyle oldu." dedi. Ali (ra);

"Sen Rasulullah (sav)'in "Baskıya maruz kaldıktan sonra itiraf edene had cezası uygulanmaz." buyurduğunu işitmedin mi? Senin yakaladığın, hapsettiğin ve baskı uyguladığın kişilerin ikrarı sahih değildir." dedi. Bunun üzerine Ömer (ra) kadını serbest bıraktı ve;

"Analar Ali b. Ebî Talib gibisini doğurmaktan aciz kaldılar. Ali olmasaydı Ömer helak olurdu." dedi.[686]

---

682 Fethu'l Bârî 12/66

683 Es Sünenü'l Kübrâ 8/322

684 El Muğnî 8/307

685 Fetâvâ 28/336,337; Minhacü's Sünne 6/83

686 Sünen-i Saîd b. Mansur 2/69; El Muhtasar Min Kitabi'l Muvafakat 131

İbni Teymiye bu kıssayı anlattıktan sonra şunu demiştir:

"Eğer bu kıssa doğru ise Ömer (ra) onun hamile olduğunu bilmiyordur. Onun hamile olduğunu ona Ali (ra) söylemiştir. Zira asıl olan bilginin olmamasıdır. Devlet reisi öldürülmeye ya da recm edilmeye müstahak olanın hamile olduğunu bilmiyorsa bilenler ona bildirirler. Bu da; devlet reisine o kişinin durumuyla ilgili ihbardandır... O, hakları zayi etmeyen, hadleri ikame eden, insanlar arasında hakkaniyetle hükmeden biridir. Onun zamanında İslam daha önce olmadığı şekilde her tarafa yayıldı. O, her daim hükmediyor ve fetva veriyordu. Onun ilmi çok olmasaydı bütün bu şeyleri gerçekleştiremezdi. Diyelim ki yüz bin meseleden birini bilemedi ya da unuttu da ona hatırlatıldı, bunda onun için utanılacak ne var?"[687]

4- Sünnete Göre Hareket Edin

Ömer (ra)'a iddet müddeti içinde nikahlanmış bir kadın getirildi. O da onu kocasından ayırdı ve aldığı mehiri de hazineye koydu. Sonra da

"Bunlar yeni bir mehirle de olsa asla bir daha evlenemezler." dedi. Onun bu hükmü Ali (ra)'a ulaştı.

"Sünnete göre hareket etmeseler de kadın mehiri hak eder ve ayrılırlar. İddet müddeti tamam olunca o da (onu kendine nikahlayan adam) diğerleri gibidir." dedi. Bunun üzerine Ömer (ra) insanlara bir konuşma yaptı ve;

"Cahiliye işlerini bırakın sünnete göre hareket edin." dedi ve Ali (ra)'ın görüşüne döndü.[688]

5- Bu Adam

Cafer b. Muhammed anlatıyor:

Ömer b. Hattab'a bir kadın getirildi. Ensar'dan bir erkeğe askıntı olmuştu. Onu istiyordu. Elde edemeyince de ona kötülük yapmaya karar verdi. Bir yumurta aldı, sarısını çıkardı. Sonra da akını elbisesine ve baldırları arasına döktü. Sonra da çığlık çığlığa Ömer (ra)'ın kapısına dayandı;

"Falan adam bana galebe çaldı ve beni lekeledi. (Elbisenin üzerindeki yumurta akını göstererek) İşte bu da onun eseri." dedi. Ömer (ra); kadınlara ona bakmalarını söyledi. Onlar da ona baktılar ve onun bedeninde ve elbisesinde meni eseri olduğunu söylediler. Bunun üzerine Ömer (ra) genci cezalandırmaya karar verdi. (Genç getirildi) Ancak iddiayı kabul etmedi ve;

"Ey mü'minlerin emiri, bu işte biraz durakla. Allah'a and olsun ki ben ne fuhuş yaptım ne de böyle bir şeye niyetlendim. Ancak bu kadın benden kâm almaya kalktı, ben de bu işe girmedim iffetimi korudum." dedi. Bunun üzerine Ömer (ra);

---

687 Minhacü's Sünne 6/42

688 El Muğnî Ve'ş Şerhu'l Kebir 11/66,67

"Ey Hasan'ın babası, sen ne diyorsun?" diye sordu. Ali (ra) elbisenin üzerindeki esere baktı ve kaynar vaziyette sıcak su getirilmesini istedi. Su getirildikten sonra suyu elbisenin üzerine döktü. O beyaz şey derhal dondu. Sonra onu kokladı ve tattı. Onun yumurta akı olduğunu anlamıştı. Kadını zorlayınca, o da yaptığını itiraf etti.[689] bu hadiseden bazı dersler çıkartabiliriz:

a- İslam adalet sisteminde ikrar, şehadet, yemin, tecrübe,... bir takım emareler ve hakimin feraseti ispat yollarındandır.

b- Ömer (ra)'ın, karşı karşıya kaldığı meselelerin hallinde –başta Ali b. Ebî Talib (ra) olmak üzere- Ashabı Kiramın büyükleriyle istişareye önem vermesi.[690]

Hz. Ömer Döneminde Yapılan İdarî ve Malî Düzenlemeler ve Hz. Ali

Malî İşler

a- Halifenin Nafakası

Ebubekir (ra)'ın hilafetinden sonra hilafete geçen Ömer b. Hattab (ra) uzun zaman maaş almamıştı. Bu onun malî durumunu hayli zayıflatmıştı. Ümmetin işleriyle meşgul olduğundan ticaretinden elde ettiği miktar kafi gelmiyordu. Rasulullah (sav)'in ashabına toplanmaları için haber gönderdi ve bu hususu onlara danıştı.

"Bu işle meşgul olduğum için başka bir işle meşgul olamıyorum. Binaenaleyh hazineden ne kadar maaş almam gerektiğini söyleyin?" dedi. Osman b. Affan (ra)

"Ye ve yedir." dedi. Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl (ra) da aynı şeyi söyledi. Bunun üzerine Ömer (ra) Ali (ra)'a döndü ve;

"Bu hususta sen ne diyorsun?" diye sordu. O da;

"Sabah ve akşam yemeğini karşılayacak miktarda alırsın." dedi. Ömer (ra) da bu teklifi kabul etti.

Hazinedeki mallarla ilgisini şöyle ifade etmiştir

"Hazinedeki Allah'ın malı ile ilgim yetimin malını muhafaza eden kişinin ilgisi gibidir. İhtiyacım olmadığında maaş almam, ihtiyaç duyduğumda da örfe göre ondan yerim." demiştir.[691]

b- Irak Arazisi Hususunda Ali (ra)'ın Görüşü

Irak arazisi kılıç yoluyla fethedilmişti. Sahabeden bazıları bu arazinin mücahitler arasında taksim edilmesini söylemişlerdi. Arazi genişti ve değerliydi. Ömer (ra) sonraki devirlerde yaşayacakları düşündü ve bu arazinin taksim

689 Et Turuku'l Hekîme, İbnu'l Kayyım 48
690 El İctihad Fi'l Fıkhi'l İslamî, Abdüsselam Süleymanî 145
691 El Hilafetü'r Raşide, Dr. Yahya 270 Senedi sahihtir.

edilmesine razı olmadı. Ali (ra) ile istişare etti. O da bu hususta halife Ömer (ra) gibi düşünüyordu. Ömer (ra) istişareden sonra bu görüşü uyguladı. Sonra da;

"Eğer gelecek müslüman nesiller olmasaydı fethedilen hiçbir köyü bile taksim etmeden bırakmazdım. Nebi (sav)'in Hayber'i taksim ettiği gibi taksim ederdim." dedi.[692]

c- Bu Malları Sen Taksim Edeceksin

Ömer (ra)'a mal gelmişti. Onu müslümanlar arasında taksim etti. Ancak yine de bazı şeyler arttı. O hususta da Ashabı Kiram arasında istişare etti. Ona;

"Herhangi bir musibet için onu hazinede bıraksan iyi olur." dediler. Ali (ra) da oradaydı. Susuyordu. Ömer (ra) onun görüşünü almak istedi. O da;

"Bahreyn malları Rasulullah (sav), geldiğinde o onun tamamını insanlar arasında taksim etmişti." dedi. Bunun üzerine Ömer (ra);

"Bu malları sen taksim edeceksin." dedi. O da malları taksim etti.[693]

İdarî İşler

Ömer (ra) hilafete geldiğinde devletin kullandığı resmi bir tarih yoktu. Bir çok yer fethedilmişti. Resmi bir tarihe ihtiyaç duyuluyordu. İleri gelenleri topladı ve;

"Tarih başlangıcı olarak hangi günü kabul edelim?" diye sordu. Ali (ra);

"Rasulullah (sav)'in hicret ettiği günü tarih başlangıcı olarak kabul edelim." dedi. Ömer (ra) da bu teklifi kabul etti.[694]

Ömer (ra), Ali (ra)'ı insanları hayra sevk edecek en hayırlı kişi olarak görüyordu. Bir defasında onunla Ensar'dan biri arasında şu şekilde bir konuşma cereyan etmişti. Ömer (ra);

"Benden sonra hilafet için kimi düşünüyorsunuz?" diye sordu. Ensardan olan kişi birkaç muhacirin adını saydı. Ancak Ali (ra)'ı zikretmedi. Bunun üzerine Ömer (ra);

"Ali'yi düşünmüyor musunuz? Allah'a and olsun ki onu hilafete getirirseniz istemeseniz de sizi hak üzerinde sabit tutar." dedi.[695] Ömer (ra) yaralandığında oğlu Abdullah b. Ömer'e;

"Eğer kel kafalıyı (Hz. Ali'yi) seçerlerse o onları hak yolda tutar." demiştir.[696]

---

692 El Emvâl, Kasım b. Selam 57; Hilafetü Ali b. Ebî Talip, Abdülhamit Ali 75

693 Müsned-i Ahmed 1/94 İnkıta sebebiyle isnadı zayıftır.

694 Et Tarihu'l Kebir, Buhârî 1/9

695 Hilafetü Ali b. Ebî Talip, Abdülhamid 76

696 Buğyetü'l Bâhis An Zevâidi Müsnedi'l Hâris, Hüseyin Ahmed'in tahkikiyle 3/74 İsnadı sahihtir; Hilafetü Ali b. Ebî Talip 76

Hz. Ömer'in Hz. Ali'yi Medine'de Kendi Yerine Bırakması

a- Rumlar müslümanlara karşı büyük bir ordu hazırlamışlardı. Ömer (ra), Ali (ra)'ı Medine'de halef bırakarak Sarrâ suyuna doğru harekete geçti ve orada karargâh kurdu. Sonra da ileri gelenlerle istişare etti. Onlar da ona ilerlemeyi tavsiye ettiler.[697]

b- Ömer (ra) Câbiye'ye gittiğinde Ali (ra)'ı kendi yerine bıraktı.

Bu şöyle olmuştu:

Amr b. el As (ra) Ecnadeyn'e geldiğinde Rum din adamı ona;

"Allah'a and olsun ki Filistin topraklarından Ecnadeyn'den başka bir yer sana nasip olmayacak. Kendini aldatma. Geri dön. Asıl fetih ismi üç harfli olan biri vasıtasıyla gerçekleşecektir." diye bir mektup yazmıştı. Amr (ra) onun Ömer (ra) olduğunu anlamış ve Ömer (ra)'a fethin kendisine nasip olacağını yazmıştı. Ömer (ra) da istişareden sonra Filistin'e doğru yola çıkmış ve Medine'de kendi yerine Ali b. Ebî Talib (ra)'ı bırakmıştı.[698]

c- Rasulullah (sav)'in hanımlarına hac ettirdiği yıl Ali (ra)'ı kendi yerine bıraktı.

Bu, Ömer (ra)'m son haccıydı. Tarih hicretin yirmi üçüncü yılını gösteriyordu. Mü'minlerin anaları ile birlikte mahremleri de vardı. Bu sefer esnasında da Ömer (ra) kendi yerine Ali (ra)'ı bıraktı.[699]

Ömer (ra)'ın Cihad ve Sair Devlet İşlerinde Ali (ra)'a Danışması

Ali (ra), Ömer (ra)'ın baş danışmanı idi. Ömer (ra) küçük olsun büyük olsun hemen her hususta onunla istişare ederdi. Kudüs'ün fethinde, Medâin şehrinin fethinde ona danışmıştı. Nihavent savaşına katılıp Farslara karşı savaşmayı arzuladığında ve Rumlara karşı savaşmayı arzuladığında da ona danışmıştı. Takvimde hicretin başlangıç olarak kabul edilmesini o teklif etmişti.[700] Ali (ra), Ömer (ra)'ın hilafeti döneminde tam bir danışmandı. Aralarındaki muhabbet, sevgi ve güven tamdı. Ne var ki İslam düşmanları tarihi olayları ters yüz etmekten geri durmamışlar ve kendi meşreplerine uygun olan bazı rivayetler uydurarak insanlara sunmuşlardır. Buna göre; Raşit halifelerden her biri kapalı kapılar ardında diğerleri için entrikalar düzenliyorlar ve musibetlere maruz kalmaları için dua ediyorlardı.

Ömer (ra) döneminde Ali (ra) ile aralarındaki ittifakı ve İslam düşmanla-

---

697 El Muntazam 4/192

698 A,g,e. 4/192

699 A,g,e. 4/327; El Feth 4/87

700 Ali b. Ebî Talip Müsteşaru Eminin Li'l Hulefâi'r Raşidîn 99

rının uydurmalarını inceden inceye düşünen kişi hakikati olduğu gibi görecektir. Hakikat sudur; Ali (ra), Ömer (ra)'ın baş danışmanıdır. Hemen her hususta Ömer (ra) ona danışmaktadır. Ali (ra) her ne teklif getirdiyse ona itibar edilmiş ve uygulamaya alınmıştır. Ali (ra) şahsi nasihatlerini de Ömer (ra)'dan esirgememiştir.[701] Mesela, Farslar Müslümanlara karşı savaşmak üzere Nihavent'te büyük bir ordu toplamıştı. Ömer (ra) ileri gelenleri topladı ve bu savaşa katılmak için onlarla istişare etti. Bir çoğu bu savaşa iştirak etmesini teklif ettiler. Ancak Ali (ra) ayağa kalktı ve;

"Ey Mü'minlerin Emiri! Eğer Şamlılardan asker gönderirsen Rumlar onların çoluk çocuğuna saldırır, eğer Yemenlilerden gönderirsen Habeşliler onların çoluk çocuklarına saldırır, eğer bu topraklardan gönderirsen bu sefer de Araplar her bir cihetten buralara saldırırlar. Birlikte gittiğin askerlerden ziyade geride bıraktığın çoluk çocuk senin için daha büyük önem arz eder. Binaenaleyh her birini kendi şehrinde tut. Basra halkına mektup yaz. Üç guruba ayrılsınlar. Üçte biri halkı korusun, üçte biri anlaşmalılarla beraber kalsın ki onlar anlaşmalarını bozmasınlar, diğer üçte biri de Küfe'deki arkadaşlarına yardıma gitsinler. Eğer sen oraya gidersen Acemler seni görünce "İşte Arapların emiri, işte onların başı." diyerek şiddetle saldırırlar. Onların saldırılarına gelince bu Allahu Teala'nın razı olmadığı bir şey. O, razı olmadığı şeyi değiştirmeye daha muktedirdir. Onların sayı çokluğuna gelince geçmişte hiçbir zaman sayı çokluğu ile düşmana galip gelmedik. Ancak ve ancak Allah'ın yardımıyla galip geldik." dedi. Bunun üzerine Ömer (ra);

"Tabi olunacak görüş bu" dedi.[702]

Ali (ra)'ın bu nasihati onun seven birinin nasihati idi. Onun merkezde kalmasını ve harp alanına harp alanına yakın bölgelerden adam göndermesini istiyordu. Onu savaş alanına gitmekten sakındırıyordu. Eğer giderse geride düşmandan daha tehlikeli karışıklıkların olabileceğini söylüyordu.

Düşünün bir kere eğer Rasulullah (sav) kendisinden sonra Ali (ra)'m halife olmasını ilan etmiş olsaydı Hz. Ali bu emirden yüz çevirir miydi? Hilafeti gasp edenleri bu şekilde destekler miydi? Ashabın tamamının Rasulullah (sav)'in emrine muhalif davrandığı düşünülebilir mi? Hz. Ali başta olmak üzere onların böyle bir şeye tevessül etmeleri düşünülebilir mi?

Şunu açıkça anlıyoruz ki; müslümanlar Hz. Ömer'in hilafet döneminde tek vücut halindeydiler. O zamanki müslümanlar nezdinde hilafetle ilgili herhangi bir sorun yoktu.[703]

Hz. Ömer'in herhangi bir meselede Hz. Ali'ye ya da başkalarına danışması onun ilim fıkıhta daha gerilerde olduğu manasına gelmez. Onun derin ilmini ve takvasını sahih hadisler beyan etmektedir. Onun onlara danışması ima-

---

701 Fıkhu's Sîre, Bûtî 529

702 Tarihu't Taberî 3/480; Tahkiku Mevakıfi's Sahabe 2/94

703 Fıkhu's Sîre, Bûtî 295

nından ve istişare etmeyi sevmesinden kaynaklanmaktadır. O, bütün bu faaliyetiyle kendisinden sonra gelecek olanlara istişaresiz kalmamaları yönünde hareket tarzı kazandırıyordu. Bir de Hz. Ali'nin çoğu meselede Hz. Ömer'in reyine rücu ettiğini görüyoruz.[704] Hz. Aişe bu hususta şöyle demektedir:

"Ömer bir çok meselede Ali'ye danışsa da Ali çoğu meselede ona tabi olurdu." Hatta Hz. Ali bu hususta şöyle demiştir:

"Ömer bir hususta benimle istişare eder. Onun görüşü ile benim görüşüm farklı olur. Onun görüşüne mutabaat etmekten başka yol bulamam."[705]

Hz. Ali ve Çocuklarının Hz. Ömer'le Olan Bağı

Hz. Ömer, Ehli Beyte karşı son derece ihsankârdı. Onları kendi aile fertlerine tercih ediyordu. Bu hususla ilgili bazı menkıbelerini zikredelim:

1- İzin hususunda Sen Abdullah b. Ömer'den Daha Çok Hak Sahibisin

Hüseyin b. Ali (ra) anlatıyor:

"Ömer bana bir gün "Bize gelsen, bize uğrasan." demişti. Bunun üzerine ben de ona uğramıştım. Muaviye ile birlikte oturuyordu. Abdullah b. Ömer kapıda bekliyordu. İçeri girmesine izin verilmemişti. Onu kapıda görünce geri döndüm. Daha sonra Ömer'le karşılaştım. Bana;

"Bize gelmedin?" dedi. Ben de ona;

"Geldim. Ancak sen Muaviye ile birlikte idin. Abdullah b. Ömer de kapıdan dönmüştü. Onu görünce ben de döndüm." dedim. Bunun üzerine o;

"İzin hususunda sen Abdullah b. Ömer'den daha çok hak sahibisin. Başımızda gördüğün şeyi bitiren önce Allah, sonra sizsiniz." dedi ve elini başının üzerine koydu.[706]

2- Vallahi bu iş benim hoşuma gitmedi

İbni Sa'd, Cafer b. Muhammed Bakırdan, o da babası Ali b. Hüseyin'den naklediyor:

"Ömer'e Yemen'den elbiseler gelmişti. İnsanlara dağıttı. Rasulullah (sav)'in kabri ile minberi arasında oturuyordu. İnsanlar geliyor, ona selam veriyor ve dua ediyorlardı. O esnada Hasan ve Hüseyin evlerinden dışarı çıktılar. Üzerlerinde o Yemen işi elbiselerden yoktu. Onları gören Ömer'in yüzü asıldı.

"Vallahi bu iş benim hoşuma gitmedi." dedi. İnsanlar;

"Ey mü'minlerin emiri, halkına bu elbiseleri giydirmen ve onlara ihsankâr davranman mı hoşuna gitmedi?" dediler. Ömer;

---

704 Hilafetü Ali b. Ebî Talip 77

705 El İmametü Ve'r Reddü Ale'r Rafıda, İsfehanî 295

706 El Murtaza 118; Kenzu'l Ummâl 7/105; El İsâbe 1/133

"Hayır. İki küçük çocuk elbiseler büyük beden olduğu için bu elbiselerden giyemediler, ondan dolayı hoşnut değilim." dedi ve Yemen valisine Hasan ve Hüseyin için iki elbise göndermesi için mektup yazdı. Elbiseler gelince de onları o ikisine giydirdi.[707]

3- Hediyeler Verilirken Haşimoğullarını Öne Geçirmesi

Ebu Cafer anlatıyor:

"Fetihler gerçekleşince ganimet mallarından insanlara dağıtmaya başladı. Peygamber (sav)'in ashabını topladı. Abdurrahman b. Avf;

"Önce kendinden başla." dedi. O;

"Hayır. Allah'a and olsun ki önce Rasulullah (sav)'e en yakın olanlardan ve Haşimoğullarmdan başlayacağım." dedi. Sonra da önce Abbas'a, sonra Ali'ye verdi. Sonra Adiy b. Ka'boğullarına gelinceye kadar beş kabileye dağıtmaya devam etti. Önce Haşimoğullarından Bedir'e katılanlara hisse verdi, sonra Ümeyye b. Abdi Şemsoğullarından Bedir'e katılanlara hisse verdi. Sonra yakından uzağa doğru diğerlerine hisse verdi. Rasulullah (sav) nezdindeki itibarlarına istinaden Hasan ve Hüseyin'e de hisse verdi.[708]

4- Bana Bu Elbiseyi Kardeşim ve Dostum Giydirdi

Ali (ra) dışları çıkmıştı. Üzerinde Aden işi bir hırka vardı.

"Bana bu elbiseyi kardeşim, dostum, arkadaşım, Mü'minlerin Emiri Ömer hediye etti." dedi.[709] Ebu's Sefer'den yapılan rivayette şöyle demiştir:

"Ali b. Ebî Talib bir hırkayı çokça giyiyordu. Ona;

"Ey Mü'minlerin Emiri, sen bu hırkayı çokça giyiyorsun, sebebi nedir?" diye sordular. O;

"Evet, öyle. Bunu bana dostum ve arkadaşım Ömer b. Hattab hediye etti. Allah ondan razı olsun. O samimi içten biriydi." dedi. Sonra da ağladı.[710]

5- Ömer b. Hattab (ra) Hz. Ali'ye Kaynak Suyu Vermişti

Daha sonra Hz. Ali onun etrafından yerler satın aldı. Orada göze için kazmaya başladı. Onlar kazarken deve boynu kalınlığında bir su çıktı. Ali (ra) bu suyu yüzlerin ak ve kara olduğu o kıyamet günü için Allah yolunda fakirlere ve miskinlere vakfetti. O vakfiyesinde şunları yazdı:

"Ali b. Ebî Talib'in bu mal hakkmdaki isteği şudur: Bu su kaynağını Allah rızası için Allah yolunda tasadduk ettim. Bunun bütün menfaati Allah yolunda

---

707 El Murtaza 118; El İsâbe 1/106

708 El Harac, Ebu Yusuf 24,25; El Murtaza 118

709 El Muhtasar Min Kitabi'l Muvafakat 140

710 El Musannef, İbni Ebî Şeybe 12/29 İsnadı hasendir.

sarf edilmiştir. Savaşta ve barışta, asker, yakın akraba, yakın uzak her kim olursa olsun kimse arasında fark gözetilmez. Satılmaz, hibe edilmez ve hayatımda da mematımdan sonra da kimseye miras kalmaz. Bununla Allah'ın rızasını ve ahiret yurdunu arzuluyorum. Bununla Allah azze ve celle'den başka bir şey arzulamıyorum. Muhakkak ki O, bunu kabul eder ve miras alır. O, miras alanların en hayırlısıdır. Bu hususlaki hükmüm Allah azze ve celle ile benim aramdadır."[711]

6- Kureyş'ten Bir Cemaat Hz. Ömer'le BirlikteOturuyordu

Hz. Ali de oradaydı. Şeref meselesi hakkında konuşuyorlardı. Hz. Ali ise susuyordu. Hz. Ömer (ra);

"Ey Hasan'ın babası, niçin susuyorsun?" dedi. Hz. Ali konuşmak istemiyor gibiydi. Hz. Ömer (ra);

"Elbette bir şeyler söyleyeceksin." dedi. Bunun üzerine Hz. Ali şu şiiri okudu:

Kılıçlarımız sıyrılır savaşlarda
Üst üste kafatasları dizilir.
Allah Nebisine yardım etmekle bize ikram etti
İslam şeriatını bizimle yüceltti.
Cebrail ziyaret ediyor bizi evlerimizde
İslamın farzlarını ve hükümlerini getirirken.[712]

7- Hz. Ömer İle Hz. Ali Arasında Rüya Hakkında Bir Konuşma

Ömer b. Hattab (ra) Ali b. Ebî Talib (ra)'a;

"Rüya görüp de rüyasını unutan kişiye hayret ediyorum. Sanki o bir şey görmemiş gibi oluyor." dedi. Bunun üzerine Ali (ra) ona;

"Sana bunu haber vereyim mi? Muhakkak ki Allah şöyle buyuruyor:

"Allah, öleceklerin ölümleri anında, ölmeyeceklerin de uykuları esnasında ruhlarını alır. Ölmelerine hükmettiği kimselerinkini tutar, diğerlerini bir süreye kadar salıverir."[713]

Hz. Ömer'in, Hz. Ali'nin Kızı Ümmü Gülsüm İle Evlenmesi

Ali b. Ebî Talib (ra), Fatıma (ra)'dan olan kızı Ümmü Gülsüm'ü Ömer b. Hattab (ra)'a vermiştir. Ömer (ra) evlenme talebinde bulunmuş, o da onun fa-

711 El Muhallâ 6/180; Musannef, Abdurrezzak 10/375; Fıkhu Ali, Kal'acî 626
712 El Muhtasar Min Kitabi'l Muvafakat 138
713 Zümer 42

ziletini bildiği için kızını ona vermiştir. Bu evlilik onlar arasındaki sağlam ilişkileri açık açık ortaya koymakta ve hasetçilerin kalplerini kavurup burunlarını sürtmektedir.[714]

Ömer (ra), Ehli Beyte karşı –başkalarına karşı beslemediği- özel bir sevgi besliyordu. Rasulullah (sav) ona Ehli Beyte ikram etmesini ve onların haklarını gözetmesini vasiyet etmişti. Bu sebeple Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Fatıma'nın kızları Ümmü Gülsüm'ü kendisine istedi ve;

"Allah'a and olsun ki yeryüzünde onu benim kadar isteyen biri olamaz." dedi. Hz. Ali onun bu talebini olumlu karşıladı. Hz. Ömer muhacirlerden oluşan bir gurubun yanına sevinçle gitti ve;

"Beni tebrik edin." dedi. Sonra da onunla evlenmek isteyişinin sebebini açıkladı.

"Rasulullah (sav)'in "Kıyamet gününde benim sebebim ve nesebim dışında her sebep ve nesep kesilir." buyurduğunu işitmiştim. Benimle Rasulullah (sav) arasında bir sebep olsun istedim." dedi.[715] Bu evliliği bütün tarihçiler, nesep alimleri, şia muhaddisleri, fakihleri, onların mücadelede önde giden alimleri ve masum olduklarına inandıkları imamları kabul etmektedir. Şeyh İhsan İlahi Zahir "Şia ve Ehli Sünnet" adlı eserinde bu hususla ilgili bütün rivayetleri sıralamaktadır.[716] Ehli Sünnet alimleri de bu evliliği kitaplarında zikretmişlerdir. Bu evlilikten bahseden tarihçilerden bir kısmı şunlardır: Taberî[717], İbni Kesir[718], Zehebî[719], İbnu'l Cevzî[720] ve Diyarbekrî.[721] Bu hadisi İbni Hacer[722] ve İbni Sa'd[723] gibi biyografi yazarları da zikretmişlerdir. Üstad Ebu Muaz El İsmailî kitabında "Ömer b. Hattab'ın, Ümmü Gülsüm binti Ali b. Ebî Talib ile evliliği hakikattir. Uydurma değildir." demiş ve bu hususta Şia ve Ehli Sünnet kaynaklarından örnekler vererek bu hususta meydana getirilmeye çalışılan şüpheleri cevaplandırmıştır. Ömer b. Hattab (ra) ile ilgili kitabımda Ümmü Gülsüm'ün menkıbeleri hakkında bazı bilgiler naklettik.

Ümmü Gülsüm'ün Hz. Ömer'den biri kız bir erkek olmak üzere iki çocuk dünyaya getirdi. Kıza Rukiyye, erkeğe de Zeyd ismini verdiler. Zeyd'in arkadaşlarının anlattığına göre bir gece Adiy b. Ka'boğulları arasında tartışma çıkmıştı. Zeyd b. Ömer de onları barıştırmak için oraya gitmişti. O esnada başına bir darbe gelmiş ve başı yarılarak o anda vefat etmişti. Annesi de hüznünün şidde-

---

714 Eş Şiatü Ve Ehli'l Beyt 105
715 Hakim, Müstedrek 3/142; Mecmau'z Zevâid, Heysemî 9/173
716 Eş Şia Ve Ehli Beyt 105
717 Tarihu't Taberî 5/28
718 El Bidâye Ve'n Nihâye 5/220
719 Tarihu'l İslam Fî Ahdi'l Hulefâi'r Raşidin 166
720 El Muntazam 4/131
721 Tarihu'l Hamîs 19
722 El İsâbe 276
723 A.g.e. 276

tinden yere yığıldı ve o saat ruhunu teslim etti. Cenaze namazları birlikte kılındı. Hasan b. Ali b. Ebî Talib, Abdullah b. Ömer'i öne geçirdi ve namazı kıldırmasını söyledi. Kendisi de onun arkasında namazı kıldı.[724]

Ey Allah'ın Rasulünün Kızı, Mahlukat İçinde Kimse Bize Babandan Daha Sevimli Değildir, Yine Babandan Sonra Kimse Bize Senden Daha Sevimli Değildir.

Eslem el Adevî anlatıyor:

"Rasulullah (sav)'den sonra Ebubekir'e biat edilirken Ali (ra) ve Zübeyr (ra) Fatıma (ra)'nın yanına gitmişler, onunla istişare ediyorlardı. Daha sonra Ömer Fatıma'nın yanına geldi. Ona;

"Ey Allah'ın Rasulünün kızı, mahlukat içinde kimse bize babandan daha sevimli değildir, yine babandan sonra kimse bize senden daha sevimli değildir." dedi. Onunla konuştu. Bundan sonra Fatıma, Ali ve Zübeyr'e;

"Gidin biat edin." dedi. Onlar da gidip biat ettiler.[725] Bu rivayetin senedi sağlam olduğu gibi o pak neslin şanına yakışan da bu idi. Zira o nesli bizzat Allahu Teala tezkiye edip övmüştür. Ne var ki rafiziler bu rivayete çeşitli eklemeler yaptılar ve bu rivayete çeşitli iftiralar karıştırdılar. Şöyle dediler: Ömer, (Fatıma'ya) "Eğer bu kişiler senin etrafında toplanırlarsa bu evi onların başına yıkarım. Çünkü onlar biat etmekten geri durmakla Müslümanların birliğini parçalamak istiyorlar." dedi ve onun yanından çıktı. O da yanındakilere "Biliyorsunuz Ömer buraya geldi, biat etmediğiniz halde bu eve gelip giderseniz bu evi başınıza yıkacağına dair yemin etti. Allah'a and olsun ki o dediğini yapar. Benden uzak durun, bir daha da buraya gelmeyin." dedi. Onlar da onun dediğini yaptılar ve biat ettikten sonra onun yanına geldiler.[726] Hz. Ömer'in Hz. Fatıma'nın evini yıkacağına dair anlatılan bu asılsız hikaye sahabe düşmanı rafizilerin uydurmasıdır. Tabersî bunu Delailü'l İmame adlı eserinde Cabir el Cu'fîden daha başka uydurmalarla birlikte nakletmiştir.[727] Mizan[728] ve Tehzîbu't Tehzîb[729] adlı eserlerde de nakledildiği üzere Cabir el Cûfî'nin yalancı sahtekâr biri olduğu bütün hadis imamları tarafından beyan edilmiştir. Hatta bazı rafiziler Hz. Ömer'in Hz. Fatıma'yı dövdüğünü ve karnındaki Muhsin adındaki çocuğunu düşürdüğünü zikretmişlerdir. Hakikaten bu rafizilerin uydurduğu yalanların en büyüklerindendir. Bu sözleriyle onlar aslında Hz. Ali'ye de hakaret ettiklerini anlamamaktadırlar. Onu dolaylı yoldan korkaklıkla ve hakkı müdafaa

724 Üsdu'l Gâbe 7/45; Nisau Ehli Beyt, Mansur Abdülhakim 185,186
725 İbni Ebî Şeybe, Musannef 14/567 isnadı sahihtir.
726 Akaidi's Selaseti Ve's Sebîne Fırkaten, Ebu Muhammed el Yemenî 1/140
727 Delailü'l İmame 26
728 Mizan, Zehebî 1/279
729 Tehzîbu't Tehzîb 2/47

edememekle nitelendirmişlerdir. Halbuki o, Peygamber (sav)'in ashabı arasındaki en cesur kişilerinden biriydi.[730] Rafizilerin bir kısmı dahi bu hezeyanın ve bu yalanın uydurma olduğunu beyan etmişlerdir.[731] Zira Muhsin'in Rasulullah (sav) zamanında doğduğu sahih rivayetlerde geçmektedir.

Hz. Ali ve Hz. Abbas İhtilafa Düşünce Aralarında Hz. Ömer'in Hükmetmesi

Malik b. Evs anlatıyor:

Gün yükselmişti, ailemle birlikte oturuyordum. Ömer'in adamı geldi ve;

"Mü'minlerin Emiri seni istiyor." dedi. Onunla birlikte gittim, içeri girdim. Üzerinde yaygı olmayan bir sedir üzerinde oturuyordu. Deriden bir yastığa dayanmıştı. Selam verdim, sonra oturdum.

"Ey Malik, senin kavmine mensup birkaç hane halkı bana geldi. (ihtiyaç arz ettiler). Ben de onlara bağışta bulunulmasını emrettim. O bağışları al, onlar arasında taksim et." dedi. Ben;

"Ey Mü'minlerin Emiri, bu işi bir başkasına emretseniz daha iyi olur." dedim. O;

"Sana al dedim, be adam." dedi. Ben onun yanında otururken kapıcısı Yerfe' içeri girdi ve;

"Osman, Abdurrahman b. Avf, Zübeyr ve Sa'd b. Ebî Vakkas içeri girmek için izin istiyorlar." dedi. O;

"Evet, buyursunlar." dedi. Kapıcı onlara izin verdi. İçeri girdiler, selam verip oturdular. Yerfe' de az bir zaman oturmuştu ki;

"Ali ve Abbas içeri girmek için izin istiyorlar." dedi. Ömer;

"Evet, buyursunlar." dedi. İçeri girdiler, selam verip oturdular. Abbas;

"Ey mü'minlerin emiri, benimle Ali arasında hükmet." dedi. Onlar Allahu Teala'nın Rasulüne fey olarak ihsan ettiği Nadiroğulları malları hakkında ihtilafa düşmüşlerdi. Osman ve yanındakiler;

"Ey mü'minlerin emiri, aralarında hükmet ve onları rahata erdir." dediler. Ömer (o sözü söyleyenlere);

"Sakin olun." dedi ve devam etti;

"Arzı ve semayı ayakta tutan Allah adına size soruyorum. Rasulullah (sav)'in "Bize mirasçı olunmaz, biz ne bırakırsak o sadakadır." buyurduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. Oradakiler;

"Evet, biliyoruz." dediler.Daha sonra Ömer Ali, ve Abbas'a döndü ve;

730 Hukbetün Mine't Tarih 224

731 Muhtasaru't Tuhfe el İsna Aşeriyye 252

"Allah adına size soruyorum, Rasulullah (sav)'in böyle dediğini biliyor musunuz?" diye sordu. Onlar;

"Evet, biliyoruz." dediler. Ömer;

"Allah, Rasulüne bazı imtiyazlar bahşetmiş ve bunları ondan başka kimseye de vermemiştir." dedi ve;

"Allah'ın, onlardan (mallarından) Peygamberine verdiği ganimetler için siz at ve deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Allah her şeye kadirdir."[732] ayetini okudu. Sonra da;

"Allah'ın fey kıldığı şeyler hassaten Allah ve Resulü'ne aittir. Allah Resûlü (sav) Benî Nadir'in mallarını aranızda taksim etti. Allah'a kasem olsun, o işte, kendisini size tercih etmedi, sizi bırakıp, onu kendisi almadı. Nitekim onu aranızda dağıttı. Sadece şu mal kendisine kaldı. Rasulullah (sav) bundan ailesinin yıllık nafakasını alır, mütebâkisini beytülmale koyardı. Rasulullah (sav) hali hayatında iken bu şekilde yaptı. Allah adına size soruyorum, bunu biliyor musunuz?" diye sordu. Onlar

"Evet, biliyoruz." dediler. Ömer devam etti;

"(Hatırlayın! Siz,) Rasulullah (sav) vefat edince, Ebubekir'e bu meseleyi götürdünüz. O, size: "Ben Rasulullah (sav)'in velisiyim, ikiniz bana ihtilâfınızı getirdiniz, sen ey Abbas, kardeşin oğlunun mirasını talep ediyorsun, sen de ey Ali, hanımın Fatıma'nın babasından olan mirasını talep ediyorsun." dedi ve devamla: "Ebu Bekir size Rasulullah (sav)'in şu sözünü hatırlattı: "Bize vâris olunmaz. Her ne bıraktı isek sadakadır." Siz ikiniz (onu ithamda) ittifak ettiniz. Allah biliyor o, bu tatbikatta doğru, iyi, isabetli ve hakka uygun hareket ediyordu. Sonra Ebubekir vefat etti. Rasulullah (sav) ve Ebu Bekir'in velisi ben oldum, böylece o malın sorumluluğu bana geçti. Allah biliyor, bu işte ben de doğru, iyi, isâbetli ve hakka uygun hareket ediyorum. Şimdi (ey Abbas!) sen ve Ali bana geldiniz. Meseleniz aynı mesele. Bana: "(Benî Nadir'den kalan fey malını) bize ver!" diyorsunuz. Ben de şu cevabı veriyorum: "Dilerseniz, bir şartla o malı size vereyim. O şart da şudur: "Bu malı, Rasulullah (sav), Ebubekir ve sorumluluğunu aldığım günden beri ben nasıl kullandı isek sizin de öyle kullanacağınıza dair Allah'a söz vermenizdir. Onu bu şartla aldınız mı? Tamam mı?" diye sordu. Onlar;

"Evet" dediler. Ömer de:

"Sonra siz bana aranızda (başka şekilde) hükmedeyim diye (mi)? geldiniz. Hayır, vallahi aranızda, kıyamet kopuncaya kadar, bundan başka bir hüküm veremem. Bu şartı yerine getirmede aciz kalırsanız, malı bana iade edin." dedi.[733]

---

732 Haşr 6

733 Buhârî 3094; Müslim 1757 Lafız Buhârî'nindir.

Hz. Ömer'in Hz. Ali'yi İstişare Heyetinden Biri Olarak Seçmesi ve Hz. Ömer'in Şehadetinden Sonra Hz. Ali'nin Onun Hakkında Söylediği Sözler

1- Hz. Ali'nin İstişare Heyetinden ve Halife Adaylarından Biri Olarak Seçilmesi

Hz. Ömer yaralanınca dünyaya veda edeceğini anladı. Müslümanlar onu ziyaret etmeye başladılar. Onu ziyaret ediyorlar ve ona;

"Ey mü'minlerin emiri, bize tavsiyeni yap ve halifeyi tayin et." diyorlardı. O da:

"Ben bu işe adam tayin etmeye Rasulullah'ın kendilerinden razı olarak öldüğü şu gruptan daha hak sahibi kimseyi göremiyorum." deyip, Ali, Talha, Osman, Zübeyr, Abdurrahman ve Sa'd adını saydı.[734] Sonra onlardan Abdurrahman'ı, Osman'ı ve Ali'yi yanına çağırdı ve onlara nasihat etti.[735] Hz. Ömer devlet reisiydi ve müslümanlar için en layık olan kişiyi seçmeliydi. Bu hususta içtihat etti ve Rasulullah (sav)'in kendilerinden razı olarak vefat ettiği altı kişiyi bu işe diğerlerinden daha layık gördü. Görüşünde de isabet etmişti. Zira hiç kimse onlardan daha layık birinin varlığından söz etmedi. İçlerinde daha layık biri varken diğerini seçmiş olur korkusu ile halife seçme işini de kendilerine havale etti. Çünkü o, o altı kişinin fazilet sahibi kişiler olduğunu biliyordu. Ancak onlar arasında herhangi bir tercih yapamıyordu. Bu sebeple;

"Bu altı kişi içlerinden birini seçsin." dedi. Adalet sahibi imamın ictihadı bu yöndeydi. Hevasma göre davranmıyordu. O, *"Onların işi aralarında istişare iledir."*[736] Ve *"İş hususunda onlarla müşavere et."*[737] ayetlerinin tatbikinde tam bir örnekti. Onun işi şuraya ve maslahata dayanıyordu.[738]

Hz. Ömer onları bu hususta birbirine yakın görmüştü. Zira bu altı kişinin üstün meziyetleri vardı. Aynı meziyetlere sahip olmasalar da hiç birinin meziyeti diğerinden aşağı kalmıyordu. O, birini tayin ettiğinde onun yapmış olduğu bir hatanın kendisine döneceğinden korkuyordu. Allah'tan korktuğu için onlardan birini tayin etmedi. Bu işe onlardan daha layık birileri olmadığını bildiği için onları tayin etti, ancak onlardan kim olacağını tayin etmedi. Dolayısıyla bu işte iki maslahatı bir araya getirmiş oldu. Onları tayin etti, Zira bu işe onlardan daha layık biri yoktu. Onlardan birini tayin etmedi, Zira bu işte herhangi bir taksir işlemekten korktu. Nitekim Allahu Teala da kuluna imkan nis-

---

734 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/142
735 Buhârî 3700
736 Şûra 38
737 Âl-i İmrân 159
738 Minhâcü's Sünne 3/162-164; El Münteka 362-364

petinde hayır işlemesini emretmiştir. Onun yaptığı da maslahata en uygun olandır.[739] Şiilerin zannettiği gibi o, o altı kişiyi seçmek suretiyle istişare ile ilgili ayete muhalif davranmış değildir. Zira ihtilaf iki şekilde olur. Biri zıddını yapmakla, diğeri ise çeşitlilik getirmekle. Ömer (ra)nın yaptığı ise ikinci şıkta olan şekildir.[740] Onun bu ictihadını bütün sahabe benimsemiş ve bu hususta herhangi bir karşı fikir de işitilmemiştir. Hz. Ömer'le ilgili kitabımda onun bu yeni halife seçme yöntemiyle ilgili olarak geniş malumat verdim. Daha fazla bilgi edinmek isteyenler oraya müracaat etsinler.

2- Hz. Ömer'in Şehadetinden Sonra Hz. Ali'nin Onun Hakkında Söylediği Sözler

Buhârî'de de geçtiği üzere İbni Abbas anlatıyor:

Ömer İbnü'l-Hattâb vefat ettiğinde nâşı tabutuna konmuştu. Cemaat onun için Allah'a dua ediyordu. Ben de oradaydım. Ancak beni kimse dikkate almıyordu. O esnada biri omuzuma elini koydu. Bir de baktım Ali b. Ebî Talib. Önce ona rahmet okudu, sonra da;

"Ey Ömer, geride amel cihetiyle kendisi gibi biri olmayı isteyeceğimiz birini bırakmadın. Allah'a and olsun ki Allah'ın seni iki dostunla birlikte bulunduracağına inanıyorum. Çünkü ben Rasulullah (sav)'in;

"Ben, Ebubekir ve Ömer (falan yere) gittik, ben, Ebubekir ve Ömer (falan yere) girdik, ben, Ebubekir ve Ömer (falan yerden) çıktık." dediğini çok defa işittim." dedi.[741]

3- Hz. Ali'nin "Ömer'in işi Hak Üzere İdi" Sözü

Hz. Ali, Hz. Ömer'in vefatından sonra ona muhalif davranmamak için bakın ne kadar titizlik gösteriyor. Abdu Hayr anlatıyor:

Necrânlılar geldiğinde Ali'nin yanındaydım. Kendi kendime;

"Ali, Ömer'in uygulamasından birini terk edecekse bunu bu gün yapar." dedim. Necrânlılar geldiler, selam verip huzurda dizildiler. Daha sonra içlerinden biri yeninden bir mektup çıkardı ve Ali'nin eline verdi. Sonra da;

"Ey Mü'minlerin Emiri, Allah'ın Rasulü sana yazdırmıştı." dediler. Ali'ye baktım, gözyaşları yanaklarına süzülüyordu. Sonra başını kaldırdı ve;

"Ey Necrânlılar, bu Rasulullah (sav)'in huzurunda yazdığım son mektup idi." dedi. Bunun üzerine onlar;

"O halde oradaki haklarımızı bize ver." dediler. Ali (ra);

"Bunu size söyleyeceğim. Ömer aldığını kendi nefsi için almadı. Aldığını

739 A,g,e. 3/162-164
740 Akidetü Ehli's Sünnet 3/1042
741 Buhârî 3685

müslümanlar için aldı. Sizden aldığı size verdiğinden daha hayırlıdır. Allah'a and olsun ki Ömer'in yaptığından geri dönmem. Zira Ömer'in işi hak üzere idi.[742] Bu hadise fakihlerin işlerini üzerine oturttukları esası göstermektedir. O da; "Kadı kendisinden önceki ictihadî hükmün gereğini fesh edemez." Esasıdır. Hz. Ali şöyle demiştir:

"Ömer'in attığı düğümü asla çözmem."[743]

4- Ömer b. Hattab Orada Konaklamayı Kerih Görürdü, Ben de Kerih Görüyorum.

Hz. Ali, Cemel Vakasından sonra Basra'ya gitti. Mü'minlerin annesi Aişe (ra) Mekke'ye dönmek istediğinde onun yol hazırlıklarını tamamladı ve yolcu etti. Basra'dan Kûfe'ye geçti. Oraya hicretin otuz altıncı yılı Recep ayının on ikisinde bir pazartesi günü girdi. Ona;

"Beyaz Sarayda konakla." denildi de o;

"Hayır, Ömer b. Hattab orada konaklamayı kerih görürdü, ben de kerih görüyorum." dedi ve boş arazide konaklayıp en büyük camide iki rekat namaz kıldı.[744]

5- Ehli Beytteki Ömer Sevgisi

Ehli Beytin, çocuklarına Hz. Ömer'in ismini vermeleri onu sevdiklerini göstermektedir. Ona karşı duydukları sevgiyi, onun şahsına karşı gösterdikleri hürmeti ve yaptığı iyi ve güzel işleri takdir ettiklerini çocuklarına onun ismini vermek suretiyle göstermişlerdir. Onun İslama yaptıkları hizmetleri ve onunla sağlam bağlarla birbirine bağlı olduklarını bu yolla da göstermişlerdir. Onun ismini çocuklarına ilk veren kişi Ali b. Ebî Talib (ra)tır. O, Ümmü Habib binti Rebia el Bekriye'den dünyaya gelen erkek çocuğuna Ömer ismini verdi.[745] Sahibu'l Fusül adlı kitapta Ali b. Ebî Talib'in çocukları başlığı altında şöyle denilmektedir: Tağlibiyyeli hanımdan olma Ömer. O hanım; Sahbâ binti Rebia'dır. Halid b. Velid, Aynu't Temr nam mahalde onun kabilesine baskın düzenlemiş ve onları esir almıştı. O da esirler içindeydi. Onun oğlu Ömer seksen beş sene gibi uzun bir ömür yaşadı. Hz. Ali'nin mirasının yarısına sahip oldu. Zira kardeşlerinin tamamı Hz. Hüseyin ile birlikte şehit düşmüştü. Onlar şehit düşünce onlara da mirasçı oldu.[746]

---

742 Mu'cemu'l Buldân 5/269; El Muhtasar Min Kitabi'l Muvafakat 139; Fıkhu'l İmam Ali 2/813
743 El Muhtasar Min Kitabi'l Muvafakat 140 isnadı munkatıdır. ; İbni Ebî Şeybe, Musannef 12/33
744 Tarihu'l Hilafeti'r Raşide, Muhammed Kenan 383
745 Tarihu'l Yakubî 2/213; Eş Şiatü Ve Ehli'l Beyt 133
746 El Fusûlu'l Mühime 143; Eş Şiatü Ve Ehli'l Beyt 133

Ondan sonra Hz. Hasan, oğullarından birine Ömer ismini verdi.[747] Hz. Hüseyin de bir oğluna Ömer ismini verdi. Hz. Hüseyin'den sonra oğul Zeyne'l Abidin Ali de oğullarından birine Ömer ismini verdi.[748] Daha sonra Musa Kazım da bir oğluna Ömer ismini verdi.[749]

İşte Ehli Beytin imamları Peygamber yolunu böyle takip ettiler. Hz. Ömer'in vefatından sonra Ehli sünnet ve'l Cemaat gibi kalplerindeki Ömer Faruk sevgisini bu şekilde de izhar ettiler. Bu ismi, aynı şekilde Ebubekir ve Osman ismini çocuklarına vermeye devam ettiler. Kitap ve Sünnete tabi olan Haşimî sülalesinde hem sahabe isimlerini, hem de mü'minlerin analarının isimlerini görmekteyiz. Onlar çocuklarına Talha, Abdurrahman, Aişe ve Ümmü Seleme gibi isimleri verdiler. Bu günkü şiayı Hz. Ali'ye, Hz. Hasan'a, Hz. Hüseyin'e ve diğer Ehli Beyt imamlarına tabi olmaya çağırıyoruz. Onlar çocuklarına Raşit halifelerin ve mü'minlerin analarının isimlerini veriyorlardı.[750]

6- Allah, Ömer (ra)'ı Hüseyin b. Ali (ra)'ın Zürriyeti İçin Sebep Kılmıştır

Ömer b. Hattab (ra)'a Fars ganimetleri gelmişti. Onların arasında Kisra Yezdücerc'in kızı da vardı. Hz. Ömer onu Hz. Hüseyin'e verdi. Ondan Zeyne'l Abidin Ali b. Hüseyin dünyaya geldi. Hz. Hüseyin'in hayatta kalan tek oğlu o oldu. Bu sebeple onun nesli ondan devam etti.[751] Hz. Ömer'e küfredenler baksınlar, Hz. Hüseyin'e kimin vasıtasıyla bağlanıyorlar. Allah'ın izniyle o vasıta olmasaydı o nesil vücuda gelir miydi?[752]

Hz. Ömer, Yezdücerc'in diğer kızını ise Muhammed b. Ebubekir'e verdi. Böylece Muhammed ile Hz. Hüseyin bacanak oldular. Muhammed'den Kasım b. Muhammed dünyaya geldi. Dolayısıyla Kasım ile Ali b. Hüseyin Zeyne'l Abidin teyze çocuklarıdır.[753]

7- Abdullah b. Hasan b. Ali b. Ebî Talib'in Hz. Ömer Hakkındaki Sözü

Hafs b. Kays anlatıyor:

Abdullah b. Hasan'a mest üzerine meshi sordum. Bana;

"Mesh et. Zira Ömer b. Hattab (ra) mesh etmiştir." dedi. Ona;

"Ben sana, sen mesh ediyor musun etmiyor musun, diye soruyorum." dedim.

---

747 Eş Şiatü Ve Ehli'l Beyt 133
748 A,g,e. 134
749 A,g,e. 135
750 İzhebû Feentumu'r Rafida, Abdülaziz Ez Zübeyrî 230
751 Umdetü't Talip Fî Ensâbi Ebî Talip 2/232
752 İzhebû Feentumu'r Rafida, Abdülaziz Ez Zübeyrî 232
753 Siyeru Âlami Nübelâ 6/254

"Ben sana Ömer'den bahsediyorum, sen bana benim görüşümü söylüyorsun. Ömer benden de, yeryüzü dolusu insandan da daha hayırlıdır." dedi. Ben;

"Ey Ebu Muhammed, insanlar bunu takiyye icabı olarak yaptığınıza inanıyorlar." dedim.

"Allah'a and olsun ki benim gizlide ve açıkta söylediğim söz budur. Benim hakkımda bundan başka sözü dinleme." dedi. Sonra da;

"Ali'ye boyun eğdirildiğini zanneden de kim?Rasulullah (sav)'in ona verdiği emri yerine getirmediğini söyleyen de kim? Rasulullah (sav)'in emrini yerine getirmediğini söyleyen kişi ona hakaret etmiş demektir." dedi.[754]

754 En Nehyu An Sebbi'l Ashab 57

HZ. OSMAN DÖNEMİNDE HZ. ALİ

Hz. Ali'nin Hz. Osman'a Biatı

Hz. Ömer'in defin işi biter bitmez şura heyeti mü'minlerin annesi Aişe (ra)nın evinde bir araya geldi. Dahhâk b. Kays'ın kız kardeşi Fatıma binti Kays el Fihriyye'nin evinde toplandıkları da söylendi. Ömer (ra)'ın vefatından sonra müslümanlar için en önemli hususun halli için bir araya gelmişlerdi. Hepsi fikrini söyledi ve müslümanlardan herkesin razı olduğu bir kararda mutabık kaldılar.[755] Şûranın çalışmalarını yürütme ve yeni halifeyi seçme işi Abdurrahman b. Avf'a verildi. Abdurrahman (ra) hilafet yükünü omuzlayacak ve mü'minleri idare edecek kişiyi seçmek üzere teşkil edilmiş olan şûra adına çalışmalara başladı. Bu büyük görevin ifasında sabırla ve azimle titiz bir çalışma örneği ortaya koydu.[756] Şûra takdir toplayan bir çalışma sergiledi.

Zehebî şöyle diyor:

"Abdurrahman'ın yaptığı en önemli iş önce kendisini bu işten azletmesi, sonra da ehli hal ve'l akd kişilerin seçtiği kişiyi halife seçmesidir. Bu hususta ümmeti Osman'ın hilafetinde toplamayı başarmıştır. Eğer o, taraflı davransaydı kendisini seçebilirdi ya da halife adaylarından kendisine en yakın olan kişiyi amcasının oğlu Sa'd b. Ebî Vakkas'ı seçebilirdi."[757] Hicretin yirmi üçüncü yılında Zilhicce ayının son günü sabah namazından sonra Osman'a biat hususunda ittifak hasıl oldu. Süheyb-i Rûmî imamdı. Başında da Rasulullah (sav)'ın sardığı sarık vardı. Abdurrahman b. Avf geldi. Şûra ehli olanlar minberin yanında toplanmışlardı. Muhacirlere, Ensara ve ordu komutanlarına –ki onlar; Şam komutanı *Muaviye b. Ebî Süfyan*, Hımıs komutanı *Umeyr b. Sa'd* ve Mısır komutanı *Amr b. el As* idi- haber verildi. Onlar bu yıl Ömer'le birlikte haccetmişler ve Medine'ye onunla dönmüşlerdi.[758] Buhârî'de şöyle geçmektedir:

"İnsanlar namazı kılınca şûra heyeti minberin yanında toplandı. Hazır

755 Osman b. Affan, Sadık Arcûn 62,63
756 A.g.e. 70,71
757 Siyeru A'lâmi Nübelâ 1/86
758 Şehîdü'd Dâr 37

olan muhacirlere ve Ensara haber gönderildi. Yine ordu komutanlarına –ki onlar bu yıl ki haccı Ömer'le birlikte ifa etmişlerdi- haber gönderildi. İnsanlar toplanınca Abdurrahman şehadet getirdi ve;

"Bundan sonra derim ki; Ey Ali! İnsanları inceledim. Osman'ı kimseye denk tutmadıklarını gördüm. Binaenaleyh aleyhine olabilecek bir şeye tevessül etme." dedi. Sonra da;

"Allah'ın, Rasulünün ve ondan sonraki iki halifesinin sünneti üzere sana biat ediyorum (ey Osman)." dedi. Ondan sonra Muhacirler, Ensar, ordu komutanları ve diğer müslümanlar ona biat ettiler.[759] Temhîd ve'l Beyan adlı eserde Abdurrahman b. Avf (ra)'dan sonra Hz. Osman'a ilk biat edenin Hz. Ali (ra); olduğu zikredilmiştir.[760]

Rafizilerin Şûra İle İlgili Yalanları

Rafizilerin İslam tarihine sokuşturdukları yalanlardan biri de; Hz.Osman'ın halife seçilmesi hadisesi ile ilgilidir. Müsteşrikler de bu yalanları onlardan almışlar ve yaymaya çalışmışlardır. Onları okuyan çok sayıdaki tarihçi ve yazar da onlardan etkilenmiştir. Tabii ki onlar rivayetleri senet ve metin yönüyle inceleme zahmetine katlanmadılar. Dolayısıyla bu fikirler onlar vasıtasıyla müslümanlar arasında yayıldı. Şii tarihçiler bu hususa önem verdiler ve yalanlarla bezedikleri hadiseleri anlatmak için özel kitaplar yazdılar. Ebu Muhnif, Kitabu'ş Şûra adlı eserini kaleme aldı. Aynı şekilde İbni Ukde ve İbni Babeveyh de bu hususta eser yazdılar. İbni Sa'd bu hususta Vâkıdî yoluyla tam dokuz rivayet nakletmiştir.[761] Ubeydullah b. Musa yoluyla da bir rivayet nakletmiştir. O rivayet Hz. Ömer'in yaralanmasını, şûra için altı kişiyi seçmesini, Ali ve Osman'a hilafet işiyle alakalı olarak nasihatini ve bu hususta Süheyb-i Rûmî'ye vasiyetini içermektedir.[762] Belâzûrî bu hadiseyi Ebu Muhnif'ten[763] ve Hişam el Kelbî'den de rivayet etmiştir. Hişam el Kelbî'nin rivayetinde Ebu Muhnif'in rivayeti ile aynı olan yerler olduğu gibi farklı olan yerler de vardır.[764] Yine Vâkıdî'den ve Ubeydullah b. Musa'dan rivayet etmiştir.[765] Taberî bu kıssada içlerinde Ebu Muhnif'in rivayeti de olmak üzere birkaç rivayete dayanmıştır. İbni Ebu'l Hadîd, Ahmed b. Abdülaziz el Cevherî yoluyla bu hususla ilgili bazı hadiseler nakletmiş[766] ve orada Vâkıdî'nin Şûra adlı eserinden nakil yaptığını beyan et-

---

759 Buhârî 7207
760 Et Temhîd Ve'l Beyan 26
761 Tabakâtü'l Kübrâ 3/63
762 A,g,e. 3/63
763 Ensâbu'l Eşraf 5/18,19
764 A,g,e. 5/18,19
765 A,g,e. 5/18,19
766 Şerhu Nehci'l Belağa 9/49,50,58

miştir.[767] Şii rivayetler sahih olmayan bazı nakilleri içermektedir. Onlardan bir kaçını arz edelim:

1- Müslümanların İşleri İle İlgili Bir Hususta Sahabeyi Taraf Tutmakla İtham Etmeleri

Rafizi rivayetler sahabeyi müslümanların işleri ile ilgili bir meselede taraf tutmakla itham etmektedir. Onlar Hz. Ali'nin, Hz. Abdurrahmanın halife seçimindeki tercihini kabul etmediğini de söylemektedirler. Ebu Muhnif, Hişam el Kelbî ve Ahmed el Cevherî eserlerinde Ömer'in, altı kişiyi seçtikten sonra, eğer (üç üç gibi) ikiye bölünüp birini seçemezlerse seçme hakkını Abdurrahman'a verdiğini, Ali'nin de hilafetin elden gittiğini anlayarak bunu kabul etmediğini zikretmişlerdir. Buna gerekçe olarak da Abdurrahman'la, Osman arasında hısımlık bağı olduğunu ileri sürmüşlerdir. İbni Teymiye Hz. Abdurrahman'la, Hz. Osman arasında böyle bir bağın olmadığını beyan etmiş ve onları reddetmiştir. Şöyle demiştir:

"Abdurrahınan, Osman'ın ne kardeşidir, ne amcasının oğludur, ne de onun kabilesinden biridir. Bilakis biri Zühreoğullarından, diğeri Ümeyyeoğullarındandır. Zühreoğulları Ümeyyeoğullarma göre Haşimoğullarına daha çok meyillidirler. Zira Zühreoğulları Peygamber (sav)'in dayılarıdır. Abdurrahman b. Avf ve Rasulullah (sav)'in "Bu benim dayımdır. Haydi bakalım biri dayısını bana göstersin."[768] dediği Sa'd b. Ebî Vakkas onlardandır. Peygamber (sav) hiçbir muhaciri bir muhacirle ve hiçbir Ensarî'yi bir Ensarî ile kardeş kılmamıştır. O muhacirlerle Ensarı kardeş kılmıştır. Abdurrahman b. Avf ile Sa'd b. Rebi' el Ensarî'yi kardeş kılmıştır.[769] Onun hadisi meşhurdur ve sahih hadis kitaplarında ve diğerlerinde geçmektedir. İlim ehli bunu böyle bilir."[770] Ne var ki şii kaynaklar Abdurrahman b. Avf'm hısımlık bağı sebebiyle Osman b. Affan'ı kolladığını söylemişlerdir. Halbuki nesep bağı hısımlık bağından daha kuvvetlidir. Onlar bunu unutmuşlardır. İkinci olarak da onlar o ilk neslin, ilişkilerinde akrabalık ve hısımlık bağlarına önem vermediklerini de unutmuşlardır. Abdurrahman ile Osman arasındaki hısımlığa gelince; o da; Abdurrahmanın Ukbe b. Ebu Muayt'ın kızı Ümmü Külsüm ile evlenmiş olmasıdır.[771]

2- Emevî Grubu ve Haşimî Grubu

Ebu Muhnif'in rivayetinde Haşimoğulları ile Ümeyyeoğulları arasında şiddetli mücadelelerin geçtiği zikredilmiştir ki bu doğru değildir. Böyle bir şey, ne

---

767 A,g,e. 9/15
768 Sünen-i Tirmizî 3/220
769 Buhârî 3780
770 Minhâcü's Sünne 6/671,272
771 Tabakâtü'l Kübrâ 3/127

sahih ne de zayıf bir rivayetle nakledilmiş değildir.[772] Bazı tarihçiler metin ve senet yönüyle batıl olan bu şii rivayetlere yapışmışlar ve bu batıl rivayetler üzerine yorumlar yapmışlardır. Buna göre de ashabın kendi arasındaki meşveretini aşiret kavgasına dönüştürmüşler ve ashabı iki guruba ayırmışlardır. Biri Emevî gurubu, diğeri de Haşimî gurubu. Bu, vehimden kaynaklanan ve herhangi bir delile dayanmayan tasavvurun neticesidir. Zira bu, Ashabı Kiram'ın yaşadığı ortamı bilmeyen kişinin tasavvurudur. Ashabı Kiram, babasına, kardeşine, amcasının oğluna ve aşiretine karşı Muhacir ve Ensar olarak kenetlenmiş ve mücadele vermiştir. Elinde avucunda ne varsa dinleri için harcayan Ashabı Kiramın böyle bir şeye girişmesi tasavvur olunamaz ve cennetle müjdelenen bu nesil ile ilgili bu hususta aleyhlerine olabilecek sahih bir rivayet de mervi değildir. Onlar hakkında rivayet edilen çok sayıdaki hadise onların aşiretçiliğe yönelmekten çok uzak kişiler olduklarını göstermektedir. Mesele, aile ya da aşiret meselesi değildi, şûraya seçilen kişiler de İslamdaki konumları sebebiyle seçilmişlerdi.[773]

3- Hz. Ali'ye Nispet Edilen Yalanlar ve İftiralar

İbni Kesir şöyle diyor:

İbni Cerîr ve daha başka tarihçilerin tanınmamış kişilerden rivayet ettikleri haberler sahih rivayetlere ters düşmektedir. Onların tamamı reddedilmiştir. Sahabe hakkında hakikat olan şey; rafizilerin ve haberlerin sahihini, zayıfından ve sakatından ayırmaya güç yetiremeyen kıssacıların zannettikleri şey değildir. Hakikat onların zannettiklerinin tam tersidir. Onların uydurmalarından biri şudur;

Ali, Abdurrahman b. Avf'a;

"Ey Abdurrahman! Beni aldattın. Onu hem hısımın olduğu için, hem de her daim sana danışsın diye seçtin." dedi. Sonra durup bekledi. Bir müddet sonra Abdurrahman ona;

"*Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.*"[774] ayetini okudu.

Hz. Osman ve Hz. Ali Arasındaki Üstünlük

Ehl-i Sünnet inancı şudur; Hz. Ali'yi, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'den üstün gören kişi bidatçidir, dalalettedir. Hz. Ali'yi, Hz. Osman'dan üstün gören ki-

772 Merviyyât-ı Ebî Muhnif Fî Tarihi Taberî 177,178
773 El Hulefâi'r Raşidîn 78,79
774 Fetih 10

şi ise hatadadır. Ancak onu dalalette görmezler ve ona bidatçi demezler. Ehli ilimden bazıları Hz. Ali'yi, Hz. Osman'dan üstün görenlere şiddetle saldırmışlar ve

"Hz. Ali'yi, Hz. Osman'dan üstün gören kişi –Hz. Ali'yi terk edip Hz. Osman'ı seçmekle- Rasulullah (sav)'in ashabının emanete hıyanet ettiğini iddia etmektedir." demişlerdir.[775] İbni Teymiye şöyle demiştir:

"Ehli Sünnetin inancı Hz. Osman'ın üstün olması şeklinde şekillenmiştir. Ancak bu meselede kişi zıddını düşünürse ehli sünnet dairesinden dışarı çıkmaz. Ehli sünnet Rasulullah (sav)'den sonra Hz. Ebubekir'i, ondan sonra Hz. Ömer'i, ondan sonra Hz. Osman'ı, ondan sonra da Hz Ali'yi halife olarak görürler. Kim bunların hilafetine karşı gelirse o, ailesinin eşeğinden daha düşüktür.[776] İbni Teymiye Hz. Ali'nin Hz. Osman'dan üstün görülmesiyle ilgili olarak ehli ilimden bazı kişilerin sözlerini zikretmiş ve şöyle demiştir:

"Bu hususta iki görüş var. Birinci görüş, bunu kabul etmez ve Hz. Ali'yi, Hz. Osman'dan üstün gören kişiyi –sahabenin icmama muhalif olduğu için- Ehli sünnet dairesinden dışarı çıkmış sayar. Bu sebeple şöyle denilmiştir: Hz. Ali'yi, Hz. Osman'dan üstün gören kişi Muhaciri ve Ensarı -hata nispet etmek suretiyle- hor görmüş ve itibardan düşürmüştür. Bu görüşe sahip olanların sayısı az değildir. Eyyüb Sahtiyanî, Ahmed b. Hanbel ve Dârekutnî onlardandır. İkinci görüş; Hz. Ali'yi üstün gören kişiyi –Hz. Osman ile Hz. Ali'nin halleri birbirine yakın olduğu için- bidatçi olarak saymaz.[777]

Hz. Ali, Hz. Osman Döneminde Hadleri İkame Etmesi ve Devlet İşlerinde Danışmanlık Yapması

1- Hz. Ali Hz. Osman Döneminde Hadleri İkame Ediyor

Husayn b. Münzir anlatıyor:

Osman'ın yanındaydım. Velid'i getirdiler. İki adam –ki biri Hurmân'dı- içki içtiğine dair aleyhine şahitlik ediyorlardı. Diğeri onun sonuna kadar kusmadan içtiğini söyledi. Bunun üzerine Osman

"Demek öyle. Kalk ya Ali, ona had vur." dedi. Ali (ra);

"Kalk ya Hasan, ona had vur." dedi. Hasan da o içkinin kötü kokusundan dolayı iğrendi ve Abdullah b. Cafer'e;

"Ey Abdullah, kalk, ona had vur." dedi. O haddi ikame etti, Ali de saydı. Kırka ulaşınca;

"Dur." dedi. Sonra da;

---

775 Hukbetün Mine't Tarih 66
776 Mecmu'u'l Fetâvâ 3/101,201
777 A,g,e. 4/267

"Nebi (sav) kırk sopa vurdu, Ebubekir kırk sopa vurdu, Ömer seksen sopa vurdu. Bunların hepsi de sünnettir. Bu bana daha sevimli gelmektedir." dedi.[778]

Bu hadiste görüldüğü üzere Hz. Ali, Hz. Osman'a yakın duruyordu ve Allah'a itaat hususunda da ona yardımcı oluyordu. Hz. Ali, Velid sebebiyle Hz. Osman'ı kınayanlara karşı onu savunuyordu. Şöyle diyordu:

"Kendi yardımcısını cezalandırdığı için Osman kendi canına kıyıyor diye Osman'ı kınıyorsunuz. Yaptığı iş sebebiyle dövdüğü ve işinden azlettiği kişi hususunda Osman'ın günahı ne? Bizim işimizi tatbik edişinde onun günahı ne?"[779]

2- Afrikanın fethinde Hz. Osman Hz. Ali ve Diğer İleri Gelen Sahabilerle Görüşüyor

Riyâdu'n Nüfûs adlı eserde şöyle anlatılmaktadır:

"Mü'minlerin Emiri Osman b. Affan'a Mısır'a vali tayin ettiği Abdullah b. Sa'd geldi ve müslümanlarm Afrika içlerine doğru akınlar yaptığını, bunda da başarılı olduklarını ve oraların fethinin kolay olacağını söyledi. Osman b. Affan, Afrika'ya ordu göndermek istediğini ilk defa Misver b. Mahreme'ye açtı. Sonra da ona;

"Bu hususlaki görüşün nedir?" diye sordu. Misver;

"Onlara karşı gaza et." dedi. Osman;

"Bu gün sahabenin ileri gelenlerini toplayıp istişare edeceğim. İttifak ettikleri hususta onlara uyarım ya da çoğunluğu ne derse ona uyarım...Ali'yi, Talha'yı, Zübeyr'i, Abbas'ı çağır." dedi. Başka kişileri de söyledi. Onların her biri mescitte hazır oldular. Sonra Saîd b. Zeyd'i çağırdı. Osman;

"Ey Saîd, Afrikaya ordu göndermemizi niçin uygun görmüyorsun?" diye sordu. Saîd, Ömer'in oraya ordu göndermek istemediğini, dolayısıyla Ömer'e muhalefet etmeyi uygun görmediğini söyledi. Osman da ona;

"Korkmaya gerek yok. O korktuğun kişiler yerlerinden kıpırdamayacaklar. Savaşmayacaklar." dedi. Saîd'den başka herkes bu fikri olumlu karşıladı. Bunun üzerine Osman insanlara bir konuşma yaptı ve onları Afrikada cihad yapmaya teşvik etti. Abdullah b. Zübeyr ve Ebu Zer el Gıfârî'nin de içlerinde bulunduğu bir gurup sahabe bu gazaya iştirak etti.[780]

3- Hz. Ali, Hz. Osman'a İnsanları Tek Kıraat Üzerinde Toplamaya Teşvik Ediyor

Hz. Osman, Muhacir'i ve Ensar'ı bir araya topladı. Hz. Ali başta olmak

---

778 Şerhu'n Nevevî Ala Sahihi Müslim 11/216

779 Tahkik-i Mevakıfi's Sahabe Fi'l Fitne 1/421

780 Riyâdu'n Nufûs 1/8,9; El Cihad ve'l Kıtal, Heykel 1/556

üzere sahabenin ileri gelenleri oradaydı. Ümmetin bu önderlerine sorunu arz etti. Meseleyi uzun uzun müzakere ettiler. Herkesin fikrini aldı. Herkesin görüşü aynı noktadaydı. Aralarında muhalif görüşü olan kimse yoktu. Kur'an'a dair böyle önemli bir husus ümmetten alelade birine dahi gizli kalmaz, değil ki alimlere ve ileri gelen imamlara gizli kalsın.[781] Osman Mushafı ilk cem eden kişi değildir. Ebubekir Sıddîk (ra) bu hususta onu geride bırakmıştır. Yine o yaptığı bu işi kendi başına yapmamıştır. Sahabe-i Kiramla meşveret ettikten ve onların olurunu aldıktan sonra yapmıştır. Onlar ona;

"Bu güzel bir görüş!" dediler, yine Mushaf hakkında yaptığı işler sebebiyle;

"Ne güzel yaptı!" dediler.[782]

Mus'ab b. Sa'd, Hz. Osman mushafları yakarken Sahabe-i Kiram oradaydı ve onun bu fiilini takdir ediyorlardı, diyor.[783] Hz. Ali bu hususta Hz. Osman'ı eleştirenleri eleştirmekten men ediyor ve;

"Ey insanlar, Osman hakkında haddi aşmayın. Onun için hayırdan başka bir şey söylemeyin. Allah'a and olsun ki o, mushaflar hakkında yaptığı şeyi bizlerle birlikte yaptı. Allah'a and olsun ki onun yerinde ben olsaydım aynı şeyi yapardım." diyordu.[784] Hz. Ali'den yapılan başka bir rivayette de şu şekilde demiştir:

İnsanlar Kur'an hakkında ihtilafa düşünce Osman'a haber verildi. O da bizleri topladı ve insanları tek kıraat etrafında toplama hususunda bizlerle istişare etti. bu hususta görüşlerimiz birleşti. Eğer bu iş bana kalsaydı ben de ayı şeyi yapardım.[785]

Hz. Osman'ın Katli İle İlgili Fitne Karşısında Hz. Ali'nin Tavrı

Hz. Osman'ın katline dair fitnenin oluşumunu iç içe geçmiş farklı sebepler hazırlamıştır. Zenginliğin artması ve toplumu etki altına alması, sosyal yapının değişmesi, Hz. Osman'ın, Hz Ömer'den sonra gelişi, ileri gelen sahabelerin Medine'den çıkışı, cahiliye kavmiyetçiliği, kıskanç kişilerin entrikaları, insanları ayaklandırmak için çeşitli vasıtaların kullanılması ve Abdullah b. Sebe'nin fitnenin oluşumundaki etkisi. Bütün bu sebepleri Hz. Osman b. Affan ile ilgili kitabımda genişçe ele aldım.

İslam düşmanları Hz. Osman'ın katledilmesi fitnesinde insanları ayaklandırmak için çeşitli yöntemler kullandılar. Çeşitli söylentiler yayıldı, insanlar

---

781 Osman b. Affan, Sadık Arcûn 175
782 Fitnetü Makteli Osman 1/78
783 Tarihu's Sağîr, Buhârî 1/94
784 Fethu'l Bârî 9/18 İsnadı sahihtir.
785 Sünen-i Ebî Davud 29,30 İsnadı sahihtir.

tahrik edildi, insanların gözü önünde halife ile münakaşa yapıldı, valiler hakkında ileri geri konuşuldu, sahabe –Aişe, Ali, Talha ve Zübeyr radıyallahu anhum- lisanı ile uydurma mektuplar yazıldı, Hilafete hak sahibi olanın Hz Ali olduğu söylentisi yayıldı, Rasulullah (sav)'den sonra onun vasi olduğu söylendi, Basra, Kûfe ve Mısır'da guruplar oluşturuldu. Bazı guruplar Medine'ye geldiler ve Medine'ye Ashabı Kiram'ın daveti üzere geldikleri izlenimi vermeye çalıştılar. Karışıklık büyüdü ve sonunda halifenin katledilmesine kadar gitti.[786]

Karışıklıkları çıkaranlar başka yöntemler de kullandılar. Devamlı tekbir getiriyorlardı. Zulme karşı cihad ettiklerini söylüyorlardı. İyiliği emretme ve kötülükten sakındırma işini gerçekleştirdiklerini söylüyorlardı. Bazı valilerin azlini ve değiştirilmesini istiyorlardı. Talepleri Hz. Osman'ın görevden el çekmesini istemeye kadar gitti. Cüretleri o kadar arttı ki sonunda İslam halifesini katlettiler. Diğer şehirlerden halifeye yardım için çıkıldığını duymuşlardı, körlükleri onları acele ile bu işe itti.[787]

Bu hadiselerin ve daha sonra gerçekleşecek hadiselerin arkasında Yahudi Abdullah b. Sebe başkanlığındaki Sebeiyye taifesi vardı. Ona ve Osman'a dair hadis İnşaallah gelecektir. Hz. Osman'ın katledilmesi bütün İslam alemini sarsmış ve bunun etkileri günümüze kadar sürmüştür.

1- Fitnenin Başlangıcında Hz. Ali'nin Takındığı Tavır

Hz. Ali diğer halifelere karşı takındığı tavrı Hz. Osman döneminde de devam ettirmiştir. O da; dinlemek, itaat etmek, istişare edildiğinde görüşünü söylemek ve hakkı hakikati göstermektir. Hz. Osman'a karşı itaatkâr olduğunu, zor bir iş emretse de onun emrine icabet edeceğini bizzat kendisi ifade etmiş ve;

"Eğer Osman beni Sarrâr'a kadar yürütse onu dinler itaat ederdim." demiştir.[788] Hz. Osman'ın katledilmesinden bir buçuk ay önce isyancılar gelmiş, Zi'l Merre denilen yerde toplanmışlardı. Bunun üzerine Hz. Osman onlara Hz. Ali'yi ve rivayetlerde ismi zikredilmeyen başka birini gönderdi. Onlara ona o da onlara Allah adına ikişer ya da üçer defa yemin verdirdi. Sonra;

"Rasulullah (sav)'in amca oğlu, Mü'minlerinin emirinin elçisi size Allah'ın kitabını arz ediyor, onu kabul edin." dediler. Daha sonra beş şey üzere anlaştılar. Olumsuz olan şeyler değiştirilecek, mahrum edilenler mahrumiyetten kurtulacak, fey malları adaletle taksim edilecek, güvenilir yetki sahipleri istihdam edilecek." Bu anlaşmayı bir kağıda yazdılar. Yine İbni Âmir'in Basra'ya geri gönderilmesini ve Ebu Musa'nın Kûfe'de bırakılmasını istediler.[789] Osman bütün bu

---

786 Dirasatûn Fî Ahdi'n Nübüvveti Ve'l Hilafeti'r Raşide 401
787 A,g,e. 402
788 Musannef, İbni Ebî Şeybe 15/225 Senedi sahihtir.
789 Fitnetü Makteli Osman 1/129

talepleri kabul etti ve guruplar memleketlerine geri döndüler.[790] Bu anlaşmadan ve her gurup kendi memleketine razı olarak geri döndükten sonra fitne ateşini tutuşturanlar başarısız olduklarını ve bu alçakça girişimlerinin bir sonuç vermediğini anladılar. Ama boş durmadılar ve yeni entrikalar çevirmeye başladılar. Hz. Osman ile şehirlerden ayaklanarak gelen gruplar arasındaki anlaşmayı akamete uğratmaya çalıştılar.

Mısırlılar geri dönerken deveye binmiş birinin hızla yol almakta olduğunu gördüler. Sanki o onlara beni yakalayın diyordu. Ondan şüphelenmişlerdi. Derhal yakaladılar. Ona;

"Nereye böyle, niçin acele ediyorsun?" diye sordular. Adam;

"Ben Mü'minlerin Emirinin elçisiyim Mısır'daki görevlisine vermek üzere bir mektup taşıyorum." dedi. Adamın üzerini aradılar, üzerinden Hz. Osman'ın dilinden yazılmış bir mektup buldular. Mektubu açtılar. Mektupta kendilerinin idamına ya da ellerinin ve ayaklarının çaprazlama olarak kesilmesine dair bir emir ile karşılaştılar. Bunun üzerine derhal Medine'ye geri döndüler.[791] Hz. Osman onlara böyle bir mektup yazmadığını söyledi. Onlara bunu kendisinin yazdığına ya da yazdırdığına dair müslümanlardan iki şahit getirmeleri gerektiğini değilse zaten kendisinin kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederek böyle bir şey yazmadığını, yazdırmadığını ve bu hususta da hiçbir şey bilmediğini söylediğini ifade etti. Ancak onlar -son derece doğru sözlü biri de olsa- ona inanmadılar.[792] Onu Hz. Osman'ın yazdığını zannettiler. Çünkü o mektubun üzerinde onun mührü vardı. Mısır'daki valisi İbni Ebi's Serh'e götürmek üzere onu alıp götüren kişi de onun kölesi, biniti de sadaka develerinden biri idi. Entrikayı planlayanlar iyi planlamıştı. Ancak bazı şeyler bunun entrika olduğunu ortaya koyuyordu. Iraklılar memleketlerine doğru –doğuya doğru- yola çıktılar, Mısırlılar da kendi memleketlerine doğru –batıya doğru- yola çıktılar. Sonra Mısırlılar böyle bir hadiseyle karşılaştılar ve derhal Medine'ye geri döndüler. Medine'ye döndükleri anda Iraklılar da –Mısırlılar böyle bir hadiseyle karşılaştılar diye- geri dönmüştü. Her iki gurup da Medine'ye aynı anda girmişti. Bu nasıl oluyordu. Bir gurup doğuya bir gurup batıya giderken –anlaşmış gibi- aynı anda Medine'ye nasıl dönebiliyorlardı. Bunu ilk defa Hz. Ali keşfetmiş ve onlara;

"Ey Kûfeliler ve ey Basralılar! O kadar uzun mesafeleri kat ettikten sonra Mısırlıların karşılaştıkları bu durumu nereden bildiniz?" diye sordu. Sonra da;

"Vallahi, bu, Medine'ye karşı yapılmış bir komplodur." dedi.[793]

Bu mektup entrikacıların uydurdukları ilk mektup değildi. Onlar daha önce de mü'minlerin analarının dilinden böyle mektuplar uydurmuşlardı. Yine

---

790 A,g,e. 1/329

791 Tarihu't Taberî 5/379

792 Fitnetü Makteli Osman 5/132; El Bidâye Ve'n Nihâye 7/191

793 Tarihu't Taberî 5/359

aynı şekilde Hz. Ali,Hz. Talha ve Hz. Zübeyr hakkında da uydurmuşlardı. Hz. Aişe'ye Hz. Osman'a karşı ayaklanmalarını emreden bir mektup yazdığı söylendiğinde o;

"Mü'minlerin iman edip kafirlerin inkar ettiği Allah'a and olsun ki ben ne iyi ne de kötü bir şey yazmadım, buradan dışarı çıkmadım." dedi.[794] A'meş şöyle diyor:

Bu mektubu onun dilinden Hz. Ali'nin yazdığını ve Medine'ye geri dönmelerini onun istediğini zannediyorlardı. Hz. Ali bunu kabul etmedi ve;

"Vallahi ben size mektup yazmadım." dedi.[795]

Onlar bu mektubu kendilerine -Muhammed (as)'ın dininin bozulmaya yüz tuttuğu, terk edilmeye başlandığı ve Medine'de cihad etmenin sınırlarda cihad etmekten daha makbul olduğu iddiasıyla- Ashabı Kiram'ın gönderdiğini ve kendilerini onların davet ettiğini de iddia ettiler.[796] İbni Kesir bu hadise hakkında şöyle diyor:

"Bu sahabeye atılmış bir iftiradır. Onlara çok sayıda uydurma mektup yazılmış. Hz. Ali, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr kendileri adına uydurulan bütün mektupları inkar etmişlerdir. Hz. Osman adına da mektuplar uyduruldu. O mektuplarda yazılanlar ne emrettiği ne de bildiği şeylerdi."[797] İbni Kesir'in bu sözü, Ashabı Kiramın büyüklerinin bu mektupları inkar ettiğine dair Taberânî'nin yaptığı sahih rivayetleri teyit etmektedir.[798]

Günahkâr eller büyük sahabelerin dilinden uydurma mektuplar yazdılar ve bu mektuplar fitne ateşini tutuşturdular. Büyük fesatlar çıkardılar. Hz. Osman'a karşı çeşitli entrikalar düzenlendi. Şöyle şöyle yaptı diye çeşitli uydurma hikayeler anlatıldı ve insanlara telkin edildi. Ayak takımı olanlar bu uydurma hikayeleri benimsediler. Daha sonra Hz. Osman adına mektuplar uyduruldu. Sonunda Osman (ra) Rabbine şehid ve saîd olarak mülaki oldu. Bu Yahudi entrikası sebebiyle kurban giden sadece Hz. Osman olmadı. Kurban olan İslam'dı. Tarih bu uydurma sayfalarla kirletildi. Şimdiki nesiller de tarihlerini o murdar Yahudinin taraftarları tarafından öğretilenleri öğrendiler. Gerçekleri öğrenme zamanı hâlâ gelmedi mi? Yeni nesil gerçek tarihini ve gerçek büyüklerini ne zaman öğrenecek? Müslüman yazarlar için –kendilerinden öncekiler gibi yıkılıp gitmeden- Allah'tan korkma ve temiz insanların mahremiyetine ilişmeme gibi haysiyete sahip olma dönemi hâlâ gelmedi mi?[799]

---

794 Tahkîku Mevâkıfi's sahabe 1/334
795 A.g.e. 1/335; El Bidâye Ve'n Nihâye 7/191
796 A.g.e. 1/335;A.g.e. 7/175
797 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/175
798 Tahkiku Mevâkıfi's sahabe 1/335
799 Osman b. Affan El Halifetü'ş Şakir e's Sâbir 228,229

2- Muhasara Esnasında Hz. Ali'nin Aldığı Tavır

Hz. Osman'ı muhasara altına alanlar muhasarayı şiddetlendirdiler. Mescitte namaz kılmasını yasakladılar. Buna rağmen o, Rasulullah (sav)'in emrettiği gibi bütün bu zorluklara karşı sabrediyordu. Kadere ve kazaya imanı tamdı. Bu musibetin ortadan kalkması için bütün gücünü sarf ediyordu. İnsanlara hitap ediyor, bazen Müslüman kanının –hak bir sebep müstesna- akıtılmasının helal olmadığını söylüyordu, bazen de kendi faziletlerini ve İslam'a yaptığı üstün hizmetlerini sıralıyor ve buna Aşere-i Mübeşşere'den geriye kalanları şahit tutuyordu.[800] Sanki o onlara "İşi ve fazileti böyle olan biri hiç dünyaya tamah eder mi, dünyayı ahirete tercih eder mi? Böyle birinin Allah indindeki sorumluluğunu bile bile emanete hıyanet etmesi, ümmetin malını boşa harcaması ve onların hayatını hiçe sayması düşünülebilir mi? Rasulullah (sav)'in terbiyesi altında yetişen, onun takdirlerini kazanan ve sahabenin ileri gelenlerinden biri olmaya hak kazanan biri hiç böyle yapar mı?" diyordu.

Medine'de azgınların hakimiyeti arttı da arttı. Hatta çoğu zaman namazları onlar kıldırıyordu.[801] Sahabe-i Kiram sonu iyi olmayan şeylerin vuku bulmasından korkmaya başladı. Zira onların kulağına bu azgınların Hz. Osman'ı katletmek istedikleri haberi ulaşmıştı. Ona kendisini savunmayı ve bu güruhu Medine'den çıkarmayı teklif ettiler. Ne var ki o, kendisi sebebiyle kan akıtılmasına karşı çıktı.[802] Bunun üzerine sahabenin ileri gelenleri Hz. Osman'a danışmaksızın çocuklarını gönderdiler. Hz. Hasan ve Abdullah b. Zübeyr onlar arasındaydı. Bazı rivayetler Hz. Osman'ın katledildiği gün Hz. Hasan'ın bir yaralıyı sırtında taşıdığını nakletmektedir.[803] Hz. Hasan'ın dışında Abdullah b. Zübeyr, Muhammed b. Hâtıb ve Mervân b. Hakem yaralanmıştı. Hz. Hüseyin ve Abdullah b. Ömer de (Allah hepsinden razı olsun) onlarla birlikteydi.[804] Hz. Ali insanları Hz. Osman'dan uzaklaştırıyordu. Ona en yakın olan kişi o idi. Bunu Mervân b. Hakem anlatmaktadır.[805] İbni Asâkir, Cabir b. Abdillah'tan şunu rivayet ediyor:

Ali, Osman'a haber gönderdi

"Yanımda beş yüz zırhlı adam var. Bana izin ver, seni muhafaza edeyim. Zira sen kanı akıtılacak bir iş yapmadın." dedi. Osman da ona;

"Allah sana hayırlar ihsan etsin. Benim için başkalarının kanının akmasını istemiyorum." dedi.[806]

---

800 Hilafetü Ali b. Ebî Talib 85
801 Siyeru A'lâmi Nübelâ 3/515
802 Fitnetü Makteli Osman 1/167; El Müsned 1/396
803 Tabakât, İbni Sa'd 8/128 Senedi sahihtir.
804 Tarihu Halife 174
805 Tarihu'l İslam, Zehebî 460,461 İsnadı kavidir.
806 Tarihu Dımaşk 403

Çok sayıda rivayet muhasara esnasında Hz. Ali'nin Hz. Osman'ın yanında durduğunu göstermektedir. Bunlardan birini zikredelim; İsyancılar Hz. Osman'ı su almaktan men edince ev halkı susuzluktan kırılma aşamasına gelmişti. Bunun üzerine Hz. Ali ona su dolu üç kırba su gönderdi. Haşimoğullarma ve Ümeyyeoğullarına ait çok sayıda köle bu sebeple yaralandı.[807] Hadiseler bir anda hızlandı, azgın güruh Hz. Osman'a saldırdı ve onu katletti. Allah, Hz. Osman'dan razı olsun. Hz. Osman'ın katli Ashabı Kirama ulaştığında onların çoğu mescitteydi. Akılları başlarından gitti. Hz. Ali kendi oğullarına ve kardeşlerinin oğullarına;

"Siz kapıda beklerken Osman nasıl öldürüldü?" dedi ve Hz. Hasan'a tokat attı. Halbuki Hz. Hasan yaralanmıştı.[808] Hz. Hüseyin'in de göğsüne bir darbe vurdu. İbni Zübeyr'i ve İbni Talha'yı azarladı. Kızgın bir şekilde evine gitti ve;

"Kahrolasıcalar!" dedikten sonra;

"Allah'ım, ben onun kanından beriyim. Ne onu öldürdüm, ne de onun öldürülmesine meylettim." diye niyaz etti.[809]

İşte Hz. Ali'nin tavrı buydu. Ona nasihat ediyor ve ona danışmanlık ediyordu. Onun emrine amadeydi. Fitne anında da onunla birlikteydi. Ona zarar verebilecek olan kişileri ondan uzaklaştırıyordu. Onun hakkında katiyetle kötü bir şey söylemiyordu. Durumu düzeltmeye ve halife ile isyancılar arasını bulmaya çalışıyordu. Ancak gücü her şeye yetmiyordu. İşler onun iradesinin dışında gelişiyordu. Takdirde Osman b. Affan radıyallahu anhın şehadeti vardı.[810]

3- Hz. Ali'nin ve Hz. Osman'ın Aile Halkları Arasındaki Hısımlık

Haşimoğullarıyla Ümeyyeoğulları arasında İslam düşmanlarının uydurduğu gibi bir düşmanlık yoktur. İslam düşmanları bu hususta ne kadar hikaye uydurursa uydursunlar insaf sahibi kişiler Haşimoğulları ile Ümeyyeoğulları arasındaki akrabalık bağlarını açıkça görürler. Onlar birbirlerine en yakın olan kişilerdir. Onlar birbirine karşılıklı sevgi duyarlar, birbirini takdir ederler ve birbirine hürmet ederler. Onlar birbirlerinin üzüntüsünü ve sıkıntısını paylaşırlar. Haşimoğulları ile Ümeyyeoğulları bir babadan gelmektedir. Onlar bir dedenin torunlarıdır. Onlar İslamdan önce de İslamdan sonra da bir ağacın dallarıdır. Onlar tek bir gözeden ve tek bir menbadan içmişlerdir. Onlar hanif dinin meyvelerini birlikte devşirmişlerdir. Onlar Hatemü'l Enbiya ve'l Mürselin olan o emin, o sadık peygambere birlikte inanmışlardır.

Ebu Süfyan ile Abbas arasında darbı mesel haline gelmiş bir dostluk var-

807 Ensâbü'l Eşrâf, Belâzûrî 5/67
808 Hilafetü Ali 87
809 Musannef, İbni Ebî Şeybe 15/209 İsnadı sahihtir.
810 Hilafetü Ali b. Ebî Talib 87

dır.[811] İslamdan önce de sonra da onlar arasında hısımlık devam etmiştir. Rasulullah (sav) dört kızından üçünü Ümeyyeoğullarına mensup kişilerle evlendirmiştir. Ebu'l As b. Rebi Ümeyye ve Osman b. Affan Ümeyyeoğullarındandır. Hz. Osman diğer taraftan Rasulullah (sav)'in halasının kızının oğludur. Onun annesi Erva binti Küreyz b. Habib b. Abdi Şems'tir. Onun annesi de Rasulullah (sav)'in halası Ümmü Hakim Beyzâ binti Abdülmuttalib'tir. Hz. Osman'dan sonra onun oğlu Eban, Haşimoğullarından kız almıştır. Eban, Abdullah b. Cafer'in kızı Ümmü Külsüm ile evlenmiştir.[812] Hz. Ali'nin torunu, Hz. Hüseyin'in kızı Sekîne Hz. Osman'ın torunu Zeyd b. Amr b. Osman ile evlenmiştir. Yine Hz Hüseyin'in bir başka kızı Hz. Osman'ın bir başka torunuyla, Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman b. Affan ile evlenmiştir. Ümeyyeoğullarının efendisi Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe de bilindiği gibi Haşimoğullarının efendisi ve Adem oğullarının efendisi Rasulullah (sav) ile evlenmiştir. Hind binti Ebî Süfyan da Haris b. Nevfel b. el Haris b. Abdülmuttalib b. Haşim ile evlenmiş ve oğlu Muhammed ondan doğmuştur.[813]

Lübâbe binti Ubeydullah b. Abbas b. Abdulmuttalib önce Abbas b. Ali b. Ebî Talib ile evlenmiş, ondan sonra Velid b. Utbe b. Ebî Süfyan (Muaviye'nin kardeşinin oğlu) ile evlenmiştir.[814] Remle binti Muhammed b. Cafer b. Ebî Talib önce Süleyman b. Hişam b. Abdülmelik (el Emevî) ile ondan sonra da Ebu'l Kasım b. Velid b. Utbe b. Ebî Süfyan ile evlenmiştir.[815] Yine Hz. Ali'nin kızı Remle, Mervân b. Hakem b. Ebu'l As b. Ümeyye'nin oğlu Muaviye ile evlenmiştir.[816] Hz. Ali'nin torunu Nefise binti Zeyd b. Hasan b. Ali b. Ebî Talib ile Mervân b. Hakem'in torunu Velid b. Abdülmelik b. Mervân ile evlenmiş ve onun yanında vefat etmiştir. Onun annesi Lübâbe binti Abdullah b. Abbas bunların bir kısmını beyan etmiş ve hakkı hakikati öğrenmek isteyenlere gerçeği göstermiştir. Bu da hakka tabi olanlara yeter.[817]

Hz. Ali'nin Raşit Halifeler Hakkındaki Sözleri

Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali radıyallahu anhum hazeratının halifelikleri hususunda Sahabe-i Kiram ittifak halindedir. Onlardan herhangi birinin halifeliği hususunda aleyhte söz söyleyen kişi Allahu Teala'nın;

"Kim de kendisine 'dosdoğru yol' apaçık belli olduktan sonra, peygambere muhalefet ederse ve mü'minlerin yolundan başka bir yola uyarsa, onu döndüğü şey-

811 Eş Şiatü Ve Ehli'l Beyt 141
812 El Meârif, Dîneverî 86; Eş Şiatü Ve Ehli'l Beyt 141
813 Tabakât, İbni Sa'd 5/15; El İsâbe 3/58,59
814 Nesebü Kureyş 133; Eş Şiatü Ve Ehli Beyt 143
815 Eş Şiatü Ve Ehli Beyt 143
816 A,g,e. 143
817 A,g,e. 144

de bırakırız ve cehenneme sokarız. Ne kötü bir yataktır o."[818] ayetine ve Rasulullah (sav)'in;

"Sünnetime ve benden sonra hidayete sevk eden Raşit halifelerin sünnetine tabi olun. Ona azı dişlerinizle tutunun." hadisine muhalif davranmış olur. Burada zikredilenler Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali radıyallahu anhum ve onlara güzellikle tabi olanlardır.[819] Bu makamda Eyyüb es Sahtiyanî'nin dediği şu söz ne güzeldir;

"Ebubekiri seven dinini ayakta tutar, Ömer'i seven yolunu açmış demektir, Osman'ı seven Allah azze ve celle'nin nuruyla aydınlanır, Ali'yi seven en sağlam kulpa yapışmış demektir. Muhammed (sav)'in ashabını seven kişi de nifaktan beri olur.[820]

Şair şöyle demiştir:
Ali'den razıyım, önderliğine de ilmine de
Mağara arkadaşı Ebubekir'e razı olduğum gibi
Ebu Hafs'a (Ömer'e) ve taraftarlarına da razıyım
Ama yaşlı Osman'ın evinde katledilmesine razı değilim.
Bütün sahabe nezdimde önderdir
Bu sözümden dolayı bana ar var mı?
Onları sevdiğimi biliyorsan eğer
Vechinin hürmetine ateşten azad et beni.[821]

Hz. Ali diğer Raşit halifeler arasındaki sağlam ilişkiler kesin delillerle sabittir. Bu hususta yeterli açıklamayı yaptık. Ancak o açıklamalara ilave olarak bu hususta başka bilgiler de arz etmek istiyoruz.

1- Ali (ra) anlatıyor:

Nebi (sav)'in yanındaydım. Ebubekir ve Ömer geldi;

"Ey Ali, bu ikisi Nebi ve Rasullerden sonra cennet ehlinden orta yaşlıların ve gençlerin efendileridir." dedi.[822]

2- Süveyd b. Gafle anlatıyor:

Şiadan bir gurupla karşılaştım. Ebubekir ve Ömer hakkında atıp tutuyorlardı. Ali'nin yanına gittim.

"Ey Mü'minlerin Emiri, biraz önce senin arkadaşlarından bir gurup ile karşılaştım. Ebubekir ve Ömer hakkında atıp tutuyorlardı. Onlar gibi aleni ola-

---

818 Nisa 115
819 Eş Şeria, Âcurî 4/1773
820 A,g,e. 4/1772,1773
821 A,g,e. 5/2536
822 Müsned-i Ahmed, El Mevsûatü'l Hadisiyye 602 Hadis sahihtir.

rak söylemesen de sen de onlar gibi düşünmesen onlar böyle bir şeye cesaret edemezlerdi." dedim. Bunun üzerine Ali;

"Onlara karşı sevgiden başka bir şey düşünmüyorum. Allah onlara karşı iyilikten başka bir şey düşünenlere lanet etsin." dedi. Gözlerinden yaşlar süzülüyordu. Elimden tuttu ve mescide götürdü. Minbere çıktı ve oturdu. Sakallarını tuttu.

Onlara bakıyordu. Sakalları beyazdı. İnsanlar toplandı. Sonra kalktı ve beliğ bir hutbe okudu. Sonra şöyle dedi:

"Bazılarına ne oluyor da Kureyş'in iki efendisini ve müslümanların iki babasını dillerine doluyorlar. Ben onların söylediklerinden beriyim ve onu diyenleri cezalandırırım. Dikkat edin, Daneyi yaran ve canlıları yaratan Zâta and olsun ki o ikisini ancak takva sahibi mü'minler sever ve o ikisine ancak alçak günahkâr kişiler buğz eder.

Onlar Rasulullah (sav)'e doğruluk ve vefa üzere dostluk ettiler. İyiliği emrediyorlar ve kötülükten sakındırıyorlardı. Hiçbir meselede Rasulullah (sav)'in görüşüne muhalefet etmediler.

Onların görüşleri Rasulullah (sav)'in görüşü ile aynı idi. Rasulullah (sav) onları sevdiği gibi kimseyi sevmedi. Rasulullah (sav) onlardan razı olarak dünyadan göçtü.

Onlar da mü'minler kendilerinden razı olduğu halde dünyadan göçtüler. Rasulullah (sav) Ebubekir'e insanlara namaz kıldırması için emir verdi. O da onlara Rasulullah (sav)'in hayatında iken tam dokuz gün namaz kıldırdı. Allahu Teala Nebisini kendi katındakiler için seçip aldığında mü'minler idareyi ona verdiler. Zekatı da ona verdiler. Zira o ikisi ayrılmaz ikilidir. Sonra ona isteyerek biat ettiler. Abdulmuttaliboğulları arasında ona ilk biat eden kişi bendim. Allah'a and olsun ki o geride kalanların en hayırlısı, en merhametlisi, en şefkatlisi, en takvalısı, yaşta ve İslamda en ileri olanı idi. Aramızda Rasulullah (sav)'in sîreti üzere yaşadı ve bu minval üzere çekip gitti. Ondan sonra iş başına Ömer geldi. Başa geldiğinde onu isteyenler de vardı istemeyenler de. Ancak onu o gün istemeyenler o dünyayı terk ederken ondan razı idiler. İşini Rasulullah (sav)'in ve kendisinden önceki halifenin hareket tarzı üzere bina etti. Onların izini deve yavrusunun anasını takip ettiği gibi takip etti. Vallahi o, şefkat ve merhamet sahibi idi. Mazlumlar için şefkatli bir yardımcı idi. Allah yolunda kimsenin kınamasından korkmazdı. Allah hakkı onun lisanına yerleştirmişti. Doğruluk onun şanındandı. Hatta biz onun lisanından konuşanın bir melek olduğunu zannediyorduk. Allah onun müslümanlığıyla İslamı aziz kıldı. Onun hicretini din için güç kıldı. Allah onunla münafıkların kalplerine korku ve mü'minlerin kalplerine muhabbet saldı... Onlar gibi kim olabilir? Allah her ikisine rahmet etsin ve bize onların yolunda yürümeyi nasip etsin. Onların vardığı yere ancak onların izleri takip edilerek ve onlara muhabbet beslenerek varılır. Dikkat edin, beni sevenler onları da sevsinler. Onları sevmeyen beni kızdırmış demektir ki ben ondan beriyim. Daha önce onlar hakkında böyle bir konuşmayı yapsaydım onlar aleyhine konuşanları cezalandırırdım. Ancak böyle bir konuşmadan

önce o kişileri cezalandırmam doğru olmaz. Dikkat edin, bu günden sonra böyle konuşan kişiler bana getirilirse ona iftira atanın cezasını tatbik ederim. Şunu bilin ki; Peygamber (as)'dan sonra bu ümmetin en hayırlısı Ebubekir ve Ömer'dir. Dilesem üçüncüyü de söylerdim. Kendim için ve sizin için Allah'tan bağışlanmayı talep ediyorum."[823]

3- Ebu saîd el Hudrî anlatıyor:

"Buluğ çağlarında bir çocuk gördüm. Örgülü saçı vardı ve saçı omuzlarına kadar uzanıyordu. Onun erkek mi kız mı olduğunu anlayamamıştım. Daha sonra ondan daha güzel bir çocuk gördüm. Ali'nin yanında oturuyordu. Ona;

"Allah sana afiyetler ihsan etsin, kim bu çocuk?" dedim.

"Bu, Osman b. Ali'dir. Ona Osman b. Affan'ın adını verdim. Ömer b. Hattab'ın, Rasulullah (sav)'in amcası Abbas'ın ve mahlukatın efendisi Muhammed (as)'ın adını da çocuklarıma verdim. Hasan, Hüseyin ve Muhsin'in adlarını ise Rasulullah (sav) vermişti. Onların akikalarını da o kesmiş, saçlarını da o tıraş etmişti.[824] O saçların ağırlığınca (gümüşü) de o tasadduk etmişti. Onlara adları verildi ve sünnet edildiler.[825] Onlar Rasulullah (sav) zamanında doğdukları için onların adını o koydu ve onların akikasını o kesti.

4- Tevatüren sabit bir husus var ki o da; Ebubekir, Ömer ve Osman radıyallahu anhumun Allah Rasulü nezdinde büyük itibar sahibi kişiler oluşudur. Bunu küçük büyük herkes bilir. Onlar Rasulullah (sav)'e en yakın kişilerdi. Onların her biri Rasulullah (sav)'in hısımı idi. Rasulullah (sav) onları seviyor ve onları övüyordu. Onlar Rasulullah (sav) zamanında da ondan sonra da zahiren ve batmen istikamet üzere idiler. Rasulullah (sav) zamanında ya da ondan sonraki dönemde onların istikamet sahibi olmadıklarını düşünelim. Bu yakınlığa rağmen hâlâ istikamet üzere değilseler iki şeyden biri gerekir. Biri; Rasulullah (sav)'in onların hallerini bilmemesi. Diğeri; Bildiği halde onlara yağcılık etmesi. Bunların hangi birini ele alırsanız alın Rasulullah (sav)i büyük ölçüde karalamış olursunuz. Nitekim şair şöyle demiştir:

Bilmiyorsan eğer işte bu bir musibettir
Biliyorsan eğer bu daha büyük musibettir

Eğer onlar istikametten sonra yoldan çıkmışlarsa bu, Rasulullah (sav) için ümmetinin seçkinleri ile ilgili bir başarısızlıktır. Dinini diğer dinler üzerine galip kılacağını kim vaat etmiştir? Nasıl olur da onun seçkin sahabeleri dinden dönerler? Rafizilerin bu ve benzeri iddiaları bizzat Rasulullah (sav)i lekelemektedir. Ona karşıdır. Nitekim İmam Malik ve diğerleri şöyle demişlerdir:

---

823 En Nehyu An Sebbi'l Ashab Ve Ma Fihi Mine'l İsmi Ve'l İkab 43; Şerhu Usûli İtikadı Ehli's Sünne, Elkâî 4456

824 El Muhtasar Min Kitabi'l Muvafakat 141

825 A.g.e. 141

"Rafiziler, Rasulullah (sav)i lekelemek istemişlerdir. Nitekim "Kötü adamın kötü arkadaşı olur. Eğer o dürüst biri olsaydı arkadaşları da dürüst olurdu." denir. İlim sahibi kişiler de "Rafızilik zındıkların hilesidir." demişlerdir.[826]

5- Sahabenin tekfiri meselesinde İmamiyye'nin görüşü ele alınırsa buna göre Allah'ın emrini yerine getirmediği için mü'minlerin emirini de tekfir etmek gerekir. Buna göre şeriatın tevatüren naklettiği şeyleri de düşürmek gerekir. Hatta İmamiyye, Ashabı Kiram için "Onlar mürteddir" dediği müddetçe bu, onlar vasıtasıyla bize gelen şeriatın butlanını da gerektirir. Bu da Kur'an'ı lekelemeye kadar gider. Zira o Kur'an bize Ebubekir, Ömer, Osman ve arkadaşları vasıtasıyla ulaştı. Bu sözün de anlatmak istediği asıl şey bu. Bu sebeple Ebu Zur'a şöyle demiştir:

"Rasulullah (sav)'den birine dil uzatan birini gördüğünde onun zındık olduğunu bil. Rasul (sav) de haktır, Kur'an da haktır. Kur'an'ı ve sünneti bize nakledenler Rasulullah (sav)'in ashabıdır. Onlar kitabı ve sünneti iptal etmek için bizim şahitlerimizi lekeliyorlar. Zındık olmaları hasebiyle onları kötülemek evladır."[827] Şii kitapları da bu sözü Abdullah ibni Sebe'nin uydurduğunu söylemişler ve;

"Ebubekir, Ömer, Osman ve Sahabe aleyhinde açık açık ilk defa konuşan, onlardan teberri eden ve bu işi Ali'nin emrettiğini söyleyen kişi odur." demişlerdir.[828]

6- Mü'minlerin emiri Hz. Ali'nin hayatını incelediğimizde Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman ile aralarında sağlam bağlar olduğu görülür. Onlardan bir kısmını yukarıda naklettik. Onların başında da Hz. Ali'nin kızını Hz. Ömer'e vermesi gelmektedir.[829] Ömer Faruk hazretleri rafiziler indinde iblisten daha kötü ise eğer buna göre onların mezhebinde bir fesat zuhur ettiğini düşünemiyorlar mı? Zira eğer Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer –onların dediği gibi- kafir iseler buna göre Hz. Ali kızı Ümmü Gülsüm'ü Hz. Ömer'le evlendirmek suretiyle kafir ya da fasık olmuştur. Çünkü bu ameliyle o kızını zinaya arz etmiştir. Zira müslüman bir kadının kafir biriyle evlenmesi caiz değildir. Binaenaleyh onunla birlikte olması zinadır.[830] Nebi (sav)i seven, Ehli Beyte muhabbet besleyen ve onlara tabi olan insaf sahibi akıllı kişi bu hakikate boyun eğmekten başka yol bulamaz. O hakikat de; dört halife arasındaki dostluk ve muhabbettir. Bu sebeple Muizzu'd Devle Ahmed b. Beveyh'e –ki o, Rasulullah (sav)'in ashabına söven bir rafizi idi-

"Ali, kızı Ümmü Gülsüm'ü Ömer b. Hattab ile evlendirmiştir." denildiğinde o;

---

826 Minhâcû's Sünne 4/123; Usûlü Mezhebi'ş Şia 2/931
827 El Kifaye 49
828 El Makalât Ve'l Fırak, Kummî 29
829 Usûlü Mezhebi'ş Şia 2/932
830 A,g,e. 2/932

"Bunu bilmiyordum." dedi. Sonra da bu hususta işlediği günahlar sebebiyle tevbe edip malından çokça tasadduk etti, kölelerini azad etti ve bayılıncaya kadar göz yaşı döktü.[831] Geçmişte işlediği cürümün büyüklüğünü anlamıştı. Zira o rafizilerin şüphelerine aldanarak bu temiz kişilere nice iftiralar atmıştı.[832] Rafizî imamları bu rivayetleri yalanlamaya ve başka şeyler uydurmaya çalıştılar. İmamlar lisanıyla yalanlar uydurdular. "Bu bizden zorla alınmış bir ferçtir." dediler.[833] İşi daha da ileri götürüp Mü'minlerin Emirini namusunu koruyamayan ve ailesinin fahişelik yapmasına göz yuman deyyus mesabesine soktular. İslam kahramanı mü'minlerin emiri hakkında böyle bir şey düşünülebilir mi? Bırakın Arabın en asil ve en şerefli efendileri Haşimoğullarını, en zavallı Arap bile namusu için canını ortaya koyar, mahremini korumak için savaşır. Böyle alçakça bir iftirayı mü'minlerin emirine ve Rasulullah (sav)'in torununa nasıl yakıştırırlar? Hz. Ali gibi cesur, yiğit, Galiboğullarının aslanı, doğuda ve batıda Allah'ın aslanı olan birine böyle bir şeyi nasıl reva görürler?[834]

Bu iftira onlardan bazılarını rahatsız etmiş ve bu delili daha garip ve acayip bir şekle sokmuşlardır. Onlar da, Ümmü Gülsüm'ün Hz. Ali'nin kızı olmadığını, onun şekline giren bir cin olduğunu iddia etmişlerdir.[835] Bu şekilde akıl sahiplerinin kabul etmeyeceği şeyler ileri sürmüşlerdir.

Onlar arasındaki yakın bağlardan biri de akrabalık ve hısımlıktır. Aynı şekilde onlar arasında sıkı bir muhabbet vardı. Ali, Hasan ve Hüseyin radıyallahu anhum –daha önce de geçtiği üzere- çocuklarına Ebubekir ve Ömer isimlerini veriyorlardı. Sevmediği kafir bir düşmanın ismini kendi çocuğuna ad olarak kim koyar? Kim evinin her bir köşesinde düşmanının ismini duymak ister? Kim hemen her gün defalarca düşmanının ismini zikretmek ister?[836]

Sahabeden, tabiinden ve onlardan sonra gelen imamlardan sahih olarak rivayet olunan şey, Hz. Ali ile diğer Raşit halifeler arasındaki muhabbettir. Bu muhabbet onların halife olmalarından önce de, sonra da, vefatlarından sonra da devam etmiştir. Hilafetleri döneminde onları dinlemiş ve onlara itaat etmiştir. Onları sevmiş ve onlar da onu sevmiştir. Onların kadri kıymetini bilmiş, onlar da onun kadri kıymetini bilmişlerdir. Onlara karşı sevgisinde ve itaatinde samimi idi. Onlara karşı mücadele edenlerle mücadele ediyordu. Onların sevdiğini seviyor, sevmediğini sevmiyordu. Hadiseler karşısında ona danışıyorlar, o da onlara seve seve yol gösteriyordu. Onunla istişare ettiklerine dair çok sayıda hadise nakledilmiştir.[837] Onlar aynı şuuru paylaşıyorlardı. Nitekim şöyle denir:

---

831 El Muntazam 7/38,39
832 Usûlü Mezhebi'ş Şia 2/937
833 Furû'u'l Kâfî 2/10; A.g.e. 2/937
834 Usûlü Mezhebi'ş Şia 2/937
835 El Envâru'n Nu'mâniyye 1/83,84
836 Usûlü Mezhebi'ş Şia 2/938
837 Eş Şeria, Âcurî 5/2312

"Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali'nin sevgisi ancak bu ümmetin takva sahiplerinin kalbinde bir araya gelir."[838] Süfyan'ı Sevrî şöyle demiştir:

"Osman ve Ali sevgisi ancak zeki kişilerin kalbinde bir araya gelir."[839] Enes b. Malik de şöyle demiştir:

"Dediler ki; Osman ve Ali'nin sevgisi mü'minin kalbinde bir araya gelmez. Yalan söylemişler. Allah'a hamd olsun, onların sevgisini bizim kalbimizde bir araya getirmiştir."[840]

Nebi (sav)'in Ashabının Kur'andaki Vasfı

Allahu Teala şöyle buyurmuştur:

"Muhammed, Allah'ın Rasulüdür. Ve onunla birlikte olanlar da kâfirlere karşı zorlu, kendi aralarında ise merhametlidirler. Onları, rükû edenler, secde edenler olarak görürsün; onlar, Allah'tan bir fazl (lütuf ve ihsan) ve hoşnutluk arayıp-isterler. Belirtileri, secde izinden yüzlerindedir. İşte onların Tevrat'taki vasıfları budur; İncil'deki vasıfları ise: Sanki bir ekin; filizini çıkarmış, derken onu kuvvetlendirmiş, derken semizleyip-kalınlaşmış, sonra sapları üzerinde doğrulup-boy atmış (ki bu,) ekicilerin de hoşuna gider. (Bu örnek,) Onlarla kâfirleri öfkelendirmek içindir. Allah, içlerinden iman edip salih amellerde bulunanlara bir mağfiret ve büyük bir ecir vaad etmiştir."[841]

En iyisi bu faslı bu ayetle bitirmektir. Zira bu ayet Raşit halifelerle Ashabın kendi aralarında vaki olan muhabbete, merhamete ve yardımlaşmaya delildir. Bu ayet önce Rasulullah (sav)'in makamını övmüş, sonra da Ashabını övmüştür. Allahu Teala onların vasıflarını zikretmiş ve onların küfür ehline karşı şiddetli ve katı olduklarını, kendi aralarında da şefkat ve merhamet sahibi olduklarını beyan etmiştir. Yine onları ihlas ile çokça salih amel işleyenler ve genişlik isteyenler olarak vasf etmiştir. Bu salih amellerin başında da Allah rızasını kazanmak için çokça kıldıkları namazları ve bu kıldıkları namazların izlerinin yüzlerinde zuhur ettiğini beyan etmiştir. *"Belirtileri, secde izinden yüzlerindedir."* buyurmuştur. Bu zahiri bir belirtidir. Kimileri de bunun kıyamet gününde yüzlerdeki beyazlık olacağını söylemiştir. Bunu Hasan ve Saîd b. Cübeyr demişlerdir. Ayrıca bu, İbni Abbas (ra)'dan yapılan bir rivayettir. Yine ondan ve Mücahitten yapılan diğer bir rivayette şöyle denilmiştir: "Dünyadaki sima (belirti) güzel tavırdır." Yine Mücahitten yapılan bir rivayette "O, huşu ve tevazudur." denilmiştir.[842]

Bu rivayetler arasında bir tezat yoktur. Zira dünyada tevazu ve huşu sebe-

838 A.g.e. 5/2312
839 Hilyetü'l Evliya 7/32
840 Eş Şeria, Âcurî 5/2312
841 Fetih 29
842 Tefsiru Taberî 26/110,111; Tefsiru Kurtubî 6/293,294

biyle meydana gelen bir tavır olması, ahirette de yüzlerinde nur olması mümkündür.[843] İbni Kesir bu hususta şöyle demiştir:

"Sahabe (ra) halis bir niyetle güzel ameller işlediler. Onlara bakanlar onların hallerini ve tavırlarını beğendi." Malik şöyle demiştir:

"Bana ulaşan bilgilere göre Hıristiyanlar Şam'ı feth eden Ashabı Kiramı gördüklerinde *"Vallahi, bunlar havarilerden daha hayırlı kişiler."* demişlerdir. Hakikaten de doğruyu ifade etmişlerdir. Çünkü bu ümmet geçmiş kitaplarda çokça övülmüştür. Bu ümmetin en faziletlileri de Rasulullah (sav)'in ashabıdır. Allahu Teala onları mukaddes kitaplarda övmüştür. Bu sebeple burada "Onların Tevrat'taki vasıfları budur." buyurmuştur, sonra da "İncil'deki vasıfları ise: Sanki bir ekin; filizini çıkarmış, derken onu kuvvetlendirmiş, derken semizleyip-kahnlaşmış, sonra sapları üzerinde doğrulup-boy atmış." buyurmuştur. İşte Rasulullah (sav)'in ashabı aynen böyleydi. İmam Malik "Onlarla kâfirleri öfkelendirmek için" ayetini delil alarak sahabeye küfreden rafizileri tekfir etmiş ve;

"Sahabeye kin tutan ve sahabenin de kendisine öfkelendiği kişi bu ayete göre kafirdir." demiştir. Ulemadan çok sayıda kişide bu hususta ona muvafakat etmiştir.

Daha sonra Allahu Teala *"Allah, içlerinden iman edip salih amellerde bulunanlara bir mağfiret ve büyük bir ecir vaad etmiştir."* buyurmuştur. Yani büyük sevap ve bol rızık vaad etmiştir. Allah'ın vaadi hak ve gerçektir. Onun vaadinde değişme olmaz. Sahabe- i Kiramın izini takip edenler de onların hükmüne girer. Ne var ki onlar gibi olamaz. Zira onlar faziletçe, İslama giriş önceliğiyle, kemal vasıflarla öndedirler. Allah onlardan razı olsun ve onları razı kılsın. Firdevs cennetlerini onlara mekan eylesin.[844]

Allahu Teala'nın, sahabe hakkındaki *"Onlarla kâfirleri öfkelendirmek için"* ayetinde sahabeye kin tutan kişiler için büyük bir tehdit vardır. Ayetin sonunda da *"Allah, içlerinden iman edip salih amellerde bulunanlara bir mağfiret ve büyük bir ecir vaad etmiştir."* buyurulmuştur. Burada da sahabenin tamamına ve iman edip salih amel işleyen her bir kişiye cennet vaadi vardır. Bu vaad kıyamete dek gelecek olan mü'minler hakkındadır.[845] Ayetteki "Min" harficeri cinsin beyanı içindir. Cinsin bir kısmını göstermek için değildir. İbni Teymiye şöyle demektedir: *"Allahu Teala zikrettiği bu sıfatlarla onları şüphesiz ki övmüştür. O sıfatlar da onların kafirlere karşı şiddetli, kendi aralarında merhametli olmaları, rüku ve secdelerle Allahu Teala'nın fazlını ve rızasını kazanmaya çalışmaları, secde izlerinin yüzlerinde görülmesi, ekinde olduğu gibi her geçen gün kuvvetlenmeleridir. Allahu Teala'nın onlara mağfiret ve büyük ecir vaadinde bulunması sadece bu sıfatların onlarda bulunması sebebiyle değildir. Asıl iman ve salih amel sa-*

843 Tefsiru Taberî 26/112
844 Tefsir-i İbni Kesir 6/365
845 Akidetü Ehli's Sünnet Mine's sahabe 1/76

hibi oldukları için buna müstahak olmuşlardır. Nitekim onu da Allahu Teala zikretmiştir. Eğer bu zikredilmeseydi onların zikredilen o sıfatlarla mağfirete ve büyük ecre nail oldukları zannedilecekti. İman ve salih amelin zikredilmesiyle mükafatın asıl sebebi anlaşılmış oldu."[846]

Bu fasılda sahabenin kendi aralarında merhametli, kafirlere karşı şiddetli oluşlarına dair zikrettiğim şeyler Kur'an-ı Kerim'le bire bir uyuşmaktadır. Hassaten Raşit halifeler kendi aralarında tam bir bütünlük içindeydiler. Zira onlar kerem sahibi efendilerdir, onlar Peygamber (as)'ın vefatından sonra bu ümmetin önderleridirler. Zayıf rivayetlerden ve İslam düşmanlarının uydurduğu uydurma kıssalardan sakınabildiğin kadar sakın! Ya yalan rivayetlere ve uydurma kıssalara inanacağız, ya da Rabbimizin ve Onun Rasulünün onlar hakkındaki beyanına inanacağız. Hangisine inanalım?

Nitekim Allahu Teala;

*"Ve onların kalplerinin arasını telif etti ki, eğer yerde bulunanın tamamını sarf edecek olsa idin onların kalpleri arasına ülfet düşüremezdin. Velakin Allah Teâlâ onların kalpleri arasını telif etti. Şüphe yok ki O azîzdir, hakîmdir."*847 İşte onların kalplerinin birbirine ülfet ettirildiğini Kur'an beyan ediyor. Bu, Rabbani bir tasarruftur. Bu ilahi bir nimettir. Allahu Teala o temiz nesle böyle bir ihsanda bulunmuştur ki buna da kimsenin bir itirazı olamaz. Yine Kur'an-ı Kerim sahabe arasındaki ümmetin bir nimet olduğunu beyan etmiş ve bu nimeti Rasule hatırlatmıştır. Bu ayetler ve Rasulullah (sav)'den rivayet edilen hadisler Sahabe-i Kiram'ın birbirine karşı son derece muhabbetli olduklarını beyan etmektedir. Yalan ve uydurma rivayetlere sapanların faaliyeti Kur'ana ve sahih Sünnete bakıldığında boşa çıkmaktadır. Bu ayet Kur'an ve Sünnet üzere giden herkesi kapsamaktadır. İbni Abbas (ra) "Yakın akraba ile ilişkiler kesiliyor, iyilik edenin iyiliği inkar ediliyor, ancak biz birbirine yakınlaşan kalpler gibisini görmedik." demiştir.[848]

Nitekim şair de şöyle diyor:

Yakın akrabalık ilgiyi keseni yakınlaştırmıyor
Karşılıklı sevgi ise en yakınlaştırıcı sebep[849]

---

846 Minhacü's Sünne 1/158
847 Enfâl 63
848 Ed Dürru'l Mensûr Fî Tefsiri'l Me'sûr 4/100
849 A,g,e. 4/100

— ÜÇÜNCÜ *BÖLÜM*—

HZ. ALİ'YE BİAT *EDİLMESİ*

HZ. ALİ'YE BİAT EDİLMESİ

Hz. Ali'ye Biat Edilme İşi Nasıl Tamamlandı

Hz. Ali'ye biat işi seçimle oldu. Halife Osman b. Affan (ra) Medine dışından gelen azgın güruh tarafından zulmen şehit edilmişti. Bu azgın güruh çeşitli şehirlerden gelmişti, İslama yeni girmiş çeşitli kabilelere mensuptular ve Müslümanlara hiçbir hayırları dokunmamıştı. Tarih hicretin *otuz beşinci* yılını, Zilhicce ayının on sekizini gösteriyordu.[850] Hz. Osman'ın şehadetinden sonra Rasulullah (sav)'in Medine'de bulunan ashabı toplandılar ve Hz. Ali'ye biat ettiler. Zira o vakit ondan daha üstün biri yoktu. Kimse de imamete karşı heves göstermemişti. Hz. Ali de bu işe heveskâr değildi. Medine'de bulunan sahabelerin aşırı ısrarları neticesinde bu işi kabul etti. Fitnenin artmasından ve yaygınlaşmasından korkuyordu. Bu işe heveskâr olmamasına rağmen onu tenkit ettiler ve ona karşı fitne ateşini körüklediler. Hz. Ali'nin halife seçilmesi hadisesi ilim ehli kişiler tarafından nakledilmiştir: Ebubekir Hallâl, Muhammed b. Hanefiyye'den sahih bir senedle naklediyor:

"Osman muhasara altında iken Ali'nin yanındaydım. Ona biri geldi ve Mü'minlerin Emirinin az önce katledildiğini söyledi. Ali derhal ayağa kalktı, ben de ona bir şey olur korkusuyla karşısına dikildim, bana;

"Çekil, ey anası olmayasıca!" dedi. Osman'ın olduğu eve gitti. Osman katledilmişti. Sonra eve döndü ve kapıyı kilitledi. İnsanlar geldiler ve kapıyı zorlayıp içeri girdiler. Sonra da;

"Osman katledildi. İnsanlara bir halife lazım. Bu işe de senden daha layık birini bilmiyoruz." dediler. Ali onlara;

"Siz beni istiyorsunuz. Ancak vezir olarak görev almam, emir olmamdan daha hayırlıdır." dedi. Onlar;

"Hayır. Vallahi bu iş için senden daha layık birini bilmiyoruz." dediler. Bunun üzerine o;

"İlle de ısrar ediyorsanız bu iş gizli olmaz. Mescide çıkalım orada biat ger-

850 Tabakât, İbni Sa'd 3/31

çekleşsin." dedi. İnsanlar da ona mescitte biat ettiler.[851] Salim b. Ebu'l Ca'd da Muhammed b. Hanefiyye'den şunları naklediyor:

"Rasulullah (sav)'in ashabı ona geldiler. Osman katledildi. İnsanlara bir halife lazım. Bu işe de senden daha layık birini bulamıyoruz. Sen hem her vakit Rasulullah (sav) ile birlikte oldun hem de ona en yakın olanlardansın." dediler. Bunun üzerine Ali (ra);

"Böyle yapmayın. Vezir olarak bir emirin yanından görev almam, emir olmamdan daha hayırlıdır." dedi. Onlar;

"Hayır, Vallahi sana biat edeceğiz." dediler. Bunun üzerine Ali (ra); "Öyleyse mescitte olsun. Gizli olmasın ve bütün müslümanların rızasıyla olsun." dedi. Yine Salim b. Ebu'l Ca'd, Abdullah b. Abbas'tan naklediyor:

"Karşı fikirler olur gerekçesiyle onun mescide çıkmasını uygun görmemiştim. Ancak o mescit dışında bir yerde bu işin olmasını kabul etmedi. Mescide girince de Muhacirler ve Ensar ona gelerek biat ettiler, insanlar da onlara tabi olarak gelip biat etti."[852]

Bu sahih rivayetlere bakarak şu dersleri çıkarabiliriz:

1- Hz. Ali, Hz. Osman'a yardım ediyor ve onu müdafaadan geri durmuyordu. Bu husus Hz. Ali'den mütevatir olarak nakledilmiştir. Hz. Ali'nin yanında çok sayıda kişi onu müdafaa etmiştir. Bu da çok sayıda rivayetle sabittir. Mervân b. Hakem buna şahit olmuş ve bu hususta "İnsanlar içinde bizim adamımızı (Hz. Osman'ı) sizin adamınızdan (Hz. Ali'den) daha çok müdafaa eden olmadı." demiştir.[853]

2- Hz. Ali halife olmayı arzulamamış ve evine çekilmiştir. Ancak insanlar ona gelmişler ve ona biat etmeyi istemişlerdir.

3- Medine'de bulunan Muhacirler, Ensar ve diğer müslümanlar onun hilafeti hususunda ittifak etmiştir. Hal ve akd ehli kişiler de onlar arasında idi. Ona gelen, onu biat almaya zorlayan ve bu hususta ısrar eden kişiler de onlardı.

4- O gün hilafete en layık olan kişi o idi. Sahabenin ona yönelmesi, bu hususta ona ısrar etmesi ve hilafete daha layık birini bilmediklerini açıkça ifade etmeleri de bunu göstermektedir.

5- Hilafetin ehemmiyeti. Bu sebeple Ashabı Kiram derhal harekete geçmiş ve Hz. Ali'yi halife seçmiştir. Hz. Ali bu hususta "Allah'ın dini hususunda korkum olmasaydı onlara icabet etmezdim." demiştir.[854]

6- Zihinlere Hz. Ali'nin hilafeti ile ilgili bazı şüpheler sokulmaya çalışılmış ve bu hususta aslı astarı olmayan rivayetler nakledilmiştir. İsyancıların Hz. Os-

---

851 Kitabü's Sünne, Ebubekir Hallâl 415

852 A,g,e. 416 Raviler sikadır.

853 Beyatü Ali b. Ebî Talip, Malik el Halidî 2

854 Fethu'l Bârî 13/75 İsnadı sahihtir.; Biatı Ali 105

man'ı muhasara altına aldığı, onu katlettikleri, biat esnasında Medine'de oldukları ve ilk biat edenlerle birlikte biat ettikleri, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'in de zorla biat ettirildiği bir bütün halinde nakledilmiştir. Bu hususta doğru olan şudur: Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'dan sonra insanlar ilim, din, takva, dinde öncelik ve cihad cihetleriyle Hz. Ali'den daha iyisini bulamadılar ve ona biat etmede acele ettiler. O da bunu kendisine bir görev bildi ve kaderin hükmüne boyun eğdi. Hz. Ali'ye biat edilmeseydi İslam topraklarında büyük bir fitne alıp yürüyecekti. Şartlar ne olursa olsun müslümanların menfaati bu yöndeydi. Medine'de bulunan sahabeden hiç biri Hz. Ali'ye biat etmekten geri durmadı. İnsanlar sahabenin onunla birlikte Basra'ya gitmemesi ile ona biat etmesini birbirine karıştırdılar. Biat hususunda geri duran olmadı. Ancak onunla birlikte Basra'ya gitmek istemeyenler de oldu. Zira bu ictihadî bir hususta.[855] Hz. Ali de kendisi ile birlikte Basra'ya gelmeyenleri buna zorlamadı. Cemel vakasını anlatırken İnşaallah bu hususa daha geniş olarak değineceğiz.

7- Hz. Osman'ın ve emiri Gafikî b. Harbin şehit edilmesinden sonra Medine halkının hilafet işini üzerine alacak kimseyi bulamadığı ve bu minval üzere tam beş gün geçtiği şeklindeki mübalağalı rivayetlere aldanılmamalıdır.[856] Mısırlıların bu işi Hz. Ali'ye, Kûfelilerin Hz. Zübeyr'e, Basralıların da Hz. Talha'ya teklif ettikleri, ancak onların hiç birinin bu teklifleri kabul etmedikleri şeklindeki rivayetlerin aslı astarı yoktur. Zira bunlar sahih rivayetlere ters düştükleri gibi isnatları da sahih değildir.[857] Yine bilindiği üzere Medine'de bulunan Ashabı Kiram'ın gücü yerindeydi ve Hz. Osman isteseydi Medine'ye gelen isyancıları bastırabilirdi. Tam tersi Hz. Osman onlardan isyancılara karşı kuvvet kullanmamalarını talep etmişti. Bu hususu Hz. Osman hakkında yazdığım eserde uzun uzun anlattım. Doğru olan şu ki; Hz. Ali'yi Medineli müslümanlar seçmiştir, onun seçiminde fitne ehlinin herhangi bir rolü olmamıştır. Zira Medine'de bulunan Ashabı Kiramın tamamı mü'minlerin emiri olarak Hz. Ali'yi seçmiştir.

8- Hz. Ali'ye biat hususunda sahih olarak nakledilen rivayetlerin sayısı on bire baliğ olmaktadır. Allah'ın izniyle onlardan bir kısmını etraflıca nakledeceğiz.

Hz. Ali'nin Hilafete Layık Olması

Ebubekir, Ömer ve Osman –radıyallahu anhum- dan sonra hilafete en layık olan kişi Ali b. Ebî Talib (ra) idi. Ehli Sünnetin görüşü budur. Her müslümana gereken Raşit hilafetin bu tertip üzere olduğuna inanmaktır. Hz. Ali'nin

---

855 El Medinetü'n Nebeviyye, Muhammed Şerab 2/311
856 Tarih-i Taberî 4/432
857 İstişhadi Osman ve Vak'atü'l Cemel, Dr. Halid el Gays 136-140

hilafete layık olduğunu ima eden çok sayıda şer'î delil vardır. Onlardan bir kısmını arz edelim:

1- Allahu Teala şöyle buyurmuştur:

"Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslâm'ı) onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vaad etti."[858] Hz. Ali'nin hilafeti ile ilgili olarak bu ayetin delil getirilmesinin yönü şudur: Hz. Ali de Allahu Teala'nm yeryüzüne yerleştirdiği ve dinlerini koruduğu kişilerden biridir.

2- Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Benim sünnetime ve benden sonraki hidayete sevk eden Raşit halifelerin sünnetine tabi olun. Ona yapışın. Ona azı dişlerinizle tutunun."[859] Hz. Ali'nin hilafeti ile ilgili olarak bu hadisin delil gösterilmesinin yönü şudur: Hz. Ali de hidayete sevk eden, iyiliği emredip kötülükten sakındıran, Allahu Teala'nın koyduğu hadleri ikame eden, namazı kılan, zekatı veren, hak ve adaletin ikamesinde Rasulullah (sav)'in izinden giden Raşit halifelerden biridir.

3- Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Nebevî hilafet otuz senedir. Ondan sonra Allah mülkü dilediğine verir."[860] Bu hadis Hz. Ali'nin hilafetinin hak olduğunu göstermektedir. Çünkü onun hilafeti bu hadisin de tahdit ettiği üzere Nebevî hilafet müddetinin sonlarına gelmektedir. Ehli ilim de aynı şeyi söylemiştir.[861] Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir:

"Hilafet hususuna dair Sefine hadisi sahihtir. Hilafet meselesinde benim de görüşüm budur."[862] Abdullah b. Ahmed şöyle demiştir: "Babama "İnsanlar onun (Hz. Ali'nin) halife olmadığını söylüyorlar. (Bu hususta sen ne diyorsun?)" diye sordum. O da bana "Bu, değersiz kötü bir sözdür." dedi. Sonra da "Rasulullah (sav)'in ashabı ona "Ey mü'minlerin emiri!" diyorlardı. Onları yalanlayalım mı? Haccetti ve hadleri ikame etti. Bunları da ancak halife olan yapar." dedi.[863]

Sefine hadisi hakkında İbni Teymiye şöyle diyor:

Bu hadisi Hammâd b. Seleme, Abdülvaris b. Saîd ve Avvâm b. Havşeb, Saîd b. Cumhân'dan, o da Rasulullah (sav)'in azatlısı Sefine'den nakletmiştir. Ebu Davud ve diğer Sünen sahipleri bu hadisi rivayet etmiştir. İmam Ahmed ve diğer alimler de hilafeti dört Raşit halife ile sabitlemede bu hadise dayanmışlar-

---

858 Nûr 55
859 Sünen-i Ebî Davud 4/201; Tirmizî 5/44
860 Sahih-i İbni Hibban 6657; Taberânî, Kebir 6442; Es Silsiletü's Sahiha, Elbânî 1/742-749
861 Akidetü Ehli Sünnet 2/686
862 Es Sünne, Abdullah b. Hanbel 235
863 A.g.e. 235; Akidetü Ehli's Sünne 2/686

dır. İmam Ahmed bu hadisin sahih olduğunu söylemiş ve Hz. Ali'nin hilafeti hususunda duraksayan kişilere karşı da bu hadisi delil getirmiştir. İmam Ahmed "Hilafeti Ali ile dörtlemeyen kişi ahırındaki eşeğinden daha sapkındır." demiş ve o kişinin nikahının kıyılmasını yasaklamıştır.[864] Tahavî'nin şarihi şöyle demiştir:

"Osman'dan sonraki halife Ali'dir. (Radıyallahu anhuma) Zira Hz. Osman'ın şehadetinden sonra insanlar Hz. Ali'ye biat ettiler. Dolayısıyla da o, kendisine itaatin gerekli olduğu hakiki imam oldu. Sefine hadisinin de delalet ettiği üzere o, zamanının nebevî halifesidir.

4- İkrime (ra) anlatıyor:

İbni Abbas bana ve oğlu Ali'ye;

"Ebu Saîd'e gidin, rivayet ettiği hadisi dinleyin." dedi. Biz de gittik. Onu duvarını tamir ederken bulduk. Ridasını aldı ve örtündü. Sonra da hadisi nakletmeye başladı. Mescidin bina edilişine gelince şöyle dedi:

"Bizler birer tuğla taşıyorduk. Ammar ise ikişer tuğla taşıyordu. Rasulullah (sav) onu bu halde görünce onun üzerindeki toprağı silkeledi ve;

"Vah Ammar!.. Vah Ammar!.. (Ammar'ı) asi bir topluluk öldürecek, o onları cennete, onlar ise onu cehenneme davet edecekler." buyurdu. Bu sebeple Ammar "Fitnelere maruz kalmaktan Allah'a sığınırım." derdi.[865] Müslim de Ebu Saîdden şu rivayeti yapmıştır:

"Rasulullah (sav) hendek kazılırken Ammar'm başını meshetmiş ve

"Vah sana ey Sümeyye'nin oğlu, seni asi bir topluluk öldürecek." demiştir.[866]

İbni Teymiye Rasulullah (sav)'in "Ammar'ı asi bir topluluk öldürecek." hadisini zikrettikten sonra şöyle diyor:

"Bu hadis Hz. Ali'nin imametinin sıhhatine, ona itaatin gerekliliğine, ona itaate davet eden kişinin cennete davet ettiğine, ona karşı savaşmaya davet edenin de –tevil sonucu bu işe girişse de- cehenneme davet ettiğine ya da –tevilsiz girişmiş olsa- asi olduğuna –ki bu, ashabımız nezdinde iki sahih kavilden en sahih olanıdır- O da; Hz. Ali'ye karşı savaşanların yanlış yolda olduğudur. Bu, tevil neticesi isyan edenlere karşı savaşılması gerektiğini söyleyen ve bu hususta bu hadiseye dayanan fukahanın mezhebidir. Yahya b. Maîn, tevil neticesi isyan edenlere karşı savaşılması hususunda İmam Şafiî'nin bu hadiseye dayanmasını inkar etmiş ve;

"O Talha ve Zübeyr'i isyankâr olarak mı nitelendiriyor?" demiş. Bunun üzerine İmam Ahmed ona şu cevabı vermiştir:

"Yazık olsun sana! Bu makamda onun yapabileceği başka ne var?" Yani o

---

864 Akidetü Ehli's Sünne 2/286
865 Buhârî 447
866 Müslim 2235

şunu kastetmiştir: İsyancılara karşı Raşit halifelerden başka bir sünnet varit olmamışken o, bu hususta buna uymayacak da ne yapacak? İbni Teymiye diyor ki: İmam Ahmed ve Ehli Sünnete mensup diğer imamlar bu hususta asla tereddüt etmemişlerdir.[867]

Şayet biri kalksa dese ki; Ammar (ra) Sıffîn savaşında katledildi. O, Hz. Ali tarafındaydı. Onu katledenler de Muaviye ile birlikte olanlardı. Onunla birlikte başka sahabeler de vardı. Buna göre onların cehenneme davet ettiği nasıl söylenebilir? Cevap şudur; Onlar müçtehittiler ve içtihatlarına göre cennete davet ettiklerini zannediyorlardı. Zanlarına göre hüküm vermeleri sebebiyle onlar kınanmazlar. Cennete davet etmekten maksat, ona sebep olana davet etmektir ki o da imama itaattir. Ammar onları Hz. Ali'ye itaate davet ediyordu. O vakit itaat edilmesi gereken imam o idi. Onlar da onu bunun zıttına davet ediyorlardı ki bu da içtihatları sebebiyle olmuştu. Bu sebeple onlar mazurdular[868]

"*Vah sana ey Sümeyye'nin oğlu, seni asi bir topluluk öldürecek.*" hadisi hakkında İmam Nevevî şöyle demektedir:

"Alimler şöyle demiştir: Bu hadis Hz. Ali'nin haklı olduğunu ve karşısındakilerin de isyancı olduğunu açıkça göstermektedir. Ancak onlar müçtehittiler. Bu sebeple üzerlerine herhangi bir vebal yoktur. Bu hadiste birkaç nebevi mucize görünmektedir: Hz. Ammar'ın katledileceği, onu müslümanların öldüreceği, öldürenlerin isyancılar olacağı ve sahabenin karşı karşıya gelip birbiriyle savaşacağı. Bütün bunlar sabahın aydınlığı gibi vuku buldu. Zira o, hevasından konuşmuyordu. Onun sözleri kendisine vahyedilen vahiyden ibaretti."[869]

5- Ebu Saîd el Hudrî (ra)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Müslümanlar birbirinden ayrıldığında (içlerinden) okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkan bir gurup çıkar, onları o iki taifeden haklı olan taraf katleder."

Yine Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ümmetim iki guruba ayrılır. Onlar arasından okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkan bir gurup daha çıkar. Onları o iki guruptan haklı olan taraf katleder."

Yine başka bir lafızla şöyle buyurmuştur:

"İnsanlar birbirinden ayrıldığında (içlerinden) okun yayadan çıktığı gibi dinden çıkan bir gurup çıkar, onları o iki taifeden haklı olan taraf katleder."

Yine şu lafızla da nakledilmiştir:

"İhtilaf edenler ayrıldığında okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkan bir gurup çıkar, onları hakka yakın olan taife öldürür."[870]

---

867 Mecmûu'l Fetâvâ 4/437,438
868 Fethu'l Bârî 1/542
869 Şerhu Müslim, Nevevî 18/40,41
870 Sahih-i Müslim 2/745,746

Müslümanların birbirinden ayrılmasından maksat; Hz. Ali ile Muaviye'nin yanındakilerle birbirinden ayrılmasıdır.[871] Okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkanlardan maksat da; Nehrevân ehlidir. Onlar Sıffîn savaşında Hz. Ali'nin yanında savaşıyorlardı. Hz. Ali tahkim meselesinde Muaviye ile anlaşınca buna karşı çıktılar ve;

"Ali ve Muaviye küfre girdiler. Muaviye, Ali'ye karşı savaştığı için, Ali de hakemin hakemliğini kabul ettiği için küfre girdi. Talha ve Zübeyr de küfre girdiler. Hz. Ali onlara karşı savaştı. Rasulullah (sav), Ali ve ashabının hak yolda olduğunu daha önceden bildirmişti. Bu, Rasulullah (sav)'in mucizelerinden biriydi. Olacakları önceden haber vermiş ve hadiseler onun haber verdiği gibi tahakkuk etmişti. Bu da; Hz. Ali'nin hilafetinin hak olduğunu, karşısında olanların ise hata içinde olduklarını göstermektedir.[872]

Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'in Biatı

Ebu Beşir el Âbidî anlatıyor:

Osman (ra) katledildiği gün Medine'deydim. Talha ve Zübeyr'in de aralarında oldukları Muhacir ve Ensar Ali'ye geldiler. Ona;

"Ey Hasan'ın babası, uzat elini sana biat edelim." dediler. O;

"Bu işi istemiyorum. Ben de sizinle beraberim. Kimi seçerseniz ona razıyım." dedi. Vallahi onu seçtiler ve;

"Senden başkasını seçmeyiz." dediler.[873] Bu rivayette Hz. Ali'ye yapılan biat baştan sona olduğu gibi aktarılmıştır. Bu hususta çok sayıda rivayet var. Onlardan bir kısmını İbni Cerîr Tarihi'nde zikretmiştir.[874] Bu rivayetler Ashabı Kiramın Hz. Ali'ye biat ettiğini göstermektedir. Talha ve Zübeyr'in zorla biat ettirildiğine dair rivayetler sahih değildir. Sahih rivayetlerin hilafınadır.[875] Taberî Avf b. Ebî Cemile'den naklediyor:

Yemin ederim ki ben Muhammed b. Sîrîn'in şöyle dediğini işittim:

Ali, Talha'nın yanına gitti ve ona;

"Ey Talha, uzat elini, sana biat edeyim." dedi. Talha;

"Sen buna daha layıksın. Sen mü'minlerin emirisin. Uzat elini." dedi. Bunun üzerine Ali elini uzattı ve o da ona biat etti.[876]

---

871 Şerhu Nevevî 7/166

872 Minhâcû'l Kâsıdîn, İbni Kudâme 65,76

873 Tarihu't Taberî 5/449 İsnadı hasen ligayrihidir.; Hameletü Risâleti'l İslami'l Evvelûn, Muhibbuddin Hatip 57

874 Tarihu't Taberî 5/448-450; Dr. Muhammed Amhazûn bütün bu rivayetleri Tahkiku Mevakıfi's Sahabe adlı eserinde bir araya toplamıştır 2/59-75

875 El İntisâr Li's Sahab Ve'l Âl 236

876 A,g,e. 236; Tarihu't Taberî 5/456

Abdu Hayr el Hayvânî'den nakledildiğine göre o, Ebu Musaya gitti ve;

"Ey Ebu Musa, Talha ve Zübeyr Ali'ye biat ettiler mi?" diye sordu. Ebu Musa;

"Evet" dedi.[877]

Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'in zorla biat ettirildiğine dair iddiaların asılsızlığını muhakkik imam İbnu'l Arabî de söylemiş ve;

"Böyle bir şey ne onlar için, ne de Ali için düşünülemez." demiştir. Yine Talha'ya nispet edilen "Kılıç tepemde olduğu halde biat ettim." Sözünü naklet-miş ve;

"Bu uydurma bir sözdür. Çünkü "Kafa" kelimesi "Kafî" şeklinde Kureyş lehçesine uygun olarak değil de Hüzeyl kabilesinin lehçesine uygun olarak söylenmiştir.[878] Düşünülmeden uydurulmuş bir sözdür. Yine orada bulunanlardan birinin söylediği nakledilen "İlk biat çolak bir elle yapıldı. Bu işin sonu hayırlı gelmez." Sözü eğer doğru ise bu Talha aleyhine bir durum değildir. Zira o el Rasulullah (sav)i korurken çolak olmuştu. Onunla çok hayırlı bir iş gerçekleşmişti.[879]

Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'in, Hz. Ali'ye zorla biat ettirildiğine dair rivayetler asılsızdır.[880] Daha önce de zikrettiğimiz üzere onların ona isteyerek biat ettiklerine dair sahih hadisler vardır. İbni Hacer şu sahih hadisi Ahnef b. Kays'tan nakletmektedir:[881] Ahnef b. Kays, Aişe,Talha ve Zübeyr'e Osman'dan sonra kime biat edeceğini sordu, onlar da ona Ali'ye biat etmesini söylediler.[882]

Hz. Ali'nin İslama giriş önceliği, fazileti, kitap ve sünnete bağlılığı, konuşmalarında şer'î emirleri ve yasakları tatbik edeceğine dair taahhüdü kimseye onun hilafeti hakkında söz söyleme hakkı tanımamaktadır. Hz. Ömer'in katledilmesinden sonra halife adayları arasındaki en güçlü aday o idi diyebiliriz. Hz. Ömer altı kişiyi aday olarak seçmişti ve Hz. Ali de onlar arasındaydı. Diğer dört aday –ki onlar; Abdurrahman, Sa'd, Talha ve Zübeyr idi- Osman ve Ali lehine adaylıktan çekilmiş ve alanı onlara terk etmişti. Osman ve Ali'den başka aday kalmamıştı. Bu, şura ehlinin ittifak ettiği şey idi. Osman olmasa halife Ali idi. Osman'ın ölümünden sonra da hicret yurdu ahalisi onu öne geçirdi ve onu tercih etti. Zira Ashabı Kiramdan yaşayanlar içinde bu işe ondan daha layık biri

---

877 Tarihu't Taberî 5/517

878 Tay kabilesinin lehçesi olduğu da söylenmiştir. Bunu İbnu'l Esîr Nihâye adlı eserinde (4/94) zikretmiştir. "Lüccü (Kılıç)" kelimesi de Kureyş lehçesi değil, Tay kabilesinin lehçesidir. İbnu'l Esîr "Bu, Lüccü şeklinde olup Tay kabilesinin lehçesidir." demiştir. (Nihâye 4/234) Hüzeyl ve Yemendeki bazı kabilelerin lehçelerinde kılıç manasına gelmektedir. (Lisânu'l Arap 2/354)

879 El Avâsım Mine'l Kavâsım 148,149

880 İstişhadi Osman 141

881 Fethu'l Bârî 13/38

882 İstişhadi Osman 141; El Musannef, İbni Ebî Şeybe 11/118

de yoktu. O, İslama ilk girenlerden ve ilk hicret edenlerdendi. O, Rasulullah (sav)'in amcasının oğlu ve damadı idi. Bütün bunlara ilave olarak onda bu işe karşı bir kabiliyet vardı. Cesaret, atılganlık, zeka, kesin kararlılık, hak hususunda ısrar ve ileri görüşlülük onun vasıflarındandı. Bütün bu vasıflar onu böyle bir hassas dönemde tek aday haline getiriyordu.[883] Bütün bunların yanında onun hilafeti Muhacirîn ve Ensarın icmaıyla ve biatiyle vuku bulmuştu.

Hz. Ali'nin Hilafetinde İcmanın Hasıl Olması

Ehli Sünnet, Hz. Osman'dan sonra Hz. Ali'nin halife olduğu hususunda ittifak etmiştir. Çünkü Muhacirîn ve Ensar onun faziletini bildikleri için ona biat etmiştir. Geri kalan sahabeler arasında İslama ilk önce giren, ilmi en çok olan, Rasulullah (sav)'e nesepçe en yakın olan o idi. İçlerinde en cesur kişi o idi, Allah ve Rasulünün en çok sevdiği kişi o idi, Menkıbeleri, derecesi ve şerefi en çok olanı o idi. Hal ve harekatında Rasulullah (sav)'e en çok benzeyen de o idi. Hilafet için başkasını değil, onu seçtiler. Medine'deki Ashab topluca ona biat etti. Buna göre hak imam olduğu için diğer müslümanlara da onu tanımak ve ona biat etmek ve ona karşı çıkmamak vacip oldu. Onun hilafetinde icma olduğu çok sayıda alim tarafından beyan edilmiştir. Onlardan bazılarını zikredelim:

1- Muhammed b. Sa'd Medine'deki ashabın Hz. Ali'ye toptan biat ettiğini zikretmiş, şöyle demiştir:

Osman'ın katledildiğini günün ertesi günü Medine'de Ali b. Ebî Talib'e biat edilmiştir. Ona Talha, Zübeyr, Sa'd b. Ebî Vakkas, Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Ammar b. Yâsir, Üsâme b. Zeyd, Sehl b. Huneyf, Ebu Eyüp El Ensârî, Muhammed b. Mesleme, Zeyd b. Sâbit, Hüzeyme b. Sâbit ve Medine'de buluna diğer Ashabı Kiram biat etmiştir.[884]

2- İbni Kudame, İmam Ahmed'in isnadıyla Abdürrezzak'tan, o da Muhammed b. Raşit'ten, o da Avf'ten şu rivayetini nakletmektedir:

Hasan'ın yanındaydım. Biri Ebu Musa'yı Ali'ye biat ettiği için kınar gibi oldu da Hasan buna kızdı ve;

"Sübhanellah, Mü'minlerin emiri Osman katledildi, Ondan sonra insanlar onların en hayırlı olanına biat ettiler. Ebu Musa hiç bu sebeple kınanır mı?" dedi.[885]

3- Ebu'l Hasan el Eş'arî bu hususta şöyle diyor:

Hz. Osman'dan sonraki halife Hz. Ali'dir. Bu, Sahabeden hal ve akd ehli

---

883 Tahkîku Mevâkıfi's Sahabe Fi'l Fitne 2/91,92
884 Tabakâtü'l Kübrâ 3/31
885 Minhâcü'l Kâsıdîn 77,78

kişilerin ona tabi olmasıyla oldu. Ondan başka şura ehlinden hiç biri bu işe talip olmadı. Onun adaletini ve faziletini herkes kabul etmiştir. Önceki halifeler döneminde nefsi için harekete geçmemiştir. Hilafete geçtiğinde de kendisinden önceki halifeler gibi kitap ve sünnetle hükmetmiştir.[886]

4- Ebu Nuaym el İsbahânî şöyle diyor:

Sahabe ihtilafa düşünce İslama ilk girenlere, ilk hicret edenlere, İslama çokça yardımı dokunanlara ve din hususunda gayreti çok olanlara gidiyorlardı. Din ve dünya işlerinde ümmet onların faziletini kabul etmişti. Bu hususa muhalif olan kimse yoktu. Onlar içinde de cennetle müjdelenen on kişi vardı ki Rasulullah (sav) onlardan razı olarak dünyaya veda etmişti. Cennetle müjdelenen o on kişiden geride kalanlar hilafet işini Ali (ra)'a teslim ettiler. Onun ümmetin en üstünü ve en şereflisi olduğunu inkar eden kimse olmadı. Zira o, ilim ve fazilette öndeydi. Çok sayıda hadisede Rasulullah (sav) ile birlikte olmuştu. Allah ve Rasulü onu seviyordu. Mü'minlerin sevdiği, münafıkların buğz ettiği kişiydi. Ona öncelik vermek diğer sahabelerin kadri kıymetini düşürmez. Nebi ve Resullerde de fazilet farkı vardı. Nitekim ayeti kerimede *"O resûller yok mu, Biz onların bazılarını bazıları üzerine üstün kıldık."*[887] buyurulmuştur. Bu, üstün kılınanlar dışındakilerin kadri kıymetini düşürmek değildir. Nitekim onları bizzat Allahu Teala seçmiştir. Hz. Ali şehid edilinceye kadar bütün hayatında Rasulullah (sav)'in yaşayışını örnek almış biridir.[888]

5- Ebu Mansur el Bağdâdî şöyle diyor:

Hak ve adalet ehli kişiler Hz. Osman'ın katledilişinden sonra Hz. Ali'nin hak halife olduğu hususunda ittifak etmişlerdir.[889]

6- Zührî şöyle diyor:

Hz. Ali, Hz. Osman'ın şehadetine dek ona karşı görevlerini yerine getirmiştir. Geri kalan sahabenin en üstünü idi. Hilafete ondan layık biri yoktu. Ona biat edilinceye kadar da böyle bir şeye kimse tevessül etmedi. Şûra ehli kişiler de ona diğerleri gibi biat ettiler.[890]

7- Abdullah el Cüveynî şöyle diyor:

Ömer, Osman ve Ali'nin (radıyallahu anhum) imamlıklarının ispatı ve şartları Ebubekir (ra)'ın imametinin ispatı ve şartları gibidir. Her birinin hilafeti ile ilgili haberler mütevatirdir ve icma iledir. "Ali'nin imameti hususunda icma hasıl olmamıştır." diyen kişinin bu sözü, kayda değer bir söz değildir. Zira onun imametini inkar eden olmadı. Fitneler başka sebeplerle çıktı.[891]

---

886 İbâne 78; Makâlâtü'l İslamiyyîn 1/346
887 Bakara 253
888 Kitabü'l İmame 360,361
889 Kitabu Usûli'd Dîn 286,287
890 El İ'tikad 193
891 Kitabu'l İrşad 362,363

8- Ebu Abdullah b. Batta şöyle diyor:

Ali (ra) ın biatı icma ile oldu. O, kendisine davet etmedi. Kimseyi kılıcıyla bu işe zorlamadı. İnsanlara aşiretinin gücüyle galip gelmedi. Hilafete layık olduğu için geldi. Hilafeti kendi şerefiyle süsledi. Ona adaletiyle güzellik libası giydirdi, onun kadri kıymetini artırdı. O hilafetten kaçındı,ancak insanlar onu ona zorladılar.[892]

9- Gazalî şöyle diyor:

Ebubekir'in öne geçirilmesinde icma ettiler, sonra Ebubekir, Ömer'i seçti, ondan sonra Osman'da icma ettiler, ondan sonra da Ali (radıyallahu anhum) üzerinde icma ettiler. Onlardan hiç biri için Allahu Teala'nm dini hususunda hangi sebeple olursa olsun hıyanet düşünülemez. İnsanların bu hususlaki icmaı onların fazilet sırası için de delildir. Ehli sünnet fazilet sırasını önce buna göre söylemiş, sonra delilleri araştırmış, orada sahabenin ve icma ehlinin dayandığı delilleri görmüştür.[893]

10- Ebubekir b. el Arabî şöyle demiştir:

Allahu Teala'nın ezeldeki takdiri vuku bulmuş ve insanların başıboş bırakılmayacağı görülmüştü. İnsanlar Osman'dan sonra bir halifeye muhtaçtılar. Üç halifeden sonra ilim, kabiliyet, din ve takva cihetiyle Ali'den daha iyisi yoktu. Binaenaleyh ona biat edildi. Ona biat hususunda acele edilmeseydi o güruh Medine'dekilere giderilmesi mümkün olmayacak bir zarar verebilirdi. Lakin muhacirler ve Ensar kesin kararlarını verdiler ve onu seçtiler. O da bunu bir görev bildi ve kabul etti.[894]

11- İbni Teymiye şöyle diyor:

Rasulullah (sav)'in ashabı Ömer'den sonra Osman'a biat hususunda icma ettiler. Nitekim Rasulullah (sav)'in şöyle buyurmuştur:

"Sünnetime ve benden sonra hidayete sevk eden Raşit halifelerin sünnetine tabi olun. Ona azı dişlerinizle tutunun. İhdas edilen şeylerden sakının. Zira her bidat dalalettir."[895] Ali b. Ebî Talib (ra) dört Raşit halifenin sonuncusudur. Ehli sünnet mensubu alimlerin, kölelerin, emirlerin, askerlerin tamamı şu hususta ittifak halindedirler: Önce Ebubekir, sonra Ömer, sonra Osman, sonra da Ali'dir.[896]

12- İbni Hacer şöyle diyor:

Hz. Osman'ın katledilişinden sonra hicri otuz beş senesinde Zilhicce ayının başlarında Hz. Ali'ye biat edildi. Muhacirîn, Ensar ve orada hazır bulunanlar derhal ona biat ettiler. Ali kendisine biat edilmesini uzak yerlerdekilere yaz-

---

892 Levâmiu'l Envâri'l Behiyye, Sefârînî 2/346; Akidetü Ehli's Sünne 2/692

893 El İktisad Fi'l İ'tikad 154

894 El Avâsım Mine'l Kavâsım 142

895 Süneni Ebî Davud 4/201; Tirmizî 5/44 Hadis hasen sahihtir.

896 El Vasiyyetü'l Kübrâ 23

dı. Şam'da buluna Muaviye dışında herkes itaat etti. Daha sonra aralarında olanlar oldu.[897]

Bütün bu nakillerden anladığımız şey şudur; Hz. Ali hilafete geçtiğinde buna en layık olan kişi o idi ve bu hususta icma hasıl olmuştu. Onun hilafete geçişi Hz. Osman'ın katlinden sonra olmuştur. Onun katlinden sonra yeryüzünde bu işe Hz. Ali'den daha layık biri yoktu. Vakti saati geldiğinde hilafet ona geldi.[898]

Bazıları Hz. Ali'nin hilafetinde birkaç cihetten icma olmadığını söylediler

1- Sa'd b. Ebî Vakkas, Muhammed b. Mesleme, İbni Ömer, Üsâme b. Zeyd ve benzeri bazı kişiler ona biat etmemiştir.[899]

2- Ona Hz. Osman'ın katillerini cezalandırması için biat ettiler.[900]

3- Şamlılar- Muaviye ve taraftarları- ona biat etmediler. Tam tersine ona karşı savaştılar.[901]

Bu itirazlar zikredilen icmaa zarar vermezler. Birkaç sebepten dolayı reddedilmişlerdir:

1- Sahabeden bazı kişilerin biatten geri durduğuna dair söylenilenler doğru değildir. Zira biatten geri duran olmamıştır. Adı geçen kişiler biatten değil, Hz. Ali'ye yardım etmekten geri durmuşlardır. Çünkü bu ictihadî bir mesele idi. Her biri kendince içtihat etti ve kendince isabet etti.[902] İbni Haldun'un "Hz. Osman'ın katledilişinden sonra herkes kendi şehrindeydi. Hz. Ali'ye biat edilmesine şahit olmadılar. Şahit olanların da bir kısmı biat etti, bir kısmı etmedi. Sa'd, Saîd ve İbni Ömer,... gibileri tek imam üzerinde ittifak edilmesini bekleyerek biat etmekten kaçındılar."[903] sözü onun mübalağasıdır. Sa'd b. Ebî Vakkas'a gelince, onun biat ettiğini İbni Sa'd, İbni Hibban, Zehebî ve başkaları nakletmiştir.[904] Medine'de bulunan Ashabı Kiramdan diğer adı geçenler de biat etmiştir. Yine İbni Haldun sahabeden sonra ikinci asırda Medine halkının, Hz. Ali'ye biat edildiği ve bunun da müslümanların tamamı için lüzumlu bir şey olduğu hususunda ittifak içinde olduklarını zikretmiştir. İbni Haldun'dan sonra gelen araştırmacı ve yazarların çoğu onun sözlerine itimat ettiği için onun bu hususta ki sözlerini tamamıyla naklettim.

2- İmam tayini vacip bir iştir. Ümmetin tamamının bu işten geri kalması

---

897 Fethu'l Bârî 7/72
898 Akidetü Ehli's Sünne 2/693
899 El Avâsım Mine'l Kavâsım 146,147
900 A,g,e. 145
901 Akidetü Ehli's Sünne 2/695
902 El Avâsım Mine'l Kavâsım 147
903 Mukaddime 214
904 Tabakât 3/31; Es Sikât 2/268; Düvelü'l İslam 1/14; Abdullah b. Sebe Ve Eseruhu Fî Ehdâsi'l Fitneti Fî Sadri'l İslam 171,172

düşünülemez. Binaenaleyh biatte icma şartı aranmadığı gibi, olmaması durumunda da herhangi bir zarar söz konusu olmaz.[905]

3- Hz. Ebubekir'e Hz. Ömer ve Hz. Ebu Ubeyde'nin de aralarında olduğu Ensar huzurunda biat edilmişti. Hz. Ali ve Hz. Osman gibi zatlar orada yoktu. Ancak icma hasıl oldu. Hz. Ali'nin hilafeti de böyle oldu. Sa'd b. Ebî Vakkas, İbni Ömer, Üsâme b. Zeyd, Ammar, Bedir ehli kişiler ve diğer sahabeler oradaydı. Onlar biat ettiler. Biatte hazır olmayanların olması ve biat etmeyenlerin olması bu icmaa zarar vermez. Hasan el Basrî şöyle demektedir:

"Vallahi, Ali'nin biati Ebubekir'in ve Ömer'in biatinden farksızdır."[906]

4- Hz. Ali'ye Hz. Osman'ın katillerini cezalandırmak şartıyla biat edilmiştir denilemez. Zira biatte böyle bir şart ileri sürülemez. İnsanlar hak ile hükmetmek üzere halifeye biat ederler. O da; mesela; kan davalısı hakkını talep eder, davalı getirilir ve dava başlar. Mahkemeden sonra hüküm icra edilir.[907] Talha, Zübeyr ve diğer ashabın hadleri ikame etmek üzere Ali'ye biat ettiklerine dair yapılan rivayet zayıftır. Onun metni hakkında dedikodular vardır.[908] İbnu'l Arabî bu hususta şöyle demektedir:

"Osman'ın katillerini katletmesi için ona biat ettiler denilirse deriz ki; Biat şartında böyle bir şey sahih değildir."[909]

5- Muaviye, Hz. Ali'ye karşı hilafet sebebiyle savaşmadı. O onun hilafetini inkâr etmedi. Hz. Osman'ın katledilmesine iştirak eden katillerin cezalandırılması için savaştı. İctihadı bu yöndeydi. Ancak o, bu ictihadında hatalı idi. İctihadında hatalı olduğu için de sadece içtihat sevabı almıştır.[910] Hz. Ali'ye karşı savaşanların Hz. Osman'ın katillerinin cezalandırılması için savaştıklarına dair sahih rivayetler mevcuttur. Ebu Müslim el Havlânî'den nakledildiğine göre bazı kişilerle birlikte Muaviye'nin yanına gittiler, ona;

"Sen Ali'yle mücadele ediyorsun. Sen onun gibi misin?" diye sordular. O;

"Hayır, vallahi değilim. Ben biliyorum ki o benden daha faziletlidir, bu işe benden daha hak sahibidir. Ancak siz bilmiyor musunuz ki Osman mazlumen öldürüldü. Ben de onun amcasının oğluyum. Onun kanını dava ediyorum. Ona gidin. Osman'ın katillerini bana teslim etsin, ben de ona teslim olayım." dedi. Bunun üzerine onlar Hz. Ali'ye gittiler ve onunla konuştular. Ancak o onları teslim etmedi.[911] İbni Kesir, İbni Dîzîl yoluyla senedi Ebu'd Derda ve Ebu Ümâme'ye dayanan şu hadisi rivayet etmekte:

"O ikisi (Ebu'd Derda ve Ebu Ümâme) Muaviye'nin yanına girdiler ve ona;

---

905 Minhâcü'l Kâsidîn Fî Fadli'l Hulefâi'r Raşidîn 76,77
906 Akidetü Ehli's Sünne Fi's Sahabe 2/696
907 A,g,e. 2/696
908 Tarihu't Taberî 5/459,460
909 El Avâsım Mine'l Kavâsım 150
910 A,g,e. 2/696
911 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/270; Tahkiku Mevâkıfı's sahabe 2/147

"Ey Muaviye, bu adama karşı niçin savaşıyorsun? Vallahi, onun Müslümanlığı hem senden,hem de senin babandan daha önce. Rasulullah (sav)'e o senden daha yakın. O bu işe senden daha çok hak sahibi." dediler. Bunun üzerine o;

"Ona karşı Osman'ın kanı sebebiyle savaşıyorum. O, onun katillerini korumasına aldı. Ona gidin ve söyleyin. Osman'ın katillerini bize teslim etsin. Şamlılar içinde ona ilk teslim olacak kişi ben olacağım." dedi.[912]

Bu hususta alimlerce bilinen çok sayıda rivayet var.[913] Bu rivayetlerde Muaviye'nin Hz. Ali'ye karşı gelişinin sebebi olarak hilafet meselesi görülmemektedir. Binaenaleyh muhakkik alimler de bunu bu şekilde ifade etmektedirler. İmamu'l Haremeyn el Cüveynî bu hususta şöyle demektedir:

"Muaviye, Ali'ye karşı savaşsa da onun imametini inkâr etmiyordu. Kendisinin halife olduğunu da söylemiyordu. O, Osman'ın katillerini istiyordu. Doğru yolda olduğunu zannediyordu. Ancak o bu hususta hatalıydı."[914] İbni Hacer Heysemî de bu hususta şöyle demektedir:

"Ehli Sünnet ve'l Cemaatin bu hususdaki itikadı şudur; Ali ile Muaviye arasındaki savaşın sebebi hilafet meselesi değildir. Ali'nin buna hak sahibi olduğu hususunda icma olduğu da daha önce geçmişti. Binaenaleyh fitne bu sebeple zuhur etmedi. Fitnenin çıkış sebebi Muaviye ve taraftarlarının Osman'ın katillerini talep etmesidir. Muaviye bunu Osman'ın amca oğlu olması sıfatıyla talep ediyordu. Ancak Ali bundan imtina etti.[915] Hz. Ali'nin Hz. Osman'ın katillerini niçin teslim etmediğine de değineceğiz. Ancak burada şunu belirtelim ki Hz Muaviye'nin Hz. Ali'ye karşı çıkışı onun şahsı ile alakalı bir çıkış değildir. İbni Teymiye şöyle diyor:

"Muaviye hilafet davası gütmedi. Ali'ye karşı savaşırken ona biat edilmemişti. Ali'ye karşı halife olduğu için savaşmadı. Buna hak sahibi olduğunu da iddia etmiyordu. Bazıları bunu söylerken o hilafeti karşı taraf lehine ikrar ediyordu. Her iki tarafın taraftarları da hilafet meselesinde Muaviye'nin Hz Ali'ye denk olmadığını ve Hz. Ali varken onun hilafete geçişinin caiz olmadığını biliyordu. Zira Hz. Ali'nin fazileti, İslamdaki önceliği, ilmi, dini gayreti, cesareti ve diğer faziletleri herkes tarafından bilinmekteydi."[916] Buna göre anlaşıldı ki Hz. Ali'ye karşı hiç kimse hilafet meselesinde karşı çıkmadı.Bütün bu alimlerin sözleri Raşit halifelerin tertibi ile ilgili Ehli Sünnet çizgisini ifade etmektedir. Bize düşen bu itikadî görüşü yaymak ve yeni nesilleri buna göre eğitmektir.

---

912 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/270; El İntisar Li's Sahab Ve'l Âl 239
913 A,g,e. 2/268-270Tahkiku Mevâkıfi's sahabe 2/146-150
914 Lam'etü'l Edille 115
915 Es Savâıkı'l Muhrıka 239
916 Mecmûu'l Fetâvâ 35/72,73

Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin Biat Alırken Koştuğu Şartlar ve İlk Hutbesi

Rivayetlere göre Mü'minlerin Emiri Hz. Ali biat alırken bazı şartlar ileri sürdü. Biatin kalabalık bir cemaat huzurunda olmasını, gizli olmamasını, mescitte olmasını, müslümanların rızasıyla olmasını ve onların işlerini uygun gördüğü ve bildiği şekilde halledeceği şartını koştu, onlar da bunu kabul ettiler ertesi günü sabah biat için mescitte toplandılar.[917] O gün insanlar orada, her şey yerli yerindeydi. Mü'minlerin Emiri elbiselerini kamilen giyinmiş bir vaziyette evinden geldi. Hamdü senadan sonra kendisinin halife olması için yapılan çalışmaları hatırlattı. Sonra da;

"Ben bu işi istemiyordum. Ancak siz beni buna zorladınız. Dikkat edin! Ben sizsiz bir iş yapmam. Dikkat edin! Size ait olan şeylerin anahtarları bendedir. Dikkat edin! Ondan sizsiz bir dirhem bile alamam." dedi.[918] Sonra da;

"Ey insanlar, bu işte hak sahibi olan ancak sizsiniz, bir de sizin tayin ettiğiniz kişidir. Dün bir hususta anlaşarak ayrılmıştık. Dilerseniz sizin için otururum. Değilse kimseye karşı düşmanlık beslemem." dedi. Sonra da sesini yükseltti ve;

"Razı mısınız?" dedi. Oradakiler;

"Evet" dediler. Bunun üzerine Hz. Ali;

"Allah'ım, şahit ol." dedi. Bundan sonra insanlar ona biat etmeye başladılar.[919] Biat tamamlandıktan sonra Mü'minlerin Emiri şöyle dedi:

"Ey insanlar, arkadaşlarıma (Ebubekir, Ömer ve Osman) biat ettiğiniz şey üzere bana biat ettiniz. Biat ettikten sonra bana karşı gelme seçeneğiniz yoktur. İmama gereken istikamet üzere olmak, halka düşen de teslimiyet göstermektir ..."[920] Bu hadiselerden çıkarılacak faydalı dersler şunlardır:

1- Şûra Prensibi

Müslümanlar ard arda siyasi krizler, karanlık günler yaşadıkları halde dördüncü halifenin seçiminde bu ilkeden ayrılmadılar. Biatte ne kabilecilik ne de hanedanlık esasları dikkate alınmadı. Rasulullah (sav) tarafından yapılan bir vasiyet de söz konusu olmadığından böyle bir şey hesaba katılmadı. Zaten böyle bir şey olsaydı müzakereler uzun uzadıya sürmezdi, mü'minlerin Emiri bunu göz ardı etmez, hakkını talep eden ilk kişi olurdu.

İnsanlar onu biat almaya teşvik ederken o, bundan kaçınıyor, iş zorlaşın-

917 Tarihu't Taberî 5/448; Dirâsâtün Fî Ahdi'n Nübüvve 281
918 Tarihu't Taberî 5/449
919 A.g.e. 5/449
920 Dirâsâtün Fî Ahdi'n Nübüvveti 282

caya kadar bunu kabul etmiyordu. O insanlar Rasulullah (sav) tarafından bırakılmış bir vasiyetin gereği üzere onu talep etmiyorlardı. Öyle bir şey olsaydı onu uygulamakta kesinlikle tereddüt etmezlerdi. Yine onlar onu Abdümenafoğullarmdan olduğu için ya da sadece Kureyşli olduğu için seçmiyorlardı. İslamdaki önceliği, Aşere-i Mübeşşere'den oluşu, Hz. Ömer'in katledilmesinden sonra oluşturulan şuradaki son iki halife adayından birinin (ki diğeri Hz. Osman'dı) o oluşu sebebiyle seçiyorlardı. Abdurrahman b. Avf, Hz. Osman'ın halife seçilmesi esnasında insanlara soruyordu;

"Kimi istiyorsunuz?" diye.

"Osman" denildiğinde tekrar soruyordu;

"Osman olmasaydı kimi tercih ederdin?" Onlar;

"Ali'yi." diye cevap veriyorlardı.[921]

2- Mü'minlerin Emiri Hz. Ali Devrinde Ehli Hal Ve'l Akd

Ebubekir, Ömer ve Osman'ın halife seçiminde ehli hal ve'l Akd; Aşere-i Mübeşşereden geri kalanlarla Evs ve Hazrec kabilelerinin reisleri idi. Bunların tamamı Medine halkı idi. Çünkü onlar imanda ve ilimde önde olanlardı.[922] Hz. Ali'ye göre halife seçme yetkisine sahip olanlar; Medine'de kalan Muhacirler ve Ensar, Bedir'de savaşanlar ve Şûra ehli olanlardı. Ancak Hasan b. Ali İslamî sosyal yapılandırmada yeni unsurların da dikkate alınmasının zaruretini savunuyordu. Bu hususta babası Ali b. Ebî Talib ile yaptığı müzakere bunu göstermektedir. Hz. Hasan;

"Sana söylemiştim. Ama beni dinlemedin. Yarın bir felakete sürükleniyorsun. Yardımcın da yok." dedi. Hz. Ali (ra);

"Sen hâlâ cariyenin sızlanması gibi sızlanıyorsun. Bana ne dedin de onu dinlemedim." dedi. Hz. Hasan;

"Osman muhasara edildiğinde Medine'den çıkmanı söylemiştim. O sen orada yokken öldürülmüş olacaktı. Öldürüldüğü gün de sana bütün şehirlerden ve Araplardan heyetler gelmediği müddetçe biat alma demiştim." dedi.[923] Hz. Ali'nin cevabı şöyle oldu;

"Bütün şehirlerden heyetler gelmeden kimseden biat alma sözüne katılmıyorum. Çünkü bu iş Medine halkının işidir. Bu hakkın zayi olmasından korktum."[924] Buna göre; Hz. Ali Medine ehli dışındaki kişilerin biatiyle biati caiz görüyordu. Ancak bu hakkın Medine halkından başkasına geçişini ya da başkalarının bu hususta onlara ortak oluşunu mekruh görüyordu. Vera ve takvası sebebiyle Rasulullah (sav) ve Raşit halifeler döneminde var olmayan bir uygula-

---

921 A,g,e. 282
922 El Hilafetü Beyne't Tenzîr Ve't Tatbîk, Mahmud el Murâdî 288
923 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/245
924 A,g,e. 7/245

mayı hayata geçirmekten kaçınıyordu. Ya da o, Medine halkı dışındaki kişilerin bu işe ortak olması hususunda vaktin henüz erken olduğunu düşünüyordu. İşte bu sebeplerle o, bu işin muhacirin ve Ensar dışında kişilere kaydırılmasını mekruh görüyordu.[925] Buna delil olarak şunu söyleyebiliriz; Kûfeliler Hz. Hasan'a biat için ona danıştıklarında o;

"Sizi bunu ne emreder, ne de yasaklarım" demişti. Burada Medine halkının dışındakilere imam seçimi hususunda cevaz verildiği görülmektedir. Hz. Hasan ile babası Hz. Ali arasında geçen müzakereden çıkardığımız faydalı dersler şunlar;

a- Tartışmada görüşlere değer vermek.

b- Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib'in oğlu Hasan'a karşı lütufkârlığı.

c- Çocuğun babasına karşı düşündüklerini tartışma ortamında açık açık söylemesi.

d- Karşı tarafı güzelce dinlemek. Hz. Ali burada oğlunun serd ettiği bütün delilleri dinlemiştir.

e- Karşı görüşleri ard arda çürütmek.[926]

3- Hilafet Makamının Boş Kalmaması ile İlgili Hırsı

Medine'deki Muhacirin ve Ensar o kabul etmemesine rağmen bu hususta ısrarcı oldular. Ümmet için büyük tehlikeler baş verebileceğini ve insanların birbirine düşebileceğini düşünen Hz. Ali bunu kabul etti. Çıkan fitnenin büyüme ihtimali vardı. Bu sebeple biatin mescitte aleni olarak yapılmasını şart koştu. Bu şekilde Ehli hal ve'l akd prensibi devam etti. Bu ilkeyi minbere çıkıp konuşma yapmak suretiyle teyit etti;

"Ey insanlar, bu işte hak sahibi olan ancak sizsiniz, bir de sizin tayin ettiğiniz kişidir." dedi.[927]

4- Hz. Ali'nin Biatinden Bahseden Bazı Muasır Kitaplara Cevap

Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra halife seçiminden bahseden Akkâd şöyle diyor:

"Bu haber bize Osman'ın öldürülmesinden sonra Medine'de hilafete aday olanların listesini vermektedir. Belki de bu işe en çok talip olanlar, daha sonra Ali'ye karşı harp ilan eden Talha ve Zübeyr'di. Anlaşıldığına göre onlar bu işe Osman'ın hilafeti döneminde hazırlanıyorlardı. Kureyş'in bu işi Haşimî olan birine vermeyeceğini zannediyorlardı. Daha önce olduğu gibi şimdi de Ali'nin önü kesilmek üzereydi. Hazreti Aişe hilafetin bu ikisinden birine ya da Abdul-

---

925 El Hilafetü Beyne't Tenzîr Ve't Tatbîk 293,294
926 Menhecü Ali 427,428
927 Tarihu't Taberî 5/449

lah b. Zübeyr'e verilmesini istiyordu. Çünkü Talha Teym kabilesindendi. Zübeyr de onun kız kardeşi Esma'mn kocası idi.Hazreti Aişe'nin onlardan birini desteklemesi başarı şansını artırıyordu.[928]

Başka bir yerde de şöyle diyor:

Şüphesiz ki imam (Ali) başına gelen zulmü kabul etmedi. Amcasının oğlu Rasulullah (sav)'in vefatından sonra liderlik başkasına geçmişti. Peygamber (as)'a yakınlığının ondan sonra hilafete aday olmasında etkili bir rol oynayacağını düşünüyordu. Çünkü onun inancına göre o (hilafet işi) nübüvvetin bir parçası idi. Onlar da nübüvvet ağacı ve risalet durağı idiler.[929]

Yine o şöyle diyor:

Malumdur ki Ali kendisini hilafete kendisinden öncekilerden daha layık görüyordu. O, Nebi (as) Refik-i A'lâya intikal ettikten bu yana hakkından mahrum bırakıldığını düşünüyordu.[930]

İşte mevzu rivayetler sebebiyle Akkâd ne tehlikeli yalanlara ve ne tehlikeli iftiralara imza atıyor. *Halid Muhammed Halid de halifeler hakkında yazdığı kitabında onun bu tarzı üzere hareket ediyor ve Hz Ali'nin ağzından nice uydurma sözler naklediyor. Orada Hz. Ebubekir ile Hz. Ömer'in Hz Ali'den hilafeti gasp ettiğini söylüyor.*[931] Halid el Baytar da Ali b. Ebî Talib(*) adlı eserinde Hz. Fatıma'nın miras meselesindeki tavrını ve Hz. Ebubekir'in hilafete geçişinde Hz. Ali'nin tavrını ele almış ve Hz. Ali'nin Osman'dan sonra uzaklaştırıldığı gibi ondan önce de uzaklaştırılmış olduğundan bahsetmiş, Ashabı Kiramın kabile taassubu ya da dünyevi menfaat temini sebebiyle hareket ettiğini ve hile yoluyla Haşimoğullarını hilafetten uzaklaştırdıklarını söylemiştir. Yine Hz. Ali'nin Rasulullah (sav)'in vefatından sonra hilafetin başkalarına geçişini kabul etmediğini, kendisinden önce hilafete gelenlerden bu işe daha çok hak sahibi olduğunu düşündüğünü söylemiştir. Hatta Rasulullah (sav)'in onu hilafete hazırladığını, onu insanlara sevdirdiğini, onu bazen emir tayin ettiğini, bazen de kendi yerine bıraktığını söylemiştir. Yine Hz. Ali ile sahabe arasında samimi dostluk olmadığını, hilafeti elinden alanları affettiğini ve Hz. Fatıma'nın vefatından sonra biat ettiğini söylemiştir. Bütün bunlar uydurma yalanlar ve iftiralardır. Hak ve adalet aşığı insaf sahibi kişiler bunu kabul etmezler. Sahih rivayetler bütün bunları inkâr etmektedir. Nitekim daha önce de zikredildiği üzere Hz. Ali'nin kendi sözleri bunları yalanlamaktadır. Halifelerin faziletlerini Hz. Ali kendisi halife iken itiraf etmiştir. O bunu minber üzerinden söylüyordu. Kendisinin onlardan üstün olduğunu söyleyenleri cezalandırmakla tehdit ediyordu. Bütün

---

928 Abkariyyetü Ali 84

929 A.g.e. 148

930 A.g.e. 181

931 Hulefâi'r Rasul 526,527

(*) Mütercimin Notu: Malesef bu eser bir yayınevi tarafından Türkçe'ye çevirilmiştir. Ve halen satıştadır.

bunlar sahih rivayetlerle sabittir. O onların yardımcısı idi. Aralarında en şiddetli kasırgaların bile koparamayacağı sağlam bağlar vardı.

Bu hususta yalanlara ve iftiralara dalanlar sadece bu zikrettiğimiz kişiler değildir. Bunları misal olsun diye zikrettik. Onları bu tehlikeli duruma sevk eden şey, onların Ehli Sünnetin tarihi okumadaki tarzını bilmemeleridir. Sağlam olsun olmasın bütün kaynaklara gitmeleridir. Sahih olan ile olmayan rivayetleri birbirinden ayıramamalarıdır. Neticede uydurma ve yalan haberlere itimat etmeleri ve tahlillerini buna göre yapmalarıdır.

5- Hz. Ali'nin Okuduğu İlk Hutbe

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) hilafeti üstlendiğinde yapmış olduğu ilk hutbede şöyle demiştir:

"Allah azze ve Celle hidayete sevk eden bir kitap indirdi. Onda hayrı da şerri de açıkladı. Hayrı alın şerri bırakın. Allah'ın size farz kılmış olduğu emirleri yerine getirin ki Allah sizi cennete iletsin. Muhakkak ki Allah sizce meçhul olmayan bazı şeyleri haram kılmıştır. Müslümanın haklarını bütün bu haramların üstünde tutmuştur. Birbirine karşı samimi olmayı ve bir bütün olmayı emretmiştir. Müslüman –hak bir sebep müstesna- müslümanın elinden ve dilinden emniyette olduğu kişidir. Müslümana eziyet etmek hak etmediği sürece helal değildir. Umumun haklarına riayet edin. İnsanlar sizin önünüzde duruyorlar. Sizin arkanızda da sizi tehdit eden bir kıyamet var. Yükünüzü hafif tutun ki öncekilere tez ulaşasınız. Zira insanlar kendilerinden sonrakileri bekleyip duruyorlar. Kulları ve beldeleri hakkında Allah'tan korkun. Arazi ve hayvana varıncaya kadar her şeyden sorulacaksınız. Allah azze ve celleye itaat edin. Ona isyan etmeyin. Hayrı gördüğünüzde onu alın. Şerri gördüğünüzde de onu bırakın. "Yeryüzünde az sayıda olduğunuzu ve zayıf sayıldığınızı hatırlayın."[932, 933]

Hz. Ali'nin biati ondan önceki halifenin kurban gitmesine sebep olan kör fitneden sonra olmuştu. Bu sebeple o, Müslümanları hayra koşmaya ve şerden kaçmaya davet etti. Onlara müslümanın şahsı ile alakalı haklarının bütün haklardan önde olduğunu ve hiçbir durumda müslümana eziyet edilemeyeceğini beyan etti. Sonra da onlara ölümü ve ahireti hatırlattı. Onları takvaya, itaate ve ameli salihe davet etti.[934]

Onun bu hutbesi itikat, ibadet ve ahlak konularını içermektedir. Şer'i şerifin önem verdiği hususlardan birine dikkat çekmiştir. Bu hutbeyi özetlemeye kalksak şöyle diyebiliriz: O insanlara şöyle demek istiyordu: "Rasulullah (sav) ve ondan sonraki Raşit halifelerin zamanındaki günlere dönün."[935] Mü'minlerin

---

932 Enfâl 26
933 Tarihu't Taberî 5/458,459
934 Edebü'l İslamî, Nâyif Maruf 57
935 El Hulefâu'r Raşidûn, Neccâr 378

Emiri bu tebliğinde insanları bu yeni dönemde şu yola davet etmektedir: Hayrı gördüğünüzde onu alın, şerri gördüğünüzde de ondan kaçının.

Hutbeyi hatırlanması gereken bir hususa işaret eden ayet ile bitirdi. Bu ayetle onlara İslamdan öncesini ve sonrasını hatırlatmış oldu. Kuşların kapıp götürdüğü küçük bir et parçası gibi az ve zayıf olduklarını, sonra nasıl kuvvetlendiklerini ve çoğaldıklarını, nasıl emniyet ve güvene eriştiklerini, nasıl bolluk ve berekete ulaştıklarını, nasıl bayraklarının yükseldiğini ve nasıl insanların ve beldelerin o bayrağa tabi olduğunu hatırlatmış oldu.[936]

6- İmam, Halife ve Mü'minlerin Emiri Kelimeleri Aynı Manaya Gelmektedir

Nevevî şöyle diyor:

İmama "Halife","İmam" ve Mü'minlerin Emiri" tabiri kullanılabilir.[937]

İbni Haldun şöyle diyor:

"Bu makamın hakikatini beyan ettik. Dinin muhafazası ve dünya işlerinin idaresi hususunda şeriat sahibinin yerine geçtiğini açıkladık. İşte bu sebeple bu işe hilafet ve imamet, bu işi yürütene de halife ve imam denir.[938] İbni Manzur hilafeti emirlik diye tanımlamaktadır.[939] Ebu Zühre bu iki kelimeyi açıklamakta şöyle demekte:

"Hilafet; büyük imamlıktır. Hilafet diye adlandırılmıştır. Çünkü bu işi üstlenen kişi müslümanlar için en büyük yönetici olur ve Nebi (sav)i temsilen onların işlerini yürütür. Hilafet imamet diye de adlandırılır. Çünkü halifeye imam da denir. Çünkü ona itaat vaciptir. Çünkü insanlar imamın arkasında namaz kıldıkları gibi onun ardınca yürürler.[940] Üstad Muhammed el Mübarek de bu kelimelerin seçilmesini şöyle açıklamaktadır:

"İslam devletinde devlet reisi için İmam, Halife ve Mü'minlerin Emiri lafızları kullanılmaktadır. Zira İslamda devlet ve devlet başkanlığı Roma ve Fars gibi İslamî olmayan yönetimlerden mefhum olarak da esaslı bir şekilde farklılık arz eder.[941] İlk halifelere bu sebeple hem halife, hem de imam deniyordu. Ömer b. Hattab (ra)'dan itibaren müslümanlar Mü'minlerin Emiri lakabını da kullanmaya başladılar.

"**İmam**" kelimesi Kur'an-ı Kerim'in bir çok yerinde önder, delil ve reis manalarında kullanılmıştır. Şu ayetler bunlara bir misaldir:

"Hani Rabbi, İbrahim'i birtakım emirler ile denemiş, o da onları yerine getir-

---

936 El Murtaza 140,141
937 Ravzatu't Talibîn 10/49
938 El Mukaddime 190
939 Lisânu'l Arab 9/83
940 Tarihu'l Mezâhib, Ebu Zühre 21
941 Nizâmu'l İslam 61

mişti. Bunun üzerine Allah; "Seni insanlara önder yapacağım" demişti.[942] Yani; seni kendisine tabi olunan bir önder yapacağım, demektir.

"Bizi takva sahiplerine önder kıl."[943] Yani; din işinde bize uyan kişilere, demektir.

"Tüm insanları imamlarıyla birlikte çağırdığımız gün..."[944] yani; kendilerine tabi oldukları peygamberleriyle ya da dini önderleriyle birlikte çağırdığımız gün, demektir. Buna "Önden gönderdikleri amel defterleriyle" şeklinde mana verenler de oldu. İmam kelimesi Rasulullah (sav)'in hadislerinde de çok sayıda geçmektedir. Rasulullah (sav) şu hadisleri de bunlardandır:

"Kim imama biat ederse gücü yettiğince ona destek versin ve onu sevsin. Ondan sonra bir başkası çıkar onunla niza ederse sonrada çıkanın boynunu vurun."[945]

"Müslümanların cemaatinden ve imamlarından ayrılma."[946]

"Yedi sınıf insan vardır ki Allah onları kendi gölgesinden başka gölgenin olmadığı o günde gölgelendirir; adaletli imam,..."[947]

Ehli Sünnet alimleri akait ve fıkıh kitaplarında daha çok imamet lafzını, tarih kitaplarında da daha çok hilafet lafzını kullanmışlardır. Bunun sebebi bu bahislerin –özellikle de akait bahisleri- rafizi ve hariciler başta olmak üzere bidat ehli kişilere cevap olarak yazılmış olmasındandır.[948] Çünkü rafiziler halife lafzını kullanmazlar, imam lafzını kullanırlar ve bunu imanın rükünlerinden biri olarak kabul ederler.949 Bunu da Hz. Ali'nin kendisinden önceki halifeler devrinde de İmam olduğunu ispat etmek için yaparlar.[950]

Halife, İmam ve Mü'minlerin Emiri gibi lakaplar dinin getirdiği ve emrettiği lakaplar değildir. Bu lakaplar Rasulullah (sav)'in vefatından sonra ortaya çıkmış ve ondan sonra kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra insanlar Emir gibi başka lakaplar da kullanmışlardır. Sultan lakabı da çok kullanılmıştır. Hâlâ da bazı yerlerde kullanılmaktadır. Bu alanda asıl önemli olan müslümanların ve reislerinin İslam şeriatına tam teslim olmalarıdır. Yoksa onların reislerinin Halife, Mü'minlerin Emiri, Devlet Reisi ve Reis-i Cumhur gibi lakaplarla anılması hiçbir şey ifade etmez. Bu lakaplardan her biri bu iş için kullanılabilir. Bu, kullanıldığı memleketin örfüne bağlı bir şeydir. Şunu da ifade edelim ki bu lakaplar asırlardan beri müslümanlardan tarafından kullanıldığından bunlar İslam medeniyetinin remzi haline gelmiş ve İslam devlet reislerini diğerlerinden ayır-

---

942 Bakara 124
943 Furkan 74
944 İsra 71
945 Şerhu Sahih-i Müslim, Nevevî 12/233
946 A,g,e. 12/237
947 Fethu'l Bârî 3/293
948 El İmametü'l Uzmâ İnde Ehli's Sünneti Ve'l Cemaati, Demîcî 36
949 A,g,e. 36
950 A,g,e. 36

mıştır. Dolayısıyla bu lakapları kullanmalı ve (Kral gibi) müslüman olmayan memleketlerin kullandığı lakapları kullanmaktan kaçınmalıdır.[951]

Mü'minlerin Emiri Hz. Ali Zikredildiğinde Radıyallahu Anh mı, Kerremellahu Vechehu mu, Yoksa Aleyhisselam mı Demeli?

Asıl olan Ashabı Kiram zikredildiğinde "Radiyallahu Anh" Allah onlardan razı olsun demektir. Zira Allahu Teala ayeti kerimede;

"(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk Muhacirler ve Ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır."[952] buyurmuştur. Yine;

"And olsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o mü'minlerden razı olmuştur."[953] buyurmuştur. Bu sebeple Ehli Sünnet sahabe adı zikredildiğinde ya da o sahabeden hadis nakledildiğinde *"Radıyallahu anh"* derler. Mesela, Ebubekir radıyallahu anh derler, aleyhisselam demezler. Ehli Sünnet selamı kendi aralarında birbirine selam verirken kullanır. Nitekim Allahu Teala bu hususta;

"Evlere girdiğiniz zaman, Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir yaşama dileği olarak kendinize (birbirinize) selâm verin."[954] buyurmuştur. Buna göre radıyallahu anh demek aleyhisselam demekten daha efdal olmaktadır. Nitekim Allahu Teala;

"Allah'ın rızası ise hepsinden büyüktür."[955] buyurmuştur. Rasulullah (sav) Allahu Teala'nın cennet ehline şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

"Rızam size helal oldu. Bundan sonra size asla öfkelenmem."[956] Ancak alimler "aleyhisselam" sözünü peygamberler için kullanmışlardır. Delilleri de;

"Peygamberler üzerine selam"[957] ve *"Doğduğu günde ona selam"*[958] ayetleridir.

Rasulullah (sav)'in Hz. Ali hakkında buyurduğu *"Senin benim katımdaki yerin Harun'un Musa katındaki yeri gibidir."*[959] hadisine dayanan rafiziler bu sebeple onun adından sonra "aleyhisselam" ve "kerremellahu vechehu" sözünü kullanmışlardır. Şüphesiz ki o buna layıktır. Diğer sahabeler de layıktır.[960] Hz. Ali'nin adından sonra bu ibarelerin zikredildiği çok sayıda eser mevcut. Bu ibareleri kullanan az sayıda da olsa ehli sünnet mensubu alimler de var. Ancak bu, mana itibariyle doğru da olsa Hz. Ali'yi diğer sahabeden ayırmak doğru değildir.[961]

---

951 Nizâmu'l Hükm, Arif Halil 82
952 Tevbe 100
953 Feth 18
954 Nur 61
955 Tevbe 72
956 Mişkâtü'l Mesâbîh, Begavî 3/88
957 Sâffât 18
958 Meryem 15
959 Buhârî 2404
960 Fetâvâ Fi't Tevhid, Abdullah b. Cibrîn 37
961 En Nâhiye An Ta'ni Emiri'l Müminin Muâviye 26

İkinci Konu

HZ. ALİ'NİN FAZİLETLERİ ÖNEMLİ VASIFLARI VE HÜKÜMDE ESAS ALDIĞI ÖLÇÜLER

İmam Ahmed, İsmail el Kadı, Nesâî ve Ebu Ali En Nisâbûrî şöyle demişlerdir:

"Sahabeden hiç biri hakkında Hz. Ali hakkında varit olan ceyyid haberler kadar haber varit olmamıştır."[962]

Hafız İbni Hacer şöyle demiştir:

"Bunun sebebi diğerlerinin daha önce vefat etmesidir. Yani; o, Raşit halifelerin sonuncudur. Onun zamanında ihtilaflar baş verip isyanlar vuku bulunca taraftarları ona karşı savaşanlara cevap vermek için onun menkıbelerini etrafa yaydılar. Ehli Sünnet de onun faziletlerini yaymaya ihtiyaç duydu ve bu sebeple onunla ilgili çokça nakiller yaptı. Yoksa dört Raşit halifenin her birine ait çok sayıda menkıbe bulunmaktadır. Eğer onlara ait menkîbeler de adil bir şekilde yazılsa Ehli sünnet ve'l Cemaatin sözü olduğu gibi açığa çıkar."[963]

İbni Kesir şöyle demiştir:

"Onun faziletlerinden biri de; onun, cennetle müjdelenen on kişi arasında nesepçe Rasulullah (sav)'e en yakın olanı olmasıdır."[964]

Onun faziletlerinden bir çoğunu mevzusu geçtikçe zikrettik. İstifadeyi artırmak için onun faziletlerinden bir nebze daha nakledelim:

Ebu Zer (ra)'dan rivayet edildiğine göre Hz. Ali şöyle demiştir:

"Daneyi yaran ve canlıları yaratan Zâta and olsun ki ümmî Nebi (sav);

"Beni mü'minin seveceğini, münafığın da bana buğz edeceğini" bana garantiledi.[965]

Ebu İshak anlatıyor:

Bir adam Berâ'ya sordu, ben de işitiyordum;

"Ali, Bedir'e iştirak etti mi?" dedi, Berâ da;

---

962 Fethu'l Bârî 7/71

963 Yani; Ehli sünnetin, onların fazilet sırası hilafet sırasına göredir,sözü olduğu gibi açığa çıkar. (Fethu'l Bârî 7/71)

964 El Bidâye Ve'n Nihâye 11/29

965 Müslim 78

"Mübareze yaptı, üst üste iki zırh giymişti." dedi.[966]

Ebu Hureyre (ra)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sav),Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Talha ve Zübeyr ile birlikte Hira dağının üzerindeydi. Birden üzerinde bulundukları kaya sallandı. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Sakin ol! Senin üzerinde Nebi, Sıddîk ve Şehitten başkası yok." buyurdu.[967]

Saîd b. Zeyd (ra) anlatıyor:

Rasulullah (sav)'in şöyle buyurduğunu işittim:

"Nebi cennettedir, Ebubekir cennettedir, Ömer cennettedir, Osman cennettedir, Ali cennettedir, Talha cennettedir, Zübeyr cennettedir, Abdurrahman b. Avf cennettedir, Sa'd cennettedir." dileseydim onuncunun da ismini söylerdim.[968]

Ümmü Seleme (ra) anlatıyor:

Rasulullah (sav)'in şöyle buyurduğunu işittim:

"Ali'ye söven bana sövmüştür."[969]

İbni Ömer'e biri geldi ve Osman hakkında sordu. O da ona onun güzel amellerini zikretti. Sonra da;

"Herhalde bu senin hoşuna gitmedi?" dedi. Adam;

"Evet" dedi. O da ona;

"Allah seni zelil kılsın." dedi. Daha sonra adam Ali hakkında sordu. O da onun güzel amellerini zikretti. Sonra;

"İşte o böyle biri. Onun evi Nebi (sav)'in evlerinin ortasındaydı." dedi. Sonra da;

"Herhalde bu da senin hoşuna gitmedi?" dedi. Adam Evet" dedi. O da ona;

"Allah seni zelil kılsın. Tez ol, yıkıl karşımdan." dedi.[970]

Hz. Ali'ye ait faziletlerden bir kısmı bunlar. Onun vasıflarına gelince; Onun vasıfları Allah yoluna baş koyan Rabbanî komutanın vasıflarıdır. Onun önemli vasıflarını burada zikredeceğiz. İtikat düzgünlüğü, şer'î ilimlere vukufiyeti, Allah'a güveni, önderliği, doğruluğu, cesareti, cömertliği, zühdü, Allah yolunda can feda etmeyi cana minnet bilmesi, yardımcılarını en iyi şekilde seçmesi, tevazuu, hilmi, sabrı, himmetinin yüceliği, kesin kararlılığı, güçlü iradesi, adaleti, öğretme gücü ve önder yetiştirmesi. Onun bu sıfatlarının bir kısmı Mekke döneminde, bir kısmı Medine döneminde görülmüş, bir kısmı da hilafete geçtikten sonra görülmüştür. Bu vasıfların önemlilerini arz edelim:

---

966 Es Sahihu'l Müsned 112
967 Es Sahihu'l Müsned Fî Fedâili's Sahabe 117
968 A,g,e. 117
969 A,g,e. 126
970 A,g,e. 140

İlmi ve fıkhı

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) sahabenin önde gelen alimlerindendir. İlim tahsilindeki gayreti,araştırıcılığı, soru sorması, devrindeki ilim öğrenme vasıtalarını kullanması, yazıyı öğrenmesi, Nebi (sav)'den ayrılmaması gibi hususlarda temayüz etmişti. Kur'an-ı Kerim'i ezberleme hususunda şöyle demiştir:

"Kur'anı ezberlemeden namaz için elbisemi giymeyeceğime dair yemin etmiştim."[971] Yine o şöyle demiştir:

"Rasulullah (sav) zamanında ne gözlerime uyku girdi, ne ben başımı yorganın altına soktum. Cebrail helal yada sünnet ya da kitap ya da emir ya da nehiy cinsinden her ne indirdiyse onları hangi günde indirdiğini bilirim. Kim hakkında indiğini de bilirim."[972] Ali (ra) nasları bizzat Rasulullah (sav)'den alıyordu. Ancak ona bir başkasından hadis ulaştığında –Rasulullah (sav)'e söylemediği şey nispet edilir korkusuyla- onu kabul etmekte aceleci davranmıyor, başka yerlerden de araştırıyordu. Onun bu uygulamasını kendisi şöyle anlatıyor:

"Rasulullah (sav)'den hadis dinlemiş ve Allahu Teala'nın dilediği kadar istifade etmiş biriyim. Onun ashabından biri bana (bilmediğim) bir hadis naklederse ona yemin teklif ederim. Yemin ederse onu tasdik ederim." Yine o şöyle diyor:

"Ebubekir bana hadis nakletti –ki o doğru söyler- Şöyle dedi:

Rasulullah (sav)'den şöyle buyurduğunu işittim:

"Hiçbir kul yoktur ki günah işlesin de ondan sonra güzel bir abdest alsın, sonra iki rekat namaz kılsın, sonra da Allah'a istiğfar etsin Allah onu muhakkak affeder." Sonra şu ayeti sonuna kadar okudu *"Onlar fena bir şey yaptıklarında veya kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı anarlar, günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahları Allah'tan başka bağışlayan kim vardır? Onlar, yaptıklarında bile bile direnmezler."*[973,974]

Evet, Ali b. Ebî Talib (ra) adalet sahibi güvenilir kişi olmalarına rağmen Ashabı Kirama yemin verdiriyordu. Bu, onun Rasulullah (sav)'den başkasından duyduğu hadisleri almada ne kadar titiz olduğunu göstermektedir.[975] Ali (ra) soru soran bir dile ve duyduklarını analiz edecek bir kalbe sahipti. Nitekim o;

"Rabbim bana soru soran bir dil, akleden bir kalp vermiştir." demiştir.[976]

---

971 Tabakât 2/338
972 Müsnedü'l İmam Zeyd 343
973 Âl-i İmrân 135
974 Sahihi-i Süneni Tirmizî 1/128; Mişkâtü'l Mesâbîh 1/416
975 Menhecü Ali 52
976 Tabakât 2/338; El Hilye 1/67

O, ilminin çokluğunu da Rasulullah (sav)'e çok soru sormasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Şöyle demiştir:

"Sorduğumda cevap verildi, sustuğumda cahilleştim."[977]

Soru sormaktan utandığı zamanlar olursa soracağı soruyu başkasına sordururdu. Muhammed b. Hanefiyye anlatıyor:

"Ali şöyle dedi:

"Ben kendisinden çokça mezi gelen biriydim. Rasulullah (sav)'e bunu sormaktan utandım. Mikdad b. Esved'e sormasını söyledim. Rasulullah (sav);

"Onda sadece abdest gerekir." buyurdu.[978] O, utanma sebebiyle ilmi terk etmekten insanları sakındırıyordu. Nitekim bu hususta şöyle demiştir:

"Sizden hiç biri eğer bilmiyorsa öğrenmek için sormaktan haya etmesin."[979] Cahil kişi bilmediği sormaktan haya etmez. Mü'minlerin Emiri Ali (ra) İslamın ilk döneminde yazı yazmasını bilen az sayıdaki kişiden biriydi. Bundan da öte o, Rasulullah (sav) vahiy katiplerinden biriydi. Onun bu kabiliyeti onu şer'î ilimlerde derinleşmeye sevk etti. O, nasların anlaşılır şekilde açıkça yazılması, aynı kelimedeki harflerin birbirine yaklaştırılması ve satır aralarının da birbirinden iyice ayrı tutulması taraftarıydı. Ebu Osman Amr b. Bahr b. Câhiz anlatıyor:

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib şöyle dedi:

"Yazı alamettir. Ne kadar açık olursa o kadar güzel olur."[980] Katibi Ubeydullah b. Ebî Rafi'e;

"Divitini hazırla, kaleminin ucunu uzun tut, satırların arasını ayır, harfleri de birbirine bitişik yaz." dedi.[981]

Ebu Hakîme el Abdî'den nakledildiğine göre şöyle demiştir:

Kûfe'de Mushafları yazıyorduk. Biz yazarken Ali yanımıza geldi ve

"Kalemini incelt." dedi. Ben de onun ucunu sivrilttim, sonra yazdım. Bunun üzerine;

"Allah'ın nurlandırdığı şeyi işte böyle nurlandırın." dedi.[982]

Hz. Ali öğrendiği şeyleri tatbik eden biriydi. Rasulullah (sav)'den işittiği şeyleri tatbikte insanların en hırslıları arasındaydı. En zor şartlar altında da olsa o öğrendiklerini tatbikten geri durmazdı. Önceki konularda zikrettiğimiz gibi Rasulullah (sav) ona ve Hz. Fatıma'ya öğrettiği zikri o hiçbir zaman terk etmemişti.

"Onu (o zikri) Nebi (sav)'den işittiğim zamandan beri hiç terk etmedim." dediğinde ona;

---

977 Fedâilü's sahabe 2/647 İsnadı sahihtir.
978 Müslim 1/247
979 Musannef, İbni Ebî Şeybe 13/284
980 El Câmi Li Ahlâkı'r Râvî 1/262
981 A.g.e. 1/262
982 A.g.e. 260

"Sıffîn gecesinde de mi (terk etmedin)?" diye soruldu da o;

"Evet, Sıffîn gecesinde de (terk etmedim)." dedi.[983]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) amel etmek suretiyle ilmi tutmaya işaret etmiş, şöyle demiştir:

"İlmi öğrenin onunla tanınırsınız, onunla amel edin ki onun ehli olasınız."[984] O, ilmiyle amil olmadığı sürece kişiye alim denmeyeceğini, ancak ilmiyle amel ettikten sonra alim denilebileceğini söylemiştir. Bu sebeple ilim ehli kişilere hitap ederek şöyle diyordu:

"Ey ilim ehli kişiler, onunla amel edin, Zira alim bildiğiyle amel eden ve ilmi ameline uygun düşen kişidir."[985] Yine şöyle demiştir:

"İlim ameli çağırır. Gelirse ne âlâ, gelmezse çeker gider."[986]

Ashabı Kiram arasında çokça fetva verenlerden biri de Hz. Ali idi. İbnu'l Kayyım şöyle diyor:

"Rasulullah (sav) ashabından yüz otuz küsur kişinin fetvalarına vakıf oldum. Onlar arasında erkekler de vardı kadınlar da. En çok fetva verenleri de şu yedi kişiydi. Ömer b. Hattab, Ali b. Ebî Talib, Abdullah b. Mes'ûd, Mü'minlerin anası Aişe, Zeyd b. Sâbit, Abdullah b. Abbas ve Abdullah b. Ömer."[987] İbni Hazm, Hz. Ali'yi Ashabı Kiram arasında en çok fetva verenlerin üçüncüsü olarak saymıştır. Allah'ın izniyle kaza meselelerini anlatırken bu hususa değineceğiz. Ali (ra) insanları hadis müzakeresine teşvik ediyordu. Şöyle diyordu:

"Hadis öğrenmek için birbirinizi ziyaret edin ve hadis müzakeresi yapın. Onu unutulmaya terk etmeyin."[988] Başka bir rivayette de şöyle diyordu:

"Birbirinizi ziyaret edin ve hadis müzakere edin. Eğer böyle yapmazsanız unutulur gider."[989]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) bir hocaya devam etmeyi ve ondan ilim öğrenmeyi teşvik etmektedir. Şöyle demektedir:

"Onun sohbetinde uzun uzun kalmaktan dolayı doygunluk gösterme. O hurma ağacı gibidir. Ondan ne zaman üzerine bir şey dökülecek diye bekle."[990]

Hz. Ali (ra) küçük yaştan itibaren Rasulullah (sav)'in terbiyesinde büyüdü. Küçüklüğünde onun yanındaydı. Büyüdüğünde onun hem damadı, hem de torunlarının babası oldu. Bu sayede ona çok yakın idi. İlmi bizzat ondan öğreniyordu. Hatta Aişe (ra) onun bu meziyetine şehadet etmiştir.

---

983 Müslim 4/2091,2092
984 El Bidâye Ve'n Nihâye 6/8
985 Beyânu'l İlmi ve Fadlihi 285
986 Menhecü Ali 63
987 A'lâmu'l Muvakkıîn
988 El Cami Li Ahlâki'r Râvî 1/236
989 Şerefu Ashabi'l Hadis, Bağdadî 93
990 Tezkiretü's Sâmi' 100

Mikdâm b. Şüreyh babasından naklediyor:

"Aişe'ye "Bana mest üzerine mesh etme meselesini kendisine sorabileceğim ashabın erkeklerinden birini söyler misin?" dedim de bana;

"Ali'ye git, ona sor. Zira o, Rasulullah (sav)'in yanında çok bulundu." dedi. Ben de onun yanına gittim ve sordum. O da bana;

"Rasulullah (sav) bize sefer halinde olduğumuzda mestlerimiz üzerine mesh etmemizi emretti." dedi.[991]

Ali (ra) ilmin içinden daha faydalı olanların tercih edilmesini tavsiye etmektedir. Şöyle demektedir:

"İlim tamamı öğrenilemeyecek kadar geniş bir alandır. Binaenaleyh siz her ilmin iyisini alınız."[992] İlimde öyle mertebe ulaşmıştı ki Irak'ta iken insanlara "Bana sorun." diyordu. Saîd b. Müseyyeb'ten nakledildiğine göre o şöyle demiştir: "Ali b. Ebî Talib (ra)'den başkası bana sorun dememiştir."[993] Sahabe olsun tabiin olsun herkes onun ilmine itimat etmiştir. İbni Abbas (ra);

"Bize Ali'den bir delil gelirse ona hiçbir şeyi denk tutmayız." demiştir.[994] Yine o;

"Güvenilir biri bize Ali'nin bir fetvasını naklederse ondan şaşmayız." demiştir.[995] Süveyd b. Gafle'ye bir adam geldi ve geride eşini ve bir kızını bırakarak ölen adamın mirasını nasıl taksim edeceğini sordu. Süveyd;

"Bu hususta sana Ali'nin hükmü ile hüküm vereyim." dedi. Adam da;

"Ali'nin hükmü bana yeter." dedi. Süveyd;

"Ali önce adamın eşine sekizde bir, kızına da yarısını verdi, sonra da malın geri kalanını kıza verdi." dedi.[996]

İnsanlar onun ilmini övüyordu. Aişe (ra)nın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"İnsanlar arasında sünneti en iyi bilen odur."[997] Muaviye de onun yanma giderek olanlara ona sorması için bazı sorular yazıyor, gönderiyordu. Onun katledildiği haberi kendisine ulaşınca da;

"Ali b. Ebî Talib'in vefatıyla fıkıh ve ilim gitti." demiştir.[998]

Hz. Hasan, Hz. Ali'nin vefatından sonra insanlara hitap etmiş ve;

"Dün sizden ayrılan kişiyi ilimde ne öncekiler geçti ne de geridekiler ona yetişebildi." demişti.[999] Mesruk da şöyle demişti;

---

991 Müsned-i Ahmed 2/195 İsnadı sahihtir.
992 Tarihu^l Yakubî 2/5
993 El İstîâb 1103
994 A,g,e. 1104
995 Tabakât 2/338
996 Sünen-i Dârimî 2/375
997 El İstîâb 1104
998 A,g,e. 1108
999 Fedâilü's Sahabe 2/595 İsnadı sahihtir.

"Rasulullah (sav)'in ashabının ilmi Ömer'e,Ali'ye, İbni Mes'ûd'a ve Abdullah'a dayanmaktadır."[1000]

Hz. Ali (ra)'ın Talebelere Alimlere ve Fakihlere Yaptığı Nasihatler

1- İnsanlar Üç Kısımdır

Hafız Ebu Nuaym, Kümeyl b. Ziyad'dan naklediyor:

Ali b. Ebî Talib (ra) elimi tuttu ve beni sahraya çıkardı. Sahraya çıktıktan sonra oturdu ve nefeslendi, sonra da;

"Ey Kümeyl b. Ziyad, kalpler kaplara benzerler. Onların en hayırlı olanı ilim ihtiva edenidir. Sana şu dediklerimi ezberle. İnsanlar üç kısımdır. Rabbanî alim, kurtuluş yolunda öğrenmeye çalışan kişi ve onun bunun ardından giden ayak takımı serseri kişi. O serseri kişi rüzgar gülü gibidir. Ne ilim nuruyla aydınlanır, ne de sağlam bir direğe sığınır." dedi.[1001] Bu inci beliğ vasiyet nice mana incilerini ve nice mana aydınlıklarını içermektedir. Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) burada insanları üç kısma ayırmıştır:

a- Rabbanî alimler:

Alimlerden maksat din alimleridir. Rabbaniler de; fıkıh ve hikmet ehli kişilerdir. Nitekim *"Lakin Rabbâniler olun."*[1002] ayetinin tefsirinde İbni Abbas (ra):

"Onlar hikmet ehli fakihlerdir." demiştir. Bunu Buhârî rivayet etmiş, Abdullah b. Mes'ûd (ra) da aynı tefsiri yapmıştır.[1003] Ümmeti ancak hikmet ve fıkıh ehli olan kişiler terbiye edebilirler ve ancak onlar ümmeti yönlendirebilirler. Zira hikmet her şeyi yerli yerine koymak demektir. Nasları hadiselere tatbik edebilecek kişiler ancak buna muvaffak kılınan kişilerdir. Ayrıca dinî talim ve terbiye, takva ve güzel ahlak esası üzere olmalıdır. Fıkha gelince; fıkıh, dini hükümleri şer'î kaynaklarından öğrenmektir. Bu sebeple rabbanî alimler ümmetin en faziletlileridirler. Çünkü onlar iki fazilete de sahip olmuşlardır. Onlar, ilim ve edep sahibi kişilerdir. İşte ümmeti terbiye edecek ve yönlendirecek kişiler onlardır.[1004]

b- İlim talebinde niyetlerini düzgün tutan ilim talebeleri

İlim talebeleri Allah katındaki mesuliyetlerinden kurtulmak için niyetlerini düzgün tutarlar. Hz. Ali bunu *"kurtuluş yolunda öğrenmeye çalışan kişi"* sözüyle ifade etmiştir. Bu, sadece medreselerde eğitim gören kişilere mahsus de-

---

1000 Tarihu's Suyûtî 196
1001 Hilyetü'l Evliyâ 1/75; Sıfetü's Safve 1/329
1002 Âl-i İmrân 79
1003 Et Tarihu'l İslamî, Hamîdî 11/438
1004 A,g,e. 11/438

gildir. Bu dini tatbik mesuliyetini taşıyan herkes buna dahildir. O ahiretini kurtarma işini önemser ve dinini öğrenmek için Rabbanî alimlere koşar. Hedefi basiretle kulluk etmektir. Derdi Allahu Teala'nın rızasını kazanmaktır. İlim halkalarına oturmasa da bu kişi kurtuluş yolunda öğrenmeye çalışan kişilerden addedilir.[1005] Mü'minlerin Emiri Ali (ra) bize ilim tahsilinde niyeti sağlam tutmanın ehemmiyetini göstermektedir. Bizi fani dünyayı ve nefsin şehvetlerini terk edip Allah katında olanı ve ahiret yurdunu tercihe davet etmektedir. Yine bizi Allah'ın kitabına, Rasulünün sünnetine, hak dine ve bu din üzere sabretmeye davet etmektedir.

c- Dini ilimlerle ilgilenmeyen ve bu hususta Rabbanî alimlere de gitmeyen kişileri Hz. Ali *"onun bunun ardından giden ayak takımı serseri kişiler"* sözüyle ifade etmiştir.

Mü'minlerin Emiri bu sınıftan bahsetmiş ve bu alsak sınıftan olmaktan sakındırmıştır. Sanki o bu sözüyle kişileri hakkın doğrulayıcısı olmaya ve bu hususta da sebat etmeye çağırmaktadır. Allah'a itaat etmek suretiyle dünya ve ahireti kazanmaya, Allah'ın nuruyla aydınlanmaya ve dünyayı ahiretin tarlası haline getirmeye çalışmaktadır.

2- İlmi Mal İle Karşılaştırma

Hz. Ali (ra), Kümeyl b. Ziyâd'a yaptığı nasihatte şöyle demiştir:

"... İlim maldan hayırlıdır. İlim seni korur, ancak malı sen korursun. İlim kullandıkça artar, mal harcandıkça azalır. İlim hükmeden, mal üzerinde hükmedilendir. Mal üzerindeki sanat malın zevaliyle zeval bulur, Alime muhabbet etmek ise dindir. İlim alime hayat boyu itaati kazandırır, ölümünden sonra da güzel bir nam bırakır. Mal biriktirenler diri iken ölüdürler, alimler ise kıyamete dek yaşarlar. Kendi cisimleri piyasada olmasa da misalleri kalplerdedir."[1006] Burada kastedilen mal, sahibinin sırf kendi nefsi için biriktirdiği, Rabbinin rızasına uygun şekilde harcamayı düşünmediği maldır. Bu hüküm birkaç hususu beyan etmiştir:

a- İlim seni korur, ancak malı sen korursun.

İlmi ilahî sahibini dünya ve ahirette helake maruz kalmaktan kurtarır. Ahirette kurtarması bilinen bir şeydir. Çünkü bu ilim kişiyi Rabbinin rızasını ve cennetini kazanmaya sevk edip cehennem yoluna girmekten de men eder. Ne büyük talep! Ne büyük kazanç! Dünyevi felaketlerden kurtarmasına gelince; ruhi saadet, ancak ve ancak dünya hayatının değersizliğini yakinen görmekle olur. Bu şekilde bütün dertler ve bütün sıkıntılar yakin ehli için selamet haline gelir. Çünkü o, o sıkıntılara kafa takmaz, önem vermez. Dünya hayatını

1005 Et Tarihu'l İslamî 11/438
1006 Hilyetü'l Evliyâ 1/75; Sıfetü's Safve 1/329

kendilerine hedef edinenler ise bu tip sıkıntılarla karşılaştıklarında büyük sıkıntılar yaşarlar. Hayat onlara zehir olur. Cehennem azabını dünyada iken tadarlar. Mal sahibinin malını koruması ise bilinen bir şeydir. Nice mal sahibi kişiler var ki malını kaybedeceği endişesiyle hasta gibi dertlidir. Endişe ve hüzün içinde geceler.[1007] İlim ise kişinin basiretini açar. Bu sayede kişi hayırlı olanı hayırsız olana tercih eder, geçmiş ümmetlerin yaşadıklarından ders alır ve hayatını buna göre düzenler. İlim sayesinde kişi iyiyi kötüden ayırır, öncelik sıralamasını iyi yapar. İnsanlar arasında bu nurla yürür.

b- İlim amel etmek suretiyle artar ve kökleşir

Çünkü amel ilmin tatbikidir. Tatbik edilmesiyle hafızada tazelenir. Mal ise böyle değildir. Sarf edildikçe azalır. Tabii ki burada kast ettiğimiz mal, dünya ehli kişilerin dünyevi sebeplerle sarf ettikleri maldır. Ahiret ehli kişilerin şer'î hükümler dairesi çerçevesinde sarf ettikleri mallar ise Rasulullah (sav) efendimizin de buyurduğu gibi artar, azalmaz.

"Sadaka sebebiyle kulun malı azalmaz."[1008]

c- Şer'î ilimler hakimdir.

Çünkü müslümanlar hayatlarını buna göre tanzim ederler. Dolayısıyla insanların oluşturduğu bütün organizasyonlar buna göre düzenlenmelidir. Zira hakiki hakim odur. Mala gelince; ona hükmedilir. Şer'î olsun olmasın hakim sistemler ona hükmederler.

d- Menfaate dayalı dostluklar menfaatin zevaliyle zeval bulurlar. Dostluklar menfaat üzerine bina edildiği için menfaat kalkınca dostluklar da kalkar. İslam kardeşliği üzere kurulan dostluklar ise böyle değildir. Bu dostluklar dünya da ahirette de devam eder gider. Nitekim Allahu Teala şöyle buyurmuştur:

"O gün Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dost olanlar birbirine düşman olurlar."[1009]

e- Şer'î ilimlerin sahibini müslümanlar severler ve ona severek isteyerek itaat ederler. Yaşadıkları müddetçe ona- itaat emri vaki olmasa da- itaat ederler.Ölümlerinden sonra da onların hatıralarını zihinlerinde canlı tutarlar. Rasulullah (sav) efendimizden bu yana yaşamış olan alimleri incelediğimizde kitaplarda, hutbelerde, sohbetlerde ve ilmî derslerde onlardan ve onların yaşayışlarından bahsedildiğini görürüz. Halbuki ehli dünya olup da büyük sayılan kişilerin ölümlerinin hemen ardından unutulduklarını görürüz. Hatta onlar-

1007 Et Tarihu'l İslamî 12/442
1008 A,g,e. 12/442
1009 Zuhruf 67

dan hâli hayatlarında iken yıldızları sönen ve perişan olan nicelerini tanıyoruz.[1010]

3- Dinde Fakih Olmanın Hakikati

"Gerçek fakih, Allah'ın rahmetinden ümit kestirmeyen, Allah'ın azabından emin kılmayan, Allah'a isyan hususunda ruhsat vermeyen ve Kur'an'dan başka şeye sevk etmeyen kişidir. Zira bilgisizce işlenen ibadette hayır yoktur, anlaşılmayan ilimde hayır yoktur, üzerinde düşünülmeyen kıraatta da hayır yoktur."[1011]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) dinde fakih olmanın gereklerinden birini; insanların ıslahında ölçülü olunması gerektiğini söylemektedir. İşte davetçi de ümit ve korku arasındaki bu hat istikametinde yürür. İnsanları Allah'tan ümit kesecek şekilde korkutmaz. İnsanlara Allah'ın azabından emin olacak şekilde de ümit vermez. Yine günahların irtikabını basite almaz ki insanlar onları önemsiz sayıp günaha düşmesin. İnsanları kemale ulaştırırken iman ve takva hususunda seviyeyi muhafaza eder. Yine gerçek fakih Müslümanları Kur'an'a sevk eden kişidir. Bu nasihatte Hz. Ali, Kur'an'ın ehemmiyetinden ve onun diğer şeylere karşı mutlak üstünlüğünden bahsetmektedir. Burada Kur'ana karşı tutunacağımız tavır bize öğretiliyor. Onu bırakıp başka şeylere rağbet etmememiz beyan ediliyor. Çünkü ilk hidayet kaynağı odur. Sünneti seniyye dahi Kur'an-ı Kerim'in açıklamasıdır. Binaenaleyh Kur'an'a yönlendirmek demek sünnete yönlendirmek demektir. Daha sonra bilgisizce işlenen şer'î amellerin makbul olmayacağını beyan etmektedir. İyice anlaşılmayan ilmin de fazlaca faydasının olmadığını da beyan etmektedir.

Faydalı nasihatini tilavet esnasında Kur'an ayetlerinin içerdiği manaların düşünülmesi gerektiğini ifade ederek bitirmiştir. Çünkü hayır Kur'an'ın içerdiği manaların anlaşılmasındadır. Bu sebeple Kur'an tilaveti esnasında Kur'an'a kalple, akılla ve ruhla bir bütün olarak yönelmeliyiz. Allahu Teala'nın muradını tam olarak anlamaya,Onun emirlerini yapmaya, yasaklarından kaçmaya ve Allah'ın kitabıyla aramıza girebilecek bütün engellerden kurtulmaya çalışmalıyız. Bu nasihat bizi tam olarak Allah'a yönelmeye, dinde samimi olmaya, Allah'ın ve Rasulünün muradını anlamaya ve dinin mahiyetini idrake sevk etmektedir. Bu bizi ailemizden, evladımızdan, malımızdan ve sair dünyevî şeylerden ayırsa da buna devam etmeliyiz. Zira Allah katında olan şeyler daha hayırlı ve daha kalıcıdır.[1012]

4- Ne Huzur Verici Şey!

Şa'bî anlatıyor:

1010 Et Tarihu'l İslamî 12/443

1011 Hilyetü'l Evliyâ 1/77; Sıfetü's Safve 1/325

1012 Et Tarihu'l İslamî 12/431-433

Bir defasında Ali (ra) yanımıza geldi . Şöyle diyordu:

"Ne huzur verici şey!" diyordu. Kendisine;

"O da ne?" diye sorduk.

"Bilmediğin bir şey için 'Allah bilir' demendir." dedi.[1013]

5- İlim Ehli ve İlmi Öğretmek

Hz. Ali şöyle demiştir:

"Allah ehli ilimden öğretmeleri için söz almadan cahillerden öğrenmeleri için söz almamıştır."[1014]

6- Hayır İlim Çokluğundadır, Mal ve Evlat Çokluğunda Değil.

Ali (ra) diyor ki:

Hayır, mal ve evladın artmasında değildir. Hayır, ilmin artmasındadır, hilmin artmasındadır. İnsanlarla Rabbine ibadette yarış. İyilik yaptığında Allah'a hamd et, kötülük işlediğinde istiğfar et. Dünyada iki hayırlı kişi vardır. Biri; günah işledikten sonra günahına tevbe eden kişi, diğeri; hayırdan hayıra koşan kişi."[1015]

7- İlim ve Cehalet

Ali (ra) diyor ki:

Cahilin, ilim iddiasında bulunması ve kendisine nispet edildiğinde de sevinmesi ilme şeref olarak yeter. Yine cahilin, cehaletten beri olduğunu söylemesi ve cehaletin kendisine nispet edilmesinden hoşlanmaması cehalete hakaret olarak yeter.[1016]

8- İnsanların İlimden Kaçmasının Sebebi

Ali (ra) diyor ki:

"İnsanlar ilim öğrenen kişilerin kendi ilimlerinden istifade edemediklerini gördükleri için ilim öğrenmekten kaçınıyorlar."[1017] Bu sözde Allah yolundan uzaklaştıran kötü alimlere uyarı vardır.

9- Alimlerin Ümmet Üzerindeki Hakları

Ali (ra) diyor ki:

Alime çok soru sormaman, cevap vermeye zorlamaman, bıkkınlık göster-

---

1013 Câmiu Beyâni'l İlmi Ve Fadlihi 2/66
1014 Ferâidü'l Kelam 361
1015 Hilyetü'l Evliyâ 75
1016 Ferâidü'l Kelam 366
1017 Edebü'd Din Ve'd Dünya 82,85

diğinde ona yüklenmemen, kalktığında eteğine yapışmaman, ona bir sırrı söylememen, onun yanında bir başkasının gıybetini etmemen, onun sürçmesini istememen, hata ettiğinde mazeretini kabul etmen, Allah'ın emirlerine riayet ettiği müddetçe ona Allah için hürmet etmen, önünde oturmaman, ihtiyaç duyduğunda da onun hizmetine koşman onun haklarındandır.[1018]

10- İlmiyle Amil Olan Alimlerin Allah Katındaki Makamı

Ali (ra) diyor ki:

"İlmiyle amil olan alim meleküt aleminde büyük olarak çağırılır."[1019] Bu davet ilim ve amel sebebiyledir. Allahu Teala'nın ilim ve amel sayesinde ikram ettiği yüce makamların kazanılması için teşviktir.

11- İlimle Meşgul Olmak Nafile İbadetlerden Daha Evladır

Ali (ra) diyor ki:

"Alim gündüz oruç tutan, gece namaz kılan ve cihad eden kişiden daha efdaldir. Alim öldüğünde İslamda bir gedik açılır. O gediği ancak onun gibi bir halef kapatır."[1020] Bu nasihatte öncelik sıralaması yapılmıştır. O da; insanların hayrı için olan şeyin, kişinin nefsi için hayırlı olan şeyden daha evla oluşudur.

Ali (ra)'ın bazı nasihatlerini ve faydalı yönlendirmelerini zikrettik.

Zühdü ve Takvası

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) yaşadığı müddetçe Kur'an'ı yaşamaya önem vermiş, Nebi (sav)'in yanından ayrılmamış ve Ashabı Kiramla birlikte olmuştur. Onun düşüncesinde bu dünya imtihan dünyasıdır. Çünkü onun terbiyesini aldığı Kuran'da bu böyle buyurulmaktadır. Yine o, dünyanın değersizliğini ve faniliğini, ahiretin kıymetini ve kalıcılığını Kur'an'dan öğrenmiştir. Nitekim ayeti kerimede şöyle buyurulmaktadır:

"Onlara şunu da misal göster: Dünya hayatı, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, bu su sayesinde yeryüzünün bitkisi (önce gelişip) birbirine karışmış; arkasından rüzgârın savurduğu çerçöp haline gelmiştir. Allah, her şey üzerinde iktidar sahibidir. Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür; ölümsüz olan iyi işler ise Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı, hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır."[1021] Yine o bu dünyanın kıymetsizliğini bu dünyayı en iyi tanıyan kişiden, Muhammed (as)'dan öğrenmiştir. Nitekim o bu hususta şöyle buyurmuştur:

1018 Câmiu Beyâni'l İlmi Ve Fadlihi 1/519
1019 A.g.e. 1/497
1020 El Metceru'r Râbih Fî Sevâbi'l Ameli's Salih, Dimyâtî 13
1021 Kehf 45,46

"Allah katında bu dünyanın sivri sinek kanadı kadar değeri olsaydı ondan kafire bir yudum su içirmezdi."[1022] Yine şöyle buyurmuştur:

"Dünyanın ahiret karşısındaki misali şudur; sizden biri parmağını ucu bucağı olmayan denize daldırıp da çıkardığı şeye bir baksın, oradan ne çıkarmış."[1023] Yine şöyle buyurmuştur:

"Dünya mü'minin hapishanesi, kafirin cennetidir."[1024]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) Kur'an ve Sünnetle terbiye olmuş ve Bu terbiye onu tertemiz hale getirmiştir. Nitekim bu hususta Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

"Nitekim kendi içinizden size ayetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden arındıran, size Kitabı ve hikmeti talim edip bilmediklerinizi size öğreten bir Resûl gönderdik."[1025] İşte bu sebeple Ali (ra)'dan çok sayıda zühd örneği sadır olmuştur. Bu örneklerden bir kaçını arz edelim:

1- Ali b. Rebîa el Vâlibî Naklediyor:

İbnu Nubâh, Ali b. Ebî Talib'e geldi ve;

"Ey Mü'minlerin Emiri, hazine altın ve gümüşle doldu." dedi. Bunun üzerine Ali (ra);

"Allahu Ekber" dedi. İbnu Nubâh'a dayanarak ayağa kaktı ve hazineye gitti. Sonra şu şiiri okudu;

Bu benim mahsulüm, bunda hayırlı kişi.
Elini oraya her uzatandır.

Sonra da şöyle dedi:

"Ey İbnu Nubâh, bana Kûfelileri çağır." dedi. İnsanlara nida edildi. Geldiklerinde de hazinedeki bütün mallar onlara dağıtıldı. Ali (ra);

"Ey sarı (altın) ve ey beyaz (gümüş) benden başkalarına göz aydınlığı olun." diyordu. Sonunda hazinede hiçbir şey kalmadı. Sonra oranın temizlenmesini emretti ve içinde iki rekat namaz kıldı. Ebu Nuaym'm yaptığı diğer bir rivayette de Mecmau't Teymî şöyle naklediyor:

"Ali, hazine dairesini temizledi ve içinde namaz kıldı. Kıyamet gününde kendisi lehine şehadette bulunsun diye orayı mescit edindi."

Bu kıssada onun dünya malına değer vermediğini görmekteyiz. Hazine altın ve gümüşle dolmuştu. O mala ne hevesle ne de gururla bakmıştı. Hazineden sorumlu kişi bu durumu ona haber verdiğinde o;

1022 Sünen-i Tirmizî 4110
1023 Müslim 2858
1024 Müslim 2856
1025 Bakara 151

"Allahu Ekber" demişti. Bazıları dünyayı ve dünya nimetlerini ululasa da Allahu Teala dünyadan ve sair her şeyden daha ulu idi. Müslüman, Allahu Teala'nın yüceliğini kalbinde hissettikten sonra oraya değersiz bir şeyin sevgisini sokar mı hiç? İşte bu, mü'minlerin emirinin ince anlayışını göstermektedir. Dünyayı ve dünyanın hakirliğini düşündüğünde "Allahu Ekber" de. Onun lisanı hâli, dünya hayatını isteyen ve Allahu Teala'nın yüceliğini unutan herkesi yönlendirmektedir. Allah her şeyden yücedir. İşte bu, Allahu Teala'nın, kalbini nurlandırdığı mü'minin hissettiği hassas terazidir. Bu sayede o basiretle bakar. Allah'ın yüceliğini her düşündüğünde dünya ve içindekilerin hakirliğini ve değersizliğini görür. Helal malı Allah yolunda sarf eder. Dünya nimetleri gözünde büyüdüğünde de bunu Allahu Teala'nın azametini hissedişindeki noksanlığa bağlar. Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ı azamet ufuklarında;

"Ey sarı ve ey beyaz benden başkalarına göz aydınlığı olun." diyerek süzülürken görürüz. Bu sözleriyle o, dünyayı hasmını hile hurda ile aldatan bir hasım olarak gören hassas gönüllere hitap etmektedir. Bu sözleriyle o, nefsî ve tabiî temayüllere karşı muzaffer olduğunu ilan etmektedir. Bu sözleriyle o, dünyaya kendi değeri kadar, ahirete de kendi değeri kadar önem verdiğini göstermektedir. Bu sözleriyle o, ahiret nimetlerinin ve korkularının büyüklüğünü haykırmaktadır. Hazine dairesinin içine girip orada iki rekat kılması ve o iki rekatın kendisi için kıyamet gününde şefaatçi olmasını dilemesi onu yüceliklerin zirvesine taşımaktadır. Belki de hazine dairesini kendisi için mescit edinmesi ahiretin dünyaya üstün olduğunu ifade etmek içindi.[1026]

2- Malınızdan Hiçbir Şeyi Eksiltmem

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın zühd ve takvasına delalet eden şu hadiseyi Harun b. Antere babasından naklediyor:

Hornek'te[1027] Ali b. Ebî Talib'in yanına gitmiştim. Eski bir örtüye sarınmış, titriyordu. Ona;

"Ey Mü'minlerin Emiri, Allahu Teala sana ve ev halkına bu maldan harcama hakkı verdi. Ama sen nefsine bunları yapıyorsun!" dedim. Bunun üzerine o;

"Allah'a and olsun ki malınızdan hiçbir şeyi eksiltmem. Bu örtü de evden çıkarken yanıma aldığım örtüdür." dedi.[1028] Burada duralım ve soralım. Hz. Ali'yi fukara bir hayat yaşamaya ve o dondurucu soğukla boğuşmaya sevk eden şey ne idi? O, yeryüzünün en iyi ve en sıcak elbiselerini satın alabilirdi. O, gerçekten zühd abidesiydi. Gücü yettiği halde dünya metaından yüz çeviriyordu. Zira o, fani dünyaya karşı zühdü ve kalıcı ahiret için yarışmayı Nübüvvet med-

1026 Et Tarihu'l İslamî 12/427
1027 Kûfede bir yer adı.
1028 Hilyetü'l Evliyâ 1/82; Sıfatü's Safve 1/316

resesinde tahsil etmişti. Nitekim Rasulullah (sav) de en zengin kişi gibi yaşama imkanına sahip olduğu halde fukara hayatı yaşamıştır.[1029]

3- Ebu Matar b. Abdullah el Cühenî Anlatıyor:

Ali'yi izar giymiş, üstüne de bir örtü tutunmuş vaziyette gördüm. Elinde de bir asa vardı. Sanki bedevilerden biri gibiydi. Sonra çarşıya gitti ve tüccarlardan biriyle üç dirhemlik bir elbise için pazarlık etti. Tacir onu tanımıştı. Ali onun kendisini tanıdığını anlayınca başka birine gitti. O da onu tanıyınca ondan da ayrıldı ve genç bir çocuğun yanına gitti. Üç dirheme ondan bir gömlek satın aldı. Çocuğun babası gelince çocuk durumu babasına anlattı. Çocuğun babası bir dirhemi alıp Ali'ye geldi ve

"Bu dirhem sizin ey mü'minlerin emiri." dedi. Ali (ra);

"Neymiş o?" diye sordu. Adam;

"Gömleğin fiyatı iki dirhem idi." dedi. Bunun üzerine Ali (ra);

"Onu bana rızamla sattı." dedi.[1030]

İşte Ali b. Ebî Talib (ra)'ın zühdü böyleydi. Kıyafetine bakıldığında kıyafetlerinin kabalığı sebebiyle bedevi zannediliyordu. O anda dünyanın en sorumlu kişisi olmasına rağmen o, kendisi için çok ucuz elbiseler satın alıyordu. Bütün müslümanların halifesi o idi. Bu onun tevazuunu ve zühdünü göstermektedir. Halbuki o, devlet görevlisi olması hasebiyle devlet gelirlerinden hakkına düşeni alabilirdi, ama almıyordu.

Vera ve takvasının bir göstergesi de tanıdığı kişilerden mal satın almamasıydı. Çünkü tanıdığı kişilerden mal satın aldığında onlar kendisine makamı sebebiyle indirim yapabilirlerdi. Halbuki o bulunduğu büyük makamı özel menfaatleri için istismar etmek istemiyordu. Bu da vera ve takva alanına giren ince bir düşünüştür. Onun ve onun gibilerin nezdinde hilafet salih ameldir. Halife adalet sahibi olursa eğer kıyamet gününde Allah'ın gölgesinde gölgelenecek olan yedi sınıftan biri olur. O, bu ameli salihi dünyevî menfaatlerle kirletmek istemiyordu. Amelin ecir yerine vebal getirmesinden korkuyordu. İşte o, bu şekilde kendisinden sonra gelenlere örnek oldu.[1031]

4- Kalp Huşua Erer ve Mü'min de Ona Tabi Olur

Ömer b. Kays anlatıyor:

Ali (ra)'a;

"Gömleğini niçin yamalıyorsun?" diye sordular. O;

"Kalp huşua erer, mü'min de ona tabi olur." dedi.[1032]

1029 Et Tarihu'l İslamî 12/428
1030 Ez Zühd 130
1031 Et Tarihu'l İslamî 12/429
1032 Tarihu'l İslam, Zehebî 647

İşte onun zühdü ve işte onun mü'minleri zühd üzere eğitme hususundaki hırsı. Yamalı elbise giymede iki fayda olduğunu gördü. Birincisi; kalbin huşuuna ve nefsin tevazuuna vesile olması. Ayrıca kendini beğenmekten ve kibirlenmekten kişiyi alıkoyması. İkincisi de; bu şekilde mü'minlere örnek olması. İnsanlar onu –en yüksek mevkide olmasına rağmen- yamalı elbiseler içinde görünce onlar da ona özenirler ve pahalı elbiseler giymekten onlar da kaçınırlar. Yine kaba elbiseler giyiyorlar diye insanlar tarafından tenkit edilen zahitler de tenkit edilmekten kurtulurlar.[1033]

5- Halife İçin Allah'ın Malından İki Kap Dışında Almak Helal Değildir

Abdullah b. Züreyr el Gafikî anlatıyor:

Ali b. Ebî Talib (ra)'ın yanına girmiştim. Bize hazîre yemeği[1034] ikram etti. Ona;

"Allah müstahakkını versin, bize kaz ikram etseydin ya. Hem Allahu Teala da bolluk bereket ihsan etmiş." dedim. Bunun üzerine o;

"Ey İbni Züreyr! Ben Rasulullah (sav)'in şöyle dediğini işittim:

"Halife için Allah'ın malından iki kap dışında almak helal değildir. Bir kaptan kendisi ve ailesi yer, bir kabı da insanların önüne kor."[1035] İşte Ali b. Ebî Talib (ra) böyleydi. Yemede de içmede de tam bir zahitti. Beytülmalden istediğini alabilirdi, ancak o kesinlikle oraya iltifat etmedi. Zenginler gibi yaşamayı tercih etmedi. Dünyaya karşı ahireti tercih ederek sıkıntılı bir hayat yaşadı. Dinde ihtiyatlı davrandı. Güzel örnek oldu. Çünkü o, devletin en üst makamındaki kişiydi. Onun imkanı olduğu halde bu şekilde yaşaması fakirler için teselli kaynağı oldu. Onu gören fakirler kaza ve kadere razı oldular ve sabrettiler. Onu gören zenginler de lükse ve israfa yönelmekten sakındılar.[1036]

6- Bilmediğim Şeyin Karnıma Girmesini İstemem

Mü'minlerin Emiri Ali (ra), içinde yediği arpa unu bulunan çuvalın ağzını bağlar ve

"Bilmediğim şeyin karnıma girmesini istemem." derdi.[1037] Süfyan şöyle diyor:

"Ali tuğla üzerine tuğla, kerpiç üzerine kerpiç, kamış üzerine kamış koymadı. Hububatı çuval içinde Medine'den getiriliyordu."[1038]

1033 Et Tarihu'l İslamî 12/430

1034 Hazîre yemeği; et parçalara ayrılır, suyla kaynatılır, sonra da üzerine un serpilir.

1035 Müsned-i Ahmed 1/78 İsnadı sahihtir.

1036 Et Tarihu'l İslamî 12/431

1037 El Kamil Fi't Tarih 2/443

1038 A.g.e. 2/443

7- Senin Kokun da Güzel, Rengin de Güzel, Tadın da Güzel

Adiy b. Sâbit anlatıyor:

Vehbe b. Cüveyn, Ali'ye paluze (pelte) yemeği getirmişti. Ama o bundan yemedi. Sonra da;

"Senin kokun da güzel, rengin de güzel, tadın da güzel, ancak ben nefsimin alışık olmadığı şeylere alışmasını istemem." dedi.[1039]

8- Dünyadaki En Zahit Kişi Ali b. Ebî Talib'tir.

Hasan b. Salih b. Hay anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz'in yanında zahitlerden bahsediliyordu. O

"Dünyadaki en zahit kişi Ali b. Ebî Talib'tir." dedi.[1040] Zehebî Hz. Ali'nin eşeğe bindiğini ve iki ayağını aynı yerden sarkıttığını, sonra da;

"Dünyaya ihanet eden kişiyim ben." dedi.[1041] Ebu Ubeyd, Emvâl adlı eserinde Ali (ra)'ın bir senede üç defa mal dağıttığını naklediyor. O sene içinde kendisine İsfehan'dan mal gelmişti de o yanındakilere;

"Haydi, dördüncü defa dağıtın. Ben sizin hazinedarınız değilim." dedi. Bazıları ondan aldı, bazıları almadı. Daha sonra insanlara bir hutbe okudu, şöyle dedi:

"Ey insanlar, kendisinden başka ilah olmayan Allah'a and olsun ki, sizin malınızdan bundan başka ne az ne de çok bir şey alamadım." dedi. Sonra da gömleğinin yeninden bir koku şişesi çıkardı. Sonra da;

"Bunu önemli kişilere hediye diyorum." dedi. Sonra beytülmale gitti ve;

"Alın" dedi. Sonra da şu şiiri okudu;

Kurtuldu o kişi ki bir sepeti var
Her gün hurmaları oradan yer[1042]

Zühd, Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın en bariz vasıflarından biriydi. Onun zühdü servet sahibi olamamasından değildi. Fukara hayatı yaşamasına rağmen insanlar tarafından saygı görüyordu. Dinde tavizsiz yaşamasına rağmen o, abus suratlı, kaba saba biri değildi. Birlikte bulunduğu kişilere ağırlık vermiyordu. Güler yüzlü, şakacı biriydi. Onun hakkında;

"Güzel yüzlü ve güler yüzlü idi. Yürüdüğünde hafif yürürdü." denilmiştir.[1043]

1039 Hilye 1/81
1040 Tarihu'l İslam, Zehebî 645
1041 A,g,e. 645
1042 Murtaza, Nedvî 210
1043 A,g,e. 213

İnsanlara zahitliğin ne olduğunu öğretmiştir. Şöyle demiştir:

"Ey insanlar, zahitlik; emeli kısa tutmak, nimet verildiğinde şükretmek ve haramlardan sakınmaktır."[1044] Zahitlik; kişiye ahireti unutturan uzun emeli terk edip kısa emelli olmaktır. Emeli kısa tutmak, kişiyi Allah'ın rızasını kazanmak için dünya ve ahiret arasında bir yol tutmaya sevk eder. Nimetlere karşı şükre gelince; bu da, Allahu Teala'nın, maddi ve manevi, gizli açık nimetlerini görüp o nimet veren Zâta şükretmektir. Mü'minlerin Emirinin yaptığı tarif, zühdün hakikatini açıklamaktadır. Şüphe yok ki onun zühd hayatı yaşaması etrafındaki kişilere de tesir etmiş ve o bu ümmetin tarihinde etkili bir medrese haline gelmiştir. Ebu'l Hasen Ali En Nedvî İslam toplumundaki zühd ve tecdit hareketlerini birbirine bağlamaktadır. Şöyle demektedir:

"İslam tarihinde zühdü ve tecdidi birlikte görüyoruz. Akım geliştiren, tarihin akışını değiştiren, İslam toplumuna yeni bir ruh kazandıran, İslam toplumunda yeni bir çığır açan, ilim, fikir ve din alanlarında ölümsüz eserler bırakan ve asırlarca fikirleri etki altına alan hiç kimseyi bilmiyoruz ki o kişide zühdden eser olmasın, o kişi şehvetine galip olmasın, o kişi maddeye ve madde perestlere hükmetmesin. Bundaki sır şu olsa gerek; Zühd, kişiye mukavemet gücü kazandırmakta ve kişiyi olgunluğa sevk etmektedir. Bundan sonra kişi madde perestleri küçümser, şehvet nöbetlerine kapılmaz ve mide esaretine düşmekten de kurtulur.[1045]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın Tevazuu

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın şahsiyetinde tecessüm eden tevazu, Kur'an ahlakıdır. Nitekim Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

"Yeryüzünde böbürlenerek yürüme, çünkü sen ne yeri delebilir ve ne de boyca dağlara ulaşabilirsin."[1046] Yine şöyle buyurmaktadır:

"İnsanları küçümseyip yüz çevirme, yeryüzünde böbürlenerek yürüme; Allah, kendini beğenip övünen hiç kimseyi şüphesiz ki sevmez. Yürüyüşünde tabii ol, sesini kıs. Şüphesiz ki seslerin en çirkini eşeklerin sesidir."[1047]

İsra süresindeki ayette tevazua, yumuşaklığa ve nefsi tanımaya yönelik çağrı vardır. Çünkü burada kibir, şımarıklık, arsızlık ve insanları küçük görme gibi nefsî münasebetsizliklerden men edilmiştir. Bunun zıddı da tevazu ve orta yolun tutulmasıdır. İkinci ayette de Allahu Teala bu kötü vasıflara rızasının olmadığını ve bu vasıflarla muttasıf olanları sevmediğini bildirmiştir. *"Allah, kendini beğenip övünen hiç kimseyi şüphesiz ki sevmez."*[1048] buyurmuştur. Bu vasıfla-

---

1044 Ali b. Ebî Talip, Muhammed Reşid Rıza 304
1045 Ricâlü'l Fikri Ve'd Daveti 1/105
1046 İsrâ 37
1047 Lokman 18,19
1048 Lokman 18

ra sahip olan kişileri sevmemesi demek, o kişilere buğz etmesi demektir. Nitekim bir önceki ayet buna delalet etmektedir. Bu ayetlerde tevazu hususunda gerçek mü'min için yeterli teşvik vardır.[1049] Tabii ki Allahu Teala'nın tevazu hakkında buyurdukları bundan ibaret değil. Bakın şu ayeti kerimede kullarını nasıl da övüyor:

"Rahman'ın kulları, onlardır ki; yeryüzünde mütevazi olarak yürürler. Bilgisizler kendilerine takıldıkları zaman, selam, derler."[1050]

Bu mütevazi kullar için büyük bir övgü doğrusu. Çünkü Allahu Teala onları kendine kullukla vasıflandırdı. Bu onlar için en büyük bir şereftir. Çünkü Allahu Teala'ya kulluk en şerefli vasıftır ve sevenlerin en yüce mertebesidir. Kullar da bununla iftihar ederler. Nitekim şair şöyle diyor:

Şeref ve iftiharımı artırdı
Neredeyse Süreyya yıldızına ayak basacağım
Ey kulum, sözünün içine girmem
Ve Ahmed'in ümmetinden olmam

Muhammed (sav) çeşit çeşit mahlukatın zirvesindeki kişidir. Bunda da şaşılası bir şey yoktur. Zira onu Rabbi terbiye etmiş ve en güzel şekilde terbiye etmiştir. Şu ayetler bu edepten bir nebze sunmaktadırlar:

"Sakın onlardan bazı sınıflara verdiğimiz dünya malına göz dikme, onlardan dolayı üzülme ve mü'minlere alçak gönüllü ol."[1051] *"Sana uyan mü'minlere (merhamet) kanadını indir."*[1052] Kanatların indirilmesi tevazudan ve merhametten kinayedir.[1053] Nitekim Rasulullah (sav) de bunu hakkıyla ifa etmiştir. Zira tevazuun eseri onun her halinde zuhur ediyordu. Hiçbir zaman ve hiçbir yerde Allah'a ve mü'minlere kaşı tevazudan hali olmamıştır.[1054] Mü'minlerin Emiri Ali (ra) da Kur'an terbiyesiyle ve sünneti seniyye terbiyesi ile terbiye olmuştur. Bütün güzel vasıflar onun şahsında tecessüm etmiştir. Bu hususla ilgili birkaç kıssasını nakledelim:

a- Dünyaya İhanet Eden Kişiyim Ben

Salih b. Ebî Esved'in nakline göre Ali (ra) eşeğe binmiş ve iki ayağını aynı yerden sarkıtmıştı. Şöyle diyordu:

1049 Ahlaku'n Nebi Fi'l Kur'an Ve's Sünne, Ahmed Haddâd 1/454
1050 Furkân 63
1051 Hicr 88
1052 Şuarâ 215
1053 Rûhu'l Meânî, Alûsî 5/80
1054 Ahlaku'n Nebi 1/459

"Dünyaya ihanet eden kişiyim ben."[1055]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) nefsine galebe çaldığı ve insanlara karşı mütevazi olduğu için seviniyordu. Çünkü o, halife idi. Dünyevî makamlar aldatıcıydı. Zira makam mevki fitnesi mal fitnesinden daha büyüktü. Nice mütevazi insanların belirli bir makama geldikten sonra yavaş yavaş tevazuu elden bıraktıkları ve kendilerine yanaşılamadığı görülmüştür. Ancak gerçek Allah dostları hangi dünyevî makama gelirlerse gelsinler onların bu yükselmeleri tevazularını artırmaktan başka işe yaramamış ve onlar bu güzel ahlakın kendilerinde zuhur etmesini sevinçle karşılamışlardır.[1056]

b- Ehli İyal Sahibi Yükünü Taşımaya Daha Layıktır

Rivayet edildiğine göre Hz. Ali bir dirheme hurma satın almıştı. Hurmayı bir örtüye sarmış götürüyordu. Ona;

"Ey Mü'minlerin Emiri, yükünü taşıyalım." dediler.

"Hayır, Ehli iyal sahibi yükünü taşımaya daha layıktır" dedi.[1057] Mü'minlerin Emiri olmasına ve yaşlı biri olmasına rağmen Hz. Ali tevazu sahibi olduğu için buna yanaşmadı. Kendisine hizmet edilmesini kabul ettiği hiçbir zaman görülmedi. İşte bu şekilde o, müslümanlar için örnek numuneler ortaya koydu. Makam sahiplerinden biri kendi yükünü taşıma hususunda nefsiyle tartışsa Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın bu örnek tavrını düşünerek bu hali kendinden giderebilir. Eğer biri mütevazi davransa ve ona karşı biri itiraz edecek olsa mü'minlerin emiri Ali (ra)'ın bu tavrını düşünerek itiraz etmekten sakınır.[1058]

c- Amcası Abbas (ra)'a Karşı Davranışı

Abbas'ın azatlı kölesi Süheyb anlatıyor:

Ali'yi Abbas'ın ellerini ve ayaklarını öperken gördüm. Ona

"Ey amca, benden razı ol." diyordu.[1059]

Darrâr et Tâî'nin Hz. Ali'yi nasıl vasf ettiğine bir bakalım:

"Kısa elbise giymekten hoşlanırdı. Yemeğin lezzetlisini aramazdı. Aramızda bizden biri gibiydi. Ona soru sorduğumuzda cevap verirdi. Vallahi, bize bu kadar yakın olmasına rağmen neredeyse heybetinden kendisiyle konuşamazdık."[1060]

Tevazu hususunda söylediği sözlerden biri de şudur:

"Tevazu etmesi kişiyi yüceltir." Kul kitap ve sünneti bilip amel ettiğinde

---

1055 El Bidâye Ve'n Nihâye 8/5
1056 Et Tarihu'l İslamî 17/63
1057 Ez Zühd, İmam Ahmed 13
1058 Et Tarihu'l İslamî 17/64
1059 Ashabu'r Rasul 1/224; Es Siyer, Zehebî 2/94 İsnadı sahihtir.
1060 El İstîâb 3/1108

ve nefsini tanıdığında Allah'a ve mahlukatına karşı tevazuu artar. Günümüzdeki bazı davetçilerin kendilerini beğenmesi onların bilgi ve anlayış eksikliğinden kaynaklanmaktadır. O davetçi yanındakilerin çokluğunu görür de Allah katında olanlara bakmaktan gaflete düşer. Kendisinden daha alim olan Rabbanî alimlere bakmaz. İşte bu, şeytanın bu alanda ilim talebelerine ve alim geçinenlere karşı gerçekleştirdiği gizli bir müdahaledir. Hikmet içeren meşhur bir sözde şöyle denilmektedir:

"Bildiğinde senin dışındaki cahillerin çokluğuna bakma. Senden yukarda olan alimlere bak."[1061] Bu vasfı Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın bir sözüyle bitirelim:

"Zenginin, Allah'tan sevap umarak fakire karşı tevazuu ne kadar güzeldir. Fakirin Allah azze ve celleye güvenerek zengine karşı müstağni kalışı ise ondan daha güzeldir."[1062]

Keremi ve Cömertliği

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'da tecessüm etmiş Kur'an ahlakından biri de kerem ve cömertliktir. Kur'an-ı Kerim kerem ehli kişileri çokça övmüştür. Bu övgü Kur'an-ı Kerim'in ilk sayfalarındadır. Allahu Teala ikinci surenin başında şöyle buyuruyor:

"Elif, Lâm, Mîm. Bu, kendisinde şüphe olmayan, muttakiler için de kılavuz olan bir kitaptır. Onlar, gayba inanırlar namazı kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan yerli yerince sarf ederler. Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler; ahiret gününe de kesinkes inanırlar. İşte onlar, Rablerinden bir hidayet üzeredirler ve işte onlar, felaha erenlerdir."[1063] *Yine Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:*

Yine onlar, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak amacı ile sabrederler, namazı kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan gizlice ve açıkça hayır yolunda harcarlar, kötülüğü iyilikle savarlar. İşte geçici dünyanın ardından gelecek olan mutlu akıbet onları bekliyor. Bu mutlu akıbet, Adn cennetleridir. Kendileri ile birlikte iyi davranışlı ana- babaları, eşleri ve çocukları bu cennetlere girerler. Melekler her kapıdan yanlarına girerek; Sabrettiğiniz için selam size. Burası dünyanın en güzel karşılığıdır, derler."[1064]

Rasulullah (sav) ahlakın her bir şubesinde kemal mertebeye ulaşmıştır. Özellikle de keremde. Hz. Hatice (ra) onu şöyle vasf ediyor:

"Vallahi Allah seni ebediyyen rüsvay etmeyecektir. Zira sen, sıla-i rahim-

---

1061 Hidâyetü'l Mürşidîn, Ali Mahfuz 105
1062 Mev'ızetü'l Müminîn 2/344; Ferâidü'l Kelam 339
1063 Bakara 1-5
1064 Ra'd 22-24

de bulunursun, doğru konuşursun, işini göremeyenlerin yükünü taşırsın. Fakire kazandırırsın, misafire ikram edersin, Hak yolunda zuhur eden hadiseler karşısında (halka) yardım edersin."[1065] İşte o, Allah'ın Rasulünü bu şekilde tavsif ediyor. Rasulullah (sav) bisetten önce bu haldeydi. Henüz ümmetinin yükünü yüklenmemişti. Bi'setle birlikte kemal vasfının ne noktaya geldiğini varın siz düşünün. Çok sayıdaki nakli delil onun bütün enbiyanın ve sair beşerin çok çok fevkinde olduğunu beyan etmektedir.[1066] Ali b. Ebî Talib (ra) da Nebevî terbiye ile büyüdüğünden onun kerem sahibi oluşuna dair çok sayıda eser varit olmuştur. Hafız İbni Kesir, Usbu' b. Nebâte'den naklediyor:

"Ali b. Ebî Talib'e bir adam geldi;

"Ey Mü'minlerin Emiri, benim sana bir hacetim var. Ancak ben sana gelmeden önce bu haceti Allah'a arz ettim. Eğer bu hacetimi yerine getirirsen Allah'a hamd edeceğim, sana da teşekkür edeceğim. Eğer yerine getirmezsen Allah'a hamd edeceğim, seni de mazur göreceğim." dedi. Bunun üzerine Ali (ra);

"Hacetini yere yaz. Zira ben isteme zilletini senin yüzünde görmek istemiyorum." dedi. Adam da;

"Ben muhtacım." diye yazdı. Ali (ra);

"Sana bir elbise vermem gerek." dedi. Sonra da bir elbise getirdi ve adama verdi. Adam da elbiseyi giydi, sonra da şu şiiri okudu:

Bana güzelliği gidecek bir elbise giydirdin
Ben de sana güzel övgüler giydireceğim
Benim övgülerime nail oldunsa eğer güzel karşılık gördün demektir
Bu dediklerime bir bedel isteyecek de değilim;
Övgü, sahibinin hatırasını diriltir;
Çiselemesi ovaları ve dağları yeşerten yağmur gibi;
Asla hayırdan geri durma;
Zira her kul ameliyle karşılık görecek;

Bunun üzerine Ali (ra);

"Sana dinar vermemiz gerek." dedi. Sonra da yüz dinar getirdi ve adama verdi. Bunun üzerine Usbu';

"Ey Mü'minlerin Emiri, bir elbise ve yüz dinar öyle mi?" diye sordu. Ali (ra);

"Evet, Rasulullah (sav)'in;

"İnsanlara derecelerine göre muamele edin." buyurduğunu işittim. Bu adamın benim katımdaki derecesi budur." dedi.[1067] İşte Mü'minlerin Emiri Ali

1065 Es Sîretü'n Nebeviyye 1/116
1066 Ahlaku'n Nebi 2/648
1067 El Bidâye Ve'n Nihâye 8/9

b. Ebî Talib (ra) ihtiyacı olanları tespit edince onlara karşı böyle davranıyor ve onların ihtiyaçlarını böyle gideriyordu. Bu haberde en güzel olan şey de; "Hacetini yere yaz. Zira ben isteme zilletini senin yüzünde görmek istemiyorum." demesi. İsteme zilleti sebebiyle sıkıntılar çeken nice muhtaç kişiler var. Dilleri dolaşıyor, konuşamıyorlar. Mü'minlerin Emiri kendisine böyle bir mukabelede bulununca bu muhtaç kişinin duyguları kabarıyor ve bu duyguları şiire döküyor.[1068] Hz. Ali misafiri geldiğinde sevinir, Allah için kardeşlerine ikram ederdi. Bu hususta kendisi bakın ne diyor:

"Yedi gündür bana misafir gelmedi, acaba Allahu Teala'nın bana gazap mı etti diye korkuyorum."[1069]

Şöyle diyor:

"Allah için bir kardeşime yirmi dirhem vermem, benim için fakirlere yüz dirhem sadaka vermemden daha sevgilidir."[1070] Kendisine Cömertlikten sorulduğunda şöyle demişti:

"Eğer istenmeden olursa bu cömertliktir. İstendikten sonra olursa bu hem haya ve hem ikramdır."[1071] Hayatı boyunca çok sayıda araziyi vakfetmiştir. Yenbu'daki arazimi vakfettikten sonra vakfiyesinde şöyle demiştir:

"Bu, Ali b. Ebî Talib'in emridir. Onun malındaki hükmü şudur: Yenbu',Vadi'l Kura ve Râ'a'daki arazileri Allah yolunda tasadduk ettim. Yakın uzak akrabaların kullanımı üzere vakfettim. Bu araziler ne hibe edilebilir, ne de miras alınabilir. Ben yaşarken de öldükten sonra da hüküm budur."[1072] Sadakası hakkında şöyle demişti:

"Ben bir taraftan açlıktan karnıma taş bağlarken bir taraftan da dört bin dinarı tasadduk ederdim."[1073] Bu dört bin dinar onun zekat malı değil, vakfettiği maldan hasıl olan gelirdir. Çünkü o, hiçbir zaman mal biriktirmemiştir. Onun vefatından sonra oğlu Hasan'ın söylediği şu söz bunun delilidir:

"Sizi terk eden bu kişi geride ne altın ne de gümüş bıraktı. Sadece ihsanlarından arta kalan yedi yüz dirhem bıraktı. Onunla hizmetçi satın almak istiyordu."[1074] Hz. Ali insanları akrabaya ikramda bulunmaya teşvik ediyordu. Şöyle diyordu:

"Akrabana ikram et. Zira onlar kendisiyle uçacağın kanattır. Onlarla hamle yaparsın, onlarla güçlenirsin. Onlar sıkıntı anında senin yardımcındır. Onların kerem sahiplerine ikram et, hastalarını ziyaret et, onları işlerine ortak et, sıkıntıda olanlarına da kolaylık göster."[1075]

1068 Et Tarihu'l İslamî 17/127
1069 Ferâidü'l Kelam 402; Mev'izetü'l Müminîn 2/252
1070 Mev'izetü'l Müminîn 1/139
1071 Tarihu'l Hulefâ, Suyûtî 204
1072 Turâsu'l Hulefâi'r Raşidîn 517
1073 Üsdü'l Gâbe 4/7
1074 Tabakât 3/38
1075 Ferâidü'l kelam 348

Mü'minlerin Emiri bu eksik vasıfları kemal vasıflarıyla karşılayamamaktan haya ettiği bildiriyor. Allahu Teala'dan haya etmek, kişiyi gücü yettiğinde bağışlamaya sevk eder. Tabii ki hadlere taalluk etmeyen bir suç olursa bu böyledir. Yine Allahu Teala'dan haya etmek, kişiyi cahillerin cehaletini mazur görmeye, insanların hatalarını örtmeye ve ihtiyaç arz edenin ihtiyacını karşılamaya sevk eder. Hz. Ali bütün bu güzel hasletleri haya ile irtibatlandırmıştır. Akıl sahibi kişiler nezdinde de bu dört vasıf kemal vasıflarından addedilir. Hatta onlardan bir çoğu insanların sevgisini kazanmak ve dünyevî şöhret elde etmek gayesiyle bu vasıflara sarılmıştır. Ancak Mü'minlerin Emiri Ali (ra) bu vasıfları Allah'tan haya etmeye bağlamıştır. Onun tek hedefi Allah azze ve cellenin rızasını kazanmaktır. Şüphesiz ki Allah'ın rızasını kazanmak için bu vasıflara sarılan kişinin durumu elbette ki dünyevî menfaatler elde etmek için bu vasıflara sarılanlardan daha üstündür.[1084]

Kulluktaki Hassasiyeti, Sabrı ve Samimiyeti

İbadet, Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın hayatı idi. Geceleri ihya etmekle temayüz etmiş ve Allahu Teala'nın övdüğü teheccüt ehli kişilerden olmuştu:

"Gece teheccüt namazı kılmak için yanlarını yataklardan ayırıp kalkarlar, korkarak ve ümit ederek Rablerine dua ederler."[1085]

"Rab'lerinin, kendilerine verdiğini alırlar. Çünkü onlar bundan öncede güzel davranırlardı. Geceleri pek az uyurlardı. Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi."[1086]

"Rahman'ın kulları, onlardır ki; yeryüzünde mütevazi olarak yürürler. Bilgisizler kendilerine takıldıkları zaman, selam, derler. Gecelerini Rablerine secde ederek ve kıyam durarak geçirirler."[1087]

Bakın Darrâr b. Damra el Kenânî, Ali b. Ebî Talib (ra)'ı Muaviye b. Ebî Süfyan (ra)'a nasıl anlatıyor:

"Dünyadan ve şaşaasından kaçardı. Geceleri ve gece karanlıklarını severdi. Allah'a and olsun ki bir defasında onu görmüştüm. Gece basmış, etraf karanlığa gömülmüştü. Etrafta yıldız namına hiçbir şey yoktu. O ise seccadesinin üzerinde sakalını tutmuş, hüzünlü bir şekilde ağlıyor ve yılanın ısırdığı kişi gibi bir şeyler sayıklıyordu. Şu an onun sözlerini işitiyor gibiyim.

"Ey Rabbimiz! Ey Rabbimiz!" diyordu. Sonra da Ona tazarru ediyordu. Sonra dünyaya hitap ediyordu;

"Ey dünya! Bana mı tamah ettin yoksa bana mı heveslendin? Heyhat! Hey-

---

1084 Et Tarihu'l İslamî 10/275
1085 Secde 16
1086 Zâriyât 16-18
1087 Furkan 63,64

hat! Benden başkasını aldat. Zira ben seni üç talakla boşadım. Çünkü senin hem ömrün kısa, hem meclisin hakir ve hem de kadri kıymetin değersizdir. Azık az, sefer uzun, yol da yabancı, âh âh."

Muaviye (ra)'ın gözyaşları sakallarına doğru süzülmeye başladı. Onları tutamıyordu. Kolunun yeniyle gözyaşlarını silmeye koyuldu. Orada bulunanlar da boğulacak gibi ağlıyorlardı. Daha sonra Muaviye (ra);

"Evet, Hasan'ın babası böyleydi." dedi. Sonra da;

"Ey Darrâr ona karşı sevgin ne derecede?" diye sordu. O da;

"Kucağında çocuğu ölüp de gözünün yaşı bir türlü kurumayan ve bir türlü hüznü kesilmeyen kadının sevgisi gibi." dedi ve sonra da kalktı ve gitti.[1088]

Eşter en Nehâî, Ali b. Ebî Talib (ra)'ın yanına girmişti. Gece yarısıydı. Hz. Ali namaz kılıyordu. Eşter;

"Mü'minlerin Emiri gündüz oruç tutuyor, gece namaz kılıyor ve bu arada da çok sayıda sıkıntılar, yorgunluklar çekiyor. Bu nası şey?" diye mırıldandı. Hz. Ali namazı bitirince;

"Ahiret yolculuğu daha uzun, gece seyri ile o yolculuk kat edilir." dedi.[1089]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) insanları takvaya ve Allah'tan korkmaya davet ediyordu. Şöyle diyordu:

"Ey insanlar, söylediğinizi işiten ve kalbinizde gizlediğinizi bilen Allah'tan korkun. Kaçsanız da kaçmasanız da size yetişecek ve sizi alacak olan ölüme hazırlanın."[1090]

O şöyle diyordu:

"Ey insanlar, şu sözleri benden alın, bir bineğe binseydiniz benzerini bulmadan onu bırakmazsınız. Zayıflatıncaya kadar ona binerdiniz. (Aynen bunun gibi yenisini buluncaya kadar şu tavsiyelerime yapışın) Hiçbir kul Rabbinden başkasına ümit bağlamasın, ancak günahlarından korksun, bilmeyen kişi öğrenmekten utanmasın, öğreten kişiye de bilmediği sorulduğunda "Bilmiyorum" demekten çekinmesin. Bilin ki sabrın iman yanındaki yeri başın bedendeki yeri gibidir. Başı olmayan bedende hayır yoktur."[1091]

Bu nasihatte tevhidin tashih edildiğini ve ilim öğrenme adabına irşad edildiğini görmekteyiz. Hz. Ali korku ve ümit makamlarını ele almış ve bu hususta yönlendirmesini yapmıştır. Zira hakiki mü'min Allah'tan başkasına bel bağlamaz. Çünkü nimetleri veren O'dur. Nimeti ellerinde bulunduranlar aracıdan başka bir şey değildirler. Ancak nimetleri yaratan Allahu Teala'dır. Yine hakiki mü'min Allah'tan başkasından korkmaz. Zira menfaat ve zarar vermeye mukte-

---

1088 Hilyetü'l Evliyâ 1/84,84
1089 Et Tehammüs Li Kıyâmi'l Leyl, Muhammed Salih 369
1090 Edebü'd Dünya Ve'd Dîn 123; Ferâidü'l Kelam 369
1091 Hilyetü'l Evliyâ 1/75; Sıfetü's Safve 1/326

dir olan O'dur. İnsanların korktuğu sebeplerin tümü Allahu Teala'nın tasarrufundadır. Allahu Teala tek başına rızık veren ise, tek başına yaratan ise, tek başına malik olan ise, her şeye kadir olan ise, öyleyse mü'min neden başkasına bel bağlıyor ve neden başkasından korkuyor? Mü'minlerin Emiri günahlar sebebiyle Allahu Teala'dan korkulması gerektiğini ifade ediyor. Yani; günahların neticesi olan azaptan korkulmasını kastediyor. Daha sonra ilim öğrenme adabından bir nebze bahsediyor. Çünkü din ilim öğrenerek elde edilir. Öğrenmek isteyen kişinin –yaşlı ya da makam sahibi biri olsa da - haya sebebiyle öğrenmek geri kalmamasını zikrediyor. Yine öğreticiye bilmediği bir şey sorulduğunda çekinmeden "Bilmiyorum" demesini zikretmektedir. Çünkü bu onun dini için de soruyu soran kişinin dini için de koruyucudur.

Daha sonra nasihatini imanın esasların biriyle bitiriyor ki o da; sabırdır. Onun imandaki yerini başın bedendeki yeri gibi görüyor. Zira dünyevî olsun uhrevî olsun bütün işlerin başarılması sabra dayanmaktadır.[1092] Mü'minlerin Emiri sabrı küçük yaştan itibaren öğrendi. Rasulullah (sav)'e gizlice iman etmesi, gazalara katılması, Raşit halifeler devrinde büyük hadiselere iştirak etmesi, kendi hilafeti devrinde çeşitli fitnelerle yüz yüze gelmesi ve sonunda şehit düşmesi. Onun yaşadığı bütün bu merhalelerde bu günün davetçisi için büyük dersler var. Allah'a davette çekilecek sabra, tahammüle ve bedel ödemeye dikkat çeken dersler. İşte o, burada arkadaşlarını sabra teşvik ediyor.

Eş'as b. Kays'a şöyle demişti:

"Eğer sabredersen -kaderde olan olur- sen de sevaba girersin. Eğer şikayetçi olursan –kaderde olan olur- sen de vebale girersin."[1093] Bir defasında;

"Dikkat edin! Sabrın imandaki yeri başın bedendeki yeri gibidir. Baş kesilirse beden yok olur." demiş, sonra da sesini yükseltmiş ve;

"Dikkat edin! Sabrı olmayanın imanı yoktur." demişti.[1094] Yine şöyle demişti:

"Sabır tökezlemeyen bir binektir. Allah'ın dininde sabrın bilinen bir yeri vardır. Çok sayıdaki ayette Allahu Teala sabrı zikretmiştir. *"Sabredenlere ecirleri hesapsızca verilecektir."*[1095] ayeti de bunlardan biridir. Yine çok sayıda hadisi şerifte sabrın fazileti zikredilmiştir. Sabır üç kısımdır: Allahu Teala'ya ibadette sabır, günahlardan kaçınmakta sabır, Bela ve musibetlere karşı sabır."

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) amelini sırf Allah için yapmak istiyor ve bu hususta da hassas davranıyordu. Bu hususta şu ayeti kerimelere bakıyordu:

"De ki: Rabbim adaleti emretti. Her secde ettiğinizde yüzlerinizi O'na çevirin

---

1092 Et Tarihu'l İslamî 12/443

1093 Edebü'd Dünya Ve'd Din 278; Ferâidü'l Kelam 371

1094 İddetü's Sâbirîn Ve Zehîretü'ş Şâkirîn, İbnu'l Kayyım 153

1095 Zümer 10

dir olan O'dur. İnsanların korktuğu sebeplerin tümü Allahu Teala'nın tasarrufundadır. Allahu Teala tek başına rızık veren ise, tek başına yaratan ise, tek başına malik olan ise, her şeye kadir olan ise, öyleyse mü'min neden başkasına bel bağlıyor ve neden başkasından korkuyor? Mü'minlerin Emiri günahlar sebebiyle Allahu Teala'dan korkulması gerektiğini ifade ediyor. Yani; günahların neticesi olan azaptan korkulmasını kastediyor. Daha sonra ilim öğrenme adabından bir nebze bahsediyor. Çünkü din ilim öğrenerek elde edilir. Öğrenmek isteyen kişinin –yaşlı ya da makam sahibi biri olsa da - haya sebebiyle öğrenmek geri kalmamasını zikrediyor. Yine öğreticiye bilmediği bir şey sorulduğunda çekinmeden "Bilmiyorum" demesini zikretmektedir. Çünkü bu onun dini için de soruyu soran kişinin dini için de koruyucudur.

Daha sonra nasihatini imanın esasların biriyle bitiriyor ki o da; sabırdır. Onun imandaki yerini başın bedendeki yeri gibi görüyor. Zira dünyevî olsun uhrevî olsun bütün işlerin başarılması sabra dayanmaktadır.[1092] Mü'minlerin Emiri sabrı küçük yaştan itibaren öğrendi. Rasulullah (sav)'e gizlice iman etmesi, gazalara katılması, Raşit halifeler devrinde büyük hadiselere iştirak etmesi, kendi hilafeti devrinde çeşitli fitnelerle yüz yüze gelmesi ve sonunda şehit düşmesi. Onun yaşadığı bütün bu merhalelerde bu günün davetçisi için büyük dersler var. Allah'a davette çekilecek sabra, tahammüle ve bedel ödemeye dikkat çeken dersler. İşte o, burada arkadaşlarını sabra teşvik ediyor.

Eş'as b. Kays'a şöyle demişti:

"Eğer sabredersen -kaderde olan olur- sen de sevaba girersin. Eğer şikayetçi olursan –kaderde olan olur- sen de vebale girersin."[1093] Bir defasında;

"Dikkat edin! Sabrın imandaki yeri başın bedendeki yeri gibidir. Baş kesilirse beden yok olur." demiş, sonra da sesini yükseltmiş ve;

"Dikkat edin! Sabrı olmayanın imanı yoktur." demişti.[1094] Yine şöyle demişti:

"Sabır tökezlemeyen bir binektir. Allah'ın dininde sabrın bilinen bir yeri vardır. Çok sayıdaki ayette Allahu Teala sabrı zikretmiştir. *"Sabredenlere ecirleri hesapsızca verilecektir."*[1095] ayeti de bunlardan biridir. Yine çok sayıda hadisi şerifte sabrın fazileti zikredilmiştir. Sabır üç kısımdır: Allahu Teala'ya ibadette sabır, günahlardan kaçınmakta sabır, Bela ve musibetlere karşı sabır."

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) amelini sırf Allah için yapmak istiyor ve bu hususta da hassas davranıyordu. Bu hususta şu ayeti kerimelere bakıyordu:

"De ki: Rabbim adaleti emretti. Her secde ettiğinizde yüzlerinizi O'na çevirin

---

1092 Et Tarihu'l İslamî 12/443

1093 Edebü'd Dünya Ve'd Din 278; Ferâidü'l Kelam 371

1094 İddetü's Sâbirîn Ve Zehîretü'ş Şâkirîn, İbnu'l Kayyım 153

1095 Zümer 10

ve dini yalnız Allah'a has kılarak O'na yalvarın. İlkin sizi yarattığı gibi (yine O'na) döneceksiniz."[1096]

"Artık kim, Rabbine kavuşmayı arzu ediyorsa salih bir amel işlesin. Ve Rabbine ibadette hiç kimseyi ortak koşmasın."[1097]

"Öyleyse, dini yalnızca O'na halis kılanlar olarak Allah'a dua (kulluk) edin; kâfirler hoş görmese de."[1098]

"O diridir. O'ndan başka ilah yoktur. Dini yalnız O'na has kılarak O'na yalvarın. Övgü, alemlerin rabbi Allah içindir."[1099]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) Rasulullah (sav)'den niyetler halis olmadıkça amellerin makbul olmayacağını öğrenmişti. Bunun manası şudur; ihlas, ibadette temel prensiptir. İhlastan ari olan ibadet şu hadisi kutside de ifade edildiği üzere makbul değildir.

"Ben ortakların ortaklıktan en müstağnî olanıyım. Kim bir amel yapar, buna benden başkasını da ortak kılarsa, onu ortağıyla baş başa bırakırım."[1100] Ali (ra) şirkin her türlüsüne karşı savaş açmıştı.O, bütün harekat ve sekenatında Allah'ın rızasını gözetiyordu. Başta ilim talebeleri olmak üzere herkesi riyadan uzak durmaya davet ediyordu. Şöyle diyordu:

"Ey ilim ehli, o ilimle amel edin. Zira alim bildiğiyle amel eden ve ameli ilmine muvafık olandır. İlerde bazı ilim sahipleri olacak ancak onların ilimleri köprücük kemiğinden aşağı gelmeyecek. Onların dışı başka içi başka olacak. Amelleri ilimlerine uymayacak. Halka yapıp oturacaklar da birbirilerine karşı övünecekler. Hatta onlardan bazıları başka alimlerin meclisinde oturdu diye kendi meclislerinde oturan kişilere kızacaklar. Onların o meclislerde işledikleri amelleri Allahu Teala'ya yükselmez."[1101] Mü'minlerin Emiri Ali (ra) gösteriş ve desinler için ilim öğreten ve kendilerini terk edip başkalarına giden talebelerine kızan kişilerdeki tehlikeli hastalığa işaret etmektedir. Bu gidiş o talebeler için faydalı olsa da onların istifadesi onun nezdinde o kadar önemli değildir. Onun nezdinde önemli olan onun itibarıdır. Bunu diliyle söylemese de hal diliyle söyler.[1102] Halbuki samimi davetçinin himmeti insanların –kendi reyine muhalif olsa da- hakka tabi olmasıdır. Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın durumu bu idi. O şöyle diyordu:

"Daha önce hükmettiğiniz şekilde hükmedin. Zira ben (kargaşaya, nizâya götürecek) muhalefeti sevmem, tâ ki halk tek bir cemaat teşkil etsinler veya arkadaşlarımın öldüğü gibi ben de öleyim."[1103]

1096 A'râf 29
1097 Kehf 110
1098 Mümin 14
1099 Mümin 65
1100 Müslim 5985
1101 Sünen-i Dârimî 1/106; El Câmi' Li Ahlakı'r Râvî 1/90
1102 Menhecü Ali b. Ebî Talip 513
1103 Buhârî 3/23

O, ümmü veledin satılmasını caiz görmüyordu. Ömer (ra) da bu görüşte idi. Ancak Hz. Ali daha sonra bu görüşünden döndü ve ümmü veled olan kadınların satılabileceğine hükmetti.[1104] Bu hadisede davetçilere ve ilim talebelerine meşru bir görüşün tabiiliği, can sıkıntısı haline getirilmemesi ve bunun bu ümmetin birliğine zarar vermeyeceği öğretilmektedir. Özellikle günümüzdeki davetçilerin bu huya çok ihtiyacı var. Onlar bu huyun neresindeler? Bu dünyada davetlerinin hayırla neticelenmesini ve öldükten sonra da sevaba nail olmayı istiyorlarsa bu güzel huyu huy edinmeleri için Allahu Teala'ya yalvarmalıdırlar. Ali (ra)'ın ibadeti ihlas ve samimiyetin doruğundaydı. Sırf Allah içindi. Çünkü ibadete tek başına layık olan Allah'tır.

Hz. Ali'nin bütün hayatı ibadetten ibaretti. Birini bitiriyor, diğerine başlıyordu. Her türlü ibadeti işliyordu. Allahu Teala'nın şu ayetine imtisal ediyordu:

"De ki: "Namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm, alemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun hiçbir ortağı yoktur; ben böyle emrolundum ve ben müslümanların ilkiyim."[1105]

İbadet, ahlakın güzelleştirilmesi ve istikamet üzere yaşanması hususunda önemli bir amildir. Bu sebeple Mü'minlerin Emiri istikamet kelimesini "İstikamet sahibi oldular, yani; farzları eda ettiler" şeklinde tefsir etmiştir.[1106]

Şükrü

Şükür; kulun, kendisine ihsan edilen şeyi yaratılış gayesine uygun olarak kullanmasıdır.[1107] Yani; bedeni ve malı ile ilgili zahiri ve batını nimetleri layık olduğu üzere Rabbinin ibadetinde kullanmasıdır. Bunu yaptığında Allahu Teala'nın nimetlerini izhar etmiş ve şükrünü yerine getirmiş olur.[1108] Şükür, imanî ve ahlakî vasıflardan biridir. Nimeti vereni itiraf olduğundan hiçbir zaman terk edilmemelidir. Muhabbet, rıza ve tevekkül gibi önemli imanî ahlakî vasıfların onunla birlikte ele alınması onun önemini göstermektedir. Çünkü bu vasıflar olmadan şükür tamam olmaz.[1109] Kur'an-ı Kerim bu ahlaka büyük önem vermiştir. Yaklaşık yetmiş ayette zikri geçmektedir. Emir, teşvik, sahibine övgü, ahirette güzel mükafat vaadi ve zıddını yapmaktan men şeklinde varit olması bu ahlakın önemini göstermektedir.[1110] Allahu Teala kitabında şükrü zikirle birlikte anmış, *"Artık Beni zikredin ki Ben de sizi zikredeyim ve Bana şükredin, Bana nankörlükte bulunmayın."* buyurmuştur.[1111] Yine şükrü ibadetle birlikte an-

1104 Fethu'l Bârî 7/73
1105 En'âm 162,163
1106 Zâdü'l Mesîr 7/254
1107 Et Tevkîf Alâ Mühimmâti't Teârîf 435
1108 Ahlâku'n Nebi 185
1109 Medâricü's Sâlikîn 2/249
1110 Ahlâku'n Nebi 1/186
1111 Bakara 152

mış, *"O halde rızkı Allah katında arayın. O'na kulluk edin. Ancak O'na döndürüleceksiniz."* buyurmuştur.[1112] Bunlar kulluğun şükürle ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduğunu göstermektedir.[1113] Rasulullah (sav) bütün güzel hasletlerde en yüce makamda bulunuyordu. Bu da onlardan biridir. O, ashabını buna göre terbiye etmişti. Ali b. Ebî Talib (ra) da onlar arasındaydı. Onun şükretmediği bir nimet yoktu. Heladan çıktığında eliyle karnını mesh eder ve;

"Ne büyük nimet, keşke kullar bunun şükrünü bilse." derdi.[1114]

Ali b. Ebî Talib (ra) Hemedan halkından bir adama şöyle dedi:

"Nimet şükre götürür. Şükür olunca da nimet artar. Bu ikisi bir yerde bulunurlar. Kul şükrü terk etmediği müddetçe Allah azze ve celle de artırmayı terk etmez."[1115] Hz. Ali (ra) düşmanı affetmeyi de şükürden addediyordu. Şöyle diyordu:

"Düşmanına karşı gücün yettiğinde buna şükür olarak onu affet."[1116]

Duası

Dua büyük bir kapıdır. Kula açıldığında hayırlar ve bereketler ona ardı ardına akmaya başlar. Bu sebeple Mü'minlerin Emiri Ali (ra) en güzel şekilde Allah'a yönelmiş ve O'ndan bol bol istemiştir. Nitekim Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

"Rabbiniz: Bana dua edin ki, size icabet edeyim. Bana kulluk etmeyi büyüklüklerine yediremeyenler hor ve hakir olarak cehenneme gireceklerdir, buyurdu."[1117]

"Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O halde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulalar."[1118]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) her daim Rasulullah (sav)'in yanında olmuş ve onun Allahu Teala'ya nasıl yalvardığını, nasıl yakardığını ve nasıl dua edip istediğini bizzat görmüştü. O, bu ibadeti bizzat ondan görerek öğrenmişti. Kendi yaptığı dua ve tesbihâtın onun dua ve tesbihatına uygun olmasına önem veriyordu. Zira dua, tesbih ve salavatları –kişi, kendisine güzel gelse de- başka şekilde değil, Rasulullah (sav)'in yaptığı şekilde yapmalıdır. Çünkü Rasulullah (sav) hayrı öğreten ve sıratı müstakime hidayet edendir. En hayırlı ve en kamil olanı o daha iyi bilir. Bazıları Ali b. Ebî Talib (ra)'a bazı uydurma dua ve zikirleri isnad etmişlerdir. Ancak onu sevenlere düşen şey onun

---

1112 Ankebût 17
1113 Ahlâku'n Nebi 1/187
1114 İddetü's Sâbirîn 122; Uluvvu'l Himmet 5/481
1115 Uluvvu'l Himmet 5/481
1116 El İ'câz Ve'l İcâz, Seâlebî 30
1117 Mümin 60
1118 Bakara 186

yoluna revan olmak ve onun yaptığım yapmaktır. O, bütün söz ve fiillerde Rasulullah (sav)'e tabi olunması gerektiğini ifade etmiştir. O, duası makbul bir zattı.

Zâzân Ebu Ömer anlatıyor:

Adamın biri Ali'ye bir hadis nakletmişti. Ali ona;

"Yalan söylüyorsun." dedi. Adam;

"Söylemiyorum." dedi. Bunun üzerine Ali;

"Eğer yalan söylüyorsan aleyhine dua edeyim mi?" dedi. Adam;

"Et" dedi. Ali de dua etti. Çok geçmedi adam kör oldu.[1119]

Kendisini övdüklerinde şöyle dua ediyordu:

"Allah'ım, onların bilmedikleri şeylerde beni bağışla. Bu dedikleri şeylerde de beni muaheze etme. Beni zannettiklerinde daha hayırlı kıl."[1120] Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) Rasulullah (sav)'den naklediyor:

"Sizden biri aksırdığında "Elhamdülillah" desin. Yanındaki ona

"Yerhamukellah" desin. O da ona;

"Yehdîkümullah ve Yuslihu Bâleküm" desin.[1121] Bu fiilde Allahu Teala'ya karşı kulun nasıl hamdü senada bulunacağı gösterilmiştir.

Halîmî diyor ki:

Aksırma düşünce ve sinir merkezi olan beyindeki sorunu giderir. Beyin, bütün duyu organlarının kontrol edildiği yerdir. O sağlam olduğunda diğer organlar rahat çalışır. Dolayısıyla aksırmanın ne kadar faydalı bir şey olduğu buradan anlaşılabilir. Bu sebeple şeriat sahibi bunun Allah'a hamd ile karşılanmasını uygun görmüştür. Zira bunda mahlukatın tabiata değil, Allahu Teala'ya izafesi söz konusudur ve bu şekilde Allahu Teala'nm yaratıcılığı ve kudreti ikrar edilmektedir.[1122]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Rasulullah (sav)'den naklettiği şu hadisi şerif ile sefer adabını bize açıklamaktadır:

Rasulullah (sav) sefere çıkmak istediğinde *"Allah'ım, seninle harekete geçiyor, seninle dolaşıyor ve seninle gidiyorum."* derdi.[1123] Yine Ali b. Ebî Talib (ra) seferle alakalı başka bir adabı da bize açıklamaktadır:

Ali (ra) sefere çıkmak istediğinde ayağını hayvanın üzengisine koydu ve;

"Bismillah." dedi. Hayvanın sırtına bindiğinde;

"Elhamdülillah." dedi. Sonra;

"Sübhânellezi sehhare lenâ haza Ve mâ künnâ lehu mukrinîn ve innâ ilâ

1119 El Bidâye Ve'n Nihâye 8/6

1120 Ferâidü'l Kelam 2/228

1121 Sünen-i İbni Mâce 2/1224; Sahih-i Sünen-i İbni Mâce, Elbânî 2/303

1122 Fethu'l Bârî 10/602

1123 Müsned-i Ahmed 2/83

Rabbinâ lemunkalibûn (Bunları bize musahhar kılan ne yücedir, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik ve biz Rabbimize gidiyoruz.)" dedi. Sonra üç defa Allah'a hamd etti, üç defa Tekbir getirdi. Sonra;

"*Allahumme, Lailahe illa ente, zalemtü nefsî feğfirlî, innehu lâ yeğfiru'z zunûbe illâ ente. (Allah'ım, Senden başka ilah yoktur. Ben nefsime zulmettim, beni bağışla. Zira günahları Senden başka bağışlayacak yok.)*" dedi. Sonra da güldü. Ona;

"Ey Mü'minlerin Emiri seni güldüren şey ne?" diye soruldu. O;

"Rasulullah (sav)'in benim bu yaptığımı yaptığını, benim bu dediğimi dediğini, sonra da güldüğünü gördüm. Ona;

"Ya Rasulallah, seni güldüren şey nedir?" diye sormuştuk da o;

"Kulun, günahlarını O'ndan başkasının affetmeyeceğini bilerek "Lailahe illâ ente, zalemtü nefsî feğfirlî, innehu lâ yeğfiru'z zunûbe illâ ente." demesi hoşuma gitti." buyurdu.[1124]

İbni A'bed anlatıyor:

Ali b. Ebî Talib (ra) bana;

"Ey İbni A'bed, yemeğin hakkı nedir biliyor musun?" diye sordu. Ben;

"Ey İbni Ebî Talib onun hakkı nedir?" diye sordum.

"Bismillah, Allahumme bârik lenâ fîmâ razektenâ (Allah'ım, bize verdiğin rızkı hakkımızda bereketli kıl), demendir." dedi. Sonra da;

"Yemeği bitirdiğinde onun şükrü nedir biliyor musun?" diye sordu. Ben;

"Onun şükrü nedir?" diye sordum.

"Elhamdü lillahillezi et'amenâ vesekânâ (Bize yediren ve içiren Allah'a hamd olsun), demendir" dedi.[1125]

Ali (ra) hilali gördüğünde;

"Allah'ım, Senden bu ayın hayrını, fethini, yardımını, bereketini, rızkını, nurunu, temizliğini ve hidayetini istiyorum. Onun şerrinden, onun içindekilerin şerrinden ve ondan sonrakilerin şerrinden de Sana sığınırım." derdi.[1126] Secdesinde;

"Ya rabbi, nefsime zulmettim, beni bağışla." derdi.[1127] İki secde arasında

"Allah'ım, beni bağışla, bana merhamet et, hacetimi gider ve beni rızıklandır." derdi.[1128] Pazara giren kişilere şu duayı okumasını emrediyordu:

"Pazara girdiğinde şu duayı oku:

Bismillahirrahmanirrahim. Allah'a tevekkül ettim. Güç ve kudret ancak

---

1124 Müsned-i Ahmed 2/183 İsnadı sahihtir.
1125 A,g,e. 2/329 İsnadı hasendir.
1126 Kenzu'l Ummâl 24310; Fıkhu Ali b. Ebî Talip 251
1127 Fıkhu Ali b. Ebî Talip 251
1128 A,g,e. 251

Allah iledir. Allah'ım, yalan yere yemin etmekten, zararlı alışveriş yapmaktan, bu pazarın ihata ettiği şeylerin şerrinden Sana sığınırım."[1129]

Şöyle diyordu:

"Allah katında kulun şu sözünden daha sevimli bir söz yoktur; Allah'ım, Senden başka ilah yoktur. Allah'ım, ancak Sana ibadet ederim. Allah'ım, Sana hiçbir şeyi ortak koşmam. Allah'ım, ben nefsime zulmettim. Benim günahlarımı bağışla. Zira günahları Senden başka bağışlayan yok."[1130]

Dualarından biri şöyleydi:

"Allah'ım, her şeyi kuşatan rahmetinle Senden istiyorum, her şeye galebe çaldığın gücünle Senden istiyorum, her şeye galip geldiğin azametinle Senden istiyorum, her şeye nüfuz ettiğin saltanatınla Senden istiyorum, hiçbir şeyin karşısında duramadığı gücünle Senden istiyorum, her şeyi aydınlatan nurunla Senden istiyorum, her şeyi kuşatan ilminle Senden istiyorum, her şeyi ortadan kaldıran isminle Senden istiyorum, her şey fena bulduktan sonra baki kalan Zâtınla Senden istiyorum, Ya Allah, Ya Rahman, Ya Rahim, gazaba sebep olan ve pişmanlık veren günahlarımı bağışla, rızka mani olan günahlarımı bağışla, nimetleri gideren günahlarımı bağışla, bela ve musibeti celbeden günahlarımı bağışla, düşmanın muzafferiyetine sebep olan günahlarımı bağışla, yağmurun yağmasını durduran günahlarımı bağışla, duanın reddedilmesine sebep olan günahlarımı bağışla, beni cehenneme sevk eden günahlarımı bağışla."[1131] Bu dua Hz. Ali (ra)'ın Rabbine nasıl yöneldiğini ve günahlarından nasıl korktuğunu göstermektedir. Bakın o, Allahu Teala'nın güzel isimleriyle nasıl dua ediyor. Bu dua onun Allah'a nasıl kulluk ettiğini aşikar bir şekilde ortaya koyuyor.

Ali (ra) anlatıyor:

Şu kelimeleri Rasulullah (sav) bana telkin etti. Bana bir sıkıntı ya da musibet eriştiğinde bunları söylememi emretti. *"La ilahe İllellah el Halîm el Kerîm, Sübhânehu, Tebârekellahu Rabbu'l Arşi'l Azîm, Elhamdü Lillahi Rabbi'l Âlemîn (Allah'tan başka ilah yoktur. O, Halimdir, Kerimdir. Onu noksan sıfatlardan tenzih ederim. Yüce Arşın Rabbi Allah yücedir. Hamd alemlerin Rabbi Allah'a aittir.)"*[1132] Abdullah b. Cafer bu zikri ölüye telkin ediyor ve humma hastalığına yakalananlara bunu okuyup üflüyordu. Uzakta yaşayan kızlarına da bunu okuması için öğretiyordu.[1133]

Bu hasletler onun imanî gücünün ve Allah'a gidişteki hassasiyetinin meyveleridir. Allah'ın izniyle onun -cesaret, hilm ve fesahat gibi- başka hasletlerini de yeri geldiğinde okuyucuya arz edeceğiz.

1129 A,g,e. 251

1130 Musannef, İbni Ebî Şeybe 2/149

1131 Fıkhu Ali b. Ebî Talip 252

1132 Sünen-i Beyhakî 7/129; Marifetü's Sahabe, Ebu Nuaym 352

1133 Fedâilü's Sahabe 2/820 İsnadı hasendir.

Mü'minlerin Emiri Hz. Ali Döneminde En Yüksek Merci

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) döneminde en büyük merci Allah'ın kitabı, Rasulünün sünneti ve kendisinden önceki Raşit halifelerin girdiği yolun takibi idi.

1- Birinci merci; Allah'ın kitabı:

Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

"Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana Kitabı hak ile indirdik; hainlerden taraf olma!"[1134] Allahu Teala'nın kitabı dünya hayatındaki her bir işe dair hükmü içermektedir. Kur'an-ı Kerim müslümanların devlet işlerine dair ihtiyaç duydukları esasları da açıklamaktadır. Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) şöyle demiştir:

"Dininize sarılın. Peygamberinizin getirdiği hidayete tabi olun. Onun sünnetine uyun. Anlamakta zorlandığınız hususları Kur'an'a arz edin. Kur'an'ın tanıdığını alın, tanımadığını terk edin."[1135]

2- İkinci merci; Sünneti Seniyye:

İslam nizamı onunla şekillenir ve Kur'an ahkamı onunla anlaşılır.[1136] Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) şöyle demiştir:

"Peygamberinizin getirdiği hidayete tabi olun. Zira o, en üstün hidayettir. Onun sünnetine tabi olun. Zira onun sünneti sünnetlerin en üstünüdür."[1137]

3- Üçüncü merci; Kendisinden önceki halifelere tabi olması:

Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Benden sonraki iki kişiye; Ebubekir'e ve Ömer'e tabi olun."1138 Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer hakkında bakın Hz. Ali ne diyor:

"Daneyi yaran ve canlıları yaratan Zâta and olsun ki o ikisini ancak takva sahibi mü'minler sever ve o ikisine ancak alçak günahkâr kişiler buğz eder. Onlar Rasulullah (sav)'e doğruluk ve vefa üzere dostluk ettiler. İyiliği emrediyorlar ve kötülükten sakındırıyorlardı. Hiçbir meselede Rasulullah (sav)'in görüşüne muhalefet etmediler. Onların görüşleri Rasulullah (sav)'in görüşü ile aynı idi. Rasulullah (sav) onları sevdiği gibi kimseyi sevmedi. Rasulullah (sav)

1134 Nisâ 105
1135 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/246
1136 Fıkhu't Temkîn, Sallâbî 432
1137 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/319
1138 Sahih-i Sünen-i Tirmizî 3/200

onlardan razı olarak dünyadan göçtü. Onlar da mü'minler kendilerinden razı olduğu halde dünyadan göçtüler. Rasulullah (sav) Ebubekir'e insanlara namaz kıldırması için emir verdi. O da onlara Rasulullah (sav)'in hayatında iken tam dokuz gün namaz kıldırdı. Allahu Teala Nebisini kendi katındakiler için seçip aldığında mü'minler idareyi ona verdiler. Zekatı da ona verdiler. Zira o ikisi ayrılmaz ikilidir. Sonra ona isteyerek biat ettiler. Abdulmuttaliboğulları arasında ona ilk biat eden kişi bendim. Allah'a and olsun ki o geride kalanların en hayırlısı, en merhametlisi, en şefkatlisi, en takvalısı, yaşta ve İslamda en ileri olanı idi. Aramızda Rasulullah (sav)'in sireti üzere yaşadı ve bu minval üzere çekip gitti. Ondan sonra iş başına Ömer geldi. Başa geldiğinde onu isteyenler de vardı istemeyenler de. Ancak onu o gün istemeyenler o dünyayı terk ederken ondan razı idiler. İşini Rasulullah (sav)'in ve kendisinden önceki halifenin hareket tarzı üzere bina etti. Onların izini deve yavrusunun anasını takip ettiği gibi takip etti. Vallahi o, şefkat ve merhamet sahibi idi. Mazlumlar için şefkatli bir yardımcı idi. Allah yolunda kimsenin kınamasından korkmazdı. Allah hakkı onun lisanına yerleştirmişti. Doğruluk onun şanındandı. Hatta biz onun lisanından konuşanın bir melek olduğunu zannediyorduk. Allah onun müslümanlığıyla İslamı aziz kıldı. Onun hicretini din için güç kıldı. Allah onunla münafıkların kalplerine korku ve mü'minlerin kalplerine muhabbet saldı. Onlar gibi kim olabilir? Allah her ikisine rahmet etsin ve bize onların yolunda yürümeyi nasip etsin. Onların vardığı yere ancak onların izleri takip edilerek ve onlara muhabbet beslenerek varılır. Dikkat edin, beni sevenler onları da sevsinler. Onları sevmeyen beni kızdırmış demektir ki ben ondan beriyim."[1139] Hz. Ali, Hz. Osman'ın içtihatlarını da savunuyor ve şöyle diyordu:

"Ey insanlar, Osman hakkında haddi aşmayın. Onun için hayırdan başka bir şey söylemeyin. Allah'a and olsun ki o, mushaflar hakkında yaptığı şeyi bizlerle birlikte yaptı. Allah'a and olsun ki onun yerinde ben olsaydım aynı şeyi yapardım.[1140] Hz. Ali şöyle diyordu:

"Ömer'in attığı düğümü çözecek değilim."[1141]

Ümmetin, İdarecileri Kontrol Hakkı

Ümmetin, idarecileri kontrol etme ve onları düzeltme hakları vardır. Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

"İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten alıkoyan bir topluluk bulunsun. İşte onlar, kurtuluşa erenlerdir."[1142] Hz. Ali hilafete geçtiğinde yaptığı ilk konuşmada şunları söylüyordu:

1139 Şerh-i İtikadi Ehli's Sünneti Ve'l Cemaati 4456

1140 Fethu'l Bârî 9/18 İsnadı sahihtir.

1141 Muhtasar Min Kitabi'l Muvafakât 140 İsnadı munkatıdır. Musannef, İbni Ebî Şeybe 120

1142 Âl-i İmrân 104

"Ey insanlar, bu işte hak sahibi olan ancak sizsiniz, bir de sizin tayin ettiğiniz kişidir."[1143] Bu söz hilafete geçtiğinde Hz. Ebubekir'in söylediği söz bunun bir benzeriydi. O

"Doğruyu yaparsam bana yardımcı olun, yanlış yaparsam bana karşı çıkın." demişti.[1144] Hz. Ömer de şöyle demişti:

"İnsanların bana en sevimlisi ayıbımı yüzüme karşı söyleyendir."[1145] Yine o şöyle demişti:

"Korktuğum şey, yanlış yaptığımda sizden birinin çekindiği için sesini çıkarmamasıdır."[1146] Hz. Osman da şöyle demişti:

"Allah'ın kitabında ayaklarımı bağlamayı bulsanız bağlayın."[1147] Hulefa-i Raşidin dönemindeki uygulama buydu. Ümmet kendisini idare edenleri kontrol ediyordu. Bunu hiç kimse inkar etmedi. Bu icmaa delalet eder.[1148] Devleti idare eden etmeyen bütün sahabe bu hususta icma etmiştir. Bu şu demektir; Kur'an'ın en doğru okunuşu ve sünnetle amel hususunda tutulan en sağlam yol budur. Zira onlar Kur'an'ın indiği devirde yaşadılar ve onlar Rasulullah (sav) tatbikatını gördüler. Onlar dinin ruhunu en iyi anlayanlardır. Onlar şeriatın maksadını en iyi bilenlerdir. Onlar hak ile batıl arasını en iyi ayıranlardır. Onların tamamının batıl üzerinde ittifak etmesi düşünülemez. Nitekim Rasulullah (sav) bu hususta şöyle buyurmuştur:

"Ümmetim dalalet üzerinde birleşmez."[1149] Bu sebeple onların icmaı kesin delildir ve İslam nizamının kaynakları arasında addedilir.

Hz. Ali ümmeti bu kontrol mekanizmasını işletmeye teşvik ediyordu. Bir defasında insanlara hitap etti. Allah'a hamdü sena ettikten sonra şöyle dedi:

"Ey insanlar, sizden öncekiler günah işlemek suretiyle helak oldular. Alimleri onları bundan men etmedi. Bunun üzerine onları azap yakaladı. Binaenaleyh onları yakalayan şey sizi yakalamadan iyiliği ermedin, kötülükten de sakındırın. Şunu da bilin ki; iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak ne rızkı keser, ne de eceli yaklaştırır.[1150]

Şûra

İslam devletinin kesin kurallarından biri de; devlet idarecilerinin Müslümanlarla istişare etmesi ve onların rızasını almasıdır. Nitekim Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

1143 Tarihu't Taberî 5/449
1144 El Bidâye Ve'n Nihâye 6/305
1145 Şeyhân Ebubekir Ve Ömer 231
1146 A,g,e. 231;Nizâmü'l Hükm 189
1147 Müsned-i Ahmed, El Mevsûatü'l Hadisiyye 524
1148 Ed Devletü Ve's Siyâdü Fi'l Fıkhı'l İslamî, Fethi Abdülkerim 378
1149 Sünen-i İbni Mâce 2/264
1150 Tefsir-i İbni Ebî Hatem 3/15; Tefsir-i İbni Kesir 2/603

"Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı kalpli olsaydın şüphesiz çevrenden dağılır giderlerdi. Öyleyse onları bağışla ve yarlığanmalarını dile. İşler hakkında onlarla müşavere et. Bir kere de azmettin mi artık Allah'a tevekkül et. Muhakkak Allah, tevekkül edenleri sever."[1151]

"Yine onlar, Rablerinin davetine icabet ederler ve namazı kılarlar. Onların işleri, aralarında şura iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar."[1152]

Ayeti Kerime şura hükmüyle namazı birlikte zikretmiştir. Bu, şura hükmünün namaz gibi olduğuna delalet eder. Namazın hükmü farz olduğuna göre şuranın da hükmü farzdır.[1153] Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) bütün kararlarında ve tasarruflarında şura prensibine göre hareket ediyordu. Hureys b. Raşid el Haricîye karşı savaşmak üzere gönderdiği Ma'kıl b. Kays el Reyâhî'den her mektup gelişinde Hz. Ali ashabını toplar, onlara mektubu okur ve durumu onlarla istişare ederdi. Onların görüşleri bir fikir etrafında toplanıyordu.Onlar;

"Ma'kıl b. Kays'a yaz o fasığı takip etsin,onu öldürünceye ya da etkisiz hale getirinceye kadar takipten vazgeçmesin. Değilse onun insanları senin aleyhine kışkırtmasından emin olamayız." diyorlardı.[1154] Mü'minlerin Emiri Hz. Ali (ra)'ın şura hakkında şöyle dediği nakledilmiştir:

"İstişare hidayetin ta kendisidir. Kendi görüşüyle hareket eden kişi kendini tehlikeye atmış demektir."[1155] Yine şöyle dediği nakledilmiştir:

"İstişare ne güzel yardımcıdır. İndi davranış da ne kötü hazırlıktır."[1156] Yine şöyle dediği nakledilmiştir:

"Yaşlının reyi gencin görüşünden daha hayırlıdır."[1157]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Malik b. Haris el Eşter'i Mısır'a gönderdiğinde ona şûra hususunda şu tavsiyelerde bulunmuştu:

"İstişarenize cimri olan kişi katılmasın. Zira seni üstün olan şeyden vaz geçirir ve seni fakirlikle korkutur. Korkak olan kişi de katılmasın. O da seni işlerinde zaafa düşürür. Hırslı kişiler de katılmasın. O da seni yalanla açgözlülüğe meylettirir. Cimrilik, korkaklık ve hırs Allah'a karşı kötü zanda bulunan kişide olur."[1158] Hz. Ali (ra) biliyordu ki; Devlet adamının müsteşarları yoksa o devlet adamı devletinin iyi ve kötü taraflarını bilemez. Bir çok devlet işinden ve çok sayıda verilen karardan haberi olmaz. O biliyordu ki; Şûra ona bilmediğini öğretir. Şüphe ettiği hususlarda şüphesi zail olur. İşte Hz. Ali'nin Eşter en Nehâî'ye Mısır'a vali tayin ettiğinde söyledikleri:

1151 Âl-i İmrân 159
1152 Şûra 38
1153 En Nizâmu's Siyasî Fi'l İslam, Ebu Fâris 9
1154 Tarihu't Taberî 6/39
1155 Edebü'd Dünya Ve'd Din, Maverdî 89; El İdâretü'l Askeriye 1/279
1156 Nihâyetü'l Ereb 6/96
1157 A,g,e. 6/75
1158 El İdâretü'l Askeriye 1/279

"Yardımcılarının işlerini takip et. Onları iş bilen seçkin kişiler arasından seç, iltimasla seçme. İstişare etmeksizin keyfi hareketler yapmak ve iltimas geçmek zulüm ve hıyanetin şubeleridirler. Bunlar insanlara zarar verir. İşler düzgün gitmez. İdare işleri de öyle. Bunlar ancak o işlere bakan kişilerin ıslahıyla düzgün gider. O insanlar onları yapamadıkları işleri yapsınlar diye seçtiler. Dolayısıyla bu idare işinde ilim ehli, iffetli, vera sahibi, siyaset bilen kişiler çalıştır. O kişileri akıl,tecrübe ve iffet sahibi dürüst ailelerden ve İslama ilk giren ailelerden seç. Zira onlar daha ahlaklı olurlar, dürüstlüğe daha fazla riayet ederler ve israfa fazla yönelmezler. Onlarla yapılan işlerin akıbeti başkalarına nazaran daha iyi olur. Dolayısıyla yardımcılarını bu tip kişilerden seç."[1159]

Adalet ve Eşitlik

İslam Devleti'nin hedeflerinden biri de İslam toplumunu ayakta tutan İslamî esasları tatbik etmektir. Adalet ve eşitlik de o esasların önemlilerindedirler. Mü'minlerin Emiri Hz. Ali insanlar arasında adaletin tesisine son derece gayret göstermiştir. Onun ilmi ve fıkhi yönü ve diğer üstün hasletleri ona bu görevi en iyi yapabilme kabiliyeti vermiştir. Hatta Rasulullah (sav) güvenilirliği ve kabiliyeti sebebiyle onu Yemen'e kadı olarak göndermiştir.[1160] Rasulullah onun için şu büyük duayı yapmıştı:

"Allah'ım, onun lisanını (hak üzere) sabit kıl ve kalbinin hidayetini daim kıl"[1161] Bu sebeple o, hükmünü kapsamlı bir adalet üzere oturtuyordu. Onun zamanında adalet devletin en büyük hedefi idi. Çünkü işler bu sayede düzgün gidiyor ve bu sayede halk birbirine sevgi saygı besliyordu.[1162] Hz. Ali nezdinde adalet demek, İslam adaleti demekti. Yani; onun nezdindeki adalet; İslam toplumunu ve İslam devletini koruyup gözeten adaletti. Zulmün kararttığı ve adaletin uğramadığı bir toplumda da İslamın varlığından söz edilemez.

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın adaleti kalplere tesir etmiş ve akılları hayrete düşürmüştür. Onun nazarında adalet, en büyük irşat faaliyetiydi. İnsanların kalplerini imana celp eden en önemli hususiyetti. O, bu hususta da Rasulullah (sav)'in yolunu tatbik etmiş, onun yürüdüğü yolda yürümüş ve onun adalete dayalı siyasetini uygulamıştır. Şureyh anlatıyor:

"Ali (ra) Sıffîn'de zırhını aradı, bulamadı. Savaş bitip Kûfe'ye geri döndükten sonra bir Yahudinin zırhı pazarda sattığını gördü. Ona;

"Ey Yahudi, bu zırh benim zırhım. Onu ne sattım, ne de hibe ettim." dedi. Yahudi de;

1159 Nihâyetü'l Ereb 6/21
1160 Nizâmü'l Hükm 141
1161 Fedâilü's Sahabe 2/871 İsnadı hasendir.
1162 Nizâmü'l Hükm 141

"O benim zırhım ve o benim elimde." dedi. Bunun üzerine Ali (ra);

"Haydi, kadıya gidiyoruz." dedi. Şüreyh'e gittiler. Ali, Şüreyhin yanına oturdu, Yahudi de karşısına oturdu. Şüreyh;

"Ey Mü'minlerin Emiri, seni dinliyorum." dedi. Ali (ra);

"Evet, Yahudinin elindeki bu zırh bana ait. Onu ne sattım, ne de hibe ettim." dedi. Şüreyh;

"Delilin var mı?" diye sordu. Ali (ra);

"Evet, Kanber, Hasan ve Hüseyin bu zırhın bana ait olduğuna şehadet ederler." dedi. Şüreyh;

"Çocuğun babası lehine şehadet etmesi caiz değildir." dedi. Ali (ra);

"Cennet ehli olan birinin şehadeti caiz olmaz mı? Bu nasıl şey? Rasulullah (sav)'in "Hasan ve Hüseyin cennet ehli gençlerin efendilerdirler." buyurduğunu işittim." dedi. Bunun üzerine Yahudi;

"Mü'minlerin Emiri beni kendi davalısı olarak kadının huzuruna çıkarıyor ve kadı onun aleyhine hükmediyor. Ben şehadet ederim ki bu din haktır. Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur, ben şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın kulu ve Rasulüdür. Zırh senin zırhın. Sen Sıffîn savaşına giderken gece vakti devenden düşmüştü. Ben de aldım." dedi. Bunun üzerine Ali (ra);

"Madem gerçeği söyledin. O senin olsun." dedi ve ona bir at verdi. O Yahudiyi Nehrevân'da haricilere karşı savaşırken gördüm.

Onun adaletine dair örneklerden biri de şu:

Nâhiye el Kureşî babasından naklediyor:

"Kasır kapısı önünde ayakta duruyorduk. Birden karşımıza Ali çıktı. Onu görünce heybetinden geri çekildik. O ilerleyince biz de arkasından yürüdük. Bu minval üzere giderken bir adam sesi işittik;

"Allah için yardım edin." diyordu. Baktık iki adam birbirleriyle kavga ediyor. Birinin göğsüne vurdu, diğerini de iteledi ve;

"Ayrılın" dedi. Onlardan biri;

"Ey Mü'minlerin Emiri, bu adam benden bir koyun satın aldı, ben de ona silik dirhem vermemesi şartıyla onu satacağımı söyledim. Ancak o bana silik dirhem verdi, ben de dirhemini iade edince bana tokat attı." dedi. Ali (ra) diğerine;

"Sen ne diyorsun?" diye sordu. O da;

"Doğru söylüyor, ey Mü'minlerin Emiri!" dedi. Bunun üzerine ona

"Şartı yerine getir." dedi. Sonra da tokat atana;

"Otur" dedi. Tokadı yiyene de;

"Kısas al." dedi. Adam;

"Ben affediyorum, ey Mü'minlerin Emiri." dedi. Ali (ra);

"Bu sana ait bir şey." dedi. Daha sonra adamlarına onu tutun." dedi. Adamları onu tuttular ve ona on beş kırbaç vurdu. Sonra da;

"Bu, yasakları çiğneme cezası." dedi. Bir rivayette de o;

"Bu, sultanın hakkıdır." dedi.[1163]

Bu ve buna benzer hadiseler onun yüksek tevazuunu göstermektedir. Şöyle ki; Evinden dışarı çıkıyor, pazara gidiyor, insanların durumlarını araştırıyor ve onların sorunlarını bizzat çözüyor. İşte bu nevi üstün faaliyetler idarecileri halka benimsetmektedir. Bu tip faaliyetlerin hemen her gün tekrarı da gerekmez. Halkın herhangi bir sorun yaşadığında idarecilerin kendisiyle birlikte olduğunu hissetmesi yeter. Hak sahibinin, hakkını muhafaza edeceğini bilmesi ve zorla elinden alındığında da kendisine iade edileceğini bilmesi yeter. Ayrıca bu, insanların haklarını gasp etmek isteyenleri de durdurur. Bundan da önemlisi bu, Allahu Teala'nın çizdiği yasak sınırın ihlal edilmesini önler. İdare edenlerle idare edilenler arasında meydana gelen bu ittifakın benzerleri hemen her asırda yaşanmıştır. Birileri kalkıp da;

"Mü'minlerin Emirinin yaptığı onun zamanına aitti. Böyle bir şey bu asırda düşünülemez." demesinler. Şekil ve suretlere değil de hedef ve maksatlara yönelmeliyiz. Müslümanlar için mutlu bir hayat düşünüyorsak buna bakmalıyız. Önce Allahu Teala'nın haklarına riayet etmeliyiz. Sonra kim olursa olsun herkesin haklarını gözetmeliyiz. Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin, haksızlık eden kişiyi –hak sahibi hakkını helal etmesine rağmen- cezalandırması İslamın maksadını çok iyi bildiğini göstermektedir ki bu da; asayişin ve huzurun teminidir. Ancak bu şekilde, başkalarına haksızlık etmek isteyenler durdurulabilirler. Zira onlar –hasmı kendilerini affetse bile- devletin kendilerini cezalandıracağını bilirlerse dururlar.

Asım b Küleyb'in babasından naklettiği şu hadise de onun adaletini göstermektedir:

"Ali'ye İsfahan'dan mal gelmişti.Onu yedi hisseye böldü. Malın içinde yassı çörek de vardı. Onu da yediye böldü ve hisselere taksim etti. Sonra da kuraya göre malı dağıttı.[1164]

İslamın genel ilkelerinden biri olan eşitlik ilkesine gelince; Allahu Teala bu hususta şöyle buyurmaktadır:

"Ey insanlar; doğrusu Biz, sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışasınız diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Gerçekten Allah katında en değerliniz; O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz ki Allah; Alim'dir, Habir'dir."[1165]

Hz. Ali (ra) bu ilkeye de sıkı sıkıya bağlı idi. Bunu yukarıda naklettiğimiz hadisede de görmekteyiz. O, kendisine bir mal geldiğinde devletin ihtiyacı ola-

---

1163 Tarihu't Taberî 6/72,73
1164 El Kamil Fi't Tarih 2/442
1165 Hucurât 13

nı ayırdıktan sonra malı eşit bir şekilde taksim ediyordu. Başkalarına ne veriyorsa kendine de o kadarını alıyordu. Fazlasını mübah görmüyordu. Kendisine karşı çıkan haricilere de pay veriyordu. Ancak onlar ne zaman ki kan döktüler ve insanlara saldırdılar, ondan sonra onlara pay vermedi.[1166] Ali (ra) insanlara ihsanda eşit davranıyordu. Bu hususta Ebubekir Sıddîk (ra)'ı takip ediyordu. O, insanları asil olan olmayan, Arap olan olmayan diye ayırmıyordu. Bir defasında biri Arap diğeri İranlı olan iki kadına yiyecek ve dirhemleri eşit şekilde pay etmişti. Arap olan kadın;

"Vallahi ben Arabım, bu ise Acem." demişti. Bunun üzerine Hz. Ali ona;

"Vallahi ben bu malda İsmailoğulları lehine İshakoğulları aleyhine fazla bir hak görmüyorum." dedi.

Yine aynı şekilde Arap eşrafı ve Kureyş eşrafı kendisine başvurmuşlar ve kendilerini acemlerden üstün tutmasını istemişlerdi. Ancak o;

"Hayır vallahi, mal benim olsaydı onu da aralarında eşit dağıtırdım. Onların olan bu malı nasıl dağıtmam?"[1167]

Yahya b. Seleme anlatıyor:

Hz. Ali, Ömer b. Seleme'yi İsfahan'a göreve göndermişti. Ömer yanında mallar ve içinde yağ ve bal olan tulumlar olduğu halde geldi. Ümmü Gülsüm binti Ali ona haber gönderdi, ondan bir miktar yağ ve bal talep etti. O da ona bir miktar yağ ve bal gönderdi. Ertesi gün Ali malları, yağ ve balı taksim etmek üzere getirtti. Tulumları saydı, iki tulum eksikti. Ali bunun hesabını sordu. Ancak Ömer meseleyi açmadı ve onları getiririz." dedi. Hz. Ali onu sıkıştırdı, o da söylemek mecburiyetinde kaldı. Bunun üzerine Ali kızına haber gönderdi ve tulumları göndermesini söyledi. Tulumlar gelince tulumlarda eksiklik olduğunu gördü. Tacirlere bu eksilen miktarın değerini sordu. Üç dirhem kadardı. Üç dirhemi kızından tahsil ettikten sonra tamamını dağıttı.[1168]

Beytülmal sorumlusu Ebu Rafi' anlatıyor:

Ali bir defasında kızının yanına girmişti. Kızına süs eşyası göndermiştim. İçlerinde bir inci de vardı. İnci beytülmaldendi. Ali onu görünce tanıdı ve;

"Bu inciyi nereden almış? Allah'a and olsun ki onun elini keseceğim." dedi. İşin ciddiyetini anlayınca;

"Ey Mü'minlerin Emiri, Allah'a and olsun ki kardeşimin kızına onu ben gönderdim. Ben vermeseydim o bunu nereden alacaktı?" dedim. Bunun üzerine Ali sustu.[1169]

1166 Nizâmü'l Hükm 216
1167 Türâsü'l Hulefâi'r Râşidîn 101
1168 El Kâmil Fi't Tarih 2/442
1169 Tarihu't Taberî 6/72

HÜRRİYETLER

Hulefa-i Raşidin döneminde üzerinde hassasiyetle durulan ilkelerden biri de hürriyet ilkesidir. Bu ilke herkesin güvenliğini ve şer'î hudutlar içerisinde herkesin hürriyetini kefalet altına almaktadır. Nitekim İslam daveti insanları hür kılmak için gelen bir davettir. Bu davet tarihte eşine ender rastlanılacak şekilde geniştir. Öncelikle insanlığın tümü çok sayıda ayetlerle sair mahlukatı bırakıp Allah'a yönelmeye ve O'nu birlemeye davet edilmiştir. İstiklal ve hürriyet kapsamı içindeki bütün manalar bu davette bulunmaktadır. İslamiyet bu manalardan bir kısmını –iyiliği emretmek kötülükten men etmek fiilinde olduğu gibi- emrederken bir kısmını da – birini dine girmeye zorlama da olduğu gibi- yasaklar. Çok defa bu ilke merhamet, adalet, şûra ve eşitlik ilkeleriyle birlikte anılmaktadır. Zira bu ilkelerden her biri varlığını hürriyete borçludur. Hürriyet ilkesi Hulefa-i Raşidin döneminde son derece faal olmuş ve dinin yayılmasında,fetihlerin kolaylaşmasında ve İslam devleti smırlarının genişlemesinde büyük rol oynamıştır. Çünkü İslam insana değer vermiş ve onun hürriyetlerini en geniş anlamda kefalet altına almıştır. Hulefa-i Raşidîn dönemindeki Roma ve Fars gibi diğer devletler baskı ve zulüm üzere kurulu idi. Halk canından bezmişti. Siyasi rakiplerin ve dini azınlıkların işi daha da zordu. Günümüzdeki toplumsal hürriyetlerin tamamı Rasulullah (sav) ve Hulefa-i Raşidin döneminde İslam devletinin kefaleti altındaydı.[1170] İslam toplumunda hürriyetlerin korunması hususunda Hz. Ali'nin çeşitli konuşmaları vardır. Onun bu konuşmalarından bazı alıntılar yapalım:

"Kullara düşmanlık etmek ahirete götürülen ne kötü azıktır."[1171] Onun bu veciz sözü, insanlardan hiç birine hiçbir şekilde düşmanlık yapılamayacağını beyan etmiş ve düşmanlık yapanların kıyamet gününde azaba maruz kalacaklarını hatırlatmıştır. Yine o şöyle demiştir:

"Zanla kesin hüküm vermek adalet değildir." Onun bu sözü insanların şüpheli delillerle yargılanamayacağını ve sadece bu şüpheli delillerle aleyhine hüküm verilemeyeceğini bildirmektedir. Bilakis inkarı mümkün olmayan kesin delillerle yargılanabileceğini beyan etmektedir. Bu delillerin en üstünü de Şer'i şerifin beyan ettiği delillerdir. Onlar da; Şer'i hükümlere uygun şekilde yazılı ifade, iki erkek şahidin ya da bir erkek iki kadın şahidin şahitliği, bazen de zina halinde olduğu gibi dört erkeğin şahitliğidir. İslamın uzun zamandan beri tanıdığı "Beraatı zimmet asıldır." prensibini modern ceza hukuku yeni yeni kabul etmiştir.[1172] Hz. Ali dönemi bunun en güzel örnekleriyle doludur. Halbuki onun dönemi fitnelerin, entrikaların ve savaşların yoğun olduğu bir dönemdi.

1170 Nizâmü'l Hükm Fî Ahdi'l Hulefâi'r Raşidîn 157,158
1171 A.g.e. 165
1172 Nizâmü'l Hükm 166

Genellikle bu fitne dönemlerinde olağan üstü hal ilan edilir ve insan hakları kısıtlanır. Ancak Hz. Ali kesinlikle böyle bir uygulamaya gitmemiş ve hiçbir hakkın kısıtlanmasına imkan vermemiştir. Hatta o, kimseyi kendisine biat etmeye ya da yanında kalmaya ya da yanından gitmeye ya da kendisiyle birlikte savaşmaya ya da kendi hasmına katılmasına mani olmaya çalışmamıştır.[1173] Abdullah b. Mes'ûd, Ubeyde Es Selmânî, Rebi' b. Heysem ve arkadaşlarını Şamlılara karşı savaşmaya zorlamamış, bilakis onların gidişine müsamaha göstermiştir.[1174] Hariciler tahkim sebebiyle kendisine karşı çıktıklarında kendisine tabi olmaları ya da derhal yanından uzaklaşmaları için onları zorlamamıştır. Bilakis adamlarına yeryüzünde fesat işlemedikleri ve insanlara zarar vermedikleri sürece onlara saldırmamalarını emretmiştir. Onlara

"... Nezdimizde üç hakkınız var. Bu mescitte namaz kılmaktan sizi men etmeyiz, bizimle birlikte olduğunuz müddetçe fey mallarındaki nasibinizi vermemezlik etmeyiz, bizimle savaşmadığınız müddetçe sizinle savaşmayız." demiştir.[1175]

Üçüncü Konu

SOSYAL HAYATI VE İYİLİĞİ EMREDİP KÖTÜLÜKTEN MEN ETMESİ

Tevhide Daveti Ve Müşriklerle Muharebesi

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın hayatı Allah'ın birliğine davetle, imanın hakikatlerini öğretmekle, Allahu Teala'nın güzel isimlerini ve kemal vasıflarını bildirmekle ve şirkin her türlüsüne karşı mücadele etmekle geçmiştir. Onun bu hususlara dair faaliyetlerinden birkaç örnek arz edelim:

O şöyle demiştir:

"Kul ancak Rabbine umut bağlasın ve ancak günahından korksun."[1176] Bu, kısa ve özlü güzel bir sözdür. Zira umut hayra bağlanır, korku da şerden olur. Şer de kula günahları sebebiyle ulaşır. Nitekim Allahu Teala şoyle buyurmaktadır

"Başınıza gelen herhangi bir musibet ellerinizle işlediklerinizden ötürüdür. O, yine de çoğunu affeder."[1177] Umut bağlayan kişi hayrın husulünü ve şerrin defini ister. Nimetleri veren de musibetleri defeden de Allahu Teala'dır.

"Allah sana bir sıkıntı verirse; onu yine ancak Allah giderir. Sana biri iyilik dilediği takdirde; onun lutfunu geri çevirecek de yoktur. O, bunu kullarından dilediğine verir. O, Gafur'dur, Rahim'dir."[1178]

"Allah'ın insanlara açtığı bir rahmeti hiç kimse alıkoyamaz. O'nun alıkoyduğunu da O'nun dışında hiç kimse salamaz."[1179] Umut tevekkülle beraberdir. Mutevekkil de menfaatin husulünü ve musibetin defini ister. Tevekkül ancak Allah'a yapılır. Nitekim Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

"Allah size yardım ederse artık sizi yenecek yoktur. Sizi yardımsız bırakırsa ondan başka size yardım edecek kimdir. Mü'minler sadece Allah'a tevekkül etsinler."[1180]

"Eğer onlar, Allah ve peygamberinin kendilerine vermiş oldukları şeylere ra-

---

1176 Fetavâ 8/101
1177 Şûra 30
1178 Yunus 107
1179 Fâtır 2
1180 Âl-i İmrân 160

zı olsalar ve "Allah bize yeter, O ve peygamberi bol nimetinden bize verecektir; doğrusu biz Allah'a gönül bağlayanlardanız" deselerdi daha hayırlı olurdu."[1181]

"O kimseler ki, insanlar kendilerine "Düşmanlarınız size saldırmak için yığınak yaptılar, onlardan korkmalısınız" dediklerinde, bu sözden imanları daha güçlenerek 'Allah bize yeter, O ne güzel bir vekildir" dediler."[1182] Onlar "Allah bize yeter" dediler. Yani; Bela ve musibetlerin def olmasında Allah bize yeter demektir. Onlar nimetlerin celbi hususunda da Allah bize yeter demekle emr olundular. Şerrin defi hayrın celbi hususunda Allah bize kâfidir. Allah kuluna kafi değil mi? Kim Allah'tan başkasına bel bağlar ve ondan ümit ederse Allah onu o cihetten yardımsız bırakır ve mahrum eder. Nitekim ayeti kerimede şöyle buyurulmaktadır:

"Allah'tan başka dostlar edinenlerin misali; kendine yuva yapan örümceğin misali gibidir. Evlerin en çürüğü muhakkak ki örümceğin yuvasıdır. Keşke bilselerdi."[1183]

"Onlar; kendilerine güç kazandırsın diye, Allah'ı bırakarak ilahlar edindiler. Hayır, tanrıları kendilerinin ibadetlerini inkar edecekler ve onlara düşman olacaklardır."[1184]

"Allah'ın birliğini onaylayan kimseler olunuz, O'na ortak koşmayınız. Kim Allah'a ortak koşarsa sanki gökten yere düşmüş de kuşlara yem olmuş ya da rüzgâr tarafından sürüklenerek ıssız bir köşeye atılmış gibi olur."[1185]

"Allah ile beraber başka ilah edinme. Yoksa yerilmiş ve terkedilmiş olarak kalırsın."[1186] İbrahim (as) da şöyle diyor:

"Sizler Allah'ı bir yana bırakarak birtakım putlara tapıyor, düzmece iddialar ortaya atıyorsunuz. Allah'ı bir yana bırakarak taptığınız putlar size rızık veremezler. Rızkınızı Allah katında arayınız, O'na kulluk ediniz, O'na şükrediniz, O'nun huzuruna döndürüleceksiniz."[1187] Kim Allah'tan başkasına fayda verecek ümidiyle bel bağlarsa hüsrana uğrar. Nitekim Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

"Kâfirlerin amelleri ise engin çöllerdeki serap gibidir. Susuz kimse onu su zanneder, fakat oraya varınca hiçbir şey bulamaz. Kâfir karşısında Allah'ı bulur. O da hesabını eksiksiz olarak görür. Zaten Allah'ın hesaplaşması çabuktur."[1188]

"Rablerini inkar edenlerin işleri, fırtınalı bir günde, rüzgarın şiddetle savurduğu küle benzer; yaptıklarından hiçbir şey elde edemezler. İşte bu uzak bir sapıklıktır."[1189]

1181 Tevbe 59
1182 Âl-i İmrân 173
1183 Ankebût 41
1184 Meryem 81,82
1185 Hac 31
1186 İsra 22
1187 Ankebût 17
1188 Nûr 39
1189 İbrahim 18

"Onların yaptıkları her bir (iyi) işi ele alırız, onu saçılmış zerreler haline getiririz (değersiz kılarız)."[1190]

"O'nun zatından başka her şey helak olacaktır. Hüküm O'nundur ve sadece O'na döndürüleceksiniz."[1191] Bu ayetin tefsirinde Allahu Teala'dan başkası için yapılan amellerin batıl olacağı beyan edilmiştir. Kim Allah'tan başkası için amel eder, O'ndan başkasına ümit bağlarsa onun çalışması boşa gider. *"Göklerin ve yerin gaybı Allah'a aittir. Bütün işler O'na döndürülür. Öyleyse O'na kulluk et, O'na güven. Rabbin, yaptıklarınızdan habersiz değildir."*[1192] *"De ki: "O benim Rabbimdir, O'ndan başka ilâh yoktur, ancak O'na tevekkül ettim ve son dönüş de ancak O'nadır."*[1193] Kulun nail olduğu hayır ve nimetler Allah'tandır. Kula gelen bela ve musibetleri def eden de Allah'tır. Sebepleri yaratan da O'dur. Bu sebep, ister melekler, ister insanlar, ister cinler ya da hayvanlar gibi ihtiyarıyla hareket eden bir şey olsun, ister rüzgar ve su gibi tabii kurallar içerisinde hareket eden bir şey olsun onların bütün hareketlerini yaratan Hz. Allah'tır. *Güç ve kudret ancak O'nun elindedir.*[1194] *O'nun dilediği olur, dilemediği olmaz. Ümidin tamamı Allah'a olmalı. Tevekkül O'na edilmeli, dua O'na yapılmalı.Eğer O bir şeyi dilerse onu kolaylaştırır ve o oluverir. İnsanlar dilemese de oluverir. Eğer bir şeyi dilemese o şey olmaz. Bütün insanlar o şeyin olmasını dileseler yine olmaz.*[1195] İşte mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın "Kul ancak Rabbine umut bağlasın" sözünün bir kısım manaları bunlar.

"Ve ancak günahından korksun" sözüne gelince; Allahu Teala bu hususta şöyle buyurmaktadır:

"Onlara bir iyilik geldiği zaman; "Bu bizden ötürüdür" derler, bir fenalığa uğrarlarsa da, Musa ve onunla beraber olanların uğursuzluğuna verirlerdi."[1196] Allahu Teala güzelliklerin Allah'tan olduğunu ve onları insanlara onu verenin O olduğunu, kötülüklerin de günahları sebebiyle onları bulduğunu ifade etmektedir. Bu hususta şöyle buyurmaktadır:

"Halbuki sen içlerinde iken; Allah onlara azap etmez. Onlar istiğfar ederken de Allah, yine onları azaplandıracak değildir."[1197] Bu ayeti Kerimede Allahu Teala istiğfar eden kişiye azap etmeyeceğini beyan etmektedir. Zira istiğfar azabın sebebi olan günahı siler atar. Sünen-i Ebî Davud ve Sünen-i İbni Mâce de Rasulullah (sav) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

"Kim istiğfarı çoğaltırsa Allah ona her bir sıkıntıdan çıkış ve her bir darlık-

---

1190 Furkan 23
1191 Kasas 88
1192 Hûd 123
1193 Ra'd 30
1194 Fetâvâ 8/102
1195 A.g.e. 8/102
1196 A'râf 131
1197 Enfâl 33

tan kurtuluş ihsan eder. Onu hiç ummadığı bir yerden rızıklandırır."[1198] ayeti kerimede şöyle buyurulmaktadır:

"Allah'tan başkasına ibadet etmeyin. Gerçekten ben, sizi onun tarafından uyarıp-korkutan ve müjdeleyenim; Rabbinizden af dileyiniz, pişmanlık duygusu ile O'na yöneliniz ki, belirli bir sürenin sonuna kadar sizi mutlu yaşatsın ve her erdemli kişiye erdemli davranışlarının ödülünü versin. Eğer O'na sırt dönerseniz, sizin hesabınıza "büyük gün"ün azabından korkarım."[1199] Allahu Teala bu ayet-i Kerimede; kim Allahu Teala'yı birler ve O'na istiğfar ederse Allahu Teala ona belirli bir sürenin sonuna kadar ihsan eder, kim de bundan sonra hayır işlerse ona ihsanını artırır, buyurmaktadır. Hadisi Şerifte şöyle buyurulmuştur:

"Şeytan der ki:

"İnsanları günahlarla helak ettim. Onlar da beni Lailahe illallah sözüyle ve istiğfarla helak ettiler."[1200] Ömer b. Abdülaziz şöyle diyor:

"Her ne musibet inerse günah sebebiyle iner ve musibetten her ne kaldırıldıysa istiğfar sebebiyle kaldırılır. Bu sebeple Allahu Teala şöyle buyurmuştur:

"İnsanlar onlara: "Düşmanınız olan insanlar size karşı bir ordu topladılar, onlardan korkun" dediler. Bu, onların imanını artırdı da: "Allah bize yeter. O ne güzel vekil'dir" dediler. Bu yüzden kendilerine bir fenalık dokunmadan, Allah'tan nimet ve bollukla geri döndüler; Allah'ın rızasına uydular. Allah büyük, bol nimet sahibidir. İşte o şeytan ancak kendi dostlarını korkutur, inanmışsanız onlardan korkmayın, Benden korkun."[1201] Allahu Teala mü'minlere şeytanın dostlarını korkuttuğunu, ancak asıl kendisinden korkmaları gerektiğini beyan etmiştir. Allahu Teala'dan korkmak demek; O'nun emrettiklerini yapmak ve yasakladıklarından sakınmak demektir. Günahlardan istiğfar etmek demektir. İşte o zaman bela ve musibetler gider ve işte o zaman düşmanlara karşı zafer ihsan olunur. İşte bu sebeple Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) "Kul ancak kendi günahından korksun." demiştir. Ona biri musallat edilmişse ancak günahı sebebiyle musallat edilmiştir. Binaenaleyh o kişi Allah'tan korksun ve O'na tevbe etsin. Ancak o tevbeden sonra nail olacağı şeye nail olur. Eserde şöyle varit olmuştur:

"Allahu Teala şöyle buyurmuştur:

"Ben Allah'ım. Sultanların sultanıyım. Sultanların kalpleri ve alınları benim elimdedir. Kim bana itaat ederse onun üzerine rahmet indiririm. Kim de bana isyan ederse ona azabımı indiririm. Sultanlara sövme ile meşgul olmayın. Bana itaat edin ki onların kalplerini sizin için yumuşatayım."[1202]

1198 Sünen-i Ebî Davud 1518; Sünen-i İbni Mâce 3819

1199 Hûd 2,3

1200 Müsned-i Ebî Ya'lâ 1/123; Mecmau'z Zevâid 1/210 Hadis zayıftır.

1201 Âl-i İmrân 173-175

1202 Fetâvâ 8/101

Mü'minlerin Emirinin İnsanlara Allahu Teala'nın İsimlerini ve Sıfatlarını Tanıtması

Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

"Bil ki; Allah'tan başka ilah yoktur, günahın için de istiğfar et."[1203] Allah'ı daha iyi bilen O'ndan daha çok korkar. Nitekim ayeti kerimede şöyle buyurulmaktadır:

"Allah'tan asıl korkanlar, O'nun alim kullarıdır. Hiç kuşkusuz Allah üstün iradeli ve bağışlayıcıdır."[1204] Kur'an-ı Kerim, Allahu Teala'nın güzel isimlerinin ve yüce sıfatlarının bilinmesini imanın kökleşmesindeki en büyük sebep olarak beyan etmiştir. Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

"En güzel isimler Allah'ındır. Öyleyse O'na bunlarla dua edin. O'nun isimleri konusunda eğriliğe sapanları bırakın. Onlar, yaptıklarının cezalarını göreceklerdir."[1205]

"De ki: İster Allah deyin, ister Rahman deyin. Hangisini derseniz deyin; en güzel isimler O'nun içindir."[1206] Buhârî ve Müslimde Rasulullah (sav)'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

"Muhakkak ki Allah'ın donsan dokuz ismi vardır. Kim onları sayarsa cennete girer."[1207] Yani; kim onları ezberler, manalarını idrak eder, manalarına inanır ve onlarla Allah'a ibadet ederse cennete girer, demektir. Zira cennete mü'minlerden başkası giremez.[1208]

Bu ilmin ehemmiyetini bildirmek üzere Ali b. Ebî Talib (ra) şöyle demiştir:

"Ey ilim talebesi, Alimin üç alameti vardır. Allah'ı bilmesi, Allah'ın sevdiklerini sevmesi ve Allah'ın kötü gördüklerini kötü görmesi."[1209] Allahu Teala'yı vasf ederken de şöyle demiştir:

"O her zamanı ve her mekanı bilir. Eşyayı herhangi bir şeyden yaratmamıştır. Ya da ondan önceki bir şeyi örnek alarak yaratmamıştır. Yarattığını yaratmış ve vücuda getirmiştir. Onlar en güzel şekilleri vermiştir. O tek başına yüce olandır. Hiçbir şey O'ndan müstağni kalamaz. İbadet edenlerin ibadeti O'na fayda vermez. Dua edenlere icabeti seridir. Göklerdeki ve yerdeki melekler O'na itaatkârdır. Toprak altındaki ölülerin hallerini, yeryüzünde gezip dolaşanları bildiği gibi bilir. En yüce semalarda neler olduğunu, arzın en alt nokta-

---

1203 Muhammed 19
1204 Fâtır 28
1205 A'râf 180
1206 Isra 110
1207 Buhârî 6410
1208 Et Tevzîh Ve2l Beyân 41
1209 Tarihu'l Yakûbî 2/207; Menhecü Ali 91

larında neler olduğunu bildiği gibi bilir. İlmi her şeyi kuşatmıştır. Ne sesler O'nu hayrete düşürür, ne konuşulan diller aciz bırakır...Tedbir sahibi O'dur, her şeyi görür. İşlerin akıbetini en iyi bilendir. Diridir, Zâtı ile kaimdir.... Onun sıfatları herhangi bir şeye benzetilmekten münezzehtir.[1210]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'a bir Yahudi geldi ve sordu:

"Rabbimiz ne zaman vücuda geldi" dedi. Bu sual üzerine Ali b. Ebî Talib (ra)'ın yüzünün rengi değişti ve;

"O vücuda geldi diye bir şey yok. O her daim vardı. Sonradan var oldu diye bir şey yok. O, keyfiyetsiz olarak vardı. O zamandan münezzehtir. Herhangi bir gaye için var değildir. Her gayenin gayesi O'dur." dedi. Bu cevap üzerine Yahudi müslüman oldu.[1211] Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Rasulullah (sav)'den Allahu Teala'nın sıfatları hakkında şunu nakletmektedir:

"Muhakkak ki Allah nezaket sahibidir. Nezaketi sever. Nezaket üzere verdiğini kabalık üzerine vermez."[1212]

Allahu Teala'nın isimlerini ve sıfatlarını tanımak, manalarını düşünmek ve onlara iman etmek kulun Allah'a karşı muhabbetini ve tazimini artırır. Bu sebeple kul O'nun emir ve nehiylerine icabet eder. Sıkıntı anında O'na sığınır, O'ndan ister.[1213]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın İnsanlara, Şükrü Gerektiren Nimetleri Tarif Etmesi

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) kullara Allahu Teala'yı ve O'nun nimetlerini hatırlatıyor, şöyle diyordu:

"Ey Allah'ın kulları, Allah'tan sakının. Öyle Allah ki O, size faydalı örnekler sundu, ecellerinizi tayin etti, size işiten kulaklar, gören gözler ve arz edilenleri idrak edip anlayan kalpler verdi. Size belli bir suret ve belli bir süre verdi. Allahu Teala sizleri boşa yaratmadı. Sizleri umursamazlık etmedi. Bilakis sizlere bol bol nimetler ihsan etti. Sizleri en büyük desteklerle destekledi. Sizi sayılamayacak kadar çok nimetlerle kuşattı. İyi ya da kötü günde sizi her daim murakabe etti. Binaenaleyh Allah'tan korkun ey Allah'ın kulları. Ciddiyetle isteyin. Amele yönelin. Hevesleri ve lezzetleri gideren şeylere yönelin."[1214] Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) insanları, nimetlere şükretmek sebebiyle Allah'a yaklaşmaya teşvik etmekte ve onları nimetlere meyletmekten de sakındırmaktadır. O şöyle diyordu:

1210 Hilyetü'l Evliya 1/73
1211 Tarihu'l Hulefa, Suyûtî 206
1212 Müsned-i Ahmed 2/173 Ahmed Şakir, İsnadı hasendir, demiştir.
1213 Menhecü Ali 92
1214 Hilye 1/78; Sıfetü's Safve 1/328

"Eğer sizde Allah'a karşı ümit hasıl olursa Allah'a şükredin ve ayrıca O'ndan korkun. Eğer Korku hasıl olursa Allah'ı zikredin ve ayrıca O'na ümit besleyin. Muhakkak ki Allah müslümanlara cenneti vaad etmiş, şükredenlere de ziyadeyi (Cemalullah'ı) vaad etmiştir.[1215] Mü'minlerin Emiri Ali (ra) insanları kendi nefislerini tefekküre davet etmiş ve

"Nefsini bilen Rabbini bilir." demiştir.[1216] Nitekim Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

"Kendi nefislerinizde de öyle. Görmüyor musunuz?"[1217]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın Cahiliye Eserlerini Yok Etmedeki Hırsı

Ali b. Ebî Talib (ra) anlatıyor:

Rasulullah (sav) bir cenazedeydi.

"Sizden kim şimdi Medine'ye gider de orada kırılmadık bir put, düzlenmedik bir mezar ve silinmedik bir suret bırakmaz." buyurdu. Ben

"Ben giderim ya Rasulallah" dedim. Gittim, döndükten sonra;

"Ya Rasulallah, kırılmadık bir put, düzlenmedik bir mezar ve silinmedik bir suret bırakmadım." dedim. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Kim bu şeylerden birini yapmaya dönerse Muhammed'e indirileni inkar etmiş olur." buyurdu.[1218] Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Ebu'l Heyyâc el Esedî'yi gönderdiğinde ona;

"Rasulullah (sav)'in beni gönderdiği şey için seni gönderiyorum. Hiçbir heykeli ve hiçbir yükseltilen kabri ayakta bırakma." dedi. O, kabirlerin ibret ve dua yeri olduğunu biliyordu. Onun dışında şeylerin orada olmasını istemiyordu. Kendisi de çok defa kabirleri ziyaret ediyordu. Bir defasında kabir başında;

"Ey kabir ahalisi, bize haberlerinizi anlatın. Sizin bu yandaki haberlerinizi anlatacak olursak; hanımlarınız evlendi, mallarınız taksim edildi, evlerinize başkaları yerleşti." dedi. Sonra da yanındakilere;

"Vallahi, eğer konuşsalar 'Takvadan daha hayırlı bir şey görmedik.' diyeceklerdi." demiştir.[1219] Mü'minlerin Emiri Ali (ra) tevhidi korumaya son derece ehemmiyet veriyordu. Kabirlerin mescit edinilmesini istemiyor ve bundan sakındırıyordu. Fitneye sebebiyet verebilir ve iş ölülere ibadete kadar varabilir endişesiyle bundan sakındırıyordu. O bu işleri yapanları insanların en şerlileri olarak vasıflandırıyordu. Şöyle diyordu:

1215 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/309
1216 Menhecü Ali 96
1217 Zâriyât 21
1218 Müsned-i Ahmed 2/87
1219 El İstizkâr 1/234

"İnsanların en şerlileri kabirleri mescit edinenlerdir."[1220] Tabii ki bunu Rasulullah (sav)'e mutabaat icabı yapıyordu. Rasulullah (sav) bu hususta;

"Peygamberlerinin kabirlerini mescit edinen topluma Allah şiddetle gazaplanmıştır." buyurmuştur.[1221] Yine;

"Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Benim kabrimi de bayram yerine çevirmeyin. Bana salât (ü selam) getirin. Zira sizin salâtınız her nerede olursanız olun bana ulaşır." buyurmuştur.[1222] Yine bu ümmet Hıristiyanların düştüğü duruma düşmesin diye;

"Hakkımda, Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'ya yaptıkları aşırı övgülerde bulunmayın. Şurası muhakkak ki ben bir kulum. Benim için "Allah'ın kulu ve elçisi" deyin." buyurmuştur.[1223]

İşte Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) tevhide davet etmiş ve şirk ve sebepleriyle savaşmıştır. Onun;

"Kul ancak Rabbine umut bağlasın ve ancak günahından korksun."[1224] sözü ne kadar da güzel bir söz. Yine onun Ebu'l Heyyâc'a söylediği;

"Rasulullah (sav)'in beni gönderdiği şey için seni gönderiyorum. Hiçbir heykeli ve hiçbir yükseltilen kabri ayakta bırakma."[1225] Sözü ne kadar güzel bir söz.

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın Yıldızlara İnanan Kişilerin İtikadının Bozukluğunu Bildirmesi

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) haricilere karşı savaşmak üzere harekete geçtiğinde önüne bir müneccim çıktı ve;

"Ey Mü'minlerin Emiri, sefere çıkma. Zira ay akrep burcunda. Ay akrep burcunda iken sefere çıkacak olursan orduların hezimete uğrar." dedi. Bunun üzerine Ali (ra);

"Ben Allah'a güvenerek ve O'na tevekkül ederek ve seni yalanlayarak sefere çıkıyorum." dedi. Sefere çıktı ve bu sefer çok hayırlı oldu. Haricilerin tamamı katledildi.[1226] Bir rivayette şöyle nakledilmiştir:

Ali, Nehrevân işini bitirince Allah'a hamd ü senalar etti. Sonra da

"Şayet o müneccimin dediği saatte sefere çıksaydık cahiller 'Müneccimin dediği saatte hareket etti ve zaferi kazandı.' diyeceklerdi." dedi.[1227]

1220 Musannef, Abdurrezzak 1/405; Kenzu'l Ummâl 22522
1221 Fethu'l Bârî 4/376 İsnadı hasendir.
1222 A,g,e. 4/376 İsnadı hasendir.
1223 Buhârî 3345
1224 Fetavâ 8/101
1225 Müslim 2/666
1226 Mecmûu'l Fetâvâ 35/179; El Bidâye Ve'n Nihâye 7/288
1227 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/288

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'m, ashabını müneccimin batıl itikadından kurtarmak için gösterdiği gayrete bir bakın. Haricilere karşı yaptığı bu büyük savaş sonrası neticenin meşguliyeti ona bu müneccimin söylediğini unutturamadı. Savaşın bitiminden sonraki en münasip zamanda bu batıl itikadın bozukluğunu beyan etti.[1228]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın, Kendisi Hakkında Ulûhiyyet Davası Güdenleri Ateşte Yakması

Abdullah b. Şerîk el Âmirî babasından naklediyor:

Ali'ye "Burada mescidin kapısı önünde bir topluluk var, senin onların Rabbi olduğunu iddia ediyorlar." denildi. Bunun üzerine Ali onları çağırdı ve;

"Size yazıklar olsun. Ne söylüyorsunuz?" dedi. Onlar;

"Sen bizim Rabbimizsin, yaratıcımızsın, rızık vericimizsin." dediler. Hz. Ali;

"Size yazıklar olsun! Ben de sizin gibi bir kulum. Sizin yediğiniz gibi yemek yiyor, sizin içtiğiniz gibi içiyorum. Eğer Allah'a itaat edersem İnşaallah beni mükafatlandırır. Eğer O'na isyan ederse bana azap etmesinden korkarım. Dolayısıyla Allah'tan korkun ve O'na dönün." dedi. Onlar bundan kaçındılar. Ertesi gün olunca tekrar geldiler. Kanber geldi ve;

"Vallahi tekrar geldiler ve aynı sözleri söylüyorlar." dedi. Bunun üzerine Ali (ra);

"Onları çağır." dedi. Gelince yine aynı şeyleri söylediler. Üçüncü gün olunca Ali (ra);

"Eğer aynı şeyleri tekrar söylerseniz sizi çok şiddetli bir şekilde cezalandıracağım." dedi. Onlar yine kaçındılar. Onlar için mescit ile ev arasında kuyu kazıldı ve içi ateşle doldurudu. Ali

"Ya bu sözünüzden dönersiniz ya da sizi buraya atarım." dedi. Yine kabul etmediler. Bunun üzerine Ali onları o kuyunun içine attı. Tamamen yandıktan sonra Ali şu şiiri söyledi:

Muhakkak ki ben bu işi kötü gördüğümde
Ateşimi yaktım ve Kanber'i çağırdım[1229]

Buhârî de bu yakma işini İkrime'den nakletmiştir. İkrime anlatıyor:

"Ali (ra) zındıkları getirdi ve yaktı. Bu İbni Abbas'a ulaşınca o;

"Ben olsaydım yakmazdım. Zira Rasulullah (sav) bundan men etmiştir.

1228 Menhecü Ali 329

1229 Fethu'l Bârî 12/270 Senedi hasendir.

"Allah'ın azabıyla azap etmeyin." buyurmuştur. Rasulullah (sav)'in "Dinini değiştireni öldürün." Emri üzere onları öldürürdüm." demiştir.[1230] İbni Teymiye bu hususta şöyle demiştir:

"Ali (ra) ona ulûhiyyet nispet eden İmamiyye'lerin çoğunu yaktığı sabittir."[1231]

Sebeiyye fırkası mensuplarının yakılması hususunda İbni Abbas (ra)nın görüşü Ali (ra)'ın görüşüne uymuyordu. O şöyle diyordu:

"Ben olsaydım yakmazdım. Zira Rasulullah (sav) bundan men etmiştir. "Allah'ın azabıyla azap etmeyin." buyurmuştur. Rasulullah (sav)'in "Dinini değiştireni öldürün." emri üzere onları öldürürdüm." demiştir.[1232] İbni Hacer de şöyle demiştir:

"İbni Abbas (ra)'ın bu hadisi bizzat Rasulullah (sav)'den ya da sahabeden birinden işitmesi muhtemeldir."

Ebu Davud'un rivayetinde şu ilave vardır. Onun bu sözü Ali'ye ulaşınca;

"İbni Abbas'ın vay anasına!" demiştir.[1233] Bu söz onun itirazına katılmadığı ve bu nehyin tenzih için olduğunu düşündüğü ihtimalini içermektedir.[1234] Bu yakma işinde selef ikiye ayrılmıştır: Ömer ve İbni Abbas bunu mekruh görmüştür. Bazıları küfür, savaş ya da kısas sebebiyle de olsa bunu haram addetmiştir. Ali, Halid b. Velid ve daha başkaları ise bunu caiz görmüştür. Mühelleb şöyle diyor:

"Bu nehiy haram kılan nehiy değildir. Tevazu yollu söylenmiş bir sözdür. Sahabenin bunu uygulaması cevazına delalet eder. Rasulullah (sav) de Urenîlerin gözlerini kızgın demirle çıkarmıştı. Ebubekir de isyancıları sahabenin gözü önünde yakmıştı. Halid b. Velid dinden dönen bazı kişileri yakmıştı. Medine alimlerinin ekserisi kalelerin ve gemilerin ahalisiyle birlikte yıkılmasına cevaz vermiştir. Sevrî ve Evzâî'nin görüşü de budur. İbnu'l Münîr ve diğerleri şöyle demiştir:

"Cevazını söyleyenlerin delilleri yoktur. Çünkü Urenîlere ya kısas uygulanmıştı ya da daha evvel geçtiği üzere bu nesh edilmiştir. Sahabeden bir kısmının tecvizi diğer bir kısmının yasaklamasına ters düşmektedir. Kalelere ve gemilere yapılan hücumlar da zaruret olduğu için mübahtır.[1235] İbnu'l Kayyım da şöyle diyor:

"Ebubekir Sıddîk (ra) lûtîleri yakmış ve ahiretten önce onları azapla cezalandırmıştır. Ashabımız da "Devlet reisi Lûtîyi yakarak cezalandırmayı uygun görürse yakabilir." demişlerdir. Halid b. Velid (ra) halife Ebubekir Sıddîk

---

1230 Buhârî 4/279
1231 El Fetâvâ 28/474; Minhâcü's Sünne 5/12
1232 Buhârî 4/279
1233 Sünen-i Ebî Davud 4/520 Elbânî hadis sahihtir, demiştir.
1234 Fethu'l Bârî 12/271
1235 A.g.e. 6/150

(ra)'a Arap köylerinden birinde Lût kavminin yaptığı işi yapan bir adam bulduğunu yazdı. Bunun üzerine Ebubekir (ra) Rasulullah (sav)'in ashabını topladı,onlarla istişare etti. Ali (ra) da onlar arasındaydı. Ali (ra)'ın reyi en şiddetli olanıydı;

"Bu, tek bir ümmetin işlediği günahtır. Allahu Teala'nın onlara ne muamele ettiğini biliyorsunuz. Buna göre ben onun ateşte yakılması görüşündeyim." dedi. Bunun üzerine Ebubekir (ra) Halid b. Velid (ra)'a onu yakmalarını emretti. Abdullah b. Zübeyr hilafeti döneminde onların yaktırdı. Daha sonra da Hişam b. Abdülmelik onları yaktırdı.[1236]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'a Göre Kalpteki İmanın Başlangıcının Keyfiyeti

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) şöyle diyor:

"İman, kalpte beyaz bir halde görünür. Kulun imanı arttıkça kalbindeki beyazlık da artar. Kulun nifakı arttıkça kalbindeki karalık da artar. Nifak kulda kemale ulaşırsa kalp kapkara olur. Allah'a and olsun ki, mü'min kulun kalbini yarıp baksanız onun bembeyaz olduğunu görürsünüz. Münafık ve kafirin de kalbini yarıp baksanız onun da kapkara olduğunu görürsünüz."[1237]

Ehli sünnet alimlerin imanın hakikatini beyan etmişler, demişler ki;

İman; kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve organlarla amel etmektir. Yani; İman; itikat, söz ve fiildir. Bu üçü imanın hakikatidir. Alimler bunu ifade etmişler ve bu hususta çok sayıda ayeti ve hadisi delil getirmişlerdir. Ayeti kerimede şöyle buyurulmuştur:

"Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, O'nun ayetleri okunduğunda imanlarını arttırır ve yalnızca Rablerine tevekkül ederler. Onlar ki, namazı gereği gibi kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yoluna harcarlar. İşte gerçek mü'minler bunlardır."[1238]

Bu ayetler imanın kalp ile tasdik ve organlarla amel olduğunu göstermektedir. Bütün bunlar iman olarak kabul edilmiştir. İman kasr edatıyla bunlara tahsis edilmiştir. Mü'minler bu sıfatlarla tanınmışlardır. "İşte gerçek mü'minler bunlardır." İbaresiyle bu sabitlenmiştir. Bu sıfatlar içindeki ameller de namazın kılınması ve Allah yolunda infak edilmesidir.[1239]

Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"İman yetmiş küsur şubedir. Onun en üstünü Lailahe illellah sözüdür. En düşüğü ise yoldan eziyet veren şeylerin giderilmesidir. Haya da imandan bir şube-

1236 Et Turuk el Hükmiye 22,23
1237 El Fetâvâ 7/191
1238 Enfâl 2-4
1239 Tebsîrü'l Müminin 188

dir."[1240] Şehadet, sözdür; yoldan eza veren şeyleri gidermek ise ameldir. Haya da ahlaktır. Bütün bunlar imanın şubeleri olarak gösterilmiştir. İmam Buhârî sahihinde şöyle diyor:

"İman; söz ve ameldir. Artar ve azalır. Allah için sevmek ve Allah için buğz etmek imandandır. Ömer b. Abdülaziz şöyle diyor:

"İmanın, farzları, kuralları, sınırları ve sünnetleri vardır. Bunları tamamlayan kişinin imanı kemale erer. Tamamlamayan kişinin imanı noksan olur."[1241]

Mü'minlerin Emirine sorulduğunda o şöyle cevap vermiştir:

"İman, dört sütun üzerinde durmaktadır. Sabır, yakin, adalet ve cihad. Sabrın dört şubesi vardır. Şevk, korku, zühd ve murakabe. Cennete karşı şevk duyan kişi şehvetlerden uzaklaşır. Cehennemden korkan kişi haramlardan kaçar. Dünyaya karşı zahid olan musibetleri hafife alır. Ölümü gözeten de hayır işlere koşar. Yakinin dört şubesi vardır. Basiret nuruyla bakmak, hikmeti tanımak, ibret almak ve öncekilerin sünneti. Basiret nuruyla bakan hikmeti müşahede eder. Hikmeti müşahede eden ibret alır, İbret alan da sanki öncekiler arasında yaşıyormuş gibi olur. Adaletin dört şubesi vardır. Anlayışın artması, ilmin derinleşmesi, hikmetlerin çiçeklenmesi ve hilmin kökleşmesi. Anlayan kişi ilimde derinleşir. İlimde derinleşen hikmet içeren şeyler sadır olur. Kim de hilm sahibi olursa ifrata düşmez, insanlar arasında övülerek yaşar. Cihadın da dört şubesi vardır. İyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak, her yerde dürüst olmak ve fasıkları sevmemek. Kim iyiliği emrederse mü'minleri destek vermiş olur. Kim kötülükten sakındırırsa münafıkların burnunu sürtmüş olur. Kim her yerde dürüst olursa üzerindeki hakları yerine getirmiş olur. Kim de fasıklara Allah için buğz ederse Allah da kıyamet gününde ondan razı olur."[1242] Orada şöyle demektedir:

"Takva; Celil (olan Allah)tan korkmak, Tenzil (Kur'an) ile amel etmek, kalil (az) olana kanaat etmek ve rahil (dünyadan göçüş) gününe hazırlıktır."[1243] Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın insanları takvaya teşvik etmesinin fertler ve toplum üzerinde eserleri görülüyordu. Onlardan bazıları şunlardı:

Allahu Teala onları sever:

"Muhakkak ki Allah muttakileri sever."[1244]

Allah ile beraber olur:

"Muhakkak ki Allah takva sahipleri ve ihsan sahipleri ile beraberdir."[1245]

Kur'an'dan istifade eder:

1240 Müslim 1/63
1241 Buhârî 1/9
1242 Nehcü'l Belâga 667,668
1243 Ferâidü'l Kelam 334
1244 Tevbe 4
1245 Nahl 128

"Bu kitapta hiçbir şüphe yoktur. Bu muttakiler için hidayet kaynağıdır."[1246]

Şeytan ve vesvesesinden muhafaza olur:

"Allah'tan korkanlar şeytandan gelen bir dürtmeye bir kışkırtmaya uğradıklarında, Allah'ın uyarılarını hatırlar ve hemen gerçeği görürler."[1247]

Korku ve hüzün ortadan kalkar:

"Kim korkup-sakınırsa ve (davranışlarını) düzeltirse işte onlar için korku yoktur, onlar mahzun olmayacaklardır."[1248]

Amellerin kabul olunması:

"Allah ancak muttakilerden kabul eder."[1249]

Zorluktan sonra kolaylık, darlıktan sonra genişlik hasıl olur:

"Kim Allah'tan hakkıyla sakınırsa Allah ona bir çıkış yolu verir."[1250]

"Kadınlarınızdan adetten kesilmiş olanların iddeti hususunda eğer şüphe ederseniz üç aydır. Henüz adet görmemiş olanlar da böyle. Gebe kadınların süresi ise; yüklerini doğurmalarıdır. Kim, Allah'tan korkarsa; O, işinde bir kolaylık halk eder."[1251]

Feraset, hikmet ve nur sahibi olur:

"Ey iman edenler, eğer Allah'tan hakkıyla sakınırsanız O size (hakkı batıldan ayırabileceğiniz) bir nur bir anlayış verir."[1252]

Cennete girer:

"Rabbinizin mağfiretine ve genişliği göklerle yer arası kadar olan cennete koşun. O, takva sahipleri için hazırlanmıştır."[1253]

Cehennemden kurtulur:

"Sonra, takva sahiplerini kurtarırız ve zulme sapanları diz üstü çökmüş olarak bırakıveririz."[1254]

Kıyamet gününde yüksek makamlara sahip olur:

"Halbuki takva sahibi olan o mü'minler, kıyamet günü onların üstündedir. Allah dilediğine hesapsız rızık verir."[1255]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) Nezdinde Kader ve Kaza

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) şöyle diyor:

1246 Bakara 2
1247 A'râf 201
1248 A'râf 35
1249 Mâide 27
1250 Talak 2
1251 Talak 4
1252 Enfâl 29
1253 Âl-i İmrân 133
1254 Meryem 72
1255 Bakara 212

"Gökyüzünde hükmedilmedikçe yeryüzünde herhangi bir şey vuku bulmaz. Hiç kimse yoktur ki onun için onu koruyan iki melek görevlendirilmesin. Kaderi gelince onlar geri çekilirler ve onu kaderiyle baş başa bırakırlar. Allahu Teala benim üzerime korunaklı bir kalkan konulmuş olsa da ecelim gelince bu üzerimden kalkar. Kişi, ele geçenin geçmemesinin, geçmeyenin de geçmesinin mümkün olmadığına yakinen inanmadıkça imanın tadını alamaz.[1256]

Allahu Teala Çok Sayıdaki Kullarını Nasıl Hesaba Çekecek?

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) a;

"Allahu Teala çok sayıdaki kullarını nasıl hesaba çekecek?" diye soruldu. Bunun üzerine o;

"Onları nasıl rızıklandırıyorsa öyle." dedi.[1257]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın Bir Hutbesi ve Bu Hutbenin Tahlili

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) insanları hemen her gün doğruya ve güzele doğru yönlendiriyordu. Cuma günleri hassaten bunu yapıyordu. Minbere çıkıyor ve insanları irşad ediyordu. Tarih onun çok sayıda hutbesini kaydetmiştir. Onun hutbelerinden bir nebze burada arz edelim. O şöyle diyor:

"Bundan sonra; Dünya yüzünü döndü gidiyor,sizinle vedalaşıyor, ahiret ise yöneldi ve uç gösterdi. Bu gün yarışa hazırlanma günü, yarın ise yarış günüdür. Dikkat edin! Siz habire planlar yapıyorsunuz, ancak bu emelin arkasında ecel var. Kim bu dünya hayatında kusur eder de o şekilde ecel kapıya gelirse hüsrana uğramış demektir. Dikkat edin! Allah için şevkle amel edin. Korkuyla nasıl ibadet ediyorsanız öyle. Talibi uyuyan cennet gibisini görmedim. Kaçanı uyuyan cehennem gibisini de görmedim. Hakkın fayda vermediği kişiye batıl zarar verir. Hidayetin yola sokamadığı kişiyi dalalet yoldan çıkarır. Dikkat edin! Yola çıkmakla emr olundunuz, azık toplamanız size söylendi. Agâh olun! Ey insanlar, dünya size arz edilmiş. Ondan iyi de yiyor, kötü de. Ahiret ise vaad edilmiştir bir gerçektir. Orada kadir olan Allah hükmeder. Dikkat edin! Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size fuhşu emreder. Allah ise mağfireti ve fazlı vaad etmekte. Allah her şeyi ihata edendir, her şeyi bilendir. Ey insanlar, güzel ameller işleyin ki işin sonunda korunabilesiniz. Allah kendisine itaat edenlere cenneti vaad etti. Asi olanlara da cehennemi hazırladı. O öyle bir ateştir ki oranın homurtusu kesilmez, orada kalanların kurtuluşu olmaz, orada azap görenleri barındıran bulunmaz, Oranın harareti oldukça şiddetlidir. Dibi derindir. Oranın içeceği de irindir."[1258]

1256 Hayatü's Sahabe, Kandehlevî 3/305; Ferâidü'l Kelam 348

1257 Edebü'd Dünya Ve'd Din 26; Ferâidü'l Kelam 339

1258 El Bidâye Ve'n Nihâye 8/7

Alıntı yaptığımız bu metin üzerinde düşündüğümüzde dinleyiciler üzerinde şu tesirleri icra ettiğini söyleyebiliriz:

1- Onun imanından kaynaklanan bu sözler, yanan bir kor gibi. Bu sözler onun duygularını ve halini ortaya koyuyor. O, ne söylüyorsa onu dinleyen kulaklar derhal onu kapıyor ve onu sindirecek kalplere ulaştırıyor.

2- Lafızlar, kolay, anlaşılır, akıcı ve tatlı. İbare oldukça açık. Cümleler kısa. Bu da dinleyenlerin manayı rahat bir şekilde anlamasını sağlıyor.

3- Karşılıklı manaların kullanılması ibarenin açıklığını ve dinleyici üzerindeki etkisini artırıyor. "Dünya yüzünü döndü gidiyor, ahiret yöneldi ve uç gösterdi." sözü ve yine "Talib'i uyuyan cennet gibisini görmedim. Kaçanı uyuyan cehennem gibisini de görmedim." sözü buna misal verilebilir.

4- Kur'an'dan yapılan iktibaslar. "Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size fuhşu emreder. Allah ise mağfireti ve fazlı vaad ediyor. Allah (rahmetiyle) geniş olandır, (her şeyi) bilendir." sözü;

"Şeytan, sizi fakirlikle korkutur ve size fuhşu emreder. Allah ise bağışlama ve bol ihsan (fazl) vaad ediyor. Allah (rahmetiyle) geniş olandır, bilendir."[1259] ayetinden iktibas edilmiştir.

5- Bu hutbede Kur'an-ı Kerim'in ve Rasulullah (sav)'in kelamının şiddetli etkisi görülmekte. Yine bu hutbe vakıa ile ve beşeri hayat ile tam bir uyum içinde. Manalar, kapsamlı ve içerikli. Lafızlar özenle seçilmiş ve cümleler dikkatle oluşturulmuş. Kısa ve özlü ifadeler kullanılmış. Bu hutbe Hz. Ali'nin dini ve edebi şahsiyetini tam manasıyla göstermekte. Bu hutbe, hutbe sahibinin şahsiyetini, idrakini, ifade kabiliyetini ve düşüncesini ortaya koymakta. Bu hutbe bu hususta Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın geldiği noktayı göstermektedir. Bu hutbe onun ruh derinliğine, kalp safiyetine ve sahip olduğu hikmete delalet etmektedir. Bu meziyetlere o, imanı ve takvası sebebiyle nail oldu. Rabbine bağlılığı ve rızasını kazanma hırsı sebebiyle nail oldu. İşte bütün bunlar onu bu yüksek makama ulaştırdı. İşte bu sebeple o, edebiyat dünyasında söz ustası, edebiyat önderi oldu. Adalet sahibi, zahit bir imam olduğu gibi, tecrübe sahibi iş bilir bir komutan olduğu gibi, rakip tanımaz bir harp savaşçısı olduğu gibi. Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) çeşitli münasebetlerle insanlara nasihat ediyor, sadece Cuma günleri ile iktifa etmiyordu. Bir defasında cenaze teşyi edilmiş, meyyit lahde konulmuştu. Sahipleri yüksek sesle ağlıyorlardı. O;

"Ne ağlıyorsunuz? Allah'a and olsun ki onlar meyyitlerinin gördüklerini görmüş olsaydılar meyyitlerinden geçer kendi dertlerine düşerlerdi. Ölüm tekrar tekrar onlara gelecek, sonra da onlardan kimse kalmayacak. Ey Allah'ın kulları, Allah'tan korkun. Talebinizde ciddi olun. Amele sarılın. Lezzetleri gideren ölümü düşünün. Zira dünyanın nimetleri kalıcı değil. Onun felaketlerinden ve aldatmasından emin olunmaz. Ey Allah'ın kulları ibret alın. Ayet ve ha-

---

1259 Bakara 268

dislerden ibret alın. Tehditler sizi durdursun, nasihatler size fayda versin. Ölümün pençesinin sizi yakaladığını, toprak yurdun (kabir) sizi bağrına bastığını, sûrun nefhası ile ansızın olacakların olduğunu, kabirlerin yarıldığını, mahşere sevkıyatın başladığını,hesap yerine varıldığını, Cebbâr olan Allah'ın kudretinin her şeyi ihata ettiğini, her nefis ile birlikte o nefsi mahşere sevk eden bir sevk edicinin olduğunu ve işlediği her bir ameli haber veren şahitler olacağını bir düşünün. *"Yeryüzü Rabbinin nuruyla aydınlanır, kitap açılır, peygamberler ve şahitler getirilir ve onlara haksızlık yapılmadan, aralarında adaletle hüküm verilir."*[1260]

O günde yerler sarsılır, münadi nida eder, buluşma günüdür o gün, ayaklar birbirine dolanır, güneş dürülür, vahşi hayvanlar bir araya toplanırlar, her yer haşir mevkiidir, sırlar açığa çıkar, şerliler helak olur, yürekler ağza gelir.[1261]

Bu nasihatin icra ettiği tesir noktalarından bir kısmını arz edelim:

1- Nasihat yerli yerinde ifade edilmiştir. Nasihat cenaze teşyii münasebetiyle söylenmiştir. Bu vakitlerde nefisler, ölüm ve ahiret konuları hakkında zikredilenleri almaya daha çok hazırdırlar.

2- İfade beliğdir. Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın nasihatleri beliğ üslubuyla temayüz etmiş ve kalplere tesir etmiştir. Belagat yönü ile ilgili olarak bu nasihatte şunlar vardır:

a- İstiare: "Ölümün pençesinin sizi yakaladığını" sözünde ölüm pençeli vahşi bir hayvana benzetilmiştir. Burada teşbih olunan şey hazf edilmiş ve onun ayrılmaz vasfı –ki o pençedir- zikredilmiştir.

b- Kelimeler ard arda kafiyeli olarak kullanılmıştır. Mesela; "neîmuha ve fecâiuha", "hâilun ve mâilun" kelimelerinde olduğu gibi.

c- İnşaî[1262] kipler kullanılmıştır. Hutbenin neredeyse tamamında bu kipte sözler kullanılmıştır. Mesela; "Ne ağlıyorsunuz?" sözü soru cümlesidir. "Ey Allah'ın kulları" sözü nidadır. "İbret alın, faydalanın, ciddi olun, amele sarılın" gibi cümleler emir cümlesidir.

d- Lafızlar akıcıdır. Hemen her lafız buna delalet etmektedir. Hutbenin hiçbir yerinde ifade zayıflığı bulunmamaktadır.

3- Manalar Kur'an-ı Kerim'e dayanmaktadır. Onun ikna ve irşad tarzı bu idi. Mesela; "Her nefis ile birlikte o nefsi mahşere sevk eden bir sevk edicinin olduğunu ve işlediği her bir ameli haber veren şahitler olacağını bir düşünün" sözü *"Herkes, yanında bir sürücü ve bir de şahitle beraber gelir."*[1263] ayetinden alınmıştır.

4- Kıyamet gününe ait merhalelerle korkutma yapılmıştır. Mesela; "Sûrun

---

1260 Zümer 69

1261 Hilyetü'l Evliya, Ebu Nuaym 1/78; Sıfetü's Safve 1/328

1262 İnşaî; Doğrulanma ya da yalanlanma ihtimali olmayan söz.

1263 Kaf 21

nefhası ile ansızın olacakların olduğunu, kabirlerin yarıldığını, mahşere sevkıyatın başladığını,hesap yerine varıldığını, Cebbâr olan Allah'ın kudretinin her şeyi ihata ettiğini" denilmiştir. Bütün bular kıyamet gününde vuku bulacak şeylerdir.

5- İkna gücü. Ölümün zikredilmesi ve burada dünyadan göçüşün ve ahiretin gelişinin zikri ikna edici bir usuldür.

6- Gelecekte vuku bulacak bir hadiseyi tasvir etmek suretiyle zihinlerde canlandırmaktadır. Bu canlandırma sayesinde bu tasviri işiten kişi sanki o hadiseye bakıyormuş gibi olur. "Ölümün pençesinin sizi yakaladığını, toprak yurdun (kabir) sizi bağrına bastığını, sûrun nefhası ile ansızın olacakların olduğunu" sözü buna misaldir.

7- İbaredeki kolaylık işiteni kendine çekiyor ve nefret ettirmiyor.[1264]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'m hutbelerinden bir numune arz ettik. Onun hutbeleri insanlar tarafından biliniyor, kalplerin ve nefislerin terbiyesinde de oldukça etkili oluyordu.

HZ. ALİ VE ŞİİR

Bize ulaşan haberler Hulefa-i Raşidin dönemindeki şiir faaliyetlerinin son derece hareketli olduğunu göstermektedir. Malumdur ki edebiyat kitapları bizlere sika raviler tarafından nakledilmemiştir. Rasulullah (sav) zamanında söylenen ve hadis kitapları vasıtasıyla bizlere nakledilen bazı şiirler dışında Hulefa-i Raşidine, sahabenin tümüne ve tabiine nispet edilen şiirlerin kaynağı bu kitaplardır.[1265] Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) zamanındaki şiire ve şairlere dair müracaat kaynakları edebiyat kitaplarıdır. Bu kitaplar şiir cihetiyle oldukça zengindir. Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın şiire karşı tavrı kendisinden önce hilafete geçenlerin durumundan aşağı değildir. Onların tamamı Allah'ın kitabından ve O'nun Rasulünün sünnetinden bol bol istifade ediyorlardı.

Hz. Ali yüksek manalar içeren ve hakikati bildiren şiirleri huzurunda söyleyen kişileri dinliyor, şiir hoşuna giderse o kişiye ihsanda da bulunuyordu. Nitekim bir bedevinin onun huzuruna girdiğini ve şu şiiri okuduğunu daha önce nakletmiştik:

Bana güzelliği gidecek bir elbise giydirdin

Ben de sana güzel övgüler giydireceğim

Hz. Ali'nin şiir hususunda üstün görüşler serd etmiştir. Hatta onun koyduğu ölçüler günümüzde hâlâ kullanılmaktadır. O şöyle diyordu:

"Şiir sözün terazidir." Yani; şiirde öyle bir hususiyet vardır ki onu kulla-

1264 Menhecü Ali 145

1265 El Medinetü'n Nebeviyye 2/98

nan ehil kişiler onunla sözün iyisini kötüsünden ayırırlar.[1266] Mü'minlerin Emirinin şairliğine gelince; Ona nispet edilen şiirlerin bir çoğunun ona aidiyetinde ihtilaf edilmiştir. Bu ihtilaf onun şiirlerinin azlığını göstermez. O, edebi sahada öncekileri de sonrakileri de geride bırakarak imam olmuştur. Görünen o ki onun nezdinde şiir söylemek gaye değildi. Onun siyasi hayatı ve büyük hadiselere katılması şiir sanatına ve şiir rivayetine yönelmesine imkan vermiyordu. Buna rağmen ona ait olduğu söylenen çok sayıda şiir vardır. Çok sayıda kasideyi ve beyitleri içeren bir divan da ona nispet edilmiştir. O divan da irticalen söylenmiş çok sayıda söz ve yüksek malalar içeren çok sayıda görüş mevcuttur. Bazı kasidelerin ona nispet edilmesine ilk defa şüpheyle bakan İbni Hişam olmuştur. Hz. Ali'nin Medine mescidinin yapılması esnasında şu şiiri söylediği nakledilmiştir:

Bir değildir mescidi bina edip
Orada kıyamda duran ve rüku edenle
Tozdan uzak durduğu görülen kişi[1267]

İbni Hişam şöyle diyor:

"Şiir ehlinden çok sayıda kişiye bu şiirin kime ait olduğunu sordum. Onlar;

"Bize ulaşan habere göre bunu Ali b. Ebî Talib söylemiştir." dediler. Sonra şöyle devam ediyor:

"O şiiri ilk defa söyleyen o mu yoksa bir başkası mı? Bu bilinmiyor."[1268] Başka bir yerde de şöyle diyor:

"İbni İshak Ali'ye nispet edilen üç kaside rivayet etmiştir. Ancak o kasideler ona ait değildir. Tercih edilen görüşe göre onları müslüman askerlerden birinin savaş esnasında söylemiş olmasıdır. O şiirlerin içerdiği dini manayı düşünerek bu, Ali'ye uygundur deyip ona nispet etmişlerdir. Ona nispet edilen divana gelince; Dr. Nâyif Mâruf, mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın edebi seviyesinin bu divandaki şiirlerden çok daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bu şiirlerin farklı seviyelerdeki şairlere ait şiirler olduğu ve Hz. Ali'nin sevenleri tarafından toplanıp derlendiği zannı bizde hasıl olmaktadır. Bunu da onun şair olmaması kendilerine ağır geldiği için ve onun itibarını insanlar nezdinde artıracağı düşüncesiyle yaptıklarını zannediyoruz. Onun, İslama ve müslümanlara karşı şiir söyleyen müşrik şairlere cevap vermeye davet edilen şairlerden biri olmadığını da biliyoruz.[1269] Ancak iş, Yakut el Hamevî'nin Ebu Osman el Mâze-

1266 El Edeb Fi'l İslam, Nâyif Mâruf 192
1267 Sîretü İbni Hişam 1/497
1268 A,g,e. 1/497
1269 El Edeb Fi'l İslam 195

nî'den yaptığı rivayet noktasında da değildir. Zira o, Hz. Ali'nin iki beyit dışında hiçbir şiir söylemediğini zannetmektedir.[1270] Halbuki bu sözü nakzeden çok sayıda rivayet gelmiştir. Raviler kendilerine göre sabit olan çok sayıda beyti ve şiiri ona nispet etmişlerdir.[1271]

Sabır Hakkında

"Büyük hadise karşısında sabret,
Şevkini güzel bir sabırla tedavi et, sabırsızlanma.
Bir gün sıkıntıya düşersen eğer
Zamanla mutlaka genişliğe kavuşursun.
Rabbe karşı kötü zan besleme,
Çünkü Cenâb-ı Allah, güzelliğe daha layıktır.
Sıkıntının peşi sıra genişlik gelir.
Allah'ın sözü, sözlerin en doğrusudur.
Eğer akıllar rızkı çekip getirselerdi
O zaman rızık, akıllı kimselerin yanında olurdu.
Bir gün aç kalmış nice mü'minler var ki
Yakında kokulu Selsebil ırmağının suyundan kana kana içeceklerdir[1272]

Dünya Hırsı

İnsanlarda dünyaya karşı hırs ve tedbir var,
Hevanın iradesinde canla başla gayret var.
Rableri Allah'a itaat ederlerse,
Onlara karşı akıllar şaşar.
Şu bu hırs sebebiyle karışmıştır,
Bulanıklık, hayatın safiliğine.
Taksim edildiğinde akılla verilmedi onlar,
Ancak takdirle verildiler.
Nice akıllı edipler var ki kader onlara yardım etmez,
Ahmaklar da taksirleriyle dünyalarını kazanırlar.
Bu iş kuvvetle olsaydı eğer,
Şahinler serçeleri kendilerine yem ederdi.[1273]

1270 Mu'cemu'l Udebâ, Yakut 5/263
1271 El Edeb Fi'l İslam 195
1272 El Bidâye Ve'n Nihâye 8/11
1273 A,g,e. 8/11

Doğruluk

Cahil kişiyle dost olma
Sakın ondan, kaçın ondan.
Nice cahil kişiler var ki
Dost olduğunda halîmi helake götürür.
Kişi kişiyle mukayese edilir
Baş başa gittiklerinde.
Her şeyin bir benzeri vardır
Ölçüde ve endamda.
Nalın da nalınla mukayese edilir
Bir araya geldiklerinde.
Kalpten kalbe yol vardır
Karşı karşıya geldiklerinde.[1274]

Tevazu ve Kanaat

Ölene tevazu yaraşır
Kişiye dünyadan azığı yeter.
Kişi kaygılı ve hırslı ise
Kabiliyetleri ona kavuşamaz.
Rabbimizin yaptığı her güzeldir
Rızıkları da bizden şaşmaz.
Be adam, sen de göçeceksin
Sözleri sükut olanların yanına.[1275]

Sır Saklama

Sırrını senden başkası bilmesin
Her nasihatçinin bir nasihati vardır.
Zira ben nice amatör adam gördüm
Sağlam deriye zarar veren.[1276]

1274 El Bidâye Ve'n Nihâye 8/12
1275 A,g,e. 8/12
1276 Uyûnu'l Ahbâr, İbni Kuteybe 1/97

Mü'minlerin Emirine Ait Hikmet İçeren Sözler

Mü'minlerin emirinin çok sayıda kabiliyeti vardı. Hazır cevaptı, konuşması akıcıydı, zekası keskindi, kalbi temizdi, imanı sağlamdı, dini bilgide otoriteydi, Rasulullah (sav)'e yakındı, Kur'an'ı bizzat ondan öğrenmişti. Edebi ve açık konuşması sayesinde kelimeler ağzında inci tanesi gibi dizilirdi, cümleleri hikmet içerirdi, akıllı edip kişilerin akılları şaşar kalırdı. Onun sözleri belagat ehli kişiler nezdinde müracaat kaynağı, ehli hidayet nezdinde ganimet membaı idi. O sözlerde faziletli amellerin ve güzel hasletlerin işlenmesine teşvik vardır. Onun hikmet içeren sözleri insanların talim ve terbiyesinde de mühim bir yer işgal etmiştir. Bu hikmetlerden bir kısmını burada numune kabilinden arz edelim:

1- "Gece namazı gündüzde parlaklıktır."[1277]

Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

"Onlar, Rablerine secde ederek ve kıyama durarak gecelerler."[1278] Yine o gene kalkışı ile ilgili olarak şöyle demiştir:

"Mü'min gece namazına kalkışı sebebiyle nurlanır."[1279]

2- Dinin salahı veradan, fesadı da tamahtandır.[1280]

3- İlmiyle amel eden kişiye müjdeler olsun.[1281]

4- Fırsat, bulut gibi geçer gider[1282]

5- Kalp kasaveti tokluktandır.[1283]

6- Şeref nesepte değil, fazilet ve adaptadır.[1284]

7- Huy güzelliği yüz güzelliğinden daha parlaktır.[1285]

8- Rızık hazineleri ahlakın genişliğindedir.[1286]

9- İyilik yapmak en üstün hazinelerdendir.[1287]

Bir gurup, Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın yanında iyiliği müzakere ediyordu. Fırsatı ganimet bilen Hz. Ali şunu söyledi:

"İyilik yapmak en üstün hazinelerden ve en iyi mahsullerdendir. Sakın si-

---

1277 Menhecü Ali 276
1278 Furkan 64
1279 Menhecü Ali 276
1280 A,g,e. 276
1281 A,g,e. 277
1282 A,g,e. 277
1283 A,g,e. 277
1284 El İ'câz Ve'l İcâz, Seâlebî 28
1285 Menhecü Ali 234
1286 A,g,e. 234
1287 Tarihu'l Yâkûbî 2/210; Menhecü Ali 230

zi iyilik yapmaktan iyiliğin kadrini bilmeyenler alıkoymasın. İyilik yaptığında da hatırı sayılır bir iyilik yap. Sonra da nefsin için bir pay bekleme. Zira iyilik üç şeyle tamamlanır. Onu küçük görmek, onu gizlemek ve iyilik yapmada acele etmek. Onu küçük gördüğünde büyültmüş olursun, gizli tuttuğunda tamamlamış olursun, acele yollu yaptığında da onu bitirmiş olursun."[1288]

10- Edepsizlikten şeref çıkmaz.[1289]

11- Haset edene rahat yoktur.[1290]

12- Haset eden kişi günahsız kişiye karşı öfke duyar.[1291]

13- Hakimlerin hakiminden yana vay haddi aşanlara![1292]

14- Kim isyan kılıcını çekerse onunla öldürülür.[1293]

15- Zalim yarın parmaklarını ısırır.[1294]

16- Başa gelen musibetleri gizlemek kişinin olgunluğundandır.[1295]

17- Kötüye iyilik et ki onu durdurasın.[1296]

18- İyilik yapmak dili keser.[1297]

19- Dili tatlı olanın arkadaşı çok olur.[1298]

20- Sadakati az olanın dostu da az olur.[1299]

21- Malayaniye giden kişi gerekli işlerden geri kalır.[1300]

22- İyilerle arkadaş olan kişi kötülerden emin olur.[1301]

23- Hayırlı kişilerle oturup kalkmak ganimettir.[1302]

24- Ahmak kişilerle sohbet etmek dünyada eksiklik, ahirette de nedamettir.[1303]

25- Başkasında çirkin gördüğün şeyi yapmaman edep olarak yeter.[1304]

26- Kimin dediğine değil, ne dediğine bak.[1305]

27- İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olanıdır.[1306]

1288 A,g,e. 2/210
1289 El İ'câz Ve'l İcâz, Seâlebî 28
1290 Menhecü Ali 234
1291 A,g,e. 235; El İ'câz Ve'l İcâz, Seâlebî 29
1292 A,g,e. 235; A,g,e. 35
1293 Menhecü Ali 235
1294 A,g,e. 236
1295 A,g,e. 243
1296 A,g,e. 245
1297 A,g,e. 246
1298 A,g,e. 247
1299 A,g,e. 247
1300 A,g,e. 249; El İ'câz Ve'l İcâz, Seâlebî 29
1301 A,g,e. 249
1302 A,g,e. 249
1303 A,g,e. 249
1304 A,g,e. 250
1305 A,g,e. 250
1306 A,g,e. 251

28- Kişi lisanının altında gizlidir.[1307]

29- Lisan bir nevi terazidir. Cehalet onu köreltir, akıl ise geliştirir.[1308]

30- Kardeşin; sıkıntıda olduğunda yanında olan kişidir.[1309]

31- Herkesin kıymeti iyiliği kadardır.

32- Acıktığında iyi kişinin, doyduğunda da kötü kişinin saldırmasından sakın.

33- Nefis hevasına göre hareket eder, kötülüğü emreder, fıskı fücurun kendine vatan edinir, rahatlığı ister, çalışmaktan kaçar, onu zorladığında bitkin düşer, ihmal ettiğinde de helak olur gider.[1310]

34- Acizlik afet, sabır şecaat, zühd servet ve vera kalkandır.

35-Başkasına köle olma. Muhakkak ki Allah seni hür olarak yarattı.

36- Hayal kurmaktan sakın. Zira o ahmaklığın bir nevidir.

37- İnsanlar uykudadır, öldüklerinde uyanırlar.

38- İnsanlar bilmedikleri şeyin düşmanıdırlar.

39- Kişi ölünce kadri kıymeti anlaşılır.

40- Nice sözler nimetin yitirilmesine sebep olur.

41- Adap yeni elbiselere, düşünce de parlak aynaya benzer.

42- Dünya birine yöneldiğinde ona başkalarının güzelliklerini de giydirir, ondan yüz çevirdiğinde ise onun güzelliklerini de alır gider.[1311]

43- Kalplerinizi toplayın. Hikmeti elden bırakmayın. Zira onlar da bedenlerin yorulduğu gibi yorulurlar.[1312]

44- Tebessüm etmek ikinci bir ihsandır.[1313]

45- Kişinin, gücü yettiği halde affetmesi gücün şükrünü ifa etmesidir.[1314]

46- Özür dilenilmesini istemek günahın hatırlatılmasıdır.[1315]

47- En büyük ibret ölülere bakmaktır.[1316]

48- Ölümü anmak kalbi cilalandırır.[1317]

Mü'minlerin Emirine ait hikmet içeren sözlerden bir nebze bunlar. Bu hikmetler onun hayat tecrübesini de bizlere en veciz sözlerle aktarmaktadır. Hikmet içeren bu sözler hem onun zamanında hem de ondan sonra ki zaman-

---

1307 A,g,e. 252
1308 Edebü'd Dünya Ve'd Din 265
1309 Menhecü Ali 253
1310 El Murtaza, Nedvî 201
1311 A,g,e. 202
1312 A,g,e. 201
1313 Menhecü Ali 238
1314 A,g,e. 239
1315 A,g,e. 239
1316 A,g,e. 148
1317 A,g,e. 149

larda İslam toplumunda oldukça etkili olmuş sözlerdir. O, bu sözlerini, hutbelerini, şiirlerini ve nasihatlerini İslam toplumunu doğruya yönlendirmek için yapmıştır.

Hz. Ali (ra)'ın En Hayırlı Kulların Vasıfları, Nebi (sav)'in Nafileleri ve Sahabe-i Kiramın Vasıfları Hakkında Söylediği Sözler

1- En Hayırlı Kulların Vasıfları

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'a;

"En hayırlı kullar kimlerdir?" diye soruldu. O da;

"İyilik yaptıklarında sevinenler, kötülük işlediklerinde istiğfar edenler, belaya maruz kaldıklarında sabredenler ve kızdıklarında da bağışlayanlardır." dedi.[1318] Yine o şöyle dedi:

"Dikkat edin, Allahu Teala'nm öyle kulları var ki, onlar cennet ehlini cennete girmiş halde, cehennem ehlini de cehennemde azap çekiyor halde görürler. Onlar şerden uzak kişilerdir, kalpleri mahzundur, iffet sahibidirler ve dünya malından az şeye ihtiyaç duyarlar. Ahiretin uzun süreli rahatı için dünyanın sayılı günlerine sabrederler. Gece vakti onlar, namaza durmuşlardır, göz yaşları yanaklarına akmaktadır, boyunlarını kurtarmak için Allah'a niyaz ederler. Gündüz vakti de fazilet ve takva sahibi kişilerdir onlar. Onlara bakan onları hasta sanır, ancak onlar hasta değildirler."[1319]

Mü'minlerin Emiri şöyle demiştir:

"Mü'minin nazarı ibret; sükutu tefekkür; kelamı da hikmet olmalıdır."[1320] Yine şöyle demiştir:

"İnsanları tanıyan, ama insanlar tarafından tanınmayan, Allahu Teala'nın rızasını gözeten kişilere müjdeler olsun. Onlar hidayet rehberleridir. Allahu Teala onlardan her türlü fitneyi uzak kılmıştır. Allahu Teala onları tarafından bir rahmetle kuşatacaktır. Onlar; sır tutmayan, söz taşıyan, kaba, gösteriş meraklısı kişiler değildir."[1321] Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın bu sözü Rasulullah (sav) efendimizin;

"Muhakkak ki Allah başkalarından müstağni olan ve tanınmayan takva sahibi mü'mini sever."[1322] Hadisinden mülhem olarak söylenmiş bir sözdür.

2- Rasulullah (sav)'in Nafileleri Hakkında Soru Soran Kişiye Cevabı:

Âsım b. Damra anlatıyor:

1318 Mürûcü'z Zeheb 2/431
1319 El Bidâye Ve'n Nihâye 8/6
1320 Mürûcü'z Zeheb 2/434
1321 Sıfetü's Safve 1/325
1322 Musned-i Ahmed 1/168 Ahmed Şakir; İsnadı sahihtir, demiştir; Müslim 4/2277

"Ali'ye Rasulullah (sav)'in gündüz vakti işlediği nafile ibadetlerden sorduk,

"Ona sizin gücünüz yetmez." dedi. Biz;

"Gücümüzün yeteceğini söyle." dedik. Şöyle dedi:

"Nebi (sav) sabah namazını kıldığında ara verirdi. Güneş şuradan çıkınca, yani; doğudan doğunca ikindi vakti namazı gibi bir zaman süre sonra kalkar iki rekat namaz kılardı. Sonra tekrar ara verirdi. Sonra güneş şuradan, yani; doğu ile batı arasında öğle vakti kadar bir zaman ilerlediğinde dört rekat kılardı. Daha sonra zeval vakti girdiğinde öğleden önce dört, sonra da iki rekat kılardı. İkindiden önce de dört rekat kılardı. Her iki rekatın arasını mukarrep meleklere, Nebilere ve onlara tabi olan mü'minlere ve müslümanlara selamla ayırırdı. İşte Nebi (sav)'in gündüz kıldığı nafile namazlar bu on altı rekattır. Buna devam edenler de ne azdır."[1323]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) başka bir yerde Rasulullah (sav)'in vitir hakkındaki sünnetini beyan etmiştir. Şöyle demiştir:

"Rasulullah (sav) gecenin evvelinde de, sonunda da, ortasında da vitir kılmıştır. Seher vaktine kadar kılmıştır.[1324] Rasulullah (sav)'in namazdan sonra ne yaptığı hususunda da Ali b. Ebî Talib (ra) şöyle demiştir:

"Nebi (sav) namazın akabinde selam verdikten sonra şöyle dua derdi:

"Allah'ım, gizlide ve açıkta yaptığım ve yapmadığım işler hususunda ve israf ettiğim şeyler hususunda da beni affet, Onları Sen benden daha iyi biliyorsun. Öne geçiren de geri bırakan da Sensin. Senden başka ilah yoktur."[1325]

3- Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın Ashabı Kiramı Vasf Edişi

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) arkadaşlarında gaflet ve tembellik eseri görünce onlara Rasulullah (sav)'in ashabının hallerini zikretti. Ebu Erâke anlatıyor:

"Ali ile birlikte sabah namazını kılmıştım. Sağına döndükten sonra bir müddet bekledi. Hüzünlü gibiydi. Güneş bir mızrak boyu yükselip mescit duvarına vuruncaya kadar bu şekilde durdu. Sonra elini kaldırdı ve;

"Vallahi, Muhammed (sav)'in ashabını gördüm. Şu an ise onlara benzeyen hiçbir şey görmüyorum. Onlar malsız mülksüz, saçı sakalı birbirine karışmış ve toz toprak içinde sabahlarlardı. Sanki onlar taziye kafilesi gibiydi. Geceyi Allah için kıyamda ve secdede geçirirlerdi. Allah'ın kitabını okurlardı. Kâh secdeye giderler ve kâh kıyamda dururlardı. Sabaha eriştiklerinde de Allah'ı zikrederlerdi. Rüzgarlı günde ağaçların sallanması gibi sallanırlardı. Sanki onlar gafil kişiler olarak

---

1323 Müsned-i Ahmed 1/62 Ahmed Şakir; İsnadı sahihtir, demiştir.

1324 A.g.e. 2/64 Ahmed Şakir; İsnadı sahihtir, demiştir.

1325 Ebu Davud 1/283

sabahlamış gibi elbiseleri ıslanıncaya kadar göz yaşı dökerlerdi." dedi. Sonra kalktı gitti. Bu konuşmadan sonra onun güldüğü görülmedi. Allah'ın düşmanı fasık İbni Mülcem onu şehit edinceye kadar bu devam etti.[1326]

4- Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın Arkadaşlarını Faziletli Amellere Teşvik Etmesi

Bir hutbesinde şöyle diyordu:

Size Allah'tan sakınmanızı tavsiye ediyorum. Kulun vesile kıldığı şeylerin en üstünü iman, Allah yolunda cihat, kelime- i tevhit -ki o fıtrattır-, namaz kılmak –ki o dindir-, zekat vermek -ki o farzdır-, Ramazan ayı orucunu tutmak –ki o Allah'ın azabına karşı kalkandır-, haccetmek –ki o günahları siler atar-, sıla-ı rahim –ki o ömrü uzatır ve aile arasında muhabbet meydana getirir-, gizli sadaka vermek –ki o hataları örter ve Rabbin gazabını söndürür-, iyilik yapmak –ki o kötü ölümden ve korkulu bir şekilde ölmekten korur. Allah'ın zikrine koşun, zira o zikirlerin en güzelidir.[1327]

5- Hastaları Ziyaret Etmek

Süveyr b. Ebî Fâhite babasından naklediyor:

Ali elimi tuttu ve;

"Haydi Hasan'a hasta ziyaretinde bulunalım." dedi. Gittik, yanında Ebu Musa vardı. Ali;

"Ey Ebu Musa, hasta ziyaretinde bulunmak üzere mi geldin yoksa normal ziyarette bulunmak üzere mi geldin?" diye sordu. Ebu Musa

"Hasta ziyaretinde bulunmak üzere geldim." dedi. Bunun üzerine Ali;

"Rasulullah (sav)'in şöyle buyurduğunu işittim:

"Hiçbir müslüman yoktur ki sabah vakti bir hastayı ziyaret etsin de akşama kadar yetmiş bin melek onun için dua etmesin. Akşam vakti ziyaret ederse yetmiş bin melek sabaha kadar onun için dua eder."[1328]

6- Oğlu Hasan'ı Hitabete Yönlendirmesi

Bir defasında Hz. Ali, Hasan'dan hutbe irad etmesini istemişti de o

"Ben seni göre göre hutbe okumaktan haya ederim." dedi. Bunun üzerine Hz. Ali onun görmeyeceği bir yere oturdu. Hasan da son derece beliğ ve son derece fasih bir hutbe irad etti. Hutbe bittikten sonra Hz. Ali;

"Aslına çekmiş. Allah işiten ve bilendir." dedi.[1329]

1326 Hilyetü'l Evliya 1/76
1327 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/319
1328 Sünen-i Tirmizî 1/286
1329 El Bidâye Ve'n Nihâye 8/37

7- Dediğin Gibi Değilim

Amr b. Mürre, Ebu'l Buhterî'den naklediyor:

"Bir adam Ali'ye geldi ve onu övmeye başladı. Ona dair bir şey duymuştu. Bunun üzerine Ali;

"Ben senin dediğin gibi değilim, ama kalbindekinden daha üstünüm." dedi.[1330]

8- Şehvetlere Meyletmekten Sakındırması

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) diyor ki:

"Şehvetler yüzünden aleyhinize hükmedilmesinden sakının. Zira onun dünyadaki cezası aşağılanmak, ahiretteki cezası da vahimdir."[1331]

9- Müslümanı Sevindirmek

Ali b. Ebî Talib (ra) diyor ki:

"Mağfiretin gereklerinden biri de müslüman kardeşini sevindirmendir."[1332]

10- Üstün Ameller Üçtür

Ali b. Ebî Talib (ra) diyor ki:

"Üstün ameller üçtür: Nefsinin hakkını vermen, her halükarda Allah'ı zikretmen ve kardeşine mal yardımında bulunman."[1333]

Mü'minlerin Emirinin Tehlikeli Hastalıklardan Sakındırması

1- Masiyetin Cezası

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) diyor ki:

"Masiyetin cezası; ibadette gevşeklik, geçim sıkıntısı, tat almada noksanlıktır." Ona;

"Tat almada noksanlık, nedir?" diye soruldu, o da;

"Şehvetine hitap eden bir şey ona geldiğinde ona hayatı zehir eder." dedi.[1334] Hz. Ali masiyet işleyen kişiyi bir taraftan korkuturken, diğer taraftan da masiyeti terk etmesi halinde elde edeceği güzellikleri beyan ederek onu masiyeti terk etmeye teşvik etmiştir. Şöyle demiştir:

"Kim aşiretsiz bir izzet, sayı çokluğu olmaksızın bir nesil, malsız bir zen-

---

1330 Tarihu'z Zehebî 646
1331 Edebü'd Dünya Ve'd Din 26
1332 Tenbîhu'l Gâfilîn 245
1333 Hilyetü'l Evliya 1/85
1334 Tarihu'l Hulefa, Suyûtî 204

ginlik isterse masiyetin zilletinden taatın izzetine sığınsın."[1335] Yine şöyle demiştir:

"Güzellikler arıyorsan eğer haramlardan sakın."[1336]

2- Tul-i Emel ve Hevaya Tabi Olmak

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) Kûfe'de minber üzerinden insanlara hitap etti. Allahu Teala'ya hamd ü sena ettikten sonra şöyle dedi:

"Ey insanlar! Sizin için korktuğum en büyük şey tul-i emel sahibi olmanız ve hevaya tabi olmanızdır. Tul-i emel kişiye ahireti unutturur. Hevaya tabi olmak ise haktan saptırır. Dikkat edin, Dünya yüzünü dönmüş gidiyor, ahiret ise geliyor. Onlardan her ikisinin de çocukları vardır. Sizler ahiretin çocukları olun. Dünyanın çocukları olmayın. Zira gün amel işleme günüdür, hesap günü değildir, ancak yarın hesap günüdür, amel işleme günü değildir."[1337]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) bu hutbede insanlar üzerinde etkili olan iki önemli hususa işaret etmektedir. Onlardan biri; Tul-i emeldir ki kişi bu sebeple ölümü bir türlü düşünmez. Bu, insanı aldatır ve çeşitli planlar yapmaya sevk eder. Salih amel işlemeyi geciktirir ve ahiret hayatını unutturur. Bu yüzden kişi dünya işlerine önem verirken, ahiret işlerinde gevşek davranır. Her an ölebileceğini düşünen bir insan dünya işini zaruret miktarından fazla yapar mı? Ya ahiret için ne yapar? Elbette çok çalışır. Zira ölümden sonra baki kalacak olan salih ameldir. Hevaya tabi olmak ise sahibine hedefi saptırır. En büyük hedef olarak da, nefsi arzuların yerine getirilmesini gösterir. İslamın yüksek hedeflerini –ki Allahu Teala'nm rızasını ve cennetini kazanmaktır- unutturur. Hedefler değişince ameller de değişir. Uhrevî ameller yerine dünyevi ameller işlenir. Bununla da ancak dünya hayatı kastedilir. Dostluklar ve bağlantılar iman ve takva esasına göre değil dünyevi maksatlar için kurulur.[1338]

3- Riya

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) diyor ki:

"Hiçbir hayrı riya ile işleme ve hiçbir hayrı utandığın için terk etme.[1339] Yine şöyle diyor:

"Mürainin üç alameti vardır: Tek başına olduğunda tembellik eder, insanlar arasında olduğunda gayret gösterir, övüldüğünde çalışmayı artırır, yerildiğinde de azaltır.[1340] Riyayı küçük şirk olarak adlandıran şer'i naslar varit olmuştur. Nitekim Rasulullah (sav);

1335 Tarihu'l Yakûbî 2/206
1336 Menhecü Ali 307
1337 Hilyetü'l Evliya 1/76; Sıfetü's Safve 1/321
1338 Tarihu'l İslam 20/276
1339 Edebü'd Dünya Ve'd Din 110
1340 El Kebâir, Zehebî 145; Ferâidü'l Kelam 338

"Sizin için en çok korktuğum şey küçük şirktir." buyurmuştu da ona;

"Küçük şirk nedir ya Rasulallah?" diye sordular. O da şöyle buyurdu:

"Riyadır. Allahu Teala kıyamet gününde insanları amellerine göre mükafatlandırdığında onlara;

"Dünyada iken kime gösteriş yapıyorduysanız onlara gidin. Bakın onların yanında mükafat bulabilecek misiniz?" buyurur."[1341] Şeddad b. Evsten rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Rasulullah (sav) zamanında riyayı küçük şirk olarak görüyorduk."[1342]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) insan iradesine dayalı tehlikeli kalbi hastalıklardan insanları sakındırıyordu. Onları sünneti Nebeviyye üzere sadece Allah rızası için hareket etmeye teşvik ediyordu. Onun şöyle dediği nakledilmiştir:

"Amel olmayınca söz, niyet olmayınca amel fayda vermez. Sünnete uygun olmayan niyette de hayır yoktur.[1343] Rivayet edildiğine göre Fudayl b. Iyaz "O, *hanginizin daha güzel amel edeceğini denemek için, ölümü ve hayatı yarattı.*"[1344] ayetini okumuş ve "en güzel" kelimesini "en samimisi ve en doğrusu" şeklinde açıklamıştır. Ona;

"Ey Ali'nin babası, en samimi ve en doğru olanı hangisi?" diye sorulduğunda da;

"Amel, Allah için olsa, ama doğru olmasa kabul olmaz. Doğru olsa, ama Allah rızası için olmasa yine kabul olmaz. Ancak hem doğru, hem de Allah için olursa o zaman kabul olur. Halis amel sırf Allah için işlenen ameldir. Doğru olan da sünnet üzere olandır." demiştir.[1345]

Riyanın çok sayıda türü vardır. Amelle yapılan riyaya; İnsanların yanında namaz kılan kişinin kıyamı,rüku ve secdeleri uzatmasını ve huşu görüntüsü vermesini zikredebiliriz. Sözle yapılan riyaya; vaaz ve nasihat esnasında gösteriş yapmayı, ilim izharı için bilgi edinmeyi, insanlar yanında dudakları kıpırdatırken evde buna dikkat etmeyişi misal verebiliriz. Elbiseyle yapılan riyaya; zahit desinler diye kaba elbiseler giyinmeyi, alim desinler diye alimlerin giydiği kıyafeti giymeyi zikredebiliriz. Eş dostun ve misafirlerin çokluğuyla yapılan riyaya; falan falancayı ziyaret etti desinler diye bir alimi ya da bir zahidi evine davet etmeyi, hayır ehli evine gelip gidiyor desinler diye insanları evine davet etmeyi buna misal verebiliriz. Hocalarının çokluğuyla yapılan riyaya; falan adam çok sayıda hocadan ders almış ve onlardan istifade etmiş desinler diye yapılan riyayı zikredebiliriz. Bazen de riya dünya ehli kişilere yapılır. Elbisesiyle, yürüyüşüyle, konuşmasıyla, arabasıyla gösteriş yapanları buna misal verebiliriz. Ba-

---

1341 Müsned-i Ahmed 5/428,429 İsnadı hasendir.

1342 El Hâkim 4/329 Elbânî sahih olduğunu söylemiştir.

1343 Eş Şerîa, Âcûrî 2/638 İsnadında zayıflık vardır.

1344 Mülk 2

1345 Medâricü's Sâlikîn 2/89

zen riya bedenle olur. Çok ibadet ettiğini,Allah'tan çok korktuğunu ve çok hüzünlü biri olduğunu ima için zayıf ve sararmış bir yüze sahip olmaya çalışmak buna misal verilebilir. Kullar nezdinde itibar sağlamak için mürailer daha nice gösterişler yapmaktadırlar.[1346]

Kısaca; tek başına iken hayır işler yapılıyorsa, Allahu Teala zikrediliyorsa ve O'ndan korkuluyorsa, salih kişiler seviliyorsa bütün bunlar salih amellerdendir. Ancak bütün bunlar Allah için olmalı. Çünkü riya, ameli salihin Allah'tan başkası için işlenmesidir. Dolayısıyla mü'mine gereken niyetini Allah için yapmasıdır, riya korkusuyla ameli terk etmesi değil. Riyakarların tümü riya hastalığının tehlikesinden sakınmalı ve Rasulullah (sav)'in şu hadisini düşünmelidirler:

"Kim fakihlerle tartışmak ya da alimlerle birlikte olmak ya da insanların dikkatlerini üzerine çekmek için ilim öğrenirse Allah onu cehenneme sokar."[1347]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) insanları riyadan sakındırmış ve onlara Allah için olmayan ve sünneti Seniyyeye uymayan amellerin kabul edilmeyeceğini bildirmiştir. Bir çok münasebetle insanları sünneti Seniyyeye uymaya çağırmıştır. Şöyle demiştir:

"Peygamberinizin getirdiği hidayete tabi olun. Zira o, en üstün hidayettir. Onun sünnetine tabi olun. Zira onun sünneti sünnetlerin en üstünüdür."[1348]

4- Kendini Beğenmek

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) şöyle demiştir:

"Kişinin kendini beğenmesi kalp afetlerindendir.[1349] Kendini beğenme amelleri ifsada, kulları helake götürür. Kendini beğenme Allah'a gidiş esnasında amel eden kişiye arız olan şeydir. Kendini beğenme ihlasa terstir. Allah azze ve celleye karşı suç işlemektir. Allah azze ve celleye karşı edep sınırını aşmaktır. Kendini beğenme kişiyi nefsini muhasebeye çekmekten uzaklaştırır. Nefsin ayıplarını ve onların devasını görmekten sakındırır. Bunu düşündüğümüzde bu sözün çok hafif geldiğini söyleyebiliriz. Abdullah b. Mübarek şöyle diyor:

"Kendini beğenme; kişinin herhangi bir şeyi başkasında değil, kendi nefsinde görmesidir."[1350] İbni Teymiye riya ile kendini beğenmeyi birbirinden ayırmış, şöyle demiştir:

"Kendini beğenme riyaya yakındır. Ancak arada bir fark var. Riya, mahlukatı ortak kılmak, kendini beğenme ise, kendi nefsini ortak kılmaktır. Mürai

---

1346 Muhtasarı Minhâci'l Kasıdîn 215-217; Eş Şirk Fi'l Kadîm Ve'l Hadîs, Ebubekir Muhammed Zekeriyya 1/171,172

1347 Müslim 2/1513

1348 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/319

1349 Câmiu Beyâni'l İlmi Ve Fadlihi 1/571

1350 Siyeru A'lâmi Nübelâ 8/407

Allahu Teala'nın "Ancak sana ibadet ederiz" ayetini ihlal ederken kendini beğenen kişi de "Ancak senden yardım dileriz" ayetini ihlal etmektedir. *"Ancak sana ibadet ederiz"* ayetini hayatına tatbik eden riyadan kurtulur, *"Ancak senden yardım dileriz"* ayetini hayatına tatbik eden de kendini beğenmekten kurtulur."[1351]

Bu hususta Gazali şöyle diyor:

"Bil ki; kendini beğenmenin afetleri çoktur. Kendini beğenme kişiyi kibire götürür. Kendini beğenmekten kibir doğar. Kibirde de çok sayıda gizli olmayan afetler var. Kendini beğenme kişiyi günahları unutmaya ve onları ihmal etmeye götürür. İbadet ettiğinde de onları çok görür ve onlarla övünür. Onu işlediği için de Allah'a minnet eder. Allahu Teala'nın kendisini muvaffak kıldığını unutur. Kendini beğenen kişi nefsi ve reyi (görüşü) ile gururlanır. Allahu Teala'nın mekrinden ve azabından emin olur. Allah katında bir yeri olduğunu zanneder. Kendini beğenmesi onu nefsini övmeye ve tezkiye etmeye yöneltir.[1352]

Firakî şöyle diyor:

"Kendini beğenmenin haram olmasının sırrı, Allahu Teala'ya karşı edep sınırının aşılmasıdır. Zira kula, Rabbine yaklaştığı şeyi büyük görmesi layık değildir. Bilakis efendisinin azameti –ki Allahu Teala'nın azametidir- karşısında onu küçük görmelidir. Bu sebeple Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

"O'nu hakkıyla takdir edemediler."[1353] Yani, O'nu hakkıyla tazim etmediler, demektir. Kim nefsini beğenirse Rabbine karşı kendisini aldatmış olur ve helake maruz kalır. Rabbinin müşahedesi altında bunu yapması nefsini Allahu Teala'nın gazabına arz etmesi demektir. Kendini beğenmenin iki sebebi vardır:

a- Allahu Teala'nın hakkını bilmemek. Allahu Teala'yı hakkıyla takdir edememek. Allahu Teala'nm esma ve sıfatlarını az bilmek. Bu esma ve sıfatlarla amelde gevşek olmak.

b- Nefsin hakikatini bilmemek. Nefsin ayıplarını ve ilaçlarını bilmemek. Nefis muhasebesini ve murakabesini ihmal etmek.[1354]

Binaenaleyh ilaç Allahu Teala'yı bilmektir, O'nu hakkıyla takdir edip azametini hissetmektir, esma ve sıfatlarını öğrenmek suretiyle ilim yoluyla O'na kulluk etmektir. Zira Allahu Teala'ya böyle ibadet edilir. Hayrın tamamı O'nun yed-i kudretindedir ve O'nun rahmeti her şeyi kuşatmıştır. *"Size gelen her nimet Allah'tandır."*[1355]

İmam Şafii şöyle diyor:

Amelinde kendini beğenmekten korkarsan kimin rızasını kazanmak iste-

---

1351 Mecmûu'l Fetâvâ 10/277

1352 El İhya 3/370 Kısaltılarak alınmıştır.

1353 Zümer 67

1354 Meâlim Fi's Sulûk Ve Tezkiyeti'n Nüfûs, Abdülaziz Abdüllatif 98

1355 Nahl 53

diğini, hangi nimetleri istediğini,hangi kötü akıbetten kaçındığını bir düşün. Bunları düşünen kişi amelini küçük görmeye başlar.[1356]

Nevevî şöyle diyor:

"Kendini beğenme hastalığını gidermenin yolu ilmin Allahu Teala'nın bir fazlı ve emaneti olduğunu bilmektir. Aldığı da, verdiği de Allahu Teala'nındır. Her şey O'nun katında tayin edilmiş bir vakte kadardır. Dolayısıyla kişi kendisinin yaratmadığı, kendisinin sahibi olmadığı ve her daim elinde tutmaya muktedir olmadığı bir şeyle kendini beğenmemelidir.[1357]

İbnu'l Kayyım şöyle diyor:

"Bil ki; kul, Allahu Teala'nın rızasını kazanmak üzere bir söz söylese ya da bir fiil işlese, sonra o sözde ya da fiilde Allahu Teala'nın ihsanını ve tevfikini görse O söz ya da fiili var edenin Allah olduğunu anlar. Kendi marifetiyle, kendi görüşüyle, kendi gücü ve kudretiyle meydana gelmediğini anlar. Kişi bunları dikkati nazara alırsa kendi nefsini beğenmez. Zira bunları Rabbinin tevfik ve inayeti olarak görür.[1358] Nefsini beğenme hastalığının bir başka ilacı da kişinin nefsini bilmesi ve onu muhasebe etmesidir. İbnu'l Cevzî şöyle diyor:

"Kişi kendi nefsinin hasletlerini ve günahlarını şöyle bir düşünse onda yakinen ne kadar çok günah ve kusur görür. Halbuki o, başkalarının günahları hakkında şüphe içindedir. Kişi kendini beğenmekten ve salih amel işlemede kendini ileri görmekten sakındırılmıştır. Mü'mine düşen her daim nefsini hakir görmektir. Nitekim Ömer b. Abdülaziz'e

"Eğer ölürsen seni Rasulullah (sav)'in yanına defnedelim mi?" diye sorulmuştu da O;

"Şirk dışında bütün günahları işlemiş olarak Allah'a vasıl olmak bana nefsimi böyle bir şeye ehil olarak görmekten daha sevimlidir." dedi.[1359]

İbni Hazm şöyle diyor:

Her kime kendini beğenme hastalığı arız olursa nefsinin kusurlarını düşünsün. Eğer bir takım üstünlükleri onu bu hastalığa sevk ediyorsa kendindeki düşük ahlak cinsinden olan şeyleri kontrol etsin. Kendini kontrol ettiği halde bir kusur bulamazsa bu onun her daim kusur içinde olduğunu ve insanların en kusurlusu, en acizi ve temyiz yönünden en zayıfı olduğunu gösterir. Bu şu demektir; o kişi aklı kıt,, cahil biridir. Bunlardan daha kötü de kusur olmaz. Çünkü akıllı kişi, kendi kusurlarını görüp onların izalesine çalışan kişidir. Ahmak ise, nefsinin kusurlarını göremeyendir. Kendi görüşlerini beğendiğinde de; hatalı düşüncelerini göz önüne getir, onları unutma. Doğru zannettiğini, ancak daha sonra hata olduğunu anladığın fikirlerini düşün. Eğer ilminle mağ-

---

1356 Siyeru A'lâmi Nübelâ 10/42
1357 El Mecmû' 1/55
1358 El Fevâid 144
1359 Saydü'l Hâtır 250,251

rur oluyorsan onu kendi malın olarak görme. Onu Allahu Teala'nın hibesi olarak gör. Böyle gör ki bunun mukabilinde bir gazapla karşılaşmayasın. Bir de bu hususta imtihana tabi tutulabileceğini, bu ilmin senden alınabileceğini ve bu ilmi unutabileceğini unutma. Arkadaşlarının medhi senası ile kendini beğeniyorsan eğer bu sefer de diğer arkadaşlarının senin hakkındaki eleştirilerini düşün. İşte o zaman kendini beğenmekten kurtulursun. Eğer düşmanın yoksa sende hayır yoktur. Zira düşmanı olmayan makamdan daha düşük bir makam yoktur. Bu öyle bir makamdır ki kişi ona baktığında onda heves edilecek hiçbir nimet göremez. Dolayısıyla da ona heves etmez. Bundan Allah'a sığınırız. Kusurlarını gördüğünde şöyle düşün şayet bu kusurlar insanlar tarafından bilinseydi ne olurdu? İşte o zaman utanır ve noksanlığını anlarsın."[1360]

İbnu'l Kayyım şöyle diyor:

"Muhakkak ki Allah kulu için hayır dilerse ona taatını unutturur. Kalbinden ve lisanından onu çeker alır. Günah işlediğinde de onu gözü önüne getirir. Bu şekilde kişi işlediği taatı unutur, bütün dikkati günahına yönelir. Günahı bir türlü gözünün önünden gitmez. Kalksa da, otursa da, yürüse de, yatsa da onu unutamaz. Bu onun hakkında tam bir rahmettir. Nitekim seleften biri;

"Muhakkak ki kul günah işler, sonra da onunla cennete girer. Yine hayır amel işler, sonra da onunla cehenneme girer." demişti de ona;

"Bu nasıl olur?" diye sordular. O;

"Günahı işleyen kişi o günahı işledikten sonra onu bir türlü unutmaz. Her daim gözünün önüne getirir. Onu her hatırlayışında pişman olur ve ağlar. Allah'a yönelir, tevbe ve istiğfar eder, yalvarır. Kalbi kırık, gönlü mahzun olur. Bu sebeple çokça amel işler ve bu da onun hakkında rahmet sebebidir. Diğeri ise bir hayır amel işler, onu gözünde büyütür. Her daim bundan bahseder. Rabbi katında da insanlar nezdinde de bununla itibar sahibi olmak ister. Bu sebeple nefsini beğenmeye başlar. İnsanlardan ikram ve izaz görmek ister. Bu böyle devam eder ve sonunda kişiyi cehenneme sokar." dedi.[1361] İşte bu, Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın kısa ve özlü olarak ifade ettiği "Kişinin kendini beğenmesi kalp afetlerindendir." sözünün açıklamasıdır.[1362]

Hz. Ali (ra)'ın Çarşı Pazardakileri Hayra Yönlendirmesi

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) çarşı pazarda çalışanların hallerini takip ediyor ve onları şer'i şerife göre hareket etmeye sevk ediyordu. Çarşı Pazarın kontrolü işinde azami gayreti gösteriyordu. El Hür b. Cürmüz el Murâdî babasından naklediyor:

1360 El Ahlak Ve's Siyer 66-71 Kısaltılarak alınmıştır.

1361 Miftâhu Dâri's Saadet 1/297,298; Medâricü's Sâlikîn 1/177

1362 Câmiu Beyân Ve'l İlm 1/57

"Ali b. Ebî Talib (ra)'ı gördüm devlet konağından çıktı. Üzerinde ridası ve izarı vardı. İzarı baldırlarına kadar uzanıyordu. Ridasını da onun üzerine bürümüştü. Elinde kırbacı vardı. Çarşıya gitti. Çarşıdakilere Allah'tan korkmalarını ve şer'i şerife uygun alışveriş yapmalarını emrediyordu. Şöyle diyordu:

"Kileyi ve tartıyı tam yapın. Etli kemiğin iliğini çıkarıp satmayın."[1363] Ebu Matar anlatıyor:

"Mescitten çıkmıştım. Arkamdan birinin bağırdığını işittim.

"İzarını yukarı tut. Zira bu elbisen için daha temiz, Rabbine karşı da daha takvalıdır. Müslüman isen saçından da al (kısalt)." diyordu. Ardından yürüdüm. Üzerinde izarı vardı ve ridası ile de örtünmüştü. Elinde kırbaç vardı. Bedevîye benziyordu.

"Bu kim?" diye sordum. Bir adam bana;

"Buranın yabancısısın galiba?" dedi.

"Evet, Basralıyım." dedim. Adam;

"Bu, Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talibtir." dedi. Sonunda İbni Ebî Muayt'ın evine vardı. O, develerini sevk ediyordu. Ona;

"Satın, ancak yemin etmeyin. Zira yemin malı sattırır, ancak bereketi giderir." dedi. Daha sonra hurma sahipleri geldiler. Hizmetçi bir kadın ağlıyordu. Ona;

"Niçin ağlıyorsun?" diye sordu. Kadın;

"Bu adam bana bir dirheme hurma sattı. Efendim onu geri çevirdi, ancak bu satıcı onu geri almayı kabul etmiyor." dedi. Bunun üzerine Ali;

"Hurmanı geri al, dirhemini geri ver. Çünkü onun yapacak bir şeyi yok." dedi. Adam da onu itti. Bunun üzerine ben;

"Bunu tanıyor musun?" diye sordum. Satıcı;

"Hayır" dedi. Ben;

"Bu, Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talibtir." dedim. Kadın hurmaları, satıcı da dirhemi geri verdi. Daha sonra satıcı

"Beni affetmeni diliyorum ey Mü'minlerin Emiri." dedi. Ali;

"İnsanlara haklarını verirsen seni affederim." dedi. Sonra da diğer hurma satıcılarının yanına uğradı. Onlara;

"Ey hurma satıcıları, miskinlere infak da bulunun ki kazancınız artsın." dedi. Daha sonra – bir gurup müslümanla birlikte- balık satıcılarının yanına gitti. Onlara;

"Kendiliğinden ölmüş balıkları bizim pazarımızda satmayın." dedi. Daha sonra pamuklu kumaşların satıldığı yere gitti."[1364]

1363 Fedâilü's Sahabe 2/688

1364 El Bidâye Ve'n Nihâye 8/390,391

Zâzân anlatıyor:

"Ali pazarda tek başına yürüyor, yoldan çıkmış insanları irşad ediyor ve zayıflara yardım ediyordu. Satıcılara ve dükkanlara uğruyor, onlara Kur'an'dan ayetler okuyordu. *"İşte ahiret yurdu. Biz; onu, yeryüzünde böbürlenmeyen ve bozgunculuğu istemeyen kimselere veririz."*[1365] ayetini okuyor, sonra da;

"Bu ayet adalet ve tevazu sahibi idarecilerle sair insanlardan kudret sahibi kişiler hakkında nazil olmuştur." diyordu.[1366] Hallâl, Ebu Saîd'den senediyle şunu naklediyor:

Ali Pazara gelir ve;

"Ey Pazar ehli, Allah'tan korkun ve yemin etmekten sakının. Muhakkak ki yemin malı sattırır, ancak bereketi giderir. Hakkıyla alıp satan dışındaki tüccar günahkardır." der, sonra da onlara selam vererek oradan ayrılırdı. Daha sonra tekrar gelir bir önceki söylediklerini tekrar ederdi.[1367]

Ebu's Sahbâ anlatıyor:

"Ali b. Ebî Talib'in ot satıcılarının yanına uğradığını ve fiyatları kontrol ettiğini gördüm."[1368] Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'m bizzat yaptığı bu kontrol şu hususları içermektedir:

a- Onun bu faaliyeti sadece kontrolü değil, insanlara hizmeti, yoldan çıkmışları irşadı, zayıflara yardımı da içermektedir. Bu minval üzere hareket eden birinin hâli ve sözleri insanlar üzerinde daha etkili olmaktadır.

b- O satıcılara Allahu Teala'dan korkmalarını şer'i şerife uygun alış veriş yapmalarını emretmektedir. Zira Allahu Teala'dan korkan ve şer'i şerife göre hareket eden kişiler insanlara faydalı olurlar ve onları aldatmazlar.

c- Alışveriş esnasında haksızlık yapılmasını engellemesi ve hakkı hak sahibine iade etmesi. Çünkü hurma satın alan hizmetçi kadının böyle bir yetkisi yoktu. O yetkisini aşarak böyle bir alışverişte bulunmuştu, ancak efendisi buna izin vermeyince o da malı getirdi ve iade etti.

d- Hemen her tür aldatmadan sakındırması. Kemik iliklerinin çıkarılmamasını söylemesi buna bir örnektir.

e- İnsanlara karşı nasıl davranılacağına dair hüküm ve adabı bildirmesi.

-Satış esnasında yemin edilmemesi. Buna da gerekçe olarak yeminin malı sattıracağını, ancak bereketini gidereceğini söylemiştir. Nitekim hadisi şerifte de böyle varit olmuştur:

"Yemin malı sattırır, bereketi yok eder."[1369]

1365 Kasas 83

1366 Ed Dürru'l Mensûr, Suyûtî 6/444; El Bidâye Ve'n Nihâye 8/5

1367 Es Sünne 352

1368 Er Riyâdu'n Nadra 690

1369 Buhârî 2/85

-Miskinlere infak etmeye teşvik etmesi ve bunun kazancı artıracağını söylemesi.

-Kendiliğinden ölmüş balıkları satmaktan men etmesi.

Mü'minlerin Emiri tüccarı bizzat kendisi kontrol ediyordu. Valilerine de böyle yapmalarını emrediyordu. O satıcılardan iyi halli gördüklerini övüyor, yasaktan sonra hataya sapanları da cezalandırıyordu.[1370] O insanları güzel ahlaka ve şer'i ahkama davet ediyordu. Bu hususta bir taraftan faydalı nasihatler verirken diğer taraftan etkili yasaklar uyguluyordu. Onlardan bir kısmını arz edelim:

1- Kadınların Çarşı Pazarda Erkeklerle Birlikte Yan Yana Olmasını Kabul Etmiyordu.

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) kadınlarını kalabalık pazarlara gitmekten men etmeyen erkekleri uyarıyordu. Onlara;

"Utanmıyor musunuz? Bana ulaşan haberlere göre hanımlarınız çarşı pazara çıkıyor, kafir acemlere karışıyorlar." diyordu.[1371]

2- Kârın Azını Reddetmeyin ki Çoğundan Mahrum Kalmayasınız.

Ali (ra) üzerinde abası, elinde kırbacı olduğu halde pazara girer ve

"Ey tüccarlar, hak üzere alış veriş yapın ki selamet bulasınız. Kârın azını reddetmeyin ki çoğundan mahrum kalmayasınız." dedi. O esnada birinin insanlara kıssa anlattığını gördü. Ona;

"İnsanlara kıssa anlatıyorsun öyle mi? Rasulullah (sav)'in vakti zamanına çok yakınız. Sana sual soracağım. Eğer cevaplarsan mesele yok, değilse seni bu kırbaçla cezalandırırım." dedi. Sonra da ona;

"Dinin devamı ve zevali nedir?" diye sordu. Adam;

"Dinin devamı vera ile, zevali de tamah ile olur." dedi Bunun üzerine Ali (ra);

"Güzel söyledin. Şimdi anlat, senin gibiler anlatacak kişilerdir." dedi.[1372]

3- Ticaret Ahkamı Bilinmeden Yapılan Ticaretin Tehlikeleri

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) diyor ki:

"Her kim ticaret ahkamını bilmeden ticaret yaparsa faize düşer, sonra yine faize düşer, sonra yine faize düşer. Ömer Faruk (ra) ticaret ahkamını bilmediği halde pazara mal satmaya gelen kişiyi kırbaçla döverdi. Şöyle derdi:

"Faizi tanımayan kişi pazarlarımıza gelmesin."[1373] Yine şöyle diyordu:

1370 Ed Devrü's Siyasî 202

1371 Müsned-i Ahmed 2/254,255 Ahmed Şakir, isnadın sahih olduğunu söylemiştir.

1372 El Muntazam, İbnu'l Cevzî 5/70

1373 Nizâmü'l Hükümeti'l İslamiyye, Kettânî 2/17

"Ticaret ahkamım bilmeyen kişi pazarlarımızda mal satmasın. Değilse istese de istemese de faiz yer."[1374] Raşit halifeler fıkhî hükümlerin her birinde hassastılar. Birini öne alıp diğerini geri bırakmıyorlardı. Hükümler gayet açıktı. Kafalar karışık değildi. Pazar için uygun kanunlar hazırlamışlardı. Her şey yerli yerindeydi. Hile, aldatma, tekel oluşturma ve karaborsa yoktu. Ticaret aleminde caiz olan olmayan nedir her şey biliniyordu. Bu gün de özellikle çarşı pazara yakın olan mescitlerde tüccarları bu hususta eğitebiliriz. Bu hususa dair özel kitapçıklar ve ses kasetleri hazırlayabiliriz. Oralarda şu hususlara özellikle dikkat çekebiliriz:

- Malıyla dinine hizmet eden seçkin tüccarlardan örnekler verilir.
- Dünya ve ahireti birlikte yürütmeleri için onlara ahiretin ehemmiyetinden bahsedilir.

Hassaten alimlere ve ilim talebelerine bu hususta büyük görevler düşmektedir. Özellikle de cemaatler bu hususa yönelmeli ve başta tacirler olmak üzere toplumun bütün fertlerini bu hususta bilgilendirmelidirler.

4- Kim Önce Gelip Yerleşirse Ora Onun Hakkıdır.

Pazarda yer kapma meselesi bazı çekişmelere sebep oluyordu. Bunun üzerine Ali (ra) Küfe pazarına geldi ve;

"Kim önce gelip yerleşirse o gün orada olduğu müddetçe ora onun hakkıdır. Oradan giderse ondan sonra oraya gelenin hakkıdır." dedi.

Usbu' b. Nebâte anlatıyor:

"Ali b. Ebî Talib ile birlikte pazara çıktım. Pazarcıların yer tuttuklarını gördü. Onlara;

"Bu nedir?" diye sordu. Ona;

"Pazarcılar yerlerini tuttular." denildi. Bunun üzerine o;

"Bunu yapmaya hakları yok. Müslümanların pazarı müslümanların namazgahı gibidir. Kim önce gelip yerleşirse o gün orayı terk edinceye kadar orası ona aittir." dedi. Bu kural Muğîre b. Şûbe'nin valiliğine kadar devam etti. Hicrî kırk dokuzda Ziyad b. Ebîh oraya vali olunca bu kuralı değiştirdi.[1375]

5- Mal Stoklayan İsyankârdır, Lanetlenmiştir

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) mal stoklanması hususunda diyor ki:

"Dışarıdan yiyecek getiren rızıklanmıştır, mal stoklayan ise isyankârdır, lanetlenmiştir."[1376] Mü'minlerin Emiri mal stoklayanın malının yakılmasını emretmiştir. Hafız İbni Ebî Şeybe şunu nakletmektedir:

1374 A,g,e. 2/17

1375 El Emvâl, Ebu Ubeyd 123; El Hayatü'l İktisadiyye 115

1376 Fıkhu Ali, Kal'acî 27; Musannef, Abdurrezzak 8/204; Müsned-i Zeyd 245

"Ali'ye bir adamın yüz bin dirhemlik yiyeceği stokladığı haber verilmiş, o da onun yakılmasını emretmiştir."[1377]

İbni Kudâme haram olan stokçuluğun üç şartı içerdiğini söylemektedir:

a- Bulunduğu şehirden satın alınması. Eğer başka bir yerden getirdiyse ya da mahsul kendisine ait ise o zaman stokçu olmaz. Bu da Ali (ra)'ın sözünde açıkça ifade edilmiştir.

b- Satın alınan şey yiyecek olmalı.[1378]

c- Malın satın alınması insanlara zarar vermesi. Mü'minlerin Emirinin bu yasağı Rasulullah (sav)'in

"Günahkâr olan kişiden başkası stokçuluk yapmaz."[1379] Hadisine dayanmaktadır.

6- Zarar Mala Aittir, Kâr İse Anlaşmaya Göredir

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) mudârebe akdi hükümlerinden birini de beyan etmiştir. Mudârebe; insanlar arasında yapılan muamele çeşitlerinden biridir. Bu da; belirli bir malın belirli bir kâr haddi ile ticaret yapacak kişiye verilmesidir. Ali (ra) şöyle demiştir:

"Zarar mala aittir, kâr ise anlaşmaya göredir."[1380] Yani; ticarette zarar edilirse zarar mala aittir. Her ikisinin de malı varsa zarar malların oranlarına göredir. Mallar eşitse zarar da yarı yarıyadır.[1381] Mallar üçte bir oranındaysa zarar da üçte bir oranında pay edilir.

7- İçinde Şarap Satılan Köyü Yakması

Ali (ra) şarap satıcılarına karşı son derece sertti. İçinde şarap satılan köyün yakılmasını emretmişti. İmam Ebu Ubeyde el Kasım b. Selam rivayet ediyor:

Ali b. Ebî Talib (ra) Zürâre namındaki mahalle baktı ve;

"Bu köyün ismi ne?" diye sordu. Ona;

"Zürâre. Orada şarap satılmaktadır."[1382] denildi. Bunun üzerine o, oraya yürüyerek gitti ve;

"Onu yakmalıyım. Ateşi tutuşturun. Muhakkak ki habîs olan habîs olanı yer." dedi. Ravi diyor ki; Köy batı cihetinden ateşe verildi. Ateş, Hosta b. Cebrûna'nın bostanına kadar geldi.[1383]

1377 Musannef 6/103; El Hisbe Fi'l Asri'n Nebevî 34

1378 Yiyecek olup olmaması fark etmez, diyenler de olmuştur.

1379 Müslim 3/1228

1380 Musannef, İbni Ebî Şeybe 6/4; Musannef, Abdurrezzak 8/248

1381 El Muğnî 5/31

1382 Kûfede bir mahalle ismi olup onu kuran kişi Zürâre b. Zeydin ismini almıştır.

1383 El Emvâl 97,98; El Hisbe, İbni Teymiye 60

8- Kılık Kıyafete Dair Tebliği Yapması

Ebu Matar anlatıyor:

"Mescitten çıkmıştım. Arkamdan birinin bağırdığını işittim.

"İzarını yukarı tut. Zira bu elbisen için daha temiz, Rabbine karşı da daha takvalıdır. Müslüman isen saçından da al." diyordu.[1384]

9- Şerli Kişileri Hapsetmesi

Şerli kişileri takibe almıştı. Onlardan kimi yakalarsa hapsediyordu. İmam Ebu Yusuf, Abdülmelik b. Umeyr'den naklediyor:

"Ali b. Ebî Talib (ra) bir kabilede ya da bir toplumda ahlaksız sefih birini buldu mu derhal onu hapsediyordu. Malı varsa günlük masrafını malından karşılıyordu. Malı yoksa hazineden karşılıyordu. Şöyle diyordu:

"İnsanlara zarar vermesi engellenir ve onların malından (hazineden) ona harcanır."[1385]

10- Tasadduk Etmeyenleri Korkutması

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) şöyle demiştir:

"Cimrinin malına ya afeti ya da varisi müjdele."[1386] Yine şöyle demiştir:

"Cimri kişi fakirliğe tez dalar. Dünyada iken fakir gibi yaşar, ahirette ise zengin gibi hesaba çekilir.[1387]

11- Namaz İçin Nida Etmesi

Mü'minlerin Emiri namaz işine son derece önem veriyordu. Yolda giderken "Namaz! Namaz!" diye nida ediyordu. Bu şekilde insanları sabah namazına uyandırıyordu. Hasan (ra) babasının yaralandığı günü anlatıyor:

"Kapıdan çıktığında "Ey insanlar, Namaz! Namaz!" diye nida etti. Her gün böyle yapardı. Kırbacı yanındaydı. İki adam karşısına çıktı ve İbni Mülcem onu başından yaraladı."[1388]

12- Umumi Yollara İhtimam Göstermesi

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) müslümanların gelip geçtiği umumi yollarda kanallar ve helalar yapılmasını emrediyordu.[1389]

1384 El Bidâye Ve'n Nihâye 8/4
1385 El Haraç, Ebu Yusuf 150
1386 Menhecü Ali 183
1387 A,g,e. 183
1388 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/339
1389 Musannef, Abdurrezzak 10/72

13- Kıssacıların Zuhuru ve Mü'minlerin Emirinin Onlarla Mücadelesi

Hz. Ali zamanında kıssacılar türedi. Sahabe ve tabiin onları hoş karşılamadı. Muhammed b. Veddâh, Musa b. Muaviye'den naklediyor:

"İbni Mehdi, Süfyan'dan, o da Ubeydullah b. Nâfi'den rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir:

"Nebi (sav) zamanında kıssacılar yoktu, Ebubekir zamanında da, Ömer zamanında da, Osman zamanında da yoktu. Kıssa anlatma işi ilk defa fitne zamanı vuku buldu."[1390] Kıssacılar; ilim meclislerine karşı vaaz meclisleri oluşturup vaaz eden kişilerdir. Meclislerinde çeşitli hikayeler ve israiliyata dair haberler naklediyorlardı. Bunların çoğu asılsız, uydurma ve akıl almayacak şeylerdi. Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) onları men etti. Çünkü onlar garip şeyler anlatmaya ve müteşabihata iyice dalmışlardı. Bilmedikleri ve anlamadıkları şeylerden bahsediyorlardı.[1391] Mü'minlerin Emiri sadece şer'i ilimleri bilenlere vaaz etmeyi serbest bıraktı.

Mü'minlerin Emirinin toplum içindeki hayatı tevhide davet ve şirke karşı mücadele idi. Allahu Teala'nın isimlerini ve sıfatlarını hırsla insanlara öğretiyor, onların kalplerin Allahu Teala'ya bağlamaya çalışıyor, Allahu Teala'nın nimetlerini onlara hatırlatıyor ve nimetler sebebiyle onları şükretmeye davet ediyordu. Cahiliye adetlerini yok etmede aşırı hassastı. Hutbelerinde, vaazlarında, şiirlerinde ve hikmet içeren özlü sözlerinde her daim bunu anlatıyordu. İlmiyle ve ahlakıyla insanlar arasında yaşadı. Kesinlikle insanlardan uzak durmadı.

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib Döneminde Polis Teşkilatı

Mü'minlerin Emiri Hz. Ali döneminde polis teşkilatının olduğunu görüyoruz. Devletin önemli görevlerinden biri de bu teşkilatın oluşturulmasıydı. Hz. Ali döneminde polisin icra ettiği faaliyetler çeşitli rivayetler vasıtasıyla bize kadar nakledilmiştir. Usbu' b. Nebâte'nin naklettiği şu hadise onlardan biridir;

Genç bir adam Ali'ye bir topluluğu şikayet etmişti. Ona;

"Bu adamlar babamla birlikte sefere çıktılar. Onlar döndüler, ama babam dönmedi. Onlara babamı sorduğunda öldüğünü söylediler, malını sorduğumda malı yoktu ki, dediler. Halbuki onun yanında çokça malı vardı. Kadı Şüreyh'e gittik. O da onlara yemin verdirdi ve (onlar yemin edince) serbest bıraktı. Bunun üzerine Ali polisi çağırdı. Her bir adama iki adam tahsis etti. Onların birbirlerini görüp konuşmasına imkan vermemelerini söyledi. Katibini çağırdı. Sonra da zanlılardan birini çağırdı. Ona;

1390 El Bideğ Ve'n Nehyu Anha 20

1391 Dirâsâtün Fi'l Ehva 239

"Bana bu gencin babasının hikayesini anlat. Ne zaman yola çıktınız? Nerede konakladınız? Yolculuğunuz nasıl geçti? O hangi sebepten öldü? Malına ne oldu? Onu kim yıkadı ve kim defnetti? Namazını kim kıldırdı? Nerede defnedildi?" gibi soruları sordu. Katip yazıyordu. Bu esnada Ali yüksek sesle tekbir getirdi. Yanındakiler de tekbir getirdiler. Dışarıda buluna zanlılar içeride ne olduğunu bilmediklerinden arkadaşlarının gerçeği ifade ettiğini zannettiler. Birinci zanlı dışarı çıkarıldıktan sonra ikincisi getirildi. Birinci adama sorulan sorular ona da soruldu. Sonra üçüncüsü, sonra diğerleri getirildi. Ortaya çıkan durum şu idi; onların hiç birinin sözü diğerlerinin sözünü tutmuyordu. Daha sonra ilk adamın getirilmesini emretti. Ona;

"Ey Allah düşmanı, arkadaşlarının ifadesine göre senin inadını ve yalanını anlamış bulunuyoruz. Doğru söylemekten başka kurtuluş yolun yok." dedi ve hapsedilmesini emretti. Sonra tekbir getirdi, yanındakiler de tekbir getirdiler. Arkadaşlarının hapse gönderildiğini gören dışarıdakiler arkadaşlarının gerçeği ifade ettiğini zannettiler. İkincileri içeri getirildi. Ali onu tehdit etti. Bunun üzerine o;

"Ey Mü'minlerin Emiri, vallahi, onların yaptıklarına rızam yoktu." dedi. Sonra her birini içeri aldı. Gerçeği anlattılar. Bunun üzerine hapse gönderdiğini de getirtti. Ona;

"Arkadaşların gerçeği söylediler. Doğru söylemekten başka kurutuluşun yok." dedi. O da arkadaşlarının itiraflarını kabul etti. Onlara önce mali ceza verdi, sonra da kısas tatbik etti.[1392] Bu kıssa muhakkiklerin ifadesine göre çok sayıda bilgiyi içermektedir. Aynı zamanda o devirde hapishanenin ve polis teşkilatının olduğunu da bu kıssa bize göstermektedir.[1393] Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib, Kûfe'de bir hapishane kurdu ve ona "Nafia" adını verdi. Bina o kadar sağlam değildi. Hapsedilenler oradan dışarı çıkabiliyorlardı. Bunun üzerine onu yıktırdı, yerine başka bir hapishane yaptırdı ve adını da "Muheyyes" koydu. Hapistekilerin günlük yiyeceği ve yaza kışa göre elbiseleri de takdir edilmişti.[1394] Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın polis teşkilatında görev yapanlardan bazıları şunlardı:

Ebu'l Heyyâc el Esedî, Kays b. Sa'd b. Ubâde, Ma'kıl b. Kays er Reyâhî, Malik b. Habib el Yerbûî, Usbu' b. Nebâte el Müşâciî, Saîd b. Sâriye b. Mürre el Huzâî.

Polisin görevi sadece asayişin temini değildi. Bunun yanında muhtaçlara yardım etmek, kaybolanlara yol göstermek, fakir fukaraya yemek vermek, insanlara karşı yumuşaklıkla muamele etmek ve Allah rızası için yapılabilecek her bir işte insanlara yardımcı olmak gibi işler de vardı.

1392 Et Turuku'l Hekîme 49
1393 Velâyetü'ş Şurta Fi'l İslam 107
1394 A.g.e. 108

— DÖRDÜNCÜ BÖLÜM—

MÜ'MİNLERİN EMİRİ ALİ B. EBÎ TALİB (RA) DÖNEMİNDE MALÎ VE HUKUKÎ MÜESSESELER

MÜ'MİNLERİN EMİRİ ALİ B. EBÎ TALİB (RA) DÖNEMİNDE MALÎ VE HUKUKÎ MÜESSESELER

Mali Müesseseler

Ali b. Ebî Talib (ra) döneminde maliye siyasetinde herhangi bir değişiklik olmadı. Ancak o, devlet ihsanlarını dağıtırken -Ebubekir (ra) döneminde olduğu gibi- herkese eşit dağıtıyordu.[1395] Kimseyi kimseden üstün tutmuyordu. Azatlıya da efendisine verdiği gibi veriyordu.[1396] Haraç gelirleri bazı şehirlerde o şehrin valilerinin emrindeydi. Mısır'da haraç işine bakan Mısır genel valisi Kays b. Sa'd b. Ubâde idi. Yine Ali (ra) Malik b. Eşter en Nehâî'yi Mısır'a vali olarak gönderdiğinde onu haraç sorumlusu olarak da görevlendirmişti.

Mü'minlerin Emiri o vakit haracı ana kaynak olarak görüyordu. Bu sebeple görevlilerine işi sıkı tutmalarını emrediyordu. Haraç ve mali işler önemli işler olduğundan Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) bu işleri en ince ayrıntılarına kadar takip ediyordu. Durumu yerinde müşahede etmek için kontrol memurları gönderiyordu.[1397] Bu malın tasarrufunda valilerin geniş yetkileri vardı. Raşit halifeler döneminde yetkili valiler ve haraç görevlileri bu gelirleri şer'î yerlerde harcıyorlardı. Bu gelirleri daha çok cihad ve fetih işlerinde kullanıyorlardı. Silah ve hayvanların temini, askerlerin masrafları vs. cihad masrafları buradan karşılanıyordu. Yine vilayette görevli olan memurların maaşları da buradan veriliyordu.[1398] Ayrıca köprüler, yollar, kuyular, kanallar vs. imar faaliyetleri bu gelirle yapılıyordu.[1399]

Genel valiler -kendilerine yetki tanınmışsa eğer- haraç memurlarına bu gelirlerin bu tip projelere sarf edilmesini emrediyorlardı ya da bu projeler için özel görevliler tayin ediyorlardı. Teçhizat ve işçi masrafları da haraç görevlileri tarafından karşılanıyordu.

Bazı fakihler, gelirlerin biriktirilmeyip, müslümanların faydası için har-

---

1395 El İstîâb 3/11
1396 Ali b. Ebî Talip, Dr. Ali Şerefî 66
1397 El Velâyetü Ali Li Buldân 2/98; En Nazariyyâtü'l Maliye Fi'l İslam 155
1398 Et Terâtîbü'l İdâriye, Kettânî 1/393
1399 El Velâyetü Ali Li Buldân 2/98

canması gerektiğini söylemişlerdir. Zira hakkıyla toplanan malların müslümanların istifadesi için sarf edilmemesi zulümdür. Dolayısıyla da onlar malların biriktirilmesini ve sarf edilecekleri yerlere sarf edilmemesini valinin zulmü ve taksiri olarak kabul etmişlerdir.[1400] Her şehir ve her vilayet kendi gelirini kullanmada daha çok hak sahibidir. Valiler başkent Medine'ye ya da Kûfe'ye bir şey göndermiyorlardı. Ancak bir yer kendi ihtiyacını karşılayamadığında buna teşebbüs ediliyordu.[1401] Şüphesiz ki başta Ömer b. Hattab (ra) olmak üzere Raşit halifeler döneminde vilayetlerde yeni mali düzenlemeler yapıldı. Onlar bu hususta kendilerinden öncekilerin tecrübelerinden istifade etmekten de geri durmadılar. Divanlar oluşturdular, mali işlerin her birini kayıt altına aldılar. Hz. Ömer dönemine ait maliye müesseselerini "Faslu'l Hitab Fi Sîreti Emiri'l Mü'minin Ömer Hattab" adlı eserimde bütün tafsilatıyla anlattım. Daha fazla bilgi edinmek isteyenler oraya müracaat etsinler. İçlerinde Filip Hatti'nin de bulunduğu bazı müsteşrikler Hulefâ-i Raşidin döneminde yapılan mali düzenlemeleri basite indirgemişler. Bakın Filip Hitti, *Arap Tarihi* adlı eserinde ne diyor:

"Hakikat şu ki; Hz. Ömer zamanına ait haberlerin çok olma nedeni o yılların yeni tecrübelerin ve yeni hallerin inşasını gerekli kılan yıllar olmasıydı. Halifeler ve şehirlere giden ilk görevliler haraç ve cizye derdindeydi. Haraç ve cizyenin toplanma şekli ve devlet malının en iyi şekilde kullanılması önemli bir husus değildi. İslam, Suriye ve Mısır'da Bizanstan kalan idari sistemi devam ettirdi. Fars beldelerinde de yetki sahibi hiç kimse bir önceki sistemi değiştirmeyi düşünmedi. Fatihler kendilerinden önceki sistem ne ise onu aynen devam ettirdiler. Oralara sulh yoluyla ya da kuvvet yoluyla boyun eğdirdiklerini düşünmediler. Hz. Ömer'in ortaya koyduğu bir sisteme göre gitmediler."[1402] Yazar, savaşla fethedilen topraklardaki haraç arazisiyle ilgili Hz. Ömer'in ictihadını nedense görmezlikten gelmişti. Hatta sahabeden bir kısmı önce onun bu ictihadına karşı çıkmış, ancak daha sonra onlar da meselenin önemini anlayıp uygulanması hususunda ittifaka dahil olmuşlardır.[1403] Muhammed Diyauddin er Rîs bu müsteşriklere gereken cevabı tarihi belgeleriyle vermiştir. Kısaca; onların bu davalarının asılsız olduğunu, fakihlerin Hz. Ömer zamanında ihdas edilenlerle ondan sonra ihdas edilenleri bir tutmadıklarını ve Hz. Ömer zamanındaki haraç mevzuunu en ince ayrıntılarına kadar ele aldıklarını beyan etmiştir.[1404]

Müsteşriklerin İslam büyüklerine karşı adetleri budur. Ne var ki gerçek sorun onların İslam dünyasında kendilerini takdir eden kişiler bulmasıdır.

1400 Usûlü'l Fikri's Siyasî, Fethi Osman 43
1401 Es Siyasetü'l Maliye Li Osman b. Affan, Kutup 99
1402 Tarihu'l Arap, Filip Hatti 1/228
1403 El Velâyetü Ali Li Buldân 2/100
1404 El Harac Ve'n Nüzüm el Maliye 131-136

İç harpler ve mücadeleler Ali (ra) döneminde bütün devlet müesseselerini etkilemişti. Maliye, askeriye ve hilafet makamı da bundan nasibini almış ve Raşit hilafetin zevalini hazırlamıştı. İnşaallah bu hususta daha tafsilatlı bilgileri mahallinde arz edeceğiz.

Hukuki Müesseseler

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) hilafete Osman (ra)'ın şehadetinden ve müslümanların birliğinin parçalanmasından sonra geçmişti. Açılan yaranın kapatılması için hayli uğraştı. Ancak onun bu uğraşı onu hukukî meselelere karşı gerekli ilgiyi göstermesine mani olamamıştı. Mısır valisi Eşter Nehâî'ye yazdığı mektup buna delalet etmektedir. Orada şöyle diyordu:

"Hüküm için halktan en faziletli kişileri seç. Onlar, yapacakları işte zorlanmayan, davalılarla tartışmaya girmeyen, hatada ısrarcı olmayan, hakkı her tanıdığında kabul eden, mala tamah etmeyen, kısa görüşlü olmayan, şüphe ettiğinde duraksayan, delillerle hareket eden, davalıların müracaatı sebebiyle bıkkınlık göstermeyen, hakikatin ortaya çıkması için sabırla hareket eden, hükmün açığa çıkmasında kesin kararlı olan, başkalarının övgüsüyle övünmeyen ve başkalarının yönlendirmesiyle hareket etmeyen kişiler olsun. Ne var ki bu tip kişilerin sayısı çok az. Onların sayısını artır. İhtiyaçlarını gidermeleri için onların maaşını yüksek tut. İnsanlara muhtaç olmasınlar. Onlara katında öyle bir yer ver ki ileri gelen adamlarından hiç kimse onları rakip görüp zarar vermesin."[1405]

Dikkat edersek mektupta kadıda olması gereken vasıflar bildirilmiş, aynı şekilde onların haklarından da bahsedilmiştir. Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın Mısır valisine hicrî kırk yıllarında yazdığı bu mektup üzerinde düşünen kişi bunun ne kadar mükemmel olduğunu görür, hayranlığını gizleyemez. Bu mektubun diğer medeniyetlerle karışmadan önce yazıldığı düşünüldüğünde Allah'ın nuruyla bakan müslüman aklının bu büyük manaları üretmeye ve bu günkü anayasalarda ve kanunlarda gördüğümüz şeyleri en güzel şekilde yerli yerince oturtmaya kadir olduğu görülür.[1406]

Hulefa-i Raşidin Döneminde Hukukî Düzenlemelerde Tutulan Yol ve Ashabı Kiramın İtibar Ettiği Kaynaklar

Hulefa-i Raşidin döneminde hukukî düzenlemeler yapılırken şer'î hükümlere bakılıyordu. Bu yolu onlar bizzat Rasulullah (sav)'den öğrenmişlerdi. Dolayısıyla bu yol onlardan sonra gelenler için de uyulması gerekli olan yoldur.

1405 Nizâmü'l Hükm, Kâsımî 2/103
1406 A,g,e. 2/104

Hulefa-i Raşidinin hayatını tetkik ettiğimizde göreceğimiz şey şudur; herhangi bir olayla ya da hüküm verilmesi gereken bir durumla karşı karşıya geldiklerinde önce Allah'ın kitabına gidiyorlardı. Şer'î hükmü orada bulurlarsa iş tamamdı. Bulamazlarsa Rasulullah (sav)'in sünnetine müracaat ediyorlardı. Orada bulamazlarsa en geniş manasıyla ictihada yöneliyorlardı. Dikkat edilirse önceleri yapılan içtihatlar daha çok topluca yapılıyordu. Devlet işleri ile ilgili olanlar hassaten böyleydi. İleri gelen Ashabı Kiram bu hususta yardımcı oluyordu. Hatta onlar bu sebeple Medine'de kalıyorlardı. Bu sayede de toplanmaları ve görüşlerinin alınması daha kolay oluyordu. Onların bu toplu içtihatlarına zamanla icma adı verildi. Onlar kıyası da kullanıyorlardı. Maslahat da kanun koymada dikkate alınan esaslardandı. Meymün b. Mihrân'ın şu sözü buna en güzel delildir:

"Ebubekir'e bir dava geldiğinde Allah'ın kitabına bakardı. Orada hükmedeceği hususa dair hükmü bulursa onunla hükmederdi. O hüküm Allah'ın kitabında yoksa, Rasulullah (sav)'in sünnetine müracaat ederdi. Orada bulursa onunla hükmederdi. Orada da bulamazsa ashabın ileri gelenlerini toplar onlarla istişare ederdi. Görüşleri bir noktada toplanırsa onunla hükmederdi. Ömer de böyle yapardı. Kur'an ve sünnette bir hususu bulamadığında Ebubekir'in içtihatlarına bakardı. Ebubekir'in ictihadına rastlarsa onunla hükmederdi. Rastlamazsa müslümanların ileri gelenlerini toplardı. İcma ederlerse ona göre hükmederdi."[1407]

İbni Mes'ûd (ra) diyor ki:

"Bu günden sonra her kime bir dava arz edilirse Allah'ın kitabında olanla hükmetsin, Ona gelen davanın hükmü Allah'ın kitabında yoksa Rasulullah (sav)'in sünnetine baksın, Rasulullah (sav) bu hususta hükmetmemişse salihlerin verdiği hükme göre hüküm versin. Ona gelen davanın hükmü Allah'ın kitabında yoksa, Rasulullah (sav) de salihler de bu hususta hükmetmemişse o zaman içtihat etsin. "Ben görüyorum ya da ben korkuyorum." demesin. Zira helal haram bellidir. Onlar arasında şüpheli şeyler vardır. Binaenaleyh sen sana şüphe vereni bırak şüphe vermeyeni al."[1408] Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın bu minval üzere hareket ettiğini daha önce söylemiştik. Bu haberler bize bildiriyor ki; Ashabı Kiram hukukî davalarda ictihada gitmeden önce Kitaba ve Sünnete müracaat ediyorlardı.[1409] Dilerseniz bu haberler üzerinde biraz duralım ve bazı neticeler çıkaralım:

1- Sahabe-i Kiram bu sistem üzerinde ittifak etmiştir. Onlar önce Allah'ın kitabına, sonra Rasulünün sünnetine, sonra icmaya, sonra kıyasa müracaat ediyorlardı.

2- Burada Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in Medine'de bulunan sahabelerle is-

1407 Sünen-i Dârimî 1/58; Es Sünenü'l Kübrâ, Beyhakî 10/114; Fethu'l Bârî 3/13
1408 A'lâmu'l Muvakkiîn 1/62
1409 El İçtihad Fi'l Fıkhı'l İslamî 153

tişare ettiğini görmekteyiz. Ancak onların Medine dışından kimseyi istişare için davet ettiklerini görmüyoruz. Ortada böyle bir şeye delalet eden herhangi bir bilgi de yok. Bu, icmâ, Medine'deki sahabenin ittifakıyla hasıl olduğunu göstermektedir.[1410]

Anlaşıldı ki; Ashabı Kiram karşılarına çıkan her bir meselede önce Allah'ın kitabına, orada bulamazlarsa Rasulünün sünnetine, orada da bulamazlarsa topluca ya da tek olarak ictihada yöneliyorlardı. Onların toplu içtihatlarına icma adı verildi. Bu, Risalet döneminde olmayan yeni bir kaynaktı. Kitap ve Sünnetten sonra üçüncü kaynak olarak kabul edildi. Karşılaşılan çok sayıda mesele için bütün sahabenin her daim toplanması mümkün değildi. Bu sebeple ashabı kiram ferdî reylere de başvurdular. Toplu olarak ve ferdî olarak yaptıkları içtihatlarında Kur'an ve Sünneti esas aldılar. Şer'i şerifin ruhunu iyi bildiklerinden yeni hadiseleri önceki hadiselere tatbik ettiler. Kıyas Rasulullah (sav) zamanında kullanılıyordu. Ancak kıyasın gücü vukuu bakımından kendisinden sonra gelen icmadan sonra gelir.[1411]

Hulefa-i Raşidin ve Ashabı Kiramın Dayandıkları Kaynaklar

1- Kur'an-ı Kerim: Ana kaynak budur. Hikmetin fışkırdığı memba, risaletin delili, gözlerin ve basiretlerin nuru budur. Ondan başka Allah'a giden yol yoktur.

2- Sünnet: Rasulullah (sav)'den sahih yollarla bize kadar ulaşan bilgilere denir.

3- İcma: Kitaba, sünnete ya da kıyasa dayanmalıdır.

4- Kıyas.

Hulefa-i Raşidin ve Ashabı Kiram hakkında nas olmayan meseleleri çözerken kötülüklerin def'i iyiliklerin celbi esasına dikkat ediyorlardı.[1412]

Hulefa-i Raşidin Dönemine Ait Yargının Özellikleri

Raşit halifeler dönemindeki yargı Rasulullah (sav) dönemindeki yargıdan sonra gelir. Rasulullah (sav) dönemindeki yargı yargının esasıdır. Raşit halifeler dönemindeki yargı ise İslamî yargının ikinci derecedeki en büyük mümessilidir. Asrı saadetten sonra bütün gözler ona yöneldi. Raşit halifeler dönemine ait yargının özelliklerini kısaca özetleyelim:

1- Raşit halifeler dönemindeki yargı Rasulullah (sav) dönemindeki yargı-

---

1410 A,g,e. 153
1411 A,g,e. 154
1412 A,g,e. 159

nın tam bir uzantısıdır. Raşit halifeler döneminde İslam toplumundaki iman bağı güçlü, dini terbiye yaygın ve yargıya güven sağlamdı. Bu sebeple davaların sayısı azdı. Yargıya götürülen davalar kolayca halledilliyor ve kısa sürüyordu. Hakimler iyi seçilmişti. Onlar her türlü imkan sunulmuştu.

2- Raşit halifeler döneminde yapılan yargılamalar, İslamî esaslara uygun yargılamalar olarak kabul edilir. Bu sebeple araştırmacıların sığınağı ve fakihlerin nazargâhı olmuştur. Raşit halifeler döneminde yapılan hukukî düzenlemeler ve yargılamalar şer'î hükümler için asırlarca kaynak olmuştur. Alimler ve mezhepler bu hususa dair ferdî meselelerde ihtilafa düşseler de genel olarak ittifak halindedirler. Mesela; Usûl-i Fıkıh kitaplarında da beyan edildiği üzere sahabe sözünün delil olup olmaması hususunda mezhepler arasında görüş farkı vardır.

3- Raşit halifeler ve şehir valileri, davaların devletin tayin ettiği kadılar vasıtasıyla hükme bağlanmasına dikkat etmişlerdir. Kötülüklerin kaldırılmasına ve Hisbe teşkilatına verdikleri önemi buna da vermişlerdir.

4- Raşit halifeler şehirlere ve bölgelere davalara bakması için özel kadılar tayin etmişler ve bu işi diğer devlet görevlilerine bırakmamışlardır. Bu şekilde onlar yargıyı diğer devlet işlerinden ayırmışlardır. Tayin edilen yargı mensupları müstakildi. Valiler onlara karışamıyordu. Ancak bazı şehirlerde valiler valilik işiyle yargı işini birlikte yürütüyorlardı. Ancak yargı işi Raşit halifenin denetiminde yürüyordu.

5- Raşit halifeler dönemindeki kadılar müçtehittiler. Önce Kur'an ve Sünnete bakıyorlar, sonra da davaya uygun olana göre hareket ederlerdi. Orada bulamazlarsa kendilerinden önceki müçtehitlerin içtihatlarına ve muasır müçtehitlerin görüşlerine başvuruyorlar, ondan sonra içtihat ederek hükmediyorlardı.

6- Raşit halifeler döneminde yeni bir kaynak daha çıktı. Buna göre sıralamayı şöyle yapabiliriz: Kur'an, Sünnet, İcma, Kıyas, daha önce yapılan yargılamalar ve istişareden sonra yapılan içtihat.

7- Raşit halifeler döneminde hukukî sistem tamamen oturmuştu. Hz. Ali ve Hz. Ömer kadılara ve valilere hukukî işlerin düzenlenmesi için mektuplar gönderiyorlardı. Bu mektuplar meşhurdur. Raşit halifeler kadıları devamlı kontrol altında bulundurdular ve onlarla görüş alışverişinde oldular. Onların hallerini ve hükümlerini incelediler. Mühim, zor ve tehlikeli davalarda kendileriyle istişare içinde olmalarını emrettiler. Bu şekil en iyi Hz. Ömer döneminde işledi. Hz. Osman döneminde biraz gevşedi. Hz. Ali döneminde de karışıklıklar, fitneler ve iç harpler sebebiyle biraz daha gevşedi.

8- Kadılar her tür davalara bakıyorlardı. Yetkileri genişti. İcraatlarında serbesttiler. İhtisas mahkemelerinin nüveleri bu dönemde atıldı. Sadece küçük ve basit davalara bakmak üzere kadılar tayin edildiği gibi sadece büyük davalara bakmak üzere de kadılar tayin edildi. Raşit halifeler cinayet ve had davalarını

takip ediyorlardı. Bu hususta yetkili valiler de vardı. Medine, Kûfe, Basra ve Yemen gibi büyük şehirlere bu dönemde birkaç kadı tayin edilmişti. Askerî kadılar da ilk olarak bu dönemde faaliyete başladı.

9- Bu dönemde yargı hükümlerinin Nebevi dönem yargı hükümlerine uyup uymadığı kontrol ediliyordu. Kur'an ve Sünnete uyan içtihatlar kabul ediliyordu. Çünkü içtihat içtihatla bozulmuyordu, ama içtihat Kur'an ve Sünnete ters düşerse hükümsüz kabul ediliyordu.[1413]

10- Raşit halifeler döneminde kadılara düzenli maaş bağlandı. Mahkeme binaları yapıldı. Hapishaneler kuruldu. Yine o dönemde kadılık görevini kabul etmeyenler oldu. Hz. Osman, Abdullah b. Ömer'e kadılık teklifinde bulunduğunda o bunu kabul etmedi. Yine Hz. Ömer, Ka'b b. Yesâr b. Danne'yi Mısır'a kadı olarak göndermek istediğinde o bundan kaçınmıştır. Önceden kabul ettiği, birkaç gün sonra görevinden ayrıldığı da söylendi.[1414]

11- Raşit halifeler döneminde davalar basit, kolay ve azdı. O dönemde önce dava dinleniyor, sonra delillerin arzına geçiliyordu. Sonra da buna göre hüküm veriliyor ve hükmün gereği yerine getiriliyordu. Mahkemenin hedefi mazluma yardımdı. Her hak sahibine hakkını vermekti. Hüküm halife, emir ya da vali aleyhine de olsa tatbik ediliyordu.Davalılar mahkeme önünde eşitti. Hükmün infazı çok defa hakimin gözetiminde oluyordu. Hûkmün infazı derhal yerine getiriliyordu, erteleme söz konusu değildi. Raşit halifeler döneminde bu hususta bazı yenilikler oldu. Hz. Ömer döneminde kadının yanında bir katip bulunmaya başladı. Hz. Osman döneminde kadı ya da valiye yardım edecek polis ya da yardımcılar bulunmaya başladı. Hz. Ali döneminde de cinayet davaları inceden inceye tetkik edilmeye başlandı ve hakikatin zuhuru için şahitler ayrı ayrı dinlendi.[1415]

Ali b. Ebî Talib (ra)'ın En Meşhur Kadıları

Ali b. Ebî Talib (ra) hilafete geçtiğinde görevde olan bazı kadıları yerinde bıraktı. Boş olan yerlere de bazı kadılar ve valiler tayin etti.[1416] Onlardan bir kısmını arz edelim:

1- Şüreyh b. el Hâris. Kûfe kadısıydı. Hz. Ali onu yerinde bıraktı. Aylık maaşı beş yüz dirhemdi.[1417]

2- Ebu Musa el Eş'arî. Hz. Osman tarafından Kûfe valisi olarak atanmıştı. Hz. Ali onu yerinde bıraktı,sonra azletti.

1413 Tarihu'l Kadâ Fi'l İslam 159
1414 A,g,e. 160
1415 A,g,e. 160
1416 A,g,e. 239
1417 Ahbaru'l Kudât 2/227

3- Ubeydullah b. Mes'ûd. Yemen valisi ve kadısı idi.

4- Osman b. Huneyf'i Basra'ya tayin etti.

5- Kays b. Sa'd'ı Mısır'a tayin etti. Kays Mısır'ın fethine iştirak etmiş, fetihten sonra orada ev yapmıştı. Hz. Ali daha sonra onu azletti ve yerine Muhammed b. Ebubekiri tayin etti.[1418]

6- Umâre b. Şihâb'ı Kûfe'ye tayin etti.

7- Kusem b. el Abbas'ı önce Medine-i Münevvere'ye, sonra Mekke'ye tayin etti.

8- Horasan'a önce Ca'de b. Hübeyre el Mahzûmî'yi, sonra Kurra el Yerbûî'yi tayin etti.[1419]

9- Abdullah b. Abbas Hz. Ali'nin Basra valisiydi. Ebu'l Esved ed Düelî Basra kadısıydı. Bir kavle göre de Abdullah b. Abbas, Abdurrahman b. Yezid el Huddânî'yi Basra'ya kadı tayin etti. Abdurrahman Mühelleb b. Ebu Sürfenin ana bir kardeşiydi. Ali b. Ebî Talib (ra)'ın hilafeti döneminde orada kadı olarak kaldı. Muaviye (ra) döneminde göreve devam etti, ancak Ziyad Basra'ya gelince onu azletti.[1420] Ebu Ubeyde diyor ki:

"İbni Abbas insanlara fetva veriyor ve aralarında hükmediyordu."[1421] İbni Abbas Basra'dan çıkınca Ebu'l Esved onun yerine baktı. Müftü o oldu. O günlerde kadıya müftü deniyordu. Kırk yılında katledilinceye kadar orada görevde kaldı. Ebu'l Esved'e ait çok sayıda nadir hükümler nakledilmiştir. Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) Medine'den çıkıp Basra'ya doğru hareket ettiğinde Abdullah b. Abbas'ı oraya vali tayin etti.[1422]

10- Hz. Ali Kûfe'ye gelince Saîd b. Nemrân el Hemedânî'yi oraya tayin etti, sonra onu azletti. Daha sonra Mus'ab b. Zübeyr ondan Küfe'de kadılık yapmasını talep etti. O da bu talebi kabul etti ve orada üç sene görev yaptı. Daha sonra Mus'ab, Abdullah b. Utbe b. Mes'ûdu o göreve getirdi.[1423]

11- Hz. Ali Saîd el Hemedânî'yi azlettikten sonra Kûfe kadılığına Muhammed b. Hamzayı getirdi. Ona;

"Daha önce hükmettiğiniz gibi hükmedin." dedi. Daha sonra onu azletti ve yerine Şüreyh'i tayin etti. Şâbî diyor ki:

"İnsanlar arasında dava işlerini en iyi bilen Şüreyh'tir." Ubeyde de dava işlerinde Şüreyh'e denkti. Nitekim ona ait nadir hükümler vardır. O, Kûfe'nin meşhur alimlerindendi. Şüreyh ona danışır ve onun reyini alırdı.[1424]

1418 Tarihu't Taberî 5/589
1419 Tarihu'l Kadâ Fi'l İslam 151
1420 Ahbaru'l Kudât 1/228,289
1421 A,g,e. 1/228
1422 Tarihu'l Kudât 151
1423 Ahbâru'l Kudât 2/396,397
1424 Tabakât-ı İbni Sa'd 6/10; Ahbâru'l Kudât 2/399,401

12- Hz. Ali Muhammed b. Yezid b. Halide eş Şeybânî'yi de Kûfe'ye kadı olarak tayin etti.[1425]

Hz. Ali'nin şehirlere tayin ettiği kadılar aynı zamanda vali idiler. Zira onların valiliği hükmü, idareyi, hadlerin ikamesini, imameti, yargıyı, zekat toplama işini vs. işleri uhdesinde barındırıyordu.[1426] Hz. Ali valilerine tayin için kadı araştırmalarını emrediyordu. Bu, onların kendilerine bağlı beldelere kadı tayininde yetkili olduklarını göstermektedir. Valiler kaldıkları şehirlerin kadılık işlerine genellikle bakıyorlardı. Hz. Ali döneminde şehirlerde kadılık yapmış kişilerden bir kısmının ismini zikrettik. Öyle görünüyor ki şehir valileri mahkemelerde hak ihlali yapıldığı gerekçesiyle kendilerine baş vuran kişilerin davalarına bakıyorlardı. Kendilerinin tayin ettiği kadılarla ilgili şikayetlere öncelikle bakıyorlardı. Halifenin tayin ettiği belde kadılarıyla ilgili şikayetler varsa yetkileri gereği onlara da bakıyorlardı. Ancak şehir kadılarına karışmıyorlardı.[1427] Onlarla ilgili şikayetlere halife bakıyordu. Bilindiği üzere halifeler kendilerine iletilen her bir şikayeti -vali, kadı ve haraç görevlisi aleyhinde de olsa- dinliyorlardı.[1428]

Hz. Ali'nin Muhakeme Usûlü, Kendisinden Önce Verilmiş Hükümlere Bakışı

1- Muhakeme Usûlünü Olduğu Gibi Bırakması

Ali b. Ebî Talib (ra) toplumda meydana gelen değişiklikler sebebiyle muhakeme usûlünde bazı değişiklikler yapmayı planlıyordu. Ancak o, bunu siyasi işlerin durulmasına tehir etti. Onun şöyle dediği nakledilmiştir:

"Daha önce hükmettiğiniz gibi hükmedin ki hükümleriniz bir olsun. Ben ihtilafa düşmenizden korkuyorum."[1429]

2- Kendisinden Önce Verilmiş Hükümleri Bozmaması

Hz. Ali istikrar peşindeydi. Bir kadının verdiği hükmü diğer kadının değiştiremeyeceğini düşünüyordu. Peygamber (sav) ile Necranlılar arasında yapılan anlaşma metnini o yazmıştı. Peygamber (sav) vefat anında Yahudi ve Hıristiyanların Arap yarımadasından sürülmesini, Arap yarımadasında İslamdan başka bir dinin barınamayacağını vasiyet etmişti. Bu vasiyete uyan Hz. Ömer Necranlıların malını satın alarak kendilerini Kûfe yakınlarında bir yere sürmüştü. Hz. Ali halife olunca onlar ona geldiler ve;

1425 Ahbâru'l Kudât 1/395
1426 Kadâu Emiri'l Müminin, Abdullah b. Osman 290
1427 El Ahkâmu's Sultâniye, Mâverdî 77
1428 El Velâyetü Ale'l Buldân 2/93
1429 Musannef, Abdurrezzak 11/329

""Ey Ali, senin dilinle şefaat diliyoruz, senin elinle yazılan bir sulh yapmıştık. Ömer bizi yurdumuzdan sürdü. Lütfet, yurdumuzu bize iâde et!" dediler. Bunun üzerine Hz. Ali onlara;

"Olur mu öyle şey! Ömer bu işin yetkilisi biriydi.[1430] Ömer'in hükmettiği hiçbir hükmü değiştirmem." dedi.[1431]

3- Kadılık Ehliyeti

Kadılık amme işlerindendir. Bu sebeple valiler için gerekli olan şart kadılar için de gerekliydi. Akıl baliğ olma ve müslüman olma şartı yanında kadılar için şu şartlar da gerekliydi: İnsanların ellerindekine göz dikmemek, tez kızmamak, şer'î ahkamı bilmek, nasih ve mensuh ilmini bilmek,- bir defasında Hz. Ali kadının birine;

"Nasih ve mensuhu biliyor musun?" diye sordu. O;

"Hayır" deyince o ona;

"Helak oldun ve helak ettin." dedi.[1432] Hz. Ali ona nasih ve mensuhu sordu, çünkü o dönemde bunu bilmek kolay değildi. Yine şartlar arasında bir önceki kadıların uygulamalarını bilme şartı vardır. Bu, yargı anarşisini önlemeye yöneliktir. Yine kadı mütevazi olmalı, ilim ve tecrübe sahibi kişilerle istişare etmekten utanmamalı. Zira onun bu tip kişilerle istişare içinde olması hata yapma ihtimalini azaltır. Yine kadı hak hususunda cesaretli olmalı. Hiçbir sebep hakkı geri tutmasına mani olmamalı. Onun hükmü sultanı kızdıracak olsa dahi bundan çekinmemeli. Hz. Ali'nin şu sözü bütün bu şartları ifade etmektedir:

"Şu beş haslet kendisinde yoksa kişi kadı olmamalı:Başkalarının elindekine göz dikmemek, hilm sahibi olmak, kendisinden önce verilen kararları bilmek, akıl sahibi kişilerle istişare içinde olmak ve Allah yolunda kınayıcınm kınamasından korkmamak."[1433]

4- Mahkeme Yeri

Kadıya gereken şey, şehrin ortasında davalıların kolayca ulaşabilecekleri bir yeri mekan tutmaktır. Bu sebeple Hz. Ali Kadı Şüreyhe en büyük mescitte oturmasını emretmiştir.[1434] Çünkü insanların oraya ulaşması kolaydı.[1435]

5- Dava Açmak Ücretsizdi

Adaletin temini İslam Devleti'nin hedeflerindendir. İslam fıkhı hak sahibi

---

1430 Sünen-i Beyhakî 10/120
1431 Muğnî 9/57
1432 Sünen-i Beyhakî 20/117
1433 El Muğnî 9/43
1434 Müsned-i Zeyd 4/137
1435 Mevsûatu Fıkhı Ali 506

ile hak arasına herhangi bir manianın girmesine müsaade edemezdi. Bu sebeple dava sahipleri dava için ne kadıya ne de devlete bir şey ödemezler. Mahkeme masrafları ve kadının maaşı devlet tarafından karşılanır. Hz. Ali de Kadı Şüreyh'e maaş bağlamıştı. Kadı Şüreyh'in aylığı beş yüz dirhemdi.[1436]

6- Avukatlar Davaya Girebiliyordu

Raşit halifeler döneminde avukatlar davaya girmeye başladılar. Ali b. Ebî Talib (ra) kardeşi Akili kendi yerine vekil olarak gönderiyordu. Akil yaşlanınca Abdullah b. Cafer b. Ebî Talibi göndermeye başladı. O

"Vekilimin lehine olan benim lehime, aleyhine olan benim aleyhime." diyordu.[1437]

Kadı'nın Yapması Gereken Şeyler

Adaletin tesisi için kadı şu hususlara dikkat etmelidir:

1- Davayı ince ayrıntılarına kadar uyanık bir şekilde incelemeli

Davayı en ince ayrıntılarına kadar incelemeden hüküm vermede acele etmemeli. Bu sebeple Hz. Ali Kadı Şüreyh'e "Konuşmadığın sürece dilin senin kölendir. Konuştuğunda sen onun kölesi olursun. Dolayısıyla ne hüküm verdiğine, ne hakkında hüküm verdiğine ve nasıl hüküm verdiğine dikkat et." dedi.[1438]

2- Davalılara Eşit Davranmalı

Hz. Ali birinin misafiri olmuş, yanında günlerce kalmıştı. Bu arada ev sahibi ona bir dava sebebiyle geldi. Hz. Ali ona;

"Davada taraf mısın?" diye sordu. O;

"Evet" deyince Hz. Ali;

"Öyleyse bizden uzak dur. Zira biz, hasmı yanında olmaksızın davada taraf olanlardan birinin yanında kalmaktan men edildik." dedi.[1439]

3- Davalılara Karşı Yüksek Sesle Konuşmamalı

Ali b. Ebî Talib (ra) Ebu'l Esved Ed Düelî'yi kadı tayin etmiş, sonra da azletmişti. Ebu'l Esved

"Beni niçin azlettin. Ne hıyanet ettim, ne de bir kusur işledim." dedi. Bunun üzerine Hz. Ali ona:

1436 A,g,e. 506
1437 Usûlü'l Muhâkemâti'ş Şer'iyye 70; Tarihu'l Kadâ 132
1438 Kenzu'l Ummâl 14433
1439 A,g,e. 14429; Musannef, Abdurrezzak 8/300

"Davalılara karşı sesini yükselttiğini gördüm." dedi.[1440]

4- İstişare Etmeli

Kadı, hak zayi olmasın diye ilim ve tecrübe sahibi kişilerle istişare etmeli. Hz. Ali'nin kendisi de Raşit halifelerin istişare meclisi azası idi. Müşkil bir mesele arız olduğunda ona da danışılıyordu. Hassaf, Edebü'l Kâdî adlı eserinde şu hadiseyi naklediyor:

Osman b. Affana iki davalı gelmişti. Onlardan birine;

"Ali'yi çağır." dedi. Diğerine de;

"Talha'yı, Zübeyr'i ve Rasulullah (sav)'in ashabından biri gurubu çağır." dedi. Onlar toplanınca o ikisine;

"Şimdi anlatın bakalım." dedi. Konuşmaları bitince Ashaba döndü ve;

"Ne diyorsunuz?" diye sordu. Onlar (Ashab) kendi sözüne uygun cevap verince o ikisinin aleyhine hükmetti ve bir daha da o ikisinin yüzüne bakmadı.[1441]

1440 El Muğnî 9/104

1441 Şerhu Edebi'l Kâdî, Hassâf 1/305; Mevsûatü Ali 508

İkinci Konu

MÜ'MİNLERİN EMİRİ ALİ B. EBÎ TALİB (RA)'IN FIKHINDAN ÖRNEKLER

İbadetlere Dair Olanlar

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) ibadete dair hükümleri insanlara açıklamaktan hiçbir zaman geri durmadı. Zira o, derin bir ilme ve ince bir fıkhî anlayışa sahipti. Onun açıkladığı meselelerin öğrenilebilmesi ancak uzun seferlerle öğrenilebilecek bir şeydi. İbadetlere dair verdiği hükümlerden bazılarını arz edelim:

Taharete Dair Hükümler

1- Henüz Yemek Yemeyen Bebeğin Bevli, Bebek Kız İse Yıkanır, Erkek İse Islanan Yere Su Serpilir.

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) diyor ki:

"Henüz yemek yemeyen bebeğin bevli, bebek kız ise yıkanır, erkek ise ıslanan yere su serpilir."[1442] Bunun delili de şudur: Hüseyin b. Ali, Rasulullah (sav)'in kucağına bevl etmişti. Lübâbe binti'l Hâris;

"Ya Rasulallah, elbiseni bana ver, başka bir elbise giy." dedi. Rasulullah (sav) ona;

"Erkek çocuğunun bevli için su serpilir, kız çocuğunun bevli ise yıkanır." buyurdu.[1443]

2- Oturan Kişinin Uykusu Abdesti Bozar mı?

Abdurrezzak Musannef'inde senediyle şunu rivayet etmiştir:

"Ali, İbni Mes'ûd ve Şâbî oturarak uyuyan kişi için;

1442 Sahihu Sünen-i Ebî Davud, Elbânî 1/75

1443 Sahihu Sünen-i İbni Mâce 1/85

"Onun abdesti yoktur." demişlerdir.1444 Rasulullah (sav)'in şu hadisi de buna delalet etmektedir:

"Dübürün bağı gözlerdir. Dolayısıyla uyuyan abdest alsın."[1445]

3- Mezi Yıkanır ve Abdesti Bozar

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) diyor ki:

"Ben mezisi akan bir kimseydim. Bunun hükmünü -kızı hanımım olması sebebiyle- Rasulullah (sav)'e soramamıştım. Mikdâd İbnu'l-Esved'e söyledim, o sordu. Rasulullah (sav);

"(Mezisi gelen kimse) zekerini yıkar ve abdest alır." buyurdu.[1446]

4- Kişi Cünüp Olmadığı Müddetçe Kur'an'ı Her Durumda Ezberden Okuyabilir

Ali b. Ebî Talib (ra) anlatıyor:

Rasulullah (sav) cünüp olmadığı müddetçe bize her durumda Kur'an okuyordu." Âmir eş Şâbî naklediyor:

"Ebu'l Ğarîf el Hemedânî'yi işittim, şöyle diyordu:

"Ali b. Ebî Talibi gördüm, önce bevl etti, sonra da;

"Cünüp olmadığınız müddetçe (Kur'anı) okuyun. Cünüp iseniz okumayın, tek harf bile okumayın." dedi.[1447]

5- Hayız Halindeki Kadınla İlişki

Hz. Ömer, Hz. Ali'ye;

"Hayız halindeki eşiyle cinsel ilişkiye giren kişi hakkında ne diyorsun?" diye sordu. O;

"Ona keffaret düşmez. Ancak tevbe etmesi gerekir." dedi.1[448] Ümmet hayız halindeki kadınla ilişkinin haram olduğu hususunda ittifak halindedir. Zira bu hususla ilgili ayet şöyledir:

"Sana hayızdan da soruyorlar, deki o bir ezadır, onun için hayız zamanı kadınlardan çekilin ve temizlenene kadar onlara yanaşmayın, iyi temizlendiler mi o vakit Allah'ın emrettiği yerden onlara varın."[1449]

6- Hayız Halindeki Kadınla Sevişmenin Sınırı

Hz. Ali'ye soruldu;

1444 Musannef 1/131
1445 Sahih-i Sünen-i Ebî Davud 1/203
1446 Müslim 1/247
1447 Musannef, Abdurrezzak 1/336
1448 Musannef, İbni Ebî Şeybe 1/59
1449 Bakara 222

"Hanımın hayız olduğunda sana helal olan şeyler nelerdir?" denildi. O;

"Örtünün üstü." diye cevap verdi.[1450] Bu hususlaki delil de Aişe (ra)nın şu sözüdür:

"Bizden biri hayız olduğunda Rasulullah (sav) ona örtü tutunmasını emreder, sonra mübaşeret ederdi."[1451]

Namaza Dair Hükümler

1- Rüku ve Secde Halinde İken Kur'an Okunmaz

Ali b. Ebî Talib (ra) diyor ki:

"Rasulullah (sav) beni rüku ve secde halinde iken Kur'an okumaktan men etti."[1452]

2- Namaz Kılmayan Kişi Kafirdir

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'a;

"Ey Mü'minlerin Emiri, namaz kılmayan kadın hakkında ne diyorsun?" diye soruldu. O;

"Namaz kılmayan kişi kafirdir." dedi.[1453] Abdullah b. Şakîk diyor ki:

"Rasulullah (sav)'in ashabı, namaz hariç hiçbir şeyin terkiyle kişi dinden çıkmaz, diyorlardı. Çünkü o, şehadet gibi kişinin kendisiyle İslama girdiği ve terkiyle çıktığı bir ibadettir."[1454] Rasulullah (sav)'in şu hadisi bu hükmü teyit etmektedir:

"Kişi ile şirk ve küfür arasında namaz vardır."[1455] İmam Nevevî Şöyle diyor:

"Namazı terk eden kişi onun vucubiyetini inkar ediyorsa bütün müslümanların icmasıyla kafir olur, İslam dininden çıkar. Ancak o kişi yeni müslüman olmuş biriyse ve namazın vucubiyetini öğrenecek kadar müslümanlar arasında olmamışsa dinden çıkmaz. Namazın vucubiyetine inandığı halde -ünümüzde olduğu gibi- sırf tembelliği sebebiyle namazı terk ediyorsa alimler o kişi hakkında ihtilaf etmişlerdir. Malik, Şafii, seleften ve haleften çok sayıda kişi onun kafir olmayacağını, ancak fasık olacağını ve tevbeye davet edileceğini, tevbe ederse bırakılacağını,tevbe etmezse zinakâr kişide olduğu gibi hadden katledileceğini söylemişlerdir. Ancak bunun infazı kılıçla yapılır. Seleften bir gurup onun kafir olacağını söylemişlerdir. Ali b. Ebî Talib (ra)'ın görüşü budur.

1450 Fıkhu'l İmam Ali 1/155
1451 Müslim 1/166
1452 Müslim 1/349
1453 Musannef, İbni Ebî Şeybe 11/47; Kenzu'l Ummâl 8/13
1454 El Muğnî 2/44
1455 Müslim 1/88

Ahmed biç Hanbel'den de yapılan iki rivayetten biri budur. Abdullah b. Mûbarek, İshak b. Rahûye Şafi'nin bazı arkadaşları da bu görüştedir. Ebu Hanife, Kûfe alimlerinden bir gurup ve Şafi'nin arkadaşlarından Müzenî namaz kılmayan kişinin kafir olmayacağını ve öldürülmeyeceğini söylemişlerdir. Tazir cezasına çarptırılacağını ve namaz kılıncaya kadar hapsedileceğini söylemişlerdir."[1456]

3- Namazın Vaktinde İadesi

Tek başına namaz kılan kişi cemaat sevabı almak için cemaatle namazı iade ederse Hz. Ali'ye göre birinci kıldığı farz ikinci kıldığı nafiledir. İbni Kudâme'den ve Hâris'ten nakledildiğine göre Hz. Ali'ye aynı namazı önce tek başına sonra da cemaatle kılan kişi hakkında soruldu. O;

"İlk kıldığı farzdır." demiştir. Yani, ikinci kıldığı namaz nafiledir. Ebuzer (ra)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sav) ona ikinci defa kıldığı namazın nafile olduğunu söylemiştir.[1457]

Akşam namazını iade ettiğinde kişi Hz. Ali'ye göre bir rekat dava ilave eder. Hârisin Hz. Ali'den nakline göre o;

"Akşamı iade ettiğinde bir rekat daha ilave eder." demiştir.[1458]

4- Kaza Namazları

Namazı vaktinde kılamayan sonradan kaza eder. Hz. Ali'ye göre onu kısa zaman içinde kaza etmesi müstehaptır. Şöyle demiştir:

"Kişi uyuduğu ya da unuttuğu için namazı kılamazsa uyandığında ya da hatırladığında kılsın."[1459] Bu hususta ümmet icma halindedir.[1460] Bunun delili Rasulullah (sav)'in şu hadisidir:

"Biriniz uyuduğu ya da unuttuğu için namazı kılamazsa hatırladığında kılsın. Zira Allahu Teala "*Beni anmak için namaz kıl.*"[1461] buyurmuştur."[1462]

5- Teravih Namazı

Ebu Abdurrahman es Sülemî'den nakledildiğine göre Hz. Ali onlara Ramazanda namaz kıldırmıştır.[1463] İsmail b. Ziyad da şöyle demiştir:

"Ramazan ayında mescitlerde kandiller yakılıyordu. Ali bir defasında;

"Allah, bizim mescitlerimizi nurlandırdığı gibi Ömer'in kabrini nurlandır-

---

1456 Şerh-i Sahih-i Müslim 2/70; El Muğnî 2/442-447
1457 Müslim 240
1458 Musannef, İbni Ebî Şeybe 2/276
1459 A,g,e. 2/64
1460 Fıkhu İmam Ali 1/181
1461 Tâhâ 14
1462 Müslim 1/477
1463 El Muğnî 2/169; Musannef, İbni Ebî Şeybe 2/395

sın." demişti.[1464] Ehli sünnetin icmaı da bu yöndedir.[1465] Ebu Hureyre (ra)'den rivayet edilen şu hadisi şerif bunun delilidir:

"Kim Ramazan gecesini, sevabına inanarak ve bunu elde etmek niyetiyle namazla ihya ederse geçmiş günahları affedilir."[1466] Teravih namazı da gece namazıdır ve sünnettir.[1467] Hz. Ali teravihin cemaatle kılınmasını daha sevap addediyordu ve onu cemaatle kılıyordu.[1468] Erkekler için bir imam, kadınlar için de bir imam tayin ediyordu. Arfece es Sakafî'den nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Ali b. Ebî Talib insanlara Ramazan gecelerini ihya etmelerini emrediyordu, erkeklere bir imam, kadınlara da bir imam tayin ediyordu. Ben kadınlara imamlık yapıyordum."[1469] Teravih namazı Rasulullah (sav)'in sünnetidir. Urve b. Zübeyr, Hz. Aişe (ra)'dan naklediyor:

"Rasulullah (sav) (bir gece) mescitte nafile namaz kılmıştı. Birçok kimse de ona iktida ederek namaz kıldı. (Sabah olunca "Rasulullah geceleyin mescitte namaz kıldı." diye) konuştular. Ertesi gece de namaz kıldı. Halk yine olanları konuştu, katılanların sayısı iyice arttı. Üçüncü (veya dördüncü) gece halk yine toplandı. Öyle ki mescit, insanları alamayacak hâle gelmişti. Ancak Rasulullah (sav) bu dördüncü gecede onların yanına çıkmadı. Sabah olunca da;

"Yaptığınızı gördüm. Size çıkmamdan beni alıkoyan şey, namazın sizlere farz oluvermesinden ve sizin de acizlik göstermenizden korkmamdır" buyurdu. Rasulullah (sav) vefat ettiğinde durum bu merkezdeydi.[1470]

6- Yaşlı ve Zayıf Kişiler Bayram Namazını Mescitte Kılıyor

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib hilafet döneminde Kûfe'ye gelmişti. Orada nüfus kalabalıktı. Ona;

"Ey mü'minlerin Emiri, şehirde çok sayıda yaşlı ve zayıf kişiler var, sahraya çıkmak onlara meşakkat veriyor." dediler. Bunun üzerine Ali b. Ebî Talib bayram namazını mescitte kıldırması için birini görevlendirdi. Kendisi ise bayram namazını sahrada kıldırıyordu. Bu daha önce yapılmıyordu. Ali Raşit halifelerden biri idi ve Rasulullah (sav);

"Sünnetime ve benden sonraki Raşit halifelerin sünnetine tabi olun." buyurmuştu.[1471] Raşit halifelerin sünnetine tutunan kişi Allah'a ve Rasulüne itaat etmiş demektir.[1472]

1464 El Muğnî 2/169
1465 Bidâyetü'l Müctehid 1/214; El Muğnî 2/165
1466 Müslim 759
1467 Fıkhu'l İmam Ali 1/285
1468 El Muğnî 2/168
1469 El Mecmû' 4/34; Musannef, İbni Ebî Şeybe 2/222
1470 Buhârî 2012
1471 Sünen-i Tirmizî 2676 Hasen sahihtir.
1472 El Fetâvâ 24/113

7- Erkeğin (Ölen) Hanımını Yıkaması

Hz. Ali'ye göre kişi (ölen) hanımını yıkayabilir. Bunu kendisi bizzat tatbik etmiş ve hanımı Fatıma (ra)yı yıkamıştır.[1473] Esma binti Ümeys anlatıyor:

"Fatıma, öldüğünde kendisini benimle Ali'nin yıkamasını vasiyet etmişti. Ölünce de ben ve Ali onu yıkadık."[1474] Bu hususta sahabenin icmaı olduğu söylendi. Zira bu haberi her biri duymuş ve itiraz eden olmamıştı.[1475] Cumhuru ulemanın kavli de bu olup delilleri de Rasulullah (sav)'in Aişe (ra)ya söylediği şu sözüdür:

"Benden önce ölürsen (merak etme) sana zarar gelmez, seni ben yıkar, kefenler, sonra da namazını kılar ve defnederim."[1476]

8- Kefen Parası Ölünün Malından Verilir

Hz. Ali'ye göre ölünün malı varsa kefen parası onun malından verilir.[1477] Abdullah b. Damîra, babasından, o da dedesinden, o da Hz. Ali'den naklettiğine o şöyle demiştir:

"Kefen kişinin kendi parasındandır."[1478] Bunun delili de şu hadistir:

"Mus'ab b. Umeyr (ra) Uhud günü şehit edildiğinde kendisi için bir örtüden başka kefen bulunamamıştı. Onunla başını örttüğümüzde ayakları açıkta kalıyor ayaklarını örttüğümüzde de başı açıkta kalıyordu. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Onu başına örtün, ayaklarına izhir otu koyun." buyurdu.[1479] Eğer kefen işi diğer müslümanlara ait olsaydı orada bulunanlar onu bulurlardı.[1480]

9- Erkek ve Kadının Kefeninde Aşırılığa Gitmemek

Hz. Ali'ye göre sünnet olan kefen, erkek için üç parça, kadın için beş parçadır. Kâsânî ve başkaları bunu ondan nakletmişlerdir.[1481] Hz. Ali'ye göre kefenin erkekler için üçten fazla olması, kadınlar için de beşten fazla olması aşırılıktır.[1482] Mü'minlerin Emiri Ali (ra) şöyle demiştir:

"Kadın beş parça kefenle, erkek de üç parça kefenle kefenlenir. Haddi aşmayın. Zira Allah haddi aşanları sevmez."[1483]

1473 El Mebsût 2/71
1474 Musannef, Abdurrezzak 3/410; El Muhallâ 5/175
1475 El Muğnî 2/252; Neylü'l Evtâr 4/58
1476 Sünen-i İbni Mâce 1464 İsnadı sahihtir.
1477 Fıkhu'l İmam Ali 1/305
1478 Taberânî, El Evsat 4/67 İsnadı zayıftır.
1479 Müslim 2/649
1480 Fıkhu'l İmam Ali 1/306
1481 El Bedâi' 2/766; El Mebsût 2/72
1482 Fıkhu'l İmam Ali 1/307
1483 El Bedâi' 2/766; El Mebsût 2/72

10- Şehidin Yıkanması ve Kefenlenmesi

Hz. Ali'ye göre şehit ne yıkanır ne de kefenlenir. Kâsânî ve başkaları bunu ondan nakletmişlerdir.[1484] Rivayet edildiğine göre o, kendisiyle birlikte muhaliflerine karşı savaşanlardan ölenleri ne yıkamış ne de kefenlenmelerini emretmiştir. Ammar (ra)'ı yıkamadan defnetmiştir. Hasan Basrî ve Saîd b. Müseyyeb dışında ehli ilmin görüşü de budur.[1485]

Zekata Dair Hükümler

1- Üzerinden Bir Yıl Geçmeyen Malda Zekat Yoktur

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) zekatın farz olması için malın üzerinden bir yıl geçmesinin şart olduğunu beyan etmiştir. Şöyle demiştir:

"Üzerinden bir yıl geçmeyen malda zekat yoktur."[1486] Üzerinden bir yıl geçme şartı nakit paralar, hayvanlar ve ticaret malları için geçerlidir. Ziraî mahsuller için geçerli değildir. Bu hususta icma vardır.[1487]

2- Altın ve Gümüşün Nisabı ve Onlardaki Zekat Miktarı

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) altının nisabını yirmi miskal olarak açıklamış, yirmi miskalden aşağısında zekat yoktur, fazlası hesap edilir, demiştir. O şöyle diyordu:

"Yirmi dinardan aşağısı için zekat yoktur. Yirmi dinarda yarım dinar, kırk dinarda bir dinar zekat verilir. Fazlası hesap edilir."[1488]

Gümüşün nisabı için de; "İki yüz dirhemden aşağısı için zekat yoktur." demiştir.[1489] Devamında da

"İki yüz dirheme baliğ olduğunda beş dirhem verilir. İki yüz dirhemden aşağı olursa bir şey gerekmez. İki yüz dirhemden fazla olursa hesap edilir."[1490]

3- Devenin Nisabı ve Ondaki Zekat Miktarı

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) şöyle demiştir:

"Beş deveden dokuz deveye kadar bir koyun verilir. Bir fazla olursa on dört deveye kadar iki koyun verilir. Bir fazla olursa on dokuz deveye kadar üç

1484 El Bedâi' 2/287; Fıkhu'l İmam Ali 1/306
1485 El Bedâi' 2/806; El Muğnî 2/529
1486 Müsned-i Ahmed 2/211 Ahmed Şakir, İsnadı sahihtir, demiştir.
1487 Mevsûatü Fıkhı İmam Ali 295
1488 Musannef, İbni Ebî Şeybe 3/119
1489 A,g,e. 3/117
1490 El Muhallâ 6/59,61; El Mecmû' 6/16

koyun verilir. Bir fazla olursa yirmi dört deveye kadar dört koyun verilir. Bir fazla olursa beş koyun verilir. Bir fazla olursa otuz beş deveye kadar bir binti mehâz (bir yaşını tamamlamış, iki yaşma girmiş dişi deve) ya da bir lebûn (binti mehâzdan bir yaş büyük erkek deve) verilir. Bir fazla olursa kırk beş deveye kadar bir binti lebûn (üç yaşına girmiş dişi deve) verilir. Bir fazla olursa altmış deveye kadar dört yaşına girmiş bir dişi deve verilir. Bir fazla olursa doksan deveye kadar iki binti lebûn verilir. Develer çoksa her elli devede dört yaşına girmiş bir dişi deve verilir. Zekat için farklı olanlar birleştirilmez, aynı olanlar da parçalanmaz."[1491]

4- Zekata Tabi Ziraî Mahsuller

Hz. Ali'ye göre zekata tabi zirai mahsuller; buğday, arpa, hurma ve kuru üzümdür. Bunu İbni Hazm ve başkaları ondan nakletmişlerdir.[1492]

Hz. Ali şöyle demiştir:

"Sadaka-ı fıtır dört şeyden verilir: Buğdaydan, buğday yoksa hurmadan, hurma yoksa kuru üzümden, kuru üzüm de yoksa arpadan."[1493]

5- Sebze, Meyve ve Balda Zekat Yoktur

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)

"Sebzede zekat yoktur." demiştir.[1494] Yine;

"Sebze ve baklagillerde zekat yoktur." demiştir.[1495] Cumhuru ulemanın kavli de budur.[1496] Hz. Ali'ye göre meyvede de zekat yoktur. Ebu İshak Hz. Ali'nin şöyle dediğini naklediyor:

"Elma ve benzerlerinde zekat yoktur."[1497] Âsım b. Damra Hz. Ali'nin şöyle dediğini naklediyor:

"Sebzede, baklagillerde, elmada ve salatalıkta zekat yoktur."[1498] Zekatı dört ziraî mahsule hasredenlerin görüşü budur. Delilleri de bu dört ziraî mahsulün dışındakilerin yeşillik kapsamı altına girmesi ve kısa zamanda bozulup biriktirilmeye imkan vermemeleridir.[1499] Hz. Ali'ye göre balda da zekat yoktur. Şöyle demiştir:

"Balda zekat yoktur."[1500]

1491 Musannef, İbni Ebî Şeybe 3/122
1492 El Muhallâ 5/212
1493 Musannef, İbni Ebî Şeybe 3/438
1494 Musannef, Abdurrezzak 7188; Cem'ul Cevâmi' 2/157
1495 Fıkhu'l İmam Ali 1/347
1496 A,g,e. 1/347
1497 A,g,e. 1/348; Cem'u'l Cevâmi' 2/95
1498 A,g,e. 1/348; Musannef, Abdurrezzak 7188
1499 Fıkhu'l İmam Ali 1/345
1500 A,g,e. 1/345; Cem'u'l Cevâmi' 2/157

6- Zekatın Tek Sınıfa Verilmesi

Zekatın sekiz sınıftan birine verilmesi caizdir.

"Kişinin, zekatını tek bir sınıfa vermesinde beis yoktur."[1501] demiştir. Hz. Ali'nin kendi zekatını tek bir aileye verdiği de nakledilmiştir.[1502]

7- Usûl ve Furûa Zekat Verilmesi

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) şöyle demiştir:

"Çocuğa da babaya da zekat düşmez. Çocuğu ya da babası (muhtaç) olup da onu gözetmeyen kişi isyandadır."[1503] Bu hususta ulemanın icmaı olduğu söylenmiştir. Kişi muhtaç durumda olan yakınlarının nafakasını karşılamak mecburiyetindedir. Onlara zekat verdiğinde bu zekatın menfaati kendisine dönmüş olur. Zira zekat vermeseydi muhtaç olduklarından dolayı onların nafakasını karşılayacaktı. Zekat ve nafaka sorumluluğu, namaz ve oruç sorumluluğu gibi iki ayrı sorumluluktur. Biri diğeri yerine geçmez. Zekat Allahu Teala'nın mal üzerindeki hakkıdır ve ibadettir. Nafaka ise kul hakkıdır, akrabalık bağlarının gözetilmesidir.[1504]

Oruca Dair Hükümler

1- Tek Bir Adil Şahidin Şehadetiyle Ramazana Başlanması

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra), tek bir adil şahidin şehadetiyle Ramazan ayının girdiği ve orucun tutulması gerektiği görüşündedir. Fatıma binti Hüseyin'den nakledildiğine göre; Ali b. Ebî Talib (ra)'ın yanında biri Ramazan ayı hilalini gördüğünü söylemiş, o da oruca başlamış ve zannedersem insanlara oruç tutmalarını emretmiştir.[1505] Bu hüküm Rasulullah (sav)'den de sabit olmuştur:

"*(Hilali) görün oruç tutun, (hilali) görün iftar edin. Bulut size mani olursa Şabanı otuz güne tamamlayın.*" buyurmuştur.[1506] Nevevî diyor ki:

"Burada kastedilen şey, müslümanlardan bazılarının görmesidir, tamamının görmesi değil. İki adil şahidin görmesi kafidir. En sahih olan kavle göre bir adil şahidin görmesi de yeter. Şevval hilalinin görülmesi hususunda ise Ebu Sevr dışındaki ulemanın tamamı bir adil şahidin görmesini yeterli görmez.[1507]

1501 A,g,e. 1/352
1502 A,g,e. 1/352; El Bedâi' 10/104
1503 A,g,e. 1/355
1504 A,g,e. 1/355
1505 El Mecmû 6/215; El Muğnî 3/90; Mevsûatü Fıkhı'l İmam Ali 420
1506 Müslim 2/759
1507 Şerh-i Sahih-i Müslim 7/190

2- Cünübün Orucu

Cünüp kişinin yıkanmayı geciktirmesi caizdir. Hz. Ali'ye göre (imsakten sonra) yıkanır ve orucuna devam eder. İbni Kudame bunu ondan nakletmektedir. Buna göre Hz. Ali şöyle demiştir:

"Kişi cünüp olarak sabahlar da o gün (nafile) oruç tutmayı isterse tutsun."[1508] Aişe (ra) ve Ümmü Seleme (ra)'dan rivayet edilen şu hadis bunun delilidir:

"Rasulullah (sav) ehlinden dolayı cünüp olarak sabahlardı da, sonra yıkanır ve oruç tutardı."[1509]

3- Pîri Faninin Orucu Yemesi

Mü'minlerin Emiri Ali (ra), Allahu Teala'nın *"Oruca dayanamayanların bir yoksulu doyuracak kadar fidye vermeleri gerekir."*[1510] ayetini tefsir ederken şöyle demiştir:

"Oruç tutmaya güç yetiremeyen pîri fani oruç tutmaz ve her gün için bir fakiri doyurur."[1511]

4- İtikaf Yeri

Ebu Abdurrahman es Sülemî'nin nakline göre Hz. Ali;

"İtikaf ancak cemaatle namaz kılınan mescitte olur." demiştir.[1512] Bu rivayet;

"İtikaf ancak Cuma namazı kılınan şehir mescidinde olur." şeklinde de varit olmuştur.[1513]

5- İtikafa Giren Kişi İçin Caiz Olan Şeyler

Hz. Ali şöyle demiştir:

"Kişi itikafa girdiğinde cumaya katılsın, hastayı ziyaret etsin, cenaze namazı kılsın, ailesine gitsin ve ayakta olduğu halde onlara hacetini söylesin."[1514]

Hacca Dair Hükümler

1- İhramlı Kişinin Eşini Öpmesi

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) şöyle demiştir:

1508 Musannef, İbni Ebî Şeybe 3/81; El Muğnî 1/137
1509 Buhârî 2/232
1510 Bakara 184
1511 Tefsir-i Taberî 2/81
1512 Musannef, Abdurrezzak 9/800
1513 Musannef, İbni Ebî Şeybe 3/91
1514 A.g.e. 3/87; Cem'u'l Cevâmi 2/140

"İhramlı olduğu halde eşini öpen kişi kan akıtsın."[1515]

2- İhramlının Saldırgan Bir Hayvanı Öldürmesi

Mücahit Hz. Ali'den naklediyor:

"İhramlıya sırtlan saldırırsa ihramlı onu öldürsün. Ona saldırmadan önce onu öldürürse bir koyun kesmesi gerekir."[1516] Bunun da delili Allahu Teala'nın; *"Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur."*[1517] ayetidir. Çünkü o, hayvanı öldürmese hayvan onu öldürecekti. Dolayısıyla da zara görmüş olacaktı.[1518]

3- Karganın Öldürülmesi

Hz. Ali'ye göre ihramlının kargayı öldürmesi caizdir. Şöyle demiştir:

"İhramlı kişi kargayı öldürür."[1519]

Bunun delili Rasulullah (sav)'in şu hadisidir:

"Beş hayvan vardır, bunların öldürülmesi ihramlıya günah değildir: Karga, çaylak, akrep, fare ve kelb-i akûr (Kelb-i akûr: insana saldıran, korkutan ve yaralayan canavarların tümüdür)"[1520]

4- Tavafta Şüphe

Mü'minlerin Emiri şöyle diyor:

"Kabe'yi tavaf ettiğinde tavafı tamamlayıp tamamlamadığında şüphe edersen şüphe ettiğin miktarı tamamla. Muhakkak ki Allah ziyade sebebiyle azap etmez."[1521]

5- Tavafta Unutma

Hz. Ali'ye göre kişi unutarak fazladan tavaf ederse fazladan tavaf ettiği sayıyı sünnete göre tamamlar. Bu hususta şöyle demiştir:

"Kâbe'nin etrafında unutarak sekiz şavt yapan kişi ona altı daha ilave etsin ve onu on dörde tamamlasın. Sonra da dört rekat (tavaf namazı) namaz kılsın."[1522]

6- Hacca Vekil Gönderme

Hz. Ali'ye göre mali gücü olduğu halde yaşlılık ya da hastalık sebebiyle

---

1515 Fethu'l Aziz 7/480
1516 Musannef, İbni Ebî Şeybe 4/6
1517 Bakara 173
1518 Fıkhu'l İmam Ali 1/403
1519 Musannef, İbni Ebî Şeybe 4/94
1520 Sünen-i Tirmizî 1/166
1521 Musannef, İbni Ebî Şeybe 4/96
1522 Musannef, Abdurrezzak 9814

hacca gitmeye güç yetiremeyen kişi kendi yerine başkasını gönderir. Bunu İbni Hazm ve başkaları ondan nakletmiştir.[1523] Yaşlı hakkında şöyle demiştir:

"O, bir adamın masraflarını karşılar, o da onun yerine hacceder.[1524] İbni Abbas (ra)'ın rivayet ettiği şu hadis bunun delilidir:

Has'am kabilesine mensup bir kadın Rasulullah (sav)'e gelmiş ve;

"Ya Rasulallah, babam çok yaşlı biri. Üzerine de hac farz oldu. Ancak o devesinin sırtında duramıyor. (Ne yapalım?" dedi. Rasulullah (sav) ona;

"Onun yerine haccet." buyurdu.[1525] Hz. Ali ve onun görüşünde olanlara göre bu hadis, malı yeterli olan kişiye haccın vacip olduğunu göstermektedir. Beden gücü başkaları vasıtasıyla da temin edilebilir.[1526]

7- Şeytan Taşlama Esnasında Taş Sayısında Şüphe

Hz. Ali'ye göre şeytan taşlayan kişi taş sayısında şüphe ederse şüphe ettiği miktarı iade eder. Ebu Miclezden nakledildiğine göre adamın biri İbni Ömer'e sordu;

"Şeytanı taşladım. Ancak altı mı yedi mi attım, bilmiyorum." dedi. İbni Ömer, Ali'yi kastederek;

"Şu adama git." dedi. Adam gitti, sordu, Ali (ra);

"Bu namazımda olsaydı namazımı iade ederdim." dedi. Adam tekrar İbni Ömer'e döndü ve cevabı kendisine söyledi. İbni Ömer;

"Doğru, güzel söylemiş." dedi. Ravi diyor ki:

"Allah daha iyi bilir ya, herhalde o, şüphe ettiğini iade edeceğini söylemiştir. Burada da attığı taşta şüphe eden kişi şüphe ettiğini atar."[1527]

Bazı Müteferrik Meselelere Dair Hükümler

1- Ölmek Üzere Olan Hayvana Yetişme

Ölmek üzere olan hayvana yetişilip kesilirse eti yenir. Hz. Ali'ye göre kesildikten sonra azalarından birinin hareket etmesi onun ölmeden önce kesildiğine delalet eder.[1528] Şöyle demiştir:

"Vurulmuş, yuvarlanmış, boynuzlanmış ve yırtıcı bir hayvan tarafından yaralanmış bir hayvan gördüğünde bak, herhangi bir azası hareket ediyorsa onu kes ye."[1529] Bunun delili Allahu Teala'nın;

1523 El Muhallâ 7/61; El Muğnî 30/228
1524 A.g.e. 7/61
1525 Müslim 2/974
1526 Fıkhu'l İmam Ali 1/420
1527 Beyhakî 5/149
1528 Fıkhu'l İmam Ali 1/456
1529 El Muhallâ 7/458

"Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanmış hayvanlar; son anda boğazlama fırsatı bulamadığınız boğulmuş, vurulmuş, yuvarlanmış, başka bir hayvanın darbesi altında can vermiş, canavar tarafından parçalanmış (hayvanlar), anıt taşları üzerine kesilmiş hayvanlar ve fal okları aracılığı ile şans aramanız size haram kılındı."[1530] ayetidir. "Leş size haram kılındı" ifadesi hayvanın ölmeden önceki halini helal kılmaktadır. Yani; ölmeden önce kestiğiniz hayvanların yenilmesi helaldir.[1531]

2- Arap Hıristiyanların Kestikleri

Hz. Ali'ye göre Arap Hıristiyanlarının kestikleri yenmez. Bu hususta onlar diğer Hıristiyanlardan ayrılmışlardır. Taberî ve başkaları bunu Hz. Ali'den nakletmişlerdir.[1532] Ubeyde es Selmânî'den nakledildiğine göre o şöyle demiştir:

"Arap Hıristiyanlarının kestikleri yenmez. Çünkü onların –şarap içmek dışında- Hıristiyanlıkla hiçbir alakaları yoktur."[1533] Başka bir rivayette de şöyle demiştir:

"Benî Tağlib Hıristiyanlarının kestiklerini yemeyin. Çünkü onların -şarap içmek dışında- Hıristiyanlıkla hiçbir alakaları yoktur."[1534]

Hz. Ali onların, Hıristiyanlık ilkelerine bağlı olmadıklarını, onların helal kıldıklarını helal, haram kıldıklarını haram kılmadıklarını, dolayısıyla da onlardan sayılamayacağını söylemiştir. Ne var ki Allahu Teala onların kestiklerini helal kıldığında onlar hem akide hem de ahkam olarak Hıristiyanlığın aslından sapmışlardı. Onların bu sapkınlığı kestiklerinin yenmesine mani olamadı. Sahabe ve fakihlerin tamamı da bu görüştedir.[1535]

3- Gösteriş İçin Kesilen Hayvan

Hz. Ali'ye göre gösteriş için kesilen hayvanın eti yenmez. Cârûd b. Ebî Sebre anlatıyor:

"Riyâhoğullarından İbni Veşîl isminde bir adamla –ki o şairdi- şair Ebu Ferazdak birbiriyle çekiştiler ve Kûfe'de su başına vardıklarında yüzer deve keseceklerine dair sözleştiler. Su başına vardıklarında kılıçları sıyırdılar hayvanları kesmeye başladılar. İnsanlar da eti görünce hücum etti. Ali (ra) o sırada Kûfe'deydi. Devesinin üzerinde çıkageldi. Şöyle nida ediyordu:

"Ey insanlar, o etlerden yemeyin. Çünkü onlar Allah için değil, başka şey için kesildiler."[1536] İbni Hazm diyor ki:

1530 Mâide 3
1531 Fıkhu'l İmam Ali 1/456
1532 Tefsir- i Taberî 6/56; Tefsir-i Kurtubî 6/78
1533 A,g,e. 6/56; A,g,e. 6/65
1534 Musannef, Abdurrezzak 10034; Bidâyetü'l Müctehid 1/456
1535 Tefsir-i Taberî 5/65; Bidâyetü'l Müctehid 1/465
1536 Fıkhu'l İmam Ali 1/467

"Rasulullah (sav) de bu hususta "Allah'tan gayrı bir şey için hayvan kesen lanetlenmiştir." buyurmuştur.[1537] Bu hadisede hayvanlar gösteriş için kesilmiş, dolayısıyla da Allah'tan gayrı bir şey için kesilmiştir. Bu sebeple hadis buna da şamildir.[1538]

4- Ölü Tavuğun İçindeki Yumurtanın Necis Oluşu

Hz. Ali'ye göre ölü tavuğun içindeki yumurta necistir. Kabuğu olsun oluşmasın yenilmesi haramdır. İbni Kudâme bunu ondan nakletmiştir.[1539]

5- Müşriklerin ve Mecusilerin Kestikleri Dışındaki Yiyecekleri

Müşriklerin ve Mecusilerin yemeklerini yemekte –içinde kendi kestikleri hayvanlara ait et yoksa- bir beis yoktur. Çünkü haram olan onların kestiklerinin yenmesidir. Mü'minlerin Emiri Ali (ra) şöyle demiştir:

"Mecusi'nin yemeğini yemekte bir beis yoktur. Yasaklanan onların kestiklerini yemektir."[1540] Başka bir rivayet de şöyledir:

"Mecusilerin ekmeğini yemekte bir beis yoktur. Yasaklanan onların kestiklerini yemektir."[1541] Cumhuru ulemanın görüşü de budur.[1542]

6- Ak Saçı Kendi Haline Bırakmak

Hz. Ali'ye göre ak saçı kendi haline bırakıp kına ve diğer maddelerle değiştirmemek caizdir. İbni Hacer ve başkaları bunu ondan nakletmiştir.[1543] Şâbî anlatıyor:

"Ali'yi gördüm, saçı sakalı beyazdı ve iki omuzu arasını doldurmuştu."[1544] Ebu İshak anlatıyor:

"Ali'yi gördüm, başı keldi, saçı sakalı beyazdı."[1545] İbni Hanefiyye diyor ki:

"Ali saçını sakalını kına ile bir defa boyadı, sonra terk etti."[1546]

7- Tavla ve Satranç Oyunu

Mü'minlerin Emirine göre tavla oynamak haramdır.

"İki kor ateşi tutmak bana o iki zarı tutmaktan daha sevimlidir."[1547] diyor-

---

1537 Müslim 3/1567
1538 Fıkhu'l İmam Ali 1/468
1539 El Muğnî 1/75; El Mecmû 1/245
1540 Kenzu'l Ummâl 2576; Fıkhu'l İmam Ali 1/476
1541 El Muğnî 4/296
1542 Fıkhu'l İmam Ali 1/477
1543 A,g,e. 1/495; El Muntekâ 7/270
1544 A,g,e. 1/495
1545 Musannef, İbni Ebî Şeybe 9/427
1546 A,g,e. 9/427
1547 A,g,e. 8/738

du ve tavla oynayanlara selam vermiyordu.[1548] Bunun haram olmasının delili Rasulullah (sav)'in şu hadisidir:

"Tavla oynayan kişi elini domuz etine ve kanma bulamış gibidir."[1549]

Hz. Ali'ye göre satranç da haramdır. İbni Kudâme bunu ondan nakletmiştir.[1550] Satranç hakkında "O acemlerin kumarıdır." diyordu.[1551] Diğer bir rivayette de "O kumardandır." diyordu.[1552] Meysere b. Habib anlatıyor:

"Ali b. Ebî Talib satranç oynayan bir gurubun yanına uğramıştı da

"Şu tapınıp durduğunuz heykeller de nedir? Kişinin kor bir ateşi sönünceye kadar elinde tutması bunları tutmasından daha iyidir." dedi.[1553] Ammar b. Ebî Ammar anlatıyor:

"Ali bir gurubun yanına uğramıştı. Onlar kendilerinden geçmiş bir halde satranç oynuyorlardı.

"Allah'a and olsun ki bundan başka bir şey için yaratıldınız. Allah'a and olsun ki yol olacağını bilmesem onları yüzünüze çarpardım." dedi.[1554] Bunun haram olmasının sebebi kumara alet olmasıdır ki bu da kitapla yasaklanmıştır.[1555]

8- Muta Nikahı

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) şöyle demiştir:

"Ramazan orucu bütün oruçları nesh etti, Muta da talakı, iddeti ve mirası kaldırır."[1556] Hz. Ali'nin delili; Rasulullah (sav)'in Hayber günü muta nikahını ve ehli eşek etini yemeyi yasaklamasıdır.[1557]

9- Velisiz Nikah

Ebu Kays el Evdî anlatıyor:

Ali şöyle diyordu:

"Velisinin izni olmaksızın bir kız ile evlenen kişi onunla cinsel ilişkide bulunmuşsa araları ayrılmaz, değilse ayrılır."[1558]

10- Kadına Ait Bedeni Ayıplar

Kişi evlendiği kadında evliliği zorlaştıracak bir ayıp görürse, Hz. Ali'ye gö-

---

1548 İ'lâu's Sünen, Tehânevî 17/464
1549 Müslim 4/1770
1550 El Muğnî 10/212
1551 İ'lâu's Sünen, Tehânevî 17/464; Fıkhu'l İmam Ali 1/501
1552 A,g,e. 17/464
1553 El Muğnî 9/17
1554 Fıkhu'l İmam Ali 1/502
1555 A,g,e. 2/509
1556 A,g,e. 2/509
1557 Müslim 2/1027
1558 Musannef, Abdurrezzak 6/196

re, onunla cinsel ilişkiye girmişse mehiri vermesi gerekir, boşayıp boşamamak da ona aittir. Cinsel ilişkiye girmemişse mehirsiz ayrılırlar.[1559]

11- Hadım Olan Kişinin Nikahı

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) diyor ki:

"Hadım olan kişinin evlenmesi helal değildir. Hz. Ali'ye göre erkeğin hadım olduğunu kadın bilmiyorsa ayrılırlar. Yine o şöyle demiştir:

"Hadım olan kişinin iffet sahibi müslüman bir kadınla evlenmesi helal değildir."[1560] Hadım olmak cinsel ilişkiye girmeyi engellediğinden ayrılmayı caiz kılan diğer ayıplara kıyas edilmiştir.[1561]

12- Bilmeden İki Kız Kardeşle Evlenen Kişi

Bir kadınla evlenen, sonra da bilmeden onun kız kardeşiyle evlenen kişi Hz. Ali'ye göre sonradan aldığı kadından ayrılır. İbni Cüreyc Hz. Ali'den naklediyor:

"Bir adam bir kadınla evlenir, sonra onunla ilişkiye girer, daha sonra başka bir şehre gidip orada da bir kadınla evlenir ve onunla da ilişkiye girer. Daha sonra kadınların kardeş oldukları anlaşılırsa adam ikinciden ayrılır, birinciye döner. Şu kadar var ki ikinci kadının iddeti tamamlanmadan birinciye dönemez."[1562] Bütün mezheplerin görüşü de budur.[1563] Onların delili; ilk kadının nikahı sahih, ikinci kadının nikahı batıldır. Nikah geçerli olmamıştır.[1564]

13- Hanıma Dübüründen Yaklaşmanın Haram Oluşu

Hz. Ali'ye göre kişinin hanımına dübüründen yaklaşması haramdır. İbni Kudâme bunu ondan nakletmiştir.[1565] Ebu'l Mu'temir diyor ki:

"Ali minber üzerinden nida etti "Bana sorun." dedi. Adamın biri;

"Kadınlara dübürlerinden yaklaşmak caiz midir?" diye sordu. Bunun üzerine Ali (ra);

"Alçalasıca! Allahu Teala'nın, *"Sizler kesinlikle şimdiye kadar hiç kimsenin işlemediği, iğrenç bir eylemi yapıyorsunuz."*[1566] ayetini görmüyor musun?" dedi. Bu, Abdullah b. Abbas'tan, Abdullah b. Amr'dan ve Ebu Hureyre'den nakledilmiştir. Saîd b. Müseyyeb, Ebubekir b. Abdurrahman, Mücahit ve İkrime de

---

1559 Kenzu'l Ummâl 45664; Musannef, Abdurrezzak 10677; Fıkhu'l İmam Ali 2/535
1560 Musannef, Abdurrezzak 10719
1561 Fıkhu'l İmam Ali 2/536
1562 Musannef, Abdurrezzak 10517
1563 El Müdevvene 2/280; El Muğnî 6/2581
1564 Fıkhu'l İmam Ali 2/562
1565 El Muğnî 7/22
1566 Ankebût 28

böyle demiştir. Ebu Hanife'nin, Şafii'nin, Ahmed'in, Malik'in ve Davud Zahirî-'nin görüşü de budur.[1567] Haram olmasının delili; Rasulullah (sav)'in

"Hanımına dübüründen yaklaşan kişi melundur." Hadisidir.[1568] Bir şeyin yasaklanması ve o şeyi işleyeninin lanetlenmesi onun haramlığını göstermektedir.[1569]

14- Kocası Ölen Hamile Kadının İddeti

Hamile kadının kocası ölür de kadın iddetini tamamlamadan doğum yaparsa Hz. Ali'ye göre kadın iki müddetten en uzun olanını bekler. Yani, iddet tamamlandığı halde doğum yapmamışsa kadın doğumu bekler, doğum yaptığı halde iddet tamamlanmamışsa iddetin bitmesini bekler. Bu, İbni Rüşt ve başkalarından da nakledilmiştir.[1570] Abdurrahman b. Ma'kıl'den nakledildiğine şöyle demiştir:

"Ali'ye kocası ölen hamile kadının durumu soruldu da o;

"İki müddetten uzun olanını bekler." dedi.[1571] Şâbî de;

"Her hamilenin iddet müddeti sonuncusudur." diyordu.[1572] Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) bu hususta Allahu Teala'nın şu iki ayeti ile birden hükmetmiştir.

"Hamile olan kadınların bekleme süresi doğurmaları ile son bulur."[1573] Ve;

"İçinizden ölenlerin (geride) bıraktığı eşler, kendi kendilerine dört ay on (gün) beklerler."[1574]

Hz. Ali burada zandan yakine doğru gitmiş ve ikisiyle birlikte amel etmiştir.[1575]

Ancak tercih edilen görüşe göre kadının iddeti her iki durumda da doğum yapmasıdır. Nitekim Abdullah b. Utbe, Sübey'e binti'l Hâristen şu hadisi nakletmektedir:

"Sübey'e, Bedir'e iştirak edenlerden Sa'd b. Havle'nin nikahı altındaydı. Sa'd veda haccında hanımı hamile iken vefat etti. Çok geçmeden hanımı doğum yaptı. Nifastan kurtulduktan sonra evlenmek için süslendi. O esnada onun yanına Ebu's Senâbil b. Ba'kik girdi. Ona;

"Hayır ola, seni süslenmiş görüyorum? Herhalde evlenmek istiyorsun? Al-

---

1567 El Muğnî 7/22; El Muhallâ 7/69; Tefsir-i Kurtubî 3/93
1568 Sünen-i Ebî Davud 2/256; El Câmiu's Saîr 2/539
1569 Fıkhu'l İmam Ali 2/568
1570 Bidâyetü'l Müctehid 2/95; Neylü'l Evtâr 8/77
1571 Musannef, İbni Ebî Şeybe 4/300
1572 A,g,e. 4/298
1573 Talak 4
1574 Bakara 234
1575 Sübülü's Selam 3/198

lah'a and olsun ki dört ay on gün geçmedikçe sen evlenemezsin." dedi. Sübey'e diyor ki:

"O bunu bana deyince akşam olduğunda örtümü üzerime aldım ve Rasulullah (sav)'in yanına gittim. Ona bunu sordum. Bana doğumdan itibaren serbest olduğumu söyledi ve eğer istiyorsam evlenebileceğimi söyledi."[1576] Cumhuru ulemanın kavli de budur. Denildi ki:

"Bu hadisi duyduktan sonra bu hususta icma hasıl olmuştur."[1577] Hz. Ali, herhalde Sübey'e hadisi kendisine vasıl olmadığı için bu görüşteydi. Değilse o Rasulullah (sav)'den sadır olan bir şeye elbette muhalefet etmezdi.[1578]

Mâlî İşlere Dair Hükümler

1- Devlet Reisinden Gelen Hediyeler

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) demiştir:

"Devlet reisinin verdikleri daha çok helalden ise onu almakta bir beis yoktur."[1579] Yine şöyle demiştir:

"Devlet reisine bir şey sorma. Sana verirse al. Zira devlet hazinesinde bulunan malların çoğu helaldendir."[1580]

2- Hak Sahibine Hakkını Almada Yardımcı Olduğu İçin Hediye Almak

Kim bir şahsa hakkını almada ya da ondan zulmü savmada yardım ederse Hz. Ali'ye göre bu sebeple ondan hediye kabul edemez. İbni Hazm bunu ondan nakletmiştir.[1581]

3- Ödünç Alınan Mal Tazmin Edilmez

Hz. Ali'ye göre ödünç alınan mal ödünç alanın elinde herhangi bir kusur olmaksızın telef olursa tazmin edilmez.[1582] Hz. Ali (ra) şöyle demiştir:

"Ödünç alınan mal tazmin edilmez. Bu bilinen bir şeydir. Ama ödünç alan kişi mal üzerinde olmaması gereken şekilde tasarruf ederse o zaman tazmin eder."[1583]

1576 Buhârî 5318; Müslim 1484
1577 El Muğnî 7/437; Fıkhu'l İmam Ali 2/716
1578 Fıkhu'l İmam Ali 2/617
1579 El Muğnî 6/444; Fıkhu'l İmam Ali 2/716
1580 A,g,e. 6/444
1581 El Muhallâ 9/129
1582 Fıkhu'l İmam Ali 2/721
1583 Musannef, Abdurrezzak 4788

4- Emanet Mal Tazmin Edilmez

Emanet mal emanetçinin kusuru olmadan telef olursa Hz. Ali'ye göre tazmin etmesi gerekmez. O şöyle demiştir:

"Ne ödünç alan, ne de emanetçi tazmin etmez."[1584]

5- Ganimet Malını Kafire Satmak

Hz. Ali'ye göre ganimet mallarını kafirlere geri satmak caiz değildir. Ümmü Musa anlatıyor:

"Ali'ye acem işi altın bir kap getirilmişti. Onu parçalayıp taksim etmek istedi. Bazı tüccarlar;

"Onu parçaladığında asıl değeri gider. Biz sana daha fazlasını veririz (bize sat)." dediler. Ancak Ali;

"Allahu Teala'nın sizden çekip aldığı bir malı size vermem." dedi ve onu parçalayıp insanlar arasında taksim etti.[1585] Mü'minlerin Emiri bunu ya cahiliye dönemlerini onlara unutturmak için ya da bundan bir fayda temin etmesinler diye yaptı.

6- Zimmet Akdi

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) şöyle demiştir:

"Arap müşrikleri ya müslüman olurlar ya da katledilirler. Acem müşriklerinden de cizye alınır. Ehli kitaptan olan Araplar ve acemler müslüman olmak istemezlerse ve zimmet ehli olmak isterlerse onlardan cizye alırız."[1586] Hz. Ali şöyle demiştir:

"Onlar malları mallarımız gibi, kanları kanlarımız gibi olsun diye zimmet akdi yaptılar."[1587] Hz. Ali zimmet ehli oldukları için onlara yumuşaklıkla muamele ediyordu.

1584 A,g,e. 4786
1585 Fıkhu'l İmam Ali 2/752
1586 A,g,e. 2/756
1587 El Muğnî 8/375; Fıkhu'l İmam Ali 2/22

HADLERE DAİR

1- Mürtedin Cezalandırılması

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) diyor ki:

"Mürted olana tevbe etmesi üç defa teklif edilir. Dönerse ne âlâ, değilse öldürülür."[1588] Onun öldürülmesinin delili; İbni Abbas (ra)'nın Rasulullah (sav)'den naklettiği şu hadistir:

"Dinini değiştireni öldürün."[1589] Ona tevbe teklif edilmesinin delili de şudur:

"Câbir b. Abdullah (ra)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sav) İslamdan dönen bir adama tevbe etmesini dört defa teklif etmiştir."[1590]

Müslüman olduğunu söylediği halde zındıklık eden kişinin tevbesi ile ilgili olarak da Hz. Ali'den iki rivayet vardır:

a- Dinden döndüğünü izhar edenle müslüman olduğunu söylediği halde zındıklık eden kişinin tevbesi arasında bir fark yoktur.[1591]

Abdurrezzak'ın rivayetine göre Muhammed b. Ebubekir Hz. Ali'ye zındıklık izhar eden iki müslüman olduğunu,onlara ne muamele yapacağını mektupla sormuştu, o da cevabi mektubunda;

"Tevbe ederlerse ne âlâ, değilse boyunlarını vur." demiştir.[1592]

b- Dinden döndüğünü izhar eden kişiye tevbe arz edilir, ancak zındığa tevbe arz edilmez. Esrem, isnadı Hz. Ali'ye dayanan şu hadiseyi nakletmektedir:

Ali'ye Hıristiyan olmuş bir Arap getirildi. Ali ona tevbe etmesini söyledi, kabul etmeyince de boynunu vurdu. Yine ona bir topluluk getirildi. Namaz kılıyorlardı, ancak zındıklık yaptıklarına dair adil şahitler vardı. Onlar bunu inkar ettiler ve;

"Biz İslamdan başka din tanımıyoruz." dediler. Hz. Ali onları tevbe arz etmeden katletti. Sonra;

1588 Musannef, İbni Ebî Şeybe 10/138
1589 Buhârî 3017
1590 Mecmau'z Zevâid 6/262 Hadis zayıftır.
1591 El Muğnî 8/126; El Mevsûatü Fıkhı Ali 273
1592 Musannef 7/342

"Biliyor musunuz? Hıristiyan olana niçin tevbe arz ettim. Çünkü o, dinini izhar etti. Zındıklar ise aleyhlerine delil olmasına rağmen bunu kabul etmediler. Deliller onların canını aldı."[1593]

Dinden Dönen Kadına Gelince Bu Hususta da Hz. Ali'den İki Görüş Nakledilmiştir:

a- Katli hususunda onunla erkek arasında bir fark yoktur. Bu görüş Hz. Ebubekir'den de rivayet edilmiştir. Hasan, Zührî, Nehâî, Mekhul, Hammad, Malik, Leys, Evzâî,Şafii ve İshak da bu görüştedir.[1594]

b- Kadın köleleştirilir, öldürülmez. Hasan ve Katade bu görüştedir. Çünkü Hz. Ebubekir Hanifeoğullarına mensup kadınları köleleştirdi. Bu, sahabenin huzurunda oldu ve onlardan hiç biri buna ses çıkarmadı. Dolayısıyla bu hususta icma hasıl oldu.[1595] Yine Hz. Ali'nin Nâciyeoğullarına gönderdiği birliğin kıssası da buna delildir. Daha sonra bu hususta bilgi gelecek. Hatta orada savaşanlar öldürülmüş, kadınlar esir edilmişti.[1596]

Ali (ra)'ın Mürtedleri Muhtelif Şekillerde Öldürmesi

a- Kılıçla Boyunlarını Vurdurması

Hz. Ali'nin Muhammed b. Ebubekir'e yazdığı cevapta olduğu gibi. Ona; "Eğer tevbe ederlerse ne âlâ, değilse boyunlarını vur." demişti.[1597]

b- Ölünceye Kadar Dayak Atması

İbni Ebî Şeybe'nin Musannef'inde kaydedildiğine göre Hz. Ali'ye Hıristiyan bir Arap getirilmişti. Bu adam önce müslüman olmuş, sonra tekrar Hıristiyanlığa geçmişti. Adam Müslümanlığa dönmeyi kabul etmeyince Hz. Ali kalktı ve tekmelemeye başladı. Yanındakiler de onu ölünceye kadar tekmeledîler.[1598]

c- Öldürdükten Sonra Yakması

Müstevrid el Aceli'nin kıssasında olduğu gibi. Müstevrid önce müslüman olmuş, sonra dinden çıkmıştı. Hz. Ali de onu önce öldürmuş, sonra yakmıştır.

1593 El Mugnî 8/4141; El Mevsûatü Fıkhı Ali 273
1594 El Mugnî 8/123
1595 El Mugnî 8/123; Fethu'l Bârî 12/268
1596 Musannef, İbni Ebî Şeybe 10/144
1597 Musannef, Abdurrezzak 8/395
1598 Muhallâ, İbni Hazm 11/190

Bunu yapmasının sebebi şu olabilir: Kavmi cesedin kendilerine teslim edilmesini istemişti, hatta bunun için belirli bir meblağ bile verebileceklerini teklif etmişlerdi. Hz. Ali cesedin gömüldüğü yerden kaçırılabileceğini düşünerek cesedi yaktı.[1599]

d- Yakarak Öldürmesi (Daha Önce Geçtiği Üzere Sebeiyye Taifesine Karşı Bunu Uygulamıştı)[1600]

Mürtetlerin öldürülmesi dinin muhafazası içindir. Şer'i şerifin maksatlarından biri de dinin muhafazasıdır. Raşit halifelerin şer'i şerifi uygulamada dinden çıkanlara ve heva ehline karşı aşırı hassas davrandıklarını ve onları uygun cezalarla cezalandırdıklarını görmekteyiz.Mürtetlere karşı savaşmaları ve onları katletmeleri bunu göstermektedir. Nitekim Rasulullah (sav) de bu hususta şöyle buyurmuştur:

"Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim de Allah'ın Peygamberi olduğuma şehadet eden Müslüman kişinin kanı helal olmaz (ve kısas olunmaz). Ancak (şu) üç (huy) dan birisiyle helal olur: Maktûlün hayatı mukabilinde katil, zina eden evli, İslam camiasını bırakıp dininden ayrılan Mürted."[1601] İbni Teymiye diyor ki:

"Eğer Mürted öldürülmese dine giren istediği gibi çıkar. Onun öldürülmesi dinin ve dine mensup kişilerin muhafazasıdır."[1602]

2- Zina Haddi

a- Recim Kıssası

Şâ'bî anlatıyor:

Şürâhe'nin kocası Şam'da iken o hamile kalmıştı. Efendisi onu Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib'e getirdi ve;

"Bu zina etti ve bunu da itiraf etti." dedi. Bunun üzerine Ali perşembe günü ona yüz kırbaç vurdu, Cuma günü de recm etti. Onu beline kadar gelen bir çukura soktu. Ben de oradaydım. Sonra;

"Recm, Rasulullah (sav)'in sünnetidir. Eğer bu işe (zinaya) şahit olan biri olsaydı evvela o bu işe şehadet edecek, sonra da taşı atacaktı. Ancak bu (kadın) günahını itiraf etti. Bu sebeple ilk taşı ben atacağım." dedi ve ona bir taş attı. Ondan sonra insanlar attılar, ben de onlar arasındaydım. Vallahi, onu öldürenler içinde ben de vardım.

1599 Mevsûatü Fıkhı Ali 275
1600 Menhecü Ali 275
1601 Buhârî 6878
1602 Mecmûu'l Fetâvâ 20/102

İmam Ahmed ve Buhârî'nin lafzı şöyle dir:

"Ali şöyle dedi:

"Onu Allah'ın kitabıyla kırbaçladım, Rasulünün sünnetiyle de recm ettim."[1603] Bu, Hz. Ali'nin ictihadî hükmüdür. Fakihler bu hususta farklı görüşlere sahiptir. Cumhur ulema, kırbaçla ve recmin bir arada olmayacağını söylemiştir.[1604]

Başka bir rivayet de şöyledir:

"Onun için çarşıda bir çukur kazdı. İnsanlar onun etrafını sardılar. Ali onları kırbacıyla uzaklaştırdı ve;

"Recm böyle yapılmaz. Böyle yaparsanız birbirinize zarar verirsiniz. Namazda olduğu gibi saf tutun." dedi. Sonra da;

"Ey insanlar, zinakâra eğer itiraf etmişse ilk taşı atan imamdır. Eğer o, dört şahidin şehadetiyle recm ediliyorsa ilk taşı onlar atar, sonra imam atar, sonra da halk atar." dedi. Sonra taşı attı ve tekbir getirdi. Sonra ilk safa "Atın." dedi. Onlar attıktan sonra "Çekilin" dedi. Bu minval üzere diğer saflara taş atmalarını emretti.[1605]

b- Hamile Olan Kadının Recmi Geciktiriliyor

Hz. Ali'ye göre hamile olan kadının recmi doğum yapıncaya kadar geciktirilir.[1606] Ali (ra) anlatıyor:

"Hizmetçi bir kadın günaha düşmüştü. Rasulullah (sav) ona had tatbik etmemi istedi. Kadının loğusa hali devam ediyordu. Gittim, durumu haber verdim. Bunun üzerine;

"Kan kesildiğinde ona had tatbik et. Ellerinizin altındakilere (hak ettiklerinde) hadleri tatbik edin." buyurdu.[1607] Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) hilafeti döneminde buna azami dikkat etmiştir.

c- Tecavüze Uğrayan Kadın

Hz. Ali'ye göre tecavüze uğrayan kadına had tatbik edilmez. Hatta onun mehri misil alma hakkı da vardır.[1608] Hz. Ali bu hususta şöyle demiştir:

"Tecavüze uğrayan kadın, bakire ise kendi kavminden bakire olanların aldığı mehiri alır, dul ise kendisi gibi olan kadınların aldığı mehiri alır."[1609]

1603 Buhârî 4/253
1604 Tarihu'l Kadâ Fi'l İslam 152
1605 Musannef, Abdurrezzak 13335; Fıkhu'l İmam Ali 2/782
1606 Fıkhu'l İmam Ali 2/783
1607 Müsned-i İmam Ahmed 1137
1608 Fıkhu'l İmam Ali 2/786
1609 Musannef, Abdurrezzak 7/136

d- Zinaya Zorlanan Kadın

Hz. Ali'ye göre zinaya zorlanan kadın, ancak bu şekilde hayatını kurtarmışsa ondan had düşer. Rivayete göre kadının biri Hz. Ömer'e geldi. Ona;

"Ben zina yaptım, beni recm et." dedi. Hz. Ömer kadını reddetti. Dört şahit aleyhine şehadette bulununca recm edilmesini emretti. Bunun üzerine Hz. Ali;

"Ey Mü'minlerin Emiri! Ona sor bakalım ne yapmış, belki de bir özrü vardır." dedi. Ömer ona;

"Ne yaptın?" diye sordu. Kadın;

"Aileme ait bir deve vardı. O deveye bindim, bizim bir ortağımız vardı. O da devesine bindi. Yanıma su almıştım, devemin sütü yoktu. Ortağımız da yanına su almıştı, devesi de sütlüydü. Suyum bitince ondan su istedim. Su vermekten kaçındı. Benimle birlikte olursa vereceğini söyledi. Ben kaçındım. Üzerime saldırdı, canım çıkacak gibi oldu. Canımı kurtarmak için teslim oldum." dedi. Bunun üzerine Ali;

"Allahu Ekber. Darda kalana, başkasının payına el uzatmamak ve zaruret miktarını aşmamak üzere günah yoktur. Bunu özür olarak görüyorum." dedi.[1610] Başka bir rivayette;

"Ömer ona bazı şeyler verdi ve bıraktı." ziyadesi vardır.[1611] Fukaha bu hadiseyi zikretmiş ve zinaya zorlanan kişiden haddin sakıt olacağını söylemişlerdir.[1612] İkrah, ızdırar gibi değildir. Izdırarda fiile (zorla da olsa) ihtiyari gidiş vardır. İkrahta ise ihtiyari gidiş yoktur, kişiye bu iş zorla yaptırılır. Nitekim Allahu Teala ikrah ve ızdırarı ayrı ayrı zikretmiştir:

"Kalbi imân ile mutmain olduğu halde icbar edilen müstesna (Burada ikrah kelimesi var.)"[1613]

"Cariyelerinizi fuhşa zorlamayın (ikrah)"[1614]

"Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur.(Izdırar)"[1615]

Hz. Ali son ayeti delil almıştır. Buna göre kişinin hayatı tehlikeye girer de hayatını kurtarmak için had tatbiki gereken bir işi yaparsa uhrevi yönden vebale girmez, uhrevi yönden vebale girmeyen kişiden de had haydi haydi sakıt olur. Hz. Ali bu meselede "Zaruretler mahzurlu olan şeyleri mübah kılarlar" kaidesi ile amel etmiştir.[1616]

1610 Kenzu'l Ummâl 13596; Muğni'l Muhtaç 4/145
1611 El Muğnî 8/187
1612 A,g,e. 8/187; İ'lâu's Sünen 11/671
1613 Nahl 106
1614 Nûr 33
1615 Bakara 173
1616 Fıkhu'l İmam Ali 2/789

e- Hadlerin Şüphe İle Düşmesi

Hz. Ali'ye göre şüphe varsa had tatbik edilmez. Dahhâk b. Müzahim Hz. Ali'den naklediyor:

"İfadelerde herhalde ve belki de sözleri varsa orada had düşer."[1617] Rivayete göre Hz. Ali'ye bir kadın geldi. Ona;

"Ben zina ettim." dedi. Hz. Ali;

"Belki de yatağında uyurken sana yaklaşılmıştır ya da buna zorlandın?" dedi. Kadın;

"Hayır, zorla olmadı, isteyerek yaptım." dedi. Hz. Ali;

"Belki de sana tecavüz edilmiştir." dedi. Kadın.

"Hayır, tecavüz edilmedi." dedi. Bunun üzerine Hz. Ali hapsetti, çocuğunu doğrunca da onu kırbaç cezasına çarptırdı.[1618] Çünkü o, evli değildi, bu sebeple kırbaç cezasına çarptırıldı.

f- Hıristiyan Kadının Zinası

Hz. Ali'ye göre Hıristiyan olan bir kadın zina yapsa kendi dindaşlarına teslim edilir, onlar da ona dinlerinin gerektirdiği cezayı uygularlar.[1619] Kâbûs b. Muharik anlatıyor:

Muhammed b. Ebubekir, Ali'ye yazdığı bir mektupta Hıristiyan bir kadın ile zina eden müslümanın durumunu sordu. Ali de ona;

"Müslümana had tatbik et, Hıristiyan kadını da kendi dindaşlarına teslim et." diye yazdı.[1620] Çünkü zina haddi teabbudî bir emirdir. Onun uygulanmasıyla kişi günahından temizlenir. Bu sebeple bu, müslüman olmayan kişilere uygulanmaz.

g- Had Tatbiki Kişinin Günahına Kefarettir

Ebu Leyla, Hüzeyl kabilesine mensup birinden naklediyor:

"Ali'nin şöyle dediğini işittim:

"Kim bir kötülük işler de ona had tatbik edilirse o onun kefaretidir."[1621] Yine ondan yapılan rivayete göre şöyle demiştir:

"Şürâhe recm edilirken Ali'nin yanındaydım.

"Bu kötü hal üzere öldü gitti." dedim. Elindeki çubukla ya da kırbaçla acıtacak derecede bana vurdu, ona;

1617 Musannef, Abdurrezzak 13727; El Muğnî 8/211
1618 Fıkhu'l İmam Ali 2/761
1619 A,g,e. 2/799
1620 Musannef, Abdurrezzak 13419
1621 A,g,e. 13355

"Acıttın." dedim.

"Acıtsam da" dedi ve devam etti;

"Ona asla bu günahı borç gibi sorulmayacak." dedi.[1622] Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın bu hususstaki delili; Ubâde b. Sâmit (ra) den rivayet edilen şu hadisi şeriftir:

"Bir mecliste Rasulullah (sav) ile birlikteydik, şöyle buyurdu:

"Kim bundan bir şey işlerse onunla cezalandırılır, o da ona keffaret olur. Kim de bundan bir şey işler de Allah onu setr ederse onun işi Allah'a kalmıştır. Dilerse affeder, dilerse azap eder."[1623]

Şeriatın hedeflerinden biri de ırz ve namusların korunmasıdır. Bunun ihmal edilip korunamaması halinde çeşitli kötülükler zuhur eder. Haram işlenmiş olur, kavgalar meydana gelir, fesat zuhur eder, nesiller birbirine karışır ve nesil kesilir. Zira zinakârın hedefi gününü gün etmektir, çocuk yapmak değildir. Ferçler muhafaza altına alınmasaydı insanlar evlenmekten kaçarlardı. Zinanın yayılması sebebiyle çeşitli ahlakî ve sıhhî hastalıklar zuhur eder. Bu hususta sadece *"Zinaya yaklaşmayın. Zira o çirkin bir hayasızlık ve kötü bir yoldur."*[1624] Ayeti olsaydı yine yeterdi.[1625]

3- İçki haddi

a- Ramazan Ayında İçki İçmek

Atâ, babasından naklediyor:

Ali, şair Necaşi el Hârisi'ye Ramazan ayında içki içtiği için seksen sopa vurdu, sonra da onu hapsetti. Ertesi gün çıkardı yirmi sopa daha vurdu. Sonra da ona;

"Bu yirmiyi Allah'a karşı cüretinden ve Ramazan ayında oruç tutmamandan dolayı vurdum." dedi.[1626]

b- İçki Haddi Sebebiyle Ölümün Hükmü

Ali (ra) diyor ki:

"Had tatbik edilip de ölen hiç kimse hakkında sıkıntı duymadım. İçki sebebiyle had tatbik edilen kişi hariç. O ölecek olsa (yakınlarına) diyet öderim. Zîra Hz. Peygamber (sav) içkinin haddi ile ilgili (kesin bir miktarı) sünnet kılmadı.[1627]

1622 A.g.e. 13353
1623 Müslim 3/1333
1624 İsra 32
1625 Mekasıdu'ş Şeria 255
1626 Kenzu'l Ummâl 13687; Fıkhu'l İmam Ali 2/807
1627 Müsned-i Ahmed 1024 Buhârî ve Müslimin şartına göre isnadı sahihtir.

Şer'i şerifin hedeflerinden biri de Allahu Teala'nın sadece insana bahşettiği ve onunla kendisini şereflendirdiği aklın muhafazasıdır. Dolayısıyla şeriat aklı gideren her şeyi haram kılmıştır. Nitekim Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

"Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar (putlar) ve fal okları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan kaçının ki, kurtuluşa eresiniz. Şeytan, içki ve kumarla sizin aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz değil mi?"[1628] Rasulullah (sav) de şöyle buyurmuştur:

"Her sarhoş edici şey içkidir ve her içki de haramdır."[1629] İşte bu sebeple sarhoşa had uygulanmakta ve bu sebeple aklı gideren şeyler haram kılınmaktadır.[1630]

Zaruri şeylerin muhafazası için ve ihmali sebebiyle sayılamayacak kadar çok kötülükler zuhur ettiği için aklın muhafazası şer'i şerifin koruması altındadır.[1631]

4- Hırsızlık Haddi

a- Korunma Şartı

Hz. Ali'ye göre hırsızın elinin kesilebilmesi için malın korumalı bir yerden çalınması gereklidir. Damîre anlatıyor:

Ali dedi ki:

"Malı evden dışarı çıkarmadığı sürece hırsızın eli kesilmez."[1632]

b- Çalınan Malda Çalanın Payı Olma Şüphesi Varsa

Hz. Ali'ye göre çalınan malda çalanın payı olma şüphesi varsa eli kesilmez. Zeyd b. Disar'dan nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Ali'ye ganimet malından çalan birini getirdiler.

"Bunda onun da hakkı var." dedi ve elini kesmedi. Şâbî'den nakledildiğine göre Hz. Ali şöyle derdi:

"Beytülmalden çalanın eli kesilmez."[1633]

c- Hür Olan Bir Kişinin Çalınması

Küçük yaşta hür birini çalan kişinin eli Hz. Ali'ye göre kesilir. İbni Cüreyc'ten yapılan rivayete göre Hz. Ali hür bir kişiyi satanın elini kesmiş ve;

1628 Mâide 90,91
1629 Buhârî 5585
1630 El Hükmü Ve't Tehâküm Fî Hıtâbi'l Vahy 1/467
1631 Mekasıdü'ş Şeria 243
1632 Kenzu'l Ummâl 13911; Fıkhu'l İmam Ali 2/810
1633 Musannef, Abdurrezzak 18871

"Hür biri köle olmaz." demiştir.[1634] Satıcının eli kesilmiştir. Çünkü insanın değeri maldan daha büyüktür. Binaenaleyh insan için elin kesilmesi daha evladır.[1635]

d- Kölenin Efendisinden Çalması

Hz. Ali'ye göre efendisinden çalan kölenin eli kesilmez. Hakemden yapılan rivayete göre Hz. Ali;

"Köle malımdan bir şey çalsa onun elini kesmem."[1636] demiştir.

e- Hırsızlık

Hz. Ali'ye göre hırsızlık iki şahidin şehadetiyle ya da kişinin iki kez itirafıyla sübut bulur. Bunu İbni Kudame ondan nakletmiştir.[1637] İkrime b. Halid'den nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Ali şahitlerle hırsızı yüzleştirmedikçe hırsızın elini kesmezdi. Hırsızı hapseder, şahitleri çağırırdı. Eğer aleyhine şahitlik ederlerse hırsızın elini keserdi. Vazgeçerlerse onu bırakırdı. Bir defasında ona bir hırsız getirilmişti. Onu hapsetti. Ertesi günü onu ve şahitleri huzura çağırdı. Ona

"Şahitlerden biri yok." Denilince hırsızı serbest bıraktı ve elini kesmedi.[1638]

Kasım b. Abdurrahman babasından naklediyor:

Ali'ye bir adam geldi ve;

"Ben hırsızlık yaptım." dedi. Ali ona çıkıştı ve onu azarladı. Adam tekrar;

"Ben hırsızlık yaptım." dedi. Bunun üzerine Ali;

"Elini kesin. Zira o iki defa nefsi aleyhine şehadette bulundu." dedi. (Adamın elini kestiler ve boynuna astılar), onu boynunda gördüm.[1639]

f- Hırsızlık Yapamadan Hırsızın Yakalanması

Hz. Ali'ye göre hırsız çalacağı malı korumalı yerden dışarı çıkarmadan yakalanırsa eli kesilmez. Hâristen nakledildiğine göre Hz. Ali'ye bir adam getirilmişti. Adam malı çalmak için delik delmiş ve malı delikten içeri el sokmak suretiyle almıştı. Hz. Ali onun elini kesmedi.[1640] Başka yerde şu ilave vardır:

"Ona kırbaçla tazir cezası uyguladı."[1641]

1634 A,g,e. 18806
1635 Fıkhu'l İmam Ali 2/814
1636 Musannef, İbni Ebî Şeybe 10/202
1637 El Muğnî 8/279
1638 Musannef, Abdurrezzak 18779; Kenzu'l Ummâl 13908
1639 A,g,e. 18784; El Muğnî 8/280
1640 Musannef, İbni Ebî Şeybe 9/477
1641 Kenzu'l Ummâl 13911; Fıkhu'l İmam Ali 2/817

g- Hırsızlığın Tekrarı

Hırsızın sağ eli kesilir. Bir daha çalarsa sol ayağı kesilir. Üçüncü ve dördüncü defa çalarsa Hz. Ali'ye göre ne eli ne de ayağı kesilir. İbnu'l Münzir ve başkaları bunu ondan nakletmişlerdir.[1642] Abdullah b. Selemeden nakledildiğine göre Hz. Ali'ye bir hırsız getirildi. O da elini kesti. Daha sonra tekrar getirildi. Bu sefer sol ayağını kesti. Daha sonra tekrar getirildi. Bunun üzerine o

"Elini mi keseyim? Ne ile silinecek? Ne ile yiyecek? Ayağını mı keseyim? Nasıl yürüyecek? Ben Allah'tan haya ederim." dedi. Sonra da ona vurdu ve onu hapse attı.[1643] Muğire ve Şâbi'den nakledildiğine göre Hz. Ali şöyle diyordu:

"Hırsız defalarca çalarsa elini ve ayağını keserim. Sonra tekrar çalarsa onu hapse atarım."[1644]

Şâbî anlatıyor:

Ali sadece bir eli ve bir ayağı kesiyordu. Tekrar çalarsa cezalandırıyor ve hapsediyordu. O şöyle diyordu:

"Onda yemek yemek için ve istinca yapmak için bir el bırakmamaktan Allah'a sığınırım."[1645]

h- Elin Kesilmesi ve Boyuna Asılması

Hz. Ali'ye göre el kesildikten sonra had tatbik edilen kişinin boynuna asılır. Bu müstehaptır.[1646] Haciyye b. Adiy'den nakledildiğine göre Hz. Ali hırsızın elinin kestikten sonra bağlıyor, sonra da onu hapsediyordu. Eli iyileştikten sonra da onu huzura çağırıyor ve;

"Elini kaldır." diyordu. O da kaldırınca;

"Elini kim kesti?" diye soruyordu. O;

"Ali" diyordu. Ali;

"Niçin kesti?" diye soruyordu. O;

"Hırsızlık sebebiyle." diyordu. Bunun üzerine Ali;

"Allah'ım, şahit ol. Allah'ım, şahit ol." diyordu.[1647]

İslam şeriatının hedeflerinden biri de; insanların sahip oldukları malların muhafazasıdır. İslam hangi sebeple olursa olsun -şer'î bir sebep dışında- başkalarının mallarının alınmasını haram kılmıştır. Hırsızlık da bu sebeple haram kılınmış ve bu sebeple hırsızlığı sabit olan kişi had cezasına çarptırılmıştır. Nitekim Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

1642 El Muhallâ 3/354; El Muğnî 8/264
1643 El Bedâi' 9/4373; Fıkhu'l İmam Ali 2/818
1644 Musannef, İbni Ebî Şeybe 9/509
1645 Musannef, Abdurrezzak 18764
1646 Fıkhu'l İmam Ali 2/821
1647 Kenzu'l Ummâl 1326

"Hırsız erkek ve hırsız kadının yaptıklarına karşılık Allah tarafından bir ceza olarak; ellerini kesin."[1648]

Kısas ve Cinayetler

İslam şeriatı canların muhafazası için kısası emretmiştir. Allahu Teala bu hususta şöyle buyurmuştur:

"Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında üzerinize kısas yazıldı."[1649]

"Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır."[1650]

"Haklı bir sebep olmadıkça, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı canı öldürmeyin. Kim haksız yere öldürülürse, biz onun velisine bir yetki verdik. O da öldürmede aşırı gitmesin. Çünkü ona (dinin kendisine verdiği yetki ile) yardım olunmuştur."[1651]

Öldürme, kısas ve cinayetlere taalluk eden bazı meseleleri arz edelim:

a- Kasten Adam Öldürmeye İştirak

Hz. Ali'ye göre bir topluluk kasten birini öldürse o kişiye karşılık olarak tamamı öldürülür.[1652] Bir adamı öldüren üç kişiyi öldürdüğü de rivayet edilmiştir.[1653]

b- Kölesine Öldürmeyi Emreden Kişi

Hz. Ali'ye göre kölesine birini öldürmesini emreden kişi öldürülür, köle de hapsedilir. Bu, İbnu'l Münzir ve başkalarından rivayet edilmiştir.[1654] Hallâs, kölesine birini öldürmesini emreden efendi hakkında Hz. Ali'nin şöyle dediğini nakletmiştir:

"O (köle), onun kırbacı ya da kılıcı gibidir."[1655]

Başka bir rivayette de Hz. Ali'nin şöyle dediğini nakletmiştir:

"Kişi kölesine birini öldürmesini emrettiğinde o, onun kılıcı ya da kırbacı gibidir. Dolayısıyla efendi öldürülür, köle hapsedilir."[1656]

c- İzdiham Sebebiyle Ölen Kişi

Hz. Ali'ye göre izdiham sonucu ölen kişinin katili bilinmiyorsa diyetini

---

1648 Mâide 38
1649 Bakara 178
1650 Bakara 179
1651 İsra 33
1652 Fıkhu'l İmam Ali 2/826
1653 El Muğnî 7/672
1654 A,g,e. 7/757
1655 Musannef, İbni Ebî Şeybe 9/371
1656 Fıkhu'l İmam Ali 2/836

devlet öder.[1657] Yezid b. Mezkûr el Hemedânî'den nakledildiğine göre Cuma günü mescitte izdiham sonucu bir adam ölmüştü. Ali onun diyetini beytülmalden verdi.[1658]

d- Sürücünün, Sevk Edici ve Binicinin Cinayeti

Bu meselede Hz. Ali'den iki rivayet var.

Birinci rivayet; hayvan bir şeyi çiğner ya da ayağıyla birini ya da bir şeyi tekmelerse sürücüsü, sevk edicisi ya da binicisi kusuru nispetinde zararı öder. Çünkü bu hayvanların sevkinde tam bir koruma yapılamaz.[1659] Hellâs, Hz. Ali'nin sürücüye,sevk ediciye ve biniciye zararı ödettirdiğini nakletmiştir.[1660] Bunun delili şudur:

Binici öldürme işinin direkt failidir. Hayvan onun elinde alet gibidir. Sürücü ve sevk edici ise ölüme sebep olan kişilerdir. Cinayete düşmekten korunamadıkları ve sevk işini cinayetin vukuunu men edecek şekilde gerçekleştiremediklerinden dolayı zararı tazmin ederler.[1661]

İkinci rivayet; Hz. Ali'ye göre eğer onlarda bir kusur yoksa tazmin etmezler. Hz. Ali şöyle demiştir:

"Yol geniş olduğunda tazmin düşmez."[1662] Bunun da delili; yolun geniş olması ve yoldan geçenin uyarılması alınan tedbirdir. Geçen kişi taksirde bulunur da başına bir iş gelirse kendi aleyhine cinayet işlemiş demektir. Dolayısıyla ona diyet verilmez. Binaenaleyh birinci de kusur olsa da tazmin gerekirken , ikincisinde kusurun olmaması gerekmektedir.[1663]

e- İzinsiz Yapılan Bir İnşaat Sebebiyle Zarara Sebep Olmak

Kim izinsiz olarak bir kuyu kazar ya da bir yere bir şey koyar ya da bir şey bina eder de, sonra biri gelir kuyuya düşer ya da yere inşa edilen şeye takılıp düşer ve ölürse Hz. Ali'ye göre o kişi ölenin diyetini tazmin eder.[1664] Ali (ra) şöyle demiştir:

"Kim bir kuyu kazar ya da bir çubuk diker de bu sebeple biri zarar görürse o kişi zararı tazmin eder."[1665]

1657 A,g,e. 2/838
1658 El Hilafetü'r Raşide , Yahya el Yahya 502
1659 Fıkhu'l İmam Ali 2/841
1660 Musannef, İbni Ebî Şeybe 9/259
1661 Fıkhu'l İmam Ali 2/841
1662 Musannef, İbni Ebî Şeybe 9/559
1663 Fıkhu'l İmam Ali 2/842
1664 A,g,e. 2/842
1665 Musannef, Abdurrezzak 8400

f- Şehadette Hata

Hz. Ali'ye göre şehadette hata etmek tazmin etmeyi gerektirir. Kim hata yollu olarak birinin aleyhine şehadette bulunursa, sonra da bu sebeple o kişiye had ya da kısas uygulansa, bu had ya da kısas onda can ya da organ cihetinden telefata sebep olsa hata yollu şehadette bulunanlar Hz. Ali'ye göre bunu tazmin ederler.[1666] Hz. Ali'den müteaddit yollarla şu rivayet edilmiştir:

"İki adam birinin aleyhine hırsızlık yaptığına dair şehadette bulunmuştu. Adamın eli kesildi. Ertesi gün adamlar başka birini getirdiler ve

"O birinci adamda hata etmişiz. Asıl hırsız bu." dediler. Hz. Ali onların o ikinci adam hakkındaki şehadetini kabul etmedi ve onlara birinci adamın diyetini ödetti.[1667] Başka bir rivayette Hz. Ali;

"Bunu kasten yaptığınızı bilsem sizin de ellerinizi keserdim." dedi. Sonra da ikinci adam hakkındaki şehadetlerini kabul etmedi ve onlara birinci adamın diyetini ödetti.[1668] Buradaki delil şu; o ikisi telefe sebebiyet verdiler. Sebep olma da -yolda kuyu kazan adam gibi- tazmini gerektirir.[1669]

g- Bir gurubun İçlerinden Birinin Hata Yollu Ölümüne Sebep Olması

Bir gurup içlerinden birinin ölümüne hata yollu sebep olsalar cinayet sorumluluğu tamamını kapsar. Ölen kişinin üzerine düşen payı çıkarılır ve her biri üzerine düşen payı öder.[1670] Hallâs anlatıyor:

"Bir adam kuyu kazmaları için dört kişi tuttu. Kuyuyu kazarken üzerleri çöktü ve içlerinden biri öldü. Dava Ali'ye götürüldü. Hayatta kalan üçü diyetin dörtte üçünü ödediler.[1671]

h- Küçük Çocuğa Ya Da Köleye İzinsiz Olarak Hizmet Ettirmek

Kim küçük bir çocuğu velisinin izni olmaksızın ya da bir köleyi efendisinin izni olmaksızın bir işte çalıştırır da ya da onu bir hayvana bindirir de ondan sonra o ölürse Hz. Ali'ye göre o kişi onun diyetini öder. Hakemin rivayetine göre Hz. Ali şöyle demiştir:

"Kim bir topluluğun küçük ya da büyük kölesini çalıştırırsa onu öder."[1672] Yine Hz. Ali şöyle demiştir:

"Kim hür bir küçük çocuktan yardım ister de zarar meydana gelirse o onun diyetini öder, yardım istenen kişi büyük olursa ödemez."[1673]

1666 Fıkhu'l İmam Ali 2/843
1667 Musannef, İbni Ebî Şeybe 9/409
1668 Musannef, Abdurrezzak 18461
1669 Fıkhu'l İmam Ali 2/844
1670 A,g,e. 2/844
1671 A,g,e. 2/844; El Muhallâ 10/505
1672 Musannef, İbni Ebî Şeybe 9/377
1673 A,g,e. 9/377

ı- Manevî Fiil

Manevî fiil; korkutma, ürkütme ve bezeri şeylerdir ki, insanın ölümüne ya da yaralanmasına sebebiyet verirse Hz. Ali'ye göre cinayet sorumluluğunu gerektirir.[1674] İbni Cüreyc'ten nakledildiğine göre şöyle demiştir:

Atâya "Adamın biri duvarın üzerindeki çocuğa inmesi için bağırdı, çocuk da yere düştü ve öldü.(Ne olacak?)" diye sordum. Şöyle dedi:

"Ali'nin bu hususta;

"Onun diyetini öder." dediği nakledilmiştir.[1675] Bu görüş cumhuru ulemanın da görüşüdür.[1676]

i- Doktorun İşlediği Cinayet

Doktor ya da baytar tedavi kurallarına uymaz da insana ya da hayvana zarar verirse diyeti öder.[1677] Dahhâk b. Müzahim'den nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Ali insanlara hitap etti, şöyle dedi:

"Ey doktorlar ve ey baytarlar, sizden kim bir insanı ya da hayvanı tedavi ederse kendi için beraat alsın. Zira kim birini tedavi eder de kendi için beraatini almazsa zarar vukuunda zararı tazmin eder."[1678] Mücahitten nakledildiğine göre Ali doktorlara;

"Tedavi şekline birini şahit tutmayan kişi sadece kendini kınasın."[1679] diyordu.

j- Kısas ve Had Tatbiki Neticesinde Ölümün Vukuu

Hz. Ali'ye göre hak eden birine kısas ya da had tatbik edilir de ölürse kısas yapana diyet gerekmez.[1680] Bu hususta şöyle demiştir:

"Allah'ın kitabındaki kısasla ölen kişi için diyet yoktur."[1681] Yine şöyle demiştir:

"Kim had sebebiyle ölürse onu öldüren şey haddir."[1682] Yine şöyle demiştir:

"Bir adama zina ya da hırsızlık ya da iftira atma sebebiyle had uygulanır

---

1674 Fıkhu'l İmam Ali 2/846
1675 Kenzu'l Ummâl 86/40
1676 Fıkhu'l İmam Ali 2/846
1677 A,g,e. 2/847
1678 Musannef, Abdurrezzak 18047
1679 A,g,e. 18046
1680 Fıkhu'l İmam Ali 2/847
1681 A,g,e. 2/848
1682 A,g,e. 2/848

da ölürse onun için diyet yoktur."[1683] Bunun delili şudur; kısas vaciptir. Bu vacibin ifasında selamet şartı yoktur ki edası esnasında vukua gelen zararlar tazmin edilsin. Ancak bu hususta herhangi bir taksir ya da ihmal de söz konusu olmamalı.[1684]

k- Eşkıyalık Yapan Kişinin Yakalanması

Eşkıyalık yapan kişi kimsenin malını almamışsa ve kimseyi öldürmemişse tevbe edinceye kadar hapsedilir. Mal almışsa ancak adam öldürmemişse elleri ve ayakları çaprazlama olarak kesilir. Mal almışsa ve adam da öldürmüşse önce elleri ve ayakları çaprazlama olarak kesilir, sonra asılır, ölünceye kadar askıda asılı olarak bırakılır. Yakalanmadan önce tevbe ederse malları tazmin eder ve kısas edilir. Ancak üzerinde had tatbik edilmez.[1685]

Hâris b. Bedr yakalanmadan önce tevbe etmişti. Tam bir eşkıya idi. Hz. Ali onun tevbesini kabul etti ve ona had tatbik etmedi. Çünkü o, yakalanmadan önce tevbe etmişti.[1686]

l- Adam Öldürmekle İtham Edilen Suçsuz Kişinin Kurtulması İçin Suçunu İtiraf Eden Katil

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'a harabeden bir adam getirildi. Elinde kanlı bir bıçak, yanında da boğazlanmış bir ceset vardı. Ali ona sorunca adam;

"Onu ben öldürdüm." dedi. Ali;

"Götürün, öldürün." dedi. Onu götürdüklerinde başka bir adam koşarak geldi ve;

"Ey insanlar, acele etmeyin, onu Ali'ye geri götürün." dedi. Onu geri götürdüler. Adam;

"Ey Mü'minlerin Emiri, onu bu öldürmedi. Onu ben öldürdüm. Bunun üzerine Ali birinci adama;

"Öldürmediğin halde onu ben öldürdüm, demenin sebebi ne idi?" diye sordu. Adam;

"Ey Mü'minlerin Emiri, bu yapamazdım, çünkü zaptiyeler adamın kanı akarken oradaydılar. Ben de onun başında elimde kana bulanmış bıçakla duruyordum. Benim mazeretimi kabul etmeyeceğini ve kasameye[1687] gidebileceğini düşündüğüm için yapmadığım şeyi kabul ettim. Mükafatımı da Allah'tan bekledim."dedi. Ali;

"Kötü yapmışsın. Peki senin orada ne işin vardı?" diye sordu. Adam:

1683 Musannef, İbni Ebî Şeybe 9/342

1684 Fıkhu'l İmam Ali 2/848

1685 El Muhallâ 252; Asru'l Hilafeti'r Raşide 151

1686 Asru'l Hilafeti'r Raşide 151

1687 Kasame: Katili meçhul olan ve üzerinde katil eseri bulunan bir ölünün bulunduğu mahal ahalisinden elli kimsenin vech-i mahsus üzere yemin etmelerine kasame denir.

"Ben kasabım. Sabahın alaca karanlığında dükkanıma gittim. Bir sığır kestim ve derisini yüzdüm. Ben onu yüzerken idrarım geldi. Yakınlarda bulunan o harabeye gittim. Hacetimi gidermek üzere oraya girdim. İhtiyacımı gördüm. Döndüm, dükkana giderken bu cesetle karşılaştım. Hâlâ kan akıyordu. Şaşırdım kaldım, ne yapacağımı bilemez bir halde ona bakmaya başladım. Bıçak da elimdeydi. Ne olduğunu anlayamadan bir anda senin adamların yanımda hazır oldular ve beni götürdüler. İnsanlar; "Bu falan adamı öldürdü. Hem de tek başına." diyorlardı. Bana inanacağına ihtimal vermedim, bu sebeple işlemediğim cinayeti üstlendim." dedi. Ali ikinci adama döndü ve;

"Şimdi de senin hikayeni dinleyelim." dedi. Adam;

"Şeytan beni aldattı,malına tamah ettiğim için bu adamı öldürdüm. Sonra zaptiyelerin seslerini işittim. Korktum ve harabeden çıktım. O arada bu kasabı gördüm. Harabelerin arasına saklandım. Zaptiyeler gelince onu yakaladılar ve onu götürdüler. Sen onun katledilmesini emredince öbür dünyada onun da hesabını vereceğimi düşündüm ve hakkı itiraf ettim." dedi. Bunun üzerine Ali Hasan'a döndü ve;

"Bu adamın hükmü nedir?" diye sordu. Hasan;

"Ey Mü'minlerin Emiri! Bu adam bir yandan bir adamı katletti, bir yandan da bir adamın hayatına sebep oldu. Nitekim Allahu Teala bu hususta;

"Kim de onu (öldürülmesine engel olarak) diriltirse, bütün insanları diriltmiş gibi olur."[1688] buyur.maktadır." dedi. Bunun üzerine Ali ikisini de serbest bıraktı ve maktulun diyetini beytülmalden verdi.[1689] Bu hükmü, maktulun velileri kısas hakkından vazgeçtikten sonra vermiş olabilir.[1690]

m- Zifaf Gecesi Dostuyla Birlikte Kocasını Öldüren Kadın

Bir kadın kendi zifaf gecesinde dostuyla birlikte kocasını öldürmüştü. Cinayet sebebiyle kısas uygulandı ve katledildiler.[1691]

n- Diyet Ödemede Devenin Bedeli, Diyet Nasıl Ödenir?

Diyette asıl olan devedir. Hz. Ali'ye göre deve vermede sıkıntı yaşanıyorsa bedeli verilebilir. Ali, Abdullah ve Zeydden nakledildiğine göre "Diyet, yüz devedir." demişlerdir. Hasan'dan nakledildiğine göre Ali diyeti on iki bin (dirhem) olarak takdir etmiştir. Diyetin ödenmesine gelince;

Hz. Ali'ye göre hata ve kasta benzer öldürmede diyeti akile[1692] üç yılda taksit taksit öder.[1693] Bunun delili; Muğire b. Şûbeden nakledilen şu hadistir:

1688 Mâide 32
1689 El Kadâ Fi'l İslam 154; Et Turuku'l Hükmiye 56
1690 A.g.e. 154
1691 El Muğnî 9/362; Et Turuku'l Hükmiye 50; Asru'l Hilafeti'r Raşide 153
1692 Akile: Kişinin hataen öldürdüğü kimsenin diyetini ödemeye iştirak eden baba cihetinden gelen asabe ve akrabalarıdır.
1693 Fıkhu'l İmam Ali 2/853

"Rasulullah (sav) akile üzerine diyetle hükmetti."[1694] Diyet takside bağlanmıştır. Çünkü her halükarda onu ödemek zordur. Bu sebeple kolay olması için takside bağlanmıştır.[1695]

o- Kitabînin Diyeti

Ehli kitaptan olan Yahudi ve Hıristiyanların diyeti müslümanın diyeti gibidir.[1696] Hakem b. Uteybe'den nakledildiğine göre Hz. Şöyle demiştir:

"Yahudi, Hıristiyan ve her zimmînin diyeti müslümanın diyeti gibidir."[1697]

ö- Omurganın Diyeti

Hz. Ali'ye göre omurganın diyeti, kırıldığında ve sahibi cima kuvvetini yitirdiğinde tam bir diyettir. Hz. Ali şöyle demiştir: "Omurga kırıldığında ve sahibi cima kuvvetini yitirdiğinde tam bir diyet vardır."[1698]

p- Şaşı Göz

Şaşı adamın sağlam gözü çıkarıldığında tam diyet ödenir ya da şaşı kişi caninin bir gözünü çıkarır, ayrıca yarım diyet alır. Bunu İbni Kudâme nakletmiştir.[1699] Çünkü şaşının sağlam gözü menfaat cihetiyle sağlam adamın iki gözüne eş değerdir. Bu sebeple onda diyet kamil olarak ödenir.[1700]

r- Parmakların Diyeti

Hz. Ali'ye göre parmaklardan her birinin diyeti adam diyetinin onda biri kadardır. Yani, on devedir. Âsım b. Damra Hz. Ali'den naklediyor:

"Parmakların diyeti onda birdir."[1701]

Ta'zir

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) işlediği suç haddi gerektirmiyorsa suçluya ta'zir cezası veriyor ve onu bu şekilde suç işlemekten men ediyordu. Ta'zir cezası belirli bir sınır taşınadığından Mü'minlerin Emiri Ali (ra) suçla ceza arasında ilişki kuruyor ve ona göre cezayı tatbik ediyordu. Suç büyükse ceza da büyük oluyordu. Hz. Ali suçun niteliğine ve suçlunun durumuna göre çeşitli ta'zir cezaları uygulamıştır.[1702] Örnek olması açısından bir kaçını arz edelim:

1694 Sünen-i İbni Mâce 3633
1695 Fıkhu'l İmam Ali 2/854
1696 Fıkhu'l İmam Ali 2/855
1697 Musannef, Abdurrezzak 18494
1698 Musannef, İbni Ebî Şeybe 9/231
1699 El Muğnî 8/5
1700 Fıkhu'l İmam Ali 2/860
1701 Musannef, İbni Ebî Şeybe 9/193
1702 Menhecü Ali 321

1- Elle Vurma

Ömer b. Hattab (ra) Kabe'yi tavaf ediyordu. Ali (ra) da onunla birlikteydi. O esnada Hz. Ömer'e biri geldi ve;

"Ey Mü'minlerin Emiri, Ali b. Ebî Talibten hakkımı al." dedi. Hz. Ömer;

"Ne yapmış?" diye sordu. Adam;

"Gözüme vurdu." dedi. Hz. Ömer durdu, Hz. Ali'yi bekledi. Gelince de;

"Ey Hasan'ın babası, bu adamın gözüne vurdun mu?" diye sordu. Hz. Ali;

"Evet, ey Mü'minlerin Emiri." dedi. Hz. Ömer;

"Niçin?" diye sordu. Hz. Ali;

"Tavaf esnasında mü'minlerin haremine dikkatle baktığını gördüm." dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer;

"İyi yapmışsın ey Hasan'ın babası." dedi.[1703]

2- Kırbaçla Vurma

Ta'zirde en çok bunu kullanırdı. Şair Necaşi el Hârisiye Ramazan ayında içki içtiği için seksen sopa vurdu, sonra da onu hapsetti. Ertesi gün çıkardı yirmi sopa daha vurdu. Sonra da ona;

"Bu yirmiyi Allah'a karşı cüretinden ve Ramazan ayında oruç tutmamandan dolayı vurdum." dedi.[1704]

3- Teşhir

Ali b. Ebî Talib (ra) tanınsın diye suçluyu teşhir ettiği de oluyordu. Nitekim yalan şehadette bulunan birini teşhir etmişti. Çünkü bunda toplumun menfaati vardı. Yalan şehadette bulunulmasın ve haklar zayi olmasın diye bu yola başvurmuştu. Ali b. Hüseyin anlatıyor:

Ali, yalan şehadette bulunduğunu tespit ettiği kişiyi doğru aşiretine götürüyor ve;

"Bu adam yalan şehadette bulunmuştur, onu tanıyın." diyordu. Onlar da onu tanıyorlardı. Sonra da adamı bırakıyordu.[1705] Zeyd b. Ali naklediyor:

"Ali, yalancı şahide ta'zir cezası verirdi. Sonra da onu yaşadığı şehirde ve mahallede gezdirir, şahit tutulmasını yasaklardı."[1706]

4- Hapis

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) arada sırada hapisle cezalandırıyordu. İçki iç-

---

1703 Er Riyâdü'n Nadra 2/165
1704 Kenzu'l Ummâl 13687; Fıkhu'l İmam Ali 2/807
1705 Mevsûatü Fıkhı Ali 149
1706 A,g,e. 148

tiği ve Ramazan ayında yediği için şair Necaşiyi cezalandırması buna bir örnektir.[1707]

5- Mahkumu Bağlama

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) ahlaksız sefih kişileri üzerinde kilit olan bağlarla bağlıyor ve namaz vakti onları çözecek birilerini (mahkum erkekse erkek- kadınsa kadın) onlar için görevlendiriyordu.[1708]

6- Pisliğe Bulama

Bir kadının yatağının altında bir adam bulundu ve Hz. Ali'ye getirildi. Hz. Ali;

"Onu tepe üstü pisliğin içine atın. Zira o, ondan daha pis bir yerdeydi." dedi.[1709]

7- Öldürme

Hz. Ali'ye göre, hadis uydurmak gibi suç büyük ve ehemmiyetli ise ta'zir cezası ölüm olabilir. Çünkü hadis uydurmak dinde olmayan bir şeyi dine sokmak ve insanları Allahu Teala'nın razı olduğu hak dinden ayırmaktır.[1710] Bu sebeple o şöyle diyordu:

"Nebi (sav)'a yalan yere isnadda bulunan kişinin boynu vurulur."[1711]

8- Suç Aletinin İtlafı

İmam Ebu Ubeyde el Kasım b. Selam rivayet ediyor:

Ali b. Ebî Talib (ra) Zûrâre namındaki mahalle baktı ve;

"Bu köyün ismi ne?" diye sordu. Ona;

"Zûrâre. Orada şarap satılmaktadır."[1712] denildi. Bunun üzerine o, oraya yürüyerek gitti ve;

"Onu yakmalıyım. Ateşi tutuşturun. Muhakkak ki habis olan habis olanı yer." dedi. Mü'minlerin Emiri bu köyde bulunan şarabı da, şarap yapılan alet edevatı da, şarap yapılan yerleri de yaktı.[1713]

Hz. Ali, kısas, hadler, cinayetler ve ta'zirlerle ilgili içtihatları sebebiyle yargı müessesine önemli katkılarda bulunmuş, aynı zamanda o, derin ilmi, geniş tecrübesi ve şer'i şerifin maksatlarını en iyi şekilde bilmesi sebebiyle de fıkhî ekollerin gelişmesine ön ayak olmuştur.

1707 Musannef, İbni Ebî Şeybe 10/36
1708 Mevsûatü Fıkhı Ali 156
1709 A,g,e. 154
1710 Menhecü Ali 324
1711 Mevsûatü Fıkhı Ali 154
1712 Kûfede bir mahalle ismi olup onu kuran kişi Zûrâre b. Zeydin ismini almıştır.
1713 Menhecü Ali 325

SAHABE SÖZÜNÜN DELİL OLUŞU VE RAŞİT HALİFELER

Usulcüler sahabe görüşü hakkında konuşmuşlar ve bu hususta farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. İbnu'l Kayyım dört mezhep imamının sahabe sözünün delil oluşu hakkında icma ettiklerini söylemiştir.[1714]

Başta ileri gelenler olmak üzere Nebi (sav)'in ashabı anlayış ve idrak kabiliyetleri yüksek kişilerdi. Onlar bu ümmetin kalbi en temiz olanları, ilmi en derin olanları, tekellüfü en az olanları, halleri ve yaşayışları en düzgün olanlarıdır. Onlar Allahu Teala'nın, peygamberinin dostluğuna seçtiği kişilerdir. Onlar dini ayakta tutan kişilerdir. Binaenaleyh onların faziletini bilin, onların izlerini takip edin. Zira onlar dosdoğru yol üzere idiler.[1715] Onun "ilmi en derin olanları" sözü onların en derin bilgiye sahip olduklarını göstermektedir. Onların ilminin onlardan sonrakilerin ilmine nispeti, onların faziletinin onlardan sonrakilerin faziletine nispeti gibidir.[1716] Bunun böyle olduğu açıkça anlaşıldığına göre kısaca bunun sebeplerine işaret edelim.

1- Rasulullah (sav)'in Bizzat Telkinlerine Muhatap Olmaları

Birkaç cihetten bunun anlayışa büyük etkisi olur

a- Kaynağın Duru Olması

Onlar Nebi (sav)'in telkinleriyle vahyi olduğu gibi aldılar. Rasulullah (sav)i bizzat işittiler. Onların ilmi bulanıklıktan azadeydi. Kitap ve sünnetin ta kendisiydi. İnsanların fikirleri ve görüşleri ona bulaşmamıştı. Daha sonra müslümanlara kapılarını açan felsefe ve benzeri ilimlerle muhatap olmamışlardı.

b- İnce Anlayış

Onların muallimi insanların en fasihi ve en beliği olan Rasulullah (sav) idi. Bir de bu, dinleyen kulaklara, şuurlu kalplere ve bozulmamış karakterlere rastlarsa işte o zaman bu onları kendilerine anlatılanı Allah ve Rasulünün iste-

---

1714 İ'lâmu'l Muvakkıîn 4/120
1715 Şerhu's Sünne, Begavî 1/214,215
1716 İ'lâmu'l Muvakkıîn 4/147

ği istikametinde en iyi anlayan kişiler haline getirir. Bu apaçık bir gerçektir. Zira ilim talebeleri ilim öğrenmek için ilim cihetiyle en üstün, en kabiliyetli ve en öğretici alimleri araştırırlar. Nice talebeler var ki Allah'ın fazlıyla yıldızı parlamış ve ilimdeki mevkii yükselmiş. Ancak onlardan hiç birinin öğretim kapasitesi Rasulullah (sav)'in öğretim kapasitesinin onda birine bile ulaşamamıştır. Muaviye b. el Hakemin şu sözü buna delalet etmektedir:

"Anam babam ona feda olsun, ne ondan önce ne de ondan sonra ondan daha güzel öğreten birini görmedim."[1717]

c- İşittikleri ve anladıkları şeyler sebebiyle onlarda hasıl olan ilim yakini idi. Onların ilimleri yakini idi. Ancak onlardan sonra gelenlerin ilimlerine her bir merhalede zan karışmıştır.

d- Ayetlerin Nüzul Sebeplerini ve Hadislerin Söyleniş Sebeplerini İyi Biliyorlardı

Nasih ve mensuh ilminin bilinmesi, kastedileni daha iyi anlamaya ve şer'i şerifin maksatlarını daha iyi kavramaya yardımcı oluyordu.

e- Rasulullah (sav)'in Fiillerini Bizzat Müşahede Ediyorlardı

Rasulullah (sav)'in fiilleri sözlerini tefsir ediyor, açıklıyordu. Kur'an ayetlerini beyan ediyor ve vuzuha kavuşturuyordu.

f- Anlamadıkları meseleleri bizzat sorabiliyorlar ve cevabını derhal alabiliyorlardı.

2- Arapça'yı En İyi Şekilde Anlamaları

Onlar Kur'an ayetlerini ve Rasulullah (sav)'in hadislerini en iyi şekilde anlıyorlar ve delalet ettikleri manaları en iyi şekilde idrak ediyorlardı. Kendilerinden sonrakilerin ihtiyaç duyduğu gibi dil eğitimini almaya ihtiyaç duymuyorlardı.

3- Samimi ve Muttaki Olmaları

Onlar samimiyetleri sebebiyle kısa zamanda derin ve menfaatli ilimlere nail oldular. Nitekim Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

"Allah'tan sakının, Allah size öğretiyor"[1718]

Bütün bu sebepler, Ashabı Kirama güçlü bir fıkhî anlayış kabiliyeti vermiştir. İbnu'l Kayyım -Rasulullah (sav)'den bizzat dinlemeleri, birbirlerinden

1717 Müslim, Mesâcid 33
1718 Bakara 282

istifade etmeleri ve Arapça'yı en iyi şekilde bilmeleri gibi- onlara mahsus bazı hususiyetleri saydıktan sonra şöyle demiştir:

"Onlarla müşterek olduğumuz şeyler lafızların delaletleri ve kıyaslardır. Şüphe yok ki onlar kalpleri en temiz, ilmi en derin, tekellüfü en az ve başarıya en yakın olanlardır. Zira Allahu Teala onlara berrak bir zihin, fasih bir lisan, derin bir ilim, güzel bir idrak, seri bir anlayış, iyi bir niyet ve iyi bir takva nasip etmiştir. Arapça onların tabii mizacıdır. Sahih manalar onların akıllarında ve fıtratlarında temerküz etmiştir. Onların ne isnada, ne ravilerin hallerine, ne hadis illetlerine, ne cerh ve tadile, ne de usul kaidelerine bakmaya ihtiyaçları vardır. Onlar bütün bu şeylere ihtiyaç duymuyorlardı. Onlar hakkında iki şey söz konusuydu;

1- Allahu Teala şöyle buyurdu, Allah'ın Rasulü şöyle buyurdu.

2- Manası şöyle şöyledir, demek.

Onlar bu iki şeyle insanların en saadetlisi ve ümmetin en nasiplisi idiler. Onlar bütün dikkatlerini bu noktalara vermişlerdi. Sonradan gelenlerin dikkatleri dağıldı. Arapça ve Arapça ile ilgili hususlar onların zihni faaliyetlerinin bir kısmını aldı. Usul ve usul kaideleri bir kısmını, isnad ve ravilerin halleri bir kısmını, üstatlarının fikirlerini ve sözlerini anlamak bir kısmını, daha başka hususlar da bir kısmını aldı. Oraya ulaşsa da bitkin ve yorgun bir şekilde ulaşır. Kuvveti gitmiştir. Nasları ve manalarını işte o geri kuvvetiyle anladığı kadar anlar.[1719] Rasulullah (sav)'in ashabı zikrettiğimiz gibi Allahu Teala'nın kendilerine ihsan ettiği sebepler sayesinde derin bir ilme ve geniş bir idrake sahiptiler. Dolayısıyla onlar şeriatın maksadını ve meramını başkalarından daha iyi anlarlar. Nitekim şeriatın maksatlarını anlamanın yolu; kitabı, sünneti ve onlardan hüküm çıkarma yollarını bilmektir. Şüphesiz bu da en iyi ve en kamil manada onlarda olan şeydir.[1720]

Şatıbî diyor ki:

"Selef, Kur'an'ın maksadını en iyi bilenlerdi."[1721] Ashap hakkında da şöyle diyor:

"Onlar şeriatı anlamada ve maksatlarını uygulamada önderdiler."[1722]

Sahabe kavli hususunda alimler farklı fikirlere sahip olmuşlar ve beş kısma ayrılmışlardır. Mezheplerin görüşlerini serd etmeden evvel niza mahallini beyan edelim:

1- Alimlerin tamamı, ictihadî meselelerde bir sahabi görüşünün diğer sahabiyi bağlamayacağı hususunda ittifak halindedir. Hatta biri imam, hakim ya da müftü olsa da bu böyledir.

1719 I'lâmu'l Muvakkıîn 4/149
1720 Mekasıdu'ş Şerîa 601
1721 Muvâfakât 3/409
1722 A.g.e. 4/130

2- Sahabeden biri bir şey söylese, diğerleri de ona muvafakat etseler, bu, icma hasıl olduğu için niza konusuna girmez.

3- Biri bir şey söylese ve bu yayılsa, kimse de buna muhalefet etmese sükutî icma hasıl olmuş demektir.

4- Alimler, bir sahabinin görüşü karşısında başka bir sahabinin görüşü varsa onun delil olmayacağı hususunda ittifak halindedirler.

5- Alimler ittifakla, sahabi görüşü kitaba, sünnete ya da icmaya dayanıyorsa delil o dayanılan şeyedir, demişlerdir.

6- Alimler, sahabi kendi görüşünden dönerse sözünün delil olmayacağı hususunda ittifak etmişlerdir.

İhtilaf mahalli şudur: Sahabeden biri ictihadî bir meselede görüşünü beyan etmiş, ancak onun görüşünün yayılıp yayılmadığı da, muhalifi ya da destekçisi olup olmadığı da bilinmiyor.[1723]

Alimler bu hususta birkaç görüşe ayrılmışlardır:

1- O, delildir. Malik, önceki görüşünde Şafii, bir kavle göre Ahmed, usulcülerin ve Hanefi fakihlerin ekserisi, Hanbelilerden İbni Akîl, Şafiilerden Alâî[1724] ve Hatîb-i Bağdadî, İbnu'l Kayyım, Şatıbî ve İbni Teymiye bu görüştedirler.[1725]

2- O, delil değildir. Şafinin iki kavlinden biri budur. Âmedî, Râzî, Gazalî ve bir rivayete göre Ahmed bu görüştedirler.[1726]

3- Başka bir reye imkan tanımıyorsa delildir. Bazı Hanefilerin görüşüdür.[1727]

4- Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in sözleri delildir, diğerlerinin ki değildir.[1728]

5- Dört Raşit halifenin sözleri delildir, diğerlerinin ki değil.[1729]

Allahu alem birinci görüş daha tercihe şayan görünüyor. Onun tercihindeki deliller de şunlardır:

Allahu Teala'nın Kitabından Olan Deliller

"(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk Muhacirler ve Ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur."[1730]

1723 Mekasıdu'ş Şeria 596,597
1724 Hakîkatü'l Bid'a Ve Ahkamuha 1/320
1725 Mecmûatü'l Fetâvâ 5/413; l'lâmü'l Muvakkıîn 4/120
1726 Mekasıdu'ş Şeria 597
1727 Hakîkatü'l Bid'a 1/321
1728 El İhkâm, Âmedî 4/130; Huciyyetü Kavli's Sahabî 40
1729 Huciyyetü Kavli's Sahabî 40
1730 Tevbe 100

Hafız İbni Cerîr bu ayetin tefsirinde Muhammed b. Ka'b el Kurazîden senediyle şunu nakletmiştir:

Ömer b. Hattab bir adamın bu ayeti okuduğunu gördü, adam "ve radû anhu" ya gelince onu tuttu ve;

"Bunu sana kim öğretti?" dedi. Adam;

"Übey b. Ka'b" dedi. Ömer;

"Ayrılma, birlikte ona gideceğiz." dedi. Übey'in yanına gidince Ömer;

"Bu ayeti bu adama bu şekilde sen mi öğrettin?" diye sordu. Übey;

"Evet" dedi. Ömer;

"Bu okuyuşu Rasulullah (sav)'den işittin mi?" diye sordu. Übey;

"Evet" dedi. Ömer;

"Ben Ensar kelimesini merfu okuyacağımızı zannediyordum. Bizden başka kimsenin bu dereceye nail olamayacağını zannediyordum." dedi. Übey;

"Cuma süresinin evvelindeki;

"Ve onlardan henüz kendilerine ulaşıp-katılmamış bulunan diğerlerine de (peygamber gönderilmiştir) ; O (Allah), üstün ve güçlü olandır, hüküm ve hikmet sahibidir."[1731] Ayeti, haşr süresindeki;

"Onlardan sonra gelenler derler ki: "Rabbimiz, bizi ve bizden önce inanan kardeşlerimizi bağışla"[1732] ayeti, Enfâl süresindeki;

"Bundan sonra iman edip hicret edenler ve sizinle birlikte cihad edenler, işte onlar da sizdendir. Akrabalar (mirasta) Allah'ın Kitabına göre, birbirlerine (mirasta) önceliklidir. Doğrusu Allah her şeyi bilendir."[1733] Ayeti bunun tasdikidir." dedi. Hz. Ömer'in itiraz etmesinin sebebi; İbni Cerîrin de ifade ettiği gibi kendisinin "Ensar" kelimesini merfu okuması ve "ellezine" den önceki vavı okumamasıdır.[1734] Meseleyi Übey b. Ka'b'tan öğrenince;

"Ben Ensar kelimesini merfu okuyacağımızı zannediyordum. Bizden başka kimsenin bu dereceye nail olamayacağını zannediyordum." dedi. Biz kelimesiyle de muhacirleri kastediyordu. Hz. Ömer'in bu sözü "sahabinin sözü delildir" diyen birinci görüştekilerin sözünü desteklemektedir. Zira onların tamamı bu ayette övülmüşler ve tamamı ilimde, amelde ve cihada öne geçmişlerdir. İbnu'l kayyım bu ayeti sahabeye tabi olmanın gerekliliği hususunda delil göstermiştir.[1735] İmam Malikin de bunu bu manada delil gösterdiğini ifade etmiştir.[1736] Bu ayetin sahabeyi medhi sena ettiğini, onların kendilerine tabi olunan ve sözleri alınan imamlar olmaya hak kazandıklarını zikretmiştir. Yine onların

---

1731 Cuma 3
1732 Haşir 10
1733 Enfâl 75
1734 Tefsir-i Taberî 14/438
1735 İ'lâmu'l Muvakkıîn 4/123
1736 A.g.e. 4/123

tamamına ya da -nassa muhalif olmadığı sürece- onlardan her birine tabi olanların da medhi senaya hak sahibi olduklarını zikretmiştir.[1737] Delillerden biri de şu ayettir:

"Siz, insanlar için ortaya çıkarılan, doğruluğu emreden, fenalıktan alıkoyan, Allah'a inanan hayırlı bir ümmetsiniz."[1738] İbni Cerîr bu ayetin tefsirinde senediyle Dahhâk'tan şunu naklediyor:

"Onlar Rasulullah (sav)'in seçkin ashabıdır."[1739] İbni Cerîr bunu naklettikten sonra manasını açıklıyor, şöyle diyor:

"Yani, onlar, Allahu Teala'nın müslümanlara itaat etmelerini emrettiği raviler ve davetçilerdir."[1740] Şatibî de "Sahabenin sünneti amel edilen ve müracaat edilen sünnettir."[1741] dedikten sonra bu sözüne bu ayeti delil getirmiştir. Yine şöyle demiştir:

"Bu ayette bu ümmetin diğer ümmetlere karşı üstünlüğü ifade edilmiştir. Bu da onların her hal'ükârda istikamet üzere olmalarını ve muhalefet üzere değil muvafakat içinde olmalarını gerektirmektedir.[1742] İmam İbnu'l Kayyım el Cevziyye sahabe sözünün delil olması hususunda çok sayıda ayeti kerimeyi delil getirmiş ve onların delil oluş yönlerini açıklamıştır.[1743]

Sünnetten Deliller

Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"İnsanların en hayırlısı içinde bulunduğum asırda yaşayanlardır. Sonra ikinci asırdakiler, sonra üçüncü asırdakiler"[1744] Rasulullah (sav)'in bu ihbarı onların her bir hayırda ileride olduklarını göstermektedir. Özellikle de doğruyu bulmada ileridedirler.[1745] Onlar her bir fazilette başkalarından hayırlıdırlar. Din, iman, akıl, ilim, amel, beyan ve ibadette en hayırlı olanlar onlardır. Binaenaleyh herhangi bir meselenin çözümünde de evla olan onlara gitmektir. Zira büyük din gibi önemli meseleleri ancak büyük kişiler çözer. Abdullah b. Mes'ûd (ra) dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah Azze ve Cellenin gönderdiği hiçbir peygamber yok ki onun ümmeti içinde onun sünnetini alan ve onun emrine tabi olan havarileri ve ashabı ol-

---

1737 A,g,e. 4/123-129
1738 Âl-i İmrân 110
1739 Tefsir-i Taberî 7/102
1740 A,g,e. 7/102
1741 El Muvafakât 4/74
1742 A,g,e. 4/74
1743 İ'lâmu'l Muvakkıîn 4/123-135
1744 Müslim 2/1965
1745 İ'lâmü'l Muvakkıîn 4/136

masın."[1746] Beyhakî de sahabenin ilim, amel ve niyetteki üstünlüğünü ve yüksek mevkiini söylerken bu hadisi delil göstermiştir.[1747]

Eserlerden Deliller

Hüzeyfe b. el Yeman (ra)'dan nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Ey okuyucular topluluğu, yolu sizden öncekilerden alın. Allah'a and olsun ki eğer istikamet sahibi olursanız çok uzun mesafeler kat edersiniz. Eğer sağa sola saparsanız çok uzak sapıklıklara dalar gidersiniz."[1748] Hatîb de Âmir eş Şâbî'den senediyle şunu naklediyor:

"Muhammed (sav)'in ashabından sana ne naklederlerse onu al."[1749]

Sahabi sözünün delil oluşu hususunda imamların ve alimlerin sözleri:

1- İmam Şafinin Sözü:

"Kitap ve sünneti bilip de onlarda olan bir şey hususunda kimsenin mazereti yoktur. Herkes tabi olmak mecburiyetindedir. Onlarda yoksa Rasulullah (sav)'in ashabının sözlerine ya da onlardan birinin sözüne gideriz."[1750] Yine şöyle demiştir:

"Sana gereken ancak aslından konuşman ya da aslına uygun olarak kıyas etmendir. Asıl olan; kitap, sünnet, Rasulullah (sav)'in ashabından bazılarının sözü ve insanların icmaıdır."[1751]

2- İmam Ahmed'in Sözü:

"Nebi (sav)'den ve onun ashabından sana bir şey geldiğinde onu al, diğerlerine tabi olma. Sonra tabiin gelir. Bu hususta da kişi muhayyerdir."[1752]

3- İmam Malikin Sözü:

Onun Medine ehlinin amelini tercihteki görüşü meşhurdur. Sahabe sözü hususunda bundan da ileri gitmiştir.[1753]

4- İbni Teymiyye'nin Sözü:

"Sahabi sözü delildir." Diyen alimler bunu, muhalif başka bir sahabi sözü olmaması durumunu, bu hususta var olan muhalif bir nas olmaması durumu-

---

1746 Müslim,İman 1/69
1747 Hakîkatü'l Bid'a 1/328
1748 Hilyetü'l Evliya 10/280; El Bide', İbnu'l Veddâh 10
1749 Hakîkatü'l Bid'a 1/328
1750 El Ümm, Şafii 7/265
1751 Menâkıbu'ş Şafii 367
1752 Mesâilü İmam Ahmed, Ebu Davud 276
1753 İ'lâmu'l Muvakkıîn 4/123; Tertîbü'l Medârik 1/64

nu, insanlar arasında yayıldığında inkar edilmemesi durumunu dikkate alarak söylemişlerdir. Böyle olduğunda bu söz sahabe tarafından kabul edilmiş oluyor. Dolayısıyla da buna "İkrarî icma" adı veriliyor. Çünkü onlar batıl olan bir şeyi kesinlikle ikrar etmezler. Kesin inkar ederler.[1754] Ancak o söz yayılmamışsa ve buna muhalif olanlar da varsa ittifakla o söz delil sayılmaz.[1755]

5- Şâtıbî'nin Sözü:

Şâtıbî "Benim ve ashabımın üzerinde olduğu..."[1756] hadisini açıklarken diyor ki:

"Bu, onların sözlerini, sünnetlerini ve içtihatlarını içermektedir. Rasulullah (sav)'in şehadetiyle onların sözleri, sünnetleri ve içtihatları mutlak delildir. Kısaca; onların işledikleri sünnettir. Bu durum onlardan başka kimse için de söz konusu değildir.[1757] Muvâfakât adlı eserinde de şöyle demiştir:

"Sahabenin sünneti amel edilen ve müracaat edilen sünnettir."[1758]

1754 Mecmûu'l Fetâvâ 1/283
1755 A,g,e. 1/283
1756 Es Silsiletü's Sahîha 1/12,25
1757 El İ'tisâm 2/263
1758 El Muvafakât 4/74

— BEŞİNCİ BÖLÜM—

MÜ'MİNLERİN EMİRİ ALİ B. EBİ TALİB (RA) DÖNEMİNDE VALİLİKLER

MÜ'MİNLERİN EMİRİ ALİ B. EBİ TALİB (RA) DÖNEMİNDE VALİLİKLER

DEVLETİN BÖLGELERİ

Mekketü'l Mükerreme

Hz. Osman şehit edildiğinde Mekke valisi Halid b. Saîd el Âs idi. Hz. Ali hilafete geçince onu azletti ve yerine Ebu Katade el Ensarî'yi tayin etti.[1759] Görünen o ki Ebu Katade'nin valiliği kısa sürdü. Çünkü Hz. Ali Medine'den Irak'a gitmek isteyince Mekke'ye Kusem b. Abbas'ı tayin etti.[1760] Buna göre Ebu Katade'nin valiliği yaklaşık iki ay sürdü. Onun valiliği ile ilgili haberler nakledilmemiştir. Kusem'in Mekke'ye vali tayin edildiğinden bahseden kaynaklar Hz. Ali'nin onu Mekke'ye, Taife ve aynı anda Mekke'deki görevlere tayin ettiğini zikretmektedirler.[1761] Haberler Hz. Ali'nin hilafeti döneminde Mekke, oradaki vali ve hac dönemiyle ilgili hususlardan bahsetmektedir. Hz. Ali'nin hilafet döneminde hac ettiği kaydedilmemiştir. Çünkü o, o dönemde İslam devletinin çeşitli bölgelerinde zuhur eden fitnelerle meşgul oluyordu. Hac mevsiminde de hacılara hac yaptıracak birini gönderiyordu. Kusem b. Abbas'ın sadece hicrî 37 yılında hacılara hac yaptırdığı anlaşılmaktadır. Hz. Ali hicrî 36 yılında Abdullah b. Abbas'ı, hicrî 38 yılında da Ubeydullah b. Abbas'ı hac emiri olarak göndermiştir.[1762] Kaynaklarda bu tarihler ihtilaflıdır. Hicrî 39 yılında Muaviye Şam hacılarıyla birlikte komutanlarından birini gönderdi ve ona hacılara hac yaptırmasını emretti. Mekke'ye vasıl olduğunda Kusem b. Abbasla çekişmeye başladı. Sahabeden bazıları araya girdi ve Şeybeoğullarından birinin hac yaptırması üzerine anlaşılarak muhtemel bir çatışmanın önüne geçildi.[1763] Muavıye'nin ordusu Büsr b. Ertae komutasında gelinceye kadar Kusem b. Abbas Mekke'de vali olarak kaldı. Ordu Mekke'ye girince Kusem korkup kaçtı. Bu şekilde Kusemin valiliği sona ermiş ve Mekke'nin idaresi bu şekilde Hz. Ali'nin elinden çık-

---

1759 El Velaye Ale'l Buldân 2/3; Tarihu İbni Hayyât 201
1760 Siyeru A'lâmi Nübelâ 3/440
1761 El Kâmil Fi't Tarih 3/398; El Velâyetü Ale'l Buldân 2/4
1762 Tarihu Halife 191,192,198; El Velâyetü Ale'l Buldân 2/4
1763 El Velâyetü Ale'l Buldân 2/4; Tarihu't Taberî 6/79

mıştı. Hz. Ali Mekke'yi geri almak üzere ordu hazırlıyordu, ancak bu mühim işin gerçekleştirilmesine onun şehadeti mani oldu.[1764]

El Medine-i Münevvere

Medine-i Münevvere Rasulullah (sav) döneminde ve üç Raşit halife döneminde İslam devletinin başşehri idi. Halife bu şehirde ikamet ediyordu. Orada bulunduğunda devlet işlerine o nezaret ediyordu. Sefer halinde de bu görevleri yerine getirecek kişiyi kendi yerine bırakıyordu. Hz. Ali'ye biat edildikten sonra vaziyet değişti. Hz. Osman'ın şehadetinden sonra meydana gelen umumi vaziyet ve karışıklıklar halifeyi Medine'yi terke mecbur etti. Cemel vakasından önce Hz. Aişe, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'in Irak taraflarına gidişinden sonra bu mecburiyet daha da belirginleşti.[1765] Bazı rivayetlerde de geçtiği üzere Medine'ye Sehl b. Huneyf el Ensârî'yi halef olarak bıraktı.[1766] Sehl b. Huneyf'in Medine'de ne kadar vali olarak kaldığını bilmiyoruz.Ancak öyle görünüyor ki onun valilik müddeti bir yıldan fazla sürdü. Hicrî 37 yılında onun Medine'de valilik makamında olduğu hakkında rivayetler bulunmaktadır.[1767] Hz. Ali onu azlettikten sonra Temmâm b. Abbas'ı, daha sonra da Ebu Eyüp el Ensârî (ra)'ı Medine'ye vali olarak atadı. Ebu Eyüp el Ensârî (ra) orada hicrî 40 yılına kadar vali olarak kaldı. Büsr b. Ertae komutasındaki Şam ordusu Medine'ye gelince Ebu Eyüp el Ensârî (ra) Medine'den kaçtı ve Kûfe'ye Hz. Ali'nin yanına gitti.[1768] Medine de bu şekilde Ali b. Ebî Talib (ra)'ın idaresinden çıktı ve Muaviye'nin idaresine girdi. Bu şekilde Medine başşehirlikten şehre dönüştü. Bundan sonraki siyasi olaylar Medine'den uzakta cereyan etmeye başladı.

Bahreyn ve Amman

Osman vefat ettiğinde Bahreyn Basra emirliğine tabi idi. İbni Âmir adamlarıyla birlikte orayı idare ediyordu. Hz. Ali hilafete geçince Bahreyn'e emirlerden bir gurup tayin etti. Onlar arasında önemli şahsiyetlerden Ömer b. Ebî Seleme de vardı.[1769] Ömer, Hz. Ali Irak'a sefere çıktığında onunla birlikte çıkanlardandı. Daha sonra Hz. Ali onu kısa bir dönem için Bahreyn valisi olarak atadı.[1770] Daha sonra Irak'ta kendi yanında olması için onu yanına çağırdı. Kudame b. el Aclân el Ensârî ve Numan b. el Aclân el Ensârî de Hz. Ali'nin Bah-

---

1764 A.g.e. 2/5; A.g.e. 6/80
1765 A.g.e. 2/2; Tarihu Halife b. Hayyât 181
1766 A.g.e. 2/2; A.g.e. 181,201
1767 A.g.e. 2/2; Tarihu't Taberî 6/53
1768 Tarihu't Taberî 6/80; El Kamil 3/373
1769 Tehzîbü't Tehzîb 7/456
1770 El Kamil 3/222; El Velâyetü Ale'l Buldân 2/5

reyn'deki idarecilerindendiler.[1771] Ubeydullah b. Abbas'ın da Bahreyn'de valilik yaptığı kaynaklarda zikredilmiştir.[1772] Ubeydullah b. Abbas Yemen valisi idi, herhalde o dönemde Bahreyn ona tabi kılındı. Taberânînin ifadesi de bunu ima ediyor.

Hz. Ali'nin Amman'a gönderdiği idarecilerin isimlerini kaynaklar zikrediyor. Hz. Ali Amman'a hem vali, hem de komutan göndermiştir. Zira orada Hz. Ali'ye karşı ayaklanmalar baş göstermiş, bu ayaklanmaların durdurulması için de oraya asker gönderilmişti. Yemâme için görevlendirilen kişi de Amman'daydı.[1773] Belki de o Bahreyn valisinin idaresi altındaydı.[1774]

Yemen

Hz. Ali hilafete geçtikten sonra Yemene Ubeydullah b. Abbas'ı vali olarak tayin etti.[1775] Hz. Osman'ın valileri Ubeydullah b. Abbas daha Yemene varmadan orayı terk ettiler. Onlardan bir kısmı Cemel vakasına iştirak ettiler ve ordunun teçhizinde büyük roller üstlendiler.[1776] Ubeydullah b. Abbas Sana'daydı. Hz. Osman'ın şehadeti Yemenliler üzerinde büyük tesir icra etmişti. İnsanlar bu olay sebebiyle üzgün ve huzursuzdular. Bazı Yemenliler Hz. Ali'ye biat etmemişler ve Hz. Osman'ın katillerinin katledilmesini beklemişlerdi. Bu iş gecikince tahkimden sonra Muaviye ile bağlantıya geçtiler. O da Büsr b. Ertae komutasında bir ordu gönderdi. Onların da yardımı olduğu için Büsr Yemeni ele geçirdi. Ancak bu kısa sürdü.[1777] Hz. Ali orayı geri almayı başardı ve Ubeydullah b. Abbas'ı oraya tekrar vali olarak tayin etti. Ubeydullah orada Hz. Ali'nin şehadetine kadar kaldı.[1778]

Rivayet edildiğine göre Büsr orada Ubeydullah'ın iki oğlunu ve Hz. Ali'nin bazı yardımcılarını öldürdü. Daha sonra Şam'a geri döndü. Mü'minlerin Emiri de oraya Câriye b. Kudame es Sa'dî'yi görderdi. Denildi ki; o da orada Büsr'ün yaptığını yaptı. Yemende Hz. Osman'ı sevenlerden bazı kişileri öldürdü.[1779] İbni Kesir şöyle diyor:

"Bu, siyer ehli nezdinde meşhur bir haberdir. Ancak bana göre sıhhati şüphelidir."[1780] Çünkü Cemel vakasına ve Sıffîn harbine kadar masum kişilerin öldürülmesi görülmemiştir. Huzur ve sükunet ortamı içinde masum kişiler ve

---

1771 El Velâyetü Ale'l Buldân 2/5
1772 Tarihu't Taberî 6/90
1773 El Vilayetü Ale'l Buldân 2/6
1774 A,g,e. 2/6
1775 Tarihu İbni Hayyât 6
1776 Mürûcu'z Zeheb, Mes'ûdî 2/357; El Vilayetü Ale'l Buldân 2/6
1777 Hilafetü Ali 109
1778 Tarihu't Taberî 6/80; El Vilayetü Ale'l Buldân 2/7
1779 A,g,e. 6/55
1780 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/334

çocuklar nasıl katledilmiş? Müslümanların dini ve örfi değerleriyle uyuşmayan bu haberin kabul edilmesi mümkün değil.[1781]

Şam

Muaviye, Hz. Ömer ve Hz. Osman dönemlerinde Şam valisi idi. Hz. Ali hilafete geçince Şam'a Abdullah b. Ömer'i tayin etmek istedi. Ancak o bunu kabul etmedi. Mazeret beyan etti. Aralarındaki akrabalığı ve hısımlığı zikrederek bundan muaf tutulmasını istedi.[1782] Hz. Ali de Şam'a gitmemesi şartıyla onun mazeretini kabul etti. Abdullah b. Ömer valiliği kabul etmedi ve Hz. Ali'nin yanında durmadı diye Hz. Ali'nin ona hücum ettiğine dair rivayetler yalandır uydurmadır.[1783] Abdullah b. Ömer ve Şam valiliği meselesinde işin geldiği son noktayı Zehebî, Süfyan b. Uyeyne'den, o da Ömer b. Nafi'den, o da babasından, o da İbni Ömer'den naklediyor:

"Ali bana haber gönderdi (gittim);

"Ey Abdurrahmanın babası, sen Şamlılar nezdinde itaat edilen birisin. Haydi git, seni onlara idareci tayin ettim." dedi. Ona;

"Rasulullah (sav) ile yakınlığım ve onunla olan arkadaşlığım için beni mazur gör." dedim. O da kabul etmedi. Hafsa'dan yardım istedim. O da kabul etmedi. Bunun üzerine gece vakti Mekke'ye doğru yola çıktım."[1784] Bu, İbni Ömer'in Hz. Ali'ye hem biat, hem de itaat ettiğine dair kesin delildir. Çünkü biat etmeyen kişiye Hz. Ali valiliği verir mi?

Ebubekir b. Ebi'l Cehm, İbni Ömer'in vefat etmeden önce şöyle dediğini naklediyor:

"Hiçbir şeye değil de isyancı guruba karşı Ali'nin yanında yer almayışıma yanıyorum."[1785]

Bu da onun Hz. Ali'ye biat ettiğine dair delildir. Hz. Ali ile birlikte savaşmadığına pişman olmuştur. O, fitneden uzak duranlardandı. Kimseye karşı savaşmadı. Eğer Hz. Ali'ye biat etmeseydi buna pişman olur ve bunu bayan ederdi. Zira biat etmek vacip, biatten kaçınmak da bizzat kendisinin rivayet ettiği hadisi şerife göre tehdide muhatap olmaktır. O hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur:

"Kim biat etmeden ölürse cahiliye ölümü üzere ölür."[1786]

Bu, Hz. Ali ile birlikte çıkıp savaşmaktan daha başka bir şey. Çünkü bu hususta ashabı kiram arasında ihtilaf meydana gelmişti. Bazı sahabeler bu işe

---

1781 İnsaf, Dr. Hamid 575
1782 Musannef, İbni Ebî Şeybe 7/472 İsnadı sahihtir.
1783 İstişhadu Osman, Halid el Gays 160
1784 Siyeru A'lâmi Nübelâ 3/224 Raviler sikadır.
1785 El İstîâb 6/326
1786 Müslim, İmâre 1851

karışmadılar. Buna göre; İbni Ömer Hz. Ali ile birlikte savaşmadığı için pişman olmuş da ona biat etmediği için pişman olmamış, böyle bir şey düşünülebilir mi? Hadisi şerifte bildirilen şiddetli tehdit de ortada. "İbni Ömer Hz. Ali'ye biat etmedi" şeklinde söyleyen tarihçilerin sözlerindeki sakatlık bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Onun Hz. Ali'ye biat ettiği ve ona en yakın kişilerden olduğu da sabit gerçeklerdendir. Böyle bir şey olmasa Hz. Ali onu vali tayin etmek ister mi? Ondan yardım ister mi? Onda o kapasiteyi görmese onu o işte görevlendirmeyi ister mi?[1787]

İbni Ömer'in mazeret beyan etmesinden sonra Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Şam'a Sehl b. Huneyf'i gönderdi. Ne var ki o daha Şam'a yaklaşmadan Muaviye'nin adamları yakaladılar ve ona

"Eğer seni Osman gönderdiyse buyur gel, değilse geri dön." dediler.[1788] Şam beldeleri Hz. Osman'ın şehadeti sebebiyle kin ve nefretle kaynıyordu. Onun kanlı gömleği ve onu müdafaa ederken kesilen hanımı Naile'nin parmakları onlara ulaşmıştı. Onun şehadet hadisesi yürekleri parçalıyordu. Duygular alt üst olmuştu. Kalplerde hüzün, gözlerde yaş vardı. Medine'den haberler geliyordu. İslam halifesi şehit edilmiş, anarşistler Medine'ye hakim olmuş, Ümeyyeoğulları Mekke'ye kaçmış. Bu tür haberler başta reisleri Muaviye olmak üzere Şamlılar üzerinde büyük tesirler yapıyordu. Hz. Osman'ın katillerinin kısas edilmesini istediğini ve eğer bu yapılmazsa velisi olması hasebiyle bunun sorumluluğunun kendi üzerinde olduğunu söylüyordu ve Allahu Teala'nın;

"Kim haksız yere öldürülürse, velisine hakkını arama hususunda tam bir yetki vermişizdir. O da öldürmede aşırı gitmesin; çünkü o, yardıma eriştirilmiştir."[1789] ayetini okuyordu.

Muaviye, insanları topladı. Hz. Osman'la ilgili bir konuşma yaptı. Onlara Hz. Osman'ın zulmen katledildiğini, onu katledenlerin de helal haram tanımayan sefih ve münafık kişiler olduğunu,çünkü haram ayda ve haram beldede Hz. Osman gibi birini katlettiklerini beyan etti. İnsanlar tam bir infial içindeydi. O mecliste Rasulullah (sav)'in ashabından olanlar da vardı. O esnada Mürre b. Ka'b ayağa kalktı ve;

"Eğer Rasulullah (sav)'den duymasaydım söylemezdim. Rasulullah (sav) yaşanılacak fitnelerden ve onların yakınlığından bahsetti. O arada elbisesine bürünmüş bir adam geldi ve Rasulullah (sav);

"Bu o gün hidayet üzere olacaktır." buyurdu. Baktım ki o, Osman b. Affan. Rasulullah (sav) e döndüm ve;

"Bu mu?" diye sordum.

"Evet" buyurdu.[1790]

1787 El İntisâr Li's Sahab Ve'l Âl 507

1788 Tehzîbu Tarihi Dımaşk 4/39; Hilafetü Ali 110

1789 İsra 33

1790 Sahih-i İbni Mâce 1/24

Muaviye'nin, Hz. Osman'ın katillerinden kısas alınmasını istemesi ile ilgili daha tesirli başka bir hadis de var. Numan b. Beşir, Hz. Aişe'den naklediyor:

"Rasulullah (sav) Osman'a haber gönderdi. Osman gelince Rasulullah (sav) ona döndü, omuzuna eliyle vurdu ve en son şu sözü söyledi;

"Ey Osman! Allahu Teala sana bir gömlek giydirir, Münafıklar onu çıkarmak isterlerse bana kavuşuncaya kadar onu çıkarma." Aişe bu sözü üç kere tekrar etti. Ona;

"Ey Mü'minlerin annesi, bunu daha önce nakletmemiştin?" dedim. O da;

"Vallahi onu unutmuştum, hatırlamamıştım." dedi. Bu hadisi Muaviye b. Ebî Süfyan'a naklettim. Bu naklime itibar etmedi. Derhal Mü'minlerin annesine mektup yazdı ve;

"Bana bu meseleyi yaz." dedi. O da ona yazdı gönderdi.[1791]

Reisleri Muaviye başta olmak üzere Şam ahalisinin Hz. Ali'ye biat etmemesinin ana sebebi, Allahu Teala'nın hükmünün Hz. Osman'ı şehit eden katiller üzerinde uygulanmamasıydı. Yoksa Muaviye'nin Şam valiliğini istemesi ya da hakkı olmayan bir şeyi istemesi değildi. Zira o bu işin altı şura üyesinden geri kalanlara ait olduğunu biliyordu. Hz. Ali'nin de kendisinden daha üstün ve bu işe en layık kişi olduğunu biliyordu.[1792] Yahya b. Süleyman el Cu'fî'nin Ebu Müslim el Havlânîden ceyyid bir senetle rivayet ettiği şu haber bunun bir delilidir:

Ebu Müslim, Muaviye'ye soruyor;

"Sen Ali ile çekişiyorsun. Sen onun gibi biri misin?" Muaviye;

"Hayır, vallahi ben biliyorum ki o benden daha hayırlıdır ve o bu işe benden daha hak sahibidir. Ancak bilmiyor musunuz Osman mazlumen katledildi. Ben de onun amcasının oğluyum. Onun kanını dava ediyorum. Ona gidin, bana Osman'ın katillerini teslim etmesini söyleyin. O katilleri teslim ettikten sonra ben de onunla barışayım." dedi. Ali'ye gittiler, konuştular. Ancak o onları teslim etmedi.[1793]

Başka bir rivayet de şöyledir:

"Ona geldiler, konuştular, o da onlara;

"Önce biat etsin, sonra onları dava etsin" dedi. Ancak Muaviye bundan kaçındı.[1794]

Muaviye'nin dünyevi sebeplerle bu işe kalkıştığını ve cahiliye döneminde olduğu gibi Haşimî-Emevî çatışması sebebiyle bu işe giriştiğini nakleden bütün rivayetler Rasulullah (sav)'in ashabına iftiradır, saldırıdır. Akkad ve Abdülaziz el Dûrî gibi muasır bazı yazarlar da sakat düşüncelerini bu iftiralar üzerine bi-

---

1791 Müsned- i Ahmed 24045 Hadis sahihtir.

1792 Hilafetü Ali 112

1793 Fethu'l Bârî 13/92; El Bidâye Ve'n Nihâye 8/129

1794 A.g.e. 13/92; İstişhadu Osman 160

na etmişlerdir. Halbuki bu tip rivayetler hadis ehli kişiler tarafından eleştirilmiş ve terk edilmiş rivayetlerdir.[1795]

Şam vilayeti Hz. Ali döneminde hilafet dönemi boyunca Muaviye'nin nüfuzu altında kaldı. Hz. Ali ne oraya hakim olabildi, ne de oraya herhangi bir görevli kişi gönderebildi. Şam beldelerinin doğusunda Hz. Ali'nin ordularıyla Muaviye'nin orduları karşı karşıya geldi. Bunların en önemlisi Sıffîn savaşı idi. Hz. Ali ve Muaviye de bu savaşa katılmışlardı. Bu savaşlar Muaviye'nin Şam'daki nüfuzunu kıramadı.[1796]

Cezire

Cezire, Hz. Osman döneminde Şam'a bağlı vilayetlerden biriydi. Onun şehadetinden sonra Şam Muaviye'nin elinde, Irak da Hz. Ali'nin elindeydi. Cezire iki gurubun arasında kalmıştı. Çekişme mahalliydi. Coğrafî yapısı itibarıyla bir yönden Şam'a, diğer yönden Irak'a bitişikti.[1797] Bu sebeple her iki gurup tarafından ele geçirilmesi kolaydı. Her iki gurubun orduları orada sık sık karşılaştılar. Hz. Ali'nin orduları belirli bir zaman oraya hakim oldu ve Hz. Ali en meşhur valisi Eşter'i oraya vali tayin etti.[1798] O orada işleri düzene soktu. Daha sonra Hz. Ali onu hicrî 38 yılında Mısır'a tayin etmek mecburiyetinde kaldı. Bunun üzerine Cezirede tekrar sıkıntılar yaşanmaya başlandı. Muaviye'nin orduları Cezireyi istilaya başladılar ve çok sayıda savaşlar oldu.[1799] Sonunda Muaviye hicrî 39 yılının sonlarında Cezireye hakim oldu.[1800] Cezire, çatışmaların devam ettiği günlerde her iki tarafa da katılmayan ve biat etmeyen kişilerin sığınağıydı.[1801] Her iki gurubun arasında bir yerde olduğu için bu kişiler burayı tercih etmişlerdi. Ancak Muaviye'nin orduları Cezire'ye girdiğinde onlara bu kişilerden karşılık verenler de oldu. Şebîb b. Âmir ve Kümeyl b. Ziyad da bu kişiler arasındaydı. Onlar Cezire'ye saldıran Şam askerlerine karşı mukavemette büyük rol oynadılar. Hatta onlar Cezire'den Şam'a karşı hücumlar yapmaya dahi muvaffak oldular.[1802]

Mısır

Hz. Osman şehit edilmeden önce Mısır'da Muhammed b. Ebî Huzeyfe zorla valiliğe geçmiş, Hz. Osman da onu onaylamamıştı. Hz. Osman'ın vefatından

1795 Hilafetü Ali 112
1796 El Vilayetü Ale'l Buldân 2/8
1797 Mu'cemü'l Buldân 2/135
1798 Tarihu İbni Hayyât 200
1799 El Futûh, İbni A'sem el Kûfî 4/45; El Kamil 3/379
1800 El Kamil 3/380
1801 Siyeru A'lâmi Nübelâ 3/414
1802 El Futûh 4/50-52; Tarihu't Taberî 5/19

sonra Hz. Ali onu onayladı. Ancak onun valiliği uzun sürmedi. Muaviye'nin orduları Mısır civarına geldiler ve Muhammed b. Ebî Huzeyfeyi mağlup ettiler. Muhammed b. Ebî Huzeyfe önce hapsettiler, sonra da öldürdüler.[1803] Hz. Ali'nin Muhammed b. Ebî Huzeyfeyi onaylamadığı, ancak onu hali üzere bıraktığı ve öldürülünce de yerine Kays b. Sa'd el Ensârî'yi vali tayin ettiği zikredilmiştir.[1804] Ona;

"Mısır'a git, seni oraya vali tayin ettim. Yolculuğa başla, güvendiğin kişileri yanına al, sana asker olmasını istediklerini de al. Çünkü bu düşmana korku, dosta neşe verir. Allah'ın izniyle oraya gittiğinde iyilere iyilik yap, kötülere karşı sert ol, Herkese karşı rıfk ile muamele et. Zira rıfk uğurdur." dedi.[1805]

Kays, zeki biriydi, orada güzel işler yaptı. Mısır'da Hz. Osman'ın katli sebebiyle kırgın olanlar olduğu gibi, onun katline iştirak edenler de vardı. Mısır dışında süvariler tarafından karşılandı. Ona;

"Kimsin?" diye sordular. O;

"Osman'ın mazlum cemaatindenim. Sığınacak birilerini arıyorum." dedi. Ona;

"Sen kimsin?" dediler. O;

"Kays b. Sa'dım." dedi. Bunun üzerine ona;

"Gir" dediler. O da Mısır'a girdi.[1806]

Kays'ın bu taktiği Mısır'a girmesine yardımcı oldu. Mısır'a girdikten sonra Mısır valisi olduğunu açıkladı. Karşısına çıkan süvarilere Mısır valisi olduğunu söyleseydi onu Mısır'a sokmayacaklardı. Nitekim Hz. Ali'nin Şam'a gönderdiği valiyi Şamlı süvariler şehir dışında karşılamışlar ve geri çevirmişlerdi.[1807] Kays b. Sa'd Fustat'a ulaşınca minbere çıktı ve Mısır halkına bir konuşma yaptı. Onlara Ali b. Ebî Talib (ra)'ın gönderdiği mektubu okudu ve onları Ona biat etmeye çağırdı.[1808] Mısır halkı iki guruba ayrıldı. Bir gurup Hz. Ali'ye biat etmeyi kabul etti ve Kays'a biat etti. Diğer gurup durakladı ve ayrıldı. Kays b. Sa'd zeki biriydi. Her iki gurubu da idare etmeyi başardı. Biat etmeyenleri biata zorlamadı. Onları kendi haline terk etti.[1809] Bununla da kalmadı. O biat etmeyenlere hediyeler gönderdi. Onlardan kendisine gelenlere ikramlarda bulundu.[1810] Onun bu güzel muamelesi herhangi bir çatışmaya meydan vermedi. Ülkede huzur ve sükun olduğu için işleri yoluna koydu. İdarecileri tayin etti, haraç işlerini düzenledi, polis teşkilatını kurdu.[1811] Bu şekilde Mısır'daki işleri yoluna soktu ve hemen her kesimi memnun etti.1[812] Kays b. Sa'd, Şam'da buluna

---

1803 Vülâtü Mısr, Kindî 42,43; El Vilayetü Ale'l Buldân 2/9
1804 A,g,e. 44
1805 El Kamil 2/354
1806 El Vilayetü Ale'l Buldân 2/10
1807 Tehzîbu Tarihi Dımaşk 4/39
1808 El Kamil 2/354
1809 Vülâtü Mısr 44; El Kamil 2/354
1810 A,g,e. 44
1811 El Vilayetü Ale'l Buldân 2/11; En Nucûmu'z Zahire 1/98
1812 A,g,e. 2/11

Muaviye b. Ebî Süfyan için siyasi ve askeri yönden tehlike haline gelmişti. Zira Mısır Şam'a yakındı. Kays'ın Mısır'ı düzene sokması ve basiret ehli bir oluşu Muaviye'yi korkutmuştu. Mısır'dan Şam'a karşı askeri bir harekat yapılabilirdi. Bu sebeple Kays b. Sa'da tehdit mektupları göndermeye başladı. Bir yandan da onu kendisine katılmaya davet ediyordu. Kays ise ona oldukça siyasi cevaplar veriyor, bu cevaplara göre Muaviye onun konumunu ve niyetini bir türlü çözemiyordu. Aralarında yazışma devam etti.[1813] Muaviye ile Kays b. Sa'd arasındaki yazışmalara dair rafizi rivayetler batıldır, asılsızdır. Bu rivayetler Ebu Muhnif'e ait olup kendisi cerh ve tadil alimleri tarafından zayıf görülen biridir ve rafizidir. Onun rivayet ettiği mektupların metinlerinde çok sayıda gariplikler vardır. Onlardan bir kısmını burada nakledelim:

1- Kays b. Sa'd'ın Mısır halkına yaptığı konuşmada Hz. Ali'nin Mısır halkına şu şekilde hitap ettiği söyleniyor:

"...o ikisinden sonra bir idareci başa geçti. Yeni şeyler icad etti. Ümmet onun aleyhine konuşmaya başladı, sonra ondan intikam aldılar ve onu değiştirdiler..."

Burada Hz. Osman'a karşı çıkanların ümmetin adamları olduğu ve onu katletmek suretiyle bu kötülüğü ortadan kaldırdıkları söyleniyor. Hz. Ali böyle bir şey söylemekten beridir. Hz. Osman'ın katillerinin en adi kişiler olduğunu ve onu öldürmenin fıskı fücur olduğunu o çok iyi biliyordu. Onun sözleri de buna delalet etmektedir. İbni Asâkir Muhammed b. Hanefiyye'den naklediyor:

"Ali'den Osman aleyhine bir tek kelime bile işitmedim."[1814] Hakim ve İbni Asâkir, Hz. Ali'nin şöyle dediğini nakletmektedirler:

"Allah'ım, Osman'ın kanına bulaşmaktan sana sığınırım. Osman öldürüldüğü gün aklım başımdan gitti. Bunu bir türlü kabullenemedim. Bana biat için geldiler, onlara;

"Vallahi ben, Rasulullah (sav)'in kendisi hakkında;

"Meleklerin kendisinden haya ettiği kişiden ben niçin haya etmeyeyim?" buyurduğu kişiyi öldüren kişilerden biat almaktan haya ederim. Osman öldürülmüş ve defnedilmemiş olduğu halde biat almaktan haya ederim. Çekin gidin." dedim. Osman defnedildikten sonra insanlar tekrar geldiler ve biat etmek istediler.

"Allah'ım, bu şeyden dolayı endişeliyim." dedim. Mecburiyet hasıl oldu ve biat aldım. İnsanlar bana "Ey Mü'minlerin Emiri," dediklerinde kalbim sökülecek gibi oluyor.[1815] Hz. Ali'nin bu manada söylediği çok sayıda sözü var.[1816] Onları Hz. Osman'ın hayat hikayesini anlattığım eserimde topladım.[1817]

1813 A,g,e, 2/11; El Kamil 2/355

1814 Tarih-i İbni Asâkir 395

1815 El Müstedrek 3/95,103 Buhârî ve Müslimin şartlarına göre sahihtir.

1816 Merviyyât-ı Ebî Muhnif, Dr. Yahya el Yahya 211

1817 Osman b. Affan, Sallâbî 407-409

2- Kays b. Sa'd'a nispet edilen "Ey insanlar, biz Nebi (as)'dan sonra en hayırlı kişiye biat ettik." Sözü merduttur. Zira sabit olan Ebubekir ve Ömer radıyallahu anhumanın Ali radıyallahu anh üzerine üstün tutulmasıdır. Sahih olan budur, sahabeden hiç kimse bu hususta şüphe etmemiştir.Buna göre Kays b. Sa'da nispet edilen böyle bir sözün ne ashaba ne de tabiine nispeti sahih değildir. Bir de bu rivayet İmamiyyenin sonraki alimleri nezdinde meşhur olmuştur.[1818] İbni Teymiye şöyle diyor:

"Önceki Şii alimlerinin tamamı Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in üstünlüğü hususunda ittifak içindedirler."[1819] Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in diğerlerinden üstün oluşu ile ilgili çok sayıda delil var. Onlardan biri de; İbni Ömer'in şu sözüdür:

"Nebi (sav) zamanında insanların en hayırlılarını tercih ediyorduk. Önce Ebubekiri, sonra Ömer'i, sonra da Osman b. Affanı tercih ediyorduk."[1820]

Bu konuda çok sayıda meşhur hadis var.[1821] Daha önce de geçtiği gibi Muaviye, Hz. Ali'den Hz. Osman'ın katillerini kendisine teslim etmesini istemiş ve onu bu işten sorumlu tutmamıştır.

3- Muaviye Kays b. Sa'da yazdığı hiçbir mektupta Hz. Ali'nin Hz. Osman'ın katledilmesine taraf olduğu şeklinde bir ibare kullanmamıştır. Buna dair nakillerin tamamı uydurmadır. Böyle bir şey Muaviye'den sadır olmamıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi Hz. Ali'nin bu işle irtibatının olmadığı açıktır ve kesindir. Bu Muaviye (ra)'ın bilmediği bir şey değildi ki onu Kays b. Sa'd'a zikretsin. İşte o toplumla aynı asrı paylaşan tabiinin büyüklerinden Muhammed b. Sîrîn şöyle diyor:

"Osman katledildi. Onun katli ile ilgili olarak Ali'yi suçlayan kimseyi bilmiyorum."[1822] Yine şöyle diyor:

"Osman öldürüldüğü gün çok sayıda kişi o evde toplanmıştı. Abdullah b. Ömer ve Hasan b. Ali de oradaydı. Hasan'ın boynunda kılıç vardı. Ancak Osman onlara çatışmamalarını söyledi."[1823] İbni Ebî Şeybe ravileri sika olan bir senetle Muhammed b. Hanefiyye'den Hz. Ali'nin şöyle dediğini nakletmiştir:

"Allah ovada, dağda, karada ve denizde Osman'ın katillerine lanet etsin."[1824]

4- Muaviye'nin bu hususta Ensarı suçladığına dair yapılan rivayet de sahih değildir, uydurmadır. Çünkü o, Ensarın onu koruduğunu biliyordu. İbni Sa'd sahih bir senetle şu rivayeti yapıyor:

1818 Merviyyât-ı Ebî Muhnif 211
1819 Minhâcü's Sünne 1/4
1820 Buhârî 3697
1821 Merviyyât-ı Ebî Muhnif 212
1822 A,g,e. 212; Tarihu İbni Asâkir 35
1823 Tarihu İbni Asâkir 350
1824 Musannef 15/268

Osman muhasara altındayken Zeyd b. Sabit ona geldi ve;

"Ensar kapıda. "Dilerse ikinci defa Allah yolunun yardımcıları oluruz." diyorlar." dedi. Osman;

"Çatışma istemiyorum." dedi.[1825]

5- Muaviye'nin, Kays b. Sa'd adına uydurma mektup yazması meselesine gelince, buda yalanlardan biridir,böyle bir şeyin ondan tasavvuru mümkün değildir.Çünkü Araplar yalanı en çirkin şeylerden sayarlar ve özellikle şeref sahibi kişiler bundan imtina ederler. İşte Muaviye'nin babası Ebu Süfyan'ın kıssası ortada. O, o gün müşrik olduğu halde Rasulullah (sav) hakkında Herakliyus'a karşı yalan söylemekten imtina etmişti. Daha sonra bu hususla ilgili olarak şöyle diyordu:

"Allah'a and olsun ki, bana yalancı diyecekleri korkusu olmasaydı onun hakkında yalan söylerdim."[1826] İşte Araplar nezdinde yalanın konumu bu. Araplar nezdinde bu ise müslümanlar nezdinde bundan da aşağıdır. Birileri kalkıp da;

"Bu hiledir. Harp hiledir." demesin. Zira hilenin manası yalan söylemek değildir. Dolayısıyla Muaviye buna tevessül edecek kadar çiğ biri değildir.[1827]

6- Kays, Muaviye ve Ali radıyallahu anhum arasında vukua gelen çok sayıdaki yazışma bunları nakledenler:

Dr. Yahya el Yahya diyor ki:

Kays b. Sa'd b. Ubâde (ra)'ın Hz. Ali tarafından Mısır'a tayin edildiği hususunda ittifak vardır. Ancak Kays'm terceme-i hâlini yazanlar Ebu Muhnif'in rivayetinde zikri geçen bu tafsilatı atlamışlardır.[1828] Hatta muasır muteber tarihçiler bile bunu zikretmemişlerdir.[1829] İbnu'l Esîr, İbni Kesir, İbni Haldun ve İbni Tuğraberdî, Ebu Muhnif'in rivayetini Taberî'den kısaltarak almışlardır. Kindî de Abdülkerim b. El Hâris'ten şunu nakletmiştir:

"Kays'ın pozisyonu Muaviye'nin hoşuna gitmiyordu. Medine'de yaşayan Ümeyyeoğullarına mensup birine mektup yazdı. Orada "Allah Sa'dı hayırla mükafatlandırsın. Bunu gizli tutun. Zira korkarım ki onunla aramızdaki irtibatı Ali öğrenirse onu azledebilir." diyordu. Bu haber Hz. Ali'ye ulaşınca etrafındaki Iraklı ve Medineli ileri gelenler;

"Kays'ın hâli değişti." dediler. Hz. Ali;

"Yazıklar olsun size, o böyle bir şey yapmadı. Beni bırakın." dedi. Ona;

"Onu azletmelisin. Zira o değişti." dediler. Israr üzerine ısrar ettiler. Bunun üzerine Hz. Ali ona bir mektup yazdı. Orada;

1825 Tabakât 3/70 Senedi sahihtir.

1826 Buhârî 7

1827 Merviyyât-ı Ebî Muhnif 214

1828 Tabakât-ı İbni Sa'd 201; Futûhu Mısr 274; Vülâtu Mısr 440; Siyeru A'lâmi Nübelâ 3/13

1829 Futûhu Mısr 274; Vülâtu Mısr 440; Merviyyât-ı Ebî Muhnif 207

"Yanımda olmana ihtiyacım var. Yerine birini tayin et ve gel." diyordu.[1830] Dr. Yahya da bu rivayeti tercih etmiş ve şöyle demiştir:

1- Bu rivayet Mısırlı güvenilir bir raviden yapılmaktadır. O onun durumunu diğerlerinden daha iyi bilir.

2- Bunu Mısırlı tarihçiler kaydetmiştir.

3- Garip kelime ve manalardan uzaktır.

4- Metni metinde geçen kişilerin durumuna uygundur.

5- Hz. Ali'nin tereddüdünü ve yanındakilerin ısrarları sonucu onu yanına çağırışını beyan etmektedir.[1831]

Hz. Ali'nin Mısır'a Muhammed b. Ebubekiri Tayin Edişi

Bazı insanlar Kays b. Sa'dın azli için Hz. Ali ile Kays b. Sa'd arasına girdiler. İşin sonunda Hz. Ali'nin müsteşarları ortalıkta dönen söylentilere inandılar ve onun azli için Hz. Ali'ye ısrar ettiler. Hz. Ali de ona "Yanımda olmana ihtiyacım var. Yerine birini tayin et ve gel." diye yazdı. Bu mektup Kays'ın Mısır valiliğinden azli demekti. Hz. Ali onun yerine Mısır'a Eşter en Nehâî'yi tayin etti.[1832] Hz. Ali, Eşter'i Mısır'a göndermeden önce onunla bir araya gelmiş ve ona Mısır halkının durumunu anlatmıştır. Ona;

"Orada senden başkası yok. Git, Allah yardımcın olsun. Emrimin olmadığı hususlarda reyine göre karar ver. İşlerinde Allah'tan yardım iste. Sertliğe yumuşaklığı kat. Rıfk işe yaradığı müddetçe rıfk ile muamele et. İşe yaramadığında şiddeti kullan."[1833]

Eşter adamlarıyla birlikte Mısır'a doğru yola çıktı. Kızıl Deniz yakınlarına gelmişti ki henüz Mısır'a giremeden öldü. Kendisine zehirli bal içirildiği ve o sebeple öldüğü de nakledildi. Muaviye'nin tahriki ile bazı haraç ehli kişilerin onu zehirlediği de söylendi.[1834] Yalnız bu işin Muaviye'ye nispeti sahih bir kaynağa dayanmamaktadır. Bu sebeple İbni Kesir ve İbni Haldun bunu kabul etmemişlerdir. Dr. Yahya el Yahya da onların izinden yürümüştür.[1835]

Eşter Mısır'daki görevine başlayamadan öldüğü hâlde bazı kaynaklar onu Mısır valileri arasında sayarlar. Ondan sonra Mısır'a Muhammed b. Ebubekir tayin edildi.[1836]

Muhammed b. Ebubekir'in Hz. Osman döneminde Mısır'da yaşadığı daha

---

1830 Vülâtu Mısr 45,46
1831 Merviyyat-ı Ebî Muhnif 210
1832 Futûhu'l Buldân 229; El Velâyetü Ale'l Buldân 2/12
1833 En Nucûmu'z Zâhire 1/103
1834 A.g.e. 1/104; Siyeru A'lâmi Nübelâ 4/34
1835 Merviyyât-ı Ebî Muhnif 224
1836 En Nucûmu'z Zâhire 1/106

önce geçmişti. Rivayetlere göre Muhammed b. Ebubekir Mısır'a Kays b. Sa'dın Mısır'ı terk etmesinden evvel gelmişti. Bu sebeple Kays b. Sa'd ona bazı nasihatlerde bulundu. Nasihat daha çok Hz. Osman'ın katli sebebiyle aşırı kızgın olanlara ve Hz. Ali'ye biat etmeyenlere karşı hassas davranmasıyla ilgili idi. Kays şöyle demişti:

"Ey Kasımın babası, Sen Mü'minlerin Emirinin yanından geldin. Onun beni azletmesi sana ve ona karşı nasihat etmekten beni alıkoymaz. Zira bu işi biliyorum. Ali'ye ve başkasına biat etmeyenleri kendi haline bırak. Sana gelirlerse onları kabul et, senden yüz çevirirlerse onlardan bir şey isteme. İnsanlara seviyelerine göre muamele et. Yapabilirsen hastaları ziyaret et, cenazelere katıl. Bu senden bir şey eksiltmez."[1837]

Muhammed b. Ebubekir'in yanında Hz. Ali'nin Mısır halkına gönderdiği bir name vardı. Muhammed onu Mısır halkına okudu.[1838] Hz. Ali bile mektup da Muhammed b. Ebubekir'e yazmıştı. Bu mektup sadece valilik işlerine dair değildi. Hz. Ali orada Muhammed b. Ebubekiri Allah'a davet ediyordu, orada şöyle diyordu:

"Ey Muhammed, bil ki; dünyada bazı şeylere muhtaç olsan da ahirette muhtaç olacağın şeyler daha önemli. İki şey arasında kalırsan ve bunlardan biri ahiret biri de dünya işi olursa sen ahiret işiyle başla. Hayra karşı hevesli ol, niyetini düzelt. Muhakkak ki Allah azze ve celle kuluna niyetine göre verir. Hayrı ve ehlini severse –İnşaallah- onu işleyen gibi olur. Zira Rasulullah (sav) Tebük seferinden döndüğünde şöyle buyurmuştu:

"Medine'de öyle kişiler var ki siz bir yeri yürüdüğünüzde, bir vadiden indiğinizde onlar (sevapta) sizinle beraberdir. Onları hastalık orada tuttu. (Şöyle diyordu:) Onların niyeti vardı."[1839] Sonra ey Muhammed, bil ki; Ben seni en büyük orduma vali kıldım. Mısır halkına vali kıldın. İnsanların işi için seni vali tayin ettim. Binaenaleyh nefsinden korkmalı ve dini için sakınmalısın. Gündüzden bir saat dahi olsa başkasının gönlü için Rabbini gazaplandırma. Zalime karşı şiddetli ol. Hayır ehline karşı yumuşak davran, onları kendine yaklaştır ve onları arkadaş edin vesselam."[1840]

Muhammed b. Ebubekir göreve başladı. İlk aylar güzel geçti. Daha sonra işler değişmeye başladı. Muhammed, Kays b. Sa'dın nasihatini unuttu. Hz. Ali'ye biat etmeyenlerle uğraşmaya başladı. Onları biate davet etti, onlar da icabet etmediler. Adamlarını göndererek bir kısmının evlerini yıktırdı, mallarına el koydu, çoluk çocuğunu hapsetti. Onlar da ona karşı harp etmeye başladılar.[1841] Daha sonra Muaviye Mısır'a Amr b. el Âs komutasında bir ordu gönder-

---

1837 Vülâtü Mısr 50; El Velâyetü Ale'l Buldân 2/13
1838 El Kamil 2/356
1839 Müslim, İmâre 3/1518
1840 Menhecü Ali 282
1841 El Kamil 2/357; El Velâyetü Ale'l Buldân 2/13

di. Bu ordu Muhammed b. Ebubekir'e karşı savaşanlarla ittifak kurunca sayıları on binleri bulan güçlü bir ordu meydana geldi. Mesleme b. Mahled ve Muaviye b. Hadîc de onlar arasındaydı.[1842] Onlarla Muhammed b. Ebubekir arasında büyük bir savaş meydana geldi. Sonunda Muhammed b. Ebubekir öldürüldü be Şam orduları Mısır'a girdi. Hicretin otuz sekizinci yılında bu şekilde Mısır Hz. Ali'nin idaresinden çıkmış oldu.[1843] Bu hadiseyle ilgili olarak Şiî İmamî olan Ebu Muhnif tarihi gerçekleri saptıran çok detaylı rivayetler yapmaktadır. Ne var ki bu rivayetler başkasından nakledilmemiştir. Ondan sonra gelen Yakûbî Amr b. el Âs ile Muhammed b. Ebubekir arasındaki savaşı anlatıyor, Muaviye b. Hadîcin Muhammed b. Ebubekir'i öldürdüğünü ve eşek ölüsü içine koyup yaktığını nakletmektedir.[1844] Mes'üdî ve İbni Hibban Muhammed b. Ebubekir'in öldürüldüğünü söylemişler, ancak böyle bir tafsilat zikretmemişlerdir.[1845] İbnu'l Esîr de Ebu Muhnif'in Taberî rivayetini nakletmiş, ancak o orada Muaviye'nin Muhammed b. Ebubekir'e yazdığı mektubu ve Muhammed b. Ebubekir'in Muaviye'ye ve Amr b. el Âs'a yazdığı mektubu zikretmemiştir. Sadece Hz. Ali ile Muhammed b. Ebubekir'in birbirleriyle olan yazışmalarını zikretmiştir.[1846]

Nüveyrî de aşağı yukarı İbnu'l Esîr gibi zikretmiş,[1847] İbni Kesir biraz daha azını nakletmiş, İbni Haldun ise Ebu Muhnif'in rivayetlerinin manasına işaret etmiştir.[1848] Tuğraberdî ise İbni Muhnif'in rivayetlerini kısaltmıştır.[1849] Bütün bu rivayetler Ebu Muhnif'ten gelmektedir ve o, bu döneme ait tarihi gerçekleri saptırmıştır. Muasır tarihçiler de bu nakilleri sağlamını çürüğünden ayırmadan alarak nakletmekte ve bu uydurma nakiller kültürlü kültürsüz herkesin zihinlerine işlenmektedir.

Muaviye b. Hadîc, Muhammed b. Ebubekiri öldürseydi bu sahih rivayetlerle bize kadar gelirdi. Ebu avenenin Abdurrahman Şemmâse'den nakline göre o şöyle demiştir:

"Mü'minlerin anası Aişe'nin huzuruna girmiştim. Bana;

"Kimlerdensin?" diye sordu.

"Mısırlıyım" dedim.

"İbni Hadîci nasıl buldunuz?" diye sordu. Ona;

"Onu hayırlı biri olarak bulduk. Bizden kimin bir kölesi, bir devesi, bir atı ölse o ona yeni bir köle, yeni bir deve ve yeni bir at veriyor." dedi. Bunun üzerine o;

1842 Tarih-i Taberî 6/11
1843 A,g,e. 6/5; Tarih-i İbni Hayyât 19
1844 Tarih-i Yakûbî 2/194
1845 Mürûcu'z Zeheb 2/420; Es Sikât 2/297; Merviyyât-ı Ebî Muhnif 241
1846 El Kamil 2/409-414
1847 Nihâyetü'l Ereb 20/107-112
1848 Tarih-i İbni Haldun 4/1126-1128
1849 En Nucûmu'z Zâhire 1/107-112

"Onun benim kardeşimi öldürmesi Rasulullah (sav)'den işittiğim şu hadisi nakletmeme mani değildir.

"Kime ümmetimin işlerine dair bir görev verilir de o onlara rıfk ile muamele ederse ona da rıfk ile muamele edilir, kim de zorluk çıkarırsa ona da zorluk çıkarılır."[1850]

Taberî tarihindeki Muhammed b. Ebubekir'in Mısır valiliği ve öldürülmesi ile ilgili İbni Muhnif rivayetleri bazı gariplikleri içermektedir. Onlardan en önemlilerini burada arz edelim:

1- Tahkimden sonra Şam halkının Muaviye'ye halife olarak biat ettiğini zikrediyor. Bu doğru değildir. İbni Asâkir ravileri sika olan bir senetle Şam'ın işlerini en iyi bilen kişisi Sa'd b. Abdülaziz et Tennûhî'den onun hakkında şöyle dediğini nakletmiştir:[1851]

"Ali'ye Irak'ta Mü'minlerin Emiri deniliyordu. Muaviye'ye ise Şam'da Emir deniliyordu. Ali ölünce Muaviye'ye Şam'da Mü'minlerin Emiri denilmeye başlandı."[1852] Bu nas Muaviye'nin ancak Hz. Ali'nin ölümünden sonra hilafet için biat aldığını göstermektedir.Taberî de bu kanaattedir. Hicrî kırkıncı yıla ait hadiseleri naklettikten sonra şöyle demiştir:

"Muaviye'ye hilafet için İlya'da bu senede biat edildi."[1853] İbni Kesir buna şunu da ilave etmiştir:

"Yani; Şam halkı Hz. Ali ölünce ona Mü'minlerin Emiri olarak biat etti. Çünkü onlara göre artık ona karşı duracak kimse kalmamıştı.[1854] Şamlılar Muaviye'nin Hz. Ali'nin dengi olmadığını ve onun karşısında onun halife olamayacağını biliyorlardı. Zira Hz. Ali'nin fazileti, İslama giriş önceliği, ilmi, dindarlığı, cesareti ve sair faziletleri herkes tarafından biliniyordu. Ebubekir, Ömer, Osman ve diğer ashabın fazileti nasıl biliniyorsa onun da faziletleri biliniyordu.[1855] Sonra naslar bir halife varken ikinci bir halifenin seçilmesini yasaklıyordu. Müslim Sahihinde Ebu Saîd el Hudrî radıyallahu anhden naklediyor:

Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"İki halifeye biat edildiğinde onlardan sonrakine karşı savaşın."[1856] Bu manada çok sayıda nas vardır. Sahabenin buna muhalefet etmesi düşünülemez.[1857]

2- Amr b. el Âsın, Mısır'ın kendisine pay olarak verilmesi karşılığında Muaviye ile anlaştığı iddiası: Bu hikayeyi İbni Asâkir içinde meçhul birinin bulun-

---

1850 Müsned-i Ebî Avene 40/113; Müslim 3/1458 Bazı lafız farklılıkları ile birlikte nakledilmiştir.
1851 Hakim onun hakkında "O, Şamda Medinedeki Malik gibiydi." Demiştir. (Tehzîbü't Tehzîb 4/60)
1852 Tarih-i Taberî 6/76
1853 Tarih-i Dımaşk 16/360
1854 El Bidâye Ve'n Nihâye 8/16
1855 Fetâvây-ı İbni Teymiyye 35/73
1856 Sahih-i Müslim 3/1480
1857 Merviyyât-ı İbni Muhnif 412

duğu bir senetle rivayet etmiştir.[1858] Zehebî de bunun çürük bir senet olduğunu zikretmiştir.

3- Muhammed b. Ebubekir'in Hz. Osman'ın katilleri arasında olduğu ithamı: Bu da batıldır. Bu hususta zayıf rivayetler vardır. Onların metinleri şazdır. Onların karşısında sahih rivayetler vardır. O rivayetlere göre katil Mısırlı bir adamdır.[1859] Dr. Yahya el Yahya, Muhammed b. Ebubekir'in Hz. Osman'ın kanından beri olduğunu çok sayıda delille çürütmektedir. Onlardan bazılarını arz edelim:

a- Hz. Aişe Hz. Osman'ın katilleri cezalandırılsın diye Basra'ya gitmişti. Eğer kardeşi onlardan biri olsaydı öldürüldüğünde onun için üzülmezdi.

b- Hz. Ali Hz. Osman'ın katillerine lanet ediyor ve onlardan beri olduğunu söylüyordu. Bu da onları kendisine yaklaştırmamasını ve onlara görev vermemesini gerektirir. Ama Hz. Ali Muhammed b. Ebubekiri Mısır'a vali tayin etmiştir. Eğer o onlardan biri olsaydı bunu yapmazdı.

c- İbni Asâkir'in, Muhammed b. Talha'dan yaptığı şu rivayet: O şöyle diyor:

"Safiyye binti Yahyanın azatlısı Kinane'nin şöyle dediğini işittim:

"Osman'ın katledilişine şahit oldum. O gün ben on dört yaşlarındaydım." dedi. Ona

"O, Osman'ın kanına bulandı mı?" diye soruldu. O

"Maazallah. O da içeri girdi. Osman ona

"Ey kardeşimin oğlu, sen bunu bana yapacak kişi değilsin." dedi. Bunun üzerine o dışarı çıktı. Onun kanına bulanmadı." dedi.[1860] Halife b. Hayât ve Taberî sika ravilere dayanarak o günü yaşamış birinden, Hasan Basrîden naklediyor:

"Muhammed b. Ebubekir Osman'ın sakalını tuttu. Osman ona

"Babanın yapmayacağı bir işi yapıyorsun." dedi. Bunun üzerine o dışarı çıktı.[1861] Bu rivayetler bize Muhammed b. Ebubekir'in -Yusufun kanından beri olan kurtlar gibi- Hz. Osman'ın kanından beri olduğunu göstermektedir. Onun töhmet altına alınması da Hz. Osman'ın öldürülmesinden önce içeri girmesidir.[1862] İbni Kesir'in de zikrettiği gibi Hz. Osman onunla konuşunca o utanmış, pişman olarak dışarı çıkmış ve yüzünü kapatarak içeri girilmesine mani olmaya çalışmış, ancak buna muvaffak olamamıştır.[1863]

d- Muaviye b. Ebî Süfyan'ın Muhammed b. Ebubekiri müsle yapmakla tehdit etmesi, Muhammed b. Ebubekir'in katledildikten sonra eşek ölüsü içine

---

1858 Tarih-i Dımaşk 13/261
1859 Fitnetü Makteli Osman 1/209
1860 Merviyyât-ı İbni Muhnif 243
1861 A.g.e. 244
1862 Fitnetü Makteli Osman 1/209
1863 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/193

konması ve yakılması ile ilgili rivayetlere gelince; bunlar, İslamm ölülere yapılmasını yasakladığı şeylerdir. İslam kafirlere müsle yapılmasını yasaklamıştır, müslümanlara yapılmasına müsaade eder mi? Müslimin rivayetine göre Rasulullah (sav) bir yere ordu ya da seriyye gönderdiğinde tayin ettiği komutana Allah'tan sakınmasını, beraberindeki müslümanlara karşı iyi davranmasını tavsiye eder, sonra da şöyle derdi:

"Allah yolunda Allah'ın adıyla gaza edin, Allah'ı inkar edenlere karşı savaşın, Gaza edin aşırı gitmeyin, ihanet etmeyin, müsle yapmayın ve bebekleri öldürmeyin."[1864]

İmam Şafiî şöyle demiştir:

"Müslümanlar müşrikleri esir alır da öldürmek isterlerse ancak boyunlarını vurabilirler. İleri gidemezler. Yani; el ayak parmaklarını ya da başka bir organlarını kesemezler, eklem yerlerinden ayıramazlar, karınlarını deşemezler, ateşte yakamazlar, suda boğamazlar. Çünkü Rasulullah (sav) müsleden sakındırmıştır."[1865] Hiç sahabeden birinin bu hükme muhalefet edeceği düşünülebilir mi? Onlar Abdullah b. Mes'ûdun ifade ettiği gibi "Bu ümmetin en hayırlılarıdır. Onlar bu ümmetin kalbi en temiz olanları, ilmi en derin olanları, tekellüfü en az olanları, halleri ve yaşayışları en düzgün olanlarıdır. Onlar Allahu Teala'nın, peygamberinin dostluğuna seçtiği kişilerdir. Onlar dini ayakta tutan kişilerdir. Onlar ahlakıyla ve hal ve hareketleriyle Rasulullah (sav)'e benzeyenlerdir. Onlar Muhammed (sav)'in ashabıdır. Onlar Kâbe'nin Rabbine and olsun ki dosdoğru yol üzere idiler."[1866] İbni Ebî Hatem de onlar hakkın şöyle diyor:

"Allah azze ve celle onların yoluna bağlanmaya ve onların yolundan gitmeye ve onlara uymaya davet ediyor ve

"Kendisi için doğru yol belli olduktan sonra, kim Peygamber'e karşı çıkar ve mü'minlerin yolundan başka bir yola giderse, onu o yönde bırakırız ve cehenneme sokarız; o ne kötü bir yerdir."[1867] buyuruyor."[1868]

Onun yakılmasıyla ilgili olarak rivayet edilenlerin en sahihi Taberânînin Hasan Basrîden yaptığı şu rivayettir:

"Fasık Muhammed b. Ebubekir Mısır'ın vadilerinden birinde yakalandı ve bir eşek leşi içine konarak yakıldı."

Bu rivayet mürseldir. Zira Hasan bu hadiseye şahit olmamış ve bunu kendisine kimin rivayet ettiğini de söylememiştir. İlave olarak rivayette onu kimin yaktığı da zikredilmemiştir. Yine Hasan, Hz. Ali'nin övdüğü ve üstün gördüğü birini –bunu bile bile- fasıklıkla niteleyecek biri değildir.[1869]

1864 Müslim 3/1357
1865 El Ümm 4/162
1866 Hilyetü'l Evliya 1/305
1867 Nisa 115
1868 Mukaddimetü'l Cerh Ve't Ta'dil 1/7
1869 El İstîâb 3/348

e- Hz. Ali'nin Muaviye hakkında "Facir oğlu facir" sözünü kullandığına dair rivayete gelince; böyle bir sözün Hz. Ali'den sudur etmesi düşünülemez. Zira çatışma Muaviye ileydi, babasıyla değildi. Muaviye'nin babası Ebu Süfyan (ra) müslüman olmuş, İslamı güzel yaşamış ve Hz. Osman'ın katledilmesinden önce vefat etmiş, fitne günlerine kalmamış biridir.[1870] Nitekim Allahu Tela şöyle buyuruyor:

"Hiç kimse başkasının günahını yüklenmez."[1871] Sahabe-i Kiram Allahu Tela'nm kitabını en iyi bilenler ve onun koyduğu kurallara en iyi uyanlardı. Bu tip fiiller onlara nasıl nispet edilebilir?[1872]

f- Onlar Muhammed b. Ebubekir'den "Acaba sizin içinizdeki kafirler onlardan daha mı iyidir, yoksa kutsal kitaplarda size ilişkin bir suçsuzluk belgesi mi var?" ayetini okumalarını istemişler, bununla da Muhammed b. Ebubekiri ve beraberindekileri tekfir etmek istemişler, şeklindeki söze gelince; sahabe arasında böyle bir şey kesinlikle vuku bulmadı. Onların arasındaki çatışmalar tekfir etme derecesine kesinlikle ulaşmadı. Nitekim Sa'd b. Ebî Vakkas (ra) bunu şöyle izah ediyor:

"Aramızdaki şey dinimizde (töhmet edecek) dereceye ulaşmadı."[1873]

g- Muhammed b. Ebubekir'in Hz. Osman için söylediği iddia edilen "O zulmetmiştir. Kitabın hükmünü terk etmiştir." Sözünü sahih bir kaynakta bulamadım. Hz. Osman'ın böyle bir töhmetten beri olduğu ise aşikardır. Bu hususta daha geniş malumatı Hz. Osman'ın hayatı ile ilgili kitabımda verdim. Arzu edenler oraya müracaat edebilirler.

Basra

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) Basra'ya Osman b. Huneyf el Ensârî'yi gönderdi. Ondan önce orada Abdullah b. Âmir vardı. O, orayı terk edip Mekke-i Mükerreme'ye gitti. Osman b. Huneyf Basra ve civarını iyi biliyordu. Çünkü Hz. Ömer döneminde o, Sevâd arazisini ölçmek ve haraç vergisini takdir etmek üzere görevlendirilmişti.[1874] Osman b. Huneyf sağ salim Basra'ya gitti ve girdi. Ancak Basra halkı üç kısma ayrılmıştı. Bir kısmı biat etti ve cemaate dahil oldu. Bir kısmı biat etmekten kaçındı. Bir kısmı da bakalım görelim, Medine ahalisi ne yaparsa biz de onu yapalım, dediler.[1875] Ancak Osman b. Huneyf Basrada uzun zaman kalamadı. Hz. Talha, Hz. Zübeyr ve Hz. Aişe ile birlikte olan ordu Basra'ya gelmiş, Hz. Osman'ın kan davasının peşinde olanlar da ora-

---

1870 Siyeru A'lâmî Nübelâ 2/105; Merviyyât-ı Ebî Muhnif 248
1871 Fâtır 18
1872 Merviyyât-ı Ebî Muhnif 247
1873 Fedâilü's Sahabe 2/751 Senedi sahihtir.
1874 Siyeru A'lâmî Nübelâ 2/320
1875 Hilafetü Ali 107; Tarih-i Taberî 5/492

da toplanmıştı. Olaylar gelişip çatışma çıkınca Osman b. Huneyf Basra'yı terk etti. Cemel vakasından az önce Basra yolunda Hz. Ali ile karşılaştı. Osman b. Huneyf'in valiliği bu şekilde sona erdi. Hz. Ali Basra'ya vasıl olunca bir müddet bekledi ve sonra Cemel vakası meydana geldi. -İnşallah bunu ileride tafsilatlı bir şekilde anlatacağız.- Cemel vakasından sonra Hz. Ali Basra'ya Abdullah b. Abbas'ı vali olarak bıraktı. Haraç vergileri için Abdullah ile birlikte Ziyad b. Ebîhi tayin etti. Hz. Ali, Abdullah b. Abbas'a, bu işi bildiği ve siyasi zekaya sahip olduğu için Ziyad'la istişare halinde olmasını emretti.[1876] Hz. Ali, bu arada Abdullah b. Abbas'a bazı nasihatlerde bulundu. Şöyle dedi:

"Allah azze ve celleye karşı takva sahibi olmanı, idaren altındakilere karşı adil olmanı sana öğütlerim. İnsanlara karşı güler yüzlü ol, onları ilimle ve hikmetle karşıla. Kin tutmaktan sakın. Zira o, kalbi ve hakkı öldürür. Bil ki; seni Allah'a yaklaştıran ateşten uzaklaştırır,ateşe yaklaştıran şey Allah'tan uzaklaştırır. Allah'ı çokça zikret, gafillerden olma."[1877] İbni Abbas vali olduğu şehirde göreve başladı. O, fıkıh ve tefsir ilminde uzman bir sahabi idi. Basra'ya tabi Sicistan eyaletinde asayişi temin etmek suretiyle idari kabiliyetini ortaya koydu. Abdullah b. Abbas, Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin en mühim adamlarından biri olarak tanınır. En önemli hadiselerde daima onun yanındaydı. Ona görüş bildiriyor ve onu müdafaa ediyordu. Hz. Ali de ona itimat ediyor ve onunla istişare ediyordu. İbni Abbas'ın valiliği hicrî 39 yılına kadar devam etti. Emniyet amiri ve haraç görevlisi ona yardım ediyordu. Bazı rivayetlere göre İbni Abbas Basrada Hz. Ali'nin şehadetine kadar kalmıştır. Taberî hicrî 40 yılı hadiselerini anlatırken şöyle diyor:

"İbni Abbas bu yılda Basradan çıktı ve siyer yazarlarının tamamına göre Mekke'ye gitti. Ancak bazıları bunu inkar etmiş ve onun oraya Ali tarafından tayin edildiğini, onun şehadetine kadar orada kaldığını, Hz. Hasan'ın Muaviye ile anlaşmasından sonra da oradan ayrılıp Mekke'ye gittiğini söylemişlerdir."[1878]

İbni Abbas'ta rabbanî bir idarecinin hasletleri vardı. İlim, zeka, sabır, basiret ve sair güzel hasletler ondaydı. Ne var ki o, Rasulullah (sav)'in duası sebebiyle ilim ve fıkıhta şöhret bulmuştu. Rasulullah (sav)onun için

Allah'ım onu dinde fakih (anlayışlı) kıl, Kurân'ın tevilini öğret, diye dua etmişti.[1879]

O, Sahabenin büyüklerinden ilim öğrendi, kendisinde delillerden hüküm çıkarma kabiliyeti vardı, tefsire özel itina gösteriyordu, talebelerini yetiştirmekte kendine mahsus metotlar kullandı, ilmin neşrinde aşırı hırslı idi, ilim için seferlere çıkıyordu, Hz. Ömer nezdinde itibar sahibi olup ona yakındı, uzun ömürlü idi.[1880]

1876 Tarih-i Taberî 5/580
1877 Vak'atü Sıffîn 105; El Velâyetü Ale'l Buldân 2/15
1878 Tarih-i Taberî 6/56
1879 İmam Ahmed, Müsned 1/266; Hakim, Müstedrek 3/534
1880 Tefsîrü't Tabiîn 1/374-395

Hz. Ömer ondaki ilmi ve zekayı görüyor ve ona karşı özel bir ilgi gösteriyordu. Onu kendisine yaklaştırıyor, meclislerine kabul ediyor ve onunla istişare ediyordu. Ayetlerle ilgili müşkil meselelerin hallinde onun da görüşünü alıyordu. Halbuki o, o zamanlar çok gençti. Bu durum onu ilme daha çok bağlıyor ve ilimde daha çok yoğunlaşıyordu. Âmir eş Şa'bî İbni Abbas'tan naklediyor:

"Babam bana dedi ki:

"Oğlum, görüyorum ki mü'minlerin emiri seni kendisine yakın tutuyor, seninle baş başa kalıyor, Rasulullah (sav)'in ashabından bazı kimselerin bulunduğu ortamlarda senin de fikrini soruyor. Sana üç şey söyleyeceğim, bunları unutma. Allah'tan kork, ona (Mü'minlerin Emirine) sır söyleme, yalan söylediğini görmesin, onun yanında kimsenin gıybetini yapma."[1881] Hz. Ömer ileri gelen sahabelerin bulunduğu meclislere onu da katardı. İlmi ve içtihat kabiliyeti sebebiyle ona bu muameleyi yapıyordu. Ona hürmet etmesi sebebiyle yaşlı sahabeler tarafından bir keresinde eleştirilmişti. Bunun üzerine Ömer onlara;

"Şüphesiz o, olgun yaşta bir gençtir. Onun çok soran bir dili, çok anlayışlı bir yüreği vardır" demişti.

Abdullah b. Abbas, kendisinden yaşlı kişilerin bulunduğu bir mecliste edebinden dolayı izinsiz olarak konuşmazdı. Hz. Ömer bunu görüyor ve onu konuşmaya teşvik ediyordu.[1882] Hz. Ömer gençler içinde bir meclis kuruyordu. O mecliste onları dinliyor ve onlara öğretiyordu. Abdullah b. Abbas o meclisin önde gelenlerindendi. Abdurrahman b. Zeyd anlatıyor:

"Ömer b. Hattab nafile namazını kıldıktan sonra kendisine ait hurma koyma yerine giderdi. Sonra da gençlere haber gönderir, onlardan Kur'an dinlerdi. İbni Abbas da onlardan biriydi. Kur'an okurlar ve üzerinde müzakere ederlerdi. Öğle vakti gelince ayrılırdık. Bir defasında

"Ona, "Allah'tan kork" dendiği zaman kendisini onuru (gururu) günah işlemeye sevk eder. Cehennem de onun hakkından gelir. O ne kötü bir yataktır! İnsanlardan öylesi de var ki; kendisini Allah'ın rızasına satar. Allah, kullarına çok merhametlidir."[1883] Ayeti okunmuştu. İbni Abbas yanındakine;

"İki adam mücadele ediyor." dedi. Ömer onun ne dediğini işitti. Ona

"Ne dedin?" diye sordu. O;

"Bir şey değil, ey Mü'minlerin Emiri" dedi. Ömer tekrar;

"Ne dedin? İki adam mücadele ediyor mu dedin?" diye sordu. Bunun üzerine İbni Abbas;

"Anladığım kadarıyla burada kendisine Allah'tan kork denildiğinde onuru kendisini günaha sevk eden biri var, yine burada kendisini Allah'ın rızasına

---

1881 A,g,e. 1/376; El Hilye 10/318
1882 A,g,e. 1/377
1883 Bakara 206,207

satan başka biri var. Bu ikinci kişi birinci kişiye Allah'tan korkmasını emrediyor, birinci kişi de bunu kabul etmiyor ve onuru onu günaha sevk ediyor. Bunun üzerine diğeri "Ben nefsimi satın alırım." diyor, İşte bu şekilde iki kişi mücadele ediyor." dedi. Bunun üzerine Ömer ona;

"Bravo sana Ey İbni Abbas! Bu miras sana helal olsun!" dedi.[1884] Ömer (ra) Kur'ana dair meseleleri ona sorardı, sonra da;

"Dalgıç daldı." derdi.[1885] Kendisine müşkil meseleler geldiğinde İbni Abbas'a;

"Ey İbni Abbas! Bize müşkil meseleler geldi. Sen bu ve benzeri şeyler için varsın." Derdi ve onun görüşünü tatbik ederdi. Mesele zor ise ondan başkasını çağırmazdı.[1886] Sa'd b. Ebî Vakkas anlatıyor:

"İbni Abbas gibi zekası parlak, ilmi çok ve hilmi geniş birini görmedim. Ömer b. Hattab zor meselelerin halli için onu çağırır, yanında Bedri ehli kişiler olduğu halde ona;

"Zor meseleler geldi" der, sonra da onun sözünü kabul ederdi.[1887] Hz. Ömer şu sözleriyle tavsif ediyordu:

"Şüphesiz o, olgun bir gençtir, Onun çok soru soran bir dili ve çok anlayışlı bir kalbi vardır"[1888] Talha b. Ubeydullah onun hakkında şöyle diyordu:

"Ömer b. Hattab'ın, İbni Abbas'ın önüne kimseyi geçirdiğini görmedim."[1889]

İbni Abbas (ra) Hz. Ömer'in yanına sıkça gidip geliyordu. Ona sorular soruyor, ondan ilim öğreniyordu. Bu sebeple Hz. Ömer'in ilmine dair en çok rivayeti o yapmıştır. Ehli ilimden bazıları "İbni Abbas genel olarak ilmini Hz. Ömer'den almıştır" demişlerdir.[1890] Hz. Ömer'in yardımı genel olarak ilimde derinleşmesine, özel olarak da tefsirde derinleşmesine yönelikti.[1891] İşte Mekke medresesi Tabiîn döneminde ümmetin ilim deryasına ve Kur'an tercümanına bu şekilde kavuştu.[1892]

İbni Abbas Hz. Osman döneminde de halifeye yakın biriydi. Nitekim Hz. Osman şehit edildiği yıl hac emirliği için onu görevlendirmişti.[1893]

İbni Abbas böyle biri iken maalesef müsteşrikler ümmetin bu ilim deryasını karalamaya çalışmışlar ve Ona çeşitli yalanlar isnat etmişlerdir. Onlar bu

---

1884 Tefsir-i Taberî 4/245; Ed Dürru'l Mensûr 1/578
1885 Fedâilü's Sahabe 1/981
1886 Tefsirü't Tabiîn 1/37
1887 Tabakât-ı İbni Sa'd 2/369
1888 Tefsîrü't Tabiîn 1/379; Fedâilü's Sahabe 1555
1889 Tabakât-ı İbni Sa'd 2/370
1890 Tesîr-i Tabiîn 2/370
1891 A.g.e. 1/506
1892 Faslu'l Hitab 220
1893 Tarih-i Taberî 5/425-431

uydurma haberleri Raşit halifeler dönemi hakkında uydurmalarıyla tanınan Şii ve imamiyye tarihçilerinden almışlardır. Gün yüzüne çıkamayan bu uydurma rivayetler müsteşrikler vasıtasıyla ilmi çalışma adı altında yeni bir üslupla piyasaya sürülmüştür. Bu çalışmaların ilmi olarak nitelendirilmesi tamamen yalandır. Ne var ki onların bu çalışmaları semerelerini vermiş araştırmacı, edip ve tarihçi geçinen kişiler üzerinde etkisini göstermiştir. Bu sebeple muasır edebiyatçıların ve tarihçilerin eserlerine baktığımızda onlarda müsteşriklerin çalışması istikametinde –Ehli Sünnet dışı- yazılar görürüz. Onlarda üstün sahabilerin karalandığına şahit oluruz. Mesela, bazıları Abdullah b. Abbas'ın Basrada beytülmaldeki malları çaldığına, amcasının oğlu Hz. Ali'ye hıyanet ettiğine, çaldığı mallarla birlikte Mekke'ye gittiğine ve Hz. Ali ile birlikte olduktan sonra Muaviye'ye biat etmek için fırsat kolladığına inanmaktadır.[1894] "El Fitnetü'l Kübrâ (Ali ve Oğulları)" kitabının yazarı Tâhâ Hüseyin bunları hayasızca zikretmiştir. Tâhâ Hüseyin'in "Ali ve Oğulları" kitabından naklediyoruz:

1- İbni Abbas, din ve dünya işlerini bilen biriydi. Özelde Haşimoğulları arasında, genelde de Kureyş kabilesi içinde önemli bir mevkii vardı. Müslümanların tamamı onu seviyordu. Ona layık olan şey amcasının oğlundan ayrılmamasıydı.[1895]

2- İbni Abbas, amcasının oğlunun yıldızının inişte, Muaviye'nin yıldızının çıkışta olduğunu gördü. Basrada amcasının oğlundan çok kendi nefsini düşünmeye başladı.[1896]

3- İbni Abbas kendi nefsini bir nebze unutsaydı. Ama o bunu yapmadı. Halbuki ona gereken bunu yapmaktı. Çünkü o, İslam şehirlerinden birinin valisi idi.[1897]

Daha buna benzer nice zırvalar var kitaplarda. Ne yazık ki bunları yazanlar zayıf ve uydurma nakillere dayanmaktadırlar. İbni Abbas'a Rasulullah (sav)'in şu duası şeref olarak yeter:

"Allah'ım, ona tevili öğret ve onu dinde fakih kıl."[1898]

Hz. Ali'nin Kûfeye gitmek üzere Basradan çıkışından sonra İbni Abbas Basra'daki görevine başladı. Daha sonra Sıffîn savaşından az önce Hz. Ali'nin yanına gitti ve Basrada kendi yerine Ziyad b. Ebîhi bıraktı.[1899]

İbni Abbas valiliği sırasında Basrada önemli işlere imza attı. Onlardan biri; Sicistan eyaletinde haricilerden oluşan bir gurup, valiyi öldürmüştü. Hz. Ali'nin emri ile onlar üzerine gönderilen ordu haricileri bertaraf etti ve hicrî 36 yılında Sicistan'da asayişi temin etti.[1900] Yine İbni Abbas ve Basra ordusu Sıffîn-

---

1894 Ebâtîl 191
1895 El Fitnetü'l Kübrâ 121
1896 A.g.e. 122
1897 A.g.e. 126
1898 Taberânî 10587 İsnadı sahihtir.
1899 Tarih-i İbni Hayyât 201; El Velâyetü Ale'l Buldân 2/16
1900 El Kamil 2/351,352

de Hz. Ali ile birlikte savaşmış ve büyük roller üstlenmişti.[1901] Yine İbni Abbas kendisine bağlı bölgelerde çeşitli düzenlemelerde bulunmuş ve oralara görevleriler tayin etmişti. Fars bölgesine Ziyad b. Ebîhi göndermiş, o da orada isyanı bastırmış ve işleri düzene sokmuştu.[1902] Yine Basra valisi olduğu günlerde İstahr halkı isyan etmiş, o da onlara karşı savaşmış ve onları boyunduruk altına almıştı.[1903] Yine Muaviye b. Ebî Süfyan Basra'ya Basra halkını kendine bağlaması için bir adam göndermişti. Basrada İbni Abbas'ın yerine Ziyad b. Ebîhi bakıyordu. Adamı araştırdı ve bir evde bularak öldürdü.[1904] İbni Abbas Irak'taki her bir faaliyetine Hz. Ali ile birlikte idi. İbni Abbas Basrada iken bazı hadiseler zuhur etse Hz. Ali mektup gönderir onu bilgilendirirdi, bir çok meselede ona mektup yazar ve onun görüşünü isterdi. İbni Abbas da Basrada yaptığı şeyleri ve olan hadiseleri ona bildirirdi. Yine Hz. Ali onu hicrî 38 yılında onu hac emiri olarak tayin etti. Taberî'nin rivayetine göre İbni Abbas Basrada Hz. Ali'nin şehadetine kadar kalmıştır. Hz. Ali döneminde Basrada valiye yardım eden kadı, emniyet amiri ve haraç görevlisi gibi başka görevliler de vardı. Yine o dönemde Fars bölgelerinden bazıları Basra'ya tabi idi.

Daha önce de geçtiği üzere Hz. Ali biat alır almaz İbni Âmiri azletmiş, yerine Osman b. Huneyf'i tayin etmişti. Osman b. Huneyf Basra'ya geldikten sonra Cemel girişimi başlamış, Basrada çatışmalar baş göstermiş ve Basra Osman b. Huneyf'in kontrolünden çıkmıştı. Bunun üzerine o orayı terk etmiş ve Daha sonra Hz. Gelmişti. Cemel hadisesinden sonra Hz. Ali Basra'daki işleri düzene soktu.[1905] Hz. Ali döneminde Basrada hariciler marifetiyle bazı isyanlar yaşansa da kısa zamanda önü alınmıştır. Yine Muaviye'nin orada hakimiyet kurma faaliyetleri de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Basra Hz. Ali'nin vefatına kadar ona tabi vilayetlerden biri olmuştur, düşmanları oraya hakim olmayı başaramamıştır.[1906] Burada İbni Abbas'ın yöneticilik kudreti ortaya çıkmaktadır. O, Hz. Ali'nin de sohbetinde bulunmuş ve ondan son derece etkilenmiş biridir. Mü'minlerin Emiri Hz. Ali ona zaman zaman nasihat ediyordu. Nitekim İbni Abbas şöyle demiştir:

"Rasulullah (sav)'den sonra Ali'nin bana yazdığı bir mektuptan daha ziyade kimsenin sözünden istifade etmedim. Orada şöyle diyordu:

"Kişiyi elde edemeyeceği (kaderde olmayan) şeyi kaçırması üzer, kaçırmayacağı (kaderde olan) şeyi ele geçirmesi de sevindirir. Senin sevincin, ahirete dair kazanımların için olsun. Esefin de ona dair kayıpların için olsun. Dünyadan elde ettiklerine o kadar sevinme, elde edemediklerine de üzülme. Bütün himmetin ölümden sonrası için olsun."[1907]

1901 El Velâyetü Ale'l Buldân 1/16; Tarih-i Taberî 6/595-615
1902 Tarih-i Taberî 6/52,53
1903 El Velâyetü Ale'l Buldân 2/16; El Ahbaru't Tıvâl 205
1904 A,g,e. 2/16
1905 A,g,e. 2/17
1906 A,g,e. 2/17
1907 Sıfetü's Safve 1/327

İbni Abbas geceleri ihya edenlerdendi. İbni Melîke anlatıyor:

"İbni Abbas ile birlikte Mekke'den Medine'ye yolculuk etmiştim. İki rekat namaz kılıyordu. Onu bıraktığında gece yarısı kalkıyor, tane tane Kur'an okuyor ve sesli bir şekilde hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.[1908] Gözyaşları yanaklarında iz yapmıştı. Ebu Reca anlatıyor:

"İbni Abbas'ı gördüm. Gözlerinin altında ağlamaktan oluşmuş, eski bağcıklar gibi izler gördüm.[1909] İbni Abbas (ra) pazartesi ve Perşembe günlerini oruçlu geçirirdi. Saîd b. Ebî Saîd anlatıyor:

"İbni Abbas'ın yanındaydım. Bir adam geldi.

"Ey İbni Abbas, orucun nasıl?" diye sordu. O;

"Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutarım." dedi. Adam;

"Niçin?" diye sordu. O;

"Çünkü o iki günde ameller Allah'a ref edilir. Ben de, ben oruçlu iken amellerimin Allah'a ref edilmesini severim." dedi.[1910]

İbni Abbas (ra) cömert biriydi, İslama ilk girenlerin hürmetini gözetiyordu. Ebu Eyüp el Ensârî hazretleri mali sıkıntı yaşıyordu. Hayli de borçlanmıştı. İbni Abbas'a gitti ve durumu arz etti. O da ona evinde ne varsa ortaya koydu ve;

"Rasulullah (sav)'e nasıl mukabele ettiysen ben de sana öylece mukabele edeceğim." dedi. Sonra da;

"Ne kadar borcun var?" diye sordu. O;

"Yirmi bin" dedi. O ona kırk bin verdi. Ayrıca yirmi köle ile birlikte evin içindeki bütün malları ona verdi.[1911]

İbni Abbas (ra) insanların en beliği idi. Anlatmak istediği şeyi en anlaşılır şekilde anlatırdı. A'meş anlatıyor:

"Ebu Vâil bize şöyle nakletti:

"İbni Abbas bize bir hutbe irad etti. O, hac emiri idi. Nûr suresine başladı. Hem okuyor, hem de tefsir ediyordu. Kendi kendime;

"Böyle birini ne gördüm, ne de işittim. Eğer Farslar, Rumlar ve Türkler onu dinleselerdi müslüman olurlardı." dedim.[1912]

İbni Abbas (ra)insanların en güzeli, en fasihi ve en bilgilisi idi. Mesrûk anlatıyor:

1908 Siyeru Alâmi Nübelâ 3/351

1909 A.g.e. 3/351

1910 A.g.e. 3/351 Bunun isnadında zayıflık var. Ancak bu Rasulullah (sav)den sabittir. O şöyle buyurmuştur: "Ameller pazartesi ve Perşembe günleri Allaha arz edilirler. Ben amelim arz olunurken oruçlu olmayı severim." Bu hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve hadis hasendir, demiştir.

1911 Siyeru Alâmi Nübelâ 3/351; El Hilye 1/324

1912 A.g.e. 3/351

"İbni Abbas'ı gördüğümde "Bu, insanların en güzeli." dedim. Konuşmasını gördüğümde "Bu, insanların en güzel fasihi." dedim. Hadis rivayet edişini gördüğümde de "Bu, insanların en alimi." dedim.[1913] Kasım b. Muhammed anlatıyor:

"İbni Abbas'ın meclisinde asla batıl bir şeye rastlamadım."[1914] Vefatından önce gözleri kör olmuştu da bu sebeple şu şiiri söylemişti:

Allah gözlerimden nuru alsa da
Dilimde ve kalbimde o nur var.
Kalbim zeki ve aklımda da karışıklık yok
Ağzımda tesirli kılıç gibi keskin bir dil var.[1915]

İbni Abbas (ra) rabbanî alimler, adil idareciler ve tecrübeli komutanlar için tam bir örnektir. O, kendi devrindeki hadiselerde etkili olanlardan biridir. Kısaca o, peygamber varisleri için en iyi örneklerden biridir.

Kûfe

Hz. Osman şehit edildiğinde Kûfe valisi Ebu Musa el Eş'arî idi.Hz. Ali biat aldıktan sonra onun valiliği onayladı. O da Hz. Ali adına Kûfe halkından biat aldı ve durumu mektupla ona bildirdi. Kûfe halkının çoğu biat etmişti.[1916] Mü'minlerin Emiri Medine'den Irak'a doğru yola çıktığında özellikle Ebu Musa el Eş'arî'yi soruyordu. Yolda Kûfeli biri ile karşılaştı. Ona Ebu Musa'yı sordu. O da;

"Sulh yapmak istiyorsan o bunun adamıdır, ancak savaş yapmak istiyorsan o bu işin adamı değildir." dedi. Bunun üzerine Hz. Ali;

"Allah'a and olsun ki ıslahtan başka bir şey istemiyoruz" dedi. Adam da;

"Ben sana durumu söyledim." dedi.[1917] Daha sonra Ebu Musanın sulha meyilli olduğu, müslümanlar arasında çatışma olmasını istemediği anlaşıldı. Bunun üzerine Hz. Ali, Muhammed b. Ebubekiri, Ammar b. Yasiri, Hasan b. Ali'yi ve başkalarını çeşitli heyetlerle birlikte Kûfe'ye gönderdi. Hz. Ali onlardan asker istiyordu. İnşaallah daha sonra bu konudan daha tafsilatlı olarak bahsedeceğiz. Kûfe halkı durumu Ebu Musaya danıştılar, Basra'ya savaşmak üzere çıkıp çıkmama meselesinde onunla istişare ettiler. O da onlara;

1913 A,g,e. 3/351
1914 A,g,e. 3/351
1915 A,g,e. 3/351
1916 Tarih-i Taberî 5/467
1917 A,g,e. 5/511

"Ahiret cihetinden düşünürseniz kalmanızı, dünya cihetinden düşünürseniz gitmenizi tavsiye ederim. Ancak yine de siz bilirsiniz.[1918] Hz. Hasan'la Kûfeliler arasında uzun uzun konuşmalar olmuş ve Kûfe halkından bir çoğu Hz. Hasan'la birlikte gitmeye karar vermişti. Denildiğine göre onunla birlikte çıkanların sayısı yaklaşık dokuz bindi.[1919]

Çok sayıda rivayet Ebu Musa'nın valiliğinin Cemel vakasından az önce bittiğini gösteriyor. Bazı rivayetler Hz. Ali'nin kumandanlarından olan Eşter'in Ebu Musa ve hizmetçilerini Kûfe devlet idaresi binasından kovduğunu naklet-mektedir.[1920] Bazı rivayetler de Hz. Ali'nin Ebu Musaya azline dair mektup gönderdiğini ve yerine Karada b. Ka'b el Ensârî'yi tayin ettiğini nakletmektedir.[1921] Cemel vakasından sonra Hz. Ali Kûfe'ye geldi ve Kûfe hilafet merkezi oldu. Hz. Ali'nin Kûfe'ye gelişinden sonra Kûfe ve ona tabi olan şehirlerin idari işleriyle bizzat Hz. Ali ilgilendi. Artık Kûfe özel bir yerdi. Hilafet merkeziydi. Mü'minlerin Emiri devleti oradan idare ediyordu. Heyetler oraya geliyor, ordular oradan hareket ediyordu. Tabii ki bu durum oranın nüfusunu artırıyordu. Şüphesiz ki Hz. Ali'nin hilafeti döneminde Kûfe, ticari ve kültürel alanda da son derece hareketliydi. Hz. Ali Kûfe'ye çok önem veriyordu. Halkını bizzat kendisi yokluyordu. Orada olmadığı zamanlar için de kendi yerine tayin ettiği kişileri çok dikkatli seçiyordu. Sıffîn savaşma giderken oraya Ebu Mes'ûd el Bedrî'yi tayin etmişti.[1922] Nehrevan'daki haricilere karşı savaşmak üzere çıktığında da Kûfe'ye Hâni b. Hevze en Nehâî'yi bırakmıştı.[1923] Hz. Ali şehadetine kadar Kûfe'de kaldı.[1924]

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Kûfe önceleri valiler tarafından idare ediliyordu. Hz. Ali orayı hilafet merkezi olarak seçince oranın idaresini bizzat kendisi üstlendi. Şehirden ayrıldığında yerine birilerini tayin ediyordu.[1925]

Doğu Vilayetleri

1- Fars

Kaynakların zikrettiğine göre Hz. Ali Fars vilayetine Sehl b. Huneyf el Ensârî (ra)'ı tayin etti. Sehl orada belli bir müddet görev yaptı. Daha sonra Fars ahalisi isyan etti ve Sehl'i takriben hicrî 37 yılında oradan çıkardı. Bunun üzerine Hz. Ali İbni Abbasla temasa geçti ve Fars meselesi hususunda onunla fikir

---

1918 A.g.e. 5/508
1919 A.g.e. 5/517
1920 A.g.e. 5/519
1921 El İstibsâr, İbni Kudâme 134; El Velâyetü Ale'l Buldân 2/19
1922 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/493
1923 El Velâyetü Ale'l Buldân 2/20; Tarihu Halife 187,202
1924 A.g.e. 2/20
1925 A.g.e. 2/20

alışverişinde bulundu. İbni Abbas o vakit Basra'daydı. Bazı kişilerle yapılan istişarelerden sonra İbni Abbas Farsa yardımcısı Ziyad b. Ebîhi göndermeye karar verdi.[1926] Basra ile Fars bölgesi arasında irtibatın olduğu açıkça görülüyor. Bunu İbni Abbas da görmüş ve mesuliyeti gereği orayı zaptetmek ve işleri yoluna koymak üzere yardımcısını göndermişti. Tabi ki bu karar Hz. Ali ile yapılan istişareden sonra birlikte alınmıştı. Ziyad dört bin kişiyle Farsa gitti. Asileri yenilgiye uğrattı, fitneyi yok etti ve şehri ele geçirdi.[1927] Ziyad'ın siyasi dehası şehre az hasarla istikrar kazandırmıştı.[1928] Taberî Şöyle diyor:

"Ziyad Farsa gidince oranın reislerine haber gönderdi. Kendisine yardım edecek olanlara vaatte bulundu, karşı gelecek olanları da tehdit etti. Bunun üzerine onlar birbirlerine düştüler. Birbirlerinin açıklarını ortaya çıkardılar. Bir kısmı kaçtı, bir kısmı kaldı. Birbirleriyle savaştılar. Bundan sonra Ziyad oraya savaşmadan girdi. Kirmanda da aynı şeyi yaptı.[1929] Daha sonra Farsa geri döndü ve vaad ettiği şeyleri onlara verdi. Onlar da razı oldular ve belde sükunete kavuştu.[1930] Ziyad orada işleri yoluna koydu ve bazı surlar bina etti. Haraç işlerini düzenledi. Ona tabi olan diğer şehirleri de zaptetti ve oralarda da işler yoluna girdi.[1931] Hz. Ali'nin geri kalan hilafet döneminde Ziyad Fars valisi olarak kaldı. Ziyad siyasi dehası sebebiyle Hz. Ali'nin Fars vilayetine tayin ettiği en meşhur vali idi.[1932]

Fars bölgesinde bazı idari taksimatlar yapılmıştı. Bu bölge içinde bulunan muayyen şehirlere tayin edilen valilerin zikri kitaplarda geçmektedir. İstahr valilerinden biri Münzir b. Cârûd idi.[1933] Onunla Hz. Ali arasında bazı yazışmalar olmuştu.[1934] Fars bölgesinin en büyük şehirlerinden biri olan İsfehan'ın valileri arasında Muhammed b. Selim zikredilmektedir.[1935] İsfehan'ın en meşhur valilerinden biri de Ömer b. Seleme idi. Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'a İsfehan'dan mal ve yiyecek maddesi getirmişti.[1936] Hicrî 39 yılında bu mıntıkada dirhem basılmıştır. Basım tarihinin yanında Arapça ibareler de taşıyan bu paralardan bazıları şu anda Irak müzesinde korunmaktadır.[1937]

2- Horasan

Horasan gayet geniş bir vilayettir. Raşit halifeler döneminde dolaylı ya da

---

1926 Tarih-i Taberî 6/71
1927 A,g,e. 6/53
1928 Velâyetü'l Buldân 2/21
1929 Tarih-i Taberî 6/53
1930 A,g,e. 6/52
1931 A,g,e. 6/53
1932 El Velâyetü Ale'l Buldân 2/21
1933 Tabakât-ı Kübrâ 5/561
1934 Tarih-i Yakubî 2/203; El Velâyetü Ale'l Buldân 2/22
1935 El Ahbaru't Tıvâl 153; A,g,e. 2/22
1936 El Kamil 2/442
1937 Ed Derâhimu'l İslamiyye 5

dolaysız olarak Basra vilayeti ile irtibatlı idi. Hz. Ali'nin hilafet döneminde bu vilayette çok sayıda hadise meydana geldi. Bu vilayete tayin edilen valilerin adları, bu vilayete bağlı şehir ve beldelere tayin edilen emirlerin adları kitaplarda zikredilmektedir. Hz. Ali'nin Horasana tayin ettiği ilk vali Abdurrahman b. Ebzî'dir.[1938] Ca'de b. b. Hübeyre b. Ebî Vehb de Hz. Ali'nin Horasana tayin ettiği valilerdendir.[1939] Hz. Ali onu hicrî 37 yılında Sıffîn'den döndükten sonra oraya gönderdi. Horasan halkı irtidat etmişti. Onların tedip edilmesine ve işlerin tekrar yoluna sokulmasına çalıştı.[1940] Ama görünen o ki o bu işte başarılı olamadı. Bunun üzerine Hz. Ali komutanlarından birini oraya gönderdi ve o ora halkıyla anlaşma yapmaya ve işleri tekrar yoluna sokmaya muvaffak oldu.[1941]

Sicistan da Horasana komşu bölgelerden biridir. Her iki bölge de bir şekilde Basra valiliğine bağlı idi. Çok defa iki bölge arasında idari irtibat vardı. Ali b. Ebî Talib (ra) dönemi bir kısım Sicistan valilerinin adları kitaplarda geçmektedir. Abdurrahman b. Cüz'i't Tâî onlardan biridir.[1942] Hz. Ali onu Horasana Cemel vakasından sonra göndermişti. Ayak takımı bazı Araplar ayaklandılar ve onu öldürdüler. Beldeyi fesada verdiler. Bunun üzerine Hz. Ali Basra'daki İbni Abbas'a Sicistan'a başka bir emir göndermesini yazdı. O da oraya Rib'î b. Ke's el Anberî'yi gönderdi. O da ayak takımı isyancıların isyanını bastırdı. Liderlerini öldürdü ve beldede işleri düzene soktu. Hz. Ali'nin şehadetine kadar orada istikrar devam etti.[1943]

Hemedan doğudaki körfez şehirlerinden biri idi. Hz. Osman döneminde orada müstakil bir vali vardı. Onun şehadetinde orada Cerîr b. Abdullah el Becelî vardı. Hz. Ali hilafet için biat alıp Irak'a gidince Cerîr b. Abdullah el Becelî'ye insanlardan kendi adına biat almasını ve gelmesini yazdı.[1944] Cerîr Kûfe'ye Hz. Ali'nin yanına gelince Hz. Ali onu Şam'a Muaviye'nin yanına gönderdi. Cerîr Kûfe'ye döndüğünde Hz. Ali'nin, Eşter'in de içinde olduğu bazı komutanları onu hıyanetle suçladılar. Bunun üzerine Cerîr valiliği terk ederek Şam'a Muaviye'nin yanına gitti. Bu, Sıffîn savaşından az önceydi.[1945]

3- Azerbaycan

Hz. Osman vefat ettiğinde Azerbaycan'da Eş'as b. Kays görevliydi. Ali b. Ebî Talib (ra) biat aldıktan sonra Eş'as b. Kays'a kendisine biat etmesi ve kendisi adına Azerbaycan halkından biat almasını yazdı.[1946] Öyle görünüyor ki da-

---

1938 Futûhu'l Buldân 399
1939 Tehzîbu'l Kemal 1/191; El Velâyetü Ale'l Buldân 2/23
1940 Futûhu'l Buldân 399; A,g,e. 2/23
1941 Tarihu Halife 199; A,g,e. 2/23
1942 El Velâyetü Ale'l Buldân 2/23
1943 A,g,e. 2/153; Futûhu'l Buldân 387; El Ahbaru't Tıvâl 153
1944 Tarih-i Taberî 5/599
1945 A,g,e. 5/600,601
1946 A,g,e. 5/599

ha sonra Hz. Ali onu Kûfe'ye çağırdı ve o Kûfe'ye Hz. Ali'nin yanına geldi. Onun yanında savaştı. Sıffîn savaşına da katıldı.[1947] Hz. Ali bu dönemde Azerbaycan'a Saîd b. Sâriye el Huzâî'yi vali tayin etti. Daha sonra Belâzûrî'nin de açıkça ifade ettiği gibi Eş'as'ı Azerbaycan'daki eski görevine iade etti ve Ermenistan vilayetini de ona bağladı.[1948] Eş'as b. Kays burada önemli faaliyetlerde bulundu. Erdebil'e ileri gelen Araplardan önemli bir gurup yerleştirdi, oranın imarına önem verdi ve İslamın yaygınlaşması sebebiyle orada mescit inşa etti.[1949]

Diğer doğu vilayetlerine gönderilen valilerin adları da kitaplarda zikredilmektedir. Ehvâz valileri de onlar arasındadır. Hureyş b. Raşit onlardandır. Hureyş Sıffîn savaşından önce Ehvâz beldelerinden birinde vali idi. Hz. Ali Sıffîn'den dönünce Hureyş Hz. Ali'nin azli için asker toplamaya başladı. Bazı bölgeleri işgal etti. Hz. Ali onun üzerine derhal bir ordu gönderdi, hareketi çökertildi ve kendisi de katledildi.[1950] İnşaallah ilerde bu hususta daha tafsilatlı bilgiler vereceğiz.

Hz. Ali'nin Ehvaz'daki valilerinden biri de Mufaddala b. Hübeyre eş Şeybânî idi.[1951] Mufaddala Hz. Ali'nin askerlerinden bazı esirler satın almış ve azad etmişti. Ancak onların paralarını tamamıyla ödeyemedi. Bu sebeple Şam'a Muaviye'nin yanına kaçtı.[1952] Halife b. Hayyât Hz. Ali'nin Sind beldelerine bir vali gönderdiğinden bahsetmektedir. Bu vali Hz. Ali döneminde bir ordu toplamış ve Sind beldelerine gitmişti. Ancak savaşlarda beklenen başarıyı gösterememiş ve onlardan geriye küçük bir gurup kalmıştır.[1953] Yezid b. Haciyye et Temimî de Hz. Ali'nin valilerindendir. Hz. Ali onu Sıffîn savaşından sonra Rey valisi yaptı. Yezid, haraç gelirlerinden şahsı için kullandığı suçlamasıyla Kûfe'ye çağırıldı ve hapsedildi. O da oradan kaçtı ve Şam'a Muaviye'nin yanına kaçtı.[1954]

Medâin'de Sa'd b. Mes'ûd es Sakafî vardı. Haricilere karşı mücadelede başrol ondaydı. Hariciler hususunda Onunla Hz. Ali ve komutanları arasında çok sayıda mektuplaşma oldu.[1955] Sa'd, Medâin'de olmadığı zamanlarda kendi yerine kardeşinin oğlu Muhtar b. Ebî Ubeyd es Sakafîyi bırakıyordu.[1956] Bu herkesçe bilinen bir şeydi. Ancak Muhtarın haraç malları üzerinde şer'î olmayan tasarrufu Hz. Ali'yi kızdırdı.[1957] Sa'd Hz. Ali'nin meşhur komutanlarından biridir.

1947 Tarih-i Halife 193; El Velâyetü Ale'l Buldân 2/167
1948 Futûhu'l Buldân 207; A.g.e. 2/24
1949 A.g.e. 324; A.g.e. 2/24
1950 Tarih-i Yakûbî 2/95; Tarih-i Taberî 6/27-47
1951 El Ensâb, Sem'ânî 7/438; El Velâyetü Ale'l Buldân 2/25
1952 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/310; A.g.e. 2/25
1953 Tarih-i Halife 200; A.g.e. 2/25
1954 Nihâyetü'l Ereb 20/197; A.g.e. 2/26
1955 Tarih-i Taberî 5/690
1956 A.g.e. 5/690
1957 Et Temhîd Ve'l Beyân 186; El Velâyetü Ale'l Buldân 2/26

Vilayetinin Kûfe'ye yakın olması sebebiyle Hz. Ali ile birlikte çok sayıda savaşa katıldı. Tarihçi Ebu Hanide ed Dineverî de muhtelif mıntıkalardaki bazı valilerin isimlerini kaydetmiştir.[1958]

Gördüğümüz gibi Hz. Ali vilayetlerin düzene sokulması için azami gayreti göstermiş, ancak çok sayıda sıkıntılarla karşılaşmıştır. Yemen, Hicaz ve Mısır gibi vilayetler elinden çıkmış; Şam, Filistin ve o civardaki bölgeler onun hükmü altına hiç girmemiştir. Başlangıcından sonuna kadar onun hükmü altında kalan vilayetler Irak ve Fars olmuştur. Hz. Ali oralarda da büyük sıkıntılarla karşılaşmıştır. Nitekim hariciler de o bölgeden çıkmıştır. Hz. Ali'nin son dönemlerinde bu mıntıkalarda da tam bir istikrar olmamıştır. Fars, Horasan ve Sicistan beldelerinde yerli halk tarafından birkaç isyan girişimi oldu ve bu isyanlarda Hz. Ali'nin valileri öldürülmüştür. Hz. Ali'nin karşılaştığı en önemli sıkıntılardan biri de kendi valileriyle anlaşmazlığa düşmesiydi. Hemedan valisi Cerîr b. Abdullah ve Ehvaz valisi Mufaddala b. Hübeyre onlardan ikisidir. Hilafet dönemi boyunca çok sayıda dahili cephelerde mücadele vermesi Hz. Ali'ye ülkeyi istediği gibi idare etme fırsatını bir türlü vermemiştir. Onun karşılaştığı bu sorunlar üzerinde tarihçiler de yoğunlaşmış ve dikkatlerini bu sorunlar üzerinde yoğunlaştırmışlardır.

1958 El Ahbâru't Tıvâl 26

İkinci Konu

HZ. ALİ DÖNEMİNDE VALİLERİN TAYİNİ

Mü'minlerin Emiri Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra Hz. Ali'ye biat edildi. Hz. Osman'ın öldürülmesi sebebiyle İslam devletinin çeşitli yerlerinde huzursuzluklar baş gösterdi. Hz. Ali'ye zor şartlar altında biat edilmişti. İslam devleti o esnada kaybolan istikrarı aramaya başladı. Asıl huzursuzluk başkent Medine'deydi. Diğer şehirlerde de çalkantılar yaşanıyordu. Akıl sahipleri olabilecek tehlikelere işaret ediyorlardı. Onlardan bazıları işe valilerden başlaması gerektiğini Hz. Ali'ye söylüyorlardı.[1959]

Hz. Ali'nin Hz. Osman'ın Valilerine Karşı Tutumu ve Kendi Akrabalarını Vali Ataması Meselesi

1- Hz. Ali'nin Hz. Osman'ın Valilerine Karşı Tutumu

Mü'minlerin Emiri Hz. Ali biliyordu ki; fitnenin asıl çıkış sebebi insanlardan bir kısmının Hz. Osman'ın valilerinden memnun olmayışıydı. Çünkü fitne başı olanlar Hz. Osman'a ve valilerine karşı bunu açıkça söylüyorlardı. Halbuki onlar ne işlerini yapmaktan acizdiler, ne de zulmediyorlardı. Ne var ki muasır yazarlardan çoğu Hz. Ali'nin vali tayin edişindeki siyasetten bahsederken sözlerine şöyle başlıyorlar:

"Hz. Ali hilafete geçtikten sonra dini ve emanete riayet anlayışı sebebiyle Hz. Osman'ın tayin ettiği kişileri bir an bile görevlerinde tutmaya rıza gösteremezdi."[1960] Hz. Osman'a ve onun tayin ettiği kişilere karşı söylenmiş ne çirkin söz! Bu meseleyi Hz. Osman hakkında yazdığım kitapta uzun uzun ele aldım ve onun valilerine ait gerçeği en geniş şekilde orada anlattım. Daha fazla bilgi edinmek isteyenler oraya müracaat etsinler.

Hz. Osman'ın valilerini eleştirenler şu asılsız rivayetlere dayanmaktadırlar:

1959 El Velâyetü Ale'l Buldân 2/27,28
1960 El Hulefa-i Raşidin, Neccâr 374

a- Önce Vâkıdî Yoluyla Gelen Rivayeti Ele Alalım:

"İbni Abbas şöyle demiştir:

Osman beni çağırdı ve beni hac için görevlendirdi. (Hac görevi bittikten) sonra Medine'ye döndüm. Ali'ye biat edilmişti. Evine gittim. Muğîre b. Şûbe (ra)oradaydı. O, ayrılıncaya kadar Ali beni orada tuttu. Ona;

"Sana ne dedi?" diye sordum. Ali;

"Bundan önce bana Abdullah b. Âmire, Muaviye'ye ve Osman'ın diğer valilerine onları görevlerinde bıraktığına dair mektup gönder, senin adına insanlardan biat alsınlar. Onlar insanları sükunete ulaştırırlar ve huzuru sağlarlar, dedi. O gün onun bu teklifini kabul etmedim. Vallahi gündüzün bir anında da olsa bunlar hakkında düşünmem. Bunları ne vali tayin ederim, ne de bu gibiler vali tayin edilecek kişiler." dedim. Sonra yanımdan gitti. Onun hatalı olduğunu düşünüyordum. Sonra yanıma tekrar geldi ve;

"Daha önce sana bir fikir söylemiştim. Sen de onu kabul etmemiştin. Şimdi ise o fikrimin hatalı olduğunu anladım. Sana düşündüğünü yapmanı ve onları görevden almanı tavsiye ederim. Bu hususta güvendiğin kişilerden yardım al. Allah sana yardım edecektir. Onlar şimdi eskisine nazaran daha güçsüzler." dedi." (İbni Abbas diyor ki) Bunun üzerine Ali'ye dedim ki;

"İlk önceki konuşmasında sana nasihat etmiş, ama şimdi seni aldatmış." Ali;

"Onun bana nasihat ettiğini nereden biliyorsun?" dedi. Ben;

"Senin de bildiğin gibi Muaviye ve arkadaşları dünya adamlarıdır. Maksatları dünyadır. Sen onların görevlerinde bıraktığında hilafet makamına kimin geldiği onları ilgilendirmez. Ama onları azlettiğinde "Ali hilafeti Osman'da olduğu gibi şûradan almadı. Bizim arkadaşımızı öldüren de Ali'den başkası değildir." diyecekler ve sana karşı tavır alacaklar. Şamlıları ve Iraklıları senin aleyhine kışkırtacaklar. Ayrıca ben Talha ve Zübeyr'in de sana karşı cephe oluşturmayacaklarından emin değilim." dedim. Ali;

"Onları yerinde bırakmakla ilgili teklifin dünya için hayırlı olacağında şüphe yok. Ancak bana düşen Osman'ın idarecilerine hakla ve marifetle hareket etmek. Onlardan birini bile yerinde tutmam. Kabul ederlerse bu onlar için hayırlı olur, kabul etmezlerse kılıçlar konuşur." dedi. Ben;

"Beni dinle, evine gir ve kapını kapat. Araplar dönüp dolaşacak yine sana gelecek. Eğer bu gün bu adamlarla uğraşırsan yarın Osman'ın kanından seni sorumlu tutarlar." dedim. Ali, İbni Abbas'ın bu tavsiyesini kabul etmedi ve ona;

"Şam'a git, seni oraya vali tayin ettim." dedi. İbni Abbas;

"Bu isabetli bir görüş değil. Muaviye Ümeyyeoğullarından biri. Osman'ın amcasının oğlu ve onun Şam valisi. Osman sebebiyle boynumu vurmasından

korkarım. Onun bana yapacağı en hafif muamele beni hapsetmesi olacaktır." dedi. Ali;

"Niçin?" diye sordu. İbni Abbas;

"Akraban oluşum sebebiyle sana yüklenen suçlar bana da yüklenecektir. Bana kalırsa Muaviye'ye mektup yaz, ona bazı ikramlarda bulun ve ona bir takım şeyler vaat et." dedi. Ali;

"Hayır! Vallahi, bu asla olmayacak" dedi.[1961]

b- İkinci Rivayet:

Bu da mana itibariyle birinci rivayetin bir benzeri. Bunda rivayetin sıhhatine şüphe düşüren bir fazlalık ve bir farklılık var. O da şu; "İbni Abbas Hz. Osman'ın öldürülüşünden sonra Mekke'den döndü. Yolda gelirken vadide Zübeyr ve Talha ile karşılaştı. Yanlarında da Kureyşten bir gurup vardı. Mekke'ye gidiyorlardı." Bu, hakikate ters düşen bir rivayet. Zira Hz. Ali'ye İbni Abbas haccdan döndükten sonra biat etti. Hz. Zübeyr ve Hz. Talha da ona biat ettiler. Eğer onlarla yolda karşılaştıysa biatten önce karşılaşmış demektir ki bunun yanlışlığı açıkça ortadadır.[1962]

c- Üçüncü Rivayet:

Ebu Muhnif'in rivayeti. Ebu Muhnif bunu isnatsız bir şekilde rivayet etmiştir. Bu rivayete göre Muğîre b. Şûbe Hz. Ali'ye Muaviye'yi Şam'da bırakmasını, Talha ve Zübeyr'i de Basra ve Kûfe'ye vali tayin etmesini tavsiye etmiş, ancak İbni Abbas buna karşı çıkmış, Basra ve Kûfe'nin mülkün merkezi olduğunu, eğer onları oralara vali kılarsa kendisine baskı uygulayacaklarını, Muaviye'nin Şam valiliğinin de zarardan başka bir şey olmadığını söylemiş, Hz. Ali de İbni Abbas'ın görüşünü almış, Muğîre b. Şûbe'nin görüşüne itibar etmemiş.[1963]

d- Dördüncü Rivayet:

Vâkıdînin bir önceki rivayeti İbni Abdilber'den özetlenmiş,[1964] ancak İbni Abdilber'de İbni Abbas'ın değil, Hasan'ın adı zikredilmiştir.[1965] Bu rivayetler büyük tehlikelere sebebiyet vermektedir. İleri gelen sahabelerin din, adalet ve emanet yönünden güvenilirlikleri zedelenmekte. Maddeperest insanlar gibi hareket ettikleri, müslümanların kanlarına da mal olsa servet ve makam edinmek için harekete geçtikleri, Hz. Osman'ın öldürülmesi sebebiyle zuhur eden fitneden sonraki harplerin bu tip şahsi çıkarlar sebebiyle vuku bulduğu zannedil-

---

1961 Tarih-i Taberî 5/461-463
1962 Hilafetü Ali 103
1963 Ensâbu'l Eşraf 2/36
1964 El İstîâb 2/371
1965 Hilafetü Ali 103; Tarihu'l İslam, Zehebî 537

mekte.[1966] Ancak bu rivayetlerin satır aralarında tezatlar olduğu görülmekte. "İbni Abbas Medine'ye Hz. Ali'ye biat edildikten sonra geldi" sözü güvenilir kaynaklardaki rivayetlere ters düşmektedir. Onlarda –daha önce de zikredildiği üzere- Hz. Ali'ye biat edilmeden önce geldiği zikredilmiştir. Muğîre b. Şûbenin Hz. Ali'ye "Abdullah b. Âmire, Muaviye'ye ve Osman'ın diğer valilerine onları görevlerinde bıraktığına dair mektup gönder" dediği şeklideki rivayet ondan daha sağlam rivayetlere ters düşmektedir. O rivayetlerde bu valilerin çoğunun kendi görev yerlerini terk ettikleri ve Mekke'ye doğru gittikleri zikredilmiştir. Buna göre Hz. Ali onları yerinde bıraktığına dair mektubu onlara nasıl yazacak?

Hz. Ali'nin bu valiler hakkında "Vallahi gündüzün bir anında da olsa bunlar hakkında düşünmem. Bunları ne vali tayin ederim, ne de bu gibiler vali tayin edilecek kişiler." dediği nakledilmekte, halbuki bu valiler emirliğe de komutanlığa da layık kişiler. İslam devleti onların eliyle genişledi. Abdullah b. Âmir Basradan –Afganistan'ın başşehri- Kabile kadar fetihler yaptı, Muaviye bu işe ehil biri olmasaydı yirmi yıl bu görevde kalmazdı. Hz. Osman'ın idarecilerinden memnun olmayanlar küçük bir guruptu. O memnuniyetsizlik de fitnecilerin onlar hakkında uydurdukları yalanlar sebebiyle hasıl olmuştu. Onlar iş bilmeyen aciz kişiler değildi. Tarihi gerçekler bunu ispat etmektedir. Muğîre b. Şûbe hakkında yapılan rivayetlerde o, yağcı, hilekâr, böyle zor bir zamanda bile müslümanların menfaatini düşünmeyen biri olarak nitelendirilmesi ne fitneden önceki ne de sonra ki yaşayışı ve ahlakı ile bağdaşmamaktadır. Bir de bu rivayetlerde Hz. Ali siyasi işlerde bilgisiz biri gibi gösterilirken Muğîre ve İbni Abbas bilir kişi olarak gösterilmiştir.[1967]

Ebu Muhnif'in rivayetinde İbni Abbas'ın, Muaviye'nin azledilmesini ve onun valiliğinin zarardan başka bir şey olmadığını ifade ettiği zikrediliyor, halbuki bu Vâkıdînin rivayetine ters düşmektedir, orada da Talha ve Zübeyr'in Irak'ın iki büyük şehrine tayin edilmeleriyle mali imkanları kendileri için kullanacakları rivayet edilmiştir.[1968]

Bu rivayetler senet yönüyle çürüktür. Bu onları itibardan düşürür. Ayrıca onlar metin yönünden de tezatlarla doludur. Onlar farazi rivayetlere benzemektedir "Şöyle şöyle olsaydı şöyle şöyle olurdu." Kabilinden rivayetlerdir. Bu rivayetler tarihi gerçekleri ifade etmemektedir.[1969]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın yeni valiler tayin etmesi uzak beldelerdeki insanları biata daha çok davet eder. Çünkü fetihler onlarla yenilenir ve yeni kabiliyetlere bu şekilde Allahu Teala'nın dinine hizmet etme imkanları sunulur.[1970]

1966 Ali ve Benûhu, Tâhâ Hüseyin 850,851,854; Abkariyye 53,55,75
1967 Hilafetü Ali 105
1968 A,g,e. 106
1969 A,g,e. 106
1970 Ali b. Ebî Talip, Abdüssettar eş Şeyh 176

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) fert ve toplum psikolojisini, ayrıca toplumun içinde bulunduğu şartları iyi analiz edebilen biriydi. Bazı valileri görevden alıyor, onların yerine idari ve siyasi yönden halife ve yardımcılarıyla insicam içinde çalışabilecek kişileri tayin ediyordu. Ömer (ra) da Hz. Ebubekir'in tayin ettiği bazı valileri, Hz. Osman da Hz. Ömer'in tayin ettiği bazı valileri azletmişti. Azledilmesinde fayda gördüğü kişileri azletmesi ve onların yerine başkalarını tayin etmesi Hz. Ali'nin de hakkı idi.[1971] Hz. Osman'ın tayin ettiği valilerin Hz. Ali tarafından azledilmesi meselesinde bazı muasır müellifler haktan uzak yazılar kaleme almışlardır. Kimileri bunu Hz. Ali'nin hak hususundaki tavizsizliğine hamlediyor ve bu işin zaruri olduğunu söylüyordu, kimileri de bunu onun siyasi bilgisinin yetersizliğine hamlediyor ve evla olanın şehirlerde istikrar hasıl oluncaya ve biat tamamlanıncaya kadar başta Muaviye olmak üzere bütün valilerin yerinde bırakılmasını söylüyordu. Bütün bu açıklamalar uydurma rivayetlere ve Muğîre b. Şübe'nin valilerle ilgili iki muarız görüşünü nakleden zayıf rivayetlere dayanıyor.[1972] Hz. Ali müçtehit idi, maslahat gördüğünde Hz. Osman'ın tayin ettiği bütün idarecileri azledebilirdi. Nitekim Rasulullah (sav) masum idi ve Halid b. Saîd b. el Âsı San'aya, Amr b. el Âsı da Aman'a vali tayin etmişti.[1973] Hz. Ebubekir, ondan sonra her ikisini de azletti ve Halid'in yerine El Muhacir b. Ebî Ümeyye'yi, Amr'ın yerine de Huzeyfe b. Muhsan'ı tayin etti.[1974] Hz. Ebubekir'in tayin ettiği iki büyük komutanı, Halid b. Velid'i ve Müsenna b. Hârise'yi işin ehli olmalarına rağmen Hz. Ömer azletti.[1975] Yine Hz. Ömer Mısır'a Amr b. el Âsı,[1976] Küfe'ye Muğîre b. Şübeyi vali tayin etti.[1977] Hz. Osman her ikisini de azletti ve Mısır'a İbni Ebi's Serh'i,[1978] Küfe'ye Sa'd b. Ebî Vakası tayin etti.[1979] Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman kendilerinden önce tayin edilen iş bilir kişileri azlediyor diye tenkit edildiler mi hiç? Her vaktin kendine göre şartları var. Sonradan gelen kişi selefinin ictihadını almayabilir ve onun görmediğini görebilir. Bazı muasır yazarların, Hz. Ali Hz. Osman'ın tayin ettiği bütün idarecileri görevden aldı, demelerine gelince; Hz. Ali Şam valisi Muaviye b. Ebî Süfyan'ı[1980] ve Mekke valisi Halid b. Ebi'l Âs b. Hişam'ı azletti.[1981] Basrada Abdullah b. Âmir vardı, oradan ayrıldı, ondan sonra Hz. Osman oraya birini tayin etmedi.[1982] Yemen valisi Ya'lâ b. Münye Hz. Os-

---

1971 Asru'l Hilafeti'r Raşide 129
1972 A,g,e. 159
1973 Tarih-i Halife 97
1974 A,g,e. 123
1975 A,g,e. 122
1976 A,g,e. 155
1977 Tarih-i Taberî 5/467
1978 Siyeru A'lâmi Nübelâ 1/33; El Velâyetü Ale'l Buldân 1/17
1979 Tarih-i Taberî 5/251
1980 El Mu'cemu'l Kebîr, Taberânî 12/261; Musannef, İbni Ebi Şeybe 15/81
1981 Tarih-i Halife 201; El Velâyetü Ale'l Buldân 2/3
1982 Siyeru A'lâmi Nübelâ 3/35; El İsâbe 4711

man'ın öldürülmesinden sonra Yemendeki vergileri aldı ve Mekke'ye geldi. Daha sonra Talha ve Zübeyr'e iltihak ederek onlarla birlikte Cemel savaşına katıldı. Mısır valisi İbni Ebi's Serh Mısır dışındaydı. Yerine amcasının oğlunu bırakmıştı. Geri döndüğünde İbni Ebî Hüzeyfenin dizginleri ele aldığını gördü. O da Filistin'in Remle şehrine gitti, ölünceye kadar orada yaşadı.[1983] Basra ve Yemen valileri kendilerini azlettiler. Mısır valisini İbni Ebî Hüzeyfe galebe çalarak azletmiş oldu. Kûfe valisini Hz. Ali yerinde bıraktı. Gerçek manada bakıldığında Şam valisi Muaviye b. Ebî Süfyan ve Mekke valisi Halid b. Ebi'l Âs dışında kimse azledilmedi. Ayrıca Mü'minlerin Emirinin tayin ettiği kişiler de en hayırlı kişiler idi. Tayin ettiği valilerden bir kısmını zikredelim: Sehl b. Huneyf'i Şam'a tayin etti. Sehl Bedir ve Uhuda iştirak etmiş ileri gelen sahabelerdendi. Uhud günü insanlar dağıldığında o yerinde duran ve ölümüne savaşanlardan biriydi. Ok atarak Rasulullah (sav)i koruyordu. O, Hendek harbine ve Rasulullah (sav)'in katıldığı diğer seferlere de katılmıştı.[1984] Osman b. Huneyf'i Basra'ya tayin etti. O da Ensardan olup Hz. Ömer'in Irak'ta görevlendirdiği kişilerdendir.[1985] Kays b. Sa'd b. Ubâdeyi Mısır'a tayin etti.[1986] O, Rasulullah (sav)'in emniyet görevlisi idi. İleri görüşlü zeki biriydi.[1987] Ubeydullah b. el Abbas b. Abdulmuttalib'i Yemene tayin etti. O da sahabedendi.[1988] O, kardeşinden bir yıl küçüktü. Asalet sahibi, cömert, sevilen sayılan biri idi.[1989]

Bazı yazarların "Hz. Ali bütün şehirlerden biat almadan önce, önceki görevlileri azletti." Şeklindeki ifadelerine gelince;Bütün müslümanlara göre devlet reisi şehirlerin tamamından biat almasa da göreve başlar. Göreve başlaması için bütün şehirlerden biat alması gerekir diye bir şart yoktur. Rey sahipleri halifeye biat ettikten sonra aklen ve şer'an her şehrin halifeye biat etmesi gerekir. Halifenin şehirlere görevli tayin etmesi şehirlerin tamamının biatına bağlı olsaydı Hz. Ebubekir'in halifeliği tamam olmuş olmayacaktı. Çünkü o, Mekke, Taif ve Bahreyn ahalilerinin biati kendisine gelmeden Üsâme ordusunu gönderdi, mürtetlerle ve zekat vermeyenlerle muharebe etmeye başladı. Hz. Ömer de Yemen ahalisinin, Şam ve Irak'taki ordunun biati kendisine ulaşmadan evvel Şam'daki İslam orduları komutanı Halid b. Velidi görevden aldı ve yerine Ebu Ubeyde b. Cerrahı tayin etti. Hz. Osman Zinnûreyn de şehirlerin tamamının biati kendisine ulaşmadan faaliyete başladı.[1990]

2- Hz. Ali (ra)'ın Kendi Akrabalarını Vali Ataması

Muasır yazarlar Hz. Osman ve Hz. Ali'nin kendi akrabalarını göreve getir-

---

1983 Tahkîku Mevâkıfi's Sahabe 2/99
1984 Tabakât 3/471
1985 Et Tarihu'l Kebîr, Buhârî 3/209
1986 En Nucûmu'z Zâhire 2/94; Vülâtü Mısır 44
1987 El İsâbe 3/94; Tahkîku Mevâkıfi's Sahabe 2/101
1988 Tarih-i Halife 200; A,g,e. 2/101
1989 Siyeru A'lâmi Nübelâ 3/512
1990 Tahkîku Mevâkıfi's Sahabe 2/101

diğinden bahsetmektedirler. Hz. Osman'ın tayin ettiği on sekiz validen beşi Emevîoğullarındandı. Hz. Osman vefat ettiğinde de üçü görevdeydi. Onlar da; Muaviye b. Ebî Süfyan, Abdullah b. Sa'd b. Ebi's Serh ve Abdullah b. Âmir idi. Hz. Osman Velid b. Ukbe ile Saîd b. Âsı azletmişti. Onları nereden azletti? Hz. Ömer'in Sa'd b. Ebî Vakası azlettiği Kûfeden. Kûfe hiçbir zaman vali kabul etmedi. Hz. Osman'ın azlettiği bu valiler, değil onların tayin edildiği şehir eleştirilmiştir.[1991] Ayrıca Hz. Osman'ın tayin ettiği Emevîoğullarına mensup valiler üzerlerine aldıkları görevi bihakkın yerine getirmişlerdir. Allah onlar vasıtasıyla çok sayıda şehrin fethini nasip etmiş ve onlar halka karşı adalet ve ihsanla muamele eylemişlerdir. Ayrıca onlardan bir kısmı bu göreve Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer zamanında getirilmişlerdir.[1992] Mü'minlerin Emiri Ali (ra) da Hz. Osman'ın yürüdüğü yoldan yürümüş ve iş bilir yakın akrabayı da bu göreve getirmiştir. Onlar da amcası Abbas b. Abdulmuttalibin çocukları idi. Onlar; Abdullah b. Abbas, Ubeydullah b. Abbas, Kusem b. Abbas ve Temmâm b. Abbas idi. Bir de Hz. Ebubekir'in oğlu ve kendi üvey oğlu Muhammed b. Ebubekir idi. İşin hakikati araştırıldığında hem Hz. Osman'ın hem de Hz. Ali'nin, yeterliliklerine inandıkları kişileri tayin ettikleri görülecektir. Sadece akraba olmaları sebebiyle vali atadıkları kesinlikle söylenemez. O günkü şartlar vali seçiminde çok dikkatli olunmasını gerektiriyordu. Vali, hem üstlendiği görevi bihakkın yerine getirebilecek kapasiteye sahip olacak hem de güvenilir olacaktı. Zira doğuda fetihler devam ediyordu, bir de Hz. Ali döneminde Haricilik zuhur etmişti. Onlarla savaşılması gerekiyordu.[1993] Hz. Ali'nin tayin ettiği valilerin nesebini incelediğimizde otuz altı validen on birinin Ensar'dan olduğunu, yedisinin Kureyş'ten olduğunu ve o yediden dördünün Abbas b. Abdulmuttalib (ra)'ın çocukları olduğunu görürüz. İşte size Hz. Ali döneminde tayin edilen valilerin listesi:

1- Sehl b. Huneyf el Ensârî (Medine)
2- Temmâm b. el Abbas b. Abdulmuttalib (Medine)
3- Ebu Eyüb el Ensârî (Medine)
4- Ebu Katade el Ensârî (Medine)
5- Kusem b. el Abbas b. Abdulmuttalib (Mekke ve Taif)
6- Ömer b. Ebî Seleme (Bahreyn)
7- Kudâme b. el Aclân el Ensârî (Bahreyn)
8- Numan b. el Aclân el Ensârî (Bahreyn)
9- Ubeydullah b. el Abbas (Yemen ve Bahreyn)
10- Saîd b. Sa'd b. Ubâde el Ensârî (Ordu)
11- Malik b. Eşter (Cezîre ve Mısır)

1991 Hukbetün Mine't Tarih 75; Osman b. Affan, Sallâbî 265
1992 Tahkîku Mevâkıfi's Sahabe 1/417
1993 Asru'l Hilafeti'r Raşide 129

12- Şebîb b. Âmir (Cezîre)
13- Kümeyl b. Ziyâd en Nehâî (Cezîre)
14- Muhammed b. Ebî Huzeyfe b. Utbe (Mısır)
15- Kays b. Sa'd b. Ubâde el Ensârî (Mısır)
16-Muhammed b. Ebubekir Sıddîk (Mısır)
17- Osman b. Huneyf el Ensârî (Basra)
18- Abdullah b. Abbas (Basra)
19- Ebu'l Esved ed Dûelî (Kûfe)
20- Hânî b. Hevze en Nehâî (Kûfe)
21- Ebu Musa el Eş'arî (Kûfe)
22- Ebu Musa el Bedrî (Kûfe)
23- Karada b. Ka'b el Ensârî (Kûfe)
24- Sehl b. Huneyf el Ensârî (Fars)
25- Ziyad b. Ebî Süfyan (Fars)
26- El Münzir b. Cârûd (İstahr)
27- Ömer b. Seleme (İsfahan)
28- Muhammed b. Süleym (İsfahan)
29- Halid b. Kurra et Temîmî (Horasan)
30- Abdurrahman b. Ebzî (Horasan)
31- Ca'de b. Hübeyre b. Ebî Vehb (Horasan)
32- Abdurrahman b. Cüz et Tâî (Sicistan)
33- Rib'î b. Ke's el Anberî (Sicistan)
34- Cerîr b. Abdullah el Becelî (Hemedan)
35- Eş'as b. Kays el Kindî (Azerbaycan)
36- Saîd b. Seriyye el Huzâî (Azerbaycan)
37- Hureyt b. Raşit en Nâcî (Ehvaz)
38- Musakkale b. Hübeyre eş Şeybânî (Ehvaz)
39- Yezid b. Huciyye et Temîmî (Rey)
40- Sa'd b. Mes'ûd es Sakafî (Medâin)
41- Hâris b. Mürre el Abdî (Sind)

Hz. Osman ve Hz. Ali kendilerine tabi olunan iki Raşit halifedir. Onların fiilleri bu ümmet için örnektir. Hz. Ömer'in akrabasını bu işe sokmaması nasıl örnekse onların da akrabadan ehil kişileri bu sokmaları bir örnektir.1994

Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın Memurlarını Kontrol Etmesi

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) valilerini kontrol ediyor, onların bulundukları şehirlerdeki hal ve hareketlerini soruşturuyordu. Bu hususta da çok sayıda tak-

1994 El Esas Fi's Sünne, Saîd Havva 4/1675; Osman b. Affan, Sallâbî 365

tikler kullanıyordu. Onlardan biri, şehirlere müfettişler göndermesi ve müfettişlerin valilerin durumunu halka sorması şeklindeydi. Biri, bazı memurları diğer memurları kontrol için görevlendirmesi şeklindeydi. Nitekim bir defasında Ka'b b. Malike mektup yazmış ve ona;

"Yerine birini bırak. Arkadaşlarından oluşan bir heyetle birlikte falan yere git, oradaki memurların durumlarını soruştur, bak bakalım durumları ne merkezde."[1995] demişti. Hz. Ali bu gizli raporlar sayesinde valilerinin durumlarını onların haberi olmadan en ince ayrıntılarına kadar öğreniyordu.[1996] Görevlendirilen kişiler kim olursa olsun işlerini gizli yapıyordu. Onlardan bir kısmı o şehir sakinlerindendi, bir kısmı da geziciydi. Hz. Ali'nin valilerine yazdığı mektuplara bakıldığında bu gizli raporların kendisine devamlı olarak geldiği anlaşılır. Bazı kişilerin Mü'minlerin emiri ile valilerin arasına girmesi bazı valilerin görevini terk etmesine de sebep olmuştur. Eşter'in Hz. Ali ile Cerîr b. Abdullah el Becelî arasına girmesi, yine bazı kişilerin Hz. Ali ile Musakkale b. Hübeyre arasına girmesi buna örnektir.[1997] Hz. Ali valiler hakkında gelebilecek bütün şikayetlere açıktı. Onlardan biri hakkında kendisine bir şikayet gelse;

"Allah'ım, ben onlara senin mahlukatına zulmetmelerini ya da senin hakkını zayi etmelerini emretmedim." diye tazarruda bulunurdu.[1998] Bir vali hakkında kendisine şikayet gelmiş ve şikayetin gerçek olduğu ortaya çıkmıştı, bunun üzerine Hz. Ali onu hapsetti ve kırbaçladı.[1999]

Hz. Ali valilerine her daim nasihat ediyordu. Kays b. Sa'd da onlardan biri idi. Mısır'a gönderdiğinde ona şöyle nasihat etmişti:

"Oraya askerle gidiyorsun. Bu düşmana korku, dosta neşe verir. Allah'ın izniyle oraya gittiğinde iyilere iyilik yap, kötülere karşı sert ol, herkese karşı rıfk ile muamele et. Zira rıfk uğurdur."[2000] Yine Kays b. Sa'da yazdığı bir mektupta şöyle nasihat ediyordu:

"Haraç hususunda hakkı gözet. Askerine karşı hakkaniyetle davran. Sana gelene Allah'ın sana öğrettiklerini öğret."[2001] Şehirlere vali tayini ile ilgili olarak gönderilen yazılar bile bazı nasihatleri içeriyordu. Muhammed b. Ebubekir Mısır'a tayin edildiğinde tayinle ilgili mektubu Mısır halkına okumuştu. Mektupta hem halka hem de valiye nasihatler vardı.[2002] Hz. Ali valileriyle daima irtibat halindeydi. Bu irtibat bazen mektuplarla, bazen de görüşme yoluyla oluyordu. Daha çok bu, valilerin Kûfe'ye Mü'minlerin Emirini görmek üzere gelmesiyle ya da valilerin Hz. Ali'yle birlikte -haricilere ve diğerlerine karşı- savaşmak üze-

1995 Tarih-i Yakubî 2/204
1996 El Velâyetü Ale'l Buldân 2/33
1997 Tarih-i Taberî 5/600,601
1998 Fetâvâ 28/151
1999 El Velâyetü Ale'l Buldân 2/34
2000 A,g,e. 2/36
2001 A,g,e. 2/36
2002 Tûrâsü'l Hulefâi'r Raşidîn 156

re gelmeleriyle gerçekleşiyordu. Hz. Ali hilafeti döneminde haccetmediği için kendisinden önceki halifelerin yaptığı gibi hac esnasında valileriyle bir araya gelemedi. Ancak bu işi Hz. Abbas'ın çocukları ya da diğer güvendiği kişiler vasıtasıyla yapıyordu. Hz. Ali Kûfe'ye yakın olmaları hasebiyle doğu vilayetleri valileriyle daha fazla irtibat içindeydi. Hz. Ali valilerine sık sık nasihat şekilde emirnameler gönderiyor ve nasıl hareket edeceklerini onlara bildiriyordu. Bazen de emirlerini şifahen söylüyordu. Valilerinden birine yazdığı bir mektupta şöyle diyordu:

"Sizler halkın hazinedarları, ümmetin vekilleri ve imamların sefirlerisiniz. Binaenaleyh kimseye kaldıramadığı yükü yüklemeyin, kimsenin talebini geri çevirmeyin. Kimseye haracın tahsili için yazlık kışlık elbisesini, işinde kullandığı binitini ve kölesini sattırmayın. Kimseye para için kırbaç vurmayın. Müslüman olsun gayri Müslim olsun kimse kimsenin malına el uzatmasın."[2003] Bir şehrin ileri gelenlerinden bazıları görevlilerden birini Hz. Ali'ye şikayet etmişlerdi de o, o görevliye şunu yazmıştı:

"Bulunduğun beldedeki ileri gelen kişiler kendilerine kaba ve sert davrandığına, hakaret ve zulüm yaptığına dair şikayette bulundular. Ancak görüyorum ki onlar yakın tutulacak kişiler değiller, ancak zulme maruz kalacak kişiler de değiller. Binaenaleyh onlara karşı yumuşaklıkla sertlik arası bir tavır sergile, onları ne fazla yaklaştır, ne de uzak tut."[2004]

Hz. Ali Döneminde Valilere Verilen Yetkiler

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) bütün yetkileri tek bir şahsa vermekten kaçınmıştır. Onun prensibi, yetkilerin paylaştırılması ve sınırlandırılması idi. Abdullah b. Abbas'ı Basra'ya vali yapmıştı, Basra'nın haraç ve beytülmal işini de Ziyada yüklemişti. Bununla da kalmamış İbni Abbas'a Ziyad'la istişare etmesini ve onu dinlemesini emretmiştir.[2005] Bu, tam bir idarî kontrol sistemi idi. Ziyad Basra valisi olmasıyla İbni Abbas'a itaat ediyor, o da haraç ve Beytülmal işinde ona itaat ediyordu. Yargı işine de Ebu'l Esved ed Düelî'yi tayin etmişti.[2006]

Hz. Ali'nin Malik b. Eşter'e Yazdığı Mektup

1- Yardımcıların Tayini

Hz. Ali Malik b. Eşter'e yazdığı mektupta diyor ki:

"Yardımcılarının en kötüsü senden önceki kötü kişilere yardımcı olanlar-

2003 Nehcü'l Belâğa 2/155
2004 A.g.e. 2/155
2005 Tarih-i Taberî 5/580
2006 Tarih-i Halife 200

dır. Onlara günahta ortak olan kişi sana arkadaş olamaz. Zira onlar günahkârların yardımcıları ve zalimlerin kardeşleridir. Onlardan hayırlısını bul. Onlar gibi ileri görüşlü ve nüfuzlu kişiler olsunlar. Ancak onlar gibi zalime zulmünde ve günahkâra günahında yardımcı olanlardan olmasınlar. Günahtan ve vebalden uzak olsunlar. İşte bu tip kişilerin yardımı daha iyi, daha güzel, daha muhabbetli olur."

Hz. Ali nasihat tarzında yazdığı bu mektubunda şu hakikatlere temas etmiştir:

a- Yardımcıların tayini valinin yetkisi dahilindedir.

b- Valinin yardımcı seçiminde dikkat etmesi gerekli şartlar.

c- Vali ile yardımcı arasındaki teamül şekli ve karşılıklı ilişkiler.

d- Yardımcının vazifesi.

Hz. Ali yardımcıların sayısından bahsetmemiştir. Sadece "yardımcılar" şeklinde çoğul olarak kullanmıştır. Yardımcıların sayısı valinin ihtiyaç duyduğu sayıda olacaktır. Zira yardımcının görevi işinde valiye yardımcı olmaktır. Burada Mü'minlerin Emirinin sınırlandırdığı şartlar vardır. "Yardımcının daha önce kötü valilere yardımcı olmaması." Vali işlerin daha hızlı yürümesi için kendisine yardımcıları arasından birini baş yardımcı seçer. Bu hususta Hz. Ali şöyle demiştir:

"Onlar arasından nezdinde başarılı olanını, hakkı acı da olsa söylemekten korkmayanını ve her nerede olursa olsun senden Allahu Teala'nın hoşuna gitmeyen bir şey zuhur ettiğinde sana günahta yardımcı olmayacak birini seç."[2007] Vali yardımcıları Vali yardımcıları dairesi altında görev yaparlar ve onların görev alanını da vali belirler. Görevlerini yaparken de vali ile her daim temas içinde olurlar.[2008]

2- İstişare Meclisi Kurulması

Bu, ileri görüşlü, bilgili ve tecrübeli kişilerden istifade etmek için yapılır. Bu hususta Hz. Ali şöyle demiştir:

"Beldenin lehine olabilecek işlerin tespitinde ve halkın istikamet üzere yaşatılması hususunda valiye düşen görevlerin tespitinde alimlerle ve hikmet ehliyle istişareyi çoğalt."[2009]

Hz. Ali bu sözüyle, valinin, alimleri ve hikmet ehlini toplayıp daimî istişare meclisleri kurmasını vurgulamaktadır. Alim ve hikmet ehli kişilerin seçimin vali de yapabilir, halk da. Bunun nasıl olacağı hususunda Mü'minlerin Emiri herhangi bir şey söylememiştir, "alimlerle ve hikmet ehliyle istişareyi çoğalt." demekle yetinmiştir. Onların toplanması nasıl yapılır? Valinin emriyle mi

2007 Nehcü'l Belâğâ, Şerh-i Muhammed Abduh 609
2008 El İdare Ve'n Nizamü'l İdarî İnde'l İmam Ali 261
2009 Nehcü'l Belâğa, Şerh-i Muhammed Abduh 610

toplanacaklar ya da halk mı onları seçecek? Hz. Ali bunu açıklamamıştır. Bunu şartlara bırakmıştır. Valinin seçimiyle de olsa halkın seçimiyle de olsa bu istişare meclisi iki husus için toplanacaktır.

a-Beldenin lehine olabilecek işlerin tespiti

b- Halkın istikamet üzere yaşatılması hususunda valiye düşen görevlerin tespiti

Bu, beldelerin ve halkların ıslahına yönelik geniş bir plan ortaya koymaktadır. Beytülmalin kullanılması, idarecilerin tayini, tüccar, sanatkar ve çiftçi gibi çeşitli sınıflara sunulacak hizmetlerin planlanması bu meclise aittir. Bu meclisin çalışma sistemi daha çok merkezi olmayan idarî sistemlerdeki çalışma sistemine benzemektedir.[2010] Başka bir yerde Hz. Ali bu vali yardımcılarının özelliklerini saymaktadır, şöyle demektedir:

"Yardımcı şahsiyetli, şerefli, salih bir aileye mensup, geçmişi temiz,cesur, yiğit, cömert, müsamahakâr kişilerden olsun. Zira böyle kişilerden türlü iyilik beklenir.[2011] Yine Mü'minlerin Emiri Ali (ra) onlara ihtimam gösterilmesini ve hallerinin iyi araştırılmasını zikretmiş, şöyle demiştir:

Ana baba çocuklarının durumunu nasıl araştırıyorsa sen de onların durumunu öyle araştır. Onlara fayda verecek hiçbir şeyi onlardan esirgeme, onlara karşı gösterdiğin hiçbir iltifatı da hakir görme. Az da olsa bunu yap. Bu, onları sana karşı iyi niyet beslemeye ve sana nasihat etmeye yöneltecektir. Büyüklerini düşünerek küçük ihsanlardan geri kalma. Zira o küçük gördüğün şeylerden istifade edebilirler, o büyüklerden de müstağni kalmazlar.[2012]

3- Ordu Kurma ve Silahlandırma

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Malik Eşter en Nehâî'ye şöyle dedi:

"Ordu komutanlarını en hayırlı ve en yardım sever kişilerden seç. Onlara verdiğin imkanlar onlara da geride bıraktıkları kişilere de genişlik versin ki onların dikkatleri bir bütün halinde düşmana karşı cihad üzerinde toplansın. Sen onlara ihsankâr davranırsan onların da kalbi sana karşı muhabbet besler."[2013] Bu metinden şu neticeyi çıkarabiliriz:

a- Vilayeti koruyacak askeri bir birliğin olmasının gerekliliği

b- Bu kuvvetin oluşturulması ve hazırlanmasından vali sorumludur. Ordunun masrafları da vilayet gelirlerinden karşılanır.

C- Ordu komutanlarını da vali tayin eder. Ancak komutan seçiminde valinin uyacağı bazı şartlar vardır. Vali o şartlara uyarsa ancak ordu bir bütün halinde düşmana karşı savaşabilir.

2010 El İdare Ve'l Nizam 161
2011 Nehcü'l Belâğâ, Şerh-i Muhammed Abduh 612
2012 A.g.e. 613
2013 A.g.e. 613

4- Savaş ve Barış Hususunda Harici Siyasetin Planlanması

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) valisi Malik Eştere şöyle diyor:

"Düşman seni barışa davet ederse bunu reddetme. Çünkü bunda Allah'ın rızası vardır. Zira barış asker için rahatlıktır, kaygıları giderir, beldenin emniyetini sağlar. Ancak barışta da olsa düşmanından sakın. Zira düşman gaflet anını gözetir. Tedbirini al. İyi niyete teslim olma. Düşmanla bir anlaşma yaptığında ya da ona söz verdiğinde ahdini gözet, verdiğin sözü tut, hıyanet etme. Verdiğin sözü korumak için canını siper et. Zira Allahu Teala'nın insanlara farz kıldığı şeyler içinde insanları farklı görüşlerine ve farklı taleplerine rağmen ahde vefadan daha çok bir araya getiren hiçbir şey yoktur. Buna hıyanetin akıbetinden korkan müşrikler bile –müslümanlara karşı olmasa da- kendi aralarında riayet ederler. Binaenaleyh sen verdiğin sözde dur, hıyanet etme. Düşmanını aldatma. Zira Allah'a karşı ancak şekavet ehli cahil kişi cüret gösterir. Allah, ahdini ve zimmetini kullar arasında güven kılmıştır, korumalı yerlerinde kalmaları için harem kılmıştır, insanlar koşa koşa oraya sığınırlar. Binaenaleyh bu hususta ne ifsad, ne hıyanet ne de aldatma olmaz. Sıkıntı olabilecek anlaşmalara girme. Güven verdikten sonra batıl söze uyup da haktan sapma. Allah adına yaptığın anlaşmayı zorda kalsan da haksız yere bozma. O zorluğa sabret, sonra da zorluğun kalkmasını gözle. Bunun akıbetinin üstünlüğü akıbetinden korktuğun hıyanetten ve Allahu Teala huzurunda sorumlu olmaktan daha hayırlıdır. Dolayısıyla ne dünyanı ne de ahiretini kaybet."[2014]

Bu metne dayanarak şunu söyleyebiliriz:

1- Vali komşu devletlerle ve milletlerle barış anlaşması yapabilir.

2- Vali zaruret halinde harp hazırlıkları yapar ve tedbirini alır. Bu iki işin dışında (barış anlaşması ve savaş hazırlıkları) karşılıklı yazışmalar, görüşmeler, heyetlerin gidip gelmesi, karşılıklı ziyaretler olabilir.

3- Vali İslamın ana kurallarından biri olan ahde vefa kuralına uymak zorundadır. Bu kurala uymak her müslümanın boynunun borcudur. Nitekim Hz. Ali de bunu sadece mektuplarında bildirmemiş, yaşadığı her dönemde bu kurala tam olarak uymuştur. Allahu Teala da bir ayeti kerimede sözde durmamaktan sakındırmıştır. Şöyle buyurmuştur:

"Antlaşma yaptığınız zaman, Allah'ın ahdini yerine getirin ve Allah'ı üzerinize şahit tutarak, pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Şüphesiz Allah, yapacağınız şeyleri pek iyi bilir."[2015] Yine şöyle buyurmuştur:

"Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir."[2016]

2014 A,g,e. 627
2015 Nahl 91
2016 İsra 34

5- Dahili Emniyeti Sağlamak

Hz. Ali sertlik yanlısı değildi. Bu sebeple idarecilerinden birine şöyle yazmıştı:

"Bulunduğun beldedeki ileri gelen kişiler kendilerine kaba ve sert davrandığına, hakaret ve zulüm yaptığına dair şikayette bulundular. Ancak görüyorum ki onlar yakın tutulacak kişiler değiller, ancak zulme maruz kalacak kişiler de değiller. Binaenaleyh onlara karşı yumuşaklıkla sertlik arası bir tavır sergile, onları ne fazla yaklaştır, ne de uzak tut."[2017] Bu siyaset dahili güvenliğin sağlanması içindi. Güvenliği zedeleyecek herhangi bir şeyin vukuu halinde valiye gereken sorunu sertliğe başvurmadan barış yoluyla halletmektir.[2018] Malik Eşter'e yazdığı mektubunda şöyle diyordu:

"Hakimiyetini haram kan akıtarak güçlendirme. Bu aslen onu zayıflatır, hatta yok eder."[2019]

6- Vilayetlerde Mahkemelerin Kurulması

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) şöyle diyor:

"Hüküm için halktan en faziletli kişileri seç. Onlar, yapacakları işte zorlanmayan, davalılarla tartışmaya girmeyen, hatada ısrarcı olmayan, hakkı her tanıdığında kabul eden, mala tamah etmeyen, kısa görüşlü olmayan, şüphe ettiğinde duraksayan, delillerle hareket eden, davalıların müracaatı sebebiyle bıkkınlık göstermeyen, hakikatin ortaya çıkması için sabırla hareket eden, hükmün açığa çıkmasında kesin kararlı olan, başkalarının övgüsüyle övünmeyen ve başkalarının yönlendirmesiyle hareket etmeyen kişiler olsun. Ne var ki bu tip kişilerin sayısı çok az. Onların sayısını artır. İhtiyaçlarını gidermeleri için onların maaşını yüksek tut. İnsanlara muhtaç olmasınlar. Onlara katında öyle bir yer ver ki ileri gelen adamlarından hiç kimse onları rakip görüp zarar vermesin."[2020]

Bu metin bize şu hakikati açıklıyor:

a- Kadıları tayin sorumluluğu valinin üzerindedir.

b- Vali, kadı seçiminde bazı şartlara muhakkak uymalı.

c- Vali, kadılara iyi maaş vermeli ki başkalarına muhtaç olmasınlar.[2021]

7- Mali Harcamalar

Vilayetteki gelir kaynakları –ki bunlar; zekat malları, sadakalar, ganimetler, fey, haraç ve öşürdür- beytülmale konur. Beytülmalde beytülmale giren ve çıkan malları kaydeden bir görevli bulunur. Toplanan mallar önce vilayet içi

---

2017 El Velâyetü Ale'l Buldân 2/37
2018 El İdaretü Ve'n Nizam 257
2019 Şerh-i Nehcü'l Belâğâ 627
2020 A,g,e. 615
2021 El İdare Ve'n Nizam 258

masraflara harcanır. Memurlara, işçilere, kadılara, muhtaçlara, şehrin imarına ve sair gerekli yerlere sarf edilir. Geri kalan olursa hilafet merkezine gönderilir. Beytülmal bir mana da damarlara kan pompalayan kalbe benzemektedir.[2022] Hz. Ali şöyle demiştir:

"Allah'ın malından yanında toplanana bir bak, sonra da onu çoluk çocuk sahiplerine ve muhtaçlara sarf et."[2023]

Bu malın bir kısmının kaynağı – zikrettiğimiz gibi- haraçtır. Bu kaynak, vilayet görevlilerinin maaşlarının ödenmesinde kullanılır. Geri kalanı fakirlere ve miskinlere dağıtılır. Mü'minlerin Emiri Ali (ra) şöyle demiştir:

"İnsanların tümü haraç ve ehline muhtaçtırlar." Burada insanlardan maksat; görevliler ve mücahitlerdir. Nitekim Hz. Ali o mücahitler hakkında da şöyle demiştir:

"Ordular Allah'ın haraçtan çıkardıkları sayesinde ayakta dururlar." Mü'minlerin Emiri bir yerin imarına da değinmişti de şöyle demiştir:

"Yerin imarı için gösterdiğin dikkat haraç toplamaya gösterdiğin dikkatten daha fazla olsun. Çünkü o ancak imarla hasıl olur. Kim imar yapmadan haraç toplamak isterse beldeleri harap, halkları helak eder."[2024] Bir yerin imarı yeni mali imkanlar kazandırır. Bu yeni mali imkanlar da çeşitli harcamalarda müstakil olarak kullanılır. Artan yine merkeze gider. Mü'minlerin Emiri bu hususta şöyle diyor:

"Artanı bize gönder, onu yakınımızdakilere taksim edelim."[2025] Yine mühim harcama yerlerinden biri de nehirlerin ıslahı çalışmalarıdır. Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Karada b. Ka'b el Ensârî'ye bu hususta şöyle yazmıştır:

"Görev yaptığın bölgenin ahalisinden zimmet ehli kişiler kendi yerlerindeki bir nehrin suyunun çekildiğini zikrettiler. Onun imarı müslümanların görevidir. Birlikte inceleyin. Sonra nehri ıslah edin. Allah'a and olsun ki sizin onu ıslah etmeniz beldenin imarı ile ilgili bir hususta taksiratta bulunmanızdan daha hayırlıdır, vesselam."[2026]

8- Valilere Bağlı Olan İşçiler

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) şöyle diyor:

"Yardımcılarının işlerini takip et. Onları iş bilen seçkin kişiler arasından seç, iltimasla seçme. İstişare etmeksizin keyfi hareketler yapmak ve iltimas geçmek zulüm ve hıyanetin şubeleridirler. Bunlar insanlara zarar verir. İşler düzgün gitmez. İdare işleri de öyle. Bunlar ancak o işlere bakan kişilerin ıslahıyla düzgün gider. O insanlar onları yapamadıkları işleri yapsınlar diye seçtiler. Do-

---

2022 A,g,e. 262
2023 Şerh-i Nehcü'l Belâğâ 647
2024 A,g,e. 617
2025 A,g,e. 618; El İdare Ve'n Nizam 258
2026 Tarih-i Yakubî 2/203; El Velâyetü Ale'l Buldân 2/37

layısıyla bu idare işinde ilim ehli, iffetli, vera sahibi, siyaset bilen kişiler çalıştır. O kişileri akıl,tecrübe ve iffet sahibi dürüst ailelerden ve İslama ilk giren ailelerden seç. Zira onlar daha ahlaklı olurlar, dürüstlüğe daha fazla riayet ederler ve israfa fazla yönelmezler. Onlarla yapılan işlerin akıbeti başkalarına nazaran daha iyi olur. Onların maaşını yüksek tut. Bu onları nefislerine karşı güçlü kılar, elleri altında bulunana el uzattırmaz, senin emrine muhalefet ettiklerinde ya da emanete hıyanet ettiklerinde bu kendi aleyhlerine delil olur. Sonra onların işlerini araştır, onları kontrol edecek dürüst ve vefakâr kişiler onları kontrol etsin. Senin bu gizli takibin onları emanete riayete ve halka yumuşak davranmaya daha çok teşvik eder. Onlardan biri hıyanet eder de bunu sana gözcülerin haber verirse bu sana şahit olarak yeter. Önce ona bedeni bir ceza verirsin, sonra hıyanet edip zimmetine geçirdiği malı ondan alırsın, sonra da onu bir çöplüğe dikersin, hıyanet ehli biri olduğunu açıklarsın ve işlediği suçun ârını onun boynuna geçirirsin."[2027]

Hz. Ali burada valiye bağlı olan memurlardan, şehirden ve köylerde görevli muhafızlardan, zekat toplayıcılarından ve onların büyük sorumluluklarından bahsetmektedir. Çünkü onlar direkt halkla muhatap olanlardır. Bu metinde idari mekanizmada görev yapan kişilerin önemi beyan edilmiştir. Çünkü uygulamada devleti temsil edenler onlardır. Dolayısıyla onların her türlü ihtiyacı giderilmeli ki başkalarının malına ve haklarına el uzatmasınlar.[2028] Mü'minlerin Emiri, farklı idari mekanizmaları ve beytülmali kontrol eden bir teşkilatın bulundurulmasının ehemmiyetine, bu teşkilatın vali tarafından oluşturulmasına ve valinin onlarla irtibat halinde olmasına işaret ediyor. Bu kişilerde şu özelliklerin aranmasını da şart koşuyor:

a- Bu kişiler dürüst kişiler olmalı ki onların hazırladığı raporlara güvenilebilsin.

b- Bu kişiler sözünde duran kişiler olmalı ki devlete karşı samimi olsunlar.

Bu raporlar valiye arz edildikten sonra vali onları dikkatle inceler ve raporların vakıaya uygunluğunu tetkik eder, hüküm vermede acele etmez.

Bu teşkilatın görevlerinden biri de; tüccar ve sanatkârları kontrol etmek, tekelciliğe meydan vermemek ve halkın zararına olabilecek durumlara mani olmaktır. Mü'minlerin Emiri, Eşter'e yazdığı bu mektupta hilafet devletinin halkın işlerini takip etmesi, onların durumlarını araştırması ve sorunlar varsa, onları gidermesi gerektiğine işaret ediyor. Nitekim bu, Allahu Teala'nın Süleyman aleyhisselamın diliyle ifade ettiği Kur'anî bir prensiptir.

"(Süleyman) kuşları gözden geçirdi ve şöyle dedi: Hüdhüdü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı? Ya bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirecek ya da onun canını iyice yakacağım yahut onu boğazlayacağım!"[2029] Sü-

2027 Şerh-i Nehcü'l Belâğâ 616
2028 El İdare Ve'n Nizam 266
2029 Neml 20,21

leyman (as) kuşları gözden geçirdi. Çünkü bu, hilafetin gereklerinden biriydi. Zayıflar başta olmak üzere her bir ferdi kollamak ve gözetmek devletin göreviydi. İşte bu önemli görevin ifası için devlet bazı teşkilatlar kurmaya muhtaçtır. Süleyman (as) da ordusunu ve görevli unsurları devamlı kontrol altında tutuyordu. Kendisini şüpheye sevk eden bir durum olursa buna daha çok önem veriyordu. Hüdhüd kuşunu göremediğinde derhal;

"Hüdhüdü niçin göremiyorum?" diye sordu. Kendisince doğruluğu kesin olan bir şeyi soruyordu.[2030] Sonra da;

"Yoksa o kayıplara mı karıştı?" dedi. İkinci sual birinci sualdeki kesinliği bildirmekte ve sualdeki yumuşaklığı gidermektedir. Eğer bir mazereti yoksa işin ciddi olduğunu bildirir bir eda ile sormuştur. Bu şefkat içeren bir eda değildir.[2031] İşte Raşit halifeler dönemi Kur'anî prensiplerin tatbik edildiği bir dönemdir. Hz. Ali de İslam devletindeki emniyet teşkilatının önemine, hassaten haber alma teşkilatının önemine işaret etmiş ve bununla da dine hizmeti, yüksek prensiplerin neşrini, üstün hedeflerin gerçekleştirilmesini ve sistemi ayakta tutan teşkilatlardaki fesat tohumlarının yok edilmesini hedeflemiştir.

9- Toplumdaki Sınıflar

Mü'minlerin Emiri şöyle demiştir:

"Bil ki vatandaşlar tabaka tabakadır. Bu tabakaların her biri diğerine muhtaçtır. Hiç biri diğerinden müstağni değildir. Allah'ın askerleri, yazarlar, adil kadılar, işçiler, cizye ve haraç ehli olanlar, müslümanlar, tüccarlar, sanatkârlar ve ihtiyaç sahibi fakirler. Bunların her birinin hakkını Allahu Teala bildirmiştir. Kitapta ya da sünneti Nebeviyye de onların her birinin payını koydu. Bunlar bizim nezdimizde mahfuzdur." Devamında şöyle diyor:

"Bunların her biri tüccarlara ve sanatkârlara ihtiyaç duyar ve onlar vasıtasıyla ayakta durur."[2032] Daha sonra tüccarlara ve sanatkârlara iyi davranılması tavsiyesinde bulundu, şöyle dedi:

"Sonra tüccarlara ve sanatkârlara iyi davran. Şehirde olanlara, mal getirip götürenlere ve çalışıp didinenlere. Onlar uzak diyarlardan menfaat celp ederler, Çöllerden, ovalardan, dağlardan malları aşırırlar. İnsanların gidip getirmesi imkansız olan yerlerden malları alır gelirler. Bulunduğun yerde de beldenin kenar semtlerinde de onların durumlarını araştır. Bununla beraber bil ki onlarda müthiş bir cimrilik, stokçuluk ve satıcılar üzerinde tahakküm kurma hastalığı vardır. Bu da hem insanlara zarar verir, hem de vilayet için ar vesilesi olur. Stokçuluğu men et. Zira Rasulullah (sav) bundan men etmiştir. Satışlar hakkaniyetli olsun. Kullanılan teraziler ve fiyatlar her iki tarafa da zarar vermesin. Yasaktan sonra stokçuluk yapanı cezalandır. Ancak ceza vermede de aşırı gitme."[2033]

2030 Tefsir-i Râzî 24/189
2031 El Hükmü Ve2t Tehâküm 2/593
2032 Şerh-i Nehcü'l Belâğâ 611
2033 A,g,e. 620

Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın sözünden tüccarların toplumun önemli bir katmanı olduğunu anlıyoruz. O, valilerini onlara özen göstermeye ve cimrilik ve stokçuluk gibi olumsuz durumlar zuhur etmesin diye onların hareketlerini kontrol eden mekanizmalar kurmaya yönlendirmiştir. Sanatkârlarda da durum aynıdır, onlara da işlerini en iyi şekilde yapmaları için imkanlar sunulmalı ve onlar da kontrol altında tutulmalıdır.[2034] Bu tabakalardan biri de haraç ehli olanlardır. Bunlar; tarlalarda çalışırlar, çiftçilik yaparlar, kuyular açarlar ve sair benzeri işleri yaparlar. Bunlar da karşılaştıkları sorunların çözümü için bir teşkilat kurulmasına ihtiyaç duyarlar. Zira bu sistem araziyi daha verimli kullanmayı temin eder. Bu tabalardan biri de İslam devletinde yaşayan ve orada çalışan zimmet ehli olanlardır. Dolayısıyla İslam devleti bunları da koruyacak ve bunların da içtimai ve iktisadi durumunu takip edecek.[2035] Bu tabakalardan biri de en düşük tabaka olan fakirler ve miskinlerdir. Bu tabaka içinde isteyenler de var, istemeden verildiğinde alanlar da. Bu tabakada başkalarına el açıp isteyemeyen yetimler de var, zayıflığı ve yaşlılığı sebebiyle çalışamayanlar da. Devlet bunları koruyup gözetmekten sorumludur. Bunların her türlü ihtiyacını karşılamalıdır. Vali onlara vakit ayırmalı ve onlardaki ezikliğin giderilmesi için projeler hazırlamalıdır.

10- Ceza ve Mükafatla Terbiye

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) şöyle diyor:

"İyi ile kötü senin yanında bir mertebede olmasın. Zira bu, iyilik edeni iyilikten soğutur, kötülük edeni de kötülüğe alıştırır. Dolayısıyla sen onlara hak ettikleri muamele ile muamele et. Şunu bil ki; vatandaşa iyilik etmek, onların sıkıntılarını gidermek ve onları istemedikleri şeyleri yapmaya zorlamamak onlara yapılabilecek en iyi şeydir. Dolayısıyla vatandaşa karşı hüsnü zan sahibi ol. Zira onlara karşı hüsnü zan beslemek boş sıkıntıları giderir. Hüsnü zannına muhatap olmaya en çok hak sahibi olan kişi de senin yaptıklarını güzel karşılayan kişidir."[2036] Ceza ve mükafat yoluyla terbiye usulü Kur'an-ı Kerim'de geçmekte ve Allahu Teala Zülkarneyn aleyhisselamın kıssasında bunu açık bir şekilde ifade etmektedir:

"Zülkarneyn o topluma dedi ki; "Aranızdaki zalimleri cezaya çarptıracağız. Onlar, ilerde Rablerinin huzuruna vardıklarında eşi görülmemiş, ağır bir azaba uğrayacaklardır. Fakat kim de, iman eder ve salih ameller işlerse; ona, mükafat olarak güzel şeyler vardır. Ona emrimizden kolayını da söyleyeceğiz."[2037]

Raşit idareye ait tatbikî metot; iyileri iyilik yapmaya teşvik etmek kötüleri de kötülük etmekten sakmdırmaktır. Bunun için iyilere ihsanda bulunulur, kötüler de cezalandırılır. Bu şekilde mümkün mertebe hayır halkaları genişler-

---

2034 El Idare Ve'n Nizam 263
2035 A.g.e. 263
2036 Nehcü'l Belâğâ 61
2037 Kehf 87,88

ken o nispette kötülük halkaları da daralır. İşte Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin irşat ettiği şey budur.

11- Vilayetlerde Sistemin Oturtulmasında Temsilcilerin Rolü

Müslümanlar temsilcileri ikinci Akabe biatinde tanıdılar. Rasulullah (sav) orada üçü Evsten, dokuzu Hazrecten olmak üzere Ensardan on iki temsilci seçmişti.[2038] Bu sistem Hz. Ömer döneminde orduda kullanıldı. Kadisiye savaşında Sa'd b. Ebî Vakkas (ra) ordu emirlerini ve nakiplerini seçmişti. Her on kişiye bir nakip (temsilci) tayin edilmişti. Sancakları taşımak için de İslamda öncü olan kişiler tayin edilmişti. Hz. Ömer şehirlerde de insanlardan temsilciler seçtirmiştir. Vali katında kabilelerinden ya da birlikte yaşadıkları toplumdan o temsilciler sorumluydu.[2039] Bu sistem Hz. Osman ve Hz. Ali dönemlerinde de devam etti. Malları onlar topluyor ve hisselerine göre kendilerine tabi olanlara onlar pay ediyordu.[2040] Valiler askeri ve sivil bir çok alanda bu temsilcilerden istifade ettiler. İhsanların halka dağıtılmasında, vilayetlerdeki asayişin sağlanmasında, aranılanların bulunmasında ve sair hususlarda yardımcı oluyorlardı. Yine ihtiyaç anında insanların silah altına alınmasında ve insanların görüşlerinin alınmasında önemli roller oynuyorlardı. Devletten ihsan alanlar listesine dahil olanları ve listeden düşenleri de en iyi onlar biliyordu. Temsilciler bu şekilde valilere yardımcı oluyorlardı, ancak onların işleri bu kadarla da bitmiyordu. İhtiyaç anında daha başka işlere de koşuyorlardı. Bu temsilcilerin seçilmesi önceleri kabilelerin tanzimine yönelikti. Ancak büyük şehirlerin fethinden sonra kabilelere yönelik olan bu sistem yavaş yavaş gerilemeye yüz tuttu. Ancak Raşit halifeler döneminde gücünü yitirmedi.[2041] Valilerle birlikte büyük ordu komutanları da oluyordu. Onlar valilerin emrinde yeni şehirlerin fethine çıkıyorlardı. Komutanlar harp emiri valiye eşlik ediyorlar ve ordunun teşkilinde ve sevk edilmesinde ona yardımcı oluyorlardı.[2042] Hareket amirlerini, on kişinin başındaki amirler, onları sancaktarlar, sancaktarları ve komutanları da kabile reisleri seçer.[2043] Aynı zamanda bu temsilciler mensup oldukları kabilenin tekliflerini ya da şikayetlerini valiye iletirler, vali önünde onlar adına konuşurlar ve onları müdafaa ederler.[2044]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Nezdinde İdari Mefhumlar

1- İnsan unsuruna Önem

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) memurlarından birine şöyle yazmıştı:

2038 Es Sîretü'n Nebeviyye, İbni Hişam 2/87
2039 En Nuzumu'l İslamiyye, Suphi Salih; El Velâyetü Ale'l Buldân 2/106
2040 El Emvâl, Kasım b. Selam 345; A,g,e. 2/106
2041 El Velâyetü Ale'l Buldân 2/107
2042 El Hayatü'l İctimaiyye Ve'l İktisadiye Fi'l Küfe, Zebîdî 41
2043 El Velâyetü Ale'l Buldân 2/108
2044 A,g,e. 2/108; El Urâfe Ve'n Nukâbe, Farûkî 80,81,86;

"Bulunduğun beldedeki ileri gelen kişiler kendilerine kaba ve sert davrandığına, hakaret ve zulüm yaptığına dair şikayette bulundular. Ancak görüyorum ki onlar yakın tutulacak kişiler değiller, ancak zulme maruz kalacak kişiler de değiller. Binaenaleyh onlara karşı yumuşaklıkla sertlik arası bir tavır sergile, onları ne fazla yaklaştır, ne de uzak tut."[2045]

Devlet reisine gereken kişileri ve içinde bulundukları durumu iyi analiz etmek ve buna göre hal çareleri bulmaktır. Kanunlarla kanunlara muhatap olan kişilerin yaşadığı şartlar arasında denge kurmalı. Şartları düşünmeden katı kuralları tatbik edecek olursa bunda başarı sağlayamaz.[2046]

2- Bilgili ve Tecrübeli Kişilerin İş Başına Getirilmesi

Mü'minlerin Emiri Hz. Ali bu noktada sorumlu kişilerin bilgili ve tecrübeli kişiler olmasının önemine dikkat çekiyor, ancak böyle olduğunda o kişiye itaat edilir, değilse edilmez. Bu hususta şöyle diyor:

"Size düşen cahil olmayan kişilere itaat etmektir. Cahil ise (ona itaat etmemekte) mazursunuz. Zira cahile itaat edilmez. Çünkü o sizi helâka götürür."Yaratıcıya isyan hususunda mahluka itaat yoktur."[2047] Cahil de ne yaptığını bilmediğinden neticede muhalif bir iş işler de yaratıcısına isyan eder.[2048]

3- İdare Edenle İdare Edilenler Arasındaki İlişki

Bu ilişki bürokratik düzenin getirdiği bir ilişki değildir, bu, idare edenle idare edilen arasında müşterek menfaatin gerektirdiği bir ilişkidir. Mü'minlerin Emiri Mısır'a gönderdiği valisine şöyle diyor:

"Bazı işleri bizzat yap. Mesela, katibin yorulduğunda sen yaz, yardımcıların halkın hacetlerini o gün gideremiyorsa o işle bizzat sen ilgilen."[2049] Burada hiyerarşik yapının tamamen kaldırıldığını görmekteyiz. Vali bu işi bizzat yapamayacak durumda olursa kendi adına bu işi yapacak güvenli birini tutar. Halkın kendilerine gözünü diktiği devlet adamlarının da hor gördüğü haşyet ve tevazu ehli kişileri araştır ve onlara güven ver. İşlerini sana arz edebilsinler."[2050] Bu, her şeyin hiyerarşik düzene göre yapılmasını gerekli gören ve bunun kaldırılmasını haksızlık addeden bürokrasiye karşı vurulmuş bir darbedir. Mü'minlerin Emiri Hz. Ali hiyerarşik yapının zararlarından da bahsetmiş, şöyle demiştir:

"Valilerin halktan uzak durması çeşitli sıkıntıların oluşmasına sebebiyet verir. Vali ile onlar arasında aracıların bilgisi girer. Onlara göre büyük olan küçük, küçük olan büyük olur. Onlara göre iyi olan kötü, kötü olan iyi olur. Doğ-

---

2045 Nehcü'l Belâğâ 539
2046 El İdare Ve'n Nizam 217
2047 Nehcü'l Belâğâ 701
2048 El İdare Ve'n Nizam 217
2049 Nehcü'l Belâğâ 623
2050 A.g.e. 621

ru ile doğru olmayan bu şekilde birbirine karışır."[2051] İşte bu hiyerarşik yapının zararlarından biridir. Yine bu yapının işleyişinde yavaşlık söz konusudur. Birinci kişiden, ikinci kişiye, ondan üçüncüye, dördüncüye, beşinciye, derken merkeze ulaşıncaya kadar işin vasfı ya bir miktar ya da baştan başa değişir. Hz. Ali'nin de dediği gibi küçük büyük olur, hak batıl olur, iyi kötü, kötü de iyi olur. Bürokratik sistemlerin önem verdiği bu yapı sorun çözmekten çok sorun üretmektedir. Bunun ilacı Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin dediği gibi idarecinin idare ettiği kişilerden uzak durmamasıdır. Onun uzak durması yanlış kararların alınmasına ya da alman kararların istenildiği gibi uygulanamamasına sebep olur. Valinin halkla buluşması gösteri niteliğinde olmamalıdır. Hemen herkesin korkmadan derdini anlatabileceği bir ortam oluşturulmalıdır. Çünkü gaye valiyle halkın buluşması değil, halkın sorunlarının halledilmesi olmalıdır. Hz. Ali bu hususta şöyle diyor:

"Sorunu olanlar için genel bir meclis kur ve bizzat o meclise katıl. Seni yaratan Allah için orada tevazu göster. Yardımcılarını ve güvenlik personelini uzakta oturt ki derdini anlatan kişi onlardan çekinip kekelemesin."[2052] Amcasının oğlu Kusem b. Abbas'a da yazdığı mektupta şöyle diyordu:

"İnsanlarla aranda elçi olarak sadece dilini, kapı muhafızı olarak da sadece yüzünü kullan."[2053] Nice durumlar var ki orada hiyerarşik düzen işlemez, yüz yüze olmak gerekir.[2054]

4- Donukluğa Karşı Mücadele

Nice idari yönetmelikler var ki donukluğun, vakit, iş ve hak kaybının başlıca sebebidirler. Hatta bu sebeple nice işlerin biteceği bile düşünülmez. Çünkü idari mekanizma içerisinde bu işin bitimi uzun zamana ihtiyaç duyar. Hz. Ali bu hususta da şöyle demektedir:

"İşi ağırdan alan kişi hakları zayi etmiş demektir."[2055]

5- Bilinçli Kontrol

Her idari sistemde kontrol vardır. Mü'minlerin Emiri Hz. Ali buna dikkatleri çekmiş ,şöyle demiştir:

"Sonra onların işlerini araştır, onları kontrol edecek dürüst ve vefakâr kişiler onları kontrol etsin. Senin bu gizli takibin onları emanete riayete ve halka yumuşak davranmaya daha çok teşvik eder."[2056] Mü'minlerin Emiri Hz. Ali nezdinde kontrol, emanetin edası için gerekli bir vasıtadır. Dürüst ve vefakâr

---

2051 Nehcü'l Belâğâ 624
2052 A,g,e. 622
2053 A,g,e. 647
2054 El İdare Ve'n Nizam 217
2055 Nehcü'l Belâğâ 714
2056 A,g,e. 616

kişiler vasıtasıyla yapılmalıdır ki nefsî hareket edilmesin ve adaletten şaşılmasın. Bu kontrol hem gelişmeye, hem de çalışmaya sebep olur.[2057]

6- Eş Dostu Değil, Kabiliyetli Kişileri Görevlendirmek

Bu hususta da Mü'minlerin Emiri Mısır'daki valisine şunları yazdı:

"Görevlendireceğin kişiyi dene, ondan sonra görevlendir. Eş dost diye görev verme." Hangi iş olursa olsun görevlendirilecek kişinin imtihana tabi tutulması gerekir. Vali birine görev verirken ya da terfi ettirirken şahsi ilişkileri göz önünde bulundurmaz. Daha sonra Hz. Ali şöyle diyor:

"Katiplerini iyice tetkik et. Onların en iyisini işlerinin başına getir."[2058] Sana ya da ailene yakın olanları değil. Burada önemli olan işin ehli ve güvenilir olmaktır.[2059]

7- Kişinin Kendini Frenlemesi

Mü'minlerin Emiri Hz. Ali Eş'as b. Kays'a gönderdiği mektupta bunu açıklıyor, şöyle diyor:

"Bu işin senin menfaat alanın değildir, bu senin boynunda bir borçtur. O halde sen senden yukarıda olanı gözet."[2060] Mü'minlerin Emiri bu ibarede idari işin emanet olduğunu, muhafaza edilmesi gerektiğini ve bu hususta da hem Allah katında, hem de başındaki kişiye karşı sorumlu olduğunu ifade etmektedir. Bu da kişinin kendisini frenlemesi ve sapmaktan korunması noktasında önemli faktörlerden biridir.[2061]

8- Birlikte Karar Alma

Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin istişareye teşvik eden sözlerini incelersek şunu görürüz: İster askeri bir komutan, ister mali yönetici, ister müdür ve ister herhangi bir alanda sorumlu kişi olsun karar alırken tek başına karar almamalıdır. Birlikte karar alma toplumu doğruya sevk eder.[2062] Çünkü bu akılların bir araya gelmesidir. Bilgili ve tecrübeli kişilerin münakaşası sonucu alınan kararlar doğruya en yakın olandır.[2063] İstişare başarının kefilidir. Nitekim Mü'minlerin Emiri Hz. Ali bu hususta;

"İstişare edin, zira başarı istişarededir." demektedir.[2064] Hz. Ali bize istişarenin nasıl olacağına dair bir şey söylemiyor, sadece genel kaideyi ve bu kaidenin tatbiki neticesi elde edilecek menfaati zikrediyor. Bu hususta hiçbir istisna

---

2057 El İdare Ve'n Nizam 221,222
2058 Nehcü'l Belâğa 618
2059 El İdare Ve'n Nizam 222
2060 Nehcü'l Belâğâ 525
2061 El İdare Ve'n Nizam 223
2062 A,g,e. 229
2063 A,g,e. 229
2064 A,g,e. 229

da getirmiyor. Yani; insan oğlunun yaptığı her bir işte bunun zaruretinden bahsediyor. Yapılan iş, birden fazla kişiyle yapılıyorsa bu zaruret daha da artıyor. Onun "Görüşün doğruluğu fikirlerin çarpışmasıyladır." Sözü üzerinde düşünürsek doğru bir neticeye varmak için iş bilen kişilerin münakaşalarının ehemmiyetini daha iyi anlarız.[2065]

9- Memur Seçilecek Kişide Aranan Şartlar,
Memurun Mali Yönden ve Güvenlik Açısından Desteklenmesi

Kaliteli memur seçimi, memurun yetersizliği ya da bulunduğu ortama intibak sağlayamaması sebebiyle ortaya çıkan sorunları baştan kaldırır. Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin Malik Eşter Nehâî'ye yazdığı mektubu iyi incelersek orada valinin seçeceği kişilerle ilgili bazı şartların olduğunu görürüz.

"Yardımcılarının işlerini takip et. Onları iş bilen seçkin kişiler arasından seç, iltimasla seçme. İstişare etmeksizin keyfi hareketler yapmak ve iltimas geçmek zulüm ve hıyanetin şubeleridirler. Bunlar insanlara zarar verir. İşler düzgün gitmez. İdare işleri de öyle. Bunlar ancak o işlere bakan kişilerin ıslahıyla düzgün gider. O insanlar onları yapamadıkları işleri yapsınlar diye seçtiler. Dolayısıyla bu idare işinde ilim ehli, iffetli, vera sahibi, siyaset bilen kişiler çalıştır. O kişileri akıl,tecrübe ve iffet sahibi dürüst ailelerden ve İslama ilk giren ailelerden seç. Zira onlar daha ahlaklı olurlar, dürüstlüğe daha fazla riayet ederler ve israfa fazla yönelmezler. Onlarla yapılan işlerin akıbeti başkalarına nazaran daha iyi olur."[2066] Bu şartlar sadece işin uzmanı olmakla ilgili şartlar değildir. Bilakis kendisine görev verilecek kişinin ferdî ve içtimaî durumları da göz önüne alınır ve tamaha kapılıp niyeti değişebilecek kişilerden olmamasına dikkat edilir. Yine yenice içine girdiği içtimaî topluma ayak uydurup uyduramadığına da dikkat edilir. İşte burada onun mali durumunun iyi olmasına önem verilir:

"Onların maaşını yüksek tut. Bu onları nefislerine karşı güçlü kılar, elleri altında bulunana el uzattırmaz, senin emrine muhalefet ettiklerinde ya da emanete hıyanet ettiklerinde bu kendi aleyhlerine delil olur."[2067] Kişi bu güzel hasletlere sahip olur, maaşı da iyi olursa artık o, vilayetin ya da müessesenin gelişmesi için elinden geleni esirgemez. Başka bir yerde Hz. Ali şöyle diyor:

"İhtiyaçlarını gidermeleri için onların maaşını yüksek tut. İnsanlara muhtaç olmasınlar. Onlara katında öyle bir yer ver ki ileri gelen adamlarından hiç kimse onları rakip görüp zarar vermesin."[2068]

Büyük Memurların Rüşvete Yönelmesini Önleyen Faktörler

a- Memurun maaşı zenginlik hissedecek derece yüksek olmalı.

2065 A,g,e. 229
2066 Nehcü'l Belâğâ 616
2067 A,g,e. 616
2068 A,g,e. 615

b- Güven içinde olduğunu hissedecek derecede koruma altında olmalı.

Bütün bu şartlar oluştuktan sonra memur daha ne isteyebilir ki? İşi güzel, hayatı güvenli. Büyük devlet memurları için oluşturulan bu imkanlar büyük şirket müdürleri ve İslamî hareketin önderleri için de uygulanabilir. Bu güven ortamı memuru çok rahat çalıştırır. Mesela Japon memurların aldığı maaş çok düşük ve kendileri için güvenli bir ortam da oluşturulmamış. Aldığı maaş bütün giderlerini karşılamıyorsa o ne yapar dersiniz? İhtiyaç onu ahlaksız işlere sevk etmez mi? Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin idarî düsturu memuru zengin kılıyor. Sadece aylık maaş almasını değil, bütün ihtiyaçlarının karşılanmasını ve koruma altına alınmasını emrediyor.[2069] "Onlara katında öyle bir yer ver ki ileri gelen adamlarından hiç kimse onları rakip görüp zarar vermesin."[2070] diyor.

10- İş Bilen Tecrübeli Kişilerle Çalışmak

Tecrübe sahibi kişiler işi en iyi bilen kişilerdir. Tabiidir ki nazari bilgilere sahip kişilere oranla tecrübe sahibi kişilerden daha çok istifade edilir. Japonlar bu kuralı işleterek fabrika laboratuarlarını üniversiteye dönüştürmüşler ve yeni işçilere eski işçilerin tecrübelerini aktarmışlardır. Mü'minlerin Emiri Hz. Ali bu kuralı şu cümlelerle ifade etmiştir:

"İstişare ettiğin kişilerin en hayırlısı ilim sahibi, zeki, tecrübeli ve basiretli kişilerdir.", "İstişare ettiğin kişilerin en üstünü tecrübe sahibi kişilerdir."[2071]

Bu kuralların gayesi müslümanı hayatta başarılı kılmaktır. Gelişmiş toplumların gelişmişliği bu şekilde olmuştur.

11- Devlet Baba

Vali, yönetici olmaktan önce babadır. O, memurlarına oğlu gibi muamele eder. Zaten büyük devlet memurlarının yetiştirilmesi görevi de ona aittir. Bu, Japon tecrübesinde de vardır. Hz. Ali, Eşter Nehâî'ye yazdığı mektupta "Ana baba çocuklarının durumunu nasıl araştırıyorsa sen de onların durumunu öyle araştır." diyordu.[2072] Dolayısıyla sorumlu kişi sorumluluğu altında olan kişilere karşı çocuklarını koruyup gözeten ve hata ettiklerinde de hatalarını affeden baba gibi olmalıdır. Onları cezalandırdığında cezalandırması terbiye şeklinde olmalıdır.

2069 El İdare Ve'n Nizam 231
2070 Şerh-i Nehcü'l Belâğâ 615
2071 El İdare Ve'n Nizam 234
2072 A.g.e. 235; Nehcü'l Belâğâ 612

— ALTINCI BÖLÜM —

CEMEL VE SIFFIN SAVAŞLARI VE HAMEK OLAYI

CEMEL VE SIFFIN SAVAŞLARI VE HAMEK OLAYI

Allahu Teala şöyle buyurmuştur:

"Eğer mü'minlerden iki grup birbirleriyle çarpışırlarsa, hemen aralarını bulun barıştırın! Şayet biri ötekine saldırıyorsa, Allah'ın emrine dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse, yine adalette aralarını düzeltin ve hep insaflı olun. Çünkü Allah adaletli davrananları sever. Mü'minler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki esirgenesiniz."[2073]

Enes b. Malikten rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Rasulullah (sav)'e;

""Ey Allah'ın peygamberi, Abdullah ibni Übeyy'e gitsen." denilmişti. Rasulullah da ona gitmek üzere yola çıktı. Bir merkebe binmişti. Müslümanlardan bazıları da yanında yürüyorlardı. Abdullah ibni Übeyy'in durduğu yer tozlu idi. Hz. Peygamber (sav) yanına gelince: "Benden uzak dur, vallahi merkebinin kokusu bana eziyet veriyor." dedi. Ensardan birisi: "Şurası muhakkak ki Rasulullahın eşeğinin kokusu senden daha hoştur." dedi. Abdullah ibni Übeyy'in kabilesinden birisi de ona kızdı ve her iki taraftan kızanlar olunca orada bir arbede oldu ve ellerindeki dallarla, elleriyle ve nalınlarıyla birbirlerine vurmaya kalktılar. Bize ulaştığına göre işte onlar hakkında *"Eğer mü'minlerden iki taife çarpışacak olurlarsa aralarını düzeltin..."*[2074] âyet-i kerimesi nazil oldu.

Hasan, Ali b. Ebî Talha'dan, o da İbni Abbas'tan naklediyor:

"Eğer mü'minlerden iki grup birbirleriyle çarpışırlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırıyorsa, Allah'ın emrine dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın."[2075] ayetinde Allahu Teala mü'minlere iki müslüman gurup birbiriyle çarpıştığında onları Allah'ın hükmüne ve birbirine karşı adaletle davranmaya davet etmelerini emretmiştir. Eğer icabet ederlerse aralarında Allah'ın kitabıyla hükmedilir ve mazlum zalimden hakkını alır. Kim de davete icabet etmezse sal-

---

2073 Hucurât 9,10
2074 Hucurat 9
2075 Hucurât 9

dıran taraf ilan edilir. Allah'ın emrine boyun eğinceye ve Allah'ın hükmünü görünceye kadar mü'minlerin imamı onlarla savaşır.[2076]

"Eğer mü'minlerden iki grup birbirleriyle çarpışırlarsa aralarını düzeltin."[2077] ayetinin manası şudur; müslümanlardan iki gurup savaşırsa yetki sahiplerine gereken şey onların arasını bulmak, onları Allah'ın hükmüne davet etmek, aralarındaki ihtilafı çözmek ve onlara müslümanların birbirilerine karşı çarpışmaması gerektiğini söylemektir. Ayetteki hitap yetki sahiplerinedir.Buradaki emir de vücub içindir.[2078] Buhârî ve diğerleri bununla günah ne kadar büyük olursa olsun işleyen kişiyi imandan çıkarmayacağına hükmetmişlerdir. Buna sadece hariciler karşı çıkmış ve onlar büyük günah işleyen kişinin kafir olacağını ve ebedi cehennemde kalacağını ifade etmişlerdir. Sahih-i Buhârîde Ebu Bekre (ra)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Rasulullah (sav) bir gün hutbe okudu. Hasan b. Ali de minber üzerinde yanındaydı. Önce ona, sonra da insanlara baktı ve;

"Bu oğlum seyyittir. Ümit ediyorum ki Allah bunun sayesinde iki müslüman gurubu sulh eyler." buyurdu.[2079] Nitekim buyurduğu gibi de oldu. Allahu Teala onun vasıtasıyla Şam ve Irak halkı arasındaki çatışmayı durdurdu.[2080] *"Şayet biri ötekine saldırıyorsa, Allah'ın emrine dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın."*[2081] Yani; iki guruptan biri diğerine karşı haddi aşarsa, nasihati dinlemeyip Allah'ın hükmüne gelmezse bütün müslümanlar üzerine Allah'ın hükmüne gelinceye kadar bu saldırgan tarafa karşı savaşmak vacip olur. Savaş silahla da başka şeylerle de olabilir. Aracı menfaatin gerektirdiği şeyleri yapar. O da; Allah'ın hükmüne gelinmesidir. Silahsız olarak yapılabiliyorsa silahsız yapılır, değilse silahla yapılır. *"Eğer dönerse, yine adalette aralarını düzeltin ve hep insaflı olun. Çünkü Allah adaletli davrananları sever."*[2082] Yani;o saldırgan taraf saldırganlıktan dönüp Allah'ın hükmüne razı olursa müslümanlar aralarında adaletle hükmederler. Zalimden mazlumun hakkını alıp mazluma verirler. Ey aracı olanlar onlar arasında adaletle hükmedin. Çünkü Allah adaletli davrananları sever ve onları en güzel şekilde mükafatlandırır.Adalet hakkındaki bu emir bütün işleri kapsamaktadır.[2083] Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Adalet sahibi olanlar Allah katında Rahman azze ve cellenin sağ cenahında nurdan minberler üzerindedirler. Onun her iki cenahı da sağdır. Adalet sahibi olanlar; hükümlerinde, ailelerinde ve başlarına getirildikleri kişiler üzerin-

---

2076 Et Tefsîru's Sahih 4/369
2077 Hucurât 9
2078 Tefsîr-i Münir, Zühaylî 26/237
2079 Buhârî 710
2080 Tefsîr-i Münir 26/238
2081 Hucurât 9
2082 Hucurât 9
2083 Tefsîr-i Münir 26/238

de adaletle muamele edenlerdir."[2084] Allahu Teala da küçük ihtilaflarda dahi olsa ıslahı emretmektedir.

"Ancak mü'minler kardeştir. Binaenaleyh kardeşlerinizin arasını düzeltin."[2085] buyurmaktadır. Bu ayet müslümanm kardeşleriyle ilişkilerini düzenleyen bir asıldır.[2086] Allahu Teala burada aralarındaki savaş durumu sebebiyle iki taifeden birinden ya da ikisinden iman sıfatını nefyetmemiştir. Normal mü'minler hakkında hal böyle iken mü'minlerin önderleri olan Sahabe-i Kiram hakkında bu, evleviyetle böyle olur. Hz. Ali (ra) bu ayeti tatbik etmiş ve iki tarafın arasını ıslah için harekete geçmiş, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr de buna icabet etmişti. Ne var ki Abdullah b. Sebe taraftarları iki ordu arasında harp ateşini tutuşturmaya muvaffak oldular. İnşallah mahallinde bu hususta geniş malumat verilecektir. Hz. Ali Şamlılarla da barış yapmak için olanca gayretini gösterdi. Barış çabaları boşa çıktıktan sonra ancak savaşmak üzere kılıcını çekti. O, İslam birliğinin bozulmasını istemiyor ve karşı tarafın halifeye itaat etmesini istiyordu. Ancak Muaviye ona Hz. Osman'ın katillerini teslim etmesi şartını koştu. İctihadında hatalı idi. Haklı olan taraf Hz. Ali idi ve savaş başladı.

Allahu Teala *"Ancak mü'minler kardeştir."*[2087] demek suretiyle karşı karşıya gelen iki müslüman gurubun müslüman olduğunu beyan etmiştir. Cemel vakasında da Sıffîn harbinde de durum bundan ibarettir. Her iki harpte de karşı karşıya gelen taraflar müslümandır, bu hadiseler sebebiyle sahabeden ileri gelen kişilerin şahsiyetlerine dil uzatılamaz, dinden çıktıkları ifade edilemez, onlar hakkında yalan yanlış şeyler söylenemez. Bu yola giren kişilere en güzel cevabı bu ayetler vermektedir. İnşallah bu hususta daha tafsilatlı bilgiyi ileride arz edeceğiz.

Allahu Teala mü'minlerin kardeş olduğunu beyan etmiş ve onları bir asılda toplamıştır. O da; imandır. Dolayısıyla birbiriyle niza eden iki kardeşin arasını ıslah etmek ve onları barıştırmak vaciptir. Ayrıca Allahu Teala buna takvayı da ilave etmiş ve takva üzere hareket etmeyi emretmiştir. Buna göre mana; iki tarafın arasını ıslah edin. Bu yoldaki ve diğer bütün işlerinizdeki prensibiniz de takva olsun. Binaenaleyh Allah'tan korkun, hak ve adaleti gözetin. Kardeşlerden herhangi birine zulmetmeyin. Zira onlar sizin kardeşlerinizdir. İslam bütün kardeşleri eşit tutmuştur. Aralarında üstünlük farkı gözetmemiştir. Umulur ki takva sebebiyle –ki o da; emirlere ve yasaklara riayet etmektir- merhamet olunursunuz.[2088]

Bu ayeti kerime kardeşler arasını ıslah etmenin ve takva sahibi olmanın Allah'ın rahmetinin nüzulüne sebep olduğunu beyan etmektedir. Ayetteki "İn-

---

2084 Müslim 1827
2085 Hucurât 10
2086 Süretü'l Hucurât, Dr. Nasır el Ömerî 305
2087 Hucurât 10
2088 Et Tefsîrü'l Münir 26/239

nema" edatı hasr içindir. Sadece mü'minlerin kardeş olduğunu ifade etmektedir. Çünkü İslam kendisine bağlı olanları tek çatı altında toplamıştır. Yine bu, kardeşler arasında ıslahın vacip olduğunu, kardeşler dışındaki kafirlerle böyle bir vucubiyetin söz konusu olmadığını beyan etmektedir. Ancak eğer kafir zımmi ya da İslam devletine pasaportla girmiş biri ise onun kollanıp gözetilmesi ve haksızlığa maruz bırakılmaması müslümanlar üzerine vaciptir.

İbni Arabî şöyle demektedir:

"Bu ayet, müslümanlar arsındaki savaşlarda asıl olandır. Sahabe-i Kiram buna dayandılar. Nitekim Rasulullah (sav) de;

"Ammar'ı (Ammar b. Yasiri) asi bir topluluk öldürür." buyurmuştur. Yani; asilere karşı savaşmak farzı kifayedir. Bir kısım müslümanlar bu farzı yerine getirdiğinde diğerlerinin üzerinden düşer. Bu sebeple sahabeden bazıları bu işte geri durmuşlardır. Sa'd b. Ebî Vakkas, Abdullah b. Ömer ve Muhammed b. Mesleme onlardan bir kaçıdır. Her biri Hz. Ali'ye mazeretini bildirmiş, o da onların mazeretini kabul etmiştir.[2089] Bu hususta çok sayıda hüküm var ki onları inşallah hadiseleri naklettikçe beyan edeceğiz. Tahkim meselesi, asilere karşı savaş meselesi de bunlardan biridir. Müslümanlar Hz. Hasan'la zirveye çıkan barış faaliyetlerinden hiçbir zaman geri durmamış ve iki tarafın arasını her daim ıslaha çalışmıştır. Onlara karşı savaşmak bir kusur ve bir ayıp değil, kemal vasfıdır. Çünkü mutlak adaletin icrası için bu gerekmektedir.

2089 A,g,e. 26/242; Ahkamü'l Kur'an 4/150

İkinci Konu

CEMEL VAKASI'NDAN ÖNCEKİ HADİSELER

Hz. Osman'ın katledilmesi çok sayıda fitnenin zuhuruna sebep oldu. Hz. Osman'ın katledilmesinde de birden fazla faktör rol oynamıştır. İslam toplumunda zenginlik ve refahın yaygınlaşması, sosyal yapının değişmesi, Hz. Osman'ın Hz. Ömer'den sonra gelişi, ileri gelen sahabelerin Medine'den ayrılışı, cahiliye asabiyetinin geri gelişi, fetihlerin durması, cehaletin yaygınlaşması, menfaat şebekelerinin oluşması, İslam düşmanlarının aleyhteki faaliyetleri, insanların Hz. Osman'a karşı entrikalara yönelmesi, insanların kışkırtılması için çeşitli yollar denenmesi ve Abdullah b. Sebe'nin faaliyetleri başlıca olanlardır. Bu faktörleri Hz. Osman'la ilgili kitabımızda etraflıca ele aldık. Daha fazla bilgi edinmek isteyenler oraya müracaat edebilir.[2090]

İnsanlar Hz. Osman'ı çok seviyordu. İdareciliği güzeldi, Rasulullah (sav)'e yakındı, Rasulullah (sav) ona iki kızını vermiş ve bu sebeple kendisine "Zinnüreyn" lakabı verilmişti. Rasulullah (sav) onu müteaddit vesilelerle övmüştü. Cennetle müjdelenen kişilerden biriydi. Hayatının son demlerinde ayak takımı kişiler tarafından haksızlığa maruz kaldı. İsteseydi onları bertaraf edebilirdi. Ancak o, Ümmeti Muhammed arasında ilk kan döken kişinin kendisi olmasını istemiyordu. Fitneye karşı hilm ile hareket etti. Ashabı Kiramı ayak takımı serseri kişilerle savaşmaktan men etti. Kendisi için müslüman kanı dökülmesini istemedi. Ne var ki onun katledilişi, ardından çok sayıda fitnenin zuhuruna sebep oldu. Onun katledilişi müslümanlara ağır geldi ve İslam toplumu bu sebeple parçalara bölündü. Hz. Osman'ın katillerinin cezalandırılması hususunda herkesin fikri aynı idi. Ancak bunun zamanlaması hususunda fikirler farklılık arz ediyordu. İnşallah bunu uzun uzun beyan edeceğiz. Ancak şimdi burada Abdullah b. Sebe'nin oynadığı rol üzerinde durmak istiyoruz.

Sebeiyye Taifesinin Bu Fitnenin Zuhurunda Oynadığı Rol

1- Abdullah b. Sebe Diye Biri Var mı Yok mu?

Önceki alimlerin tamamı Abdullah b. Sebe diye birinin varlığını kabul et-

2090 Osman b. Affan, Sallâbî 311-340

mektedir. Ancak son zamanlarda çoğunluğu şii olan az sayıda kişi bunu kabul etmemiş ve onu Ömer b. Seyf et Temimî'nin uydurması olarak kabul etmişlerdir. Delil olarak da cerh ve tadil alimlerinin onu hadis rivayetine ehil görmediklerini söylemişlerdir. Halbuki onu hadis rivayetine ehil görmeyen kişiler haber rivayetine ehil görmüşlerdir. Ayrıca İbni Asâkir, Abdullah b. Sebe hakkında ravileri arasında Ömer b. Seyf olmayan çok sayıda rivayet nakletmektedir. Elbânî de bu rivayetlerin bir kısmının senet cihetiyle sahih olduğuna hükmetmiştir.[2091] Ayrıca Abdullah b. Sebe hakkında şii kitaplarında çok sayıda nakil bulunmaktadır ki onların ravileri arasında bu Ömer yoktur. Abdullah b. Sebe diye birinin olmadığını iddia edenlerin asıl gayesi; müslümanlar arasına kin ve nefret tohumlarını zerk eden Yahudi unsurunun rolünü yok saymak, bir de müslümanlar nezdinde üstün örnek konumuna sahip Ashabı Kiramı örnek konumundan aşağı düşürmektir. Abdullah b. Sebe diye birinin varlığını inkar edenler kervanına baktığımızda aralarında Ehli Sünnete mensubuz diyenleri de görüyoruz. Müsteşriklerin talebeliğini yapan ve onların etkisinde kalan bu kişilerin hayasızlığı ve cehaleti bakın nerelere ulaştı. Tarih, hadis, edebiyat, tabakat, ensap ve sair kitaplar ondan bahsetmekte, onun yaptığı işleri nakletmekte ve onunla ilgili rivayetler ufukları doldurmuşken bu cehalet neyin nesi? Tarihçiler, muhaddisler ve sair alimler Sebeiyye taifesine karşı taraf olmuşlar ve cevaplar yazmışlar. Binaenaleyh Abdullah b. Sebe ile ilgili rivayetler sadece Taberî'ye ve sadece Ömer b. Seyf'in rivayetlerine dayanmamaktadır. Bu hususla ilgili rivayetler eski eserlerin çoğunda bulunmaktadır. Taberî'deki rivayetlerin farkı, olayları daha tafsilatlı şekilde nakletmesidir. Delilsiz bir şekilde Ömer b. Seyf'ten başkası Abdullah b. Sebe adını zikretmemiş, dolayısıyla böyle biri yok, demek ne kadar ilmî? Senedinde Ömer b. Seyf'in olmadığı rivayetler kendilerine zikredildiği halde gerçekleri bu kadar saptırmaya çalışanlar bunu ne ile yapmaya çalışıyorlar? Kendi indi yorumlarını rivayetlerin önüne geçirmeye mi çalışıyorlar? Çok sayıda Ehli Sünnet kitabı Abdullah b. Sebe'den bahsetmektedir. Onlardan bir kısmını arz edelim:

Hicrî 83 yılında vefat eden A'şâ Hemdân, Kûfe kabile başkanlarıyla birlikte Basra'ya kaçtıktan sonra Muhtar b. Ebî Ubeyd es Sakafî ve adamlarını eleştirdiği bir şiirinde Sebeiyye taifesini zikrediyor, şöyle diyor:

Sebeiyye olduğunuza şehadet ederim
Ey küfür askerleri sizi iyi tanıyorum[2092]

Hicrî 103 yılında vefat eden Şâbî de Abdullah b. Sebe'nin yalancılığından bahsetmiştir.[2093] Hicrî 245 yılında vefat eden İbni Habîb de Abdullah b. Sebe'nin

2091 Deâvâ'l İnkâz 1/70
2092 Divan-ı A'şâ Hemdan 148
2093 Tarih-i Dimaşk, İbni Asâkir 9/331

Habeşilerden olduğunu söylemiştir.[2094] Hicrî 253 yılında vefat eden Huşeyş b. Arsam da istikamet adlı eserinde Hz. Ali'nin İbni Sebe taraftarlarından bir gurubu yaktığı haberini zikretmiştir.[2095] Hicrî 255 yılında vefat eden Câhiz Abdullah b. Sebe'ye işaret eden ilk kişilerden biridir.[2096] Ancak Dr. Cevad Ali'nin de zikrettiği gibi ondan bahseden ilk kişi o değildir.[2097] Ali b. Ebî Talib (ra)'ın zındıklar taifesinden bir gurubu yaktığı sahih, sünen ve müsned hadis kitaplarında geçmektedir.[2098] Zındık kelimesinin onlar için kullanıldığı bilinen bir şeydir. Nitekim İbni Teymiyye;

"Rafiziliğin temeli zındık Abdullah b. Sebe tarafından atılmıştır." demektedir.[2099] Zehebî;

"Abdullah b. Sebe aşırı zındıklardandır. Yoldan sapmış ve saptırmış biridir." demektedir.[2100] İbni Hacer;

"Abdullah b. Sebe aşırı zındıklardandır. Sebeiyye adı ile bilinen tabileri vardır. Ali b. Ebî Talib (ra)'a uluhiyyet isnadında bulunuyorlardı. O da hilafeti döneminde onları ateşte yaktı." demektedir.[2101]

Cerh ve Tadil kitaplarında da Abdullah b. Sebe'nin ismi geçmektedir. Hicrî 354 yılında vefat eden İbni Hibban şöyle diyor:

"Kelbî –ki Muhammed b. Sâib el İhbârîdir- sebeî idi. Abdullah b. Sebe'nin arkadaşlarındandı. O, "Ali ölmedi, kıyametten önce tekrar dünyaya gelecek." diyen ve bir bulut gördüklerinde de "Mü'minlerin Emiri onun içinde." diyenlerdendir.[2102]

Ensab kitapları da Sebeiyye taifesini Abdullah b. Sebe'ye nispet etmektedirler. Abdullah b. Sebe'nin Yemen asıllı bir Yahudi olduğunu ve kendini müslüman olarak gösterdiğini zikretmektedirler.[2103] Demek ki Abdullah b. Sebe ile ilgili rivayetler sadece Ömer b. Seyfe dayanmıyormuş. İbni Asâkir, tarihinde Abdullah b. Sebe hakkında senedinde Ömer b. Seyf'in olmadığı çok sayıda rivayet nakletmektedir. O rivayetler İbni Sebe'nin varlığını ve onunla ilgili rivayetleri doğrulamaktadır.[2104] Hicrî 728 yılında vefat eden Şeyhül İslam İbni Teymiyye de rafiziliğin temellerini atan kişinin zındık Abdullah b. Sebe olduğunu zikretmiş, sonra da onun, Hz. Ali hakkında aşırılıklar izhar ettiğini, "İmametin onun hakkı olduğunu ve bu hususta nas olduğunu ve Hz. Ali'nin masum oldu-

---

2094 Abdullah b. Sebe, Avde 53; Mihber, İbni Habîb 308
2095 Tezkiretü'l Huffâz 2/551; Şezeratü'z Zeheb 2/129
2096 El Beyân Ve't Teybin 3/81
2097 Tahkîku Mevâkıfi's Sahabe 8/290
2098 Abdullah b. Sebe, Avde 53
2099 Mecmûu'l Fetâvâ 28/483
2100 Mizanü'l İ'tidal, Zehebî 2/426
2101 Lisanü'l Mizan, İbni Hacer 3/360
2102 El Mecrûhîn Mine'l Muhaddisîn, Ebu Hatem 2/253
2103 El Ensâb 7/24
2104 Tahkîku Mevâkıfi's Sahabe 1/298; Abdullah b. Sebe 54

ğunu" söylediğini ifade etmiştir.[2105] Hicrî 790 yılında vefat eden Beşir Şatıbî de Sebeiyye mezhebinin İtikadi bir mezhep olduğunu ve Allah'a şirk koştuklarını ifade etmektedir.[2106] Hicrî 845 yılında vefat eden Markizî de Hutat adlı eserinde Abdullah b. Sebe'nin vasiyet, ricat ve tenasüh ile ilgili fikirlerini daha Hz. Ali döneminde iken yaymaya başladığını zikretmektedir.[2107]

İbni Sebeden bahseden şii kaynaklar;

Keşşî'nin Muhammed b. Kuluye'den rivayetine göre o şöyle demiştir:

"Sa'd b. Abdullah bana rivayet etti,ona Yakup b. Yezid, ona Muhammed b. İsa, ona Ali b. Mehziyar, ona Fudâle b. Eyüp el Ezdî, ona da Eban b. Osman rivayet etti,şöyle dedi:

"Ebu Abdullah'ın şöyle dediğini işittim:

"Allah Abdullah b. Sebe'ye lanet etsin. O, Mü'minlerin Emiri için Rububiyet iddiasında bulunmaktadır. Allah'a and olsun ki Mü'minlerin Emiri itaatkâr bir kul idi.Bize yalan isnadında bulunanlara yazıklar olsun.Bizim hakkımızda demediğimiz şeyleri uyduranlardan beriyiz. Onları Allah'a havale ediyoruz."[2108] Bu rivayetin senedi şiiler nezdinde sahihtir.[2109]

Kummî de Hisal adlı eserinde aynı haberi başka bir senetle nakletmektedir. Revdâtü'l Cennat adlı eserin sahibi de Abdullah b. Sebe'yi yalancı olması sebebiyle Sadık el Masdûk'un lanetlediğini zikretmiştir.[2110] Dr. Süleyman Avde'nin kitabı Abdullah b. Sebe hakkında Şiilerin rivayet ettikleriyle dolu.

Abdullah b. Sebe tarihte yaşamış bir şahsiyettir. Şii ve Sünni kaynaklar onun varlığında ittifak halindedir. Müsteşriklerin çoğunun görüşü de bu yöndedir.

Sünnilere ya da Şiilere ait eski ve yeni kaynakları okuyanlar Abdullah b. Sebe diye birinin var olduğuna yakinen inanacaklardır. Zira tarih, hadis, akait, rical, ensab, edebiyat ve lugat kitapları ondan bahsetmektedir. Görünen o ki Abdullah b. Sebe hakkında ilk şüphe uyandıran kişiler müsteşriklerdir. Daha sonra onlara bazı muasır şiiler koşulmuş ve onun mevcudiyetini inkar etmişlerdir. İşin acayip tarafı bazı muasır Arap araştırmacılar da onların eserlerinden etkilenerek bu kervana katılmışlardır. Ne var ki bunların tamamının şüphe ve inkarı herhangi bir delile dayanmamakta, sadece ve sadece zanna dayanmakta.[2111] Bu hususta daha geniş malumat almak ve Sünni,şii ve müsteşrik kaynaklarına ulaşmak isteyenler Dr. Muhammed Amhazûn'un Tahkîku Mevâkıfı's Sahabe Fi'l Fitne adlı eserine ve Dr. Süleyman Avde'nin Abdullah b. Sebe adlı eserine müracaat edebilirler.

2105 Mecmûu'l Fetâvâ 4/435
2106 El l'tisam 2/197
2107 El Mevâiz 2/256,257 î 1/324
2108 Abdullah b. î 1/324
2109 Abdullah b.
2110 Abdullah b. Sebe, Süleyman Avde 62
2111 Tahkiku Mevâkıfı's Sahabe 1/312

2- Fitnenin Uyandırılmasında Abdullah b. Sebe'nin Rolü

Hz. Osman'ın hilafetinin son zamanlarında zikrettiğimiz faktörler sebebiyle İslam toplumunda bazı sıkıntılar yaşanmaya başladı. Bazı Yahudiler bu fırsatı kaçırmadılar ve takiyye yaparak müslümanların içine sızdılar. İbni Sevda lakaplı Abdullah b. Sebe de onlardan biri idi. Onun bu fitnede oynadığı rolü bazı aşırıların yaptığı gibi aşırı derecede büyütmek nasıl uygun değilse onu inkar etmek ve bu fitnede oynadığı rolü hafife almak da aynı şekilde uygun değildir. Onun oynadığı, rol faktörlerden biri olsa da onların en tehlikelisi idi. Zira fitne için uygun bir ortamın hazırlanması gerekiyordu. Diğer faktörler kullanılarak bu ortam hazırlandı. Ayrıca İbni Sebe bir kısmını Yahudilikten aldığı ve bir kısmını kendi hevasından uydurduğu İtikadi esaslar ortaya koydu. Hedefini gerçekleştirmek için adım adım ilerlemeye başladı. İslam toplumunu parçalamak için fitne ateşini tutuşturdu ve fertler arasına da kin ve nefret tohumlarını saçtı. Onun çalışmaları diğer faktörlerle birlikte netice verdi ve Mü'minlerin Emiri Osman b. Affan şehit edildi, ümmeti Muhammed bölük pörçük hale geldi.[2112] Önce düzgün bir giriş yaptı, sonra fasit fikirlerini onlar üzerine bina etti. Daha sonra bu fikirler aşırılar ve heva ehli nezdinde revaç buldu. Etrafına toplanan kişilere indi yorumlar yapmaya başladı. Hatta Kur'anı bile kendine göre fasit bir şekilde yorumlamaya başladı. "İsa'nın geleceğine inandığı halde Muhammed'in geleceğine inanmayan kişiye taaccüp edilir. Halbuki Allah Kur'anda *"Kuran'a uymayı sana farz kılan Allah, seni döneceğin yere döndürecektir."*[2113] buyur.maktadır. Buna göre Muhammed bu işe İsa'dan daha çok hak sahibidir." diyordu. Yine o, Hz. Ali'nin vasi olduğunu ispat için fasit kıyasa başvuruyor ve şöyle diyordu:

"Bin peygamber var. Her peygamberin bir vasisi var. Ali de Muhammed'in vasisidir." Sonra da şöyle diyordu:

"Muhammed peygamberlerin sonuncusudur. Ali de vasilerin sonuncusudur."[2114] Bu çalışma tabilerinin kalbine yerleşince asıl hedefe geçti. O da; insanları Hz. Osman'a karşı ayaklanmaya teşvikti. İşlediği kişilere "Rasulullah (sav)'in vasiyetini yerine getirmeyen ve onun vasisinin hakkını yiyenden daha zalim kim olabilir?" diyordu. Daha sonra da "Onun hakkını Osman haksız yere yedi. Rasulullah (sav)'in vasisi için haydi harekete geçin. Başınızdaki idarecilere karşı çıkın. Emri bil maruf nehyi ani'l münker yapın. İnsanları da bu davete çağırın." diyordu.[2115] Davetçilerini şehirlere yaydı. Bazı kişilere mektuplar göndererek onları gizlice bu faaliyete katılmaya davet etti. Emri bil maruf nehyi ani'l münker yapıyor gibi bir görüntü veriyorlardı. Diğer şehirlere mektup-

2112 A,g,e. 1/327
2113 Kasas 85
2114 Tarih-i Taberî 5/347
2115 A,g,e. 5/348

lar yazıyorlar ve o mektuplarda içinde bulundukları şehirdeki idarecilerin kötülüğünden dem vuruyorlardı. Şehirlere yayılan bütün elemanlar aynı faaliyeti yapıyordu. Hedefleri başkaydı. Mektupları alan diğer kişiler diğer şehirlerde durumun vahim olduğunu zannediyorlar ve "Bizim durumumuz onlara göre çok iyi" diyorlardı.[2116]

İbni Sebe'nin planı şu idi; Ashabı Kiramın ileri gelenlerinden olan iki kişiden birinin diğerinin hakkını yediği fikrini insanların beynine kazımak. Hakkı yenen Ali idi, yiyen de Osman idi. Daha sonra –Hassaten Kûfe'de- iyiliği emretme ve kötülükten nehy etme adı altında halkı idarecilere karşı ayaklanmaya teşvik etti. Küçük küçük bahanelerle ayaklandılar. Bu ayaklanmalarda bedevileri iyi kullandı. Akrabalarına yakınlık gösteriyor ve beytülmalden onlara bol keseden veriyor gibi iftiralarla serseri ayak takımını harekete geçirdi. Daha sonra şehirlere yaydığı propagandacıları diğer şehirlere mektuplar yazmaya ve içinde bulundukları şehri kötülemeye teşvik etti. Mektupların gönderilmesinden sonra şehirlerde yaşayanlar ülkenin içinde bulunduğu durumun çok vahim olduğu zannına kapıldılar. Sebeiyye taifesi bu durumdan istifade etti ve İslam toplumunda fitne ateşini tutuşturdu.[2117] Hz. Osman şehirlerde bir şeyler döndüğünü ve ümmeti Muhammed için hayırlı şeyler olmayacağını hissetti ve;

"Vallahi fitne değirmeni dönmeye başladı. Eğer Osman ona su taşımadan ölürse ne mutlu ona." dedi.[2118] Abdullah b. Sebe Mısır'daydı. Hz. Osman'a karşı yapılacak hamleyi oradan planlıyordu. İnsanları Medine'ye doğru harekete geçmeye çağırdı. Onlara "Osman hilafeti haksız olarak ele geçirdi ve Rasulullah (sav)'in vasisinin hakkını yedi" diyordu. Vasi ile Hz. Ali'yi kastediyordu.[2119] Kendisine sahabenin ileri gelenlerinden mektuplar geldiğini söylüyor ve insanlara bazı mektuplar gösteriyordu. Onun kışkırtmasıyla harekete geçen bedeviler Medine'ye geldiklerinde sahabenin etrafında toplanıyorlardı. Ancak sahabenin ileri gelenleri onlar onlara Hz. Osman aleyhine mektup yazmadıklarını ve böyle bir şeyden beri olduklarını söylüyorlardı.[2120] Hz. Osman'ı da hak ve hukuka riayet eder biri olarak gördüler. Hatta Hz. Osman onlarla bu hususta görüştü, iftiralara cevap verdi ve yaptığı işlerin iç yüzünü onlara açıkladı. Onların liderlerinden biri olan Malik Eşter Nehâî "Herhalde ona ve bize bir oyun oynandı." dedi.[2121] Zehebî "Mısır'daki fitnenin provokatörü Abdullah b. Sebe'dir. İnsanları önce valilere karşı sonra da Hz. Osman'a karşı tahrik etmiş ve onların kalplerine kin ve nefret tohumlarını ekmiştir."[2122] demekedir. İbni Sebe yalnız değildi. Kendisiyle birlikte bir ahtapot gibi etrafı sarmış güçlü bir entri-

---

2116 A,g,e. 5/348
2117 Ed Devletü'l Emeviyye, Yusuf el Aşâ 168; Mevâkıfu's Sahabe 1/330
2118 Tarih-i Taberî 5/250
2119 Tarih-i Taberî 5/348; Tahkiku Mevâkıfi's Sahabe 1/330
2120 A,g,e. 5/348
2121 Tahkîku Mevâkıfi's Sahabe 1/331
2122 A,g,e. 1/338

ka şebekesi vardı. Yalan, hile ve aldatma ile işlerini yürütüyorlardı. İbni Kesir de, insanların Hz. Osman'a karşı birleşmesinin sebebi olarak İbni Sebe'nin zuhurunu, Mısır'a gidişini, uydurduğu yalanlarla insanları aldatışını ve peşine takışını göstermektedir.[2123]

Ümmetin önceki ve sonraki alimleri Abdullah b. Sebe'nin Müslümanları dinlerinden ve imamlarına itaatten uzaklaştırmak, birlik ve beraberliklerini bozmak maksadıyla sebeî fikirlerle ve planlarla ortaya çıktığı hususunda ittifak etmiştir. Ayak takımı serseri kişiler onun etrafında toplandılar ve önce Hz. Osman'ın şehadetine, sonra da Cemel ve Sıffîn gibi savaşların zuhuruna sebep olan büyük fitnelerin çıkışına sebep oldular. Anlaşılan o ki sebeî planlar çok iyi planlanmıştı. Davetçilerin hazırlanması, şehirlere gönderilmesi, onlar vasıtasıyla fikirlerin yayılması, ayak takımı kişilerin etki altına alınması, Basra, Kûfe ve Mısır'da belirli grupların oluşturulması, kabile taassubunun hortlatılması, bedevi, köle ve Arap olmayan gibi toplumun belirli kesimlerini tahrike yönelik propagandalar yapılması sebeî planların son derece iyi planlandığını göstermektedir.[2124]

Hz. Osman'ın Katillerinin Cezalandırılması Hususunda Ashabın İhtilafı

Mü'minlerin Emiri Hz. Ali ile diğerleri arasında meydana gelen ihtilafın sebebi onun halifeliği ile ilgili değildir. Onun halifeliği hususunda herkes hemfikirdir.

İbni Hazm şöyle diyor:

"Muaviye Ali'nin faziletini ve hilafete liyakatini asla inkar etmiş değildir. Ancak onun ictihadına göre biatten önce Osman (ra)'ın katillerinin cezalandırılması gerekiyordu. Ayrıca o kendisini Hz. Osman'ın kanını talep etmeye hak sahibi görüyordu.[2125]

İbni Teymiyye şöyle diyor:

"Muaviye hilafet iddiasında bulunmadı. Ali'ye karşı savaştığında da böyle bir biat almamıştı. Halife olduğu ya da hilafete layık olduğu iddiasıyla da savaşmadı. Muaviye bunu kendisine söyleyenlere de açıkça söylüyordu. Muaviye ve taraftarları Ali ve taraftarlarına karşı savaş açmayı düşünmüyorlardı. Nitekim öyle de oldu..."[2126] Yine o şöyle diyor:

"Her iki taraf hilafet meselesinde Muaviye'nin Ali'nin dengi olmadığını ve Ali varken onun halife olmayacağını söylüyordu. Yine herkes Hz. Ali'nin faziletini, dindeki önceliğini, ilmini, dindarlığını, cesaretini ve sair hasletlerini Hz.

2123 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/167, 168
2124 Tahkîku Mevâkıfi's Sahabe 1/339
2125 El Fasl 4/160
2126 Mecmûu'l Fetâvâ 35/72

Ebubekir'in, Hz. Ömer'in ve Hz. Osman'ın hasletlerini bildikleri gibi biliyordu.[2127]

Hz. Ali'nin hilafeti hiçbir zaman tartışma konusu olmadı. İhtilaf Hz. Osman'ın katillerinin cezalandırılması hususunda idi. Hz. Osman'ın katillerinin cezalandırılmasını herkes istiyordu. Bunda bir ihtilaf yoktu. İhtilaf bunun zamanlamasında idi. Hz. Ali'nin görüşü ortalık yatışıncaya ve ülke istikrara kavuşuncaya kadar bunun ertelenmesi yönünde idi.[2128]

Nevevî diyor ki:

"Bu harplerin sebebi, meselenin karmakarışık olmasıydı. Mesele karışık olunca içtihatlar da farklılık arz etti ve insanlar üç kısma ayrıldı. Bir gurup içtihat etti ve "Haklı olan bu gruptur, ona muhalif olanlar isyancılardır. Dolayısıyla bu gruba yardım etmek ve isyancılara karşı savaşmak vaciptir. Bu hususta adil imama yardım etmemek de helal değildir." dedi. Diğer gurup bunların tam zıddına kail oldu. Onlar da içtihat etti ve haklı tarafın diğer taraf olduğuna inandı. "Onlara yardım etmenin ve onlara karşı savaşanlara karşı savaşmanın vacip olduğunu" söyledi. Üçüncü kısmın kafası bu işte tamamen karıştı. Kimin haklı kimin haksız olduğunu anlayamadılar. Bu sebeple her iki taraftan da uzak durdular. Bu uzak duruş onlar hakkında vacip idi. Çünkü şer'an delil yoksa kimseye karşı savaşılamaz. Eğer bu kişiler iki taraftan birinin haklı olduğunu görselerdi karşı tarafa karşı onlarla birlikte savaşmaktan uzak durmak onlara helal olmazdı.[2129]

Hz. Talha, Hz. Zübeyr ve Hz. Aişe İle Beraberlerindekilerin Basra'ya Gidişi

Hz. Talha ve Hz. Zübeyr Mekke'ye geldiler ve Hz. Aişe ile buluştular. Onların bu buluşması takriben Hz. Osman'ın katlinden dört ay sonra idi. Takvim hicrî 36 yılının Rebîü'l Evvel ayını gösteriyordu.[2130] Bir şeyler yapmak için görüşmeler yaptılar. Halifenin öldürülmesi hadisesinde o hadiseyi durdurmak için bir şey yapamamışlardı. Hz. Osman'ın kendisini müdafaa edenleri bundan men ettiğini biliyorlardı. Böyle olsa da onlar kendilerini suçlu hissediyorlardı. Onu katledenler bir an önce cezalandırılmalıydı. Onun kan davası için harekete geçmekten başka çare yoktu. Hz. Aişe;

"Osman haksız yere öldürüldü. Vallahi, onun kanını talep edeceğim." dedi. Hz. Talha;

"Osman'a karşı kusurda bulundum. Kanını talep için gerekirse kanımı dökeceğim." dedi. Hz. Zübeyr de;

2127 A.g.e. 35/72
2128 Ehdâs Ve Ehâdîs 158
2129 Şerh-i Müslim, Nevevî 15/149
2130 Tarih-i Taberî 5/469

"İnsanları uyaralım. Bu kan cezasız kalamaz. Zira bunun cezasız kalması Allah'ın dinine karşı ebedi gevşekliği getirir ve imamlara karşı bu tür suikastlar devam eder gider." dedi.[2131] Psikolojik baskılar onları harekete geçirmişti. Rahatlarını terk ettiler ve meçhul geleceğe doğru tehlikeli bir yolculuğa çıktılar. Kimse ne olacağını bilmiyordu. Belki de bir daha dönmemek üzere evlerinden çıkmışlardı. Çoluk çocuk ağlamaları afakı tutmuştu. Bu sebeple Mekke'den çıkış gününe "Hıçkırık günü" adı verilmişti. İslam için o günden daha çok ağlanan bir gün asla olmadı.[2132]

Mekke'de olanları taleplerini gerçekleştirmeye sevk eden çok sayıda sebep vardı. Onlardan bazılarını nakledelim: Ümeyyeoğulları Medine'den kaçmış, Mekke'ye gelmişti; Hz. Osman'ın Basra valisi Abdullah b. Âmir Mekke'deydi, insanları çıkış için teşvik ediyordu, ayrıca maddi imkanlar da sunuyordu; Hz. Osman'a yardım için Yemenden harekete geçen Ya'lâ b. Ümeyye Medine'ye yetişemeden Hz. Osman öldürülmüş, Ya'lâ da Mekke'ye dönmüştü. Yanında çok sayıda mal, silah ve hayvan vardı. Bütün bunları Hz. Osman'ın katillerine karşı savaşmak üzere arz etti. Sadece bunlar bile Hz. Osman'ın katillerine karşı savaşmak üzere insanları teşvike yetiyordu. Hz. Osman'ın katillerini cezalandırmak isteyen kişileri toplamak kolaydı, ama işe nereden başlanacaktı? Nereye gidecekleri hususunda müzakerelere başladılar. Hz. Aişe'nin de başında olduğu bir gurup Medine'ye gidilmesi gerektiğini söylüyordu. Başka bir gurup Şam'a gitmeyi ve oradakilerle birleştikten sonra güçlü bir şekilde çıkılması gerektiğini söylüyordu. Uzun müzakerelerden sonra Basra'ya gidilmesine karar verildi. Çünkü Medine'dekilere karşı güçleri yetmezdi. Zira onlara göre sayıları hayli azdı. Şam Muaviye'nin orada olması sebebiyle garanti altındaydı. Planın uygulanması için en uygun şehir Basra idi. Çünkü orada devletin gücü azdı.[2133] Onların niyeti çıkmadan önce de, yolda iken de, Basra'ya vardıktan sonra da belli idi. O da; Hz. Osman'ın katillerinin cezalandırılması, durumun normale dönmesi, ayak takımının yaptıklarının insanlara anlatılması, iyiliğin emredilmesi ve kötülüğün men edilmesi idi.[2134] Nitekim bu talep, şer'i şerifin tatbiki içindi.[2135] Hz. Osman'ın katilleri cezalandırılmayacak olursa ondan sonraki halifeler de serseriler tarafından öldürülür.[2136] Önce Basra'ya, sonra Küfe'ye gitmeyi planladılar. O şehirlere gidecekler ve şehir halkından Hz. Osman'ın katillerine karşı savaşmayı isteyeceklerdi. Daha sonra da diğer şehirlerden yardım alarak Hz. Ali'nin ordusu içinde bulunan katilleri fazla kan dökülmeden cezalandıracaklardı.[2137]

2131 Tarih-i Taberî 5/487
2132 A.g.e. 5/487; Dirasât Fî Ahdi'n Nübüvve 417
2133 A.g.e. 5/476; A.g.e. 418
2134 A.g.e. 5/489
2135 Dirasat 419
2136 Tarih-i Taberî 5/487
2137 Dirasât 419

Sahabeyi harekete geçiren ve Basra'ya yürüten basit bir şey değildi. Mü'minlerin halifesi herhangi biri gibi öldürülmüştü. Hadlerden biri olması hasebiyle gazaplanmayı ve harekete geçmeyi gerektiren bir durum vardı ortada. Ayrıca Hz. Osman'ın manevi konumu vardı. O, İslam halifesiydi. Dinin ve müslümanların muhafazası onun uhdesindeydi. Şeriat sahibine niyabeten bu işlere bakıyordu. Dolayısıyla ona yapılan saldırı şeriat sahibine yapılan saldırı mahiyetinde idi.[2138]

Hz. Aişe, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr ile beraberindekiler, Hz. Osman'ı katleden ve azımsanmayacak şekilde güçlü olan Sebeiyye taifesine karşı İslamî bir kamu oyu geliştirmeye çalışıyorlardı. Sebeiyye taifesinin, serseri ayak takımının, kavgacı kabilelerin ve onlara yardım eden bedevilerin ve kölelerin neler yaptığını müslümanlara anlatmak istiyorlardı. Sahabe Hz. Aişe'nin anladığını anlamıştı. Hz. Ali'nin ordusu içinde Sebeî taifesinden ve serseri ayak takımından olanlar vardı. Hz. Ali'nin onlara karşı mücadelesi zordu. Çünkü onlar Medine halkına zarar verebilirlerdi. Durumun nezaketi müslümanlara anlatılmalıydı. Bu şekilde haddin ikamesini isteyenler tarafının güçlendirilmesi ve en az zararla bu işin bitirilmesi gerekiyordu. Şüphesiz Hz. Ali'nin hedefi de buydu. O da bunun için uğraşıyordu. Hz. Ali'nin Hz. Talha ve Hz. Zübeyr ile yaptığı müzakere de bunu göstermektedir. Onların çıkışı ve insanlara gerçekleri anlatma niyetleri, onların, sebeî entrikaların kamu oyunu nasıl yanılttığını gördüklerini ve onlara karşı fikrî planda mücadele verilmesi gerektiği bilincinde olduklarını göstermektedir. Sahih rivayetlerde de bu, açık açık beyan edilmiştir.[2139] Hz. Ali, Ka'ka' b. Amr'ı Hz. Aişe ve beraberinde olanların yanına Basra'ya geliş sebebini sormak için gönderdiğinde Ka'ka' huzura girdi ve selam verdi. Sonra da;

"Anneciğim, bu beldeye geliş sebebiniz nedir?" diye sordu. O da ona;

"Oğlum, insanların ıslahı için geldik." dedi.[2140]

Cemel günü harp bittikten sonra Hz. Ali Hz. Aişe'nin yanına geldi ve ona;

"Allah seni mağfiret etsin." dedi. Hz. Aişe de ona;

"Sana da mağfiret etsin. Islahtan başka niyetim yoktu." dedi.[2141] Görüldüğü gibi Hz. Aişe sadece ıslah maksadıyla sefere çıkmıştır. Bunda Hz. Aişe'yi eleştirenlere cevap var. Onlar;

"Allahu Teala kadınlara evlerinde oturmayı emrettiği halde o evinde oturmadı. Allah onlara, *"Evlerinizde oturun, eski cahiliye âdetinde olduğu gibi açılıp saçılmayın."*[2142] buyurduğu halde o evinde oturmadı." demişlerdir. Halbuki taat için yapılan sefer evde oturma ve dışarı çıkmama emrinin zıddı değildir. Bunda alimlerin icmaı vardır. Mü'minlerin anası Hz. Aişe mü'minlerin ıslahı için

---

2138 Mukaddime, İbni Haldun 191
2139 Devru'l Mer'e 394
2140 Tarih-i Taberî 5/520
2141 Şezerâtü'z Zeheb 1/42
2142 Ahzâb 33

dışarı çıktı. Yanında da mahremi, kız kardeşinin oğlu Abdullah b. Zübeyr vardı.[2143] İbni Teymiyye bu hususta şöyle diyor:

"Hz. Aişe eski cahiliye adetinde olduğu gibi açılıp saçılarak dışarı çıkmadı. Evlerde oturma ile ilgili emir, emredilen bir menfaatin yerine getirilmesi için dışarı çıkmaya zıt düşmez. Kadının hac ve umre için çıkışında ya da eşiyle birlikte sefere çıkışında olduğu gibi. Bu ayet Rasulullah (sav) zamanında indi. Bu ayetin inişinden sonra Rasulullah (sav) eşleriyle birlikte sefere çıktı. Nitekim Hz. Aişe ve diğerlerini veda haccına götürdü. Onu kardeşi Abdurrahman ile birlikte gönderdi. O da onu terkisine aldı ve ona Ten'îmden başlayarak umre yaptırdı. Veda haccı da Rasulullah (sav)'in vefatından üç aydan az bir zaman önce vuku bulmuştu. O zaman bu ayet inmişti. Bu sebeple Peygamber (sav)'in eşleri onunla birlikte hac yaptıkları gibi ondan sonra da hac yaptılar. Hz. Ömer onların kafilesine Hz. Osman'ı ya da Abdurrahman b. Avf'ı görevlendiriyordu. Kadınların sefere çıkışı bir maslahat sebebiyle olduğunda bu çıkış caizdir. Hz. Aişe de bu sefere müslümanların maslahatı için çıkmıştı."[2144] İbni Arabî de şöyle diyor:

"Hz. Aişe'nin Cemel harbine çıkışına gelince; o, harp yapmak için çıkmadı. Ancak insanlar ona geldiler ve fitnenin gitgide büyüdüğüne ve insanların kafasının karıştığına dair şikayetlerde bulundular. İnsanların ıslahı için onunla teberrük etmek istediler. Ondan utanırlar da geri çekilirler zannettiler. O da böyle olacağını zannetti. Allahu Teala'nın;

"Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka yahut bir iyilik yahut da insanların arasını düzeltmeyi isteyen (in fısıldaşması) müstesna."[2145] Ayetine imtisalen çıktı. Islah faaliyetine kadın, erkek, hür ve köle herkes muhataptır.2146 Onun bu çıkışıyla ilgili bazı önemli hususlar:

1- Hz. Aişe Çıkış İçin Zorlandı mı?

Yakubî, Zübeyr b. Avam'ın Hz. Aişe'yi çıkış için zorladığını iddia etmektedir.[2147] "İmamet ve Siyaset" adlı eserin sahibi de[2148], İbni Ebi'l Hadîd de[2149], Dineverî de bunu söylemektedir.[2150] Zehebî'nin naklettiği rivayet de Hz. Aişe'nin kız kardeşi Esma'nın oğlu Abdullah b. Zübeyr'in onu bu işe sevk ettiğini söylemektedir.[2151] Seyyid Muhammed Vekil gibi çok sayıda araştırmacının kanaati de bu

---

2143 El İntisar 444
2144 Minhâcü's Sünne 4/317-570
2145 Nisa 114
2146 Ahkamu'l Kur'an 3/569,570
2147 Tarih-i Yakubî 2/180
2148 El İmamet Ve's Siyaset 1/58
2149 Şerh-i Nehcü'l Belâğâ 9/18
2150 El Ehbâr e't Tıvâl 145
2151 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/193

yöndedir.[2152] Onlar Hz. Aişe'yi bu işe Hz. Zübeyr ve Hz. Talha'nın teşvik ettiğini söylemektedirler.[2153] Ancak bu doğru değildir. Çünkü Hz. Aişe Hz. Osman'ın katledildiğini öğrenir öğrenmez –Hz. Talha, Hz. Zübeyr ve diğer ileri gelen sahabeler daha Mekke'ye gelmeden önce- onun intikamı için ayağa kalkmıştı. Rivayete göre o, Mekke'ye gitmek üzere yoldan döndüğünde Abdullah b. Âmir el Hadramî ona gelmiş ve;

"Seni yolundan döndüren şey nedir, ey mü'minlerin anası?" diye sormuş, o da;

"Osman'ın mazlumen öldürülüşü beni yoldan döndürdü. İşler istikamet üzere yürümüyor. Bu sebeple serseriler otorite sahibi oldu. Osman'ın kanını isteyin ki İslamı aziz kılasınız." demişti. Ona ilk icabet eden kişi Abdullah olmuştu.[2154]

Hz. Talha ve Hz. Zübeyr henüz Medine'den çıkmamışlardı. Onlar oradan Hz. Osman'ın katledilişinden dört ay sonra ancak çıktılar.[2155]

2- Hz. Aişe Yanındakileri Baskı Altında Tutan Biri mi İdi?

Hz. Aişe ile birlikte olanlar içinde sahabeden bir topluluk da vardı.[2156] Hz. Aişe -Brokelman'ın dediği gibi- insanları dilediği gibi çekip çeviren, onlara dilediğini yaptıran biri değildi.[2157] Taberî'nin rivayetleri mü'minlerin analarının onu ve beraberindeki desteklediğini göstermektedir. Çünkü onlar ıslah için çıkmışlardı. Çok sayıda Basralı da onu desteklemişti.[2158] Hz. Talha ve Hz. Zübeyr onları Basrahların seçkinleri ve salihleri olarak nitelendirmişlerdir.[2159] Hz. Aişe de onları salihler olarak nitelendirmiştir.[2160] Bu kadar salih kişinin çıkışı ancak ve ancak ümmetin maslahatını temin için olmuştur. Mü'minlerin Emiri de bunu biliyordu. Hz. Aişe ile birlikte çıkanların ayak takımı sefih kişiler olduğu onun yanında söylenmişti de o bunu kabul etmemişti.[2161] Mü'minlerin Emiri Cemel harbinden sonra Hz. Aişe'nin taraftarlarının cesetlerinin bulunduğu yere gelmiş, onlara rahmet okumuş ve onların faziletini zikretmiştir.[2162] Bu çıkış ne ayak takımı serseri bir yığının çıkışı, ne de Hz. Aişe'nin kontrol ettiği reşit olmayan kişilerden oluşan bir güruhun çıkışı idi. Bilakis ashabı kiramın ileri gelenlerinden bir takım kişilerin de iştirak ettiği şuurlu bir çıkıştı.[2163]

2152 Cevle Tarihiye 526
2153 Aişe Ümmü'l Müminin 184
2154 Tarih-i Taberî 475
2155 A.g.e. 5/469; Devru'l Mer'e 383
2156 Devru'l Mer'e 384
2157 Tarihu^ş Şuûb el İslamiyye 111,114,117
2158 Tarih-i Taberî 5/475
2159 Devru'l Mer'e 385
2160 A.g.e. 385
2161 İmamet Ve's Siyaset 1/57
2162 Tarih-i Taberî 5/574
2163 Devru'l mer'e 385

3- Hz. Osman'ın Kanını Talep İçin Olan Bu Çıkışa Karşı Nebi (sav) Diğer Eşlerinin Tavrı

Nebi (sav)'in eşleri o yıl fitneden kaçmak için hacca gitmişlerdi. Hz. Osman'ın öldürüldüğü haberi Mekke'ye ulaşınca orada kaldılar. Aslında Medine'ye gitmek üzere yola çıkmışlardı, ancak haberi duyunca Mekke'ye geri döndüler. İnsanların ne yapacağını beklemeye, gelen haberleri araştırmaya başladılar. Hz. Ali'ye biat edilmişti, ancak Hz. Osman'ın katilleri hâlâ Medine'deydi. Bu sebeple Medine'yi terk edenler oldu. Sahabeden çok sayıda kişi ve mü'minlerin anneleri bu şekilde Mekke'de toplanmış oldu.[2164] Hz. Aişe'nin dışındaki annelerimiz Medine'ye gidiş hususunda Hz. Aişe ile aynı fikirdeydiler. Ancak Hz. Aişe de diğerlerinin Basra'ya gidelim şeklindeki görüşüne katılınca diğer annelerimiz bundan uzak durdular ve;

"Medine'den başka bir yere gitmeyiz." dediler.[2165] Çıkışın gayesi Osman'ın kanı meselesiydi. Mü'minlerin annelerinin bunda bir ihtilafı olamazdı. Ancak gidilecek yer Medine'den Basra'ya dönünce ihtilafa düştüler. Mü'minlerin annelerinden Hafsa binti Ömer (ra) Basra'ya gitmek üzere Hz. Aişe'ye muvafakat etmiş, ancak kardeşi Abdullah b. Ömer yemin verdirerek onu bundan vazgeçirmiştir. Onun Basra'ya gitmemesi Hz. Aişe'den uzak durması için değildi.[2166] Nitekim Hz. Aişe'ye;

"Abdullah beni çıkıştan men ediyor." demiş ve mazeretini söylemiştir.[2167] Rivayetler Ümmü Seleme (ra)'nın Hz. Aişe'nin görüşünde olmadığını Hz. Ali'nin görüşünde olduğunu göstermektedir.[2168] Bu hususta sıhhate en yakın rivayet şudur: Ümmü Seleme (ra) oğlu Ömer b. Ebî Selemeyi Hz. Ali'ye göndermiş ve ona;

"Vallahi bu bana kendi canımdan da azizdir. Seninle çıksın ve senin katıldığın savaşlara katılsın." demiştir. Ömer de Hz. Ali'ye katılmış ve bir daha ondan ayrılmamıştır.[2169] Bu rivayet Ümmü Seleme (ra) validemizin ıslah noktasında diğerlerinden farklı düşündüğünü göstermemektedir. Hz. Aişe ve beraberinde olanlar da bu çıkışı ne Hz. Ali'ye karşı, ne de onun hilafetine karşı yaptılar. Mü'minlerin anaları bu çıkışın ıslah için olduğunu biliyorlardı, bu da farzı kifaye idi. Maksat farz olan işin yapılmasıydı. Bu da bütün mükellefleri kapsamıyordu. İşin ehli kişiler tarafında yapılması yeterli idi. Hz. Aişe de bu işe tamamıyla ehil biriydi. Onun konumu, ilmi, yaşı ve gücü buna müsaitti. Hz. Aişe onların alimlerin tamamının ittifakına göre onların en fakihi idi,[2170] ümmeti il-

---

2164 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/241
2165 A,g,e. 7/241
2166 Devru'l Mer'e 386
2167 Tarih-i Taberî 5/487
2168 Ensâbü'l Eşrâf 4/224
2169 Üsdü'l Gâbe 4/169; El İsâbe 4/487; El Müstedrek 257
2170 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/183

gilendiren meselelere ilgi duyuyordu ve geniş bir kültüre sahipti. Arap tarihini ve Nesep ilmini çok iyi bilen Ebubekir (ra)'ın evinde yetişmişti. Daha sonra İslam devlet siyasetinin temellerinin atıldığı evde, Rasulullah (sav)'in evinde yaşadı. Daha sonra da ilk İslam halifesinin kızı idi. Hz. Aişe'nin bu konumunu herkes kabul etmektedir. (Yeğeni) Urve b. Zübeyr şöyle diyor:

" Aişe'ye arkadaşlık ettim. Ne ayetler, ne farzlar, ne sünnetler, ne şiir, ne Arap tarihi, ne nesep, ne hüküm verme, ne tıp, ne biri, ne de diğeri hususunda ondan daha bilgilisini görmedim."[2171] Şâbî onu zikrediyor ve onun ilmine ve fıkhına hayret ediyordu. Sonra da şöyle diyordu:

"Nübüvvet terbiyesini siz ne zannediyorsunuz?" Atâ da şöyle diyordu:

"Aişe insanların en fakihi ve sosyal hususlarda görüşü en güzel olandır."[2172] Temîmoğullarının efendisi ve belağat ustası Ahnef b. Kays da şöyle diyor:

"Ebubekir'in, Ömer'in, Osman'ın, Ali'nin ve onlardan sonraki halifelerin hutbelerini dinledim. Ancak Aişe'nin konuşmasından daha muazzam olanını işitmedim." Muaviye de benzer sözleri söylemektedir.[2173] Hz. Aişe Basra'ya doğru hareket ettiğinde diğer annelerimiz de onu uğurlamaya çıktılar. Bu da onun yaptığı işi benimsediklerini gösteriyordu.

4- Hz. Aişe'nin Hav'eb Suyuna Uğraması

Hz. Aişe'nin Hav'eb suyuna uğradığı çok sayıda rivayetle sabittir. Yahya b. Saîd el Kattan, İsmail b. Ebî Halid'den, o da Kays b. Hazim'den naklettiğine göre Rasulullah (sav) hanımlarına;

"Bana öyle geliyor ki sizden birine Hav'eb köpekleri uluyacak." buyurdu.[2174] Şûbenin İsmail'den yaptığı rivayette lafız şöyledir:

"Aişe Hav'ebe geldiğinde köpek ulumaları işitti ve;

"Zannederim geri döneceğim. Zira Rasulullah (sav) bize;

"Hav'eb köpekleri acaba hanginize uluyacak?" demişti. Bunun üzerine Abdullah b. Zübeyr;

"Dönecek misin? Belki de Allah azze ve celle senin vesilenle insanların arasını ıslah edecek." dedi.[2175] Ya'lâ b. Ubeyd de İsmail'den bu lafızla rivayet etmiştir. Bu rivayeti Hakim yapmaktadır.[2176] Elbânî "İsnadı sahihtir. Bunun sahih olduğunu İbni Hibban, Zehebî, İbni Kesir ve İbni Hacer gibi hadis imamlarının ileri gelenleri söylemektedirler." demiştir.[2177] Bu sahih rivayetlerde -zayıf riva-

---

2171 A,g,e. 2/183
2172 A,g,e. 2/185
2173 A,g,e. 2/183
2174 Müsned-i Ahmed 6/97
2175 A,g,e. 6/97
2176 El Müstedrek 3/120
2177 Silsiletü'l Ehâdisi's Sahiha 1/767

yetlerde geçen- sahabenin şanına yakışmayan yalan şahitlik ve aldatma gibi şeyler yoktur.[2178] Bunu ileride beyan edeceğiz. Bu sahih rivayetler üzerinde düşünen kişi bunlarda ne bir yasaklama ne de bir emir göremeyecektir. Burada anlaşılan şey; Rasulullah (sav)'in oradaki hanımlarından hangisinin Hav'eb suyuna gideceğini sorgulamasıdır. "Sakın o kadın sen olmayasın ey Hümeyra" şeklindeki rivayet sahih değildir, zayıftır. Sahih rivayetlere göre düşündüğümüzde Hz. Aişe'nin Hav'eb suyuna gitmesinde bir yasaklama mevzu bahis değildir. Ancak o, Hav'eb suyuna vardığında bundan etkilenmiş ve ıslah için çıktığı yoldan geri dönmeyi bile düşünmüştür. Bunu da "Zannederim geri döneceğim." Lafzıyla ifade etmiştir. Bunu bir an düşündü. Ne var ki Abdullah b. Zübeyr'in "Belki de Allah azze ve celle senin vesilenle insanların arasını ıslah edecek." sözünden sonra asıl hedefine yöneldi.[2179] Bu Hav'eb suyu meselesi önceden de, şimdi de mesele olmaya devam ediyor. Maalesef bu zayıf rivayetler yoluyla Hz. Aişe tenkit ediliyor, neticede hem içtihat sıfatı ondan alınıyor ve hem de onun Rasulullah (sav)'in emrine muhalefet ettiği söyleniyordu. Tarihi kaynaklar bu kıssayı zikrettiler. Taberî'de uzun bir rivayet var. Rivayeti yapan kişi İsmail b. Musa el Fezârî. İbni Adiy onun hakkında "Münkerdir. Aşırı bir şiidir." demiştir.[2180] Fezârî bu rivayeti Ali b. Âbis el Erzaktan yapmakta. O da zayıf biri. İbni Hacer ve Nesâî bunu söylemiştir.[2181] O da bunu Ebu'l Hattab el Hecerî'den nakletmiştir ki o meçhul biridir.[2182] Bu meçhul Hecerî'den başka bir meçhul rivayet ediyor. O da; Safvan b. Kabîa el Ahmesî.[2183] Ondan da Cemel adlı eserin sahibi Uzenî deniyor ki tam meçhul biri. Halbuki Cemel adlı eserin sahibi Ya'lâ b. Ümeyye'dir.[2184]

Bu rivayetin metnini okuyan kişi metinden aşırı Şiilerin kokusunu alır. Metinde Hz. Ali, hilafete Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'dan daha layık olduğunu bizzat söylüyor. Sahih rivayetler ise tamamen bunun zıddını ifade etmektedir. Bütün bu anlattıklarımıza göre bu rivayetin sahih olmadığı anlaşılmaktadır.[2185] Bu mevzuda başka rivayetler de var. Ancak onların da her biri metin ve senet itibarıyla batıl. Bu rivayetlerin hedefi sahabenin ileri gelenlerine ve fazilet sahiplerine şer atmaktır. Onları mal ve makam gibi dünyevi menfaatler için harekete geçen insanlar olarak göstermektir. Hatta bu uğurda müslümanlar arasında harp ve fitne çıkarmaktan çekinmeyen kişiler olarak göstermektir. Nitekim rivayetlerin çoğu da iki büyük sahabe –ki onlar Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'dir.- üzerinde yoğunlaşmaktadır.[2186] Bu rivayetleri uyduranlar, bu iki saha-

---

2178 Devru'l Mer'e 405
2179 A,g,e. 406
2180 El Kamil 1/528; Mîzanu'l İ'tidâl 1/413
2181 Takrîbü't Tehzîb 1/697
2182 A,g,e. 392; Devru'l Mer'e 400
2183 Mizânu'l İ'tidâl 3/434; Lisânü'l Mizan 3/225
2184 Üsdü'l Gâbe 5/486; Devru'l Mer'e 400
2185 Tarih-i Taberî 5/483
2186 Musannef, İbni Ebî Şeybe 15/283; Ensâbü'l Eşrâf 2/47

binin ve onlarla birlikte olanların Allah'ın haramlarını çiğnemeye cüret ettiklerini ve en büyük yeminleri ederek o bölgenin Hav'eb suyu olmadığını söylemek suretiyle Hz. Aişe'yi kandırdıklarını ifade etmektedirler. Bir de doğru söylediklerini tasdik etsin diye yetmiş kişiye –bazı rivayetlere göre elli kişiye- bu hususta yalan yere yemin ettirdiklerini nakletmektedirler. Sonra da "Bu, İslamî dönemde yapılan ilk yalancı şahitliktir." demektedirler. Bu, Rafizî Mesûdî'nin iftirasıdır.[2187] Bu rivayetler Hz. Aişe, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'in hedeflerinin bir olmadığını ifade etmeye çalışmaktadır. Hz. Aişe'nin Hz. Talha'yı tuttuğunu ve onun halife olmasını istediğini, çünkü onunla aynı kabileden -Teymî kabilesinden- olduğunu söylemektedirler. Yine Hz. Talha ve Hz. Zübeyr arasında hilafete yönelik gizli bir yarış olduğunu da ifade etmektedirler. Bütün bu rivayetler zayıftır. Bazısının senedi kopuktur, bazısının ravileri meçhüldür, bazısında bu iki illet birden vardır.[2188] Akkad ve Taha Hüseyin gibi çok sayıda yazar ve tarihçi bu rivayetlerden etkilenmişler ve aslı astarı olmadığı halde bunları esas almışlardır.[2189]

5- Basrada Yapılan Şeyler

Hz. Talha, Hz. Zübeyr, Hz. Aişe ve beraberindekiler Basra'ya vardıklarında Harîbe tarafında konakladılar.[2190] Daha sonra kabile liderlerine ve eşraftan olanlara Osman'ın katillerine karşı kendilerine yardım etmelerini istediler. Basra ve diğer şehirlerde yaşayan müslümanların çoğu Hz. Osman'ın katillerinin cezalandırılmasını istiyordu. Ancak onlardan bir kısmı bu işin halife tarafından yapılması gerektiği ve onun emri olmaksızın böyle bir işe girişmenin vebal olacağı görüşündeydi. Ne var ki bu gelenler cennetle müjdelenen kişilerdi. Bunlar şûra üyeleriydi. Rasulullah (sav)'in çok sevdiği Hz. Aişe de onlarla birlikteydi. İstekleri şer'i idi. Bunda kimsenin bir diyeceği yoktu. Dolayısıyla Basralıların çoğu farklı kabilelere mensup olsalar da onlara iştirak ettiler. Hz. Zübeyr Ahnef b. Kays es Sa'dî et Temîmî'den Hz. Osman'ın katillerini cezalandırmak için kendilerine yardım etmelerini istedi. Ahnef Temim kabilesinin reislerindendi. Sözü dinlenen biri idi. Ahnef durumun nezaketini şöyle anlatıyor:

Çok kötü bir durumla karşı karşıya idim. Kendi kendime

"İçinde Mü'minlerin anası ve Rasulullah (sav)'in havarisinin de bulunduğu bir topluluğu terk etmek sıkıntı verici bir şey." dedim.[2191]

O bu işe karışmamayı tercih etti ve ona tabi olan altı bin kişiyle birlikte kenara çekildi. Basralıların çoğu ona uymadı ve Hz. Talha,Hz. Zübeyr ve Hz. Aişe'ye katıldılar.[2192] Zührî Basralıların tamamının onlara katıldığını zikretmek-

2187 Murucu'z Zeheb 2/367
2188 Tarih-i Taberînin isnadında iki meçhul kişi var. Hilafetü Ali, Abdülhamid 133
2189 A,g,e. 132
2190 Hutati'l Basra 114-122
2191 Hilafetü Ali b. Ebî Talip, Abdülhamid 133
2192 Tabakât-ı İbni Sa'd 5/456

tedir.[2193] Bu şekilde davaya yeni yardımcılar kazanıldı. İbni Huneyf teenni ile hareket ediyor ve olabildiğince işi düzeltmeye çalışıyordu. Ancak ipin ucunu elinden kaçırdı ve hakimiyeti kaybetti. Hatta "Aramızda Şamlılar var." denildiği de oldu.[2194] Muaviye de daha sonra Basra halkının yardımıyla Basra'yı istila etmeye çalıştı.[2195] Sağlam olmayan bazı kaynaklar Osman b. Huneyf'in Hukeym b. Cebele'ye savaşması için ruhsat verdiğini zikretmişlerdir ki bu doğru değildir. Sağlam kaynaklarda böyle bir şey yoktur.[2196]

6- Hukeym b. Cebele ve Beraberindekilerin Öldürülüşü

Hz. Aişe Basralılara hitap ettikten sonra Hukeym b. Cebele beraberindekilerle birlikte öne çıktı ve o anda savaş patlak verdi. Hz. Aişe taraftarları mızraklarını hazırladılar. Karşı tarafın ilerlemesini durdurmak istiyorlardı. Ancak Hukeym ve beraberindekiler durmadılar. Hz. Aişe ve taraftarları kendilerini müdafaa için savaşmaya başladılar. Hukeym atını ve beraberindekileri Hz. Aişe'nin bulunduğu cihete sevk ediyordu.[2197] Buna rağmen Hz. Aişe savaşın devam etmemesini istiyordu. Taraftarlarına savaş meydanından uzak durmalarını emrediyordu. Bu şekilde akşam oldu.[2198] Sabah olunca Hukeym ne dediği belli olmayan sözler mırıldanarak geldi. Elinde mızrak vardı. Hz. Aişe'nin bulunduğu yere doğru ilerliyordu. Hz. Aişe'ye küfretmesine karşı çıkan erkek ya da kadın kim olursa olsun onu öldürüyordu.[2199] İş bu noktaya gelince Abdülkaysoğullarından biri ona;

"Dün yaptığını bu gün de yaptın. Vallahi bu olmaz. Allah senden bunun kısasını alıncaya kadar seni terk edeceğiz." dedi. Ondan sonra onu bırakıp gittiler. Hukeym b. Cebele, Osman b. Affana karşı çıkan ve onu muhasara eden kabilelerle birlikte ilerlemeye devam etti. Bundan sonra Basrada duramayacaklarını biliyorlardı. Onun etrafında toplandılar ve Hz. Aişe taraftarlarına saldırdılar. Aralarında şiddetli bir savaş oldu.[2200] Hz. Aişe'nin münadileri onları savaşmamaya davet ediyordu, ancak onlar bunu kabul etmediler.[2201] Hz. Aişe taraftarlarına;

"Sadece savaşanlara karşı savaşın." diyordu. Hukeym ise münadilere kulak vermiyordu. Savaşı şiddetlendirmeye çalışıyordu. Savaşmaktan geri durmayan bu kişilerin hedefi açıkça anlaşılınca Hz. Talha ve Hz. Zübeyr;

"Basra halkından (Osman'ın kanına karışanlardan) intikam almayı nasip

---

2193 Musannef, Abdurrezzak
2194 Tabakât 6/333
2195 Fethu'l Bâri 13/26; Hilafetü Ali, Abdülhamid 137
2196 Hilafetü Ali, Abdülhamid 137,138
2197 Tarih-i Taberî 5/494
2198 A,g,e. 5/494
2199 A,g,e. 5/495
2200 A,g,e. 5/499
2201 A,g,e. 5/499

eden Allah'a hamd olsun. Allah'ım, onlardan hiç birini bırakma. Bu gün onlardan kısas al. Onları öldür." diye dua ettiler. Sonra da şiddetle savaşmaya başladılar. O esnada da münadiler;

"Osman'ın katilleri arasında olmayan bizden uzak dursun. Biz sadece Osman'ın katillerini istiyoruz." diyorlardı.[2202] Basrada Hz. Osman'ın katillerinden tek bir kişi dışında kimse kalmadı. Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'in münadileri;

"Kabilelerinizden Medine'ye baskına gelen kim varsa onları bize teslim edin." diyorlardı.[2203]

Bu serseri ayak takımı Medine'yi bastıklarında sabahın alaca karanlığında Hz. Aişe'yi öldürmeye teşebbüs etmişler, hatta yanlarındaki bir kılavuz ile birlikte kapının eşiğine kadar gelmişlerdi. Ancak Allahu Teala onu evinin etrafında olan müslümanlardan bir gurup vasıtasıyla korumuştu. Şimdi ise iş tersine döndü. Müslümanlar onları kuşattı ve öldürdü.[2204] Bundan sonra Hz. Zübeyr, Hz. Talha ve beraberindekiler Basra'ya hakim oldular. Uzun zamandan beri gıdasız kalmışlardı. Haftalarca doğru dürüst yemek yememişlerdi. Hz. Zübeyr'in ordusu hükümet konağına gitti. Oradan da hazine dairesine gitti. Ordunun gıdasını alması gerekiyordu.Osman b. Huneyf serbest bırakıldı, o da Hz. Ali'nin yanına gitti.[2205] Hz. Aişe ve taraftarlarının Basra hakimiyeti bu şekilde tamamlanmış oldu. Medine'ye baskın düzenleyenlerden yetmiş kadar kişi öldürüldü. Savaşı başlatan ve karşı tarafın lideri olan Hukeym b. Cebele de öldürülenler arasındaydı. Bu savaşta savaş emiri Hz. Zübeyr idi. Ona biat edilmişti.[2206]

7- Hz. Aişe'nin Diğer Şehirlere Mektup Yazması

Hz. Aişe Basra halkı ile birlikte gerçekleştirdiği savaşın gerçek yüzünü insanlara anlatmak istiyordu. Bu sebeple Şam, Kûfe ve Yemâme'ye mektuplar gönderdi. Medine halkına da yaptıklarım haber veren bir mektup yazdı. Şam halkına yazdığı mektupta, Allah'ın hadlerini eşraftan olsun olmasın, az olsun ya da çok olsun herkesin üzerinde tatbik etmek suretiyle Allah'ın kitabını uygulamak için çıktıklarını, Allah azze ve cellenin onları bundan döndürünceye kadar buna devam edeceklerini, Basra halkının hayırlılarıyla ve seçkinleriyle anlaşma yaptıklarını, onların şerlilerinin de kendilerine muhalefet ettiklerini ve silah çektiklerini, konuşmalarında birbirlerine "Mü'minlerin anasını rehin alırız" dediklerini, Allahu Teala'nm lutfu ile Hz. Osman'ın katline iştirak eden Basralılardan Hurkus b. Züheyr dışında kimsenin kalmadığını, tamamının öldürüldüğünü, Şamlıların da kendilerinin yaptığı gibi yapmalarını söylüyordu.[2207]

2202 A,g,e. 5/499
2203 A,g,e. 5/501
2204 A,g,e. 5/503
2205 A,g,e. 5/493; Hilafetü Ali, Abdülhamid 138
2206 Ensâbu'l Eşrâf 2/93 Hasen bir senetle; Hilafetü Ali, Abdülhamid 139
2207 Tarih-i Taberî 5/501

8- Osman b. Huneyf ile Hz. Aişe'nin Taraftarları Arasındaki İhtilaf

Taberî, Ebu Muhnif'ten, o da Yusuf b. Yezitten, o da Sehl b. Sa'd'den naklediyor:

"Osman b. Huneyf'i yakaladıklarında ona ne yapılacağını danışmak üzere Eban b. Osman'ı Aişe'ye gönderdiler. O da "Onu öldürün." dedi. Bir kadın "Ey mü'minlerin anası, Allah adına Osman'ı ve Osman'ın sahabeliğini düşün." dedi. Bunun üzerine Aişe "Eban'ı geri çağırın." dedi. Eban geri gelince de "Onu hapsedin, öldürmeyin." dedi. Eban da ona "Beni bunun için çağırdığını bilseydim geri dönmezdim." dedi. Müşaci' b. Mes'ûd yanındakilere "Ona vurun ve onun sakallarını yolun." dedi. Ona kırk kırbaç vurdular. Saçını, sakallarını, kaşlarını ve kirpiklerini yoldular ve hapsettiler.[2208]

Bu senedin rivayet zincirinde rafizi Ebu Muhnif var. Bu rivayet güvenilecek sahih bir rivayetle sabit değildir. Ashabı Kiram bu gibi çirkin işler yapmaktan uzaktır. Seyf'in rivayetinden anlaşılan şudur; Ayak takımı bazı kişiler buna teşebbüs etmiş, ancak Hz. Talha ve Hz. Zübeyr bunu çirkin görmüşler ve karşı çıkmışlardır. Daha sonra Hz. Aişe'ye haber vermişler o da "Serbest bırakın, dilediği yere gitsin." demiştir.[2209] Bu rivayet, Ebu Muhnif'in etraflı rivayetiyle çelişmektedir. Burada onun öldürülmesine, hapsedilmesine ya da saçının sakalının yolunmasına dair hiçbir bilgi yoktur. Nuveyrî ve İbni Kesir bu rivayeti tercih etmiştir.[2210] Zehebî de Müşaci' b. Mes'ûdun, Osman b. Huneyfin evine girilmeden önce öldürüldüğünü zikretmektedir.[2211] Müşaci' b. Mes'ûdun öldürülmediği düşünüldüğünde bile komuta onun elinde değildi ki o böyle bir emri verebilsin.[2212]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (rı)'ın Kûfe'ye Gidişi

Ashabı Kiram Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın Medine'den çıkmasını istemiyordu. Ancak bu kaçınılmazdı. Hz. Ali Şam'a gitmeyi, halkın durumunu görmeyi ve Muaviye'nin görüşünü öğrenmeyi ve buna göre tedbirler almayı düşünüyordu.[2213] Zira bu merhalede Medine diğer şehirler gibi büyük imkanlara sahip değildi. Bu sebeple Hz. Ali;

"Adamlar ve mallar Irak'ta." dedi. Hz. Eyyüb el Ensârî onun bu meylini görünce;

"Ey Mü'minlerin Emiri, bu beldelerde kalsaydın iyi olurdu. Çünkü bura-

---

2208 A,g,e. 5/497
2209 A,g,e. 5/497
2210 Nihâyetü'l Ereb 20/38; El Bidâye Ve'n Nihâye 7/233
2211 Tarihu'l İslam, Zehebî; Merviyyât-ı Ebî Muhnif 359
2212 Merviyyât-ı Ebî Muhnif 259
2213 Es Sikât, İbni Hibban 2/283; El Ensâr Fi'l Asri' Raşidî 161

lar sağlam bir zırh gibidir. Rasulullah (sav)'in hicret yurdudur. Kabri ve minberi buradadır. İslamın merkezi burasıdır. Araplar seninle birlikte olursa iş eskisi gibi olur. Sana karşı gelen olursa onlarla birlikte savaşırsın. Çıkmak zorunda kalırsan o zaman çıkarsın. O zaman da mazur sayılırsın." dedi. Mü'minlerin Emiri Ebu Eyyüb el Ensârî (ra)'ın görüşlerini kabul etti ve Medine'de kaldı. Şehirlere adamlarını gönderdi.[2214] Ancak yeni siyasi gelişmeler İslam halifesini Medine'den çıkmaya mecbur kıldı. Şam'a yakın olması hasebiyle Kûfe'ye gitmeye karar verdi.[2215] Kûfe'ye gitmeye hazırlanırken Hz. Aişe ve taraftarlarının Basra'ya gittiğini öğrendi.[2216] Medine halkından yardım istedi ve onları savaşa davet etti. Hz. Ali'nin ordusunda Hz. Osman'ın katline iştirak eden bazı ayak takımı kişilerin bulunuşu ve onlarla ilişkinin devam edişi sebebiyle Medine halkından bir kısmı yerinden kıpırdamadı. Medine halkının çoğu fitnenin devam ettiği görüşündeydi. Hakikat aşikar oluncaya kadar beklemeyi düşünüyorlardı. "Hayır, vallahi ne yapacağımızı bilmiyoruz. Kafamız karıştı, işlerin iç yüzünü anlayıncaya kadar yerimizden kıpırdamayacağız." diyorlardı.

Taberî, Hz. Ali Şam'a gitmek üzere topladığı kişilerle birlikte yola çıktı. Onlarla birlikte bazı Kûfeliler ve Basralılar da vardı. Ancak yedi yüz kişilik ordunun içindeki sayıları hayli azdı.[2217] Medine halkının çoğunluğunun Mü'minlerin Emirinin davetine icabet etmediğine dair çok sayıda delil bulunmaktadır. İslam halifesinin bu durumu şikayet eden konuşmaları bu delillerden biridir.[2218] Bilindiği gibi sahabeden bir çoğu Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra köşelerine çekildiler, Bedir ehli olanlardan bazı kişiler de Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra evlerinden dışarı çıkmadılar. Ancak ölümlerinden sonra evlerinden çıkarıldılar ve kabirlerine götürüldüler.[2219] Ebu Hamîs es Saîdî el Ensârî – ki o, Bedir ehlindendir- Mü'minlerin Emiri Hz. Osman'ın öldürülmesi sebebiyle duyduğu acıyı şöyle dile getirmişti:

"Allah'ım, bundan sonra sana kavuşuncaya kadar gülmeyeceğim."[2220] Onlar bu merhalede Medine'den çıkışı akıbetinden korkulan fitneye düşülmesi olarak görüyorlardı.[2221] Bu anlattıklarımıza bakarak Mü'minlerin Emirine sahabeden hiç biri icabet etmedi sanılmasın. Bilakis bazıları icabet etti. Ancak sayıları hayli azdı. Şa'bî bu hususta şöyle diyor:

"Cemel vakasına Rasulullah (sav)'in ashabından Ali, Ammar, Talha ve Zübeyr'in dışında kimse katılmadı. Eğer beşinciyi getirirlerse ben yalancıyım."[2222] Başka bir rivayette de şöyle geçmektedir:

2214 A,g,e. 2/283
2215 İstişhadi Osman 183
2216 Tarih-i Taberî 5/507
2217 A,g,e. 5/481
2218 Tabakât 3/237; El Ensâr 163
2219 El Ensâr 164
2220 Tarih-i İslam
2221 El Ensâr 164
2222 Tarih-i İbni Hayyât 16; Musannef, İbni Ebî Şeybe 8/710

"Kim sana, Cemel vakasına Bedir ehlinden olanlardan dört kişiden fazlası katıldı derse onu yalanla. Ali ve Ammar bir tarafta, Talha ve Zübeyr diğer tarafta idi."[2223] Başka bir rivayette de şöyle geçmektedir:

"Ali ile Basra'ya Bedir ehlinden olup da giden altı kişiden başka kimse yoktu."[2224] Bedir ehli kişilerden bahseden bu rivayetler durumu yeterince ifade ediyor sanırım. Her halûkarda Ensardan olup da fitneye bulaşan kişiler çok azdı. İbni Sîrîn ve Şâbî şöyle diyor:

"Fitne Medine'de vaki oldu. Nebi (sav)'in ashabı on binden fazlaydı. Ama fitneye bulaşan yirmi kişi sayılamaz. Onlar Ali ile Talha ve Zübeyr arasındaki savaşı ve Sıffîn'i fitne olarak isimlendiriyorlardı.[2225] Bu rivayetlere göre konuşacak olursak Hz. Ali ile birlikte Basra'ya giden sahabelerin sayısı çok azdı. Cemel vakasına onlardan kaç kişinin katıldığını kesin olarak ifade etmemiz imkansız. Çok şiddetli geçmesine ve çok sayıda hadiseler yaşanmasına rağmen kaynaklar bu savaşa ne kadar sahabenin katıldığını, ne kadarının şehit olduğunu ve ne kadarının yaralandığını zikretmemiştir.[2226] Sadece bir rivayet;

"Onlarla birlikte bazı Kûfeliler ve Basralılar da vardı. Ancak yedi yüz kişilik ordunun içindeki sayıları hayli azdı." demektedir.[2227] Bu rivayet vakıaya ve hadiselerin seyrine mutabık düşmektedir. Zira Medine halkının tercihi uzlete çekilmek ve hadiselere bulaşmamaktı.[2228]

1- Abdullah b. Selamın Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'ye Nasihati

Rasulullah (sav) ashabından Abdullah b. Selam Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin Medine'den çıkmasını istemiyordu. Bu sebeple onun azmini kırmaya çalıştı. Ona geldiğinde o, sefer için hazırlıklarını tamamlamıştı. Onun için endişe ettiğini ve Irak'a gitmemesi gerektiğini ona söyledi. Ona;

"Sana bir kılıç darbesi değmesinden korkuyorum." dedi. Yine, eğer Rasulullah (sav)'in minberini terk ederse onu asla bir daha göremeyeceğini söyledi. Hz. Ali bunları Rasulullah (sav)'den duymuştu. Şöyle dedi:

"Allah'a and olsun ki bunu bana Rasulullah (sav) haber verdi. Ancak Basralılardan ve Kûfelilerden kim cesaretlenecek de Ali'ye "Bize müsaade et, onunla biz savaşalım." diyecek."[2229]

2- Hz. Hasan'ın Babasına Nasihati

Mü'minlerin Emiri Medine'den çıktıktan sonra Rebeze'ye vardı ve orada

---

2223 El Osmaniyye, Cahiz 175; El Ensar 165
2224 Hilafetü'r Raşide, Kenan 356
2225 A,g,e. 356
2226 El Ensar 165
2227 Tarih-i Taberî 5/481
2228 El İnsaf 388
2229 Müsned-i Ebi Ya'lâ 1/381 İsnadı sahihtir.

karargâh kurdu.[2230] O arada iki yüz kişilik bir gurup onlara katıldı.[2231] Rebeze'de Hz. Hasan ağlamaya başladı. Müslûmanların içine düştüğü ihtilaf sebebiyle hüznünü gizlemiyordu. Babasına;

"Sana söylemiştim. Ama beni dinlemedin. Yarın bir felakete sürükleniyorsun. Yardımcın da yok." dedi. Hz. Ali;

"Sen hâlâ cariyenin sızlanması gibi sızlanıyorsun. Bana ne dedin de onu dinlemedim." dedi.[2232] Hz. Hasan ;

"Osman muhasara edildiğinde Medine'den çıkmanı söylemiştim. O sen orada yokken öldürülmüş olacaktı. Öldürüldüğü gün de sana bütün şehirlerden ve Araplardan heyetler gelmediği müddetçe biat alma demiştim." dedi.[2233] Hz. Ali'nin cevabı şöyle oldu;

"Oğlum, Osman muhasara edildiğinde Medine'den çıkmamı söylüyordun, Allah'a and olsun ki o muhasara edildiği gibi biz de muhasara altındaydık. Bütün şehirlerden heyetler gelmeden kimseden biat alma sözüne de katılmıyorum. Çünkü bu iş Medine halkının işidir. Bu hakkın zayi olmasından korktum." Bu zor durum karşısında Hz. Ali'nin tavrı kararlı ve netti. Kimse onu azmettiği şeyden geri çeviremedi. Kûfe halkını kendisine katılmaya davet etmesi için iki kişi gönderdi. Biri Muhammed b. Ebubekir, diğeri Muhammed b. Cafer idi. Ancak onlar bu işi başaramadılar. Hz. Ali'nin Küfe valisi Ebu Musa el Eş'arî insanları durdurmuş, fitne zamanında savaşa girmemeleri için uyarmıştı. Onlara Rasulullah (sav)'den işittiği fitneye iştirakten sakındırıcı şeyleri nakletmişti.[2234] Bunun üzerine Hz. Ali Haşim b. Utbe b. Ebî Vakası gönderdi. Ebu Musa'nın Kûfe halkı üzerindeki tesiri sebebiyle onun da çalışmaları sonuçsuz kaldı.

3- Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin Zîkar Adlı Yerden Kûfe Halkını Kendisine Katılmaya Davet Etmesi[2235]

Hz. Ali ordusuyla birlikte Zîkar'a hareket etti ve orada karargâh kurdu. Medine'den çıkışı üzerinden yedi gün geçmişti. Yanında yaklaşık dokuz yüz kişi vardı.[2236] Bu defa Kûfe'ye Abdullah b. Abbas'ı gönderdi. Ona da müspet cevap vermediler. Onun ardından Ammar b. Yasir'i ve Hasan b. Ali'yi gönderdi. Ebu Musa el Eş'arî'yi de görevden aldı. Yerine Karada b. Ka'bı tayin etti.[2237] Kûfe halkının ikna edilmesinde Ka'ka'ın büyük rolü oldu. O onların arasında ayağa kalkmış ve şöyle demişti:

2230 Rebeze; Medinenin doğusunda 204 kilometre uzaklıkta bir yerdir.
2231 Ensâbü'l Eşraf 2/45; Hilafetü Ali 143
2232 Tarih-i Taberî 5/482
2233 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/245
2234 Tarih-i Taberî 5/514; Musannef, İbni Ebî Şeybe 12/15 İsnadı hasendir.
2235 Zîkar; Küfeye yakın bir yerdir. Mu'cemu'l Buldân 4/393
2236 Tarih-i Taberî 5/519-521
2237 Fethu'l Bârî 13/53; Et Tarihu's Sağîr 1/109

"Sizin iyiliğini isteyen biri olarak size nasihat ediyorum. Sizin doğruya yönelmeniz beni sevindirir. Size hak olan sözü söyleyeceğim. Söz şu; İnsanların işlerini düzenleyen, zalimi durduran ve mazluma yardım eden bir düzen gerekiyor. İşte Ali görevinin başında. Bu davet işinde size karşı gerçekten çok insaflı. O sadece ıslaha çağırıyor. Koşun, işin hakikatini işiten ve görenler olun."[2238] Hasan b. Ali'nin de orada büyük tesiri oldu. İnsanlar arasında kalktı ve şöyle dedi:

"Ey insanlar, emirinizin davetine icabet edin. Kardeşlerinize katılın. Zira bu iş için muhakkak birileri bulunacak. Allah'a and olsun ki akıl sahiplerinin idaresi hem dünyada hem de ahirette fayda verir. Binaenaleyh davetimize icabet edin ve başımıza gelen bu belaya karşı bize yardım edin."[2239] Kûfe halkından çok sayıda kişi bu davete içabet etti. Hz. Ammar ve Hz. Hasan ile birlikte Hz. Ali'nin yanına gittiler. Altı ila yedi bin kişi civarındaydılar. Daha sonra Basra halkından Abdülkaysoğullarına mensup iki bin kişi daha onlara iştirak etti. Diğer kabilelerden de iştirak edenler oldu. Savaş başlamadan önce Hz. Ali'nin ordusu takriben on iki bin kişi idi.[2240] Kûfeliler Hz. Ali'ye Zîkar'da katılınca Hz. Ali onlara bir konuşma yaptı. Şöyle dedi:

"Ey Kûfeliler, sizler acemlerin gücüne ve saltanatına sahip oldunuz, birliklerini dağıttınız. Sonunda onların mirası size kaldı. Mülkünüzde yardım gördünüz. İnsanlar düşmanlarını ele geçirdiler. Sizi Basralı kardeşlerimize karşı savaşmak üzere davet ettim. Dönerlerse bu bizim istediğimiz şey, eğer ısrar ederlerse onları rıfk ile tedavi etmeye çalışacağız, onlar haksız bir harekete girişmeden biz başlamayacağız. Allah'ın izniyle salah olanı fesada tercih edeceğiz. Kuvvet ve kudret ancak Allah'tandır."[2241]

4- Görüş Farlılığı Sevgiyi Men Etmez

Bu söz fitne anında da olsa sahabenin halini arz etmektedir. Onlar farklı görüşlere sahip olsalar da kardeşlerine karşı kalplerinde kin ve nefret taşımıyorlardı. İşte Kûfe'de meydana gelen bir olayı nakledelim:

Buhârî Ebu Vâil'den naklediyor:

Ebu Musa el Eş'arî, Ebu Mes'ûd ve Ukbe b. Amr el Ensarî Kûfelileri ikna etmek üzere Hz. Ali tarafından gönderilen Ammarm yanına gelince ona;

"Müslüman oluşundan bu yana bu işte aceleci davranman kadar kötü bir iş yaptığını görmedik" dediler. O da onlara;

"Ben de müslüman oluşunuzdan bu yana bu işte gevşek davranmanız kadar kötü bir iş yaptığınızı görmedim." dedi.

2238 Tarih-i Taberî 5/516
2239 A,g,e. 5/516
2240 Musannef, Abdurrezzak 5/456; Hilafetü Ali 146
2241 Tarih-i Taberî 5/519

Başka bir rivayete göre Ebu Mes'ûd kölesine;

"Ey köle, şu iki elbiseyi getir de birini Ebu Musaya, diğerini Ammar'a ver." dedi. Sonra da "Cumaya onlarla gidin." dedi.[2242] Ebu Mes'ûd ve Ammarın görüşleri tamamen farklı idi. Buna rağmen Ebu Mes'ûd cumaya onunla gelsin diye Ammar'a bir elbise hediye ediyor. Çünkü onun üzerinde sefer ve harp elbisesi bulunuyordu. Ebu Mes'ûd onun bu şekilde cumaya gitmesini uygun görmemişti. İşte bu tasarruf, görüş farklılığına rağmen ashabın birbirini nasıl sevdiğini ortaya koymaktadır. Ammar, Ebu Musanın geri durmasını çirkin görüyor, Ebu Musa da Ammarın bu durumda Hz. Ali'yi desteklemesini çirkin görüyordu. Her ikisinin de ikna olduğu bir delili var. Geri duran, fitne zamanı savaşa katılmayanlar hakkında varit olan hadisleri ve müslümana silah çekilmesiyle ilgili tehdit içeren hadisleri düşünerek geri durdu. Ammar da asilere ve ahdi bozanlara karşı savaş hususunda Hz. Ali ile aynı görüşü paylaşıyordu. Delilleri de *"Saldıranlara karşı savaşın."*[2243] Ayeti idi. Burada tehdit saldırgan taraf içindir. Burada her iki taraf da kardeşine karşı savaşmak istemiyor ve her iki taraf da kardeşine silah çekmemek için en ufak sebebe yapışıyordu.[2244]

5- Ne Yapılacağını Sorma

a- Rebeze'yi terk ederken Ebu Rufâe b. Râfi' b. Malik el Aclân el Ensarî Hz. Ali'ye;

"Ey Mü'minlerin Emiri, ne yapmak istiyorsun? Bizi nereye götürüyorsun?" diye sordu. Hz. Ali;

"Eğer kabul edip icabet ederlerse istediğimiz ve niyetimiz ıslahtır." dedi. Ebu Rufâe;

"Ya kabul etmezlerse?" diye sordu. Hz. Ali;

"Onları mazeretleriyle baş başa bırakırız, hak olanı veririz ve sabrederiz." dedi. Ebu Rufâe;

"Ya razı olmazlarsa?" diye sordu. Hz. Ali;

"Bize dokunmadıkları sürece onlara dokunmayız." dedi. Ebu Rufâe

"Ya dokunurlarsa?" diye sordu. Hz. Ali;

"Onlara karşı kendimizi koruruz." dedi. Bunun üzerine Ebu Rufâe

"Öyleyse tamam." dedi. Ebu Rufâe ard arda sorduğu bu sorulardan sonra tatmin oldu ve rahatladı. Sonra da şöyle dedi:

"Sen sözle beni razı kıldın, ben de seni fiille razı kılacağım."[2245]

b- Kûfeliler içlerinde A'ver b. Bunân el Munkırî olduğu halde Hz. Ali'ye soruyorlar.

2242 Buhârî, Fiten

2243 Hucurât 9

2244 El Medinetü'n Nebeviyye 2/304

2245 Tarih-i Taberî 5/510

Kûfeliler Zîkarda Hz. Ali'nin yanına geldiler ve Hz. Ali'nin oralara kadar geliş sebebini sordular. Soruyu A'ver b. Bunân el Munkırî sormuştu. Hz. Ali ona;

"Islah etmek ve düşmanlık ateşini söndürmek için. Umulur ki Allah bu ümmeti bizimle bir araya toplar da aramızda harp olmaz. Tabi eğer icabet ederlerse." dedi. A'ver;

"Ya icabet etmezlerse?" diye sordu. Hz. Ali;

"Bize dokunmadıkları sürece biz de onlara dokunmayız." dedi. A'ver;

"Ya bize dokunurlarsa?" diye sordu. Hz. Ali;

"Kendimizi müdafaa ederiz." dedi. A'ver;

"Bu hususta onların aleyhine olan gibi lehine olan da var mı?" diye sordu. Hz. Ali;

"Evet" dedi.[2246]

c- Ebu Selâme ed De'lânî Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'a;

"Eğer onlar Allah rızası için kan davasında bulunuyorlarsa bu onlar için delil olur mu?" diye sordu. Hz. Ali;

"Evet" dedi. Ebu Selâme;

"Peki suçluların cezasını geciktirmede senin için delil var mı?" diye sordu. Hz. Ali;

"Evet, eğer bir şeye sahip olunamıyorsa ondaki hüküm ihtiyata en elverişli olanı ve umuma en faydalı olanıdır." dedi. Ebu Selâme;

"Yarın onlarla karşı karşıya gelirsek bizim ve onların durumu nedir?" diye sordu. Hz. Ali;

"Bizden olsun onlardan olsun kalbi Allah için temiz olan her kim öldürülürse Allah onu cennete sokar." dedi.[2247]

d- Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talibin dostu Malik ona;

"Onlarla karşılaştığında ne yapacaksın?" diye sordu. Hz. Ali;

"Islahın bu işten el çekmek olduğunu biz de biliyoruz, onlar da biliyorlar. Eğer bize biat ederlerse ne âlâ, değilse savaşmaktan başka çare yok. O zaman da tedavisi imkansız yaralar açılacaktır." dedi. Malik;

"Eğer savaşırsak öldürdüklerimizin durumu ne olacak?" diye sordu. Hz. Ali;

"Allah azze ve cellenin faydalandırmak istediği kişiler için bu bir kurtuluş olur." dedi.[2248]

Mü'minlerin Emirinin hedefi ıslah ve fitnenin söndürülmesiydi. Onun tedbirleri arasında savaş yoktu. Çünkü böyle bir şey vuku bulursa bu tedavisi

---

2246 A.g.e. 5/529; El Bidâye Ve'n Nihâye 7/250

2247 A.g.e. 7/250

2248 Tarih-i Taberî 5/52; El İnsaf 406

imkansız yaralar açacaktı. Her iki taraftan da öldürülenler niyetlerine göre ecir alacaklardı. İster mü'minlerin Emiriyle birlikte savaşsın, ister onun karşısında savaşsın. Bu iş için harekete geçenler hususunda mü'minlerin Emirinin görüşü bu idi. Her iki taraf da ıslahı ve fitnenin sona erdirilmesini istiyordu. İçtihat ediyorlardı. Alacakları ecir niyetleri ve kalplerinin safiyeti oranında olacaktı.[2249]

Sulh Çalışmaları

Hz. Ali Basra'ya hareket etmeden önce Zîkar denilen yerde günlerce kaldı. Maksadı bu fitneyi barış yoluyla bitirmek ve Müslümanları savaşın kötülüklerinden korumaktı. Hz. Talha ve Hz. Zübeyr cihetinde de durum bu merkezdeydi. Sahabeden ve tabiinin ileri gelenlerinden çok sayıda kişi de barış için canla başla çalışmıştı. Onlardan bir kısmını arz edelim:

1- İmrân b. Husayn (ra): İmrân b. Husayn (ra) insanlara her iki guruba da katılmamaları yönünde haberler gönderiyordu. Hz. Zübeyr'e iltihak etmiş olan Adiyoğullarına –ki onlar kalabalık bir guruptu- bir adam göndermişti. Adam onların mescidinde onlara hitap etti,şöyle dedi;

"Beni size Rasulullah (sav)'in ashabından İmrân b. Husayn gönderdi. Size nasihat ediyor ve kendisinden başka ilah olmayan Allah adına yemin ederek şöyle diyor; Dağ başında keçi güden bir uzvu eksik Habeşli olmam benim için bu iki guruptan birine –isabet etse de etmese de- ok atmaktan daha sevimlidir. Anam babam size feda olsun, bu işe girmeyin." Bunun üzerine oradakiler

"Bu işi bitirdik. Allah'a and olsun ki Rasulullah (sav)'in ağırlığını asla hiçbir şeye değiştirmeyiz." dediler.[2250]

2- Ka'b b. Sûr: Ka'b tabiinin büyüklerindendir. Bütün gayretini barış yolunda sarf etti. Bu uğurda takatinin üzerinde işlere girişti. Bir çok kişinin başaramayacağı roller üstlendi. İstenmeyen hadiseler zuhur edinceye kadar barış çalışmalarına devam etti. Sonunda kendini bu uğurda feda etti. İki saf arasında durmuştu, insanları Allah'ın kitabına ve silah bırakmaya davet ediyordu. Ortalık karışınca o da ölüler arasındaki yerini aldı.[2251]

3- Ka'ka' b. Amr et Temîmî: Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Ka'ka' b. Amr et Temîmî'yi barış görüşmelerini yapması için Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'e yolladı. Ona;

"O ikisiyle görüş, onları barışa ve cemaate katılmaya davet et. Onlara ihtilaf ve ayrılığın büyüklüğünü zikret." dedi. Ka'ka' Basra'ya gidince önce Hz. Aişe'nin huzuruna çıktı. Ona;

"Anneciğim, seni Basra'ya getiren sebep nedir?" diye sordu. Hz. Aişe;

2249 El İnsaf 406
2250 Tabakât, İbni Sa'd 4/87; Hilafetü Ali, Abdülhamid 148
2251 A,g,e. 7/92; A,g,e. 149

"Oğlum, insanların ıslahı için geldim." dedi. Bunun üzerine Ka'ka' Hz. Aişe'den Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'in de oraya gelmesini talep etti. Aralarında geçen konuşmalara Hz. Aişe'nin de şahit olmasını istiyordu.

Ka'ka'ın Hz. Talha ve Hz. Zübeyr İle Konuşması

Hz. Talha ve Hz. Zübeyr gelince Ka'ka' onlara da Basra'ya geliş sebeplerini sordu. Onlar da Hz. Aişe'nin dediği gibi "İnsanların ıslahı için geldik" dediler. Bunun üzerine Ka'ka';

"Söyleyin bana bu ıslah nasıl olacak? Allah'a and olsun ki bu bizim bildiğimiz bir şeyse buna biz de iştirak ederiz. Ama bildiğimiz bir şey değilse size iştirak edemeyiz." dedi. Hz. Talha ve Hz. Zübeyr;

"Osman'ın katillerinin cezalandırılmasını istiyoruz. Eğer onlara kısas tatbik edilmezse bu, Kur'an ve ahkamının terki demektir. Onlara kısasın tatbiki de Kur'an'm ihyası demektir." dediler. Ka'ka';

"Basrada Hz. Osman'ın katillerinden altı yüz kişi vardı. Onların tamamını öldürdünüz. Ancak biri kaldı. O da Hurkus b. Züheyr es Sa'dî. Sizden kaçıp kavmi Sa'doğullarına sığındı. Onu onlardan alıp öldürmek isterseniz kavmi buna mani olacak ve altı bin kişi bir bütün halinde sizin karşınızda duracak. Şayet onu bırakıp öldürmezseniz dediğinizin zıddını yapmış ve Ali'nin düştüğü duruma düşmüş olacaksınız. Hurkus sebebiyle Sa'doğullarına karşı savaş açsanız size galip gelirler ve sizi hezimete uğratırlar. O zaman da onlar hem daha çok güçlenirler ve hem de daha tehlikeli olurlar. Hurkus'u istemek suretiyle Rebîa ve Mudar kabilelerini de kızdırdınız. Size karşı Sa'doğullarına yardım için bir araya geldiler. İşte Ali'nin ordusu içinde Osman'ın katillerinin mevcudiyetinin sebebi de bu." dedi.

Ka'ka'a Göre Çözüm; Önce Teenni ve Sükunet, Sonra Kısas

Mü'minlerin anası Hz. Aişe ve oradakiler Ka'ka'm bu konuşmasından oldukça etkilendiler. Hz. Aişe;

"Sen ne diyorsun ey Ka'ka'?" diye sordu. Ka'ka';

"Bu işin çaresi sükunet ve Osman'ın katillerinin cezalandırılmasında teenni yolunu tutmaktır. İhtilaf biter, ümmet Osman'ın katilleri meselesini halifeye bırakırsa, siz de bu hususta onunla ittifak içinde olursanız bu hayır alameti, rahmet müjdesi ve Osman'ın intikamının alınmasında güç kuvvet demektir. Eğer kaçınırsanız, savaş hususunda ısrar ederseniz bu da şer alameti ve mülkün gidişi demektir. Dolayısıyla afiyeti tercih edin ki ona nail olasınız. Daha önce olduğu gibi hayır anahtarları olun, bizi belaya sevk etmeyin. Eğer bu işe teşebbüs ederseniz Allah sizi de bizi de mahveder. Allah'a and olsun ki diyece-

ğim şey bu ve sizi buna davet ediyorum. Ben bu işin devam edip gitmesinden ve ümmetin başına ard arda büyük felaketler gelmesinden korkuyorum. Bu da ne birinin diğerini öldürmesi gibi, ne bir gurubun bir adamı öldürmesi gibi, ne de bir kabilenin diğer bir kabileyle savaşması gibi olur." dedi. Ka'ka'ın ikna edici, doğru ve samimi sözleri onları ikna etmişti. Barış çağrısına icabet ettiler ve;

"İyi iş yaptın, doğru söyledin. Eğer Ali senin bu görüşün üzere gelirse Allah'ın izniyle bu iş salaha erer." dediler. Ka'ka' Zîkara, Hz. Ali'nin yanına döndü. Kendisine verilen görevi başarıyla tamamlamıştı. Bu, Hz. Ali'nin çok hoşuna gitti. Barış yapılmak üzereydi. Ne var ki bu, bazılarının hoşuna gitti, bazılarının hoşuna gitmedi.[2252]

İki Taraf Arasında İttifak Müjdeleri

Ka'ka' geri döndüğünde hadiseyi olduğu gibi Hz. Ali'ye anlattı. Bunun üzerine Hz. Ali, Hz. Aişe ve taraftarlarına iki elçi gönderdi[2253] ve onlar vasıtasıyla Ka'ka' b. Amr'ın söylediklerinin arkasında olduğunu beyan etti. Elçiler geri döndüklerinde "Ka'ka'a söylediğimiz söz üzerindeyiz., gel görüşelim." Haberini getirdiler. Hz. Ali de harekete geçti ve onların karşısında konakladı. Aynı kabilelerin adamları birbirlerinin yanına geldiler. Mudar kabilesinin mensupları Mudar mensuplarının yanına, Rebîa kabilesinin mensupları Rebîa kabilesinin mensuplarının yanına, Yemenliler Yemenlilerin yanına gelmişti. Barış olacağından kimsenin şüphesi yoktu. Birbirlerinin yanına gidiyorlar, barıştan söz ediyorlardı.[2254] Mü'minlerin Emiri Hz. Ali Basra'ya hareket edeceği zaman tehlikeli kararını açıkladı;

"Yarın yola çıkıyorum, siz de çıkıyorsunuz. Ancak Osman'ın öldürülmesi işine ufak bir yardımla da olsa katkıda bulunan hiç kimse bu yolculuğa katılmasın." dedi.[2255]

Harbin Patlak Vermesi

1- Harbin Çıkışında Sebeiyye Taifesinin Rolü

Hz. Ali'nin askeri içinde Hz. Osman'ın katillerinden olanlar vardı. Kimse onları tanımıyordu. Kendilerini iyi gizlemişlerdi. Aleyhlerine herhangi bir delil de yoktu. Kalbinde nifak olanların izharı mümkün olmuyordu.[2256] Abdullah b. Sebe'nin etbaı kısastan kurtulmak için fitne ateşini körüklemeye devam etti-

---

2252 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/739; Tarih-i Taberî 5/521
2253 Tarih-i Taberî 5/525
2254 A,g,e. 5/539
2255 Tarih-i Taberî 5/525
2256 Tarih-i Taberî 5/526

ler.[2257] Her iki taraf da yerini almıştı. Herkes durumdan memnundu. Hz. Ali, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr görüştüler. İhtilaf edilen hususları müzakere ettiler. Barıştan başka yol yoktu. Durum açık ve netti. Bu minval üzere birbirlerinden ayrıldılar. Hz. Ali kendi karargahına, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr de kendi karargahlarına gittiler. Her iki taraf da kendi komutanlarını bilgilendirdi. Taraflar barış ve huzura ermenin sevinciyle gecelediler. Barıştan kimsenin şüphesi yoktu. İç içe, karşı karşıya duruyorlardı. Barıştan başka niyet ve söz yoktu. Fitne ateşini tutuşturanlar kötü bir gece geçiriyorlardı. Zira helake doğru sürükleniyorlardı. Geceyi istişare ederek geçirdiler. Bazıları;

"Talha ve Zübeyr'in durumunu biliyorduk, ancak bu güne kadar Ali'nin durumunu bilmiyorduk. "Osman'ın öldürülmesine az da olsa yardım edenler yarın bizden ayrılsın, bizimle gelmesin" demesi onun da bize bakışını ortaya koydu. Onun da bize bakışını ortaya koydu. İnsanların da bize bakışı -vallahi- aynı. Barış olursa bu bizim ölümümüz demektir." dediler.[2258] İbnu's Sevda Abdullah b. Sebe onların yol göstericisiydi, şöyle dedi;

"Arkadaşlar, sizin izzetiniz insanların birbirine girmesindedir. Dolayısıyla bunu yapmalısınız. Yarın insanlar karşı karşıya geldiğinde savaşı başlatın. Onlara düşünme fırsatı vermeyin. Yanında bulunduğunuz kişiler sakınamasınlar. Allah Ali'ye de, Talha'ya da, Zübeyr'e de diğerlerine de meşguliyet verir. Bu arada kendi görüşlerinizi onlara söyleyin, ancak dikkat edin insanlar kim olduğunuzu anlamasınlar."[2259] Gizlice savaş çıkarmak üzere karar aldılar. Sabahın alaca karanlığında kimse anlamadan insanlara saldırdılar. Mudarlılar Mudarlılara, Rebîalılar Rebîalılara, Yemenliler Yemenlilere saldırdı. Her iki taraf da karşı tarafa karşı harekete geçti. Hz. Zübeyr ve Hz. Talha sağ ve sol cenaha -neler oluyor diye- adamlar gönderdiler. Sağ cenahta Abdurrahman b. el Hâris b. Hişam komutasında Rebia kabilesi vardı. Sol cenaha da Abdurrahman b. Attâb b. Esîd komuta ediyordu. Onlar da merkezdeydiler.

"Kûfeliler gece vakti bize saldırdı." dediler. Bunun üzerine Hz. Talha ve Hz. Zübeyr;

"Demek ki Ali kan akıtmadan ve haramı çiğnemeden bu işe bir son vermeyecek ve bize muvafakat etmeyecek." dediler. Sonra da Basra halkına döndüler. Basralılar kendilerine saldıranları geri püskürtmüştü. Bu arada Hz. Ali ve Kûfeliler de bir ses işittiler. Sebeiyye taifesi kendi isteklerini haber versin diye Hz. Ali'nin yakınlarına birini yerleştirmişlerdi. Hz. Ali;

"Ne oluyor?" dediğinde o adam;

"Onlardan bazıları bize saldırdı, onları geri püskürttük." dedi.

Bunun üzerine Hz. Ali sağ cenah komutanını sağ cenaha, sol cenah komu-

---

2257 A,g,e. 5/527; Tahkîku Mevâkıfi's Sahabe 2/120
2258 Tarih-i Taberî 5/526
2259 A,g,e. 5/527

tanını sol cenaha gönderdi. Sebeiyye taifesi entrikaya devam ediyordu.[2260] Böyle bir başlangıca rağmen her iki taraf da soğukkanlı davrandı ve işin hakikatini öğreninceye kadar beklemeye karar verdi. Hz Ali ve yanındakiler karşı tarafa saldırmama fikrindeydiler. Zaten onlar ne kaçanı takip ediyorlar, ne de yaralıyı öldürüyorlardı. Ama Sebeiyye taifesi boş durmuyordu.[2261] Karşı tarafta Hz. Talha binit üzerinde nida ediyordu. Etrafında insanlar vardı onlara;

"Ey insanlar, dinliyor musunuz?" diyordu. Ancak dinleyen yoktu. Onlara;

"Öf, öf, ateşten yatak için, tamahın daimî şerri için öf" diyordu.[2262] Ateşten yatak ve tamahın daimî şerri Sebeiyye taifesinden başkası için olur mu? Zira son ana kadar barış müzakereleri en iyi şekilde yürütülmüştü. Bu rivayetlere baktığımızda Sebeiyye taifesinin savaşın çıkmasındaki etkin rolünü ve Ashabı Kiramın ıslaha ve birlik ve beraberliğe dönük çalışmasını şüphe kabul etmez bir şekilde görmekteyiz. Delillerin gösterdiği ve kanaatlerin üzerinde yoğunlaştığı gerçek budur.[2263] Cemel harbine dair bilgileri vermeden önce Sebeiyye taifesinin bu harpteki etkisine işaret etmek istiyoruz. Alimlerin neredeyse tamamı bu etkileri ifade etmiş ve bu taifeyi her biri başka isimlerle ifade etmiştir. Kimileri bozguncular, kimileri iki tarafın serserileri, kimileri Osman'ın katilleri, kimileri sefihler, kimileri ayak takımı derken, kimileri de açıkça Sebeiyye taifesi demiştir.[2264] Bu hususta bazı deliller arz edelim;

a- Ömer b. Şebbe'nin "Ahbâru'l Basra" adlı esrinde şöyle geçmektedir. "Osman'ın katilleri iki tarafın kendilerine karşı birleşmesinden korktular. Bu sebeple harbi başlattılar ve olanlar oldu."[2265]

b- İmam Tahavî şöyle diyor:

"Cemel harbi ne Hz. Ali'nin ne de Talha'nın ihtiyarıyla vuku buldu. Onların ihtiyarı olmadan bozguncular onu başlattılar."[2266]

c- Bakıllânî şöyle diyor:

"İki taraf kendi rızalarıyla anlaştılar ve kendi bölgelerine çekildiler. Hz. Osman'ın katilleri işin kendi aleyhlerine döndüğünü görüp korktular. Bir araya gelip istişare ettiler ve fikir ayrılığına düştüler. Ancak daha sonra şöyle bir karar aldılar. Her iki taraf içinde birer gurup olarak bulunulacak. Gece vakti savaş başlatılacak. Karışıklık çıkarılacak ve Ali tarafındaki grup;

"Talha ve Zübeyr ihanet etti" diye bağıracak, Talha ve Zübeyr'in tarafındaki grup da;

"Ali ihanet etti" diye bağıracak.

2260 A,g,e. 5/541
2261 A,g,e. 5/541
2262 Tarih-i Halife 182
2263 Abdullah b. Sebe Ve Eseruhu 192,193
2264 A,g,e. 194
2265 Fethu'l Bârî13/56
2266 Şerhu'l Akîdeti't Tahaviyye 546

Planlarını istedikleri gibi yürüttüler. Harp patlak verdi. Her iki taraf da kendini müdafaa için savaştı. Her iki tarafın niyeti de doğruydu. Her iki taraf da Allah rızası için harekete geçmişti. Dolayısıyla her iki taraf da Allahu Teala'dan ecrini alacaktır. Zira tarafların kendilerini müdafaa etmekten başka çaresi yoktu. Doğru olan görüş budur. Biz de buna meylediyoruz ve bunu söylüyoruz.[2267]

d- Kadı Abdülcebbar alimlerin görüşlerini naklediyor:

"Ali, Zübeyr, Talha ve Ayşe –radıyallahu anhum- barış yaptılar, harbi bıraktılar. Ordu içindeki Osman'ın düşmanları bunu çirkin gördü. Hep birlikte kendi üzerlerine gelmelerinden korktular. Malum planı uyguladılar ve bu plan tuttu. [2268]

e- Kadı Ebubekir b. el Arabî şöyle diyor:

Ali Basra'ya gitti. Taraflar birbirini görmek üzere yakın yakına geldiler. Ancak heva ehli onları rahat bırakmadı. Kan akıttılar, harp başladı. Ayak takımı olanlar diğerlerini ardından sürükledi. Bunu kolayca başardılar. Gizliliğe de riayet ettiler. Bir kişi bile yaptığı işi gizleyebilirken binleri bulan kişiler bunu nasıl yapmasın?[2269]

f- İbni Hazm şöyle diyor:

Bunun delili de şu; Onlar birbirileriyle savaşmayacaklarına dair ittifak etmişlerdi. Akşam olunca Hz. Osman'ın katilleri işin kendi aleyhlerine döndüğünü gördüler. Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'in askerlerine saldırdılar. Onlara kılıç çektiler. Onlar da kendilerini müdafaa ederek kendilerine saldıranlara saldırdılar. Hz. Ali'nin -hiçbir şeyden habersiz- askeri de kendini müdafaa için harekete geçti. Her iki taraf da savaşı diğer tarafın başlattığına inanıyordu. İşler birbirine karışmıştı. Kimsenin kendini müdafaadan başka yaptığı bir şey yoktu. Hz. Osman'ın katilleri harbi tutuşturmak için habire gayret sarf ediyorlardı. Her iki tarafın niyetleri düzgündü. Her iki taraf da kendini müdafaa ediyordu. Daha sonra Hz. Zübeyr harp alanını bırakıp gitti, Hz. Talha'ya da nereden geldiği bilinmeyen bir ok isabet etti. Ayağından yaralandı. Uhud günü de Rasulullah (sav)i müdafaa ederken yaralanmıştı. Geri döndü ve çok geçmeden vefat etti. Hz. Zübeyr de harp alanını terk ettikten sonra –Basra'ya bir günden daha az bir mesafede olan – Sibâ vadisinde öldürüldü. Hadisenin tamamı bu idi.[2270]

g- Zehebî şöyle diyor:

"Cemel vakası her iki taraftaki sefih kişiler yüzünden meydana geldi."[2271]

Yine şöyle diyor:

2267 Et Temhîd 233
2268 Tesbîtü Delâili'n Nübüvve, Hemedânî 299
2269 El Avâsım Mine'l Kavâsım 156,157
2270 El Fasl 4/157,158
2271 El İber 1/37; Abdullah b. Sebe, Avde 195

"İki taraf anlaşmıştı. Ne Hz. Ali, ne de Hz. Talha savaş taraftarı değildi. Bilakis birleşme kararı almışlardı. Ancak iki tarafın ayak takımı karşı tarafa ok attılar ve harp patlak verdi.[2272]

"Düvelü'l İslam" adlı kitapta şöyle diyor: "Savaş tohumlarını ayak takımı kişiler attı. Ve iş Hz. Ali'nin, Hz. Talha'nın ve Hz. Zübeyr'in hakimiyetinden çıktı."[2273]

h- Dr. Süleyman el Avde şöyle diyor:

Bundan sonra bize şöyle demek gerekir. Cemel vakasında Sebeiyye taifesinin rolünü açıkça ifade eden, genellemeyi ortadan kaldıran ve alimlerin nakillerinde farklı isimlerle zikredilen taifeyi belirleyen Taberî'nin rivayetini almaya mani olan nedir ki? Hatta bu serseri ayak takımı güruhun İbni Sebe ve taraftarlarıyla birebir ilişkisi olmasaydı ya da onlar gibi bir hedefleri olmasa bile çıkardıkları karmaşanın İbni Sebe ve taraftarları tarafından planlandığını söylemeye ne mani var? Biz, çıkan çatışmaların ve ayaklanmaların çoğu zaman başka bozguncular tarafından planlandığını bilmiyor muyuz?[2274]

Yine fitne ve fitne ortamının bu tip hadiselerin çıkmasındaki payı unutulmamalı. Şüphesiz ki fitneyi yaşayan kişiler diğerlerinin gördüklerini göremeyebilirler. Diğerleri olayları onlardan daha net görebilir. Gözleri kör etme hususunda fitne başlı başına yeter. Kişiyi düşünmekten de görmekten de alıkor.[2275] Çok uzaklara gitmeye gerek yok. İşte Ahnef b. Kays -ki o, Cemel hadisesini yaşayanlardan biridir- Hz. Ali'ye yardım etmek üzere yola çıkmıştı. Yolda Ebu Bekre ile karşılaştı[2276] Ebu Bekre;

"Ey Ahnef, geri dön. Zira ben Rasulullah (sav)'in "İki müslüman kılıçlarıyla karşı karşıya geldiklerinde öldüren de öldürülende cehennemdedir." buyurduğunu işittim. Ben (ya da başkaları);

"Ya Rasulallah öldürenin durumunu anladık, ya öldürülen niçin cehenneme giriyor?" diye sordum. Rasulullah (sav);

"O da arkadaşını öldürmek istiyordu." buyurdu.[2277]

Hz. Ali ve taraftarları hak yoldaydı. Onunla birlikte savaşıp öldürülen şehitti. Ve onun için iki ecir vardı. Ebu Bekre (ra) hadisi şöyleniş maksadının dışında bir yerde kullandı. Çünkü Hz. Ali devlet reisiydi. Ve Kendisine karşı sa-

---

2272 Tarihu'l İslam 1/15; Abdullah b. Sebe 195

2273 A,g,e. 1/15

2274 Abdullah b. Sebe 195

2275 A,g,e. 196

2276 Ebu Bekre; Nefi' B. Hâris b. Kelde es Sakafîdir. İmam Ahmed ve çokları böyle demiştir. Nefi' b. Mesrûh olduğunu söyleyenler de olmuş. İbni Sa'd da aynı şeyi söylemiştir. "Adı Mesrûhtur" Diyenler de oldu. İbni İshak da onlardandır. İsmi her ne olursa olsun o, Ebu Bekre künyesiyle meşhurdur. Sahabenin faziletlilerindendir. Taiflidir. Cemel ve Sıffîn savaşlarına katılmamıştır. Hicrî 52 yılında Basrada vefat etmiştir.

2277 Müslim, Fiten 2213

vaşanlarla savaşıyordu. Bu rivayetten anlıyoruz ki Hz. Ali yaptığı savaşlar sebebiyle bu gibi çok sayıda farklı yorumlarla karşılaştı. Hatta buna göre isabetli olmayan bu yorumların isabetli olan yorumlardan daha tesirli olduğunu da söyleyebiliriz.[2278] İşte Ahnef b. Kays örneği ortada. Hz. Ali'ye katılmak üzere yola çıkmıştı. Ama geri döndü ve Cemel harbine katılmadı.[2279] Biraz daha yaklaşalım. Savaşta ana taraf olanlardan Hz.Zübeyr'i dinleyelim İşin aslını bize haber veriyor ve;

"Kendisinden bahsettiğimiz fitne işte bu" diyor. Bunun üzerine azatlısı ona;

"Hem fitne olduğunu söylüyorsun, hem de savaşıyorsun? (bu nasıl şey?)" dedi. O da ona;

"Yazıklar olsun sana! Biz (işin hakikatini) gördüğümüz de olur, görmediğimiz de. Bu işin dışında başıma gelen hiçbir şey yok ki ondaki durumumu bilmiş olmayayım. Bu işte ileri mi, geri mi gideceğimi bilemiyorum." dedi.[2280] Hz. Talha da buna işaret ediyor ve şöyle diyordu;

"Başkalarına karşı tek bir yumruk gibiydik. Şimdi ise birbirimize karşı iki demir dağ gibiyiz."[2281] Hz. Ali'nin yanında olanlardan Ammar b. Yasir de küfede bunu teyit ediyor ve şöyle diyordu.

"Aişe peygamberinizin dünya ve ahiret hanımıdır. Ancak o imtihanın bir parçasıdır."[2282]

2- Cemel Savaşında İlk Merhale

Sebeiyye taifesi savaşın çıkışı ve iki tarafın birbirine girmesi için gayretlerini artırdılar. Her iki tarafı da birbirlerine karşı kışkırttılar. İki taraf arsasında şiddetli çatışmalar oldu. Bu savaşa Cemel savaşı denilmesinin sebebi şu idi: Mü'minlerin annesi Hz. Aişe savaşın ikinci merhalesinde Basra ordusunun ortasındaydı ve bir deve üzerindeydi. Bu deveyi Yâlâ b. Ümeyye Yemenden satın alıp Mekke'ye getirmiş, orada onu Hz. Aişe'ye hediye etmiş, o da ona binerek Mekke'den Basra'ya gelmiş, sonra da onun üzerinde olduğu halde bu savaşa katılmıştı. Cumade's Saniyenin on altıncı günü idi ve günlerden de Cumaydı. Savaş Basra yakınlarında Dâbûka denilen yerde vuku buldu. Savaşın başlamasına Hz. Ali çok üzüldü ve;

"Ey insanlar, savaştan el çekin." diye nida etti. Ama onun nidasını kimseler işitmedi. Herkes savaşmakla meşguldü.[2283]

2278 El Esas Fi's Sünne 4/1711
2279 Sahih-i Müslim, Şerh-i Nevevî 10/18
2280 Tarih-i Taberî 5/506
2281 A,g,e. 5/506
2282 A,g,e. 5/516
2283 A,g,e. 5/541

Cemel harbi iki merhaleden oluşmuştu. Birinci merhalede Basra ordusuna Hz. Talha ve Hz. Zübeyr komuta ediyordu. Savaş sabahtan itibaren öğleden az önceye kadar devam etti.[2284] Hz. Ali de, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr de askerlerine;

"Kaçanı ve yaralıyı öldürmeyin. Savaş alanından kaçanı takip etmeyin" diyorlardı.[2285] Hz. Zübeyr, oğlu Abdullah'a borcunu ödemesi için vasiyet etti.

"Bu gün haklı da haksız da ölecek Bu gün mazlum olarak öldürüleceğimi sanıyorum. En büyük düşüncem de borçlarım." dedi. Bu arada Hz. Zübeyr'e bir adam geldi. Hz. Ali'yi öldürmek istediğini söyledi. Ona aniden saldıracağını söyledi. Ancak Hz. Zübeyr bunu kabul etmedi.

"Hayır. Mü'min mü'mine ani saldırışlar yapmaz." dedi.[2286] Hz. Zübeyr'in hedefi Hz. Ali'yi ya da Hz. Osman'ın kanına karışmamış kişileri öldürmek değildi.

Mü'minlerin Emiri Hz. Ali, Hz. Zübeyr'i tekrar davet etti ve onunla en güzel şekilde konuştu. Denildi ki ona Rasulullah (sav)'in ona söylediği;

"Sen onunla (Ali ile) haksız olarak savaşacaksın."[2287] Hadisini hatırlattı. Bu hadisin sahih bir isnadı yoktur.[2288] Bazı rivayetler Hz. Zübeyr'in savaşı bırakıp gitme sebebi olarak Hz. Ammar b. Yasir'in karşı tarafta olmasını göstermektedirler. Zira o Rasulullah (sav)'in meşhur;

"Ammar'ı asi bir topluluk öldürecek."[2289] hadisini duymuştu.[2290] Bazı rivayetler hasıl olan fitne içindeki durumundan şüphe etmesini göstermektedirler.[2291] Bazı rivayetler de İbni Abbas'ın sözünün onu bu işten vaz geçirdiğini göstermektedir. İbni Abbas ona Hz. Ali ile aşırı yakınlığını göstermek üzere;

"Kılıcınla Ali b. Ebî Talib b. Abdülmuttalib ile savaşıyorsun, Safiyye binti Abdülmuttalib'e ne cevap vereceksin?" demişti.[2292] Hz. Zübeyr savaş alanını terk ettikten sonra İbni Cürmüz ile karşılaştı. Ve ibni Cürmüz onu öldürdü.[2293] İnşaallah bunu ileride daha geniş şekilde anlatacağız.

Hz. Zübeyr hedefini çok iyi biliyordu. O da ıslahtı. Islahın yerini silahların aldığını görünce yaptığı işten döndü ve savaşı bıraktı. Abdullah b. Abbas'ın;

"Kılıcınla Ali b. Ebî Talib b. Abdulmuttalib ile savaşıyorsun." sözünde gizli bir mana var. O da "Sen Ali ile savaşmaya mı geldin, yoksa ıslah etmeye ve müslümanların birlik beraberliğini sağlamaya mı geldin?" sözüdür.[2294]

2284 A,g,e. 5/541-543
2285
2286 Müsned-i Ahmed 3/19 isnadı sahihtir.
2287 İstişhâdu Osman 201
2288 El Medinetü'n Nebeviyye 2/324; El Metâlibu'l Aliyye 4468
2289 Müsned-i Ahmed 1/47-49 İsnadı sahihtir.
2290 Hilafetü Ali 154
2291 A,g,e. 154; Tarih-i Taberî 5/506
2292 Tabakât 3/110 İsnadı sahihtir.; Hilafetü Ali 155
2293 A,g,e. 3/110; Tarih-i Halife 186
2294 El Medinetü'n Nebeviyye 2/248

Bu sözün söylenmesinin akabinde Hz. Zübeyr savaş alanını terk etmiş, çekip gitmiştir. Hz. Zübeyr'in savaş alanını terk etmesinde birkaç sebep iç içe olabilir. Basra ordusunun ikinci komutanı Hz. Talha b. Ubeydullah ise savaşın başında isabet almıştı. Kimin attığı belli olmayan bir ok ona isabet etmiş ve kanı boşalmaya başlamıştı. Ona;

"Ey Muhammed'in babası, isabet aldın, git evlerden birinde tedavi ol." dediler. O da oğluna;

"Beni götür, uygun bir yer bul" dedi. O da onu Basra'ya götürdü ve bir evde tedavi etmeye başladı. Ancak kan akmaya devam etti ve Hz. Talha o evde vefat etti. Sonra da Basra'ya defnedildi.[2295] Hz. Zübeyr ve Hz. Talha'nın insanları savaşa teşvik ettiğini ve hezimeti görünce de Hz. Zübeyr'in savaştan kaçtığını söyleyen rivayet sahih değildir.[2296] Bu haber sahabenin adaleti hakkında sabit olan rivayetlere ters düşmektedir. Sahih rivayetler Cemel ashabının ıslah maksadıyla yola çıktıklarını bildirmektedir. Sadece ıslah maksadıyla. Hz. Zübeyr son ana kadar bu durumunu muhafaza etti. Hakim, Ebu Harb b. Ebu'l Esved ed Düelî yoluyla şu haberi nakletmektedir:

"Zübeyr insanların ıslahı için uğraştı. Ancak savaş başladı ve insanlar birbirlerine düştü. Zübeyr de savaş alanını terk edip gitti."[2297] Hz. Talha da kan akıtmak için değil, ıslah için gelmişti. Ahnef b. Kays'm açıkça ifade ettiği gibi onun öldürülmesi de savaşın ilk anlarında oldu.[2298]

Hz. Zübeyr savaş alanını terk ediyor, Hz. Talha da vefat ediyor. Her iki taraftan da öldürülenler ve yaralananlar var. Cemel harbinin birinci merhalesi bu şekilde sona eriyor. Galibiyet Hz. Ali'nin ordusunda. Hz. Ali savaş alanını geziyor, içi yanıyor ve hüzünleniyor. Hz. Hasan'a yöneliyor ve ona sarılıyor, sonra da ağlamaya başlıyor;

"Oğlum, keşke baban yirmi yıl önce ölseydi." diyor. Hz. Hasan;

"Babacığım seni bundan sakındırmıştım. " diyor. Hz. Ali;

"İşin bu noktaya geleceğini zannetmemiştim. Bundan sonra hayatın tadı mı olur. Bundan sonra ne hayır umulur?" diyor.[2299]

3- İkinci Merhale

Savaş hakkında bilgiler Hz. Aişe'ye ulaştırıldı. Devesinin üzerindeydi. Ezdî kabilesi mensupları onu korumaya almışlardı. Hz. Aişe, Ka'b b. Sür'a mushafı verdi ve onunla insanları savaşı kesmeye davet etti. Hz. Aişe'nin manevi konumu sebebiyle savaş kesilebilirdi. Yanıp tutuşan harp ateşi onun manevi

---

2295 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/253
2296 Tarih-i Taberî 5/540
2297 El Müstedrek 3/366; İstişhadu Osman 200
2298 Tarih-i Halife 185; A,g,e. 202
2299 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/521

konumu sebebiyle sönebilirdi.[2300] Ka'b b. Sûr mushafı aldı ve Basra ordusunun önünde ilerledi. Hz. Ali'nin ordusuna doğru nida etti;

"Ey millet, ben Basra kadısı Ka'b b. Sûr'um. Sizi Allah'ın kitabına, içindekilerle amel etmeye ve onun yasaklarına göre barış yapmaya davet ediyorum." dedi. Hz. Ali'nin ordusunda olup da ön saflarda bulunan sebeiler Ka'b'ın bu gayretinin başarıya ulaşmasından korktular ve hep birlikte ona ok atmaya başladılar. O da elinde mushaf olduğu halde Hakkın rahmetine kavuştu.[2301] Sebeilerin okları Hz. Aişe'nin devesine ve hevdecine de isabet ediyor. Hz. Aişe de;

"Oğullarım, Allah'tan korkun, Allah'tan korkun. Allah'ı ve hesap gününü hatırlayın ve savaş yapmaktan el çekin" diyordu.

Ancak Sebeiler onun davetine icabet etmiyorlar, Basra ordusuna saldırıyorlardı. Hz. Ali gerilerdeydi. O da savaştan el çekilmesini ve Basralılara hücum edilmemesini emrediyordu. Ancak ordunun ön saflarında bulunan Sebeiler ona icabet etmiyordu. Hücum etmeye, saldırmaya ve savaşmaya devam ediyorlardı. Hz. Aişe davete icabet edilmediğini ve Ka'b b. Sûr'un öldürüldüğünü görünce;

"Ey insanlar, Osman'ın katillerine ve taraftarlarına lanet edin." demeye başladı. Kendisi de Hz. Osman'ın katillerine ve taraftarlarına lanet ediyordu. Hz. Ali Basra ordusunun yüksek sesle lanet okuduğunu işitince;

"Bu da ne?" diye sordu. Adamları;

"Hz. Aişe Osman'ın katillerine lanet ediyor. İnsanlar da onunla birlikte lanet ediyorlar." dediler. Bunun üzerine Hz. Ali;

"Siz de benimle birlikte Osman'ı katillerine ve taraftarlarına lanet edin." dedi. Hz. Ali'nin ordusu yüksek sesle Hz. Osman'ın katillerine lanet etmeye başladı.[2302] Hz. Ali;

"Allah'ım, ovada ve dağda Osman'ın katillerine lanet et" diye dua etti.[2303] Daha sonra harp kızıştı. İnsanlar birbirlerine girdiler. Mızraklar atıldı, kılıçlar çekildi, kılıçlar kırılıncaya kadar vuruşuldu.[2304] İnsanlar boğaz boğaza geldiler.[2305] Sebeiler deveyi kesmeye ve mü'minlerin annesi Hz. Aişe'yi katletmeye çalışıyorlardı. Basra ordusu ise Hz. Aişe'yi ve deveyi korumaya çalışıyordu. Devenin önünde savaşıyorlardı. Devenin yularını tutan katlediliyordu. Savaşın şiddeti devenin etrafında yoğunlaşmıştı. Hevdeç atılan oklar sebebiyle kirpiye dönmüş;[2306] Ezd, Dâbbe ve Kureyş kabilesine mensup çok sayıda müslüman genç misli görülmemiş kahramanlıklar sergiledikten sonra devenin etrafında öldürülmüştü.[2307]

2300 Musannef, Abdurrezzak 5/456 Sahih bir senetle.
2301 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/253
2302 A,g,e. 7/253
2303 Musannef, İbni Ebî Şeybe 15/268 sahih bir senetle; Sünen-i Saîd b. Mansûr 2/236 Sahih bir senetle.
2304 A,g,e. 15/258 Ricali sikadır.
2305 Tabakât 5/92 Hasen bir senetle.
2306 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/253; Tarih-i Halife 190 Hasen bir senetle.
2307 A,g,e. 7/254

Hz. Aişe hem şaşkın, hem de sıkıntı da idi. Savaşı istemediği halde savaşın ortasına düşmüştü. Savaşın durdurulmasını istiyordu, ancak onu kimse dinlemiyordu. Devenin yularını tutanların tamamı öldürülmüştü. Bu esnada Muhammed b. Talha (es Seccâd) geldi ve devenin yularını tuttu. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'ye;

"Anneciğim ne emrediyorsun?" diye sordu. Hz. Aişe ona;

"Ademin en hayırlı oğlu gibi ol, savaştan el çek." dedi. O da kılıcını kınına soktu, ancak – Allah'ın rahmeti üzerine olsun- derhal öldürüldü.[2308] Abdurrahman b. Attâb b. Esîd de öldürülmüştü. Abdurrahman, Eşteri öldürmeye çok uğraştı. Hatta onunla birlikte öldürülmeyi bile istedi. Bu da şöyle oldu. Eşterle mücadele ederlerken birlikte yere düştüler. Attâb etrafındakilere;

"Beni ve Maliki öldürün." diye bağırdı.[2309] Hz. Osman'ın katledilmesi hadisesinde insanları tahrik ettiği için ona çok kızgındı. Ne var ki insanlar Eşter'i Malik olarak tanımıyorlardı. Demek ki henüz eceli gelmemişti. Eğer Eşter deseydi çok sayıda kılıç başına inecekti.[2310] Abdullah b. Zübeyr'e gelince o da benzeri görülmemiş bir şekilde savaştı. Kendini kılıçların önüne attı. Ölüler arasından çıkarıldığında kırk küsur yara aldığı görülmüştü. En ağır darbeyi de Eşter'den almıştı. Eşter'in ona karşı nefreti o kadar şiddetliydi ki atının üzerinde oturarak ona vurmayı istemedi. Üzenginin üzerinde ayağa kalktı ve onun başına öyle vurdu. Onu öldürdüğünü sanıyordu.[2311]

Harp, Adiyoğulları, Dâbbeoğulları ve Ezd kabilesi arasında da şiddetini sürdürüyordu. Dâbbeoğulları mü'minlerin anasını müdafaa için nice cesaret ve kahramanlık örnekleri sergiliyorlardı. Onların reislerinden olan Ömer b. Yesribî ed Dâbbî şöyle diyordu:

Dâbbeoğullarıyız biz, Cemel ashabıyız biz,
Meydana çıktığında ölüm, biz de çıkarız,
Nezdimizde ölüm baldan da tatlı
Keskin sivri şeylerle Osman'a ağıt yakarız.[2312]

Mü'minlerin Emiri Hz. Ali engin zekası ve askeri dehası ile anladı ki deve harp mahallinde durduğu müddetçe bu savaş devam edecek ve insanlar ard arda ölecek. Mü'minlerin anası meydanda olduğu müddetçe Cemel ashabı savaştan el çekmeyecek. Aynı zamanda bu, mü'minlerin anasının hayatı için de bir

---

2308 Neseb-i Kureyş 281; Et Tarihu's Sağîr, Buhârî 1/110 Sahih bir senetle.

2309 Musannef, İbni Ebî Şeybe 15/228; Merviyyât-ı Ebu Muhnif 268 İsnadı sahihtir.

2310 Hilafetü Ali, Abdülhamid 159

2311 Musannef, İbni Ebî Şeybe 15/228; El Feth, İbni Hacer 13/57,58 İbni Hacer senedi için "sahihtir" demiştir.

2312 Tarih-i Halife 190 Hasen bir senetle. Hilafetü Ali, Abdülhamid 159

tehlike idi. Zira onun içinde bulunduğu Hevdeç atılan oklar sebebiyle kirpiye dönmüştü.[2313] Hz. Ali mü'minlerin anasının kardeşi Muhammed b. Ebubekir'e ve Abdullah b. Bedîl'e bir gurupla birlikte gidip deveyi öldürmelerini ve Hz. Aişe'yi oradan kurtarıp dışarı çıkarmalarını emretti. Onlar da deveyi öldürdüler[2314] ve hevdeci alıp Hz. Ali'nin yanına getirdiler. Hz. Ali Hz. Aişe'nin Abdullah b. Bedîl'in evine yerleştirilmesini emretti.[2315]

Hz. Ali'nin tahmin ettiği gibi olmuştu. Basralıları meydana sevk eden sebep var olduğu müddetçe onlar ölümüne saldırıyorlar ve ölümüne mücadele ediyorlardı. O sebep ortadan kalkınca, mü'minlerin anası meydandan çıkarılınca savaşı bırakıp kaçmaya başladılar. Eğer bu yapılmasaydı Basra ordusu tamamen yok oluncaya kadar ya da karşı taraf hezimete uğrayıncaya kadar savaşacaktı. Basralılar çözülmeye başlayınca Hz. Ali kaçanların takip edilmemesi, yaralıların öldürülmemesi ve savaş meydanına getirilen silah ve yiyecek dışında hiçbir ganimet mal alınmaması emrini verdi. Evlere girilmesini de yasakladı. Dahası da vardı. Basralı olup da kendilerine karşı savaşanlara nida edildi;

"Askerlerimizin yanında malı olan varsa gelsin, malını alsın." denildi. Daha sonra Basralılardan biri geldi, Hz. Ali'nin adamlarının kendisine ait bir tencerede et pişirdiklerini gördü ve tencereyi onlardan aldı.[2316]

4- Öldürülenlerin Sayısı

Bu şiddetli savaşta çok sayıda kişi öldü. Ancak ölenlerin miktarı rivayetlerde farklı farklı gösterilmekte. Mesûdî rivayetlerdeki bu farklılığın ravilerin indî davranışından kaynaklandığını zikretmiştir.[2317]

Katade, Cemel harbinde yirmi bin kişinin öldürüldüğünü zikretmiştir.[2318] Öyle görünüyor ki bunda büyük bir mübalağa var. Çünkü iki ordunun tamamının sayısı ya bu kadardı ya da daha azdı. Rafizi Ebu Muhnif'in verdiği sayı ise daha da mübalağalıdır. Ona göre sadece Basralılardan öldürülenlerin sayısı yirmi bindir.[2319] Seyf ise öldürülenlerin sayısını on bin olarak vermekte ve onların yarısının Hz. Ali taraftarı, diğer yarısının da Hz. Aişe taraftarı olduğunu bildirmektedir. Başka bir rivayette de şöyle demiştir: "Denildi ki; Öldürülenlerin sayısı on beş bindir. Beş bini Küfeli, on bini Basralıdır. Yarısı ilk merhalede, diğer yarısı da ikinci merhalede öldürüldü."[2320] Bu iki rivayet senetlerindeki inkıta ve daha başka sebeplerle zayıftır. Ayrıca onlarda mübalağa da var. Ömer b. Şebeh öldürülenlerin altı binden fazla olduğunu senediyle zikretmiştir. Ancak

2313 Ensâbü'l Eşrâf,, Belâzurî 2/43 Muttasıl bir senetle.
2314 A'lâmu'l Hadîs, Hattâbî 3/1611
2315 Musannef, İbni Ebî Şeybe 15/286 Ceyyid bir senetle; El Feth 13/57
2316 A,g,e. 15/286,287 Ceyyid bir senetle; El Feth 13/57
2317 Murûcu'z Zeheb 2/367
2318 A,g,e. 2/367
2319 Tarih-i Halife 186 Mürsel bir senetle.
2320 Tarih-i Taberî 5/542-555

onun rivayeti senet yönünden zayıftır.[2321] Yakûbî'nin verdiği rakamlar ise hepsinden daha fazladır. O öldürülenlerin sayısını otuz iki bin olarak vermiştir.[2322] Bu rakamlar cidden mübalağalıdır. Şimdi mübalağanın sebebini izah edelim;

a- Ümmetin birliğini parçalamak isteyen Sebeiler, Rasulullah (sav)'den sonra ümmeti bir arada tutan Ashab sevgisini ve onlara tabi olma hasletini bu şekilde yok etmeye çalışmıştır.

b- Bazı şair ve cahillerin kabile taassubuyla söylediği sözler ve şiirlerin bu rakamların verilmesinde payı var. Onlar kendi kabile reislerinin ve savaşçılarının ne büyük işler yaptığını ifade etmek için, ayrıca anlattıkları hikayelere ve kıssalara daha fazla rağbet olması için mübalağa yoluna gitmişlerdir.

c- Sebeî taifesi ve serseri ayak takımı, planlarını başarıyla tamamladıklarını göstermek ve kendilerine güveni sağlamak için rakamları yüksek tutmuşlardır.[2323]

Cemel harbinde öldürülenlerin sayısı gerçekten çok azdı. Sebepleri de şu idi;

- Savaş müddetinin kısa olması. İbni Ebî Şeybe sahih bir senetle şunu rivayet etmiştir.[2324] Savaş öğleden sonra başladı ve güneş battığında da deve etrafında onu müdafaa eden tek bir kişi bile yoktu.

- Savaş müdafaa tarzında yapıldı. Müdafaa tarzında yapılan savaşlarda da ölenlerin sayısı çok olmaz.

- Savaşa katılan her iki taraf da müslüman kanı dökmenin vebalinden korktuğu için çekinerek savaşıyordu.

- Yermuk savaşında üç bin kişi, Kadisiye savaşında da sekiz bin beş yüz kişi şehit düşmüştü. Bu savaşlar günlerce sürmüştü. Buna mukayese edildiğinde Cemel harbinde öldürülenlerin sayısının çok düşük olduğu görülecektir. Bir de bu savaşların şiddetini ve milletlerin hayatını dönüştürmeye yönelik tesirini herkes bilmektedir.

-Halife b. Hayyât, Cemel harbinde öldürülenlerin isimlerinin ezbere bilindiğini ve sayılarının da yüze yakın olduğunu bildiriyor.[2325] Onların sayısını yüz değil, iki yüz olduğunu farz edelim. Buna göre de bu savaşta ölenlerin sayısı iki yüzü geçmez. Dr. Halid b. Muhammed el Gays da "İstişhadu Osman" adlı kitabında bu rakamı kabul etmiştir.[2326]

5- Mervân b. Hakemin Hz. Talha'yı Öldürdüğü Doğru mu?

Rivayetlerin çoğu Hz. Talha'nın katili olarak Mervân b. Hakem'i işaret et-

---

2321 Tarih-i Halife 186 İsnadı munkatıdır.
2322 Musannef, İbni Ebî Şeybe 7/546; Fethu'l Bârî 13/62
2323 El İnsaf 455
2324 Musannef, İbni Ebî Şeybe 7/546; Fethu'l Bârî 13/62
2325 Tarih-i Halife 187,190
2326 İstişhadu Osman 215

mektedir.[2327] Ancak bu rivayetler ciddi bir şekilde tetkik edildiğinde Mervân b. Hakem'in bu cürümden beri olduğu görülecektir. Arz edelim;

a- İbni Kesir diyor ki;

Hz. Talha'ya atılan oku Mervân b. Hakem'in attığı söyleniyor. O oku başkasının attığı da söylendi. Bana göre -birinci görüş daha meşhur olsa da- doğru olan ikinci görüştür. Allah daha iyi bilir.[2328]

b- İbni Arabî diyor ki;

Hz. Talha'yı Mervân b. Hakem öldürdü, diyorlar. Bunu gaybleri bilen Allah'tan başka kim bilebilir ki? Zira güvenilir hiç kimseden bu hususta bir nakil yok.[2329]

c- Muhibbuddin Hatib diyor ki;

Hz. Talha ve Mervân hakkındaki bu haber babası ve sahibi belli olmayan düşük bir çocuk gibidir.[2330]

d- Mervân b. Hakem'in, Hz. Talha'yı Hz. Osman'ın katillerine yardım ettiği için öldürdüğü söylenmekte. Halbuki sahabeden hiç birinin Hz. Osman'ın katledilmesine yardım ettiğine dair sahih bir rivayet yok. Bu iddia batıl olunca onun üzerine bina edilmeye çalışılan hüküm de batıl olmaktadır.

e- Hz. Talha ve Mervân aynı taraftaydılar. O tarafın hedefi de insanları ıslaha davetti.[2331]

f- Muaviye, Mervân'ı Mekke ve Medine'ye vali tayin etti. Eğer Mervân böyle bir şey yapmış olsaydı Muaviye onu Allah katında en mukaddes mekanlara vali tayin etmezdi.

g- Sahih-i Buhârî'de Mervân b. Hakem'e ait rivayetlerin olması.[2332] Çünkü Buhârî kendisinden rivayet edeceği kişileri en ince noktalarına kadar inceler ondan sonra ondan rivayet ederdi. Mervân'ın Hz. Talha'yı öldürdüğü sabit olsaydı sadece bu bile onun rivayetinin kabul edilmemesi için sebep olurdu.[2333]

6- Harpten Sonra Mü'minlerin Emirinin Nidası

Harp biter bitmez Hz. Ali'nin münadileri nida etmeye başladı;

"Hiçbir yaralı öldürülmeyecek, kaçanlar takip edilmeyecek, evlere girilmeyecek, silahını atan emindir, kapısını kapatan emindir, harp alanına getirilen silah ve yiyecek dışında hiçbir ganimet alınmayacak." denildi. Yine münadiler savaşan Basralılar arasında nida ettiler;

2327 Tabakât 3/223; Tarih-i Medine 3/1170; Tarih-i Halife 185
2328 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/248
2329 El Avâsım 157-160
2330 A,g,e. 157-160
2331 İstişhadu Osman 202
2332 A,g,e. 203; Fethu'l Bârî 2/520
2333 A,g,e. 202

"Askerlerimizin yanında malı olan varsa gelsin alsın." denildi.[2334]

Hz. Ali'nin ordusunda bulunan bazı kişiler Hz. Ali'nin karşı tarafta savaşan Basralıların eşlerini ve çocuklarını kendilerine taksim edeceğini sandılar ve bunu insanlar arasında yaydılar. Ama Hz. Ali derhal bu şayiaya son verdi ve;

"Sizin için ümmü veled yok, Allah'ın takdir ettiği miras dışında miras yok, kocası öldürülen kadın kim olursa olsun dört ay on gün iddet beklesin." dedi. Onun bu sözleri bazılarının hoşuna gitmemişti, şöyle bir soru sordular.

"Ey Mü'minlerin Emiri, onların kanları bize helal oluyor da eşleri niçin helal olmuyor?" dediler. Hz. Ali;

"Kıble ehli hakkındaki uygulama budur." dedi. Daha sonra da;

"Haydi öyleyse, bu işin başı ve onların reisi olan Aişe kimin payına düşecek?" dedi. Derhal dağıldılar ve;

"Allah'a istiğfar ederiz" dediler. Görüşlerinin hatalı olduğunu anlamışlardı, ancak Hz. Ali askerlerine Beytülmalden beşer yüz dirhem pay verdi.[2335]

7- Öldürülenler Arasında Dolaşması ve Onlar İçin Dua Etmesi

Harbin bitiminin akabinde bir gurupla birlikte ölüler arasında dolaşmaya başladı. Muhammed b. Talha'yı (es Seccâdı) gördü.

"İnna lillahi ve inna ileyhi râciûn. Allah'a and olsun ki salih bir genç idi." dedi. Sonra da hüzünlü bir şekilde oturdu ve öldürülenlerin mağfiret edilmesi için dua etti, rahmet okudu. Bazılarını zikrederek hayır ve salah ehli olduklarını söyledi ve onları övdü.[2336] Eve döndüğünde gördü ki hanımı ve iki kızı Hz. Osman, Hz. Zübeyr, Hz. Talha ve diğerleri için ağlıyorlar onlara;

"Allahu Teala'nın kendileri hakkında;

"*Biz, onların gönüllerindeki kini söküp attık; onlar artık köşkler üzerinde karşı karşıya oturan kardeşler olacaklar.*"[2337] buyurduğu kişiler gibi olmayı temenni ediyorum." dedi. Sonra da;

"Biz olmasak onlar kim ki? Biz olmasak onlar kim ki?" dedi. Bunu o kadar söyledi ki orada bulunanlar;

"Keşke sussa" dediler.[2338]

8- Basra Halkının Biatı

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) İslam birliğine çok önem veriyor ve halka karşı son derce iyi muamelede bulunuyordu. Basra halkının biatinde bu muame-

---

2334 Hilafetü Ali 168; Musannef, İbni Ebî Şeybe 15/286 Sahih bir senetle.

2335 Musannef, İbni Ebî Şeybe; 15/286; Fethu'l Bârî 13/57 Sahih bir senetle.

2336 Musannef, İbni Ebî Şeybe 15/261; El Müstedrek 3/103,104,375 İsnadı hasen ligayrihidir.; Hilafetü Ali 169

2337 Hicr 47

2338 Musannef, İbni Ebî Şeybe 15/268-269; Hilafetü Ali, Abdülhamid 169

lenin etkisi oldukça büyüktü. Mü'minlerin Emiri Cemel harbi günü akşamı esirleri özel bir yere yerleştirdi. Sabah namazını kıldıktan sonra Musa b. Talha b. Ubeydullah'ı çağırdı. Ona özel ilgi gösterdi ve onu yanına oturttu. Ona durumunu ve kardeşlerinin durumunu sordu. Sonra da;

"Maksadımız arazinizi zaptetmek değildir, ancak beldenizin başkalarının eline geçmesini istemiyoruz." dedi. Sonra da ona o beldenin mahsulünü verdi ve;

"Ey kardeşimin oğlu, ihtiyacınız varsa söyleyin." dedi. Onun kardeşi İmrân b. Talha'ya da aynı muameleyi yaptı. Onlar ona biat ettiler. Bunu gören diğer esirler de Hz. Ali'nin huzuruna girip biat ettiler. Onlar da, diğerleri de kabile kabile gelip biat ettiler.[2339]

Bu arada Mervân b. Hakem, Hz Hasan'a, Hz. Hüseyin'e ve Hz. İbni Abbas'a haber görderdi, kendisi için Hz. Ali ile konuşmalarını istedi. Bunun üzerine Hz. Ali;

"O güvendedir. Her nereye istiyorsa gitsin." dedi. Ancak Mervân bu asil muamele karşısında geçip gitmeyi uygun görmedi ve gelip biat etti.[2340] Mervân, Hz. Ali'nin bu muamelesini övmüş ve Hz. Hasan'a:

"Babandan daha kerem sahibi birini görmedim. Cemel gününde de bizi koruyor ve münadileri "Savaş alanını terk edenler takip edilmesin, yaralılara zarar verilmesin." diye nida ediyordu." dedi.[2341]

Basra halkının biatı bu şekilde tamamlandı. Hz. Ali onlara vali olarak amcasının oğlu İbni Abbas'ı, haraç görevlisi olarak da Ziyad b. Ebihi'yi tayin etti. Hz. Ali orada daha fazla kalmak istiyordu. Ancak Eşter yüzünden oradan acele olarak ayrılmak zorunda kaldı. Eşter, Basra valisi olmak istiyordu. İbni Abbas'm vali olarak tayin edildiğini görünce adamlarıyla birlikte oradan ayrıldı. Hz. Ali de ondan bir zarar gelir ya da fitne çıkar endişesiyle ordusuyla hareket etti ve yolda ona yetişti. İzinsiz ayrıldığı için onu azarladı ve ona onun gerçek niyetini bilmiyormuş gibi davrandı.[2342]

9- Ebu Bekre'nin Rivayet Ettiği Hadis

Ebu Bekre'nin Rasulullah (sav)'den naklettiği "İki müslüman kılıçlarıyla karşı karşıya geldiğinde öldüren de öldürülen de cehennemdedir." Hadisi hakkında Kurtubî şöyle demektedir:

Alimlerimiz "Ebu Bekre'nin rivayet ettiği bu hadis Rasulullah (sav)'in ashabı hakkında değildir. Zira Allahu Teala, *"Eğer mü'minlerden iki topluluk birbirleriyle savaşırlarsa aralarını düzeltiniz; eğer biri diğeri üzerine saldırırsa, saldıranlarla Allah'ın buyruğuna dönmelerine kadar savaşınız; eğer dönerlerse arala-*

2339 Tabakât 3/224; Hasen bir senetle. El Müstedrek 3/376,377
2340 Sünen-i Said b. Mansur 2/337 Hasen bir senetle.
2341 El Havi, Maverdî 111; Fethu'l Bârî 13/62
2342 Fethu'l Bârî 13,57; Hilafetü Ali, Abdülhamid 174

rını adaletle bulunuz, adil davranınız, şüphesiz Allah adil davrananları sever. Mü'minler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki rahmete eresiniz."[2343] buyurmuştur. Allahu Teala saldırgan tarafa karşı savaşılmasını emretmiştir. Eğer müslümanlar saldırganlara karşı savaşmasa Allah'ın farzları yok olur giderdi. Bu, *"Öldüren de öldürülen de cehennemdedir."*[2344] hadisinin Ashab-ı Kiram hakkında olmadığına delalet etmektedir. Çünkü onlar içtihatları neticesi savaştılar. Taberî şöyle demektedir:

"Eğer her iki kesim arasındaki ayrılıklarda vacip olan, ondan kaçıp evlere sığınmak ve kılıçları kırmak olsaydı, hiçbir had uygulanmaz ve hiçbir batılın sonu getirilemezdi. Nifak ehli ve facir olan kimseler Allah'ın kendilerine haram kılmış olduğu müslümanların mallarını almaya, kadınlarını esir edinmeye ve kanlarını dökmeye, onlara karşı guruplar oluşturmaya, diğer taraftan da müslümanların onlara ilişmemesi sonucunda Allah'ın kendilerine haram kılmış olduğu her şeyi helal görmeye bir yol bulmuş olurlardı."[2345] Nevevî şöyle demektedir:

"Öldüren de öldürülen de cehennemdedir, hadisinde tehdit edilen kişiler İslam dışı maksatlarla karşı karşıya gelen kişilerdir. Yoksa içtihat sebebiyle karşı karşıya gelen kişiler değildir. Cehennemdedir, şeklindeki ifade de cehennemi hak etmiştir, demektir. Ancak Allahu Teala onları dilerse cezalandırır, dilerse affeder. Hak olan görüş budur. Ehli Sünnet mezhebinin görüşü; Ashabı Kirama karşı iyi gözle bakmak ve onlar arasında meydana gelen hadiseler hususunda dili tutmaktır. Onlar arasında meydana gelen hadiseler içtihat farklılığı yüzünden oldu. Zira onlar müçtehittiler. Onlar yaptıklarını ne günah işlemek için yaptılar, ne de dünyevi bir maksatla yaptıklar. Her biri kendisinin hak yolda olduğuna, diğer tarafın haksız olduğuna inanıyordu. Binaenaleyh Allah'ın emrine getirilmesi için karşı tarafa karşı savaş vacip olmuştu. Onlardan bir kısmı ictihadında isabet etmiş, bir kısmı da hata etmişti. Müçtehit ictihadında hata ederse ona günah olmaz. Ehli Sünnet alimlerine göre bu hususta isabetli olan Hz. Ali'nin görüşü idi. Olaylar birbirine karışmıştı. Neyin ne olduğu tam olarak anlaşılamıyordu. Sahabeden başka bir gurup da vardı ki onlar her iki guruba da iltihak etmediler, kenara çekildiler."[2346]

10- Cemel Harbinin Tarihi

Cemel harbinin tarihinde tarihçiler ihtilafa düştü.

a- Halife b. Hayyât, Katade yoluyla iki tarafın Hicretin otuz altıncı yılında, cumada'l ahire ayının ortasında, bir perşembe günü karşı karşıya geldiğini ve savaşın da cuma günü vuku bulduğunu nakletmiştir.[2347]

2343 Hucurât 9,10
2344 Müslim, Kitabu'l Fiten 4/233
2345 Tezkire 2/232,233
2346 Şerh-i Sahih-i Müslim 8/227,228
2347 Tarih-i Halife 184,185

b- Ömer b. Şebbe savaşın hicrî otuz altın yılında cumada'l ahire ayının ortasında vuku bulduğunu nakletmiştir.[2348]

c- Taberî de Vakıdî yoluyla hicretin otuz altıncı yılında cumada'l ahire ayının son on gününde perşembe günü vuku bulduğunu bildirmiştir.[2349]

d- Mes'ûdî de savaşın cumada'l ûlâ ayının onunda vuku bulduğunu bildirmiştir. [2350] Ancak Halife b. Hayât'ın Katade yoluyla naklettiği rivayet bu hususta en sağlam rivayettir.

11- Müslüman Kadınlardan El Çekmeyelim mi?

Hz. Ali, mü'minlerin anası Hz. Aişe'nin bulunduğu eve geldi. İzin istedi, selam verdi ve Hz. Aişe ona hoş geldin, dedi. Halefoğullarının evindeki kadınlar öldürülenler için ağlıyorlardı. Halef'in oğlu Abdullah ve Osman da öldürülenler arasındaydı. Abdullah Hz. Aişe'nin safında, Osman da Hz. Ali'nin safındaydı. Hz. Ali içeri girince Abdullah'ın hanımı Safiyye ona;

"Çocuklarımı yetim bıraktığın gibi Allah da senin çocuklarını yetim bıraksın." dedi. Hz. Ali ona bir şey demedi. Dışarı çıkarken yine aynı sözleri tekrar etti. Hz. Ali yine sustu. Yanındakilerden biri;

"Ey Mü'minlerin Emiri, baksana neler söylüyor, bir şey demeyecek misin?" dedi. Bunun üzerine Hz. Ali;

"Yazıklar olsun sana! Bizler müşrik kadınlara bile dokunmamakla emrolunduk, müslüman kadınlardan el çekmeyelim mi?" dedi.[2351]

12- Ebu Bekre es Sakafînin Basra Emirliğinden İmtina Edişi

Abdurrahman b. Ebî Bekre es Sakafî Mü'minlerin Emirine geldi ve biat etti. Mü'minlerin Emiri ona (babasını kastederek)

"Hasta adam nerede?" diye sordu. Abdurrahman;

"Ey Mü'minlerin Emiri vallahi o hasta ve vallahi senin mutluluğunu isteyen biri." dedi. Hz. Ali;

"Yürü ona gidelim." dedi. Gitti, onu ziyaret etti. Ona Basra valiliğini teklif etti. Ancak o, valilik yapamayacağını beyan etti, Hz. Ali de onun özrünü kabul etti. Ebu Bekre;

"Senin aile halkından birisi olursa halk ona itaat eder." dedi ve İbni Abbas'ı işaret etti. Hz. Ali de onu Basra'ya vali tayin etti. Ziyad b. Ebîhi'yi de Haraç işleri ve Beytülmal işleri için görevlendirdi. İbni Abbas'a da Ziyad'la her daim istişare içinde olmasını emretti.[2352]

2348 Fethu'l Bârî 13/61
2349 İstişhâdi Osman 206
2350 Murûcu'z Zeheb 2/360
2351 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/357
2352 A,g,e. 7/357

13- Hz. Aişe Hakkında Kötü Sözler Sarf Edenlere Karşı Tavrı

Hz. Ali'nin adamlarından biri;

"Ey Mü'minlerin Emiri, kapıda Aişe hakkında kötü sözler söyleyen iki kişi var." dedi. Bunun üzerinde Hz. Ali, Ka'ka' b. Amr'a her birine üst elbiseleri çıkarıldıktan sonra yüz sopa vurulmasını emretti.[2353] Ka'ka' da emri yerine getirdi.

14- Ammar b. Yasir'in Mü'minlerin Anası Aişe'yi Müdafaası

Muhammed b. Arîb anlatıyor:

"Adamın biri Hz. Ali'nin huzurunda ayağa kalktı ve Hz. Aişe aleyhinde bazı sözler söyledi. Bunun üzerine orada bulunan Ammar;

"Peygamberimizin eşi aleyhinde sözler sarf eden bu adam da kim? Kes sesini alçak, rezil, kepaze adam." dedi.[2354] Başka bir rivayette de;

"Şerefsiz alçak adam, Rasulullah (sav)'in sevgili hanımına (sözlerinle) eziyet mi ediyorsun?" dedi.[2355] Başka bir rivayette Hz. Ali'ye Hz. Aişe hakkında sorulmuştu da o;

"O, Rasulullah (sav)'in hanımıdır." dedi.[2356]

Hz. Aişe İle Hz. Ali Arasında Geçen Hadiseler

Mü'minlerin anası Hz. Aişe, Hz. Ebubekir Sıddîk (ra)'ın kızıdır. Anası Ümmü Rumân binti Üveymir el Kinâniyye'dir. Hicretin ikinci yılında Rasulullah (sav) ile evlendi. Kendisine iftira atıldığında iftiradan beri olduğu bizzat Allahu Teala tarafından bildirildi. Rasulullah (sav)'in en çok sevdiği hanımı idi. Bakire olarak aldığı tek hanımı o idi. Bu ümmetin kadınları arasında en fakih olanı o idi. Sahabe-i Kiramın büyükleri bile herhangi bir meselede zora düştüklerinde ona sorarlardı. Hicretin elli sekizinci yılında Ramazan ayının on yedinci gecesinde vefat etti. Ebu Hureyre (ra) cenaze namazını kıldırdı ve Baki kabristanlığına defnedildi. Allah ondan razı olsun.[2357] Çok sayıda bilinen menkıbesi vardır. Onun hususiyetlerinden bahseden çok sayıda sahih hadis rivayet edilmiştir.

1- Onun Resmini Meleğin İpek Bir Kumaş İçinde Rasulullah (sav)'e Getirmesi

"Rüyamda sen bana üç gece gösterildin. Melek seni bana bir ipek parçası

2353 A.g.e. 7/258

2354 Fedâilü's Sahabe 2/110; Daîfu Sünen-i Tirmizî, Elbânî 815

2355 Siyeru A'lâmi Nübelâ 1/179 Zehebî hadisin hasen olduğunu bildirmiştir.

2356 A.g.e. 2/176 Hadis hasendir.

2357 A.g.e. 2/135-201; Tabakât-ı İbni Sa'd 8/58; El Bidâye Ve'n Nihâye 8/95

içerisinde getirdi ve "Bu senin zevcendir, aç onu" dedi. Ben de açtım, içindeki sendin. Ben: "Bu rüya Allah katından ise onu gerçekleştirecektir" dedim.[2358]

2- Rasulullah (sav)'in En Çok Sevdiği Hanımı

Buhârî, Amr b. el As'a dayanan bir isnadla rivayet ediyor. Peygamber (sav) onu Zâtü's-Selâsil savaşına ordu komutanı olarak göndermişti. (Kendisi anlatıyor) Bu gazâdan döndüğümüzde Rasulullah'ın huzuruna girdim ve;

"Ya Rasulallah, ashab içinde size en sevimli kimdir? diye sordum. Rasulullah;

"Aişe'dir" buyurdu. Ben;

"Erkeklerden kimdir?" dedim. Rasulullah;

"Aişe'nin babası" buyurdu. Ben;

"Sonra kimdir?" dedim. Rasulullah;

"Ömer İbn-i Hattâb buyurdu. Sonra Rasulullah bir takım kişilerin adlarını saydı. (Amr İbn-i As der ki: Rasulullah beni en sonraya bırakır korkusuyla sustum da başkalarını sormadım).[2359]

Hafız Zehebî diyor ki:

Rafizilerin burnu sürtünse de bu haber sabittir. Rasulullah (sav) ancak ve ancak temiz olanı severdi. Bu sebeple de;

"Bu ümmet içinde birini dost edinseydim Ebubekir'i dost edinirdim. Ancak İslam kardeşliği daha üstündür." buyurmuştur. Ümmetindeki en üstün adamı ve en üstün kadını sevmiştir. Kim Rasulullah (sav)'in çok sevdiği bu iki kişiye buğz ederse Allah ve Rasulü nezdinde buğzu hak etmiş demektir. Nitekim Rasulullah (sav)'in Hz. Aişe'yi sevmesi çok meşhurdur.[2360]

3- Peygamber (sav)'e Onun Örtüsü Altındayken Vahyin İnmesi

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellemin hanımları iki guruba ayrılmışlardı Bunun bir gurubunda Aişe, Hafsa, Safiyye, Sevde; öbür gurupta da Ümmü Seleme ile Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellemin diğer kadınları bulunuyordu. Müslümanlar Rasulullah s(sav)'in Aişe'ye muhabbetini pek iyi bildiklerinden, bunlardan birisinin yanında Rasulullah (sav)'e takdim etmek istediği bir hediyesi bulunursa o hediyesini, Rasulullah (sav)'in Aişe hânesinde bulunduğu zamâna kadar tehîr ederdi de hediye sahibi hediyesini Rasulullah Aişe hanesinde iken gönderirdi. Bu cihetle Ümmü Seleme gurubu dedikoduya başladı da bunlar, Ümmü Seleme'ye;

"Rasulullah (sav)'e söyle, halka ilân etsin ve her kim Rasulullah (sav)'e bir hediye vermek isterse, o kimse Rasulullah, hanımlarından hangisinin odasında

2358 Müslim 2438
2359 Buhârî 4358
2360 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/143

bulunursa bulunsun hediyesini versin" demişlerdi. Ümmü Seleme, kadınların kendisine söyledikleri bu sözü Rasulullah (sav)'e söyledi. Fakat Rasulullah ona cevap vermedi. Ümmü Seleme gurubuna dahil olan kadınlar Ümmü Selemeden vaziyeti sorduklarında, o da;

"Rasulullah bana bir şey söylemedi" diye cevap verdi. Onlar Ümmü Seleme'ye;

"Rasulullah'a dediğimizi bir daha söylesen" dediler. O da;

"Rasulullah'ın nöbeti ona dolaşıp geldiğinde sâbıkı vech ile Rasulullaha arz etti. Fakat Rasulullah (yine) ona bir şey söylemedi. Ümmü Selemeden kendi gurubundaki kadınlar vaziyeti sorduklarında o da;

"Rasulullah bana bir şey söylemedi" diye cevap verdi. Onlar da Ümmü Seleme'ye;

"Artık Rasulullah sana bir cevap verinceye kadar bu dileğimizi Rasulullah'a arz eyle" dediler. Hakîkaten Ümmü Seleme de Rasulullah'a kendi nöbetinde dönüp geldiğinde söyledi. Bu defa Rasulullah cevâben

"Sakın Aişe hakkında söylenip de bana eza verme, bana hiç bir kadın nöbetinde iken vahiy gelmez de yalnız Aişe'nin örtüsü altında iken gelir" buyurdu.[2361] Zehebî diyor ki:

"Bu cevap, Hz. Aişe'nin, mü'minlerin diğer annelerinden daha üstün olduğuna ve bunun sevgi ötesinde ilahi bir emirle olduğuna delalet etmektedir."[2362]

4- Cebrail (as) Rasulullah (sav) İle Ona Selam Gönderdi

Buhârî isnadı Hz. Aişe'den naklediyor:

"Rasulullah (sav) bir gün;

"Ey Aişe Cebrail sana selam söylüyor." dedi. O da;

"Ve aleyhi's Selam ve Rahmetüllahi ve Berakâtühü" dedi. Sonra da Rasulullah (sav)'e;

"Benim görmediğimi görüyorsun." dedi.[2363]

5- Muhayyerlik Ayeti İndiğinde Rasulullah (sav) Hz. Aişe'ye Bu Hususta Ana Babasına Danışmasını Tavsiye Etmişti

Çünkü ana babasının ona ayrılmamayı tavsiye edeceğini biliyordu. O da Allah'ı, Rasulünü ve ahiret yurdunu tercih etti. Rasulullah (sav)'in diğer hanımları da onun gittiği yoldan gittiler. Buhârî ve Müslim isnadı Hz. Aişe'ye dayanan şu hadisi nakletmektedirler:

2361 Buhârî 3775
2362 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/143
2363 Buhârî 3768

"Rasulullah (sav) hanımlarını muhayyer bırakmakla emr olunduğunda benden başladı.

"Ey Âişe! Ben sana bir hususu söyleyeceğim. Annen, babanla istişare etmedikçe, bu hususta acele etmemekten dolayı senin için bir sorumluluk olmayacaktır..." buyurdu. O, ana babamın bana ayrılmayı emretmeyeceğini yakinen biliyordu. Daha sonra;

"Allahu Teala şöyle buyurdu:

"Ey peygamber, hanımlarına şöyle söyle: "Eğer dünya hayatını ve ziynetini istiyorsanız, haydi geliniz sizi donatayım ve güzellikle bırakıp salıvereyim. Yok eğer Allah ve Resulünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, haberiniz olsun ki Allah içinizden güzellik (iyilik) edenlere pek büyük bir mükafat hazırlamıştır."[2364] dedi. Bunun üzerine ben;

"Ana babama bunun için mi danışacağım? Ben Allah'ı, Rasulünü ve ahiret yurdunu istiyorum." dedim. Rasulullah (sav)'in diğer hanımları da benim yaptığım gibi yaptılar."[2365]

6- Hz. Aişe İle İlgili Olarak Ayetlerin İnmesi

O ayetlerden bir kısmı sadece ona özeldi, bir kısmı da bütün ümmete mahsustu. Sadece ona özel olan ayetler onun kadri kıymetinin büyüklüğünü göstermektedir. Bizzat Allahu Teala ona atılan iftirayı yalanlamış ve onun temiz olduğunu beyan etmiştir. Şöyle buyurmuştur:

"Peygamber'in eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir guruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın, aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) vardır. Onlardan (elebaşlık yapıp) bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır. Onu işittiğiniz zaman, erkek kadın mü'minlerin, kendilikleri nden hüsnü zanda bulunup da: "Bu apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmez miydi? Dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? İşte bunlar, şahit getirmedikçe Allah katında yalancı olanlardır. Allah'ın dünya ve ahirette size lütuf ve merhameti olmasaydı, o kötü sözü yaymanızdan ötürü büyük bir azaba uğrardınız. Onu dilinize dolamıştınız. Bilmediğiniz şeyleri ağzınıza alıyordunuz. Onu önemsiz bir şey sanıyordunuz, oysa Allah katında önemi büyüktü. Onu duyduğunuz zaman: Bunu söylememiz bize yakışmaz. Haşa bu, büyük bir iftiradır, demeniz gerekmez miydi? Eğer inanmış insanlarsanız, Allah, bir daha buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarır. Allah size ayetleri açıkça bildirir. Allah bilendir, Hakim'dir. Mü'minler arasından hayasızlığın yayılmasını arzu edenlere, işte onlara, dünya ve ahirette can yakıcı azap vardır. Allah bilir, siz ise bilmezsiniz. Allah'ın size lütuf ve merhameti bulunmasaydı, Allah şefkatli ve merhametli olmasaydı hemen cezanızı

2364 Ahzab 28,29
2365 Buhârî 4789

verirdi. Ey iman edenler! Şeytanın adımlarını takip etmeyin. Kim şeytanın adımlarını takip ederse, muhakkak ki o, edepsizliği (yüz kızartıcı suçları) ve kötülüğü emreder. Eğer üstünüzde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, içinizden hiçbir kimse asla temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini arındırır. Allah işitir ve bilir. İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere (mallarından) vermeyeceklerine yemin etmesinler; bağışlasınlar; feragat göstersinler. Allah'ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız? Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir. İffetli, habersiz, mü'min kadınlara zina isnat edenler dünya ve ahirette lanetlenmişlerdir. Kendi dilleri, elleri ve ayakları, yapmış olduklarına şahitlik ettikleri gün onlar büyük azaba uğrayacaklardır. O gün; kendi dilleri, elleri ve ayakları yapmış oldukları şeylere şahitlik edecektir. O gün; Allah onlara hak olan cezalarını verecektir. Şüphesiz onlar da Allah'ın apaçık hakkın ta kendisi olduğunu bileceklerdir. Kötü kadınlar, kötü erkeklere, kötü erkekler kötü kadınlara yakışırlar. İyi kadınlar, iyi erkeklere, iyi erkekler de iyi kadınlara yakışırlar. Bunlar, onların söylediklerinden uzaktırlar. İşte bunlara mağfiret ve cömertçe verilmiş rızık vardır."[2366] İbni Kayyım şöyle diyor:

"Onun hasletlerinden biri de Allahu Teala'nın onu temize çıkarmasıdır. Kıyamet gününe kadar onun iffetini ilan eden bu ayetler mü'minlerin mihraplarında ve namazlarında okunacaktır. Onun temiz olduğuna bizzat Allah şahitlik etmiş, ona mağfireti ve cömertçe verilmiş rızkı vaat etmiştir. Yine Allahu Teala ona atılan bu iftiranın onun lehine olduğunu beyan etmiştir. Ona atılan iftiralar ne onun aleyhine olmuş ne de onun kadri kıymetini düşürmüştür. Bilakis Allahu Teala bu hadise sebebiyle onun kadrini daha da yüceltmiştir. Onun temiz olduğunu ve atılan iftiradan beri olduğunu beyan etmiştir. Ne büyük bir menkıbe ve ne büyük bir makam! Bir bu şerefe ve ikrama bakın, bir de ondaki hâle bakın. O, kendini kendi hakkında ayet indirilecek biri olarak görmüyordu. Bu hususta şöyle diyor:

"Kendimi kendi hakkında vahiy indirilecek biri olarak görmüyordum. Ancak Allah tarafından beni temize çıkarak bir rüyanın Rasulullah (sav)'e gösterilmesini umuyordum."[2367] İşte ümmetin Sıddîkası, işte mü'minlerin anası ve işte Rasulullah (sav)'in çok sevdiği hanımı bu idi. O, bu işten beri olduğunu ve mazlum olduğunu biliyordu. Ona iftira atanların da zalim olduklarını biliyordu. O iftiracıların eziyetleri ana babasına ve Rasulullah (sav)'e de ulaşmıştı.[2368] İbni Kesir şöyle diyor:

"Hz. Aişe'ye yalan ve iftira atılınca bu, Allah'ın gayretine dokundu. Bunun üzerine Allahu Teala onun beri olduğunu bildiren on ayet indirdi. Bu beraatından sonra ona iftira edenlerin tekfiri hususunda alimler ittifak halindedir.[2369]

2366 Nûr 11-26
2367 Buhârî 4141
2368 Cilâu'l Efhâm 124,125
2369 El Bidâye Ve'n Nihâye 8/95; Tefsir-i Kurani'l Azim 3/268

Onun sebebiyle ümmetin tamamı için indirilen ayet de teyemmüm ayetidir. Bu ayetin inişi ümmet için bir rahmet ve bir kolaylık olmuştur. Buhârî isnadı Hz. Aişe'ye dayanan bir senetle naklediyor:

"Nebi (sav)'in çıktığı seferlerin birinde birlikte idik. Ya Beydâ'ya ya da Zâtü'l Ceyş'e geldiğimizde (nezdimde ariyet olan) gerdanlığım kayboldu. Aransın diye Rasulullah (sav) o mahalde bekledi. Herkes de bekledi. Halbuki bir su başında değillerdi. Halk, Ebubekir'e gelip;

"Ya Ebubekir, Aişe'nin yaptığını gördün mü? Rasulullah (sav)i de diğerlerini de yollarından alıkoydu. Su başında değiller. Kimsenin yanında da su yok." dediler. Ebubekir (ra) yanıma geldi. Rasulullah (sav) de uyumuş, (mübarek) başını dizime koymuştu. Ebubekir;

"Sen, Rasulullah (sav)i de, diğerlerini de yollarından alıkoydun. Su başında değiller, kimsenin yanında da su yok." dedi. Sonra da bana itâb etti, birçok söz söyledi. Eli ile de böğrüme vurmağa başladı. (Böyle iken yine) Rasulullah (sav)'in (mübarek) başı dizimde olduğu için hiç kıpırdamadım. Sabah olunca Rasulullah (sav) kalktı. Hiç su yoktu. Allah Azze ve Celle Hazretleri teyemmüm ayetini inzal buyurdu. Herkes teyemmüm etti. Üseyd b. Hudayr;

"Ey Ebû Bekr hânedânı, bu sizin ilk bereketiniz değildir." dedi. (Sonra gideceğimiz sırada) üzerine bindiğim deveyi kaldırdık. Gerdanlığı altında bulduk."[2370]

7- Rasulullah (sav) Hastalandığı Vakit Hastalığını Onun Odasında Geçirmeyi İstiyordu

Rasulullah (sav) onun kucağında ve onun nöbet gününde vefat etti. Allahu Teala Rasulünün son anlarında onun tükürüğüyle Hz. Aişe'nin tükürüğünü bir araya getiri. Bir de Rasulullah (sav) onun odasına defnedildi.[2371] Buhârî isnadı Hz. Aişe'ye dayanan şu hadisi nakletmektedir:

"Rasulullah (sav) hastalandığında hanımlarına;

"Yarın neredeyim?" diye soruyordu. (O, Hz. Aişe'nin odasında kalmak istiyordu.) Benim nöbet günüm gelince bir şey sormuyordu.[2372] Müslim de yine Hz. Aişe'den şunu naklediyor:

"Allahu Teala benim nöbet günümde ve benim kucağımda iken onun ruhunu aldı.[2373] Yine Buhârî isnadı Hz. Aişe'ye dayanan şu hadisi naklediyor:

"Rasulullah (sav) vefat ettiği hastalığında Aişe'nin nöbeti olması isteğiyle;

"Ben yarın neredeyim? Ben yarın neredeyim?" diye soruyordu. Bunun üzerine diğer hanımları dilediği yerde kalması için ona izin verdiler. O da Aişe'nin odasına geçti ve orada vefat etti. Hz. Aişe şöyle diyor:

2370 Buhârî 336
2371 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/189; El Bidâye Ve'n Nihâye 8/95
2372 Buhârî 3774
2373 Müslim 3443

Allah'ın bana ihsan ettiği nimetlerinden birisi Rasulullah'ın benim odamda, benim nöbetimde (mübarek başı) benim göğsümün üstü ile gerdanımın arasında olarak vefat etmesidir. Bir de Allah'ın, onun vefatı sırasında benim tükürüğümle onun tükürüğünü bir arada birleştirmesidir (Şöyle ki: kardeşim) Abdurrahman elinde bir misvakla odaya girmişti. Ben de Rasulullah'ı (göğsüme yan) dayamıştım. Onun misvaka dikkatle baktığını gördüm. Misvakı çok sevdiğini bildiğim için;

"Size misvakı alayım mı?" diye sordum. Başı ile evet, diye işâret etti. Ben de misvakı yumuşatıp verince ağzında yürütüp fırçaladı."[2374]

8- Rasulullah (sav)'in Hz. Aişe'yi Cennetle Müjdelemesi

Hâkim, isnadı Hz. Aişe'ye dayanan şu hadisi naklediyor:

Hz. Aişe anlatıyor:

"Ya Rasulallah, cennetteki eşlerin kimler?" diye sordum. O;

"Sen onlardansın buyurdu."[2375]

Buhârî de isnadı Kasım b. Muhammed'e dayanan şu hadisi nakletmektedir:

"Aişe hastalanmıştı. Ziyaretine İbni Abbas geldi ve;

"Ey Mü'minlerin anası, Rasulullah (sav)'e ve Ebubekir'e tam bir sadakatle gidiyorsun." dedi.[2376] Bu söz Hz. Aişe'nin faziletini göstermektedir. Zira İbni Abbas (ra) burada onun cennete gireceğini söylemektedir. Bu da ancak kesin bir bilgi ile olur. [2377]

9- Hz. Aişe'nin diğer kadınlar üzerindeki üstünlüğü tiridin diğer yemekler üzerine üstünlüğü gibidir. Buhârî ve Müslim isnadı Abdullah b. Abdurrahman'a dayanan şu hadisi nakletmektedirler. Abdullah, Enes b. Malik (ra)ten naklediyor:

"Rasulullah (sav)'in şöyle dediğini işittim:

"Aişe'nin diğer kadınlar üzerindeki üstünlüğü tiridin diğer yemekler üzerine üstünlüğü gibidir."[2378] Nevevî diyor ki:

"Alimler şöyle diyor: " Bunun manası şudur; Tiridin her çeşidi çorbadan üstündür. Et tiridi tiritsiz et çorbasından daha üstündür. Etsiz tirit de etsiz çorbadan üstündür. Buradaki üstünlükten maksat; onun faydası, doyurucu olması, kolay çiğnenmesi, daha çok lezzet vermesi, kolay yenilmesi ve sair hususlar-

---

2374 Buhârî 4450

2375 El Müstedrek 4/13 İsnadı sahihtir. Zehebî de isnadının sahih olduğunu söylemiştir.

2376 Buhârî 3771

2377 Fethu'l Bârî 7/108; El Akîdetü Fi Ehli'l Beyt 95

2378 Buhârî 3770

dır. Dolayısıyla o, çorbadan ve sair yemeklerden daha üstündür. Hz. Aişe'nin diğer kadınlara karşı üstünlüğü de bunun gibidir. Burada onun Hz. Meryem ve Hz. Asiye'den üstün olduğuna dair bir açıklık yoktur. Kast olunan kadınların bu ümmetin kadınları olma ihtimali vardır.[2379]

Hz. Aişe'nin faziletine ve üstünlüğüne dair hadislerden bir kısmını naklettik. Buna rağmen rafiziler ve onların etkisinde kalanlar mü'minlerin anası Hz. Aişe'ye dil uzatmaya, yalan ve uydurma rivayetlerle onu karalamaya devam etmektedirler. Onlar yalan ve uydurma rivayetlerle sahih rivayetleri çürütmeye ve olayları çeşitli tevillerle saptırmaya çalışmaktadırlar. "Sonra hidayete erdim" kitabının sahibi de onlardan biri. O da yeni bir şey getirmemiş, selefinin yaptığını yapmış. Hz. Aişe'yi Hz. Ammarın sözleriyle kötülemeye çalışmasına bir bakın. Hz. Ammar şöyle diyor:

"Allah'a and olsun ki Aişe peygamberinizin dünyada ve ahirette hanımıdır. Ancak Allahu Teala sizi kendisine mi yoksa ona mı itaat edecesiniz diye imtihan ediyor."[2380] Hz. Ammar'ın bu sözünde Hz. Aişe'yi kötüleyen bir şey var mı? Kötülemek bir yana, o, onu burada övüyor. Onun Rasulullah (sav)'in dünya ve ahiret hanımı olduğunu söylüyor. Bundan daha büyük bir fazilet ve bundan daha üstün bir şeref var mı? Her mü'minin hedefi Allah'ın rızasına ve cennete kavuşmak değil mi? Fitne zamanı da olsa, karşı tarafta da olsa Hz. Ammar, Hz. Aişe'nin cennetlik olduğunu ve Rasulullah (sav) ile birlikte olduğunu beyan etmiştir.[2381] Bu hususta sahih bir hadisi Hakim, Müstedrekte Hz. Aişe'den rivayet etmiştir. Rasulullah (sav) Hz. Aişe'ye

"Dünya ve ahirette zevcem olmayı istemez misin?" buyurmuş, o da

"Vallahi isterim." demiş, Rasulullah (sav) de;

"Sen benim dünya ve ahirette zevcemsin." buyurmuştur.[2382] Bu hadis Hz. Aişe'nin en büyük faziletlerinden birini göstermektedir. Bu sebeple Buhârî Hz. Ammardan yukarıdaki rivayeti nakletmiştir.[2383] Ancak Hz. Ammardan rivayet edilen hadisin sonundaki "Ancak Allahu Teala sizi kendisine mi yoksa ona mı itaat edecesiniz diye imtihan ediyor." Şeklindeki ifade de mü'minlerin anası Hz. Aişe'yi küçültücü bir ifade değildir. Buna birkaç yönden bir açıklık getirelim:

a- Hz. Ammar kendi görüşünü savunan biri. Hz. Aişe'nin görüşü ise onun tam zıttı. Her ikisi de kendi görüşünü doğru görüyor. Her ikisi de büyük sahabi. Her ikisi de ilim ve dindarlıkta ileri. Bu sebeple hiç birinin görüşü diğeri için delil değil.

b- Hz. Ammar karşı tarafın görüşünü hatalı görüyordu. Dolayısıyla o görüşün Allah'ın emrine muhalif olduğunu savunuyordu. Bu, o görüşü savunan-

---

2379 Şerh-i Sahih-i Müslim 15/208,209
2380 Buhârî 3772
2381 El İntisar Li's Sahab Ve'l Âl 448
2382 El Müstedrek 4/10; Es Sahihu'l Müsned 356
2383 Buhârî 3772

ların kötülenmesini gerektirmez. Çünkü onların da bu hususta ayrı bir yorumu vardı.

c- Hz. Ammar bu sözüyle ne Hz. Aişe'yi kötülemiş ne de onun kadri kıymetini ayaklar altına almayı murad etmiştir. Sadece onun ictihadının hatalı olduğunu ümmet mensuplarına bildirmeyi hedeflemiştir. İctihadı hatalı olsa da Hz. Ammar Hz. Aişe'nin faziletini ve kari kıymetini bildirmiştir.[2384] Hz. Ammar'la ilgili olarak şu haberler de varit olmuştur: Bir defasında birinin Hz. Aişe hakkında kötü sözler sarf ettiğini duydu da bunun üzerine ona;

"Sus ey şerefsiz alçak adam. Allah'a and olsun ki o, peygamberinizin dünya ve ahiret hanımıdır. Ancak Allah kendisine mi yoksa ona mı itaat edecesiniz diye sizi imtihan ediyor." dedi.[2385]

Rafizilerin dillerine doladıkları şu rivayeti de inceleyelim; Nebi (sav) hitap etmek üzere ayağa kalktı. Aişe'nin odasının bulunduğu tarafa doğru işaret etti ve

"Fitne şu tarafta, şeytanın boynuzunun doğduğu yerdedir." buyurdu. Rafiziler bunu naklederek Hz. Aişe'yi kötülemektedirler. Onların inancına göre Rasulullah (sav) bu sözüyle fitnenin evinden çıkacağını söylemek istemiştir. Bu söz gerçekleri tersyüz eden ve ilimden yana nasibi olmayanların kafasını allak bullak eden bir sözdür. Onlar ravinin "Aişe'nin odasının bulunduğu tarafa" sözünü alarak Hz. Aişe'nin odasına işaret edildiğini, dolayısıyla da onun fitne sebebi olduğunu söylemektedirler. Halbuki hadis hiçbir şekilde buna delalet etmez. Konuşma adabını az çok bilenler nezdinde bu ibare kesinlikle bu manaya gelmez. Zira ravi "Aişe'nin odasının bulunduğu tarafa doğru işaret etti." diyor, "Aişe'nin odasına işaret etti." demiyor. İki ibare arasındaki fark da çok açık. Bu hadis çok sayıda yoldan çok sayıda lafızlarla rivayet edilmiştir. O rivayetlerin bir kısmında rafizilerin davalarını alt üst edecek ve başka bir delile ihtiyaç bırakmayacak şekilde işaret edilen beldelerin ismi geçmektedir. İşte o hadislerden biri. Leys, Nafi'den, o da İbni Ömer'den naklediyor; Rasulullah (sav) şark tarafına dönmüş olduğu halde

"Dikkat edin, fitne şurada, şeytanın boynuzunun doğduğu yerdedir." buyurdu.[2386] Ubeyd b. Ömer'den nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Nafi bana İbni Ömer'den şöyle nakletti;

Rasulullah (sav) Hafsa'nm kapısı yanında durdu ve eliyle şark tarafını işaret ederek;

"Fitne şeytanın boynuzunun çıktığı yerdedir." buyurdu.[2387] ve bunu iki ya da üç defa tekrar etti.

2384 El İntisar 448
2385 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/248
2386 Buhârî 7093; Müslim 2905
2387 Müslim 4/2229

Salim b. Abdullah babasından naklediyor;

Rasulullah (sav) şark tarafına dönük olduğu halde;

"İşte fitne şu tarafta, İşte fitne şu tarafta, işte fitne şu tarafta, şeytanın boynuzunun çıktığı yerdedir." buyurdu.[2388]

Bu rivayetlerde işaret edilen cihet zikredilmiştir. O da şark tarafıdır. Bu rivayetler, rafizilerin zikrettiği rivayeti tefsir etmektedir.[2389] Başka hadislerde işaret edilen beldelerin ismi verilmiştir. Nafi, İbni Ömer'den naklediyor:

"Nebi (sav) bir defasında;

"Allah'ım, Şam'ımızı mübarek eyle. Allah'ım, Yemenimizi mübarek eyle." diye dua etti.

"Ya Rasulallah, Necid'imize de dua buyur." dediler. Zannederim üçüncüde;

"Orada zelzeleler ve fitne var. Şeytanın boynuzu oradan çıkar." buyurdu.[2390] Salim b. Abdullah b. Ömer'den nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Ey Irak halkı, büyük günahları işlemeye, küçüklerinden sormaya ne kadar da heveslisiniz! Babam Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini işittim: Rasulullah (sav);

"Fitne şuradan gelir." buyurdu. Sonra eliyle şark tarafını işaret etti ve;

"Şeytanın boynuzunun doğduğu yerden." buyurdu.[2391]

Bazı rivayetlerde de bu beldelerde yaşayan kabilelerin ismi zikredilmiştir. Ebu Mes'ûd anlatıyor:

"Rasulullah (sav) eliyle Yemen tarafına doğru işaret etti ve;

"Dikkat edin, İman Yemenlidir. İşte şurada. İyi biliniz ki, katı ve kara yürekliler de develerin kuyrukları dibinde onlara haykıran (bedeviler) içinde bulunur ki bunlar şeytanın iki boynuzunun doğduğu yerdeki Rebîa ve Mudar (halkı)dır."[2392]

Bu rivayetler Rasulullah (sav)'in "Fitne şu tarafta" sözündeki muradını net olarak açıklamaktır. Onun kastettiği şey şark beldeleridir. Nitekim diğer rivayetler bunu beyan etmiş, bazen beldelerin ismini, bazen de orada yaşayan halkın isimlerini ve vasıflarını zikretmiştir. Buna göre rafizilerin, Hz. Aişe'nin odasına işaret edildiğine dair iddiaları boşa çıkmaktadır. Bu tamamen batıl bir söz ve sakıt bir görüştür. Bu zamana kadar bunu ne onlar gibi anlayan ne de dillendiren biri çıkmamıştır.[2393]

2388 A,g,e. 4/2229
2389 El İntisar 453
2390 Buhârî 7095
2391 Müslim 4/2229
2392 Buhârî 3302
2393 El İntisar 455

Hz. Aişe, Hz. Hatice ve Hz. Fatıma Arasındaki Üstünlük

İbni Teymiyye şöyle diyor:

"Bu ümmetin en üstün kadınları Hz. Hatice, Hz. Aişe ve Hz. Fatıma'dır. Ancak onlardan hangisinin daha üstün olduğu hususu ihtilaflıdır.[2394]

İbni Teymiyye'ye Hz. Hatice mi yoksa Hz. Aişe mi daha üstün diye soruldu. O şöyle cevap verdi:

"Hz. Hatice'nin İslamm başlangıç yıllarındaki tesiri ve yardımı büyüktü. O yıllarda din için gösterdiği çabaya ne Hz. Aişe ne de mü'minlerin diğer anaları ortak olamaz. Hz. Aişe'nin de İslamın son zamanlarında gösterdiği etki, dinin tebliği için gösterdiği gayret ve sahip olduğu ilim ne Hz. Hatice'de ne de mü'minlerin diğer analarında mevcuttur."[2395]

İbni Hacer de şöyle diyor:

"Denildi ki; Hz. Fatıma'nın üstünlüğü hususunda icma hasıl oldu. Ancak niza Hz. Aişe ile Hz. Hatice'den hangisinin daha üstün olduğu hususundadır."[2396] Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği "Cebrail (as) Nebi (sav)'e geldi ve Hatice'ye Rabbinden selam iletti." Hadisi şerh ederken şöyle diyor: Bu hususta Süheylî şöyle diyor:

"Ebubekir b. Davud bu hadise dayanarak Hz. Hatice'nin Hz. Aişe'den daha üstün olduğunu söylemiştir. Çünkü Hz. Aişe'ye -Rasulullah (sav) aracılığı ile- kendi selamını iletmiş, Hz. Hatice'ye ise Allah'ın selamını iletmiştir. İbnu'l Arabî de Hz. Hatice'nin Hz. Aişe'den üstün olduğuna dair bir ihtilaf yoktur demiş ve önceden böyle ihtilafın olduğunu reddetmiştir."[2397] Onların faziletleri ile ilgili nasları incelediğimizde Hz. Hatice ve Hz. Fatıma'nın en üstün olduğunu, sonra Hz. Aişe'nin üstün olduğunu görürüz. Zira Rasulullah (sav);

"Hatice ümmetimin diğer kadınlarına üstün kılınmıştır." buyurmuştur.[2398] Yine şöyle buyurmuştur:

"Cennet ehli kadınların en üstünü Hatice, Fatıma, Meryem ve Asiyedir."[2399] İbni Hacer;

"Bu tevil edilmeyecek kadar açık bir nastır." diyor.[2400]

Rasulullah (sav);

"Alem kadınları içinde en üstün olanlar İmrân kızı Meryem, Hatice binti

---

2394 Mecmûu'l Fetvâ 4/394
2395 A,g,e. 4/393
2396 Fethu'l Bârî 7/109
2397 A,g,e. 7/139
2398 Fethu'l Bârî 7/135; Mecmau'z Zevâid 9/223
2399 El İhsan, İbni Hibban 9/73; Sahihu'l Cami, Elbânî 1/371
2400 Fethu'l Bârî 7/135

Huveylid, Fatıma binti Muhammed ve Firavun'un hanımı Âsiye'dir." buyurmuştur.[2401]

Bu nas Hz. Hatice'nin ümmetin en üstün kadını olduğunu göstermektedir. Hz. Fatıma'nın üstünlüğünü bildiren hadisi şerif de şudur:

"Ey Fatıma, mü'min kadınların efendisi ya da bu ümmetin kadınlarının efendisi olmaya razı olmaz mısın?"[2402] Başka bir lafızda da;

"Cennet ehli kadınların efendisi" şeklinde geçmiştir.[2403] Bu ifade hiçbir yoruma ihtiyaç bırakmayacak şekilde açıktır. Bu ifade onun ümmet kadınlarının efendisi ve cennet ehli kadınların efendisi olduğunu beyan etmiştir. Annesi Hz. Hatice de bu fazilette ona ortak olmuştur. O ve annesi Hz. Hatice cennet ehli kadınların en üstünüdürler. O ve annesi bu ümmetin kadınlarının en üstünüdürler. Naslar bunu ifade etmektedir.[2404] Hz. Aişe'nin üstünlüğünü ifade eden naslara gelince;

"Aişe'nin diğer kadınlar üzerindeki üstünlüğü tiridin diğer yemekler üzerine üstünlüğü gibidir."[2405] hadisindeki lafız İbni Hacer'in de dediği gibi mutlak bir üstünlüğü ifade etmemektedir. İbni Hacer şöyle demiştir:

"Bunda Hz. Aişe'nin diğerlerine karşı en üstün olduğuna dair açıklık yoktur. Zira tiridin diğer yiyeceklere karşı üstünlüğü kolay yenilebilmesi ve güç kuvvet vermesi sebebiyledir. O gün onların en lezzetli yiyecekleri o idi. Tiritteki bu özellikler onun diğer yiyeceklere karşı her cihetten üstün olduğunu göstermez. Başka cihetlerden diğerlerinden aşağı olabilir."[2406] Buna göre bu hadis Hz. Aişe'nin, Hz. Hatice ve Hz. Fatıma'nın dışındaki bu ümmetin kadınları üzerindeki üstünlüğünü beyan etmektedir.[2407] Amr b. el As'dan rivayet edilen hadise gelince; O, Rasulullah (sav)'e

"Kadınlardan sana en sevimli olanı kim?" diye sormuştu. Rasulullah (sav)

"Aişe." buyurdu.[2408] İbni Hibban bunun Rasulullah (sav)'in hanımları ile mukayyet olduğuna işaret etmiş ve daha sonra bu hadisi başka bir lafızla rivayet etmiştir. Orada şöyle geçmektedir:

"Ya Rasulallah, sana insanlardan en sevimli olanı kim?" diye sordum.

"Aişe." buyurdu. Ben;

"Ben kadınları sormuyorum, erkekleri soruyorum." dedim.

"Ebubekir" ya da "Babası" buyurdu. İbni Hibban daha sonra şöyle demiştir:

2401 Tirmizî, Menâkıb-ı Fadlı Hatice; Hadisi Enes (ra) den rivayet etmiş ve "Hadis sahihtir." demiştir.
2402 Buhârî 6285
2403 Fethu'l Bârî 7/105
2404 El Akide Fî Ehli'l Beyt 97
2405 Buhârî 3770
2406 Fethu'l Bârî 6/447
2407 El Akide Fî Ehli'l Beyt 97
2408 Buhârî 4358

"Rasulullah (sav) burada kendi hanımları arasından en sevimlisini söylemiştir. Hz. Fatıma ve diğer kadınlarla ilgili bir bağlantı kurmamıştır." İbni Hibban daha sonra Enes (ra)'den şu hadisi nakletmiştir:

Rasulullah (sav)'e soruldu;

"Sana insanlardan en sevimli olanı kim?" denildi.

"Aişe" buyurdu.

"Sana ailenden sormuyoruz." denildi.

"Babası" buyurdu.[2409] Bu rivayetlere göre Hz. Aişe'nin üstünlüğü Hz. Hatice ve Hz. Fatıma'nın üstünlüğünden sonra gelmektedir. Yani Hz. Aişe'nin üstünlüğüne dair varit olan naslar Hz. Hatice ve Hz. Fatıma'nın üstünlüğüne dair varit olan naslarla mukayyettir. Hz. Aişe'nin onlara karşı bazı hususlarda –ki en başta ilim gelmektedir- üstün olduğu inkar edilemez. Ancak bazı hususlarda üstün olmak mutlak manada üstün olmayı gerektirmez.[2410] Her halükarda onlardan geride kalan için herhangi bir yergi söz konusu değildir. Bilakis bunda bu üç hanımın da üstünlüğüne delil vardır. Bu ihtilaf onları ümmetin en üstün kadınları olmaktan çıkarmıyor. Hz. Aişe bu ümmetin üçüncü üstün kadını ise bunda ona ne zarar var?! Bu ona karşı hürmet göstermeyi mi, yoksa rafizilerin yaptığı gibi ona hakaret etmeyi mi gerektirir?[2411]

Mü'minlerin Anası Hz. Aişe Cemel Vakasında Savaşmayı İstiyor muydu?

Daha önce de geçtiği üzere Hz. Aişe ne savaşmak için çıkmış, ne de savaşmayı istemiştir. Zührî'nin nakline göre Hz. Aişe Cemel vakasından sonra şöyle demiştir:

"İnsanlar arasında itibarımı kullanmak istedim. Savaş olacağını hiç hesaba katmadım. Eğer böyle bir şey olacağını bilseydim böyle bir şeye asla girişmezdim."[2412] Hz. Aişe'nin müslümanlar arasında savaş olmasını mübah gördüğüne dair söz batıl bir sözdür. Böyle bir şey sahih hiçbir rivayette yoktur. Nitekim daha önce de zikrettiğimiz üzere o, savaş için değil, ıslah için harekete geçmiştir. İlk İslam tarihini karalayan bu uydurma rivayetlere bakılırsa Hz. Ali, Hz. Talha, Hz. Zübeyr ve Hz. Aişe arasında vuku bulan hadiseler kabile taassubu sebebiyle çıkmıştır. Bu rivayetlere itibar eden bazı araştırmacılar onların etkisinde kalarak "Aişe bunu saklamıştır." demişlerdir. Bunu planlanmış ırkçı bir harp olarak görmektedirler. Güvenilir eserlerden değil de güvenilir olmayan eserlerden istifade etme yoluna giren araştırmacıların böyle bir şey söylemesi

---

2409 El İhsan 9/11

2410 Fethu'l Bârî 7/108; El Akide Fî Ehli'l Beyt 98

2411 El İntisar 461

2412 El Meğâzî, Zührî 154

tabii bir şeydir. "İmamet Ve Siyaset", "Eğânî", "Mürûcu'z Zeheb", "Tarih-i Yakubî" ve Corci Zeydan'ın "İslam Medeniyetler Tarihi" adlı kitaplarına bakanlar orada çok sayıda uydurma rivayetlerle karşılaşacaklardır.[2413]

"Haksız Olduğun Halde Ali'ye Karşı Savaşacaksın" Hadisi Sahih Mi?

Ne mutemet hadis kitaplarında böyle bir rivayet var, ne de bunun bilinen bir isnadı var. Tam bir uydurma, tam bir yalan. Zira bir kere Hz. Aişe savaşmadı. Savaşmak için de yola çıkmadı. Islah için yola çıktı. Ne savaştı, ne de savaşmayı emretti. Tarihi hadiseleri en iyi bilen çok sayıda kişi bunu bu şekilde zikretti.[2414]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Hz. Aişe'yi İkramla İzazla Kalacağı Yere Göndermesi

Mü'minlerin Emiri Hz. Ali, Hz. Aişe'ye yol için gerekli binit, yiyecek ve eşyaların hazırlanması emrini verdi. Onunla birlikte olup da hayatta kalan ve onun kadri kıymetini bilen kişilerden bazılarına da onunla birlikte çıkmalarına müsaade etti. Basra halkından tanınmış ailelere mensup kadınlardan kırk kadını ona yol arkadaşı olarak tayin etti. Oğlu Muhammed Hanefiyye'ye;

"Ey Muhammed hazırlan." dedi. O da bunu Hz. Aişe'ye haber verdi. Yolculuk günü gelince Hz. Ali geldi ve beklemeye başladı. İnsanlar da toplandılar. Hz. Aişe çıktı. Onlara veda etti, onlar da onu yolcu ettiler. Hz. Aişe;

"Oğullarım, yavaş hareket ediliyor diye birbirimizi itham ettik. Sizden hiç kimse başkasına karşı bu konuda düşmanlık yapmasın. Vallahi Ali ile benim aramda önceden kadının hısımlarıyla olan ilgisi ne ise aynısı oldu. O, benim nezdimde hayırlı kişilerdendir." dedi. Hz. Ali de

"Ey insanlar, Vallahi doğru söyledi ve lütufkâr davrandı. Benimle onun arasında olan ancak budur. O peygamberinizin dünya ve ahiret hanımıdır." dedi. Hz. Aişe otuz altıncı yılın Recep ayının ilk günü hareket etti. Hz. Ali birkaç mil onu yolcu etti. Oğulları da bir gün boyunca kafile ile birlikte gittiler.[2415]

Rasulullah (sav) yıllar önce Hz. Ali'ye;

"Seninle Aişe arasında bir iş zuhur eder." demişti. O da;

"Ben mi ya Rasulallah?" diye sordu. Rasulullah (sav);

"Evet" buyurdu. Hz. Ali tekrar;

"Ben mi?" diye sordu. Rasulullah (sav);

2413 Devru'l Mer'eti's Siyasî 442
2414 Minhâcü's Sünne 2/185
2415 Tarih-i Taberî 5/581

"Evet." buyurdu. Hz. Ali;

"Öyleyse ben haksız olan taraf olurum ya Rasulallah." dedi. Rasulullah (sav);

"Hayır, ancak böyle bir şey olduğunda onu güvenli olduğu yere ulaştır." buyurdu.[2416] İşte Hz. Ali bu güzel muamelesiyle Rasulullah (sav)'in bu vasiyetini en güzel şekilde yerine getirmiştir.

Bazıları doğruları çarpıtmakta ve Hz. Aişe'nin Basra'ya gidişini ifk hadisesindeki tavrı sebebiyle Hz. Ali'ye kızgın oluşuna bağlamaktadırlar. Bu hadise şöyle olmuştu: Münafıklar Hz. Aişe'ye iftira atmışlardı. Rasulullah (sav) bu durumunu Hz. Ali ile istişare etmiş, o da ona;

"Ya Rasulallah! Allah sana dünyayı daraltmamıştır. Ondan başka kadın çoktur. Bununla beraber, sen, bir de onun hizmetçisi olan kadına sor. O sana doğrusunu söyler." dedi.[2417] Rasulullah (sav) ailesini kıskanan biriydi. Dedikodular sebebiyle çok üzülüyordu. Hz. Ali de bunu görüyordu. Bu sözüyle Rasulullah (sav)'in çektiği sıkıntıyı hafifletmek istemişti. Ondan ayrılırsa bu sıkıntısından kurtulacağını umuyordu. Hakikat ortaya çıktıktan sonra da ona dönebilirdi. "İki zararla karşılaşıldığında hafifine gidilir" kaidesi de bunu söyler.[2418] Nevevî şöyle diyor:

"Hz. Ali Rasulullah (sav) hakkında faydalı olanın bu olduğunu düşündü. Zira onun rahatsızlığını görüyordu. Ona rahatsızlığını gidereceğine inandığı sözünü söyledi."[2419] Hz. Ali, Hz. Aişe'nin ahlakı hakkında en ufak bir söz söylemedi ve ona en ufak bir kötülük isnadında bulunmadı. Sadece;

"Ya Rasulallah, Allah sana dünyayı daraltmamıştır. Ondan başka kadın çoktur." demişti. Ancak daha sonra bundan dönmüş ve ;

"Bununla beraber bir de onun hizmetçisi olan kadına sor. O sana doğrusunu söyler." demişti.[2420] Rasulullah (sav)i ayrılmadan önce işi tetkik etmeye davet etmişti. Yani; ondan ayrılmasıyla ilgili ilk sözünden dönmüş, hizmetçi kadına sorarak işin aslının o hizmetçiden öğrenilmesi teklifini sunmuştu.[2421] Rasulullah (sav) de Hz. Aişe ile her daim beraber olan hizmetçi kadına sormuştu. O da Hz. Aişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmediğini söylemişti. Bunun üzerine Rasulullah (sav) o gün Abdullah b. Ubey hakkında konuşacağını söyleyerek mazur görülmesini istedi ve;

"Ey Müslümanlar cemaati! Ailem hakkındaki iftirasıyla beni üzüntüye düşüren bir adama karşı bana kim yardım eder? Halbuki, vallahi, ben ailem hak-

---

2416 Müsned-i Ahmed 6/393 İsnadı hasendir.
2417 Buhârî 4786
2418 Devru'l Mer'eti's Siyasi 462
2419 Şerh-i Nevevi Alâ Müslim 5/634
2420 Buhârî 4786
2421 Devru'l Mer'eti's Siyasi 462

kında hayırdan başka bir şey biliyor değilim." buyurdu.[2422] Hz. Ali'nin Rasulullah (sav)'e getirdiği teklif Hz. Aişe'nin lehine olmuştu. Rasulullah (sav)'in ailesi ile ilgili müspet yöndeki kanaati hizmetçiyle istişareden sonra daha da pekişmişti.[2423] Hz. Ali'nin ifk hadisesindeki tavrı -rafizilerin uydurma rivayetlerinden beslenenlerin iddia ettiği gibi- Hz. Aişe'yi kin ve nefrete sevk edecek, Hz. Osman'ın katillerini isteme maskesiyle bu gizli kinle harekete geçecek ve müslümanlardan çok sayıda kişiyi bu sebeple savaşa sürükleyecek şekilde değildi.

Herkes Pişman İdi

İbni Teymiye diyor ki:

"Herkes girilen bu savaş sebebiyle pişmanlık yaşıyordu. Hz. Talha, Hz. Zübeyr, Hz. Ali ve diğerleri tamamen pişmandılar. Onlar Cemel günü savaşmayı murad etmemişlerdi. Ancak onların elinde olmadan savaş başladı."[2424]

a- Savaş başlayıp insanlar ölmeye başladığında Hz. Ali'nin

"Yirmi yıl önce ölmeyi ne kadar isterdim." dediği rivayet edilmiştir.[2425]

b- Nuaym b. Hammad, senedi Hz. Hasan'a kadar uzanan şu rivayeti yapmakta:

"Savaş kızıştığında Ali yanıma geldi ve "Ey Hasan, yirmi yıl önce ölmeyi ne kadar isterdim." dedi."[2426]

c- Hasan b. Ali'den nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Mü'minlerin Emiri Ali bir şey yapmak istedi. Ama işler birbirini kovaladı. Bir türlü hedefine varamadı."[2427]

d- Yine Hz. Hasan savaş kızıştığında Hz. Ali'nin şöyle dediğini naklediyor:

"Ey Hasan bütün bunlar bizde mi oluyor? Keşke yirmi ya da kırk yıl önce ölseydim."[2428]

e- Hz. Aişe'nin de Cemel vakasını hatırladığında şöyle dediği nakledilmiştir:

"Arkadaşlarımın (Mü'minlerin diğer annelerinin) oturduğu gibi oturmayı ne kadar isterdim. Bu bana Rasulullah (sav)'den Abdurrahman b. Haris b. Hişam ve Abdullah b. Zübeyr gibi on küsur çocuk dünyaya getirmemden daha sevimlidir."[2429]

2422 Buhârî 4786
2423 Devru'l Mer'eti's Siyasi 462
2424 El Münteka, Muhyiddin Hatip 222
2425 El Fiten, Nuaym b. Hammad 1/80
2426 A,g,e. 1/80
2427 A,g,e. 1/81
2428 Ehdâs 217
2429 El Fiten, Nuaym b. Hammad 1/81

f- Hz. Aişe Allahu Teala'nın *"Evlerinizde oturun"*2430 ayetini okuduğunda yaşmağı ıslanıncaya kadar ağlardı.[2431]

g- Hz. Aişe şöyle demiştir:

"Rasulullah (sav)'den her biri Abdurrahman b. Haris b. Hişam gibi yirmi tane çocuğum olsaydı ve onları kaybetseydim de şu Cemel vakası hadisesi yaşanmasaydı."[2432]

h- İbni Teymiyye şöyle diyor:

"Hz. Aişe savaşmadı. Savaşmak için de yola çıkmadı. Müslümanların arasını ıslah için çıktı. Bu çıkışının müslümanlar için hayırlı olacağını düşünüyordu. Daha sonra çıkmamasının daha hayırlı olduğunu gördü. Bu çıkışını her hatırladığında yaşmağı ıslanıncaya kadar ağlardı. Diğerleri de onun gibiydi. Herkes girilen bu savaş sebebiyle pişmanlık yaşıyordu. Hz. Talha, Hz. Zübeyr, Hz. Ali ve diğerleri tamamen pişmandılar. Onlar Cemel günü savaşmayı murad etmemişlerdi. Ancak onların elinde olmadan savaş başladı."[2433]

ı- Zehebî şöyle diyor:

"Şüphe yok ki Hz. Aişe Basra'ya gidişine ve Cemel vakasına katılışına çok pişman oldu. O, işlerin bu noktaya gelebileceğine ihtimal vermemişti."[2434]

2430 Ahzâb 33

2431 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/177; Tabakât 8/81

2432 Et Temhîd, Bâkıllânî 232 Abdurrahman b. Haris b. Hişam; Mahzum oğullarının ileri gelenlerinden olup seçkin bir kişiydi. Vefatı Hz. Muaviyeden öncedir.

2433 El Münteka, Muhyiddin Hatip 222

2434 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/177

ZÜBEYR B. AVVAM (RA)'IN HAYATI VE ŞEHADETİ

Adı; Ebu Abdullah Zübeyr b. Avvâm b. Huveylid b. Esed b. Abduluzza b. Kusay b. Kilab el Kuraşî el Esedî. Kusay'da Rasulullah (sav) ile birleşmektedir ve ayrıca halasının oğludur. Annesi; Safiyye binti Abdulmuttalib'tir. Rasulullah (sav)'in havarisidir. Cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Hz. Ömer'in halife seçmek üzere seçtiği altı kişiden biridir.[2435] On altı yaşlarında iken müslüman oldu.[2436] Rasulullah (sav)'in katıldığı hiçbir savaştan geri kalmadı.[2437] Müslüman olduktan sonra çeşitli işkenceler gördü. Rivayet edildiğine göre amcası onu bir hasıra sarıyor, sonra da ateş yakıp dumanıyla ona işkence ediyordu. Ona;

"İnkar et." diyordu. O ise ;

"Asla inkar etmem." diyordu.[2438]

1- Allah Yolunda Kılıcını İlk Çeken Kişi

Saîd b. Müseyyeb'den nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Allah için kılıcını ilk çeken kişi Zübeyr b. Avvâm'dır. Zübeyr b. Avvâm kaylûle uykusu uyurken "Rasulullah (sav) öldürüldü" diye bir ses işitti. Derhal kılıcını çekti ve dışarı fırladı. Yolda Rasulullah (sav) ile karşılaştı. Rasulullah (sav) ona;

"Ne oldu ey Zübeyr?" diye sordu. Hz. Zübeyr;

"Senin öldürüldüğünü işittim." dedi. Rasulullah (sav);

"Ne yapacaktın?" dedi. Hz. Zübeyr;

"Vallahi Mekke halkını baştan aşağı kırıp geçirmeyi istiyordum." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav) ona hayır duada bulundu.

Saîd b. Müseyyeb diyor ki:

"Rasulullah (sav)'in onun hakkında yaptığı bu duanın Allah azze ve celle nezdinde makbul olacağını umuyoruz."[2439]

2435 Tabakâtü'l Kübrâ 3/100; El İsâbe 1/526-528
2436 Siyeru A'lâmi Nübelâ 1/41
2437 Siyeru's Selef 1/226
2438 Kebir, Tabarânî 1/122
2439 Fedâilu's Sahabe 2/914

2- Habeşistan'a Hicreti

Rasulullah (sav)'e ve ashabına karşı Kureyş tarafından yapılan işkenceler artınca Rasulullah (sav) ashabına Habeşistana hicret etmelerini işaret etti. Adil kral Necaşinin ülkesine gitmelerini ve orada güvende olacaklarını söyledi. Onlar da oraya gittiler ve güvene ulaştılar. Onların yaşadığı güven ve istikrar Necaşiye karşı Habeşistandan başka bir rakip çıkıncaya kadar devam etti. Müslümanlar bu duruma çok üzülmüştü. Necaşiye karşı çıkan adamın kazanmasından korkuyorlardı. Çünkü o, ne sahabeyi tanır, ne de onların kadrini bilirdi. Necaşi ile diğer adam arasındaki çatışmaları Nil nehrinin öteki kıyısından takip ediyorlardı.[2440] Ümmü Seleme (ra) anlatıyor:

"Rasulullah (sav)'in ashabı;

"Kim gidip durumunu öğrenir de gelir bize haber verir?" dediler. Zübeyr b. Avvâm;

"Ben" dedi. Onlar;

"Sen mi?" dediler. Çünkü o, onların en genci idi. Onun için bir tulum şişirdiler ve göğsüne bağladılar. O da yüzerek Nil'in karşı yakasına, savaşın cereyan ettiği bölgeye geçti. Biz Necaşinin düşmanına galip gelmesi ve yerinde kalması için Allahu Teala'ya dua ediyorduk. Biz bu halde iken Zübeyr uzaktan göründü, koşarak yanımıza geldi ve "Müjde! Necaşi kazandı. Allah onun düşmanını helak etti ve Necaşi'yi yerinde bıraktı." dedi.[2441]

Hz. Zübeyr Habeşistandan Mekke'ye döndükten sonra Rasulullah (sav) ayrılmadı. İslamın ilkelerini, emirlerini ve yasaklarını ondan öğrendi. Rasulullah (sav) Medine'ye hicret edince o da hicret edenler arasındaydı.

3- Zübeyr (ra) İyi Bir Süvari İdi

Atılgandı, çevikti, cesurdu. Rasulullah (sav)'in katıldığı hiçbir savaştan geri kalmadı. Allah'ın dini yücelsin diye olağan üstü cesaretler ve nadir kahramanlıklar sergilemiş biriydi.[2442] Zübeyr (ra) Allah yolunda çok şey sarf etmişti. Canını ve malını Allah yolunda vakfetmişti. Allahu Teala da ona dünya ve ahirette ikram etti ve onu yüceltti. Bedir günü başına sarı bir sarık takmıştı. Urve şöyle diyor:

"Bedir günü Zübeyr'in başında sarı bir sarık vardı. Cebrail de Zübeyr'in sîması üzere inmişti."[2443] Dünya ve içindekilerin kendisine eş değerde olamayacağı ne büyük bir menkîbe! Âmir b. Salih b. Abdullah b. Zübeyr onun hakkında şu şiiri söylemiştir:

2440 Es Sîre, İbni Hişam 1/279; Ashabu'r Rasul 1/274

2441 A,g,e. 1/279

2442 Ehli'ş Şûra 67

2443 Kebir, Taberânî 230; Siyeru A'lâmi Nübelâ 1/46

Dedem, Ahmed'in halasının oğlu ve veziridir
Sıkıntılar anında ve kızıl tüylü atın süvarisidir
Bedir sabahı ilk atlı odur
Savaşa dalan sarı sarığıyla
Melekler onun simasıyla indi yardıma
Düşmanın toplaştığı gün[2444]

Zübeyr (ra) anlatıyor:

"Bedir günü Ubeyde b. Saîd b. As ile karşılaştım. Baştan ayağa zırhlıydı. Gözlerinden başka hiçbir yeri görünmüyordu. Künyesi; Ebu Zâti'l Kerş idi. "Ben Ebu Zâti'l Kerş'im" diye meydan okudu. Ben de derhal ona saldırdım ve onu gözlerinden vurdum. Derhal öldü. Ayağımı onun üzerine koydum. Sonra harbemi olanca kuvvetimle çekip çıkardım. Fakat harbemin iki tarafı eğrilmişti. (Zübeyr'in oğlu Urve'nin rivâyetine göre bu harbe kıymetli bir harp hâtırası olduğu için) onu Rasulullah (sav) Zübeyr'den (ariyet) istemiş, Zübeyr de vermişti. Rasulullah (sav) vefât ettiğinde Zübeyr harbeyi geri aldı. Sonra Ebû Bekir istedi, ona da verdi. Ebû Bekir'in vefâtı üzerine de isteyip almıştı. Bu defa Ömer istemiş. Ona da vermiş ve vefâtında almıştı. Sonra Osman istemiş, ona da verip şehadeti üzerine Hazreti Ali'ye, sonra da Ali evladına geçmiştir. Ali evladından da Zübeyr'in oğlu Abdullah isteyip almış, ve Abdullah İbni Zübeyr katloluncaya kadar onun yanında kalmıştır.[2445]

Bu haber, Zübeyr b. Avvâm'ın ne derecede keskin bir nişancı olduğunu göstermektedir. İsabet ettirdiği yerin darlığı ve o esnada sadece hücum değil, müdafaa da yaptığı düşünülürse ne denli başarılı bir atıcı olduğu anlaşılır. Bir de onun harbesini çekip çıkarmada çektiği sıkıntı düşünülürse sahip olduğu fiziki güç daha iyi anlaşılır.[2446]

Bedir günü Rasulullah (sav)'in iki süvarisi vardı. Biri sağ cenahta bulunan Zübeyr b. Avâm, diğeri de sol cenahta bulunan Mikdad b. Esved idi.

4- Uhud Gazasında

Zübeyr (ra) anlatıyor:

"Rasulullah (sav) bana "Anam babam sana feda olsun" diyerek iltifat etti.[2447] Bu, onun o savaşta şiddetli bir şekilde savaştığını göstermektedir. Zübeyr (ra) Allah yolunda azim ve sebat göstermiş, şehadet sevgisiyle meydanlara atılmıştır. Bu savaşta Ebu Dücâne (ra)'ın neler yaptığını da o bize anlatmıştır:

İki ordu karşı karşıya gelip savaş kızıştığında ashabının azmini ve maneviyatını artırmak için harekete geçti. Eline bir kılıç aldı ve;

2444 Tarih-i İslam 501
2445 Sahih-i Buhârî 3998
2446 Tarih-i İslam 4/163
2447 Fedâilü's Sahabe 2/918 İsnadı sahihtir.

"Bunu benden kim alır?" buyurdu. Herkes elini uzattı. Herkes "Ben, ben" diyordu. Zübeyr de onlardan biriydi. Rasulullah (sav);

"Onu hakkını vermek şartıyla kim alır?" buyurdu. İnsanlar geri çekildiler. Ebu Dücâne;

"Onun hakkı nedir ya Rasulallah?" diye sordu. Rasulullah (sav);

"Eğilip bükülünceye kadar onunla düşmana karşı savaşmandır." buyurdu. Ebu Dücâne;

"Onu hakkını vermek şartıyla ben alırım." dedi. Rasulullah (sav) de kılıcı ona verdi. Ebu Dücâne cesur bir adamdı. Harp alanında çalımla yürüyordu. Rasulullah (sav) onu bu şekilde görünce;

"Bu (yürüyüş), Allah'ın bu yerden başka yerde gazap ettiği bir yürüyüştür." buyurdu.[2448] Zübeyr b. Avvâm Uhud günü Ebu Dücâne'nin yaptığı şeyleri de anlattı, şöyle dedi:

"Rasulullah (sav)'den kılıcı ben de istemiştim. Ancak o onu bana vermedi, Ebu Dücâne'ye verdi. Moralim bozulmuştu. Kendi kendime "Vallahi onu takip edip bakacağım ne yapacak?" dedim. Kızıl bir bez parçası çıkardı ve başına sardı. Ensar;

"Ebu Dücâne ölüm sargısını başına sardı." diyorlardı. O, o kızıl renkli sargıyı çıkardığında böyle diyorlardı. Ebu Dücâne şöyle diyordu:

Ben, sevgili peygamber ile ahde girmiş bir kimseyim,
Hurma korulukları yakınında tepenin eteğinde olduğumuz zaman,
Asla geri saflarda durmayacağıma;
Ve Allah'ın ve Rasulünün kılıcıyla vuracağıma dair.

Karşısına çıkanı öldürdü. Müşriklerden biri yaralı Müslümanları öldürüyordu. Her ikisi de birbirine yaklaşmaya başladılar. Allahu Teala'ya karşı karşıya gelmeleri için dua ettim. Karşılaştılar. Birbirlerine birer darbe indirdiler. Önce müşrik olan Ebu Dücâne'ye saldırdı. O da kalkanıyla onu karşıladı. Sonra Ebu Dücâne müşrike vurdu ve onu öldürdü. Daha sonra onun kılıcını Hind binti Utbenin kafası üzerinde gördüm. Ancak ona vurmadı, kılıcı geri çekti. Kendi kendime;

"Allah ve Rasulü daha iyi bilir ya (bunu niçin yaptı ki?)" dedim.[2449]

İbni İshak anlatıyor:

Ebu Dücâne dedi ki:

"İnsanları savaşa teşvik eden birini gördüm. Ona yöneldim. Kılıcı ona havale ettiğimde gördüm ki o bir kadın. Rasulullah (sav)'in kılıcı ile bir kadının başını kesmeyi uygun görmedim."[2450]

2448 Müslim 2470
2449 El Bidâye Ve'n Nihâye 4/18
2450 A,g,e. 4/18

Hişam babasından naklediyor:

Aişe şöyle dedi:

Ey kız kardeşimin oğlu, senin babaların –Zübeyr ve Ebubekir'i kastediyor- *"Kendilerine yara dokunduktan sonra da Allah ve Peygamberi'nin davetine uydular."*[2451] Ayetinde zikredilen kişilerdendir.

Müşrikler Nebi (sav) ve ashabına büyük zayiatlar verip savaş meydanından çekilmişlerdi. Ancak Nebi (sav) onların geri dönmesinden korkuyordu.

"Şunları kim takip edecek? Ta ki bizde kuvvet olduğuna inansınlar." buyurdu. Hz. Ebubekir ve Hz. Zübeyr'in de içinde bulunduğu yetmiş kişi onları takibe başladı. Onları gören müşrikler çekip gittiler. Allahu Teala bu hususta şöyle buyurmaktadır:

"Bunun üzerine kendilerine hiç bir kötülük dokunmadan Allah'ın nimeti ve lütfuyla geri döndüler"[2452] Düşmanla karşılaşmadılar.[2453]

Hamza b. Abdulmuttalib (ra) Uhudda şehit düşünce Hz. Zübeyr'in annesi Safiyye binti Abdulmuttalib kardeşini görmek için geldi. Müşrikler ona müsle yapmışlardı. Burnunu ve kulaklarını kesmişler, karnını deşmişlerdi. Rasulullah (sav) Zübeyr b. Avvâm'a;

"Onu al götür, kardeşine ne yapıldığını görmesin." buyurdu. O da annesine;

"Anneciğim, Rasulullah (sav) sana geri dönmeni emrediyor." dedi. Safiyye;

"Niçin? Kardeşime müsle yapıldığı haberi bana ulaştı. Bu Allah yolunda oldu. Böyle bir şey elbette bizi memnun etmedi. İnşallah karşılığını Allah'tan bekleyip sabredeceğim. Zübeyr b. Avvâm (ra) Rasulullah (sav)'in yanına geldi ve durumu haber verdi. O da;

"Bırak gitsin." buyurdu. Safiyye (ra) Hz. Hamzanın cesedinin başına geldi. Ona baktı, "İnna lillahi ve inna ileyhi râciûn" dedi ve dua etti. Sonra da oradan ayrıldı.[2454]

Urve'den yapılan bir rivayette şöyle gelmiştir:

Babam Zübeyr bana anlattı; Uhud savaşı bitince bir kadın koşarak geldi. Neredeyse ölülerin bulunduğu yere varıyordu. Nebi (sav) onun ölüleri görmesini uygun görmedi.

"Kadını (durdurun), kadını (durdurun)" buyurdu. Dikkatle bakınca annem Safiyye olduğunu anladım. Ona doğru koştum. Ölülerin yanına varmadan ona yetiştim. Ancak göğsüme vurdu. Güçlü kuvvetli bir kadındı. Bana;

"Uzak dur. Sana hakkımı helal etmem." dedi. Ona;

2451 Âl-i İmrân 172
2452 Âl-i İmrân 174
2453 Buhârî 4077
2454 Es Sîretü'n Nebeviyye, İbni Hişam 3/108

"Bunu Rasulullah (sav) emretti." dedim. Durdu. Yanında iki elbise getirmişti.

"Bu iki elbiseyi kardeşim Hamzaya getirdim." dedi. Hamzanın yanında biri daha vardı. Ona da Hamzaya yapılanın aynısı yapılmıştı. Kefeni yoktu. Hamzayı iki elbiseyle kefenleyip onu öyle kefensiz bırakmak işimize gelmedi.

"Elbisenin birini Hamza için, diğerini de Ensarî için kullanalım." dedik. Elbiselerin biri diğerinden büyüktü. Kura çektik. Elbiseleri kurada kime çıktıysa ona kefen yaptık."[2455]

5- Hendek Gazasında

Hendek gazasında Rasulullah (sav)

"Bize Benî Kureyza'nın tutum ve davranışını öğrenip gelebilecek bir adam yok mu?' diye sordu. Zübeyr b. Avvâm;

"Ben gider, öğrenir gelirim" dedi. Gitti, onların tutum ve davranışlarını öğrenip geldi. İşler yine ağırlaşıp kötüleşince Rasulullah (sav);

"Bize Benî Kureyza'nın tutum ve davranışlarını öğrenip gelebilecek bir adam yok mu?' diye sordu. Yine Zübeyr b. Avvâm;

"Ben gider, öğrenir gelirim" dedi. Gitti, onların tutum ve davranışlarını öğrenip geldi. İşler yine ağırlaşıp kötüleşince, Rasulullah (sav);

"Bize Benî Kureyza'nın tutum ve davranışını öğrenip gelebilecek bir adam yok mu?" diye sordu. Yine Zübeyr b. Avvâm;

"Ben gider, öğrenir gelirim" dedi. Gitti, onların tutum ve davranışlarını öğrenip geldi. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyr'dir" buyurdu.[2456]

"Benim havarim de Zübeyr'dir." Sözünün manası; benim ashabımın seçkinlerindendir, benim yardımcımdır, demektir. İsa (as)'ın ashabı olan havariler de böyleydi. Yani, onlar onun samimi dostları ve yardımcılarıydı. Havari; samimi yardımcı demektir. Hadis, Zübeyr (ra)'ın tek başına sahibi olduğu büyük makamı ifade etmektedir. Nitekim Abdullah b. Ömer bir adamın;

"Ben Havarinin oğluyum." dediğini duymuştu da ona;

"Zübeyr'in evladından isen tamam, değilsen olmaz." dedi.[2457]

Aynî'nin Umdetü'l Kârî Şerhi Sahihi'l Buhârî isimli kitabında şu izah vardır:

Eğer "Sahabenin tamamı Rasulullah (sav)'in samimi yardımcılarıydı. Binaenaleyh bu işin ona tahsisindeki mana nedir?" dersen derim ki; Rasulullah Bu sözü Hendek harbinde söylemişti. O harpte;

2455 Müsned-i Ahmed 3/34

2456 Müslim 2414

2457 Musannef, İbni Ebî Şeybe 12219 Sahihtir.

"Bize Benî Kureyza'nın tutum ve davranışını öğrenip gelebilecek bir adam yok mu?" diye sormuştu. Zübeyr;

"Ben gider öğrenir, gelirim." dedi. İki ve üçüncü defa aynı şeyi söylediğinde ikinci ve üçüncü defada da o;

"Ben gider öğrenir, gelirim." dedi. Şüphe yok ki o, o gün diğerlerine göre daha fazla yardım etti.[2458] Rasulullah (sav) Hendek savaşında ona;

"Anam babam sana feda olsun." demiştir.

Abdullah b. Zübeyr'den nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Hendek harbinde ben ve Ömer b. Ebî Seleme (çocuk olduğumuz için) kadınların yanındaydık. Bir de baktım ki (babam) Zübeyr, atının üstünde iki üç kere Benî Kureyza'ya gidip geliyor. Ben (evimize) dönüp geldiğimde babama;

"Baba, ben seni Benî Kureyza'ya gidip gelirken gördüm, dedim. Babam;

"Yavrum, sen beni (öyle) gördün mü? dedi. Ben de;

"Evet" dedim. Babam (bu hareketinin sebebini bildirerek) dedi ki

"Rasulullah (sav) "Benî Kureyza'ya kim gider de onların (vaziyeti) haberiyle bana gelir, (bildirir?) dedi. Ben de (icabet edip) gittim. Gelince Rasulullah (sav) bana anasıyla babasını bir arada yâd ederek "Zübeyr, anam babam sana feda olsun!" buyurdu.[2459]

Bu hadis Zübeyr (ra)'ın açık bir menkıbesini zikretmektedir. Rasulullah (sav)'in ona "Anama babam sana feda olsun" demesi ne demek. Bu ifade onun kadrinin yüceliğini ve amelinin büyüklüğünü göstermektedir. Çünkü insanlar ancak büyük işler başaran kişiler için kendilerini ve aileden çok aziz tuttukları kişileri feda ederler.[2460]

Ayrıca Zübeyr b. Avvâm (ra), Hendek gazasında geçici olmayan, kalıcı bir madalya aldı. O da "Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyr'dir" madalyasıydı.[2461] Rasulullah (sav) Zübeyr (ra)'ı havari olarak vasıflandırdı. Bu vasıf derin manalar içermektedir. Bu manaları iyice tefekkür eden kişi ancak havari kelimesinin boyutlarını ve esrarını anlayabilir. Buna en çok muhtaç olan kişiler de alimler, davetçiler ve eğitimcilerdir. Çünkü İslam daveti havarilerin yetiştirilmesine ihtiyaç duymaktadır. Tabi olunacak yaşayan örnek kişilere ve önderlere ihtiyaç vardır. Yaşayan örneklerin İslamî ilkelerin ve fikirlerin neşredilmesindeki tesiri daha büyüktür. Çünkü insanlar onları gördüklerinden onlara tabi olmak daha kolay olmaktadır. Havariler de Rasul (as)'ın sünnetine tabi olurlar ve onun her emrini yerine getirirler.[2462] Nitekim bir hadisi şerifte şöyle ifade edilmiştir:

2458 Umdetü'l Kârî 19/2239
2459 Buhârî 3720
2460 Tuhfetü'l Ahvezî 10/246
2461 Müslim 2414
2462 Sahih-i Müslim Şerhi, Nevevî 2/26,27

"Benden önce Allah'ın gönderdiği hiçbir peygamber yok ki ümmeti içinde onun sünnetine tabi olan ve emrine iktida eden havarileri ve ashabı olmasın."[2463]

Davalar süreç içinde her zaman çeşitli fitnelerle ve zorluklarla karşılaşır. Bazen dostlar, bazen de düşmanlar cihetinden sıkıntı yaşanır. Rasulullah (sav) Müslümanları bu tip bâdirelere karşı her daim uyarmıştır. Şöyle buyurmuştur:

"Onlardan sonra yapmadıkları şeyi söyleyen ve emrolunmadıkları şeyi yapan hayırsız bir nesil gelir."[2464]

Havarinin vazifesi ne? Güzel örnek olmak, imanı yaşamak, ihlaslı olmak ve Allah yolunda kendini feda etmek. İşte havarilerin en bariz vasıfları bunlar. Böyle olunca onlar gerçek manada peygamber varisi olurlar. Hakkın, hayrın ve hidayetin yayılması için gayret ederler, terslikleri düzeltmeye çalışırlar. Allah yolunda sahip oldukları her ne varsa sarf ederler. Kendi menfaatlerinden başka bir şey düşünmeyen insanlar içinde İslama canlılığını ve parlaklığını kazandırmaya çalışırlar.[2465] İşte Zübeyr b. Avvâm (ra) bu manaları bünyesinde bulunduran bir örnek. Rasulullah (sav) elinde yetişmiş biri. Zorluklara karşı mukavemette ihtiyaç duyduklarını küçük yaştan itibaren aldı. Onun Hendek gazasındaki tavrı bize onun şahsiyetini, cesaret ve yardım hususundaki gayretini ve Rasulullah (sav)'e karşı sevgisini göstermektedir. Her geçen gün onun zor günlerin adamı olduğunu ispat etmiştir. Düşmanın gizliliklerini öğrenme işi ona verilmişti. Bu onun cesaretinden ve atılganlığındandı. Onun yaşadığı her bir hadise İslam davetçileri için ölçü alınsa her birinin ihlası, fedakârlığı, kabiliyeti ve gücü ortaya çıkar. Çünkü o, Rasulullah (sav)'in katıldığı bütün savaşlara katıldığı gibi Hulefa-i Raşidin dönemindeki fetihlerde de itici güç görevi üstlenmiştir.

6- Yermuk Gazasında

Urve anlatıyor:

Yermuk günü Rasulullah (sav)'in ashabından bazı kişiler Zübeyr'e;

"Hücum et de biz de seninle birlikte hücum edelim." dediler. O onlara;

"Hücum ederim ama, korkarım gelmezsiniz." dedi. Onlar;

"Geliriz." dediler. Bunun üzerine Zübeyr saldırdı. Düşman saflarını yararak ilerledi. Yanında kimse yoktu. Geri döndüğünde hayvanının yularını tuttular ve boynundan iki darbe vurdular. Daha önce de Bedir'de boynundan yaralanmıştı. Ben küçükken onun darbe aldığı bu yerlerle oynardım, parmaklarımı darbe yerindeki deliklere sokardım. Yermuk savaşında Abdullah b. Zübeyr de onunla birlikte idi. Abdullah o zaman on yaşlarındaydı.[2466]

2463 Dirâsâtün Terbeviyye 206
2464 Sahih-i Müslim şerhi, Nevevî 2/26,27
2465 Dirâsâtün Terbeviyye 207
2466 Buhârî 3975

Zehebî "Bu savaş Yemame savaşıdır. Zira Abdullah b. Zübeyr o vakit on yaşlarındaydı." demiştir.[2467] İbni Kesir de; bu savaşın Yermuk savaşı olduğunu ve bunun her iki savaşta da olabileceğini söylemiştir. İbni Kesir şöyle demiştir:

"Zübeyr b. Avvâm, Yermuk savaşına katılanlar arasındaydı. Yermuk savaşına katılan sahabelerin en faziletlisi o idi. Onların en cesur süvarilerindendi. O gün kahramanlardan bir gurup onun yanına geldiler ve

"Hücum et, biz de seninle birlikte hücum edelim." dediler. O da onlara;

"Sebat edemezsiniz." dedi. Onlar;

"Ederiz." dediler. Zübeyr (ra) saldırdı, onlar da saldırdılar. Rum saflarına vardıklarında diğerleri geri çekildi, o tek başına devam etti. Rum saflarını baştan sona yardı geçti. Daha sonra tekrar arkadaşlarının yanına döndü. İkinci defa yanına geldiler ve o da ikinci defa önceki gibi yaptı. O gün iki omuzunun arasından iki yara aldı. Bir rivayete göre bir yara aldı.[2468] Başka bir yerde İbni Kesir şöyle diyor:

"Zübeyr b. Avvâm (ra) cihat etmek üzere Şam'a gitti. Yermuk savaşına katıldı. Onun bu katılımıyla diğer askerler onunla birlikte savaşma şerefine nail oldular. O orada büyük kahramanlıklar gösterdi. İki defa Rum saflarını baştan sona yardı geçti.[2469]

7- Mısır'ın Fethinde

Amr b. el As, Mısır'ı fethetmek üzere harekete geçtiğinde elinde yeterli sayıda asker yoktu. Hz.. Ömer'e yardımcı asker yollaması için mektup yazdı. Hz. Ömer de onun askerinin azlığını bildiğinden ona Zübeyr b. Avâmın da aralarında olduğu on iki bin kişilik yardımcı kuvvet gönderdi.

Denildi ki: "Ömer dört bin asker gönderdi. Başlarında da sahabenin ileri gelenlerinden Zübeyr, Mikdad b. Esved, Ubâde b. Sâmit, Mesleme b. Muhalled vardı." Başkaları da, dördüncüleri Harice b. Huzâfe idi, dediler. Hz. Ömer mektubunda şöyle diyordu:

"Sana dört bin kişi gönderiyorum. Her bin kişinin başında da bin kişiye bedel kişiler var." Hz. Zübeyr o askerlerin başındaydı.[2470] Hz. Zübeyr, Amr b. el As (ra)'ın yanına geldiğinde Amr Babilyon kalesini muhasara halindeydi. Zübeyr derhal atına bindi ve kalenin etrafını çevreleyen hendeği dolaştı. Sonra adamlarını hendek etrafına yerleştirdi. Bu muhasara yedi ay sürdü. Zübeyr'e

"Kalede taun hastalığı zuhur etti." denildiğinde o

"Biz buraya savaşmaya geldik. Bu işin sonunda ölmek de var hastalığa yakalanmak da." dedi. Fetih çalışmaları yavaşlamıştı. Zübeyr (ra)

2467 Siyeru A'lâmi Nübelâ 1/63
2468 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/260
2469 A,g,e. 7/260
2470 Futûhu Mısr Ve'l Mağrib 61; Gâdetü Fethi Şam Ve Mısr 208-226

"Nefsimi Allah yolunda feda ediyorum. Umarım ki Allah bu sebeple müslümanlara fethi nasip eder." dedi. Eline bir merdiven aldı ve Sûku'l Hamam cihetinden kaleye tırmanmaya başladı. Yanındakilere de kale üzerinden tekbir getirdiğinde merdivenden yukarı çıkmalarını emretti. Çok geçmemişti ki Zübeyr (ra) kale üzerine çıkmış, elinde kılıç tekbir getiriyordu. Adamları merdivene hücum ettiler. Amr (ra) merdivenin kırılmasından korkarak onları men etti. Azar azar yukarı çıktılar. Rumlar müslümanların kaleye çıktığını görünce geri çekildiler. Babilyon işte bu şekilde kapılarını müslümanlara açtı. Onun fethiyle Mısır'ın fethi tamamlanmış oldu. Müslümanların Mukavkısa karşı zaferi Zübeyr (ra)'a ait nadir kahramanlık örneklerinden biri sayesinde gerçekleşmişti.

8- Zübeyr b. Avvâm (ra)'ın Kıskançlığı

Esma binti Ebubekir (ra) anlatıyor:

Zübeyr benimle evlendiğinde atından başka ne malı ne kölesi, hiçbir şeyi yoktu. Atının otunu, yemini de ben bulup verirdim, ben sulardım. Su kırbasını (söküldüğünde) ben dikerdim. Hamuru ben yoğururdum. Yalnız ekmek yapmayı beceremezdim. Onu da Ensardan komşu kadınlar yaparlardı. Bunlar (komşuluk hakkını gözeten) iyi kadınlardı. Sonra Rasulullah (sav) Zübeyr'e bir miktar hurmalık ayırıp vermişti. Ben Zübeyr'in bu hurmalığından başımın üstünde hurma çekirdeği taşırdım. Bu hurmalık, meskenimden bir fersahın üçte ikisi uzaklıkta idi. Yine böyle bir gün başımda hurma çekirdeği yüklü olarak evime gelirken (yolda) Rasulullah (sav)a karşılaştım. Yanında Ensardan birtakım kimseler vardı. Rasulullah (sav) beni çağırdı. Sonra beni terkisine almak için devesine: ıh, ıh dedi. Fakat ben erkeklerle birlikte gitmekten utandım. Aynı zamanda Zübeyr'i ve kıskançlığını da hatırladım. Zira o en kıskanç kişilerden biri idi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem benim utandığımı anladı ve devesini sürüp gitti. Zübeyr'in yanına geldiğimde ona

"Bu gün Rasulullah başımda hurma çekirdeği yüklü olarak bana rastladı. Yanında Ashabından bir cemaat da vardı. Beni bindirmek için devesini çökertmek istedi. Fakat ben utandım. Aynı zamanda senin kıskançlığını da hatırladım." dedim. Bunun üzerine Zübeyr;

"Vallahi senin hurma çekirdeği taşıman bana Rasulullah ile beraber deveye binmenden daha çok sıkıntı verici." dedi.

Esma (ra) devam ediyor:

Bu aile yükünü (babam) Ebubekir at seyisliği edecek bir hizmetçi gönderinceye kadar çektim. Babam (hizmetçi göndermekle) sanki beni cariyelikten azad etmişti.[2471]

2471 Buhârî 9/281,282; Müslim 2182

9- Zübeyr (ra)'ın Çocuklarına Şehit Sahabelerin Adını Vermesi

Zübeyr (ra) şehit olmayı çokça arzu ettiğinden çocuklarına şehit sahabelerin adını veriyordu. Hişam b. Urve babasından naklediyor:

Zübeyr dedi ki: Talha çocuklarına -Muhammed (as)'ın son peygamber olduğunu bildiği halde- peygamberlerin adını veriyor. Halbuki ben çocuklarıma şehit olmaları ümidiyle şehitlerin adını veriyorum. Abdullah ismini Abdullah b. Cahş'dan, Münzir ismini Münzir b. Amr'dan, Urve ismini Urve b. Mes'ûd'dan, Hamza ismini Hamza'dan, Cafer ismini Cafer b. Ebî Talib'ten, Mus'ab ismini Mus'ab b. Umeyr'den, Ubeyde ismini Ubeyde b. Haris'ten, Halid ismini Halid b. Saîd'den, Amr ismini de Yermuk'te şehit düşen Amr b. Saîd el As'tan alarak verdim.[2472]

10- Taatını Gizlemesi

Şöyle derdi:

"Kim ameli salihten yana gizli bir hazinesi olmasını isterse bunu yapsın."[2473]

11- Zübeyr b. Avvâm'ın Cömertliği

Urve b. Zübeyr anlatıyor:

"Sahabeden yedi kişi çoluk çocuğu ile ilgilenmesini Zübeyr'e vasiyet etmişti. Osman, Abdullah b. Mes'ûd ve Abdurrahman onlardandı. Zübeyr kendi malından onlara harcıyor ve onların mallarını muhafaza ediyordu."[2474]

Cömertlik ve vefanın yüksek örneği bu. Diri olan gönüllerde var olan bu manalar, sahibini sahip olduğu her şeyi bu yolda harcamaya sevk eder. Kişi arada sırada cömertlik gösterebilir. Ama durakladığı bir nokta vardır. Ancak bu tip vasiyetleri üstlenenlerde ise durmak yoktur. Onlar sahip olduklarını bu yolda harcarlar. Zübeyr (ra)'a bir bakın, kaç sahabenin çoluk çocuğunun bakımını üzerine almış, malını onlar için harcamış. İşte sahabenin ahlakı buydu. Allah onlardan razı olsun.[2475]

12- İrtihal Vakti Geldi... Rasulullah (sav) Onu Cennetle Müjdeledi

Zübeyr b. Avvâm (ra) Cemel savaşının ilk merhalesinde savaş meydanından ayrıldı. Daha önce onun savaş meydanından ayrılış sebeplerini söylemiştik. Savaş meydanından ayrılırken sanki şairin şu şiirine mutabaat ediyordu:

2472 Tarihu'l İslam 505; Tabakât 3/101
2473 Ez Zühd, İbni Mübarek 392
2474 Siyeru A'lâmi Nübelâ 1/131
2475 Et Tarihu'l İslamî 17/131

Akıbetinden korktuğum işleri terk etmem
Hem dünya, hem de din için güzeldir.
Onun şu şiiri söylediği de söylendi:
Bildim ki; şayet ilmim bana fayda verseydi
Yaşamak ölümden daha yakın olurdu

Savaş alanını terk ettikten sonra Amr b. Cürmüz, Fudâle b. Hâbis ve Nefi' Temimoğullarından azgın bir gurup ile birlikte onu takip ettiler. Ona yetiştiklerinde de hep birlikte ona saldırdılar ve onu katlettiler.

Başka bir rivayete göre de hadise şöyle olmuştu:

Amr b. Cürmüz ona yetişti ve ona;

"Sana bir maruzatım var." dedi. O da ona;

"Yaklaş" dedi. Zübeyr'in azatlısı ona;

"Yanında silahı var." dedi. Ancak o;

"Silahı da olsa yaklaşsın." dedi. Amr ona yaklaştı ve onunla konuşmaya başladı. Namaz vakti gelince Zübeyr (ra);

"Namaz kılalım." dedi. Zübeyr kıldırmak üzere öne geçince Amr ona arkadan saldırdı ve onu katletti.

Başka bir rivayete göre de hadise şöyle olmuştu:

Amr ona Siba' vadisinde yetişti. O, kaylûle uykusu uyuyordu. [2476] Bu halde iken ona saldırdı ve onu katletti. En meşhur olan rivayet budur. Hanımı Atike binti Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in –ki o, onun son kocasıydı. Daha önce Hz. Ömer'le evliydi. O öldürülmüştü. Ondan da önce Abdullah b. Ebubekir'le evliydi. O da öldürülmüştü.- Zübeyr b. Avvâm (ra) öldürülünce Atike ona şu kaside ile ağıt yakmıştır:

Cürmüz oğlu himmetli bir süvariye ihanet etti.
Savaş alanında gözü pek ve cesurdu o.
Ey Amr, onu uyandırsaydın eğer
Ne kalbi, ne de eli titrek biriyle karşılaşacaktın,
Onun gibi birini öldürmen sebebiyle Anan seni kaybetsin,
Sabah akşam savaşan biriydi o.
Nice zorlu savaşlara girmişti o,
Senin saldırın onu savaştan caydıramazdı ey alçağın oğlu.
Rabbim Allah'a and olsun ki gerçek bir müslümanı öldürsün sen,
Kasıtlı öldürmenin cezasını çekersin elbet. [2477]

2476 Kaylûle: Öğle vakti uykusu
2477 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/261

Amr b. Cürmüz onu öldürdükten sonra başını kesip Hz. Ali'ye getirdi. Bununla büyük bir mükafata nail olacağını umuyordu. Huzura girmek için izin verildiğinde Hz. Ali onu;

"Safiyye'nin oğlunun katilini cehennemle müjdeledi. Daha sonra şöyle dedi:

"Rasulullah (sav)'den şöyle işittim:

"Her peygamberin havarisi var. Benim havarim de Zübeyr'dir."[2478] Hz. Ali Hz. Zübeyr'in kılıcını görünce de şöyle dedi:

"Bu kılıç Rasulullah (sav)'e gelen sıkıntıları uzun süre ondan uzaklaştırdı."[2479]

Başka bir rivayete göre de Mü'minlerin Emiri Hz. Ali onu huzuruna sokmadı ve adamına;

"Safiyye'nin oğlunu cehennemle müjdele." dedi.[2480]

Denildi ki; Amr b. Cürmüz, Hz. Ali döneminde intihar etti. Yine denildi ki; Mus'ab b. Zübeyr, Irak valisi olduğu zamana kadar yaşadı ve ondan gizlendi. Mus'ab'a;

"(Babanın katili) Amr b. Cürmüz burada gizleniyor." denildiğinde o;

"Ona söyleyin. Ortaya çıksın. Kendisi güvencededir. Vallahi Zübeyr için ona kısas tatbik etmeyeceğim. Çünkü o, Zübeyr'e karşı kısas olunabilecek biri değil, çok aşağılık biri." dedi.[2481]

Allah'ın Habibi Muhammed Mustafa (sav) Zübeyr b. Avvâm (ra)'ın şehit olarak öleceğini bildirdi. Ebu Hureyre (ra)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sav) yanında Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Talha ve Zübeyr olduğu halde Hira dağı üzerindeydi. Dağ sallanmaya başladı. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Sakin ol ey Hira! Senin üzerinde Nebi, sıddîk ve şehitten başkası yok." buyurdu.[2482]

Nevevî diyor ki:

Bu hadisi şerifte Rasulullah (sav)'e ait birkaç mucize var. Nebi ve Sıddîk dışındakilerin şehit olarak öleceklerini beyan etmiş, nitekim öyle de olmuştur. Ömer, Osman, Ali, Talha ve Zübeyr (radıyallahu anhum) şehit olarak ölmüşlerdir. Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin öldürülüşü meşhurdur. Hz. Zübeyr savaşı terk etmiş giderken Siba' vadisinde öldürülmüştür. Hz. Talha da savaşı terk ettiği bir sırada kendisine isabet eden bir ok vasıtasıyla öldürülmüştür. Dinimizce sabit olan hakikat şudur ki; haksız yere öldürülen kişi şehittir.[2483]

2478 Fedâilü's Sahabe 2/920
2479 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/261
2480 Tabakât 3/105; İsnadı hasendir; Hilafetü Ali, Abdülhamid 164
2481 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/261
2482 Müslim 2417
2483 Şerh-i Müslim, Nevevî 15/27

Şâbî diyor ki:

Sahabeden beş yüz ya da daha fazla kişiyle görüştüm. Onlar

"Ali, Osman, Talha ve Zübeyr cennettedir." diyorlardı.

Zehebî diyor ki:

Derim ki: Onlar, daha dünyada iken cennetle müjdelenen kişilerdendi. Onlar, Bedir ehlindendi. Onlar, Rıdvan biatine katılanlardandı. Onlar, Allahu Teala'nın kendilerinden razı olduğunu ve onların da kendisinden razı olduğunu bildirdiği evvelkilerdendi. Dördü öldürüldü ve şehadetle şereflendi. Bizler onları seviyoruz, onları katledenlerden de nefret ediyoruz.[2484]

13- Vefatı Esnasında Borcunun Ödenmesi Hususunda Gösterdiği Hassasiyet

Abdullah b. Zübeyr (ra)'den nakledildiğine göre şöyle demiştir:

Cemel harbinde Zübeyr bana borcunun ödenmesini vasiyet etmişti. Şöyle demişti;

"Oğlum, eğer onu ödemede aciz kalırsan mevlamdan yardım iste." dedi. Vallahi onun ne söylemek istediğini anlamamıştım. Ona;

"Babacığım, senin Mevlan da kim?" diye sordum.[2485]

Abdullah b. Zübeyr diyor ki:

O borç sebebiyle bir sıkıntı yaşadığımda "Ey Zübeyr'in mevlası bu borcu ondan gider" dediğimde o da gideriyordu." Onun borcu şöyle oluşmuştu. Biri kendisine emanet mal bırakmak istediğinde o;

"Hayır, olmaz. Borç olsun. Onun kaybolmasından korkarım." derdi. Öldürüldüğünde ne altın ne de gümüş cinsinden para bırakmadı. Sadece arazileri vardı. Onları sattım. Zübeyr'in oğulları;

"Mirası aramızda bölüştür." dediler. Onlara;

"Hayır, dört yıl boyunca hac mevsiminde 'Zübeyr'den alacağı olanlar gelsinler, onlara alacaklarını ödeyelim.' diye ilan etmedikçe olmaz." dedim. Dört yıl boyunca hac mevsiminde bu ilan yapıldı. Dört yıl geçtikten sonra mal mirasçılar arasında taksim edildi. Zübeyr'in dört hanımı vardı. Her bir hanımına bir milyon iki yüz bin (dirhem) isabet etti. Malının tamamı elli milyon iki yüz bin (dirhem) idi.[2486] Anlaşılan o ki, onun malı ölümünde bu kadardı. Dört yıl boyunca -hasıl olan bereket sayesinde- artan malı bunun dışındaydı.[2487] Allahu

---

2484 Siyeru A'lâmi Nübelâ 1/62

2485 Mevla; Arapçada Rab, efendi, komşu, malik, köle azad eden, bir işi gören ve idare eden, azad olmuş köle, yakın hısım, veli, mürebbi, yardımcı, dost, sevgili, baba tarafından akraba, anlaşma yaptığı kimse,...manalarına gelmektedir.

2486 Buhârî 3129

2487 Şezerâtü'z Zeheb 1/209

Teala onun malına bereket vermiş, malın borcu ödendiği gibi mirasçılara da çok şey kalmıştı. Bu kıssadan alınacak bazı hisseler var. Onları arz edelim:

a- Zübeyr b. Avvâm (ra)'ın oğluna söylediği "Oğlum, eğer onu ödemede aciz kalırsan Mevlamdan yardım iste." sözü köklü bir imanı ve güçlü bir yakini göstermektedir. Bu, Allah azze ve celle hazretlerine karşı samimi tevekkülü göstermektedir. Kişi ihtiyaçlarını karşılamada ve sıkıntılarından kurtulmada bu şekilde Ona sığınır. Gerçek mü'min her şeyin Allahu Tela'nın elinde olduğuna inanır. Bu sebeple herhangi bir sıkıntıya ya da derde düştüğünde ilk aklına gelen şey Allahu Teala'nın mevcudiyeti ve her şeyin Onun hükmü altında olduğudur. Mahlukat diğer taraftadır. Onların tümü yaratıcının kudret eli altındadır, kalpleri de Onun tasarrufundadır. O, onlar üzerinde dilediği gibi tasarruf eder. Binaenaleyh o, her şeyden önce Ona gider, ihtiyacını karşılamasını ve sıkıntısını gidermesini Ondan ister. Ondan sonra kalkar, sebeplere yapışır. Ama bilir ki ihtiyaçları karşılayan ve sıkıntıları gideren şey sebeplere yapışmak değil, Allahu Teala'nın kendisidir. Zira Allahu Teala, işleri sebepsiz olarak yaratmaya kadir olduğu gibi, sebeplerden de tesir gücünü muktedirdir.[2488]

b- Zübeyr (ra) Zenginlerden Miydi?

Bu nassa baktığımızda Zübeyr (ra)'ın zenginliğiyle bilinen biri olmadığını anlıyoruz. Tam tersine o, üzerindeki borcu ödeyip ödeyemeyeceğini düşünüyor ve bunun sıkıntısını yaşıyordu. Sahip olduğu arazi ve akarın bu borcu kapatamayacağından korkuyordu. Bu nassa göre Abdullah b. Zübeyr'in düşüncesi de bu yöndeydi. O da mal ve akarın borcu karşılayamayacağını düşünüyordu. Babası ona;

"Borç, maldan geriye bir şey bırakır mı?" diye sorduğunda o, babasına cevap verememişti. Babasının aksini düşünseydi bu zor zamanda ona rahatlatıcı bir cevap verirdi. Onun aksini düşünseydi "Mevlamdan yardım iste" sözüne "Senin Mevlan da kim?" diye sormazdı. Çünkü o, onun Mevlasından yardım isteyeceğini düşünüyordu. Kimse kalkıp "Abdullah babasının ne kadar mala sahip olduğunu bilmiyordu" demesin. O, babasının neye sahip olduğunu iyi biliyordu. O zaman yaşı otuz beşti. Babasının hemen her şeyini bildiği halde malını mülkünü bilmemesi mümkün değildir. Ayrıca o, onun en büyük oğluydu. Zübeyr b. Avvâm (ra)'ın ona sorduğu;

"Borç, maldan geriye bir şey bırakır mı?" şeklindeki soru da onun babasına ait malı bildiğini göstermektedir. Yine Abdullah b. Zübeyr bu borç ödeme işinin o kadar kolay olmadığını da açıkça söylemiştir. Şöyle demiştir:

"Allah'a and olsun ki, onun borcu sebebiyle bir sıkıntıya düştüğümde 'Ey Zübeyr'in Mevlası, bu borcu ondan gider.' derdim de o ondan borcu giderirdi."[2489] Zübeyr (ra) servet sahibi zenginlerden addedilmiyordu. Sahip olduğu

---

2488 Tarihu'l İslamî 20/309

2489 Buhârî 3129

emlakin de borcunu karşılayacağı düşünülmüyordu. Hatta Zübeyr (ra)'ın amcasının oğlu Hakim b. Hizam bir defasında Abdullah b. Zübeyr ile karşılaşmıştı da ona;

"Gördüğüm kadarıyla bu borcun altından kalkamayacaksınız, sıkıntıya düştüğünüzde bana gelin." demişti.[2490] Hz. Zübeyr'in servet sahibi bir olmadığına dair dördüncü delil de Abdullah b. Caferin Abdullah b. Zübeyr'e gelerek dört yüz bin (dirhem) olan alacağı hususunda;

"Dilerseniz onu size bırakayım." demesidir. Ancak Abdullah b. Zübeyr;

"Hayır" demiş ve bu teklifi kabul etmemiştir. Bunun üzerine Abdullah b. Cafer;

"Eğer dilerseniz onu dilediğiniz tarihe erteleyelim." demiştir.[2491] İşte iki büyük sahabenin Zübeyr (ra)'ın malı mülkü hakkındaki düşünceleri bu idi. Onlar onun emlakinin borcunu karşılamayacağını ve borcun ödenmesi hususunda yardıma muhtaç olduklarını düşünüyorlardı. Onlar Zübeyr (ra)'ı ve durumunu en iyi bilen kişilerdi. Biri Zübeyr (ra)'ın amcasının oğlu Hakim b. Hizam, diğeri dayısının oğlu Abdullah b. Cafer idi. Zübeyr (ra)'ın annesi Safiyye binti Abdülmuttalib (ra) Rasulullah (sav)'in halası idi. Zübeyr (ra) Rasulullah (sav)'den borç ve emanet mallar alırdı. Bu da Zübeyr (ra)'ın servet sahibi biri olmadığını göstermektedir.[2492] Ancak bazı kaynaklarda şu rivayet var; Hz. Zübeyr'in bin kölesi vardı. O köleler ona her gün haraç gelirlerini getiriyorlardı. O ise bu gelirlerden bir dirhem bile evine sokmuyor, tamamını tasadduk ediyordu.[2493] Ancak meşhur müsteşrik Will Durant buradaki bini on bin yapmış ve "Zübeyr'in on bin kölesi vardı" demiştir. Daha sonra onlara bin de savaş atı ilave etmiştir.[2494] Tabii ki bu zeki müsteşrik Hz. Zübeyr'in bu haraç gelirini her gün tasadduk ettiğinden bahsetmemiştir.[2495] Bu haber Buhârî'nin rivayetleri karşısında duramaz. Nitekim orada "Zübeyr öldürüldüğünde arazileri dışında ne bir dinar ne de bir dirhem bırakmadı. Gâbe arazisi, Medine'de on bir ev, Basra'da iki ev, Kûfe'de bir ev ve Mısır'da bir ev onlardandır."[2496] Rivayet gayet açık olup hasr edatıyla gelmiştir. Hadis borç yükünden ve onu kapatma sıkıntısından bahsetmektedir. Eğer onun bin kölesi olsaydı bu zikredilirdi. Çünkü onların değeri yüksek olacaktı. O zaman bir kölenin en düşük değeri iki bin dirhemdi.[2497] Bin kölenin kıymeti onun borcunu kapatamaz mıydı acaba?! Az mı gelirdi?! Bir de şu meşhur müsteşrikin söylediği gibi köleleri on bine çıkaralım,

---

2490 A,g,e. 3129
2491 A,g,e. 3129
2492 Zübeyr b. Avvâm, Abdulazîm Eddîb 9
2493 Siyeru's Selefi's Salihin 1/227 İsnadı zayıftır.
2494 Zübeyr b. Avvâm 11
2495 A,g,e. 13
2496 Buhârî 3129
2497 Zübeyr b. Avvâm 14

onlara bin de savaş atı ilave edelim. Bu ne demek biliyor musunuz? Bu, Buhârî'nin rivayetini dinamitlemek ve kökünden yerle bir etmek demektir. Çünkü on bin kölenin ve bin savaş atının değeri -ne kadar da düşük fiyata gitse- bütün borcunu karşılar ve varisleri servete boğar. Eğer böyle olsaydı Hz. Zübeyr oğluna "En büyük düşüncem borçlarım" demezdi ve oğluna "Borç, maldan geriye bir şey bırakır mı?" diye sormazdı. Ya da ona "Oğlum, eğer onu ödemede aciz kalırsan Mevlamdan yardım iste." demezdi.[2498]

Bu kitapta Zübeyr, Talha, Amr b. el As, Ebu Musa el Eş'arî ve Mü'minlerin annesi Aişe radıyallahu anhumun hayat hikayelerine dair bilgiler vermemiz bu kitabın hedefi ile çelişmez. Çünkü biz Hz. Ali ve onun asrından bahsediyoruz. Bu şahsiyetler de onun devrinin önemli şahsiyetleridir. Maalesef bazı tarihi ve edebi kitaplara onlara yönelik karalama faaliyetleri devam etmektedir. Bu sebeple onların vasıflarını, ahlakını ve hayat hikayelerini vermek üzerimize vaciptir. Ancak bu şekilde okuyucu bu büyük şahsiyetleri etraflı olarak tanıyabilir. Zayıf rivayetlerden ve rafizi tarihçilerin uydurduğu uydurma hikayelerden etkilenmez ve bu büyük İslam kahramanlarına onların kirli penceresinden bakmaz.

2498 Buhârî 3129

HZ. TALHA (RA)'NIN HAYATI VE ŞEHADETİ

Adı; Talha b. Ubeydullah b. Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Murre b. Ka'b b. Lüey b. Gâlip el Kureşî et Teymî.[2499] Mürre b. Ka'b'da Rasulullah (sav) ile birleşmektedir. Ebubekir Sıddîk (ra) ile de Teym b. Mürre'de birleşmektedir. Aralarındaki baba sayıları eşittir.[2500] Annesi Sa'be binti Hadramî'dir. Yemenlidir. Alâ b. Hadramî'nin kız kardeşidir.[2501] Müslüman olmuş ve hicret etmek suretiyle hicret şerefine nail olmuştur.[2502]

Talha (ra) cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Müslüman olan ilk sekiz kişiden ve Hz. Ebubekir Sıddîk vasıtasıyla İslama giren ilk beş kişiden biridir. Ayrıca Hz. Ömer'in halife seçimi için tayin ettiği altı kişilik şura heyetinden biridir.[2503]

1- Müslüman Oluşu ve Hicreti

Kendisi anlatıyor:

Busra çarşısındaydım. Manastırın rahibi;

"Bakın bakalım, çarşı ahalisi içinde Harem ehlinden biri var mı?" demiş. Soruşturduklarında ben;

"Ben Harem ehlindenim." dedim. Beni rahibe götürdüler. Rahip sordu;

"Ahmed zuhur etti mi?" diye sordu. Ben;

"Ahmed de kim?" dedim. O;

"Abdullah b. Abdulmuttalib'in oğlu. O bu ayda çıkacaktır. O, peygamberlerin sonuncusudur. Harem bölgesinden çıkacak ve hurmalık, taşlık ve çorak bir araziye göçecektir. Ona tabi olmada geri kalma." dedi. Onun bu sözleri kalbimde yer etti. Tez yollu hareket ettim, Mekke'ye vardım.

"Herhangi bir şey oldu mu?" diye sordum.

2499 El İsâbe 2/220; El İstîâb 2/210
2500 Fethu'l Bârî 7/82
2501 El İsâbe 2/220
2502 A.g.e. 4/337; Fethu'l Bârî 7/82
2503 El Müstedrek, Hakim 3/369; Akidetu Ehli's Sunne 1/228

"Evet, Abdullah'ın oğlu Muhammedü'l Emin peygamberlik iddiasında bulunuyor. Ebu Kuhâfe'nin oğlu da ona tabi oldu." dediler. Evden çıkıp Ebubekir'in yanına gittim. Ona;

"Bu adama tabi oldun mu?" diye sordum.

"Evet, Ona git ve sen de tabi ol. O, ancak Hakka ve hayra davet ediyor." dedi.

Hz. Talha rahibin dediklerini Hz. Ebubekir'e anlattı. Birlikte çıkıp Rasulullah (sav)'in yanına gittiler, Hz. Talha müslüman oldu ve rahibin söylediklerini Rasulullah (sav)'e haber verdi. Rasulullah (sav) de bu habere çok sevindi. Hz. Ebubekir ve Hz. Talha müslüman olunca Nevfel b. Huveylid el Adeviyye ikisine birden işkence yapmaya başladı. Onları bir iple birbirine bağladı. Teymoğulları o ikisini ondan kurtaramadılar. Nevfel güçlü kuvvetli biriydi, lakabı "Kureyş Aslanı" idi. Tek bir ipe bağlanıp işkence görmeleri sebebiyle Hz. Ebubekir'le Hz. Talha'ya "Karineyn (iki yakın arkadaş)" denilirdi.[2504] İşte Talha b. Ubeydullah (ra) Allah yolunda müşriklerden ve yakın akrabalarından bu tip işkencelere maruz kaldı. Hicret izni gelinceye kadar o, işkencelere sabretti. Rasulullah (sav) Medine'ye hicret ederken o, kervanla Şam'dan dönüyordu. Yolda karşılaştılar. Rasulullah (sav)'e ve Hz. Ebubekir'e Şam elbiseleri giydirdi. Sonra ihtiyacını görmek için Mekke'ye gitti. Daha sonra Hz. Ebubekir'in çoluk çocuğunu alarak Medine'ye geldi. Bu şekilde Hz. Talha ilk muhacirlerden biri olmuştu.[2505] Medine'ye geldiğinde Rasulullah (sav) onu Eyyüb el Ensârî hazretleriyle kardeş kıldı.[2506] Ka'b b. Malik el Ensârî ile kardeş kılındığı da söylendi.[2507]

2- Bedir Gazasında

Talha b. Ubeydullah'a (ra) Kureyş kervanını araştırma görevi verilmişti. Rasulullah (sav) Kureyş kervanının dönüş vaktini öğrenmek istiyordu. Talha ve Saîd b. el As (ra)yı bu iş için göndermişti. Kervanla ilgili haberi öğrenmek istiyordu. Havra'ya gittiler, kervan gelinceye kadar orada beklemeye başladılar. Kervan geldi, sonra da sahil yolunu tuttu. Bunun üzerine onlar da derhal Medine'ye döndüler ve kervanla ilgili haberleri ulaştırdılar. Ancak Rasulullah (sav) Müslümanlarla birlikte müşrik ordusuyla karşılaşmak üzere Bedire gitmişti. Hz. Talha ve Hz. Saîd Bedir savaşına yetişemediler. Rasulullah (sav) onlara savaşanlara verdiği gibi ganimetten pay verdi.[2508]

3- Uhud Gazasında

Câbir (ra) anlatıyor:

2504 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/258
2505 A,g,e. 7/258
2506 A,g,e. 7/258
2507 Fursân Min Asri'n Nübüvve 225
2508 Müstedrek, Hakim 3/369; el İstîâb 4188

"Uhud günü, Müslümanlar bozguna uğrayıp dağıldıkları sırada, Rasulullah (sav) bir köşede Ensardan on iki kişi ile sıkışıp kalmıştı.Bu on iki kişi arasında muhacirlerden Talha b. Ubeydullah da bulunuyordu. Müşriklerden bir grup gelip çatınca, Rasulullah (sav);

"Şu müşriklere kim karşı koyar?" buyurdu. Talha b. Ubeydullah:

"Ben" dedi. Rasulullah (sav);

"Sen yerinde dur" buyurdu. Ensardan bir zat kalkarak;

"Ben, ya Rasulallah" dedi. Rasulullah (sav);

"Peki, sen karşı koy" buyurdu. Ensarî şehit oluncaya kadar müşriklerle çarpıştı. Rasulullah (sav) müşriklerin yine saldırıya geçtiğini görünce;

"Şunlara kim karşı çıkar?" diye sordu. Talha b. Ubeydullah;

"Ben" dedi. Rasulullah (sav);

"Sen yerinde dur" buyurdu. Ensardan bir zat;

"Ben çıkarım" dedi. Rasulullah (sav);

"Peki, sen çık" buyurdu. O zat çıktı ve şehit oluncaya kadar savaştı. Rasulullah (sav) müşriklerin yine saldırıya geçtiklerini görünce;

"Şunlara kim karşı çıkar?" diye sordu. Talha b. Ubeydullah;

"Ben" dedi. Rasulullah (sav);

"Sen yerinde dur" buyurdu. Ensardan bir zat;

"Ben çıkarım" dedi. Rasulullah (sav);

"Peki, sen çık" buyurdu. O zat çıktı ve şehit oluncaya kadar savaştı. Bu, böylece devam etti. Her defasında, Rasulullah (sav) aynı şekilde soruyor, Ensardan biri çıkıp çarpışıyor, savaşıyor, şehit oluyordu. Nihayet, Rasulullah (sav)'in yanında Talha b. Ubeydullah kaldı. Rasulullah (sav) saldırıya geçen müşrikleri önlemek için;

"Şu müşriklere kim karşı koyar?" diye sorunca Talha b. Ubeydullah

"Ben" dedi ve kendisinden önceki on bir kişi gibi çarpıştı, elinden yaralanıp parmakları kesilince, ağrısına dayanamayıp "Ayyy" dedi. Rasulullah (sav);

"Eğer Bismillah deseydin, melekler seni halkın gözü önünde göğe çıkarırlardı, sonra da Allah müşrikleri mağlup ederdi" buyurdu.[2509]

İmam Ahmed'in rivayetinde şöyle gelmiştir:

"Eğer Bismillah deseydin ona karşılık cennette senin için bir beyt yapıldığını dünyada iken görürdün."[2510]

Kays b. Hazim diyor ki:

"Talha'nın Uhud günü kendisiyle Rasulullah (sav)i koruduğu çolak elini gördüm."[2511]

2509 Es Silsiletü's Sahiha 2171

2510 Fedâilü's Sahabe 1294 İsnadı sahihtir.

2511 Buhârî 4063

Hz. Talha bu savaşta otuz dokuz ya da otuz beş yara almıştı. Bir de işaret parmağı ve o sıradaki diğer parmakları sakat kalmıştı.[2512]

Ebu Davud et Tayâlisî Hz. Aişe'den naklediyor:

"Ebubekir Uhud gününü hatırladığında;

"O günün tamamı Talha'ya aittir." derdi.[2513]

Hz. Talha'nm iki kızı Aişe ve Ümmü İshak şöyle demişlerdir:

"Uhud günü babamız yirmi dört yara aldı. Başında derin bir yara vardı. Elindeki bir damar kesilmiş ve parmakları felç olmuştu. Diğer yaralar bedenindeydi. Bitkindi. Rasulullah (sav)'in ise mübarek başı yarılmış ve ön yan dişi kırılmıştı. O da bitkindi. Talha onu yüklenmiş geri çekiliyordu. Müşriklerden her kim ona yetişirse o onlarla savaşıyordu. Nitekim Rasulullah (sav) onun hakkında şöyle buyurmuştur:

"Talha Allah'ın Rasulüne yaptığı (iyiliği) yaptığı anda (cenneti kendisine) vacip kıldı."[2514]

4- Yeryüzünde Yürüyen Şehid

Ebu Hureyre (ra)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sav) Hira dağı üzerinde iken dağ sallandı. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Sakin ol ey Hira! Senin üzerinde Nebi, sıddîk ve şehitten başkası yok." buyurdu. Onun üzerinde Nebi (sav), Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr ve Sa'd b. Ebî Vakkas radıyallahu anhum vardı.[2515] Talha (ra) şehid olarak öleceğini bizzat Rasulullah (sav)'in haber vermesiyle öğrenmişti. Bu sebeple o, her bir savaşa iştirak ediyor ve şehadete giden yollara giriyordu. Bedir dışında bütün savaşlara iştirak etmişti. O savaşta da yukarıda anlattığımız üzere Rasulullah (sav) tarafından başka bir işle görevlendirilmişti. Rasulullah (sav) onun hakkında şöyle buyurmuştu:

"Kim yeryüzünde yürüyen bir şehit görmek isterse Talha b. Ubeydullah'a baksın."[2516]

5- Mü'minler İçinde Allah'a Verdikleri Sözde Duran Nice Erler Var.[2517]

Hz. Talha'nın iki oğlu Musa ve İsa babalarından naklediyorlar:

Rasulullah (sav)'e bir bedevi geldi ve "Kimi bu uğurda sırasını savdı, kimi de beklemektedir" ayetinde zikredilen sırasını savanların kimler olduğunu sordu. Ashabı Kiram Rasulullah (sav)'in heybetinden dolayı çekiniyorlar, soru

---

2512 Buhârî 7/361; Ashabu'r Rasul 1/264
2513 Fethu'l Bârî 7/361
2514 Sahihu'l Cami' 2540
2515 Müslim 2417
2516 Sahihu'l Cami' 5962
2517 Ahzâb 23

soramıyorlardı. Bedevi sordu,Rasulullah (sav) cevap vermedi. Bedevi tekrar sordu, Rasulullah (sav) tekrar cevap vermedi. Ben mescidin kapısından görününce Rasulullah (sav);

"Sırasını savanların kimler olduğunu soran kişi nerede?" diye sordu. Bedevi;

"Ben sormuştum ya Rasulallah." dedi. Rasulullah (sav)

"Bu sırasını savanlardandır." buyurdu.[2518]

6- Kardeşlerini Müdafaa Etmesi ve Onlara Karşı Hüsnü Zanda Bulunması

Malik b. Ebî Amir anlatıyor:

"Talha'ya bir adam geldi ve Ebu Hureyre'yi kastederek;

"Şu Yemenli adam hakkında ne düşünüyorsun? O, Rasulullah (sav)'in hadisini sizden daha iyi biliyor. Sizden işitmediğimiz çok şeyi ondan işitiyoruz." dedi. Talha;

"O bizim işitmediğimiz şeyi işitmiştir. Bunda da şüphe etmiyorum. Bunun sebebini de sana anlatayım: Bizim evimiz barkımız vardı. Sabah akşam Rasulullah (sav)'in yanına gidiyorduk. O ise fakir bir adamdı. Malı mülkü yoktu. Rasulullah (sav)'in kapısında beklerdi. Dolayısıyla bizim işitmediğimiz şeyleri işitmesi normaldir. Bunda şüphe etmiyorum. Rasulullah (sav)'in söylemediği bir şeyi söyledi diye ona isnad eden kişide bir hayır olur mu?" dedi.[2519]

Bu kıssada alimleri ve salihleri müdafaa etmede faydalı bir ders vardır.

7- Allah Yolunda İnfak Etmesi

Kabîsa b. Câbir anlatıyor:

Talha ile arkadaşlık ettim. Kıymetli malları istenmeden verdiğini gördüm.[2520]

Musa, babası Talha'dan bahsediyor:

"Ona Hadramut'tan yedi yüz bin (dirhem)lik mal gelmişti de o bundan rahatsızlık duymuştu. Hanımı ona;

"Ne oldu sana?" diye sordu, o da ona;

"Gece boyunca düşünüyorum. Kendi kendime diyorum ki; evinde bunca mal olan birinin Rabbine tevekkülü nasıl olur?, diyorum." dedi. Bunun üzerine hanımı;

"Sen de sabah olunca dostlarının yaptığı gibi yaparsın. Kazan kazan, kap kap dağıtırsın." dedi. Talha da ona;

2518 Tirmizî 3742 İsnadı hasendir.

2519 Siyeru Alâmi Nübelâ 1/7 İsnadı hasendir.

2520 El Hilye 1/88; Siyeru Alâmi Nübelâ 1/30

"Allah senden razı olsun. Sen de baban gibisin." dedi. Hanımı Ebubekir Sıddık'ın kızı Ümmü Gülsüm idi. Sabah olunca malı kazan kazan Muhacirlere ve Ensar'a dağıttı. Hz. Ali'ye de oradan bir kazan mal göndermişti. Hanımı Talha'ya;

"Ey Muhammed'in babası, bu maldan bize bırakmayacak mısın?" diye sordu. Talha;

"Gün boyu neredeydin? Geri kalanı sana bırakıyorum." dedi. Geriye içinde yaklaşık bin dirhem olan bir kese kalmıştı.[2521]

Sûdî binti Avf anlatıyor:

Bir gün Talha'nın yanına gittim. Düşünceliydi.

"Ne oldu sana böyle? Belki de ailen sebebiyle sinirleri bozulmuş." dedim.

"Vallahi hayır, sen iyi bir müslüman eşsin. Ancak yanımdaki mal beni düşündürüyor." dedi. Bunun üzerine;

"Ne düşündürüyor? Kavmini çağırır dağıtırsın, olur biter." dedim. O da;

"Ey çocuk, bana kavmimi çağır." dedi. Onlar gelince de malının tamamını onlara dağıttı. Dağıtan kişiye;

"Ne kadar dağıttın?" diye sordum. O;

"Dört yüz bin" dedi.[2522]

Hasanü'l Basrî anlatıyor:

Talha b. Ubeydullah yedi yüz bine bir arazi satmıştı. O gece kendisini uyku tutmadı. Sabah olur olmaz o malı dağıttı.[2523]

Ali b. Zeyd anlatıyor:

Talha'ya bir bedevi geldi ve sıla-ı rahim adına ondan bazı şeyler istedi." Bunun üzerine Talha

"Bundan önce kimse bu şekilde benden bir şey istememişti. Benim bir arazim var, ona karşılık Osman üç yüz bin (dirhem) göndermişti. Dilersen onu Osman'a satıp parasını sana vereyim." dedi. Bedevi;

"Parayı ver." dedi. O da verdi.

Hz. Talha Teymoğullarından kimsenin muhtaç ve borçlu kalmasını istemiyordu. Böyle birini duyduğunda derhal onun ihtiyacını görüyordu. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'ye de her yıl on bin gönderiyordu. Zira o, Talhatü'l Hayr (Hayır ve iyilik Talha'sı) idi. Çünkü o, Talhatü'l Cüd (Cömertlik Talha'sı) idi.[2524] Rasulullah (sav) ona her hayra koştuğu için ve çokça cömert olduğu için Feyyâz lakabını vermişti. Ebu Abdullah el Hakim, Musa b. Talha'dan rivayet ediyor:

2521 Siyeru Alâmi Nübelâ 1/30,31
2522 Mecmau'z Zevâid 9/148
2523 Siyeru Alâmi Nübelâ 1/32
2524 Tarih-i İslam 527

Zî Karad günü Talha deve boğazlayıp kuyu kazdı ve ashaba yedirip içirdi. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Ey Talhatü'l Feyyâz" buyurdu [2525] ve onu Feyyâz olarak isimlendirdi.

8- Hz. Talha'nın Hikmet İçeren İnci Misali Sözlerinden Bazıları

*Kişinin en küçük ayıbı evde oturmasıdır.[2526]

*Kisve nimeti gösterir.[2527]

Hz. Talha'nın isabetli görüşleri vardı. İyilik yapma hususunda cimriye, harp hususunda da korkağa danışılmaz, derdi.[2528]

9- Talha b. Ubeydullah'ın Şehadeti

Cemel savaşı başlamadan önce Hz. Ali ile baş başa kaldığında Hz. Ali ona öğüt verdi, o da geri çekilip arka saflara geçti. O esnada nereden geldiği bilinmeyen serseri bir ok gelip dizine (başka bir rivayete göre de boynuna) isabet etti. Ama dizine isabet ettiğine dair nakledilen rivayet daha meşhurdur. Ayağına isabet eden ok, onun ayağını atın böğrüne yapıştırmıştı. İsabet alan atı neredeyse onu yere düşürüyordu. O

"Ey Allah'ın kulları, bana gelin." diye nida etti. Kölesi gelip terkisine binerek onu at üzerinde tuttu ve onu Basra'ya götürdü. Hz. Talha Basra'daki bir evde vefat etti. Savaş alanında vefat ettiği de söylendi.

Hz. Ali, savaş sonucunda ölülerin teftişini yaparken onu da ölüler arasında görünce yüzündeki toprağı silip;

"Allah, sana rahmet etsin ey Muhammed'in babası! Seni semadaki yıldızların altında ölmüş olarak uzandığını görmek bana çok ağır geliyor." dedi. Sonra da;

"İçimdeki hüznümü Allah'a arz edip şikayette bulunuyorum. Allah'ın ona rahmet etmesini istiyorum." dedi. Daha sonra da;

"Keşke bundan yirmi sene önce ölmüş olsaydım." dedi.[2529]

Talha b. Ubeydullah'ın cennet ehli olduğunda şüphe yok. Nitekim Tirmizî isnadı Abdurrahman b. Avf'a dayanan şu hadisi rivayet etmiştir:

Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ebubekir cennettedir, Ömer cennettedir, Osman cennettedir, Ali cennettedir, Talha cennettedir, Zübeyr cennettedir, Abdurrahman b. Avf cennettedir, Sa'd cennettedir, Saîd cennettedir, Ebu Ubeyde b. Cerrah cennettedir." Tirmizî bu hadisin Sa-

---

2525 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/258 Feyyâz; coşkun, eli açık, cömert manalarına gelmektedir.
2526 El Müstedrek 3/374; Muhtasar-ı Tarih-i Dımaşk 11/203
2527 Fursan Min Asrin Nübüvve 273
2528 A,g,e. 237
2529 Tarihu'l İslam 528

îd b. Zeyd'den de rivayet edildiğini nakletmiştir. Bu hadis Hz. Talha'nın makamını açıkça ifade etmektedir. Rasulullah (sav) açıkça onun cennet ehlinden olduğuna şehadet etmiştir. Dünya ve ahiret saadetini içeren bu şehadet ne büyük ikram![2530]

10- Allahu Teala Onu Ölümünden Sonra da Muhafaza Etmiştir

Allahu Teala Hz. Talha'nın cesedini ölümünden sonra muhafaza etmiştir. Kabri vefatından otuz küsur yıl sonra açılmış ve başka bir mekana nakledilmişti. Sakalının bir kısmındaki birkaç kıl dışında vücudunda hiçbir değişiklik olmamıştı. Müsenna b. Saîdin naklettiğine göre adamın biri Aişe binti Talha'ya geldi ve;

"Talha'yı rüyamda gördüm. Bana dedi ki; Aişe'ye de ki; Beni bu mezardan çıkarıp başka yere gömsün. Çünkü mezardaki su beni rahatsız ediyor." dedi. Bunun üzerine o mezardan çıkarıldı ve başka bir yere defnedildi.[2531] Allah ondan ve diğer ashabın tümünden razı olsun.

11- Sa'd B. Ebî Vakkas (ra)'ın Osman, Ali, Talha ve Zübeyr (ra) Aleyhine Konuşan Kişiye Beddua Etmesi

Saîd b. Müseyyeb'den nakledildiğine göre adamın biri Talha, Zübeyr, Osman ve Ali radıyallahu anhum aleyhinde konuşuyordu. Sa'd ise o adamı aleyhte konuşmaktan men ediyor ve;

"Kardeşlerim aleyhinde konuşma." diyordu. Ama o adam bu ikaza aldırış etmedi. Bunun üzerine Sa'd kalktı iki rekat namaz kıldı. Sonra da şöyle dua etti;

"Allah'ım! Eğer bu adamın söylediği sözlerde, senin gazabına sebep olacak ifadeler varsa, bunu bugün bana bir alamet olarak göster ve onu insanlara ibret kıl." dedi. Aleyhte konuşan adam oradan çıkıp giderken bir deve halkın arasından çıkarak geldi ve o adamı yakalayıp yere çaldı. Sonra da göğsüyle üzerine çökerek onu ezdi ve öldürdü. Saîd b. Müseyyeb diyor ki: "Orada bulunan insanlar Sa'd'a gelip "Seni tebrik ederiz ey Ebu İshak, duan müstecap oldu." dediklerini gördüm."[2532]

2530 Akidetü Ehli's Sünne 1/293
2531 Ashabu'r Rasul 1/270
2532 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/259

SIFFİN SAVAŞI (Hicri 37. Yıl)

Savaştan Önce Meydana Gelen Hadiseler

1- Ümmü Habibe Binti Ebî Süfyan (ra) Hz. Osman'ın Gömleğini Numan b. Beşir İle Birlikte Muaviye'ye ve Şamlılara Gönderiyor

Hz. Osman'ın katlinden sonra mü'minlerin annesi Ümmü Habibe binti Ebî Süfyan, Hz. Osman'ın ailesinden Osman'ın gömleğini kendisine göndermelerini istedi. Onlar da onun kanlı gömleğini ona gönderdiler. Gömlekle birlikte Hz. Osman'ın sakalından kopan parçalar da vardı. Ümmü Habibe (ra) Numan b. Beşir'i çağırdı ve gömleği onunla birlikte Şam'a gönderdi. Numan da onu ve Ümmü Habibe (ra)'nm mektubunu Şam'a götürdü.[2533]

Başka bir rivayet de şöyledir:

Numan b. Beşir Hz. Osman'ın kanlı gömleği ile birlikte yola çıktı. Yanında bir de Hz. Osman'ın hanımı Naile'nin Hz. Osman'ı müdafaa ederken kesilen parmakları vardı.[2534] Hz. Osman'ın hanımı Naile Şamlı idi.[2535] Numan, Hz. Osman'ın gömleğini Şam'a, Muaviye'ye götürdü. Muaviye de onu insanlar görsun diye minbere astı. Naile'nin parmaklarını da gömleğin yenine iliştirdi. Gömleği arada sırada kaldırıyor, arada sırada asıyordu. İnsanlar onun etrafında ağlaşıyorlar ve birbirlerini Hz. Osman'ın intikamını almaya teşvik ediyorlardı.[2536] Şurahbil b. es Samt el Kindî, Muaviye'ye gelip;

"Osman halifemizdi. Onun kanını talep edebileceksen et, değilse bizden ayrıl.[2537] Şam erkekleri Osman'ın katillerini öldürünceye ya da bu uğurda can verinceye kadar kadınlara dokunmayacaklarına ve yataklarında uyumayacaklarına dair yemin ettiler." dedi.[2538] Bu, Muaviye'nin istediği bir şeydi. Numan b. Beşir'in Şam halkına anlattıkları hoş olmayan şeylerdi. Halifenin katlı, serseri ayak takımı kişilerin insanlara kılıç çekmesi, beytülmalin yağmalanması ve Naile'nin parmaklarının kesilmesine dair anlatılanlar insanları infiale sevk ediyor-

---

2533 Tarihu'l İslam 539
2534 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/259
2535 Tarihu'd Daveti'l İslamiyye 398
2536 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/539 Senedi zayıftır.
2537 El Ensab 4/418; Tarihu'd Daveti'l İslamiyye 398
2538 Tarihu't Taberî 5/600

du. Kalpler hüzünleniyor, gözler yaşarıyordu. Bütün bu faaliyetlerden sonra Muaviye'nin ve onunla birlikte olan Şam halkının Hz. Osman'ın katillerini istemedeki ısrarında bir gariplik göremiyoruz. Mü'minlerin Emiri ve Müslümanların lideri bazı serseri entrikacılar tarafından öldürülecek, sonra da İslam alemi baştan başa bu çirkin cürmü işleyenlerin cezalandırılması için harekete geçmeyecek, böyle bir şey düşünülebilir mi?[2539]

2- Muaviye'yi Biat Etmemeye Sevk eden Amiller

Muaviye, Hz. Ömer ve Hz. Osman döneminde Şam valisiydi. Hz. Ali hilafete geçince onu görevinden azledip yerine Abdullah b. Ömer'i tayin etmek istedi. Ancak Abdullah b. Ömer mazur görülmesini isteyerek bu teklifi kabul edemeyeceğini beyan etti. Bunun üzerine Hz. Ali, Şam'a Sehl b. Huneyf'i gönderdi. Sehl, Şam'a giremeden geri dönmek zorunda kaldı. Muaviye'nin süvarilerinden bir gurup Habib b. Mesleme el Fihrî başlarında olduğu halde onu karşıladılar ve ona;

"Eğer seni Osman gönderdiyse hoş geldin, safalar getirdin. Eğer başkası gönderdiyse geri dön." dediler.[2540] Muaviye ve Şam ahalisi biat etmedi. Hz. Osman'ın katilleri kısas edildikten sonra biat etmeyi düşünüyorlardı.[2541]

"Osman'ın katillerini yanında barındıran kişiye biat etmeyiz." diyorlardı.[2542] Hz. Ali'nin ordusunda bulunan katillerin kendilerine zarar vereceğinden korkuyorlardı. Hz. Ali'ye biat etmeyi kendilerine vacip görmüyorlardı. Bu sebeple kendilerine savaş açılırsa mazlum durumda olacaklarına inanıyorlardı. Şöyle diyorlardı:

"Osman bütün müslümanların ittifakıyla haksız yere öldürüldü. Onun katilleri de Ali'nin askeri içinde. Onların o asker içinde önemli bir gücü var. Biz biat etsek bize de zulüm ederler ve Osman'ın katilleri de cezalandırılmaz. Muaviye (ra) yakını olması hasebiyle Hz. Osman'ın katillerinden kısas alınması hususunda kendisini sorumlu hissediyordu. Nitekim Allahu Teala şöyle buyuruyordu:

"Haksız yere öldürülenin velisine bir yetki tanımışızdır. Artık o da öldürmekte aşırı gitmesin. Zira kendisi ne de olsa yardım görmüştür."[2543] Bu sebeple Muaviye (ra) insanları topladı ve Hz. Osman hakkında onlara bir konuşma yaptı. Onun haksız yere öldürüldüğünü ve bu işi de helal haram tanımayan münafık sefih bir gurubun yaptığını beyan etti. Çünkü onlar haram ayda ve haram beldede bu kanı akıtmışlardı. İnsanlar bu konuşmadan hayli etkilendiler. Muaviye'yi destek mahiyetinde sesler yükseliyordu. O cemaat içinde Rasulullah

---

2539 Muaviye b. Ebî Süfyan 178-183
2540 Tarih-i Taberî 5/466
2541 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/129
2542 El Avâsım Mine'l Kavasım 162
2543 İsra 33

(sav)'in ashabından bir gurup da vardı. Onlardan biri –ki o, Mürre b. Ka'b idi- kalktı ve;

"Rasulullah (sav)'den işittiğim hadis olmasaydı konuşmazdım. Rasulullah (sav) fitneleri ve fitnelerin yakınlığından bahsetti. O esnada elbiselerine bürünmüş biri geldi. (Onu işaret ederek);

"Bu, o gün hidayet üzere olur." buyurdu. Kim olduğunu öğrenmek için kalktım baktım. Osman b. Affan olduğunu öğrendim. Onunla yüz yüze geldim ve sordum

"Bu mu?" dedim.

"Evet" buyurdu.[2544]

Muaviye'nin kan davasını gütmede daha tesirli bir hadis var. O da, Numan b. Beşir'in Aişe (ra)'dan naklettiği şu hadistir:

"Ya Osman! Belki Allah sana bir gömlek giydirir, münafıklar senden onu çıkarmanı istediklerinde onu, bana kavuşuncaya kadar sakın çıkarma" Rasulullah (sav) bu sözü üç defa tekrar etti. Hadisi rivayet eden Numan b. Beşir diyor ki: (Hz. Aişe'ye)

"Ey mü'minlerin anası, bunu daha önce niçin rivayet etmemiştin?" diye sordum. O da bana;

"Unutmuştum, vallahi hatırlamamıştım." dedi. (Numan b. Beşir devam ediyor):

"Bu hadisi Muaviye b. Ebî Süfyan'a nakledince benim rivayetimle iktifa etmedi, mü'minlerin annesine mektup yazarak bu hadisi kendisine yazmasını istedi. O da ona yazarak gönderdi."[2545]

Muaviye liderliği altındaki Şam halkının Hz. Ali'ye biati terk edişindeki ana sebep, katiller üzerinde Allah'ın hükmünün icra edilmemesi idi. Onlar önce kısas, sonra biat diyorlardı. Muaviye'nin vali olmak gibi bir davası yoktu, hakkı olmayan bir şeyi de talep etmiyordu. Çünkü o, bu işin şuranın altı üyesinden birine ait olduğunu biliyordu. Yine o, Hz. Ali'nin kendisinden daha faziletli ve bu işe daha hak sahibi biri olduğunu biliyordu.[2546] Yine o, sahabenin icmaıyla Medine'de biatin tamamlanmış olduğunu da biliyordu.

3- Muaviye Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'ye Cevap Veriyor

Hz. Ali, Muaviye'ye çok sayıda mektup gönderdi. Ancak Muaviye bunların hiç birine cevap vermedi. Mektupların gelişi Hz. Osman'ın katledilişinin üçüncü ayına kadar sürdü. Bundan sonra Muaviye bir adamıyla birlikte bir mektup gönderdi. Hz. Ali adama;

"Geridekiler ne durumda?" diye sordu. Adam;

2544 Sahih-i Sünen-i İbni Mâce 1/240

2545 Müsned-i Ahmed 24045 Hadis sahihtir.

2546 Hilafetü Ali, Abdülhamid Ali 112

"Kısastan başka bir şey istemeyen bir topluluğun yanından geliyorum. Onların her biri intikam ateşiyle yanıp tutuşuyor. Altmış bin yaşlı şu anda Osman'ın -Dımaşk minberine asılı- gömleği altında ağlaşıyor." dedi. Hz. Ali;

"Allah'ım, Osman'ın kanından beri olduğumu sana arz ediyorum" dedi. Sonra Muaviye'nin elçisi dışarı çıktı. Dışarı çıkar çıkmaz Hz. Osman'ı katleden hariciler öldürmek üzere ona saldırdılar, o ise canını onlardan zor kurtardı.[2547]

4- Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin Şam'a Sefer Hazırlığı Yapması ve Hz. Hasan'ın Buna Karşı Çıkması

Muaviye'nin ret cevabı Hz. Ali'ye ulaşınca Hz. Ali Şam'a sefer yapmaya karar verdi. Mısır'daki Kays b. Sa'da, Küfe'deki Ebu Musa el Eş'arî'ye ve Basra'daki Osman b. Huneyf'e mektup yazdı ve savaşa asker hazırlamasını emretti. İnsanlara konuşma yaparak onları savaşa ve hazırlık yapmaya teşvik etti. Kusem b. Abbas'ı Medine'de bırakarak yola çıktı. Kendisine itaat edenlerle birlikte isyan edenlere karşı savaşmaya gidiyordu. Oğlu Hz. Hasan ona geldi ve;

"Babacığım, bunu yapma. Zira bu sebeple müslüman kanı akacak ve müslümanlar ayrılığa düşecekler." dedi. Hz. Ali bu teklifi kabul etmedi. Savaşa kararlıydı. Orduyu tanzim etti ve sancağı Muhammed b. Hanefiyye'ye verdi. Ordunun sağ cenahında İbni Abbas, sol cenahında da Ömer b. Ebî Seleme vardı. Sol cenahta Amr b. Süfyan b. Abdülesed olduğu da söylendi. Öncü kuvvetlerin başına Ebu Ubeyde'nin kardeşinin oğlu Ebu Leyla b. Ömer b. Cerrah'ı tayin etti. Ordu Medine'den Şam'a doğru yola çıkıyordu ki yeni çıkan gaileler onu başka tarafa sevk etti. Bunun tafsilatı Hz. Aişe, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'in Basra'ya çıkışı anlatırken geçmişti.

5- Cemel Vakasından Sonra Mü'minlerin Emiri Hz. Ali, Cerir b. Abdullah'ı Muaviye'ye Gönderdi

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'m hilafete geçişi ile ikinci Sebeiyye fitnesi (ya da diğer bir adıyla Cemel vakası) arasında beş ay yirmi bir gün var. Ondan sonra Küfe'ye gidişi bir ay, Küfe'den Sıffîn'e çıkışı ise altı ay sonradır.[2548] İki ya da üç ay sonra olduğu da söylendi.[2549] Mü'minlerin Emirinin Kûfe'ye otuz altı yılında Recep ayının on ikisinde bir pazartesi günü girmişti. Ona;

"Beyaz köşke buyurun." denildiğinde o;

"Hayır, Ömer b. Hattab oraya yerleşmeyi kerih görmüştü. Ben de kerih görüyorum"dedi ve Rahba'da konakladı. Büyük camide iki rekat namaz kıldırdı, sonra hutbe okudu. İnsanları hayra teşvik etti ve kötülükten sakındırdı. Bu hutbesinde Küfe halkını methetti. Hemedan valisi Cerir b. Abdullah'a ve Azerbay-

---

2547 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/240
2548 Murucu'z Zeheb 2/360
2549 Et Tarihu's Sağîr, Buhârî 1/102

can valisi Eş'as b. Kays'a adam göndererek kendisine biat etmelerini ve yanına gelmelerini haber bildirdi. Onlar emri yerine getirdiler. Hz. Ali, Muaviye'ye -biat davet etmek için- adam göndermek istediğinde Cerir b. Abdullah el Becelî;

"Ey Mü'minlerin Emiri ben giderim. Onunla aramızda dostluk var. Senin için ondan biat alırım." dedi. Bunun üzerine Eşter;

"Ey Mü'minlerin Emiri onu gönderme. Korkarım o kendi hevasına göre hareket edecektir." dedi. Ancak Hz. Ali;

"Bırak onu." dedi ve onu bir mektupla Muaviye'ye gönderdi. Mektupta Muhacir ve Ensarın kendisine biat ettiğini, Cemel vakasında olan hadiseleri ve diğer müslümanlar gibi onun da biat etmesi gerektiğini yazmıştı. Cerir b. Abdullah Şam'a varınca Muaviye Amr b. el As ve Şam'ın ilerini gelenlerini topladı ve onlarla istişare etti. Hz. Osman'ın katilleri cezalandırılmadıkça ya da kendilerine teslim edilmedikçe biat etmeyeceklerini söylediler. Hatta kendileri ile savaşılırsa bu uğurda sonuna kadar savaşacakları da söylediler. Cerir, Hz. Ali'ye döndü ve onların sözlerini nakletti. Eşter;

"Ey Mü'minlerin Emiri Cerir'i gönderme diye sana söylemedim mi? Eğer beni gönderseydin Muaviye hangi kapıyı açsa o kapıyı kapatırdım." dedi. Bunun üzerine Cerir;

"Eğer orada sen olsaydın Osman'ın katili olarak seni öldürürlerdi." dedi. Eşter;

"Allah'a and olsun ki eğer beni gönderseydin Muaviye bana cevap veremezdi. Mü'minlerin Emirinin yerinde olsam ümmetin işi yoluna girinceye kadar seni (Cerir'i kastediyor) ve senin gibileri hapsederdim." dedi. Bunun üzerine Cerir sinirli bir şekilde kalktı ve Karkisiya'ya gidip yerleşti. Muaviye'ye de bir mektup yazıp olanları bildirdi. Muaviye de ona yanına gelmesi için bir mektup gönderdi.[2550] Eşter, Karkisiya ve daha başka şehirlerde valilik yapmış, ayrıca kendi kabilesinin lideri olan sahabi Cerir'i bu şekilde Hz. Ali'den uzaklaştırdı ve bu şekilde ondan ayrılmaya mecbur bıraktı. Cerir b. Abdullah el Becelî şöyle diyor:

"Rasulullah (sav) beni ne zaman görmüşse yüzüme gülmüştür. Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Sizin üzerinize şu kapıdan Yemen'in en hayırlısı olan adam gelir. Onun yüzünde melek güzelliği vardır."[2551]

6- Mü'minlerin Emirinin Şam'a hareketi

Mü'minlerin Emiri Şam'a yürümek için hazırlık yaptı. Hazırlık yapmaları için herkese haber verdi.[2552] Büyük bir ordu düzenledi. Ordunun sayısı hakkın-

2550 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/265
2551 Müslim 2475
2552 El İsâbe 1/123,124

da verilen bilgiler farklıdır. Her bir rivayet de zayıf yollarla gelmiştir. Ancak içlerinden biri hasen isnadla rivayet edilmiştir. O da ordunun eli bin kişiden müteşekkil olduğunu bildirmektedir.[2553]

Mü'minlerin Emirine ait ordunun toplanma yeri, o günkü Kûfe'ye iki mil uzaklıkta olan Nuhayle mevkii idi.[2554] Irak'ın çeşitli bölgelerinden gelen askerler burada orduya katılıyordu. Mü'minlerin Emiri Hz. Ali Ebu Mes'ûd el Ensârî'yi Kûfe'ye kendi yerine bıraktı, Ziyad b. Nadr el Harisî'yi sekiz bin kişilik öncü birlikle Nuhayle'den gönderdi. Şüreyh b. Hânîyi de dört bin kişilik bir orduyla gönderdi. Daha sonra kendisi ordusuyla birlikte Medain'e (Bağdat'a) gitti. Orada da ona bazı savaşçılar katıldı. Onların başına da Sa'd b. Mes'ûd es Sakafî'yi tayin etti. Onlardan üç bin kişilik bir gurubu öncü gurup olarak Musul'a gönderdi.2555 Kendisi de Fırat'ın doğu kıyısından ilerledi ve Karkisiya'ya kadar ulaştı. Burada Muaviye'nin onu karşılamak üzere Sıffîne geldiğini ve orada karargâh kurduğunu öğrendi. Hz. Ali Rakka'ya doğru ilerledi. Orada Fırat'ın batı kıyısına geçti ve Sıffîn'e ulaştı.[2556]

7- Muaviye'nin Sıffîne gidişi

Muaviye, Hz. Osman'ın katillerinin cezalandırılması hususunda kesin kararlıydı. O katillerden bazısını takip ettirmiş ve öldürtmüştü. Mısır'da Hz. Osman'ın kan davasını güden gurubu da destekliyordu. Bu gurup hicrî 36 yılında vukua gelen birkaç çatışmada Muhammed b. Ebî Huzeyfe'yi hezimete uğratmayı başarmıştı. Medine'yi basmayı planlayan liderlerden Abdurrahman b. Adîsî, Kinâne b. Bişr ve Muhammed b. Huzeyfe gibileri yakalamayı başarmış ve Filistin'de hapsetmişti. Bu, Sıffîn'e çıkmadan önce olmuş, 36 yılının Zilhicce ayında da onları öldürmüştü. Muaviye Irak ordusunun harekete geçtiğini öğrenince Şam'ın ileri gelenlerini topladı ve onlara bir konuşma yaptı Şöyle dedi:

"Ali size karşı Iraklılarla harekete geçti..." dedi. Zü'l Külâğ el Humeyrî;

"Emretmek senden, yapmak bizden." dedi.[2557]

Şamlılar Hz. Osman'ın kan davasını gütmesi için Muaviye'ye biat etmişlerdi.[2558] Amr b. el Âs orduyu hazırladı ve bayrakları komutanlara teslim etti. Ordunun önünde bir konuşma yaptı ve onları savaşa teşvik etti. Şöyle dedi:

"Iraklıların birlikleri dağıldı, gücü kuvveti gitti. Basra halkı Ali'ye muhalif. Onu yalnız bıraktı ve ona karşı savaştı. Onların ve Kûfelilerin ileri gelenleri Cemel vakasında öldüler. Ali şimdi az bir gurupla üzerimize geliyor. Halife Osman'ı öldürenler de onlarla birlikte. Sakın sakın hakkınızı almada ve kanı-

2553 Tarih-i Halife 193
2554 Mu'cemu'l Buldân 5/278
2555 Tarih-i Taberî 5/603
2556 Tarih-i Taberî 5/604
2557 El İsâbe 1/480; Hilafetü Ali 192
2558 Ensâbü'l Eşrâf 2/52 Munkatı bir senetle nakledilmiştir.

nızı (Hz. Osman'ın kanı) talep etmede gecikmeyin."[2559] Muaviye büyük bir ordu ile hareket etti. Ordunun miktarı hususunda rivayetler çelişmektedir. Hepsinin de isnadı munkatıdır. Yüz yirmi bin diyen de var,[2560] yetmiş bin diyen de.[2561] Ancak doğruya en yakın olanı altmış bin kişiden bahseden rivayettir. Çünkü bunun rivayeti munkatı olsa da raviler arasında Şamlı Safvan b. Amr el Humusî var. Safvan hicrî 72 yılında doğmuş olup sika olarak bilinen ravilerdendir. O, Sıffîn'e katılmış çok sayıda kişiye kavuşmuştur.[2562] Muaviye'nin ordu komutanları şunlardı: Amr b. el Âs süvarilerin komutanı, Dahhâk b. Kays piyadelerin komutanı, Zül Küla' el Hümeyrî sağ cenah komutanı, Habib b. Mesleme sol cenah komutanı, Ebu'l A'ver es Sülemî öncü kuvvetler komutanı idi. Bunlar büyük komutanlardı. Bunların altında da başka komutanlar vardı. Sıffîn'e ulaşıncaya kadar ordunun tertibi bu şekildeydi. Ancak savaş esnasında duruma göre bazıları görevden alındı, yerlerine yenileri yerleştirildi. Kaynaklardaki -komutanların isimleriyle ilgili- ihtilafın sebebi bu oldu.[2563]

Muaviye Öncü kuvvetleri Ebu'l A'ver komutasında gönderdi. Sefer hattı Şam'dan kuzey doğuya doğru idi. Fırat'ın altındaki Sıffîn'e ulaşınca orada geniş bir ovada karargâh kurdu. Burası bölgede Fırat'tan su alınabilen tek yerdi. Orayı bu şekilde kapatmış oldu.[2564]

8- Su Sebebiyle Yapılan Savaş

Hz. Ali'nin ordusu da Muaviye'nin kamp kurduğu yere, Sıffîn'e ulaştı. Ordunun yerleşebileceği geniş bir yer yoktu. Engebeli bir araziye yerleştiler. Etraf sert kayalarla doluydu.[2565] Askerler su almak istediklerinde Muaviye'nin askerleri tarafından kendilerine izin verilmeyince birden şaşırdılar. Durumu Hz. Ali'ye bildirdiler. Hz. Ali derhal Eş'as b. Kays komutasında iki bin kişilik bir birlik gönderdi. İki gurup arasındaki ilk çarpışma burada gerçekleşti ve Eş'as kazandı ve suyu ele geçirdi.[2566] Ancak bu hususta başka bir rivayet daha var ki o rivayete göre Eş'as b. Kays, Muaviye (ra)'a gitti ve;

"Ey Muaviye ümmeti Muhammed hakkında Allah'tan kork, diyelim ki Iraklıların tamamını katlettiniz, sonra ne olacak? Halbuki Allah

"Eğer mü'minlerden iki topluluk birbirleriyle savaşırlarsa aralarını düzeltin"[2567] buyuruyor." dedi.Muaviye ona

---

2559 Tarih-i Taberî 5/601 Munkatı bir senetle nakledilmiştir.
2560 Hilafetü Ali 194; El Marifetü ve't Tarih 3/313
2561 A,g,e 194; Tarih-i Halife 193
2562 Hilafetü Ali 194
2563 İmtidatü'l Arab 73; Hilafetü Ali 194
2564 Sıffîn, Nasr b. Müzâhim 160,161
2565 Hilafetü Ali, Abdülhamid 196
2566 Musannef, İbni Ebî Şeybe 15/294 Hasen bir senetle rivayet edilmiştir.
2567 Hucurât 9

"Ne istiyorsun?" diye sordu. Eş'as

"Suya gitmeye müsaade et." dedi. Bunun üzerine Muaviye, Ebu'l A'ver'e;

"Kardeşlerimizin su almalarına müsaade edin." diye emir verdi.[2568]

Su savaşı ilk günde olmuştu. Bu iki taraf için de şer kapılarını açmıştı. Zira bir ay boyunca savaş kesintisiz devam etmişti. Ancak savaş küçük birliklerle yapılıyordu. Mesela, Hz. Ali ordusundan küçük bir birliği çıkarıyor, başlarını birini komutan tayin ediyor ve gönderiyordu. Gün boyu onlar savaşıyordu. Ya da sadece sabah ya da akşam vakti savaşıyorlardı. Bazı zamanlarda günde iki defa savaşılıyordu. Hz. Ali'nin ordusundan komutan olarak çıkanlar genelde Eşter, Hucr b. Adiy, Şebis b. Rıb'î, Halid b. Mu'temir, Ma'kıl b. Yesâr er Reyâhî idi. Muaviye'nin ordusundan çıkanlar da Habib b. Mesleme, Abdurrahman b. Halid b. Velid, Ubeydullah b. Ömer b. Hattab, Ebu'l A'ver es Sülemî, Şürahbil b. es Sımt idi. İki taraf arasında sulh olması ümidiyle ve büyük kayıplar yaşanmasını istememeleri sebebiyle iki ordu meydan savaşı şeklinde savaşmadı.[2569]

9- Karşılıklı Yumuşama ve Sulh Çalışmaları

Muharrem ayı girince iki tarafta yumuşadı ve sulh aramaya başladı. Müslüman kanı aksın istemiyorlardı. Bu ay karşılıklı mektuplaşma ve elçi gönderme ile geçti. Ancak bu malumat bize zayıf yollarla nakledilmiştir.[2570] Ne var ki bunun zayıf yollarla rivayet edilmesi mektuplaşma ve elçi gönderme olmadığını göstermez. İlk mektup yazan ve elçi gönderen kişi Mü'minlerin Emiri Hz. Ali olmuştur. Beşir b. Amr el Ensârî'yi, Saîd b. Kays el Hemedânîyi ve Sebis b. Rib'î et Temimî'yi Muaviye'ye elçi olarak göndermiştir. Onu önceki gibi cemaate katılmaya ve biat etmeye davet etmiştir. Muaviye de bu teklifi önceki gibi reddetmiş ve Hz. Osman'ın katillerinin cezalandırılmasını ya da kendilerine teslim edilmesini istemiştir. Bundan sonra ancak biat edebileceğini bildirmiştir. Sulh çalışmalarına her iki tarafın kurraları da katılmış, ancak her iki tarafın görüşünde ısrar etmesi sebebiyle bu çalışmalar netice vermemiştir.[2571] Sahabeden Ebu'd Derda ve Ebu Ümâme radıyallahu anhuma her iki taraf arasında sulh çalışması yaptılar, ancak onların da çalışması daha önce söylediğimiz sebeplerle başarılı olamadı. Bunun üzerine onlar çekildiler ve savaşa katılmadılar.[2572] Yine tabiinin büyüklerinden olan Mesruk b. Ecda' da geldi, nasihat etti ve korkuttu. Ancak onun çalışması da fayda vermedi. O da savaşa katılmadı.[2573] İbni Kesir, mektuplaşmanın varlığını kabul etmekle birlikte Ebu Muhnif'in ve Nasr b. Müzâhim'in rivayetlerinde geçen tafsilatlı rivayetleri tenkit etmiştir.

2568 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/41; Merviyyât-ı Ebî Muhnif 296

2569 Hilafetü Ali, Abdülhamid 197,198; El Bidâye Ve'n Nihâye 7/266; Tarih-i Taberî 5/614

2570 Tarih-i Taberî 5/612; Hilafetü Ali 199

2571 Tarih-i Taberî 5/614

2572 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/270

2573 Siyeru A'lâmi Nübelâ 4/67 İsnatsız rivayet edilmiştir.

"...Siyer alimleri Hz. Ali ile diğerleri arasında vaki olaylar hakkında uzun uzun sözler nakletmişler. Bu rivayetlerin sıhhati şüphelidir. Zira bu sözlerin içeriği Muaviye ve babasına yönelik eleştirilerle dolu. Güya Hz. Ali, Muaviye ile babasının İslam'a girdikten sonra İslamiyet hususunda ve diğer konularda tereddüt ettiklerini ve bu tereddütlerini sürdürdüklerini ifade etmiş ve güya sözleri arasında "Ben, Osman'ın haklı yere mi yoksa haksız yere mi katledildiğini söyleyemem" demiştir. Bütün bunlar bana göre Hz. Ali'den sadır olmamış sözlerdir.[2574] Zira Hz. Ali'nin, Hz. Osman'ın katli hususundaki tavrı bellidir. Bu kitapta da Hz. Osman hakkında yazdığım kitapta da bu hususu açıkça beyan ettim.

Savaşın Patlak Vermesi

Savaş teke tek mübarezelerle ve küçük birliklerle devam ediyordu. Orduların savaşması istenmiyordu. Zilhicce ayının ilk haftası da böyle geçti. İki taraf arasında vaki olan çatışma sayısı yetmişten fazlaydı. Doksan olduğunu da söyleyenler oldu.[2575] Hz. Ali "Yarın –Çarşamba günü- bütün ordu savaşacak" diye ilan etti. Muaviye tarafı da hazırlıklara başladı. İnsanlar o geceyi silahlarını hazırlamakla ve keskinleştirmekle geçirdiler. Amr b.el Âs da silahı körlenenlere depodan silah verdi. Bir taraftan silah veriyor, bir taraftan da onları kahramanca savaşmaya teşvik ediyordu.[2576]

1- Birinci Gün

Çarşamba günü her iki ordu da safları düzenlemiş, büyük bir savaşa göre alana yayılmıştı. Merkez, sağ cenah ve sol cenah şeklinde konum aldılar. Hz. Ali'nin ordusu şu şekilde konumlanmıştı; merkezde Ali b. Ebî Talib vardı. Sol cenahta **Abdullah b. Abbas**, sağ cenahta da Eş'as b. Kays vardı. Piyadelerin başında **Ammar b. Yasir** vardı. Bayrağı **Muhammed b. Hanefiyye**, sancağı Hişam b. Utbe taşıyordu. Şam ordusu da şu şekilde konumlanmıştı; **Muaviye** Halep zırhlı birlikleriyle birlikte yüksek bir tepede bulunuyordu. Ordu genel komutanı o idi. **Amr b. el Âs**, Şam süvarileri komutanıydı. Zülküla' el Hümeyrî sağ cenahta Yemenlilerin başında idi. **Habib b. Mesleme el Fihrî** sol cenahta Mudar kabilesinin başında idi. **Muharık b. Sabâh el Külâ'î** de sancağı taşıyordu.[2577] İki İslam ordusu karşı karşıya gelmişti. Nereye bakılırsa bakılsın adam görünüyordu. Arap şairlerinden Ka'b b. Ca'bel çarşamba gecesi insanların savaş hazırlığı yaptığını ve silahlarını biledikleri görünce şöyle demişti:

2574 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/269

2575 El Enbâ Bitevârihi'l Hulefâ 59; Sıffîn 202; Şezerâtü'z Zeheb 1/45

2576 Sünen-i Saîd b. Mansur 2/240 Zayıftır.

2577 Tarih-i Halife 193 Hasen bir senetle.

Ümmet acayip bir işle sabahlayacak
Hakimiyet galip gelenin eline geçecek
Yalan olmayan doğru bir söz söyledim
Yarın Arapların ileri gelenleri helak olacak[2578]

Bazı zayıf rivayetlere göre Hz. Ali ordusuna hitap etmiş ve onları sabra, ilerlemeye ve çokça Allah'ı zikretmeye teşvik etmiştir.[2579] Yine zayıf rivayetlere göre Amr b. el Âs da ordusunu savaşa hazırlamış, onları safları düzgün tutmaya ve görevlerini en iyi şekilde yerine getirmeye teşvik etmiştir.[2580] Bu rivayetleri almamızda herhangi bir sakınca yok. Zira her komutan ordusunu savaşa teşvik eder ve zafere giden bütün yolları kullanır.

İki ordu şiddetle çarpıştı.Akşam oluncaya kadar namaz vakitleri dışında mola verilmedi. Her bir ordu kendi karargâhında namaz kılıyordu. Aralarında yığılı cesetler vardı. Hz. Ali'nin adamlarından biri namazdan sonra ona;

"Ey Mü'minlerin Emiri, bizim ölülerimiz ve onların ölüleri hakkında ne diyorsun?" dedi. Hz. Ali;

"Bizden olsun onlardan olsun kim Allah rızası ve ahiret yurdu için çarpışıyorsa o cennete girer." dedi.[2581] Her iki taraf da sabırla savaşıyordu. Hiçbiri diğerine galebe çalamamıştı. Kaçan da yoktu. Bu minval üzere ilk gün bitti. Akşam vakti Hz. Ali savaş meydanına gitti ve Şamlılara bakarak;

"Allah'ım, beni ve onları mağfiret et." diye Rabbine dua etti.[2582]

2- İkinci Gün

Rivayetlere göre Hz. Ali Perşembe günü sabah namazını alaca karanlıkta kıldırdı. Sonra derhal hücum hazırlıklarına başladı. Abdullah b. Büdeyl el Huzaî'yi, Eş'as b. Kays el Kindî'nin yerine sağ cenaha, Eş'as b. Kays'ı da sol cenaha yerleştirdi.[2583] İki taraf birbirine girdi. Bu günkü savaş önceki günden de şiddetliydi. Iraklılar ilerlemişler ve Şamlılara karşı muvaffakiyetler elde etmişlerdi. Abdullah b. Büdeyl Şam ordusunun sol cenahını kırmayı başarmıştı. Merkeze doğru ilerledi. Şam ordusunun sol cenahının başında Habib b. Mesleme benzeri görülmemiş kahramanlıklar sergiliyordu. Onun bu cüz'î kahramanlıkları Iraklıların umumi ilerleyişini durduramıyordu. Hatta Muaviye bile savaş meydanını terk edip kaçmayı düşünmüştü. Ancak şairin şu şiirini düşündü ve yerinde sebat etti:

2578 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/273; Tarih-i Taberî 5/626
2579 Tarih-i Taberî 5/622 Ebu Muhniften rivayetle.
2580 Tabakât 4/255 Vâkıdî'den nakletmiştir.
2581 Sünen-i Saîd b. Mansur 2/344,345 Zayıf bir senetle rivayet edilmiştir.
2582 Musannef, İbni Ebî Şeybe 15/297 Zayıf bir senetle rivayet edilmiştir.
2583 Tarih-i Taberî 5/630

İffetim kaçındı, belam kaçındı
Bol paralar vererek aldığım övgü kaçındı
Nefsimi zorluklara zorlamam
Ve tedbirli yiğidin başını vuruşum kaçındı
Yüreğim her hopladığında şu sözüm engel oldu bana
Yerinde dur! Ya övülürsün ya da (ölerek) rahat edersin[2584]

Kendisine bağlı birlikleri savaşa teşvik etti. Abdullah b. Büdeyl'i öldürmeyi başardılar. Ondan sonra sağ cenahın komutasını Eşter aldı. Şam ordusu birbirine kenetlenmiş gibiydi. Ölümüne biat etmişlerdi. Şiddetle saldırdılar liderlerinden çoğu öldürüldü. Zülküla', Havşeb ve Ubeydullah b. Ömer de öldürülenler arasındaydı. Ancak savaş son hücumlardan sonra Şamlıların lehine dönmüştü. Bu sefer onlar ilerlemeye, Irak ordusu gerilemeye başladı. Irak ordusu büyük kayıplar alıyordu. Hz. Ali ordusunun geri çekildiğini görünce onları savaşa teşvik etmeye başladı. Bizzat savaşıyor, şiddetli hücumlar gerçekleştiriyordu. Rebîa kabilesinin merkezine dalmıştı. Onlar da ölümüne savaşıyorlardı. Emirleri Halid b. Mu'temir'e ölümüne biat etmişlerdi. Zaten onlar savaşçı kişilerdi.[2585]

Ammar b. Yasir (ra) doksan dört yaşını aşmıştı. Buna rağmen savaştan geri durmuyordu. Hem savaşıyor, hem de insanları savaşa teşvik ediyordu. İnsanları savaşa teşvik ediyordu, ama kesinlikle aşırılıktan sakınıyordu. Birinin;

"Şam halkı küfre girdi." sözünü duyduğunda derhal müdahale etmiş ve;

"Onlar bize asi oldular. Asi oldukları için onlarla savaşıyoruz. Yoksa İlahımız bir, peygamberimiz bir, kıblemiz birdir." demişti.[2586]

Ammar (ra) arkadaşlarının gerilediğini ve karşı tarafın ilerlediğini görünce arkadaşlarını savaşa teşvik etti. Onlara hak üzere olduklarını ve Şamlıların şiddetli saldırılarının kendilerini aldatmamasını beyan etti. Şöyle dedi:

"Kim hurilerle bir arada olmak isterse Allah için saflar arasında ilerlesin. Size çekilen kılıçlardan ancak batıl dava peşinde koşanlar korkar. Nefsim yedi kudretinde olana and olsun ki, onlar bize vursalar ve bizi Hecer hurmalıklarına kadar geriletseler biz biliyoruz ki biz hak üzereyiz onlar batıl üzereler, biz biliyoruz ki bizim ıslah edicilerimiz hak üzere onlar batıl üzere."[2587] Bu konuşmasından sonra ilerlemeye başladı. Elinde harbe vardı. Yaşlılığı sebebiyle titriyordu. Bayrağı taşıyan Haşim b. Utbe b. Ebî Vakkas'ı ilerlemeye teşvik etti, ona Allah katındaki nimetleri hatırlattı. Diğerlerine aynı hatırlatmayı yaptı. Şöyle dedi:

2584 A,g,e. 5/636
2585 El İsâbe 1/454; Ensâbü'l Eşrâf 2/56 Katadeye dayanan hasen bir senetle rivayet edilmiştir.
2586 Musannef, İbni Ebî Şeybe 15/290 İsnadı hasen ligayrihidir.
2587 Mecmau'z Zevâid 7/243; Hilafetü Ali, Abdülhamid 219 İsnadı hasendir.

"Cennet yaklaştı, huriler süslendi. Kim iri gözlü hurilerle bir arada olmak isterse Allah için saflar arasında ilerlesin. Etkili bir manzara vardı ortada. Hicret etmiş, Bedir'e katılmış büyük bir sahabi doksan dört yaşını geçmesine rağmen bütün gayretiyle, şuuruyla, azmiyle ve sebatıyla Irak ordusunun maneviyatını harekete geçiriyordu. Onları canlı tutuyordu. Onları canla başla savaşmaya teşvik ediyordu. Onun teşvikiyle Haşim ilerlemeye başladı. Ammar şöyle dedi:

"İlerle ey Haşim, Cennet kılıçların gölgesi altındadır. Ölüm de mızrakların ucundadır. Göklerin kapıları açıldı ve iri gözlü huriler süslendiler."

Bu gün dostlara kavuşacağım;
Muhammed'e ve taraftarlarına.[2588]

Perşembe günü akşamı güneş batarken Ammar (ra) bir içimlik süt istedi. Sonra da şöyle dedi:

"Rasulullah (sav) bana;

"Dünyada son içtiğin şey bir yudum süt olacaktır." buyurdu.[2589] Daha sonra ilerledi. Haşim b. Utbe b. Ebî Vakkas'ı da teşvik etti. Birlikte ilerlediler ve öldürüldüler. Geri dönemediler. Radıyallahu anhuma.

3- Cuma Gecesi (Herîr[2590] Gecesi)

Cuma gecesi önceki gün ve gecelere benzemiyordu. Savaş bütün şiddetiyle sürüyordu. Iraklıların şiddetli hücumları Şamlıları yerlerinden etmişti. Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) da şiddetle çarpışıyordu. Ölümüne biat almıştı.[2591] Hz. Ali'nin akşam namazını korku namazı şeklinde kıldırdığı da rivayet edilmiştir.[2592] İmam Şafiî şöyle demiştir:

"Hz. Ali'nin Herîr gecesi korku namazı kıldırdığı hıfzedilmiştir."[2593] Hadiseye şahit olan biri anlatıyor:

"Üç gün üç gece savaştık. Çok kişi öldü. Oklar bitti. Kılıçlarımıza sarıldık. Gece yarısına kadar kılıçlarla çarpıştık. Daha sonra birbirimizle boğuşmaya başladık. Kılıçlarımız orağa dönmüştü. Sadece boğuşma sesleri duyuluyordu. Daha sonra birbirimize taş ve toprak atmaya ve birbirimizi ısırmaya başladık. Cuma günü sabah oluncaya kadar bu böyle devam etti. Güneş yükselince savaşın tozundan başka bir şey görülmüyordu. Bayraklar ve sancaklar yere düşmüş, ordular bitkindi. Kollar kalkmıyordu, boğazlar kurumuştu."[2594]

2588 Tarih-i Taberî 5/652
2589 Musannef, İbni Ebî Şeybe 15/302,303 Munkatı bir senetle rivayet edilmiştir.
2590 Herîr; köpek hırlaması demektir.
2591 Müstedrek 3/402; Zehebî zayıf olduğunu söylemiştir.; Hilafetü Ali 226
2592 Es Sünenü'l Kübrâ, Beyhakî 3/252
2593 Telhîsu'l Habîr 2/78; Hilafetü Ali 227
2594 Şezerâtü'z Zeheb 1/45; Sıffîn 369

İbni Kesir Herîr gecesini ve Cuma gününü şöyle vasfediyor:

"Önce mızraklarla çarpıştılar, oklar da tükenince kılıçlarla çarpıştılar, kılıçlar da kırılınca yumruk yumruğa birbirlerine giriştiler, birbirlerinin suratına taş ve toprak savurdular, birbirlerini dişleyerek parçalamaya azmettiler. Öyle ki, karşıt iki kişi birbirleriyle boğuşuyor, takatten düşünce oturup dinleniyorlardı. Her biri diğerine yaslanarak ancak ayağa kalkabiliyor ve tekrar vuruşmaya başlıyorlardı. İnnâ Lillah ve innâ ileyhi raciûn. Bu halleri cuma sabahına kadar sürdü. Sabah namazını savaş esnasında işaretle kıldılar. Nihayet güneş doğup biraz yükseldi. Zafer Iraklılara göründü.Şamlılara ise mağlubiyet göründü.[2595]

4- Tahkime Davet

Herîr gecesinden sonra her iki orduda da savaşacak mecal kalmamıştı. Kinde kabilesinin lideri Eş'as b. Kays, Herîr gecesi arkadaşlarına bir konuşma yaptı. Şöyle dedi:

"Ey müslümanlar! Dün neler olduğunu ve Araplardan nicelerinin öldüğünü gördünüz. Allah'a and olsun ki Allah'ın dilediği kadar yaşadım. İleri yaşıma rağmen böyle bir savaş daha görmedim. Dikkat edin! Gören görmeyene anlatsın. Yarın da karşı karşıya gelecek olursak bu Arapların sonu, mahremlerimizin yitirilmesi demektir. Allah'a and olsun ki bu konuşmayı savaştan kaçtığım için yapmıyorum. Ben yaşlı bir adamım. Ancak biz yarın yok olursak kadınlarımız ve çocuklarımız için korkuyorum. Allah'ım, muhakkak ki Sen biliyorsun ki ben kavmimi ve dindaşlarımı düşünüyorum. Girdiğim işten geri dönmüyorum."[2596]

Eş'as'ın yaptığı bu konuşma Muaviye'ye ulaşınca:

"Kâbe'nin Rabbine and olsun ki doğru söylüyor. Eğer yarın da bu şekilde çarpışacak olursak Rumlar, Şam halkının çoluk çocuğunu, Farslar da Irak halkının çoluk çocuğunu esir alır. Bunu işi çok iyi düşünen kafalar anlar." dedi. Sonra da

"Mushafları mızrakların ucuna bağlayın." dedi.[2597] Bu Iraklıların yaptığı bir rivayettir. Bunda Amr b. el Âs'ın ne adı, ne de hileye başvurması geçmektedir.Her iki tarafın da istediği şey bu idi. Böyle bir şeyi yapmaları ne Muaviye ne de Amr için bir kabahat sayılmaz. Birbiriyle boğuşan ümmeti kurtarma teşebbüsü bir kabahat midir? Bu ancak fitne ateşini yakan ve körükleyen Sebeiyye taifesini rahatsız eder. Nitekim onlar vasıtasıyla bize çok sayıda hakkı batıl gösteren uydurma rivayetler gelmiştir. Müslümanların kanını korumak üzere girişilen bir hareket –ki Kur'an'ı hakem kılmaya davettir- bir cerime ve hile olarak

---

2595 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/283
2596 Vak'atü Sıffîn 479
2597 A,g,e. 881-884

gösterilmektedir.[2598] Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'ye de sahih rivayetlerle çelişen - Onlar onun içindekilerle amel etmiyorlar, O mushafları hile olarak kaldırdılar gibi- sözler isnat etmektedirler.[2599] Onların küfürleri arasında "Bu orospu çocuğunun reyi idi." sözler de var.[2600] Onlar Amr b. el Âs'a karşı karşıt propagandayı öyle genişletmişler ki bu çalışma sebebiyle onu hilekârlıkla suçlamayan bir tarih kitabı bile bulamazsın. Onu hilekârlıkla suçlayanların tamamı da uydurma rivayetlere sarılmışlar ve ona göre onu eleştirmişlerdir. Maalesef bu uydurma rivayetleri Taberî, İbnu'l Esir ve diğerleri nakletmiştir. Muasır tarihçilerden çoğu da onlara uymuştur. Hasan İbrahim Hasan, Muhammed el Hadarî Bek, Abdülvehhab Neccâr ve diğerleri maalesef tarihi hakikatleri çarpıtmada rol oynamışlardır.

Ebu Muhnif'in rivayetine göre Şamlılar teklif ettiği için Hz. Ali Kur'an'ın hakemliğini kabul etmemiştir. Ama daha sonra Kurraların –ki bu gurup daha sonra Hariciler olarak tanınacaktır- baskısı sonucu bunu kabul etmek mecburiyetinde kalmıştır.[2601] Bu rivayete göre Hz. Ali, Muaviye'ye ve arkadaşlarına küfür etmektedir. Böyle bir küfürü o temiz nesilden herhangi biri bile yapmaz, onların reisi durumunda olan biri, hem de Hz. Ali gibi biri bunu nasıl yapar? Bu rivayetin düşmesi için rivayet zincirinde hadis uydurucusu ve imamiyye mezhebi mensubu olan Ebu Muhnif'in olması yeter. Bu rivayet diğer sağlam rivayetlerin karşısında tutunamaz. İmam Ahmed b. Hanbel, Habib b. Ebî Sabit tarikiyle şu hadisi rivayet etmektedir:

Sabit diyor ki:

"Ali b. Ebî Talib'in adamlarından biri olan Ebu Vâil'in yanına gitmiştim. Şöyle anlattı:

"Sıffîn'deydik. Savaşın şiddeti artıp Şamlıların aleyhine dönünce Amr, Ali'ye Mushafı gönder. Onu Allah'ın kitabına davet et. Zira o bundan kaçınmaz." dedi. Bunun üzerine bir adam gönderdiler. Adam elinde Kur'an'la Hz. Ali'ye gitti.

"Bizimle sizin aranızda Allah'ın kitabı hükmetsin." dedi. Sonra da Baksana o kendilerine kitaptan bir nasip verilmiş olanlara, aralarında hakem olması için Allah'ın kitabına davet olunuyorlar da içlerinden bir kısmı, yüz çevirerek dönüp gidiyor."[2602] ayetini okudu. Bunun üzerine Hz. Ali;

"Tamam, biz buna sizden daha layığız." dedi. Kurralar da –ki bu gurup daha sonra Hariciler olarak tanınacaktır- kılıçlarını omuzlarına koydular ve;

"Ey Mü'minlerin Emiri, niçin onlara gitmiyoruz? Gidelim de aramızda Allah hükmetsin." dediler. Sehl b. Huneyf el Ensârî kalktı ve;

2598 Ed Devletü'l İslamiyye 316
2599 El Kamil 2/386
2600 Tarih-i Taberî 5/662
2601 A.g.e. 5/662,663
2602 Âl-i İmrân 23

"Ey insanlar, nefsinizi suçlayın. Hudeybiye günü Rasulullah (sav) ile birlikte idik. Savaşı uygun görseydik savaşırdık. Bu sulh, Rasulullah (sav) ile müşrikler arasında olmuştu." dedi. Hudeybiye günü Hz. Ömer'in yaptığı itirazı ve Fetih süresinin nüzulünü de anlattı. Bunun üzerine Hz. Ali;

"Ey İnsanlar, bu, dava kilidin açılışıdır." dedi.[2603] Sehl b. Huneyf kardeşler arasında savaşın devamını isteyenlere karşı kızgınlığını ifade etti ve;

"Ey insanlar, dininize karşı reylerinizi suçlayın." dedi.[2604] Sonra da onlara müzakere ve sulhtan daha hayırlı bir şey olmadığını söyledi. Zira bunun dışındaki bir şey akıbeti meçhul fitneden başka bir şey değildi. Şöyle dedi:

"Kılıçlarımızı omuzlarımıza daha önce tanıdığımız daha kolay bir şey için koyduk. Onunla bir gediği kapatmak istiyoruz. Ama hasım bize saldırırsa biz de ne yapacağımızı biliriz."[2605] Bu sahih rivayette fitne davetçilerine ve yalan haberler uyduran sahabe düşmanlarına cevap vardır. Nefislere kin ve nefret tohumlarını ekmek ve fitneyi alabildiğine devam ettirebilmek için bazı şiirler, çeşitli rivayetler uydurup onları Sıffîn savaşına katılan sahabelere ve tabiine nispet ediyorlar.[2606] Muaviye tarafının Hz. Osman'ın katillerinin teslimini şart koşmaksızın Allah'ın kitabına daveti, Hz. Ali tarafının da biati şart koşmaksızın tahkimi kabul etmesi Sıffîn harbinin zorladığı bir gelişmedir. Çok sayıda müslümanın ölmesine sebep olan bu savaş, hakiki düşman karşısında İslam ümmetinin gücünün muhafazası için savaşın ve akan kanın durdurulması gerektiğini açıkça gösteriyordu.[2607]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra), Sıffîn savaşının durdurulmasını kabul etti ve tahkime razı oldu. Bunu da fetih addedip Kûfe'ye döndü.[2608] İhtilafın kalkması, İslam ümmetinin vahdeti, devletin takviyesi ve fetih hareketlerinin yeniden başlaması için tahkime ümit bağladı. İki tarafın hakeme gitmesinin sebeplerini sayarsak şunları söyleyebiliriz:

a- Cemel vakasından sonra ihtilafı kaldırmak için çok sayıda sulh girişimi olmuş, ancak onların hiç biri netice vermemişti. Bu son girişimdi. Karşılıklı olarak gönderilen mektuplar da hemen hemen birbirinin aynısıydı, yeni bir şey söylemiyordu. Bu son girişim savaşın en şiddetli olduğu anda vuku buldu. Muaviye Hz. Ali'ye mektup yazarak savaşı durdurmayı talep etti. Şöyle dedi;

"Harbin bize ve size neler yaptığını anladığını sanırım. Tamamen aleyhimize oldu. Aklımıza yenildik. Geçmişe pişman olmaktan ve geleceğe sulh ile girmekten başka çaremiz yok."[2609]

2603 Musannef, İbni Ebî Şeybe 8/336; Müsned-i Ahmed 8/483
2604 Buhârî 4189
2605 A,g,e. 4189
2606 El İnsaf 530
2607 Dirâsetün Fî Tarihi'l Hulefâi'l Emeviyyîn 38
2608 A,g,e. 38
2609 El Ahbâr Et Tıvâl 187; Dirâsâtün Fî Ahdi'n Nübuvve 432

b- Çok sayıda kişinin ölmesi nedeniyle tamamen yok olmaktan korkulması.

c- Savaşın uzun sürmesi sebebiyle meydana gelen bıkkınlık. Hatta onlar bu çağrıyı bekliyor gibiydiler. Hz. Ali'nin askerlerinin çoğu savaş alanından ayrılmak üzereydi.

"Savaş bizi yedi bitirdi. Savaş alanını terk etmediğimiz müddetçe sağ kalacağımızı zannetmiyoruz." diyorlardı.[2610] Bu, "Mushafların mızraklara takılıp kaldırılması Amr b. el Âs'ın hilesiydi" diyenlerin görüşünü nakzetmektedir. Gerçek olan şu ki; Mushafların kaldırılması yeni bir şey değildi ve bu fikrin ilk banisi de o değildi. Mushafların kaldırılması işi ilk defa Cemel vakasında olmuştu. Ne var ki onu taşıyan Basra kadısı Ka'b b. Sûr bir ok atılarak öldürülmüştü.

d- Islaha davet eden vahyin sesine icabet edildi. Nitekim Allahu Teala şöyle buyuruyordu:

"Eğer herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz; Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resulüne arz edin."[2611] Allah'ın kitabına davet edildiğinde Hz. Ali'nin söylediği şu söz de bunu teyit etmektedir:

"Tamam, biz buna sizden daha layığız. Aramızda Allah'ın kitabı hükmetsin."[2612]

5- Ammar b. Yasir (ra)'ın Öldürülüşü ve Bunun Müslümanlar Üzerindeki Etkileri

Rasulullah (sav)'in Ammar (ra)'a söylediği

"Seni asi bir gurup öldürecektir."[2613] hadisi sahih hadislerdendir. Ammar (ra)'ın Sıffîn savaşında öldürülüşü hayli etkili oldu. Çünkü o, Rasulullah (sav)'in ashabı için bir işaretti. O, nereye giderse onu takip ediyorlardı. Hüzeyme b. Sabit Sıffîn'e gelmiş, ancak silahını kullanmamıştı. Ammar (ra)'ın öldürülüşüne görünce kılıcını çekti ve Şamlılara karşı savaştı. Zira o, Rasulullah (sav)'in Ammar (ra) hakkında söylediği *"Seni asi bir gurup öldürecektir."* hadisini işitmişti. Hüzeyme (ra) Hz. Ammar'ın öldürülüşünden sonra öldürülünceye kadar savaştı.[2614] Ammar b. Yasir (ra)'ın öldürülüşü Şamlılar arasında da büyük etki yaptı. Ebu Abdurrahman es Sülemî Şamlıların karargâhına girmişti. Muaviye, Amr b. el Âs, Abdullah b. Amr ve Ebu'l A'ver es Sülemî su alınan yerde kendi aralarında konuşuyorlardı. Konu Ammar (ra)'ın öldürülüşü idi. Abdullah b. Amr babasına;

2610 Sıffîn 482-485; A,g,e. 433
2611 Nisa 59
2612 Musannef, İbni Ebî Şeybe 8/336
2613 Müslim 2916
2614 Hilafetü Ali 211; Mecmau'z Zevâid, Heysemî 7/242

"Rasulullah (sav)'in hakkında "Seni asi bir gurup öldürecektir." buyurduğu kişiyi öldürdük." dedi. Amr da Muaviye'ye;

"Rasulullah (sav)'in hakkında dediği şeyi dediği kişiyi öldürdük." dedi. Bunun üzerine Muaviye;

"Sus, Allah'a and olsun ki sen bevlini tutamayan bir ihtiyarsın (kalkmış hadis okuyorsun). Onu biz mi öldürdük? Onu buraya getirenler öldürdü." dedi.[2615] Muaviye'nin bu tevili Şam ordusunda ateşin samanı sarışı gibi tez yayıldı. Sahih bir rivayette şöyle gelmiştir:

"Amr b. Hazm, Amr b. el Âs'ın yanına girdi. Ona;

"Rasulullah (sav)'in hakkında "Seni asi bir gurup öldürecek." buyurduğu Ammar öldürüldü." dedi. Bunun üzerine telaşla yerinden fırladı ve derhal Muaviye'nin yanına gitti. Muaviye;

"Ne oldu sana?" diye sordu. Amr;

"Ammar öldürüldü." dedi. Muaviye;

"Ne olmuş?" diye sordu. Amr;

"Rasulullah (sav)'in ona "Seni asi bir gurup öldürecek." buyurduğunu işittim." dedi. Muaviye;

"Bevlini tutamıyorsun (kalkmış hadis okuyorsun), onu biz mi öldürdük? Onu Ali ve arkadaşları öldürdü. Onu buraya kadar getirdiler ve mızraklarımızın (ya da şöyle dedi; kılıçlarımızın) önüne attılar.[2616] Yine sahih bir rivayette şöyle gelmiştir:

Muaviye'nin yanına Hz. Ammar'ı öldürdüklerini iddia eden iki kişi geldi. "Ammar'ı ben öldürdüm." diye aralarında tartışmaya başladılar. Abdullah b. Amr b. el Âs onlara;

"Ammar'ı öldürme hususunda her biriniz diğerine karşı gönlünü hoş tutsun. Zira ben, Rasulullah (sav)'in;

"Ammar'ı asi bir gurup öldürecektir." dediğini işittim." Abdullah'ın böyle demesi üzerine Muaviye;

"Öyleyse niye bizimle birliktesin?" dedi. Abdullah;

"Bir defasında babam beni Rasulullah (sav)'e şikayet etmişti de Rasulullah (sav) babam hayatta olduğu sürece kendisine itaat etmemi bana emretmişti. İşte sizinle birlikteyim, ama savaşmayacağım." dedi. Naklettiğimiz rivayetlerde fakih sahabi Abdullah b. Amr (ra)'ın hak sözü söylemedeki ve nasihat etmedeki hırsını görmekteyiz. O, Hz. Ammar'ı öldürenleri asi gurup olarak görüyordu. Çeşitli münasebetlerle o bu karşı çıkışını tekrarlamıştır. Şüphe yok ki -bu hadis sebebiyle- Hz. Ammar'ın öldürülüşü Şam askerleri üzerinde hayli etkili olmuştur. Ancak Muaviye hadisi olmayacak bir şekilde tevil etmiş ve onu sava-

---

2615 Müsned-i Ahmed 2/206 İsnadı hasendir.

2616 Musannef, Abdürrezzak 2/206 Sahih bir senetle rivayet edilmiştir.

şa sürükleyenlerin öldürdüğünü iddia etmiştir.[2617] Ammar b. Yasir (ra)'ın öldürülmesi Amr b. el Âs (ra) üzerinde de etki yapmış ve onu savaşa son verilmesi için çalışma yapmaya sevk etmiştir.[2618] Şöyle demiştir:

Yirmi yıl önce ölmeyi ne kadar isterdim."[2619] Buhârî, Ebu Saîd el Hudrî (ra)'dan naklediyor:

"(Mescid-i Nebevinin inşaatında) bizler kerpiçleri birer birer taşırken Ammar ikişer ikişer taşıyordu. Nebi (sav) onu (bu şekilde) görünce geldi ve yüzündeki toprakları silerek şöyle dedi:

"Vah Ammar'a, onu asi bir gurup öldürecek. O onları cennete davet edecek, onlar da onu cehenneme davet edecekler." Bunun üzerine Ammar;

"Fitnelerden Allah'a sığınırım." dedi.[2620] İbni Abdilber şöyle demiştir:

"Rasulullah (sav)'in "Ammar'ı asi bir gurup öldürecek." sözü tevatür derecesine varmıştır. Bu, onun gaybe dair haber verişidir. Bu, en sahih hadislerdendir."[2621] Zehebî de hadisi zikrettikten sonra şöyle demiştir:

"Bu çok sayıda sahabeden nakledilmiştir. Mütevatirdir."[2622]

6- Alimlerin Hadisi Anlaması

a- İbni Hacer şöyle diyor:

Bu hadis Nübüvvet alametlerinden birini içermekte ve Hz. Ali ve Hz. Ammar'ın faziletini açıkça ifade etmektedir. Yine bu hadis Hz. Ali yaptığı savaşlarda haklı değildi diyenlere bir cevaptır."[2623] İbni Hacer yine şöyle diyor:

"Ammar'ı asi bir gurup öldürecek." hadisi Hz. Ali'nin yaptığı savaşlarda haklı olduğunu gösterir. Zira onu Muaviye'nin adamları öldürmüştür."[2624]

b- Nevevî şöyle diyor:

"Sıffîn günü Ashab her nereye gitse onu takip ediyordu. Çünkü onlar –bu hadis sebebiyle- onun haklı olan tarafla birlikte olacağını biliyorlardı."[2625]

c- İbni Kesir diyor ki:

Hz. Ali ve arkadaşları hakka en yakın olanlardı. Muaviye'nin arkadaşları onlara asi olmuşlardı. Nitekim Sahih-i Müslim'de -Şübe'den, ona Ebu Seleme-'den, ona Ebu Nadra'dan, ona da Ebu Saîd el Hudrî'den- nakledilen şu hadis de bunu ifade etmektedir:

2617 Hilafetü Ali 325
2618 Muaviye b. Ebî Süfyan 215
2619 Ensâbü'l Eşrâf 1/170; Amr b. el Âs 603
2620 Buhârî 447
2621 "El Istîâb 3/1140
2622 Siyeru A'lâmi Nübelâ 1/421
2623 Fethu'l Bârî 1/646
2624 A.g.e. 13/92
2625 Tehzîbü'l Esma Ve'l Lugât 2/38

"Bana benden daha hayırlı biri –Katade'yi kastediyor- nakletti. Rasulullah (sav) Ammar'a;

"*Seni asi bir gurup öldürecek*" buyurdu.[2626] İşte Ammar b. Yasir Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) ile birlikte savaşırken öldürüldü. Onu Şamlılar öldürdü. Onun öldürülüşü sebebiyle Rasulullah (sav)'in haber verdiği "Seni asi bir gurup öldürecek." hadisindeki sır ortaya çıktı. Yine onun öldürüluşu sebebiyle Hz. Ali'nin haklı ve Muaviye'nin de haksız olduğu ortaya çıktı."[2627]

d- Zehebî diyor ki:

"Onlar mü'minlerden bir taifedir. İmam Ali'ye karşı asi oldular. Bu, Rasulullah (sav)'in Ammar'a söylediği "*Seni asi bir gurup öldürecek*" hadisiyle sabittir."[2628]

e- Kadı Ebubekir b. el Arabî diyor ki:

"Allahu Teala ayeti kerimede "Mü'minlerden iki gurup..." buyurmuştur. Bu ayet müslümanlar arasındaki savaşta asıldır. Sahabe buna itibar etmiş ve bu ümmetin ileri gelenleri buna dayanmıştır. Nebi (sav) de "*Ammar'ı asi bir gurup öldürecek*" sözüyle bunu ifade etmiştir.[2629]

f- İbni Teymiyye şöyle diyor:

Bu, Hz. Ali'nin imametinin sıhhatine ve itaatin vacip olduğuna delalet etmektedir. Ona itaate davet eden cennete davet ediyor demektir. Ona karşı savaşa davet eden de – tevil de etse- cehenneme davet ediyor demektir. Bu, Hz. Ali'ye karşı savaşmanın caiz olmadığını göstermektedir. Buna göre ona karşı savaşanlar –tevil de etseler- hatalıdırlar ya da tevilsiz asidirler. Bu, ashabımızın iki görüşünden en sahih olanıdır. O da; Hz. Ali'ye karşı savaşanların hatalı olduğuna dair hükümdür. Bu, asilere karşı savaş hükümlerini bu hadise üzerine bina eden fakih imamların mezhebidir."[2630] Yine İbni Teymiyye şöyle diyor:

"Hz. Ali kendisine karşı duranlardan hakka daha yakındı. Nasların da ifadesiyle Hz. Ammar'ı asi bir gurup öldürdü. Bize düşen Allah katından gelen her şeye iman etmek ve hakkı baştan başa ikrar etmektir. Hevadan konuşmak ve ilimsiz konuşmak bize yaraşmaz. Bilakis bize yaraşan ilim ve adalet yoluna revan olmaktır. Bu da kitaba ve sünnete tabi olmakla olur. Hakikatin sadece bir kısmına inananlar ihtilafa ve ayrılığa düşerler."[2631]

g- Abdülaziz b. Bâz şöyle diyor:

Rasulullah (sav) "Ammar'ı asi bir gurup öldürecek" buyurmuştur. Onu Sıffîn harbinde Şamlılar öldürmüştür. Buna göre asidirler. Ancak onlar mücteheddi. Hz. Osman'ın kanını talep etmede isabet ettiklerine inanıyorlardı."[2632]

2626 El Bidâye Ve'n Nihâye 6/220
2627 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/277
2628 Siyeru A'lâmi Nübelâ 8/209
2629 Ahkâmu'l Kur'an 4/1717
2630 Mecmûu'l Fetâvâ 4/437
2631 A,g,e. 450,494
2632 Fetâvâ Ve Makalât Mütenevvia 6/87

h- Saîd Havva şöyle diyor:

Hz. Ammar'ın öldürülüşünden sonra –ki onun hakkında onu asi bir gurubun öldüreceğine dair naslar varit olmuştu- tereddüt edenler Hz. Ali'nin haklı olduğunu anladılar ve onunla birlikte savaşmanın vacip olduğunu bildiler. Nitekim İbni Ömer onunla birlikte olamadığı için üzüntüsünü ifade etmiştir. Bu da ancak vacibin terkiyle olur. O da; hak olan imama haksız yere isyan edenlere karşı imama yardımcı olmanın vacip oluşudur. Nitekim fakihler de bununla fetva vermektedirler.[2633]

7- Muaviye (ra)'ın "Onu Savaşa Sürükleyenler Öldürdü"[2634] Sözüne Cevap

Sahabe ve Tabiinin büyükleri Rasulullah (sav)'in "Seni asi bir gurup öldürecek" hadisinde kastedilenin Muaviye'nin ordusu olduğunda hemfikirdir. Buna rağmen onlar ictihatları sebebiyle mazurdurlar. Onlar hakkı aradılar, ama isabet edemediler. Hz. Ali'nin gurubu ise Rasulullah (sav)'in de buyurduğu üzere hakka daha yakındı.[2635] Buna rağmen imamlar Muaviye'nin tevilini garip karşılamadılar. Ancak onlar onu ictihadında mazur gördüler. İşte İbni Hacer "O onları cennete davet eder, onlar da onu cehenneme davet ederler"[2636] hadisini açıklarken şöyle diyor:

Eğer "O Hz. Ali birlikte iken öldürüldü. Onun öldürenler Muaviye ile birlikte olanlardı. Onunla birlikte (Muaviye ile birlikte) başka sahabeler de vardı. Onların cehenneme davet etmesi düşünülebilir mi?" denirse derim ki:

Onlar cennete davet ettiklerine inanıyorlardı. Müctehittiler. Zanlarına tabi olmalarından ötürü onlar kınanmazlar. Cennete davet etmekten maksat cennete sebep olan şeye davet etmektir. O da imama itaattir. Hz. Ammar da onları Hz. Ali'ye tabi olmaya davet ediyordu. Zira o vakit itaat edilmesi gereken imam o idi. Onlar da bunun hilafına davet ediyorlardı. Yaptıkları tevil sebebiyle de onlar mazurdular.[2637]

Kurtubî şöyle diyor:

İmam Ebu'l Meâlî, İrşad adlı kitabında şöyle diyor: "Ali (ra) hak imamdı. Ona karşı savaşanlar ise asi idiler. Onlara karşı hüsnü zan etmek, onların –hata etseler de- hayrı kastettiklerini düşünmeyi gerektirir.[2638] Yine Kurtubî şöyle diyor:

"Muaviye'nin bu sözüne karşı Hz. Ali şöyle cevap vermiştir: "Buna göre Hamza'yı Rasulullah (sav) öldürdü. Çünkü onu savaşa o götürdü." Bu, itiraza mahal bırakmayan bir delildir. İbni Kesir şöyle diyor:

2633 El Esas Fi's Sünne 4/1710
2634 Müsned-i Ahmed 2/206 İsnadı Hasendir.
2635 Muaviye b. Ebî Süfyan 210-214
2636 Buhârî 447
2637 Et Tezkire 2/212
2638 A,g,e. 2/223

"Onu kılıçlarımızın önüne sevk eden öldürmüştür." sözü gerçekten uzak bir tevildir. Eğer böyle olsaydı Allah yolunda savaşırken ölenleri kendi emirleri öldürmüş olurdu. Zira onları düşman kılıçları önüne sevk edenler onlardı.[2639] İbni Teymiyye şöyle diyor:

"Dört mezhep imamından ve Ehli Sünnetin diğer imamlarından bu sözü söyleyen kimseyi bilmiyorum. Ancak bu, Mervanilerden bir çoğunun ve onlara muvafakat eden bir kısım insanların sözüdür."[2640] İbnu'l Kayyım bu tevil hakkında şöyle diyor:

"Batıl olan Şamlıların tevilidir. Rasulullah (sav) "Seni asi bir gurup öldürecek" buyurmuştur. Onlar "Onu biz öldürmedik. Onu öldürenler onu savaşa sürükleyip mızraklarımızın önüne getirenlerdir." diyorlar. Bu tevil lafzın hakikatine muhalif olan batıl bir tevildir.Onu öldüren bizzat öldürendir, onunla düşmana karşı savaşan değil.[2641]

8- Ammar b. Yasir (ra)'ı Kim Öldürdü?

Ebu'l Gâdiye el Cühenî, Hz. Ammar'ı nasıl öldürdüğünü anlattı: Sıffîn savaşında saflar arasında zırhı açık bir adam gördüğünü, dizine mızrakla vurduğunu, onun da sendelediğini ve miğferinin açıldığını, sonra da onu öldürdüğünü ve kim olduğuna baktığında da onun Ammar olduğunu gördüğünü söylemiştir. Ravi diyor ki: Ebu'l Gâdiye su istedi. Kendisine cam kase içinde su getirdiler. O ondan su içmedi. Cam olmayan başka bir kase getirdiler ondan içti. Orada bulunanlardan biri;

"...cam kaseden su içmekten çekiniyor, ama Ammar'ı öldürmekten çekinmiyor." dedi.[2642] Amr b. el Âs'a haber ulaştırılınca o şöyle dedi:

"Rasulullah (sav)'in şöyle buyurduğunu işittim:

"Ammar'ı öldüren ve üzerindekileri alan cehennemdedir."[2643] İbni Kesir şöyle diyor:

"Hz. Ammar'ın Sıffîn savaşında Hz. Ali'nin yanında olduğu ve onu Şamlı askerlerden birinin öldürdüğü herkesçe malum. Onu bizzat öldüren kişinin adı Ebu'l Gâdiye'dir. O, insanların en zavallılarından biridir. Sahabi olduğunu söyleyen varsa da bu doğru değildir.[2644] İbni Hacer, şöyle diyor:

Bu savaşlarla ilgili olarak sahabeye hüsnü zanda bulunup onların tevil ehli kişiler olduğunu düşünmeliyiz. Hata eden müctehit ecir alır. Bu hüküm her-

---

2639 El Bidâye Ve'n Nihâye 6/221
2640 Minhâcü's Sünne 4/406
2641 Es Savâik el Mürsele 1/184,185
2642 Tabakâtü'l Kübrâ 3/260,261 Sahih bir senetle.
2643 Es Silsiletü's Sahiha 5/18,19
2644 El Bidâye Ve'n Nihâye 6/220

hangi bir müslüman hakkında sabit olunca sahabe hakkında evleviyetle sabit olur.[2645] Zehebî şöyle diyor:

"İmamiyye nezdinde ahiretteki durumu en kötü olan kişi İbni Mülcem'dir. Bize göre ise o cehennemliktir. Ancak Allahu Teala'nın onun günahlarını bağışlaması da mümkündür. Onun hükmü haricilerin ve rafizilerin dediği gibi değildir. Onun hükmü Hz. Osman'ı, Hz. Zübeyr'i, Hz. Talha'yı, Hz. Saîd b. Cübeyr'i, Hz. Ammar'ı, Hz. Harice'yi ve Hz. Hüseyin'i katleden kişilerin hükmü gibidir. Onlardan her birinden beriyiz ve onların her birine Allah için buğz ediyoruz. Durumlarını ise Allah azze ve celleye havale ediyoruz."[2646] Elbânî de İbni Hacer'in bu şerhine muvafakat ediyor ve şöyle diyor:

"Bu haktır. Ancak bütün fertler üzerinde uygulanması müşkildir. Zira bu mezkur kaide "Ammar'ı öldüren ve üzerindekileri alan cehennemdedir." hadisi ile çelişmektedir. Zira Ammar'ı öldüren Ebu Gâdiye'nin ecir kazandığını söylemek mümkün değildir. O onu kendi ictihadına göre katletti. Ancak Rasulullah (sav) "Ammar'ı öldüren cehennemdedir." buyurdu. Doğru olan şöyle denilmesiydi: Kaide doğrudur. Ancak bunun hilafına delalet kesin bir delil varsa bu –burada olduğu gibi- istisna edilir.

İbni Abdilber, Ebu Gâdiye el Cühenî hakkında bilgiler vererek şöyle demiştir: İsmi hakkında ihtilaf edilmiştir. Yesâr b. Sebu' denmiş, Yesâr b. Ezher denmiş, Müslim denmiş. Şam'da oturmuş, Vasıt'a yerleşmiş. Şamlı olarak biliniyor. Nebi (sav)'e küçük yaşta yetişmiştir. Şöyle dediği nakledilmiştir: "Ergenlik çağında iken Nebi (sav)'e yetiştim. Aileme kazanç sağlıyordum." Rasulullah (sav)'den şu hadisi işitmiştir:

"Benden sonra dönüp birbirlerinizin boyunlarını vuran kâfirler olmayın."[2647] Hz. Osman'ı çok severdi. Ammar b. Yasir'in katilidir. Kendisine sorulduğunda onu nasıl öldürdüğünü önemsemeden anlatırdı.[2648]

9- Harp Esnasında Asil Davranış

Sıffîn vakası müslümanlar arasında vuku bulan en acayip vakalardan biridir. Bu savaşta meydana gelen garip hadiselere okuyucu inanmayacaktır. İki tarafa mensup her bir kişi kendi davasına inanarak oraya gelmiş ve inanarak kılıcını çekmişti. Liderlerinin sevkiyle oraya gelmiş değildiler. Bu savaş sebepleri yönüyle, yapılış şekliyle ve bıraktığı etki cihetiyle benzersizdi. Onlar kardeştiler. Birlikte su almaya gidiyorlar, birlikte su çekiyorlardı. O kalabalıkta kimse kimseyi incitmiyordu.[2649] Onlar kardeşti. Savaş durduğunda birlikte yaşıyorlardı. Savaşa katılanlardan biri anlatıyor: "Savaşa ara verdiğimizde birbirimizin or-

---

2645 El İsâbe 7/260
2646 Tarihu'l İslam 654
2647 Müsned-i Ahmed 4/76 Senedi hasendir.
2648 El İstîâb 3089
2649 Tarih-i Taberî 5/610

dugâhına giderdik, birbirimizle konuşurduk."[2650] Onlar tek bir kabilenin çocuklarıydı. Her birinin bir ictihadı vardı. Onlardan her biri kendisini hak üzere görüyordu ve her biri bu uğurda ölmeye hazırdı. İki kişi bitkin düşünceye kadar boğuşuyor, sonra oturup dinleniyorlardı. O arada birbirleriyle konuşuyorlardı. Daha sonra kalkıp önceki gibi boğuşuyorlardı. Onlar onları bir araya getiren tek dine mensuptular. Her ikisi de dinini canından daha çok seviyordu. Namaz vakti geldiğinde de edası için savaşı durduruyorlardı.[2651] **Ammar b. Yasir hazretleri öldürüldüğünde cenaze namazını iki taraf birden kılmıştı.**[2652] Sıffîn savaşına katılan biri anlatıyor: Sıffîn ovasına indikten sonra günlerce savaştık. İki taraf arasında cesetler çoğaldı. Atlar zarar görmeye başladı. Ali, Amr b. el Âs'a haber gönderdi, "Cesetler çoğaldı, savaşı durduralım, herkes kendi adamını defnetsin." dedi. O da bu teklifi kabul etti. –Parmaklarını birbirine geçirerek- İnsanlar şu şekilde birbirine karıştı. Ali'nin adamlarından biri saldırmış, Muaviye'nin ordugâhında öldürülmüş, oradan çıkarılıyor. Ali'nin adamları Amr'ın önünden kendilerine ait bir cesedi götürüyorlardı. Onu görünce Amr ağlamaya başladı ve "*Müçtehit biri idi. Allah'ın emri hususunda tavizsizdi.*" dedi.[2653] Onlar bu halde iken bile münkerden sakındırıyorlardı. Orada Kurra namıyla maruf bir topluluk vardı. Onlar Abdullah b. Mes'üd (ra)'m talebeleri idi. Şamlılardan bazı kişiler de onlar da birlikteydi. Onlar ne Ali'ye, ne de Muaviye'ye katılmamışlardı. Mü'minlerin Emirine "Biz sizinle birlikte çıkacağız, ancak sizin ordugâhınızda kalmayacağız. Kenarda bir yerde yerleşeceğiz. Sizi ve Şamlıları takip edip yaptıklarınıza bakacağız. Helal olmayan bir şeyi yapanı görürsek onun aleyhine diğerlerine yardım edeceğiz." dediler. Ali de onlara "Buyurun gelin." dedi. İşte dinde fakih olmak budur, sünneti bilmek budur. Buna razı olmayan zalimdir, haindir.[2654]

Hakikat şu ki; onlar kendi kanaatlerine ve içtihatlarına göre hareket ettiler, kendi kararlarına güvendiler ve bu uğurda savaştılar.[2655]

10- Esirlere Yapılan Muamele

Savaş esnasında bile arz ettiğimiz asil davranışları sergileyenler tabii ki esirlerine de aynı asil davranışı sergiliyorlardı. İslam esirlere karşı yapılacak davranışı beyan etmişti. Rasulullah (sav) esirlere ikram edilmesini teşvik ediyor, mevcut en iyi yemekten onlara verilmesini söylüyordu. Bu muamele gayrimüslimler içindi, ya esirler müslüman olurlarsa onlara nasıl davranılırdı?! Şüphesiz ki onları ikrama ve ihsana boğmak daha evla idi. Ancak esir olan ki-

---

2650 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/41; Merviyyât-ı Ebî Muhnif 296
2651 Tarih-i Dımaşk 18/2339; Dirasâtün Fî Ahdi'n Nübüvve 424
2652 Ensâbü'l Eşrâf 6/56; Hilafetü Ali 241
2653 A.g.e. 6/56; A.g.e. 241
2654 Sıffîn 115; Dirâsâtün Fî Ahdi'n Nübüvve 424
2655 Dirâsâtün Fî Ahdi'n Nübüvve 424

şi kendi gurubu için kuvvet demekti. Bu sebeple Hz. Ali esirlerin hapsedilmesini emrediyordu. Biat edenleri serbest bırakıyordu. Biat etmekten kaçınanların ise silahını ve hayvanını alıyordu ya da onları (silah ve hayvanı) onları esir alanlara veriyordu. Sonra da bir daha savaşmayacaklarına dair onlara yemin verdirip serbest bırakıyordu. Bir rivayete göre de her bir esire dört dirhem veriyordu.[2656] Raşit halifenin buradaki maksadı açıktı. O da; asiler tarafını zayıflatmaktı. Bir defasında ona bir esir getirilmişti. Esri;

"Beni hapsederek öldürme." dedi. Bunun üzerine Hz. Ali;

"Seni hapsederek öldürmeyeceğim. Ben alemlerin Rabbi Allah'tan korkarım." dedi. Sonra onu serbest bıraktı. Sonra da;

"Hayra var mısın? Biat etmez misin?" dedi.

Rivayetlere göre onun esirlere muamelesi şu şekilde idi:

*Esire ikram ediyor.

*Ona biat etmesini teklif ediyor, biat ederse serbest bırakıyor.

*Biat etmekten kaçınırsa silahını alıyor ve bir daha kendisine karşı savaşmaması için ona yemin verdiriyor.

*Esir buna da yanaşmazsa onu hapsediyor, hapis altında kesinlikle öldürmüyor.[2657] Bir defasında ona on beş esir getirilmişti. Yaralı idiler. İçlerinden ölenleri yıkadı, kefenledi ve namazını kıldı.[2658] Muhibbuddin Hatip bu savaş hakkında şunları söylüyor:

"Bu harp insanlık tarihinde bir ilktir. Savaşan her iki taraf da fazilet ilkelerini elden bırakmıyor. Bu, her bilge kişinin harplerde olmasını istediği şeydir. Yirmi birinci asırda bile arzulanan şey budur. Bu harp olmasaydı İslam harp kaidelerinin bir çoğu bu şekilde konamaz ve bilinemezdi. Allah'ın her bir işinde hikmet var.[2659] İbnu'l Adîm şöyle diyor:

"Bunun tamamı asilerin hükmünü içermektedir. Bu sebeple Ebu Hanife şöyle demiştir: "Hz. Ali onlarla birlikte gitmeseydi kimse Müslümanlar arasındaki savaşın nasıl olacağını bilemeyecekti."[2660]

11- Ölü Sayısı

Alimler ölü sayısı hakkında da ihtilafa düştüler. İbni Ebî Hayseme "Sıffîn'de ölü sayısı yetmiş bine ulaştı. Bunların yirmi beş bini Iraklı, kırk beş bini de Şamlı idi." demiştir.[2661] İbnu'l Kayyım "Sıffîn'de öldürülenlerin sayısı yetmiş bin ya da daha fazladır" demiştir.[2662] Şüphesiz ki bu rakamlar net rakamlar değil,

---

2656 Hilafetü Ali 243
2657 A.g.e. 243
2658 Tarih-i Dımaşk 1/331; Hilafetü Ali 243
2659 El Avâsım Mine'l Kavâsım 168,169
2660 Hilafetü Ali 245
2661 A.g.e. 246
2662 Es Savâiku'l Mürsele 1/377 Senetsiz

tahmini rakamlardır. Hakiki savaş ve bir bütün halinde savaş üç gün sürdü. Cuma gecesi dışındaki diğer gecelerde savaş durdu. Buna göre savaşın toplam müddeti otuz saat civarındadır.[2663] Savaş ne kadar şiddetli olursa olsun Kadisiye savaşından daha şiddetli olamaz. Oradaki şehitlerin adeti de ancak sekiz bin beş yüzdür.[2664]

12- Hz. Ali'nin Ölüleri Araştırması ve Onlara Rahmet Okuması

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) harp bittikten sonra ölüleri araştırmaya başladı. Orada hazır olanlardan biri anlatıyor: "Ali'yi gördüm, Nebi (sav)'in Şehbâ adlı katırı üzerinde idi, ölüleri dolaşıyordu."[2665] Ölüleri araştırırken yanında Eşter vardı. O esnada bir ölünün yanına geldiler. Şam'ın meşhur kadılarından ve abidlerinden biriydi. Eşter (Bir rivayete göre de Adiy b. Hatem);

"Ey Mü'minlerin Emiri, Habis onlarla birlikte miydi?[2666] Allah'a and olsun ki o mü'min idi." dedi. Hz. Ali;

"O şimdi de mü'mindir." dedi. Bu adam Hz. Ömer zamanında kadı idi. Bir gün Hz. Ömer'e geldi ve;

"Ey Mü'minlerin Emiri, korkulu bir rüya gördüm." dedi. Hz. Ömer

"Ne gördün?" diye sordu. Adam;

"Güneş ve ayın çatıştığını, yıldızların da bir kısmının ayın yanına diğer kısmının güneşin yanma geçtiğini gördüm." dedi. Hz. Ömer;

"Peki sen hangi taraftaydın?" diye sordu. Adam;

"Güneşe karşı ayın yanındaydım." dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer

"Allahu Teala Kur'an-ı Kerim'de, *"Biz geceyi ve gündüzü iki ayet kıldık; gece ayetini sildik ve Rabbinizden bir fazl aramanız, yılların sayısını ve hesabı öğrenmeniz için gündüzün ayetini aydınlatıcı kıldık."*[2667] buyuruyor. Git, bundan sonra bize asla çalışamazsın." dedi. Ravi diyor ki: "Sıffîn'de Muaviye ile birlikte çarpışırken öldüğü haberi bana ulaştı."[2668]

Hz. Ali her iki tarafın ölülerinin başında durdu ve;

"Allah sizi mağfiret etsin." diye dua etti.[2669]

Yezid b. el Esam'dan nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Ali ile Muaviye arasında sulh vaki olunca Ali çıktı ve taraftarı olan ölüler arasında yürümeye başladı.

"Bunlar cennettedir." buyurdu. Sonra Muaviye taraftarı olan ölüler arasında dolaştı;

2663 Ed Devletü'l Emeviyye 360-362
2664 Tarih-i Taberî 4/388
2665 Musannef, İbni Ebî Şeybe
2666 Habis b. Sa'd et Tâî
2667 Isra 12
2668 Musannef, İbni Ebî Şeybe 11/74 Munkatı bir senetle rivayet edilmiştir.
2669 Hilafetü Ali 250

"Bunlar da cennettedir. Vebal bana ve Muaviye'ye gelip dayanmaktadır." buyurdu.[2670] Onlar hakkında;

"Onlar mü'mindirler." diyordu.[2671] Cemel harbinde savaşanlar için ne dediyse Sıffîn'de savaşanlar için de aynısını diyordu.[2672]

13- Muaviye'nin Rum İmparatoruna Karşı Tavrı

Rum imparatoru Mü'minlerin Emiri Hz. Ali ile Muaviye arasında meydana gelen ihtilaftan istifade edip Muaviye'nin hakimiyeti altında bulunan bazı toprakları kendi topraklarına katmaya heveslendi. İbni Kesir anlatıyor:

"Rum imparatoru, Muaviye'den zillet üzerine zillet tatmıştı, orduları mahvı perişan olmuştu. Rum imparatoru Muaviye'nin Hz. Ali ile çarpıştığını görünce büyük bir orduyla İslam beldelerine yaklaştı. Bunun üzerine Muaviye ona bir mektup yazdı. Mektupta şöyle diyordu:

"Vallahi ey mel'un, eğer girişti̇ğin bu harekata bir son verip geri dönmezsen sana karşı amca oğluyla ittifak eder, seni bütün ülkenden çıkarır, sonra da bütün genişliğine rağmen yeryüzünü sana dar ederim." Mektubu alan Rum İmparatoru korktu ve geri çekildi. Sonra da barış için Muaviye'ye adam gönderdi.[2673] Bu tavır, Muaviye'nin dinî hamiyetini göstermektedir.

14- Amr b. el Âs Hakkında Nakledilen Uydurma Bir Kıssa

Nasr b. Müzâhim el Kûfî anlatıyor:

Iraklılar hücum ettiler, Şamlılar da onları karşıladılar ve şiddetli bir çatışma oldu. Daha sonra Amr b. el Âs şiirler okuyarak meydana çıktı. Iraklılardan da karşısına Hz. Ali çıktı. Birbirlerine hamleler yaptılar. Bu arada Hz. Ali Amr'ı yere düşürdü. Amr'ın avret mahalli açılınca Hz. Ali onu bırakıp geri döndü. Ona;

"Ey Mü'minlerin Emiri, adamı niçin sağ bıraktın, öldürmedin?" dediler. O;

"Onun kim olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. Onlar;

"Hayır" dediler. Hz. Ali;

"O, Amr b. el Âs idi. Beni avretiyle karşıladı, ben de ondan yüz çevirdim." dedi.[2674] Bu kıssayı İbnu'l Kelbî zikretmiştir. Süheylî de zikretmiş, bir de Hz. Ali'nin;

"Amr b.As arkasını bana döndü. Arka tarafı açıldı ve akraba olduğumuzu, kendisine acımamı söyledi. Ben de kendisini bırakıp geri döndüm." dediğini zikretmiştir.

2670 Musannef, İbni Ebî Şeybe 15/303 Hasen bir senetle rivayet edilmiştir.
2671 Tarih-i Dımaşk 1/329,331; Hilafetü Ali 251
2672 Hilafetü Ali 251; Tenzîhu Hâli'l Müminin 169
2673 El Bidâye Ve'n Nihâye 8/122
2674 Vakâtü Sıffîn 406-408; Kasasün La Tesbütü 6/19

Bu açık iftiraya şu şekilde cevap verelim;

İlk rivayetin ravisi Nasr b. Müzâhim el Kûfî –Vak'atü Sıffîn kitabının yazarı- aşırı bir şiidir. Onun sahabeye karşı yalan ve iftira atması garip bir şey değildir. Zehebî, Mîzan adlı eserinde onun hakkında şöyle diyor: "Nasr b. Müzâhim el Kûfî aşırı şiidir. Rivayetleri terk edilmiştir." Ukaylî şöyle diyor: "Şiidir. Hadisinde karışıklıklar ve hatalar var." Ebu Hayseme şöyle diyor: "Yalancı idi."[2675] İbni Hacer şöyle diyor: "İclî diyor ki; o, aşırı imamilerdendir. Ne, emindir, ne de güvenilirdir."[2676]

Kelbîye gelince; O, Hişam b. Muhammed b. es Sâib el Kelbî'dir. Onun fanatik şii olduğunda ittifak vardır. İmam Ahmed onun hakkında şöyle demiştir: "Ondan kim hadis naklediyor ki? Kimsenin ondan hadis naklettiğini bilmiyorum." Darekutnî de onun hakkında "Metruktür." demiştir.[2677]

İşte bu iki fanatik şii kanalıyla bu kıssa almış yürümüş, onlardan sonra gelen şiiler ve ehli sünnet olup da şii yalanlarına itibar eden bazı Sünniler onu almışlar.[2678] Bu kıssa Şiilerin Ashabı Kirama karşı uydurdukları yalanlara ve iftiralara dair en iyi bir örnektir. Sahabe düşmanı şii tarihçiler Ashabı Kiramı lekelemek için çok sayıda yalan uydurmuşlar ve bu yalanları -daha çabuk yayılsın diye- hikaye haline getirip şiirlerle bezemişlerdir. Maalesef tarihi rivayetleri tahkik sahasından geri kalan ehli sünnet mensupları –maalesef tarihçileri de bunun içinde- bu rivayetlerin bir çoğunu kabulle karşılıyor ve Ashab-ı Kiramın şerefine leke düşürüyorlar.[2679]

15- Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin Sıffîn'den Döndükten Sonra Kabristana Uğraması

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Sıffîn'den döndükten sonra kabristanlığa uğradı ve;

"Es Selâmu Aleyküm ey vahşet yurdunun sakinleri ve ey mü'min erkek ve kadınlara ait, müslüman erkek ve kadınlara ait virane mahallin sakinleri, sizler bizim geçmiş selefimizsiniz. Biz de sizi takip ediyoruz. Kısa zaman içinde biz de size mülaki olacağız. Allah'ım, bizi ve onları mağfiret et. Bizi ve onları affınla karşıla. Yeryüzünü dirilere ve ölülere barınak yapan Allah'a hamd olsun. Sizi yaratan ve onun (yeryüzünün) üzerinde diriltecek olan Allah'a hamd olsun. Ahireti hatırlayıp hesap için hazırlanan ve aza kanaat eden kişilere müjdeler olsun." diye dua etti.[2680]

2675 Lisânü'l Mîzan 4/253,254

2676 El Mecrûhûn, İbni Hibban 3/91; Tezkiretü'l Huffâz 1/343; Mu'cemu'l Udebâ 19/287; Kasasün La Tesbütü 1/18

2677 Kasasün la Tesbütü 1/20

2678 A,g,e. 1/10

2679 El Beyân Ve't Tebyîn, Câhiz 3/148; Ferâidü'l Kelam 327

2680 Ehdâs Ve Ehâdîs 147

16- Hz. Osman'ın Katilleri Savaşın Devamında Israr Ediyor

Hz. Osman'ın katilleri savaşın devam etmesini istiyorlardı. Ne kadar adam ölürse taraflar o kadar zayıflayacaktı. Bu da onların kısastan ve cezalandırılmaktan kurtulması demekti. Bu sebeple onlar barış yapılmasını istemiyorlardı. Şamlıların Mushafları kaldırdığını görünce korkuya kapıldılar. Hz. Ali, Şamlıların talebini olumlu karşıladı ve savaşın durdurulmasını emretti. Mü'minlerin Emirini bu azminden döndürmeye çalıştılar. Ancak savaş durdu. Hz. Ali'ye karşı bu merhalede herhangi bir mukavemet gösteremediler. "Hüküm Allah'a aittir" sözünü dillerine doladılar ve her iki taraftan da uzaklaştılar. Garip olan şu ki; tarihçiler onların -Cemel vakasında yaptıkları gibi- bu merhalede neler yaptıkları üzerinde yoğunlaşmadılar. Onlar Hz. Ali'nin ordusundaydılar. Barış çalışmalarını akamete uğratmak için neler yaptılar? Bu hususta ne gibi gizli roller üstlendiler? Bunlardan bahsedilmedi. Bunun üzerinde duruyoruz, çünkü taraflar arasında yapılan anlaşma onlar aleyhine yapılmış bir anlaşma olacaktı. Cemel vakasında fitneyi tutuşturmak için gösterdikleri gayreti burada niçin göstermediklerini akıllar almıyor doğrusu.

17- Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin Muaviye'ye Küfredilmesini ve Şamlılara Lanet Edilmesini Nehyi

Rivayet edildiğine göre; Hz. Ali'ye adamlarından ikisinin Muaviye'ye küfrettiği ve Şamlılara lanet ettiği haberi ulaşıyor. O da onlara

"Söylediğinize dair bana ulaşan sözlerinizi terk edin." diye haber gönderiyor. Onlar da Hz. Ali'ye gelip;

"Ey Mü'minlerin Emiri, biz hak üzere, onlar da batıl üzere değil mi?" dediler. Hz. Ali;

"Korunan Kâbe'nin Rabbine and olsun ki biz hak üzereyiz." dedi. Bunun üzerine onlar;

"Peki öyleyse bizi onlara küfretmekten ve onlara lanet etmekten niçin men ediyorsun?" dediler. Hz. Ali;

"Sizin lanetçiler olmanızdan korkuyorum da ondan. Ancak siz şöyle söyleyin; Allah'ım, bizim de kanımızı onların da kanını muhafaza et. Onlarla bizi barıştır. Onları sapkınlıklarından uzaklaştır ki hakkı tanısınlar ve içine girdikleri yanlış yoldan dönsünler." dedi.[2681] "Hz. Ali'nin kunutta Muaviye ve ashabına lanet ediyordu, Muaviye de kunutta Ali'ye, İbni Abbas'a, Hasan'a ve Hüseyin'e lanet ediyordu." şeklinde söylenen söz sahih değildir, uydurmadır. Çünkü Sahabe-i Kiram -radıyallahu anhum- müslümana sövülmesini ve lanet edilmesini yasaklayan peygamberin emrine başkalarından daha çok riayet ederlerdi.[2682] Nitekim Rasulullah (sav)'den şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

2681 El Ahbâr et Tıvâl 165

2682 Tahkîku Mevâkıfi's Sahabe 2/232

"Mü'mine lanet eden onu öldürmüş gibidir."[2683] Yine;

"Mü'min karalayıcı ve lanet edici değildir." buyurmuştur. Yine;

"Çokça lanet okuyanlar kıyamet gününde şefaatçi olamazlar, şehid de olamazlar." buyurmuştur.[2684]

Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin kunutta Muaviye ve ashabına lanet ettiği, onun da Hz. Ali, Hz. İbni Abbas, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e lanet ettiği şeklindeki rivayet senet cihetiyle sahih değildir. Çünkü bunu nakleden Ebu Muhnif Lüt b. Yahya er Rafizi ki o, asla güvenilir biri değildir. Nitekim Şiilerin kendi kitaplarında da sabit olan en sahih rivayetler sahabeye küfredilmesini men etmektedir. Hz. Ali, Muaviye ve ashabına söven kişiyi bundan men etmiş ve;

"Sizin küfürbaz olup çıkmanızdan korkuyorum. Ancak sizler onların fiillerini ve hallerini anlatsanız en doğrusunu söylemiş olursunuz. Onlara söveceğinize;

"Allah'ım, onların da kanını bizim de kanımızı muhafaza et. Onlarla bizi barıştır." deyin.[2685] Şiiler nezdinde en sahih olan kitabın itirafıyla görüldü ki sövmek ve lanet etmek Hz. Ali'nin tarzı değildir.[2686]

2683 Buhârî, Edep 7/84
2684 Müslim 4/2006
2685 Nehcü'l Belâğâ 323
2686 Usûl-u Mezhebi'ş Şia 932

Dördüncü Konu

HAKEM OLAYI

Sıffîn savaşının bitiminden sonra iki taraf tahkime gitmeye karar verdi. Buna göre; her iki taraf kendinden bir hakem tayin edecek, sonra da bu hakemler bir araya gelip müslümanların lehine karar alacaktı. Muaviye, Amr b. el Âs'ı tayin etti. Hz. Ali de Ebu Musa el Eşârî'yi tayin etti. İki taraf arasında yapılan bu anlaşma kayda alındı. İki hakemin Devmetü'l Cendel denilen yerde hicrî 37 yılının Ramazan ayında buluştu. Ne var ki Hz. Ali'nin ordusunda bulunan bir gurup bu işin kufru gerektiren bir iş olduğunu ve Hz. Ali'nin Allahu Teala'ya tevbe etmesi gerektiğini söyleyerek başkaldırdılar. Onlara Hariciler adı verildi. Hz. Ali onlara İbnı Abbas'ı gönderdi. O onlarla münazara ve mücadele etti. Sonra onlarla bizzat Hz. Ali münazara etti. Onlardan bir kısmı bu görüşlerinden döndu, bir kısmı dönmedi. Onlarla Hz. Ali arasında Hz. Ali'nin ordusunu zayıflatan ve bitkin düşüren savaşlar oldu. Onlar bu işten asla el çekmediler. Sonunda Hz. Ali'yi bir suikast ile şehit ettiler. İnşaallah ileride bunun tafsilatı gelecek.

Tahkim meselesi Raşit halifeler tarihine bakıldığında en tehlikeli mevzulardan biri olarak görülür. Çok sayıda yazar bu meselede yolunu şaşırdı. Sahabe-i Kiramı karalayan zayıf ve uydurma rivayetlere güvendiler. Mesela, Ebu Musa el Eş'arî'yi ahmak, düşüncesiz, bir sözle aldatılan biri olarak gösterdiler. Ayrıca o çok dikkatsiz, gafil biri olduğunu işlediler. Bu sebeple tahkim meselesinde Amr b. el Âs tarafından kolayca aldatıldığını söylediler. Amr b. el Âs'ı da sahtekâr biri olarak vasf ettiler. İslama karşı kindar ve garazkâr olanlar bu kötü vasıfları bu iki büyük sahabiye isnad etmek suretiyle İslama zarar vermeyi amaçlamışlardır. Bu iki sahabeyi hakem olarak müslümanlar seçmişti. Görevleri de çok sayıda müslüman kanının akmasına sebep olan ihtilafı kaldırmaktı. Ne var ki bir çok tarihçi, edip ve araştırmacı tarihi gerçeklermiş gibi sahabe düşmanlarının uydurduğu rivayetlere yöneldiler. İnsanlar da onlardan -sağlam diye- incelemeden aldılar. Etkili anlatış tarzı insanlar üzerinde etkili oldu ve hem tarihçiler hem de onlardan alanlar inceleme ihtiyacı duymadılar. Bizim bu sözümüz tahkim meselesiyle alakalı değil, onun tafsilatıyla ilgilidir. Zira tahkim meselesinin varlığı hususunda kimsenin şüphesi yok.[2687]

2687 Merviyyât-ı Ebî Muhnif 378; Tenzihu Hâl Emiri'l Müminin Muaviye 38

Bu konuya Ebu Musa el Eş'arî ve Amr b. el Âs hazeratmın hayat hikayelerini vererek giriş yapmayı uygun gördüm.

Ebu Musa el-Eşarî (Radiyallahu Anh)

Adı; Abdullah b. Kays b. Haddâr b. Harp'tir. Büyük bir imamdır. Rasulullah (sav)'in arkadaşıdır. Ebu Musa el Eş'arî et Teymî olarak bilinir. Fakihtir, Kur'an okuyucusudur.[2688] Mekke'de ilk müslüman olanlardandır. İbni Sa'd şöyle diyor:

"Mekke'ye geldi ve Sa'd b. el Âs'la anlaşma yaptı. İlk müslümanlardan olup Habeşistana hicret etti."[2689] Bazı rivayetler onun Allah'a davet için kavmine döndüğünü zikretmektedir. İbni Hacer onun müslüman oluşu ile ilgili rivayetleri bir araya getirmiş ve şöyle demiştir:

"Ebu Musa'nın onlar arasında zikredilmesi işi çıkmaza sokmaktadır. Çünkü Sahih rivayetlerde zikredilen şey şu; Ebu Musa bir cemaatle birlikte kendi beldesinden Hayber'de bulunan Nebi (sav)'e doğru yola çıktı. Bu rivayetleri şu şekilde bir araya getirmek mümkündür; Ebu Musa önce Mekke'ye hicret etti ve müslüman oldu. Nebi (sav) onu ve diğer hicret edenleri Habeşistan'a gönderdi. O da oradan kendi memleketine gitti. Zira onun memleketi doğu cihetinden Habeşistan'ın karşısındaydı. Nebi (sav)'in Medine'de kurduğu düzen oturunca da kavminden müslüman olanlarla birlikte Medine'ye hicret etti. Muhtemel olan budur. Zira rivayetler ancak bu şekilde bir arada değerlendirilebilir.[2690]

1- Rasulullah (sav)'in Ebu Musa el Eş'arî'nin Göğsüne Taktığı Şeref Madalyaları

a- Sizin için iki hicret sevabı var. Necaşi'ye (Habeşistan'a) hicret ettiniz, (sonra) bana (Medine'ye) hicret ettiniz.

Ebu Musa anlatıyor:

"Kavmimden elli küsur kişi ile birlikte Yemen'den yola çıktık. Biz üç kardeştik. Ben, Ebu Ruhm ve Ebu Âmir. Gemimiz bizi Necaşi'nin ülkesine çıkardı. Cafer ve arkadaşlarının yanında kaldık. Hayber'in fethinde Rasulullah (sav)'in yanına gittik. Rasulullah (sav) bize;

"Sizin için iki hicret sevabı var. Necaşiye (Habeşistana) hicret ettiniz, (sonra) bana (Medine'ye) hicret ettiniz." buyurdu.[2691] Enes (ra)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Yarın size bir kavim gelir. Onların kalpleri İslama sizinkinden daha hassastır."

2688 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/381
2689 Tabakât 4/107
2690 Fethu'l Bârî 7/189
2691 Müslim 2502

Eş'arîler geldiklerinde şiirler söylemeye başladılar. Şöyle diyorlardı:

Yarın dostlara kavuşacağız

Muhammed'e ve taraftarlarına

Geldiklerinde musafaha yaptılar. Musafaha işini ilk ihdas edenler onlardır.[2692]

b- Onlar senin kavmin ey Ebu Musa!

Iyâd el Eş'arî anlatıyor:

"Yakında Allah öyle bir grup ortaya çıkaracak ki, Allah onları sevdiği gibi onlar da O'nu severler."[2693] ayeti nazil olduğunda Rasulullah (sav);

"Onlar senin kavmin ey Ebu Musa!" buyurdu ve ona işarette bulundu.[2694]

c- Allah'ım, Abdullah b. Kays'ın günahını mağfiret et. Onu kıyamet gününde şerefli bir yere yerleştir.

Ebu Musa anlatıyor:

Rasulullah (sav) Huneyn Gazvesi'nden sonra Ebu Âmir el Eş'arîyi bir askeri birliğin başında Evtas'a gönderdi. Ebu Âmir orada Düreyd b. Simme ile karşılaştı. Düreyd öldürüldü. Allah onun adamlarını hezimete uğrattı. (O sırada) ben Ebû Amir ile beraberdim. Dizine bir ok atıldı. Yanına gelip;

"Ey amca! Bu oku sana kim attı?" diye sordum. Bana bir şahsı işaret ederek (ok atanı) gösterdi. Ona yönelip yanma vardım. Beni görünce kaçtı. Ben de peşine düştüm.

"Utanmıyor musun, sen Arap değil misin?" diye peşinden bağırmaya başladım. Birden durdu. Karşılıklı olarak bir iki kılıç salladık. Derken ben onu öldürdüm. Sonra gelip Ebu Amir'e;

"Allah seninkinin canını aldı!" dedim.

"Hele şu oku bir çek!" dedi. Ben oku çektim. (Okun yerinden) su çıktı.

"Ey kardeşimin oğlu, Rasulullah (sav)'e benden selam söyle, benim için Allah'tan mağfiret istesin." dedi. Ebu Âmir birliğin komutasını bana devretti. Bir müddet sonra da vefat etti. Dönünce durumdan Rasulullah (sav)'e bilgi verdim. Abdest alıp ellerini kaldırdı. Koltuk altlarının beyazlığını gördüm. Şöyle dua etti:

"Allah'ım, Ubeyd Ebu Âmir'e mağfiret buyur. Allah'ım, Kıyamet günu onu, onun derecesini kullarının birçoğunun derecesinden üstün tut!"

"(Ey Allah'ın Rasulü) benim için de istiğfar ediver." dedim.

"Allah'ım, Abdullah İbnu Kays'ın günahını mağfiret et. Onu kıyamet gününde şerefli bir yere yerleştir" diye dua etti.[2695]

2692 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/384 İsnadı sahihtir.

2693 Mâide 54

2694 El Müstedrek 2/313 Hakim sahih olduğunu söylemiştir.

2695 Müslim 2498

d- Bu (adam) müjdeyi reddetti, siz kabul edin

Ebu Musa anlatıyor:

Ci'râne mevkiinde Rasulullah (sav) ile birlikte idim. O esnada bir bedevi geldi ve;

"Bana vaad ettiğini yerine getirmeyecek misin?" dedi. Rasulullah (sav);

"Müjde sana" buyurdu. Bedevi;

"Ne kadar da çok müjdeliyorsun" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav) bana ve Bilal'e döndü ve;

"Bu (adam) müjdeyi reddetti, siz kabul edin." buyurdu. Biz;

"Kabul ettik ya Rasulallah." dedik. Rasulullah (sav) bir kase istedi. Ellerini ve yüzünü yıkadı. Sonra da kaseye ağzıyla su püskürttü. Sonra da;

"Ondan için. Başınıza ve boğazınıza da dökün." buyurdu. Dediği gibi yaptık. Bu arada Ümmü Seleme örtü arkasından;

"Annenize de ayırın." dedi. Ondan ona da ayırdık.[2696]

e- Ona Davud'un mizmarlarından bir mizmar verilmiştir

İbni Büreyde babasından naklediyor:

Bir gece mescitten dışarı çıktım. Rasulullah (sav)i mescit kapısında ayakta bekler vaziyette gördüm. Adamın biri namaz kılıyordu. Bana;

"Büreyde, ne dersin, o gösteriş mi yapıyor?" diye sordu. Ben;

"Allah ve Rasulü daha iyi bilir." dedim. Bunun üzerine;

"Bilakis o Allah'a yönelen mü'mindir. Ona Davud'un mizmarlarından bir mizmar verilmiştir." buyurdu. Onun yanma gittim, gördüm ki o, Ebu Musa el Eş'arî imiş. Ona (olanı biteni) haber verdim."[2697]

f- Ey Abdullah b. Kays, sana cennet hazinelerinden bir sözü söyleyeyim mi?

Ebu Musa el Eş'arî anlatıyor:

Bir seferde Rasulullah (sav) ile birlikte idik. İnsanlar bir tepeyi aşarken ya da bir dağ yolundan giderken yüksek sesle "**La ilahe illellahu Vallahu Ekber**" dediler. Rasulullah (sav) katırının üzerindeydi, müdahale etti ve;

"Ey insanlar, sizler ne bir sağıra ne de gaip birine hitap etmiyorsunuz" buyurdu. Daha sonra;

"Ey Abdullah b. Kays –ya da ey Ebu Musa- sana cennet hazinelerinden bir sözü söyleyeyim mi?" dedi.

"Evet, ya Rasulallah." dedim.

"La Havle Vela Guvvete illa Billah' de" buyurdu.[2698]

2696 Müslim 2497
2697 Müslim 793; Mecmau'z Zevâid 9/358
2698 Müslim 2704

g- Kolaylaştırın, zorlaştırmayın, uyum gösterin, nefret ettirmeyin

Rasulullah (sav) Ebu Musa'yı Zebîd ve Aden'de görev verdi. Onu Muaz'la birlikte Yemen'e gönderdi. Ebu Musa'dan nakledildiğine göre Rasulullah (sav) onları Yemen'e gönderirken onlara;

"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın, uyum gösterin, nefret ettirmeyin." buyurdu. Ebu Musa;

"Ya Rasulallah, Yemen'de yapmakta olduğumuz iki çeşit şarap var. Biri baldan yapılır ki ona 'Bit' denir. Diğeri de arpadan yapılır, ona da Mizr denir. (Bunların hükmü nedir?)" dedim. Rasulullah (sav);

"Sarhoşluk veren her şey haramdır." buyurdu. (Yemene giderken) Muaz bana;

"Kur'anı nasıl okuyorsun?" diye sordu.

"Namazımda, bineğim üzerinde iken,ayakta iken ve otururken (fırsat buldukça) parça parça okuyorum." dedim. Muaz da;

"Lakin ben uyuyorum, sonra kalkıp okuyorum. Böylece ayakta iken kazandığım sevabı uyurken de kazanacağımı umuyorum." dedi. Muaz'ın yaptığı benimkinden üstün gibiydi.[2699]

2- Ebu Musa'nın Hz. Ömer Nezdindeki İtibarı

Ebu Musa, Hz. Ömer döneminde önemli roller üstlenmiş biriydi. Kum, Kâsân ve Tüster gibi şehirlerin fethinde ordu komutanı idi.[2700]

En bilgili sahabelerden biri olarak bilinir. Basra'ya gitti ve orada ilim öğretti.[2701] Ömer b. Hattab (ra)'dan çok etkilendi. Çünkü onunla –vali olduğu için- çokça mektuplaşıyordu. Ebu Musa (ra) ilim, ibadet, vera, haya, iffet ve zühd hususunda meşhurdu. Sahabenin ileri gelen alimlerinden, fakihlerinden ve müftülerinden addedilir. Zehebî, Tezkiretü'l Huffâz adlı eserinde onu sahabenin ilk tabakası arasında saymakta, sonra da onun hakkında şöyle demektedir: "Alimdi, salihti, Allah'ın kitabını çokça okuyan biriydi. Kur'an'ı son derece güzel sesle okurdu. Rivayetlerde bulundu. Basra halkına ilim ve fıkıh öğretti. Rasulullah (sav)'in yanında bulunmaya gayret ederdi. Ömer, Ali, Ubey b. Ka'b ve Abdullah b. Mes'ûd" -radıyallahu anhum- gibi sahabenin ileri gelenlerinden de istifade etti. Ebu Musa özellikle Ömer b. Hattab (ra)'dan etkilendi. Hz. Ömer Basra'daki valiliği esnasında ona mektuplar gönderiyor ve bazı tavsiyelerde bulunuyordu. Ebu Musa da içinden çıkamadığı kazaî meseleleri Hz. Ömer'e danışıyordu. Şâbî onu dört kadıdan biri olarak sayar. Onlar bu ümmetin en meşhur kadılarıdır. Şöyle der: "Ümmetin kadıları; Ömer, Ali, Zeyd b. Sâ-

2699 Müslim 1733; Buhârî 4344
2700 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/88
2701 Tefsîru't Tabiîn 1/423
2702 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/389

bit ve Ebu Musa'dır."[2702] Ebu Musa, Medine'ye geldiğinde Ömer (ra)'ın meclislerine katılmaya can atardı. Bu sebeple onunla çokça vakit geçirmiştir. Ebu Musa'nın oğlu Ebubekir anlatıyor:

Bir defasında Ebu Musa yatsıdan sonra Ömer'in yanına gitmişti. Ömer ona;

"Niçin geldin?" diye sordu. O;

"Seninle konuşmaya geldim." dedi. Ömer (ra);

"Bu saatte mi?" diye sordu.

"Fıkıh meselesi içindi." dedi. Bunun üzerine Ömer oturdu ve uzun uzun konuştular. Daha sonra Ebu Musa;

"Namaz, ey Mü'minlerin Emiri" dedi. Ömer;

"Biz namazdayız." dedi.[2703]

Ebu Musa ilim öğrenmeye hevesli olduğu kadar öğretmeye de hevesliydi. Konuşmalarında insanları ilim öğrenmeye ve öğretmeye teşvik ediyordu. Ebu'l Mühelleb'den nakledildiğine göre şöyle demiştir:

"Ebu Musa'nın minberden şöyle hitap ettiğini işittim: Allahu Teala kime bir ilim öğrettiyse o, o ilmi insanlara öğretsin. İlimsiz olarak kimse bir şey söylemesin. Değilse üzerine vebale girenlerden olur ve dinden çıkar."[2704] Ebu Musa, Basra mescidini ilim merkezi haline getirmişti. Zamanının büyük bir bölümünü ilim meclislerine ayırıyordu. Bununla da yetinmiyor, ele geçen her bir fırsatı ilim ve fıkıh öğretmek için değerlendiriyordu. Namazın selamını verdikten sonra insanlara dönüyor, onlara ilim öğretmeye ve Kur'an ezberi dinlemeye başlıyordu. İbni Şevzeb anlatıyor:

"Ebu Musa sabah namazını kıldıktan sonra insanlara döner, saflarda bulunan adamlara ezberlerini tek tek okuturdu."[2705] Ebu Musa sahabe arasında güzel sesiyle ve güzel Kur'an okumasıyla şöhret bulmuştu. O okuduğunda insanlar onu dinlemek için yanına toplanırlardı. Ömer (ra) da Ebu Musa yanına geldiğinde ondan Kur'an okumasını isterdi.[2706] Allahu Teala ona talim ve tedris işinde muvaffakiyetler ihsan etmişti. Her nereye gittiyse gücünün yettiği nispette Kur'an öğretti. Güzel sesi ve güzel okuyuşu da ona yardımcı oldu ve insanlar etrafına toplandılar. Basra mescidi talebe ile dolup taştı. O da onları seviyelerine göre belirli guruplara ayırdı.[2707] Hazerde ve seferde vaktini daha çok Kur'an'a ayırıyordu. Enes b. Malik (ra) anlatıyor:

"Ebu Musa beni Ömer (ra)'a göndermişti. Ömer bana;

"Eş'arîyi ne halde iken bıraktın?" diye sordu. Ben;

2703 Ebu Musa El Eş'arî 121
2704 Tabakât 4/107
2705 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/298
2706 A,g,e. 2/391; Ebu Musa el Eş'arî 125,126
2707 A,g,e. 2/389; Ebu Musa el Eş'arî 127

"İnsanlara Kur'an okuturken bıraktım." dedim. Bunun üzerine o;

"O akıllı zeki biri.[2708] Bunu ona söyleme" dedi.[2709]

Cihada giderken dahi insanlara ilim ve fıkıh öğretiyordu. Hattab b. Abdullah er Rakkâşî anlatıyor:

"Ebu Musa el Eş'arî ile birlikte askeri bir seferdeydik. Dicle sahilinde konaklamıştık. Namaz vakti geldi. Ezanlar okundu. İnsanlar abdest için kalktılar. O da abdest aldı ve namazı kıldırdı. Sonra halka halinde oturdular. İkindi vakti gelince, ezan okundu. İnsanlar yine abdest için ayağa kalktılar. Bunun üzerine o;

"Abdesti bozulanlar hariç, diğerlerinin abdest almasına gerek yok." dedi.

Onun ilmi çalışmaları semeresini vermişti. Etrafında çok sayıda Kur'an hafızı ve alimi birikmişti. Onları görüyor, gözü aydın oluyordu. Onun sadece Basra'daki talebeleri üç yüzü geçmişti. Ömer b. Hattab –Kur'an hafızlarını ödüllendirmek için- adamlarına Kur'an hafızlarının adlarını kendisine yazıp göndermelerini talep ettiğinde Ebu Musa ona "Sadece benim üç yüz küsur hafız talebem var" diye yazmıştı.[2710]

Ebu Musa (ra) sünnete ve rivayetine de önem veriyordu. Sahabeden ve Tabiinin büyüklerinden olanlar ondan hadis rivayet ettiler. Zehebî diyor ki: **Büreyde b. Hasîb, Ebu Ümâme el Bâhilî, Ebu Saîd el Hudrî, Enes b. Malik, Tarık b. Şihâb, Saîd b. Müseyyeb, Esved b. Yezîd, Ebu Vâil, Ebu Osman en Nehdî** ve daha çok sayıda kişi ondan hadis rivayet etmiştir."[2711] Rasulullah (sav)'in sünnetine şiddetle bağlıydı. Onun yaşayışı ve ölümü esnasında çocuklarına yaptığı vasiyeti buna delalet etmektedir. Ancak o, -diğer büyük sahabeler gibi- çokça hadis rivayeti yapmaktan kaçınmıştır. Çünkü onlar Rasulullah (sav)'den hadis rivayet etmekten korkuyorlardı. Enes b. Malik Basra'da Ebu Musa'nın en yakınlarından biri idi. Sâbit, Enes (ra)'den naklediyor:

"Bir seferde Ebu Musa ile birlikte idik. İnsanlar dünyevi meselelerden bahsediyorlardı. Ebu Musa;

"Ey Enes, anlaşılan bunlar uzun uzun laflanacaklar. Gel biz bir saat Rabbimizi zikredelim." dedi. Sonra da;

"Bu insanlar ne kadar da yavaş?" dedi. Ben;

"Dünya, şeytan ve şehvetler (onları bu hale getirdi)" dedim. O;

"Hayır, onlar dünyayı görüyorlar, ama ahireti görmüyorlar. Ama Allah'a and olsun ki onlar onu görseler de hallerinden bir şey değişmez." dedi.[2712]

2708 Tabakât 4/108
2709 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/390
2710 Ebu Musa el 'Eş'arî 129
2711 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/381
2712 Enes b. Malik 135

Ebu Musa, Enes b. Malik'e çok güveniyordu. Bu sebeple Mü'minlerin Emiri Ömer (ra)'a elçi olarak onu gönderiyordu. Enes (ra) anlatıyor:

"Ebu Musa el Eş'arî beni Ömer'e elçi göndermişti de Ömer bana Basra'da yaşayanların durumundan sormuştu." Tüster savaşından sonra da Ebu Musa, esir ve ganimetleri Enes b. Malik'le göndermişti. Hürmüzân'ı, Hz. Ömer'e o teslim etmişti.[2713]

3- Ebu Musa (ra)'ın Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali Dönemindeki Valilikleri

Ebu Musa, Hz. Ömer döneminde Basra'nın en meşhur valilerinden biri olarak addedilir. Onun döneminde Fars illerinin bir çoğu fethedilmiştir. Bizzat kendisi de savaşıyordu. Basra'dan çeşitli mıntıkalara ordular gönderiyordu. Onun valilik yıllarında Basralılar Ehvâz ve çevresini fethettiler. Ayrıca çok sayıda mühim mevkiyi ele geçirdiler. Valilik yılları cihatla doludur. Ebu Musa giriştiği fetih faaliyetlerinde civar valilerden de yardım aldı. Fethedilen beldelerde asayiş ve güvenliğin temini ve muhtelif işlerin düzene sokulması için büyük çalışmalar yaptı. Bu işlerin yolunda yürümesi için de çeşitli kişileri görevlendirdi. Bu arada yargı ve yürütme ile ilgili karmaşık meselelerde Hz. Ömer'le mektuplaştı. Valilik makamında insanları nasıl karşılayacağını bile Hz. Ömer ona yazdı. Yine vera sahibi olmasını ve insanların mutluluğu için çalışmasını Hz. Ömer ona tavsiye etti. Bu mektubunda Hz. Ömer şöyle diyordu:

"Bundan sonra, insanların en mutlusu halkı mutlu olan kişidir. İnsanların en mutsuzu da halkı mutsuz olan kişidir. Lüks ve israf içinde yaşama, yaşarsan adamların da senin gibi yaparlar. O zaman da bir tutam ot peşinde koşan ve semirmeyi isteyen, ancak o semirmesi onun ölümü olan hayvana benzersin."[2714] Hz. Ömer'in Ebu Musa'ya yazdığı çok sayıda mektup var. Bu mektuplar vasıtasıyla Hz. Ömer idarî meselelerde Ebu Musa (ra)'ı yönlendiriyordu. Bu mektupların bir çoğunu Muhammed Hamidullah, siyasi vesikalar hakkındaki kıymetli kitabında toplamıştır.[2715] Ebu Musa'nın Basra valisi olduğu yıllar Basra için en faydalı yıllar olarak kabul edilmiştir. Hatta daha sonra Basralılardan biri –ki o, Hasanü'l Basrî'dir- şöyle demiştir:

"Basra'ya Basra halkı için Ebu Musa'dan daha hayırlı bir binici gelmemiştir."[2716] Zira o, valilik yanında insanlara muallimlik de yapıyor, onlara Kur'anı ve çeşitli dini meseleleri öğretiyordu.[2717] Ömer b. Hattab (ra) döneminde Fars beldelerinin bir çoğu – Onun döneminde fethedilmişti- Basra'dan idare ediliyordu. Oradaki görevlileri Basra valisi gönderiyor ve orayla direkt olarak Basra

---

2713 Tarih-i Taberî 5/66
2714 Menâkıb-ı Ömer, İbnu'l Cevzî 130
2715 El Vesâiku's Siyasiyye
2716 Siyeru A'lâmi Nübelâ 2/389
2717 El Velâyetü Ale'l Buldân 1/120

valisi ilgileniyordu. Bu sebeple Ebu Musa Hz. Ömer'in en büyük valilerinden biri olarak addedilir. Hz. Ömer'in ona gönderdiği mektuplar da Hz. Ömer'in valileriyle münasebetlerini en iyi gösteren kaynaklardır.[2718] Ebu Musa (ra) valilik makamına Hz. Ömer zamanında gelmiştir. Hz. Ömer'in ona yargı hususunda yazdıkları her kâdının, hatta her idarecinin istifade edeceği örnek vesikalardır.[2719] Onlar hakkında İbnu'l Kayyım şöyle diyor:

"Bunlar önemli mektuplardır. Bütün alimler onları kabul etmiştir. Hükümlerini onlar üzerine bina etmişlerdir. Ona en çok muhtaç olanlar, onlar üzerinde tefekküre ve derinleşmeye en çok muhtaç olanlar müftülerdir."[2720] Hz. Osman döneminde de Basra valiliği yaptı. Hz. Osman şehit edildiğinde Kûfe valisi idi. Hz. Ali hilafete geçince Kûfe halkından Hz. Ali adına biat aldı. Çünkü o, orada Hz. Osman'ın tayin ettiği vali idi. Halife Hz. Ali, Zîkar'da iken Kûfe halkına asker göndermeleri için haber göndermiş, ancak Ebu Musa fitne tehlikesini ve müslümanlar arasında vuku bulacak parçalanmayı görmüş Kûfe halkına çağrı yaparak evlerine kapanmalarını ve bu işe karışmamalarını, çünkü bunun bir fitne olduğunu, fitne zamanı oturanın ayakta olandan, ayakta olanın yürüyenden daha hayırlı olduğunu ilan etmiştir. Ancak onun bu tavrı Halifeye ters düştüğünden Kûfe valiliğinden azledilmiştir.[2721]

Ebu Musa (ra)'ın hayatı, müslüman oluşundan itibaren İslamı yaymak ve İslamî ilimleri öğretmek için geçmiştir. Özellikle de Kur'an kıraatıyla meşhur olmuştur. Allah yolunda cihadı, davaları halli, adaleti yaymaya çalışması, vilayetlerin idaresi hususlarında da kendini belli etmiştir. Şüphe yok ki bütün bunlar zor işlerdir. Özel kabiliyetlere, ilme, ince anlayışa, zekaya, veraya ve zühde ihtiyaç duyarlar. İşte Ebu Musa bütün bunlardan nasibini bol bol almıştır. Rasulullah (sav) ve ondan sonraki dört Raşit halife ona güvenmiş ve görev vermiş.[2722] Rasulullah (sav)'in ve Hulefa-i Raşidinin güvendiği biri tahkim kıssasında rivayet edildiği şekliyle aldatılması mümkün mü?![2723]

Hz. Ali ve ashabının -Iraklılar cihetinden- hakem olarak Ebu Musa'yı seçmesi hadiselerin akışına uygundur. Buna göre ikinci merhale sulh ve müslümanların ittifakıdır. Zira Ebu Musa sulh ve selamet taraftarıydı. Aynı zamanda o, Iraklılar tarafından sevilen ve güvenilen biriydi. Daha önce Ebu Musa'yı Hz. Ali'nin seçtiğini zikretmiştik. Halife tarihinde şöyle diyor:

"Hicrî 37 yılında iki hakem bir araya geldi. Hz. Ali Ebu Musa el Eş'arî'yi, Muaviye de Amr b el Âs'ı seçmişti."[2724] İbni Sa'd şöyle diyor:

2718 A,g,e. 1/120
2719 Hilafetü Ali 262
2720 A'lâmu'l Muvakkıîn 1/186
2721 Fethu'l Bârî 13/53; Et Tarihu's Sağîr 11/109
2722 Hilafetü Ali 262
2723 Tahkîku Mevâkıfı's Sahabe Fi'l Fitne 2/227
2724 Tarih-i Halife 191,192

"İnsanlar savaşı istemiyordu. Barış çağrıları yapmaya başladılar. İki hakem tayin ettiler. Ali, Ebu Musa'yı hakem tayin etti, Muaviye de Amr b. el Âsı hakem tayin etti."[2725] Burada, bu savaşın durdurulması ve hakem tayin edilmesi meselesinde kurraların oynadıkları rolü de zikredelim. Ebu Musa'nın hakem olarak dayatılması Şiilerin uydurmalarından başka bir şey değildir. Zaten onlar uydurma rivayetlerle İslam tarihini karalamaktan hiçbir zaman geri durmadılar. Hz. Ali'nin Muaviye ve Şamlılarla yakınlaşması ve onlarla sulh yapmaya çalışması onları her daim rahatsız etmiştir. Oradaki suçu da (Tahkime gitme ve Ebu Musa ismini dayatma suçu) haricilerin sırtına yüklediler. Ne var ki burada her şeyi birbirine karıştırdılar. Hz. Ali'yi tahkime zorlayanlar, sonradan tahkimi kabul ettiği için ona karşı geldiler, bu nasıl şey?![2726]

Ebu Musa el Eş'arî (ra)'ın şahsiyeti hakkında verdiğimiz bu bilgi bu kitabının konusu ile alakasız değildir. Çünkü Ebu Musa Hz. Ali devrinin etkili şahsiyetlerinden biridir. Bir de Sıffîn ve Tahkim meselesinden bahsedildiğinde zayıf ve uydurma rivayetler sebebiyle Ebu Musa ve Amr b. el Âs radıyallahu anhumanın şahsiyetlerine leke sürülmeye çalışıyor. Buna göre bize gereken onların temiz sîretinden bahsetmektir.

Amr Bin El-As (Radiyallahu Anh)

Adı; Amr b. el Âs b. Vâil es Sehmî'dir. Künyesi; Ebu Muhammed ve Ebu Abdullah'tır. İbni İshak[2727] ve Zübeyr b. Bekkâr [2728] onun Habeşistanda Necaşinin yanında müslüman olduğunu zikretmişlerdir. Hicretin sekizinci yılında Safer ayında Medine'ye hicret etti. İbni Hacer onun fetihten önce sekizinci yılda müslüman olduğunu zikretmiştir. Hudeybiye antlaşması ve Hayber savaşı arasında müslüman olduğunu zikredenler de oldu.[2729]

1- Müslüman Oluşu

Bırakalım müslüman oluşunu o bize anlatsın;

Hendek savaşından kabilelerle birlikte döndüğümüz sıralarda idi ki, Kureyşli bazı adamları topladım. Onlar benim her hususta ki görüşümü benimserler, sözlerimi dinlerlerdi. Onlara;

"Aranızda mevkiim, yerim nasıldır?" diye sordum.

"Sen bizim görüş sahibi, koruyucu, uğurlu ve işi bereketli bir adamımızsın" dediler. Onlara;

2725 Tabakât 3/32
2726 Tahkîku Mevâkıfi's Sahabe 2/215
2727 El Mu'cemu'l Kebîr, Taberânî 9/53
2728 El İsâbe 3/2; Hilafetü Ali 263
2729 Tehzîbü't Tehzîb 8/56

"İyi biliniz ki; vallahi, ben Muhammed'in işinin muhakkak her işten üstün gelen bir işe dönüşeceğini görüyor ve bu yolda bir şey düşünmüş bulunuyorum" dedim. Bana;

"Nedir o düşündüğün şey?" diye sordular. Onlara;

"Düşündüm ki; Necaşî'nin yanına gidip onun yanında bulunalım. Eğer biz Necaşî'nin yanında bulunduğumuz sırada Muhammed kavmimiz olan Kureyşlilere galip gelirse, Muhammed'in eli altında bulunmamızdan, Necaşî'nin eli altında bulunmamız, bizim için daha iyi, daha yeğdir. Şayet kavmimiz olan Kureyşliler Muhammed'e galip gelecek olurlarsa hemen yanlarına döneriz. Onlardan da bize ancak hayır ve iyilik gelir" dedim.

"İşte, yerinde olan görüş budur" dediler. Onlara;

"Öyle ise, Necaşî'ye hediye edilecek şeyi yanımıza toplayınız" dedim. Necaşî'ye yapılacak hediyenin en makbulü ve sevimlisi, yurdumuzda çıkan meşindi. Pek çok meşin toplayıp yükledikten sonra, yola çıktık. Nihayet, Necaşî'nin yanına vardık.Vallahi, bizim Necaşî'nin yanına vardığımız sırada, Amr b. Ümeyye ed Damrî de oraya çıkageldi. Rasulullah (sav) onu Cafer ve arkadaşlarının işi ve Ümmü Habibe binti Ebu Süfyan'ı kendisine nikahlaması için, yazdığı bir mektupla göndermişti. Amr b. Ümeyye, Necaşî'nin yanına girdi. Sonra, yanından dışarı çıktı. Arkadaşlarıma;

"Bu, Amr b. Ümeyye'dir. Eğer Necaşî'nin yanma girersem onu kendisinden isterim. Bana teslim ederse onu öldürürüm. Bunu yaptığımı, Muhammed'in elçisini öldürmeyi başardığımı Kureyşliler işitirlerse sevinirler." dedim. Necaşî'nin yanına girdim. Her zaman yaptığım gibi önünde yere kapandım. Necaşî bana;

"Merhaba, hoş geldin dostum" dedi ve;

"Bana memleketinden bir şeyler hediye edecek misin?" diye sordu.

"Evet, ey hükümdar! Sana birçok meşin hediye edeceğim" dedim ve sonra da hediye edilecek meşinleri kendisine arz ettim. Meşinler Necaşî'nin çok hoşuna gitmişti. Ona;

"Ey hükümdar! Ben senin yanından bir adamın çıktığını gördüm ki, o bize düşman bir adamın elçisidir. Onu bana teslim et de öldüreyim. Çünkü o eşrafımızdan ve hayırlılarımızdan bazı kişileri öldürdü." dedim. Necaşî benden bu sözleri işitince kızdı. Sonra eliyle burnuna öyle bir vurdu ki burnu kırıldı sandım. Eğer o sırada yer benim için yarılsaydı yerin dibine girerdim. Sonra kendimi toparladım ve;

"Ey hükümdar! Vallahi, bundan hoşlanmayacağını bilseydim onu senden istemezdim" dedim. Necaşî;

"Ey Amr! Demek, sen Musa Peygambere gelmiş olan Nâmûs-u Ekber (Cebrail)'in kendisine gelip durduğu bir zâtın elçisini, öldürmek üzere sana vermemi istiyorsun hâ?!" dedi. Necaşî'ye;

"Ey hükümdar! O gerçekten böyle bir peygamber midir?" diye sordum. Necaşî;

"Yazıklar olsun sana eyAmr! Sen benim sözümü dinle de, ona tâbi ol. Çünkü vallahi o muhakkak hak üzeredir ve kendisine karşı koyan herkese - Musa Peygamberin Firavun'a galip geldiği gibi- galip gelecektir." dedi. Bunun üzerine ona;

"Öyleyse sen benim ona İslâmiyet üzerine biatimi alır mısın?" dedim. Necaşî;

"Olur" dedi ve elini uzattı. Ona İslâmiyet üzerine biat ettim. Daha sonra Necaşî'nin yanından ayrılıp arkadaşlarımın yanına vardım. Müslüman olduğumu sakladım, arkadaşlarıma açmadım.Yanımda bir miktar harçlığım vardı. Bir deve satın alıp Medine'ye gitmek üzere yola çıktım. Merru'z-Zahran'ı geçtim. Hedde'de bulunduğum sırada idi ki, iki kişinin, benden biraz önce geçip bir konak yeri aradıklarını gördüm. Onlardan birisi çadırın içinde bulunuyor, diğeri ise ayakta durarak binit hayvanlarını tutuyordu. Dikkatlice baktığımda, bir de ne göreyim? Halid b. Velid! Bu Mekke'nin fethinden az önceydi. O da Mekke'den geliyordu. Ona;

"Ey Ebu Süleyman! Nereye böyle?" diye sordum. Halid;

"Vallahi tutulacak yol belli oldu, iş aydınlandı. Bu zat, muhakkak peygamberdir. Vallahi, ben hemen gidip Müslüman olacağım. Daha ne zamana kadar ve ne diye bekleyip duracağım?!" dedi. Ona;

"Vallahi, ben de Muhammed'in yanına gitmek ve müslüman olmak istiyorum." dedim. Sonra, birlikte yoldaşlık ederek Medine'ye geldik. Önce Halid b. Velid biat etti, Müslüman oldu. Sonra da ben vardım.

"Ya Rasulallah, Ben, geçmişte olan günahlarımın bağışlanması üzere sana biat edeceğim" dedim. Gelecekte işleyeceğim günahlarımın bağışlanmasını istemeyi unuttum. Rasulullah (sav);

"Ey Amr! Biat et. Şüphe yok ki İslam daha önce olanları siler, yok eder. Hicret de daha önce olanları siler, yok eder." buyurdu. Biat ettim, sonra da huzurdan ayrıldım."

Başka bir rivayette de şöyle anlatıyor:

...Allah, İslam sevgisini kalbime koyduğunda Nebi (sav)'e geldim. Ona;

"Uzat elini, sana biat edeyim." dedim. Elini uzatınca ben elimi geri çektim.

"Ne oldu sana ey Amr?" buyurdu.

"Şart koşmak istiyorum." dedim.

"Neyi şart koşmak istiyorsun?" diye sordu.

"Bağışlanmayı şart koşuyorum." dedim. Bunun üzerine Rasulullah (sav)

"Sen bilmiyor musun ki İslam kendinden önce olanı siler yok eder, hicret

kendinden önce olanı siler yok eder, hac da kendinden önce olanı siler yok eder." buyurdu.[2730]

2- Amr b. el Âs Zâtü's Selâsil Savaşında

Nebi (sav) Zâtü's Selâsil mevkiine Amr b. el Âs komutasında bir ordu gönderdi. Hedefi, Mute savaşında Rumlarla birlikte müslümanlara karşı savaşan Kuzaa kabilesini yola getirmekti. Zaten onlar Medine'ye baskın düzenlemek üzere de bir araya toplanmışlardı. Amr b. el Âs beraberindeki üç yüz kişiyle onların beldesine varınca onların hayli kalabalık olduklarını öğrendi. Bunun üzerine Rasulullah (sav)'den yardım istedi. Ebu Ubeyde b. Cerrah komutasında yardımcı birlikler geldi ve müslümanlar kafirlere karşı baskın düzenlediler. Onları hezimete uğratıp dağıttılar. Amr b. el Âs, Şam civarında İslamın heybetini geri döndürdü, eski müttefiklerle önceki anlaşmayı yeniledi ve yeni kabilelerle anlaşmalar yaptı. Benî Abs, Benî Mürre ve Benî Zübyân'dan çok sayıda kişi müslüman oldu. Fezâre kabilesi lideri Uyeyne b. Hısn da Müslümanlarla anlaşma yaptı. Benî Süleym ve Benî Eşca' da onları takip etti. Bundan sonra Arap yarımadasının kuzeyinde –her tarafında olmasa da- en güçlü olanlar müslümanlar oldu.[2731] Bu savaşta Amr b. el Âs ile alakalı olarak çeşitli ibretler, dersler ve hikmetler vuku buldu. Arz edelim;

a- Amr b. el Âs'ın İhlası:

Amr b. el Âs anlatıyor:

Rasulullah (sav) bana;

"Ey Amr! Silahını kuşan, yolculuk elbiseni üzerine giy ve hemen yanıma gel." buyurdu. Rasulullah (sav)'in emrini yerine getirdim ve yanına vardım, abdest alıyordu. Başını önüne eğdi ve;

"Ey Amr! Allah seni selamete ve ganimete erdirsin diye askerî bir birliğin başında göndermek istiyor, en iyi dileğimle, senin için ganimet diliyorum" buyurdu.

"Ya Rasulallah! Ben ganimet için Müslüman olmadım. Ancak, Müslüman olmayı ve senin yanında bulunmayı arzulayarak Müslüman oldum." dedim. Rasulullah (sav);

"Ey Amr! Malın yararlısı salih insana ne güzel yaraşır." buyurdu.[2732] Onun bu tavrı imanına, sadakatine ve ihlasına delalet eder. Onun derdi müslüman olmak ve Rasulullah (sav) ile birlikte olmaktı. Rasulullah (sav) de ona salih adamın elinde olan helal malın nimet olduğunu bildirmiştir. Çünkü o onunla Allah'ın rızasını arar ve onu hayır yerlerine sarf eder. Yetimlere, dullara, davetçi-

---

2730 Müslim, İman 121

2731 Es Sîretü'n Nebeviyye, Ebu Şühbe 2/433; Es Sîretü'n Nebeviyye, İbni Hişam 4/240

2732 Mevârid , İbni Hibban 2277; Sahihu's Sîre 508

lere, mücahitlere ve sair hayır müesseselerine yardım eder. İzzet ve şerefini onunla muhafaza eder.[2733] Bu hadisten şu hükmü de çıkarabiliriz; Kulun helal mal kazanmak için çalışması Rasulullah (sav)'in teşvik ettiği bir iştir. Mal sahibi kişinin ıslahı için çalışmak da bunun gibi teşvik edilmiştir. Bu da onun için, İslam için ve müslümanlar için hayırlıdır.

b- Amr'ın, Askerlerinin Selametini Düşünmesi:

Rasulullah (sav) Amr b. el Âs'ı Zâtü's Selâsil savaşına komutan olarak göndermişti. Hava soğuktu. Amr onlara ateş yaktırmadı ve "Kimse ateş yakmasın." dedi. Medine'ye geri döndüklerinde onu Rasulullah (sav)'e şikayet ettiler. Şikayete karşı o;

"Ey Allah'ın Peygamberi! Müslümanlar azınlık idiler. Düşmanın onları az görmelerinden korktum. Düşmanı takip etmekten de onları nehy ettim. Çünkü onların pusuya düşürülmelerinden korktum." dedi. Amr b. Âs'm bu davranışı Rasulullah (sav)'in hoşuna gitti.[2734]

c- Amr b. el Âs'ın Fıkhî Anlayışı

Amr b. el Âs anlatıyor:

Zâtü's Selâsil savaşında soğuk bir gecede ihtilam oldum. Yıkanırsam öleceğimden korktum. Teyemmüm ettim ve sabah namazını kıldırdım. Medine'ye döndüğümüzde beni Rasulullah (sav)'e şikayet ettiler. Rasulullah (sav);

"Ey Amr! Arkadaşlarına cünüp olduğun halde namaz mı kıldırdın?" diye sordu. Beni yıkanmaktan men şeyi kendisine bildirdim ve;

"Allahu Teala'nın, *"Kendi nefislerinizi öldürmeyin. Şüphesiz, Allah sizi çok esirgeyendir."*[2735] buyurduğunu işittim." dedim. Bunun üzerine Rasulullah (sav) güldü ve bir şey demedi.[2736]

Onun bu ictihadı aklına, zekasına ve hükmü delilinden çıkarmadaki kabiliyetine delalet etmektedir.[2737] Fakihler bu hadise üzerinde dursa buradan çok sayıda hüküm çıkarırlar. Bizi şaşkına çeviren şey müslüman olmasının üzerinden daha dört ay geçmemiş birinin bu süratte Kur'an'ı öğrenmesi ve ondan hüküm çıkarmasıdır. Bu onun, Allah'ın dinini anlamadaki hırsını göstermektedir. Bir ihtimal daha var ki o da onun, müslüman olmadan önce Kur'an'la irtibat sağlamış olmasıdır. Eğer böyle ise başka bir şeyle karşı karşıyayız ki o da; en şedit İslam düşmanlarının bile Kur'an'a boyun eğmesi ve onu dinlemek için çaba sarf etmesi hakikatidir. Nitekim bunu Mekke döneminde görmüştük. Habeşis-

---

2733 Et Tarihu'l İslamî, Humeydî 7/133
2734 Siyeru A'lâmi Nübelâ 3/66
2735 Nisa 29
2736 Siyeru A'lâmi Nübelâ 3/67 İsnadı sahihtir. İbni Hibban sahih olduğunu söylemiştir.
2737 Gazvetü'l Hudeybiye, Ebu'l Faris 210

tana hicret edenlerden İsa (as) hakkında neler düşündüklerini sormasını Necaşî'den istemesi de onun Kur'an hakkında ne derecede bilgili olduğunu göstermektedir.[2738]

3- Faziletleri ve Menkıbeleri

a- Rasulullah (sav)'in onun imanına şehadet etmesi

Rasulullah (sav) şöyle buyurdu:

"İnsanlar müslüman oldu, Amr b. el Âs ise iman etti."[2739]

Başka bir hadisi şerifte de Rasulullah (sav) şöyle buyurdu:

"Âs'ın oğulları Amr ve Hişam mü'mindirler."[2740]

Amr b.el Âs anlatıyor:

İnsanlar Medine'de Rasulullah (sav) ile birlikte iken korkuya kapıldılar ve dağıldılar. O arada Salim'in kılıcını kuşanmış vaziyette mescitte oturduğunu gördüm. Onu bu halde görünce ben de onun yaptığını yaptım. Rasulullah (sav) mescide çıkınca beni ve Salim'i gördü. İnsanlar gelince de;

"Ey insanlar! Allah'a ve Rasulüne kaçmalı değil miydiniz? Bu iki imanlı adamın yaptığı gibi yapmalı değil miydiniz?" diye buyurdu.[2741]

b- Rasulullah (sav)'in onu öne geçirmesi ve onun Kureyş'in salihlerinden olduğuna şehadet etmesi;

Amr b. el Âs anlatıyor:

"Rasulullah (sav) müslüman olduğumuz günden itibaren harp hususunda ne bana ne de Halid'e kimseyi denk tutmamıştır."[2742]

Rasulullah (sav) onun Kureyş'in salihlerinden biri olduğuna şehadet etmiştir. Ebu Melîke rivayet ediyor: Talha b. Ubeydullah dedi ki: Rasulullah (sav)'in şöyle buyurduğunu işittim:

"Amr b. el Âs Kureyşin salihlerindendir." Burada Rasulullah (sav)'in kişilerdeki cevheri nasıl keşfettiğine ve onlardan nasıl istifade ettiğine dair nebevî bir ders vardır.

c- Züheyr b. Kays el Belvî, amcası Alkame b. Remse el Belvî'den naklediyor: Rasulullah (sav) Amr b. el Âs'ı Bahreyn'e gönderdi. Daha sonra Rasulullah (sav) uyukladı, sonra uyandı ve;

"Allah Amr'a rahmet etsin." buyurdu. İsmi Amr olanları arkadaşlarla aramızda müzakere ettik. Sonra Rasulullah (sav) yine uyukladı, sonra uyandı ve;

"Allah Amr'a rahmet etsin." buyurdu. Sonra yine uyukladı, sonra uyandı ve;

2738 Muînu's Sîre 381; Müsned-i Ahmed 1/203

2739 Silsiletü'l Ehâdîsi's Sahiha 1/238

2740 A,g,e. 1/240; Tabakât 4/191

2741 Müsned-i Ahmed 203 Hasen bir senetle rivayet edilmiştir.

2742 Sünen-i Beyhakî 4/43

"Allah Amr'a rahmet etsin." buyurdu.

"Hangi Amr'a ya Rasulallah?" dedik.

"Amr b. el Âs'a." buyurdu.

"Hangi durumundan dolayı?" diye sorduk.

"Şunu hatırladım; Ben insanları sadaka vermeye davet ettiğimde o bol bol sadaka getirdi. Ona "Bunlar sana nereden geldi ey Amr?" demiştim de o "Allah katından demişti. Amr doğru söyledi. Allah katında Amr'a ait çokça hayır vardır." buyurdu. Züheyr diyor ki: Fitne zamanı kendi kendime "Şu adama tabi olayım. Zira Rasulullah (sav) onun lehinde söylediklerini söylemiştir." dedim ve bir daha ondan ayrılmadım.[2743]

4- Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman Dönemindeki Çalışmaları

Rasulullah (sav) Amr'ı, Celendî'nin iki oğlunu İslama davet etmesi için gönderdi. O onları davet etti, onlar da Rasulullah (sav)i tasdik ettiler ve ona karşı gelenlere karşı kendisine yardım ettiler.[2744]

Rasulullah (sav)'in ahirete irtihalinden sonra Ebubekir Sıddîk (ra) onu ordu komutanı olarak Filistin'e gönderdi. Hz. Ebubekir onu Rasulullah (sav)'in kendisine verdiği görevde kalmak ya da kendisi için dünya ve ahirette daha faydalı olan bir işi seçmek üzere serbest bıraktı. Amr b. el Âs ona şunu yazdı:

"Ben İslamın oklarından bir okum. Allah'tan sonra o oku atacak olan kişi sensin. Hangi iş daha zor, daha korkulu ve daha faziletliyse onu oraya at."[2745] Medine'ye geldiğinde Hz. Ebubekir ona Medine dışında ordugâh kurmasını ve asker toplamasını kendisine emretti... Sonra da onu ordu ile Şam'a gönderdi.[2746] Yermuk harbinde Amr (ra) sağ cenahtaydı. Onun bu savaşa katılması müslümanların muzaffer olmasında hayli etkili olmuştu.

Ebubekir Sıddîk (ra)'ın vefatından sonra Amr Şam'da kalmaya devam etti. Şam'daki İslamî fetihlere katılıyordu. Şurahbil b. Hasene ile birlikte Bîsan'ın, Taberiyye'nin, Ecnâdeyn'in fethine katıldı.[2747] Yine Gazze, Yenbu, Amvâs, Beytü Cibrîn, Yâfâ, Refah ve Beytü'l Makdis'in fethine katıldı. O sadece Şam beldelerinin fethine değil, bazı meşhur Mısır beldelerinin fethine de katıldı. Şam beldelerinin fethinden sonra Ömer b. Hattab (ra) ona beraberindeki askerlerle birlikte Mısır'a hareket emretti. Önce Arîş'e gitti ve orayı fethetti. Daha sonra fetih hareketi genişledi ve Fustat, Hısnu Babilyon, Aynu Şems, Feyyûm, Uşmûneyn, Ehmîm, Fermâ, Tennîs, Dimyat, Tûne, Dakhile ve İskenderiye ve daha

---

2743 El Mu'cemu'l Kebir 18/5; El Müstedrek 3/455 Sakim sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî de İsnadı hasendir, demiştir.

2744 Tabakât 1/262; Cevâmiu's Sîre, İbni Hazm 24,29

2745 İtmâmu'l Vefâ Bi Sîreti'l Hulefâ 55

2746 Futûhu'ş Şam, Ezdî 48-51

2747 Tarih-i Taberî 3/605; El Kamil, İbnu'l Esir 3/498

başka şehirleri fethetti. Daha sonra Zevîle ve Trablus gibi başka Afrika şehirlerini fethetti.[2748] Hz. Ömer ondaki liderlik ve emirlik vasıflarını görmüş ve;

"Ebu Abdullah'a yeryüzünde ancak emir olarak yürümek yaraşır." demişti.[2749]

Hz. Osman döneminde halifenin en yakın adamlarından ve onun istişare ehlinden idi. Hz. Osman muhasara altına alınınca Medine'den ayrıldı, Şam'a gitti. Gitmeden önce şöyle demişti:

"Vallahi ey Medine halkı, bu şehirde oturup da bu adamın (Hz. Osman'ın) katledilmesine şahit olanlara Allah azze ve celle zilleti tattırır. Ona yardım etmeye gücü yetmeyenler kaçsın gitsin. Oğulları Abdullah ve Muhammed ile birlikte Medine'den ayrıldı. Ondan sonra Hassan b. Sâbit çıktı gitti. Daha başka kişiler de onları takip ettiler ve Medine'den ayrıldılar.[2750] Hz. Osman'ın şehit edildiği ve insanların Hz. Ali'ye biat ettiği haberi ulaşınca Amr;

"Allah Osman'a rahmet etsin, ondan razı olsun ve onu bağışlasın." dedi. Sonra da ağlayarak Şam'a gitti. Bir yandan yürüyor, bir yandan da "Ey Osman'ım, Haya ve Dinin gidişine matem tutuyorum." diyordu.

İşte Amr b. el Âs böyle bir şahsiyetti. Onun hayat çizgisi buydu. Onun menfaat düşkünü ve dünyacı biri olduğuna dair rivayet edilenler metruk rivayetlerdir. Vâkıdî'nin Musa b. Yakub'dan yaptığı rivayetlerdir.[2751] Maalesef bu çürük rivayetlerden çok sayıda yazar ve tarihçi etkilenmiş ve Amr b. el Âs hazretlerine saldırmışlardır. Mahmut Şît Hattab, Abdülhalık Seyyid Ebu Râbiye ve Abbas Mahmud el Akkâd da bunu yapanlardan olup isnada itibar etmemişler ve isnadı okuyucudan kaçırmışlardır. Bu şekilde okuyucu farklı bir Muaviye ve farklı bir Amr ile karşılaşmıştır. Buna göre onlar; menfaatperest fırsatçı kişiler olup çıkmıştır. Eğer tarih münekkitleri bu rivayetlerin çürüklüğünü hususunda ittifak etseler, tahlilini bu çürük rivayetlere dayandıran Akkâd için bu hiçbir şey ifade etmez. Delil alınamayacak derecede zayıf ve çürük rivayetleri zikrettikten sonra bakın ne diyor: ...Tarih münekkitleri bu sözlerin doğru olup olmadığı hususunda ne derlerse desinler. "Bu nakledilmemiştir, bunun senedi yoktur" desinler bu hiçbir şey ifade etmez. Hatta bütün tarihçiler bizim dediğimizin zıddını söyleseler, bunda ittifak etseler biz diyoruz ki bu iki adamın ittifakı saltanat ve menfaat üzerine yapılan bir ittifaktır. Eğer böyle bir düşünceleri olmasaydı bu ittifak olmazdı."[2752]

Amr b. el Âs hazretleri ilkeli bir şahsiyetti. Hz. Osman'a yardım edemeyeceğini anlayınca Medine'yi terk etti. Onun istişare ehlindendi. Şehid edildiğinde de onun için üzüntüyle ağladı. Şehit halifenin katillerini cezalandırmak için

---

2748 Siyeru A'lâmi Nübelâ 3/70; El Kıyâdetü'l Askeriye Fi Ahdi'r Rasul 634-942
2749 A,g,e. 3/70
2750 Amr b. el Âs 464
2751 A,g,e. 464
2752 Amr b. el Âs, Akkâd 231,232

Şam'a, Muaviye'nin yanına gitti ve onunla dayanışma içine girdi.[2753] Hz. Osman'ın katledilmesi bütün gazabını o sefihlere yöneltmesi için yeterdi. Rasulullah (sav)'in mekanını basan ve bütün insanların gözü önünde İslam halifesini öldüren bu kişilerden intikam almak için elbette Medine dışında bir yer seçmeliydi. Amr'ın Hz. Osman için gazaba gelmesinde ne gariplik var? Onun hakkında şüpheleri olan birileri varsa bu, onların, onu saltanat ve menfaat düşkünü diye lekelemeye çalışanların uydurduğu rivayetlere kulak asmasındandır.[2754]

Tahkim Ahitnamesi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

1- Bu, Ali b. Ebî Talib ve Muaviye b. Ebî Süfyan'ın Allah'ın Kitabına ve Rasulünün sünnetine göre üzerinde anlaştığı metindir.

2- Ali'nin davası hazır olan olmayan Iraklıların davasıdır, Muaviye'nin davası hazır olan olmayan Şamlıların davasıdır.

3- Baştan sona Kur'an'ın hükmüne razıyız. Buna göre anlaştık ve buna razıyız. Allah'ın dirilttiği şeyi dirilteceğimizi, Onun öldürdüğü şeyi öldüreceğimizi taahhüt ediyoruz.

4- Hz. Ali ve taraftarları Abdullah b. Kays hakem olarak seçtiler, Muaviye ve taraftarları da Amr b. el Âs'ı hakem olarak seçtiler.

5- Hz. Ali ve Muaviye Abdullah b. Kays'tan ve Amr b. el Âs'tan Kur'an'a göre hükmedeceklerine dair söz aldılar. Eğer Kur'anda bu hususta bir hüküm bulamazlarsa Allah'ın Rasulünün sünnetine göre hükmedecekler.

6- Hz. Ali ve Muaviye de hakemlerin verdiği hükme razı olacaklar ve onu bozma cihetine gitmeyecekler.

7- Hakemlerin canına, malına, ailesine ve evladına asla bir halel gelmeyecek. Onlara karşı düşmanlık yapılmayacak. Allah'ın kitabına göre hükmettikleri için böyle bir durum zuhur ederse ümmet onlara yardım edecek.

8- Hüküm vermeden önce hakemlerden biri ölürse onu seçenler aynı şartlarla başka birini seçecekler.

9- Emirlerden herhangi biri bu mesele neticelenmeden önce vefat ederse onun taraftarları adaletine güvendikleri birini onun yerine seçecekler.

10- İki taraf arasında dava başlamıştır, silahlar kaldırılmıştır.

11- Davanın belirlenen şartlara göre yürütülmesi emirler, hakemler ve taraftarlar üzerine vaciptir. Allah en yakın şahittir. Onun şahitliği yeter. Eğer hakemler İslamın emirlerine muhalefet ederler ve haddi aşarlarsa onların hükmünden ümmet sorumlu değildir. Ancak o zaman hakemlerin koruması kalkar.

2753 Amr b. el Âs, Gadbân 489,490
2754 A.g.e. 492

12- Hakemler hükmünü verinceye kadar insanların kendileri, aileleri, çocukları ve malları güven içindedir. Silahlar kaldırılmıştır. Yollar emindir. Taraflardan hazır olmayanlar da bu hususta hazır olanlar gibidir.

13- Hakemler Iraklılar ve Şamlılar hakkında adil olan kararı verecekler.

14- Onlar karar verirken yanlarına ancak her ikisinin de razı olduğu kişiler gelebilecek.

15- Ramazan ayının bitimine kadar hüküm verilecek. Ancak eğer hakemler hükmü daha önceye almak ya da sonraya bırakmak isterlerse beraberce karar verip tarihi ileri ya da geri alabilecekler.

16- Şayet hakemler müddetin bitimine kadar Allah'ın kitabı ve Rasulünün sünnetiyle hükmedemezlerse taraflar ilk hallerine, muharebe durumuna dönerler.

17- Bu işte Allah'ın ahdini gözetmek ümmet üzerine farzdır. Bu hususta haktan sapmayı, zulmetmeyi ya da Kitaba ve Sünnete muhalefet etmeyi isteyenlere karşı ümmet tek yumruktur.

Bu ahitnamenin yazılmasına Iraklılardan Hz. Ali'nin oğulları Hasan ve Hüseyin, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Cafer b. Ebî Talib, Eş'as b. Kays el Kindî, Eşter b. el Haris, Saîd b. Kays el Hemedânî, Haris b. Abdülmuttalib'in iki oğlu Husayn ve Tufeyl, Ebu Saîd b. Rebîa el Ensârî, Abdullah b. Habbab b. Eret, Sehl b. Huneyf, Ebu Bişr b. Ömer el Ensârî, Avf b. el Haris b. Abdülmuttalib, Yezîd b. Abdullah el Eslemî, Ukbe b. Âmir el Cühenî, Râfi' b. Hadîc el Ensârî, Amr b. Hamık el Huzâî Numan b. Aclân el Ensârî, Hucr b. Adiy el Kindî, Yezîd b. Huciyye en Nukrî, Malik b. Ka'b el Hemedânî, Rebîa b. Şurahbil, Haris b. Malik ve Hucr b. Yezîd katılmıştır. Şamlılardan Habib b. Mesleme el Fihrî, Ebu'l A'ver es Sülemî, Büsr b. Erta' el Kureşî, Muaviye b. Hadîc el Kindî, Muhârik b. Haris ez Zebîdî, Müslim b. Amr es Seksekî, Abdurrahman b. Halid b. Velid, Hamza b. Malik, Sübey'a b. Yezîd el Absî, Mesruk b. Cebele el Akkî, Yüsr b. Yezîd el Humeyrî, Abdullah b. Âmir el Kureşî, Utbe b. Ebî Süfyan, Muhammed b. Ebî Süfyan, Muhammed b. Amr b. el Âs, Ammar b. el Ahvas el Kelbî, Mes'ade b. Amr el Utbî, Es Sabah b. Celeheme el Humeyrî, Abdurrahman b. Zilkila', Temâme b. Havşeb ve Alkame b. Hakem katılmıştır. Bu ahitname hicrî otuz yedinci yılın Safer ayında ay bitimine on üç gün kala Çarşamba günü yazılmıştır.[2755]

Meşhur Hakem Olayı ve Onun Çürüklüğü

Hakem Olayı hakkında çok söz söylendi. Tarihçiler yazarlar sabit bir hakikatmiş gibi ona yapıştılar. Kimi ondan uzun uzadıya bahsetti, kimi kısaca ele

---

2755 El Vesâiku's Siyasiyye 537,538; El Ahbar et Tıvâl, Dineverî 196-199; Ensâbu'l Eşrâf 1/382; Tarih-i Taberî 5/665,666; El Bidâye Ve'n Nihâye 7/276,277

aldı, kimi onu açıkladı durdu, kimi ondan dersler çıkardı, kimi de onun üzerine hükümler bina etti. Maalesef bu işi tam tetkik edip araştıran çok az kişi var. İbnu'l Arabî -tafsilatlı bir şekilde olmasa da- bunu en güzel şekilde reddetmiştir. Bu, onun nasları inceleme hassasiyet gösterdiğine delalet etmektedir. Zira tahkim kıssasıyla ilgili bütün metinler ilmî tenkide tabi tutulsa hiç biri geçer not alamaz. Onların tamamının bir çok yönden çürük olduğu görülür.[2756]

1- Metinlerin bütün tarikleri zayıftır. Bu hususta tariki en güçlü olanı, Abdürrezzak ile Taberî'nin ricali sika olan bir senetle Zührî'den mürsel olarak rivayet ettikleri metindir. Zührî diyor ki:

"Şamlılar Mushaflarını yaydılar ve onun içindekilere tabi olmaya davet ettiler. Iraklılar da saygıyla çekindiler. Bundan sonra hakem tayinine gidildi. Iraklılar Ebu Musa el Eş'arî'yi seçtiler, Şamlılar da Amr b. el Âs'ı seçtiler. Sıffîn ashabı hakemler tayin edildikten sonra dağıldı. Kur'an'ın yücelttiğini yüceltmeleri ve alçalttığını alçaltmaları şart koşuldu. Devmetülcendel'de toplanmayı kararlaştırdılar. Orada toplanamazlarsa ertesi sene Ezruh'ta toplanacaklardı. Ali oradan ayrılınca Haruriyye (taifesi) muhalefet etti ve karşı çıktı. Ona karşı savaş ilan ettiler. "İnsanlar Allah'ın dininde hüküm vermezler. Hüküm ancak Allah'a aittir." dediler. Ona karşı savaştılar. İki hakem Ezruh'ta toplanınca yanlarına bir takım insanlarla birlikte Muğîre b. Şûbe geldi. Hakemler Abdullah b. Ömer b. Hattaba ve Abdullah b. Zübeyr'e çok sayıda kişiyle gelmeleri için haber gönderdiler. Muaviye Şamlılarla birlikte geldi. Ancak Ali gelmedi. Muğîre b. Şübe Kureyş'ten rey sahibi olanlara;

"Bu iki hakemin ittifak edip etmeyeceğini bilebilecek birini tanıyor musunuz?" diye sordu. Onlar;

"Hayır, bunu bilen birini bilmiyoruz." dediler. Muğîre;

"Allah'a and olsun ki ben onların yanına gidersem bunu öğrenirim." dedi. Önce Amr b. el Âs'n yanına gitti, onunla görüştü. Ona;

"Ey Ebu Abdullah, sana sorduğum şu soruya cevap ver. Savaşan iki tarafa da taraftar olmayan ve kenarda duran bizim gibi kişiler hakkında ne düşünüyorsun? Bu savaşta sizin gittiğiniz yol bize şüpheli geldi. Kenara çekilmeyi ve ümmet bir araya gelinceye kadar da bu şekilde beklemeyi uygun gördük." dedi. Bunun üzerine Amr;

"Ey kenara çekilip duranlar, sizi iyilerin arkasında kötülerin önünde görüyorum." dedi. Muğîre ona başka bir şey sormadı. Onun yanından ayrıldı ve Ebu Musa'nın yanına gitti. Ona da Amr'a sorduğunu sordu. Ebu Musa;

"Sizin reyinizi en isabetli rey olarak görüyorum." (iki taraftan birine meyletmeyip) geri kalanlar sizinle birlikte." dedi. Muğîre ona da başka bir şey sormadı ve yanından ayrıldı. Sonra da rey sahibi Kureyşlilerin yanına gitti. Onlara;

2756 Merviyyât-ı Ebî Muhnif 404

"Bu ikisi bir işte bir araya gelemezler." dedi. Hakemler (kendi aralarında) bir araya gelip konuşmaya başlayınca Amr b. el Âs;

"Ey Ebu Musa, önce vefa ehlinin vefası ve gadr ehlinin gadri hakkında hak üzere hükmetmeni senden istiyorum." dedi. Ebu Musa;

"O da ne?" diye sordu. Amr;

"Muaviye ve Şamlıların verdikleri söz de durduklarını ve vaat edilen zamanda geldiklerini bilmiyor musun?" dedi. Ebu Musa;

"Evet, biliyorum." dedi. Amr;

"Bunu yaz." dedi. Ebu Musa yazdı. Amr;

"Ey Ebu Musa, Bu ümmetin işini üzerine alacak kişiyi seninle birlikte tespit edeceğiz, değil mi? Onun ismini bana söyle. Eğer gücüm yeterse sana tabi olurum, değilse sen bana tabi olursun." dedi. Ebu Musa

"Senin vereceğin isim Muaviye b. Ebî Süfyan" dedi. Meclisten ayrılmamışlardı ki birbirlerine hakaret etmeye başladılar. Sonra da insanların arasına çıktılar. Ebu Musa;

"*Amr'ın misali, Allahu Teala'nın, hakkında "Onlara şu adamın olayını anlat: Adama ayetlerimizi sunduk, fakat o onların içinden sıyrılıp çıktı."*[2757] buyurduğu kişinin misali gibidir." dedi. Ebu Musa susunca Amr konuştu ve;

"*Ey insanlar, Ebu Musa'nın misali, Allahu Teala'nın, hakkında "Tevrat'la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerce kitap taşıyan merkebin durumu gibidir."*[2758] buyurduğu kişinin misali gibidir." dedi. Onların her biri diğeri hakkında söylediği şeyi şehirlere yazdı.[2759]

Zührî bu hadiseye yetişmedi. Dolayısıyla rivayet mürseldir. Onun mürselleri -ulemanın kararıyla- hiçbir mana ifade etmez ve hüccet sayılmaz.[2760] Bir de başka bir tarik var. Onun da senedi İbni Asâkir yoluyla Zührî'ye dayanmaktadır. O da mürseldir. Yine o senette Ebubekir b. Ebî Sebre var. İmam Ahmed onun hakkında "Hadis uydururdu." demiştir.[2761] Yine onun senedinde Vâkıdî var ki; o, metruktür.[2762] Onun metni şöyledir:

"... Şamlılar Mushafları havaya kaldırdılar ve "Sizi Allah'ın Kitabına ve içindekilerle hükmetmeye davet ediyoruz." dediler. Bu, Amr b. el Âs'ın hilesiydi. (Taraflar) sulh ettiler ve bir yıl sonra Ezruh'ta bir araya geleceklerine dair bir ahitname yazdılar. İki hakem tayin ettiler. Hakemler bu işe karar verecekler, herkes de onların hükmüne razı olacaktı. Ali, Ebu Musa el Eş'arî'yi, Muaviye de Amr b. el Âs'ı hakem seçti. İnsanlar dağıldı. Ali de Kûfe'ye çeşitli muha-

---

2757 A'râf 175
2758 Cuma 5
2759 Musannef, 5/463; Merviyyât-ı Tarih-i Taberî 406
2760 Merâsîl-i Ebî Hatem 3; El Cerh Ve'd Ta'dîl 1/246
2761 Tehzîbü't Tehzîb 12/27; Merviyyât-ı Tarih-i Taberî 406
2762 Merviyyât-ı Tarih-i Taberî 406

lefetler yaşayarak gitti. Onunla birlikte savaşanlar ona karşı geldiler. Tahkimi kabul etmiyorlardı. "Hüküm ancak Allah'a aittir." diyorlardı. Muaviye ise Şam'a birlik beraberlik içinde gitti. Bir yıl sonra iki hakem otuz sekizinci yılın şaban ayında Ezruh'ta bir araya geldi. İnsanlar da toplanmıştı. Hakemler gizli olarak bir konuda anlaşmışlardı, ancak Amr b. el Âs aleni olarak buna muhalefet etti. Ebu Musa geldi, konuştu ve Ali ile Muaviye'yi bu işten azletti. Sonra Amr konuştu ve Ali'yi azledip Muaviye'yi kabul etti. Hakemler ve orada toplananlar dağıldılar. Şamlılar otuz sekizinci yılın Zilkade ayında Muaviye'ye biat ettiler.[2763] Ebu Muhnif'in rivayetlerine gelince; onlar, önce onunla mâlul hale geliyorlar. O kimdir? O, Ebu Muhnif Lût b. Yahya'dır. Zayıftır. Sika değildir.[2764] Fanatik rafizidir. Ravilerin ikincisi hakkında İbni Sa'd "Zayıftır." demiştir.[2765] Buhârî ve Ebu Hatem onun hakkında "Yahya el Kattân onu zayıf sayardı." demişlerdir.[2766] Osman ed Dârimî "Zayıftır." demiştir.[2767] Neseî "Zayıftır." demiştir.[2768] Meşhur tahkim hadisesinin bütün tarikleri bu. Ebu Musa ile Amr b. el Âs arasındaki sözde münazaranın da hâli bu. Bunlar hüccet kabul edilir mi hiç? Ashab-ı Kiramın, Hulefâ-i Raşidinin ve önder liderlerin tarihinden bahsederken böyle şeylere mi dayanılır? Bu tip rivayetlerde sadece metinde bile sıkıntı olsa o, rivayeti zayıf kılar. Bir de isnatları zayıf olursa durum nasıl olur?[2769]

2- İtikadî ve hükmî açıdan o kadar önemli olan bir mesele niçin sahih bir senetle rivayet edilmemiş? Bu kadar önemli bir meselede ulemanın ihmal gösterdiğini söylemek muhaldir.

3- Bu rivayetleri tamamen nakzeden sahih bir rivayet var. Buhârî bunu "Tarih"inde ricali sika olan bir senetle muhtasar olarak rivayet etmiştir. Husayn b. Münzir'den nakledildiğine göre Muaviye onu Amr b. el Âs'a göndermiş ve ona;

"Amr hakkında bana hoşuma gitmeyen haberler ulaştı, git ona sor, Ebu Musa ile ne yapmışlar?" dedi. O da ona gitti ve sordu, Amr da ona;

"İnsanlar bir şeyler diyorlar, ama vallahi iş onların dediği gibi değil. Ben ve Ebu Musa bir araya geldiğimizde ona "Bu hususta ne düşünüyorsun?" diye sordum. O "O, Rasulullah (sav)'in vefatında kendilerinden razı olduğu kişilerden biridir." dedi. Ona "Peki bu işte beni ve Muaviye'yi nereye koyuyorsun?" dedim. O "Eğer sizden yardım istese yardım alır, istemese size hiçbir ihtiyaç olmaz." dedi.[2770] Ebu Musa, Amr'ın vera sahibi olduğunu, nefis muhasebesi yap-

---

2763 Tarih-i Dımaşk 16/53
2764 Tahkîku Mevâkıfı's Sahabe 2/223
2765 Merviyyât-ı Ebî Muhnif 407
2766 Et Tarihu'l Kebîr 4267; El Cerh Ve't Ta'dîl 9/138
2767 Et Tarih, Darimî 238; Tahkîku Mevâkıfı's Sahabe 2/223
2768 Ed Duafâ Ve'l Metrûkîn 253
2769 Merviyyât-ı Ebî Muhnif 408
2770 Et Tarihu'l Kebîr, Buhârî 5/398

tığını, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in yaşayışını yâd ettiğini ve onlardan sonra meydana gelen hadiselerin akıbetinden korktuğunu zikretmiştir. Şöyle demiştir:

Amr b. el Âs bana dedi ki:

"Allah'a and olsun ki, eğer Ebubekir ve Ömer kendilerine helal olan bu malı başkalarına bıraktılarsa aldandılar, hata ettiler ve kısa görüşlü davrandılar. Allah'a and olsun ki onlar ne aldandılar, ne hata ettiler ve ne de kısa görüşlü davrandılar. Vallahi bize gelen vehim ve zafiyet ancak kendimizden geldi."[2771]

4- Muaviye, Hz. Ali'nin kendisinden daha faziletli olduğunu ve hilafete kendisinden daha layık olduğunu ikrar ediyordu. Muaviye Hz. Ali'ye karşı hilafet sebebiyle karşı çıkmadı. Hz. Ali yaşadığı müddetçe de böyle bir talebi olmadı. Yahya b. Süleyman el Cûfî ceyyid bir senetle Ebu Müslim el Havlânîden naklediyor;

Ebu Müslim, Muaviye'ye;

"Sen Ali'ye hilafet meselesi için mi karşı çıkıyorsun? Yoksa onun gibi olduğunu mu iddia ediyorsun?" diye sordu. Muaviye

"Hayır, onun benden daha üstün olduğunu ve hilafete daha hak sahibi biri olduğunu biliyorum. Ancak siz Osman'ın haksız yere katledildiğini bilmiyor musunuz? Ben onun amcasının oğluyum ve velisiyim. Onun kanını talep ediyorum. Ali'ye gidin, deyin ki, bize Osman'ın katillerini versin, ondan sonra ona tabi olalım." dedi. Ali'ye gittiler, konuştular. Ancak o onlara onları vermedi.[2772] Hz. Ali ile Muaviye arasındaki nizanın aslı budur. Tahkime bu meselenin halli için gidildi, halife seçimi ya da azli için değil.[2773] İbni Hazm bu hususta şöyle diyor:

"Hz. Ali, Muaviye ile Şam topraklarında emirlerini tatbik etmekten kaçındığı için savaştı. O, itaat edilmesi gereken bir imamdı. Muaviye, Hz. Ali'nin faziletini ve hilafete hak sahibi olduğunu asla inkar etmedi. Ancak ictihadı, biatten önce Hz. Osman'ın katillerine kısasın tatbik edilmesi yönündeydi. Hz. Osman'ın kanını dava etmeye kendini yetkili gördü. Çünkü o, Hz. Osman'ın çocuklarından da, Hakem b. Ebî'l Âs'ın çocuklarından da hem daha yaşlı ve hem de daha güçlüydü. Bu konuda isabet etmişti, ama onun hata ettiği nokta bunu biatin önüne geçirmesiydi."[2774] Bu şekle göre düşünüldüğünde mesele daha net bir şekilde ortaya çıkar ve tahkim meselesiyle ilgili rivayetlerdeki sakatlık daha iyi anlaşılır. Hakemler Hz. Ali ile Muaviye arasındaki ihtilaf sebebini hükme bağlamak üzere görevlendirilmişlerdi. Onlar arasındaki ihtilaf hilafet ve hilafete en layık olanın kim olduğu değildi. Hilaf, Hz. Osman'ın katillerine kısasın

---

2771 El Avâsım Mine'l Kavâsım 178-180
2772 Siyeru A'lâmi Nübelâ 3/140
2773 Merviyyât-ı Ebî Muhnif 409
2774 El Faslu Fi'l Milel Ve'n Nihal 4/160

uygulanması ile ilgiliydi. Bunun da hilafetle uzaktan yakından bir ilgisi yoktu. Eğer hakemler esas meseleyi bırakıp da –yaygın rivayetlerin iddia ettiği gibi- kendilerinden talep edilmeyen bir mesele hakkında karar almışlarsa niza mevzuu olan meseleyi ele almamışlar ve dava mevzuu olan meseleyi ihata edememişler demektir ki bu da cidden olmayacak bir şeydir.[2775]

5- Halifede olması gereken şartlar şunlardır: Adil olması, alim olması, halkı idare etme kapasitesine sahip olması, iş bilir olması ve Kureyşli olmasıdır.[2776] Bütün bu şartlar Hz. Ali'de vardı. Buna göre ona yapılan biat gerçekleşti mi gerçekleşmedi mi? Gerçekleştiyse -ki bunda şüphe yok, çünkü hal ve akd ehli Muhacirin ve Ensar ona biat etmişlerdi, niza ettiği kişiler de bunu kabul ediyorlardı- ne oldu da ona karşı çıkıldı? İmamet sıfatlarından birini mi yitirdi? Bütün imamların ittifakına göre eğer imam imamet sıfatlarını yitirmemişse hal ve akd ehli kişiler onu görevden almak isteseler de alamazlar. Çünkü imama biat gerekli bir şeydir. Hallini gerektiren bir sebep olmaksızın azledilemez. Böyle olursa imamet işleri yolunda gitmez ve imam tayini ile elde edilmek istenen fayda sağlanamaz. Kendisine itaat edilmeyen ve gücü kuvveti olmayan biri ne yapabilir ki? Bu durumda imamet makamına ne gerek var?[2777] Öyleyse durum rivayetlerin söylediği gibi değildir. Sanki bu rivayetler imamına razı olmayan her bir kişi onu azledebilir demektedir. Böyle şey olur mu hiç? İmamı azledecek kişiler bellidir. Onlar da hal ve akd ehli kişilerdir. İmamet şartlarından biri ihlal edilmişse devreye girerler ve imamı azlederler. Hz. Ali'de böyle bir şey oldu mu? Hal ve akd ehli kişiler onu azletti mi ki hakemler onu görevden aldı denilebilsin? Ahirete irtihal edinceye kadar ondan azledilmeyi gerektiren bir şey sadır olmamıştır. Ondan adalet, ciddiyet, iyilik, takva ve hayırdan başka bir şey sadır olmamıştır.[2778]

6- Tahkime gidilen vakit fitne vakti idi. Müslümanlar başlarında halife olmasına rağmen kargaşa içindeydi. Halifenin azledilmesiyle bu düzelecek miydi? Durum gitgide kötüye gidiyordu. Sahabe-i Kiram böyle bir şeye tevessül etmeyecek şekilde akıllı ve zeki kişilerdi. Dolayısıyla hem aklen hem de naklen bu rivayetlerin sakatlığı açığa çıkmaktadır.

7- Ömer b. Hattab (ra) hilafeti şura ehli kişilere hasretmişti. Onlar altı kişiydi. Muhacirin ve Ensar da buna razı olmuşlardı. Dolayısıyla bu, o altı kişiden biri var oldukça hilafetin bu kişilerden başkasına geçmemesi demekti. Tahkime gidildiğinde bu altı kişiden sadece ikisi kalmıştı. Biri Hz. Ali, diğeri de Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas idi. Sa'd (ra) kenara çekilmişti. Halifelik ya da idarecilik istemiyordu. Ali b. Ebî Talib (ra) ise halifeydi. O, Hz. Osman'dan sonra o altı kişinin en faziletlisiydi. Binaenaleyh bu hilafet işi niçin ondan başkasına geçsin?

2775 Tahkîku Mevâkıfi's Sahabe 2/225
2776 El Ahkâmu's Sultâniye, Ebu Ya'lâ 20; Gıyâsu'l Ümem 79
2777 Gıyâsu'l Ümem 128; Merviyyât-ı Ebî Muhnif 410
2778 El Faslu Fi'l Milel Ve'n Nihal 4/238

8- Rivayetler Şam halkının tahkimden sonra Muaviye'ye biat ettiğini açıklamaktadır. Şamlıları Muaviye'ye biat etmeye sevk eden şey ne idi? Tahkim, denirse, hakemler ittifak etmediler ki böyle bir şey olsun deriz. İbni Asâkir Şamlıların durumunu en iyi bilen kişilerden biri olan Saîd b. Abdülaziz et Tennûhî'den ricali sika olan bir senetle şunu nakletmektedir;

"Irak'ta Ali'ye Emirü'l Mü'minin deniliyordu, Şam da ise Muaviye'ye Emir deniliyordu. Ali vefat edince Muaviye'ye Emirü'l Mü'minin denilmeye başlandı."[2779] Bu nas Muaviye'ye Hz. Ali'nin vefatından sonra halife olarak biat edildiğini göstermektedir. Taberî de bu görüşte olup hicrî kırk yılı hadiselerinin sonunda "Bu yıl İliya'da Muaviye'ye halife olarak biat edildi." demektedir.[2780] İbni Kesir de buna şu açıklamayı yapmıştır; "Yani, Hz. Ali vefat ettikten sonra Şam ahalisi kalktı, Muaviye'ye Mü'minlerin halifesi olarak biat etti. Onlara göre artık ona niza edecek kimse kalmamıştı.[2781] Şamlılar Muaviye'nin Hz. Ali'ye denk olmadığını ve Hz. Ali varken onun hilafete getirilemeyeceğini biliyorlardı. Çünkü Hz. Ali'nin fazileti, dindeki önceliği, ilmi, dindarlığı, şecaati ve sair faziletleri onlar tarafından bilinmekteydi. Hz. Ebubekir'i, Hz. Ömer'i ve Hz. Osman'ı nasıl tanıyorlarsa onu da öyle tanıyorlardı.[2782] Diğer taraftan bir halife varken ikinci bir halife seçimine naslar müsaade etmiyordu. Müslim, Sahihinde Ebu Saîd el Hudrî'den naklediyor; Rasulullah (sav) şöyle buyurdu:

"İki halifeye biat edilirse sonuncunu katledin."[2783] Bu manada çok sayıda nas var.[2784] Sahabe-i Kiramın bunma muhalefet etmesi düşünülemez.[2785]

9- Buhârî İbni Ömer (ra)'den naklediyor:

Hafsa (ra)nın yanına girdim ve;

"(Ali ile Muaviye'nin Sıffîn'deki hadiseleri sebebiyle halka gelenleri görüyorsun. (Şimdi Harameyn ve başka yerde hayatta kalan sahabeleri toplayıp fikirlerini almak istiyorlar.) Bu meselede bana hiçbir hak tanımadılar (bu sebeple gitmek istemiyorum, ne dersin?)" dedim. Bana;

"Katıl. Çünkü onlar seni bekliyorlar. Onlardan geri durmanı, onların bir muhalefet saymasından korkarım!" dedi ve Abdullah, oraya gidinceye kadar Hafsa onu bırakmadı. (Hakemlerin hüküm vermesinden sonra) Muaviye bir hutbe irad etti ve (Abdullah'la babası Ömer'i kastederek) dedi ki;

"Kim bu mesele hakkında bizimle konuşmak isterse kendini bize göstersin (meydana çıksın). Şurası muhakkak ki biz bu işe ondan da babasından da daha çok hak sahibiyiz."

2779 Tarih-i Taberî 6/76
2780 A.g.e. 6/76
2781 El Bidâye Ve'n Nihâye 8/16
2782 El Fetâvâ 35/73
2783 Sahih-i Müslim 3/1480
2784 Sünen-i Beyhakî 8/144
2785 Merviyyât-ı Ebî Muhnif 412

Habib b. Mesleme, Abdullah'a

"Ona cevap vermedin mi?" dedi. Abdullah;

"Bu işe senden daha ehak olan, İslam adına sana ve babana karşı mücadele vermiş olan Ali'dir demek istedim. Fakat bir araya gelmiş olanların arasına tefrika sokacak, kan akıtacak ve istemediğim bir manaya çekilebilecek bir kelime sarf etmekten korktum. Allah'ın sabredene cennette hazırladığı mükafatları da hatırlayarak (Muaviye'ye karşılık vermedim)" demiştir. Habib b. Mesleme bu tavrı takdir ederek;

"Sen bir fitneden (inayet-i ilahi ile) korunmuş ve (ciddi) bir felaketten muhafaza edilmişsin." dedi.[2786]

Bu hadisten Muaviye'nin hilafet üzere biat aldığı manası çıkarılabilir. Ancak burada bu hususta bir açıklık yoktur. Bazı alimler bu hadisenin Hz. Hasan ile yapılan sulh anlaşmasından sonra vuku bulduğunu söylemişlerdir. İbnu'l Cevzî "Bu konuşmayı Muaviye, oğlu Yezid'i veliaht ilan etmek istediği zaman yapmıştır." demiştir. İbni Hacer ise tahkimden sonra olduğunu söylemiştir.[2787] Ancak nasların delaleti ilk iki görüşü desteklemektedir. Çünkü Abdullah b. Ömer " Bir araya gelmiş olanların arasına tefrika sokacak ve kan akıtacak..." diyor ki bu, yetkinin Muaviye'de toplandığını göstermektedir. Tahkim günleri birlik beraberlik günleri değil, tefrika ve ihtilaf günleri idi.[2788]

10- Tahkim Gerçeği;

Hz. Ali ile Muaviye arasındaki ihtilaf Hz. Osman'ın katilleri sebebiyle vuku buldu. Daha önce de geçtiği üzere Muaviye ne halifelik iddiasında bulunuyor, ne de Hz. Ali'nin hakkını inkar ediyordu. O, yaklaşık yirmi yıl Şam'da valilik yapmıştı. Oradaki nüfuzu güçlü idi. Bunu kullanarak Hz. Ali'ye biat etmedi ve onun emirlerinin orada uygulanmasına mani oldu.[2789] İbni Dihyetü'l Kelbî "A'lâmu'n Nasr el Mübîn Fi'l Mufâdaleti Beyne Ehli Sıffîn" adlı eserinde şöyle diyor:

"Ebubekir Muhammed b. et Tîb el Eş'arî –el Bâkıllânî- imamların menkıbeleri hakkında şöyle demiştir: Hakemler Ali b. Ebî Talib'in hallinde asla ittifak etmediler. İttifak etselerdi yine halli gerçekleşmezdi. Zira Kitap ve Sünnetten onun hallini gerektirici bir delil olmadığı müddetçe bu olmazdı. Hakemler kendi aralarında anlaşsalar da, Kitap ve sünnete göre hükmettiklerini söyleseler de bu olmaz. Çünkü Hz. Ali yazdırdığı ahitnamede hakemlerin baştan sona Allah'ın Kitabı ile hükmetmelerini, haktan sapmamalarını, zulmetmemelerini ve keyfi hareket etmemelerini şart koşmuştur. Bu hususta onlardan en büyük sözleri almıştır. Buna göre hüküm Allah'ın kitabına uygun olmazsa geçersiz olacaktı. Kitap ve Sünnet Hz. Ali'nin imametini geçerli sayıyor. Onu övüyor,

---

2786 Buhârî 5/48

2787 Fethu'l Bârî 7/466

2788 Merviyyât-ı Ebî Muhnif

2789 Tahkiku Mevâkıfi's Sahabe 2/134

onu yüceltiyor,onun sıdkına, adaletine, dindarlığına, müşriklere karşı cihadına, Seyyidü'l Mürselîne yakın oluşuna, ilmine, hilmine, ahkamı bilmesine, imamete layık oluşuna ve hilafet yükünü omuzlamaya ehil biri oluşuna şehadet ediyor."[2790]

11- Toplantının yapıldığı yer.

Hakemlerin toplanma zamanı -ahitnamede de belirtildiği üzere- mani sebepler arız olmazsa Hicrî 37 yılının Ramazan ayı idi. Toplanma yeri de tespit edilmişti. Irakla Şam arasında bir yerde, Devmetü'l Cendel'de –güvenilir başka rivayetlere göre de Ezruh'ta- toplanılacaktı. Rivayetlerdeki ihtilafın sebebi bu iki yerin birbirine olan yakınlığıdır. Nitekim Halife b. Hayyât şöyle diyor: "Ezruh'un Devmetü'l Cendel'e yakın olduğu söylenmiştir. Toplandı herhangi bir mania olmaksızın kararlaştırıldığı gibi gerçekleştirildi."[2791] Hakemlerin bir araya geldikleri yer Devmetü'l Cendel'dir. Yakut el Hamevî buna muhalefet etmiş ve Tahkimin Ezruh'ta meydana geldiğini söylemiştir.

12- Sa'd b. Ebî Vakkas (ra) o toplantıya katıldı mı?

Hakemler belirtilen günde bir araya geldiler. Her birinin yanında yüzlerce kişi vardı. Bir kısmı Irak'ı temsilen, bir kısmı da Şam'ı temsilen gelmişti. Hakemler Kureyş'in ileri gelenlerini ve fazilet sahiplerini görüşlerini almak üzere huzura çağırdılar. Sahabenin ileri gelenlerinden bazı kişiler bu toplantıya katılmadı. Onlar bu çatışmaya başından beri katılmamışlar, kendilerini kenara çekmişlerdi. Onların en faziletlisi Sa'd b. Ebî Vakkas idi. O, ne bu toplantıya katılmış, ne de katılmak istemişti.[2792] Âmir b. Sa'd'dan nakledildiğine göre kardeşi Ömer, Medine dışında hayvanları başında olan Sa'd b. Ebî Vakkas (ra)'ın yanına gitmiş ve

"Babacığım, insanlar şehirde idari meseleler üzerinde niza ederken bedeviler gibi hayvanların başında durmaya nasıl razı oluyorsun?" diye sormuş, o da onun göğsüne vurmuş ve;

"Sus! Ben Rasulullah (sav)'den işittim;

"Muhakkak ki Allah takva sahibi, zengin ve gizli kulunu sever." buyurdu.[2793]

İslam Devletinde Meydana Gelen Nizaların Çözümünde Tahkim Hadisesinden İstifade Edilebilir mi?

İslam devletinde meydana gelen nizaların çözümünde tahkim meselesinden istifade etmek mümkündür. İslam beldelerinde idareci olanlar sorumlu-

2790 A'lâmu'n Nasr el Mübîn Fi'l Mufâdaleti Beyne Ehli Sıffîn 177

2791 Hilafetü Ali b. Ebî Talip, Abdülhamid 267

2792 A,g,e. 272

2793 El Müsned 1/168 Ahmed Şakir "İsnadı sahihtir" demiştir. 3/26; Hilafetu Ali, Sulemi 107

luklarının idraki içinde olmalıdırlar ve eğer niza halinde oldukları müslüman bir gurup varsa önce onlarla çatışmayı durdurmalıdırlar, sonra şer'î tahkime müracaat etmelidirler. Bu da, nizam halli için her iki tarafın birer temsilci göndermesiyle olur. Burada şu hususlara dikkat edilir:

1- Niza sebebi olan müşkülatın halledilmesi için gerekli kararların alınmasında temsilcilerin yetkilerini sınırlandırmak.

2- Niza meselesini İslamî kaynaklara giderek çözmek.

3- Nizanm nihayete erdirilmesi için yapılan çalışmalarda alınan kararların uygulanmasına yönelik olarak liderlerden söz alınması.

4- Alınan kararlar taraflar tarafından kabul gördüğü takdirde derhal uygulanır.

5- Taraflardan biri ya da ikisi alman kararlara uymazsa uymayan taraf ya da taraflar haksız taraf ilan edilir. Buna göre dünyanın diğer bölgelerinde bulunan İslam orduları alınan kararların tatbiki için harekete geçerler. Bunu da nizaın zararsız bir şekilde nihayete erdirilmesi için yaparlar.

6- Nizaın en kısa zamanda zararsız bir şekilde nihayete erdirilmesi için temsilcilere diğer bölgelerdeki İslam ordularını davet etme yetkisi tanınması. Böyle bir yetki –taraflardan birinin daveti üzere harekete geçtiklerini iddia eden- müdahil harici güçlerin bölgeye girişini önler. Bu da Müslümanları sömürülmekten ve zarar görmekten kurtarır. Niza da derinleşmemiş olur. Sahabe-i Kiran Hz. Ali ile Muaviye arasında vuku bulan nizaı halletmek için bu yönteme başvurdular. Dolayısıyla bu çözüm yolu sahabenin tatbikatına dayanmaktadır.

Bu Savaşlara Karşı Ehli Sünnetin Tavrı

Ehli Sünnet Sahabe-i Kiram arasında meydana gelen olaylar karşısında dilini tutmuş ve onları onlara layık bir şekilde anmıştır. Çünkü bu hususa derinlemesine girmek kişiyi taraflardan birine karşı düşmanlık, kin ve nefret beslemeye sevk edebilir. Binaenaleyh onlar şöyle demişlerdir:

"Sahabe-i Kiramın tamamını sevmesi, onlardan razı olması, onlara saygı göstermesi, onların faziletlerini ikrar etmesi, onların önceliklerini itiraf etmesi ve onların menkıbelerini anlatması her müslümana vaciptir. Aralarında meydana gelen nizalar içtihat farklılığı sebebiyle olmuştur. Hata edenleri de isabet edenleri de ecir alır. Şu kadar var ki isabet edenin ecri hata edene göre iki kattır. Öldüreni de öldürüleni de cennettedir. Ehli Sünnet Ve'l Cemaat onlar arasında vuku bulan hadiselere derinliğine dalmaya cevaz vermemiştir. Ehli Sünnet alimlerinin bu hususlaki sözlerini nakletmeden önce bu hususa dair naslaı zikredelim;

1- Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

"Mü'minlerden iki topluluk çarpışacak olursa aralarını bulup düzeltin. Şayet biri diğerine haksızlıkla tecavüzde bulunacak olursa, haksızlıkla tecavüzde bulunana karşı Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın. Eğer sonunda (Allah'ın emrini kabul edip) dönerse, bu durumda adaletle aralarını bulun ve (her konuda) adil davranın. Şüphesiz Allah, adil olanları sever."[2794]

Bu ayeti kerimede Allahu Teala –eğer aralarında savaş varsa- mü'minlerin aralarının düzeltilmesini emrediyor. Çünkü onlar kardeştir. Bu savaş onları imandan çıkarmaz. Nitekim Allahu Teala onları "Mü'minler" olarak isimlendirmiş ve aralarının düzeltilmesini emretmiştir. Normal mü'minler bile birbirleri ile savaştıkları için imandan dışarı çıkmıyorlarsa Ashabı Kiram haydi haydi çıkmaz. Bu ayeti kerimede de ifade edildiği gibi onlar mü'mindirler. Rableri katında hakiki iman sahibidirler. Aralarında meydana gelen şeyler hiçbir şekilde onların imanına zarar vermez. Çünkü aralarındaki hadiseler içtihat sebebiyle vuku bulmuştur.[2795]

2- Ebu Saîd el Hudrî (ra)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Müslümanların ihtilafı anında okun hedefi delip geçmesi gibi bir gurup dinden çıkar. Onlarla iki taifeden hakka daha yakın olanlar savaşır."[2796] "Müslümanların ihtilafı" sözüyle Hz. Ali ile Muaviye arsındaki ihtilaf kastedilmiş, her iki gurup müslüman olarak zikredilmiş ve her iki gurup da hakla ilişkilendirilmiştir. Hadis nübüvvetin haber verdiği mucizelerden biridir. Zira hadiseler aynen Rasulullah (sav) Efendimizin haber verdiği gibi vuku bulmuştur. Burada iki taifenin de –Iraklılar ve Şamlılar- müslüman olduğu zikredilmiştir. Rafizilerin ve avam cahillerin zannettiği gibi Şamlılar küfür üzere değildir. Yine burada Hz. Ali'nin taifesi hakka en yakın olan taife olarak zikredilmiştir. Ehli Sünnet mezhebinin görüşü de budur. Hz. Ali isabet etmiştir, Muaviye hata etmiştir. Ancak müçtehit olduğu için ecir alır. Hz. Ali halife olduğu için iki ecir alır. Nitekim hadisi şerifte de şöyle buyurulmuştur:

"Hakim içtihat ettiğinde isabet ederse onun için iki ecir, hata ederse bir ecir vardır."[2797]

3- Ebu Bekre anlatıyor:

Nebi (sav) hutbe okurken Hasan geldi. Bunun üzerine Nebi (sav) şöyle buyurdu:

"Bu oğlum seyyittir. Ümit ediyorum ki Allah bunun sayesinde iki müslüman gurubu sulh eyler."[2798] Bu hadiste Rasulullah (sav) iki taifenin de müslüman olduğuna şehadet etmektedir. Hadiste Hz. Ali'yi, Muaviye'yi ve onlara tabi olan-

---

2794 Hucurât 9
2795 El Avâsım Mine'l Kavâsım 169,170; Ahkamu'l Kur'an 4/1717
2796 Müslim 2/745
2797 Fethu'l Bârî 13/318
2798 Buhârî, Fiten 7109

ları tekfir eden haricilere açık bir cevap vardır. Bu sebeple Süfyan b. Uyeyne şöyle demiştir:

"İki müslüman gurup" sözü bizi cidden hayran bırakıyor. Beyhakî de onun bu sözünü şöyle açıklıyor:

Nebi (sav)'in her iki gurubu da müslüman olarak adlandırması onları hayran bırakmıştı. Rasulullah (sav)'in verdiği bu haber, Hz. Ali'nin vefatından sonra Hz. Hasan'ın hilafeti Muaviye'ye devretmesiyle vuku bulmuştur.[2799]

Zikredilen bu hadislerde Rasulullah (sav) hem Hz. Ali ve taraftarlarını, hem de Muaviye ve taraftarlarını ümmetinden saymıştır.[2800] Yine her iki gurubu hakla ilişkilendirmiştir. Yine onların mü'min olduklarına şehadet etmiştir. Savaş sebebiyle imandan çıkmadıklarını ifade etmiştir. Nitekim ayeti kerimede de *"Mü'minlerden iki topluluk savaşacak olursa aralarını bulup düzeltin."* buyurulmuştur.[2801] Onlar kafir olmadıkları gibi fasık da olmadılar. Çünkü onlar içtihatlarının gereğini yerine getirdiler. Müslümana gereken Sahabe-i Kiram arasında vuku bulan hadiseler hakkında Ehli Sünnet yoluna uymaktır. O da; onlar arasında vuku bulan hadiseler hakkında dili tutmak ve onları layık oldukları şekilde anmaktır. Ehli Sünnet kitapları bu temiz İtikadi bilgilerle dolu. Ehli Sünnet alimlerinin güzel sözlerinden bir kaçını zikredelim:

1- Ömer b. Abdülaziz rahmetullahi aleyh'e sahabe arasında vukua gelen savaşlardan soruldu da o;

"O, Allahu Teala'nın elimi bulaştırmadığı bir kandır. Ben de ondan dilimi temiz tutmalı değil miyim? Rasulullah (sav) ashabı gözlere benzer. Gözlerin tedavisi gözleri silmeyi bırakmaktır." dedi.[2802] Beyhakî de Ömer b. Abdülaziz'in bu sözüne istinaden şunu söylemiştir:

"İşin en güzeli budur. Çünkü doğru olan, kişinin kendisini ilgilendirmeyen bir hususta susmasıdır."[2803]

2- Hasan Basrî rahmetullahi aleyh'e sahabe arasında meydana gelen savaşlardan soruldu da o;

"Muhammed (sav)'in ashabı o savaşlara şahit oldular biz olmadık, onlar bilgiliydi biz cahiliz, onlar toplandılar biz tabi olduk, ihtilafa düştüler biz durduk." dedi.[2804] Hasan Basrî hazretlerinin bu sözünün manası şudur; Ashab-ı Kiram yaptıkları şeyi bizden daha iyi biliyorlardı. Bize düşen ittifak ettikleri hususlarda onlara tabi olmak, ihtilaf ettikleri hususlarda da durmak ve kendi reyimizle hareket etmemektir. Biliyoruz ki onlar içtihat ettiler ve Allah'ın rızasını kazanmaya çalıştılar. Zira onlar dinde itham olunacak kişiler değildirler.2805

2799 El İtikat, Beyhakî 198; Fethu'l Bârî 13/66
2800 Sahih-i Müslim 2/746
2801 Hucurât 9
2802 El İnsaf, Bakıllânî 69; Tabakât 5/394
2803 Menâkıb-ı Şafiî 136
2804 El Câmi' Li Ahkami'l Kur'an 16/332
2805 A.g.e. 16/332

3- Cafer b. Muhammed es Sadık rahmetullahi aleyh'e Sahabe-i Kiram arasında geçenler soruldu da o şöyle cevap verdi:

"Bu hususta Allahu Teala'nın buyurduğunu söylerim

"Onların bilgisi Rabbimin katında yazılıdır. Rabbim şaşırmaz ve unutmaz."[2806]

4- İmam Ahmed rahmetullahi aleyh'e Hz. Ali ile Muaviye arasında geçenler hakkında ne diyorsun denildi de o;

"Onlar hakkında iyi şeyden başkasını söylemem." dedi.[2807] Fakih İbrahim b. Âzer anlatıyor: Ahmed b. Hanbel'in yanına gitmiştim. Adamın biri ona Hz. Ali ile Muaviye arasında geçen hadiselerden sordu. İmam Ahmed ona cevap vermedi. Ona;

"Ey Abdullah'ın babası, bu adam Haşimoğullarından birisi" dediler. Bunun üzerine o adama döndü ve ona;

"Onlar bir ümmetti gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız da sizedir. Ve siz onların yapmış olduklarından sorulmazsınız."[2808] ayetini oku." dedi.

5- İbni Ebî Zeyd el Kayravânî, Ashab-ı Kirama karşı müslümanların itikadının nasıl olması gerektiğini bildirirken şöyle demiştir:

"Sahabe-i Kiramı en güzel şekilde anmalı ve onlar arasında vuku bulan hadislerde dili tutmalıdır. Zira onlar kendileri hakkında hüsnü zan edilmeye en layık olan kişilerdir."[2809]

6- Ebu Abdullah b. Batta, Ehli Sünnet akidesini anlatırken şöyle diyor:

"Rasulullah (sav)'in ashabı arasında vuku bulan hadiselere dalmayız. Zira onlar Rasulullah (sav) ile birlikte çok sayıda savaşa katıldılar, fazilette bütün insanları geride bıraktılar. Allahu Teala onları mağfiret etti. Sana da onlar için istiğfar etmeyi ve onların sevgisiyle kendisine yaklaşmayı emretti. Bunu peygamberinin diliyle farz kıldı. O onlar arasında cereyan edecek hadiseleri en iyi bilendi. Onların ileride karşı karşıya gelip savaşacaklarını da en iyi bilendi. Onlar diğer bütün topluluklara üstün kılındılar. Çünkü onların işlediği kasıtlı kasıtsız şeyler onlardan kaldırılmıştır. Aralarında meydana gelen şeyler de mağfiret edilmiştir."[2810]

7- Ebubekir b. Et Tîb el Bâkıllânî şöyle diyor:

Bilinmesi gereken şey şudur; Nebi (sav)'in ashabı arasında vuku bulan şeylere girmeyiz. Onların tamamına saygı gösteririz ve onları iyilikle anarız. Allahu Teala'dan dileğimiz onlarma rızasına, emanına, başarıya ve cennetlere er-

---

2806 Tâhâ 52
2807 Menâkıb-ı İmam Ahmed, İbnu'l Cevzî 164
2808 Bakara 141
2809 Risaletü'l Meşhûra 23
2810 Eş Şerh Ve'l İbâne Alâ Usûli's Sünne Ve'd Diyâne 268

dirmesidir. İnancımız o ki; Hz. Ali ictihadında isabet etti, dolayısıyla onun için iki ecir vardır. Sahabe-i Kiramdan sadır olan hadiseler içtihat neticesidir. Binaenaleyh onlar için ecir vardır. Fasıklıkla ve bidatçilikle itham olunamazlar. Bunun delili de Allahu Teala'nın şu ayeti;

"And olsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o mü'minlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir."[2811] Ve Rasulullah (sav)'in şu hadisidir:

"Hakim içtihat ettiğinde isabet ederse onun için iki ecir, hata ederse bir ecir var." Normal bir hakim içtihat ettiğinde ictihadına karşılık olarak iki ecir alıyorsa Allahu Teala'nın kendilerinden razı olduğu ve onların da O'ndan razı oldukları kişiler niçin almasın? Rasulullah (sav)'in Hz. Hasan hakkında söylediği şu söz bunun sıhhatine delalet etmektedir:

"Bu oğlum seyyittir. Allah onun vasıtasıyla iki büyük müslüman topluluğun arasını sulh edecektir."[2812] Rasulullah (sav) her iki topluluğu da büyük olarak nitelemiş ve onların müslüman olduğunu ifade etmiştir. Allahu Teala onların sadırlarından kin ve nefreti çekip almakla onlara ikramda bulunmuştur. Nitekim Allahu Teala bu hususta şöyle buyurmuştur:

"Biz, onların gönüllerindeki kini söküp attık. Artık onlar kardeş olarak sedirler üzerinde karşılıklı otururlar."[2813] Bâkıllânî sözlerini şu şekilde bitirmiştir: "Aralarında meydana gelen hadiseler hakkında kendimizi tutmalı ve sükut etmeliyiz."[2814]

8- İbni Teymiyye, Ehli Sünnet akidesini anlatırken Ashab-ı Kiram arasında meydana gelen hadiseler hakkında şöyle diyor: Ehli Sünnet Sahabe-ı Kiram arasında meydana gelen hadiselere dalmazlar. Şöyle derler; Bu hususta rivayet edilenlerin bir kısmına ilaveler yapılmış, bir kısmı noksan rivayet edilmiş, bir kısmı da değişikliğe uğramış. Sahih olan; onların o hususta mazur olduklarıdır. İçtihat ettiler. Ya isabet ettiler, ya da edemediler.[2815]

9- İbni Kesir şöyle diyor:Rasulullah (sav)'den sonra onlar arasında vuku bulan hadiseler, ya Cemel vakasında olduğu gibi kasıtsız olarak vuku buldu, ya da Sıffîn vakasında olduğu gibi içtihat neticesi vuku buldu. İçtihatta hata olursa sahibi mazurdur. Ama hata etse de sahibi bir ecir alır, isabet eden de iki ecir alır.[2816]

10- İbni Hacer diyor ki: Ehli Sünnet, Sahabeye dil uzatanlara mani olunmasının gerekliliği hususunda ittifak etmiştir. Onlardan kimin haklı kimin haksız olduğu bilinse bile hüküm budur. Çünkü onlar bu harplere içtihat se-

---

2811 Fetih 18
2812 Buhârî 7109
2813 Hicr 47
2814 El İnsaf 67-69
2815 A.g.e. 67-69
2816 El Bâisu'l Hasîs 182

bebiyle girdiler. İçtihat sebebiyle olduğu için hata eden bir ecir, isabet eden de iki ecir alır.[2817]

Ehli Sünnet, Hz. Osman'ın katledilmesinden sonra Ashab-ı Kiram arasında vuku bulan hadiselere dalmamayı ve bu hususta sükut etmeyi, onları saygıyla anmayı, onların faziletlerini muhafaza etmeyi, onların dindeki önceliğini tanımayı ve onların iyiliklerini anlatmayı ittifakla vacip görmüştür. Allah onlardan razı olsun.[2818]

Sahabe-i Kiram'ı Karalayan Bazı Kitaplar

1- İbni Kuteybe'ye Nispet Edilen "El İmame Ve's Siyase" Adlı Kitabı

İslam'ın ilk yıllarına ait tarihi karalayan kitaplardan biri İbni Kuteybe'ye nispet edilen "El İmame Ve's Siyase" adlı kitaptır. Dr. Abdullah Usaylân bu kitap üzerine yaptığı bir çalışmada İmam İbni Kuteybe'ye nispet edilen bu kitabın ona ait olmadığını delilleriyle izah etmektedir. Zikrettiği delillerden bazıları şunlardır:

*İbni Kuteybe'nin hayat hikayesini yazan hiç kimse onun "El İmame Ve's Siyase" adlı bir tarih kitabı yazdığını zikretmemiştir. Ona ait "Meârif" ten başka tarih kitabı bilinmemektedir.

*"El İmame Ve's Siyase" adlı eseri yazan kişinin takip ettiği üslup ile İbni Kuteybe'nin elimizde bulunan kitaplarındaki üslup birbiriyle uyuşmamaktadır. İbni Kuteybe kitaplarına uzun bir mukaddimeyle başlar ve orada kitabı yazma sebebini açıklar. "El İmame Ve's Siyase" kitabının mukaddimesi ise üç satırı geçmeyecek şekilde çok kısa tutulmuş. Ayrıca Üslup tamamen farklı, bu üslubu onun diğer eserlerinde kesinlikle görmüyoruz.

*Kitabın sahibi İbni Ebî Leyla'dan işitmişçesine ondan rivayet ediyor. İbni Ebî Leyla, Fakih Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leyla'dır. Kûfelidir. Hicrî 148 yılında vefat etmiştir. İbni Kuteybe ise hicrî 213 yılında doğmuştur. Yani, İbni Ebî Leyla'nın vefatından altmış beş yıl sonra doğmuştur.

*İbni Kuteybe'nin kitaplarında kendilerinden çokça rivayet ettiği ravi ve şeyhlerden hiçbirinin adı bu kitapta geçmemektedir.

*Kitapta geçen rivayetlerin bir çoğu belirsiz ifadelerle nakledilmektedir. Şöyle ki: "Mısırlı birinden nakledildi ki", "Muhammed b. Süleyman'dan, ona da Mısırlı hadisçilerden şöyle nakledildiği zikredildi", "Bize Faslı hadisçilerden biri nakletti", "Hadis alimlerinden birinden nakledildi", "Bize hadisçilerden biri nakletti". Bu tip ibareler İbni Kuteybe'nin Üslubundan tamamen uzaktır. Onun kitaplarında böyle bir şey kesinlikle yoktur.

2817 Fethu'l Bârî 13/34
2818 Akîdetü Ehli's Sünne 2/740

* "El İmame Ve's Siyase" sahibi Mısırlı iki büyük alimden naklediyor. Halbuki İbni Kuteybe ne Mısır'a gitmiş, ne de bu iki alimden ilim almıştır.[2819]

* İbni Kuteybe alimler nezdinde büyük mevkii olan biridir. O, onlar nezdinde Ehli Sünnettendir. İlminde ve dininde güvenilirdir. Selefî onun hakkında "İbni Kuteybe sikadır, Ehli Sünnettendir." diyor. İbni Hazm "O, dininde ve ilminde güvenilir biridir." diyor ve Hatîb-i Bağdadî de onu takip ediyor. İbni Teymiyye onun hakkında "İbni Kuteybe Ahmed'e ve İshak'a bağlı olanlardandır. O, Ehli Sünnetin meşhur mezheplerine yardım edenlerdendir." diyor. İlim ehli nezdindeki itibarı bu şekilde olan birinin, İslam tarihini karalayan ve Ashab-ı Kirama onlarda olmayan vasıfları yakıştıran "El İmame Ve's Siyase" gibi bir kitabı yazması aklın alacağı bir şey mi?!

Dr. Ali Nefi' el Ulyânî "İmam İbni Kuteybe'nin itikadı" adlı kitabında "El İmame Ve's Siyase" adlı kitap hakkında şöyle diyor: "El İmame Ve's Siyase" adlı kitabı incelediğimde bu kitabın yazarının rafizi olduğunu anladım. İbni Kuteybe'nin insanlar nezdindeki itibarının büyüklüğü ve kitaplarının çokluğu sebebiyle onun kitabı gibi gösterilmiş. "El İmame Ve's Siyase" adlı kitabın yazarının rafizi olduğuna kail oluşumuzun sebepleri;

- "El İmame Ve's Siyase" adlı kitabın müellifi Hz. Ali'nin dilinden onun Muhacirine şöyle dediğini zikrediyor;

"Ey Muhacirler topluluğu, Allah'tan sakının Allah'tan. Araplar içinde Muhammed'in hakimiyetini evinden ve evinin içinden kendi evinize ve kendi evinizin içine çıkarmayın. İnsanlar arasında onun makamına ve hakkına ehil olanları dışlamayın. Allah'a and olsun ki ey Muhacirler topluluğu, o makama hak sahibi olanlar bizleriz. Çünkü biz Ehl-i Beyt'iz. Bizler bu işe sizden daha çok hak sahibiyiz. Allah'a and olsun ki bizdedir. Hevaya tabi olmayın, yoksa Allah'ın yolundan saparsınız."[2820] Şiilerden başka hiç kimse hilafetin veraset yoluyla Ehl-i Beyt'e geçtiğini söylememektedir.

- "El İmame Ve's Siyase" adlı kitabın müellifi Rasulullah (sav)'in ashabını büyük ölçüde kötülemekte, İbni Ömer (ra)'ı korkaklıkla ve Amr b. el Âsı hasetçi olmakla suçlamaktadır. Hz. Ali, Hayber savaşında Yahudi Merhab'ı öldürdü diye Muhammed b. Seleme'nin ona kızgın olduğunu zikretmektedir. Hz. Osman'ın öldürülmesini Hz. Aişe'nin emrettiğini iddia etmektedir.[2821] Sahabeyi kötülemek rafizilerin en bariz vasfıdır. Hariciler de bu işte onlara katıldılarsa da onlar sahabenin tamamını kötülememektedirler.[2822]

- "El İmame Ve's Siyase" adlı kitabın müellifi Muhtar b. Ebu Ubeyd'in Mus'ab b. Zübeyr tarafından Rasulullah (sav)'in Ehl-i Beytine davet ettiği için katledildiğini zikretmektedir. Ancak onun hurafelerinden ve kendisine vahiy

---

2819 Lisânu'l Mîzan 3/357; Tahkîku Mevâkıfi's Sahabe 2/144
2820 El İmame Ve's Siyase 1/12
2821 A.g.e. 1/54,55
2822 Akidetü'l İmam İbni Kuteybe 91

indiği şeklindeki iddialarından bahsetmemektedir.[2823] Rafiziler Muhtar b. Ebu Ubeydi Hz. Hüseyin'in intikamını aldı diye sevmektedirler. İbni Kuteybe, Muhtarı sultana karşı isyan eden asilerden sayar ve onu, kendisine Cebrail'in geldiğini iddia eden biri olan zikreder.[2824]

- "El İmame Ve's Siyase" adlı kitabın müellifi üç Raşit halife hakkında sadece yirmi beş sayfa yazmışken sahabe arasında meydana gelen fitne hakkında iki yüz sayfa yazmıştır. Müellif İslam'ın yayılma süreci ile ilgili zamanları kısadan geçerken tarih sayfalarını çok azı doğru olan asılsız bilgilerle karalamıştır. Bu, rafizilerin her zamanki hali. Haktan sapmaktan ve yardımsız bırakılmaktan Allah'a sığınırız.

- Seyyid Mahmud Şükrü el Alûsî "Tuhfetü'l İsna Aşeriyye" adlı eserin muhtasarında şöyle diyor: O rafizilerin hilelerinden biri de Ehli Sünnet nezdinde itibar sahibi alimlerin isimlerine bakıyorlar. Kendilerinden isim ve lakabı ona uyan birini buldular mı hadisi ona isnad ediyorlar. Ehli Sünnetten olup da bu işe vakıf olmayanlar da onu kendi imamlarından biri zannederek rivayetini alıyorlar. Mesela, Süddî buna bir örnektir. İki tane Süddî var. Biri Büyük Suddî, diğeri Küçük Süddî. Büyük Süddî Ehli Sünnetin sika ravilerinden biridir. Küçük Süddî ise rafizi olup sahtekar yalancının tekidir. Yine Abdullah b. Kuteybe rafizidir, Abdullah b. Müslim b. Kuteybe de Ehli Sünnetin sika ravilerinden biridir. Ehli Sünnet olan Meârif adlı bir kitap yazdı, rafizi olan da insanları saptırmak için aynı adı kullanarak Meârif adlı bir kitap yazdı.[2825] Bütün bunlar "El İmame Ve's Siyase" adlı kitabın –sünnî olan İbni Kuteybe'ye değil- rafizi olan İbni Kuteybe'ye ait olduğunu göstermektedir. İsim benzerliğinden dolayı insanlar onları karıştırmıştır. Allahu A'lem.

2- Nehcü'l Belâğâ

Ashab-ı Kirama ait tarihi karartmada pay sahibi olan kitaplardan biri de Nehcü'l Belâğâ'dır. Bu kitabın senedi de metni de büyük ölçüde tenkit görmüştür. Zira bu kitap Hz. Ali'den tam üç buçuk asır sonra senetsiz olarak ortaya çıkmıştır. Şia, kitabın Şerif Rıza tarafından telif edildiğini söylemektedir. Şerif Rıza muhaddisler nezdinde makbul biri değildir. Bu adam herhangi bir şeyi isnatla rivayet etse dahi kabul edilmezken isnatsız rivayet ettiği şey nasıl kabul edilecek? Ancak muhaddisler nezdinde itham altına alınan kişi kardeşi Ali'dir.[2826] Alimler ondan bahsedip şöyle demişler;

İbni Hallikan, Şerif Rıza'nın hayat hikayesini anlatırken şöyle demiştir: İnsanlar İmam Ali b. Ebî Talib (ra)'ın sözlerini toplayan Nehcü'l Belâğâ kitabını kimin yazdığı hususunda ihtilaf ettiler. Onu Şerif Rıza mı yazdı, yoksa kardeşi

---

2823 El İmame Ve's Siyase 2/20
2824 El Meârif 401
2825 Muhtasaru't Tuhfeti'l İsna Aşeriyye, Alûsî 32
2826 El Edebü'l İslamî, Nâyif Maruf 53

Ali mi? O sözlerin Hz. Ali'nin sözleri olmadığı da, ona nispet eden kişinin onu uydurduğu da söylendi. Allahu A'lem."[2827]

Zehebî şöyle diyor:

Nehcü'l Belâğâ kitabını mütalaa eden kişi onun Hz. Ali adına uydurulmuş olduğunu anlar. Orada açıkça küfürler var, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'e hakaretler var, tezatlar var, aşırı detaylar var, sahabeyi ve onlardan sonra gelenleri tanıyanların batıl olduğuna inanacağı çok sayıda ibareler var.[2828]

İbni Teymiyye şöyle diyor:

İlim ehli kişiler biliyor ki bu kitaptaki hutbelerin çoğu Hz. Ali adına uydurulmuş sözlerdir. Bu sebeple onun içinde bulunan şeyler ne daha önceki bir kitapta var, ne de onların bilinen bir isnadı var.[2829]

İbni Hacer şöyle diyor:

Şerif Murtaza hadis uydurmakla itham edilen biridir. Nehcü'l Belâğâ kitabını mütalaa eden kişi onun Hz. Ali adına uydurulmuş olduğunu ve birçoğunun batıl olduğunu anlar.[2830]

Bu ve diğer haberlere istinaden çok sayıda araştırmacı bu konuya eğilmiş ve bu kitabın Hz. Ali'ye isnad edilmesinin doğru olmadığını söylemişlerdir.[2831]

Nehcü'l Belâğâ kitabının Hz. Ali'ye nispetinin çürüklüğünü göstermek için önceki alimlerin ve hadisçilerin farkına vardığı bazı önemli hususları kısaca nakledelim;

* Kelamın sahibine nispetini gösteren isnaddan mahrum olması.

*Hutbelerin çokluğu ve uzunluğu. Bu kadar çok ve bu kadar uzun hutbelerin ezberlenmesi ve tedvin asrından önce zaptı mümkün değildir. Nitekim Rasulullah (sav)'in hutbeleri bile o kadar ihtimam gösterilmesine rağmen kamilen bize ulaşmış değildir.

* Hz. Ali'ye isnad edilen söz ve hutbelerin bir kısmı sağlam kaynaklarda başkalarına ait sözler ve hutbeler olarak görünmekte.

* Bu kitap ondan önceki Raşit halifelere dair – ona ve onlara yakışmayan ve ayrıca onun onlara karşı bilinen hürmetine tezat teşkil eden - sözleri içermekte. Bunun misallerinden biri "Şakşakiyye" adıyla bilinen hutbesidir ki –Hz. Ali zahitliği ile şöhret bulmasına rağmen- bu hutbede hilafete karşı aşırı hırslı olduğunu göstermektedir.

*Çok sayıda secinin olması. Ediplerden bir çoğu da bilir ki onun asrı bu tip zorlamalara girmekten uzaktı. Ancak o asırda ruha ve manaya uygun güzel seciler de yok değildi.

2827 Vefeyât 3/124
2828 Mîzânu'l İ'tidal 3/124
2829 Minhâcü's Sünne 4/24
2830 Lisânü'l Mîzan 4/223
2831 El Edebü'l İslamî 53

*Söz süsleme sanatı Abbasî asrının bir ürünüdür. Tavus, yarasa, arı, karınca, ekin, bulut ve sair varlıkların detaylı bir şekilde edebi bir üslupla anlatılması o asrın ürünüdür.

*Kitaptaki kelamî ve felsefî sözler hicrî üçüncü asırdan evvel müslümanlar tarafından bilinen şeyler değildi. Onlar yunancadan, farsçadan ve hintçeden tercüme edilen kitaplar vasıtasıyla İslam toplumuna girdi. O sözler sahabe ve Raşit halifelerin sözlerinden daha çok edebiyatçı ve kelamcıların sözlerine benzemektedir.[2832]

Sahabe hakkında ya da Hz. Ali ile diğerleri arasında vukua gelen hadiseler hakkında bilgi edinmek isteyenler kesinlikle bu kitaptan kaçınsınlar. İlle de okuyacaklarsa onu Kitap ve Sünnet terazisine vurarak okusunlar. Kitap ve Sünnet'e uyanı alsınlar, gerisine iltifat etmesinler.

3- Isfehânî'nin "Kitabu'l Eğânî"si

Ebu'l Ferec el İsfehânî'nin "Kitabu'l Eğânî"si edebiyat, sohbet ve şarkı kitabı olarak bilinmektedir. İlim, tarih ve fıkıh kitabı değildir. Edebiyatçıların ve tarihçilerin kulağında ona ait hoş sedalar olsa da bu, o kitapta varit olan ırkçılığı, hilekarlığı, iğrenç yalanları, aşağılamaları ve hakaretleri görmezlikten gelmeyi gerektirmiyor. Iraklı şair, şerefli Üstad Velîd el A'zamî bu hususta "**Es Seyfü'l Yemânî Fî Nehri'l İsfehânî Sahibu'l Eğânî**" adlı değerli kitabını yazdı. Allah onu hayırla mükafatlandırsın. O bu kitapta titiz bir çalışma yaparak şakayı ciddiyetten, zehiri baldan ayırdı. Kitaptaki yalanları, ırkçı söylemleri, tenceresinin kaynaması gibi gönülleri kin ve nefret ateşiyle yandıran ifadeleri tespit etti. Rasulullah (sav)'in şerefli ailesine dil uzatan ve onların yaşayışını ve ahlakını kötüleyen İsfehânî'nin yalan ve uydurma haberlerine ve hikayelerine gerekli cevapları verdi. Yine orada Muaviye b. Ebî Süfyan ve Emevî halifelerine karşı uydurulmuş hikayelere cevap verdi. Değerli Üstad Velid el A'zamî yine o değerli kitabında İslam akidesine ters düşen ve cahiliyeyi İslamdan üstün tutan İsfehânî'ye karşı bütün cevapları verdi.[2833]

İslam alimleri bu hususa daha önce temas etmişler, şöyle demişler:

Hatîb-i Bağdadî onun hakkında, *"Ebu'l Ferec el İsfehânî en yalancı insanlardan biridir. Çok sayıda kitap satın alırdı, sonra da bütün rivayetlerini onlardan yapardı."* demiştir.[2834]

İbnu'l Cevzî onun hakkında "Onun gibilerin rivayetine güvenilmez. Kitaplarında onun fıskını gerekli kılan şeyler var. Şarap içmeyi basite alıyor ve bazen de içtiğini naklediyordu. "Kitabu'l Eğânî"yi okuyan orada her tur çirkinliği ve kötülüğü görebilir." demiştir.[2835]

2832 El Edebü'l İslamî 54,55
2833 Es Seyfü'l Yemânî Fî Nehri'l İsfehânî, A'zamî 9-14
2834 Tarih-i Bağdadî 11/398
2835 El Muntazam 7/41,42

Zehebî onun hakkında "Üstadımız Takiyyuddin İbni Teymiyye onu zayıf kabul eder, nakillerine şüphe ile bakar ve onlardan kaçardı." demiştir.[2836]

4- Tarih-i Yakubî

Yakubî, Ahmed b. Ebî Yakub İshak b. Cafer b. Vehb b. Vâdıh el Abbasî'dir. Bağdatlıdır. Şianın imamiyye kolundandır, tarihçidir. Abbasî Devletinde divan katipliği yapıyordu. Bu sebeple kendisine "Abbasî Katip" lakabı verilmiştir. Yakubî, İslam tarihini Şiî İmamî bakışıyla ele almıştır. O, Ali b. Ebî Talib (ra) ve evladından başkasının hilafetini tanımıyordu. Hz. Ali'yi vasi olarak adlandırıyordu. Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman dönemlerini işlerken onlar hakkında halife lakabını kullanmaz. "Falan kişi yönetimin başına geçmiştir." der. Onlardan kötülemedik bir kişi dahi bırakmaz. Aynı şekilde ileri gelen sahabileri de kötüler. Hz. Aişe (ra),[2837] Halid b. Velid (ra),[2838] Amr b. el Âs (ra)[2839] ve Muaviye b. Ebî Süfyan (ra)[2840] hakkında uydurma haberler zikreder. Ashab-ı Kiramın Sakîfe'de toplanıp Hz. Ebubekir'i halife seçmesini en çirkin şekilde anlatır.[2841] Ona göre vasi olan Hz. Ali'den hilafetin entrika yoluyla selb edildiğini iddia eder. Onun bu hususta takip ettiği yol önceki Şii ve rafizilerin yolu oldu. Ya baştan başa haber uydurdu,[2842] ya haberlere başka şeyler karıştırdı,[2843] ya da manası değişecek şekilde haberleri mahalli dışında anlattı. Emevî halifelerini sultan olarak nitelendirirken Abbasî halifelerini halife olarak nitelendirmiştir. "Buldân" adlı eserinde de onların devletini "Mübarek Devlet" olarak nitelendirmiştir.[2844] Nifakını takiyye adı altında gizliyordu. Onun bu kitabı İslam tarihini saptırma ve karartmada önde gelenlerden biridir. Bu sebeple de –ilmi yönden bir kıymet ifade etmemesine rağmen- müsteşrikler tarafından epeyce ilgi görmektedir. İlmi yönden bir kıymet ifade etmiyor. Çünkü kitabın birinci kısmı kıssalara, efsanelere ve hurafelere ayrılmış, ikinci kısmı da en basit ilmi kurallardan bile yoksun bir şekilde mezhebi zaviyeden bakılarak yazılmış.[2845]

5- Mes'ûdî'nin "Murucü'z Zeheb ve Meâdinu'l Cevher" Adlı Kitabı

Mes'ûdî, Ebu'l Hasen Ali b. Hüseyin b. Ali el Mes'ûdî'dir. Abdullah b. Mes'ûd (ra)'ın soyundandır.[2846] Onun Faslı olduğu da söylendi.[2847] Ancak

---

2836 Mîzânü'l İtidal 3/123
2837 Tarih-i Yakubî 2/180-183
2838 A.g.e. 2/131
2839 A.g.e. 2/222
2840 A.g.e. 2/232,238
2841 A.g.e. 2/123-126
2842 Menhecü Kitabeti't Tarihi'l İslamî 431
2843 A.g.e. 431
2844 Kitabu'l Buldân
2845 Menhecü Kitabeti't Tarihi'l İslamî 432
2846 El Fihrist, İbnu Nedim 171
2847 A.g.e. 117

Mes'ûdî, kendisinin Iraklı olduğunu söylemiştir. Mısır'a gitmiş ve orada yerleşmiştir.[2848] Şiidir. İbni Hacer onun hakkında "Kitaplarının bir çok yerinde onun Şii ve mutezili olduğu görülür." demiştir.[2849] Vasiyetin Adem (as)'dan itibaren başladığını ve ondan Hz. Muhammed (sav)'e gelinceye kadar nesilden nesile geçtiğini söylüyor, sonra da insanların nas ile seçme arasında ihtilaf ettiğine işaret ediyor ve imamiyyenin nası kabul ettiğini zikrediyor.[2850]

Murucu'z Zeheb adlı eserinde Hz. Ali'ye dair hadiseleri anlatırken ona gösterdiği ihtimamı Rasulullah (sav)'e göstermemektedir.[2851] Bu eserinde tam bir şii gibi hareket etmiş ve ilk İslam tarihine ait gerçekleri utanmadan hayasızca saptırma yoluna gitmiştir.

Sakındırdığımız bazı kitaplar bunlar. Çünkü muasır yazarların kitaplarında bunların etkilerini görüyoruz. **Tâhâ Hüseyin** ve **Akkâd** gibileri bu kitaplardan uydurma ve zayıf rivayetleri almışlar ve onlar üzerine yorumlar yapıp sahabe hakkında en çirkin hatalara düşmüşlerdir. Abdülvehhab Neccar "Hulefâi Raşidîn" adlı eserinde "El İmame Ve's Siyase" adlı kitaptan imamiyyenin rivayetlerini nakletmiştir. **Hasan İbrahim Hasan** "Amr b. el Âs" adlı eserinde rafizilerin uydurma rivayetlerine yer vermiş, sonra da onun hakkında "Hırs sahibi menfaatperest biridir. Dünyevî bir menfaat görmediği hiçbir işe girmez." demiştir.[2852] Ehli Sünnet çizgisinden uzaklaştıkları için bu minval üzere hareket eden ve karanlık bir deliklerden içeri giren daha niceleri var.

İslam Tarihi ve Müsteşrikler

İslam tarihini büyük ölçüde tahrife yeltenenler şii rafizilerdir. Onlar en eski fırkalardan biridir. Onların çalışmaları hem siyasî, hem de itikadîdir. Düşmanlarına en çok yalan isnad edenler onlardır. Sahabe-i Kirama karşı da en çok düşmanlık yapanlar onlardır. Sahabeye sövmek ve onları tekfir etmek onların inancının esasıdır. Özellikle de Hz. Ebubekir'e ve Hz. Ömer'e söverler. Onlara Cibt ve Tâğût derler.[2853] Bu yalanları neşretmek ve İslam tarihine dair kitaplara kaydetmek için şiiler çok sayıda adam kullandı. Onlar özellikle dahili hadiselere odaklandılar. İnsanlar kavmiyetçilik sebebiyle de aynı şekilde hikayeler kıssalar uydurdular ve tarihi gerçekleri saptırdılar. Kendi taifesini, kendi beldesini ve kendi milletini diğerlerinden üstün kılmak için şer'î teraziden uzaklaşa-

---

2848 Mu'cemu'l Udebâ 13/91-93
2849 Lisanu'l Mîzan 4/225; Eseru't Teşeyyu' 243
2850 Murucü'z Zeheb ve Meâdinü'l Cevher 1/248
2851 Eseru't Teşeyyü' Alâ Rivayâti't Tarihiyye 248
2852 Tarih-i Amr b. el Âs, Hasan İbrahim Hasan 206,207
2853 Eş Şiatü Ve's Sünne, İhsan ilahî Zahir 32 Bu kelimeler Kur'an-ı Kerimde put, şeytan ve insanı hak yoldan alıkoyan her şey manalarında kullanılmıştır. Bu, onların hem Kur'an ayetlerine karşı, hem de Ashab-ı Kirama karşı ne kadar pervasız olduklarını göstermektedir.

rak böyle şeylere girişti̇ler. O şer'î terazi de takva terazisidir. *"Sizin en hayırlınız Allah katında en muttaki olanınızdır."*[2854]

Yoldan çıkmış fırkalar uydurdukları kıssaları yaymak için kıssacıları da kullandılar. Kıssacılar kıssa anlatarak geçimini kazanan ve genelde sünneti bilmeyen cahil kişilerdi. Onlar öğrendikleri bu uydurma kıssaları bilmeden halka anlatıyorlar ve onların halka ulaşmasını sağlıyorlardı. Sahabe, Tabiin ve İslam alimleri aleyhine uydurulmuş çok sayıda hadis onlar vasıtasıyla yayılıyor be bu şekilde İslam tarihi karartılıyordu. Ama Allahu Teala'nın lutfu bereketiyle işin uzmanı alimler uzun çalışmalardan sonra uydurma olanı olmayanı beyan ettiler. Ümmetin akidesini ve tarihini savundular. Uydurma rivayetleri naslarla çürüttüler. Güvenilmez ravileri açıkladılar. Tarihi hakikatlerin ortaya çıkması için büyük çalışmalar yaptılar. Kadı İbnu'l Arabî'nin "**El Avâsım Mine'l Kavâsım**" adlı eseri, İbni Teymiyye'nin başta "**Minhâcü's Sünne**" olmak üzere bir çok eseri, Hafız Zehebî'nin "**Siyeru A'lâmî Nübelâ**", "**Tarihu'l İslam**" ve "**Mizânu'l İtidal**" adlı eserleri, Hafız İbni Kesir'in "**El Bidâye Ve'n Nihâye**" adlı eseri, Hafız İbni Hacer el Askalânî'nin "**Fethu'l Bârî Fî Şerhi Sahih-i Buhârî**", "**Lisanu'l Mizan**", "**Tehzîbu't Tehzîb**" ve "**İsâbe Fî Marifeti's Sahabe**" adlı eseri bunlardan bazılarıdır.

Tarihi hadiselerin tahrifinde ve tarihi şahsiyetlerin karalanmasında kullanılan yöntemlerden bir kısmını arz edelim;

* Yalan uydurma.

* Yaşanmış hadiseleri naklederken aslını bozacak şekilde bazı ilaveler yapma ya da bazı kısımları çıkarma.

* Haberi manayı bozacak şekilde kendi akışı içinde vermeme. Batıl tevil ve tefsirler yapma.

* Hata ve eksiklikleri açığa çıkarma, hakikatleri ve istikamet hallerini gizleme.

* Tarihi hadiseleri desteklemek için şiirler uydurma. Çünkü insanlar Arap şiirine tarihi vesika gibi bakıyorlar.

* Çeşitli kitap ve risaleler yazarak onları meşhur alimlere ve şahsiyetlere isnad etme. Nitekim – daha önce de zikrettiğimiz gibi- İmamiyye "El İmame Ve's Siyase" adlı eseri Ehli Sünnet nezdindeki itibarı sebebiyle Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed Dineverîye isnat etmiştir.

Geçen asırda bu uydurma hikayelerle karşılaşan müsteşrikler ve misyonerler bunlara yitiğini bulan adam gibi saldırdılar. Onları gün ışığına çıkarmaya ve üzerinde odaklanmaya başladılar. Tabii ki kendilerinden ilaveler yapmayı da ihmal etmediler. Tarihi gerçekleri daha çok saptırmak ve kendi itikatlarına revaç kazandırmak için hatalı tefsirler yazdılar. Daha sonra bu müsteşriklerin -sayıları az olmayan- müslüman asıllı talebeleri yetişti. Onlar o müsteşrik-

---

2854 Hucurât 13

lerin yolunu tuttular. Onların fikirlerini ve düşünüş tarzını aldılar. Müsteşrikler istila ettikleri İslam ülkelerini terk ederken bayrağı o talebelere teslim ettiler. Onların zararı üstatlarının zararından ve daha önceki sapık fırkaların zararından daha fazla oldu. Zira onlar -üstatları gibi- bilime kulak verdiklerini ve tarafsız olmak mecburiyetinde olduklarını söylüyorlardı. Hakikat olan şuydu ki; onların bir çoğu itikadını yitirmişti. Gerçek tarafsızlık nedir? Tarafsızlık; hakka taraf olmak, tarihi gerçekleri ilmî yollarla ortaya çıkarmak, rivayetleri birbiriyle karşılaştırmak, müracaat edilen kitapların ilmî yönünü araştırmak, ravilerin güvenilirliliğini incelemek, onların ilmî kapasitesini öğrenmek, nakledilen haberlerin mukayesesini yapmak ve o haberlerin o günkü beşerî yapıya uygun olup olmadığını tespit etmek değil midir?[2855] Bu adamların böyle şeylerle işi olmaz. Onlar yorum yapmak ve kitapları fişlemek gibi şeklî şeylerle uğraşırlar. Onlar nezdinde ilmî çalışma bundan ibarettir.[2856] Muhibbuddîn Hatip şöyle diyor: Ecnebî kültürü ile yetişmiş olanlar maziyi kendilerine yabancı görüyorlar. Mazideki alimlere karşı konumları zanlıları savunan avukatların konumu gibi. Hatta bazıları işi daha da ileri götürüyor ve insanlara Araplıkla ve İslamla hiçbir bağlantılarının olmadığını hırsla göstermeye çalışıyorlar.[2857]

Müsteşriklerin Talebelerinin Tarihi Gerçekleri Tahrifte Kullandıkları Yöntemler:

Hatalı yorumlar yapıyorlar. Tarihi hadiseleri içinde yaşadıkları asrın gerektirdiği şartlara uygun şekilde akıllarına geldiği gibi yorumluyorlar. Bunu, tarihi hadisenin meydana gelip gelmediğini araştırmadan, hadisenin meydana geldiği şartları düşünmeden, o hadiseyi yaşayan insanların durumlarını, yönelimlerini ve yaşadıkları dinlerini bilmeden yapıyorlar. Halbuki hadisenin yorumundan önce o hadisenin meydana gelip gelmediğini tespit etmeli. Onun herhangi bir kitapta geçmesi meydana geldiğine delalet etmez.[2858] Tespit merhalesi tarihi hadisenin yorumundan önceki merhaledir. Yine yorum, tarihi haberin lafzına, toplumun yapısına, o zaman ki asrın ve çevrenin durumuna uygun olmalı. Yine yorum, meydana geldiği kesin olan başka hadiselere ters düşmemeli. Yine yorum yapan kişi –muasır tarih okullarının bir çoğunda olduğu gibi- tek bir faktöre bakarak yorum yapmamalı. Tam tersi hadiseye etki eden bütün faktörlere bakmalı. Özellikle de itikadî ve fikrî faktörlere önem vermeli. Bütün bunlardan sonra dahi tarihi hadisenin yorumu zannî olmaktan hali değildir. Doğru da olabilir, yanlış da olabilir. Bazıları sapık fırkaların tarihini yazıp tarihte oynadıkları rolleri yücelttiler. Onları ıslah ediciler ve mazlumlar olarak nite-

---

2855 Menhecü Kitabeti't Tarihi'l İslamî, Muhammed Sâmil 502
2856 A,g,e. 502
2857 El Mesâdiru'l Ûlâ Litarihina, Ezher Dergisi H. 1374
2858 Menhecü Kitabeti't Tarihi'l İslamî 504

lendirdiler. Müslüman tarihçilerin de onlara haksızlık ettiğini söylediler. **Karamita, İsmailiyye, İmamiyye, Fatımiye, Zenc, İhvan-ı Safa ve Hariciler.** Onlara göre bütün bu guruplar ıslaha, adalete, hürriyete ve eşitliğe davet ediyorlardı. Onların hareketi zulme ve haksızlığa karşı ıslah hareketiydi. İslam tarihi üzerindeki velvele ve İslamî şahsiyetlerin sapık fırkaların önderleriyle mukayesesi İslama gönül vermemiş kişiler tarafından yapıldığında garip karşılanmaz. Çünkü onlar yapa geldikleri hilekârlığı akideleri icabı yapıyorlar. Gecede ve gündüzde, gizlide açıkta kendileri gibi yoldan çıkmış kardeşlerine yardım ediyorlar. Onlardan başka ne beklenebilir ki? Ancak acayip bir şey var ki o da; oryantalizm devleti yıkıldıktan sonra tahrif ve karartma bayrağını müslüman adı taşıyan ve müslüman çocuğu olan kişilerin taşımaya başlamasıdır. Yeni nesilleri sıratı müstakimden çevirmek için bu tip zehirleri onlar zerk ediyor artık. Uydurma ve zayıf hikayeleri edebiyat kitaplarından, gece sohbetlerinden ve halk hikayelerinden onlar derliyor. Uydurma rivayetleri diğerleri yanında Taberî'den de Mes'ûdî'den de alıyorlar. Onlar o kitapların muteber kitaplar olmadıklarını çok iyi biliyorlar. Ama İslam tarihine savaş açılmıştır. Hassaten İslam'ın ilk dönemine savaş açılmıştır. Karalama için mevzi alınmalıdır. Özellikle de savaşlar -Allah yolunda cihad vasfı zail olup gidinceye kadar-olduğundan başka gösterilmelidir. Ya da sahabe arasındaki ihtilafı göstermek için dahili fitneler üzerinde odaklanmalı, sonra da onlar günümüz siyasi entrikaları için örnek olarak gösterilmelidir. Nesiller cahil bırakılıp şüpheye sevk edilmeli. Tarih, tarihi şahsiyetler ve İslam tarihçileri hakkında şüpheler uyandırılmalı. Onların bilgisi ve güvenilirliği hakkında şüpheler uyandırılmalı. İslam tarihini -birbiriyle irtibatı yokmuşçasına- parçalara ayırmalı. Coğrafya esasına, ırk esasına ve sair esaslara göre parçalara ayırmalı.

İşte bu yöntemler ve bu hamleler İslam tarihini yıkmaya, parlak ilkelerini yok etmeye ve onu örnek alınacak alan olmaktan çıkarmaya çalışmaktadır. Bu sebeple müslüman tarihçiye düşen bu yöntemleri iyi bilmek ve ona göre uyanık olmaktır. Müsteşriklerin görüşlerine tabi olanları tanıyıp onların görüşlerine müracaat etmekten şiddetle sakınmaktır. Nitekim alimlerimiz de -Allah onlardan razı olsun- ehli kitaptan nakilde bulunan ravileri tenkide tabi tutmuşlar ve onların rivayetlerini zayıf addetmişlerdir. Binaenaleyh bize düşen müsteşriklerle yatıp kalkan kişilerin sözlerini ve yorumlarını kabulden imtina etmeliyiz. Hatta açık bir delil olmadığı müddetçe onlara kesinlikle itibar etmemeliyiz.[285]

— YEDİNCİ BÖLÜM—

HZ. ALİ (RA)'IN HÂRİCÎLERE VE ŞİİLERE KARŞI TUTUMU

HÂRİCÎLERİN TANIMI VE ORTAYA ÇIKIŞLARI

1. Hâricîlerin Tanımı

İlim erbabı, Hâricîleri birtakım tanımlamalarla açıklamışlardır. Ebû'l-Hasan el-Eş'arî'nin, "Havâric (Hâricîler) ismi,hulefâ-ı raşidînin dördüncüsü Ali b. Ebî Tâlib (ra)'e karşı çıkan gruba denmektedir." şeklinde açıkladığı tanım bunlardan biridir. Eş'arî bu grubunbu isimleanılmalarının nedeninin; onların Hz. Ali'ye karşı çıkmaları olduğunu açıklar. Zira şöyle der: "Bu şekilde adlandırılmalarının nedeni; Ali b. Ebî Tâlib, kendisi ile Muâviye arasında arabuluculuk yapmak üzere hakem tayin ettiği zaman ona karşı çıkmalarıdır.[2860]

İbn Hazm ise Hâricî isminin Ali b. Ebî Tâlib (ra)'e karşı çıkan gruba benzeyen, inançlarında onlara ortak olan herkese uzandığını belirtmektedir. Nitekim kendisi şöyle der: "Hakem tayin etmenin (tahkîm) dinde yerinin olmadığını, büyük günah işleyenlerin kâfir olduğunu, zâlim yöneticilere karşı çıkmayı, büyük günah işleyenlerin ebedî olarak cehennemde kalacaklarını ve yöneticiliğin Kureyş olmayan birinde olabileceğini savunma konusunda Hâricîlere uyan kişi Hâricî'dir. Şâyetkişi saydığımız konularda ve Müslümanların ihtilaf ettiği bu konuların dışındaki mevzularda hâricîlere muhalefet ederse o zaman Hâricî değildir."[2861]

Şehristânî ise Hâricîleri, herhangi bir dönemde, yöneticiliğinin meşru oluşunda söz birliği bulunan devlet başkanına karşı çıkışı söz konusu yaptığı genel bir tanımla tanımlamıştır. Çünkü kendisi Hâricîleri tanımlarken şöyle söyler: "Müslüman toplumunun yöneticiliğinde ittifak ettiği meşru yöneticiye karşı çıkan herkese Hâricî denir. Bu karşı çıkış ister hülefâ-i râşidîne karşı sahabe döneminde olsun, ister iyilikle onların yolunu takip eden yöneticilere karşı herhangi başka bir dönemde olsun."[2862]

İbn Hacer'in Hâricîleri tanımlamasına baktığımızda şu değerlendirmesini görürüz: "Hâricîler Hz. Ali'nin hakem tayin etme (tahkîm) kararını tanımayan, Hz. Ali, Hz. Osman ve Hz. Osman'ın zürriyetinden yollarını ayıran ve onlarla

---

2860 Mekâlatü'l-Islâmiyyîn, 1/207.
2861 el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehvâı ve'n-Nihal, 2/113.
2862 el-Milel ve'n-Nihal, 1/115.

savaşanlardır. Eğer onlar Hz. Alive Hz. Osman'ı kayıtsız tekfir etmişlerse aşırıya gitmişlerdir, sınırı aşmışlardır."[2863] İbn Hacer başka bir tanımlamasında şöyle der: "Hâricîlerbid'atçi tâifedir, dine veMüslümanların en hayırlılarına karşı çıktıklarından bu şekilde isimlendirilmişlerdir."[2864]

Ebü'l-Hasan el-Meltî'ye göre; ilk Hâricîler hükmün sadece Allah (cc)'a ait olduğunu dillendiren, Hz. Ali'nin Ebû Musa el-Eş'arî'yi hakem tayin etmesiyle kâfir olduğunu ileri süren 'Muhakkime'[2865] tâifesidir. Bu tâife, Hz. Ali ile Muâviye arasında arabuluculuk yapmak üzere hakemlerin belirlendiği günde 'Allah'ın dışında hiç kimsenin hüküm yetkisinin olmadığını' dillendirerek Allah'ın dışında birinin hakem tayin edilmesinden hoşlanmadıkları için Hz. Ali'ye karşı çıktıklarından bu ismi almışlardır.[2866]

Dr. Nâsirü'l-Akl ise şöyle der: "Hâricîler zâlim yöneticilere karşı çıkan, büyük günah işleyenleri tekfîr edenlerdir."[2867]

Sonuç olarak Hâricîler, Sıffî savaşında Hz. Ali'nin arabuluculuk yapmak üzere hakemleri kabul etmesinden sonra kendisine karşı çıkan tâifedir. Hâricîler için kullanılan; Harûriyye,[2868] Şürât,[2869] Mârika veMuhakkime[2870] gibi başka isimler de vardır.[2871] Hâricîler bu isimler arasında Marika ismini sevmezler. Çünkü marika okun avı delip çıkması gibi dindençıkan tâife anlamındadır. Onlar ise[2872] dinden çıktıklarını kabul etmiyorlar.[2873]

2. Hâricîlerin Ortaya Çıkışı

İlim erbabından bir kısmı Hâricîlerin ilk ortaya çıkışlarının, Resulullah (sav)'ın zamanına uzandığını söylemektedir. Onlara göre ilk Hâricî, Hz. Ali (ra)'nin Yemen'den tabaklanmış bir cildin içinde gönderdiği altının taksimi sırasında Resulullah (sav)'a itiraz eden Zü'l- Hüvaysira'dir.

Ebû Said el-Hudrî (ra)'den gelen bir hadisi şerif şöyledir: "Ali b. Ebî Tâ-

---

2863 Hedyü's-Sârî Fi Mukaddimeti Fethi'l-Barî, s. 459.

2864 Fethü'l-Barî, 2/283.

2865 Hükmün sadece Allah'a ait olduğu sloganıyla Hz. Ali'ye karşı çıkan ilk Hâricîler'e verilen ad. DİA.

2866 et-Tenbih ve'r-red alâ ehli'l-ehvâ-ı ve'l-bid'a, s. 47.

2867 el-Havâric, Nasirü'l-Akl, 28.

2868 Tahkim olayında Hz. Ali'den ayrılıp Kûfe yakınındaki Harûrâ'ya çekildiklerinden bu ismi almışlardır.

2869 Satın alanlar demek. Kendilerini tââta vererek karşılığında cenneti satın aldıklarını söylediklerinden bu şekilde ad almışlardır.

2870 Hakemleri kabul etmediklerinden ve Hükmün; sadece Allah'ın hükmü olduğunu söylediklerinden bu şekilde anılmışlar.

2871 Hâricîlere, reisleri Abdullah b. Vehb er-Rasibî'ye izafeten 'Vehbiyye' adı da verilmiştir. DİA.

2872 Kendileri ise Havâric ismini, "kâfirlerin arasından çıkarak Allah'a ve peygamberine hicret edenler" , krş. en-Nisâ 4/100), "kâfirlerle her türlü bağı koparanlar" anlamında kullanırlar. DİA.

2873 Mekalatü'l-İslamiyin, 1/207.

lib Resulullah(sav)'a Yemen'den tabaklanmış bir deri parçası içinde henüz toprağı üzerinde olan bir altın külçesi gönderdi. Resulullah (sav) onu, dört kişi arasında paylaştırdı. Bunlar Uyeyne B. Hısn, el-Akra' b. Hâbis, Zeydü'l-Hayr veya Alkame b. Allâse yada Amir b.Tufeylidi.Sahabe'den biri kalkıp 'Bizler bu altına bunlardan daha layık idik.' dedi. Bu söz Hz. Peygamber(s.av.)'e ulaşınca şöyle buyurdu: 'Sabah akşâm bana vahiy gelirken, ben gökte bulunanın bile kendisine güvendiği bir kimse iken, siz bana güvenmiyor musunuz?' Derken çıkık gözlü, yanağının iki elmacığı ve alnı çıkık, gür sakallı, başı tıraşlı ve izarını yukarı çekmiş bir adam kalkıp 'Ey Allah'ın Resûlü Allah'tan kork!' dedi. Resulullah (sav): 'Yazık ettin. Yeryüzü halkı içinde Allah'tan korkmaya en layık olan ben değil miyim?' dedi.

Sonra o kimse arkasını dönüp gitti. Hâlid b. Velîd (ra):'Ya Resulullah! Şunun boynunu vurayım mı?' dedi. Resulullah (sav): 'Hayır, vurma! Umulur ki namaz kılıyordur.' buyurdu ve bunun üzerine Hâlid (ra): 'Ya Rasûlallah! Namaz kılanlardan nice kimseler vardır ki onlar gönüllerinde olmayan şeyi dilleriyle söylerler.' dedi. Bunun üzerine Resulullah (sav): 'Ben insanların kalplerini açmaya, karınlarını yarmaya memur değilim' buyurdu. Hadisi rivâyet eden ravî derki: 'Sonra o itiraz eden adam dönüp giderken Resulullah (sav) arkasından bakıp: 'Şunun soyundan öyle bir nesil türeyecektir ki, onlar her zaman güzel sesle Allah'ın Kitabını okuyacaklar. Fakat Kuran'ın tatlılığı onların gırtlaklarından ileri geçmeyecektir. Onlar okun, avın bedenini delip çıktığı gibi dinden çıkacaklar!' buyurdu."

Hadisi rivâyet eden Ebû Said der ki: "Öyle sanıyorum ki sonra Resulullah (sav): 'Eğer ben bunların zamanına yetişmiş olsaydım, Semûd kavminin öldürülüşü gibi muhakkak bunları öldürürdüm.' buyurdu."[2874]

İbnü'l-Cevzî bu hadisi açıklarken şöyle der: "Durumu en çirkin olan ilk Hâricî, Zü'l-Hüveysira et-Temimî'dir." Bir başka rivâyette hadisin ilgili bölümü şöyledir: "Bu adam Hz. Resulullah(sav)'a 'adaletli davran' dedi. Resulullah'da 'ben adaletli değilsem kim adaletlidir"[2875] buyurdu. Bu adam İslam'da ortaya çıkan ilk Hâricîdir. Onun ziyanı, Resulullah (sav)'ın görüşü üstünde başka görüşün olmayacağını bildiği halde kendi görüşünübenimsemesidir.Ali b. Ebi Tâlib(ra)'le savaşanlar bu adamın izini takip edenlerdir.[2876]

Ebû Muhammed b. Hazm da, Zü'l-Hüvaysira'nin ilk Hâricî olduguna işaret edenlerdendir.[2877] Ayrıca Şehristanî de "el-Milel Ve'n-Nihal" adlı kitabında bu görüşü ortaya koymaktadır.[2878]

Zü'l-Hüveysira'nın ilkHâricî olma görüşünün yanı sıra Hâricilerin ortaya

---

2874 Buharî, 2/232; Müslim, 2/742.
2875 Müslim, 2/740.
2876 Telbîsü İblîs, s. 90.
2877 el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehvâı ve'n-Nihal, 4/157.
2878 el-Milel ve'n-Nihal, 1/116.

çıkışının, Hz. Osman(ra)'a karşı çıkmakla başladığını düşünen âlimler de vardır. Bunlar Hz. Osman(ra)'ı zâlimce, düşmanca öldürmeye yol açan fitneyi ilk kez çıkarmak suretiyle kendisine karşı çıkmışlardı. Bu fitne birinci fitne olarak bilinmektedir.[2879] 'el-Akîdetü't-Tahâviyye' eserinin yorumcusu şöyle der: "Hâricîlerve Şîa birinci fitnede ortaya çıktılar."[2880] İbn Kesir, Hz. Osman(ra)'a karşı çıkıp kendisini öldüren güruha Hâricîler ismini vermektedir. Kendisi bu güruhun Hz. Osman'ı öldürdükten sonraki yaptıklarına değinirken şunu söyler: "Hâricîler hazine dairesinin malını aldılar. O sırada hazinede çok fazla mal vardı."[2881]

3. Hâricîlerin Ortaya Çıkışlarının Başlangıcı Konusunda Kabul Gören Görüş

Zü'l-Hüvaysira, Hz. Osman'a karşı çıkan güruh ve Hz. Ali'nin arabuluculuk yapmak üzere hakemleri kabul etmesinden dolayı Hz. Ali'ye karşı çıkan Hâricîler olmak üzere, bu üç grubun aralarında güçlü bağlar bulunmaktadır. Buna rağmen Hâricîler(havâric) ismi; terim olarak Zü'l-Hüvaysira'nın durumunun ve Hz. Osman'a karşı çıkan güruhun durumlarının aksine, dinle ilgili ideolojik ve düşünsel açık bir etki ortaya koyan, kendilerine özgü görüşleri ve siyasî eğilimleri olan bir grup olmaları açısından, sadece tahkîm olayından dolayı Hz. Ali'ye karşı çıkanlara söylenmektedir.[2882]

Hâricileri Yeren Hadisler

Dinden çıkan Hâricîleri yeren birçok hadis bulunmaktadır. Bu hadisler, Hâricîleri en kötü durumadüşüren onlara ait çirkin ve nahoş nitelikleri anlatır.

Hâricîleri yeren hadislerden birisi, İmam-ı Müslim ve İmam-ı Buharî'ninEbû Said el-Hudrî'den rivâyet ettikleri şu hadistir: "Biz Resulullah(sav) 'in yanında bulunuyorduk. Kendisi de ganimet taksimi yapmaktaydı. O sırada yanına Temim kabilesinden Zü'l-Hüveysira geldi. Derken adam: "Yâ Rasûlallah! Adaletli ol" dedi. Resulullah(sav): "Yazıklar olsun sana! Eğer ben adaletli olmazsam kim adaletli olur? Eğer ben adalet etmezsem (sen âdil olmayan bir insana tâbi olduğun için) muhakkak eli boş kalmış ve ziyan etmişsindir." buyurdu.Bunun üzerine Hz. Ömer:'Yâ Rasûlallah! Bana izin ver de onun boynunu vurayım.' dedi.Resulullah(sav): 'Onu bırak! Onun öyle arkadaşları olacak ki, sizden biriniz onların namazı yanında kendi namazını, onların oruçları yanında kendi orucunu muhakkak küçük görecektir. Onlar Kur'ân okuyacaklar, fakat Kur'ân onların köprücük kemiklerinden öteye geçmeyecek. Onlar okun avı

2879 Akîdetü ehli's-Sünne Fi's-Sahabe, 3/1141.
2880 Şarhü'l-Akidetü't-Tahâviyye, s. 563.
2881 el-Bidaye ve'n-Nihaye, 7/202.
2882 Firak Muâsıra, Avâcî, 1/76; Hilâfetü Ali, s.297.

delip çıktığı gibi İslâm'dan çıkacaklar, (avı delip geçen) okun demirine bakılır, orada kan namına bir şey bulunmaz. Sonra okun yaya giriş yerine bakılır, orada da bir şey bulunmaz. Sonra okun ağaç kısmına bakılır, orada da bir şey bulunmaz. Sonra okun tüyüne bakılır, orada da bir şey bulunmaz. Ok, avın işkembesi içindeki şeylere ve kana hızlı bir şekilde girip çıkmış, fakat onlardan hiçbir şey oka yapışmamıştır. Onların alâmeti iki pazusundan biri kadın memesi gibi yahut öteye beriye gidip gelen büyük bir et parçası gibi olan siyah bir adamdır. Onlar insanlar (Müslümanlar) arasında bir ayrılma olduğu zaman ortaya çıkacaklardır."

Hadisi rivâyet eden Ebû Said el-Hudrî derki: "Bu hadisi Resulullah'tan işittiğime şahitlik ederim. Yine şahitlik ederim ki; Ali b. Ebî Tâlib bunlarla savaştı, Ben de Hz. Ali' ileydim. Hz. Ali bu adamın getirilmesini emretti, bu adam aranıp bulundu, Hz. Ali'ye getirildi. Hz. Ali kendisine baktı gördü ki o adam Hz. Peygamberin anlattığı niteliklere sahipti."[2883]

Yine Müslim ve Buharî, Ebû Seleme ile Atâ b. Yesâr'ın hadisinden rivâyet ederler ki: "Bu iki zat Ebû Said (ra)'e gelmiş ve kendisineHarûriyye hakkında şöyle soru sormuşlar idi: 'Sen Resulullah(sav)'ı Harûriyye'denbahsederkengördûn mü? EbûSaid (ra) şöyle buyurdu: 'BenHarûriyye'nin kimler olduğunu bilmiyorum. Lakin Resulullah(sav)'tan işittim ki:'Bu ümmet içinde öyle bir kavim çıkacak ki siz onların namazlarının yanında kendi namazlarınızı küçük göreceksiniz. Onlar; Kur'ân da okuyacaklar, fakat Kur'ân onların boğazlarını geçmeyecek. Onlar okun avdan çıktığı gibi dinden çıkacaklar. Kan namına bir şey yapışmış mı? diye oku atan okunun demirine ve okun yaya giriş yerine bakar. Onlar okun avdan çıktığı gibi dinden çıkacaklar. Kan namına bir şey yapışmış mı? diye oku atan kişi okunun demirine ve okun yaya giriş yerine bakar. Sonra avcı (Acabâ ava dokunmadı mı?) şüphesiyle bakar (orada da kan izi görülmez)."[2884]

Yasir b.Amr diyor ki: "Sehl b. Hanif'e dedim ki; 'Resulullah(sav)'ın Hâricîler hakkında bir şey söylediğini işittin mi?' O da 'evet, işittim' dedi.Resulullah(sav) eliylelrak tarafını işaret ederek şöyle söyledi: "Bu taraftan bir topluluk çıkacaktır. OnlarKur'ân okuyacaklar, fakat Kur'ân onların köprücük kemiklerinden öteye geçmeyecek Onlar, okun avı delip çıktığı gibi İslâm'dan çıkacaklar."

Bu üç hadisi şerifte Hâricîlere yönelik açık bir yerme vardır. Çünku Hz. Peygamber(sav) onları şu nitelikleriyle açıklamıştır:

a)Dinden çıkan bir tâife olmaları.

b)Dinin sıkı davranılmaması gereken yerinde sıkı ve sert davranmaları.

c)Dine giriş ve çıkışları aynı andaolacak şekilde dinden çıkıp dininden hiçbir şeye tutunamamaları.

2883 Müslim, 2/743-744.

2884 Müslim, 2/743-744.

Ayrıca birinci hadis "onların hak ehliyle savaşacaklarını, hak ehlinin onları öldüreceklerini ve onların içinde eli şöyle ve böyle olan bir adamın olduğunu" içermektedir. Bütün bunlar Hz. Peygamberin haber verdiği şekilde gerçekleşmiştir.

Hz. Peygamberin, "Kur'ân onların köprücük kemiklerinden öteye geçmeyecek." hadisinin iki şekilde anlaşılma olasılığı vardır:

1. Onların zihin dünyası Kur'ân'ı idrak etmiyor ve onlar Kur'ân'ı amacının dışına taşıyorlar.

2. Onların Kur'ân okumaları Allah (cc)'a yükselmiyor.[2885]

4. İmanlarının Sadece Sözde Oluşu veKur'ân'ı Yanlış Anlamaları

Yine Resulullah(sav), onların başlı başına imanı dillendirmelerinin dışında imanlarının olmadığı, akıllarının kıt vecılız olduğuveKur'ân'ı okudukların-da aşırı yanlış anlamalarından, Kur'ân onların aleyhindeyken lehlerinde olduğunu zannedecekleri şeklinde onların nahoş sıfatlarını dile getirerek onları yermiştir.

Nitekim Buharî, Hz. Ali'nin hadisinden şöyle rivâyet etmiş: "Vallâhisizlere Resulullah(sav)'tan hadis rivâyet ettiğim zaman, gökten yere yüzüstü düşmem Resulullah (sav)'a iftira atmaktan bana daha sevimlidir.Ama aramızdaki bir konuyla ilgili konuştuğumda durum değişebilir çünkü savaş hiledir. Ben Resulullah (sav)'ın şöyle buyurduğunu işittim:'Son zamanda bir kavim çıkacaktır. Dişleri küçük, akılları kıttır. Yeryüzünün en hayırlı sözünü söylerler, imanları boğazlarını geçmemektedir. Ok avı delip çıktığı gibi onlar İslâm'dan çıkacaklar."[2886]

Bu iki hadiste, Hâricîlere yönelik sözlü imanlarının ötesinde imanlarının olmadığına dair kınama vardır. Zira birinci hadis onların kalple değil sadece dille iman ettiklerini ifade etmektedir.[2887] Zeyd b. Vehb el-Cühenî'nin Hz. Ali(ra)'den rivâyet ettiği bu hadiste görüyoruz ki namaz, iman kavramı ile ifade edilmiştir. İki hadis de imanlarının sözde sınırlı kaldığını ve imanlarının boğazdan öteye geçmediğini göstermektedir. Bu durum sahibi için en çirkin ve nahoş yergilerdendir.[2888]

5. Hâricîlerin Dinden Çıkmaları veYaratıkların En Kötüleri Olmaları

Hz. Peygamber (sav)'in kınadığı Hâricîlerin niteliklerindenbiri de onların dinden çıkması, bir daha dine dönme başarısını yakalayamamalarıveonların, insanların hatta yaratıkların en kötüsü olmalarıdır.

2885 Fethül Barî, 6/618. Kadi Iyaz'ın Şerhü'n-Nevevî'de söylediklerine bakılabilir, 7/159.
2886 Buharî, 2/281.
2887 Fethül Barî, 2/281.
2888 Akidetü ehli's-Sünne fi's-Sahabe, 3/1183.

Resulullah(sav) şöyle buyurdu: "Benden sonra ümmetimden bir kavim olacaktır. Bunlar Kur'ân'ı okurlar Kur'ân onların boğazını geçmez. Ok avdan çıktığı gibi dinden çıkacaklar sonra dine dönmeyecekler. Onlar insanların ve yaratıkların en kötüleridir."[2889]

Ebü Said'in rivâyet ettiği bir hadis-i şerif şöyledir: "Hz. Peygamber(sav) ümmetinden bir topluluktan bahsetti. Bunlar insanların(Müslümanların) arasında bir ayrılma olduğu zaman ortaya çıkacaklardır. Onların görünen alameti başlarının tıraşlı olmasıdır. Onlar insanların en kötüleridir. Onları,iki tâifeden hakka en yakın olanı öldürecektir."

6. Allah'a En Sevimsiz Olmaları

Hâricîlerin Resulullah (sav)'m sözleri üzerinden yerilen sıfatlarından biri de insanlar arasında Allah (cc)'a en çok sevimsiz olmalarıdır.

Ubeydullah b. Ebî Râfii anlatıyor: "Harûriyyetâifesi ortaya çıktığı zaman ben Ali b.Ebî Talib (ra)' ile idim. Harûriyyetâifesi şu tezi dillendiler: 'Hüküm yetkisi yalnız Allah (cc)'ındır.' Hz. Ali şöyle buyurdu: 'Bu dillendirdikleri hak bir sözdür ancak bu hak sözden batılı kast ediyorlar (batıla alet edilmiş doğru bir sözdür).'[2890] Resulullah (sav) bir tâifenin niteliklerini dile getirdi.Ben bu nitelikleri iyi biliyorum, bunlardilleriyle hakkı söylerler söyledikleri bu hak söz onların burasını geçmez, elleriyle boğazına işaret etti'Bunlar Allah (cc)'a en sevimsizlerdendir. Onlardan biri, siyah ve iki elinden biri koyun memesi gibidir, yada meme başı gibidir. Hz. Ali (ra) onları öldürdüğü zaman, bu sıfatlara sahip adamın aranmasını emretti. Oradakiler bu sıfatta birini aradıktan sonra bulmayınca Hz. Ali: 'Dönün tekrar arayın. Vallâhi yalan söylemiyorum.' dedi. Bu sözü iki yada üç defa tekrarladı. Daha sonra bu adamı bir harabedebulup Hz. Ali'nin önüne getirdiler. Ben bütün bu olup bitenlere, onların durumlarına ve Hz. Ali'nin onların hakkındaki sözüne şahit oldum."[2891]

7. Hâricîlerin Hakkı Tanımaktan Mahrum Olmaları

Hâricîlerin Resulullah(sav)'m sözleri üzerinden yerilen sıfatlardan biri de hakkı tanımaktanve hakkın farkına varmaktan mahrum olmalarıdır.[2892] İmam Müslim, Yüseyr b. Amr'den onun da Sehl b. Hanif'ten onunda Hz. Peygamberden rivâyet ettiği hadisi şöyle zikreder: "Şâm tarafında başları tıraşlı bir kavim yolunu kaybedecekler."[2893] Nevevî, bu hadisi şöyle yorumlamıştır: "Yani doğru ve hak olan yoldan sapacaklar. Allah daha iyi bilir."[2894]

2889 Müslim, 2/750.

2890 Yüce Allah: "Hüküm yetkisi yalnız Allah'ındır.'der. Ancak onlar bu âyetten tahkim olayında Hz. Ali'nin kararını kabul etmeme olarak anlamak istediler. Şerhu'n Nevevî, 7/173-174.

2891 Müslim, 2/749.

2892 Akidet-ü ehli's-Sünne fi's-Sahabe, 3/1184.

2893 Müslim, 2/750.

2894 Şerhu'n-Nevevî, 7/175.

8. Hâricîlerin Müslümanları Öldürmeleri Putperestlere İlişmemeleri

Hz. Peygamber (sav)'in kendilerinde bulunduğunu haber verdiği ve yerdiği sıfatlarından biri de Müslümanları öldürmeyi bir din gibi kabul etmeleridirve putperestlere karışmamalarıdır.[2895]

Ebû Said el-Hudrî (ra) anlatıyor: "Ali (ra) Yemen'deyken Resulullah (sav)'a, daha toprağından temizlenmemiş bir külçe altın gönderdi. Resulullah bu külçe altını dört kişi arasında bölüştürdü. Derken gür sakallı, elmacık kemiği çıkık, alnı çıkık, başı tıraşlı bir adam gelip "Ey Muhammed Allah'tan kork." dedi. Bunun üzerine Resulullah (sav) şöyle buyurdu: 'Eğer ben Allah (cc)'a isyan ediyorsam kim Allah (cc)'a itaat ediyor?! Allah bana yer yüzündekiler konusunda güvenirken siz bana güvenmiyor musunuz?' Sonra adam arkasını dönüp gitti, sahabeden biri onu öldürmek için Resulullah (sav)'tan izin istedi. Bu sahabenin Hâlid b. Velîd olduğu sanılır. Ve Resulullah (sav) şöyle buyurdu: 'Bu adamın soyundan bir kavim türeyecektir. Onlar Kur'ân okurlar, okudukları boğazlarını geçmez. Bunlar Müslümanları öldürürken putperestlere karışmazlar, okun avı delip diğer tarafından çıktığı gibi dinden çıkacaklar. Eğer onların zamanına yetişirsem Âd kavminin öldürüldüğü gibi öldüreceğim onları." dedi.[2896]

Bu hadiste Resulullah (sav)'ın göz alıcı bir mucizesi vardır. Çünkü Resulullah (sav)'ınverdiği haber anlattığı gibi gerçekleşmiştir. İleride, Allah'ın izniyle açıklamasına yer vereceğimiz gibi,bu tâife Müslümanları öldürmek için Müslümanlara kılıçlarınıçekiyorlardı. Fakat kâfir olan Yahudi ve Hıristiyan'lara karşı kılıçlarını kınına sokarlardı.[2897]

9. Hz. Peygamber(sav)'in Hâricîlerin Öldürmelerini Teşvik Etmesi

Hadislerde, Hâricîlerin itibarını zedeleyenbir kusur ve kınama olan bir takım başka sıfatlarına da yer verilmiştir. Resulullah (sav), ortaya çıktıkları zamandaHâricîlerin öldürülmelerini teşvik etmiş, onları öldürenlere kıyamet gününde Allah katında mükâfat verileceğini haber vermiştir. Ayrıca Resulullah (sav) onların zamanına yetiştiğinde Âd ve Semûd kavmi gibi onları ortadan kaldıracağını bildirmiştir.

Yüce Allah (cc) Hâricîlerle savaşmak ve onlarıöldürmek onurunuHülefâ-ı Râşidîn'in dördüncüsüneverdi. Çünkü onların, Resulullah(sav)'ın açıkladığı şekilde kendilerinde bulunan ayırt edici özelliklerine uygun olarak ortaya çıkmaları Hz. Ali (ra) zamanında gerçekleşmiştir.Nitekim Hz. Ali (ra), Şâm'a gitmek için hazırladığı ordusuile onların üzerine yürüdü. Nehrevân'da onlara sal-

---

2895 Akidet-ü ehli's-Sünne fi's-Sahabe, 3/1184.

2896 Buharî, , 2/232; Müslim, 2/741-742.

2897 Akîdetü ehli's-Sünne fi's-Sahabeti'l-Kiram, 3/118.

dırdı. İlerde açıklamasına yer vereceğimiz gibi çok az kişinin dışında onlardan kimse kurtulmadı.

Onlar, dökülmesi haram olan kanı dökmedikçeve Müslümanların mallarına saldırmadıkça Hz. Ali (ra) onlarla savaşmadı. Ancak onlar Müslümanların kanını döküp, mallarına saldırmaya başlayınca Hz. Ali (ra) başkaldırılarını ve zulümlerini bastırmak için onlara savaş açtı, onların dışa vurdukları kötü söz ve eylemlerindendolayı onlarla savaştı.

Hâricîlerin kınanmasıyla ilgili değindiğimiz hadisler burada konunun anlaşılması açısından bize yeterlidir. Bu düşünceyle yukardaki hadislerle yetindik. Çünkü bu konuda gelen hadisler çoktur. Hadis kitapları arasında bu hadislere yer vermeyen kitaplar yok denecek kadar azdır.[2898]

Allah'ın izniyle ilerleyen sayfalarda, Hâricîlerin Harûrâ'ya[2899] çekilmeleri, İbn Abbâs'ın onlarla münazarası, Hz. Ali'nin onların gerçeği görmelerini çok arzu etmesi, Nehrevân savaşının nedenleri, savaştan doğan sonuçlar, Hâricîler'in durumu, bunların tartışılması, Hâricî düşüncesinin halen insanlar arasında olup olmadığı, bunun nedenleri ve bunların tedavi yöntemleriele alınacaktır.

Hâricîlerin Harûra'ya Çekilmesi ve İbn Abbas'ın Onlarla Münazarası

Hz. Ali (ra)'nin ordusunun Sıffîn'den dönüp Kûfe'ye[2900] doğru yol alması sırasında Hâricîler büyük bir grup halinde ordudan ayrıldı.Ayrılan büyük grubun sayısı bir rivâyete göre on bin kusur olarak tahmin edilmiştir. Grubun sayısı farklı rivâyetlere göre; on iki bin,[2901] sekiz bin,[2902] on dört bin[2903] olarak sınırlandırılmıştır. Ayrıca yirmi bin[2904] olarak sayısını belirleyenler de vardır. Ancak bu rivâyet isnatsız gelen bir rivâyettir.[2905]

Bu grup, Hz. Ali'nin ordusunun Kûfe'ye varmasına birkaç durak kalmışken Müslüman topluluğun ordusundan ayrıldı. Bu bölünme Hz. Ali (ra)'nin yanında kalmaya devam eden Müslüman topluluğunu endişelendirip ürküttü.

Hz. Ali, itaatinde kalan ordu ile Kûfe'ye girinceye kadar yürüdü. Halîfe Hz. Ali, ayrılan Hâricî grubuyla ilgilendi. Bu grubun, fiilen Müslüman topluluğundan ayrıldıkları anlamını taşıyan; namaz kıldırmak için birini, savaş için başka birini emir tayin etmeleri, biatin sadece Allah (cc)'a yapılabileceği ve

---

2898 Akîdetü ehli's-Sünne fi's-Sahabe, 3/118.

2899 Harûrâ; Hâricîlerin Sıffîn Savaşı'nda Hz. Ali'nin saflarındanayrıldıktan sonra ilk toplandıkları yerdir. DİA.

2900 Kûfe; güney Irak'ta Hz. Ömer'in emriyle Sa'd b. Ebû Vakk_s tarafından kurulan şehirdir. DİA.

2901 Tarihü Bağdâd, 1/160.

2902 el-Bidaye ve'n-Nihaye, 7/280-281. Bu hadisin isnadı sahihtir: Mecmauz-Zevaid, 6/235.

2903 Musannef-u Abdurrazzak, 10/157-160 hasen bir sened ile.

2904 Tarihü Halife, s. 192.

2905 Hilâfetü Ali b. Ebî Talib, Abdulhamid, s.303.

ma'rufun emredilip münkerden sakındırma ilkelerini ortaya koymaları şeklinde bir düzenlemeye gittiklerinin haberini aldıktan sonra onlarla çok yakından ilgilendi.

Emîrü'l-mü'minin Hz. Ali (ra), ayrılan bu grubu Müslüman topluluğuna döndürmeyi çok arzu etti. Bu amaçla İbn Abbâs'ı onlarla ayrılma konularını tartışmak üzere kendilerine gönderdi. İşte İbn Abbâs yaşadıklarını bize şöyle rivâyet eder: "Onlara doğru gitmeye karar verdim. Yemen'in olabilecek en güzel hüllesini giydim. Saçımı taradım. Gündüz ortası bir evde yanlarına vardım.Ebû Zümeyl der ki: 'İbn Abbâs yakışıklı, yüksek vegür sesli biri idi.'

Beni gördüklerinde şöyledediler: 'Hoş geldin, ey İbn Abbâs! Bu elbisen de ne?' Şöyle dedim: 'Beni ayıplıyor musunuz? Vallâhi Resulullah (sav)'m üstünde olabilecek en güzel elbiseyi gördüm. Bu konuda şu âyet inmiştir: 'De ki: 'Allah'ın kulları için yaratıp ortaya çıkardığı ziyneti, temiz ve hoş rızıkları haram kılmak kimin haddine?'[2906] Dediler ki: 'Niye buraya geldin?' Dedim ki: ' Ben, muhacir ve Ensâr olan sahabenin ve Hz. Peygamberin amcaoğlu olandamadının yanından geldim. Kur'ân onların üzerlerine inmiştir. Bundan dolayı onlar Kur'ân'ın tefsirini sizden daha iyi bilirler. Sizin aranızda Kur'ân'ın kendi üzerine indiği kimse yoktur. Ben, onların dediklerini size, sizin dediklerinizi de onlara aktaracağım. O sırada onlardan bir grup bana doğru yöneldi.' Onlara dedim ki: 'Resulullah (sav)'ın sahabelerine ve amcaoğluna olan kininizin nedenini nedir?' Dediler ki: 'Üç neden vardır." Nedir onlar? dediğimde şöyle açıklama yaptılar: 'Birincisi, Yüce Allah (cc), 'Hüküm yetkisi yalnız Allah (cc)'ındır.' buyururken O Allah'a ait bir işte insanları hakem olarak kabul etti. İnsanların hükümle ne işi var?' 'Bu birincisi peki ikincisi nedir?' dedim. Şöyle söylediler: 'o (Sıffîn'de) savaştı, ama ne kimseyi esir aldı nede ganimet aldı. Eğer savaştıkları kâfiridiyseler onları esir almak helal idi, eğer mü'min iseler onları esir almak ve onlarla savaşmak helal olmaz idi.' 'Bu ikincisi, üçüncüsü nedir?' dediğimde şöyle dediler: 'Kendisi Emîrü'l-mü'minin sıfatını (yazılan antlaşmada) sildirip bu sıfattan vazgeçti. Eğer mü'minlerin emiri değilse o zaman kâfirlerin emiridir.' Dedim ki: 'Bunların dışında bir şey var mı?' 'bunlar bize yeter.' dediler.

Onlara dedim ki, 'Söyler misiniz eğer Allah (cc)'ın kitabından, Peygamber (sav)inin sünnetinden söylediklerinizi çürütecek deliller getirirsem (Müslüman topluluğunun arasına) dönecek misiniz?' 'Evet' dediler. Onlara dedim ki: 'Allah'ın dininde insanların hüküm vermesi konusundaki görüşünüze gelince,bir dirhemin dörtte birinin değeri konusunda bir de kadın ve eşinin arasındaki anlaşmazlığın giderilmesi konusunda yüce Allah(cc)'ın hakemliği insanlara bıraktığına dair sizlere delil getireceğim. Yüce Allah bu konuda insanlara hakemlik yapmalarını emretmiştir. Yüce Allah (cc)'ın bu sözünü bilmiyor musunuz?: 'Ey iman edenler! Siz ihramlı iken av öldürmeyin. İçinizden biri onu bilerek öldürürse kendisine bir ceza vardır. O ceza ise, öldürdüğüne benzer bir

---

2906 A'raf, 7/32.

hayvan olup, öldürülenin emsali olduğuna içinizden iki adil kişinin karar vermesi gerekir.' [2907] İşte bu, insanlara verilen hakemlik yetkisidir.

Allah aşkına söyler misiniz? İnsanların arasını bulmak ve kanlarının akmasını durdurmak için hakemlik yapmak mı üstündür yoksa değeri dirhemin dörtte biri olan tavşan hakkmdaki hakemlik mi üstündür? diye sorduğumda: 'İnsanların arasını bulmak ve kanlarının akmasını durdurmak için hakemlik yapmak daha üstündür.' dediler.Yüce Allah buyurur ki: 'Eğer karı kocanın birbirinden ayrılacaklarından endişe ederseniz, o vakit, kendilerine erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin.'[2908] Allah aşkına söyler misiniz? İnsanların arasını bulmak ve kanlarının akmasını durdurmak için hakemlik yapmak mı üstündür yoksa kadın ve erkek arasını bulmak için hakemlik yapmak mı? Şimdi bu düşüncenizden vazgeçtiniz mi? diye sorduğumda 'Evet' dediler.

'Ali savaştı, ne kimseyi esir aldı nede ganimet aldı.' sözünüze gelince, anneniz Aişe'yi esir alır mısınız, o annenizken başka kadınlarda helal gördüğünüzü onda helal görecek misiniz? Eğer, 'Başka kadında helal gördüğümüzü onda da helal görürüz' diyorsanız siz kâfirsiniz. Eğer, 'Annemiz değil' diyorsanız Kur'ân'ın şu âyetini inkâr etmiş olursunuz: 'Peygamberin müminler üzerinde haiz olduğu hak, onların bizzat kendileri hakkında haiz oldukları haktan daha fazladır. (O, bir baba konumunda olduğundan) onun eşleri de müminlerin anneleridir.'[2909] Görülüyor ki, siz iki sapıklık arasında bocalıyorsunuz. Gelin bir çıkış yoluyla bundan kurtulun. Şimdi bu düşüncenizden vazgeçtiniz mi?' dediğimde'Evet' dediler.

Sonra şöyle devam ettim: 'Kendisinin Emîrü'l-mü'minin sıfatını sildirip bu sıfattan vazgeçmesi konusunda da hoşnut olacağınız delilleri size arz edeceğim: 'Hz. Peygamber (sav) Hudeybiye gününde müşriklerle antlaşma yaptı. Antlaşmayı yazması için Hz. Ali'ye şöyle buyurdu: 'Ya Ali şöyle yaz: 'Bu, Allah'ın Resûlü Muhammed'in, yaptığı antlaşmadır.' Bunun üzerine müşrikler dediler ki: 'Şâyet senin Allah Resûlü olduğunu bilseydik senle savaşmazdık.' Bu gelişme üzerine Resulullah şöyle buyurdu: 'Ya Ali Allah'ın Resûlü sözcüğünü sil, Allah'ım sen bilirsin ki ben senin Resûlünüm, sil ya Ali ve şöyle yaz: 'Bu, Abdullah'ın oğlu Muhammed'in, üzerine antlaştığı maddelerdir.'

Görüldüğü gibi vallâhiResulullah Ali'den üstünken 'Resulullah' sıfatını silmiştir. Bu onun kendini peygamberlikten çıkardığı anlamına gelmiyor. Şimdi bu düşüncenizden vazgeçtiniz mi? 'Evet' dediler."

Bunun üzerine onlardan iki bin kişi Müslüman topluluğuna geri dondü. Geri kalanlar ise karşı çıkıp muhalif olmalarına devam ederek sapıklıklarını savunmak için kendileriyle savaşan Ensârve muhacirlerle savaştılar.[2910] İbnAb-

2907 Maide, 95.
2908 Nisa, 35.
2909 Ahzap, 6.
2910 Hasâisü Emiri'l-Mü'minin Ali b. Ebî Talib. Nesaî, s.200. bu hadisin isnadı sahihtir

bâs'ın Hâricîlerle yaptığı münazaradan; bir takım hikmet, ibret ve derslerden oluşan bir derleme çıkartabiliriz. Şöyle ki:

10. Muhalifle Münazara Yapacak Kişiyi İyi Seçmek

Görüyoruz ki, Resulullah (sav)'ın amcası Ebî Tâlib'in oğlu bu münazara için İbn Abbâs'ı seçmiştir. İbn Abbâs, ümmetin büyük bilgesi ve Kur'ân'ın müfessiridir. Sahabe ve tabi'în kendisini Kur'ân'ı iyi bilen biri olarak tanıyor idi.Müslümanların inançlarını Kur'ân ile kanıtlamak konusunda kendisine itimat ediyor idi. Bundan dolayı İbn Abbâs Hâricîleri ikna etmek için en uygun seçenekti. Ayrıca o Kur'ân'ı ve tefsirini en çok bilendi. Rahatlıkla diyebiliriz ki: "İbn Abbâs, niyetinin Allah için samimi olması, heveslerden sakınması, hilm ve sabr sahibi olması, uzun uzadıya düşünmesi, muhalîflere yumuşak davranması, muhalifleri iyi dinlemesi, tartışmadan sakınmasıve kanıtlarının güçlü ve açık olması gibi güzel erdemlere sahip olduğundan bu münazarada ihtisâs sahibidir."

11. Münazaraya İttifak Edilen Noktalardan Başlamak

HalîfeAli b. Ebî Tâlibve ona karşı çıkanlar, delillerini Allah'ın kitabından ve Peygamberi Hz. Muhammed (sav)'in sünnetinden alma konusunda ittifak üzere idiler. Abdullah İbn Abbâs da bu konuda ittifak üzere idi. Çünkü yukarıda geçtiği gibi İbn Abbâs onlara şöyle demişti: "Söyler misiniz eğer Allah (cc)'ın kitabından ve peygamber(sav)'inin sünnetinden söylediklerinizi çürütecek deliller getirirsem dönecek misiniz?" Ayrıca İbn Abbas münazaradan önce bu konuda onlardan emin olmak istiyordu.

12. MünazaradanÖnce Muhalifin Delillerini Tanımak,İyice İncelemek ve O Delillere Göre Hazırlanmak

Ümit ediyoruz ki, Emîrü'l-mü'minin Hz. Ali (ra), Hâricîlerle münazaraya başlamadan önce onların delillerini biliyor idi.Ayrıca onların delillerini ne şekilde çürüteceklerini arkadaşlarına anlatmış idi.

13. Muhalifin İddialarını Sırasıyla İddialar Bitinceye Kadar Çürütmek

Münazara sırasında İbn Abbâs (ra)'ın sarf ettiği sözlerde bu metodu uyguladığını açık bir şekilde görebiliyoruz.Ve İbn Abbâs onların her bir delilini çürüttükten sonra her defasında onlara "Şimdi bu düşüncenizden vazgeçtiniz mi?" demişti.

14. Doğruluğun Lehine Sonuç Veren Bir Tarzda Münazarayı Başlatmak

Görüyoruz ki, Abdullah b. Abbâs (ra) işin başında, münazaradan önce şöyle demişti: "Ben, muhacir veEnsâr olan sahabenin ve Hz. Peygamberin amcaoğlu ve damadının yanından geldim. Kur'ân onların üzerlerine inmiştir. Bun-

dan dolayı onlar Kur'ân'm tefsirini sizden daha iyi bilirler. Sizin aranızda Kur'ân'ın kendi üzerine indiği kimse yoktur."[2911]

15. Münazara Sırasında Muhalifin Görüşüne Saygı Duyduğunu Açığa Vurmak

Bu yöntem muhalifleri, münazara edenin sözünü daha iyidinlemelerine ve görüşüne saygı duymalarına sevk edecektir. Bu uygulamayı da İbn Abbâs'ın Hâricîlerle yaptığı münazarada görebiliyoruz.[2912]

16. Hâricîlerden Binlerce Kişinin HidâyetBulması

Bu münazaradan sonra binlerce Hâricînin yaptıklarından ve düşüncelerinden vazgeçerek Müslüman topluluğunun saflarına geçtiğini görüyoruz. Zira Allah'ın izniyle ilerde açıklayacağımız gibi Hâricîlerden Nehrevân savaşına katılanların sayısı dört bini geçmemektedir. Sayıları on bini aşkın olan Hâricîlerin altı bini önce Allah'ın keremiyle sonra da İbn Abbâs'ın sahip olduğu ilim, ikna gücü, kanıtlama ve açıklama vesilesiyle gerçeği tanıdılar, taşıdıkları şüphelerden kurtuldular. Onların yanlış yorumladıkları âyetlerin doğru tefsiri ile Kur'ân'ı Kerim'in manalarını izaha kavuşturan değerli sünnet-i nebevî sayesinde delil olarak sunduklarının yanlış olduğu onlara göründü.[2913]

17. İbn Abbâs'ın "Sizin Aranızda Kur'ân'ın Kendi Üzerine İndiği Kimse Yoktur."[2914] Sözü

İbn Abbâs'ın bu sözü, Hâricîlerin arasında Resulullah'ın sahabelerinden hiçbir kimsenin bulunmadığına dair açık bir kanıttır. Ayrıca İbn Abbâs bu sözü onlara söylerken onlardan hiç biri onun bu sözüne itiraz etmemiştir. Bu hadisin rivâyeti sahih ve sabittir. Diğer taraftan bildiğim kadarıyla, Hâricîlerin arasında Resulullah (sav)'m sahabelerinin olduğunu söyleyen hiçbir ehl-isünnetâlimi yoktur. Hâricîlerin arasında bir kısım sahabelerin de olduğu iddiası, Hâricî mezhebinin iddiasıdır. Bu iddialarını ispatlayacak güvenilir, ilmî hiçbir kanıtları yoktur.

18. Kaynağı Belirlemek

İbn Abbâs'ın münazara sırasındaki "Söyler misiniz eğer Allah (cc)'ın kitabından, Peygamber (sav)inin sünnetinden söylediklerinizi çürütecek deliller getirirsem dönecek misiniz?' 'Evet' dediler." İbn Abbâs,bu sözünde kaynağı belirlediğini görüyoruz.

2911 Hasâisü Emiri'l-Mü'minin, Ali b. Ebî Talib, Nesaî, s.197, bu hadisin isnadı sahihtir.
2912 Menhecü Ali b. Ebî Talib fi'd-da've ilellah, s. 339.
2913 Hilâfetü Ali b. Ebî Talib, Abdulhamid, s.307.
2914 Hasâisü Emiri'l-Mü'minin Ali b. Ebî Talib, Nesaî, s. 200, bu hadisin isnadı sahihtir.

İşte İbn Abbâs'ın bu sözünde önemli bir öğreti vardır. O öğreti şu ki, münazara sayesinde doğru bir sonuca ulaşabilmek için münazaranın iki tarafı için kaynağın belirlenmesinin gerekli olmasıdır.

Hz. Ali'nin Kalan Hâricîlerle Görüşmesi ve Kûfe'ye Döndükten Sonraki Süreç

İbn Abbâs'ın Hâricîlerle münazarasından ve onlardan iki bin kişinin İbn Abbâs'ın davetine icabet ederek Müslüman topluluğuna dönmelerinden sonra halîfe Hz.Ali bizzat kendisi Hâricîlerin yanına gitti, onlarla konuştu. Bu görüşme sonucunda Hâricîler Harûrâ'dan ayrılıp, Müslüman topluluğuna katılarak Kûfe'ye girdiler. Ancak bu ittifak uzun sürmedi. Çünkü Hâricîler Hz. Ali (ra)'den; kendisinin hakem tayin etmekten vazgeçtiğini, hatasından (onların iddiasına göre) pişman olduğunu anladılar. Ve bu iddiayı insanlar arasında yaymaya başladılar. Bunun üzerine Eş'as b. Kays el-Kindîhalîfe Ali'ye gelerek şöyle söyledi: "İnsanlar senin onlar için küfürden[2915] (onların iddiasına göre) dönüş yaptığını konuşuyorlar." Bu haber üzerine Hz. Ali (ra) Cuma günü bir hutbe irad etti. Hutbede Allah'a hamd ve senadan sonra dinleyenleri uyardı. Hâricîlerin Müslüman toplumuna muhalefet ettiklerine ve kendisinden ayrıldıkları noktaya değindi.[2916]

Başka bir rivâyet ise şöyledir: "Bir adam gelip "Hüküm yetkisi yalnız Allah (cc)'ındır." dedi. Ardından başka bir adam da gelip "Hüküm yetkisi yalnız Allah (cc)'ındır." dedi. Daha sonra kalkıp mescidin köşelerinde Allah'ın dışında başka bir hakemin olmadığını söylediler. Hz. Ali eliyle oturmalarını işaret etti, sonra şöyle dedi: "Bu dillendirdikleri hak bir sözdür ancak bu hak sözden batılı kastediyorlar (batıla yoruyorlar)[2917]. Allah'ın sizin hakkınızdaki hükmünü bekliyorum."[2918] Hz. Ali minberdeyken onları işaret ederek susturmaya başladı. Hâricîlerden biri ayağa kalkıp parmaklarını kulaklarına tıkayarak şu âyeti okudu: "İyi dikkat et! Allah'a ortak koşarsan yaptığın bütün makbul ameller boşa gider ve sen âhirette kaybedenlerden olursun!"[2919] Bunun üzerine Halîfe Hz. Ali şu âyeti kerime ile ona yanıt verdi: "O halde sabret! Çünkü Allah'ın va'di kesindir. Sakın ona inanmayanlar seni paniğe düşürmesin, seni dayanıksız bulmasın ve seni endişelendirmesin."[2920]

Halîfe Hz. Ali bu fanatik grup karşısında doğru veadaletli yönetimini ilan ederek onlara şöyle seslendi: " Size üç hak tanıyorum:

2915 Yani; Tahkîmden. Çünkü Hâricîler'e göre Tahkîm küfür sebebi idi.

2916 Musannaf-u İbn Ebî Şeybe 15, 312-313el-Bâni fi'lrvail Ğalil'de 8/118-119 sahih bir hadis olduğunu söyler.

2917 Yani; Batıla alet edilmiş doğru bir sözdür.

2918 Merviyatü Ebî Mihnef fi Tarih-i Taberî, s,452.

2919 Zümer,39/65.

2920 Rum, 30/60.

1. Bu mescitte namaz kılmanıza engel olmayacağız.

2. Bizimle hareket ettiğiniz sürece bu ganimettensize döşen paydan sizi yoksun bırakmayacağız.

3. Bizimle savaşmadığınız sürece sizinle savaşmayacağız.[2921]

Emîrü'l-mü'minin Hz. Ali, halîfe ile savaşmadıkları ve Müslüman topluluğa karşı çıkmadıkları sürece İslamî inanç çerçevesinde özel düşüncelerini korumakla Hâricîlere bu hakları teslim etmiştir. Görülüyor ki Hz. Ali ilkin onları İslam'ın dışında görmüyor, sadece ayrılık, bölünmüşlük ve silaha sarılmaya sevketmeyecek şekilde farklı düşünme hakkını onlara teslim ediyor.[2922]

Emîrü'l-mü'minin Hz. AliHâricîleri hapse atmadığı gibi onların başına casusları yönetici olarak getirmedi. Ayrıca özgürlüklerine de yasak koymadı. Fakat Hz. Ali (ra) onlar ve onların davranış ve görüşleriyle aldananlar için bu konudaki kanıtları açığa kavuşturmayıve hakkı göstermeyi çok arzu etti. Çünkü Hz. Ali müezzinine Kur'ân'ı iyi bilenleri yanma getirmesini ve Kur'ân'ı ezberlemeyen hiç kimsenin yanma gelmemesini emretti. Bunun üzerine Hz. Ali'nin evi, Kur'ân'ı en iyi bilenlerle doldu. Hz. Ali büyük İmam Mushaf'ı getirtti, ellerini vurmaya başlayarak şöyle dedi: "Ey Mushaf insanlara anlat!" Bunun üzerine hazırda bulunanlar: "Ey mü'minlerin emiri Mushaf'tan ne istiyorsun? O ancak yapraktaki bir mürekkeptir, bizler Mushaf'tan rivâyet ettiklerimizi okuyabiliriz, nereyi okumamızı istersin?" dediler. Hz. Ali şöyle konuşmaya başladı: "Benimle, bana karşı çıkan şu arkadaşlarınız arasında Allah'ın kitabı hakemdir. Yüce Allah kitabında, anlaşâmayan kadın veerkek konusunda şöyle buyurur: "Eğer karı kocanın birbirinden ayrılacaklarından endişe ederseniz, o vakit, kendilerine erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. İki taraf işi düzeltmek isterlerse, Allah onları uyuşmaya muvaffak buyurur."[2923] Hz. Muhammed'in ümmetinin kutsallığıve kanı bir kadın ve erkek konusundan daha çok önemlidir. Bunlar Muâviye ile yazışmalarımda 'Ali b. Ebî Tâlib (Emîrü'l-mü'minin kaydı olmaksızın) yazdığımdan bana kin güdüyorlar. Halbu ki, Resulullah kavmi Kureyş'le antlaşma yaptığı zaman bizler Hudeybiye'de kendisiyle beraberdik. Osırada Süheyl b. Amr geldi. Bunun üzerine Resulullah 'Rahman, rahim olan Allah'ın adıyla' diye antlaşma metnini yazmaya başlamasını istedi. Süheyl: 'Bismillahirrahmanirrahim / Rahman, rahim olan Allah'ın adıyla yazmam' dedi. Bunun üzerineResulullah: 'Nasıl yazacaksın? diye sordu. Süheyl: 'Bismikellahümme / Senin adınla Allah'ım yazacağım' dedi. Bu gelişme üzerine Resulullah: 'Tamam yaz' dedi. Suheyl de: 'Senin adınla Allah'ım' yazdı. Daha sonra Resulullah Süheyl'den şunu yazmasını istedi: 'Bu, Al-

---

2921 Musannef-u İbn Ebî Şeybe, 15/327-328; el-Ümm, Şâfiî, 4/136; Tarihü Taberî, 5/688 senedinin kopukluğundan zayıf bir senedle. Ancak senedine ait deliller vardır. el-Bani, fi'irvâi'l-Ğalil, 8/117-118

2922 el-Vazifetü'l akdiyye li'd-Devle İslamiyye, Hamid Abdulmacid, s.47.

2923 Nisa, 4/35.

lah'ın ResûlüMuhammed'in yaptığı antlaşmadır.' Süheyl 'Şâyet senin Allah'ın-Resûlü olduğunu bilseydik sana muhalefet etmezdik.'Bu gelişme üzerine Süheyl söyle yazdı: 'Bu, Abdullah'ın oğlu Muhammed'in, Kureyş'le yaptığı antlaşmadır.'[2924] Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Hakikaten, Allah'ın Resûlünde sizler için, Allah'a veâhiret gününe kavuşmayı bekleyenler ve Allah'ı çok zikredenler için en mükemmel bir numune vardır."*[2925]

Hâricîler,Emîrü'l-mü'mininin, Ebû Musa el-Eş'arî'yi arabuluculuk yapmak için hakem olarak tayin etme konusunda kararlı olduğunu kesin olarak öğrenince kendisinden bu karardan vazgeçmesini istediler. Fakat Hz. Ali onların bu isteklerini reddetti. Onlara, bu karardan vazgeçmenin antlaşmalara aykırı olduğunu, sözleşmeleri bozduğunuvearalarında sözleşme yazdıklarınıizah etti.Hâlbuki yüce Allah şöyle buyurur: *"Birde sözleşme yaptığınızda Allah'ın huzurunda verdiğiniz sözü yerine getirin. Allah'ı kefil ederek bağlandığınız yeminleri te'kid ettikten sonra bozmayın."*[2926]

Emîrü'l-mü'minin Hz. Ali'nin bu çıkışı üzerine Hâricîler, kendisinden ayrılma ve kendilerine bir başkan tayin etme kararını aldılar. Bu münasebetle *Abdullah b. Vehb er-Râsibî*'nin evinde bir araya geldiler. Abdullah b. Vehb onlara etkili bir konuşma yaptı. Konuşmasının başında arkadaşlarını dünyadan el çekmeye, âhiretve cennete rağbet etmeye, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya teşvik etti. Sonra konuşmasını şöyle sürdürdü: "Kardeşlerim! Şu adaletsiz kararları reddederek bizi; halkı zâlim olan bu köyden şu işlenilebilir toprak tarafına, dağların bazı küçük köylerine, şu şehirlerin bazısına çıkartın."

Daha sonra *Hürkûs b. Züheyr* kalkarak Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle konuştu: "Kesinlikle şu dünyada yaşâmın gereçleri azdır, bu dünyadan ayrılma yakındır, o halde dünyanın süsü ve güzelliği sizi dünyada sürekli kalacağınızı sanmaya sevk etmesin, hakkı aramaktan ve zulmü reddetmekten sizi alıkoymasın. 'Çünkü Allah fenalıktan korunanlar ve hep güzel davrananlarla beraberdir."[2927]

Akabinde *Hamza b. Sinanel-Esedî* şöyle konuştu: "Ey hazır olan topluluk! Düşündükleriniz doğru görüştür, değindikleriniz haktır. O halde sizden birisini başınıza yönetici olarak tayin edin. Çünkü sizin için bir lider ve koruyucu gerekir, kendisiyle onurlanacağınız ve kendisine döneceğiniz bir sancak gerekir. Bu öneri üzerine onların lider ekibinden olan *Zeyd b Hısn et-Tâî*'yeemirlik teklifini arz ettiler, bu teklifi Zeyd kabul etmedi. Sonra aynı teklifi *Hürkûs b. Züheyr*'e götürdüler o da reddetti. Ardından tekliflerini *Hamza b. Sinan'a* götürdüklerinde o da kabul etmeyince, teklifi bu sefer *Şurayh b. Ebî Evfa el-Absî'ye* sundular, o da reddetti, son olarak tekliflerini *Abdullah b. Vehb'e* götürdüklerin-

---

2924 Müsned-u Ahmed, 2/656 , Ahmed Şakir, bu hadisin isnadının sahih olduğunu söyler.
2925 Ahzap, 33/21.
2926 Nahl, 91.
2927 Nahl, 128.

de Abdullah kabul etti veşöyle dedi: "Vallâhi dünyaya olan rağbetimden kabul edecek değilim, ölümden kurtulmak için de teklifi reddedecek değilim."[2928]

Ayrıca Zeyd b Hısn et-Tâî'nin evinde de bir araya geldiler.Zeyd onlara bir konuşma yaptı, konuşmasında onlara, iyiliği emretmelerini kötülükten sıkındırmalarını teşvik ederken Kur'ân-ı Kerim'den birkaç âyeti de onlara okudu. Okuduğu âyetlerden bir kaçı şunlardı: "*Ya Dâvud! Biz seni ülkede hükümdar yaptık, sen de insanlar arasında adaletle hükmet, keyfine uyma ki seni Allah yolundan saptırmasın. Allah yolundan sapanlara hesap gününü unuttukları için şiddetli bir azap vardır.*"[2929] "*Kim Allah'ın indirdiği ahkâm ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.*"[2930] "*Kim Allah'ın indirdiği ahkâm ile hükmetmezse işte onlar fasıkların ta kendileridir.*"[2931] Zeyd konuşmasını şöyle sürdürdü: "Şahitlik ederim ki, aynı kıbleyi paylaştıklarımız ve bizi hakka çağıranlar kendi heveslerine uymuşlar, Kur'ân'ın hükmünü terk etmişler, söz ve eylemlerinde sapmışlar, bunlarla savaşmak mü'minlerin hakkıdır." O sırada *Abdullah b.Şecere es-Sülemî* ağlamaya başladı. Sonra dinleyenleri, Müslümanlara karşı çıkmaya teşvik ettive sözlerini şöyle sürdürdü: "Rahman ve rahim olana boyun eğilinceye kadar onlarınyüzlerine ve alınlarına kılıçlarla vurunuz. Eğer başarırsanızve istediğiniz gibi Allah'a itaat edilirse Allah size, kendisine itaat eden ve emriyle hareket edenlerin mükâfatını lütfedecektir.Eğer başarısız olursanız, Allah'ın rızasına ermektenve cennetine gitmekten daha üstün bir şey var mıdır?"[2932]

İbn Kesir, yukarıda bahsi geçen, şeytanın onlara dikte ettiği düşüncelere değindikten sonra şöyle der: "Bunlar, insanların bir çeşidi, âdemoğlunun en ilginç şekillere sahip olanlarıdır. Yarattıklarını istediği gibi çeşit çeşit yaratan ve büyük kaderinde onları önceden belirten zatı tenzih ederim. Öncekilerin Hâricîler hakkında söylediği şu söz ne güzeldir: "Hâricîler şu âyetlerde anlatılanlardır: "*De ki; 'İşleri yönünden âhirette en büyük kayba uğrayanların kimler olduklarını bildireyim mi? Onlar o kimselerdir ki dünya hayatında yaptıkları işlerin karşılıkları hep boşa gidecektir. Hâlbuki kendilerinin güzel işler yaptıklarını sanırlar. İşte onlar Rab'lerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr etmiş, bu yüzden de yaptıkları iyi işler boşa gitmiştir. Onların tartılacak şeyleri kalmadığından kıyamet günü onlar için artık tartı aleti koymayacağız.*"[2933]

Yapılan konuşmalardan anlaşıldığı gibi bu câhil, sapık, söz ve eylemlerinde bedbaht olan tâife, Müslümanların arasından ayrılmak konusunda fikir birliğine vardılar. Müslümanlar üzerinde bir otorite sahibi olmak ve şehirlerde kendilerini korumaya almak için şehirlere gitme konusunda ittifaka vardılar.

2928 el-Bidaye ve'n-Nihaye, 7/312; Tarihü Taberî5/689.
2929 Sad, 26.
2930 Maide, 44.
2931 Maide, 47.
2932 el-Bidaye ve'n-Nihaye, 7/312.
2933 Kehf, 103-105.

Şehirlerde ittifaka ve anlaşmaya varmak için ve onlarla aynı mezhebi ve görüşü paylaşan Basralı ve başka şehirden olanlara haber yollayarak onları o şehirlere getirmek istediklerinden buralara yerleşmeyi tercih ettiler.

Zeyd b. Hısn et-Tâî onlara şöyle öğüt verdi : "Şehirlere girmeye güç yetiremezsiniz. Çünkü şehirlerde öyle ordular vardır ki, sizler onları yenemezsiniz,onlar şehirleri sizden koruyacaklar. Ancak kardeşlerinizle Cevha nehri köprüsünde buluşmak üzere sözleşiniz. Sizi fark etmesinler diye Kûfe'den toplu halde çıkmayınız, tek tek çıkınız."

Bu önerinin öngörüsü olarak kendileriyle aynı mezhebi ve yolu paylaşan Basralı ve başka şehirlerden olanlara, onları Cevha nehrine getirtmek için genel bir mektup yazdılar. Sonra hiç kimse bilmesin ve onların çıkmalarına engel olmasın diye teker teker Kûfe'den kaçmaya başladılar. Bütün bunları Müslümanlara karşı tek el olmak için, yaptılar.

Böylece Hâricîler babalarının, annelerinin, dayılarınınve teyzelerin arasından sıyrılarakve geri kalan akrabalarından ayrılarak Kûfe'den çıktılar. Bunlar, câhilliklerinden, bilgi ve akıllarının azlığından bu yaptıklarının yerin ve göğün Rabb'i olan Allah'ı hoşnut edeceğine inandılar. Bu yaptıklarının, helake sürükleyen en büyük günahlardanvecürümlerden olduğunu bilmediler. Bu hareketlerinin, lanetli, göklerden kovulan, babamız Âdem'e ve ruhları bedenlerinde olduğu sürece zürriyetine düşmanlık yapmak için hep hazır bekleyen şeytanın kendilerine süsleyip güzel gösterdiklerinden olduğunu idrak etmediler.

Müslüman topluluğun bir kısmı Hâricîlerin arasına katılan evlatlarınave kardeşlerine yetiştiler, onları geri çevirdiler, onları kınayıp azarladılar. Çevrilenlerin bir kısmı hayatlarını istikamet üzere sürdürürken, diğer bir kısmı çevrildikten sonra kaçıp Hâricîlere tekrar katıldılar, onlar kıyamet gününde zarar ettiler.Hâricîler sözleştikleri yerde buluştular, daha önce mektup yazdıkları Basralı ve başka yerden olanlar da onlara katıldılar. Böylece Nehrevân'da toplandılar veNehrevân onlar için bir güç ve kuvvet merkezi oldu.[2934]

Hz. Ali veMuâviye arasında arabuluculuk yapan hakemler anlaşâmadan, hoşnut olmadan ayrıldıkları zaman Hz. Ali,Nehrevân'da[2935] toplanan Hâricîlere bir mektup yazdı. Mektubunda, hakemlerin hoşnut olmadan ayrıldıklarını bildiren Hz. Ali, Hâricîlerin önceki durumlarına dönüp kendisiyle beraber Şâm halkıyla savaşmaya yönelmelerini istediyse de onlar bu isteği kabul etmediler. Onlar Hz. Ali'nin bu isteğini reddederlerken şöyle dediler: "Sen, önce Allah'ın dışında hakem kabul etmekle kâfir olduğunu ikrar etmedikçe, sonrasındada tövbe etmedikçebizler bu isteğini kabul etmeyiz.[2936]

Bir başka rivâyette ise Hâricîlerin Hz. Ali'ye şöyle yazdıkları anlatılıyor: "Sen Rabbin için kızmamışsın, ancak kendi nefsin için kızmışsın. Eğer yaptı-

2934 el-Bidaye ve'n-Nihaye7/312-313),

2935 Nehrevân; Dicle'nin sol kıyısında Bağdat ile Vâsıt arasındaki bir kasabadır. DİA.

2936 Ensabü'l-Eşraf, 2,63, Zayıf bir senedle rivayet etmiştir. Buna dair kanıtlar vardır.

gınla kâfir olduğuna şahitlik edersen ve tövbeye yönelirsen o zaman aramızdaki sorunu çözmeye bakarız. Aksi takdirde karşılıklı olarak senden vazgeçeriz. Şüphesiz ki, Allah hainleri sevmez." Hz. Ali onların mektubunu okuduktan sonra onlardan umut kesti. Artık onlarla ilgilenmemeyeve Şâm halkıyla karşılaşıp savaşıncaya kadar beraberindeki Müslüman topluluğuyla Şâm halkına doğru gitmeye karar verdi.[2937]

Şüphesiz ki, Hâricîlerin Hz. Ali'nin küfrünü ilan etmeleri sorunu ve Hz. Ali'den tövbe etmesini istemeleri, bu rivâyetlerle sabit olmaz. Ancak bu sorun, onların Hz. Ali ve Hz. Osman'ı tekfîr etme konusundaki görüşlerive Müslüman topluluğunun bu sorunla imtihan edilmeler ile uyuşmaktadır.[2938]

Nehrevân Savaşı (H.38)

1. Savaşın Nedeni

Hz. Ali Hâricîlerin Müslüman topluluğu arasında kalmaları için şu şartları koşmuş idi; Herhangi bir kan akıtmamaları, güvende olan hiç kimseyi korkutmamaları ve hiçbir yolu kesmemeleri. Onlar bu suçlara giriştiklerinde kendilerine kesinlikle savaş açacaktı. Onların, kendilerine muhalefet edenleri tekfîr etmelerinive muhalefet edenlerin kanını ve malını kendilerine mubâh gördüklerini göz önünde bulundurduğumuzda, İslam'da haram kılınan kanın dökülmesini başlattıklarını görürüz. Bu yasaklara giriştikleri konusunda çok sayıda rivâyetler vardır.

Bu rivâyetler arasında sahih olanlardan biri, öncelerіHâricîlerden iken sonra onlardan ayrılan görgü tanığı birinin şu anlattıklarıdır: "Cevha nehrinde toplananlara eşlik ettim, sonra onların durumundan nefret ettim, beni öldürmelerinden korktuğumdan, nefretimi onlardan gizledim. Onlardan bir grupla beraber olduğum sıralarda bir de baktım ki, bir köye geldik, bizimle köy arasında bir nehir vardı. O sırada köyden bir adam ürkek bir şekilde, elbisesi peşinden sürüklenerek karşımıza çıktı. Ona 'sanki seni korkuttuk' dediklerinde 'Evet' dedi adam. 'Korkulacak bir şey yok' dediler. O sırada ben kendi içimden şöyle dedim: 'vallâhi bunlar onu tanıyorlar ben tanımıyorum.'Onlar o adama: 'Sen Resulullah'ın sahabesi, Habbâb'ın oğlu musun?' dediklerinde adam: 'Evet' dedi. Adama: 'babanızın Resulullah'tan işittiği ve senin de babandan işittiğin bir hadis var mıdır?' dediklerinde, adam şöyle konuştu: 'Babamdan Resulullah(sav)'ın şöyle söylediğini işittim: 'Resulullah bir fitneyi anlattı, sonrada şöyle söyledi: 'Bu fitnede oturanlar ayakta olanlardan, ayakta olanlar yürüyenlerden, yürüyenler koşanlardan daha hayırlıdır, Şâyet bu fitneye yetişirsen Allah'ın öldürülen kulu ol.' Habbâb(b. Eret)'in oğlu Abdullah'ı ve eşini beraber-

2937 Hilâfetü Ali b. Ebî Talib, Abdulhamid, s. 319.
2938 Hilâfetü Ali b. Ebî Talib, Abdulhamid, s. 318.

lerinde alıp götürdüler. Yolda ilerlerken hurma ağacından düşen bir hurma gördüler. Onlardan biri o hurmayı alıp ağzına attı, beraberindekilerden biri: 'bu hurma antlaşma yaptığımız insanlara ait bir hurmadır, bunun yenilmesini nasıl helal görüyorsun?' dediğinde arkadaşı hemen hurmayı ağzından çıkarıp attı. Daha sonra yolda bir domuza rastladılar, onlardan biri domuzu kılıcıyla vurup öldürdü, bir diğeri 'bu domuz antlaşma yaptıklarımıza ait bir domuzdur, bunu nasıl helal görüyorsun?'dedi. O sırada Abdullah b. Habbâb şöyle söyledi: 'Ben size bundan daha büyük dokunulmaz olanı söyleyeyim mi? 'Evet' dediler Abdullah b. Habbâb, 'ben' dedi. Fakat onlar Abdullah'ı nehre götürüp boynunu vurdular."

Bu olayın ravisi der ki, Abdullah'ın suya akan kanını, sanki suda sürüklenen su bağcığı gibi su yüzeyinde aktığını ve sonrada kaybolduğunu gördüm.[2939] Onlar Abdullah'ın eşini de hamileyken getirtip karnını yardılar. Bu olayın ravisi der ki:"Arkadaşlıkları bunların arkadaşlığından daha sevimsiz olan hiçbir toplulukla arkadaşlığım olmadı, sonunda bir boşluk bulup onlardan kurtuldum."[2940]

Bu eylem, insanlar arasına korku saldı. Bu korku salmanın en açık boyutu, bu kadının karnını yarmalarıve Abdullah'ı koyun keser gibi kesmeleriyle gerçekleşti. Onlar bunlarla da yetinmediler, insanları ölümle tehdit etmeye başladılar. Hatta onlardan bir kısmı bile, "yazıklar olsun size biz bunlar için mi Ali'den ayrıldık? diyerek bu eylemleri yapmadıklarını bu yapılanlardanberîolduklarınısöylediler.[2941]

Hâricîlerin giriştikleri çirkin kabul edilmezliklerinin iğrençliğine rağmenemîrü'l-mü'minin Hz. Ali onlarla savaşmaya kalkışmadı. Sadece katillere had uygulamak için katilleri teslim etmelerini istedi. Onlar bu isteğe, inat vekibirle "biz hepimiz katiliz." şeklinde karşılık verdiler.[2942] Bu çirkin tavırları üzerine Hz. Ali, Şâm halkıyla savaşmak üzere hazırladığı ordusuyla hicretin otuz sekizinci senesinin Muharrem ayında Hâricîlere doğru harekete geçti,[2943] ordusunu Nehrevân nehrinin batı kıyısına yerleştirdi. Hâricîler ise Nehrevân şehrinin karşısında, nehrin batı kıyısında idiler.[2944]

2. Halîfe Hz. Ali'nin Ordusunu Savaşa Teşvik Edişi

Halîfe Hz. Ali; Hâricîlerin, Resulullah(sav)'m dinden çıkan tâife diye nitelendirdiği grup olduğunu kavramış idi. Bundan dolayı Hz. Ali ordusuyla Hâricîlere doğru giderken onları Hâricîlerle savaşmaya teşvik etmeye başladı. Resulullah(sav)'ın Hâricîler hakkındaki hadislerinin, sahabe ve Halîfe Hz. Ali'nin

2939 Tarihu Bağdâd, 1/205-206

2940 Musannef-u İbn Ebî Şeybe, 15/310-311, sahih bir sened ile.

2941 Mecmû'u'z-Zevaid, 6/237-238, isnadı sahihtir.

2942 Musannef-u İbn Ebî Şeybe, 15/308-309, sahih bir sened ile.

2943 Ensabu'l-Eşraf, 2/63, tanınmayan bir ravinin yer aldığı bir sened ile. Halîfe Ali b. Ebî Talib, s. 322.

2944 Tarihü Bağdâd, 1/205-206.

yanında yer alanların üzerinde büyük bir etkisi var idi. Bundan dolayı Hz. Ali (ra) ordusunu, ilkin bu Hâricîlerle savaşmaya teşvik etti veordusuna şöyle seslendi: "Ey insanlar! Resulullah (sav)'tan işittim şöyle buyurdu: 'Ümmetimden bir grup çıkacaktır, onlar Kur'ân okurlar, sizin Kur'ân okumanız onların okumasına göre bir şey değildir. Sizin namazınız onların namazına göre bir şey değildir. Oruçlarınız da onların orucuna göre bir şey değildir. Onlar Kur'ân okur, Kur'ân onların aleyhindeyken onlar Kur'ân'ın lehlerine olduğunu zannederler. Onların namazı köprücük kemiklerinden öteye geçmez. Onlar okun avı delip çıktığı gibi İslâm'dan çıkacaklar, onları öldüren ordu peygamberinin dili üzerinden kendilerine mükâfat olarak ne verildiğini bilseler idi, başka işlerle uğraşmazlardı. Bu topluluğun alameti şudur ki, onların arasında pazusu olup, (ön) kolu olmayan, pazusunın başının üstünde meme başı gibi bir et parçası ve beyaz kılcıklar bulunan bir adam vardır.' Bu gerçeklere rağmensizler Muâviye-ve Şâm halkına mı gideceksiniz? Bunları (Hâricîleri) yerinize geçecek şekilde-zürriyetiniz ve mallarınız arasında mı bırakacaksınız? Vallâhi Hz. Peygamberin anlattığı topluluğun bu topluluk olacağını ümit ediyorum. Çünkü bunlar, dökülmesi haram olan kanı döktüler, Müslümanlar serbest ve dağınıklarken Müslümanlara saldırdılar. O halde Allah'ın ismiyle yürüyünüz."[2945]

Ayrıca Hz. Ali(ra) Nehrevân gününde şöyle buyurdu: "*Ben, dinden çıkanlarla savaşmakla emrolundum, bunlar dinden çıkanlardır.*"[2946]

Hz. Ali, orduyuHâricîlerin karşısında Nehreven nehri aralarını ayıracak şekilde konuşlandırdı, ordusuna, Hâricîler batıdan nehri geçmedikçe savaşmaya başlamamaları emrini verdi. Hz. Ali (ra) kendilerine, Allah'ın adına yaptıklarından vazgeçmelerini istemek üzere elçilerini gönderdi. Ayrıca kendilerine Berâ b. Âzib'i gönderdi. Berâ b. Âzib üç gün boyunca kendilerini davet etmesine rağmen davetini reddettiler.[2947] Hz. Ali'nin elçileri dönmelerini sağlamak için kendilerine sık sık gidip geldiler, bunun sonucunda elçilerini öldürdüler ve nehri geçtiler.[2948]

Hâricîlerin eylemlerinin bu hadde ulaştığını, barış ve kan dökülmesini korumaya yönelik yapılan bütün çabalardan beklenilen umutları yok ettiklerini, hakka dönmeyi inat ve kibirlerinden reddederek savaşa ısrar ettiklerini gören halîfe Hz. Ali ordusunu organize etmeye ve savaşa hazırlamaya başladı.[2949] Ordusunun sağ cenahına komutan olarak Hicr b. Ali'yi, sol cenahına Şibs b. Rib'î ile Ma'kil b. Kayser-Riyahî'yi, süvari birliğine Ebû Eyyub el-Ensârî'yi, yaya birliğine Ebû Katâde el-Ensârî'yi, Medineliler birliğine -ki bunlar yedi yüz kişi idiler- Kays b. Sa'd b.Ubâde'yi görevlendirdi.

2945 Müslim,2/748-749.

2946 es-Sünne, İbn Ebî Asım, thk., el-Bani,el-Bani: "hadisin sahih, isnadının ise zaif olduğunu" söyler. Bu hadisin delilleri vardır. Hilâfetü Ali, Abdulhamid, s. 323.

2947 es-Sünenü'l-Kübra, Beyhakî, 8/197; Hilâfetü Ali b. Ebî Talib, Abdulhamid, s. 324.

2948 Musannef-u İbn Ebî Şeybe, 15/325-327.

2949 Hilâfetü Ali b. Ebî Talib, Abdulhamid, s. 324.

Hz. Ali, Ebû Eyyub el-Ensârî'den, Hâricîlere güven sancağını yükselterek göstermesini ve onlara şunu söylemesini istedi: "Kim bu sancağa doğru gelirse, o güvendedir. Kim Kûfe'ye ve şehirlere dönerse güvendedir. Bizim sizinle bir bahanemiz alıp veremediğimiz yoktur, ancak kardeşlerimizi öldürenlerle hesabımız vardır. Ebâ Eyyub el-Ensârî'nin çağrısı üzerine savaşa katılan dört bin Hâricî'den birçoğu geri döndü ve Hz. Ali'nin yanında yer almaya başladılar. Böylece onlardan sadece bin kişi veya binden daha az kişi Abdullah b. Vehb er-Rasibî ile kaldı.

Hâricîlerin ordusunda komutan olarak, sağ cenahta Zeyd b. Hisn et-Tâî, sol cenahta Şüreyh b. Evfâ, süvari birliklerinde Hamza b. Sinân, yaya birliğinde Hurkûs b. Züheyr es-Sa'dî yer almaktaydı. Bunlar Hz. Ali ve arkadaşlarıyla savaşarak kendisine karşı olmaya devam ettiler.[2950]

3. Savaşın Patlak Vermesi

Hâricîler Hz. Ali'ye doğru ilerlediler. Onlardan okçular öne çıktı. Hz. Ali süvari birliğini ordunun önüne geçirdi, yaya birliğini atlı grubun arkasına dizerek arkadaşlarına şunu söyledi: "onlar size vurmaya başlamadıkça siz onlara karışmayınız."Hâricîler, "Hüküm yetkisi yalnız Allah (cc)'ındır. Cennete gitmek cennete gitmek..." diyerek saldırmaya başladılar. Hz. Ali'nin ordunun önüne geçirdiği süvari birliğinin üzerine doğru hamle yaparak, bu öncü süvari birliğini ayırdılar. Süvari birliğinin bir kısmı sağ tarafa, diğer kısmı da sol tarafa dağıldı. Böylece Hâricîleri okçular birliği oklarıyla karşıladılar, okları yüzlerine fırlattılar, o sırada süvari birliği sağ cenahtan sol cenahtan üzerlerine döndü, yaya birliği de mızrak ve kılıçlarıyla üstlerine saldırdı, Bu saldırı sonucuHâricîleri öldürdüler ve atların toynakları altında yere serilmiş oldular. Bu arada komutanları olan Abdullah b. Vehb, Hürkûs b. Züheyr, Şüreyh b. Evfâ, Abdullah b. Sehbera es-Sülemîde öldürüldüler.[2951] Süvari birliğinin komutanı, Ebâ Eyyub el-Ensârîsavaştaki bir sahneyi şöyle anlatır: "Hâricîlerden birisini mızrakla yaraladım, belinden vurarak kendisini infaz ettim, ona: "Ey Allah'ın düşmanı cehennemle sevin, mutlu ol." dediğimde o da şöyle dedi: "Cehennemi boylamaya daha çok hangimizin müstahak olduğunu bileceksin"[2952]

Hâricîlerden çoğu, Abdullah b. Vehb er-Rasibî'den işittikleri bir sözden dolayı savaşı bırakıp çekildiler. Bu söz, Abdullah b. Vehb'in gerçeği iyi algılamadığını ve düşüncelerinin doğru olduğuna emin olmadığını gösteriyordu. Hz. Ali (ra) kılıcıyla Hâricîlerden birini vurduğunda Hâricî şöyle der: "Cennete gitmek ne güzeldir." Bunun üzerine Abdullah b. Vehb şöyle bir söz sarf eder: "Bilmiyorum cennete miyoksa cehenneme mi?"[2953] Bunun üzerine Sa'd oğullarm-

---

2950 Tarihü'l-Hilâfeı'r-Râşide, Muhammed Kenan, s. 425; el-Bidaye ve'n-Nihaye'nin özetidir.
2951 Önceki eser.
2952 Önceki eser.
2953 Ahbarü'l-Havârîc mine'l-Kamil, Müberrid, s. 21; Hilâfetü Ali, s. 325.

dan Ferve b. Nevfel el-Eşce'î şöyle dedi: "Ben buna aldandığımdan bu savaşa katıldım, bakıyorum kendisi şüphe içindedir." Bu gelişmenin ardından kendisi ve bir grup arkadaşı Hâricîlerden ayrıldılar. Hâricîlerden bin civarındakişi Ebâ Eyyubel-Ensârî'nin tarafına geçtiler ve Hâricîlerden çoğu kaçmaya başladılar.[2954]

Hicretin otuz sekizinci senesinin Sefer ayının dokuzundagerçekleşen bu savaş, çetin olmasına karşın günün sadece bir bölümünü alacak kadar kısasürdü.[2955]

Ansızın gelişen bu savaş, Hâricîlerin safları arasında çok büyük sayıda öldürülenlerin olduğunu ortaya çıkardı. Hâricîlerin saflarında durum böyle iken halîfe Hz. Ali (ra)'nin ordusunda durum tamamen bunun aksine idi. Çünkü Hz. Ali'nin ordusundan öldürülenler, Müslim'in sahihinde Zeyd b. Vehb'ten rivâyet ettiğine göre sadece iki şahıstı.[2956] Başka bir rivâyette ise hasen bir sened ile Zeyd b. Vehb şöyle söylemiştir: "Ali'nin arkadaşlarından on iki veya on üç kişi öldürüldü.[2957] Başka sahih bir rivâyet ise şöyledir: "Ebû Miclez[2958] dedi ki, 'Müslümanlardan -Hz. Ali'nin ordusunu kastediyor- dokuz kişiden başka kimse öldürülmedi. Şâyet bu konuda kanıt istersen git Ebû Berze'a'ye[2959] sor çünkü o, bu savaşa katıldı."[2960]

Hâricîlerin ölülerine gelince rivâyetler bütün Hâricîlerin öldürüldüğünü zikrederler.[2961] Ancak Mes'udî, on kişiyi geçmeyecek şekilde az bir sayıda kişinin, karşı koyulmaz yenilgiden sonra kaçtığından bahseder.[2962]

4. Muhdac'in Öldürülmesinin Hz. Ali'nin Ordusunun Üzerindeki Etkisi

Zü's-Sadye'nin kişiliğinin belirlenmesi konusunda farklı rivâyetler bulunmaktadır. Bu rivâyetlerin bazılarının isnadı zayıfken bazılarının isnadı kuvvetlidir. Nebevî hadislerde onun niteliklerine değinilir. Hadislerde değinilen niteliklerinden birisi, siyah tenli olmasıdır.[2963] Başka bir rivâyette ise şöyle nitelendirilmektedir: "Habeşlidir, kolu eksiktir, eli küçük ve topludur, kolu sadece omuzdan pazuya kadardır(dirsekten sonrası yoktur), pazusunun bitiminde meme başı gibi bir et parçası vardır, bu et parçasının üstünde beyaz kılcıklar vardır. Ayrıca onun pazusu sabit değildir. Sanki kemiksizdir, çünkü pazusu sallanır." [2964]

2954 Hilâfetü Ali b. Ebî Talib, Abdulhamid, s.325.
2955 Ensabü'l-Eşraf, 2/63.), tanınmayan bir ravinin yer aldığı bir sened ile...
2956 Müslim, 2/748.
2957 Musannef-u İbn Ebî Şeybe, 5/311; Tarihü Halîfe, s. 197, hasen bir sened ile...
2958 Lâhik b. Hümeyd es-Sedûsî el-Basrî, sikadandır, üçüncü asrın yazarlarındandır.
2959 Nehşel b. Abid es-Eslemî, künyesiyle şöhret bulmuş sahabedir, hicri 65.yılında vefat etti.
2960 el-Marife ve't-Tarih. 3/315; Tarihü Bağdâd, 1/182.
2961 Ahbârü'l-Havaric mine'l-Kamil, s. 338.
2962 Hilâfetü Ali b. Ebî Talib, Abdulhamid, s.329; Tarihü Halife, s.197.
2963 Musannef-u Abdürrazzak, 10/146.
2964 en-Nihaye fi Ğaribi'l-Hadis, 1/12,13; Fethü'l Barî, 12/294-295

Zü's-Sadye'nin ismine gelince, isminin; Hürkûs b. Züheyr es-Sa'dî olduğunu söyleyenler hata etmişlerdir.[2965] Çünkü Hürkûs İslamî fetihlerde rolü olan meşhur bir adam idi. sonraları Hz. Osman'a karşı çıktı. Bu Hürkûs, Basra'da Hz. Osman'ın katillerinin, Hz. Zübeyr ve Hz. Talha (ra)'yı öldürdükleri Küçük Cemel savaşından sonra kaçtı, Hâricîlerin imtiyazlı elebaşlarmdan oldu.[2966]

Ancak konuyla ilgili bir rivâyette "isminin Hürkûs olduğu, babasının ise bilinmediği" bilgisi yer almaktadır. Başka bir rivâyetise şöyledir: "İsmi Malik'tir. Çünkü Hz. Ali'nin ordusundan bir grup kendisini aramaya koyuldular, buldukları zaman Hz. Ali şöyle dedi: 'Allahü ekber, babasının kim olduğunu söyleyen biri gelmedi mi?' Oradaki insanlar: 'Bu Malik, bu Malik'demeye başladılar. Bunun üzerine Hz. Ali: 'tamam da kimin oğludur.'[2967] diye sordu, ancak kimse babasını bilemedi.

Taberî'nin sahih kabul ettiği rivâyete göre iseismi Nâfî'Zü's-Sedye'dir. Ayrıca bu rivâyet İbn Ebî Şeybe ve Ebû Dâvud tarafından da nakledilmektedir, Ancak ikisinin de senedi birdir. Bu üç kaynakta senedli bir rivâyet olarak geldiği üzere Hz. Ali (ra), Hâricîlerin ilk ortaya çıktıklarından itibaren onlarla ilgili konuşuyor, Zü's-Sadye'yizikrediyor, niteliklerini sıralıyorve onun, söz konusu olan topluluğun alameti olduğunu çok defa dile getiriyor idi.[2968]

Bu çetin Nehrevân savaşından sonra Hz. Ali(ra) arkadaşlarından (ordusundan) Muhdec (eksik kollu)'in cesedini aramalarını istedi. Çünkü Muhdec'in bulunması, Hz. Ali (ra)'nin hak ve doğru üzere olduğunu gösteren kanıtlardandır. HalîfeHz. Ali arkadaşlarıyla Muhdec'in cesedini aramaya koyulduktan bir müddet sonra nehir kenarında birbirlerinin üzerine yığılmış bir takım cesetler buldu. Bu cesetleri ayırmalarını istedi, ayırdıklarında bir de ne görsünler? Hepsinin altında en aşağıda Muhdec'in cesedini gördüler. O sırada Hz. Ali tekbir getirdi, sonra şöyle söyledi: "Allah doğru söyledi, O'nun Rasûlü de tebliğ etti" ve şükür secdesine kapandı. Hazır olan insanlarda Muhdec'in cesedini gördüklerinde tekbir getirip sevindiler.[2969]

5. Halîfe Hz. Ali'nin Hâricîlerle İlişkisi

Halîfe Hz. Ali (ra) gerek savaştan önce gerekse savaştan sonra Hâricîlere Müslüman muamelesi yaptı. Örneğin savaş biter bitmez Hz. Ali askerlerine; Hâricîlerden savaştan kaçanların takip edilmemesi, yaralı olanların öldürülmemesi ve öldürülenlerin cesedine zarar verilmemesi emrini verdi.

Hz. Ali'nin yaptığı savaşlarda kendisine eşlik eden, tabiîlerin fıkıh âlimle-

2965 el-Milel ve'n-Nihal, 1/115.

2966 Fethü'l-Barî, 12/292; el-İsabe, 1/139.

2967 Fethü'r-Rabbanî Âlâ Müsned-i İmam Ahmed, 23/155; hasen bir isnadla; el-Bidaye ve'n-Nihaye, 7/294-295.

2968 Hilâfetü Ali b. Ebî Talib, Abdulhamid, s. 334.

2969 Musannef-u İbn Ebî Şeybe, 15/ 317-319 sahih bir sened ile.

rinden olan, Ebû Vâil diye tanınan, Şakîk b. Seleme der ki: "Ali ne Nehrevân savaşında ne de Cemel savaşında esir almadı."[2970] Ayrıca Hz. Ali,Nehrevân savaşından sonra Hâricîlerin kalan eşyalarını Kûfe'ye götürdüve "Kim eşyasını tanıdıysa alsın."dedi, her kes kendisine ait eşyasını almaya başladı, taki sonunda bir tencere kalmıştı ki onu da bir adam gelip aldı. Bu rivâyetin çok senedleri vardır.[2971] Hz. Ali, Hâricîlere ait savaş sırasında üzerlerinde taşıdıkları savaş aletleri ve savaş donanımlarının dışında hiçbir eşyalarını kendi ordusu arasında bölüşmedi.

Hz. Ali (ra) Hâricîleri tekfîr etmedi. Çünkü savaştan önce onları Müslüman topluluğuna döndürmek istedi, onlardan çok sayıda kişi dönüş yaptı. Diğer taraftan Hz. Ali onlara öğüt verdi, onları savaş ile korkuttu. İbn Kudâme şöyle der: "Hz. Ali'nin onları savaşla korkutmasının amacı, onları ayrılmaktan alıkoymak, onların zararını bertaraf etmektir, onları öldürmek değildir. Bu amaç eğer sadece konuşma ve görüşmeyle mümkün olsaydı savaşmaktan daha iyi olurdu. Çünkü savaşta iki taraf için de kayıp söz konusudur. Bu da, âlimlerin çoğunun kabul ettiği gibi Hâricîlerin Müslümanlardan bir grup olduğunu göstermektedir.[2972]

Sa'd b. Ebî Vakkas (ra),Hâricîleri Fasıklar diye isimlendirirdi.[2973] Musab b. Sa'd'tan rivâyet edilir ki: "Babama, "**De ki; 'İşleri yönünden âhirette en büyük kayba uğrayanların kimler olduklarını bildireyim mi? Onlar o kimselerdir ki dünya hayatında yaptıkları işlerin karşılıkları hep boşa gidecektir. Hâlbuki kendilerinin güzel işler yaptıklarını sanırlar.**"[2974] Mealindeki âyette anlatılanlar Harûriyye tâifesi midir? diye sordum. Babam sorumu şöyle yanıtladı: "Hayır, bu âyette anlatılanlar Yahudi ve Hıristiyanlardır. Yahudiler Hz. Muhammed(sav)'i inkâr ederken Hıristiyanlar cenneti inkâr ettiler, cennette yeme ve içmenin olmadığını söylediler. Fakat Harûriyyetâifesi 'Ancak bununla fasıklardan başkasını şaşırtmaz. Bu fasıklar o kimselerdir ki, Allah'a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Allah'ın kurulmasını istediği bağları koparır ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar. İşte bunlar ziyana uğrayanların ta kendileridir.' âyetinde anlatılanlardır." Bir başka rivâyet ise şöyledir: "Sa'd b. Ebî Vakkas'tan Harûriyye sorulduğunda şöyle demiştir: "Onlar öyle bir topluluk ki, batıla meyledince, Allah da onların kalplerini hakkı kabul etmekten, hakka meyletmekten uzaklaştırdı."[2975]

Hz. Ali (ra)'den sorulmuş: "Onlar kâfirler mi?" diye. "Küfürden kaçtılar." diye yanıtlamış, "münafık mıdırlar? diye sorulduğunda "Münafıklar Allah'ı ancak az zikrederler." Diye yanıtlamış, "peki nedirler o zaman? Diye sorulduğun-

---

2970 es-Sünenü'l-Kübra, Beyhekî, 8/182, sahih bir senedle.
2971 Telhisü'l-Habir, 4/47.
2972 Fethü'l-Barî, 12/300-301; Neylü'l-Evtar, 8/425.
2973 Buharî, Fethü'l-Barî, 8/425.
2974 Kehf, 18/103-104.
2975 Musannef-u İbn Ebî Şeybe, 15/324-325; İ'tisam, Şatibî, 1/62.

da "Onlar bize zulmeden bir topluluktu, biz de kendileriyle savaştık." şeklinde cevap vermişti. Bir başka rivâyette de şu ifadeler yer alıyor: "Onlar bize zulmeden bir topluluktur, bizler onlara karşı galip kılındık." Bir başka rivâyet ise şöyledir: "onlar, kendilerine bir fitne isabet etti, o fitneden kör olup gerçeği görmediler, sağır olup doğruya kulak asmadılar."[2976] Ayrıca Hz. Ali (ra) ordusuna ve kendisinden sonraki İslâm ümmetine bir öğüt yöneltip şöyle buyurmuştur: "Şâyet adaletli bir yöneticiye muhalefet ettilerse onlarla savaşınız, zâlim bir yöneticiye muhalefet ettilerse onlarla savaşmayınız. Çünkü onların bir söz hakkı vardır."[2977]

Halîfe Hz. Ali(ra)'nin Cemel, SıffînveHâricîlerle olan Nehrevânsavaşları konusunda düşünülen şu ki; Hz. Ali (ra) CemelveSıffîn olayındaki savaşmalarına üzülüp pişman olurken, Hâricîlerle olan savaşında ise onları öldürdüğünden sevinç ve hoşnutluğunu göstermiş idi.İbn Teymiyye der ki: "Nass ve icmâ' NehrevânveSıffîn savaşlarını birbirinden ayırmıştır. Çünkü Hz. Ali, Resulullah (sav)'ın sünnetiyle Hâricîlerle savaşmış ve buna sevinmiştir. Ayrıca hiçbir sahabe bu konuda kendisiyle münakaşa etmemiştir. Sıffîn savaşı ise Hz. Ali'nin savaşmaktan hoşlanmadığına ve savaştığı için pişman olduğuna dair birçok emareler kendisinden sadır olmuştur.[2978]

Halîfe Hz. Ali'nin Savaşlarından Fıkhî Çıkarımlar

Halîfe Hz. Ali (ra) ilminin enginliğinden, fıkhî bilgisinin derinliğinden dolayı bu konuda bir takım kural ve hükümleri ortaya koyma imkânını buldu. Bu hükümler İslâm hukukunun yönetime karşı çıkanları öldürme konusuyla ilgili bir takımkurallardır. Kendisinden sonraki ehl-isünnetinâlim ve İslâm hukukçuları onun, adil bir yönetime karşı çıkanlar hakkındaki metodunu uyguladılar. Ehli SünnetinİslâM hukukçuları, onun doğru rehberliğinden bu konudaki İslâm hukukunun kurallarını ve hükümlerini sonuç olarak (istinbat) çıkardılar. Hatta ilim erbabının ileri gelenleri şöyle dediler: "Şâyet Hz. Ali kendisine muhalefet edenlerle savaşmasaydı, ehli kıble ile savaşma konusundaki izlenecek yol bilinmeyecekti."[2979] Bu gerçek Hz. Ali'nin bizzat kendisinden şu sözünde rivâyet edilmiştir: "Söyler misiniz şâyet ben olmasaydım, o tavrı onlara (karşı çıkanlara) kim gösterecekti?"[2980]

Ahnef, Hz. Ali'ye: "Ey Ali, Basra'daki kardeşlerimiz derler ki, eğer sen yarın onlara galip gelirsen, onların erkeklerini öldürüp kadınlarını da esir alacaksın." dediğinde Hz. Ali şöyle der: "Benim gibisinden böyle bir uygulama yapıl-

---

2976 Musannef-u Abdurrazzak, 10/150; Musannef-u İbn Ebî Şeybe, 15/332. Sahih bir sened ile.

2977 Musannef-u İbn Ebî Şeybe, 15/ 320; Fethü'l-Barî, 12/301) Taberî'nin sahih kabul ettiği bir senedi vardır.

2978 Mecmû'u'l-Fetâvâ, 28/516.

2979 Temhid, Bakillanî, s. 229; Tahkikü Mevakifi's-Sahabe, 2/295.

2980 Musannef-u Abdurrazzak, 10/124.

ması endişe edilmemeli. Bu uygulama ancak İslam'a sırt verip küfre dönenler için yapılabilir." Hz. Ali'nin bu sözüne binaen diyebiliriz ki, kıble ehliyle savaşmak, kâfir ve İslâm dininden çıkanlarla (mürtetlerle)savaşmaktan birçok açıdan farklılık arz etmektedir. Bunların bir kısmını şöyle sıralayabiliriz:

1-Kıble ehliyle savaşmaktan amaç, onları caydırmak olmalı, onları öldürmek olmamalıdır. Zira onlarla savaşmaktan amaç, onları öldürmek değil; onları yönetime itaat etmeye döndürmek ve onlardan gelecek kötülüğü bertaraf etmektir. Buna karşın müşrik ve mürtetlerle yapılan savaşta onları öldürmek amaçlanabilir.[2981]

2-Yönetime karşı çıkan kölelerle, kadın ve çocuklarla savaşıldığında bütün bunların durumu, ergen, hür erkeğin durumu gibidir. Bunlar savaştıkça bunlarla savaşılır ancak sırtını dönüp kaçtıklarında onlara karışılmaz. Çünkü bunlarla savaşmak, onlardan gelebilecek sıkıntıları defetmek içindir. Fakat kâfir vemürtetle savaşıldığmda kaçsalar bile öldürülebilirler.[2982]

3- Meşru idareye karşı çıkan kıble ehli, yönetime boyun eğmek suretiyle yada silahı bırakma şekliyle veya yaralandığından veya hastalandığından yada esir düştüğünden savaşmaktan aciz kalmak cihetiyle savaşmaktan vazgeçerse, bu tür durumlarda yaralıları ve esirleri infaz etmek caiz olmaz. Ancak müşrik ve mürtedlerin yaralıları ve esirleri öldürülebilir. İbn Ebî Şeybe,el-Müsannef adlı eserinde Hz. Ali(ra)'den Cemel savaşında şöyle dediğini rivâyet eder: "Savaştan kaçanları takip etmeyiniz, hiçbir yaralıyı öldürmeyiniz, kim ki, silahını atarsa o güvendedir."[2983] Abdurrazzak'ın rivâyetindeki ifadeler şöyledir: "Ali kendi tellalına emirverdi. Bunun üzerine Ali'nin tellalı Sıffîn savaşında şöyle çağrıda bulundu: "Savaştan kaçanlar takip edilmesin, hiçbir yaralı ve hiçbir esir öldürülmesin. Kim ki, kapısını kilitlerse yada savaş teçhizatını atarsa güvendedir." Ayrıca Hz. Ali onların eşyasından hiçbir şey almadı.[2984]

Hz. Ali Cemel savaşında şöyle ferman buyurdu: "Savaştan kaçan hiç kimseyi takip etmeyiniz, hiçbir yaralıyı ve esiri öldürmeyiniz, sakın kadınlara dokunmayınız, size ve yöneticilerinize sövseler bile. Bizler câhiliye döneminde görürdük ki, adam hurma sopası veya değnek ile kadını döverdi. Kadını sopayla kınar ayıplarlardı adam ve ondan sonra gelen nesli."[2985] Ebû Ümame el-Bahilî (ra)'den kendisinin şöyle dediği rivâyetedilmiştir: "Sıffîn savaşına şahit oldum, hiçbir yaralı öldürmediler, savaştan kaçan hiç birini öldürmediler, hiç biri ölünün cesedine de zarar vermediler."[2986]

4-Yönetime karşı çıkan kıble ehlinden esir edilenlerin durumlarına bakı-

---

2981 el-Müğnî, 8/108-126.

2982 el-Müğnî, 8/110; el-Ahkâmü's-Sültâniyye, s. 60.

2983 Musannef-u İbn Ebî Şeybe, , 15/ 236); el-Feth, 13/75), isnadı sahihtir.

2984 Musannef-u Abdurrazzak, 10/123-124; Tahkikü Mevakifi's-Sahabe, 2/296.

2985 Nasbü'r-Raye, 3/463; Tahkikü Mevakifi's-Sahabe, 2/297.

2986 el-Müstedrek, 2/155), senedi sahihtir, Zehebî kendisine uymuştur.

lır; savaşmaya geri dönmemelerinden emin olunanlar bırakılır, savaşa dönmesinden emin olunanlar da savaşın bitimine kadar tutulur sonra serbest bırakılır ve savaştan sonra hapsedilmesi gerekmez. Ancak kâfirlerden olan esirler savaştan sonra da serbest bırakılmayabilirler.[2987]

5- Yönetime karşı çıkan kıble ehliyle savaşmak için antlaşmalı müşrik vezimmîden yardım ve destek alınmaz. Ancak mürtetvekâfirle savaşıldığında müşrik vezimınîlerden yardım alınabilir.[2988]

6- Yönetime karşı çıkan kıble ehliyle ateşkes yapılmaz ve herhangi bir mal üzerine antlaşma yapılmaz. Şâyet bir ateşkes anlaşması yapıldıysa da onu uygulamak gerekmez. Şâyet onlarla savaşmaya güç yetirilmezse, gücün oluşmasına kadar bekletilirler. Şâyet onlarla bir mal üzerine antlaşma yapılmışsa antlaşma bozulur, o malın durumuna bakılır; şâyet onların ganimet ve zekât mallarından ise onlara geri verilmez. Zekâtlar zekâtı hak edenlere, ganimetler de ganimeti hak edenlere verilir. Eğer o mal kendi öz malları ise onu sahiplenmek caiz olmayıp onu kendilerine iâde etmek gerekir.[2989] Çünkü Hz. Ali(ra), Cemel savaşına katılanların malını helal görmemiştir.

7-Kıble ehli meşru bir yorumave gerekçeye binaen devlet başkanına karşı çıkarlarsa, devlet başkanı bu sorunu çözmek üzere onlarla yazışmalı, mektuplaşmalıdır. Şâyet onlar bir mağduriyetten bahsederler ise devlet başkanı o mağduriyetlerini gidermelidir. Eğer herhangi bir şüpheyi dillendirirlerse, devlet başkanı, Hz. Ali(ra)'nin Hâricîlerin şüphelerini izale etmek için kendilerine açıklama yaptığı gibi onlara açıklama yapmalıdır. Nitekim Hz. Ali'nin bu açıklaması sayesinde Hâricîlerden çoğu kişi Müslüman topluluğunun saflarına döndüler.[2990] Devlet başkanının yapacağı izahla dönmezlerse, onlarla savaşmak Müslümanlara ve devlet başkanına vacip olur.[2991]

8- Kıble ehli, bir yere inzivaya çekilmeden devlet başkanına boyun eğmeyi protesto etmekten vazgeçmezlerse ve güç yetirilebilecek ve kolaylıkla kontrol altına alınabilinecek bir sayıda olsalar, kendileriyle savaşılmaz. Adaletin hükümleri yapmaları gereken konularda kendilerine icra edilir. Adaletin sunduğu hak ve paylar, kendilerine verilir.[2992]

9- Yönetime karşı çıkan kıble ehliyle ateş ve mancınık vb.teçhizatla savaşılmamalıdır. Onların yerleşim yerleri yıkılmaz, ağaç ve bahçeleri kesilmez. Kıble ehlinde durum böyleyken müşrik vekâfirlerle savaşıldığında bu tür uygulamalar caizdir. Çünkü İslâm ülkesi, Halkının bir kısmı başkaldırsabile kendi içindeki varlıkları korumalıdır. Ancak kendilerini sağlama alıp hezimete uğramadan savaşa başvurmaları gibi böyle bir uygulamayı zarurî kılan bir durum-

2987 el-Ahkâmü's-Sültâniyye, s.60.
2988 el-Ahkâmü's-Sültâniyye, s. 60; Tahkîkü Mevakifi's-Sahabe fi'l-Fitne, 2/298.
2989 el-Ahkâmü's-Sültâniyye, Maverdî, s.60.
2990 Sünenü'l-Kübrâ, Beyhekî, 8/180.
2991 Mecmü'u'l-Fetâvâ, 4/450.
2992 el-Ahkâmü's-Sültâniyye, s. 78.

da yukarıdaki uygulamalara başvurulabilir. Nitekim böyle zorunlu durumlarda İmam Azam Ebû Hanife velmam Şâfiî'ye göre mancınık veya ateşle de savaşılabilir.[2993]

10-Kıble ehlinin mallarını ganimet olarak ele geçirmek, çocuklarını esir almak caiz değildir. Zira Hz. Peygamber(sav) şöyle buyurur: "Gönlü hoşnut olmadıkça Müslüman şahsın malı helal olmaz."[2994] Hz. Ali(ra)'ninCemel savaşında şöyle söylediği rivâyet edilir: "Kim birisinin yanındaki mal ve eşyasını tanırsa alsın."[2995] İşte Hz. Ali'nin bu uygulaması, Hâricîlerin kızıp düşman olmalarına sebep olan nedenlerden biridir. Bu konuda kendileri Hz. Ali'yi şöyle eleştirmişlerdi: "O savaştı, ama ne kimseyi esir aldı, ne de ganimet aldı. Eğer savaştıklarının kanını dökmek ona helal idiyse, malları da helal idi. Eğer malları ona haram ise kanları da haram idi." Bu eleştirilerine İbn Abbâs şöyle yanıtlamıştı: "Anneniz Aişe'yi esir alır mısınız? Ya da başka kadınlarda helal gördüğünüzü onda helal görecek misiniz? Eğer, 'Annemiz değil' derseniz kâfir olursunuz. Eğer, 'Eğer annemizdir' derseniz ve esir alınmasını helal görürseniz yine siz kâfir olmuşsunuz.[2996]

İbn Kudâme konuyla ilgili açıklamalarını şöyle sürdürür: "Yönetime karşı çıkan ehli kıble ile savaş, sadece onları doğru olana yönlendirmek ve çevirmek içindir, kâfir oldukları için değildir. Dolayısıyla tıpkı saldırgan ve yol kesenlerde olduğu gibi, onları hakka döndürmek için zorunlu olan uygulamalar dışında onlara ait hiçbir şeye müdahale etme veya hiçbir şeyi alma mubâh olmaz.Onların mallarının ve ailelerinin durumu eskiden olduğu gibi dokunmazlık ilkesini korumaktadır.[2997]

Hz. Ali(ra)'den rivâyet edilen hadisten anlaşılan şudur: "Yönetime karşı çıkanların savaş aletlerinden yararlanmak caizdir."Nitekim İbn Ebî Şeybe, Ebü'l-Buhterî'den şöyle rivâyet eder: "Cemel savaşında Ali'nin karşısındakiler hezimete uğrayınca Ali (ra) şöyle ferman buyurdu: 'Ordunun dışında olan hiçbir şeyi almayınız; ama bulunan her hangi binek ve savaş aletleri size aittir.'[2998] Başka bir rivâyette de şöyle dedi: "Askerlerin yanında bulduklarınızın dışında onlara ait mallarını almayınız."[2999]

11- Şafiî mezhebine ve rey ekolüne göre yönetime karşı çıkan kıble ehlinden öldürülenler yıkanır, kefenlenir ve namazları kılınır. Çünkü onlar Müslüman'dırlar. [3000]

2993 el-Müğnî, İbn Kudâme, 8/110.

2994 Sünenü'd-Dârükutnî, 3/26; el-Bânî 'İrvâü'l-Ğalil',1459) eserinde hadisi sahih kabul etmiştir.

2995 el-Müğnî, 8/115.

2996 es-Sünenü'l-Kübrâ, Beyhekî, 8/180; Hasaisü Emirü'l-Mü'minîn, Nesaî, s. 197, hasen bir isnadla.

2997 Tahkîkü Mevakifi's-Sahabe, 2/300.

2998 Musannef-u İbn Ebî Şeybe, 15/ 263.

2999 Tarihü't-Taberî, Tahkîkü Mevakifi's-Sahabe eserinden naklederek, 2/300.

3000 Tahkîkü Mevakifi's-Sahabe, 2/301.

12-Yönetime karşı çıkan kıble ehli bid'at ehli olmadıkları zaman, fasık değildirler. Devlet başkanının ve adalet sahiplerinin onlarla savaşmaları yorumdaki hataları sebebiyledir. Onlar hükümlerde içtihat eden İslâm hukukçuları gibidirler. Onlardan şahitlik yapanların şahitliği, adil olduklarında kabul edilir. Bu Şâfiî'nin sözüdür. Hâricîlerve bid'at ehli ise, devlet başkanına isyan ettiklerinde şahitlikleri kabul edilmezler. Çünkü onlar fasıktırlar.[3001]

13-Adil bir yöneticinin isyancı bir akrabasını öldürmesi caizdir. Zira haklı bir sebebe binaen öldürmüş olur ki, bu durum istemediği halde ona had uygulamış gibidir.[3002]

14-İsyancılar bir memlekete galip gelip; vergi, zekât ve cizye toplayıp hadleri uyguladıkları zaman, adaletli yönetici o memlekete hâkim olup isyancıları yendiğinde onların topladıklarını onlardan almayacaktır. Çünkü Hz. Ali(ra) Cemel olayından sonra Basra halkına galip geldiğinde onların topladığı hiçbir şeyi onlardan almadı.[3003]

15-İsyancınm adaletliden mirâs alma hükmü ise şöyledir. Adaletli yöneticiyi öldüren isyancı ona varis olmadığı gibi isyancıyı öldüren adaletli yönetici de ona varis olamaz. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Katil varis olamaz."[3004]

İmam Azam Ebû Hanife'nin bu konudaki görüşü şöyledir: "Adaletli yönetici isyancıdan mirâs alabilir; fakat isyancı adaletli yöneticiden mirâs alamaz." İmam Ebü Yusuf ise şöyle der: "Söz konusu olan şahıslardan her biri diğerinden mirâs alabilir." Çünkü her biri diğerinin öldürmesinde yorum sahibidir.[3005] Nevevî de Ebû Yusuf'la aynı görüştedir.[3006]

16- İsyancıların hakka dönmeleri onları öldürmenin dışında bir yöntemle olmayacaksa onları öldürmek caizdir. Onları öldüren adaletli yöneticiye de hiçbir günah, tazmin edilme sorumluluğu ve keffâret yoktur. Çünkü o kendisine emredileni yapmış ve Allah'ın şu emri için öldürmüştür: *"Bu saldıran tarafla, Allah'ın emrine dönünceye kadar siz de vuruşun."*[3007] Çünkü Müslüman kişi, öldürülmesi istendiğinde, bunu öldürmenin dışında bir eylemle engelleyemiyorsa kendini müdafaâ etmek için kendisini öldürmek isteyeni öldürebilir. Ayrıca adaletli yöneticinin, isyancılarla savaşması sırasında telef ettiği malın tazmin edilme sorumluluğu yoktur.[3008]

İmam Nevevî'nin söylediği gibi en sahih görüşe göre isyancılar, savaş sırasında telef ettikleri canın ve malın tazmin edilmesinden sorumlu değildir.[3009]

3001 el-Müğnî, 8/118; Tahkikü Mevakifi's-Sahabe, 2/301.
3002 el-Müğnî, 8/118; Tahkîkü Mevakifi's-Sahabe, 2/301
3003 el-Müğnî, 8/119; Tahkikü Mevakifi's-Sahabe, 2/302.
3004 Sünen-u İbn Mace, Kitabü'd-Diyat, 2/883; Sahih'ü Sünen İbn Mace, 2140.
3005 el-Ahkâmü's-Sültâniyye, s. 61.
3006 Şerhü'n-Nevevî Âla Sahih'i Müslim, 7/170.
3007 Hucurât, 49/9.
3008 el-Müğnî, 8/112.
3009 Şerhü'n-Nevevî Âla Sahih'i Müslim, 7/170.

Zührî'nin, isyancının, adil yöneticiyi öldürdüğünde sorumlu olmadığı konusunda sahabenin ittifak ettiğine dair rivâyeti bu görüşü desteklemektedir. Zührîşöyle dedi: "Resulullah(sav)'ın sahabelerinin çoğu hayattayken birinci fitne(Hz. Osman'a karşı çıkmaları ve bunun sonucunda Hz. Osman'ın öldürüldüğü fitne) çıktı. Bu sahabeler arasında bedir savaşına katılan sahabeler (Ashaâbı Bedr) de vardı. Sahabeler, Kur'ân'ın yorumuna binaen hiç kimsenin kısâs gereği öldürülmeyeceğine ve hiç kimsenin malı alınmayacağına ittifak ettiler."[3010]

Abdurrazzâk'ın rivâyeti ise şöyledir: "Bedir savaşına katılan Resulullah'ın sahabelerinin çoğu var iken birinci fitne patlak verdi.Bu hadiseden hemen sonra sahabe şu konularda ittifak ettiler:Kur'ân yorumuna binaen helal gördükleribir kadın için hiç kimseye haddin uygulanmaması, Kur'ân yorumuna binaen helal gördükleri hiç bir kan için kısâsın yapılmaması veKur'ân yorumuna binaen helal gördükleri hiçbir malın geri alınmaması ancak sahibi belli olan bir eşya bulunursa sahibine iâde edilmesi"[3011]

Hâricîlerin En Önemli Nitelikleri

Hiç şüphesiz Hâricîlertâifesinin tarihini inceleyen araştırmacı; bu fırkânın yolunu izleyenlerin bir takım niteliklerini sıraladığımız şekilde not eder:

i. Dinde Aşırılık

Muhakkak ki, Hâricîler itaat ve ibadet ehlidir. Nitekim onlar dine tutunmaya, dinin hükümlerini tatbik etmeye ve İslam'ın bütün yasaklarından uzaklaşmaya son derece düşkün idiler. Ayrıca İslam'la çelişen herhangi bir günah veya suça düşmekten son derece sakınırlar idi. Hatta bu düşkünlük ve sakınma bu tâifede bulunan; hiç kimsenin bu konuda kendilerine yetişemediği açık bir tipik özellik idi. Onların bu özelliğini, Resulullah(sav)'ın şu sözünden daha iyi hiçbir şey ifade edemez: "Onlar Kur'ân okurlar, sizin Kur'ân okumanız onların Kur'ân okumalarına göre bir şey değildir, sizin oruçlarınız onların oruçlarına göre bir şey değildir."[3012]

İbn Abbâs(ra) onlarla münazaraya gittiğinde onlarda gördüğü bazı niteliklerini şöyle açıklıyor: "Daha önce kendilerinden daha şiddetli ibadete gayret göstereni görmediğim bir topluluğun yanına gittim, alınları çok secde yaptıklarından yaralıydı, elleri deve dizi gibi(nasırlı) idi(çok ibadetten iz yapmıştı), üzerlerinde yıkanmış(temiz) elbiseler vardı, yüzleri uykusuzluktan solmuştu."[3013]

3010 es-Sünenü'l-Kübrâ Li'l-Beyhekî, 8/174, sahih bir sened ile; Tahkikü Mevakifi's-Sahabe, 2/303.

3011 Musannef-u Abdurrazzak, 10/121.

3012 Müslim, Kitab'üz-Zekât, Şerhü'n-Nevevî, 7/171.

3013 Telbîsü İblîs. s. 93.

Cündüb el-Ezdî'den şöyle dediği rivâyet edilir: "Ali b. Ebî Tâlib (ra) ile beraber dönüp Hâricîlere doğru yöneldik. Onların karargâhına ulaştığımızda bir de ne görelim! Kur'ân okuduklarından sesleribal arısının sesleri (uğultusu) gibi geliyordu."[3014]

Hâricîler oruç tutar, namaz kılar veKur'ân okurlardı. Ancak onlar mutedillik / ölçülülük sınırını aşıp aşırılık ve katılık derecesine geçmişlerdi. Bu katılık da onları; akıllarının kendilerine dikta ettikleriyle İslam'ın kurallarına muhalefet etmeye sevk etti. Buna; büyük günah işleyenlerin kâfir olduğunu söylemelerini örnek olarak verebiliriz. Allah'ın izniyle ilerde onların inançlarının ve düşüncelerinin münakaşası gelecektir.

Hâricîlerden bir kısmı bu konuda aşırıya giderek küçük bile olsa günahlardan herhangi bir günahı işleyeni cehennemde ebedî kalacak bir kâfir ve müşrik olarak görmüşlerdir.[3015] Onlar, kendilerini dinin sınırlarından ve yüce hedeflerinden çıkarıp uzaklaştıran bu sertlik neticesinde; kendileri gibi düşünmeyen Müslümanları tekfîr ettiler, küfür ve nifâkla suçladılar; dahası, muhaliflerinin kanlarını dökmeyi mubâh gördüler.[3016] Ötesi, onlardan bazıları*el-Ezârika*[3017] fırkası gibi muhaliflerinin kadın ve çocuklarını öldürmeyi mubâh gördüler.[3018]

Hiç şüphesiz Hâricîler sahip oldukları cehalet, sertlik ve kabalıktan dolayı İslâm dininin güzelliklerinin şeklini değiştirip ilginç bir şekilde çirkinleştirdiler. Çünkü yorum ve içtihattaki bu aşırılık onları İslam'ın ruhundan, güzelliğinden ve ölçülülüğünden uzaklaştırdı. Onlar aşırılık açısından Hz. Peygamber(sav)in savunmadığı,Kur'ân-ı Kerîm'in çağırmadığı bir yola girdiler. Onların gösterdiği takvâ ise kör takvâ cinsinden bir takvâdır. Dışlarını kendisiyle süslemeye çaşıtlıkları 'iyi olma erdemi' kendilerini farklı göstermek için yaptıkları bir dış süstü. Hâlbuki onlar; dinde aşırılık, sertlikle ve onları dinin doğru sınırından çıkartacak bir aşırılıkla cenneti çok arzulamışlar idi.[3019]

Bundan dolayı Hz. Peygamber(sav) dinde aşırılıktan ve sertlikten sakındırmıştır. Çünkü aşırılık,mutedilliğe / ölçülülüğe ve İslam'ın hoşgörüsüne muhalefettir. Ayrıca Hz. Peygamber(sav) aşırıya gidenin helak olmayave ziyan etmeye müstahak olduğunu bildirmiştir. Sahih bir hadiste Hz. Peygamber(sav) şöyle byuyurmuştur: "***Aşırı gidenler helak oldu.***"Ve üç defa tekrarladı.[3020]

Bütün bunlar Hâricîlerin sapkınlığını ortaya koymaktadır. Aynı şekilde İslam'ın hoşgörü ve kolaylığına ters döşen; zorbalık ve sertlik üzere kurulan Hâ-

---

3014 Telbîsü İblîs, s. 93.

3015 el-Fasl, İbn'i Hazm, 4/191; el-Havâric, Nâsır Seavî, s. 183.

3016 el-Havâric, Nâsır Seavî, s. 183.

3017Nâfi' b. Ezrak'a bağlı ve onun ismine izâfeten Ezârika diye adlandırılan, son derece katı prensiplere sahip ve kuvvet itibariyle de en tehlikeli Haricî grubudur. DİA

3018 Telbîsü İblîs, s. 95, el-Havâric, Seavî, s. 184.

3019 el-Havâric, Seavî, s. 84.

3020 Müslim, Kitabü'l-İlm, Şerhü'n-Nevevî, 16/220

ricîlerin yolunu izleyenlerin de sapkınlık içinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü İslâm kolaylık ve hoşgörü dinidir. Nitekim Hz. Peygamber(sav) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki din kolaylıktır. Her kim bu dini zorlaştırmaya kalkarsa mağlup olur. O halde orta yolu tutun, müjdelerle sevinin."[3021]

ii. Dini Bilmemek

Şüphesiz ki, Hâricîlerin Kur'ân ve Sünneti bilmemeleri, yanlış anlamaları, düşünme ve kavrayışlarının az oluşu ve delilleri (âyet ve hadisleri) doğru konumlarına konumlandırmamaları, onların en büyük bazı ziyânlarından bir kaçıdır.İbn Ömer onları yaratıkların en kötüsü olarak görüp onlar hakkında şöyle dedi: "Onlar kâfirler hakkında inen bir kısımâyetleri; mü'minler hakkında inmiş sayarak o şekilde yorumladılar."[3022] İbn Ömer'den Harûriyyetâifesi sorulduğunda şöyle derdi: "Onlar Müslümanları tekfîr ederler, kanlarını ve mallarını helal görürler, kadınları iddet dönemlerindeyken kendilerine nikâhlarlardı. Esir aldıkları kadının kocası varken onlardan biri kendine nikâhlardı. Onlardan daha fazla öldürmeye layık kimseyi bilmiyorum."[3023]

Hâricîlerin; arabuluculuk yapmak üzere hakem kabul etmeyi küfrü gerektiren bir günah olarak görmeleri Allah'ın şeriâtını bilmediklerininsonuçlarındandır. Onlara göre, hakemi kabul edenler önce kâfir olduklarını itiraf etmeli sonra da tövbeye yönelmelidir. Bunu Hz. Ali(ra)'den istemişlerdi. Nitekim Hz. Ali'den önce küfrünü itiraf etmesini sonra da tövbe etmesini istediler.[3024] Onların Hz. Ali'yi ve beraberindeki Muhacir ve Ensâr'ı suçlamaları, onlardan daha bilgili olduklarına ve onlardan daha iyi görüşe sahip olduklarına inanmaları; bütün bunlar vallâhi cehaletin ve sapıklığın ta kendisidir.[3025]

Onların çirkin cehaletini gösteren başka bir hadise de şudur: Onlar Abdullah b. Habbab(ra)'ı;bir çocuk annesi hamile eşiyle bulduklarında kendisiyle bazı konularda münakaşa ettiler. Ardından Hz. Osman ve Hz. Ali(ra) hakkındaki görüşünü sordular. Abdullah b.Habbab(b. Eret) onlardan övgülerle bahsedince kendisine kin besleyip düşman oldular. Onu önce en kötü bir öldürüşle tehdit ettiler sonra da öldürdüler. Yanındaki eşinin de karnını yardılar.[3026] O sıralarda yoldan geçerlerken zimmîlere ait bir domuzun yanından geçtiler, onlardan biri domuzu öldürdü, bunun akabinde domuzu öldürmelerinden çok rahatsız oldular, domuzun sahibini araştırmaya koyuldular bulup kendisini hoşnut ettiler! Gelin bu ilginç hadiseye bakın! Müslüman olduğunu iddia eden birisinin yanında domuzların dokunmazlığı Müslümanların dokun-

---

3021 Buharî, Kitabü'l-İmân, Fethü'l-Barî, 1/93.
3022 Zâhiretü'l-Ğuluvvi fi'd-Din, Muhammed Abdulhakim, s. 114.
3023 el-İ'tisâm, 2/183,184.
3024 Musannef-u İbn Ebî Şeybe, 15/ 312-313; İrvâu'l-Ğalil, 8/118-119; Telbîsü İblîs. s. 93.
3025 el-Havâric, Seavî, s. 186.
3026 Telbîsü İblîs, s. 93.

mazlığından daha fazla önemli olur mu?[3027] Ancak işte bu şekilde ki ibadet; heves ve şeytanın kendilerine dikta ettiğicâhillerin ibadetidir.[3028]

İbn Hacer şöyle der: "Hâricîler muhaliflerinin küfrüne hükmedince onların kanlarını dökmeyi mubâh gördüler. Zimmîlere gelince; "Onlara verdiğimiz sözü yerine getiririz." deyip onlara karışmadılar. Aynı şekilde müşriklerle savaşmayı da bıraktılar, sadece Müslümanlarla savaşmakla uğraştılar. Bütün bunlar, göğüsleri ilmin nuruyla sevinmemiş, ilimden sağlam bir ipe tutunmayan câhillerin ibadetlerinin emareleridir. Onların başı Resulullah (sav)'m yaptığı ganimet bölüşmesine karşı çıkıp reddetmişti, Resulullah'a zulmü atfetmişti. Onları anlatmak için bu hadise yeter. Allah'tan selamet dileriz."[3029]

İbn TeymiyyeHâricîlerden şöyle söz etmektedir: "Onlar câhildirler, câhilliklerinden sünnet ve Müslüman topluluğundan (ehl-İ sünnet ve'l-cema'a'dan) ayrılanlardır."[3030] Bu açıklamayla anlaşılıyor ki, cehalet; İslam'a bağlı tâifelerden biri olan bu tâifenin en bariz niteliklerinden biridir. Evet, cehalet tedavisi mümkün olmayan amansız bir hastalıktır, sahibi farkına varmayacak bir şekilde kendisini helake götürür. Daha ötesi cehalet sahibi hayrı isterken şerrin içine döşer.[3031]

iii. İsyan Bayrağını Çekme

İbn Teymiyye der ki: "Bunların sapıklıkları hidâyet rehberlerinin (Hz. Osman ve Hz. Ali) ve Müslüman topluluğunun adaletten çıkmalarına ve haktan sapmalarına inanmalarıdır. İşte bu nokta sünnettin dışına çıkanRafızî[3032] ve benzerlerinindayandığı temel fikirdir. Bu inançlarından sonra kendilerince zülüm olarak gördüklerini küfür sayarlar, sonra da bu küfür üzerine sonradan ortaya koydukları bir takım hükümler düzenlerler."[3033]

Onlar isyan bayrağını çektiler, Müslümanların birliğini bölmeye çalıştılar. Hz. Ali'ye karşı takındıkları tavırları bu durumu net bir şekilde izah eder. Zira onlar Hz. Ali'yi terk ettiler, en kritik durumlarda ona muhalefet edip, onun emrine isyan ettiler.[3034] Hâricîler tarih boyunca kendilerine herhangi bir konuda muhalefet edenlere hep düşmanca davrandılar, devre dışı bırakıp terk ettiler. Kendileri gibi düşünmeyenleri düşman ilan etme niteliklerini hep sürdürdüler. Hatta onlar bizzat kendi içlerinde pek çok fırkâya bölünüp birbirlerine kâfirlik suçlamasında bulundular. Bu nedenler saldırılar, ihtilaf ve ayaklanmalar kendi aralarında çokça gerçekleşti.[3035]

3027 Fethü'l-Barî, 12/285.
3028 el-Havâric, Seavî, s. 187.
3029 Fethü'l-Barî, 12/301.
3030 Minhacü's-Sünne, 3/464.
3031 Nevadirü'l-Usul, Muhammed Hakîm Tirmizî, s. 54; el-Havâric, seavî, s. 881.
3032 Başlangıçta Zeyd b. Ali'den ayrılan ilk İmâmîler'e, daha sonra bütün Şiî fırkaları ile Şiî unsurları taşıyan bazı bâtınî gruplarına verilen isim. DİA.
3033 el-Fetâvâ, 28/497.
3034 el-Havâric, Seavî, s.187.
3035 el-Havâric, Seavî, s.192.

iv. Günahkârı Tekfîr ve Müslümanların Kan ve Mallarını Mubâh Görme

İbn Teymiyye şöyle der: "Hâricîler ile badatçılar arasındaki ikinci fark, Hâricîlerin günahkâra kâfirlik isnadında bulunmalarıdır. Müslümanların kan ve mallarının onlara mubâh, İslâm ülkesinin onlara göre dâru'l-harb,[3036] onların yaşadığı yerlerin iselslâm diyârı olması inancı, bu kâfirlik isnadının bir sonucu olmaktadır.Rafızîlerin çoğunluğu da bu şekil inanmaktadırlar. Bu düşünceleri Rasûlüllah'ın sünnetinin net ifadesi ve Selef'in icma'yla bid'at olduğu sabit olan bid'atların temelidir.[3037]

Hâricîler kendilerine özgü görüşleriyle ayırt edilmişler, bu görüşleriyle Müslüman topluluğundan ayrılmışlar ve bu görüşlerini; Allah'ın, dışında bir din kabul etmediği İslâm dininden görmüşlerdir. İddialarına göre görüşlerinde onlara muhalefet eden dinden çıkmış olur. Onlar, kendilerine muhalefet edenlerdenberi olduklarını gerekli görmekle kalmayıp, bu konuda aşırıya giderek muhalifleriyle savaşmayı gerekli görüp kanlarını da mubâh görmüşlerdi.[3038] İşte bu düşünceleri sebebiyle görüşlerine uyum sağlamadığının dışında hiçbir neden olmazken Abdullah b. Habbâb'ı öldürdüler.[3039]

İbn Kesir şöyle der: "Hâricîler kadın ve çocukları öldürmeye, hamilelerin karınlarını yarmaya ve onların dışında hiç kimsenin yapmadıklarını yapmaya başladılar.[3040]

İbn Teymiyye ise şöyle der: "Birinci bid'at, Hâricîlerin bid'ati gibi,Kur'ân'a muhalefet etmek istediklerinden değil, ancak Kur'ân'ı yanlış anladıklarından idi.OnlarKur'ân'dan; Kur'an'm ifade etmediği anlamları anladılar. Onlar Kur'ân'ın; günah işleyenleri tekfîr etmesini gerektirdiğini zannettiler. Çünkü mü'min, dindar ve muttaki olan idi. Onlar şöyle söylediler: "Dindar ve muttaki olmayan kâfirdir, cehennemde ebedî kalacaktır." Sonra da şöyle söylediler: "Osman, Ali ve onlara dost olanlar mü'min değildirler, Çünkü onlar Allah'ın indirmediği şekilde hükümettiler." Dolayısıyla onların bid'atinin iki başlığı bulunmaktadır:

Birincisi: bir eylem ve hata ettiği bir görüş ile Kur'ân'a, muhalefet eden kişi kâfirdir.

İkincisi: Osman, Ali ve onlara dost olanlar görüş ve eylemleriyle Kur'ân'a muhalefet ettiler.

Bundan dolayı mü'minleri günah ve hata işlemelerinden ötürükâfirlikle suçlamaktan sakınmak gerekir. Ziragünahkârıtekfîr etme olayı İslâm tarihinde

---

3036 Müslüman olmayan bir devletin hâkimiyeti altındaki topraklar için kullanılan fıkıh terimi DİA.

3037 el-Fetâvâ, 1973.

3038 Minhâcü's-Sünne, 3/62.

3039 el-Fark Beyne'l-Firak, Bağdâdî, s. 75; el-Havâric, Seavî, s. 191.

3040 el-Bidaye ve'n-Nihaye, 3/294.

ortaya çıkan ilk bid'attir. Bu bid'atin sahipleri, Müslümanları tekfîr ettiler, onların kan ve mallarını mubâh gördüler. Bunları yeren ve bunlarla savaşmayı emreden birçok sahih hadisin rivâyeti Hz. Peygamber(sav)'den sabit olmuştur."[3041]

v. Hz. Peygamberin Hakkında Caiz Olmayanı Caiz kılmaları

"Hâricîler Hz. Peygamberin bizzat kendisinin adaletsiz davranabileceğini ve sünnetinde yanılabileceğini düşünüyorlardı. Hz. Peygambere itâat etmenin ve uymanın gerekli olmadığını söylüyorlar, onlar sadece Hz. Peygamberin tebliğ ettiği Kur'ân'ı doğruyorlardı. İddialarına göre Hz. Peygamberin başlattığı Kur'ân'ın zahirine muhalif olan sünnetini doğrulamıyorlardı. Bidatçilerin ve Hâricîlerin geneli hakikatte bu görüştedirler. Çünkü Resulullah'ın bir hadisi onları sözüne muhalif olursa o hadise tabi' olmazlar.Rivâyet edilen hadisi reddederek yada te'vil ederek Kendilerince delil uydururlar. Böylece bazen hadisin isnadını çürütmeye, bazen de hadisin metnini çürütmeye çalışırlar, yoksa onlar, ne Resulullah(sav)'ın getirdiği sünnetin hakikatini, ne de Kur'ân'ın hakikatini rehber edinmiş değildirler.[3042]

vi. Kötü Konuşmak ve Saptırmak

Hidâyet rehberlerine dil uzatmak, onları sapmakla suçlamak ve haklarında adaletten, haktan ayrılmakla hükmetmek Hâricîleri en bariz niteliklerindendir. Bu nitelik Zü'l-Hüvaysire'nin hidâyetelçisi Hz. Muhammed (sav)'in karşısında takındığı tavırda belirmektedir. Çünkü Zü'l-Hüvaysire şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü adâletle dağıt."[3043] Görülüyor ki, Zü'l-Hüvaysire kendini Rasûlüllah(sav)'tan daha fazla Allah'tan korkan saymıştır, Rasûlüllah(sav) hakkında ganimet dağıtımında haksızlık yaptığıyla ve adaleti çiğnediğiyle hükmetmiştir! Bu nitelik tarih boyunca onlardan ayrılmadı. Bu niteliklerine terettüp eden hüküm ve eylemlerden dolayı, bu niteliğin çok kötü sonuçlar oldu.[3044]

vii. Kötü Zan (Sûizan)

Sûizan,câhil Zü'l-Hüvaysire'nin hidâyetelçis Hz.Muhammed (sav) hakkında samimiyetsizlikle hükmetmesinde beliren Hâricîlerin başka bir niteliğidir. Çünkü o Hz. Peygamberin ganimet bölüşümü için şöyle dedi: "Vallâhi bu adaletsiz ve Allah'ın rızası gözetilmeyenbir dağıtımdır."[3045] CâhilZü'l-Hüvaysire Resulullah(sav)'ın ganimet dağıtırken zengin ileri gelenlere verip fakirlere vermediğini görünce Resulullah'ın bu tasarrufunu güzel bir anlama yormamıştı.

3041 el-Fetâv, , 13/30,31.
3042 el-Fetâvâ, 19/73.
3043 Buharî, Kitabü İstitabeti'l-Mürteddin, Fethü'l-Barî, 12/290.
3044 Zâhiretü'l-Ğuluvv'i fi'd-Din, s. 106.
3045 Buharî, Kitabü İstitabeti'l-Mürteddin, Fethü'l-Barî, 12/290.

Bu garip bir şeydir, özellikle güzel bir anlama yormayı gerektiren etkenler çok iken. Şâyet güzel bir anlama yormanın etkenlerinden, bu tasarruf sahibinin hidâyetResûlü olmasından başka bir etken olmasaydı bile, bu etken dahi tek başına hüsnü zannı gerektirmesi açısından yeterli olurdu. AncakZü'l-Hüvaysire bunu yapmadı, psikolojik hastalığından sûizan yaptı ve bu etkeni adalet perdesiylegizlemeye çalıştı. Bu nedenle İblîs kendisine güldü, kendisini kandırdı, onu tuzaklarına düşürdü.

Şeytanın tuzağına düşmemek için kişi kendisini gözlemlemeli, davranış ve amaçlarının etkenlerini incelemeli, hava ve hevesinden sakınmalı ve İblîs'in tuzakları için uyanık olmalıdır. Çünkü İblîs çoğu zaman kötü eylemi parlak güzel bir kaplamayla süsler, çirkin davranışı hakın ilkeleri adıyla haklı gösterir. Kişinin kendini şeytanın tuzaklarından korumasına ve şeytanın hilelerinden kurtulmasına yardımcı olan faktörlerden biri de ilimdir. Şâyet Zü'l-Hüvaysire'nin ilimden ufak bir kalıntısı veya bir zerre kavrayışı olsaydı bu kaygan zemine düşmez idi.[3046]

viii. Müslümanlara Karşı Şiddet

Hâricîler kabalıkları ve sertlikleriyle tanınırlar. Müslümanlara karşı aşırı derecede acımasız ve kaba idiler.Onların Müslümanlara karşı olan şiddetleri öyle çirkin bir had safhaya ulaştı ki kalkıp Müslümanların kan, mal ve onurlarını mubâh gördüler. Müslümanları korkutup, öldürdüler. İslam'ın düşmanları olan putperest ve onların dışındaki kâfirlere ise antlaşma yaparak karışmadılar ve onlara sıkıntı vermediler.

Doğrusu tarih Hâricîlerin Müslümanlara karşı aşırıya gitmeleri konusunda onlara ait kara sayfalar kaydettiier.[3047] Abdullah b. Habbâb'ın hikâyesini ve öldürülmesini unutmadık. Onların Müslümanlara karşı muamelesi acımasızcadır, kabaca ve serttir. Kâfirlere olan muameleleri ise yumuşaklıkladır, anlaşmayladır, letafetledir.[3048] Hâlbukilslâm dininin tebliğcisi Resulullah (sav) İslâm dinini kolaylık ve hoşgörü ile nitelendirmiştir. Bu dinin tebliğcisi ancakkâfirlere karşı şiddet göstermeye davet etti, mü'minlere karşı ise sadeceşefkat göstermeye davet etti. Buna rağmen Hâricîler onun tersine davrandılar.[3049]

Yüce Allah şöyle buyurur: "*Muhammed, Allah'ın Resûlüdür. Onun beraberindeki müminler de kâfirlere karşı şiddetli olup kendi aralarında şefkatlidirler.*"[3050] "*Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse bilsin ki, Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler. Onlar müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorludurlar. Allah yolun-*

3046 Zâhiretü'l-Guluvv'i fi'd-Din, s. 106-107.
3047 Önceki eser, s. 110.
3048 Önceki eser, s. 111.
3049 Fethü'l-Barî, , 12/301.
3050 Feth, 48/29.

da mücahede eder ve bu hususta dil uzatan hiçbir kimsenin ayıplamasından korkmazlar."[3051] Anlaşıldığı gibi Hâricîlerâyetlerin tersine hareket ettiler, Müslümanları tehdit edip kokuttular.[3052] Bu değindiklerimiz Hâricîlerin şöhret bulmuş bazı nitelikleridir.

Hâricîlerin Bazı İtikâdî Görüşleri

Zamanla Hâricîlertâifesine özgü bir takım itikadî görüşler oluştu. Onlar bu görüşlerinde Allah'ın kitabına Rasûlüllah(sav)'ın sünnetine muhalefet ettiler. Bu batıl görüşlerinden bazıları şöyledir:

1. Büyük Günah İşleyeni Tekfîr Etmek

Kuşkusuz Hâricîler büyük günah işleyene kâfirlik isnat ederler,ebedî olarak cehennemde kalacaklarına hükmederler. Bu inançlarını bir takım (kendince)delillerle kanıtlamışlardır.

Hâricîler bu konuda şu âyet-i kerimeyi delil edinirler: "**Hayır, durum hiç de öyle değil! Günah işleyip de günahın kendisini her taraftan kuşattığı, kapladığı kimseler var ya, işte onlar cehennemliktir. Hem de orada ebedî kalacaklardır.**"[3053] Bu âyeti, günah sahiplerinin cehennemde ebedî olarak kalacaklarına delil olarak gösterdiler. Onlar; "Günahı üzerinde ölen günahkâr için Allah'ın rahmeti hakkında umut yoktur." dediler.[3054] İddialarına göre Günah insanı ihata eder, bu nedenle insanda kendisine ait bir makbul iyilik bulunmaz hatta iman bile kalmaz. Çünkü günah imanı silip yok eder.

Fakat hakikat vardıkları kanaatin aksinedir. Delil olarak getirdikleriâyetin bizzat kendisi onların inancını reddeder. Zira bu âyet günahının kendisini kuşattığı kişinin cehennemde ebedî kalacağını ifade ediyor,hâlbuki küfür ve Allah'a şirk koşmanın dışında insanı ve insanın amellerini kuşatan ve insanın onun sebebiyle cehennemde ebedî olarak kalacağı bir günah yoktur. Dahası bu âyetin Allah'a şirk koşan ve Allah'ın yoluna muhalefet ederek yolundan çıkan Yahudiler hakkında inmiş olması bu dediğimizi teyit etmektedir. Ayrıca yüce Allah'ın sadece günah işlemenin cehennemde sonsuza dek kalmayı gerektirmediğini açıkça belirtmiş ve sonsuza dek cehennemde kalmak için o günahın tamamen kendisini kuşatması gerektiğini bildirmiş ki bu günah da şirktir. Yüce Allah'ın bu açıklaması onların iddialarını boşa çıkarmaktadır. Bu âyette söz konusu olan kuşatıcı günahtan amacın şirk olduğu İbn Abbâs'tan rivâyet edilmektedir. İbn Abbâs'tan rivâyet edildiğine göre bu âyetin manası şöyledir: "Kim ki günahı onu kuşatacak kadar ilerletipkâfir olursa artık onun için bir iyilik ka-

---

3051 Maide,54.
3052 Zâhiretü'l-Guluvv'i fi'd-Din, s. 111.
3053 Bakara, 81.
3054 el-İbadiyye fi Mevkibi't-Tarih, Ali Ma'mer, 1/133

bul edilmez." Yaratıcının birliğini ikrar edenlerden (muvahhitlerden)günahkâr olanların cehennemden çıkacaklarına dair mütevatir olarak sünnet sabit olduğundan bu âyeti böyle yorumlamak daha uygundur.[3055]

Sonra söz konusu âyetin "Günah işleyip" cümlesinde yer alan günah bütün günah çeşitlerini kapsamaktadır. Şeyh Abdurrahman es-Sa'dî şöyle der: "söz konusu buradaki günahtan amaç şirktir. Âyetteki 'günahının kendisini kuşattığı' ifadesi bunun kanıtıdır. Yani günah kendisine ait hiç bir giriş yeri bırakmayacak şekilde işleyenini kuşatan kimseler cehennem ehli olup, orada ebedî kalacaklardır. Böyle bir günah ancak şirk olabilir. Çünkü imanı taşıyan kimsenin günahı kendisini ihata etmez. Hâricîler bu âyeti günahkârınkâfirliğine delil olarak göstermişlerdir, hâlbuki gördüğün gibi bu âyet onların ve düşüncelerinin aleyhinedir. Bu âyette söz konusu olan günahın şirk olduğu apaçıktır. Bir âyeti veya bir sahih hadisi ya da ehlü's-sünne ve'l-cemâa[3056] âlimlerinin reddettiği delilleri kendi batıl sözüne delil olarak getiren bütün haksızlar da bu konuda Hâricîler gibidir. Yani onların getirdiği delil onların aleyhinedir."[3057]

Hâricîlerin büyük günah sahibini tekfîr etmesi konusundaki görüşlerini reddetmeyi şöyle özetleyebiliriz. Görüşlerinin reddedilmesi birçok açıdan olacaktır:

a-Büyük günah işleyen şâyetkâfir oluyorsa(Hâricîlerin inandığı gibi)onun durumu iman ettikten sonra kâfir olan kişinin durumu gibi olması gerekir, yani mürtet kabul edilir ve öldürülmesi vacip olur. Çünkü Hz. Peygamber(sav)'in şöyle iki hadisi vardır: "Dinini değiştireni öldürün"[3058] "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in onun Resûlü olduğuna şahitlik eden Müslüman kişinin kanı üç şeyden birisinin dışında helal olmaz; Cana karşı can, zina eden evli kişi ve dinini terk edip cemaatten ayrılan kişi."[3059]

Bu iki hadis ve dışındaki mürteddin durumunun delilleri, iman ettikten sonra dinden çıkan herkesin hükmü öldürme olduğunu ifadeetmektedir. Ancak kitap (Kur'ân-ı Kerim), sünnet ve icma'nın delilleri zina edenin, hırsızın ve iftira ile suçlayanın öldürülmeyeceğini göstermektedir. Bunlara yüce Allah'ın şu âyette buyurduğu gibi had uygulanır: "*Zina eden kadın ve erkeğin her birine yüz değnek vurun. Eğer Allah'a ve âhirete iman ediyorsanız, Allah'ın hükmünü uygulama işinde sakın acıma hissi sizi etkisi altına alıp da uygulamayı engellemesin. Hem onların bu cezalandırılmalarında müminlerden bir cemaat da bulunup şahit olsun!*"[3060]

Hırsızın hükmü ile ilgili yüce Allah şöyle buyurur: "*Hırsız erkek ile hırsız*

3055 Fethü'l-Kadir, Şevkanî, 1/105.

3056 Hz. Peygamber ile ashabın dinin temel konularında takip ettikleri yolu benimseyenler DİA.

3057 Tefsürü's-Sa'dî, 1/103.

3058 Buharî, Kitabü'l-Cihad, Fethü'l-Barî, 6/149.

3059 Buharî, Kitabü'l-Cihad, Fethü'l-Barî, 12/201.

3060 Nur, 24/2.

kadının irtikâp ettikleri suça bir karşılık ve Allah tarafından insanlara ibret verici bir ukubet olmak üzere ellerini kesiniz. Allah azîz ve hâkimdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir)."[3061]

İçki içicisiyle ilgili, Ömer b. Hattab'tan rivâyet edilen şu hadis vardır: "Hz. Peygamber (sav)'in zamanında bir adam vardı. İsmi Abdullah idi, lakabı Himar idi. Rasûlûllah (sav)'ı güldürüyordu.İçki içtiği için, Rasûlüllah onu cezalandırmıştı.Bir keresinde yine içmiş ve sarhoş olarak getirilmişti. Peygamberimiz emretti, ceza uygulandı. Bunun üzerine cemaatten bir adam: "Allah'ım! Ona lânet et, amma da çok içiyor bu adam!" deyince, Allah Resûlü şöyle buyurdu:"Onu lânetleme! Bu adam hakkında bildiğim tek şey, onun Allah'ı veResûlünü sevmiş olmasıdır."[3062] Hadisten anlaşıldığı gibi Rasûlüllah (sav) şarap içicisine celde (sopa) cezasının uygulanmasını emretmiş, öldürülmesini emretmemiştir. Ayrıca kendisinin lanetlenmesini yasaklamış ve bu adamın Allah'ı veResûlünü sevdiğine şahitlik etmiştir. Oysaki bu adam içki içmeyi birkaç kez tekrarlamıştır. Hz peygamber bu adama, hırsıza ve zina edene küfür ile hükmetmediği gibi onlar ile Müslümanlar arasındaki dostluğa da engel olmamıştır, onlar için istiğfar eder idi ve şöyle derdi: "Kardeşlerinizin aleyhine şeytanın yardımcıları olmayınız!"[3063]

Aykırı düşenler hariç sahabe ve tabi'în bu görüştedir. Dolayısıyla aykırı düşünenlerin sözüne itibar edilmez. Bütün bunlardan sonra ayrıca şunu da düşünmeliyiz; Şayet büyük günah işleyen kişi kâfir olsaydı, böyle bir durumda mümine eşini boşatmak gerekir veya günahkâr kadınsa erkek eşinin ondan boşanmış olması gerekir. Ayrıca onun her hangi bir Müslüman'a varis olmaması gerektiği gibi, her hangi bir Müslüman da ona varis olmamaması gerekir. Ancak buna rağmen Hz. Peygamber günah işleyenin eşini boşatmamış, kendisini, varis olabileceği kişinin mirasından mahrum etmemiştir. Hz. Peygamber gibi sahabesi ve sahabenin yolunu istikametle takip edenler de böyle bir uygulamada bulunmamışlardır. Sonuç olarak;günahkâr kişininkâfir olmadığı kesinleşmiştir.[3064]

b-Yüce Allah büyük günah işleyenleri şu âyette müminler diye adlandırmıştır: "*Eğer müminlerden iki topluluk birbirleriyle vuruşursa, onların aralarını bulun. Buna rağmen biri öbürüne saldırırsa, bu saldıran tarafla, Allah'ın emrine dönünceye kadar siz de vuruşun. Döndüğü takdirde aralarını hakkaniyetle düzeltin ve hep âdil olun, çünkü Allah âdil davrananları sever. Müminler sadece kardeştirler. O halde ihtilaf eden kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki, O'nun merhametine nail olasınız.*"[3065]

İbn Kesir derki: "Yüce Allah, vuruşmalarına rağmen onları, müminler di-

---

3061 Maide,38.
3062 Buharî, Kitabü'l-Hudud, Fethü'l-Barî, 12/75.
3063 Mecmu'l-Fetâvâ, 7/671.
3064 el-Havâric, Seavî, s. 116-117.

ye adlandırmıştır. İşte Buharî ve onun dışındaki âlimler, günah ne kadar büyük olursa olsun imandan çıkarmadığına bu âyeti delil göstermişler. Hakikat,Hâricîlerin ve onlara uyan Mu'tezile ve benzerlerinin dediği gibi değildir."[3066]

Bu âyet gibi şu âyet de ayni hakikati ifade etmektedir: "*Ey iman edenler! Öldürülen kimselerin hakkını almak için size kısâs farz kılındı. Hür hür ile, köle köle ile, dişi dişi ile kısâs olunur. Ama kim, maktûlün velisi tarafından affedilirse kısâs düşer. Bundan sonra, diyeti ona güzel bir şekilde ve tam olarak ödemek gerekir. Bu esneklik Rabbiniz tarafından bir kolaylık ve lütuftur. Artık kim bundan sonra karşıdakinin hakkına tecavüz ederse, Ona son derece acı bir azap vardır.*"[3067]

İbn Hazm (r.h) şöyle dedi: "Yüce Allah(cc) müminler arasındaki katil ve maktula, '*Ey iman edenler*' diye hitap etmeye başladı. Yüce Allah(cc) bilerek öldüren kişi ile öldürülen kişinin velisinin kardeş olduklarını karara bağladı. Yine yüce Allah şöyle buyurmuştur: 'Müminler sadece kardeştirler.' Böylece bilerek öldürenin Kur'ân'ın ifadesiyle müminoluşu sabit oldu. Çünkü yüce Allah iman kardeşliğiyle kendisine hükmediyor, kâfirlerin müminlerle iman kardeşliği olamaz."[3068]

Bu değerlendirmeler Hâricîlerin büyük günah işleyen kişiyle ilgili sözlerini reddetmek için Ehli Sünnet'in, serdettiği bazı delilleridir. Bu inanç Ehli Sünnet âlimlerince kabul görmüş, Onlar bu inancı kitaplarında kayıt altına almışlardır.

2. İmamet Konusundaki Görüşleri

Emîrü'l-mü'minin Hz. Ali(ra) şöyle dedi: "Emirlik ister itaatkâr ister günahkâr olsun İnsanlar için gereklidir." Kendisine denildi ki: "Şu itaatkâr emirliğin gerekliliğini anladık ta günahkâr emirlik niçin gerekli oluyor? Şöyle yanıtladı: "Onunla yollar güvenli hale gelir, onunla hadler uygulanır yargı yürür, onunla düşman ile savaşılır, onunla ganimet dağıtılır, devlet hazinesi yönetilir."[3069]

Bundan dolayı imâmet hükmü İslâm ümmetine farz olmuş oldu. Çünkü İslâm ümmeti lidersiz olursa topyekün günaha girmiş olurlar. Çünkü yüce Allah şöyle buyuruyor:" "*Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Resûlüne ve sizden olan ulu'l-emre de itaat edin.*"[3070]

İbn Kesir âyeti yorumlarken şöyle der: "*Âyetin zahirine göre,Allah(cc) daha iyi bilir,âyetteki ulu'l-emr bütün yöneticileri ve âlimleri kapsamaktadır.*"[3071] Bu yorum daha çok kabul gören yorumdur.

3065 Hucurât, 9-10.
3066 Tefsirü İbn Kesir, , 4/211.
3067 Bakara, 178.
3068 el-Fasl fi'l-Milel ve'l-ehvâ ve'n-Nihal, 3/235.
3069 Minhacü's-Sünne, 1/146.
3070 Nisa,4/59.
3071 Tefsirü İbn Kesir, 2/303.

Bu âyetin delil gösterilme yönü şu ki; yüce Allah (cc) Müslümanlara kendi içlerindeki yöneticilere itaat etmeyi vacip kılmıştır. Yöneticiye itaatin emredilmesi yöneticiyi tayin etmenin vacip oluşunun göstergesidir. Çünkü yüce Allah var olmayan bir şeye itaat etmeyi emir buyurmaz. Ayrıca varlığı sünnet olana itaat etmek farz olmaz. Yöneticiye itaatin istenmesi yöneticinin tayin edilmesinin de emredildiğini gerektirir. Böylece itaat emri, Müslümanların kendilerine bir başkan tayin etmelerinin kendilerine vacip olduğunu ifade etmiş olmaktadır.[3072]

Rasûlüllah (sav) şöyle buyurmuştur: ***"Kim boynunda halîfeye biat olmadan ölürse câhiliye ölümüyle ölmüştür."***[3073] Bu hadis devlet başkanını tayin etmesinin vacipliğini açık bir şekilde ifade etmektedir. Çünkü biat Müslüman'ın boynunda bir vacip ise ki biat ancak halîfeye yapılır, o zaman halîfeyi seçmek vacip olur. Sahabe-i Kiram (ra) ve onlardan sonra gelen Müslümanlar imâmetin vacip oluşunda ittifak etmişlerdir.İslâm dininin getirdiği vacip (farz) hükümler de imâmetin vacip olduğunu kesinlikle belirten etkenlerdendir. Çünkü bu hükümlerin uygulatmasını ancak bir devlet başkanı üstlenebilir ve bu hükümlerin uygulanması devlet başkanı olmadan yoluna girmez.[3074] Örneğin cihat, hac vehadleri (cezai müeyyideleri) uygulama ve benzeri durumlar sadece güç ve emirlikle icra edilebilen hükümlerdir.[3075]

İslâm hukuku, yüce Allah(cc)'a isyan olacak durumların dışında devlet başkanını dinlemenin ve kendisine itaat etmenin devlet başkanına karşı yapılması gereken haklardan olduğunu açıklamıştır. Allah'a isyan olacak durumlarda ise itaat caiz değildir. Nitekim Rasûlüllah (sav) şöyle buyurmuştur: "Kim bana itaat ederse hiç şüphesiz Allah'a itaat etmiştir, Kim bana isyan ederse hiç şüphesiz Allah'a isyan etmiştir. Kim emire itaat ederse şüphesiz bana itaat etmiştir, kim emire isyan etmişse bana isyan etmiştir."[3076]

Yüce Allah, günah olanı emretmedikçe devlet başkanına itaat etmeyi vacip kılmıştır. Şâyet devlet başkanı günah olan bir şeyi emretse ona itaat etmek caiz olmadığı gibi, o konuda ona yardım etmek de caiz olmaz. Mümkün oldukça Allah'a itaati konusunda devlet başkanına yardım edilmesi vacip olduğu gibi, Allah'a itaat konusunda devlet başkanından yardım istemek de vaciptir.[3077]

Müslüman'ın işlerini üstlenen yöneticilerine karşı mü'min ferdin tutumu samimiyettir. Çünkü Hz. Peygamber (sav),Ebû Rükayye b. Evs ed-Darî (ra)'nin rivâyet ettiği sahih bir hadiste şöyle buruyor: "Din samimiyettir.", Rasûlüllah bunu üç defa tekrarladı, Bizler,'Ey Allah'ın Rasulü kimin için?'diye sorduğumuzda Resulullah (sav) şöyle buyurdu: 'Allah'a, kitabına, Rasulüne, Müslümanların yöneticilerine ve bütün Müslümanlara(karşı samimiyettir).[3078]

3072 el-İmâmetü'l-Uzma, Demicî, s. 47.
3073 Müslim, Kitabü'l-İmamet, 3/1478.
3074 Usulü'd-Din, Bağdâdî, s. 272.
3075 es-Siyasetü'ş-Şer'iyye, İbn Teymiyye, s. 12.
3076 Buharî, Kitabü'l-Cihad, Fethü'l-Barî, 6/116.
3077 Minhacü's-Sünne, 1/147.
3078 Müslim, Kitabü'l-İmân, Şerhü'n-Nevevî, 2/37.

İbn Hacer şöyle der: "Müslümanların yöneticilerine karşı samimiyeti; yüklendikleri sorumluluklar konusunda onlara yardım etmektir, gafletlerinde kendilerini uyarmaktır, hataya düştüklerinde onların eksiğini gidermektir, onlar için birlik olmaktır, onlara nefret eden gönülleri onlara ısındırmaktır. Onların zulmüne en güzel şekilde engel olmak, onlara karşı yapılabilecek en büyük samimiyettir. Müctehid imamlar da Müslümanların yöneticilerindendirler. Onlara karşı samimiyet ise onların ilim ve menkıbelerini yaymaktırve onlar hakkında iyi zan (hüsn-ü zan) beslemektir.[3079]

Hâricîlerbu doğruilkeye muhalefet ettiler, en önemsiz nedenler sırasında Müslümanların halîfelerine karşı çıkmayı öngördüler. Bu karşı çıkma eylemini Halîfe Hz. Ali (ra)'ye karşı gerçekleştirdiler. Bunu yaparlarken kanları döktüler, yolları kestiler, hakları zayi ettiler, düşmanlar Müslümanlara saldırıncaya kadar onları zayıflatmaya çalıştılar. Müslümanların kahir ekseriyetinin karar kıldığı imâmette Kureyş soyunun şart olma ilkesine muhalefet ettiler.Dediler ki: "İmamet konusunda Kureyş soyunun bir özelliği olmadığı gibi onları başkalarından ayıracak bir meziyetleri de yoktur. İmamete ehil olan her kes nesebine bakılmaksızın devlet başkanı olarak atanabilir."[3080] Onlar bu görüşlerini gelen şu delillerle kanıtlamaya çalışmış ve şöyle demişlerdir:

a) "Devlet başkanında Kureyş'ten olmasını şart koşmak makul değildir. Çünkü akıl Kureyş'ten daha üstün birisinin onların dışındaki soydan bulunabileceğine engel görmüyor.

b) Yüce Allah peygamberliği belli bir toplulukta kılmadı, o halde liderlik nasıl belli birkabilede kılınır?!

c) Kur'ân'ı Kerim liderliğin Kureyş'te olması gerektiğini göstermemektedir. Çünkü Yüce Allah şöyle der: "Allah'ın nazarında en değerli, en üstün olanınız, takvâda (Allah'ı sayıp haramlardan sakınmada) en ileri olandır."[3081]

d) Hz. Peygamber (sav)'in şu sözünü delil gösterirler: "Arabın Arap olmayanatakvânın dışında bir üstünlüğü yoktur."[3082]

e) Hz. Peygamber(sav)'in şu sözü ile delil getirirler: "Üzerinize Burnu kesik Habeşli bir küle emirtayin edilirsesizi Allah'ın kitabıyla sevk ve idare ettiği sürece onu dinleyiniz ve itaat ediniz."[3083]

f) Ensâr, Kureyşlilik şartını imâmette geçerli bulmadı. Eğer geçerlibulsalardı imâmete rağbet edip istemeyecekler idi vemuhacirler Ensâr'a imâmet için Kureyşliliğin şart olduğunu söyleyerek isteklerini yanıtlayacaklar idi.[3084]

g) Doğrusu Resulullah (sav), vilâyetve emirliklere büyük imâmete vekâle-

---

3079 Fethü'l-Barî, 1/138.
3080 el-Fasl, 4/89; Mekâlâtü'l-İslamîyin, 1/204.
3081 Hucurât, 49/13.
3082 Müsned Ahmed, 5/441.
3083 Müslim, Şerhü'n-Nevevî, 2/227.
3084 el-Havâric, Sea'vî, s. 155.

ten Kureyş'in dışından vali olarak tayin etti. Büyükimâmette caiz olan şeyler temsilciliklerde de caiz olur, Büyük imâmette yasak olan şeyler temsilciliklerde de yasak olur.[3085]

Hâricîleri Reddetmenin Yolları

a)Akıl ile kanıtlamalarına gelince bu kabul edilecek bir durum değildir, Çünkü nass ve icma'nın sabit olduğu bir konuda akıl delil olamaz.

b)Onların, "Allah Teala peygamberliği hiçbir topluluğa özgü kılmamıştır" sözleri delil olamaz. Çünkü yüce Allah peygamberlik ve risalet için insanlar arasında peygamberlik ve risalete en uygun olanı seçer. Hâlbuki halk falanca adamın diğerinden daha uygun olduğunu kesin olarak bilemez. Ayrıca Allah'ın seçmesi ile kulun seçmesi karşılaştırılamaz. Kureyş'in ayırt edici özelliği ise Kureyş'in insanların gönlünde sahip oldukları dinî ve toplumsal konumlarından dolayı genel (kabul görmeleri) açıdan olan bir özelliktir.

c)Hâricîlerin; "Allah'ın nazarında en değerli, en üstün olanınız, takvâda en ileri olandır." Âyeti ile "Arabın Arap olmayanatakvânın dışında bir üstünlüğü yoktur." Hadisi ile delil getirmelerinin yanıtı ise iki şekildedir:

1. Âyet ve hadiste söz konusu olan insanlar arasındaki üstünlük karşılaştırması genel olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla fazla takvâsıyla arkadaşına üstün gelen kişi Allah katında ondan daha değerli ve daha üstün olmasında hiçbir şüphe yoktur. Bu üstünlük imâmeti bir tarafa bırakarak yapılabilen bir değerlendirmedir. Âyet ve hadisten murat olan budur. Çünkü söz konusu âyet ve hadisin ifadeleri genel üstünlüğe yöneliktir.

2. İmamet açısından üstünlük karşılaştırmasına gelince hiç şüphe yok ki, imâmetin geri kalan şartlarının fazlasıyla bulunmasıyla beraber adaletiyle, takvâsıyla ve doğruluğuyla başkasına galip gelen kişi imâmete daha uygundur. Ancak unutmamalıyız ki, Kureyş nesebinden olması şarttır. Bu şartlar arasında çelişme söz konusu değildir.

d) Onların, emir Habeşli bir köle dahi olsa onu dinlemek ve ona itaat etmek gerektiğine dair gelen hadisi delil göstermelerine gelince, hadiste ifade edilen hakikatin anlaşılmaz bir tarafı yoktur.Bu konuda birçok rivâyetler sabit olmuştur. Bu rivâyetlerden birisi Hz. Peygamber(sav)'in şu sözüdür: "Dinleyiniz! İtaat ediniz! Başı kuru üzüm gibi olan Habeşli bir köle dahi başınıza getirilirse bile."[3086] Bu hadis imâmetin; Kureyş'te olma şartıyla şartlanmasını engellemiyor. Bu hadis ehl-isünnete göre üç şekilde yorumlanır:

1-Hadiste söz konusu olan küle, en büyük emir olmayıp en büyük emir tarafından görevlendirilmesi kasdedilmiştir.

3085 Önceki eser, s. 155.

3086 Buharî, Kitabü'l Ahkâm, Fethü'l-Barî, 12/121.

2- Denilmiş ki: "Habeşli kölenin emir olma durumu olmasa bile Hz. Peygamber Habeşli köleyi bir deyim olarak zikretmiştir. Hz. Peygamber ifadelerinde çoğu zaman bu tür deyimlere yer vermiştir. Örneğin "Kim, kaya kuşu yuvası kadar bile olsa bir mescid bina ederse,"[3087] hadisinde olduğu gibi. Oysaki Kaya kuşu yuvasının mescit olması mümkün değildir.[3088]

3- Hz. Peygamber (sav) yöneticiyi dinlemenin ve kendisine itaat etmenin vacip olması konusunda mübalağa yoluna başvurarak Habeşli köle ifadesini kullanmış veya onun kölelikten önceki durumu itibariyle bu ifadeyi kullanmıştır.[3089]

eHâricîlerin; Ensârhilâfet konusunda Kureyş'in daha ehil olduğunu geçerli bulmadıklarını iddiaları ise doğru bir iddia değildir. Doğrusu şu ki, Ensâr Kureyş'in halîfeliğe daha layık olması görüşünü uygun buldular ve hilâfet konusunda Kureyş'in daha layık olduğuna ittifak sağlandı.

İmam Eş'arî (r.h) der ki: "Ensâr Medine'deki Saide oğullarının gölgeliğinde toplanıp Ensâr'dan Sa'd b.Ubâde'yi halîfe olarak seçmek istediler. Bu haberi alan Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer (ra) muhacirlerden bazı sahabelerle birlikte Ensâr'ın toplandığı yere doğru gittiler. Ensâr, bizden bir emir sizden bir emir olsun düşüncelerini söylediler, o sırada Ensâr'dan Hubâb b. Munzir kılıcını çekip şöyle dedi: 'Ben hastalığınıza çareyim, ben sizce seçkin olan bir sülaledenim.'Bu gelişmelerden sonra Hz. Ebû Bekir,hilâfetin sadece Kureyş'te olabileceğini onlara bildirip, Ensâr'a bunun delili olarak Hz. Peygamberin şu hadisini gösterdi: *"Halîfeler Kureyş'tendir."*[3090] Daha sonra orada bulunanlar Hz. Ebû Bekir(ra)'e biat ettiler. Onun imâmetinde anlaşmaya varıp hilâfeti üzerinde ittifak ettiler ve itaatine boyun eğdiler.[3091]

f)Hâricîlerin; Hz. Peygamber (sav)in bazı şehirlere ve ordulara Kureyş'in dışından valiler atamasını delil göstermeleri ise onlar için bu konuda delil olmaz. Çünkü bu tayinler büyük imamlığın (imâmetü'l-uzmâ'nın) tayini değildir. Küçük imâmette caiz olanın büyük imâmette de caiz olacağı tezlerini kabul etmiyoruz.[3092]

İbn Hacer (r.h)der ki: "Hilâfetin Kureyş'te olduğunu desteklemeyenlerin kendi görüşlerine delil olarak gösterdikleri; savaşlarda Abdullah b. Revâha, Zeyd b. Sâbit, Usâme b. Zeydve bunlardan başkalarına yönetme yetkisinin verilmesi büyük imâmetin Kureyş dışındakilere verilmesine ilişkin bir delil olmaz. Ancak bu hadis, Kureyşli halîfe hayattayken başkalarına yetkilerini vererek temsilciler atayabileceğini göstermektedir."[3093]

3087 Fethü'l-Barî 12/122; Camiü'l-Ulumi ve'l-Hikem, s. 230.
3088 el-Havâric, Sea'vî, s. 175.
3089 Fethü'l-Bari, 13/122,
3090 Musannef-u İbn Ebî Şeybe, 5/544; Buharî başka bir lafızla, 7140.
3091 Mekâlâtü'l-İslamîyin. 1/39-41; Şerhu'n-Nevevî, 12/200; el-Fasl, 4/89.
3092 el-Havâric, Sea'vî, s.178.
3093 Fethü'l-Barî, 13/119.

İmamette Kureyş Soyunu Şart Koşan Ehl-isünnetin Delilleri

a-Hz. Peygamber'in şu hadisi birinci delilleridir: "Muhakkak ki bu iş (yönetim) Kureyş'tedir. Onlar dini ikame ettikçe kim onlara düşmanlık ederse Allah onu yüzüstü süründürür."[3094]

b- Hz. Peygamber (sav)'in şu hadisi: "Kureyş'ten iki kişi kaldığı sürece bu iş hep onlarda olacaktır."[3095] Müslim'e ait bir rivâyette ilgili bölüm şöyledir: "İnsanlardan iki kişi kaldığı sürece."[3096]

c-Şu hadis-i şerif: "İnsanlar Kureyş'e tâbidirler."[3097]

d- İcmâ'nin oluşması. Nitekim birçok âlim bu konuda icmâ'nın olduğunu nakleder. Bu âlimlerdenNevevî, "İnsanlar Kureyş'e tabidirler." hadisini yorumlarken şöyle der: "Bu ve benzeri hadisler hilâfetin Kureyş'e özgü olduğunu ve Kureyş'ten olmayan birisini halîfe olarak seçmenin caiz olmadığını açık bir şekilde göstermektedir. Bu konudaki Sahih hadisler sabit olduğundan, sahabe, tabiîn ve onlardan sonrakilerin zamanında bu görüş üzerinde icmâ oluştu.[3098]

Bu konuda icmânın oluştuğunu nakleden ilim erbabından biri de Kadî İyaz'dır. Nevevî, Kadî İyaz'ın; imâmet konusunda Kureyşli olmanın şart olmasının bütün âlimlerin mezhebi olduğunu söylediğini nakletmektedir. İmam Nevevîşöyle der: "Ensâr Saideoğullarının gölgeliğinde toplandıkları zaman Hz. Ebû Bekirve Hz. Ömer (ra) onlara imâmet konusunda Kureyşîliğin şart olduğunu delil olarak göstermişlerdi ve Ensâr bunu inkâr etmemişti."

Kadi İyaz şöyle der: "Âlimler Kureyşîliğin imâmette şart olduğu konusunu icmânın sağlandığı konular arasında zikretmişler. Bu söylediğimize muhalif olarak selefin hiç birinden bir söz veya eylem nakledilmemiştir. Bu durum seleften sonraki asırlardada bu şekilde devam etmiştir. Kadîİyaz sözlerini şöyle sürdürür: "Nazzam ve ona uyan Hâricîler ile bidat ehlinin 'imâmetin Kureyş'in dışında da olabileceğini' söylemelerine itibar edilmez. Ayrıca Dirar b. Amr'in şu sözündeki 'Kureyş'in dışındaki Nebatlar[3099] ve başkaları imâmet konusunda Kureyş'e tercih edilir, çünkü aksi bir durumolduğunda onları imâmetten indirmek kolaydır.' saçmalığına da itibar edilmez. Dirar b. Amr'in söylediği bu söz Müslümanların icmâ' etmesine muhalif olmasıyla beraber batıl süslü bir sözdür. Allah(cc)daha iyi bilir.[3100]

3094 Buharî, Kitabü'l-Ahkâm, Fethü'l-Barî, 13/114.
3095 Önceki eser.
3096 Müslim, Kitabü'l-İmare, Şerhü'n-Nevevî, 13/201.
3097 Buharî, Kitabü'l-Menakib, Fethü'l-Barî, 6/526.
3098 Şerhü'n-Nevevî Âla Sahihi Müslim, 12/200; el-İmametü'l-Uzma, Demicî, s. 273, Ed-Demici'nin "el-İmametü'i-Uzma" isimli bu muaazam eseri "İSLAM'DA HİLAFET VE İMAMET" ismiyle Ravza yayınları tarafından yayınlanmıştır. -Yayıncının notu-)
3099 Acem fellahlarından bir kabile.
3100 Şerhü'n-Nevevî, Ala Sahih-i Müslim, 12/200.

Bu âlimlerin dışında Maverdî,[3101] Îcî,[3102] İbn Haldûn[3103] ve Gazalî[3104] de bu konuda icmâ olduğunu nakleden ilim erbabındandır.

Kureyşliliğin şart olduğuna icmânın oluşu rivâyet ve uygulama ile sabittir. Bu hadisleri güvenilir muhaddisler rivâyet ettiler. Kelamcılar ve bütün sünnet mezheplerinin fıkıhçıları bu hadisi delil olarak gösterdiler. Ensâr'ın hilâfeti Kureyş'e teslim edip onlara uyum sağlamasıyla, sonra ümmetin kahir ekseriyetinin pek çok asır boyunca buna uymasıyla bu esas uygulanmıştır.

Ancak Hafız İbn Hacer icmânın oluşuna şu sözleriyle itiraz eder: "Bu konuda icmânın varlığını nakledenler bu konuyla ilgili Hz. Ömer'den gelen rivâyeti tevil etmeye gereksinim duymaktadırlar. Çünkü İmam Ahmed, râvîleri güvenilir olan bir sened ile Hz. Ömer'in şöyle dediğini rivâyet eder: 'Eğer ecelim gelir ve Ebû Ubeyde vefat etmişse o zaman Muaz b. Cebel'i halîfe tayin ederdim.' Oysaki Muaz b. Cebel Ensâr'dandır, Kureyş'ten değildir. Bazı ilim ehlinin açıkladığı gibi Hz. Ömer'in rivâyet ettiği bu hadis senedi kopuk olduğundan zayıf bir hadistir."[3105]

İmam Cüveynî, Kureyş soyundan olmanın şart olmadığı görüşüne meyletti.[3106] Ebû Bekir el-Bâkillanî'nin ise farklı görüşleri olmuştur; Nitekim el-İnsaf adlı kitabında Kureyş soyunu şart koşarken,[3107] et-Temhid adlı kitabında bunu şart koşmamıştır.[3108]

Çağdaş âlimlerin çoğu Kureyşli olmanın şart olmadığı görüşündedirler. Onlardan Muhammed Ebû Zehra 'el-Mezâhibü'l-İslâmiyye' adlı eserinde bu görüşünü dile getirmiştir. Muhammed Ebû Zehra bu konuyla alakalı gelen hadislerin sadece bir haber ve malumattan ibaret olup hüküm bildirmediği düşüncesindedir.[3109] Çağdaş âlimlerden Akkâd da aynı görüşü paylaşmaktadır.[3110] Dr. Ali Hasan el-Harpûtlu da 'el-İslâm ve'l-Hilâfe' kitabında bu safta yer almış[3111] vemezkûr hadisleri mevzu olmakla suçlama cüretinde bulunmuştur.Çağdaş ilim erbabından Dr. Salahüddin ed-Debbusî 'el-Hilafe Tevliyetühuve Azluh' adlı eserinde böyle bir şartın olmadığını zikreder, mevzuyla ilgili hadislerin ise sadece bilgilendirme ve bir malumat bilgisi oluğunu söyler.[3112] Çağdaş âlimlerden Dr. Muhammed Mübarek (r.h) Bu konunun 'etkenlerin değişmesiyle değişen hukuki yönetim'kabilinden olduğunu düşünmektedir[3113] Ancak kabul gören

---

3101 el-Ahkâmü's-Sültaniyye, s. 6.
3102 el-Mevakif, s. 398.
3103 el-Mukaddime, s. 194.
3104 el-Batiniyye, s. 180.
3105 el-İmamet'ül-Uzma, s. 284.
3106 Ğiyasü'l-İmam, Cüveynî, s. 163.
3107 el-İnsaf, Bakillanî, s,69.
3108 et-Temhid, s. 275.
3109 el-Mezahibü'l-İslamiyye, 1/90.
3110 ed-Demokratiyye fi'l-İslam, s. 69.
3111 el-İslam ve'l-Hilâfe, s. 42.
3112 el-Hilâfe Tevliyetühü ve Azluh, s. 270.
3113 Nizamü'l-İslam fi'l-Hükmi ve'd-Devle, s. 71.

görüş Müslümanlarının kahir ekserisinin düşündüğü gibi imâmet için Kureyşliliğin şart olmasıdır.[3114] Zira Kureyş'in imâmete daha layık olduğuna dair açık deliller sabit olmuştur. Ayrıca bu konuda sahabenin ve kendilerinden sonraki Müslümanlar tarafından icmâ olmuştur. Bu konuda muhalefet edenlerin delillerinde öyle bir şartın olmadığına dair hiçbir delil yoktur.

Ancak Kureyş'in hilâfete daha layık olması için iki şart gereklidir:

Birincisi: Dini ikame etmeleridir. Zira Hz. Peygamber(sav) şöyle buyurmuştu: "Muhakkak ki bu iş (yönetim) Kureyş'tedir. Onlar dini ikame ettikçe kim onlara düşmanlık ederse Allah onu yüzüstü süründürür.[3115]

İkincisi,görevi başında bir halîfenin olmaması. Eğer görevi başında olan bir halîfe varsa Kureyş'in hilâfette daha layık olması söz konusu olamaz. Buna göre Kureyş soyundan olma şartı hilâfetin başlaması ve seçilmesi zamanında geçerli olup sürdürülme zamanında geçerli değildir. ÇünküAllah'ın emrini ikame edip dininden sapmadığı ve açık bir küfür hareketi ondan meydana gelmedikçe görevi başında olan halîfe ile tartışmak, kendisine karşı çıkmak ne bir Kureyşli için ne de başkaları için caiz olmaz.[3116] Kendisinden açık bir küfür hareketi meydana geldiğinde ise durum güce bağlı olup fayda ve zararlar göz önünde bulundurularak hükme bağlayan İslâm hukukuna göre hareket edilir.

Bazı Sahabelere Dil Uzatılmaları

Hz. Osman ve Hz. Ali'yi Tekfir Etmeleri

Hâricîler, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer(ra)'inhalîfeliğini geçerli bulmakla Şîa'dan ayrılıyorlar. Hâricîler, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer(ra)'inhalîfeliklerinin meşru bir halîfelik olduğuna inanıp doğruluğunda ve meşruiyetinde onlara göre hiçbir şek ve şüphe bulunmamaktadır. Onlar, bu iki halîfenin hilâfetlerinin mü'minlerin isteğiyle ve hoşnutluğuyla olduğuna, Allah'ı razı edecek salih amel ve yönetimleri altında bulunanlara öğüt verme halleri üzere vefat edinceye kadar, Allah(cc)'ın emrettiği doğru yol üzere yürüdüğüne,hiçbir şeyi değiştirmediklerineinanıyorlar. Onların bu inancı hak ve doğrudur. Çünkü Müslümanların bu iki halîfesi onların inandığı gibi idiler.Rafızîlerininancına tutulanlar hariç hiç kimse bunda hiç şüphe etmez.

Hâricîler ilk iki halîfeye karşı olan bu inancında doğru ve isabetli bir kararavardılar. Onlar bu hususta başarılı oldular fakat onlardan sonra ki halîfeler hakkındaki inançlarında helak oldular. Zira şeytan onlara rehberlik yaptı, Hz. Osman(ra) hakkındaki inançları konusunda onları haktan ve doğrudan uzaklaştırdı. Şüphesiz şeytan onları düşmanlarının kendisine karşı kin güttüğü bir zamanda Hz. Osman'ın hilâfetini inkâr etmeye şevketti. Ayrıca tahkîm olayın-

3114 el-Ahkâmü's-Sültaniyye, Ebû Ya'la, s. 20; el-Havâric, Sea'vî, s. 159.
3115 Buharî, Kitab'ül Ahkâm, Fethü'l-Barî, 13/114.
3116 el-Havâric, Sea'vî, s. 159; ed- Demici, el-İmametü'l-Uzma, s. 273.

dan sonra Hz. Ali (ra)'nin hilâfetini de inkâr ettiler. Bunların ötesinde onların kötü inançları, onları Hz. Osman, Hz. Ali, Hz.Talha, Hz. Zûbeyr, Amr b. Âs, Ebû Musa el-Eş'arî, Abdullah b. Abbâs,Cemel ve Sıffîne katılanları (Yüce Allah hepsinden razı olsun) kâfir olmakla suçladılar.

Hâricîler bu bahtiyar sahabelere hepsini kapsayacak şekilde genel bir karalama yönelttiler. Ayrıca bazı belli sahabelere özel olacak şekilde bir karalama yönelttiler.

Hâricîlerin bu genelkaralamaları, onların kâfir olduklarına inanmalarıydı. İlim erbabı onların bu kötü inançları eserlerinde kayıt altına almışlardır.[3117] Nitekim İmam Ebû'l-Hasan el-Eşârî (r.h) şöyle dedi: "Hâricîlerin hepsi Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in halîfeliğini geçerli buluyorlar. Hz. Osman (ra)'ın, kendisine kin güdülmeye neden olan hadiseler dönemindeki halîfeliğini kabul etmiyorlar. Onlar Hz. Ali'nin tahkîm olayından önceki halîfeliğini kabul ederken tahkîmi kabul ettikten sonraki halîfeliğini kabul etmiyorlar, Muâviye, Amr b. Âs Ebû Musa el-Eş'arî'yi tekfîr ediyorlar.[3118]

İbn Teymiyye şöyle der: "İlk üç halîfe; Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın zamanda, Müslümanlar birlik içindeyken Hâricîlerin şeytanı kontrol altında idi. Hz. Ali (ra)'nin halîfeliği döneminde ümmet ayrılınca şeytan ortaya çıkma ortamı buldu. Böylelikle Hâricîler, Hz. Ali'ye karşı çıkıp onu,Muâviye'yi ve ikisine dost olanları tekfîr ettiler. İki grup arasında hakka en layık olan Ali b. Ebî Talib onlarla savaştı."[3119]

Şehristanî,Hâricîfırkâlarının büyük günahlarını saydıktan sonra şöyle der: "Hâricîlerin bütün fırkâlarını bir araya toplayan, 'Osman ve Ali'den (ra) beriyiz.' sözleridir. Hâricîler onlardan beri olmayı her türlü ibadettenüstün görürler." Şehristanî,Hâricîlerin Muhakkime fırkâsı için şöyle söyler: "Muhakkime fırkâsı, Hz. Osman'ın aleyhine kabul ettikleri hadiselerden kendisine dil uzattılar. Ayrıca Cemel ve Sıffîn'e katılan Müslümanlara da dil uzattılar.[3120]

Şehristanî, Hâricîlerin Hz. Ali'nin (hâşâ) kâfir olduğunainanmalarına değindikten sonra şöyle sözünü sürdürür: "Hâricîlerin Ezarika fırkâsı bu bidati sürdürdü. Bu bidate, Hz. Osman'ı, Hz. Talha'yı, Hz. Zübeyr'i, Hz. Aişe'yi, Abdullah b. Abbâs'ı ve geri kalan bütün Müslümanları tekfîr etmeyi ve ebedî cehennemde kalmalarına inanmayı eklediler.[3121] Bu inanç sadece işitilmekle bile batıl olduğu açıktır, bu inanç sapıklıktır, aklı çelmedir, hakkı bir tarafa koymatır. Şeytan Hâricîleri bu inançlarıyla baştan çıkarmış, böylece şeytanın tebaasından olmuşlardır. Onların, bahsi geçen Rasûlüllah(sav)'ın sahabelerinin küfrüne inanmaları birçoksebepten batıldır:

3117 Akidetü Ehli's-Sünneti ve'l Cemaati fi's-Sahabeti'l Kiram, 3/1175.
3118 Mekâlâtü'l-Islamîyin, 1/204.
3119 Mecmu'u'l Fetâvâ, 9/ 89.
3120 el-Milel ve'n-Nihal, 1/117.
3121 Önceki eser, 1/121.

1. Şüphesiz ki, yüce Allah(cc) sahabelerin, insanların iyiliği için meydana çıkartılmış en hayırlı ümmet olduğunu bildirmektedir. Ayrıca Rasûlüllah(sav) sahabesinin ümmetin en hayırlısı olduğunu haber vermiş. Yüce Allah şöyle buyurmuş: "(Ey Ümmet-i Muhammed!) Siz insanların iyiliği için meydana çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz: İyiliği yayar, kötülüğü önlersiniz, çünkü Allah'a inanırsınız."[3122]

Yüce Allah(cc) bu âyet-i kerimede Bu ümmetin, insanların iyiliği için meydana çıkarılmış en hayırlı ümmet olmasıyla bu ümmeti yüceltmiştir. Çünkü onlar vacip olan iyiliği emretme, kötülükten sakındırma görevini gereği gibi yerine getirdiler. Bu ise, onların ulaştığı kâmil iman ve güçlü yakînîn neticesinden başka bir şey değildir. Ayrıca onlar bu âyette atıfta bulunulan hayırlı olmanın niteliklerini gerçekleştirdiler. Nitekim Ebû Abdullah Hâkim'in Abdullah b. Abbâs'a isnat ettiği rivâyete göre İbn Abbâs bu âyette anlatılanların, 'Rasûlüllah(sav)'la beraber Mekke'den Medine'ye hicret edenler' olduğunu söylemektedir.[3123]

Hz. Peygamber(sav) şöyle buyurdu: "İnsanların en hayırlısı benim içinde bulunduğum asrın insanlarıdır. Sonra ikinci, sonra üçüncü asrın insanlarıdır"[3124] En hayırlı olmalarının nedeni şu ki, insanlar Hz. Peygamberi inkâr ederken onlar iman etti, insanlar yalanlarken onlar doğruladı, İnsanlar yüz üstü bırakırken onlar yardım ettiler, cihat ettiler, barındırdılar.[3125]

Dinden çıkan Hâricîlerin küfrüne inandıkları sahabe fertleri, Mekke'den Medine'ye Rasûlüllah(sav)ile beraber hicret edenlerdir. Bu yüce ve yüksek övgünün kapsadığı kişilerin başında bu bahtiyar zümre gelir. Çünkü onlar hicret edenlerdendirler, onlar insanların inanmadıkları bir zamanda Hz. Peygamber(sav)'e iman edenlerdendirler. Onlar Hz. Peygamberle beraber cihat eden, kendisine yardım eden ve Hz. Peygambere inen nura tabi olanlardırlar. Söz konusu âyetve hadiste Allah'ın ve Resûlünün, sahabeler için Hz. Peygamber'in ümmetinin en hayırlısı olmalarına şahitlikleri vardır.[3126]

Hz. Ali, Hz. Zübeyr, Hz. Talha ve onların dışındakiler gibi Hâricîlerin tekfîr ettiği sahabelerin önde gelenlerinin cennet ehli olduklarına dair haklarında hadisler varit olmuştur,Rasûlüllah(sav) onları cennetle müjdelemiştir.

2. Yüce Allah aziz kitabının birçok yerinde hakiki ve samimi imanlarına şahitlik etmiştir. Yüce Allah(cc) şöyle buyurur: "**İnsanlar içinde İbrâhim'e en yakın olanlar, ona tâbi olanlar, bu Peygamber ve bu Peygambere iman edenlerdir.**"[3127] Bu âyetteki "bu Peygambere iman edenler" sözünün ilk kapsayaca-

---

3122 Al-i İmrân, 3/110.
3123 el-Müstedrek, 2/294 Hâkim, bu rivâyeti sahih kabul etmiş, Zehebî ise bunu onaylaşmıştır.
3124 Müslim, 4/1965.
3125 Feyzü'l-Kadîr, Menâvî, 3/478.
3126 Akidetü Ehli's-Sünneti ve'l-Cemaati fi's-Sahabeti'l-Kiram, 3/1175.
3127 Ali İmrân, 3/68.

ğı kişiler sahabe-ı kiramdır. Allah Tela hepsinden razı olsun. Çünkü onlar tartışmasız bu hitabın kapsamına girecek ilk ve en faziletli kişilerdir. Fakat Allah Hâricîlerin kalbini hakkı kabul etmekten uzaklaştırdı. Böylece Hâricîler, her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan yüce Allah'ın, tekfîr ettikleri veya kendilerinden beri olduklarını söylediklerisahabelerin hakiki imanına şahitlik ettiğinin farkına varmadılar.[3128]

3. Yüce Allah (cc) muhkem ve saygın kitabında sahabeden razı olduğunu, onların da Allah'tan razı olduklarını, onlara cennetlerde devamlı kalacakları ile ve kendilerine büyük başarı olacağı ile müjdelediğini haber veriyor:*"İslâm'da birinci dereceyi kazanan Muhacirler ve Ensâr ile onlara güzelce tâbi olanlar yok mu? Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan râzı oldular.Allah onlara içlerinden ırmaklar akan cennetler hazırladı. Onlar oralara devamlı kalmak üzere girecekler-dir. İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı!"*[3129]

Yüce Allah bu âyeti kerimede Muhacir ve Ensârdan İslam'da birinci dereceyi kazananlardan razı olduğunu net bir şekilde açıklamıştır. Bu âyet, sahabenin kâfirliğine inananların sapıttığına ve Allah'a muhalif olduğuna dair net ve açık Kur'ânî bir delildir. Zira bunlar Allah'ın razı olduğu kişileri kâfir olmakla suçladılar. Şüphesiz Allah'ın razı olduğu kişileri tekfîr etmek Allah'a; zıt gitmektir, baş kaldırmadır, haddi aşmaktır. İşte bu haddi aşma Rafızîlerin ve dinden çıkan Hâricîlerin sıfatıdır.[3130] Yüce Allah(cc) şöyle buyurur: "Gerçekten Allah, (Hudeybiye'de) o ağacın altında sana biat ettikleri zaman, müminlerden razı oldu. Onların kalplerindeki ihlâsı bildiği için üzerlerine sekîne, huzur ve güven indirdi. Onları hemen yakında gerçekleşen bir zaferle mükâfatlandırdı."[3131] Bu âyeti Kerime'de ise, yüce Allah, Hudeybiye'ye katılan Rasûlüllah(sav)'ın sahabeleri olan iman ordusundan razı olduğunu ilan etmiştir. Hz. Ali, Hz. Ömer ve Hz. Zübeyr bu iman ordusunun arasında idi. Hudeybiye antlaşması sırasında Hz. Osman Rasûlüllah(sav)'ın elçisi olarak Mekke'de idi. Rasûlüllah(sav)Hz. Osman'ın yerine biat etti, kendi elini onun eline vekil kıldı. Bu Hz. Osman için onun elinden daha hayırlı oldu.[3132]

4. Hak Teâlâ'nın kendilerini inkârdan, fâsıklıktan ve isyandan iğrendirdiğini haber verdiğive kendilerini hak yolu izleyenler kıldığı bir toplulukta küfrün olması imkansızdır:*"İyi düşünün ki Allah'ın Resûlü sizin aranızda bulunmaktadır. Şâyet o birçok işte size uysaydı, haliniz yaman olurdu. Ama Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde güzelleştirdi; inkârdan, fâsıklıktan ve isyandan ise sizi iğrendirdi. İşte Allah'tan bir lütuf ve nimet olarak doğru yolda yürüyenler onlardır."*[3133]

3128 Önceki eser, 3/1161.
3129 Tevbe, 9/100.
3130 Önceki eser, 3/1163.
3131 Fetih, 18.
3132 Önceki eser, 3/1163.
3133 Hucurât, 7.

Bu âyet-i kerimeye baktığımızda görürüz ki, yüce Allah imanı onlara en sevimli şey kıldığını haber vermektedir. Dolayısıyla onlardan ancak imana uyan ve imanın gerektirdiği iyi ve faydalı şeyler meydana gelir. Bu nedenle Kur'ân'ı Kerim'in söylediği gibi hak yolda yürüyenler olmaya müstahak oldular. O haldeRasûlüllah onların arasındayken Allah'ın âyetleri onlara okunduğu halde, Rafızîlerin ve dinden çıkan Hâricîlerin iddialarına göre bu seçkin topluluk nasıl tekfîr edilir? Ötesi yüce Allah onlara küfrü iğrendirip onları hak yolu isteyen bir topluluk kılarken onlar nasıl tekfîr edilir. Doğrusu câhilHâricîler Hz. Osman'ın, Hz. Ali'nin, Talha'nın, Zübeyr'in, İbn Abbâs'ın, Amr b. As'ın, Ebû Musa el-Eş'arî'nin, Muâviye'nin Cemel ve Sıffîne katılan sahabe-i kiramın kâfir olduklarını iddia etmeleriyle doğru yoldan saptılar.[3134]

Modern Asırda Haricilerin Tipik Özellikleri ve Eğilimleri

Hâricîlerin özellikleri ve eğilimleri bu gün Müslüman nesilden bir takım fırkâlar arasmda;cemaâtler, fertler, çağrılar, hareketler, yönelişler, sloganlar, yöntemler, metotlar, pozisyonlar, uygulamalar, kişisel ve toplumsal eğilimler ve benzeri olarak farklı olgu ve şekillerde ortaya çıkmaya başladı. Bu olgular, tehlike uyarısını ve Hâricîlerin i'tikadî, düşünsel ve davranışsal tohumlarının ortaya çıkışının başlangıcının haberini vermektedir.[3135]

Söz konusu bu olgu ve özelliklerin bazıları şunlardır: Dini konularda cana sert davranmak, başkalarına baskı yapmak, bilgi olmadığı halde bilgelik taslamak, aldatmak, olaylarda öne çıkmak, sabırsızlık. feraset azlığı, görüşte başa buyruk davranmak, başkalarını cehaletle suçlamak, alimlere dil uzatmak, haklarında sûizan etmek, onları küçümsemek ve onlardan nefret ettirmek. Ayrıca başkalarıyla ilişkilerde sert olma, başkalarıyla karşılıklı anlaşma köprüsünü kurmanın zor olması, bölünme ve parçalanma kabiliyeti, başkalarını kolaylıkla itham etme, toplanma ve bir olma zorluğu, tekfîr ve bunların dışındaki aşırılık görüngüleri gibi özellikleri bu özellikler arasında sıralayabiliriz. Bu olguların ortaya çıkmasına katkısı olan bir takım nedenlerin bazıları ise şunlardır:

i. Dinî İlimleri Bilmemeleri

Hâricîlerin özelliklerine ilgi gösteren eğilim sahiplerinin çoğunda meydana gelen olguları inceleyen kişi, onların cehaletle, dinde az bilgi sahibi olmakla ve dini ilimlerde birikimlerinin azlığıyla göze çarptığını görmektedir. Onlar büyük şeylerin ve büyük maslahatların başına geçtiklerinde bocalanmaları, karıştırmaları, düşünmeden alelacele verdikleri hükümler ve kasıldıkları pozisyonlar çok olur.[3136] Çünkü onlar belli hükümleri gerektiren âhâd nassları bil-

3134 Önceki eser, 3/1165.
3135 el-Havâric, Nasirü'l-Akl, s. 120.
3136 Önceki eser, s. 127.

memelerinin ötesinde, fayda ve zararlarınfıkhını, fayda ve zararların mertebelerini kavramaya güç yetiremiyorlar. Çünkü dinî yönetimle ilgili olan genel nahoş olan şeyler -ki bunlar genelde fitnelere neden olur- taharet, namaz, hac ve ahvali şahsiye gibi genelde doğruluğubelli konuları ilgilendiren cüzî delillere dayanan konular gibi değildirler. Bilakis dinî yönetim konusundaki bilgi sıradaki bir takım esaslara dayanmaktadır:

a. Genel dinîdeliller(Kitap, Sünnet, İcmâ' Kiyâs vb.) ve birçok şeyin altına girdiği kurallar.

b. Dinin amaçları.

c. Fayda ve zarar arasındaki denge.

d. Belli konuların delilleri(el-Edilletü'l-Tafsiliyye).

Normal tabakadaki insanlar hatta az ilim sahibi olanlar her ne kadar cüzî nassları kavrayabilseler bile genel küllî hükümleri kavramaları mümkün değildir. Ayrıca dinin amaçlarını anlamak ancak mücmel nassları ve Hz. Peygamber(sav)'in uygulamalarını araştırma ve incelemekle olabilir. Dolayısıyla fıkhu'l-makâsıd(maksatlar fıkhı) kıymetli bir ilim konusudur. Bu fıkıh ilmine herkes ulaşamaz, ancak ilim yolunda yükselen, gerçekleşen duruma vakıf olan ve gerçekleşmesini zannettiği ihtimalleri iyice inceleyenler ulaşabilirler. Fayda ve zararlar arasındaki dengeyi yakalama kabiliyeti;dini, dinin amaçlarını, gerçekleşeni ve fayda ve zararların mertebelerini anlamaya gereksinim duyar. Bu nitelik ise ancak âlimlere aittir.

Allah'ın kitabını, Rasûlüllah(sav)'ın sünnetini anlamayan normal tabakadaki insanların gruplara liderlik etmesi Müslümanları böler ve birliklerini bozar. Çünkü normal tabakadaki insanların, görüşlerini açıklayan büyükleri olmadıkça herhangi bir şey üzerine ittifak etmeleri düşünülemez.[3137]

ii. Muallimsiz Kitaplardan Okumaları

İlmi olmaması gereken bir şekilde talep etmeleri, yardım edecek bir rehber ve yol gösterecek bir yönlendirici olmaksızın ilmi eserlere merakla yönelmeleri aşırılık fikrinin şekillenmesinde katkısı olan nedenlerdenbiridir. Merakla bu şekilde ilmi eserlere yönelenler Kur'ân ve sünneti kavrama konusunda kapsamlı bilgi sahibi olmadan önce çözümü çok zor olan konularda hükümler çıkarmaya başladılar. Dolayısıyla yanlış hüküm verdiler. Bu durum iki tür gençlikten meydana geldi:

a) Cezaevlerinde yaşâmış, büyük sıkıntılarla ve işkencelerle karşılaşmış gençlik.

b) Cezaevlerinde yaşamamış ve büyük sıkıntılarla karşılaşmamış gençlik.

Müslümanların dağılmış birliğini iyice dağıtan ve parçalanan Müslümanları daha fazla parçalayanfikrî karışıklıktan ve aşırılık felaketinden dolayı sonuç, acı bir mahsul oldu. Bu durumun ise birkaç sebebi varşöyle ki:

3137 Kavâ'id fi't-Taâmüli maa'l-Ulemâ, s. 121.

l-Âlimlerden Yüz Çevirmek:Aşırıya gidenler; dinin tayin ettiği durumlardan sapanlar; ilimle bağlantısı olan bazı kimselerde bir takım bozulmalar olduğundan bu yanlış metodu izlemişlerdir. Böylece onlar ilim erbabına ve doğru bile olsa ilim erbabının sözlerine olan güvenlerini yitirdiler. Sonrasında sûizan hastalığına yenik düşüp bu yüz çevirme dairesini genişleterek bu daireye ilmiyle amel eden ve doğruluk üzere olan âlimleri de girdirdiler. Dolayısıyla bunlara da olan güvenini de yitirdiler. Düşündükleri veya meylettikleri herhangi bir görüşte mücahit bir âlim onlara muhalefet ettiğinde o âlime olan güvenlerini yitirir ve ondan yüz çevirirler. İşte tehlike buradadır, aşırılık burada bulunmaktadır.

Söz konusu gençlerle karşılaştığında onlarla konuşan âlimlerden biri şöyle der: "Korktuğum şey şu ki, âlimlere olan güvensizliğiniz sizleri iki şeyden birine veya ikisine itecektir. Onlardan birincisi; *yeterli kabiliyet ve ehil olmadan içtihat etme*. İkincisi ise; k*itaplara dönüp hiç kimseden yardım ve destek almadan kitaplardan hüküm çıkarma*. İkisinin de barındırdığı bir kısım tehlikeler vardır. Gençlerden biri der ki: "Her ikisine girdik."[3138]

İl-*Taklidi Yerme Konusunda Aşırıya Gitmek*:Şüphesiz Kur'ân-ı Kerim, taklidi ve taklitçiyi yermiştir. Ayrıca selef de bu metottan sakındırmıştır. Yüce Allah şöylebuyurdu: "Onlara: 'Gelin Allah'ın indirdiği buyruklara tâbi olun!' denildiğinde: '**Hayır, biz babalarımızı hangi inanç üzerinde bulduysak ona uyarız.**' derler. **Babaları bir şeye akıl erdirememiş ve doğruyu bulamamış olsalar da mı onlara uyacaklar?**"[3139]

Müçtehitlerin bu konuda söyledikleri sözlerden birisi İmam Şâfiî'nin şu sözüdür: "*Delilsiz ilim talep eden kimsenin misali,gece odun kesen oduncunun misali gibidir.İçerisinde zehirli bir yılan olan odun destesini sırtlar, derken yılan onu sokmaya başlar fakat o kişi bunun farkında değildir.*"[3140] İmam Ahmed de şöyle der:"Beni taklit etmeyin. Mâlikî'yi, Sevrî'yi ve Evzâî'yi de taklit etmeyin. Onların aldığı yerden alın."[3141] Ebû Yusuf ise söyler der: "*Kaynak ve referansımızı bilmeden sözümüzü söylemek kimseye helal olmaz.*"[3142]

Gençler bu ifadeleri, 'âlimle olan taklitçinin annesinin kucağındaki çocuk gibi olduğu' ifadesini ve'taklit eden ile hayvan arasında bir farkın olmadığı' sözünü okudular.[3143] Böylece âlimleri taklit etmeye tenezzül etmediler, taklitten nefret etmek konusunda ve taklîdi yermede aşırı gittiler. Bu nedenle sahabenin, tabiînin ve doğruluk üzere olan önceki âlimlerin görüşleriyle doğru yolu bulmanın, onların metotlarından yararlanmanın ve delillerle desteklenen fetvalarından doğru yolu göstermesini istemenin bu yerilmiş taklit grubundan oldu-

3138 et-Tekfir Cuzuruhu ve Esbabuh, s.14-15; Zahirü'l-Ğuluvv'i fid-Din, s. 313.
3139 Bakara, 2/170.
3140 İ'lamü'l Mûki'în, 2/200.
3141 Önceki eser.
3142 Önceki eser.
3143 İ'lamü'l Mûki'în, 2/201; Cami-u Beyani'l-İlmi ve Fazlih, 2/114.

ğunu sandılar. Buna binaen henüz fetva vermeye ehil olmazken fetva vermeyi kendilerine mubâh gördüler. Kitapların üstüne düşmeye başlayıp kitaplardan hükümleri ve tuhaf görüşleri çıkardılar. Bu alanda iddialı olmazken bu konuda çok aşırıya gittiler, haddi aşıp sınırları geçtiler.

Doğrusu bu gençler işleri güzel bir şekilde birbirinden ayırt etmediler ve detaylara vakıf olmadılar. Doğru sözü yanlışından ayıramadılar. Delilleri yorumlanması gereken yerlerde sağlam bir şekilde yorumlayamadılar. Örneğin genellemenin olmadığı yerlerde genelleme yaptılar. Yönelmek gereken yerlerden yüz çevirdiler. Geri çekilmesi gereken yerlere doğru ilerlediler.

Taklidi yeren deliller genel değillerdir. Bilakis indirgenecek ve yorumlanacak belli durumlar içindir.[3144] İbn Abdi'l-berr, taklidin yerilmesiyle ilgili rivâyet edilen sözlere değindikten sonra konunun sonunda şöyle der: "*Bütün bu anlatılanlar normal halkın dışındakiler için geçerlidir. Çünkü normal halk başına bir şey geldiğinde kendi âlimlerini taklit etme zorundadır. Çünkü normal halk delilin kaynağını bilmediği gibi yeterli kavraması olmadığından söz konusu konuyla ilgili bilgiye ulaşâmaz. Çünkü ilim mertebelerden oluşmaktadır. Bu mertebelerin en aşağıda olanına ulaşılmadan en yüksektekine ulaşılamaz. İşte normal halk ile delili arama arasındaki engel budur. Yüce Allah eniyi bilendir.*

Âlimler, normal halkın âlimlerini taklit etmesi gerektiği konusu ile"**Şayet bilmiyorsanız, bunu bilenlere sorunuz.**"[3145] Anlamındaki âyette anlatılanlardan amaç normal halk olduğu konusunda ihtilaf etmemişlerdir. Ayrıca dinini yaşayabileceği kadar ilmi ve basireti olmayanlarda âlimlerini taklit etmelidirler. Aynı zamanda ilim erbabı normal halkın fetva vermesinin caiz olmadığı konusunda da ihtilaf etmemiştir. Nedeni ise, Allah daha iyi bilir, ilimde söz sahibi olmanın, haram ve helal etmenin kendisiyle caiz olduğu ilimleri bilmedikleridir.[3146]

Bu gençlerin geneli dinî ilimlerde ve dinî ilimlerde gerekli olan bilgilerde normal halk gibidirler. Âlimlerden soru sormak ve açıklama istemeye tenezzül etmediler. Dolayısıyla sonuç fikrî bir kaos olan acı bir ürün oldu.

*lll-Doğru Sözü Yanlış Uygulama:*Şüphesiz bu tehlikeli bir afettir. Bu tehlikeden korunan kurtulur. Bu gün ve dün Hâricîlerin aşırılığına düşenlerin sorunu, gösterdikleri delillerde değildir. Sorun gösterdikleri delilleri gerçek ve murat olana uygulamalarmdadır.Hâricîler Hz. Ali'nin aleyhine dönüp onu küfür ile suçlayıp "Hüküm ancak Allah'a aittir." dediklerinde Hz. Ali şöyle dedi: " Söyledikleri doğru bir sözdür. Ancak bu doğru sözden batılı kastettiler (doğru sözü batılaalet ettiler).[3147]

Modern asrın bazı insanları da başkaların düştüğü hatalara düştüler. Zira hak ve adalet sözlerini kötüyekullandılar. Bunun sonucu; hükümleri çıkarıma-

3144 Zahirü'l-Ğuluvv'i fi'd-Din, s. 316.
3145 Enbiya, 21/7.
3146 Câmi-u Beyani'l-İlmi ve Fazlih, 2/114-115.
3147 Tarihü Taberî, 5/677.

ya cüret etmek oldu, adaletten sapmış görüşlerle ortaya çıkma oldu. Doğru olup yanlışaalet edilensözlere bir kaç örnek verirsek şöyle diyebiliriz:"Taklit yerilmiştir." Bu söz Kur'ân ve sünnetin ifade ettiği hak bir sözdür. Üstün, faziletli müçtehit âlimler taklidi yasaklamıştır. Ancak bu sözden kastedilen gerçek anlamını bildirmek için değinmemiz gereken önemli bilgiler vardır:

-Yanlış ve yerilmiş olan taklit, delilsiz bir şekilde başkasının sözünü kabul etmektir.[3148]

-Taklit, içtihat etmeye gücü yetenler için yerilmiştir. İçtihat etmeye güç yetiremeyenlertaklit edebilirler.[3149]

-Taassup yapmadan önceki âlimlerin kitaplarını okumak onların görüşlerinden yararlanmak yerilen taklitten değildir. Bilakis ilim arayışında olan kişi hüküm vermeden önce onların görüş ve anladıklarından doğruyu göstermesini istemek için konuyla ilgili öncekilerin söylediklerini bilmesi gerekir.[3150]

Âta şöyle der: "Âlimlerin ihtilafını bilmedikçe hiç kimse fetva veremez. Çünkü âlimlerin yaptığı ihtilafları bilmeyen elinde olan bilgiden daha güvenilir bir bilgiyi reddedebilir."[3151] Katâde ise şöyle der: "İhtilafları bilmeyen fıkıh ilminin kokusunu koklamamıştır."[3152] Yahyâ b. Selam da şöyle der: "İhtilafları bilmeyen fetva vermemelidir. Görüşleri bilmeyenin "Bu bana daha sevimlidir." demesi caiz değildir."[3153]

Ancak modern asrın bazı insanları taklidin caiz olmaması kuralını uygulamada yanlışa düşmüşler. Bu kuralı normal halk ve âlimlere eşit bir şekilde uygulamışlardır. İçtihat yapabilen ve yapamayan arasındave temel konular ile tâli konular arasında da ayırıma gitmemişler. Sonra ne yapmışlar? Âlimlerin sözlerinden yüz çevirmişler. Ötesi bazıları âlimlerin görüşlerini saçma görmüş metotlarını kabul etmemiştir. Çünkü bu taklidin yerilmesinin gereğidir. Sonra fetva vermeye cesaret etmişler. Kur'ân ve sünnetten hüküm çıkartmayı kolaylaştıran ilimlere aşina olmadan direk Kur'ânve sünnetten hükümler çıkartmışlar.[3154]

"Onlar adamsa, biz de adamız!" sözü insanlarının beğendiği cazip bir sözdür. Zira bu ifadede özgüven ve başkalarına boyun eğmeye tenezzül etmeme vardır. Bunlar bazı insanların nefsini okşayan şeylerdir. Bu söz fakîh büyük müçtehit Ebû Hanife rahmetullahi aleyhe aittir. Ancak bazı insanlar bu sözü söyleyeni ve özelliklerini ayrıca bu sözün ne münasebetle söylenildiğini unuttular. Bu insanlar hükümleri Kur'ânve sünneti sadece okumakla oldu-bittiye getirerek hükümleri çıkarıyorlar.Âyetve hadisle ilgili müçtehit ve âlimlerin yo-

---

3148 el-Fetâvâ, 20/15.
3149 Önceki eser, 20/203-203.
3150 Zahirü'l-Ğuluvv'i fi'd-Din, s. 318.
3151 Câmi-u Beyani'l-İlmi ve Fazlih, 2/46-47.
3152 Önceki eser, 2/47.
3153 Önceki eser.
3154 Zahirü'l-Ğuluvv'i fi'd-Din, s. 319.

rum ve kavrayışlarına vakıf olmaları çok azdır. Onlara göre âlimve müçtehitlerin görüşlerini geçersiz saymanın ve yok kabul etmenin hiçbir engeli yoktur. Onlara "ne yapıyorsunuz? Hüküm verirken biraz sabır gösteriniz, enine boyuna düşününüz, acele etmeyiniz. Önce âlimlerin bu konuyu nasıl anladıklarına bakın." Denildiğinde, onlar şöyle der: "Onlar adamsa, biz de adamız."

Evet,*sizler onlarla bedensel bünye ve beşerî mizaç olarak eşitsiniz. Sizler bu sözün sahibini tanıyor musunuz? Ne münasebetle söylediğini biliyor musunuz? Bu sözün sahibi yüce Allah'ın keskin zekâ, bol ilim ve gönül takvâsı ile lütfettiği müçtehit, büyük âlim, fıkıh âliminin sözüdür. Bu sözü kendi fıkıh usulü metodunu açıklarken söylemiştir.* Zira büyük imam şöyle der: "Konuyla ilgili Kur'ân'dan ve sünnetten delil varsa onlara öncelik veririm. Bunlardan sonra eğer konuyla ilgili sahabe sözü varsa sahabe sözünden çıkmam. Eğer tabiî sözü varsa onlar(tabiîler) adamsa, biz de adamız (çünkü Ebû Hanife de tabiîndendi)."[3155] Dolayısıyla uygulamada hakikatten sapmamak için sözün nerede ve ne münasebetle söylendiği bilinmelidir. Evet onlar âlimve müçtehit insanlardır, siz de öyle misiniz?![3156]

"Sahabe metodu: Kur'ânve sünnetten direk almadır." Asrın bazı insanları,insanlar arasında unutulduktan sonra sahabenin metodunu sınırlandırmaya kalktılar. Onlar hükümleri çıkarmak için Kur'ânve sünnete yöneldiler, âlimlerinin algılamasıyla aydınlanma isteğinden yüz çevirdiler. *"Kur'ânve sünnet bize yeter, ölülerin algılarına ihtiyacımız yoktur, bizim algımız berrak bir kaynaktır, onuhiçbir şeyle bulandırmayız."* dediler. İşte burada hata ettiler, tutturamadılar.[3157] Çünkü Kur'ânve sünnetten direk hükümleri almanın veKur'ânve sünnetle direk diyalog kurmanın sınır ve koşulları vardır. Her Müslüman temel inançlarını, ahlak, öğüt ve değerli ibretleri öğrenmek için Kur'ânve sünnetle direk diyaloga geçebilir. Çünkü bunlar, kişininKur'ân'ın dilini bildiği sürece anlamakta zorlanmayacağı bir şekilde yüce Allah Tela'nın açığa çıkardığı ve en mükemmel bir tarzda açıkladığı konulardır. Kelam ve hükümlerdeki ince konuları öğrenmeye gelince bunun dairesi yukarıdaki konulara göre sadece bu konuların inceliğini kavramak için gerekli yeterlik ve güce sahip kişilerin yer alabileceği kadar dardır. Bu daireye girebilecekler dil, usul ve hadis ilimlerinin en geniş bilgileriyle donanmış olanlardır. Geniş bilgileri onlara güzel kavrama ve dakik bir tarzda sonuç çıkarma imkânı sağlarken müteşabih ve kapalı konularda onları aşırı gitmekten ve sapmaktan alıkoyar.

Sahabe bu belirgin ayırt etme esası gereği davrandı. Kendilerine bir soru sorulduğunda, bir şeyler kendilerine arz olunduğunda şayet sordukları birinci gruptan olsaydı sorduklarını en kolay şekilde yanıtlarlardı, sordukları ikinci gruptan olduğunda kendi aralarındaki âlimlereve fıkıhçılara sormadan yanıtla-

---

3155 Önceki eser, s. 319.
3156 Önceki eser, s. 320.
3157 Zahirü'l-Guluvv'i fi'd-Din, s. 321.

ya cüret etmek oldu, adaletten sapmış görüşlerle ortaya çıkma oldu. Doğru olup yanlışaalet edilensözlere bir kaç örnek verirsek şöyle diyebiliriz:"Taklit yerilmiştir." Bu söz Kur'ân ve sünnetin ifade ettiği hak bir sözdür. Üstün, faziletli müçtehit âlimler taklidi yasaklamıştır. Ancak bu sözden kastedilen gerçek anlamını bildirmek için değinmemiz gereken önemli bilgiler vardır:

-Yanlış ve yerilmiş olan taklit, delilsiz bir şekilde başkasının sözünü kabul etmektir.[3148]

-Taklit, içtihat etmeye gücü yetenler için yerilmiştir. İçtihat etmeye güç yetiremeyenlertaklit edebilirler.[3149]

-Taassup yapmadan önceki âlimlerin kitaplarını okumak onların görüşlerinden yararlanmak yerilen taklitten değildir. Bilakis ilim arayışında olan kişi hüküm vermeden önce onların görüş ve anladıklarından doğruyu göstermesini istemek için konuyla ilgili öncekilerin söylediklerini bilmesi gerekir.[3150]

Âta şöyle der: "Âlimlerin ihtilafını bilmedikçe hiç kimse fetva veremez. Çünkü âlimlerin yaptığı ihtilafları bilmeyen elinde olan bilgiden daha güvenilir bir bilgiyi reddedebilir."[3151] Katâde ise şöyle der: "İhtilafları bilmeyen fıkıh ilminin kokusunu koklamamıştır."[3152] Yahyâ b. Selam da şöyle der: "İhtilafları bilmeyen fetva vermemelidir. Görüşleri bilmeyenin "Bu bana daha sevimlidir." demesi caiz değildir."[3153]

Ancak modern asrın bazı insanları taklidin caiz olmaması kuralını uygulamada yanlışa düşmüşler. Bu kuralı normal halk ve âlimlere eşit bir şekilde uygulamışlardır. İçtihat yapabilen ve yapamayan arasındave temel konular ile tâli konular arasında da ayırıma gitmemişler. Sonra ne yapmışlar? Âlimlerin sözlerinden yüz çevirmişler. Ötesi bazıları âlimlerin görüşlerini saçma görmüş metotlarını kabul etmemiştir. Çünkü bu taklidin yerilmesinin gereğidir. Sonra fetva vermeye cesaret etmişler. Kur'ân ve sünnetten hüküm çıkartmayı kolaylaştıran ilimlere aşina olmadan direk Kur'ânve sünnetten hükümler çıkartmışlar.[3154]

"Onlar adamsa, biz de adamız!" sözü insanlarının beğendiği cazip bir sözdür. Zira bu ifadede özgüven ve başkalarına boyun eğmeye tenezzül etmeme vardır. Bunlar bazı insanların nefsini okşayan şeylerdir. Bu söz fakîh büyük müçtehit Ebû Hanife rahmetullahi aleyhe aittir. Ancak bazı insanlar bu sözü söyleyeni ve özelliklerini ayrıca bu sözün ne münasebetle söylenildiğini unuttular. Bu insanlar hükümleri Kur'ânve sünneti sadece okumakla oldu-bittiye getirerek hükümleri çıkarıyorlar.Âyetve hadisle ilgili müçtehit ve âlimlerin yo-

---

3148 el-Fetâvâ, 20/15.
3149 Önceki eser, 20/203-203.
3150 Zahirü'l-Ğuluvv'i fi'd-Din, s. 318.
3151 Câmi-u Beyani'l-İlmi ve Fazlih, 2/46-47.
3152 Önceki eser, 2/47.
3153 Önceki eser.
3154 Zahirü'l-Ğuluvv'i fi'd-Din, s. 319.

rum ve kavrayışlarına vakıf olmaları çok azdır. Onlara göre âlimve müçtehitlerin görüşlerini geçersiz saymanın ve yok kabul etmenin hiçbir engeli yoktur. Onlara "ne yapıyorsunuz? Hüküm verirken biraz sabır gösteriniz, enine boyuna düşününüz, acele etmeyiniz. Önce âlimlerin bu konuyu nasıl anladıklarına bakın." Denildiğinde, onlar şöyle der: "Onlar adamsa, biz de adamız."

Evet,*sizler onlarla bedensel bünye ve beşerî mizaç olarak eşitsiniz. Sizler bu sözün sahibini tanıyor musunuz? Ne münasebetle söylediğini biliyor musunuz? Bu sözün sahibi yüce Allah'ın keskin zekâ, bol ilim ve gönül takvâsı ile lütfettiği müçtehit, büyük âlim, fıkıh âliminin sözüdür. Bu sözü kendi fıkıh usulü metodunu açıklarken söylemiştir.* Zira büyük imam şöyle der: "Konuyla ilgili Kur'ân'dan ve sünnetten delil varsa onlara öncelik veririm. Bunlardan sonra eğer konuyla ilgili sahabe sözü varsa sahabe sözünden çıkmam. Eğer tabiî sözü varsa onlar(tabiîler) adamsa, biz de adamız (çünkü Ebû Hanife de tabiîndendi)."[3155] Dolayısıyla uygulamada hakikatten sapmamak için sözün nerede ve ne münasebetle söylendiği bilinmelidir. Evet onlar âlimve müçtehit insanlardır, siz de öyle misiniz?![3156]

"Sahabe metodu: Kur'ânve sünnetten direk almadır." Asrın bazı insanları,insanlar arasında unutulduktan sonra sahabenin metodunu sınırlandırmaya kalktılar. Onlar hükümleri çıkarmak için Kur'ânve sünnete yöneldiler, âlimlerinin algılamasıyla aydınlanma isteğinden yüz çevirdiler. *"Kur'ânve sünnet bize yeter, ölülerin algılarına ihtiyacımız yoktur, bizim algımız berrak bir kaynaktır, onuhiçbir şeyle bulandırmayız."* dediler. İşte burada hata ettiler, tutturamadılar.[3157] Çünkü Kur'ânve sünnetten direk hükümleri almanın veKur'ânve sünnetle direk diyalog kurmanın sınır ve koşulları vardır. Her Müslüman temel inançlarını, ahlak, öğüt ve değerli ibretleri öğrenmek için Kur'ânve sünnetle direk diyaloga geçebilir. Çünkü bunlar, kişininKur'ân'ın dilini bildiği sürece anlamakta zorlanmayacağı bir şekilde yüce Allah Tela'nın açığa çıkardığı ve en mükemmel bir tarzda açıkladığı konulardır. Kelam ve hükümlerdeki ince konuları öğrenmeye gelince bunun dairesi yukarıdaki konulara göre sadece bu konuların inceliğini kavramak için gerekli yeterlik ve güce sahip kişilerin yer alabileceği kadar dardır. Bu daireye girebilecekler dil, usul ve hadis ilimlerinin en geniş bilgileriyle donanmış olanlardır. Geniş bilgileri onlara güzel kavrama ve dakik bir tarzda sonuç çıkarma imkânı sağlarken müteşabih ve kapalı konularda onları aşırı gitmekten ve sapmaktan alıkoyar.

Sahabe bu belirgin ayırt etme esası gereği davrandı. Kendilerine bir soru sorulduğunda, bir şeyler kendilerine arz olunduğunda şayet sordukları birinci gruptan olsaydı sorduklarını en kolay şekilde yanıtlarlardı, sordukları ikinci gruptan olduğunda kendi aralarındaki âlimlereve fıkıhçılara sormadan yanıtla-

---

3155 Önceki eser, s. 319.
3156 Önceki eser, s. 320.
3157 Zahirü'l-Guluvv'i fi'd-Din, s. 321.

maya cesaret etmezlerdi. Bu metot uyulması gereken yöntemdir. Bu metot,donmaktan, kaostan ve huzursuzluktan koruyan aklın ve hikmetin metodudur.[3158]

Doğrusu bazılarının hocasız fıkhı öğrenmeye çalışmasından kötü sonuçlar ve büyük tehlikeler doğmuştur. Önceki âlimlerin mirası olan ilim ve farklı birikimlerini bir kenara bırakmaları,âlimlere dil uzatarak saldırmak, Kur'ânve sünnet delillerini anlamak içinzahirî bir yöneliş içinde olmak, fetva vermeye cesaret etmek ve aşırı fikirlere doymak bu tehlikelerin en önemlilerindendirler.[3159]

Şüphesiz İslâm dini, ilmeait edeplerin olduğunu öğrettiği gibi ilme ait bir takım kapıların da olduğunu öğretmiştir. Bahtiyar kişi girişlerini kapılarından yapan ve adabını takınan kişidir. Ayrıca İslâm dini, tarih boyunca birinin direk Kur'ânve sünnetle diyaloga geçip zihnini çalıştırmaya başlayarak ilk adımında hükümleri çıkardığını ve önceki âlimlerin sözlerine bakmayı sonraya bıraktığını veya önceki âlimlerin sözlerinden yüz çevirdiğini öğretmemiştir. Böyle bir durumu; bedevî, sert, câhil, fıkıhtan soyutlanmışve fıkıhçılardan yoksun olan Hâricîlerve onların yolunu tutanların dışında bu durumun herhangi birinden gerçekleştiğini görmedik ve duymadık.[3160]

Âlimler ilim erbabının anlayışlarından ve görüşlerinden aydınlanma istemeksizin direk kitaplardan ilim almayı çokça yasaklamışlardır. Çünkü böyle bir metot, tahrif etmeye, yanlış okumaya, hükümleri değiştirmeye, bilmeden Allah'ın hakkında atıp tutmaya, haramı helal kılmaya ve helali haram kılmaya giden bir kapıdır.

İbn Cemâa ilim talibinin adaplarına değinirken -ki kendisinden ilim alacağı ve ahlakı kendisinden kazanacağı hocayı seçmek için istihare etmek bunların ilkidir- şöyle der: "İlim talibi hocasını, dinî ilimlere tam vakıf olanlardan ve asrınıngüvenilen âlimleriyle beraber çok araştırmalı ve uzun zaman bir araya gelenlerden seçmeye çalışmalıdır. İlim talibi ilmini, konusuna mutahassıs hocaların sohbetini görmeden ilmini yapraklardan alanlardan almamalıdır. İmam Şâfiî şöyle(r.h) buyurur: "Fıkhını kitaplardan alan kişi hükümleri zayi eder."

Bazıları da şöyle diyorlar idi: "Suhufî, yani ilmini sayfadan öğrenenler, en büyük afetlerdendir."[3161] Maşallah! Söyleyen ne güzel söylemiş:

"İlmi şifahî olarak bir hocadan alan kişi sapma ve tahrif etme konusunda güvende olur.İlmi sayfalardan alan kişinin ilmi ise ilim erbabınca yok hükmünde sayılır."Selef (önceki) âlimler şöyle demiştir: "Kur'ân'ı bir hocadan değilde kendi kendine öğrenip Kur'an'dan ahkâm çıkaran ve bu suretle halka fetva verenden (mushafî'den) öğrenmeyiniz. Aynı zamanda ilmi de bir hocadan değil de kitaplardan öğrenip fetva verenden (suhufî) de almayınız."[3162] Ebû Zur'a

---

3158 Önceki eser, s. 323.
3159 Önceki eser, s. 323.
3160 Önceki eser, s. 234.
3161 Tezkiretü's-Sami'i ve'l-Mütekellimi fi Adabi'l-Âlimi ve'l-Mütteallim, s. 87.
3162 el-Fakîh ve'l-Mutafakkih, Hatib Bağdâdî, 2/97

şöyle der: "*ilmi şifahî olarak hocadan almadan ilmi kitaplardan alan kişi fetva veremez. Yine bir hoca olmaksızın kendi kendine Kur'ân öğrenen de Kur'ân okutamaz.*"[3163] "*Şayet bilmiyorsanız, bunu bilenlere sorunuz.*"[3164]

Yüce Allah,ilmin inceliklerine vakıf olmadan, hükümlerin delillerini kanıtlamadan konulara dalarak hüküm veren, bunu anlatan, ifşâ eden ve yayınlayanları kınamıştır. Ki zatençoğu zaman verilen hükümler doğru olmaz.[3165] Bunun anlamı insanları ilme çalışmaktan ve öğrenmekten engellemek değildir. Zira ilmi talep etmek farzdır. Bu talep beşikten mezara kadar istenmektedir. Ancak biz şunu söyleriz: "İnsanlar ilmi öğrenme gayretine girerken ihtisâs sahiplerine ihtiyaç duyacaklardır. Zira dinî ilimlere ait; insanların elde etmediği araç gereçleri, bilmedikleri ve kavramadıkları temel kuralları vardır, zamanlarının ve işlerinin öğrenmek için adamlarına müsaade etmediği ek kurallar ve tamamlayıcı bilgiler vardır.[3166] Dolayısıyla bu konuda cesaretli olmak ve disiplinsiz apar topar konulara dalmayı gerektirmediği gibi aynı zamanda tembellik ve şevksizlik göstererk fikir ve düşünceyi dondurmak, araştırmadan uzak durmakve aklın önüne engel koymak da olmamalıdır. Biz ancak sabırla, tahkik etmekle, zihinde tartmakla, kesinleştirmekle ve müşkül konuları sormakla beraber bir çalışmave gayretin olmasını istiyoruz. İşlerin en hayırlısı ifrat ve tefritten uzak olan dengelisi ve ortasıdır.[3167]

iii. Çoğu Âlimlerin Görevini Yapmaması

Peygamberlerin varisleri sadece âlimlerdir. Dolayısıyla âlimler toplum içerisinde önderlik ve yönlendirme görevlerini yapmalılar. Âlimler, ahlaklarıyla, gayret ve ilimleriyle edebî, ilmî varlıklarını ve toplum içindeki yetkinliklerini belirlemeliler. Onlar bu din ile ve bu dinden aldıkları ilim ile toplumu doğru bir şekilde formüle etmeleri için harekete geçmeliler.Âlimler yönetici ve yönetilenlerden her birini olması gereken doğru yere koymaya çalışmalılar. Onlar bir yandan yöneticileri Allah'ın dinine, diğer yandan da yönetilenleri Allah'ın emir ve yasaklarına tutunmaya döndürmeleri gerekir. Böylece toplumda gerçekleşen siyasî, toplumsal ve ekonomik zulümler yok olurken, toplumdakiahlakî, ruhsal ve davranışsal bozulma yok olmuş olur. Âlimler en azından bu yolda gayret göstermeliler. Bu vesileyle insanların niyetlerini Allah için samimi yapacakları ve düzeltmek için gerekli olan gayreti gösterecekleri kadar düzeltmiş olurlar.

Âlimlerin önderlik ve keşfe çıkma rolü toplumda her zaman olmuştur. İnsanlar ister yönetici ister yönetilenler olsun onların bu konumlarını tanımışlardır.Müslümanlar arasında laik, seküler yönetimler,sadeceâlimlerümmete ön-

3163 Önceki eser.
3164 Enbiya, 21/7.
3165 Tefsirü İbn Kesir.
3166 es-Sahvetü'l-İslamiyye, s. 306.
3167 Zahirü'l-Guluvv'i fi'd-Din, s. 326.

derlik yapma ve onları yönlendirme rollerini bıraktıkları zaman ortaya çıktılar. Yoksa insanlar hiçbir zaman alternatif olarak âlimlerinin dışında hiçbir şeye razı olmadılar.

Her bölgedeki İslâm ümmeti âlimlerini seviyor, onları onurlandırıyorlar ve etraflarında toplanıyorlar idi. İnsanlar âlimlerin konumlarını, harekete geçme güçlerini ve onlara isabet eden kötülüklere karşı koyduklarını bildiklerinden başlarına bir musibet geldiğinden Allah'tan sonra onlara sığınıyorlardı. Ayrıca yöneticiler de severek veya korkarak âlimlerin kadrini takdir ediyorlerdı. Müslümanların âlimleri sadece ders ve tahsile yoğunlaşmış değillerdi. Bilakis onlar aynı zamanda savaşan mücahitlerin ve iyiliği emreden kötülükten sakındıranların başında geliyorlardı. Onlar ümmetin sevinçve hüzün günlerine katılıyorlardı. Bu nedenle birçok âlim en ağır sıkıntılarla karşılaşmıştır. Ancak hiçbir sıkıntı ve baskı onları görevlerini yerine getirmekten engellemedi.[3168] Çünkü onlar peygamberlere varis olmanın manasını anlamışlardı.

Şüphesiz âlimler; İslâm fıkıhçılarıdırlar. Fetvânın, sözlerinin etrafında insanlar arasında döndüğü şahsiyetlerdirler. Knedilerini şeriat hükümlerini ortaya çıkarmaya tahsis etmiş ve helal ve haram kurallarının disiplinini önemsemişlerdir[3169] Dinin öncüleri sadece âlimlerdir. Onlar bu yüce mertebeye çalışmakla, sabırla ve yakînle ulaştılar. *"Onlar sabrettiği veâyetlerimize kesin olarak inandıkları müddetçe, biz, emir ve irşadımızla onlardan doğru yolu gösteren önderler tayin ettik."*[3170]

Peygamberlere varis olanlar sadece âlimlerdir. Onlar peygamberlerden ilmi mirâs aldılar, İlmi göğüslerinde taşırlar, ilimleri genel olarak eylemlerine yansır, insanları ilme davet ederler. Âlimler, Allah'ın dininde derin bilgi edinmek için önce ümmetten uzaklaşan, ilim edindikten sonra çağrı görevini ve uyarma misyonunu yerine getirmeye çalışan tâifedir. Dolayısıyla âlimler insanların arasında olup peygamberlerin varisleri gibi görevlerini ifâ etmeliler.Âlimler insanlardan ve insanların sorunlarından uzak durmadan, tebliğ ve uyarma göreviyle yetinmeden insanları terbiye etmek, kötülüklerden arındırmak, yönlendirmek ve yol göstermekve insanların düşünsel, psikolojik, sosyal vesiyasî sorunlarını yüce Allah'ın dinine göre çözmek için insanların arasına sıkça çıkmaya sabır göstererek öne çıkmalıdırlar.

Âlimler Allah'ın emri(kıyamet) gelinceye kadar hiçbir zamanın kendilerinden boş olamayacağı insanların hidâyetvesileleridirler. Onlar kıyamete kadar Allah'ın yardımını alan tâifenin başlarıdırlar. Allah Resûlü (sav) şöyle buyurur: *"Ümmetimden bir tâife hep Allah'ın emrini yerine getireceklerdir. Onları yardımsız bırakanlarveya muhalefet edenler onlara zarar veremeyecektir Allah'ın emri (kıyamet) gelinceye kadar. Onlar insanlara galip geleceklerdir."*[3171]

3168 Zâhiretü't-Tekfir, el-Emin el-Hac Muhammed Ahmed, s. 181.
3169 I'lamü'l-Mûki'în, 1/7.
3170 Secde, 32/24.
3171 Buharî, Kitabü'l-I'tisam, 7311.

Bütün bunlardan dolayı âlimlerin çoğu Yüce Allah'ın çağrısına karşı görevlerinden geri kalmamalı, insanları hayır ve kurtuluşa doğru sevk eden önderlikten mahrum etmemelidirler.

iv. Zulmün Yaygınlaşması ve Beşerî Kanunlara Uyma

Aşırılık olgusunun belirmesine sevk eden etkenlerin en önemlisi siyasî baskı, fert ve topluluklara yapılan zulümdür. Zulüm Allah'ın veRasûlüllah(sav)'ın emrine ve dinin amaçlarından olan adaleti gerçekleştirmeye ters düşmektedir.[3172]

v. Çağdaş Müslüman Düşünürlerin Bazı Görüşlerine Yapılan Yanlış Yorumlar

Hâricîlerin kâfirler hakkında inen bazı âyetleri kalkıp sahabenin seçkinlerine yalan ve iftira olarak yordukları gibi fanatik, dinî bilgisi çok az olan gençlerden bazılarının çağdaş Müslüman düşünürlerin bazı görüşlerine, taşıyamadığı çok fazla anlamlar yüklediklerini asrımızda görürüz. Bu nedenle onlar zorlu bir iş üstlendiler.[3173]

vi. Toplumsal Bozulmanın Yayılması

Bu çağda İslâm ümmetinin maruz kaldığı en büyük zararlardan biri itikadî bozulmalar, Ehli Sünnet ve'l-Cemaat'in (sünnet ve cemaat ehlinin) metodundan büyük oranda olan sapmalar ve Müslümanlar arasında bidatlerin ortaya çıkmalarıdır. Öyle oldu ki Müslümanların çoğu sabah akşâm tekrarladığı: "Allah'tan başka ilâh yoktur Muhammed O'nun Resûlüdür." şahadetinin mahiyetini, bu sözün hedeflediği şeyi ve şahadetin şartlarını dahi tam anlayamadı.

Doğrusu İslâm düşmanları tevhit kelimesini tam muhtevasından boşaltmaya çalıştılar. Onlar İslami sadeceşahadetin iki kelimesini söylemekle ya da dinin bazı Şîarlarını uygulamakla beraber iki şahadeti söylemekle sınırlandırmak istediler. Onlar -bu gün Müslümanların maalesef yaşamakta olduğu gibi- Müslümanların maddî baskı ve hayatın sahte süsü karşısında güçsüzlük, zillet, psikolojik yenilgi içinde yaşâmaları içinİslâm dininin bütünüyle hayatın uzak bir tarafına çekilmesi için uğraştılar.[3174] İnsanlar arasında ahlakî bozulma yaygınlaştı. İslâm düşmanları bu bozulmayı yukarıdan izlediler. Bozulma kötüleşti, bazı seçkinleri İslam'dan umutsuz kılacak şekilde yayıldı. Bundan dolayı bu umutsuzluk İslamî eylem için fanatik olmuş bazı gençlerde şiddetli yanıtlar doğurdu. Bu yanıtların farklı ve zıt şekilleri vardır. Gençlerden bazıları akımla saptı. Bazıları da kendisine olumsuz, saldırgan bir pozisyon edindiler. Bu kadar

---

3172 el-Havâric, Nasirü'l-Akl, s. 126.
3173 Önceki eser, s. 155; Zâhiret'üt-Tekfir, el-Emin Hac Muhammed Ahmed, s. 146.
3174 Zâhiret'ü Tekfir, s. 152.

inançsal veahlakî bozulmaya maruz kalan bu toplumda kesinlikte hayrın olmadığına kanaat ettiler. Hatta bezen bazıları bu toplumun kâfir olduğuna hükmetti.[3175]

vii. Nefislerin Arındırılmamış Olması

Tekfîr bidatinin doğmasının başlıca nedenlerinden biri, gurur ve baskıya sevk eden, kişiyi kendi kusurlarını önemsemesinden ve meşgul olmasından daha fazla başkalarının kusurlarıyla meşgul eder kılan pedagojik yönün azlığından nefislerin arındırılmamış olmasıdır. Zira nefislerin arındırılmayışından tehlikeli hastalıklar doğar. Acele etmek, ibadet vehevesleriyle üstünlük taslamak, insanları küçük görmek, insanlara saygı göstermemek ve onları dinden çıkarmak bu tehlikelerden bazılarıdır.[3176]

İşte bu saydıklarımız modern çağda aşırılık olgusunun belirmesine neden olan sebeplerden bir kaçıdır.

Modern Çağda Aşırılığın En Önemli Göztergeleri

Şüphesiz ki modern çağda aşırılığın göstergeleri çoktur. Bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

Dinde Nefse Katı Davranmak ve Başkalarına baskı yapmak

Hz. Peygamber(sav)'in üzerinde bulunduğu dinde ölçülü olma metodundan çıkma, modern asırdaki aşırılık göstergelerindendir. Hz. Peygamber(sav),Ebû Hureyre(ra)'nin rivâyet ettiği bir hadiste bu metottan çıkmaktan sakındırmışve şöyle buyurmuştur."*Şüphesiz ki* bu din kolaylıktır. *Kim bu dini zorlaştırırsa din ona galip gelir.*"[3177] Dinde zorlaştırma çoğu zaman dini bilginin azlığından kaynaklanmaktadır. Dinde zorlaştırma ve dini bilginin azlığı Hâricîlerin en bariz özelliklerindendir. Bu gün Hâricîlerin özelliklerine eğilim gösterenlerin çoğunda bu iki özelliği bulursun.[3178]

Aşırılığın göstergelerinden bir başkası baskı yapmak ve zorlaştırmaktır. Aşırılığı benimseyenler insanlardan isteyebilecekleri her şeyi istiyorlar, insanların güçlerine, güçlerinin farklılıklarına, algılarına ve algılarının değişkenliğine bakmadan kolaylık dininin yükümlü kılmadıklarına insanları mecbur ediyorlar. İnsanlarla anlamayacakları şeyleri konuşuyorlar, yapamayacaklarını onlardan istiyorlar.

Baskının başka birkaç nedenini de: yanlış takvâ, hükümlerin mertebelerini ve insanların mertebelerini bilmeme diye sıralayabiliriz. Baskının alanları,

---

3175 Önceki eser.
3176 Önceki eser, s. 185.
3177 Buharî, Kitabü'l-İmân, Fethü'l-Barî, 1/93.
3178 el-Havâric, Nasirü'l-Akl, s. 130.

tablo ve şekilleri ise düşünmeyi ve delil çıkartmayı herkese gerekli kılmaları, insanlarla bilmedikleri konuları konuşmaları, ruhsatlarla amel etmemelerive dinin yükümlü kılmadıklarına insanları mecbur etmeleridir.[3179]

Kendini Üstün Görme, Gurur ve Olaylara Öncülük Yapma

Bilgelik taslamave gurur çağdaş zamanda aşırılık olgusundaki açık özelliklerdendir. Onlardan birini, dini ilimlerin herkesçe bilinen temel doğrularını, hükümleri ve dinin kurallarını bilmediği halde ilim sahibi olduğunu iddia ettiğini görürsün, ya da usul kaidelerini, ilmî disiplini fıkıh bilgisi ve doğru görüşü olmadan var olan az bilgisive problemli kavrayışıyla öncekilerin ve sonrakilerin ilmini kendisinde biriktirdiğini zanneder. Böylece gururundan âlimlerden bağımsız (ve bağlantısız) olur. İlim talep etmeyi sürdürmez. Böylelikle guruyla kendisi helak olurken başkalarını da helak eder. İlk Hâricîlerde tıpkı bunlar gibi en câhil insanlarken ilim ve içtihadı iddia ediyor veâlimlere dil uzatıyorlardı.[3180]

Bilgelik taslama ve gurur; genç ve aptalları, ilimleri ve fıkıh bilgileri olmadan dine davet etmek üzere öne atılmaya sürüklüyor. Onlardan bazı insanlar onları câhil liderler olarak baş olarak seçtiler.Böylece onlar; bilmeden fetva verdiler, fıkıh bilgisi olmadan bazı konularda hüküm açıkladılar, tecrübe ve görüşleri olmadan büyük olayları karşıladılar. Buna rağmen ilme, fıkıh bilgisine, tecrübeye ve isbaetli bir görüşe sahip olanlara danışma gereği bile duymadılar.

Onların çoğuâlimve alanında otorite olanları yetersiz bulur, kıymetlerini bilmezler. İlim erbabı onların heves ve mezhebine göre fetva vermeyince, ya da onların konumuna muhalif bir şekilde fetva verince onlar ilim erbabını yetersizlikle, ihmalkârlıkla, korkaklıkla, yağcılıkla, basitlikle, bilinç azlığıve kavrama noksanlığıyla ayıplarlar. Bölünmenin ve büyük bozulmanın yayılmasıyla sağlandığı yukarda saydığımız çirkinliklerin benzerini hep yapıyorlar. Âlimlere karşı kin besleme tohumlarını ekiyorlar, onları itibarsızlaştırmaya çalışıyorlar. Müslümanların dinine ve dünyasına aşırı zararları olan bunlar benzer eylemler yapıyorlar.[3181]

Görüşünde Başına Buyruk Davranmak ve Başkalarını Câhillikle Suçlamak

Görüşteki taassup, başkaların görüşünü kabul etmemek ve kendi görüşüne muhalif olduğu sürece başkasının doğru görüşünü kabul etmemek yeni dönemde aşırılığın en bariz emarelerindendir. Görüşte taassupçuluğu ve taraf olmayı doğuran sebeplerden bazıları şunlardır: bilgisizlik, görüşün boş bir zihinle karşılaşması, kendi görüşünü kutsamave hevesine uyma.

3179 Zahirü'l-Guluvv'i fi'd-Din, s. 241-249.
3180 el-Havâric, Nasirü'l-Akl, s.129.
3181 Önceki eser.

Şüphesiz görüşünü beğenmek ve görüşünde taassup sahibi olmak, önceki zamanlarda kişileri tehlikeli ve aşağıya inen merdivenlere götürmüştür. Câhil Zü'l-Hüveysire'yi düştüğü hale düşüren neydi? İbnü'l-Cevzî şöyle der: "Zü'l-Hüveysire'ninziyanı, Resulullah(sav)'ın görüşü üstünde başka görüşün olmayacağını bildiği halde kendi görüşünü benimsemesidir.[3182]

Zü'l-Hüveysire'nin arkadaşlarını bulundukları hale düşüren kendi görüşlerini beğenmeleri ve başkaları hakkında sûizan etmelerinin dışında başka bir şey değildir. Hâricîler bolca ibadet ederlerdi ancak kendilerinin Hz. Ali(ra)'den daha bilgili olduklarına inanıyorlardı. İşte bu zor bir hastalıktır.[3183] Bu miskinler güzel anlayamadıkları bir takım sözlere esir düştüler. O sözleri onlara anlatacak, açıklayacak kişileri de dinlemediler. Çünkü (onlara göre) doğru olan onların görüşleriydi, görüşlerinin dışındaki görüşler yanlıştı. Muhammed Ebû Zehra şöyle der: "Kur'ân'daki İmanla ilgili lafızlar, 'Allah'ın dışında kimsenin hükmünün olmadığı' ifadesi ve'zâlimlerden beri olma' ifadesi onları esir aldı. Onlar zâlimlerin ismiyle Müslümanların kanlarını mubâh gördüler, İslâmın temizkanlarını siyah kanla boyadılar ve her yerde saldırı düzenlediler.[3184]

Şüphesiz bu iğrenç taassup onlara açık göründükten sonra hak olanı kabul etmekten alıkoydu. Zira Emîrü'l-mü'minin Hz. Ali (ra) ve Hz. İbn Abbâs (ra) onlarla münazara girip mazeretlerini ortadan kaldırmış, şüphelerini gidermiş, ikna edici deliller onlara sunmuş kesin kanıtlarla onları susturmuşlardı. Buna rağmen -bazılarının dışında- kimse cevap verememişti. Üstelik de çokları ölçüp biçmeden Müslümanların kanlarını mubâh görmek için işe girişmişlerdi.[3185] Doğrusu bu kısır görüş taassubuve başkalarını câhil görme hastalığı -istişare ve birbirine karşı samimi olma ilkeleri gibi- İslâm dininin temel önemli ilkelerine ters düşmektedir.

Sorumluluk Bilincinde Olan Âlimlere Dil Uzatma

Çağımız ilginç bir hamleye ve garip bir olguya şahit oldu. Bu olgu, görevi bilincinde olan âlimlerin saygınlığına yapılan saldırıdır, onları dalâlet ve sapma hançerleriyle yaralamaktır. Gazeteler, dergiler, kitaplar, makaleler, ders salonları veders halkaları bu hamlelerden birçok numunelere şahitlik etmiştir. Bu hamleler İslam'a zararların en şiddetlisini verdi. Çünkü dağılan birlik daha çok dağıldı, bölünen topluluk daha çok bölündü, içeri girmiş ayrılık fitnesi daha da derinleşti.

Şüphesiz Âlimleri eleştirmelerinin bir takım nedenleri vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Rehbersiz(hocasız) öğrenmek, âlimlerin bazı ifadelerini yanlış anlama, heveseuymave haset. Bazı gençler kötü bir üsluba sığınmışlardır. Bu

---

3182 Telbisü İblîs. s. 90.
3183 Önceki eser, s. 91.
3184 Tarihü'l-Mezahibi'l-İslamiyye, Muhammed Ebû Zehra, s. 61.
3185 Zahirü'l-Guluvv'i fi'd-Din, s. 185.

üslup; âlimlerin kusur ve hatalarını araştırma, sözlerini ve alışılmışın dışında olan görüşlerini ayağa düşürmeye çalışma ve sözlerini amaçlarının dışına saptırma üslubudur. Onlar, kendi görüşlerine muhalif olan ve dengeden çıkan metotlarını okumayan eski ve yeni âlimlere dil uzatma konusunda kapsamlı bir hamleyi yapmayı, uygulamayı icra etmek için bunu yaptılar. Kesinlikle bu yaptıkları İslam'a bir kötülük, İslâm düşmanları olan Siyonist ve putperestler için göz bebeği idi.

İlim erbabı, sahibinin cehilliğini, hastalığını ve kindarlığını gösteren bu leke düşüren yöntemdenson derece sakmmışlardı.Çünkü bu yöntemMüslümanlar için tehlike arz ettiği gibi aynı zamanda da bu yöntem aslında bizzat din düşmanlarının (islamı topyekün yok etmek için hazırladıkları) planları uygulamaktır, zorluk ve yorgunluk olmadan onların amaçlarını gerçekleşmektir.[3186]

İbnTeymiyye zayıf görüşleri müçtehit ve imamlardan rivâyet etmekten sakındırarak şöyle der: "Bu zayıf meselenin benzerini, gerek itibarı zedelemek amacıyla gerekse benimseme ve makbul görüp uyduğunu ifade etmek amacıyla olsun hiçbir şekilde hiç kimse Müslümanların müçtehitlerinin birinden nakletmemelidir. Çünkü bu müçtehitlere ve zayıf görüşlere uymaya bir çeşit eleştiri ve dil uzatmadır. Bunun bir benzeriyle tatar veziri Ehli Sünnet mezhepleri arasına fitneyi sokmuş idi, hatta onları sünnet ve cemaatten çıkmaya veRâfızîveinkârcıların mezhebine girmeye davet etmişti[3187]

Şüphesiz görev bilincinde olan ümmetinâlimlerine dil uzatanlar, farkında olsunlar olmasınlar Yahudiliğin, Hıristiyanlığın, putçuluğunve istihbaratın planlarına hizmet etmektedirler. Böyle yapmakla ümmet âlimlerine hep dil uzatıp duranlar, Ehli Sünnetve'l cemaat metodundan uzaklaşmış oluyorlar. Zira ehl-isünnet şöyle der: "Önceki âlimler (selef) ve sonradan onların izinden giden ulema hayır ve rivâyetehlidir, dinin düşünce yapısını ve fıkıh yapısını oluşturanlardır, güzelliğin dışında hiçbir şeyle anılmazlar, onları kötülükle ananlar yolumuz üzere değildirler."[3188]

Ümmet âlimlerine dil uzatanlar bilsinler ki, alimlerin etleri zehirlidir, Allah'ın, âlimleri ayıplayanları rezil ettiği âdeti malumdur. Bu öğrenci bilmiyor ki kişiler hakkında karar vermede faziletlerin çokluğuna itibar edilir.İbnu'l-Kayyim şöyle der: "Dinî ilimleri ve gerçekleşeni bilen kesinlikle bilir ki, İslam'da iyi katkıları, güzel etkileri olan İslam'a ve Müslümanlara göre bir konumu olan değerli şahsiyetlerin bazen sürçme ve hatası olur. O şahsiyet bu hatasında mazur olduğu gibi içtihat ettiğinden mükâfatlandırılmaktadır. Hata ettiği konuda kendisine uymak caiz olmadığı gibi Müslümanların gönlündeki önderliklerini ve konumlarını yok etmeye çalışmak da caiz değildir.[3189]

3186 Zahirü'l-Guluvv'i fi'd-Din, s. 215-223.
3187 el-Fetâvâ, 32/137.
3188 Şerhü't-Tahaviyye, 2/740
3189 İ'lamü'l-Mukiîn, 3/283.

İslâm ümmetinin âlimlerine de dil uzatılırsa İslâm ümmeti rehberliği kime kalacak? Kur'ân okumasını güzel yapamayan, sağlam bir dil bilmeyen, dini ilimlerin bir çoğunda az veya çok bilgi ve tecrübesi olmayan yeni gençlere mi kalacak?!

Âlimleri yermek onlara dil uzatmak, kesinlikle İslâm düşmanlarını sevindirir. Çünkü bu üslup öndersiz bir nesil inşa etmektedir. Peki, sizler öndersiz bir neslin kurtulduğunu gördünüz mü?!

Geçmiş ümmetlerin en kötüleri âlim ve rahipleridirler. Çünkü onların arasında sapan ve saptıranlar çok oldu. "*Ey iman edenler! Doğrusu hahamların ve rahiplerin çoğu halkın mallarını haksız yollardan yerler ve insanları Allah'ın yolundan uzaklaştırırlar. Altını, gümüşü yığıp Allah yolunda harcamayanlar var ya, işte onları acı bir azabın beklediğini müjdele!*"[3190]

İslam'ın en iyileri ise görevlerinin bilincinde olan rabbanî âlimleridir. Şa'bî şöyle der: "Müslümanların dışında bütün ümmetlerin âlimleri kendi ümmetlerinin en kötüleridirler. Müslümanların âlimleri ise en iyileridirler."[3191] İbn Teymiyye,Şa'bî'nin bu sözüne şöyle bir açıklama getirmiştir: "Nedeni şu ki, Müslümanların dışında her ümmet sapmıştır, onları saptıranlar ise âlimleridir. Dolayısıyla onların âlimleri en kötüleridirler. Müslümanlar iseâlimleri sayesinde hidâyet üzeredir. Böylece Müslümanların âlimleri Müslümanların en iyileridirler."[3192]

Sûizan

Çağımızda bu hastalık çoğaldı, zararları yayıldı. Bu afet, telef etmenin ve yerle bir etmenin aracı, yıkma ve tahrip etmenin vesilesi oldu. Tehlikeli sonuçları ve büyük bozulmalar bu afete terettüp etti.Bu afetin bir takım etkenleri vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

a-Cehâlet: Görülenlerin, işitilenlerin ve okunanların mahiyetinive bunların maverasını / arka planını anlamamak; ani gelişen olaylar karşısında dinin ince hükmünü idrak edememek.Esasen özellikle bu tür ani gelişen olayrarayabancı kalınığında ince idrakeve derin tefekküre daha çok ihtiyaç duyulur. Zira ancak kişiyi derin tefekkür ve ince anlayış sûizan, ayıpla itham etmeve kıymeti azaltmaktan / gözden düşürmekten korur.

b-Heves: Heves afetlerin afetidir. Kişinin serbest bir şekilde sûizan etmesi, buna düşkünlük göstermesi, hiçbir şeyden çekinmeden bunu yapması, hiçbir şeyi dinin ince terazisiyle tartmaması, mazeret aramaya çalışmamasıdır. Bütün bunlar için, kişinin beğenmediği, hoşnut ve hemfikir olmadığı ve aradığının dışında bir şeyler görmesi veya okuması ya da işitmesi yeterli olur. Bu durumda-

---

3190 Tevbe, 9/34.
3191 el-Fetâvâ, 7/284.
3192 Önceki eser.

ki kişi kendine dönüp bakmadığı için kendi idrakini de itham etmiyor. Çünkü onun heva ve hevesi onu bundan alıkoyuyor.

c-*Kendini Beğenme veGurur:*Kişinin kendini iyi sanması, zekiyse zekâsıyla aldanması ve görüşünü beğenmesi, kişiyikendisini temize çıkarmaya ve başkasını küçümsemeye iter. Ona göre herkes hatalıyken o doğruluk üzere olur. Herkes batıl üzereyken o hak üzeredir, herkes sapmışken o hidâyet üzeredir. Öyle insanlar gördük ki, sûizanları onları çok ilginç bir duruma düşürmüştü. Öyle ki, kendileri dışındaki yaşayan yaşâmayan herkesi sapmakla ve itikat bozukluğuyla suçluyorlardı. Onların inançlarında sadece onlar temize çıkmışken herkes duman ve şüphe içindedir, onlar kurtulmuşken herkes helak olmuştur. Doğrusu kötü zan bir afettir. Her afetin sonuçları ve tehlikeleri olur. Kötü şey ancak kötülük doğurur. Kötü zannın bazı kötü sonuçları şunlardır:

1- Kötü zan kişiyi kusurları, hataları araştırmaya ve incelemeye sevk eder. Kötü zan sahibi bu şekilde kendini Allah'ın gazabına ve azabına maruz bırakır. Zira kötü zan, kalpleri hasta olanların niteliklerindendir. Rasülüllah(sav)onları rezil olmakla korkutup şöyle buyurmuştur: "*Ey diliyle iman edip de kalplerine iman tam olarak yerleşmeyen kimseler!* Müslümanların gıybetini yapmayınız, *kusurlarını da araştırmayınız*! Kim *Müslümanların kusurlarını araştırırsa Allah onun kusurlarını araştırır. Allah kimin kusurlarını araştırırsa onu kendi evinde rezil eder.*"[3193]

2- Kötü zan kişiyi gıybet etmeye, başkalarının ırzlarını dişlemeye ve intikam almaya götürür.

3- Kötü zan Müslümanlar arasına ayrılık tohumlarını eker, kardeşlik bağlarını koparır, sevgi damarlarını parçalar ve düşmanlık, nefret ve kin tohumlarını eker.

Bilindiği gibi kötü zan afetinin büyük tehlikeleri olduğundan İslâm dininin bu konudaki tavrı net ve kesin olmuştur. Zira İslâm zannın birçoğundan sakınmayı emretmiştir. Çünkü gerçekleşen olaylar sûizannın arkasında koşmanın ve ona uymanın sonucunun kötü ve zararların büyük olduğunu ispat etmiştir.[3194] Yüce Allah şöyle buyurdu: "Ey **iman edenler! Zandan çok sakının. Çünkü zanların bir kısmı günahtır.**"[3195]

İbn Kesîr bu âyetin tefsirinde şöyle der: "Yüce Allah mü'min kullarına zannın birçoğunu yasaklıyor. Zan ithamdır, aileyi, akrabaları ve insanları olmayacağı yerde hıyanetle itham etmektir. Zannın bazısı mahz günah olur. Dolayısıyla ihtiyat için zannın birçoğundan sakınılmalı."[3196]

Kardeşine mazeret araman sûizan hastalığını gideren yöntemlerden biridir. H. Ömer b. Hattab(ra) şöyle buyurur: "Hayra yormaya bir ihtimalini bul-

---

3193 Müsned-u Ahmed, 4/421-424.
3194 Zahirü'l-Ğuluvv'i fi'd-Din, s. 201-211.
3195 Hucurât, 49/12.
3196 Tefsirü İbn Kesir, 4/212.

duğun sürece mümin kardeşinin ağzından çıkmış sözü hayırdan başka sanma."[3197]

Başkalarına Şiddet ve Zor Kullanma

Yeni dönemde aşırılığın göstergelerinden biri de başkalarıyla ilişkilerde özellikle olmaması gereken yerlerde şiddete başvurmak ve zor kullanmaktır. Sanki başkalarıyla ilişkilerde asıl olan şiddettir, kabalıktır, yumuşaklık ve şefkatli yaklaşım değildir. Bu şiddet bazı gençlerin davranışlarına galip gelen mizaca dönüştü. Zor kullanma söz sınırlarını aşıp eyleme dönüşmüştür. Bu zor kullanma sebebiyle masum kanlar akıtıldı, tesisler yerle bir edildi. Bu zor kullanma sahiplerine ve ümmete ağır zararların verilmesine sebep olmuştur. Bazı gençlerin zor kullanmaya, şiddete, kabalığa ve acımasızca davranmaya başvurmalarının arkasında ana nedenler vardı. Bu nedenleri aşağıdaki şekliyle özetleyebiliriz:

Baskı-sıkıntı: Bu gençlerin çoğu kendilerinde büyük etki eden farklı baskılara maruz kaldılar. Bu nedenle kendilerine yapılan şiddetli eyleme tepki verdiler. Dolayısıyla bunlar şiddeti şiddetle karşıladılarvebu şiddet tavrı onların mizaçlarında baskın hale geldi.

İyiliği emredip kötülükten sakındırmayı bilmemeleri: İyiliği emredip kötülükten sakındırmak yüce Allah'ın bu ümmeti sorumlu kıldığı en büyük görevlerindendir. Bu görevi yapanlar, faydalı olanı gerçekleştirme ve zararlı olandan sakınma imkânını en kolay bir şekilde bulması için bu konuyu iyi bilmelidirler. Bu görevi gerçekleştirenin konuyla ilgili bilinmesi gereken bazı şeyler vardır. Bunlardan bazılarına şöyle değinebiliriz:

Şüphesiz bu görev bazen kalp, bazen dil, bezen de el ile gerçekleştirilir. Kalp ile bu görevi ifa etmek her halükarda gereklidir. Bazıları burada hataya döşerler.Bazıları diliyle veya eliyle bilgi, yumuşaklık ve sabır olmaksızın; faydasının olup olmadığına, yapılabilir olup olmadığına bakmaksızın, emretmek ve sakındırmak isterler. Böylece bunlar Allah'ın sınırlarında sayılarak Allah'a veResûlüne itaat ettiğine inanarak bu görevi yaparlar.[3198] Bu görev yapılırken iyilik ve kötülük bilinmeli, birbirinden ayırt edilmeli, çağrıda bulunduklarımızın durumu göz önünde bulundurulmalıdır. Ayırca bu yapılırken doğru yolla yapılmalır da. Çünkü bu yöntem amacın gerçekleşmesine en uygun yöntemdir. Yine bu görev yerine getirilirken yumuşak olunmalı ve gelebilecek eziyetlere sabır gösterilmelidir. Zira bu görev ifa edilirken yumuşak ve sabırlı olunmazsa zararı yararından daha fazla olur.

Bu vazife icra edilirken şu üç şey mutlaka olalıdır. Bilgi, yumuşaklık ve sabır. Üçünden her biri söz konusu durumlarda beraber olsalar bile; bilgi görevebaşlamadan önce, yumuşaklık görevle birlikte, sabır ise görev icra ettikten sonra gereklidir.

3197 Önceki eser.
3198 el-Fetâvâ, 28/127-128.

KadîEbû Ya'la şöyle demiştir: "Emrettiği ve sakındırdığı konuda âlim olanın dışında kimse iyiliği emredip kötülükten sakındıramaz."[3199] Bu saydıklarımız iyiliği emredip kötülükten sakındırmak için bilinmesi gerekenlerdendir. Bunları bilmemek ve bunlara riâyet etmemek davet sırasında şiddet ve zor kullanma yollarına başvurmaya sürükler.

Bazı gençler insanlara doğru yolu anlattıklarında, bu vesileyle insanlarla diyaloga girdiklerinde ve insanları dine ters olan durumlardan vazgeçirmek için çağrıda bulunduklarında kabalık ve acımasızlık üslubuna başvurmuşlardır. Onlar şiddet yolunun faydalı ve caydırıcı olduğunu sandılar, yumuşaklık üslubunun bu konuda asıl olduğunu, yumuşaklık vesileleri tükenmedikçe yumuşaklık üslubundan vazgeçilemeyeceğini göremediler. Halbuki en faydalı ve insanlarda olumlu etkisi olan ancak bu üsluptur. Şiddet üslubu ise çoğu zaman nefret ettirirve muhalif olan kişiyi muhalefetinde ısrar etmeye sevk eder.

Ne ilginçtir ki, bunlar, bilinçli muhalif ile bilinçsiz muhalif arasında, bidate davet eden ile kandırılmış, saptırılmış, kurban arasında kötülüğünde ihtilaf olan ile kötülüğünde ittifak bulunanlar arasında bir ayırım yapmamışlardır.

Bunlardan bir kısmının izledikleri katı faktörlerden birisi de anne ve baba ile diyaloglarında kaba olmalarıdır. Onlar baba ve annelerine saygı göstermez, yardım etmez ve hizmetinde bulunmazlar. Bunlar, özellikle baba ve annelerini doğru yola davet ederken onları diğer insanlardan ayıran bazı özelliklerinin olduğunu unutmuşlardır. Bu söylediklerimizle, dinin emirlerinden bir emrini üstlenmekten, ona tutunmaktan vazgeçmeyi veya baba ve anneyi hoşnut etmek için günah işlemeyi mubah saymayı amaçlamıyoruz elbette. Analatmak istediğimiz; diyalogdaki edep, sözlerdeki yumuşaklık, güzel muaşeret ve onlara sabır ve şefkat göstermektir. Yüce Allah şöyle buyurur: "*Biz insana, annesine babasına iyi davranmasını emrettik. Zira annesi onu nice zahmetlerle karnında taşımıştır. Sütten kesilmesi de iki yıl kadar sürer. İnsana buyurduk ki: 'Hem Bana, hem de annene babana şükret, unutma ki sonunda bana döneceksiniz.Eğer onlar seni, şerik olduğuna dair hiçbir bilgin olmadığı şeyleri, bana ortak saymaya zorlarlarsa sakın onlara itaat etme! Ama o durumda da kendileriyle iyi geçin, makul bir tarzda onlara sahip çık! Bana yönelen olgun insanların yolunu tut! Sonunda hepinizin dönüşü bana olacak ve ben işlediklerinizi tek tek size bildirip karşılığını vereceğim.*"[3200]

Bizler bazı gençlerin, iyi işlerle kötü işleri birbirine karıştıran insanlara yardım etmek konusundatembellik yaptıklarını görmüşüz. Onların nazarında bu insanlar her hangi bir hizmeti hak etmedikleri gibi hoş bir sözü ve faydalı bir yardımı da hak etmiyorlar. Bu gençlerin yanında dostluk ve düşmanlık kavramları ve her birinin sınırları açıklığa kavuşmuş değildir. Onlara göre düşmanlık dostluğa baskın gelir. Onlar toplumsal hizmetlerin davetin başarılı ve-

3199 Önceki eser, 28/136-137.
3200 Lokman, 31/14-15.

silelerinden olduğunu unuttular. Çünkü toplumsal hizmetler eylemsel bir davettir. Dolayısıyla bu davet insanlar üzerinde sözlü davetten daha fazla etkilidir. Ayrıca onlar diyaloglardaki sertliğin ve yardımlaşmadan el çekmenin aralarındaki çukuru daha da derinleştirdiğini ve bu insanları din düşmanı olan sapmışların safını ittiğini unuttular.

Aşırı zor kullanmanın göstergelerinden biri de bu gençlerden bazılarının sözlü sertliği aşarak öldürmeye ve kan dökmeye başvurmalarıdır. Alimleri, masum askerlerin ve müdafaasız vatandaşları öldürmeleridir.

Son olarak bunlardan sonra bu şiddet sahipleri çoğu zaman birbirlerinin aleyhine döndüklerinive birbirlerine dil uzattıklarını hatta bazen el uzattıklarını öğrendiğin zaman hayret etmezsin. Kişi az da olsa; Allah'ın kitabını, Resûlünün sünnetini, Selef-i Salih'in metodunu bırakan fırkâların durumunu araştırdığı zaman bu tür hareketleri garipsemez. Çünkü bu tür gruplar kendi aralarında birbirlerini boğazladılar, birbirlerini sapmakla, kâfir olmakla suçladılar. Zaten Peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Peygamber(sav)'in getirdiği yolunu terk edenlerin durumu hep böyle olur.

Şüphesiz İslam'ın, davet ve insanlarla ilişki sırasında yapılacak şiddete ve zor kullanmaya karşı tavrı net ve açıktır. Yüce Allah Hz. Musa ve Hz. Harun'a emrederek şöyle buyurur: "*Gidin. Firavun'a, zira o iyice azdı.Ona tatlı, yumuşak bir tarzda hitap edin. Olur ki aklını başına alır yahut hiç değilse biraz çekinir.*"[3201]

Hakkı açıklarken tatlı ve yumuşak söz Rabbimizin, Hz. Musa'nın ve Hz. Harun'un zorba Firavun'u imana davet ettiklerinde kendilerine yaptığı tâlimattır. Çünkü yumuşak söz öğüdün kabulü ve korkuyu salmak için en faydalı ve uygun yöntemdir. Ayrıca yüce Allah şöyle buyurmuş: "İyilikle kötülük bir olmaz. O halde sen kötülüğü en güzel tarzda uzaklaştırmaya bak. Bir de bakarsın ki seninle kendisi arasında düşmanlık olan kişi candan, sıcak bir dost oluvermiş!Ama kötülüğe karşı iyilik hasleti, ancak sabredenlerin kârıdır, faziletten yana nasibi bol olanların kârıdır."

Şüphesiz davetçi, davet yolunda kendisini kızdıracak ve sıkacak durumlarla karşılaşır. Bu kaçınılmaz bir durumdur. Dolayısıyla davetçi kendisini sabra alıştırmalı, öfkesine hâkim olmakla ve insanları affetmekle kendisini güçlendirmelidir. "*Evladım, namazı hakkıyla ifa et, iyiliği yay, kötülüğü de önlemeye çalış ve başına gelen sıkıntılara sabret. Çünkü bunlar azim ve kararlılık gerektiren işlerdendir.*"[3202]

Davetçinin, kışkırtma ve provoke etme üslubundan sakınması gerekir. Dolayısıyla davetçi sövme ve küfretmeden sakınmalıdır."*Onların Allah'tan başka yalvardıkları tanrılarına hakaret etmeyin ki, onlar da câhillik ederek hadlerini aşıp Allah'a hakaret etmesinler.*"[3203]

3201 Taha, 20/43-44.
3202 Lokman, 31/17.
3203 Enam, 6/108.

Yumuşaklık metodunu üstlenmeyi, şiddetten ve zor kullanmaktan uzaklaşmayı vurgulayan ve bu konulara yoğunlaşan nebevi hadisler çoktur. Hz. Peygamber(sav) şöyle buyurdu: "*Şüphesiz yumuşaklık*, bir *şeyde bulunursa* mutlaka onu süsler,bir *şeyden çıkarsa da* mutlaka onu *çirkinleştirir.*"[3204]

Davette asıl olan yumuşaklıktır. Bu şiddetin tamamen raftan kaldırılması anlamına gelmez. Çünkü şiddet, yumuşaklık ve sabır vesileleri tükenikten sonra devreye girer. Başarılı kişi, yüce Allah'ın, yumuşaklık ve şiddetten her birini yerinde kullanmaya muvaffak kıldığı ve heveslerinden muhafaza ettiği kişidir.[3205]

Tekfîr

Tekfîr aşırılığın zirvesidir.Tekfîr olgusu 1965 yılında başladı ve bazı sıkıntıların sonucunda 1967 yılıyla beraber yavaş yavaş genişlenmeye başladı. Bu fikir, belirgin bir olgu şeklini oluşturuncaya kadar yavaş yavaş yayıldı. İnsanları tekfîr etmek için öne çıkanların çoğunun önemli ilkeleri bilmediklerini görmekteyiz. Bu ilkelerden haberdar olmadıklarından düştükleri duruma düştüler.

Bazı İlkeler

1.*Günahlar büyük günah ile küçük günah olarak ikiye ayrılırlar*: İbnu'l-Kayyim şöyle der: "Günahlar, Kur'ânve sünnetin nass ifadesi ile selefin icma' vedeğerlendirmesi ile büyük ve küçük günah olarak ikiye ayrılır.[3206] Yüce Allah şöyle buyurur: "Eğer yasaklanan günahların büyüklerinden kaçınırsanız, sizin öbür küçük günahlarınızı örtüp affederiz."[3207] Başka bir âyet-ı kerimede şöyle buyurur: "O iyiler, ufak kusur ve günahlardan olmasa da, büyük günahlardan, aşikâr hayâsızlıklardan kaçınırlar."[3208] Cumhur'a göre âyetteki "lemem" büyük günahların dışındaki günahlardır. Hz. Peygamber kendisinden rivâyet edilen sahih bir hadiste şöyle buyurur: "Beş vakit namaz, bir Cuma öteki cumaya kadar, bir ramazan öbür ramazana kadar büyük günahlardan uzak kalındıkça aralarındaki günahlara keffaret olurlar."[3209]

2. *Küfür büyük ve küçük olmak üzere iki çeşittir*:Kur'ânve sünnet delilleri küfrün iki çeşit olduğunu göstermiştir.Bunları birbirinden ayırt etmek gerekir.Büyük küfür: Rasûlüllah'ın getirmiş olduğu bir şeyi yalanlamak, bilerek inkâr etmek ve ondan yüz çevirmektir. Küçük küfür ise;ebedî olmamak üzere azabı gerektiren günahlardır. Hz. Peygamber(sav)'inşu hadisinde işaret ettiği

---

3204 Müsned-u Ahmed, 4/362.
3205 Zahirü'l-Guluvv'i fi'd-Din, s. 231-237.
3206 Medaricü's-Sâlikin, 1/237.
3207 Nisa, 4/31.
3208 Necm, 53/32.
3209 Müslim,233.

gibi: *"Benden sonra dönüp birbirinizin boynunu vuran kâfirler olmayın!"*[3210] Ayet-i kerime de ise şöyle buyuruluyor: *"Eğer müminlerden iki topluluk birbirleriyle vuruşursa, onların aralarını bulun."*[3211] Cenab-ı Hak vuruşan iki topluluğu iman ile nitelendirmiştir. Bu gösteriyor ki, bu şekildeki küfür dinden çıkarmaz. Bu küfür küçük küfürdür. İbnü'l-Kayyim derki: "Amaç şudur: Bütün günahlar, küçük küfür türündendir. Çünkü günahlar, itaat etmekten ibaret olan şükrün zıddıdır."[3212]

3.*Bid'atlerin farklılığı*:İslâm bidatleri bütün türleriyle eleştirmiş ve biatleri sahiplerine iade etmiştir."*Kim emrimiz olmayan bir ameli işlerse* o *reddolunur.*"[3213] Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz* sözün *en* güzeli Allah'ın kitabı,Hidâyetin *en* güzeli Muhammed'in hidâyetidir *(gösterdiği yoldur). İşlerin en kötüsü (dinde olmadığı halde) sonradan icat edilenlerdir.*[3214] Ancak bazıları, hevesleri kendilerine baskın geldiğinden ve şüpheler kendilerine hâkim olduğundan bidat içinde kalmışlardır. Dolayısıyla bu kınamaya müstahak olmuşlardır. Fakat bid'atçilerin günahları, biatleri farklı olduğundan farklılık gösterirler. Örneğin tekfîrbidati Şaban ayının yarısında oruç bidati gibi değildir. Bu nedenle herhangi bir hüküm vermeden önce bidate bakmak gerekir. Davetçi bidat ehli ile câhil mukallit davetçi olmayan bidat ehli eşit olamazlar. Aynı zamanda bidatini açığa vuran bid'atçi ile gizleyen bid'atçide bir olmazlar.

4.*Tekfîrin bir takım koşul ve engelleri vardır:* Bu kural, birçok kişinin bilmediği kuralların en önemlisidir. Bu nedenle bu kurala dikkat çekmek ve her hükümde uygulamak gerekir. Bazen kişi, küfre götüren bir günah işler, bazen küfre götüren bir söz söyler, bazen küfre götüren bir inanca sahip olur. Peki, kişi sadece bu sözünden, bu eyleminden ve bu inancından dolayı kanı vemalı helal olan bir kâfir olur mu?

Âlimler şöyle cevap verir: "Yukarıdaki söz konusu kişide bir takım koşullar oluşmadan ve kendisinde bir takım engeller yok olmadan kanı ve malı helal olan bir kâfir olmaz. Kendisinde söz konusu şartlar bulunup söz konusu engeller yok olduğunda kâfir olduğuna hükmedilebilir. Koşullardan biri olmadığında veya engellerden biri var olduğunda ise kâfir olduğuna hükmedilemez. Ancak bu o kişiyi tamamen cezadan muaf tutmak anlamına gelmez. Kendi durumuna göre cezalandırılır. Burada uygulanmaz olan, söz konusu kişiyi tekfîrdir, genel ceza değildir.

Tekfîrin Şartları

Lanetlemek ve küfre nispet etmek gibi cezalarla cezalandırmayı gerektiren

---

3210 Müslim 66.
3211 Hucurât,49/ 9.
3212 Medaricü's-Salikîn, 1/253.
3213 Buharî, 2697.
3214 Buharî, 7277.

bir eylemde bulunan kişide üç şartın toplanması gerekir. Bu üçünden biri olmazsa kişi lanetlenmez ve küfür ile suçlanmaz. Bu şartlar şunlardır:

Birincisi: Bilmek

Küfre götüren bir eylem yaptığındanveya küfre götüren bir söz söylediğinden ya da küfre götüren bir inanca sahip olduğundan kişiye kâfirlikle hükmetmek için bu hükümden önce bu kişinin, yaptığının küfre götürdüğünü bildirmek ve yaptığı şeyin doğruya muhalif olduğunu bilmesini kesinleştirmek gerekir. Söz konusu olan kişi doğruyu bilmiyorsa doğruyu yeterli bir şekilde açıklamadan önce cezalandırılamaz. Yüce Allah (cc) delil getirmeden önce ceza vermemiştir.[3215]

"Biz peygamber göndermediğimiz hiçbir halkı cezalandırmayız."[3216] *Biz o elçileri rahmetimizin müjdecileri, cezamızın habercileri olarak gönderdik. Ta ki resûllerden sonra, artık insanların Allah'a karşı ileri sürebilecekleri bir bahaneleri kalmasın. Allah aziz ve hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir)."*[3217] *Başka bir âyette ise şöyle buyurur: "Senin Rabbin ülkelerin anakentlerinde halka âyetlerimizi okuyan bir elçi göndermedikçe o ülkeleri imha etmez."*[3218] *"Cehennem, öfkesinden neredeyse çatlayacak haldedir. Ne zaman oraya yeni bir kafile atılsa, oranın bekçileri: 'Sizi uyaran bir peygamber daveti size ulaşmadı mı?' diye sorarlar.Onlar şöyle cevap verirler: 'Evet, bizi uyaran oldu, ama biz onu yalancı saydık ve Rahman hiçbir vahiy indirmedi, siz besbelli bir sapıklık içindesiniz.' dedik."*[3219] *"Şâyet biz peygamber gelmeden kendilerini azab ile helâk edecek olsaydık onlar: 'Ey ulu Rabbimiz, ne olurdu bize bir elçi gönderseydin de, biz böyle rezil ve hakir olmadan önce senin âyetlerine uysaydık!' derlerdi."*[3220]

Kur'ân'daki bu deliller, yüce Allah'ın delil ortaya çıktıktan ve doğruyu bildiktensonra kullarını cezalandırmadığını ifade etmektedir. Başka nasslarda sabit olmuştur ki yüce Allah bilmeyen kişiyi hata ettiğinden cezalandırmayacaktır. Bu bilgisizlik inanç konularında da olsa durum aynıdır.[3221] Ebû Hureyre(ra)'nin Hz. Peygamber(sav)'den şunu rivâyet eder: "Kendi nefsine aşırıya giden bir adam var idi. Ölümü yaklaşığında çocuklarına şöyle dedi: 'öldüğümde beni yakıp öğütünüz, sonra rüzgârda savurunuz. Allah'a yemin ederim ki eğer Allah'ın gücü yeterse kimseye yapmadığı azabı bana yapar.' Öldüğünde çocukları istediğini yerine getirdiler. Yüce Allah zemine: 'adamın bütün parçalarını toplamayı' emretti. Zemin dağılan parçalarını bir araya getirdi. Adam kendisini ayakta Allah'ın karşısında gördü. Yüce Allah: 'Niçin böyle yaptın?' diye so-

3215 Zahirü'l-Ğuluvv'i fi'd-Din, s. 265-267.
3216 İsra, 17/15.
3217 Nisa, 4/165.
3218 Kasas, 28/59.
3219 Mülk, 67/8-9.
3220 Taha, 20/134.
3221 Zahirü'l-Ğuluvv'i fi'd-Din, s. 267.

runca şöyle dedi: 'Ey Rabbim! Senden korktuğum için yaptım.' Dedi bunun üzerine yüce Allah kendisini affetti."[3222]

Bu hadis Hz. Peygamberden rivâyet edilmiş mütevatir bir hadistir. Hadisçiler bu hadisi, Ebû Said'in, Huzeyfe'nin, Ukbe b. Amr'ın ve başkaların hadisinden çok tariklerle, onlar da Hz. Peygamber(sav)'den rivâyet ettiler. Bu hadis, yakînî bilgi ifade etme nedenleri konusunda hadisçilere katılmayanlara göre yakînî bilgi ifade etmese de hadisçilere göre yakînî bilgiyi ifade etmektedir. Hadiste anlatılan kişi; yüce Allah'ın, insanın yakılıp rüzgâra savrulduktan sonra tekrar diriltmesi ve haşre göndermesine dair kudretinde şüpheyeve bilgisizliğe ve cehalete düşmüştür. Burada iki büyük konu vardır:

Birincisi Allah'la ilgilidir. Allah'ın her şeye gücü yettiğine inanmak.

*İkincisi ahretle ilgilidir.*Allah'ın ölüyü diriltip amelinin karşılığını vereceğine inanmamak.

Hadiste söz konusu olan şahıs, genel anlamıyla Allah'a, ölümden sonra yüce Allah'ın sevap ve azap vermesi şeklinde genel anlamıyla âhirete iman ettiğinden ve Allah'ın günahlarından kendisine azap edeceğinden korkarak salih amel işlediğinden yüce Allah kendisini affetmiştir.[3223] Bu konuda sünnetten deliller çoktur.

İkincisi: Kasıt

Kişi, bilgi şartına sahip olup kendisine doğru delil açıklandıktan ve bu delili anlaması kesinleştikten sonra eğer küfürle suçlamasını veya lanetlenmesini gerektiren eylemine, sözüne ve inancına devam ederse ikinci şart olan kasıt şartı bulunmadan kâfir olmakla kendisine hükmedilmesi caiz olmaz. Çünkü kişinin, doğru bilgi kendisine ulaşıp izaha kavuştuktan sonra batıl söze destek çıkmayı ve hakka muhalefet etmeyi bilerek mi ya da kendisinde bazı şüpheler doğarak hatalı bir tevil mi yaptığına bakılır.Çünkü Yüce Allah günahı ve cezayı hatalı tevil edenden kaldırmıştır.[3224] Cenab-ı Allah şöyle buyurur: " Yanılarak yaptığınız hatalardan ötürü size vebal yoktur, ama kalplerinizin kasten yaptıklarında vebal vardır."[3225] Bir başka âyet-i kerime ise şöyledir: "Ya Rabbenâ! Eğer unuttuk veya kasıtsız olarak yanlış yaptıysak bundan dolayı bizi sorumlu tutma!"[3226]

Ebû Hüreyre(ra)'nin Hz. Peygamber(sav)'den rivâyet ettiği şöyle bir hadis vardır: "Hz. Peygamber(sav) ve mü'minler bu duayı yaptıklarında yüce Allah: 'yaptım.' dedi. Ayrıca Hz. Peygamber(sav) şöyle buyurdu: "Fatiha suresi ve Bakara suresinin sonları arşın altındaki bir hazineden bana verildi. Bunlardan

---

3222 Buharî, 3478.
3223 el-Fetâvâ, 21/491; el-Faslfi'l-Milel ve'l-Ehvâ ve'n-Nihal, 3/296.
3224 Zahirü'l-Ğuluvv'i fi'd-Din, s. 270.
3225 Ahzap, 33/5.
3226 Bakara, 2/268.

okunan her bir harf için mutlaka sevap verilir" [3227] Bir başka hadis şöyledir: "Şüphesiz yüce Allah hata ve unutmanın günahını affetmiştir."[3228] "Hadiste anlatılan hata, sözlü konulardaki hatayı kapsadığı gibi ameli konulardaki hatayı da kapsamaktadır. Selef bu konuların çoğunda hep ihtilaf ettiler buna rağmen onlardan hiç biri hiç birinin küfrüne, fıskınave günahına tanıklık etmemiştir."[3229]

Üçüncüsü: İrade ve güç

Kişi doğruyu bilip tersini söylerse bu söylediğini tevil etmiyorsa hakkında hüküm vermek için bunlar yeterli mi? Burada üçüncü şarta yöneliyoruz. Bu kişinin durumuna bakarız. Bu batıl sözü kendi iradesi ve gücüyle mi söylemiş yoksa başka saikle mi? Bu üçüncü şartın da olması gerekir.Çünkü delil ve hadiseler yüce Allah'ın zorlananıve seçmekten aciz olan kişiyi cezalandırmayacağını gösteriyor.[3230] Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Kalbi imanla dolu olarak mutmain iken, dini inkâr etmeye mecbur bırakılıp da yalnız dilleriyle inkâr sözünü söyleyenler hariç, kim imanından sonra Allah'ı inkâr ederek gönlünü inkâra açar, göğsüne küfrü yerleştirirse, onlara Allah tarafından bir gazap, hem de müthiş bir azap vardır."*[3231]

Belli Bir kişiyi Tekfîr Etmenin Engelleri:

Bunlar, hata, bilmemek, acizlik ve zorlamadır.[3232] Bu konuda İbn Teymiyye şöyle açıklamada bulunmuştur: "Cezanın belli kişiye ulaşmasının on tane engeli vardır:

1. Tövbe ve istiğfar.
2. Günahları affettiren iyilikler.
3. Müminlerin duası.
4. Ölüye yapılan hayır dua.
5. Kıyamet gününde günahkârlara peygamber(sav)'in ve başkaların şefaati.
6. Günahlara keffaret olan dünyadaki musibetler.
7. Kabir azabı. Kabirdeki fitne, korkuvebaskı. Bunlar Yüce Allah'ın günahlara keffaret yaptıklarındandır.
8. Kıyamet gününün korkuları, sıkıntıları ve şiddeti.

3227 Müslim, 173,806.

3228 Sünen İbn'i Mace, 2043; el-Banî bu hadisi sahih bir hadis kabul eder. Sahih-u İbn Mace, 1/347.

3229 el-Fetâvâ, 3/229

3230 Zahirü'l-Ğuluvv'i fi'd-Din, s. 274.

3231 Nahl, 106.

3232 Menhec İbn Teymiyye fi Meseleti't-Tekfir, 2/230-266.

9. Allah'ın rahmeti.

10. Kullardan bir sebep olmadan Allah'ın afve mağfireti.

Bunlar kişinin cezalandırmasını gerektiren bir hataya bulaştığında kişiye uygulanacak cezayı engelleyebilen on nedendir.[3233] Bu sebeplerin hepsi yok olduğu zaman cezalandırılır. Ki bu sebeplerin hepsi birden ancak büyüklenen, inat eden ve sahibine isyan eden deve gibi Rabbine isyan eden kişide yok olur.

Eğer "böyle bir durumda cezanın ne faydası vardır?" diye sorulursa cevap şöyle olur: "Doğrusu cezanın mahiyeti, bu eylemin bu azaba sebep olduğunu açıklamaktır. Bundan eylemin haram ve çirkin oluşu anlaşılmaktadır. Bu sebebin dayandığı her şahsın başına o sebebin sonucunun gelmesi anlamına asla gelmez. Çünkü o sonuç şartın varlığına ve bütün engellerin kalkmasına bağlıdır.[3234]

"Kâfiri Tekfîr Etmeyen Kâfirdir." Sözünün anlamı

Bu söz, insanları tekfîr kamçılarıyla tahrik edenlerin dilleri üzerinden şöhret bulmuş sözlerden biridir. Onlar bu kuralı görüşlerine muhalefet edenleri tekfîr etmek için bir kolaylaştırıcı unsur kıldılar. Oysa gerçek şu ki; Bu insanlar bu sözü konumlandırırken güzel konumlandırmadılarve çok iyianlamadılar.Tekfîr edilmediğinde kâfir olunan kâfirden kasıt, bahsi geçen şartlara haiz, tekfîrine engel olan engellerden hiçbir engel bulunmayan dolayısıyla küfrü kesinleşen kâfirdir. Firavun, Ebû Leheb ve Marks gibi hiç İslam'a girmemiş ve baştan beri kâfir olan kâfirdir. İşte bunları ve emsallerini tekfîr etmeyen kişi onlar gibi kâfir olur.

Durumu gizli olan şahsa gelince buna Müslüman olduğunu gösterip, küfrünü ve İslam'ı sevmemesini gizleyen kişiyi örnek verebiliriz.Böyle birisinin durumuna vakıf olan, kendisine yakın olduğu için özel meclislerde gerçeğini tanıyan vetekfîr şartlarının kendisinde bulunduğu ve engellerinin olmadığı katında kesinleşen kişinin böyle bir şahsın küfrüne inanması gerekir. Söz konusu şahın durumuna vakıf olmadığından onun Müslümanlığına şahitlik yapana günah yoktur. Çünkü kendisi bildiğine şahitlik etmiştir. Bize görünene bakıp hareket etmek düşer. Ancak Allah kalpleri bilir ve yönetir. Münafıklar Müslümanların gördüğü muameleyi görüyorlar idi. Çünkü onlar Müslüman olduklarını gösterip kâfir olduklarını açığa vurmuyorlardı, gizliyorlardı.

Selef müçtehitlerinin uygulamaları, 'bu sözde kâfirden kastedilenin kâfirliğinde ittifak bulunan kâfir olduğunu,kâfirliğinde ihtilaf olan kişi olmadığını' göstermektedir. Çünkü küfründe ihtilaf olan birini tekfîr etmeyenkâfir olmaz.

3233 Zahirü'l-Ğuluvv'i fi'd-Din, s. 270.

3234 .....

Bunun delili şudur. İmam Ahmed, namaz kılmayanın kâfir olduğunu düşünürken diğer üç imam kâfir olduğunu düşünmezler. Bu konu etrafında İmam Şâfiîve İmam Ahmed arasında münakaşa cereyan etmiştir. Buna rağmen İmam Ahmed,Şâfiî'nin, namaz kılmayanı tekfîr etmediğinden küfrüne hükmetmemiştir.

İbn Teymiyye, biatçiyi tekfîr etmeyenin hükmü konusunda İmam Ahmed'e nisbet edilen görüş hakkında şöyle bir değerlendirmede bulunmuş: "Bid'atçiyi tekfîretmeyeni tekfîr etme konusunda İmam Ahmet'ten iki rivâyet nakledilir. Bu iki rivâyetin en doğrusu, onları tekfîr etmeyenin kâfir olmayacağı şeklinde gelen rivâyettir."[3235] Bu durum küfründe ihtilaf bulunan kâfiritekfîr etmeyen için geçerlidir, küfründe ihtilaf olmayan kâfiritekfîr etmeyen için değildir.

Muhammed b. Abdulvehhab'a "Küfrü hak etmeyeni tekfîr etti" diye nisbet edilene gelince işte size, davetteki metodunu açıklayan, kendisine yalan ve iftira olarak"Hak etmeyeni tekfîr etti" diye nisbet edileni yalanlayan sözlerinden bir pasaj:

Muhammed b. Abdulvehhab, Şerif'e gönderdiği risalesinde şöyle der: "Yalan ve iftiralarına gelince örneğin: Biz herkesi tekfîr ediyormuşuz, dinini izhar edebilenin bize hicret etmesini gerekli kılıyormuşuz, tekfîr etmeyeni ve savaşmayanı tekfîr ediyormuşuz, bunun benzeri vekatları. Bütün bunlar, insanları Allah'ın veResûlünün dininden alıkoymak için yapılan yalan ve iftiralardır. Bizler eğer Abdulkadir Geylani'nin, Ahmed Bedevi'nin ve emsallerinin üzerindeki puta tapanları, bilmediklerinden ve uyarılmadıklarından tekfîr etmediysek Allah'a şirk koşmayanı bize bağlanmadığı, tekfîr etmediği ve savaşmadığı zaman nasıl tekfîr ederiz."[3236]

Ayrıca Muhammed b. Abdulvehhab, Suveydî el-Bağdadî'ye reddiye olarak gönderdiği risalesinde şöyle der: "Bana tabi olanların dışında herkesi tekfîr ettiğimeve bana tabi olanları kendi tekelime aldığıma dair söylenenler doğru değildir. Ne garip? Bu akıllı birinin aklına nasıl yatar? Bunu bir Müslüman veya bir kâfirveya bir âlim ya da bir deli söyler mi?Tekfîre gelince ben, İslâm dinini tanıdıktan sonra onu söven, insanları ondan sakındıran ve İslam'ı yaşayanlara düşmanlık yapanı tekfîr ederim. Hamd olsun ümmetin çoğu böyle değildir.[3237]

Bu saydıklarımıztekfîr konusunu düşünmeden önce riâyet edilmesi gereken önemli kurallardır. Bunlar, âlimlerin ittifak ettiği ve hükümlerinde itibar ettikleri kurallardır. Bu kurallar onları hatalardan vetekfîr uçurumuna düşmek-

---

3235 el-Fetâvâ, 20/254-255.
3236 Misbahü'z-Zalâm, Abdullatif b. Abdurrahman Alü'ş-Şeyh, s. 43.
3237 Önceki eser.

ten korudu, onları doğru, sağlam, eğriliği ve sapması olmayan yol üzere sabit kıldı. Bu konuyu daha fazla araştırmak isteyen şu eserlere başvurabilir:

Menhecü İbn Teymiyye fi Mes'eleti't-Tekfîr / Dr. Abdulmecit el-Maşabî.

Zâhiretü't-Tekfîr /Emin Hac Muhammed Ahmed.

Zâhiretü'l-Ğuluvv fi'd-Din fi Hayati'l-Müslimine'l-Muasıra / Abdurrahman b. Mualla Lüveycif.

Şübühât havle'l-fikri'l-İslamî el-Muasıra / Sâlim Behnesavî.

el-Hükmü ve Kadiyyetü Tekfîri'l-Müslim /Sâlim Behnesavî.

İkinci Konu

MÜ'MİNLERİN EMRİRİ HZ. ALİ VE ŞİA FİKRİ

Sözlükte, "falanca adamın şiası, onun taraftarları ve destekçileri"anlamında kullanılmaktadır. Aynı şekilde (والاه، شايعه şâyeahu- valahu) anlamına gelir.[3238] (تشيع الرجل teşeyyea'-reculü) ifadesi; Şiilik, yani taraftar olma davasında bulundu demektir. İşin doğrusu Arapça da aynı işi yapanlar veya aralarında hedef birliği olanlar için Şii tabiri kullanılır. Bir ayetinde Kur'an-ı Kerim şöyle der: "*Daha önceki ümmetlerden kendilerine benzeyenlere yapıldığı gibi*" [3239]

El-Misbahu'l-Munir isimli sözlükte bu kelime ile ilgili şöyle denmiştir: "Şia, taraftar ve yardımcı demektir. Aynı meselede bir araya gelenler birbirinin şiası, yani yardımcı ve destekçisidir. Sözlükte tekil, çoğul ve çoğulun çoğulu şeklinde kullanılan3240 şia kelimesi, daha sonra belli bir cemaatin veya mezhebin sıfatı oldu. Kısacası bu kelime sözlük anlamı açısından yardımcı, destekçi ve taraftar anlamına gelir. Bahsini yaptığımız bu kelime söylediğimiz anlamda Kur'an'ın bazı ayetlerinde geçmektedir. "*Orada birbiri ile kavga eden iki adam gördü. Birisi kendi kavminden,*[3241] *diğeri ise düşmanıydı.Kendi kavminden olan adam, düşmanına karşı ondan (Musa'dan) yardım istedi...*"[3242] Bir başka ayetinde bu kelime şöyle geçer: "*Onun (Nuh'un) görüşü ve yolunda olanlardan birisi de İbrahim'di*"

Bahsini yaptığımız günümüz Şia'nın *terim* anlamını açıklamak için onların İlk çıkışlarından sonra geçirdikleri aşamaları bilmemiz gerektirir. Çünkü ilk çıkışından günümüze kadar Şia fikri ve inancı sürekli bir değişim ve dönüşüm içinde olmuştur. Sahabe dönemindeki Şia ile sonraki dönem Şia arasında farklılık bakımından adeta uçurum vardır. İlk dönem Şiilerin en bariz özelliği (hilafet konusunda) Hz.Ali'yi Hz.Osman'ın önüne geçirmekti.[3243] Bundan do-

---

3238 Yani destek oldu, sahip çıktı.
3239 Sebe, 54
3240 شيعة - شيع - اشياع
3241 israiloğullarından
3242 Kasas, 15
3243 Bknz. Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye, 1/ 64

layı Hz. Ali'ye öncelik verenlere Şii, Hz. Osman'a öncelik verenlere Osmanî denirdi. Demek ki birinci asırda Şiilik sadece hilafet konusunda Hz. Ali'yi Hz. Osman'ın önüne geçirmekten ibaret bir anlayışı temsil ediyordu.[3244] Hatta "ilk Şiiler Hz. Ebubekir ve Hz.Ömer'i sahabenin en faziletlisi sayarlardı"[3245] Şureyk bin Abdullah, Şii olmasına rağmen Hz. Ali'nin Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'den üstün sayılmasına karşı çıkmıştır. Çünkü böyle bir iddia Hz. Ali'den tevatür yolu ile gelen bilgilere ters bir anlayışı temsil ediyordu.

Şiilik demek yardımlaşma ve takip etme demektir. Kesinlikle muhalefet ve terk etme anlamına gelmemektedir.[3246] İbni Batte, meşhur şeyhi Ebu'l-Abbas bin Mesruk'tan şunu nakletmiştir: Abdullah bin Ziyad bin Cerir şöyle dedi: Ebu İshak es-Sebii' Kufe'ye geldi. Bunun üzerine Şehr bin Atiyye şöyle dedi: "Haydi onu ziyarete gidelim" Biz de gidip yanında oturduk. Sonra orada konuştular. Ebu İshak şöyle dedi: "Küfe'den geliyorum. Oranın halkı sahabe arasında en faziletli olanların Hz Ebubekir ve Hz.Ömer olduğuna inanmaktadırlar. Bu konuda hiç kimsenin şüphesi yoktur. İşin doğrusu şu an geldiğim memleketin halkı şunu söylüyor: Allah'a yemin olsun ki biz milletin (Hz.Ali'yi bu kadar öne geçiren) sözlerini anlamakta zorlanıyoruz. Biz (Kufe halkı olarak) böyle şeyleri bilmeyiz" Bu, Şiiliğin geçirdiği değişim konusunda çok önemli tarihi bir bilgidir. Çünkü Ebu İshak, Kufe'nin şeyhi, aynı zamanda âlimiydi. Mü'minlerin emiri Hz. Osman'ın hilafeti döneminde (şehit edilmeden üç yıl önce) doğmuştu. Epeyce yaşlandıktan sonra hicri 127 yılında vefat etti. Mü'minlerin emiri Hz.Ali'nin hilafeti döneminde henüz çocuktu. Kendisi şöyle bir anasını naklet-miştir: Hz. Ali hutbe verirken babam beni yukarı kaldırdı ve ben onu gördüm. Saçı ve sakalı beyazdı. Doğrusu Kufe'den ne zaman ayrıldığını ve sonra dönüp onu ziyaret ettiği tarihi bilmiş olsaydık; Küfe'de yaşayan Şiilerin, tıpkı bu imamları gibi Hz Ebubekir ve Hz.Ömer'i faziletli gördüklerine tanık olurduk. Yine (Kufe'de minberde açık bir şekilde Resulullah'a en güzel ve en temiz bir şekilde vezirlik ve halifelik yapan Hz Ebubekir ve Hz.Ömer'in faziletini dile getiren) Hz.Ali'ye ne zaman muhalefet ettiklerini anlardık.[3247]

Leys bin Ebi Süleym şunları söylemiştir: "*Ben ilk dönem Şiilere yetiştim. Onlardan hiç birisi Hz.Ali'yi Hz Ebubekir ve Hz.Ömer'den faziletli görmüyordu*"[3248]

Muhtasaru't-Tuhfe isimli eserin yazarı şunları söylemiştir: "Mü'minlerin emiri Hz.Ali dönemindeki Muhacir, Ensar ve onların yolunu güzellikle takip edenlerin hepsi ona hak ettiği değeri ve fazileti vermişlerdir. Bırakın tekfir etmeyi veya onlara küfretmeyi hiç kimse Hz.Ali'nin arkadaşları olan sahabeye en ufak bir olumsuzluk veya eksiklik yöneltmezdi.[3249] Ne yazık ki Şiilik bu saflığı-

---

3244 El-Fetava, 3/ 153, Fethu'L-Bari, 7/ 34
3245 Minhacu's-Sünne, 2/ 60
3246 Bknz. Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye, 1/ 65
3247 Haşiyetü'l-Münteka,360- 361
3248 Haşiyetü'l-Münteka, 360-
3249 Muhtasaru't-Tuhfe el-İsna Aşeriyye, 3

nı, bu temizliğini ve yüceliğini çok fazla koruyamadı. Kısa süre içinde prensipleri değişti ve Şia (Hz.Ali destekçileri) tam anlamı ile radikalleşti. Artık bu süreçten sonra İslam'a ve Müslümanlara zarar vermek isteyen herkes Şiiliği bir maske olarak kullanmaya başladı. İşte bu nedenle biz Hz Ebubekir ve Hz.Ömer'e saldıranlara şii değil Rafızî diyoruz. Çünkü bu adamlar Şiilik ismini hak etmiyorlar.[3250]

Şiilik anlayışının akide alanında tarihi gelişim ve değişimini bilen kimseler Sünni kesimden birçok hadisçi ve önemli şahsiyetlerin onlar için Şia tabirini kullanmalarına şaşırmaz. Çünkü selef döneminde tanımlanan ve bilinen Şiilik ile daha sonraki dönemlerde bilinen ve tanımlanan Şiilik arasında (dağlar kadar) fark vardır. Bundan dolayı Şia bid'ati ile ilgili konuşurken ünlü tarihçi Zehebi şunları söylemiştir: "Bid'at iki türlüdür. Birisi küçük bid'attir ki buna aşırı Şiiler ve aşırı olmayan Şiiler girmektedir. Bu tür anlayışa sahip kimseler tabiin ve onların takipçileri arasında çokça vardı. Bu insanlar dininde ve takvasında son derece sağlam ve güvenilir kimselerdi. Şiiliği savunuyorlar diye bu adamların yaptığı rivayetleri kabul etmezsek rivayete dayanan nebevi mirasın büyük bir kısmını atmamız gerekir. Böyle bir şey kesinlikle sağlıklı olmaz. İkinci kısım bid'at ise büyük bid'attir. Bu konuda aşırıya kaçan Rafızîliği örnek verebiliriz. Bu anlayışa sahip kimseler Hz Ebubekir ve Hz.Ömer'i oldukları makamdan küçük düşürme ve halkı böyle davranmaya davet etmektedirler. Böylesi insanların söylediklerinde hiçbir delil olmadığı gibi kendileri de güvenilir kimseler değillerdir. Bu konuda konuşan güvenilir birisine şimdiye kadar rastlamış değilim. Bilakis bu insanların yalancı, takiyyeci ve nifak taşıyan kimseler olduğu görülmüştür. Ahlakı bu derece kötü olan kimselerin rivayeti nasıl kabul edilir!!!

Selef dönemindeki aşırı Şiiler Hz. Osman ve Hz. Zübeyr hakkında konuşurlardı, Hz.Ali'ye karşı savaşan ve içlerinde Hz. Talha ve Hz. Muaviye gibi insanların olduğu grupları eleştirir fakat onlara küfretmekten kaçınırlardı. Ancak günümüzdeki aşırı Şiiler bu şahsiyetlere sövmekle kalmayıp, başta Hz Ebubekir ve Hz.Ömer olmak üzere hepsini tekfir ediyorlar. Böylesi insanlar hem sapkın hem de müfteridirler. Demek ki, tarihte birçok aşamadan geçtiği için eski Şiiler ile yenileri arasında fark korkunç fark vardır. Bu fark sadece eski ve yeni Şiiler arasında değil aynı zamanda mevcut Şii gruplar arasında da vardır.

Bu konuyu bitirmeden önce şu gerçeği hatırlatmak istiyorum. Genelde Şiiliği tanıtan kitaplara baktığımızda alışılagelmiş bir şekilde İmamiyye Şia'sı Hz.Ali'nin taraftarları olarak tanıtılır. Bu anlayış yanlıştır ve ümmetin icmasına terstir. Bu anlayışa göre Hz.Ali şiiydi ve şiilerin bakış açısı ile bakıyordu. İşin gerçeğini söylemek gerekirse Hz.Ali, Şia'nın kendisi ve çocukları hakkında inandıkları şeylerden uzaktı. Böylesi yanlış anlamaları kaldırmak için tanımlamalara yeni bir çerçeve getirmek şart ve elzemdir. Örneğin şöyle denilebilir: "Kendilerini Hz.Ali'nin yolunda giden ve onun takipçileri olduklarını zannedenler" Çünkü gerçekte bu adamlar Hz.Ali'nin yolundan gitmiyorlar. Mü'min-

---

3250 Bknz. Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye, 1/ 66-66

lerin emiri Hz.Ali, onların inandığı gibi değildir.[3251] Şöyle de denilebilir. "Hz.Ali'nin taraftarı olduklarını iddia edenler"veya Rafızîler şeklinde tanımlamak mümkündür. İlim ehlinden bazıları onları şu şekil tanımlamıştır: "Rafiziler; Hz.Ali'nin şia'sına mensup kimselerdir" [3252] Aslında bunların da gerçek anlamda Hz.Ali'nin peşinden giden Şiilerle ilgi ve alakası yoktur. Bu, sadece kuru bir iddia ve Rafızîlikten öte anlam taşımayan bir şeydir. Bunlarla ilk Şiiler arasında hiçbir bağ yoktur.

Rafızîlik

Sözlükte, bırakmak ve vazgeçmek anlamına gelir. Terim anlamı ise şöyledir: "Bir elin parmağını geçmeyecek sahabe haricinde başta Hz Ebubekir ve Hz.Ömer olmak üzere diğer sahabeyi tekfir eden ve onlara söven ve kendisini Ehli Beyt'e taraftar ve destekçi olarak gören fırka" İmam Ahmed b. Hanbel, Rafızîleri şöyle tanımlamıştır: "Resulullah'ın sahabesinden beri olduklarını söyleyen, onlara küfreden ve eksik gören kimseler. Oğlu Abdullah şöyle demiştir: Babama Rafiziler kimdir diye sordum, bana şöyle cevap verdi: "*Hz Ebubekir ve Hz.Ömer'e sövenlerdir*"

Ebu Kasım et-Teymi onları şöyle tanımlamıştır: "Hz Ebubekir'e Hz.Ömer'e ve onları sevenlere küfredenlerdir."[3253] Rafızîlerin İslam dairesindeki bütün gruplardan en bariz farkı Hz Ebubekir ve Hz.Ömer'e küfretmeleridir. Bu onların ne kadar yanlış yolda olduklarını göstermektedir. Allah onların belasını versin.[3254] "Rafızîler dışında hiçbir grup Hz Ebubekir ve Hz.Ömer'den nefret edip onlara lanet okumaz" [3255] Rafızilerin kitaplarında bütün bunları doğrulayan deliller vardır. Onlar Hz Ebubekir ve Hz Ömer'i sevip dost edinmeyi kendileri ile diğer gruplar arasında ölçü kabul etmektedirler. Hz Ebubekir ve Hz Ömer'i sevenlere Nasıb/ Nevasıb lakabını takmaktadırlar. Derrazi, Muhammed bin Ali bin Musa'dan şöyle bir rivayet nakleder. Ali bin Muhammed'e Nevasıb'larla ilgili mektup yazdım ve şöyle dedim: "Bu adamları imtihana çekerken cibt ve tağut'un [3256] imametinden hariç soru sorayım mı?"Gelen cevap şöyle diyordu: "Bu ikisinin imametini kabul edenler Nasıb'dırlar"[3257]

Rafizi Diye İsimlendirilmelerinin Sebebi

Muhakkik âlimlerin geneline göre bu ismin kendilerine verilmesine ne-

---

3251 Bknz. Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye, 1/ 68
3252 Minhacu's-Sünne, 2/ 106
3253 El-Hüccetu fi Beyani Muhacceh, 2/ 478
3254 El-İntisar Lisahbi ve'l-Al
3255 Mecmu'u'l-Fetava, 4/ 435
3256 Onlara göre cibt kelimesinden maksat Hz Ebubekir, Tağut kelimesinden maksat Hz Ömer'dir.
3257 El-Mehasinu'n-Nefsaniyye, 145 (Muhammed Alu Usfur ed-Derraz)

den olan şey Zeyd bin Ali'yi kabul etmeyip onun ordusundan ayrılmaları olmuştur. Zeyd bin Ali, Abbasi halifelerinden Hişam bin Abdulmelik'e karşı (h: 121 yılında) kıyama kalkışmış ve bunun için bir ordu oluşturmuştu. İşte tam bu dönemde Hz Ebubekir ve Hz Ömer'den beri olduklarını ilan ettiler. Zeyd bin Ali onları bu anlayıştan vazgeçirmeye çalıştı.

Ebu Hasan el-Eşari konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Zeyd bin Ali kesinlikle Hz.Ali'yi diğer sahabelerden üstün tutmaz, Hz Ebubekir ve Hz Ömer'in faziletini kabul ederdi. Aynı zamanda zalim yöneticilere karşı kıyama kalkılması gereğine inanırdı. Küfe'de kendisine biat edenler arasında Hz Ebubekir ve Hz Ömer hakkında olumsuz konuşanları duyunca onlara tepkisini göstererek onlara; bizi bıraktınız (bizden ayrıldınız) dedi. Daha sonra bu söz onlar için isim oldu ve artık Rafizi diye anıldılar. Razi, Şehristani ve İbni Teymiye gibi şahsiyetler isimlendirmenin bu şekilde cereyan ettiğini söylemişlerdir. İmam Eş'ari ise bu isimin onlara verilmesinde etkili olan unsurun Hz Ebubekir ve Hz Ömer'in imametini kabul etmemeleri olduğunu belirterek şunları söylemiştir: "Onların Rafızî diye isimlendirilmelerinin sebebi Hz Ebubekir ve Hz Ömer'in imametini kabul etmemelerinden dolayıdır"[3258]

Bu Günün Rafizileri

Günümüz Rafızileri bu ismi hiç sevmezler ve kendileri için kullanılmasını kabul etmezler. Çünkü bu lakabın kendilerine muhalifleri tarafından verildiğini iddia ederler. Muhsin Emin konu ile ilgili şöyle der: "Rafızîlik ismi hilafette Hz.Ali'yi öne geçirenlere verilen bir isimdir. Ancak bu isimlendirme genel anlamda bir intikam ve rahatlama duygusu sonucu yapılmıştır. Günümüzde bu insanlar Şii diye isimlendirilirler. Genel halk tarafından kullanılan en meşhur isimleri budur. Bazı yazar ve aydınların söylenenlerden etkilenerek onlara Rafızî yerine Şii tabirini kullandıklarına tanık olmaktayız. Oysaki Şii veya Şia tabiri genel bir terim olup, Hz.Ali'ye destek veren ve taraftar olan herkesi kapsamaktadır.[3259] Tarihi veriler onların kendi içinde üç sınıfa ayrıldıklarını söylemektedir.

1- Gulat Rafiziler: Bunlar, Hz.Ali hakkında ileri gidip ilah ve peygamberlik iddiasında bulunanlardır.

2- Rafiziler: Hz.Ali'nin hilafet konusunda peygamber tarafından özel olarak tayin edildiğini söyleyen ve ondan önceki halifeleri ve birçok sahabeyi kabul etmeyen kesim.

3- Zeydiye: Zeyd bin Ali'nin taraftarları için kullanılan isimdir. Bu grup Hz.Ali'yi diğer sahabelerden üstün görmekle birlikte Hz Ebubekir ve Hz Ömer'in hilafetini kabul ederler.[3260] Bu terimleri birbirinden ayırt etmeksizin

---

3258 Makalatu'l-Islamiyyin, 1/ 89

3259 Makalatu'l-Islamiyyin, 1/ 65, el-Milel ve'n-Nihal, 1/ 144

3260 Makalatu'l-Islamiyyin, 1/ 65, el-Milel ve'n-Nihal, 1/ 144

Rafiziler için Şia tabirini kullanmak doğru değildir. Çünkü Hz Ebubekir ve Hz Ömer'in hilafetini kabul eden Zeydiyye ile kabul etmeyenleri aynı sınıfa sokmak doğru değildir. Bundan dolayı Rafizileri Şii diye isimlendirmek Hz.Ali dönemindeki (samimi ve ihlâslı) Şiilerle sonradan büyük oranda değişim yaşamış Şiilerin karıştırılmasına neden olur. Çünkü ilk Şiilerin Hz Ebubekir ve Hz Ömer'in hilafeti ile bir sorunları yoktu. Onlar Hz Ebubekir ve Hz Ömer'i fazilet bakımından Hz.Ali'den üstün görürlerdi. İlk Şiiler sadece Hz.Ali'nin Hz. Osman'dan daha üstün olduğuna inanırlardı. Bunların içinde hayır ve fazilet sahibi birçok âlim vardı. İbni Teymiye konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Bundan dolayı Hz.Ali ile birlikte hareket eden ilk dönem Şiiler veya o dönemde yaşamış olanlar Hz Ebubekir ve Hz Ömer'in fazileti konusunda herhangi bir itiraz ve tartışma içine girmemişlerdir. Onların tartıştığı konu Hz.Ali'nin Hz. Osman'dan daha üstün olduğu meselesidir"[3261] Bundan dolayı Rafızilere Şii dedikleri için bazı çağdaş yazar ve müellifler hata etmişlerdir. Selefin kendilerini kınayıp eleştirmesinden kaçmak isteyen Rafiziler bu isimden kurtulmak için yoğun çaba harcamaktadırlar. İşte onlara Rafizi yerine Şii tabirini kullanmak bu sinsi emellerine yardım etmek anlamına gelmektedir. Rafiziler günümüzde kendilerini gerçek kimlikleri ile tanımayanları aldatmak için Şii ismini kullanmaktadırlar. Sonuç olarak terimlerin anlamını bilmeyen bazı mübtedi kimseler meseleyi anlamadıkları için Rafızîlik ile Şiilik hükmünü birbiri ile karıştırmaktadırlar. Çünkü bu adamlara göre Rafızi demek Şii demektir! Bu anlayışla hareket ettikleri için eski dönemdeki âlimlerin (samimi) Şiilerle ilgili olumlu ve övücü sözlerini günümüzdeki Rafızîler için geçerli olduğunu zannetmişlerdir. Oysaki ilim ehli hükmünü verirken bu ikisi arasında çok net ayrım yapmıştır.[3262]

Bahsini yaptığımız insanların yapması gereken şey ilim ehlinin kullandığı terimi kullanıp, Rafizi'lere Şii demememeleridir. Çünkü bu durumda ortaya çok büyük karışıklık ve yanlış anlamalar çıkmaktadır. En azından âlimler arasında meşhur olan İmamiyye Şiası, İsna Aşeriyye Şiası gibi tabirleri kullanmalıdırlar. En doğrusunu Allah bilir.

Rafiziligin Çıkışı Ve Bu Konuda Yahudilerin Rolü

Rafızîlik inancına ilk davet Yemen asıllı bir Yahudi olan Abdullah bin Sebe'dir. Bu adam Hz. Osman (ra) döneminde Müslüman olmuştur. Daha sonra şehir şehir dolaşarak Müslümanlar arasında bu inancı yaymaya çalışmıştır. Bu, Taberi tarafından nakledilen bir olaydır. Kendisi tarih kitabında şunları söylemiştir: "Abdullah bin Sebe' San'a Yahudilerinden olup, annesinin ismi Sevda'dır. Hz. Osman döneminde Müslüman oldu (göründü). Müslümanları saptırmak için şehir şehir dolaştı. İşe Hicaz'dan başladı. Sonra Basra, Küfe ve Şam'a

3261 Minhacu's-Sünne, 1/ 13
3262 El-İntisar Li's-Sahbi ve'l-Al, 30

gitti. Şam tarafında arzuladığı şeyleri gerçekleştiremedi ve halk onu Şam'dan çıkarınca Mısır'a gelip oraya yerleşti. Mısırlılara çeşitli şeyler söylemeye başladı. Söylediklerinden birisi şuydu: "Şaşılacak bir durum. Bazıları İsa'nın geri döneceğine inanıyor fakat Muhammed'in geri döneceğini inkâr ediyor! Oysaki Allah Kur'an'da şöyle buyurmuştur: "*Ey peygamber sana Kur'an'ı indiren ve ona uymayı farz kılan Allah, kesinlikle seni döneceğin yere döndürecektir*" [3263] Muhammed geri dönme konusunda İsa'dan daha önceliklidir" Sonra millet onun bu görüşünü kabul etti. Böylece onlar için ric'at (geri dönüş) fikrini oluşturdu. Halk onun söylediklerini konuşmaya başladı. Sonra onlara şöyle dedi: "Önceki dönemlerde tam bin peygamber gelmişti ve bunların hepsinin geriye bıraktığı bir vasisi vardı. Ali, Muhammed'in vasisidir" Sonra şöyle dedi: "Muhammed peygamberlerin, Ali ise vasilerin sonuncusudur" Belli bir süre geçtikten sonra onlara şöyle dedi: "Resulullah'ın vasiyetini caiz görmeyen ve onun seçtiği vasiyi tepeleyerek ümmetin işine el atandan daha zalim kim vardır" Sonra onlara şöyle dedi: "Osman hakkı olmadığı halde bu işi ele geçirdi. Resulullah'ın vasisi ortadadır. Kalkın ve onu harekete geçirin. Yöneticileriniz hakkında ileri geri konuşun, emr-i bi'l-ma'ruf ve'n-nehyi ani'l- münkeri açıktan yapın. Bu sayede insanların gönlünü çalar ve onları bu işe davet etmiş olursunuz" Böylece davetçilerini etrafa yaydı ve farklı şehirlerde kafasını bozduğu kimselerle mektuplaşarak onları gizlice anlaştıkları şeye çağırdı" [3264]

İşte, Rafızîlerin ilk çıkışları bu şekilde olmuştu. İbni Sebe'nin daveti ile başlayan bu sapkın hareket hala kalbinde hastalık olan insanları etkilemektedir. Akıllarını ve kalplerini bu kaynaktan besleyen bozguncu bir grup Raşid halife Osman bin Affan'ı öldürecek kadar ileri gitmişti. Mü'minlerin emiri Hz.Ali'nin halifeliği döneminde bu anlayış önceki döneme göre daha güçlü ve daha görünür hale gelmişti. Nihayetinde Hz.Ali'nin kendisi de bu anlayıştan ve bunu savunanlardan beri olduğunu açıklamıştır.

İbni Asakir kanalı ile gelen bir rivayette şöyle denmiştir: Hz.Ali minberde iken Müseyyeb bin Lecebe, İbni Sebe'yi getirdi. Bunun üzerine Hz.Ali şöyle dedi: "Hayırdır, bu adamın neyi var? "Müseyyeb: "Allah ve Resulü adına yalan söylüyor" Dedi. Bir başka kanalla gelen rivayette Hz. Ali şöyle demiştir: "Benim bu adamla ne işim olabilir? Ebubekir ve Ömer'e küfrederdi" [3265] Bütün bunlar sahih rivayetlerle Hz. Ali'den nakledilmiştir.[3266]

Tarihçiler ve makalat sahipleri, İbni Sebe'nin Hz. Ali hakkında ulûhiyet iddiasında bulunduğunu ve bu yüzden ceza olarak Hz. Ali ve arkadaşları tarafından yakıldığını söylemişlerdir.[3267]

3263 Kasas, 85
3264 Taberi Tarihi, 5/ 347
3265 Fethu'l-Bari, 7/ 368
3266 Abdullah bin Sebe, 97.
3267 El-İntisar Li's-Sahbi ve'l-Al, 36

Cürcani şunları söylemiştir: "Sebeiler; Abdullah İbni Sebe taraftarlarıdır. Rafızilerden ilk tekfiri yapan kişi budur" Malatti, onlarla ilgili konuşurken şunları söylemiştir: "Sebeiler, Abdullah İbni Sebe'nin taraftarlarıdırlar. Onlar Hz. Ali'ye şöyle demişlerdi: "Sen, o sun!" Hz. Ali: "Anlamadım, ben kimim?"deyince Sebeiler: "Yaratıcı Allah" dedi. Bunun üzerine Hz. Ali (ra) hemen tövbe etmelerini istedi, fakat onlar iddialarından geri dönmediler. Hz. Ali (ra) ceza olarak onlar için hendekler kazdırdı. Sonra bu hendeklerin içinde ateşler yaktı ve bu adamları yanan hendeklere atmak sureti ile yaktı.[3268] Sonra şöyle dedi: "İşin çığırdan çıktığını görünce ateşi yaktım ve kanber'i çağırdım."

Bazı tarihçiler Hz. Ali'nin İbni Sebe'i yakmadığını, sadece başka yerlere sürgün ettiğini söylemişlerdir. Ancak Hz. Ali'nin öldürülmesinden sonra yine piyasaya çıkıp onun ölmediğini iddia etmiştir. Hz. Ali'nin ölüm ilanını getirenlere şöyle demiştir: "Onun beynini bana yetmiş kap içerisinde getirseniz yine de ölümü konusunda size inanmam.[3269]

Birinci rivayetin sahih olması gerekir. Çünkü Buhari, Sahihinde bu konuyu İkrime kanalı ile rivayet ederek şöyle demiştir: "Hz. Ali'ye bazı zındıklar getirildi ve onları yaktı. Bu olay İbni Abbas'a iletilince şöyle dedi: "Ben olsaydım kesinlikle onları yakmazdım. Çünkü Resulullah bu şekil bir cezayı yasaklayarak şöyle dedi: "Allah'ın azabı ile (ateşle) kimseyi cezalandırmayın" Bundan dolayı ben olsaydım yakma yerine onları öldürürdüm. Çünkü Resulullah şöyle demiştir: "*Dinini değiştirenleri öldürünüz*"[3270]

İbni Cerir, yakılan bu adamlarla ilgili bazı rivayetleri naklettikten sonra hadisin şerhi ile ilgili olarak şunları söylemiştir: "Bu adamların bazısı putlara tapıyor, bazısı ise İslam'dan çıkmıştı. Bu konudaki rivayetler farklı şeyler söylemiş olsa da Ebu Muzaffer el-İsfirayini, el-Milel ve'n-Nihal isimli eserinde Hz. Ali'nin yaktığı kişilerin kendisi hakkında uluhiyet iddiasında bulunan Rafıziler olduğunu nakletmiştir. Bunlara Sebiiler denmektedir. Başları Yahudi asıllı Abdullah bin Sebe'dir. Bu adam kendisini Müslüman olarak göstermiş sonra bu iddiayı ortaya atmıştı. Bu anlatılanlar bizim Ebu Tahir Müslim kanalı ile anlattığımız şu rivayetle aynı olabilir. Hz. Ali'ye şöyle denmişti: "Mescidin kapısı önünde senin ilah olduğunu iddia eden bir grup insan var"Hz. Ali: Onları çağırdı ve şöyle dedi: "Yazıklar olsun siz neler söylüyorsunuz!" Onlar: "Sen bizim rabbimiz, yaratıcımız ve rızkımızı verensin"dediler.[3271] Bunun üzerine hendekler kazdırıp içinde ateşler hazırladı ve bu adamları oraya atarak yaktı. Sonra şöyle dedi: "İşin çığırdan çıktığını görünce ateşi yaktım ve kanber'i çağırdım"

İbni Hacer konu ile ilgili şunları söylemiştir: Bu, hasen rivayet, gulat (aşırı) Şiilerden bir kesimi oluşturan Rafızîlerin Hz. Ali hakkında ulûhiyete varan inanç taşıdıklarını tespit etmektedir. Aynı şekilde Hz. Ali'nin onları cezalandır-

---

3268 Et-Ta'rifat, 103

3269 El-Fasl; İbni Hazm, 5/ 36 ; et-Tebsir fi'd-Din, İsferayani.

3270 Buhari, 6922

3271 Fethu'l-Bari, 12/ 270

ma konusunda en ağır yolu tercih ettiğini göstermektedir. Çünkü İbni Abbas bu cezayı duyunca şöyle demiştir: "Ben olsaydım kesinlikle onları yakmazdım. Çünkü Resulullah bu şekil bir cezayı yasaklayarak şöyle dedi: "Allah'ın azabı ile (ateşle) kimseyi cezalandırmayın" Bundan dolayı ben olsaydım yakma yerine onları öldürürdüm. Çünkü Resulullah şöyle demiştir: "Dinini değiştirenleri öldürünüz"[3272] Bu, rivayet aynı zamanda Hz. Ali'nin kendi döneminde ortaya çıkan bütün sapkın inançlara karşı sert tepkiler verdiğini göstermektedir. Kendisini bütün sahabeden ve özellikle Hz Ebubekir ve Hz Ömer'den üstün gören ve onlara küfretmeyi meşrulaştıran anlayış bunlardan birisidir.

İbni Teymiye konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Mü'minlerin emiri Hz. Ali döneminde Şia fitnesi patlak verince kendisi onlara engel oldu. Bunlar kendi içinde üç gruba ayrılıyordu: 1- Gulat (aşırı) Şiiler. 2- Küfredenler. 3- Onu bütün sahabeden üstün görenler.

Aşırı Şiileri ateşle yakmıştır. Bir gün kapıdan çıkınca bazı kimseler ona secde etmeye başladı. Bu nedir, neler oluyor diye sorunca, şöyle dediler: "Sen (haşa) Allah'sın"Üç defa üst üste onlardan tövbe etmelerini istedi fakat tövbe eden olmadı. Bunun üzerine Hz. Ali içinde ateşlerin yakıldığı büyük hendekler kazdı ve bu insanları orada yaktı.

Bazılarının Hz Ebubekir ve Hz Ömer'e küfrettiklerini duyunca onların öldürülmesini istedi. Ancak adamlar Karkisya denen mıntıkaya kaçtılar. İşin doğrusu bu dönemde valiler kendisine tam olarak itaat etmedikleri için Hz. Ali onlara karşı idareli bir siyaset izliyordu. Çünkü her emrettiği şeyde ona itaat etmiyorlardı.

Kendisini Hz Ebubekir ve Hz Ömer'den üstün görüp onların önüne geçirenler için şunu söylüyordu: "*Beni Ebubekir ve Ömer'in önüne geçirip, onlardan üstün olduğumu söyleyenlere iftira cezası vereceğim*" Farklı münasebetlerden dolayı yaklaşık seksen defa şunu söylediği rivayet edilmiş: "*Peygamberden sonra bu ümmetin en hayırlısı Ebubekir, ondan sonra da Ömer'dir*"[3273]

İşin doğrusu Rafızîlik inancı Hz. Ali döneminde ortaya çıkmış olsa da sınırlı sayıda kişiler tarafından temsil edilmiştir. Bu inancı ilk dönemde bir grup veya topluluk temsil etmemiştir. Hz. Ali dönemi bitinceye kadar bu anlayış söylediğimiz şekilde temsil edilmiştir. Dr. Sa'di el- Haşimi, "İbni Sebe, Hayali Değil Gerçek Bir Kişidir"isimli eserinde bu adamın inanç ve bid'atlerini anlatmaktadır. Kitabının bir yerinde İbni Sebe'den etkilenen raviler başlığını kullanmıştır. Bu bölümde İbni Sebe'nin en büyük bid'atinin vasilik meselesi olduğunu bildirmiştir. "Hz. Ali, Resulullah tarafından vasi tayin edilmiştir"iddısanı ilk olarak ortaya atan kişi bu adamdır. Yani Allah Resulünden sonra bu ummetin başına halife olarak bizzat Hz. Ali'nin tayin edildiğini soylemiştir. Yine ilk kez Hz. Ali'nin düşmanlarından beri olduğunu ilan eden kişi de bu adamdır.

3272 Buhari, 6922
3273 El-Fetava, 35/ 184- 185

Kendisi Hz. Ali'ye muhalefet edenlerin kâfir olduğunu ilk kez dile getirmiştir. Aynı şekilde Şii fırkalar içinde ilk olarak Hz. Ali'nin peygamber olduğunu iddia eden bu adam olmuştur. Yine Hz. Ali'nin ilah ve Rab olduğunu ilk kez söyleyen bu adamdır. Resulullah'ın ve Hz. Ali'nin öldükten sonra tekrar dünyaya döneceğini söyleyen bu adamdır. Hz. Ali'nin "Dabbetü'l-arz"olduğnu her şeyi yaratan ve her şeyin rızkını veren olduğunu da söylemiştir.

Sebeciler, kendilerinin ölmeyeceğine ve ölümden sonra uçacaklarına inandıkları için onlara uçanlar ismi verilmiştir. Onlardan bir grup Ruhu'l-Emin'in imamlarına hulul ettiğine inanmaktadır. Yani ruhların tenasühüne inanmaktadırlar. Yine şöyle demişlerdir: "İnsanların ulaşamadığı bir vahyi elde ettik" Yine "Ali bulutlardadır, gök gürültüsü onun sesi, şimşek ise kırbacıdır"demişlerdir. İşte İbni Sebe ve peşinden gidenlerin öne çıkan en meşhur inançları bu şekildedir. Böylesi inançlarından dolayı gulat (aşırı) Şii olmuşlardır.[3274]

Bir fikir ve inanç manzumesi olan Rafızi Şiilik birden bire oluşmuş bir sistem değildir. Bu oluşumun geçirdiği aşamalar ve gelişmeler vardır. Ancak temel prensipleri İbni Sebe tarafından oluşturulmuştur. Bunu Şia'nın kendisi de itiraf etmektedir. Evet, onlar Hz. Ali'nin peygamber tarafından imam ve vasi tayin edildiğini ilk dile getiren kişinin İbni Sebe olduğunu söylüyorlar. Hz. Ali'nin nas ile imam tayin edildiği meselesi Rafızilik şiası için temel akidedir.

el-Kâfi isimli kitapta Ebu Hasan'dan şöyle bir şey nakledilmiştir: "Ali'nin velayeti peygamberlere gönderilen bütün kitaplarda açıkça yazılıdır. Allah gönderdiği her peygamber ve kitapta Muhammed'in nübüvvetine ve Ali'nin vasiliğine özellikle vurgu yapmıştır" [3275]

İleride detaylı bir şekilde anlatılacağı gibi Rafızi kitapları şunu söylemektedir: "İlk kez Resulullah'ın yakını, damadı ve aralarında sıhriyet akrabalığı olan Ebubekir, Ömer, Osman ve diğer sahabeler hakkında tekfir dâhil ileri geri konuşanların İbni Sebe ve onun peşinden gidenlerdir. Bu onların inancının gereğidir. Zaten temel ve asli kitaplarında bu konu açık bir şekilde dile getirilmiştir. Görüldüğü gibi kitaplarında İbni Sebe, Hz. Ali'nin geri döneceğini söylemektedir... Bu inanç onlarda en temel akidevi meselelerden biridir.[3276] İbni Sebe, aynı zamanda Hz. Ali ve Ehli Beyt'in birtakım gizli ve sırlı ilimlere vakıf olduğunu iddia etmiştir. Hasan bin Muhammed bin el-Hanefiyye,[3277] İrca risalesinde bu konuya işaret etmiştir. Bu mesele Şiilerde akidevi konulardan olmuştur. Buhari'de geçen rivayetlere göre bu anlayış çok erken dönemlerde ortaya çıkmıştır. Daha hayatta iken Hz. Ali'ye "Kur'an'da olmayan veya halkın sahip olmadığı bir şey (ilim) sizde var mı"diye sorular sorulmuştur. Hz. Ali böyle bir bilgiyi veya ayrıcalığı kesin bir dille reddetmiştir. [3278]

3274İbni Sebe'den etkilenen raviler, 19-20 (Dr. Sa'di el- Haşimi)
3275 Usulu'l-Kafi: 1/ 437, Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye, 1/ 71
3276 Makalat ve'l-Firak, 21 (Kumi)
3277 Tehzibu't-Tehzib, 2/ 32
3278 Buhari, İlim (Fethu'l-Bari, 1/ 204)

Bahsini yaptığımız konular Rafızilerin en önemli akidevi meselelerindendir. Hz. Osman'ın öldürülmesinden hemen sonra ve Hz. Ali (ra) döneminde ortaya çıkmıştır. Tam olarak belli bir grubun kabul ettiği anlayış haline gelememiştir. Çünkü bu anlayış başını kaldırır kaldırmaz Hz. Ali (ra) tarafından savaş açılmıştır. Ancak bu olayların akabinde Sıffın savaşı, hakem olayı, Hz. Ali'nin ve oğlu Hz. Hüseyin'in öldürülmesi gibi gelişmeler, bahsini yaptığımız akidenin ortaya çıkması ve gelişmesi için uygun ortamların oluşmasına neden olmuştur.

Bu olaylar ister istemez kalbi ve duygusal açıdan insanları Ehli Beyt desteklemeye ve onlara taraf olmaya yöneltmiştir. Böylece Şiilik, İslam'ı ortadan kaldırmak isteyen dinsiz, münafık ve tağutlar için bir araç haline gelmiştir. Şiilik maskesini kullanmak sureti ile bir sürü yabancı fikir ve inanç zorlanmadan çok kolay bir şekilde Müslümanlar arasına girmeyi başarmıştır. Zamanın ilerlemesi ile bid'atler yaygınlık kazanıp, her geçen gün daha tehlikeli olmaya başlamıştır. Hz. Ali (ra) döneminde kullanılan Şia tabiri "dost, müttefik ve yardım"anlamında kullanılıyordu. Bu günkü Rafızî akidesine inanma ile yakından uzaktan bir ilgisi yoktu.[3279]

Ehli Beyt'e taraftar olmak ve onları desteklemek son derece doğal bir tavırdır. Bu, onlar arasında ayırım yapmamayı ve sevgide aşırı kaçmamayı gerektirir. Aynı zamanda sahabeden kimseyi değersiz kılmamayı gerektirir. Ama ne yazık ki Ehli Beyt'i savunduklarını ve onların tarafını tuttuğunu iddia eden Şii gruplar bu anlayışla hareket etmemektedirler. Hz. Ali'nin öldürülmesi ve Hz. Hüseyin'in mazlum bir şekilde şahadetinden sonra Ehli Beyt'e karşı sevgi giderek artmıştır. Bütün bu olaylar Müslümanların duygu patlaması yaşamasına neden oldu. Ancak bir takım art niyetli insanlar bu patlamayı fırsat bilerek kendi çıkarları için kullanmaya başladı. Aksi takdirde İbni Sebe'nin fikirleri gelişip yayılma imkânı bulamazdı. Onun fikirlerinin yayılmasında en önemli etken bahsini yaptığımız talihsiz olayların yaşanması olmuştur.

Şu anda Şia akidesinin temelinde Hz. Ali'nin peygamber tarafından vasi olarak tayin edilmesi, *beda*, ric'at, kayıp imam ve imamların masumiyeti gibi temel konular vardır. Kesinlikle bunlar Allah'ın vahiyle indirdiği akidevi meseleler değildir. Bunlar sonradan Müslümanlar arasına girmiş inançlardır. Bu inançlar önceki döneme ait farklı inanç ve medeniyetlerin kalıntılarıdır. İslam'a ve Müslümanlara düşmanlık besleyenler Şiilik fikrini sufli emellerine kalkan olarak kullanmak sureti ile bu oluşuma dâhil oldular. İşin içinde Yahudiler, Hıristiyanlar, Mecusiler ve daha başka bozuk inanç sahipleri vardır. Böylece Şiliğin içine bir sürü bozuk inanç karışmış oldu. Bu konuyu Şia'nın inanç esaslarını işlerken ele alacağız. Şiiliğin içinde Farisi, Rum, Yunan, Hıristiyan, Yahudi ve daha başka karışımlar vardır ve Şiilik bu karışımlardan meydana gelmektedir. Bu hadise, Hz Peygamberin daha önce haber verdiği konuları doğrultucu nitelikte meydana çıkmıştır.

3279 Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye, 1/ 71

Rafizi Şiiliğinin Geçtiği Tarihi Aşamalar

Rafızi Şiiliği, ortaya çıktıktan sonra birkaç aşamadan geçmiştir. Bu aşamalar neticesinde ismi ve akidesi ile ümmetin diğer fırkalarından ayrılmıştır. Bu aşamaları dört ana başlık altında toplamak mümkündür.

Birinci Aşama:

Abdullah bin Seb'e'nin davet ettiği anlayışın oluştuğu süreç. Bu süreçte ric'at akidesi, vasilik konusu, önceki halifelerin hedef tahtasına oturtulması gibi konular ön plana çıkmıştır. Kendisi sapkın ve İslam'dan uzak fikirlere sahip olan İbni Sebe'ye iki şey yardımcı olmuştur.

1- Davet ettiği şey için uygun ortamı seçmesi: Evet, bu adam ilk olarak davetini Mısır ve Irak'ta yaymaya başladı. Taberi'nin dediği gibi bu iki ülke sınırları içinde mekik dokuyan ve davet çalışmalarını yoğunlaştıran İbni Sebe, ilk başarısını elde etmiştir. İşin doğrusu bu topraklarda fıkhi ve şeri' anlamda İslam tam ve sahih anlamda kökleşmemişti. Çünkü bu toprakların İslam'la tanışması henüz yeniydi. Bu topraklardaki Emsar (şehirler) Hz Ömer döneminde fethedilmişti. Ayrıca sahabenin yaşadığı hicaz topraklarına uzak olmasından dolayı buranın halkı onlara öğrenci olma ve ellerinde yetişip eğitim alma gibi bir özelliğe sahip olamamışlardı.

2- İbni Sebe, davet için bu toprakları seçmiş fakat bununla yetinmemiştir. Onu başarılı kılan asıl etken hile ve aldatmaya başvurmasıdır. Öncelikle davetini gizlilik prensibine göre yapmıştır. Bu adamın hedef kitlesi bütün toplum veya herkes değildi. Onun hedef kitlesi davetini kabul edecek cahil ve kötü maksatlı insanlardı. Bu tür insanlar İslam'a gönül rızası ile değil, İslam orduları onların sahip oldukları düzenlerini ve krallıklarını yıkıp parçaladıktan sonra istemeyerek girmişlerdi. Göstermelik ve Müslümanlara zarar vermek için Müslüman olmuşlardı. Bu konuda Taberi şöyle diyordu: "Resulullah'ın vasiyetini caiz görmeyen ve onun seçtiği vasiyi tepeleyerek ümmetin işine el atandan daha zalim kim vardır" İbnii Sebe onlara şöyle dedi: "Osman bu işi hakkı olmadığı halde ele geçirdi. Resulullah'ın vasisi ortadadır. Kalkın ve onu hareketa geçirin. Yöneticileriniz hakkında ileri geri konuşun, emr-i bi'l-ma'ruf ve'n-nehyi ani'l- münkeri açıktan yapınız" Bu sayede insanların gönlünü çalar ve onları bu işe davet etmiş olursunuz. Böylece davetçilerini etrafa yaydı ve farklı şehirlerde kafasını bozduğu kimselerle mektuplaşarak onları gizlice anlaştıkları şeye çağırdı.[3280] Taberi onları anlatırken şunları söylemiştir: "İddiaları ile amaçları birbirinden farklı olan bu insanlar İbni Sebe'nin davetini çok geniş topraklara yaydılar"[3281]

3280 Taberi Tarihi, 5/ 347

3281 Taberi Tarihi, 5/ 347

İkinci Aşama:

Davetini yaptıkları bu inancı açıktan söyleme: Bu, Hz. Osman'ın öldürülmesi ve sahabenin fitne ateşini söndürmek için büyük çaba harcadığı bir döneme denk gelmiştir. Bu sapkın grup kendileri için en uygun zamanı bulmuş ve fırsatı değerlendirmişlerdi. İçlerinde güçlenen bu arzu ve inanç, onları sınırlı sayıda bir topluluk olmanın ötesine götürememişti. Bu süreçte kendileri gibi hasta olanlar dışında kimsenin dinlemediği bir güç haline gelmişlerdi. Hz. Osman'ın öldürülmesi ve kanının yerde kalmaması gibi konularda yardımlarına Hariciler yetişmişti. Taberi'nin naklettiği bir rivayette İbni Sebe şöyle diyordu: "Ey Millet sizin başarınız milletin arasına karışmanıza bağlıdır. Öyle ise onların arasına karışın!"Güç ve şevket sahibi bir insan böyle konuşmaz. Bunun yanında İbni Sebe ve ekibinin, Hz. Osman'ın öldürülmesi ve sahabe arasında çıkan fitnenin ateşlenmesindeki rolleri inkâr edilemez. Tahkik ehli, çıkan fitne ve büyük olayların arkasında bu adamların olduğunu söylemiştir.

İbni Hazm, bu konuyu gündeme getirerek şunları söylemiştir: "Bunun delili şudur: Bu adamlar toplandılar fakat savaşmadılar. Hz. Osman'ın katilleri açığa çıkınca onları korudular. Sonra Hz. Talha ve Zübeyir'in karargâhında geceleyip kılıçlarını devreye soktular. Bunun üzerine oradakiler kendini savunmak zorunda kaldı" [3282]

Üçüncü aşama:

Tek bir otorite altında toplanmaları ve bunun onları güçlü hale getirmesi. Bu olay Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinden sonra gerçekleşti. Güya Hz. Hüseyin'in intikamı alınacaktı! Taberi, Hicri 61 yılında meydana gelen bu menfur hadiseden sonra gelilen hadiselerle ilgili olarak şunları söylüyor: "Bu dönemde Küfedeki Şiiler harekete geçtiler. Hicri 65 yılında Şamlılardan Hz. Hüseyin'in intikamını almak için hurmalıkların olduğu bir yerde toplandılar ve bunun için yazışmalar yaptılar"[3283] Taberi konu ile ilgili şunları söylemiştir: Hüseyin bin Hz. Ali şehit edilip İbni Ziyad Nuhayle'deki kampına geri dönerek Küfe'ye girdi. Bu arada Şiiler arasında pişmanlık ve kendilerini kınama baş gösterdi. Çünkü destekleyeceklerine söz vererek Hz. Hüseyin'i Küfe'ye davet etmişlerdi fakat yanı başlarında öldürülürken ona yardım etmemişlerdi!! Hz. Hüseyin'i öldürenleri öldürmedikçe veya kendileri bu yolda ölmedikçe bu utanç ve yüz karasının üzerlerinden kalkmayacağı kanaatine vardılar. Sonra Kufe'de Şiilerin lideri olan beş kişinin yardımını almak için onların yanına gittiler. Birisi Huza' kabilesinden Süleyman bin Surd idi. Bu zat Resulullah'ın sahabesindendi. Bir diğeri Hz. Ali'nin seçkin arkadaşlarından olan ve Fezari kabilesine mensup Müseyyib bin Neciyye idi. Bir diğeri Ezd kabilesine mensup Abdullah bin Sa'd idi.

3282 El-Fasl fi'l-Milel ve'l-ahva ve'n-Nihal, 4/ 239

3283 Taberi Tarihi, 6/ 487- 501

Diğer ikisi ise Abdullah bin Vail ve Rufa' bin Şeddad idi. Bu beş kişi Süleyman bin Surd'un evinde toplandılar. Bunların hepsi aynı zamanda Hz. Ali'nin en seçkin arkadaşıydılar. Arkalarında Şiilerin ileri gelenleri ve hatırı sayılır insanlar vardı" [3284]

Yapılan bu toplantı geneldi ve bütün Şiileri kapsıyordu. Yaklaşık on yedi bin kişi Süleyman bin Surd ile birlikteydi. Süleyman onların azlığına şaşırmadı ve Hâkim bin Munkiz'i Küfe'ye gönderdi. Sayısı yirmi bini bulan İnsanlar onlarla birlikte çıktılar.[3285] Tam bu sırada Muhtar bin Ebi Ubeyde es-Sekafi, Kufe'ye gelmişti. Şiilerin Süleyman bin Surd'un etrafında toplandığını, ona aşırı tazimde bulunduklarını ve savaş hazırlığı yaptıklarını gördü. Muhtar bin Ebi Ubeyde Küfe'de onların arasında kalmaya başladı. Sonra Hz. Ali'nin oğlu Muhammed bin el-Hanefiyye'nin mehdiliğini dillendirmeye ve bu konuda davet çalışması yapmaya başladı. Peşine epeyce Şii takıldı. Artık onu mehdi lakabı ile çağırıyordu. Bu süreçten sonra insanlar Süleyman bin Surde'nin peşinden gitmeyi bırakıyorlardı. Böylece Şiiler ikiye bölünmüş oldular. Çoğunluk Süleyman ile birlikte hareket ediyordu. Bunlar Hz. Hüseyin'in intikamını almak için kıyam yapılmasını istiyorlardı. İkinci grup ise Muhtarla birlikte hareket ediyor ve amaçları Muhammed bin Hanefiyye'nin imamlığını ilan için kıyam etmekti. Bunu İbni Hanefiyye'nin emri ve izni olmadan yapıyorlardı. Onlar kendi sufli emellerini gerçekleştirmek için Muhammed bin Hanefiyye'nin ismini kullanıyor ve onun adına konuşuyorlardı.[3286] İşte Şiilerin ilk kez bir araya gelmeleri bu şekilde olmuştu.

Tarihçilerin naklettiğine göre Süleyman bin Sard, beraberindeki Şiilerle Şam'a doğru hareket etmiştir. Aynu'l-Verde denilen yerde Şamlılarla karşılaşmış ve üç gün boyunca aralarında şiddetli çatışmalar olmuştur. İbni Kesir konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Ne gençler nede yaşlılar böyle bir savaş görmemiş ve duymamıştı. Namaz vakitlerinde verilen ara haricinde savaş gece yarısına kadar sürüyordu"[3287] Savaş Süleyman bin Sard ve birçok arkadaşının öldürülmesi ile sona erdi. Sonuçta yenilen taraf oldular ve hayatta kalan Şiiler tekrar Küfe'ye döndüler.[3288] Geriye dönen Şiiler yaşananları ve başlarına gelen olumsuzlukları Muhtar bin Ebu Ubeyde'ye anlattılar. Muhtar, Süleyman ve onunla birlikte ölenlere rahmet okuduktan sonra şunları söyledi: "Allah'ın izni ile bundan böyle, zalim, müstekbir ve bozgunculara karşı savaşan güvenilir emir benim! Siz gidin hazırlanın ve güzel sonuçlar alacağınız konusunda endişe etmeyin!"[3289]

İbni Kesir konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Şiiler, henüz Şam'dan dönmeden önce Muhtar Küfe'deki insanlara onların yenildiklerini ve çok perişan

---

3284 Taberi Tarihi, 6/ 487- 501
3285 El-Bidaye ve'n-Nihaye, 8/ 254
3286 Taberi Tarihi, 8/ 254
3287 El-Bidaye ve'n-Nihaye, 8/ 257
3288 El-Bidaye ve'n-Nihaye, 8/ 257
3289 El-Bidaye ve'n-Nihaye, 8/ 271

halde olduklarını haber verdi. Çünkü Müseyleme'de olduğu gibi bu adamın da kendisine haber fısıldayan bir şeytanı vardı.[3290] Sonra Muhtar, Irak ve Horasan topraklarında kendi bayrağı ve sancağı altında savaşacak birlikler oluşturdu. Bundan sonra Hz. Hüseyin'in öldürülmesine karışan meşhur ve meşhur olmayan kişileri araştırıp öldürmeye çalıştı.

Dördüncü Aşama:

Bu aşamada Rafızî Şiiler, başta Zeydiler olmak üzere diğer Şiilerden ayrıldılar. Artık kendilerine özgü isimleri ve inanç sistemleri oluşmuştu. Bu, tam olarak hicri 121 yılında Zeyd bin Ali'nin, Hişam bin Abdulmelik'e karşı kıyama kalktığı tarihe denk geliyordu.[3291] Ordusunda bulunan bazı Şiiler Hz Ebubekir ve Hz Ömer'e hakarete edip onlar hakkında ileri geri konuşunca müdahale edip onları kovdu. Bu adamlar Rafızî, kendisi ile birlikte kalanlar Zeydiye diye isimlendirildi.[3292]

İbni Teymiye, konu ile ilgili şunları söylemiştir: İslam'da Rafızi sözcüğü ilk kez Zeyd bin Ali'nin, kıyamı sırasında kullanıldı. Bazıları ona Hz Ebubekir ve Hz Ömer'e bakış açısını sorunca onlara yakın olduğunu söyledi. Bunun üzerine bazıları Zeyd bin Ali'yi terk etti. İşte bu adamlara Rafızî denildi.[3293] Hicri ikinci asrın başlarında Şiiler, Zeyd bin Ali'nin, kıyamı sırasında Rafızi ve Zeydiye olmak üzere ikiye ayrıldılar. Zeyd bin Ali ile hareket eden bazı Şiiler ona Hz Ebubekir ve Hz Ömer'e bakış açısını sormuşlardı. Zeyd, Allah onlara rahmet etsin dedi. Bunun üzerine bazıları onu reddetti. Zeyd bin Ali onlara; "Siz beni reddettiniz"dedi. Bundan sonra bu insanlara "Rafizi"denildi. Kendisini reddetmeyenlere ise Zeydiye denildi.[3294] Bu tarihten sonra Rafızi Şiiler, diğer Şiilerden ayrıldılar. Artık Rafızîlerin kendilerine özgü bir inanç sistemi ve isimleri vardı.[3295] En doğrusunu Allah bilir.

İslam âlimleri, Şiay'a ait daha başka grup isimlerinden de bahsetmişlerdir. Bunlardan bazıları şunlardır: Sebeiyye, Gurabiyye, Beyatiye, Mugayriye, Haşimiyye, Hattabiye, Albaiyye, Kiysaniyye, Zeydiyye, Carudiyye, Süleymaniyye, Salihiyye, Beteriyye. Bu gruplardan bazıları haddi hesabı olmayan aşırılıklara kaçarken, bazıları daha az aşırıya kaçmıştır. Konu ile ilgili detaylı bilgi almak isteyenler Ebu Hasan el-Eşari'nin Makalat'ına, Şehristani'nin el-Milel ve'n-Nihal'ine, Bağdadi'nin el-Fark Beyne'l-Firak'ına, Çağdaşlardan, Dr. Galip bin Ali Evaci'nin eserine baksın. Gördüklerim arasında Dr. Galib'in eseri çağdaşlar arasında en güzel eserdir.

3290 El-Bidaye ve'n-Nihaye, 8/ 271
3291 Taberi Tarihi: 7/ 160, El-İntisar Li's-Sahbi ve'l-Al, 47
3292 El-İntisar Li's-Sahbi ve'l-Al, 48
3293 Mecmuul Fetava, 13/ 36
3294 Minahu's-Sünne, 10/ 35
3295 El-İntisar Li's-Sahbi ve'l-Al, 48

İMAMİYYE ŞİASININ EN ÖNEMLİ AKİDEVİ MESELELERİ

İmamiyye inancını kabul eden Rafızî Şiası, imamet meselesinin İslam'ın temel meselelerinden birisi olduğuna inanmaktadır. Aynı zamanda bunun imani konuların olmazsa olmazlarından olduğunu söylemektedir. Buna iman etmedikçe kişinin imanının gerçekleşmeyeceğini iddia etmektedir. Yine bu meseleyi halletmeden amelin kabul edilmeyeceğini iddia etmektedirler. Rafızîlerin söylediği anlamda konu ile ilgili ilk söz söyleyen kişi İbni Sebe'dir. Bu adam, imametin Resulullah tarafından tayin edildiğini ve bunun dışına çıkılamayacağını, vasi dışında birisi bu makama geçerse ondan uzak durulup tekfir edilmesi gerektiğini söylemiştir. Şia kitapları Hz. Ali'nin imametinin farz olduğunu söyleyen, düşmanlarından beri olduğunu belirten, muhaliflerini ortaya çıkartan ve ilk kez onları tekfir eden kişinin İbni Sebe olduğunu yazmaktadırlar. İbni Sebe, Yahudi kökenli olduğu için Yuşa bin Nun'un, Musa'nın vasisi olduğuna inanıyordu. Kendisi Müslüman olduğunu söyledikten sonra Hz. Ali'nin, Resulullah'ın vasisi olduğunu dillendirmeye başladı.[3296] Bu söylediklerimiz Rafızî şiası âlimlerinin üzerinde ittifak ettiği bir meseledir. Hicri dördüncü asırda Kum'lu İbni Babaveyhi, Şia akidesini şu şekil tescillemiştir: "Şiiler, her peygamberin Allah'ın emri ile kendisine bir vasi tayin ettiğine inanırlar"[3297] Vasi sayısının yüz bin veya yüz yirmi dört bin olduğunu söylerler.[3298] El-Kâfi, kullandığı bazı başlıklarda şöyle denmiştir: "Hz. Ali'nin İmam Olması Allah Tarafından Tayin Edilmiştir Bölümü"Bir başka başlıkta şunları söylemiştir: "İmamların Allah Ve Resulü Tarafından Bir Bir Tayin Edilmesi Bölümü"[3299]

Büyük âlimlerinden Şeyh Mikdat el-Huli şunları söylemiştir: Bizim yanımızda imamet sıradan kişilere verilmez. İmamın bizzat Allah ve Resulü tarafından belirlenmesi gerekir.[3300] Bu asırda Şiilerin merci'lerinden birisi olan Muhammed Hüseyin Alu Kaşifu'l-Ğita, şunları söylemiştir: "İmamet tıpkı peygam-

---

3296 Ricalu Kaşi, 101, el-Makalat ve'l-Firak, 20 (Kumi)
3297 Akaidu's-Saduk, 106
3298 Biharu'l-Envar, 39/ 342
3299 Biharu'l-Envar, 1/ 286
3300 En-Nafi' Yevme'l-Haşri, 47

berlik gibi ilahi bir makamdır. Allah, kullarından dilediğini peygamber seçip onu mucizelerle desteklediği gibi, kullarından dilediğini imam olarak seçer ve peygambere; kendisinden sonra onu imam olarak tayin etmesini emreder"[3301] Görüldüğü gibi onlara göre imamet anlayışı ile peygamber anlayışı arasında bir fark yoktur. Allah kullarından dilediğini peygamber olarak seçtiği gibi, dilediği kulunu da imam seçip tayin eder. Sonra bunu herkese bildirir ve imam ile kullara hüccet oluşturarak mucizelerle onları destekler. Aynı şekilde onlara kitaplar indirir, vahiyde bulunur. İmamlar söyledikleri veya emrettikleri her şeyi Allah'tan aldıkları vahiyle yaparlar! Demek ki İmametle nübüvvet arasında bir fark yoktur. İmam eşittir peygamber! Farklılık sadece isimlerde vardır. Bundan dolayı Meclisi şöyle der: "Peygamber ile imam arasında fark arama, sorunlu bir anlayışın yansımasıdır"[3302] Sonra şöyle demiştir: İmamların peygamberlikle vasıflanmamasını son peygamberin hukukuna riayetten kaynaklandığını biliyoruz. İşin doğrusu bizim aklımız peygamberlik ile imamet arasındaki farkı kavramamaktadır.[3303] İşte, imamet meselesi ile ilgili olarak onların söyledikleri budur. Yahudi asıllı İbni Sebe dışında bir dayanaklarının olmaması onları eleştirmek için yeterli bir sebeptir.

İmamın Konumu Ve Onu İnkâr Edenlerin Durumu

Ehli Sünnet'e göre imamet meselesi kişinin cahil kalmaması gereken imani konulardan değildir. İlim ehli meseleye bu şekil yaklaşmaktadır. Ancak Rafizî Şiilere göre imamet bambaşka bir şeydir. Şiilerin temel kitaplarından Kâfi'deki rivayetlere bakılırsa imamet meselesinin İslam'ın en büyük rükünlerinden olduğu anlaşılır. Kuleyni, Ebu Cafer'in şöyle dediğini nakletmiştir. "İslam beş şey üzerine kurulmuştur. Bunlar; Namaz, zekât, oruç hac ve velayettir. Aslında velayet ile ilgili çok şey söylenmiş olsa da insanlar İslam'ın dört şeyini aldılar birisini (velayet meselesini) terk ettiler" [3304]

Görüldüğü gibi kelime-i şahadeti İslam'ın rükünlerinden çıkartıp onun yerine velayet (imamet) meselesini yerleştirmişlerdir. Sonra ekledikleri bu konuyu İslam'ın en büyük meselelerinden bir mesele kabul etmişlerdir. "*Aslında velayet ile ilgili çok şey söylendi fakat insanlar, İslam'ın dört şeyini aldılar ama birisini (velayet meselesini) terk ettiler*" [3305] sözü ve rivayet ettikleri diğer nakilleri bu mesele için delil olarak kullanmaktadırlar. Konu ile ilgili naklettikleri rivayetin bir yerinde şöyle denmiştir. EbuCa'fer'e; İslam'ın bu rükünlerinden hangisi daha faziletlidir diye sorulunca şöyle dedi: "Bunlar arasında en faziletlisi velayet (imamet)tir.

3301 Usulu'ş-Şia' ve Usuluha, 58
3302 Biharu'l-Envar, 26/ 82
3303 Usulu'ş-Şia' ve Usuluha, 26/ 82
3304 Usulu'l- Kafi, 2/ 81
3305 Usulu'l- Kafi, 2/ 81

Meclisi, konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Velayet, imamet meselesi, onlara kalpten inanma dinin asıllarmdan ve bu işin anahtarı konumundadır. Bahsini yaptığımız şey bu yönü ile bütün bedeni amellerden daha faziletlidir.[3306]

Şia'nın çağdaş âlimlerinden birisi olan Muzaffer şöyle demiştir: "Biz imamet meselesinin dinin asıllarından olduğuna inanıyoruz. Bundan dolayı imamet meselesine inanılmadıkça iman tamamlanmaz. Tevhid ve nübüvvet konusunda taklit geçersiz olduğu gibi velayet konusunda da taklit geçersizdir. Ne kadar büyük olurlarsa olsunlar bu konuda anne, baba ve eğitimciler taklit edilmez.[3307] Bu konuda kişinin bizzat kendisinin düşünüp karar vermesi gerekir. Resulullah'ın, Hz. Ali ve ondan sonraki imamlarla ilgili vasiyeti diğer farzlar konusundaki vasiyetinden daha fazladır[3308]

Bütün bunlar Rafızî Şiilerin naklettikleri kendilerine ait rivayetlerdir. Bu rivayetlerin Şii kitaplarında bolca olması, meseleyi mecrasından çıkartıp kişinin iman ve küfrünün buna bağlı olduğu anlayışına götürmüştür. Bu anlayışa göre bir Müslüman imamet konusunda İmamiye Şiası ile en ufak bir ihtilaf yaşasa küfürle suçlanmaya maruz kalır. Doğrusunu söylemek gerekirse, eski olsun yeni olsun fark etmez büyük Şii âlimlerinin tamamı bu acı gerçeği açık açık söylemektedirler.

El-İtikad, isimli eserinde Kumlu İbni Babaveyhi şunları söylemiştir: "*Bizim inancımıza göre Mü'minlerin emiri Ali bin Ebi Talib'in imamlığını inkâr eden kişinin durumu bütün peygamberleri inkâr eden kimsenin durumu gibidir. Ali Bin Ebi Talib'in imamlığını kabul etmekle birlikte ondan sonraki imamlardan birisini inkar eden kişinin durumu ise bütün peygamberleri kabul edip son peygamberin nübüvvetini inkar edenin durumu gibidir.*[3309]

Meclisi şunları söylemiştir: "*Mü'minlerin emiri Ali bin Ebu Talib ve onun soyundan gelen imamların imamlığını kabul etmeyen ve başkalarını onlardan üstün görenler için küfür ve şirk tabiri kullanılır. Bu, onların ebedi cehennemlik olduklarına delalet eder*" [3310]

İbni Mutahhar, el- Huliy, şunlanrı söylemiştir: "*İmamet genel, nübüvvet ise özel bir lütuftur. Çünkü peygamber bulunmadığı zamanlar olabilir fakat imamın olmadığı zaman dilimi yoktur. Bu yönü ile genel lütfu inkâr etmek özel lütfu inkâr etmekten daha kötüdür*" [3311]

Bu adam kendi imamlarına inanmayanları Yahudi ve Hıristiyandan daha kâfir birisi olarak görmektedir. Çükü onlara göre beklenen mehdi şu an hayattadır ve bu yönü ile imamsız geçen bir zaman dilimi yoktur. Şiiler içinde bunu kabul etmeyen gruplar vardır. Muhakkik nesep ve soy âlimleri kesinlikle böy-

---

3306 Miratu'l-Ukul, 7/ 102
3307 Akaid'l-İmamiyye, 102
3308 Biharu'l-Envar, 23/ 69
3309 El-İ'tikad, 103, Hakikati Sonra Gördüm, 127 (Muhammed Hıdır)
3310 El-İtikadat, 103
3311 Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye, 2/ 867

le birisinin doğmadığını söylemişlerdir. Ancak Rafızilerin alimi sayılan bu adam, onu inkar etmenin küfürden daha büyük bir şey olduğunu söylüyor!![3312]

Bu konuda ittifak olduğunu, bunu inkar edenlerin kafir olduğunu söyleyen âlimlerinden birisi şöyle demiştir: "İmamiye mezhebi şu konuda ittifak etmiştir: Bir kimse Allah'ın kendisine itaat etmeyi farz kıldığı imamlardan birisini inkar ederse kafirdir, sapkındır ve ebedi olarak cehennemde kalmayı hak eder"[3313]

Onların alimlerinden birisi olana Nimetullah el-Cezairi, işi daha ileri götürüp şunları söylemiştir: "*Biz bu adamlarla (imameti kabul etmeyenlerle) tek ilaha, peygambere ve imamlara inanma meselesinde ortak yöne sahip değiliz. Çünkü bu adamlar rabbimiz Allah, peygamberim Muhammed, Ebubekir ve Ömer'in ise onun halifesi olduğuna inanmaktadırlar. Biz ise böyle bir rabbe ve böyle bir peygambere inanmıyoruz. Peygamberinin halifesi Ebubekir olan bir Rab bizim rabbimiz olmadığı gibi böylesi bir peygamber de bizim peygamberimiz değildir*" [3314]

Onlara göre imamet, peygamberliğin ana köküdür. Bu yönü ile nübüvvetten daha büyük ve daha önemlidir. Dinin temeli bile imamet meselesine bağlıdır. Bundan dolayı İmamiyye Şia'sı, imamlarından birisini inkâr edenleri kâfir ve ebedi cehennemlik olarak görürler. İmamiyye anlayışını kabul etmeyen bütün İslami cemaat ve oluşumları lanetler ve dinden çıktıklarını söylerler. Onların tekfir sahasına girenleri şu şekil sıralamak mümkündür:

1- Sahabeler: Rafizi şiasına ait kitaplar sahabeye, lanetle doludur. Bunlara Ensar, Muhacir, Bedir ehli ve diğer sahabeler de dâhildir. Sadece bir elin parmağını geçmeyecek sayıda sahabeler bu lanetin dışında kalmıştır. Önceden takiyye yaparak gizledikleri bu mesele, kitaplarının ortaya çıkıp yayılması sonrasında gizlenemez hale gelmiştir.[3315] Şia'nın kitaplarında bu meseleleri gören birçok ilim ehli ve yazarlar vardır. Kadı Abdulcebbar şunları söylemiştir: "İmamiyye Şia'sına göre on iki imama inanma meselesi açık naslarla belirtildiği için inkâr eden kafir olur ve böylesi insanları tekfir etmek farzdır. Bundan dolayı Resulullah'ın sahabesini tekfir etmektedirler" Abdulkahir el-Bağdadi konu ile ilgili şunları söylemiştir. "İmamiye Şia'sının geneli[3316] peygamberin vefatından sonra sahabenin dinden irtidat ettiğini iddia etmektedir. Sadece sayıları on üçü bulan Ali ve oğullarını bundan istisna etmektedirler"[3317]

Rafiziler, muhacir ve Ensar'm nasları gizlediklerini iddia etmekte ve Hz Ebubekir, Hz Ömer ve benzerlerinin münafık olduklarını söylemektedirler. Bazıları onların önce Müslüman olduğunu fakat sonradan kâfir olduklarını söylemiştir. İmamiyye şiasına ait kitaplar şöyle der: "Sahabe, Ebubekir'in hilafeti-

---

3312 Usulu'ş-Şia' İmamiyye, 2/ 867

3313 Mesail li'l-Müfid (Meclisi, el- Bihar isimli eserinde bu adamdan nakil yapmıştır.), 8/ 366

3314 El-Envaru'n-Nu'maniyye, 2/ 279

3315 İmamiye Şia'sının temel meseleleri, 2/ 868

3316 Görüldüğü kadarı ile Şeyh Abdulkadir, on iki imam şiasının hepsini bir saymamaktadır.

3317 El-Fark Beyne'l-Firak, 321

ni kabul ettiği için üçe ayrılmıştır. Bazıları bunu dörde ve yediye kadar çıkartmaktadırlar. Meşhur Şia kitapları bu efsaneyi sürekli nakletmişlerdir. İlk kitapları olan Süleym Bin Kays'ın kitabında bu konuyu açık açık yazılmıştır. Daha sonraki kitaplarında bu anlayış devam etmiştir. Özellikle dört önemli kitaplarından olan el-Kâfi ve Ricalu'l-Kaşi bu konuyu açıkça söylemektedir. Sahabe ile ilgili Şia'nın görüşleri ileride detaylı olarak ele alınacaktır.

2- **Ehli Beyt**: Böylesi eşsiz topluluğu tekfir eden rivayetler bir hayli fazladır. Sadece yedi kişi bu tekfirden istisna edilmiştir. Bu yedi kişi içinde Resulullah'ın ehli beyti yoktur. Fudayl bin Yesar'ın Ebu Ca'fer'den naklettiği şu riayet bakalım: "Dört kişi hariç İnsanların hepsi cahiliye hayatına döndü. Bunlar Ali, Miktad, Selman ve Ebu Zer'dir" Ben; "Ammar'da bunlardan mı"dedim Ebu Cafer şöyle dedi: "Cahiliyeden içlerine hiçbir şeyin girmediği kişileri soruyorsan sadece bu üç kişidir"[3318] Bu rivayet tekfir dairesine sahabeyi, Ehli Beyti, Resulullah'ın eşlerini ve yakınlarını almaktadır. Bu rivayeti uyduranlar utanmadan Resulullah'ın Ehli Beytne taraftar olduğunu iddia ederler. Bütün bunlar Şiiliğin İslam'a ve Müslümanlara zarar vermek için kötü niyetlerle meydana gelmiş bir oluşum olduğunu göstermektedir. Bu rivayetleri uyduranlar; sahabenin ve Resulullah'ın akrabalarının düşmanıdırlar.[3319] Rafizi Şiiler tekfirleri ile Resulullah'ın yakınlarını hedef almışlardır. Bunlardan birisi Amcası Hz.Abbas (ra)'dır. Şu ayetin Hz. Abbas hakkında indiğini söyleyecek kadar ileri gitmişlerdir: "*Bu dünyada kör olan (iman etmeyen) kimse ahirette de kör ve daha şaşkındır*" [3320] Yine Kur'an'ın tercümanı ve bu ümmetin âlimi olan Abdullah b. Abbas'ı lanetlemeleri ve akılsızlıkla suçlamaları bu konuya verilecek örneklerden birisidir. Kâfi ve Ricalu'l-Kaşi'de şöyle bir rivayet geçmektedir: "Allah'ım falancanın iki oğluna lanet et ve kalplerini kör ettiğin gibi gözlerini de kör et. Gözlerinin körlüğünü kalplerinin kör olduğuna delil yap" [3321]

Şii âlimlerden Hasan Mustafa, bu rivayet hakkında şunları söylemiştir. "Burada bahsi geçen iki kişi Abbas'ın oğlu Abdullah ve Ubeydullah'tır. Resulullah'ın kızları da İmamiyye Şia'sının tekfirinden nasibini almıştır. Bazıları Fatma hariç diğerlerinin Resulullah'ın kızı olduğunu inkâr edecek kadar ileri gitmişlerdir.[3322] Kendisi ve kızları hakkında bunları söyleyenler Resulullah'ı seviyor olabilir mi?

el-Kafi isimli Şiilerce meşhur eserde şöyle bir rivayet geçmektedir: "Alevi ve Fatimi olsa bile on iki imama inanmayan herkes kafirdir" Bu tekfirin içine sahabe, Ehli Beyt ve (kıyamete kadar) onların yolunda gidenler girmektedir. Bilindiği gibi İmamiyye akidesi hicri 260 yılından sonra icat edilmiş bir meseledir. Bu tarihten önce yaşamalarına rağmen tekfirin içine Resulullah'ın eşleri de

---

3318 Tefziru'l-Ayaşi; 1/ 199, el-Burhan: 1/ 319, Safi Tefsiri, 1/ 389

3319 Usulu'ş-Şiati ve Usuliha, 2/ 891

3320 İsra, 72

3321 Ricalu'l-Kaşi, 52

3322 Keşfu'l-Ğita, 5 (Ca'fer Necefi), Usulu'ş-Şiati ve Usuliha, 2/ 892

girmektedir. Çünkü bu adamlar küfür ve lanetten kendileri dışında hiç kimseyi istisna etmemişlerdir. Ancak Resulullah'ın eşleri açısından lanet ve tekfirin içine sadece Hz. Aişe ve Hz. Hafsa'yı katmaktadırlar. Onların meşhur âlimlerinden Meclisi, kitabında özellikle şu başlığı kullanmıştır: "Aişe ve Hafsa'nın Durumu ile İlgili Bölüm"Bu bölümde on yedi rivayet naklettikten sonra kalan rivayetleri diğer bölümlere havale etmiştir.[3323] Bu rivayetlerde Ehli Beyte yaptıkları çirkinlik nedeni ile Resulullah'a eziyet etmektedirler. Bu rivayetlerde Allah'ın yedi kat gökten vahiyle temiz dediği mü'minlerin annesi Hz.Aişe radiyallahu anhaya zina iftirasını açıkça dile getirmektedirler!!

Şiiler'in yanında en önemli tefsirlerden birisi Kumi tefsiridir.[3324] Bu tefsirde Resulullah'ın eşi Aişe'ye Kur'an'ı yalanlar derecede çok kötü iftiralar vardır. İbni Kesir, Nur suresinin tefsiri ile ilgili olarak şunları söylemiştir: "Bu ayetlerde Aişe ile ilgili söylenenlerden sonra bir kimse ona söver ve zina iftirasında bulunursa; Kur'an'a karşı inadından dolayı kâfir olur. Bu, bütün ilim ehlinin icma' ettiği bir meseledir"[3325]

Kurtubi, konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Allah'ın onun hakkında temizdir dediği gerçeği kabul etmeyenler, gerçekte Allah'ı yalanlamış olmaktadırlar. Kim Allah'ı yalanlarsa kâfir olur"[3326]

3- Müslümanların Halifesi Ve Hükümetleri: Rafizi ve on iki imam esasını kabul eden Şiilere göre kendileri dışında bir hükümet batıldır ve bunu yönetenler Allah dışında kendilerine ibadet edildiği için zalim ve tağuttturlar. Bu insanlara biat edenler Allah'a ibadet etmemektedirler. Kuleyni, bu konuyu eserinin birçok bölümünde işlemiştir. Başlıklardan bazıları şöyledir: "İmamların Tümünü Veya Bazısını İnkâr Ederek, Ehil Olmadığı Halde İmamlık İddiasında Bulunan Kimseler" , "Ehil Olmayanları İmam Yapanların Durumu" Bu konuda imamlarından on iki rivayet nakletmiştir.[3327] "Allah'a Onun Belirlediği İmam Dışında İbadet Eden Kimsenin Durumu. Bu Konuda Beş Hadis Vardır"[3328] İddialarına göre; hakka çağırsa, Ehli Beyt'e güzel davransa, Allah'ın dinini ikame etse, yine de Hz. Ali ve Hasan dışındaki Müslüman halifeler tağutturlar. Çünkü İmamiyye anlayışına göre beklenen Mehdi'den önce açılan her bayrak sahibi tağuttur.[3329] El- Kâfi'nin şarihi burada şu notu düşmüştür: "Bayrak açan kişi hakka çağırsa bile yine de tağuttur"[3330] Meclisi, kendi kıstaslarına göre bu rivayetin sahih olduğunu söylemiştir.[3331]

3323 Biharu'l-Envar, 22/ 227-237
3324 Kumi Tefsiri, 2/ 377
3325 İbni Kesir Tefsiri, 3/ 289
3326 Kurtubi Tefsiri, 12/ 206
3327 El-Kafi, 1/ 372- 374
3328 El-Kafi, 1/ 374- 376
3329 Mazenderani şerhi ile birlikte el-Kafi: 12/ 371, Biharu'l-Envar, 125/ 113
3330 Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye, 2/ 896
3331 İmamiye Şiasının Asılları, 2/ 896

4- Müslümanların Yaşadığı Şehirleri Daru'l-Küfür Olarak Görmektedirler: Kendilerine ait haberlerde Müslümanlara ait bazı ülke ve yerleşim yerlerine sövmekte, özellikle belirterek halkı tekfir etmektedirler. Genelde İslam'a ve sünnete bağlı kesimleri hedef almaktadırlar. En hayırlı asır olan ilk dönem Mekke ve Medine ehlini açıkça tekfir etmektedirler. Cafer-i Sadık döneminde Mekke, Medine ve Şam ehli için "Rumlardan yani Hıristiyanlardan daha kötü halk"tabirini kullanmışlardır. Medine ehlinin Mekke ehlinden daha kötü olduğunu söylerler. Yine Mekke ehlinin Allah'ı açıkça inkâr ettiğini söylerler.[3332] Medine ehli ise Mekke ehlinden yetmiş kat daha kötüdür.[3333] Demektedirler. Bilindiği gibi Medine halkı ilk dönemlerde diğer şehirlere göre Resulullah'ın sünnetine daha fazla önem verirdi. Hicri altıncı yüzyılın başına kadar Medine ehli Maliki mezhebine tabi olmuştur. Ancak doğudan gelen Rafıziler birçok kimsenin mezhebini bozmuştur.[3334] Mısırla ilgili şöyle derler: "Mısır halkı Davud peygamberin dili ile lanetlenmiştir. Allah onları maymun ve domuza çevirmiştir"[3335] İsrail oğulları Mısır'a girdikleri için Allah onlara gazap etmiştir. Onları Mısır'dan çıkardıktan sonra kendilerinden razı olmuştur.[3336] Mısır ne kötü bir memlekettir. Orası İsrail oğullarından gazap ettikleri için Allah'ın bir hapishanesiydi. Yine şöyle demişlerdir: "Mısır'dan uzak durun ve orada kalmayı istemeyin. Çünkü orada kalmak insana namusunu kıskanmama hastalığı bulaştırır"

Mısır'ı kınayan, oranın halkı ile alay eden ve orada ikamet etmekten sakındıran birçok rivayetleri vardır. Bu rivayetlerin hepsini Resulullah'a, Muhammed Bakır'a ve Ali Bakır'a nisbet etmektedirler. İşte Müslümanların kalkınma yaşadığı asırlarda Rafızîlerin Mısırla ilgili görüşleri bu şekildedir. Meclisi bütün bunların peşine şu notu düşmüştür: "Mısır o dönemlerde en şerli memleketti. Çünkü oranın halkı en azgın ve en kâfir bir halktı"[3337] Rafızîlere ait bu ifadelerin Mısır halkına karşı ne derece kin ve nefretle dolu olduğu gözlerden kaçmamaktadır. Çünkü kardeşleri olan İsmaili ve Ubeydilerin devleti Mısır'da Salahaddin Eyyubi'nin eli ile yıkılmıştı. Böylece bu komutan sayesinde Kenan diyarı onların kir ve pisliğinden temizlenmişti. Onlar Mısır'la ilgili sözleri ile Müslim'in, Mısırla ilgili attığı şu başlık arasında dağlar kadar fark var. "Resulullah'ın Mısır Halkı İle İlgili Vasiyeti!"[3338] Rafızilerin kaynaklarında bir sürü başka yer ve oranın halkı ile ilgili olumsuz ve kötüleyici bilgiler vardır. Bu konuda kendi mezheplerinin yaşadığı yerler hariç bu kınamadan nasibini almayan yer yoktur. Bunların da sayısı çok azdır. Onların kitaplarında geçen bir ri-

---

3332 Usulu'l-Kâfi, 2/ 409
3333 Usulu'l-Kâfi, 2/ 410
3334 El-Fetava, 20/ 299- 300
3335 Biharu'l-Envar, 60/ 208
3336 Ayaşi Tefsiri, 1/ 304
3337 Biharu'l-Envar, 5/ 208
3338 Müslim, 2/ 2970

vayette şöyle denmiştir: "Allah velayetimizi şehirlere teklif etti fakat Kûfe haricinde kimse bunu kabul etmedi"[3339]

5- Müslüman Hâkim ve Kadıları Tekfir Etmektedirler: Kendilerine göre batıl olan imametle ilişkilerinden dolayı Müslüman hâkimleri tağut olarak görmektedirler. El-Kâfi'de Ömer bin Hanzala ile Ebu Abdullah arasında şöyle bir diyalog anlatılmaktadır:

Hanzala: Arkadaşlarımızdan iki kişi arasında borç ve miras konusunda bir tartışma olsa ve bu davayı sultana veya onlara bağlı kadılara götürseler bu caiz olur mu?

*Ebu*Abdullah: Hak - bâtıl fark etmez, bir meseleyi bu adamlara goturmek tağutlara götürmektir. Kişinin lehine karar verseler bile bunun gereği ile amel etmek haramdır. Çünkü tağutların verdiği hükümle amel etmiş olmaktadırlar. Oysaki Kur'an bir ayetinde şöyle der: "*İnkar etmeleri emredilen tağutun hâkimliğine başvurmayı arzulamaktadırlar*"[3340]

Bu rivayet Cafer-i Sadık dönemindeki hâkimleri hedef almaktadır. Bu donem Resulullah tarafından faziletli asır olarak belirtilmiştir. Bu asırdaki hâkimlere böylesi yakıştırmayı yapanlar sonraki dönem hakimler için neler yapmazlar?!!

6- Müslümanların İmamlarını Ve Âlimlerini Tekfir Ediyorlar: Muslumanların âlimleri ile bir araya gelme ve buluşmayı ehli şirk ile bir araya gelme gibi tehlikeli görüyor ve bu konuda özel uyarılarda bulunuyorlar. Harun bin Harice şunları söylemiştir: Ebu Abdullah'a şunu sordum: "Biz bu muhaliflere gidip hadis dinliyoruz. Bu hadisler bizim için onların aleyhine delil teşkil etmektedir?"EbuAbdullah: "Hayır, ne git ne de onlardan hadis dinle! Allah onlara ve şirk içerikli dinlerine lanet etmiştir"[3341]

El-Kâfi isimli meşhur kitaplarında şöyle bir olay anlatılır: Bu olay Sudeyr ile Ebu Ca'fer arasında geçer. **Ebu Cafer**: "Ey Sudeyr! Sana Allah'ın dininden engelleyenleri göstereyim" Sonra Ebu Hanife ve Süfyan Sevri'ye baktı. Her iki si de camide halka oluşturmuş ders veriyorlardı. **Ebu Cafer**: "Allah'tan bir hidayet ve kitap olmaksızın onun dininden insanları engelleyenler bunlardır Bu pislikler evlerinde otursalar millet Allah ve Resulü ile ilgili konuşan kimseyi bulamaz, dolayısı ile bize gelirler. Biz de onlara Allah ve Resulünu anlatırız"[3342]

Onların ümmetin selefi olan Ensar, büyük imamlar ve onların yolunda gidenlere karşı takındıkları tavrı İbnii Teymiye açıklayarak şöyle demiştir. "Onceki ve sonrakilerden müteşekkil ümmeti Muhammed'in genelini tekfir etmişlerdir. Hz Ebubekir, Hz Ömer, Muhacir ve Ensarın adil olduğunu soyleyen, onlardan razı olan, Allah'ın emrettiği gibi onlar için bağışlanma dileyen herkesi

3339 Biharu'l-Envar, 60/ 208
3340 Nisa, 60
3341 Biharu'l-Envar, 2/ 216
3342 Usulu'l-Kafi, 1/ 392- 393

tekfir etmektedirler. Bundan dolayı ümmetin önemli şahsiyetlerini tekfir etmişlerdir. Bunların arasında Said bin Müseyyeb, Ebu Müslim Havlani, Üveys el-Karani, Ata' bin Ebi Rabah, İbrahim en-Nehai', İmam Malik, Evzai', İmam Ebu Hanife, Hammad bin Zeyd, Hammad bin Seleme, Süfyan-ı Sevri, Şafii, Ahmed bin Hanbel, Fudayil bin İyad, Süleyman ed-Darani, Maruf el-Kerhi, Cüneyd-i Bağdadi, Sehl bin Abdullah et-Tüsteri ve başkaları. Bu şahsiyetleri küfür bakımından Yahudi ve Hıristiyanlardan daha beter görmektedirler. Güya bu adamlar mürted oldukları için asli kâfirdirler. Çünkü mürtetlikten kaynaklanan küfür asli kâfirlikten daha kötüdür. Onların muhakkik alimlerinin çoğunluğuna göre Hz Ebubekir, Muhacirlerin çoğunluğu, Hz. Aişe ve Hz. Hafsa gibi Resulullah'ın eşleri ve Müslümanların imamları bir an bile Allah'a iman etmemişlerdir. Çünkü (onlara göre) peşinden küfür gelen iman asıl itibarıyla batıl ve yok hükmündedir. Bazıları şu ahmakça görüşü bile söylemişlerdir: "Aişe ve Hafsa ile cinsel ilişkiye girdiği için Resulullah'ın organı (temizlenmesi için) cehennem ateşine girecektir. Çünkü kâfir birisi ile ilişkiye girmiştir ve onlara göre kâfirlerle cinsel ilişki haramdır"[3343]

Genel ve kapsayıcı olduğu için hiç kimse bu tekfirden kurtulamamıştır. Böylesi bir tekfirin eleştirilmeye, saçma olduğunu söylemeye gerek var mıdır? Çünkü yalan ve asılsız olduğu gün gibi aşikârdır. Sahabeyi tekfir, ümmeti tekfir etmeye uzanmaktadır. Resulullah'ın sahabesine kin ve garazı olanların, onlara söven, lanet okuyan ve tekfir edenlerin bütün ümmeti tekfir etmesi doğaldır. Seleften birisi şöyle demiştir: "Resulullah'ın sahabesinden birisine kin besleyenler Müslümanlara daha fazla kin beslerler" [3344]

Fazilet ve ihsanda zirve olan Hz Ebubekir, Hz Ömer, Hz. Osman, Bedir ehli, Rıdvan biatma katılanlardan, Ensar ve Muhacirden razı olmayanlar başka birisinden razı olur mu?! Rafızilere göre bunun sebebi sahabenin nas inkarından kaynaklanmaktadır. Ancak iddia ettikleri nassın akıl, nakil ve tevatür açısından Allah'ın izni ile asılsız olduğunu ispatlayacağız. Bilindiği gibi Asılsız bir temele dayanan şey asılsız olur.

Sahabe neslini riddet nedeni ile tekfir etmeleri Rafızi Şiilerinin gittiği yolun temelden sakat ve asılsız olduğunu göstermektedir.[3345] Bundan dolayı aslen Şii olan İranlı Ahmed el-Kisravi şunları söylemiştir: "Peygamberin ölümünden sonra Müslümanların irtidat edip dinden çıktıklarını söylemeleri yalan ve iftira konusunda bu insanların ne kadar cesaretli olduklarını göstermektedir. Adama sormazlar mı, başkaları yalanlarken peygambere inanan, onu destekleyen, bu konuda bin bir türlü işkence ve sıkıntıya maruz kalanlar nasıl olurda Hz Ebubekir'in halifeliği için dinlerinden dönerler?!! Kötü niyetli bir iki kişiyi kabul etmemek mi yoksa sayıları yüzleri geçen samimi Müslümanların dinden

---

3343 Mec. Fetava, 28/ 261- 262
3344 El-İnabe,41 (İbni Batte)
3345 Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye, 2/ 916

çıkması mı daha kolay ve daha mantıklı? Bu konuda bir cevabınız varsa bize de söyleyin!![3346]

İzzet ve celal sahibi Allah, Kur'an'da inanç esaslarını açıklamıştır. Bu yönü ile Kur'an'da açıklanmayan bir şey yoktur. Bir ayetinde Kur'an şöyle der: "*Sana her şeyi açıklayan ve Müslümanlara doğruyu gösteren bir rehber, rahmet ve müjde olarak Kur'an'ı indirdik*"[3347] Herhangi bir toplumun dini açıdan ihtiyaç duyduğu şeyleri eksiksiz anlatıldığını haber veren Kur'an bir ayetinde şöyle der: "*Kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Onlar daha sonra Rablerinin huzurunda toplanacaklardır*"[3348] Eğer ortada bir eksiklik olduğunu iddia eden birisi varsa bunun kaynağını ve dayanağını göstermesi gerekir. Çünkü İslam'ın kitabı olan Kur'an defalarca namaz, oruç, hac ve zekâttan bahsederken on iki imam meselesinden hiç mi hiç konuşmaz. Bun karşın Rafızî Şiiler bu meselenin dinin en önemli konusu olduğunu iddia etmektedirler. Ortada bir gariplik yok mu? Kur'an, abdestin detaylarından bahsedecek, yenilecek ve içilecek şeylerde detaya girecek, savaştan ve barıştan söz edecek, ahlaki meselelere girecek ama peygamberlik müessesi gibi önemli olduğunu iddia ettikleri bir konudan konuşmayacak?!!! Beşerin ihtiyaç duyduğu önemli bir mesele olacak ve Kur'an buna değinmeyecek!!! Allah, kendisine ait olan bu meseleye karışmayıp halletsinler ve kurallarını düzenlesinler diye Şii ve Rafızi alimlerin insafına bırakacak!!![3349] İşin doğrusu bu, yenilir ve yutulur bir şey değildir!!!

Rafızî Şiilere Göre İmamların Masumiyeti

Rafızi Şiilere göre imamın masum olması, imamet meselesinin şartlarındandır. Aynı zamanda akidelerinde öncelikli prensiplerden bir prensiptir. Bu anlayışla hareket eden Rafızîler imamlara sınırsız ilim, güç ve sıfatlar atfetmişlerdir. İmam hata yapmaz, hiç kimseye hesap vermez, yaptığı her şey hayırdır ve kesinlikle şerre bulaşmaz. Çünkü hiç kimsenin bilemeyeceği ilmi kapasiteye sahiptir anlayışı ile hareket etmektedirler. İşte bu noktada imamlara masumiyet sıfatı atfedilmektedirler. Yani imamlar hayatları boyunca büyük ve küçük günah işlemezler, hata yapmaz ve unutmazlar.[3350]

Müfit isimli şeyhleri bu konuda icma olduğunu iddia etmiştir. "İmamlar; hükümleri uygulamada, hadleri gerçekleştirmede, şeriatı korumada ve insanları eğitmede peygamber makamındadırlar ve onlar gibi masumdurlar. Onlar büyük ve küçük günaha bulaşmazlar, dini konularda bir yanlışlık yapmaz ve ahkâmlarla ilgili unutkanlık yaşamazlar" Küçük bir azınlık dışında imamiye mez-

---

3346 Sümme Ebsartü'l-Hakikate, Muhammed Salim, 130.
3347 Nahl, 89
3348 En'am, 38
3349 Sümme Ebsartü'l-Hakikate, 130
3350 Dirasatun Ani'l-Firak, Dr. Ahmed Celi, 203; Meseletü'T-Takrib, 1/ 322

hebi mensupları buna inanırlar. İşin doğrusu bu konuda gelen rivayetlerin dış görünüşü kendi iddiası ile çatıştığında (Şeyh Müfid) akla hayale gelmeyecek bozuk tevillerle meseleyi kendi inancına uygun bir şekilde yorumlamaktadır.[3351] İbni Mutahhir el-Huli, konu ile ilgili şunları söylemiştir: "İmamiyye ve İsmailiyye, imamların masum olması gerektiğine inanmaktadır. Diğer bütün gruplar bu konuda onlara muhalefet etmişlerdir" [3352]

Meclisi bu konuda şunları söylemiştir: "Bilmiş ol ki, Allah onlardan razı olsun imamiye alimleri, imamların büyük ve küçük günahlardan korunduklarına dair ittifak etmişlerdir. Bu açıdan imamlar kasıtlı olarak, unutarak veya yanlış tevillerle günaha bulaşmazlar. Aynı şekilde Allah tarafından sehven günaha bulaştırılmazlar"[3353]

Saduk, yalan ve iftira ile İbni Abbas'a bağladığı bir rivayetinde şöyle demiştir: "*Resulullah'ın şöyle dediğini duydum: Ben, Ali, Hasan, Hüseyin ve Hüseyin'in dokuz evladı masumuz!*"[3354] Kendisi bu rivayetle ilgili olarak şunları söylemiştir: "Peygamber, Resul ve İmamlar hakkındaki inancımız onların masum oldukları ve hiçbir günaha bulaşmadıkları yönündedir. Onlar büyük ve küçük günah işlemezler. Allah'ın kendilerine emrettiği şeylerde ona isyan etmez ve emredildikleri şeyleri yaparlar. Onların herhangi bir konuda masum olmadıklarını söylemek onları cahilliğe nispet etmektir. Onları cahilliğe nispet eden kimse kâfirdir"

Bu, sadece geçmişteki Rafızîlere ait bir inanç değildir. Çağdaş Rafızîler de bu konuda onlar gibi düşünmektedir. Muhammed Rıza el-Muzaffer, konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Biz, imamın peygamber gibi masum olduğuna inanırız. Yani çocukluğundan ölümüne kadar açık ve kapalı, unutarak veya sehven her türlü olumsuzluk ve günahtan korunmuştur" [3355] Akaidu'l-İmamiye isimli eserde Zencani, Menaru'l-Hediy isimli eserde Ali Bahrani ve Melimu'l-Medreseteyn isimli eserde Seyyid Mürteza el-Askeri bu konuyu ele almıştır. Ancak İmamiyye Şia'sında bu anlayışa muhalif olan anlayışlarda vardır. Bundan dolayı Meclisi delillerin söylenenlerin aksini gösterdiğini belirterek şöyle demiştir: "Bu konuda son derece sorunlu noktalar vardır. Çünkü birçok haber ve belirtiler sehven imamların hata yaptığını göstermektedir. Ancak çok az kimse buna cevaz vermemektedir" [3356] Görüldüğü gibi Meclisi sonraki dönem Şiilerin imamlar masumdur ve bu konuda icma' vardır anlayışının yanlış olduğunu itiraf etmiştir. Bu, onların delilsiz bir şekilde delalet üzerine icma' etmiş olduklarını göstermektedir.

Bütün bunlar masumiyet fikrinin çeşitli aşamalardan geçtikten sonra bu

3351 Evailu'l-Makalat l'il-Müfid, 203, Meseletü'T-Takrib, 1/ 322
3352 Keşfu'l-murad fi şerhi Tecridi'l-l'tikad, 90
3353 Biharu'l-Envar, 9/ 205
3354 İkmalud'd-Din, 474 (Saduk)
3355 Akaidu'l-İmamiyye, 104
3356 Biharu'l-Envar, 25/ 302

seviyeye geldiğini göstermektedir. Aynı şekilde ilk dönem imamiye akidesinde tam olarak masumiyetin yerleşmediğini göstermektedir. Örneğin Ebu Cafer bin Babaveyhi el-Kumi ve şeyhi olan Muhammed bin Hasan el-Kumi döneminde Şiilerden bazıları peygamberi hatadan uzak görürlerdi. O günkü Şiiler böylesi anlayışları aşırı Şiilik ile tanımlarlardı.

Ancak bu süreçten sonra durum değişti ve imamlar unutmaz ve hata yapmaz bir konuma yükseltildiler. Artık uyumayan ve uyuklamadan dahi uzak tutulan birer ilah konumuna yükseltiliyorlardı. İlk önceleri imamlar hatadan ve unutmadan masumdurlar diyen grup Küfe'de yaşayan meçhul bir Şii grubun vasfıydı. Meclisi'nin kitabında şöyle bir rivayet geçmektedir: "İmamların sekizincisi olan Rıza'ya şöyle bir soru soruldu: "Küfe'de bir topluluk var. Bu adamlar Resulullah'ın namazında asla yanılmadığını iddia ediyorlar?"İmam Rıza onlara şöyle cevap verdi: "Bunu söyleyenler yalan söylüyorlar. Allah onlara lanet etsin! Yanılmaz ve unutmaz olan tek zat vardır. O da kendisinden başka ilah olmayan Allah dır"[3357] Bütün bunlar, masumiyet inancının ilk başta belirsiz aynı zamanda sayısı az bir topluluğa ait olduğunu göstermektedir. Bırakın o günkü Şii imamlarını, onların başı olan Resulullah'ın bile unutkanlık ve hatadan masum olmadığını vurgulamışlardır. Ne yazık ki bu inanç daha sonraki dönemlerde yavaş yavaş gelişerek bütün imamiye şiası mensupları tarafından kabul edilen bir inanç halini almıştır. Artık on iki imam masum seviyesine yükseltilmişti. Şu anda imamiye Şia'sının en büyük şahsiyetlerinden birisi olan Abdullah Memkani şunu söylemektedir: "*İmamların yanılma ve unutmadan masum olduklarını söylemek Şii mezhebinin olmazsa olmazlarındandır*"[3358]

Kendisi ilk dönem Şia âlimlerinin böyle bir şeyi aşırılık olarak gördüklerini inkâr etmeyerek şöyle diyor: "Geçmişte aşırlık sayılan birtakım şeyler bugün Şii mezhebinin olmazsa olmazlarından sayılmaktadır"[3359]

Eğer imamların masum olmasından maksat onları peygambere benzetmek ise bu, onları ilah seviyesine çıkarmak demektir. Bunu bizzat sekizinci imamları Rıza söylemiştir. Bundan dolayı İbni Babaveyhi el-Kumi ve daha başkaları bu inancın aşırı Şiiler ile aşırı olmayanlar asarında ayıraç olduğu kararına varmıştır.[3360] Şu anda imamiye Şia'sının en büyük şahsiyetlerinden birisi olan Abdullah Mumkani imamların masumiyetini mezhebin olmazsa olmazlarından görmektedir. Bu şu demektir: Mezhebe ait zaruretleri inkâr edenler kâfir olurlar. Çağdaş âlimlerinden Muhsin el-Emin'de bu anlayışı desteklemektedir. Çıkan sonuca göre sonradan gelen Şiiler öncekileri, öncekiler de sonrakileri tekfir etmiş olmaktadır. Bir taraftan Abdullah Mumkani gibi çağdaşlar imamların hata yapmadığını ve bu inancın mezhebin olmazsa olmazlarından olduğunu

3357 Biharu'l-Envar, 25/ 350
3358 Tenkihu'l-Makal, 3/ 240
3359 Meseletü'Takrib, 2/ 98
3360 Meseletü'Takrib, 2/ 98

söylemekte ve bazıları bu konuda icma' olduğunu nakletmişlerdir. Diğer taraftan Ehli Sünnet'in yoğun olarak yaşadığı mıntıkalarda Şia kitapları imamların hata yaptığını söylemekte ve bunun Şiilerin genelinin inancı olduğunu söylemektedir.

Takiyye ve *beda* akidesinin çıkmasında en etkili faktör masumiyet inancı olmuştur. İşin doğrusu çoğu zaman imamların yaşantı ve vakıası onların masum olduğu anlayışı ile çelişiyordu. Yine söz ve eylemlerinde bir sürü zıtlıklar oluyordu. Şiiler bu çelişkinin altından kalkmak için burada *beda* vardır veya takiyye yapılmışlardır diyerek meseleyi kapatmak istiyorlardı. Bazı Şiiler bu gerçeği itiraf etmişlerdir.[3361]

Masumiyet inancının ilmi açıdan en tehlikeli yönü; on iki imamın söylemiş olduğu sözleri sanki Allah ve Resulü söylemiş gibi kabul edilmesidir. Bundan dolayı hadis kaynaklarında isnatların çoğu peygambere ulaşmaz. İmamlardan birisinde son bulur. Aslında Şiilerin kendi imamları için iddia ettikleri masumiyet peygamberler ve Resuller için bile gerçekleşmemiştir. Bunun en açık delili Kur'an, sünnet ve icma'dır.

1- İmamlarının Masumiyetlerine Dair Kur'an'dan Getirdikleri Deliller:

Bırakın masum olmalarını Kur'an'da on iki imamla ilgili en ufak bir bilgi olmamasına rağmen imamiyye Şia'sı Kur'an'da bu konuda deliller olduğunu iddia etmiştir. Onların iddia ettikleri ayetlerden birisi şudur: "*Rabbi, İbrahim'i birtakım kelimelerle sınamış ve İbrahim bunları tastamam yapmıştı. Sonra ona şöyle dedi: Seni insanlara imam (önder) yapacağım. İbrahim; soyumdan da imamlar yap dedi. Allah şöyle dedi: "Benim sözüm*[3362] *zalimleri kapsamaz*"[3363]

Meclisi, el-Bihar isimli eserinde bu ayeti delil göstererek şöyle bir başlık kullanmıştır. "İmamlar İçin Masumiyetin Gerekliliği!"Çağdaş imamiye bilginleri, ana delil olarak sadece bu ayeti kullanmaktadırlar. Muhsin el-Emin ve Muhammed Muhsin Alu Kaşifu'l-Ğita bu ayetin açık bir şekilde masumiyeti gerektirdiğini söyleyen iki çağdaş Şii'dir. Mecmei'l-Beyan isimli eserin yazarı şunları söylemiştir: "Bizim arkadaşlarımızın bu ayetten çıkarımı imamın kötülüklerden masum (korunmuş) olması yönündedir. Çünkü Allah ayette açıkça ahdinin zalimler için geçerli olmadığını söylemiştir. Masum olmayan birisi ya kendisine ya da başkasına karşı zalim olur. Burada şöyle bir şey denilebilir: Ayet, zalimlik yaptığı esnada böyle bir şeyin olmayacağını söylüyor. Kişi tövbe ederse artık zalim diye isimlendirilmez. Bu durumda tövbe edenler de ahdin (sözün) içine girmiş olur. Bu soruya şöyle cevap veririz: Zalim birisi tövbe etse bile yine de Allah'ın vadine ulaşamaz. Öyle ise verilen sözün zalimleri kapsaması tövbe ettikten sonrası için de geçerlidir. Ayet mutlak olduğu için belli bir za-

3361 Meseletu't-Takrib, 1/ 329

3362 Bazı alimler ahit kelimesini söz yerine peygamberlik ile tercüme etmişlerdir. Müt.

3363 Bakara, 124

man dilimi ile takyit edilemez. Yani (tövbe ettiği zaman veya başka bir zaman değil) bütün zamanları içine alır. Zalim birisi daha sonra tövbe etmiş olsa bile ayet onu kapsamaz.

Bu Delile Cevap Ve Eleştiri:

a-) Selef Âlimleri Ayette Geçen Ahit Kelimesi İle İlgili Farklı Şeyler Söylemişlerdir: İbni Abbas ve Suddi bundan maksadın peygamberlik olduğunu söylemiştir. Bu durumda ayetin anlamı şöyle olur: "*Rabbi, İbrahim'i birtakım kelimelerle sınamış ve İbrahim bunları tastamam yapmıştı. Sonra ona şöyle dedi: Seni insanlara imam (önder) yapacağım. İbrahim; soyumdan da imamlar yap dedi. Allah şöyle dedi: "Peygamber olarak birisini görevlendirmem zalimleri kapsamaz*"[3364]

Mücahit, bu kelimeden maksadın imamet olduğunu söylemiştir. Bu durumda ayetin anlamı şöyle olur: "Peşinden kullarımın gideceği bir imamı zalimlerden seçmem!"Katade, İbrahim en-Nehai, Ata, Hasan Basri ve İkrime şöyle demişlerdir: "Allah'ın ahdi dünyada zalimleri kapsayabilir fakat ahirette asla onları kapsamaz. Çünkü zalimler dünyada emniyet içinde yiyip içip yaşarlar" Zeccac, bu son görüş ile ilgili şunları söylemiştir: "Bu, görüş güzel bir görüştür. Bu durumda ayetin anlamı şöyle olur. "Benim verdiğim güvence zalimleri kapsamaz. Yani onları azabımdan emin kılmam. Buradaki zalimden maksat müşriktir"

Rabi'bin Enes ve Dahhak şöyle demiştir: Allah, kullarına dinini ulaştırmayı söz vermiştir. Ancak bu din zalimlere ulaşmaz. Görmez misin bir ayetinde şöyle der: "İbrahim'e ve İshak'a bereket verdik. Soylarından iyilik yapan ve nefislerine açıkça zulmedenler vardır"[3365] Bu durumda bahsini yaptığımız ayette Allah Teala ona şöyle demiş oluyor: "Ey İbrahim senin soyunun hepsi hak yol üzere olmayacaktır"

İbni Abbas'tan gelen bir başka rivayette "Benim sözüm zalimleri kapsamaz"ayeti ile ilgili şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Zalimler için verdiğim bir söz yoktur. Eğer onlara bir söz vermişsem bu sözü bozuyorum"[3366]

Görüldüğü gibi Şia'nın delil olarak getirdiği bu ayetin (selefin çoğunluğuna göre) imametle yakından uzaktan ilgisi yoktur. Bu ayeti imamet ile ilişkilendirenler ilmi anlamda bir imametten bahsediyorlar. Yoksa Rafızîlerin bahsettiği masum imamlarla ilişkilendiren hiç kimse yoktur.

b-) Ayet İmametten Bahsetmiş Olsa Bile Ortada Masumiyete İşaret Eden Bir Durum Yoktur. Zalim olmayan kimse hatadan, yanlıştan ve unutkanlıktan korunmuştur gibi bir iddia mümkün değildir. Çünkü onların mezhep anlayışına göre unutan ve hata yapan kimse zalimdir. Bu, hiç kimsenin kabul edeceği bir

---

3364 Bakara, 124
3365 Saffat, 113
3366 İbni Aşur, el-Muharraru'l-Veciz, 1/ 250

şey olmadığı gibi aynı zamanda İslam'ın ana ilkeleri ile de çatışmaktadır. Masumiyeti ispatlamak ile zulmün olmaması arasında (dağlar kadar) büyük fark vardır. Çünkü zulmün olmaması Şiililerin iddia ettiği masumiyeti değil, adaletin ispatını gerektirir![3367]

c-) Zulümden Tövbe Eden Kişi Zalim Vasfından Kurtulamaz İddiası Doğru Değildir: Bilindiği gibi en büyük zulüm şirktir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır: "*İman eden ve imanına zulüm (şirk) bulaştırmayanlar için güven vardır ve bu kimseler doğru yoldadırlar*" [3368]

Bu ayette geçen zulüm kelimesi bizzat Resulullah tarafından şirk olarak tefsir edilmiş ve Lokman suresindeki şu ayet örnek verilmiştir: "*Ey yavrucuğum sakın Allah'a şirk (ortak) koşma bilesin ki şirk en büyük zulümdür*"[3369]

Bunca şirk ve günaha rağmen Allah, peygamberin dili ile kâfirlere şöyle hitap etmiştir: "Ey peygamber, kâfirlere şunu söyle: "*eğer küfür ve şirke son verirlerse geçmiş hataları bağışlanır*" [3370]

Bu adamların iddiasına göre bir kimse bir anlık şirke girmişse veya küçük bir günah işlemişse bu adam zalimdir ve zalimlik vasfı ondan silinmez. Bu durumda bir müşrik Müslüman olsa yine de müşrik olarak kalır. Çünkü zulüm demek şirk demektir.[3371] Böyle inandıkları için Haricilerden daha tekfirci bir konuma gelmiş oluyorlar. Çünkü Hariciler büyük günah işleyenleri sadece tövbe etmedikleri durumda cehennemlik olarak görmektedirler. Rafızîlere göre tövbe etmiş olsa bile yine de zalimdir. Azıcık aklı olan kimse kâfir ve zalim birisinin tövbe ettikten sonra onlara yine zalim ve kâfir denmesini doğru bulmaz... Bunun için örfe, sözlüğe ve şeriata bakmaya gerek yoktur. Aksi durumda yaşlı bir adama bebek, uyuyan birisine uyanık, zengin birisine fakir dememiz gerekir. Yine tok birisine aç, ölmüş birisine yaşıyor dememiz gerekir. Yine bu mantıkla hareket edersek şu şekil bir çelişki ile karşılaşırız. Bir adam yemin ederek kâfirlere selam vermeyeceğini söyledi. Sonra yanındaki adama selam verdi. Oysaki bu adam yıllar önce kâfirdi. Bu durumda onlara göre yemin içen adam yeminini bozmuş olur. Hâlbuki hiç bir Allah'ın kulu böyle bir şey söylemez.

Herkesin bildiği gibi bazen insan zulümden tövbe eder ve hiç zulme bulaşmamış birisinden daha hayırlı olur. Hiç küfre girmeyen, adam öldürmeyen ve günaha bulaşmamış kimseler, delalet, küfür ve sapıklıktan sonra tövbe edip İslam'a girenlerden daha hayırlıdır diyenler; dinde bilinmesi zaruri olan gerçeklere muhalif olmuşlardır. Herkesin bildiği gibi Resulullah döneminde is-

---

3367 İmamiye Şiasının Temel Prensipleri, 2/ 953

3368 En'am, 82

3369 Lokman, 13

3370 Enfal, 38

3371 Kendilerinin zulümden kast ettikleri şey şirktir. Amaçları Hz Ebubekir ve Hz Ömer'in hilafetini iptal ettirmektir. Çünkü her ikisi de şirkten islam'a geçmişlerdi. Bu durumda şirk vasfı onlardan hiç mi hiç ayrılmamıştır!!! Bundan dolayı Kuleyni şöyle der: Bu ayet bütün zalimlerin imametini iptal ettirmiştir."(Usul'ul-Kafi, 1/ 199)

lam'a ilk girenler,[3372] kendi çocuklarından daha hayırlıdırlar. Aklı başında birisi Ensar ve Muhacirlerin çocuklarını babalarına benzetir veya eşit olduklarını söyleyebilir mi?[3373] İleri sürdükleri bu deliller ve sahip oldukları bu anlayışa göre imamlara masumiyet atfedenler hariç bütün Müslümanlar (Ehli Beyt ve Şia'da dahil) zalim olurlar. Onların meşhur âlimlerinden Tusi şunları söylemiştir: "Zulüm yerme ifade eden bir kelimedir. Hak edenler dışında kimseler için bu vasfın kullanılması caiz değildir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır: "*Biliniz ki, Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir*"[3374]

d-) Zeydiye Şiilerinden Bir Âlim, On İki İmam İle İlgili Getirilen Delilleri Çürüterek Şöyle Demiştir: Rafiziler, ayeti delil getirerek bir defa zulme bulaşan kimsenin zalim olduğunu söyleyip, bununla Hz Ebubekir ve Hz Ömer'in imametini hedef almaya çalışmaktadırlar. Bu, doğru bir şey değildir. Çünkü ayette geçen ahit kelimesi nübüvvet anlamında ise ortada delil denen bir şey kalmaz. Eğer imamet anlamına geliyorsa; zulmünden tövbe eden birisi zalimlikle vasıflanamaz. Bu durumda Allah, böyle birisinden ahdini (imametini) engellemez.[3375]

2- Temizleme Ayeti Ve Aba Hadisi:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "*Ey Ehl-i beyt, (peygamberin ev halkı) Allah sizden pisliği gidermek ve sizi tam olarak temizlemek istemektedir*"[3376] Bilindiği gibi bu kesit şu ayetin bir parçasıdır: "*Ey peygamber hanımları! Sizler sıradan bir kadın gibi değilsiniz. Allah'tan sakınıyorsanız edalı konuşmayın. Yoksa kalbinde hastalık olan kimse kötü şeyler arzular. Hep ciddi ve olgun sözler söyleyin. Evlerinizde oturun; eski cahiliyyede olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a ve peygamberine itaat edin. Ey Ehl-i Beyt, (Peygamberin ev halkı) Allah sizden pisliği gidermek ve sizi tam olarak temizlemek istemektedir*"[3377]

On iki imamcı Şiiler, temizleme ayetini kendi bağlamından koparmaya çalışarak farklı şekilde göstermeye çalışıyorlar. Allah, bu ayette peygamberin eşlerine hitap ettiği halde bunu görmezden geliyorlar. Sonra Müslim'in, Hz. Aişe kanalı ile rivayet ettiği hadisi bu yanlış yorumladıkları ayete eklemektedirler. Hz. Aişe şöyle demiştir: "Resulullah, üzerinde siyah kıldan yapılmış nakışlı bir aba ile dışarı çıktı. Yanına önce Hasan, sonra Hüseyin geldi. Her ikisin bu abanın içine girdirdi. Sonra Fatma ve pişenden Ali geldi. Onları da bu abanın altına girdirdi ve şu ayeti okudu: "*Ey Ehl-i beyt, (peygamberin ev halkı) Allah sizden pisliği gidermek ve sizi tam olarak temizlemek istemektedir*"[3378]

3372 Genel anlamda sahabe, Müslüman olmadan önce müşrikti. Çocukları ise şirke bulaşmadan Müslüman olmuştu. Şirke bulaşmadığı için babalarından daha hayırlıdır demek yanlıştır.

3373 Minhacu's-Sünne, 1/ 302- 303

3374 Hud, 18

3375 Es-semeratu'l-Yania' Yusuf bin Ahmed ez-Zeydi. (İmamiye şiasının esasları isimli kitaptan nakille, 2/ 955)

3376 Ahzab, 33

3377 Ahzab, 32-33

3378 Ahzab, 33

Sonra Ümmü Seleme'nin rivayet ettiği şu hadisi ekliyorlar: "Resulullah'a şu ayet inmişti: "*Ey Ehl-i beyt, (peygamberin ev halkı) Allah sizden pisliği gidermek ve sizi tam olarak temizlemek istemektedir*" [3379] Ben de abanın altına girmek istedim ve Resulullah'a şöyle dedim: "Ben de onlarla birlikte miyim?"Resulullah şöyle buyurdu: "Sen hayır üzeresin ve yerinde dur!"[3380]

Bütün bunları sırf ayeti kendi arzularına göre yorumlamak için yapmaktadırlar. İmamiyye Şii âlimleri, bahsini yaptığımız ayetin, abanın içindekileri hatadan, büyük ve küçük günahlardan, unutkanlık ve beşeri yanılmalardan uzak olduklarına delalet ettiğine inanmaktadırlar. [3381]

Bu İddiaya Birkaç Noktadan Eleştiri:

a-) Bahsini Yaptığımız Ümmü Seleme Hadisi Birkaç Farklı Lafızla Rivayet Edilmiştir: Bir rivayette Ümmi Seleme (ra) şöyle demiştir: "Resulullah yanımdaydı. Aynı zamanda Ali, Fatma, Hasan ve Hüseyin'de vardı. Onlara yemek yaptım. Yemeğini yediler ve uyudular. Resulullah üzerlerine bir aba veya örtü örttü. Sonra şöyle dua etti: "Allah'ım! Bunlar benim ehlim. Sen onlardan pisliği gider ve tam bir temizleme ile onları temizle"

Bir başka rivayette şöyle demiştir: Resulullah onları abanın üzerine oturttu ve sonra onun dört köşesini onların başı üzerinde toplayarak sağ eli ile işaret edip Rabbine şu şekil dua etti: "Allah'ım! Bunlar benim ehlim. Sen onlardan pisliği gider ve tam bir temizleme ile onları temizle" Bu iki rivayet Hz. Aişe'nin (ra) rivayeti ile uyumludur. Yalnız bu rivayetlerden beş kişi haricinde kimsenin Ehli Beyte girmeyeceği sonucu çıkmaz. Ümmü Seleme'nin bu beş kişi arasına girmediğine dair gelen rivayetlerin çoğu zayıf rivayetlerdir. Ancak içlerinden şu rivayet sahihtir:

Ümmü Seleme'nin odasında Resulullah'a şu ayet inmişti: "*Ey Ehli Beyt, (peygamberin ev halkı) Allah sizden pisliği gidermek ve sizi tam olarak temizlemek istemektedir*"[3382] Sonra Resulullah, Fatma, Hasan ve Hüseyin'i çağırdı. Onları bir aba ile sardı. Sonra arkasında bulunan Hz. Ali'yi de bir aba ile sarmaladı. Ben Resulullah'a sordum: "Ben de onlarla mıyım ey Allah'ın Resulü?" Resulullah şöyle buyurdu: "Sen hayır üzeresin yerinde kal"

Bu konuda çok önemli bir rivayet daha vardır. hasen bir rivayetle nakledilen bu habere göre ehl-i aba, abadan çıktıktan sonra Ümmü Seleme abanın içine girmiştir. Bu, rivayeti irdelediğimizde şöyle bir gerekçe ile karşılaşmaktayız: Ümmü Seleme'nin Hz. Ali ile aynı anda abanın içine germesi doğru olmayacağı için kendisi daha sonra ayrıca oraya girmiştir.

Şehr kanalı ile gelen bir rivayette şöyle denmiştir: "Hüseyin'in Kerbela'da

---

3379 Ahzab, 32-33
3380 Fadailu's-Sahabe, 2/ 727
3381 Sümme Ebsartü'l-Hakikate, 176
3382 Ahzab, 32-33

öldürüldüğüne dair haber gelince Resulullah'm eşi Ümmü Seleme, Iraklılara lanet edip şöyle dedi: "Hüseyin'i öldürdüler, Allah'ta onları öldürsün. Onu aldattılar ve yalnız bıraktılar, Allah'ın laneti onların üzerine olsun" Sonra sözlerine şöyle devam etti: "Vaktiyle Fatıma peygamberin yanma gelmişti. Resulullah'a yemek yapmıştı ve bir tabağa koyup getirmişti. Sonra onu peygamberin önüne koydu. Resulullah: "Amcan oğlu (kocan) nerede?"buyurdu. Hz.Fatıma: "O, evde"dedi. şöyle buyurdu: "Git onu çağır ve iki oğlunu alarak yanıma gel"

Hz. Fatıma bir müddet sonra iki eli ile iki çocuğunu tutmuş şekilde geldi. Hz. Ali ise Fatma'nın sağ tarafından yürüyerek geliyordu. Resulullah, Hasan ile Hüseyin'i kucağına, Hz. Ali'yi sağına, Hz. Fatma'yı ise soluna oturttu. Ümmü Seleme sözlerine şöyle devam etti: Üzerimize örttüğümüz Hayber malı bir kumaş vardı. Resulullah bu kumaşı aldı. Sonra bununla onları sarmaladı ve sol eli ile kumaşı tutarken sağ eli ile Rabbine şöyle dua ediyordu: "Allah'ım! Bunlar benim Ehli Beytim! Sen onlardan pisliği ve kiri gider. Onları tertemiz eyle!"Resulullah'a dönüp şöyle dedim: "Ey Allah'ın peygamberi! Ben senin ehlinden değil miyim?"Resulullah: "Evet, sen benim ehlimsin. Öyle ise sen de örtünün içine gir. Torunları, kızı ve amcası oğullarına dua ettikten sonra ben de örtünün içerisine girdim"[3383]

Görüldüğü gibi Resulullah, Ümmü Seleme'nin Ehli Beytten olduğuna şahitlik ederek onu örtünün içine almıştır.

b-) *Delil Olarak İleri Sürdükleri Ayetin İmamet Ve Masumiyetle Hiçbir Alakası Yoktur. Ayet Baştan Sona Resulullah'ın Eşlerinden Bahsetmektedir.*

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Ey peygamber! Eşlerine şunu söyle: Eğer dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız gelin size bağışta bulunayım ve güzellikle salıvereyim. Eğer, Allah'ı peygamberi ve ahiret yurdunu istiyorsanız bilin ki, Allah içinizden iyi davrananlara büyük mükâfatlar hazırlamıştır. Ey Peygamberin hanımları! Sizlerden biriniz açık bir hayâsızlık yapacak olursa onun azabı iki kat olur. Bu, Allah'a kolaydır. Sizlerden Allah ve peygamberine boyun eğip yararlı iş yapanlara ecrini iki kat veririz ve ona bolca rızık hazırlamışızdır. *Ey peygamber hanımları! Sizler sıradan bir kadın gibi değilsiniz. Allah'tan sakınıyorsanız edalı konuşmayın. Yoksa kalbinde hastalık olan kimse kötü şeyler arzular. Hep ciddi ve olgun sözler söyleyin. Evlerinizde oturun; eski cahiliyyede olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a ve peygamberine itaat edin. Ey Ehl-i beyt, (peygamberin ev halkı) Allah sizden pisliği gidermek ve sizi tam olarak temizlemek istemektedir*"[3384]

Görüldüğü gibi içinde birçok emir, yasak, tehdit ve müjde barındıran bu ayetlerin hepsi Resulullah'ın eşlerine yönelik hitaplarla doludur. Ancak temizlik meselesi daha geniş kapsamlı olsun diye müennes (dişil) zamir yerine müzekker (eril) zamir kullanılmıştır. Çünkü Arapçada müzekker ve müennes ka-

---

3383 Fadailu's-Sahabe, 2/ 852
3384 Ahzab, 28-34

rışık olarak bulunan kitleler, müzekker zamirlerle ifade edilir ve bu ifade her iki kesimi de içine alır. Bu sayade sadece eşler değil aynı zamanda Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Resulullah'ın kızı Hz. Fatma'da bu hitabın içine girmiştir. Zaten bundan dolayı Resulullah özellikle onlara dua etmiştir. Bilindiği gibi kişinin eşi onun Ehli Beytdir. Bu mesele dilde yaygın olarak kullanılan bir tabirdir. Arapçada bir kişi arkadaş ve dostuna ehlin nasıl diye soru sordu mu bunun anlamı eşin nasıl demektir. Cevap olarak; "iyeler"denir. Bir ayetinde Kur'an şöyle der: "*Ey İbrahim'in evinin hanımı, Allah'ın rahmeti ve bereki üzerinize olsun! Nasıl olur da Allah'ın emrine (bu yaşta sizi çocuk sahibi yapmasına) şaşırırsın?*"[3385] Bu ayette anlatılan kadın, âlimlerin icmasına göre İbrahim'in hanımı Sare'dir. Bütün bunlar eşin, kişinin Ehli Beyt olduğunu göstermektedir.[3386]

Bir başka ayetinde Kur'an şöyle der: "*Musa anlaştıkları süreyi tamamlayınca ailesi ile birlikte yola çıktı. Tur dağı tarafında bir ateş gördü. Ailesine; durunuz, ben bir ateş gördüm. Belki oradan size bir haber veya tutuşmuş odun (köz) getirir, böylece ısınırsınız*" Burada Musa'nın konuştuğu ve ehil diye tabir edilen kişi onun eşidir.

Bir başka ayetinde Kur'an şöyle der: "*Kitapta İsmail'i de an. Kendisi sözüne sadık ve tarafımızdan gönderilmiş bir peygamberdi. Ailesine namaz kılmalarını ve zekât vermelerini telkin ederdi. Doğrusu o rabbi katında razı olunmuş bir kuldu*"[3387]

Buna benzer bir emir Resulullah'a yapılmıştır: "*Ehline (ailene, eşlerine) namaz kılmalarını emret ve sen de bu konuda büyük bir sabır göster*"[3388] Burada geçen ehil tabirinin içine eşlerinin, en azından Hatice'nin[3389] girdiğinden en ufak bir şüphe yoktur.

Bir başka ayetinde Kur'an şöyle der: "*İkisi de kapıya koştu, kadın arkadan Yusuf'un gömleğini yırttı. Tam kapının önünde kocasına rastladılar. Kadına kocasına şöyle dedi: Ailene fenalık etmek isteyen birisinin cezası hapisten veya can yakıcı azaptan başka ne olabilir!*"[3390] Burada hitap Mısır azizidir ve ehil kelimesinden maksat eşidir. Bu, çok açık ve net bir konudur.

c-) *Ehli Beytten Pisliğin Giderilmesi Ne Arapça Ne De Kur'an'a Göre Masumiyeti Anlamına Gelmez:* Rağıb el-İsfehani, "el-Müfredat"isimli eserinde "rics" maddesi ile ilgili şunları söylemiştir: Bu kelime pislik anlamına gelmektedir. Bu kelime başka bir ayette şöyle geçmektedir: "*Ey iman edenler! İçki, kumar, putlar ve fal okları kesinlikle şeytan işi rics/pisliklerdir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz*"[3391] Şeriat açısından pislik olan şeyler; içki, kumar... Akıl açı-

---

3385 Hud,73
3386 İmamet ve Nas, Faysal Nur, 386
3387 Meryem, 54- 55
3388 Taha, 132
3389Ayetin Mekke'de indiğini kabul edersek sadece Hatice girer.
3390 Yusuf:
3391 Maide, 90

sından en çirkin şey şirk olduğu için Kur'an, kâfirleri pislik saymıştır. "*Kalplerinde hastalık olanlara gelince (indirdiğimiz Kur'an) onların pisliğine pislik katmıştır. Onlar kâfir olarak ölmüştür*" [3392] Bir diğer ayetinde şöyle buyuruluyor: "*Allah, aklını kullanmayan kâfirlerin üzerine pisliği atar*"[3393] Bazıları burada geçen rics kelimesinin azap olduğunu söylemiştir.[3394] Bir başka ayetde de şöyle buyurulur: "*Müşrikler necistirler*" [3395] Bir diğer ayetde şöyledir: "*De ki: Bana vahyolunanda, leş, akıtılmış kan, domuz eti- ki o pistir - ve günah işlenerek ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvandan başkasını yemenin haram olduğuna dair bir emir bulunmuyor*"[3396] Kısacası "rics" kelimesinin asıl anlamı pisliktir. Ancak bazen şirk için kullanılır. Bir ayeti kerimede şöyle buyuruluyor: "Yalan sözden ve pislikten ibaret olan putlardan sakının"[3397] Aynı şekilde yenilmesi ve içilmesi haram olan pislik türü şeyler için de kullanılır. "*De ki: Bana vahyolunanda, leş, akıtılmış kan, domuz eti -ki o pistir- ve günah işlenerek ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvandan başkasını yemenin haram olduğuna dair bir emir bulunmuyor*"[3398] "*Ey iman edenler! İçki, kumar, putlar ve fal okları kesinlikle şeytan işi pisliklerdir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz*" [3399] Kur'an-ı Kerim'de "rics" kelimesini mutlak günah anlamda kullandığına dair bir delil olmadığı gibi masumiyeti gerektiren bir kullanımı da yoktur.

d-) Pislikten Temizlemek, Kimsenin Masum Olmasını Gerektirmez: Bilindiği gibi insanın bilerek ve çabalayarak yaptığı günahlar "rics"kelimesinin kapsamına girmez. Bu kelimenin içine pis, kokan, manevi veya görünür yönü olan necasetler girer. Aynı zamanda temizlemek kelimesinden masumiyet diye bir şey çıkmaz. Evet, Ehli Beyt temizlenmeyi ve arınmayı en çok hak etmiş olsa da Allah sadece Ehli Beyt değil bütün Müslümanları temizlemeyi murat etmektedir. Bir ayeti kerimede şöyle buyuruluyor: "*Böyle yapmakla Allah size zorluk çıkarmayı istemez. O, sizi temizlemek ve nimetini üzerinize tamamlamayı ister*"[3400]

Bir başka ayetinde peygambere hitaben şöyle der: "*Mallarının bir kısmını kendilerini arıtıp temizleyecek sadaka olarak al...*"[3401] Bir başka ayetinde şöyle demiştir. "*Allah tövbe edenleri ve temizlenenleri sever*" [3402] Farklı ayette Ehli Beyti temizleyip arındırmak isteyen Allah Teala, bu ayetinde müminleri temizleyip arındırmak istediğini bildirmiştir. Buradaki temizlikten kasıt masumiyet olursa sadece on iki imam değil bütün Mü'minlerin masum olması gerekir. Çünkü

3392 Tevbe, 125
3393 Yunus, 100
3394 Bu durumda ayetin anlamı şöyle olur: "*Allah, aklını kullanmayanlara kötü bir azap verir*"
3395 Tevbe, 28
3396 En'am, 145
3397 Hac, 30
3398 En'am, 145
3399 Maide, 90
3400 Maide, 6
3401 Tevbe, 103
3402 Bakara, 222

Allah onları temizlemeyi irade ettiğini beyan etmiştir. Kuba mescidinin müdavimlerinden olan sahabeleri öven bir ayet şöyle buyuruluyor: "*Orada temizlenmeyi seven ve arınmak isteyen insanlar vardır. Allah arınmak isteyenleri sever*"[3403] Durum bundan ibaret olmasına rağmen hiç kimse bu insanların masum olduğunu söylememiştir.

Üç yüz on üç kişi olan Bedir ehli ile ilgili Allah Teala şöyle buyurmuştur: "*Sizi arıtmak, sizden şeytanın vesvesesini gidermek ve kalplerinizi pekiştirmek ve sebatınızı artırmak için gökten size su indirmişti*"[3404] Nedense Şiilerin masumiyet dedikleri şey bu ayetteki insanlar için geçerli olmuyor!! Oysaki bu ayet ile onların dillerine doladığı ayet arasında lafız bakımından çok büyük farklılık yoktur. "*Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden pisliği gidermek ve sizi tam olarak temizlemek istemektedir*"[3405] Aynı durum Bedir ehline hitap eden ayet içini geçerlidir. "*Sizi arıtmak, sizden şeytanın vesvesesini (pisliğini) gidermek ve kalplerinizi pekiştirmek ve sebatınızı artırmak için gökten size su indirmişti*"[3406]

Bilindiği gibi "er-riczu"ile "er-ricsu" kelimeleri yakın anlamlıdırlar. Yine (يطهركم) kelimeleri de ayetlerde aynı anlamda geçmektedir. Ancak nedense bir ayet masumiyetten bahsediyor, diğeri bahsetmiyor! Bu, heva ve hevesin yaptığı bir tahribattır. İşin ilginci Şii din adamları bu ayeti aba hadisinde geçenlerle ilişkilendiriyorlar. Sonra bununla yetinmeyip temizleme iradesinden masumiyet sonucu çıkarıyorlar. Ancak nedense sahabeye hitap eden ve aynı anlamı taşıyan ayetleri görmezden geliyorlar. Bırakın sahabe ile ilgili olumlu bir şey söylemeyi onları sürekli küfür ve dinden çıkmakla itham edip dillerinden laneti eksik etmiyorlar! "*Allah bir kimseye nur vermemişse artık o kimsenin nuru olmaz*" [3407]

a-) Ayette Geçen İrade Şeri' İradedir. Kaderi İrade Değildir: Bu, Allah sizi temizlemeyi ve sizden pisliği gidermeyi seviyor anlamına gelmektedir. Ehli Sünnet âlimleri iki tür iradeden bahsetmişlerdir. 1-Şeri' dini irade. 2-Kevni ve kaderi irade.

• **Dini ve Şeri' İrade**: Bu irade, sevmeyi ve razı olmayı gerektirir. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "*Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez*"[3408] "*Allah tövbelerinizi kabul etmek istiyor. Şehvetlere uyanlar ise büyük bir sapma ile sapmanızı istiyorlar.Allah ise yükünüzü ve sorumluluğunuzu hafifletmek istiyor. İnsan (yapısı itibarı ile) zayıf olarak yaratılmıştır*" [3409]

• **Kevni ve Kaderi İrade**: Bu, bütün mahlûkatı içine alan kapsayıcı meşiet-i ilahiyedir. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "*Ancak Allah dilediğini yapar*" "*Al-*

3403 Tevbe, 108
3404 Enfal, 11
3405 Ahzab, 28
3406 Enfal, 11
3407 Nur, 40
3408 Bakara, 185
3409 Nisa, 27-28

lah sizi azdırmak isterse, ben size öğüt vermek istesem de faydası olmaz..."[3410]

Bütün isyan ve günahlar kevni ve kaderi bir iradenin sonucudur. Allah bunları ne sever, ne razı olur ne de emreder. Aksine sevmez ve yasaklar. Bu, selefin ve bütün imamların görüşüdür. Selef; Allah'ın sevgisini ve rızasını içinde barındıran irade ile onun kevni, yani kaderi iradesini birbirinden ayırmıştır. Çünkü bu ikinci iradede sevme veya razı olma söz konusu değildir.[3411] Yüce Allah'ın, Hz. Fatma, Hz.Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Ali ve Resulullahın eşlerinden ricsi yani kötülüğü gidermesi konusunda hiç kimsenin şüphesi yoktur. Ancak bu ayetteki irade, şer'i iradedir. Bundan dolayı bir rivayette şöyle denmiştir: *"Resulullah, onları örtü ile kapatınca şöyle dua etti: Allah'ım! Bunlar benim Ehli Beytm. Onlardan kötülüğü gider"*[3412]

b-) Resulullah'ın Onlara Dua Etmesi Meseleyi Kökünden Halletmektedir: "Eğer, temizlik ayeti iddia ettikleri gibi masumiyeti gerektirseydi Resulullah örtünün içindekilere şöyle dua etmezdi: *"Allah'ım! Bunlar benim Ehli Beytm. Onlardan kötülüğü gider"* Bütün bunlar ayetin Resulullah'ın hanımları için indiğini göstermektedir. Resulullah, abanın içindekiler de bu Rabbani haberin içine girsin diye bir araya getirip örtünün içine koymuş ve onlara dua etmiştir. Allah Teala da Resulünün duasını kabul ederek eşlerini kötülükten temizlediği gibi aba ehlini de kötülük ve pislikten temizlemiştir.

c-) Ayetin İmamet ve masumiyetle ilgisi olmadığını göstere çeşitli reddiyeler: Bunlardan birisi şudur: Meseleyi kurcalayanlara göre Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'le birlikte işin içine Hz. Fatma'da girmektedir. Oysaki kadınlardan imam olmaz. Bütün bunlar bu ayetin ne imamet ne de masumiyet ile hiçbir ilgisinin olmadığını göstermektedir. Çünkü sadece üç kişiyi kapsadığı için on iki imamın dokuzu ayetin kapmasına gerememektedir.

1- Kendi Rivayetlerinden Delilleri:

İmamiyye Şiası gerek masumiyet ve gerekse diğer inanç meselelerini el-Kâfi isimli eserin yazarından, İbrahim el-Kumi, Meclisi vb. kişilerin oluşturduğu sorunlu metin ve rivayetlerden çıkarmaktadırlar. Bu rivayetlerin isnadı ise tamamen sorunludur. İşte imamların masum olduğu safsatasını ortaya atan rivayetler bu kitaplarda yer almaktadır.

Meclisi bu konuda tam yirmi üç rivayet nakletmiştir. Bunu Kumi, el-Eyaşi, Müfid ve daha başka şeyhlerinden nakletmiştir. İşin sonunda Bakara suresinden bir ayet alıntı yapmıştır. İşin doğrusu alıntı yaptığı ayet bangır bangır ilgili delillerin asılsız olduğunu haykırmaktadır.

Kuleyni, el-Kâfi isimli eserinde, iddia edilen masumiyetle ilgili bir sürü bölüm ve başlık kullanmıştır. Bu başlıkların altında bir sürü rivayetler naklet-miş ve bunların senedini imamlara kadar götürmüştür. Güya imamlar masum

---

3410 Hud, 34

3411 Fırkalar arasında Ehl-i Sünnetin orta yolu, 387 (Muhammed Abdullah)

Allah onları temizlemeyi irade ettiğini beyan etmiştir. Kuba mescidinin müdavimlerinden olan sahabeleri öven bir ayet şöyle buyuruluyor: "*Orada temizlenmeyi seven ve arınmak isteyen insanlar vardır. Allah arınmak isteyenleri sever*"[3403] Durum bundan ibaret olmasına rağmen hiç kimse bu insanların masum olduğunu söylememiştir.

Üç yüz on üç kişi olan Bedir ehli ile ilgili Allah Teala şöyle buyurmuştur: "*Sizi arıtmak, sizden şeytanın vesvesesini gidermek ve kalplerinizi pekiştirmek ve sebatınızı artırmak için gökten size su indirmişti*"[3404] Nedense Şiilerin masumiyet dedikleri şey bu ayetteki insanlar için geçerli olmuyor!! Oysaki bu ayet ile onların dillerine doladığı ayet arasında lafız bakımından çok büyük farklılık yoktur. "*Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden pisliği gidermek ve sizi tam olarak temizlemek istemektedir*"[3405] Aynı durum Bedir ehline hitap eden ayet içini geçerlidir. "*Sizi arıtmak, sizden şeytanın vesvesesini (pisliğini) gidermek ve kalplerinizi pekiştirmek ve sebatınızı artırmak için gökten size su indirmişti*"[3406]

Bilindiği gibi "er-riczu"ile "er-ricsu" kelimeleri yakın anlamlıdırlar. Yine (يطهركم) kelimeleri de ayetlerde aynı anlamda geçmektedir. Ancak nedense bir ayet masumiyetten bahsediyor, diğeri bahsetmiyor! Bu, heva ve hevesin yaptığı bir tahribattır. İşin ilginci Şii din adamları bu ayeti aba hadisinde geçenlerle ilişkilendiriyorlar. Sonra bununla yetinmeyip temizleme iradesinden masumiyet sonucu çıkarıyorlar. Ancak nedense sahabeye hitap eden ve aynı anlamı taşıyan ayetleri görmezden geliyorlar. Bırakın sahabe ile ilgili olumlu bir şey söylemeyi onları sürekli küfür ve dinden çıkmakla itham edip dillerinden laneti eksik etmiyorlar! "*Allah bir kimseye nur vermemişse artık o kimsenin nuru olmaz*" [3407]

a-) Ayette Geçen İrade Şeri' İradedir. Kaderi İrade Değildir: Bu, Allah sizi temizlemeyi ve sizden pisliği gidermeyi seviyor anlamına gelmektedir. Ehli Sünnet âlimleri iki tür iradeden bahsetmişlerdir. 1-Şeri' dini irade. 2-Kevni ve kaderi irade.

• **Dini ve Şeri' İrade**: Bu irade, sevmeyi ve razı olmayı gerektirir. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "*Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez*" [3408] "*Allah tövbelerinizi kabul etmek istiyor. Şehvetlere uyanlar ise büyük bir sapma ile sapmanızı istiyorlar.Allah ise yükünüzü ve sorumluluğunuzu hafifletmek istiyor. İnsan (yapısı itibarı ile) zayıf olarak yaratılmıştır*" [3409]

• **Kevni ve Kaderi İrade**: Bu, bütün mahlûkatı içine alan kapsayıcı meşiet-i ilahiyedir. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "*Ancak Allah dilediğini yapar*" "*Al-*

3403 Tevbe, 108
3404 Enfal, 11
3405 Ahzab, 28
3406 Enfal, 11
3407 Nur, 40
3408 Bakara, 185
3409 Nisa, 27-28

lah sizi azdırmak isterse, ben size öğüt vermek istesem de faydası olmaz..."[3410]

Bütün isyan ve günahlar kevni ve kaderi bir iradenin sonucudur. Allah bunları ne sever, ne razı olur ne de emreder. Aksine sevmez ve yasaklar. Bu, selefin ve bütün imamların görüşüdür. Selef; Allah'ın sevgisini ve rızasını içinde barındıran irade ile onun kevni, yani kaderi iradesini birbirinden ayırmıştır. Çünkü bu ikinci iradede sevme veya razı olma söz konusu değildir.[3411] Yüce Allah'ın, Hz. Fatma, Hz.Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Ali ve Resulullahın eşlerinden ricsi yani kötülüğü gidermesi konusunda hiç kimsenin şüphesi yoktur. Ancak bu ayetteki irade, şer'i iradedir. Bundan dolayı bir rivayette şöyle denmiştir: "*Resulullah, onları örtü ile kapatınca şöyle dua etti: Allah'ım! Bunlar benim Ehli Beytm. Onlardan kötülüğü gider*"[3412]

b-) Resulullah'ın Onlara Dua Etmesi Meseleyi Kökünden Halletmektedir: "Eğer, temizlik ayeti iddia ettikleri gibi masumiyeti gerektirseydi Resulullah örtünün içindekilere şöyle dua etmezdi: "*Allah'ım! Bunlar benim Ehli Beytm. Onlardan kötülüğü gider*" Bütün bunlar ayetin Resulullah'ın hanımları için indiğini göstermektedir. Resulullah, abanın içindekiler de bu Rabbani haberin içine girsin diye bir araya getirip örtünün içine koymuş ve onlara dua etmiştir. Allah Teala da Resulünün duasını kabul ederek eşlerini kötülükten temizlediği gibi aba ehlini de kötülük ve pislikten temizlemiştir.

c-) Ayetin İmamet ve masumiyetle ilgisi olmadığını göstere çeşitli reddiyeler: Bunlardan birisi şudur: Meseleyi kurcalayanlara göre Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'le birlikte işin içine Hz. Fatma'da girmektedir. Oysaki kadınlardan imam olmaz. Bütün bunlar bu ayetin ne imamet ne de masumiyet ile hiçbir ilgisinin olmadığını göstermektedir. Çünkü sadece üç kişiyi kapsadığı için on iki imamın dokuzu ayetin kapmasına gerememektedir.

1- Kendi Rivayetlerinden Delilleri:

İmamiyye Şiası gerek masumiyet ve gerekse diğer inanç meselelerini el-Kâfi isimli eserin yazarından, İbrahim el-Kumi, Meclisi vb. kişilerin oluşturduğu sorunlu metin ve rivayetlerden çıkarmaktadırlar. Bu rivayetlerin isnadı ise tamamen sorunludur. İşte imamların masum olduğu safsatasını ortaya atan rivayetler bu kitaplarda yer almaktadır.

Meclisi bu konuda tam yirmi üç rivayet nakletmiştir. Bunu Kumi, el-Eyaşi, Müfid ve daha başka şeyhlerinden nakletmiştir. İşin sonunda Bakara suresinden bir ayet alıntı yapmıştır. İşin doğrusu alıntı yaptığı ayet bangır bangır ilgili delillerin asılsız olduğunu haykırmaktadır.

Kuleyni, el-Kâfi isimli eserinde, iddia edilen masumiyetle ilgili bir sürü bölüm ve başlık kullanmıştır. Bu başlıkların altında bir sürü rivayetler naklet-miş ve bunların senedini imamlara kadar götürmüştür. Güya imamlar masum

---

3410 Hud, 34

3411 Fırkalar arasında Ehl-i Sünnetin orta yolu, 387 (Muhammed Abdullah)

olduklarını söylemişler. Ancak rivayetler incelendiğinde imamların peygambere ortak ve ilahi vasıflarla sıfatlandığı gözden kaçmamaktadır. El-Kâfi isimli meşhur eserin Usulu'd-din bölümünde imamların yeryüzünün direkleri olduğu söylenmiştir. Bunun için üç rivayet nakledilmiştir. Bu rivayetlere göre on iki imam fazilet ve kendilerine itaat konusunda Resulullah gibidirler. Hz. Ali (ra) Allah Resulünden sonra kendisine peygamber gibi itaat edilmesi gerekiyormuş. Sonra onu âlemlerin Rabbi olan Allah'ın makamına çıkarmıştır. Hz. Ali'den nakledilen şu rivayet bütün bunları doğrulamaktadır: "Benden önce hiç kimseye verilmeyen şu özellikler bana verildi. Her türlü ilim bana verildi. Öncekilerin sahip olduğu her türlü bilgiye sahip oldum. Hiçbir bilgi benden gizli ve saklı kalmadı"[3413] Oysaki Kur'an bazı bilgilerin istisnasız kullardan hiç kimseye verilmediğini söylemektedir. "*Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını bilemez ve hiçbir kimse nerede öleceğini bilemez*"[3414] Bir başka ayetinde şöyle der: "*Yerde ve göklerde zerre bir şey dahi onun ilminden gizli kalmaz*"[3415]

Şiilerin en muteber kitaplarından olan el-Kafi'yi okuyan kişi tarih boyunca peygamberlik davasında bulunan sapık dinsizlerin iddiaları ile karşılaşır. Ancak bu gibi adamlar iftiralarını temiz olan Ehli Beyt'e nisbet ettikleri için kendilerini gizleyip üzerlerine tepki çekmemişlerdir.[3416]

2- Masumiyet Meselesine Getirdikleri Akli Deliller:

Onlar şunu söylüyorlar: Ümmet, hatalarını düzeltecek masum bir başa ihtiyaç duymaktadır. Eğer bu baş hatalı birisi olsa onu düzeltecek başka birisine ihtiyaç duyulur. Bu iş hep başka birisine ihtiyaç duyma ile teselsül meydana gelir. Bunun olmaması için imamın masum olduğu görüşünü kabul etmek gerekir. Bilindiği gibi Şia'ya göre önemli olan ümmet değil imamdır. Çünkü onlara göre şeriatı koruyacak, kitap ve sünnet konusunda dayanak ve otorite sadece imamdır. Yine onlara göre imamsız icma olmaz" [3417]

Bütün bunların gerçeklerle ilgisi yoktur. Allah'ın kitabına ve peygamberin sünnetine göre masum olan ümmetin kendisidir. Çünkü ümmet dalalet ve yanlışlık üzerine icma etmez. Ayrıca ümmetin masum olması imamın masum olmasına ihtiyaç bırakmaz. Ümmetin masumiyetine dair âlimlerin söyledikleri hikmetlerden birisi de şudur: Önceki ümmetler dinlerini değiştirip, tahrifatta bulunduklarında Allah yeni bir peygamber gönderirdi ve bu peygamber gerçekleri açıklardı. Bu ümmetin içinden yeni peygamber çıkmayacaktır. Hz. Muhammed ile peygamberlik halkası sonlanmıştır. Ancak ümmetin masumiyeti nübüvvetin yerine geçmiş olduğu için hiç kimse bu dinden bir şeyleri değiştir-

---

3412 Tirmizi, 3787
3413 El-Kafi, 1/ 197
3414 Lokman, 34
3415 Sebe, 3
3416 İmamiye Şiasının Esasları, 2/ 958
3417 Keşfu'l-Murad, 390- 391

me ve tahrif etmede başarıya ulaşamayacaktır. Allah ümmetin içinden çıkaracağı kimselerle böylesi insanların hatalarını düzeltecektir. Bundan dolayı Kur'an, peygambere itaat ile Mü'minlerin yolunu bir tutarak şöyle demiştir: "*Gerçekler kendisine belirdikten sonra bir kimse Mü'minlerin yolu dışında bir yola girerse onu bu yolda bırakır, sonra cehenneme girdiririz. Bu ne kötü bir varış yeridir*" [3418]

Ümmetin masum olması ile ümmetten bir ferdin masum olması birbirinden farklı belki de tamamen zıt şeylerdir. Çünkü fert olarak hiç kimse hata yapmaktan masum değildir.[3419] Onların masumiyet ile ilgili yazdıkları ve mezhep kitaplarını doldurdukları akli deliller masumiyetin daha çok peygamberde gerçekleştiğine işaret etmektedir. Bundan dolayı ümmet bir konu hakkında tartışır ve ihtilafa düşerse imamlara değil kitap ve sünnete başvurur. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "*Bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz meseleyi Allah'a (kitaba) ve peygambere (sünnete) götürün*" [3420] Âlimler, burada geçen "*Allah'a götürün*"ifadesinden kitap, peygambere götürün ifadesinden ise hayatta iken Resulullah, vefatından sonra ise bıraktığı sünnet olduğunu söylemişlerdir. İşte, kitap ve sünnetin gösterdiği yolda yürüyen ümmet asla dalalette birleşmez. Çünkü kıyamete kadar bu iki değere sarılmaktan vazgeçmeyecektir. Bu açıdan peygamberlerin gönderilmesi ile ümmet üzerine hüccet gerçekleşmiştir. "*Nuh ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Böylece peygamberler gönderildikten sonra insanların Allah'a karşı mazereti kalmamış oldu*" [3421] Görüldüğü gibi Allah Teâla burada imamlar diye bir ifade kullanmamıştır. Bütün bunlar ümmetlerin imamlara değil peygamberlere ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Masumiyet meselesinde de onların kullandığı tek delilleri şudur" Allah, dünyayı bir anlık masum imamsız bırakmamıştır"Bu iddiaları da asılsız ve delilden yoksundur.

Herkesin bildiği gibi beklenen kayıp imam meselesinin hiçbir maslahatı ve getirisi yoktur. Aynı şekilde önceki dönemlerde kayıp imamın masum (dedikleri) dedeleri, peygamberin sağladığı faydayı verememişlerdir. Eğer imamdan maksatları itaat edilmesi farz olan Müslümanların halifesi ise; masum kabul ettikleri imamlardan sadece Hz. Ali bu makamda bulunmuştur. Herkesin bildiği gibi Hz Ebubekir Hz Ömer ve Hz. Osman dönemindeki maslahatlar Hz. Ali dönemindeki maslahatlardan daha faydalı ve Müslümanlar için daha bereketli olmuştur. Çünkü Hz. Ali'nin hilafeti fitne, karışıklık ve öldürme olaylarına denk gelmiştir.[3422] Hz. Ali'den sonraki imamların halka, ilim ve dini açıdan faydaları kendi dönemindeki benzer insanların verdiği fayda seviyesinde ol-

---

3418 Nisa, 110
3419 El-Munteka, 410, İmamiye Şiasının Esasları, 2/ 958- 959
3420 Nisa, 59
3421 Nisa, 163-165
3422 Minhacu's-Sünne, 2/ 1404

muştur. Ali bin Hüseyin ve oğlu Ebu Cafer ve Cafer bin Muhammed'in iki oğlu; kendi dönemindeki âlimler halka neyi öğretiyorlarsa onlar da aynı şeyi öğretiyorlardı. O dönemde ümmet içinde kendilerinden daha bilgili ve daha faydalı insanlar vardı. Anlattığımız bu bilgiler ilim ehlinin bildiği konulardır. Faraza bu şahsiyetlerin kendi dönemlerinin en bilgili ve en dindar insanları olduklarını kabul etmiş olsak bile, yine de gücü elinde bulunduranlar kadar halka fayda vermemişlerdir. İşin doğrusu ilk üç imamdan sonraki imamlar ümmetin kendilerinden istifade edeceği çok büyük bir ilmi alt yapı özelliğine sahip değillerdi. İtibar ve saygınlıkta kendi dönemlerindeki Haşimi birisi gibiydiler. Yine sahip oldukları özellikler kendi emsalleri seviyesindeydi. Bu, avamdan da birçok kimsenin bileceği şeylerdi. Bu nedenle ilim ehli; ilmi ve dini konularda ilk üç imamdan bir hayli alıntı yapmışlardır. Bu oranı sonraki imamlarla kıyasladığımızda öncekilerden çok, sonrakilerden az alıntı yaptıklarını görmekteyiz[3423]

3- İmamların Masumiyetine Genel Eleştiri:

İmamlara masumiyet vermek onları peygambere ortak etmeye benzemektedir. Çünkü masum olan bir kişinin her söylediğine tabi olmak ve ona kesinlikle muhalefet etmemek gerekir. Bu, peygamberlere ait bir özelliktir. Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim onlara yani peygamberlere indirilene iman etmemizi emreder: "*Allah'a, bize, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, Esbata indirilene, Musa, İsa ve diğer peygamberlere verilenlere, iman ettik, onlar arasında ayrım yapmayız ve biz Allah'a teslim olmuş kimseleriz deyiniz*"[3424]

Görüldüğü gibi ayet, bütün peygamberlere verilen ve indirilenlere iman ettiğimizi söylememizi emretmektedir. Demek ki onların getirdiklerine iman etmek ve bunu dille ifade etmek üzerimize farzdır. Bu, Müslümanların üzerinde ittifak ettiği bir gerçektir. Peygamberden başka birisini masum kabul edenler onun söylediği her şeyi yapmak zorundalar. Bu durumda isim olarak peygamber demeseler de gerçekte onu peygamberlik makamına çıkarmış olurlar. Böyle bir inanç İslam dinine aykırı ve ters bir durumdur. Kitap, sünnet, selef ve imamların icması asla böyle bir şeyi onaylayıp, kabul etmez.

Bir ayetinde Kur'an şöyle der: "*Ey iman edenler Allah'a, peygambere ve sizden olan yöneticilere itaat edin. Bir konuda ayrılığa düşerseniz o meseleyi Allah'a ve peygambere götürün*"[3425] Ayet, ayrılığa düşme durumunda meseleyi sadece Allah'a ve Resulüne götürmemizi emretmektedir. Eğer insanlar arasında peygamber haricinde masum birisi olsaydı ona gitmemizi emrederdi. Demek ki Kur'an'a göre peygamber haricinde masum kimse yoktur.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "*Allah'a ve peygambere itaat edenler (kıyamet*

3423 Minhacu's-Sünne: 3/ 248
3424 Bakara, 136
3425 Nisa, 59

günü) Allah'ın kendilerine büyük ikramda bulunduğu peygamberler, sıdıklar, şehitler ve salihlerle birlikte olurlar. Bunlar ne güzel arkadaştırlar"[3426] *"Kim Allah'a ve peygamberine karşı gelirse onun için cehennem ateşi vardır ve orada ebedi kalacaktır"*[3427]

Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde peygambere itaat edenlerin saadet ehli olacağını söylemektedir. Bunun için ayrıca masum bir imama itaati şart koşmamaktadır. Kim peygambere karşı gelirse masum zannettiği bir imama itaat etse bile cehennem ehli olur. İlim ehli şu konuda ittifak etmiştir. Resulullah hariç başka birisinin sözünü kabul etmek veya etmemekte kişi serbesttir. Ancak Resulullah'ın söylediği her şeye inanılması, her emrinin yapılması, yasakladığı her şeyden kaçınılması ve emrettiği her şeyin kabul edilmesi gerekir. Aynı şekilde Allah'a onun belirlediği çerçevede kulluk edilmesi gerekir. Çünkü o masum olduğu için heva ve hevesinden konuşmaz. O (dini konularda) kendisine vahyedilen dışında bir şey söylemez.[3428]

Resulullah'ın sünneti bahsini yaptığımız gerçeğe davet etmesine rağmen Rafiziler sadece imamlarının sözlerini kabul ediyorlar!! Şimdi kendi eserlerinden kendileri ile çelişen deliller sunacağız. Şianın güvendiği kaynaklardan birisi olan en-Nehcu'l-Belağa isimli eserde Hz. Ali şöyle der: "Yapmacık şeyleri bana bulaştırmayın. Bana söylenen hak bir konuda esnek davranacağımı zannetmeyin. Ben hak karşısında nefsimi büyütmem. Hakkı söylemek ve adaletli olmak amel bakımından ağır şeylerdir. Öyle ise hak söze veya adaletin tesisi için yapılan müşaverelere engel olmayın. Ben nefsimin hata yapmamasından emin değil ve bu konuda kendime güvenmiyorum" [3429] Görüldüğü gibi Şia'nın tersine Hz. Ali (ra) hata konusunda nefsine güvenmediğini ve halk ile istişare etmekten istiğna etmediğini, aksine hak ve adalet ile istişare yapılmasını tavsiye etmiştir. Evet, bireysel olarak her fert kendi hayatında sapmalar yaşayabilir. Fakat toplu olarak ümmet dalalet üzere birleşmez. Bütün bunlar masumiyet meselesinin aşırı (gulat) Şiiler tarafından üretildiğini göstermektedir.

Çok büyük önem verdikleri En-Nehcu'l-Belağa isimli eserde şöyle denmiştir: "İster iyi ister kötü olsun müminleri yöneten, fey gelirlerini toplayan, düşmanla savaşan, yol güvenliğini sağlayan, güçlüden zayıfın hakkını alan bir yöneticiye ihtiyaç vardır"[3430] Senin de gördüğün gibi Hz. Ali (ra) yönetici ile ilgili masumiyet şartını ağzına dahi almamış, uzaktan veya yakından ona bir işaret ve atıfta bulunmamıştır. Onun yönetici ile ilgili aradığı vasıf ülkenin ve halkın menfaatlerini korumasıdır. Şii kitaplarının sık sık dile getirdiği şu sözü kesinlikle söylememiştir: "*Masum imamın bayrağı dışında yükselen her bayrak ca-*

3426 Nisa, 69
3427 Cin, 23
3428 Minhacu's-Sünne, 3/ 175
3429 Nehcu'l-Belağa, 335
3430 En-Nehcu'l-Belağa, 82 (Bu sözü söyleyen Hz. Ali'dir)

hiliye ye aittir" Aynı şekilde Şiilerin yaptığı gibi imam veya yönetici sayısını on iki ile sınırlandırarak bunlar dışındaki halifeleri tekfir etmemiştir. Facir bile olsa yöneticiye ihtiyacın elzem olduğunu vurgulamıştır. Böyle birisinin imamlığının veya yöneticiliğinin geçerli olduğunu ve onun safında cihad etmenin meşru olduğunu belirtmiştir. Hz. Ali'ye ait olan bu görüş nerede, Mehdi ortaya çıkana kadar cihad yapılmaz diyen Şiiler nerede?!! Çünkü Şiilere göre imamlar on iki ile sınırlı olduğu için tek çareleri kayıp veya beklenen mehdinin çıkmasıdır.[3431] Onların imam dediği zatlar günahlarını itiraf eder ve Allah'tan bağışlanma dilerlerdi. Örneğin Mü'minlerin emiri Hz. Ali bir duasında şöyle diyordu: "Allah'ım! Senin benden daha iyi bildiğin günah ve hatalarımla ilgili konularda beni affet. Eğer aynı günahı tekrar yaparsam sen de tekrar affet! Allah'ım! Söz verdiğim fakat yapamayacağımı bildiğin konularda beni affet. Allah'ım! Dilimle sana yaklaşma adına verdiğim fakat sonradan kalbimle tersini yaptığım şeyler konusunda beni affet. Allah'ım! Dil sürçmesi, kalp şehveti, yanlış söz, dil ile kalbin ayrı olmasından meydana gelen günahlardan dolayı beni affet" [3432]

Senin de gördüğün gibi günahını itiraf eden, pişmanlık duyan ve bu konuda Allah'a sığınan bu imam Şia'nın iddia ettiği masumiyeti yalanlamaktadır. Eğer Hz. Ali ve diğer imamlar masum olsaydı onların tövbe ve istiğfarları boş ve anlamsız olurdu. Şia kitapları onların günah ve hatalardan dolayı Yüce Allah'tan istiğfarda bulunduklarına dair bir sürü nakiller yapmışlardır. İşin doğrusu Şia âlimleri böylesi duaları nasıl tevil edecekleri konusunda büyük şaşkınlık yaşamışlardır. Çünkü bu rivayetler imamların masum olduklarına dair savundukları inançlarıyla çelişki arz etmektedir.

Masumiyet Davasını Boşa Çıkaran Bir Başka Gerçek

Bilindiği gibi masumların yapacağı eylem ve fiiller birbiri ile çelişmez. Ancak Hz. Hasan ve Hüseyin ile birlikte hareket eden bazı Şii gruplar gördükleri tersliklerden dolayı şüphe içine düşmüş, kafaları karışmış ve bundan dolayı bazıları Şiilik oluşumundan ayrılmışlardır. Kumi ve Nevbahti, Hz. Hüseyin'in şahadetinden sonra bazı gruplar şaşkınlıklarını gizlemeyerek şunları söylemişlerdir: "İşin doğrusu Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in birbirine zıt hareketleri kafamızı karıştırdı. Gücü ve bir sürü peşinden gideni olmasına rağmen Hz. Hasan'ın Muaviye ile anlaşıp hilafeti ona vermesi doğru bir şey ise Hz. Hüseyin niçin Yezid ile savaştı. Oysaki Hz. Hüseyin'in gücü yok, taraftarları ise azdı. Ayrıca Yezid'in gücü çok ve yanındakilerin sayısı fazlaydı. Nihayetinde Hz. Hüseyin ve yanındaki destekçilerinin hepsi öldürüldü. Böyle bir davranış batıl olma-

3431 Humeyni işin içinden çıkamayacağını anlayınca velayet-i fakih diye bir terim icat ederek geçici olarak bu yasakları aşmaya çalıştı. (Müt.)

3432 En-Nehcu'l-Belağa, 104

nın yanında yapılması farz olan bir şey de değildi. Çünkü Hz. Hüseyin, Yezid ile savaşmayıp barış yapma konusunda Hz. Hasan'dan daha çok mazereti olan birisiydi. Evet, onun Yezid ile kendisi çocukları ve arkadaşları ölünceye kadar savaşması doğru ve hak bir davranıştır. Yine Hz. Hasan'ın taraftarı çok olmasına rağmen Hz. Muaviye ile mücadeleyi bırakması ve hilafeti ona teslim etmesi batıldır. Bu şekil çelişkiler Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in imametinden şüphe duyup ayrılmalarına neden olmuştur"[3433]

İmamların Sözlerindeki Farklılık Ve Çelişkiler

Aslında bu, çok geniş bir konudur ve bazı Şiiler gördükleri bu çelişki ve farklılıklardan dolayı Şiilikten ayrılmışlardır. Bunlardan birisi Tusi'dir. Bu adam Şiilerin ileri gelenlerinden birisisiydi. Şiilerin sözlerinin bir birine ters ve çelişkili olmasından dolayı onlardan ayrıldığını söylemiştir. Duyduğum her haberin karşısında onun aksini duyuyor, gelen rivayetlerin tam tersi şeylerle karşılaşıyordum. Kendisi bütün bunları Şiilik mezhep ve anlayışını yaralayan en büyük etken olarak görmüştür. İmamiye şiasından bazılarının mezheplerinden ayrılmasına neden olan şeylerin başında güvenilir dört kaynak kitaplardan birisi olan et-Tehzib ve'l-İstibsar isimli eserlerde gördükleri çelişkililer olmuştur. Aslında Tusi bu çelişkileri takiyye anlayışı ile çözmeye çalışmış fakat başarılı olamamıştır. İşin doğrusu kaş yapayım derken göz çıkarmıştır. Kendisi rivayetleri yorumlarken; burada takiyye yapılmıştır, bu riayette takiyye yoktur ve uygulama bu şekildedir diyerek yorum ve yönlendirmelerde bulunmuştur. Bilindiği gibi herkesin ittifak ettiği bir konu vardır o da Tusi'nin masum olmadığıdır. Bu durumda bazı rivayetlerde takiyye olmadığı halde takiyye var demek sureti ile yanlış yönlendirmelerde bulunmuştur. Demek ki Şiiler dini konularda Tusi gibi masum olmayan kişilere ve onların yönlendirmesine tabi olmaktadırlar! İşin doğrusu Şiiler imamların bu farklı ve birbirine zıt söz ve eylemlerinin üzerini örtmek için *beda* ve takiyye denen iki terim geliştirmişlerdir. Bazı Şiiler bu iki akidenin hangi kötü maksatla çıkarıldığını öğrenince mezhebini bırakmıştır.

Masumiyet Davasını Boşa Çıkaran Bir Başka Gerçek

Masum olduğunu ve bu yüzden peşinden gittiklerini söyledikleri imamları onları ihtilaftan, lanetleşme ve birbirini tekfir etmekten koruyamamıştır. Onlar kendi aralarında imamların sayısı, şahsiyetleri, kayıp imamın (Mehdi'nin) beklenmesi meselesi veya başka bir imama geçme konularında lanete, tekfire varan ayrılıklar yaşamaktadırlar. Bu, rivayetlerden kaynaklanan ihtilafların haricinde olan bir şeydir. İddia edilen masumiyet bile Şiileri ihtilaftan

3433 Makalat ve'l-Firak, Kumi, 25; Şii Fırkalar, Nevbati, 25- 26

kurtaramamıştır. Zaten bu anlayışın etkili olmaması, meselenin aslının olmadığını göstermektedir. İşin doğrusunu söylemek gerekirse bugün itibarıyla imamların masum olduğuna inanmanın çok faydası yoktur denilebilir. Çünkü en sona imam hicri 260 yılı itibarı ile ölmüştür. Geriye sadece kayıp imam dedikleri beklenen mehdi kalmıştır. Evet, bazıları günümüz açısından masumiyet inancının pratik boyutu yoktur diyebilir fakat bu söylem Şiiler için geçerli değildir. Çünkü bu inancın günümüz Şiiler üzerinde şu açılardan çok büyük etkileri vardır:

1- Normal Müslümanlar Kur'an ve sünnetin rivayetlerine göre amel ederken, Şiiler on iki imamdan gelen rivayetler doğrultusunda amel etmektedirler.

2- Kabir ve yatırları konusunda aşırılık yapmaktadırlar. Çünkü masum olduklarına inanmaları ve onlara bir takım ulûhiyet sıfatları vermeleri, kabirleri konusunda aşırıya kaçmalarına neden olmaktadır. İşin içine kabirlerin tavafı ve Allah'ı bırakıp onlara yalvarma ve dua da girmektedir.

3- Şii müçtehitler de bu yakıştırmalardan pay almışlardır. Bu adamlara karşı gelmenin Allah'a karşı gelmek olduğuna inanılmaktadır. Bu, Allah'a şirk koşmak kadar çok tehlikeli bir noktadır.

4- Mü'minlerin emiri Hz. Ali ve onun çocuklarıyla uzaktan yakından ilgisi olmayan bu inanç, ne yazık ki onlara nisbet edilmiştir.

İmam Olmanın Şartı Nasla Belirlenir

Rafizi Şiilere göre imamet peygamberlik gibi olduğu için Allah'tan ve peygamberden gelen bir nas ile belirlenir. İmam, Allah'ın insanlara bir lütfü olduğu için her asırda kesinlikle bir imam vardır. İmamsız bir asır olamaz. Beşer, kendi kafasından bir imam seçme ve tayin etme yetkisine sahip değildir. İmamın kendisi de bir sonraki imamı tayin etme yetkisine sahip değildir. Bu konuda imamlara nisbet ettikleri onlarca uydurma rivayetler vardır. İmam Bakır'a nisbet ettikleri bir rivayette şöyle denmiştir: "*Bu işin bize bırakıldığını ve keyfimize göre davrandığımızı mı zannediyorsunuz? Hayır, Allah'a yemin olsun ki, bütün bunlar isim isim, şahıs şahıs Resulullah tarafından sonuna kadar belirlenmiştir*"[3434]

İmamiyye esasına inanan Şiilere göre Resulullah kendisinden sonra gelecek on iki imamı isim isim ve şahısları ile birlikte söylemiştir. Bunlardan birisini eksiltmek veya üzerine ekleme yapmak kesinlikle caiz değildir. Nas ile tayin edilen imamlar:

1- Ali bin Ebi Talib el-Mürteza (h:40)

2- Hasan bin Ali ez-Zeki (h:50)

3- Hüseyin Bin Ali, Seyyidu'ş-Şüheda (h: 61)

3434 İmamet ve Nas, Faysal Nur,8

4- Ali bin Hüseyin, Zeyne'l-Abidin (h: 95)
5- Muhammed bin Ali el-Bakır (h:114)
6- Cafer bin Muhammed es-Sadık (h:148)
7- Musa bin Cafer el-Kazım (h: 183)
8- Ali bin Musa er-Rıza (h: 203)
9- Muhammed bin Ali el-Cevvad (h: 220)
10- Ali bin Muhammed el-Hadi (h: 254)
11- Hasan bin Ali el-Askeri (h: 260)
12- Muhammed bin Hasan el-Mehdi (h:265)

Aslında İbni Sebe, Resulullah tarafından vasi tayin edilen kişinin sadece Ali olduğunu söylüyordu. Ancak sonradan gelenler bu listeyi genişleterek işin içine çocuklarını ve torunlarını da ekledi! Şii hücreler sürekli sessiz ve gizli çalışmalarına rağmen Ehli Beyt'ten bazıları onların bu çalışmalarından haberdar olmuş, vasi tayini ve on iki imam meselesini kesinlikle kabul etmemişlerdir. Vaktiyle dedeleri Ali bin Ebi Talib'in kendisi de buna benzer aslı astarı olmayan iddiaları kabul etmemişti. Meselenin farkında olan bu yalancılar fikirlerini yayma konusunda işleri kolaylaşsın diye Ehli Beyt adına takiyye denen bir taktik geliştirdiler. Böylece gerçekten Ehli Beyt'i seven insanların güvenini kazanıp onları etkilemeyi başardılar. [3435]

Şia'nın çıkardığı en korkunç ve en tehlikeli bid'at, vasi meselesidir. Güya Resulullah vefatından sonra Hz. Ali'yi yerine vasi olarak atamış! Bu konuda öne geçenler Hz. Ali'nin hakkını gasp etmişlerdir. Bu bilgiler en muteber kitaplarından birisi olan el-Kâfi de geçmektedir. "*Kim imamını tanımadan ölürse cahiliye anlayışı üzere ölmüş olur*" Onların iddiasına göre Resulullah imam olarak Hz. Ali'yi atamıştı.

İşin doğrusu Raşid Halifeler dönemi ile ilgili tarihi araştırmaların hiç birisinde bahsi geçen vasiyetle ilgili bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Bu uyduruk iddia Hz. Osman'ın hilafetinin son dönemlerinde yeni yeni ortaya çıkmaya başlamıştır. Yani meselenin fitnelerin ortaya çıktığı zaman dilimi ile paralellik arz eden bir yönü vardır. Sahabe bu konuyu duyunca hemen yalanlamıştır. Bunların en meşhuru Ali bin Ebi Talib ve Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'dir. Sonra birden bire bu anlayış yaygınlık kazandı. Artık insanlar bu uyduruk vasiyet yalanına iman etmeye davet edilmiş ve mesele bir inanç ve akide haline gelmişti. Bu gelişme Hz. Ali'nin hilafeti dönemine denk geliyordu. Rafızîlerin dillendirdiği bu vasiyet meselesi İbni Sebe tarafından uydurulmuştu. Bunu kendi âlimleri söylemektedir. Bunlardan birisi Nevbahti diğeri de Kaşi'dir. Meselenin birçok sahabe tarafından sahih nakillerle gelmesine rağmen inkâr edilmesi gerçeklerle ilgisi olmadığını göstermeye yeter de artar. Bunların başında Hz. Ali (ra) gelmektedir. Sahabenin delillerinden bazısı:

3435 Usulu'ş-Şiati ve Usuliha, 2/ 800

1- Bazıları Hz. Aişe'nin yanında Hz. Ali'nin Resulullah tarafından vasi tayin edildiği meselesi Hz. Aişe'nin yanında söylenince şaşırarak bunu kim söyledi demiştir. Sonra şöyle demiştir: "*Ölmeden önce Resulullah'ın başı benim göğsüme yaslanmıştı. Sonra bir tas istedi ve bu arada vefat etti. Bu arada nasıl oldu da Hz. Ali'yi vasi olarak tayin etti hiç anlamadım*"[3436]

Görüldüğü gibi Hz. Aişe (ra) açık bir şekilde Resulullah'ın böyle bir vasiyette bulunmadığını söylemektedir. Bu, vasiyetin olmadığına dair en büyük delildir. Çünkü Resulullah, başı Hz. Aişe'nin kucağında iken vefat etmiştir.

2- İbni Abbas şöyle demiştir: Resulullah ölüm döşeğinde iken Ali yanına gitti. Bir müddet yanında kaldıktan sonra dışarı çıktı. Millet ona "ey Ebu Hasan! Resulullah'm durumu nasıl?"diye sordular. "Allah'a hamd olsun iyi" Dedi. Sonra Resulullah'ın amcası Hz. Abbas Hz. Ali'nin elinden tuttu ve şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki sen kısa süre sonra başka bir yöneticinin peşinden gideceksin. Bana göre bu ağrıları Resulullah'ı öldürecek. Çünkü ben Abdulmuttalib oğullarının ölüm anında yüzlerinin nasıl olduğunu bilirim. Git Resulullah'a kendisinden sonra bu işin (yönetimin) kime ait olacağını sor. Eğer bizim olacaksa bilelim. Yok, eğer başkalarının olacaksa bize tavsiyede bulunsun ki ne yapacağımızı bilelim"

Hz. Ali: Allah'a yemin olsun ki bu işi Allah Resulünden istesek kendisi bize vermez vefatından sonra insanlar onun bu tavrından dolayı yönetici olmamıza engel olurlar. Hayır, Allah'a yemin olsun ki, gidip bu konuyu Resulullah ile konuşmayacağım"[3437]

Görüldüğü gibi Hz. Ali, sahabenin Resulullah'ın talimatını yerine getirmeye ne kadar bağlı olduğunu belirtmiştir. Eğer ortada vasiyet olsaydı gereği yapılır ve kimse bunun karşısında duramazdı. Ayrıca tayin meselesi olsaydı Ensar, Sakif denen yerde özgürce ve büyük bir cesaretle; bir emir bizden bir tane de sizden olsun teklifinde bulunamazdı. Resulullah kimi tayin etmişse ona biat ederlerdi. En azından onlardan bir kısmı Resulullah'ın kendisinden sonra vasi tayin ettiğini söylerlerdi. Ortada Allah Resulünden gelen bir nas olmuş olsaydı; Hz. Ali, amcası Abbas'a şöyle derdi: Kendisi vasi (halife) tayin etmiş olduğu halde nasıl olur da gidip Allah Resulünden bu işi bize vermesini isteriz! Resulullah aynı gün vefat etmişti ve bu konuda vasi tayin etmediği ortaya çıkmıştır. Bütün bunlar vasi tayin ettiğine dair söylenen ve iddia edilen şeylerin asılsız ve uydurma olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde Hz. Ali ile ilgili bir vasiyetin olduğuna dair haberlerin hepsi de uydurmadır. Çünkü bizzat Hz. Ali'nin kendisi bunu inkâr etmiştir. Bu konuda duyuma dayalı ileri sürdükleri delillerin çoğu iddia edilen şeye delalet etmiyor. Delalet edenlerse uydurma ürünü şeylerdir.[3438]

3436 Buhari, 1471; Bezlu'l-Mechud fi İsbati Müşabeheti'r-Rafideti li'l-Yahud, 1/ 190

3437 Buhari, Mağazi: 4447

3438 İmamet Meselesi ve Rafızîlere Reddiye, 238 (Tahkik: Ali Nasır el-Fakihi)

3- Hz. Ali'ye soruldu: "Resulullah size özel bir tavsiyede bulundu mu?"Hz. Ali: "Genel halka tavsiyesi dışında bize özel bir tavsiyede bulunmadı. Yalnız şu kılıcımın kılıfında bulunan şeyleri tavsiye etti. Sonra içinde şunların yazılı olduğu bir sayfa çıkardı: "*Allah dışında birisine hayvan kesene Allah lanet etsin. Arsa ve arazilerdeki sınırlarda değişiklik yapana Allah lanet etsin. Babasına lanet edene Allah lanet etsin. Caniyi koruyana Allah lanet etsin*"[3439]

İbni Kesir konu ile ilgili şunları söylemiştir: Bu hadis başta Buhari ve Müslim olmak üzere birçok kaynakta Hz. Ali'den nakledilmiştir. Bu rivayet, Resulullah Hz. Ali'yi halife tayin etmiştir diyen Rafızîlerin iddialarını çürütmektedir. Eğer bu konuda sahih bir emir, tavsiye ve haber olsaydı sahabe gereğini yapardı. Çünkü Allah'a ve Resulüne itaat konusunda en ileri ve en ön safta olanlar sahabedir. Bu, hem Resulullah hayatta iken hem de vefatından sonra geçerli olan bir durumdur. Hâşâ Sahabe, Resulullah'm öne geçirdiğini geri, geriye çıkardığını ileri alacak kadar haddini aşmaz. Allah'ın kendilerinden razı olduğu sahabeye böyle bir şeyi isnad etmek, onların ortaklaşa günah işlediğini ve Resulullah'a karşı geldiklerini iddia etmektir. Bu seviyeye gelmiş birisi ise imamların icmasına göre kâfir olup, İslam dininden çıkmış olur.

Nevevi bu rivayet ile ilgili şunları söylemiştir. "Burada Hz. Ali'nin vasi olduğunu iddia eden Rafizi ve imamiye Şia'sının bu ve buna benzer iddialarını çürüten deliller vardır.[3440]

4- Amir bin Süfyan şöyle demiştir: Hz. Ali, Cemel olayında galip geldikten sonra millete şöyle hitap etmişti: "*Ey millet! Resulullah, kendisinden sonra halifelik (imamet) konusunda bize (yakınlarına) bir işaret ve telkinde bulunmamıştır. Bundan dolayı kendi görüşümüzle Ebubekir'i halife seçtik. Kendisi işler rayına girinceye kadar bu işi üstlendi ve düzene soktu*"[3441]

5- Beyhaki, Şakik bin Seleme kanalı ile naklettiği bir rivayette şöyle demiştir: Ali bin Ebi Talib'e şöyle denildi: "Senden sonra başımıza halife tayin eder misin?"Hz. Ali: Resulullah beni size halife tayin etmedi. Bu yüzden ben de size halife tayin etmem. Eğer Allah insanlar için hayır takdir etmişse benden sonra en hayırlı olanlarından birisinin etrafında toplar"[3442] Bu delil Hz. Ali'nin peygamber tarafından özellikle tayin edildiğini söyleyen Rafızîleri yalanlamakta ve bu tür haberlerin uydurma olduğunu göstermektedir. Bu adamların kalbi, Hz. Ali, Ehli Beyt ve sahabeye karşı büyük bir kin ve nefretle doludur. Onlar İslam'a ve Müslümanlara saldırırken arkasına saklanacakları bir kalkana ihtiyaç duymaktadırlar. Ehli Beyt sevgisini ön plana çıkarmalarının nedeni budur!!

Bütün bunlar çok açık bir şekilde iddia edilen vasiyetin asılsız olduğunu

---

3439 Müslim, 3/ 1567

3440 Müslim Şerhi, 13/ 151

3441 El-İ'tikad, 184,Beyhaki, ed-delailu'n-Nübüvvet isimli eserinde bu rivayetin senedinin hasen olduğunu söylemiştir.

3442 El-İ'tikad, 184

göstermektedir. Demek ki, Rafızîlerin temel dayanağı olan bu asılsız şey Abdul bin Sebe'nin uydurmasıdır. Çünkü ilk kez vasi kavramını ortaya atan kişi bu adamdır. Sonra birçok yalan isnad ve iftira dolu metinlerle konu peygambere nisbet edilmiştir. Bundan asıl maksat sahabeyi değersiz hale getirmektir. Güya Resulullah'ın vasiyetine muhalefet etmişler!! Sonra nesilden nesile Kur'an'ı ve hadisleri nakleden Müslümanları töhmet altına almak istemişlerdir.

İbni Teymiye, el-Huliy'ye yaptığı reddiyesinde şunları söylemiştir: "Resulullah'ın Hz. Ali'yi vasi tayin ettiğine dair rivayetler güvenilir hadis kitaplarında yoktur. Hadis ehli böyle bir şeyin asılsız olduğuna dair kendi arasında icma etmiştir. Bundan dolayı Ebu Muhammed bin Hazm konu ile ilgili şunları söylemiştir: İddia edilen bu nas ile ilgili Ebu'l-Hamra lakaplı meçhul birisinden başkasını duymadık. İşin doğrusu bu adam kimdir nedir bilmiyoruz?[3443] Bir başka yerde ise şöyle demiştir: "Bütün bunlar, Rafızîlerin iddia ettiği vasiyet meselesinin peygambere sahih yollarla ulaşmadığını göstermektedir. Ne eilk âlimler ne de son dönem âlimleri Allah Resulünden böyle bir şey duymamışlardır. Bundan dolayı hadis âlimleri gerek vasi gerekse diğer meselelerle ile ilgili rivayet edilen hadislerin yalan olduğunu söylemişlerdir" [3444]

Halkın duygusunu sömürmek isteyen bir takım aşırı Şiiler daha sonraki dönemlerde İbni Sebe'nin, Hz. Ali ile ilgili ortaya attığı nazariyesini yeniden canlandırmışlardır. İlk dönemde meselenin içinde sadece Hz. Ali varken, sonraki dönemlerde işin içine Hz.Hüseyin'in soyunu da katmışlardır. Böylece İslam devletine karşı sinsi emellerini gerçekleştirmek için bu yönde insanların kalbine girmeyi başarmışlardır. İlk kez imametin on bir kişiye özgü olduğunu dile getiren kişi Şeytan et-Tak isimli birisidir. Şiiler bu adama Mumin et-Tak lakabını vermişlerdir.[3445] Zeyd bin Ali, onun bu yöndeki propagandasını duyunca bu adamla görüştü. Kendisine: "Duyduğuma göre Muhammed (a.s.) ehlinden kendisine itaatin farz olduğunu söylediğin kişiler varmış?" dedi. Şeytan et-Tak: "Evet doğrudur, baban Ali bin Hasan bunlardan birisidir" Zeyde bin Ali: "Babam bana sıcak lokma verirken onu soğutur öyle verirdi. Sıcak bir lokma beni yakmasın diye bu kadar özen gösteren birisi cehennemde yanmayayım diye bana acımaz mı?"Şeytan: "İnkâr edersin diye sana haber vermeyi uygun görmedi. Çünkü inkâr ettiğinde sana şefaat edemezdi"[3446]

Bu olay Şiiler tarafından en güvenilir kitap kabul edilen rical kitabında anlatılmaktadır. Demek ki bu nazariye o kadar gizli yayılmış ki on iki imamdan birisi olan Zeyd'in bile haberi olmamıştır. Muhibbu'd-Din el- Hatib, bu sapkın anlayışı ilk kez dile getiren kişinin Şeytan et-tak olduğunu söylemiştir. Bu adam Ehli Beyt'ten bazılarının masum olduğunu iddia etmiştir. Bu konuda ona yardım edenlerden birisi hicri 179 yılında ölen Hişam bin Hakem'dir. Gö-

---

3443 El-Minhac, 8/ 362
3444 El-Minhac, 7/ 50
3445 Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye, 2/ 800
3446 Ricalu'l-Kaşi, 186

rüldüğü kadarı ile imametin belli kişilerle sınırlandırıldığına dair inanç Kufe'de yaygınlık kazanmıştır. Şeytan ve Hişam'm peşinden giden bir cemaat bu konuda etkili olmuştur. İmamların on bir kişi ile sınırlı olduğu fikri, Ehli Beyt ile ilişkilerinin olduğunu söyleyen Şeytan ve Hişam gibi kişiler tarafından hicri ikinci asırda ortaya atılmıştır.[3447] Aslında Şiiler kendi içinde bu konuda birbirinden farklı ve birbirine ters görüşlere sahiptirler. Bu konuda Muhtasaru't-Tuhfe isimli eserde şöyle denmiştir: "İmamiye Şiası, imamların sayısının sınırlı olduğunu söylemiş fakat rakam konusunda kendi içinde farklı şeyler söylemişlerdir. Beş, yedi, sekiz ve on iki diyen olduğu gibi sayıyı on üçe çıkartanlar da vardır."[3448]

Gerek İsmailiyye[3449] ve gerekse İmamiyye mezhebine[3450] ait kitaplar bu çelişkili rakamlardan bahsetmektedir. İmamet meselesi Şia'ya göre dinde ikinci sırada gelen bir konu değildir. Onlara göre bu konu dinin temeli ve esasıdır. İmamlarına inanmayanların dini olmayacağına inanmadıkları için birbirini tekfir ederler. Bazen bir imamın peşinden gidenler bile kendi arasında birbirini tekfir ederler.[3451] Hasan el-Askeri'nin vefatından sonra İmamiyye inancı tanınmaya başlandı. Daha sonra mezheb haline gelen bu anlayış İmamiyye Şiası diye isimlendirildi. Bunların içinde Haşim oğulları, Hz Ebubekir, Hz Ömer ve

Hz. Osman yoktur.[3452]

İmamları belli bir sayı ile sınırlamak aslı astarı olmayan batıl bir inançtır. Mü'minlerin emiri Hz. Ali ve torunları bu anlayıştan uzaktırlar. Nehcu'l-Belaga isimli kendilerince güvenilir kaynaklarında Hz. Ali'nin şöyle dediği anlatılır: "*Yöneticilik konusunda beni bırakıp başka birisini arayın. Çünkü bizler kalplerin dayanamayacağı ve akılların kavrayamayacağı bin bir türlü belaları karşılıyoruz. Bakın, ufuklar bulutlarla kaplanmış ve doğru yol tanınmaz hale gelmiş. Şunu biliniz ki; ben sizi sevdim mi sizi bildiğim şeye bindiririm. Başkalarının sözüne ve kınamasına aldırış etmem. Ancak beni serbest bırakır, yerime başkasını yönetici yaparsanız bu durumda içinizde o kişiye en çok itaat edeniniz ben olurum. Sizin için vezir (yardımcı) olmam emir olmamdan daha hayırlıdır*"[3453]

İmamet meselesi Allah Teala tarafından Hz. Ali'ye yüklenmiş bir farz olsaydı *Yöneticilik konusunda beni bırakıp başka birisini arayın... Sizin için vezir (yardımcı) olmam emir olmamdan daha hayırlıdır*" der miydi? Bunu, insanlar kendisine biat etmeye geldiği bir vakitte söylemiştir. Allah tarafından bu makama atanmış olsaydı yanındakilere böyle bir şey söyleyemezdi.

Aynı eserin bir başka yerinde çok açık bir şekilde şöyle diyordu: "*Ebube-*

3447 Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye, 2/ 806

3448 Muhtasaru'tTuhfe, 193

3449 Ebu Hatim er-Razi ve Naşi' el-Ekber'in kitaplarına bakılabilir.

3450 Kumi ve Nevbahti'nin kitaplarına bakılabilir.

3451 Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye, 2/ 807

3452 İşin doğrusu Hasan'ın soyundan da hiç kimse bu listede yoktur. On iki imam sadece Hüseyin'in soyundan gelenler için geçerlidir. Mut.

3453Nehcu'l-Belağa, 92. Hutbe, 236

kir ve Ömer'e biat eden insanlar bana aynı şartlarda biat ettiler. Burada hazır olan seçimini yapacak, olmayan ise sonuca itiraz edemez. Şura hakkı Muhacir ve Ensar'ın elindedir. Eğer onlar kendi aralarında aldıkları bir kararla birisini seçer ve ona imam derlerse, artık bu iş Allah rızasına uygun yapılmış olur. Eğer yönetici bid'at ve başka şeyler nedeni ile onların emrinden çıkarsa onu çıktığı yere geri getirirler. Eğer dönmek istemezse Mü'minlerin yolu dışında bir yola girdi diye onunla savaşırlar" [3454]

Mü'minlerin emiri, bu sözü ile önem verilmesi gereken bazı gerçeklere işaret etmiştir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

a- Şura, Resulullah'ın sahabesi olan Ensar ve Muhacirin elindedir. Onlar hal ve'l-akt ehlidirler.

b- Onların bir kişi üzerinde ittifak etmesi, işin içinde Allah rızasının olduğuna ve bu konuda Allah'ın onları başarılı kıldığına işaret etmektedir.

c- Kendi dönemlerinde (Asr-ı Saadet'te) Ensar ve Muhacir olmadan imam seçilmez, seçilen imam geçersiz olur.

d- Bid'atçi ve Müslümanların yolunu bırakıp başka yollara kayan kimseden başkası onların sözünden çıkmaz.

Mü'minlerin emiri Hz. Ali'nin söylediği bu kadar açık gerçekler karşısında İmamiyye Şia'sının takındığı tavır ve durduğu nokta neresi?

Peygamberin tayini ile "Hz. Ali imamdır"diyenlerin bu konuda ileri sürdükleri sahih bir rivayet yoktur. Zaten imamların sayısını belli bir rakamla sınırlandırmanın kitap ve sünnette yeri yoktur. Aynı zamanda akıl, mantık ve vakıanın kabul edeceği bir şey değildir. Bu durumda on iki imamın ölmesi ile ümmet imamsız kalacak. Onların iddialarına bakılırsa ümmetin başında sadece iki buçuk asır imamlar bulunmuştur. Ancak daha sonraki dönemlerde müçtehit vekil formülü[3455] ile bu krizin içinden çıkmaya çalışmışlardır. Müçtehit vekil konusunda da kendi içlerinde bir hayli farklı görüşler vardır. Bugün dinlerinin olmazsa olmazından sayılan imam krizini velayet-i fakih formülü ile çözmeye çalışmaktadırlar. Bunun için devleti yönetecek kişiyi seçimle belirliyorlar. Bu durum sayı sınırlamasından çıkıp tür sınırlamasına neden olmaktadırlar. Çünkü bu yeni formüle göre devleti ancak Şii bir fakihin yönetmesi gerekmektedir.[3456]

On İki İmam Meselesinde Sünni Kaynaklardan Derledikleri Deliller

Resulullah şöyle buyurmuştur: "Başınıza on iki emir gelecek" Cabir bin Semure şöyle dedi: "Bu daha önce duymadığım bir sözdü! Babam şöyle dedi: "Peygamber, bunların hepsinin Kureyş'ten olacağını söyledi" [3457]

3454Nehcu'l-Belağa, 526

3455 Bunu Velayat-i Fakih olarak isimlendirmektedirler. (Müt)

3456 Yani ülkeyi molla veya fakih vasfına sahip bir sınıfın yönetmesi ile karşı karşıya kalmışlardır.

3457 Buhari, Ahkâm, 7/ 128

Cabir şöyle demiştir: "Resulullah'ın şöyle dediğini duydum: "*On iki halife olduğu müddetçe İslam şeref üzere olacaktır.* Sonra anlamadığım bir şey söyledi. Babama ne söylediğini sordum. Babam, hepsinin Kureyş'ten olacağını dediğini söyledi" [3458] Bir başka rivayette şöyle denmiştir: "*Tümü Kureyş'tenolanon iki halife olduğu müddetçe bu din aziz ve güçlü olmaya devam edecektir*" Bir başka rivayette şöyle denmiştir: "*On iki kişi yönettiği sürece insanların işleri yolunda gidecektir*"[3459] Ebu Davud'da geçen rivayet şu şekildedir. "*Ümmetin kabul ettiği on iki halife sizi yönettiği sürece bu din hep ayakta kalacaktır*" Ebu Davud'un rivayet ettiği bir başka rivayette şu ek vardır: Resulullah evine gittikten sonra Kureyş yanına geldi ve şöyle dedi: "Bu halifelerden sonra ne olacak?"Resulullah: "Herec dönemi gelecek"buyurdu.[3460]

Onlar Ehli Sünnet'in kitaplarına inanmadıkları halde böylesi rivayetlere sarılıp bunu Ehli Sünnet aleyhine kullanmaktadırlar.[3461] Ama delil getirdikleri bu rivayetler gerçekte onların aleyhine delil olmaktadır. Öncelikle tarafsız bir şekilde rivayeti incelediğimizde bu on iki kişinin imamet değil halifelikle vasıflandığını görmekteyiz. Aynı şekilde rivayetten İslam'ın bu halifeler döneminde aziz olacağını anlıyoruz. Ayrıca insanların onları seçeceği ve bu halifeler döneminde işlerin güzel bir şekilde yolunda gideceğini anlıyoruz. Bütün bunlar Rafızilerin öne çıkardıkları İmamiyye döneminde yaşanmamıştır. Ayrıca Hz. Ali ve (kısa süreliğine) Hz. Hasan dışında imamlardan hiçbirisi Mü'minlerin emiri olmamıştır. Bunun yanında on iki imamın yaşadığı dönemde ümmetin işleri hep karışık ve durumu hiç de iyi değildi. Çünkü zalimler belki de kâfirler onları yönetiyordu.[3462] Bu süreçte imamlar takiyye yaparak dini işlerini gizliyorlardı. [3463] Bizzat meşhur alimlerinden Şeyh Müfit'in dediğine göre Hz. Ali, halifelik makamında iken bu dönem takiyye ile idare edilmiştir!!! Güya bu dönemde Kur'an'ı açığa çıkaramamış, İslami hükümlerle hükmedememiştir. Bunu Şiilerin âlimlerinden birisi olan Cezairi açık bir şekilde söylemektedir.[3464]

Bundan dolayı arkadaşları ile din adına göstermelik bir şekilde iyi geçinmek zorunda kalmıştır. Bu, onların meşhur âlimlerinden birisi olan Murteza tarafından iddia edilmiştir. İşin doğrusu hadisin anlattığı şeyle bu adamların iddia ettiği şey arasında yakından ve uzaktan bir ilişki yoktur. Ayrıca hadis bu adamların iddia ettiği gibi halifeleri on iki ile sınırlandırmamıştır. Sadece İslam'ın bu halifeler döneminde izzet ve güçlü olacağını haber vermiştir. Tamda dediği gibi Raşit Halifeler ve Emeviler dönemi Müslümanlar için izzet ve güç dönemi olmuştur. İbni Teymiye konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Emeviler

---

3458 Müslim, İmare, 2/ 1453
3459 Müslim, İmare, 2/ 1453
3460 Ebu Davud, 4/ 472
3461 Usulu'ş-Şiati ve Usuliha,2/ 815
3462 Minhacu's-Sünne, 4/ 210
3463 Usulu'ş-Şiati ve Usuliha,2/ 816
3464 Usulu'ş-Şiati ve Usuliha, 2/ 816

dönemindeki İslam ve onun şeriatı sonraki dönemlere nazaran daha kapsamlı olmuştur. Sonra şu rivayeti delil getirmiştir: "*Tümü Kureyş'tenolanon iki halife olduğu müddetçe bu din aziz ve güçlü olmaya devam edecektir*" Aynen hadisin dediği gibi olmuştur. Önce Hz Ebubekir, Hz Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali halife olmuştur. Sonra halkın onayı ile Hz. Muaviye, daha sonra da Yezid, Abdulmelik ve dört oğlu bir de Hz Ömer bin Abdülaziz yönetici olmuştur. Birtakım eksiklik ve yanlışlıklarla birlikte bu durum günümüze kadar devam etmiştir.[3465]

Hadiste geçen ifade de bu insanların hepsinin Kureyş'ten olduğu söylenmiştir. Demek ki hilafet veya imamet Hz. Ali ve oğullarına özgü bir makam değildir. Böyle bir şey olsaydı hadiste bu ayrıcalığı belirten bir ifade kullanılırdı. Ancak hadis "*Hepsi Kureyşten olacaktır*"demiştir. Kureyş'in içinde Teym oğulları, Adi oğulları, Abduşşems oğulları, Haşim oğulları vardır. Ancak hadis bunlardan hiçbirisini söylemeden genel anlamda Kureyş tabirini kullanmıştır. Bilindiği gibi Raşid Halifeler bu kabilelerden birisine mensuplardı. Sonuç olarak bu hadisin anlattığı vasıflar onların iddia ettiği vasıflarla uyuşmuyor. Bu hadisten sadece iddia ettikleri sayı ile ilgili bir çıkarım yapabilirler. Ancak sayının aynı olması bir anlam ifade etmez.[3466]

Kur'an-ı Kerim'den Getirdikleri Deliller

Akidesini yerleştirmek için şeriatın diğer kaynaklarından kendi arzularına uygun delil bulamayan Şiiler, bu konuda Kur'an'dan delil getirmeye çalışmışlardır. Bunun için Allah'ın veli kullarından övgü ile bahsettiği ayetleri Hz. Ali ve çocuklarından bahsediyor diye te'vil etmeye çalışmışlardır. Hadis konusunda da birçok uydurma rivayet ile bu kötü bid'ate yardım etmeye çalışmışlardır. Böylece cahil ve ilimden nasipsiz Müslümanları kendi yanlarına çekmeyi hedeflemişlerdir. Delil olarak kullandıkları ayet ve hadislerle ilgili önemli not:

1- Delil olarak kullandıkları şeyler gerçekte kendi iddialarını yalanlamaktadır. Ehli Beyt'i temizlemeden ve mübahaleden bahseden ayet buna örnek olarak verilebilir. Yine bayrak ve Gadri Hum hadisini delil olarak kullanıyorlar. Fakat gerçekte kullandıkları bu deliller kendilerini yalanlamaktadır.

2- Kullandıkları hadisler mevzu olduğu için bununla dava ispatlanmaz. Bundan dolayı hadis ehli arasında şöyle meşhur bir söz vardır: İslam fırkaları arasında hadis konusunda en yalancı kesim Rafızîlerdir. İslami fırkalar arasında en yalancı kesimin Rafıziler olduğuna dair ilim ehlinin ittifakı vardır. Onlardaki yalancılık eskiden beri var olan ve şu anda devam eden bir hastalıktır. Bundan dolayı büyük imamlar onların yalancılıkta mahir kimseler olduklarını çok iyi bilirler. Bu konuda bazı örnekler.

3465 Minhacu's-Sünne, 4/ 206
3466 Usulu'ş-Şiati ve Usuliha, 2/ 818

Velayet Ayeti

"Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır, Resulüdür, iman edenlerdir; onlar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekâtı verirler" [3467]

Bu ayetin Hz. Ali'nin imametine işaret ettiğini söylemektedirler. Meşhur âlimlerinden Tusi şöyle demiştir: Kur'an'ın onun imametine dair en güçlü delili şu ayettir: *"Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır, Resulüdür, iman edenlerdir; onlar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekâtı verirler"*

Taberi ise şunları söylemiştir: "Bu ayet Hz. Ali'nin peygamberden hemen sonra imam olduğuna en açık delildir"[3468] Şii âlimlerin hepsi ittifakla Hz. Ali'nin imameti için bu ayeti baş delil olarak getirmektedirler. Ayetin nüzulü ile ilgili şunları söylüyorlar: Bütün müfessir ve muhaddisler bu ayetin Hz. Ali hakkında indiğine dair ittifak etmişlerdir. Hz. Ali, bir grup sahabenin yanında parmağındaki yüzüğünü bir fakire sadaka olarak verince bu ayet indi. Bu olay altı sahih eserde anlatılmaktadır. Burada geçen (innema) edatı bütün lügatçilere göre hasır anlamına gelir. Veli ise tasarruf etmeye en ehil kimse demektir. Veliden maksat imam ve halifedir. Seninde gördüğün gibi güya ayet ile delil getiriyorlar fakat gerçekte sebebi nüzulü delil olarak kullanmaktadırlar. Bu durumda kullandıkları delil Kur'an ayeti değil rivayet olmaktadır. Gerçekten böyle bir rivayet var mı, istidlal yönü sağlam mı gibi konulara girmiyorlar. Şimdi bu konulara bir nebzeliğine biz gireceğiz.

1- *Sünnet ittifakla bu ayetin Hz. Ali hakkında indiğini söylüyor"* cümlesi kesinlikle yalan ve iftiradır. Tam aksine ilim ehli icma' ile bu ayetin özel olarak Hz. Ali hakkında inmediğini belirtmiştir. Yine Hz. Ali'nin namazda iken yüzüğünü sadaka olarak vermediğini söylemişlerdir. Bunun yanında nüzul sebebi ile ilgili böyle bir hikâyenin uydurma olduğu konusunda icma etmişlerdir.[3469] *"Bu olay Kütüb-ü Sitte'de geçmektedir"*sözü kesinlikle yalandır. Çünkü Kütüb-ü Sitte'de böyle bir rivayet yoktur.

Ayet, "yüzüğünü infak ettikten sonra Hz. Ali hakkında inmiştir"sözü ile ilgili İbni Kesir şunları söylemiştir: "Bu konuda rivayet olunan haberlerin hepsinin isnadı zayıf ve ricalleri meçhul olduğu için hiçbirisi sahih değildir"[3470]

Abdülaziz ed-Dehlevi, onların bu iddiaları ile ilgili şunları söylemiştir: "Bu ayet rükûda iken bir kişinin istemesi üzerine yüzüğünü veren Hz. Ali hakkında inmiştir iddiası doğru değildir. Böyle bir rivayeti sadece Sealibi naklet-mektedir. Ehli Sünnet, Sealibi'nin rivayetlerini zerre kadar kabul etmez. Çünkü bu adam gece odun toplayan birisi gibi önüne gelen her rivayeti hiçbir ayırım yapmadan nakleden birisidir. Rivayetlerini genelde Kelbi ve Ebu Salih ka-

---

3467 Maide, 55
3468 Mecmeu'l-Beyan, 2/ 128
3469 Minhacu's-Sünne, 4/4
3470 İbni Kesir Tefsiri, 2/ 76 - 77

nalından almaktadır. Bu kanaldan yapılan rivayetler tefsir ile ilgili en zayıf riayetlerdir.[3471] Bu ayetin inme sebebi Beni Kaynuka Yahudilerinin peygambere hıyanet etmelerinden sonra olmuştur. Yahudiler yaptıkları bu hıyanetten sonra Ubade bin Samit'in yanına giderek ondan kendileri ile birlikte olmasını istemişlerdi. Ancak o Allah ve Resulünün safına geçerek Yahudileri düşman kabul etmişti. Bunun üzerine Allah Teala şu ayeti indirdi. "*Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır, Resulüdür, iman edenlerdir. Onlar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekâtı verirler*" [3472] Yani böylesi kimseler her durum ve her şartlarda Allah'a itaat ederler. Bundan dolayı ayetin biraz yukarısındaki hitap şu şekildir: "*Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Zira onlar birbirinin dostudurlar (birbirinin tarafını tutarlar). İçinizden onları dost tutanlar, onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğuna yol göstermez*"[3473] Onları dost tutanlardan maksat Abdullah bin Ubey bin Selul'dur. Çünkü bu adam Resulullah ile Yahudiler arasında sorunlar çıkınca Kaynuka' Yahudilerini desteklemişti. Sonra onları af etsin diye peygambere ricada bulunmuştu. Ubade (ra) ise onlarla olan yakınlığını sonlandırarak peygamberi tercih etmiştir. Bunun üzerine şu ayet inmiştir: "*Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Zira onlar birbirinin dostudurlar (birbirinin tarafını tutarlar). İçinizden onları dost tutanlar, onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğuna yol göstermez*"[3474] Bu ayetin peşinden Mü'minlerin vasıflarını anlatan şu ayet nazil oldu: "*Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır, Resulüdür, iman edenlerdir; onlar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekâtı verirler*"[3475] Bu ayet Ubade bir Samit ve benzerleri hakkında nazil olmuştur.[3476]

Bu ayetler müminlere dost, kâfirlere düşman olmayı emretmektedir. Gerçek nüzul sebebini tesbitten sonra ayetlerin akışı açık bir şekilde söylediğimiz hakikati göstermektedir. Çünkü bu ayetlerin az ilerisinde şu ayet vardır: "*Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Zira onlar birbirinin dostudurlar (birbirinin tarafını tutarlar). İçinizden onları dost tutanlar, onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğuna yol göstermez*" [3477] Bu ayet açık bir şekilde Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmeyi ve onlara yardım etmeyi yasaklamaktadır. Burada geçen velayetten maksat kesinlikle yönetici değildir. Bunun yönetici ile yakından uzaktan ilgisi yoktur. Sonraki ayetler ise kiminle dostluk yapılması gerektiğini belirtmektedir. Bunlar Allah, Resulü ve müminlerdir. Birinci ayet dostluğun yasaklandığı kimseleri açıklarken, diğer ayet kiminle dost olunması gerektiğini belirtmektedir. Bu, Arap dilinde çok net meseledir.[3478]

3471 İfrat ve Tefrit Arasında Ehli Beyt Akidesi, 473
3472 Maide, 55
3473 Maide, 51
3474 Maide, 51
3475 Maide, 55
3476 İbni Hişam, Siret, Kaynuka Yahudileri, 2/ 49, Taberi Tefsiri: 6/ 176
3477 Maide, 51
3478 Usulu Mezhebi Şia, 2/ 826

Razi, konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Yukarıdaki ayet dostluk yapılmayacak kimseleri açıklarken, bu ayet dostluğun kiminle farz olduğunu açıklamaktadır"[3479] Eski olsun yeni olsun bütün müfessirler bu ayetin kâfirlerle dostluğu yasaklayıp, müminlerle dostluğu emrettiğini söylemektedirler. Bu herkes tarafından bilinen bir meseledir.

2- Allah bir insanı farz ve müstehaplar konusunda yaptığı güzel şeylerden dolayı över. Namaz kılarken sadaka vermek âlimlerin ittifakı ile müstehab bir amel değildir. Eğer müstehab olsaydı Resulullah'ın kendisi yapar, teşvik eder ve bunu tekrarlardı. Namaz bir meşğuluyettir ve sadaka isteyen birisine sadaka vermek bu meşguliyeti engeller. Çünkü selam verdikten sonra da bu yardımı yapabilir. İlim ehlinin geneline göre namazda sadaka isteyen birisine sadaka vermek namazı bozar.

3- Faraza böyle bir davranış namazda caiz olsa bile bunu ruküda yapmak doğru değildir. Sonra kalkıp "sadece rükûda sadaka verenler yönetici olabilir"sözünü söylemek kesinlikle yanlıştır. Bazıları, Hz. Ali'yi tanıtmak için böyle ifade kullanılmıştır diyebilir. Ona şöyle deriz: Hz. Ali'nin bir sürü başka vasfı varken onları bırakıp ille de bunu mu söylemek gerekir? Ümmetin geneli böyle bir haberi duymadığı gibi Müslümanların güvenilir kitaplarında da böyle bir rivayet yoktur.

4- "Hz. Ali namaz kılarken rükû anında yüzüğünü zekât olarak verdi ve bu ayet indi"iddiası gerçeklere uyuşmayan bir sözdür. Çünkü Resulullah döneminde fakir olduğu için Hz. Ali'nin üzerine zekât düşmüyordu. Gümüşün zekâtı ise üzerinden bir yıl geçmesine bağlıydı. Hz. Ali bu vasıfta birisi değildi.[3480]

5- Zekâtta asıl olan istenmeden verilmesidir. Zekât vermen gerekiyorsa evinde oturup birisinin gelip senden zekât istemesini beklemeyeceksin. Kendin vereceğin kişiyi bulacaksın. Böyle yapman daha faziletlidir.

6- "*Sizin dostunuz* ..."ayetinde geçen veliden yönetici kast edilmiş olsa, ayetin akışı bozulur. Bu durumda ayetin akışı şöyle olur: "Sizin yöneticiniz; Allah, peygamber ve müminlerdir" Allah, kulların yöneticisidir veya Allah Mü'minlerin emiridir demek saçmalıktan başka bir şey değildir. Allah, kulların yaratıcısı, rabbi ve malikidir.[3481] Ancak ayette geçen velayet kelimesini düşmanlığın zıddı olan dostluk anlamında kullanırsak doğru bir şey yapmış oluruz. Evet, Allah Mü'minlerin dostudur. Kendisi müminlerden, müminler de ondan razıdır. Allah, dostuna düşmanlık eden kimselere savaş açar. Ayette geçen Rukûdan maksat namazdaki rükû değildir. Bu kelimeden maksat itaat etmektir. Bu durumda ayetin anlamı şöyle olur: "Onlar namazlarını kılar ve rablerine itaat eder halde zekâtlarını verirler" Bir başka ayette de buna benzer bir kullanım vardır: "*Davud, Kendisini denediğimizi sanmıştı da, Rabbinden mağfiret dileyerek*

3479 Razi Tefsiri, 12/ 25
3480 Şia Mezhebinin Asılları, 2/827
3481 Şia Mezhebinin Asılları, 2/827

eğilip secdeye kapanmış, tevbe etmiş, Allah'a yönelmişti"[3482] Ayette geçen rükü, bildiğimiz anlamında değil itaat ve secde anlamında kullanılmıştır. Rükü kelimesini itaat anlamında kullanan Kur'an, bir başka ayetinde şöyle der. "*Onlara itaat edin denildiğinde itaat etmezler"*[3483]

7- Onların iddiasına göre ayette geçen (inema) edatı yönetici olmayı sadece Hz. Ali' için geçerli kılmaktadır. Bu delil kendi aleyhlerine dönmektedir. Çünkü bu durumda Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve onlardan sonra gelenlerin imametini engellemiş olmaktadırlar. Bizim kastımız imameti belli bir dönem için ona hasretmektir derlerse; bu durumda Ehli Sünnet'le aynı noktaya gelmiş olular. Çünkü Ehli Sünnet'e göre Hz. Ali halife olduğu dönemde bu makam sadece ona has bir makamdı. Ancak daha önce veya sonraki dönemlerde bu makam ona ait değildi. Bazı âlimlerin dediği gibi bu delil onların sahip olduğu en büyük delil ise; davaları kökten çökmüş oldu. İşin doğrusu Şiiler nezdinde dinin en önemli meselesi olan imameti ispatlamak için âlim cahil herkesin anlayacağı daha açık ifadeler kullanılması gerekirdi. Böyle bir ifade Allah'ın kitabında kullanılmadığına göre iddia ettikleri vasiyetin olmadığı ortaya çıkmaktadır.[3484]

Allah'ın kitabından çıkardıkları en büyük delil bu ayettir. Bundan dolayı bu ayete velayet ayeti ismini koymuşlardır. Kullandıkları daha başka ayetler de vardır. Bunları İbni Mutahhar el-Huliy dile getirmiş, İbni Teymiye de kapsamlı cevapları ile bu iddiaları çürütmüştür.[3485]

Mübahale Ayeti:

Necran Hıristiyanları ile ilgili indiği kesin olan mübahale ayeti, İmamiyye şiasınca imamet için delil olarak kullanılmaktadır. Bu ayet şudur: "*Sana ilim geldikten sonra, bu hususta seninle kim tartışacak olursa, de ki: "Gelin, oğullarımızı, oğullarınızı, kadınlarımızı, kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra lanetleşelim de, Allah'ın lanetinin yalancılara olmasını dileyelim"*[3486]

Tûsi ve diğer birtakım Şia âlimlerine göre bu âyet Hz. Ali'nin iki yönden üstün olduğunu ispatlıyor.

Birincisi: Mübahele demek haklı ile haksızın net bir şekilde ayrılması demektir. Bu işe girişen birisi akide ve maneviyat açısından güvenilir ve Allah katında en faziletli birisi olmalıdır.

İkincisi. Resulullah, Hz. Ali'yi kendi nefsinden saymıştır. Çünkü ayette geçen; "*kendimiz*"tabiri peygamberi ve Hz. Ali'yi içine almaktadır. "*oğulları-*

3482 Sa'd, 24

3483 Rükü kelimesini namazdaki rükü anlamında kullanırsak ayetin anlamı şöyle olur: "Onlara rüku edin denildiğinde rüku etmezler" (Müt.)

3484 Usulu'ş-Şiati ve Usuliha, 9/ 829

3485 Dr. Ali Salus, geniş bir araştırma ile on iki imam şiasının imametle ilgili delil olarak kullandıkları ayetleri ele almıştır. Sonuç itibarı ile onların bu işi ispatlamak için Esbab-ı Nüzul ve kendilerine has teviller dışında bir delile sahip olmadıklarını görmüştür.

3486 Ali İmran, 61

*mız"*tabiri ile *Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, kadınlarımız* tabirinden maksat Hz. Fatma'dır. Madem Resulullah Hz. Ali'yi kendi nefsinden saymıştır öyle ise hiç kimse fazilette onun önüne geçemez.[3487]

Tartışmanın taraflarından her birisi karşı taraftaki rakibinin haksız olduğunu ve Allah tarafından helak olmasını arzular. Bu yüzden bu ayete mübahele ayeti denmiştir. Bilindiği gibi insanın yanında en kıymetli şey hayatıdır. Burada taraflar adeta hayatlarını ortaya koyarak haksız olanın Allah tarafından helak edilmesini istemektedir. Şia, mübahele ayetinden imamet delilini çıkarmaya çalışmaktadır fakat birkaç nedenden dolayı buradan arzu ettikleri delili çıkaramazlar.

a-) Onlar nefis kelimesinden yola çıkarak buradan Hz. Ali'nin hilafetine delil üretmektedirler. Bu kelime ne gerçek ne de mecaz anlamı ile hilafete delalet etmemektedir. Ehli Sünnet'e göre Resulullah hem kendisini hem de dinen veya neseben kendisine yakın olan kimselerini getirip dua etmiştir. Lüğatte geçen nefis kelimesi dini anlama uygundur. Zübeydi, İbni Haleveyhi'nin şöyle dediğini söylemiştir: Nefis kelimesi kardeş anlamına gelmektedir. İbni Berri bu anlamda kullanıldığına dair şu ayeti delil getirmiştir: *"Evlere girdiğiniz zaman, Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir yaşama dileği olarak kardeşlerinize selâm verin"* [3488]

"Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın Mü'minlerin, iman ehli için hüsnü zanda bulunup, "bu, apaçık bir iftiradır"demeleri gerekmez miydi?"[3489]

İbni Arafa, burada geçen (enfüsehüm) kelimesini iman ehli ve şeriat ehli kimseler olarak tefsir etmiştir.

Dehlevi şunları söylemiştir: Burada geçen (ندع - ned'u) kelimesi çağıralım ve kendimiz katılalım anlamındadır. Mü'minlerin emiri Hz. Ali'nin peygamber tarafında olduğunu gösteren delil (انفسنا - enfüsena) kelimesidir. Yine kâfirler tarafındaki kişiler için (انفسكم -enfüseküm) tabiri kullanılmıştır. Söylediğimiz herkes (ندع) kelimesinin içine girmektedir. Bu durumda (تعالو - tea'lev) kelimesinden sonra peygamberin onlara hitaben kendimizi ve çocuğunuzu çağıralım dediği (ندع kelimesine ihtiyaç yoktur.

Burada geçen انفسنا ve انفسكم kelimeleri, ifk hadisesinde Mü'minlerin annesi Hz. Aişe hakkında inen şu ayette geçen بانفسهم kelimesi gibidir. *"Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın Mü'minlerin, kendi vicdanları ile hüsnü zanda bulunup da: "Bu, apaçık bir iftiradır"demeleri gerekmez miydi?"*[3490]

Şu ayette geçen (انفسكم – enfüseküm) ifadesi de aynı anlama gelmektedir:

3487 Tibyan Tefsiri, 3/ 485 (Tusiye ait tefsirdir)
3488 Nur, 61
3489 Nur, 12
3490 Nur, 12

"Musa kavmine demişti ki: Ey kavmim! Şüphesiz siz, buzağıyı (tanrı) edinmekle kendinize kötülük ettiniz. Onun için yaradanınıza tevbe edin de birbirinizi öldürün"[3491] Bahsini yaptığımız kelime şu gelen ayette de aynı anlamda kullanılmıştır: *"(Ey İsrailoğulları!) Birbirinizin kanını dökmeyeceğinize, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacağınıza dair sizden söz almıştık. Her şeyi görerek sonunda bunları kabul etmiştiniz"*[3492] Ayette geçen انفسكم kelimesi din veya nesep açısından kardeş anlamına gelmektedir.[3493]

Şiiler, "enfüsena" kelimesinden hareketle Hz. Ali'nin peygambere denk ve benzer olduğu sonucunu çıkarmaya çalışıyorlar. Bu durumda şu ayetin anlamı çok saçma olacaktır: *"Andolsun size içinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir"*[3494] Bu mantıkla hareket edersek Resulullah'm nefsinin Mekkeli müşriklerle aynı olduğunu söylememiz gerekir. Böyle bir şeyi kim söyler, kim buna cesaret edebilir?!!

Şia âlimleri bütün mesnetsiz delillerini getirdikten sonra en son bu ayeti getirip, nübüvvet hariç Hz. Ali'nin peygamberle aynı olduğunu iddia etmişlerdir. Bazı Şii rivayetler "enfüsena" kelimesinin kardeş, yakın, bir topluluğun ferdi anlamında kullanıldığını ve bunun Arap dilinde bilinen bir şey olduğunu söylemişlerdir. Bunun için şu rivayeti naklederler: Mü'minlerin emiri, Hz. Abbas'ın oğlu Abdullah'ı onları ikna etmesi için Haricilerin yanma göndermişti. Abdullah, çok güzel elbiseler giyip saçını taradı ve onların yanına gitti. Hariciler onu bu şekilde görünce şaşkınlık içinde şöyle dediler. "Ey Abdullah! İçimizde en hayırlı birisi olduğun halde nasıl olur da bu tür elbiseler giyersin?"

Abdullah: Madem bu konuya girdiniz, o halde ilk önce sizinle bu meseleyi tartışacağım. Ben, Resulullah'ın'de böyle güzel elbise giydiğini gördüm! Sonra şu ayet indi: *"Allah'ın, kulları için yarattığı zineti ve ve temiz rızıkları kim haram kılıp yasaklayabilir!"*[3495] Bir başka ayet şöyle der: *"Ey Âdemoğulları! Her secde edişinizde güzel elbiselerinizi giyin; yeyin, için, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez"*[3496] Kur'an'a ait bunca deliller ve Şii rivayetlerden sonra söz söyleyecek birisi var mıdır?[3497]

b-) Aslında Şiilerin önemli âlimlerinden birisi olan Şerif er-Radi, "enfüsena" kelimesinden Hz. Ali'nin peygamber ile aynı ve benzer olduğu sonucunun çıkmayacağını itiraf etmiştir. Şerif er-Radi şunları söylemiştir: "Arap dilinde amcaoğlu ve yakınlar bazen (نفس -انفس) kelimesi ile ifade edilir. Örneğin bir

3491 Bakara, 54
3492 Bakara, 84
3493 Minhacu's-Sünne, Muhtasarı,1/ 167- 168
3494 Tevbe, 128
3495 A'raf, 32
3496 A'raf, 31
3497 Minhacu's-Sünne, Muhtasarı, 1/ 167- 168

ayetinde Kur'an şöyle der: "*Kardeşlerinizi ayıp ve kusurla suçlamayın ve birbirinize kötü lakaplar atmayın*" Burada dini açıdan kardeş olan kimse nesep açısından kardeş yerine geçmiştir. Eğer (نفس) kelimesi uzak nesep için kullanıyorsa yakın nesep için kullanılması daha uygundur. Şair şöyle demiştir: "O gün, kardeşlerimizi öldürürken sanki kendimizi öldürüyorduk"

Şair, aralarındaki güçlü yakınlıktan dolayı karşı tarafı kendilerinden bir parça saymıştır. Nur suresinde geçen şu ayeti de bu anlamda tefsir etmek mümkündür: "*Evlere girdiğiniz zaman, Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir yaşama dileği olarak kardeşlerinize selâm verin*" [3498] Çünkü insanın kendi kendisine selam vermesi mümkün değildir. Aynı dine inandıkları için Mü'minlerin nefisleri bir sayılmış ve böyle bir tabir kullanılmıştır. Bir Müslüman diğer Müslüman'a selam vermekle sanki kendisine selam vermiş oluyor. Çünkü nefisler karışmış ve aradaki farklar kalkmıştır.[3499]

Bütün bunlar Şiilerin انفسنا kelimesinden yola çıkarak Resulullah ile Hz. Ali arasında peygamberlik hariç bir fark olmadığını söylemlerinin asılsız olduğunu göstermektedir. (نفس) kelimesi uzak nesep için kullanıyorsa yakın nesep için kullanılması hayli hayli mümkündür. Ancak buradan imamete delil çıkarmaya çalışmak ne dil ne de akıl açısından mümkün değildir.[3500]

Mübaheleye katılan kişide biraz istek biraz da korku olur. Aynı zamanda dua etmek için kendisini çağıran zatın, iddiasında doğru birisi olduğuna inanır. Resulullah'ın kendisine en yakın insanları çağırması nübüvvet konusunda haklı olduğunun açık bir delildir. Zaten Necran Hıristiyanları Resulullah'ın bu konuda samimi ve ciddi tavırlarını görünce korktular ve hemen mübadeleden vazgeçtiler. Çünkü işin sonunda toptan helak olma durumu vardı. Rafızîler hakkı görememe ve ona teslim olmama gibi bir hastalığa yakalandıkları için Kur'an'ın bu konudaki ayetini anlamamışlardır.[3501]

İmamiye Şiası ayetin; peygamberlik haricinde Resulullah ile Hz. Ali'nin eşit olduğunu gösterdiğini iddia etmektedirler. Böyle bir söz ve böyle bir iddia asla kabul edilemez. Çünkü ne Hz. Ali ne de bir başkası dini konularda Resulullah'a eşit olamaz. Bu söylediklerimizin içine Resulullah'ın peygamberlik makamını ve beşeri yönden mükemmelliğini kattığımızda eşit olmalarının imkânsız olduğu gün gibi aşikâr bir şekilde ortaya çıkar.

Emiru'l-Muminin Hz. Ali'nin bizzat kendisi, İmamiye Şiasının, hakkında söylediği şeylerden razı değildir. Akıl ve insaf sahibi birisi bu meseleyi açık bir şekilde anlar. Çünkü Hz. Ali'nin yanında nübüvvet makamının bir onuru ve bir heybeti vardır.

3498 Nur, 61
3499 Sümme Ebsartu'l-Hakikate, 189
3500 Sümme Ebsartu'l-Hakikate, 190
3501 Sahabe İçinde Ehli Sünnet Akidesi, 2/ 545-546

İtikadi konular ve dinin köklü ve büyük meselelerinin İspatında Kur'an'da n deliller getirmek gerekir. Yalnız bu ayetler delalet konusunda kesin ve açık olmalıdır. Örneğin şu ayetler kadar net olmalıdır"*Allah, O'ndan başka tanrı yoktur; O, hayydır, kayyûmdur. Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama*"[3502], "*Muhammed, Allah'ın Resulüdür*" [3503] "*Namazı kılın*" Bu ayetler; tevhit, Resulullah'ın peygamberliği ve namazın farziyeti konusunda kesin ve açıktırlar.

"**Deki: Ben buna karşılık sizden aramızdaki akrabalık bağına hürmetten başka bir ücret istemiyorum**"[3504] Ayeti:

İmamiye Şiası, bu ayetin tefsiri ile ilgili peygamberden bir hadis naklet-mektedirler. Ayette geçen yakınlığı sadece Hz. Ali ve Hz. Fatma ve çocuklarına bağlamaktadırlar. Peygamberin akrabalarından sadece bu kimselerin sevilmesi ve itaat edilmesinin farz olduğunu iddia ediyorlar. En faziletli akraba oldukları için imamların sadece bunlardan olması gerektiğini söylüyorlar.[3505]

Bu İddialara Cevap Daha Önceki Cevaplarla Aynıdır:

a-) Bahsini yaptıkları ayet Şura suresine ait bir ayettir. Müfessirlerin ittifakı ile Şura suresi Mekke'de inmiştir. Bilindiği gibi Hz. Ali (ra) Hz.Fatıma ile Bedir savaşından sonra evlenmiştir. Hz. Hasan hicretin üçüncü, Hz. Hüseyin ise dördüncü yılında doğmuştur. Demek ki bu ayet daha Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin doğmadan önce nazil olmuştur. Daha akrabalıkları sabit olmamış, belki de daha yaratılmamış kişiler ile ayeti tefsir etmek hangi akıl ve mantığın ürünüdür?

b-) "Deki: Ben buna karşılık sizden aramızdaki akrabalık bağına hürmetten başka bir ücret istemiyorum"[3506] Buhari, bu ayet ile ilgili yaptığı bir rivayeti İbni Abbas'a dayandırarak şöyle der: İbni Abbas'a bu ayet ile ilgili bir soru sorulunca Said bin Cübeyir hemen şöyle dedi: "Bu ayette geçenlerden maksat Muhammed'e yakın olan akrabalarıdır" İbni Abbas ona müdahale ederek şöyle dedi: "Cevap konusunda acele ettin. Resulullah'ın Kureyş'in bütün kolları ile bir şekilde akrabalığı vardır. Bundan dolayı onlara şöyle demesi emredildi: *"Deki: Ben buna karşılık sizden aramızdaki akrabalık bağına hürmet etmenizden başka bir karşılık istemiyorum"* [3507]

İbni Teymiye, bu rivayet üzerine şunları söylemiştir: "Kur'an'ın tercümanı ve Ehli Beyt içinde Hz. Ali'den sonra gelen tek kişi İbni Abbas'dır. Kendisi ayetin Ehli Beyt'i sevmeyi değil aksine Kureyş'i, Resulullah ile kendileri Araslarındaki akrabalık bağlarını güçlendirmeye çağırdığını belirtmiştir. Bu durumda ayetin anlamı şöyle olur: "Ey Araplar ve ey Kureyş! Yaptıklarım konusunda siz-

---

3502 Bakara, 256
3503 Fetih,29
3504 Şura, 23
3505 Mecmeu'l-Beyan, 25/ 49- 51 (Tabersi)
3506 Şura, 23
3507 Şura, 23

den bir ücret istemiyorum. Benim tek istediğim aramızdaki akrabalık bağını koruyup ilişkilerinizi kesmemektir" Demek ki peygamber öncelikle onlardan kendisi ile onlar arasında mevcut olan akrabalık ilişkilerini kesmemelerini ve Rabbinin mesajını iletme konusunda kendisine engel çıkarmamalarını istemiştir.[3508]

c-) Yukarıdaki ayetin tefsiri için naklettikleri hadis yalan ve uydurma bir rivayettir. İbni Teymiye bu konuyu kesin bir şekilde delilleri ile birlikte ortaya koymuştur. Aynı şekilde İbni Kesir konu ile ilgili ileri sürülen rivayetleri incelemiştir. Sonuç olarak ayette geçen yakın akrabalardan maksadın Hz. Fatma, Hz. Ali ve onun çocukları olduğunu söyleyen rivayetlerin isnat yönünden zayıf olduklarını söylemiştir. Bu konuda İbni Ebi Hatim'den şu rivayeti naklet-miştir: "*Deki: Ben buna karşılık sizden aramızdaki akrabalık bağına hürmetten başka bir ücret istemiyorum*"[3509] Bu ayet nazil olduktan sonra sahabe Resulullah'a: "sevmekle emrolunduğumuz bu insanlar kimdir"diye sordular. Resulullah: "Fatma ve çocuklarıdır"dedi. İbni Kesir, bu rivayet hakkında şunları söylemiştir: "Bu, zayıf bir isnattır ve içinde rivayetleri kabul olunmayan Hüseyin el-Eşkar denen bir adam vardır. Ayetin Medine'de indiğini söylüyor fakat doğru değildir. Çünkü bu ayet Mekke'de nazil olmuştur. Bu dönemde daha evlenmediği için Fatma'nın çocukları yoktu. Kendisi hicretin ikinci yılında Bedir savaşından sonra Hz. Ali ile evlenmişti. Bu ayeti Kur'an'ın tercümanı ve ümmetin büyük âlimi Abdullah bin Abbas'm söylediği şekilde tefsir etmek gerekir" İbni Hacer, Şia'nın rivayet ettiği hadislerin zayıf ve sahih hadislere ters olduğunu söylemiştir.

Sünnetten Delilleri

Gadir-i Hum Hutbesi:

Gadir-i Hum; Mekke ile Medine arasında Cuhfe'de bir mıntıkanın ismidir. Bugün halk oraya Gurbe demektedir. Rivayetlere göre Resulullah burada insanlara hutbe vermiş ve Hz. Ali'nin faziletlerinden bahsetmiştir. Rafiziler bu olaya çok büyük önem vermektedirler. Bir yönü ile Hz. Ali'ye taraftar olmanın, diğer yönden hilafeti tek hak edeninin o olduğunu hep bu olay ile gündeme getirirler. Kısacası onlar için saadet asrında yaşanmış en önemli olay budur.[3510] Bu konuda on bir ciltlik Gadir isminde kitap yazan bir yazar, bu eserinin içini zayıf ve mevzu hadislerle doldurmuştur. Bu konuda sahih olan rivayet Muslim tarafından Zeyd bin Erkam'dan nakledilen şu hadistir: "Resulullah Mekke ile Medine arasında Hum denilen bir yerde bize hutbe verdi. Allah'a hamd edip onu övdükten sonra şöyle dedi: "Ey millet! Ben bir beşerim. Rabbimin elçisinin ge-

3508 Minhacu's-Sünne, 7/ 100
3509 Şura, 23
3510 Eserü't-Teşeyii Ale'r-Rivayati'l-Tarihiyye, 299.

lip ruhumu alması yakındır. *Benden sonra size iki şey bırakıyorum. Birincisi; içinde hidayet ve nurların olduğu Allah'ın kitabıdır. Siz onu alın ve sımsıkı tutun. Allah'ın kitabına övgü ve teşvikten sonra şöyle dedi: Diğeri, Ehli Beytimdir. Ehli Beytim hususunda size Allah'ı hatırlatıyorum. Ehli Beytim hususunda size Allah'ı hatırlatıyorum. Ehli Beytim hususunda size Allah'ı hatırlatıyorum!* Sonra bu hadisi Zeyd bin Erkam'dan rivayet eden Hz. Hasan, ona şöyle dedi: "Ey Zeyd! Resulullah'ın Ehli Beyt kimdir? Eşleri Ehli Beyt'in içine girmiyor mu?"Zeyd: "Evet, giriyor. Resulullah'ın Ehli Beyt, kendilerine zekâtın haram olduğu kimselerdir" Hasan: "Peki bunlar kimdirler?"dedi. Zeyd: "Ali, Ukayil, Cafer ve Abbas aileleridir" Dedi. Hasan: "Bunların hepsine zekât haram mıdır?"dedi. Zeyd: "Evet, haramdır" Diye cevap verdi.[3511]

Müslim'in haricinde Tirmizi, Ahmed, Nesai, Hâkim ve daha başka hadisçiler sahih senetle Resulullah'ın şöyle dediğini nakletmişlerdir: *"Ben kimin mevlasıysam Ali'de onun mevlasıdır"* Bazı rivayetlerde şu fazlalık vardır: *"Allah'ım! Ona dost olana dost, düşman olana düşman ol!"*Bazı ilim ehli kimseler bu son kısmı sahih kabul etmiş olsalar da gerçekte sahih değildir. Bir başka rivayette şu fazlalık vardır: *"Allah'ım! Ona yardım edene yardım et. Onu yalnız bırakanı sen de yalnız bırak. Nereye giderse hakkı onunla birlikte kıl"* Bu fazlalık Resulullah'ın adı kullanılarak uydurulmuş bir yalandır..[3512]

Resulullah'm Gadir-i Hum denen yerde hutbe vermesinin bir nedeni vardı. Bunu Bureyde bin Hasib şöyle anlatmaktadır: "Resulullah, Hz. Ali'yi ganimetten beşte bir alsın diye Yemen"de bulunan Halid bin Velid'in yanına gönderdi. Kendisi taksimatı yaptı ve beşte birlik kısmını alıp geldi. Bunun içinde hissesine düşen Vasife denen bir kadın vardı. Bu kadın mevcut kadınlar içinde en güzeliydi. Ali (ra) onunla birlikte oldu. Sonra başı ıslak bir şekilde çıktı. Bazıları sebebini sorunca Vasife ile birlikte olduğunu söyledi. Bunu duyanlardan bazıları bu durumdan hoşlanmadı. Sonra Bureyde bin Huseyib, Halid bin Velid'in mektubunu Resulullah'a verdi. Halid, Hz. Ali'yi sevmeyenlerden birisiydi. Hz. Ali, mektupta kendisi ile ilgili anlatılanları doğruladı. Sonra Resulullah ona şöyle dedi: *"Ali'ye kızma çünkü onun humusta bundan daha fazla hakkı vardır"*[3513]

Veda haccı senesinde Resulullah ile birlikte hac yapmak için Yemen'den ayrılmış ve kurbanı ile birlikte Mekke'ye doğru hareket etmişti.[3514] Resulullah ile erken buluşayım diye acele etmiş ve arkadaşlarından birisini kendi yerine ordunun başına atamıştı. Yanındaki kumaşı da atadığı komutana teslim etmişti. Bu komutan o kumaşı askerler arasında dağıttı ve Mekke'ye doğru ilerlediler. Hz. Ali onları Mekke'nin dışında karşıladı. Üzerlerindeki elbiseleri görünce şöyle dedi: "Yazıklar olsun, sen ne yapmışsın? Resulullah'ın yanına varma-

3511 Müslim, 2408
3512 Silsiletü's- Sahiha, 1750
3513 Mecmauz-Zevaid, 9/ 127
3514 Müslim, 1281

dan hemen bunları çıkarın" Askerler üzerlerindeki elbiseleri çıkardılar. Bunun üzerine askerler Hz. Ali'den şikâyetçi oldular. Milletin Hz. Ali'den şikâyetçi olduğunu gören Resulullah hutbeye çıktı. İbni Kesir konu ile ilgili şunları söylemiştir. "Askerlerin Zekât develerini ve kumaşlarını kullanmalarına engel olduğu için Hz. Ali hakkında ileri geri konuşmalar başlamıştı. Resulullah hac görevlerini bitirip veda haccından döndükten sonra Medine yolu üzerinde Gadir-i Hum denen yerde durdu ve insanlara hutbe verdi. Burada Hz. Ali'yi hakkında söylenen olumsuzluklardan temizleyerek değerini yücelti ve fazileti konusunda insanları uyardı. Böylece kendisi ile ilgili birçok insanın kalbinde meydana gelen olumsuz kanaatler gitmiş oldu.[3515]

Resulullah bu konuşmasını Mekke'de yapmayıp özellikle geciktirdi. Demek ki konu Medinelilere özgü bin meseleymiş. Çünkü onun hakkında konuşanlar kendisi ile birlikte gazveye çıkan Medine ehlinden kimselerdi. Gadir-i Hum Cuhfe'de bir yerdir. Yaklaşık olarak Mekke'den 250 km. uzaktadır. Burası hacıların yol ayrımıdır diyenlerin sözleri doğru değildir. Çünkü Hacıların toplanma yeri Mekke olduğuna göre hacıların yol ayrımının bu kadar uzak bir mesafede olması mümkün değildir. Bilindiği gibi hac farizasından sonra Mekkeliler Mekke'de kalır. Taifliler kendi memleketlerine dönerler. Yine Yemenliler ve Iraklılar da kendi memleketlerine dönerler. Kısacası hac görevini eda eden herkes memleketine döner. Arap kabileleri de aynı şekilde kendi mıntıkalarına dönerler. Bu durumda Resulullah ile birlikte sadece Medineliler ve bu yolu kullanan diğer insanlar kalmış oluyorlar. İşte Resulullah Gadir-i Hum'da sadece bu insanlara hitap etmiştir. Ehli Sünnet ile Rafızîler arasındaki farklılık Resulullah'ın şu sözüne verdikleri anlamdan kaynaklanmaktadır: "*Ben kimin mevlasıysam Ali'de onun mevlasıdır*" Şiilere göre bu sözün anlamı şöyledir: "*Ben kimin yöneticisiysem Hz. Ali'de onun yöneticisidir*"

Ehli Sünnet'e göre burada geçen Mevla, düşmanlığın tersi olan dost, sevme ve yardımcı olma anlamında kullanılmıştır. Bu durumda hadisin anlamı şöyledir: "*Ben kimin dostuysam Ali'de onun dostudur*" Bu şekil yorumlamanın bazı sebepleri vardır. Bunları şu şekil sıralamak mümkündür:

a-) İlim ehlinden bazıları bu rivayetin fazlalık kısmını sahih kabul etmiştir. Bu fazlalık şudur: "Allah'ım! Ona dost olana dost, düşman olana düşman ol!"burada geçen düşman ol ifadesi hadisteki "*...Ali'de onun dostudur*"cümlesinin açıklamasıdır.

b-) Mevla kelimesinin sadece tek anlamı yoktur. Sahip, malik, nimet veren, yardım eden, seven, müttefik, köle, azatlı, amcaoğlu ve damat anlamına gelmektedir.[3516] Araplar Mevla kelimesini bu anlamlarda kullanırlar.

c-) Hadiste imametle ilgili bir konu geçmemiştir. Çünkü Resulullah Hz. Ali'nin halife veya imam olmasını isteseydi İbni Esir'in naklettiği bir sürü an-

3515 El-Bidaye ve'n-Nihaye, 5/95
3516 En-Nihaye fi Ğaribi'l-Hadis, 5/ 228

lam taşıyan bir kelimeyi kullanmazdı. Bilindiği gibi Resulullah Arapların en fasihiydi. Bunun yerine şöyle derdi. "Benden sonra yerime geçecek halife Ali'dir" Veya "Ben ölürsem Ali bin Ebi Talib'e itaat edin" derdi. Ancak kargaşayı bitirecek net bir kelime kullanmamıştır. Sadece; "*Ben kimin dostuysam Ali'de onun dostudur*"demekle yetinmiştir.[3517]

d-) Bir ayetinde Mevla kelimesini kullanan Kur'an şöyle der: "*Bugün artık ne sizden ne de inkâr edenlerden bedel kabul edilir, varacağınız yer ateştir. Sürekli onunla iç içe olacaksınız. Orası ne kötü bir dönüş yeridir!*"[3518] Cehennem ateşi kâfirlerle iç içe olduğu için ona "Mevla"denmiştir.

e-) Mevla (dosta) kelimesi sadece belirli bir dönemde Hz. Ali'nin vasfı olmamıştır. Resulullah hem hayatta iken hem de vefatından sonra bu vasıf Hz. Ali'de vardı. Kendisi vefat ettikten sonra da bu vasıf devam etti. Evet, o şu an bile bizim ve Mü'minlerin mevlasıdır. Bir ayetinde Kur'an şöyle der. "*Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır, Resulüdür, iman edenlerdir*"[3519] Hz. Ali (ra) iman edenlerin en önde gelenlerinden biridir. Bu yönü ile ayetin bahsettiği kimselerin içine girmektedir.

f-) İmam Şafii Zeyd'in rivayet ettiği hadisle ilgili şunları söylemiştir: Burada geçen veladan maksat İslam dostluğu ve sevgisidir. Bir ayetinde Mevla kelimesini dost anlamında kullanan Kur'an şöyle demiştir: "*Bu, Allah'ın, inananların yardımcısı (ve dostu) olmasından dolayıdır. Kâfirlere gelince, onların yardımcıları yoktur*"[3520]

Bu rivayet veya hadis, Hz. Ali'nin Resulullah'ın vefatından sonra halife olacağına delalet etmez. Bu hadis Hz. Ali'nin Allah'ın dostu olduğuna delalet eder. Bu özelliğinden dolayı sevilmesi, desteklenmesi ve yanında (safında) bulunmanın gerektiğine işaret eder.[3521]

Burada genel anlamda şunu söylemek lazımdır: Resulullah'ın Gadir-i Hum denen yerde verdiği hutbe; bazılarının kalbinde Hz. Ali hakkında oluşan kötü ve yanlış anlamayı düzeltme, onun değerini yükselterek faziletli birisi olduğunu belirtmek amacı ile söylenmiştir. Resulullah bu hutbeyi kasıtlı olarak hac mevsiminde ve bütün hacıların bulunduğu ortamda yapmadı. Evet, olay yayılmış olmasına rağmen sadece Medinelilere yönelik bir konuşma yapmıştır. Aynı zamanda meseleyi daha fazla ertelemeden dönüş yolunda müdahale etmek sureti ile Medine'deki münafıklara fırsat vermemiştir. Görüldüğü kadarı ile Resulullah, Hz. Ali'nin faziletini bilmeyenlere onun ne kadar değerli birisi olduğunu izah etmek için böyle bir yola başvurmuştur.

Bureyde bin el-Hasib, Hz. Ali'den hoşuna gitmeyen tavırlar görünce onu Resulullah'a şikâyet etmişti. Resulullah kızmış ve bu nedenle yüzünün rengi at-

3517 Hukbetün Mine't-Tarih, 185
3518 Hadid: 15
3519 Maide, 55
3520 Muhammed, 11
3521 Hukbetün Mine't-Tarih, 187

mıştı. Sonra Bureyde'ye şöyle demişti: "Ey Bureyde! Ben, müminlere kendi nefislerinden daha öncelikli değil miyim?"Bureyde: "Evet, doğrudur ey Allah'ın Resulü!"dedi. Resulullah (sav): "*Ben kimin mevlasıysam Ali'de onun mevlasıdır*" Buyurdu.[3522]

Dr. Muhammed Ali es-Salus, bu konuda çok güzel bir araştırma yapmıştır. Eserinde Gadir-i Hum'da verilen hutbe ve Resulullah'ın, kitap ve sünnet ile ilgili vasiyetini ele almıştır. Kitapta Resulullah'ın Ehli Beytine bağlanma rivayetlerini araştırıp tartıştıktan sonra elde ettiği neticeyi şöyle dile getirmiştir: "Bütün bunları göz önüne alıp araştırma yapınca sakaleyin hadisinin[3523] hem senet hem de metin yönünden sahih olduğunu görmekteyiz. Kitaba tutunmanın yanında Ehli Beyt'e tutunmayı emreden sekiz rivayetin hepsinde senet yönünden zayıflık vardır"[3524] Bu rivayetlerin metin noktasında Kitab'ın ve Ehli Beyt'in Kevser havuzunda Resulullah ile buluşuncaya kadar birbirlerinden ayrılmayacakları söylenmektedir. Bundan dolayı her ikisine de tutunmak gerektiği söylenmiştir. İşin doğrusu yaşanan süreç burada söylenenlere ters düşmektedir. Çünkü Ehli Beyt'e mensub olan ve Şiileşen kimseler hem kendileri sapmış hem de başkalarını saptırmışlardır. İslam'a ve Müslümanlara tuzak Kur'anların geneli, Ehli Beyt'i kendisi için koruyucu bir kalkan olarak görmüştür. Ehli Beyt'e mensup Şiileşmiş kimseler dünyevi menfaatler adına cesaretlendirilmektedir. Örneğin tabi olunanlardan alınan humus (beşte birlik kısım) bunlardan birisidir.

Hak yoldan sapmamak kitap ve sünnete bağlıdır. Ehli Beyt'in kendisi de kitap ve sünnete yapışırsa veya tutunursa intisap ve kitaba tutunmalarından dolayı bizim için peşlerinden gidilen birer hidayet imamı olurlar. Böyle bir şey sadece Ehli Beyt'e özgü bir makam değildir. Kitap ve sünnete tutunan herkes için geçerlidir. Ancak Şiilerin naklettikleri rivayetlerin sadece senedi zayıf değildir. Aynı zamanda metni de doğru değildir. Faraza her iki yönden olumsuz olmasalar bile, yine de bahsini yaptığımız rivayetler Şiilerin iddia ettikleri şeye delalet etmezdi. Ne iddia ettikleri on iki kişinin imametine ne de hilafet konusunda öncelikli hak sahiplerinin bunlar olduklarına delalet etmez.[3525]

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "*(Ve o kullar): Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takvâ sahiplerine imam kıl! derler*"[3526] Bizden öncekilere tabi olan ve bizden sonrakilerin kendilerine tabi olacağı imamlar kıl. Burada Ehli Beyt'e özgü bir işaret yoktur.

Allame Munavi, "sekaleyn"hadisinin rivayet fıkhı konusunda şunları söy-

---

3522 Silsiletü's-Sahiha, 4/ 336.

3523 Sakaleyin hadisinden maksat şu hadistir. "Size iki önemli şey bırakıyorum. Onlara sarıldığınız müddetçe asla yolunuzu şaşırmazsınız. Bunlar Allah'ın kitabı ve peygamberin sünnetidir."

3524 Buna rağmen bahsini yaptığımız rivayete manevi mütevatir diyenler olmuştur.

3525 On iki İmam Şiası ile birlikte, 1/ 136

3526 Furkan, 74

lemiştir: "Allah'ın kitabının emirlerine tutunur, yasaklarından kaçınır ve Ehli Beytmin hidayetine sarılırsanız, işte o zaman hidayet ve hak yol üzerine olduğunuz için sapıtmazsınız" [3527]

Bahsini yaptığımız hadisin hem sahih olmadığını hem de zayıf olduğunu belirttikten sonra bazıları bu hadisten Ehli Beyt'in tümünün dalalet üzere olmayacağı sonucunu çıkardıklarını söyleyelim. Kadı Ebu Ya'la ve daha başkalarının dile getirdiği bu gerçeği biz de söylüyoruz. Ümmetin icması kitap, sünnet ve icma' ile sabittir. Ehli Beyt bağımsız değil onlar da ümmetten parçadır. Bu durumda ümmetin bir konuda icma' etmesi Ehli Beyt'in icma' etmesi anlamına gelmektedir.

"Size öyle bir şey bırakıyorum ki bu şeye tutunmanız durumunda asla doğru yoldan sapıtmazsınız. Allah'ın kitabı ve Ehli Beytm"[3528] Hadisi:

Bu hadis ile ilgili Rafızîlere birazdan cevap vereceğiz. Ancak burada şu önemli konuyu belirtmemiz gerekmektedir. Öncelikle bu hadis Müslim'de "Kitaba Tutunma ve Ehli Beyt'e Haklarını Verme"şeklinde rivayet edilmiştir: Zeyd bin Erkam şöyle demiştir: *Resulullah Mekke ile Medine arasında Hum denilen bir yerde bize hutbe verdi. Allah'a hamd edip onu övdükten sonra şöyle dedi: "Ey millet! Ben bir beşerim. Rabbimin elçisinin gelip ruhumu alması yakındır. Benden sonra size iki şey bırakıyorum. Birincisi; içinde hidayet ve nurların olduğu Allah'ın kitabıdır. Siz onu alın ve sımsıkı tutun" Allah'ın kitabına övgü ve teşvikten sonra şöyle dedi: "Diğeri, Ehli Beytimdir. Ehli Beytim hususunda size Allah'ı hatırlatıyorum. Ehli Beytim hususunda size Allah'ı hatırlatıyorum. Ehli Beytim hususunda size Allah'ı hatırlatıyorum!* Sonra bu hadisi Zeyd bin Erkam'dan rivayet eden Hz. Hasan, ona şöyle dedi: "Ey Zeyd, Resulullah'ın Ehli Beyti kimdir? Onun eşleri Ehli Beytin içine girmiyor mu?"Zeyd: "Evet, giriyor. Resulullah'ın Ehli Beyt kendilerine zekât haram olan kimselerdir" dedi. Hz. Hasan: "Peki bunlar kimdirler?"dedi. Zeyd: "Ali, Ukayil, Cafer ve Abbas aileleridir" dedi. Hz. Hasan: "Bunların hepsine zekât haram mıdır?"dedi. Zeyd: "Evet, haramdır" dedi"[3529]

Görüldüğü gibi Resulullah kitaba sımsıkı sarılmayı ve Ehli Beyt'in hukukuna riayet etmeyi tavsiye etmiştir. Yukarıdaki hadis çerçevesinde sapkın rafizi anlayışına şunları söyleriz:

a-) Resulullah'ın Ehli Beyti zekât almaları haram olan akrabalarıdır. Bunlar Haşim oğullarıdır. Şiilerin rivayetlerinde isnat denen bir özellik olmadığı için sadece kitaplarda rastladıkları şeyleri rivayet ederler. Bu konuda Hür el-Amili şöyle demiştir: "Biz Şiilerin yanında isnat yoktur ve Şiiler asla isnada sırtını dayamazlar"[3530] Bu adamların Ehli Beyt ile ilgili isnatları yoktur. Bu konuda Resulullah'ın Ehli Beyt'ine tabi olanlar Ehli Sünnet'tir. Ehli Sünnet, Ehli

---

3527 Feyzu'l-Kadir, 3/ 14
3528 Tirmizi, 3786
3529 Müslim, 2408
3530 Hukbetün Mine't-Tarih, 203

Beyt'in hakkını tam olarak vermektedir. Bu konuda ne fazla ne de eksik bir tutum içine girmemiştir. Bu durum peygamber için de geçerlidir. Ehli Sünnet ona kendi makamının sınırları çerçevesinde bağlanmış ve bu anlayışla onun yolundan gitmiştir. Zaten Resulullah de bunu istiyordu. Bir keresinde şöyle demişti: "*Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'yı uçurdukları gibi siz de beni uçurmayın. Benim için Allah'ın kulu ve peygamberi tabirini kullanın*"[3531]

b-) Ehli Beyt'in imamı Ali bin Ebu Talib'dir. İlimce kendisinden sonra ümmetin en büyük âlimi Abdullah bin Abbas gelir.[3532] Abdullah, Hz Ebubekir ve Hz Ömer'in halifeliğinin Hz. Ali'den önce geldiğini söylerdi. Ali bin Ebu Talib'in kendisi şöyle demiştir: "Allah Resulünden sonra insanların en faziletlisi Ebubekir ve Ömer'dir"3533 Bu, tevatür ile sabit olmuş bir rivayettir. Görüldüğü gibi Ehli Beyt'in imamı olan Ali (ra) Hz Ebubekir ve Hz Ömer'in faziletini bizzat kendisi söylemektedir.[3534]

c-) Biraz önce naklettiğimiz hadis tıpkı şu hadis gibidir: "*Benden sonra size iki şey bıraktım. Bunlara sarılırsanız asla sapıtmazsınız. Birisi Allah'ın kitabı diğeri benim sünnetimdir*"[3535] Bir başka yerde şöyle demiştir: "*Benim ve benden sonraki Raşit halifelerimin sünnetine azı dişlerinizle sarılır gibi sarılın*"[3536] Görüldüğü gibi Resulullah ehemmiyetinden dolayı azı dişleri ile tutunmayı tavsiye etmiştir. Bir başka yerde şöyle demiştir: "*Benden sonra Ebubekir ve Ömer'e tabi olunuz*"[3537] Bir başka yerde şöyle demiştir: "*Ammar'ın gittiği yoldan gidiniz ve İbni Mesut'un yoluna sımsıkı tutununuz*.3538 Bu tavsiyeler bahsi geçen kişilerin imam oldukları anlamına gelmez. Bunun anlamı bu şahısların Resulullah'ın sünneti üzerine olduklarını göstermektedir. Resulullah'ın Ehli Beyt'i de böyledir. Onlar asla dalalet üzerine birleşmezler.[3539]

d-) Rafizi Şiiler hem Hz. Abbas hem de onun oğlu Abdullah (ra) hakkında olumsuz ve yaralayıcı üsluplar kullanmaktadırlar. Her ikisinin Hz. Hüseyin'in çocuklarını kıskandıklarını iddia ediyorlar. Hz. Hüseyin'in çocuklarından imam kabul etmediklerini de olumsuz ve yaralayıcı bir dil ile eleştirmektedirler. Bunlardan birisi Zeyd bin Ali'dir. Bir diğeri Hasan Askeri'nin kardeşi İbrahim'dir. Daha başka kimseleri de bu şekil olumsuzluklarla eleştirmişlerdir. Onlara göre bu insanlar Resulullah'ın Ehli Beyt'inden değildirler. Onlar sadece övdükleri kimseleri Resulullah'ın ehli beytinden saymaktadırlar.

e-) Resulullah'm sahabesi; "*Ben kimin mevlasıysam Ali'de onun mevlası-*

3531 Buhari, 3445
3532 Abdullah bin Abbas, Ali'nin öğrencisidir.
3533 Buhari, 3671
3534 Hukbetün mine't-Tarih, 204
3535 Müstedrek, 1/ 93 (Hâkim)
3536 Ebu Davud, 4/ 201
3537 Sahih Sünen-i Tirmizi, 3/ 200 (Elbani)
3538 Tirmizi, 3805
3539 Hukbetün Mine't-Tarih, 205

dır"hadisinde geçen "Mevla"kelimesini sevmek, dostluk ve itaat anlamında anlamışlardır. Zaten bundan dolayı saygı, sevgi ve itaatlerini göstermek adına bazıları Hz. Ali'ye mevlamız diye hitap etmişlerdir.

Rihay el-Haris şöyle demiştir: "Araplardan bir topluluk Hz. Ali'nin yanına geldi ve şöyle dediler: "Allah'ın selamı üzerine olsun ey mevlamız" Hz. Ali: "Sizler Arap asıllısınız. Ben nasıl sizin mevlanız olurum?"dedi. Onlar: "Biz Resulullah'ın Gadir-i Hum'da seninle ilgili şöyle dediğini duyduk: "*Ben kimin mevlasıysam Ali'de onun mevlasıdır*"

Bu rivayeti nakleden Riyah, sözlerine şöyle devam etmiştir: Topluluk gittikten sonra onları takip ettim ve kim olduklarını sordum. Bana Ensar'dan bir grup olduklarını söylediler ve başlarında Ebu Eyyüb el-Ensarı vardı.[3540]

Bu hadiste geçen en önemli konu şudur: Hz.Ali'nin kendisi bile hadiste geçen "Mevla"kelimesinden imamet ve yöneticilik diye bir anlam çıkarmamıştır. Ayrıca kendisi için *Mevlana* tabirinin kullanılmasını hoş karşılamamıştır. Eğer dil konusunda uzman olan Ali (ra) *Mevlana* kelimesinin emir ve imam ile aynı anlama geldiğini bilseydi bu tepkiyi vermezdi.

f-) İmamiyye şiasmın kitaplarında Ehli Beyt'ten bazılarının sözleri nakledilmiştir. Buna göre Gadir-i Hum denen yerde Resulullah'ın söylemiş olduğu şeylerden Hz. Ali'nin imametine dair bir sonuç çıkmamaktadır. Hz. Hüseyin'e şöyle denmişti: Resulullah şöyle buyurmamış mıydı: "*Ben kimin mevlasıysam Ali'de onun mevlasıdır*" Hz. Hüseyin: "Evet, Resulullah böyle bir şey söyledi fakat bununla kendisinden sonra imam ve sultan ataması yapmadı! Eğer Resulullah'ın amacı imam atamak olsaydı daha net ve açık ifadeler kullanırdı" Hz. Hüseyin'in oğlu Abdullah şöyle diyordu: "Yöneticilik konusunda bize özgü ama başkalarına yasak olan bir durum yoktur. Ehli Beyt'ten hiç kimse Allah tarafından itaat edilmesi farz olan imam veya yönetici olarak tayin edilmemiştir" Bu gerçeği söyleyenler Ehli Beyt mensubu veya Hz. Ali'nin destekçileri olan kimselerdir. Onun yakını ve Ehli Beyt olmayan insanların kalkıp aksi iddialarda bulunması akıl ve yaşanan gerçeklere terstir.[3541]

Tebük Savaşında Hz. Ali'nin Medine'ye Vali Olarak Atanması

Tebük gazvesi hicretin dokuzuncu yılında olmuştu. Nebevi siyerde bu gazvenin çok büyük önemi vardır. Gerek Müslümanların ve gerekse Arapların ruhlarında çok büyük etkiler bırakmıştır. Aynı şekilde İslam tarihinde yaşanacak birçok tarihi olayların çıkış noktası (ve miladı) olmuştur.3542

Resulullah yola çıkmadan önce Hz. Ali'yi Medine'ye vali olarak atadı. Bu-

3540 Fadilu's-Sahabe, 2/ 702
3541 Sümme Ebsartü'l-Hakikate, 201
3542 Sümme Ebsartü'l-Hakikate, 201

nu fırsat bilen münafıklar içlerindeki kin ve nefretlerini boşaltmak için fırsat bulmuşlardı. Resulullah bunun farkındaydı. Hemen Resulullah'ı üzecek Hz. Ali ile ilgili olumsuz sözler konuşmaya başladılar. Şöyle diyorlardı: "Ali, Resulullah'a ağır yük olduğu için onu Medine'de bıraktı" Resulullah hakkında söylenen bu söz onların münafık olduğunu gösteriyordu. Bir sahih hadiste Hz. Ali şöyle demiştir: "*Taneyi yaran ve insanı yaratan zata yemin ederim ki; beni ancak mümin kimseler sever ve benden ancak münafık kimseler nefret eder. Bunu bana bizzat Resulullah söyledi*"[3543]

Bunun üzerine Hz. Ali bineğine atladı ve savaşmak için yola çıkmış olan orduya katıldı ve: "Beni kadınların ve çocukların için de mi bırakıyorsun?"dedi. Resulullah (sav): "*Benden sonra peygamber yok fakat Harun'un Musa'nın yanındaki konumunda olmak istemez misin?*"[3544]

Hz. Ali'nin, Resulullah'm halifesi olduğuna dair bir sonuç bu hadisten çıkmaz. Bunun birkaç nedeni vardır:

a-) Bahsini yaptığımız hadisin çok önemli bir sebeb-i vürudu vardır. Bunu görmeden hadisi anlamaya çalışırsak yanlış yapmış oluruz. Münafıklar Hz. Ali hakkında ileri geri konuşmak sureti ile değerini düşürmeye çalışmışlardır. Resulullah onun ne kadar değerli olduğunu ve münafıkların yalan söylediklerini beyan etmek istemiştir.

b-) Bilindiği gibi Harun (a.s.) , Musa (a.s.)'dan önce vefat etmiştir. Dolayısı ile Resulullah'ın vefatından sonra Hz. Ali'nin imam olacağı meselesi ile Harun ve Musa meselesi arasında uyumsuzluk vardır. Resulullah şöyle diyebilirdi: "*Senin, benim yanımdaki konumun Yuşa'nın Musa'nın yanındaki konumu gibidir*" Çünkü Harun, Musa henüz hayatta iken onun halifesi olmuştu. Kendisi Musa'dan önce öldüğü için ondan sonra halife olmamıştır. Musa'dan sonra İsrail oğullarının başına Yuşa peygamber gelmiştir. Demek ki yukarıdaki hadisin söylenmesinin tek nedeni Hz. Ali'nin gönlünü almaktı. Çünkü kendisi Medine deki çoluk, çocuk, kadın, yaşlı ve zayıflara baksın diye peygamber tarafından vali olarak atanmıştı. Münafıklar ise kinlerini kusmak için bunu bulunmaz bir fırsat olarak görmüşlerdi. Vaktiyle Musa (a.s.), Rabbi ile görüşmek için Tur dağına çıkmış ve İsrail oğullarına bakması için kardeşi Harun'u görevlendirmişti. İşte, Resulullah, Hz. Ali'nin görevlendirilmesini kast ederek onu Harun'a benzetmişti. Musa, kardeşi Harun'u basite aldığı için veya eksik birisi olduğu için değil, bilakis ona güvendiği için dönünceye kadar yerine vekil tayin etmişti. Hz. Ali'nin durumu da aynen Musa ve Harun olayındaki görevlendirmeye benzemektedir.

c-) Harun, Musa'nın vasisi değildi. Zaten kendiside Musa gibi peygamberdi. Bununla ilgili Kur'an'da bir sürü delil vardır. Peygamber olmayan birisini bir peygamber ile kıyaslamak doğru değildir. Ayrıca Şiiler kıyası kabul etmezler.

3543 Müslim
3544 Buhari, 2404

d-) Harun'un vezirliğinden yola çıkarak Hz. Ali'nin Resulullah'ın veziri olduğunu söylemek bir önceki iddiadan çok daha ilginçtir. Çünkü Harun'u Musa'ya vezir yapan bizzat Allah'dır. Bir ayetinde Kur'an şöyle der: "*Musa dedi ki: "Rabbim! Yüreğime genişlik ver. İşimi bana kolaylaştır. Dilimden (şu) bağı çöz. Ki sözümü anlasınlar. Bana ailemden bir de vezir (yardımcı) ver, Kardeşim Harun'u. Onun sayesinde arkamı kuvvetlendir ve onu işime ortak kıl*" [3545]

Görüldüğü gibi Hz. Harun, Hz. Musa'ya nübüvvet konusunda ortak edilmiştir. Peki, "Hz. Ali, nübüvvet meselesinde Resulullah'a ortaktır"diyecek cesaretli birisi var mıdır? Bu inanca sahip birisi kesinlikle kâfir olur ve İslam dininden çıkar.[3546]

e-) Resulullah farklı dönemlerde Medine'ye geçici görevle birçok vali ataması yapmıştır. Bu sadece Hz. Ali'ye özgü bir mesele değildir. Örneğin Bedir savaşında Abdullah İbni Ümmü Mektum'u, Beni Süleym gazvesinde Gifar kabilesinden Siba' bin Urtufe'yi[3547], Süveyk gazvesinde Beşir bin Abdulmunzir'i, Beni Mustalik gazvesinde Ebu Zer'i, Hudeybiye ve Hayber savaşında Nümeyle bin Abdulleys'i, Umretu'l-Kaza esnasında Uveyf bin el-Edbet'i, Mekke'nin fethinde Külsüm bin Huseyin, veda haccında Ebu Dücane'yi Medine'ye vali olarak atamıştır. Ünlü siyer bilgini İbni Hişam, bu tayinleri siyerinin değişik yerlerinde anlatmaktadır.[3548] Demek ki Resulullah, yerine Hz. Ali dışında insanları da atamıştır. Bu konuda Hz. Ali ne ilk ne de sondur. Aslında bu atama Resulullah'ın komutan yetiştirmede uyguladığı bir sistemdi. Kendisi Hz Ebubekir'i hac emri tayin ettiği gibi aynı zamanda namaz kıldırma görevini de sadece ona vermiştir.[3549]

f-) Resulullah'm Hz. Ali'yi Harun'a benzetmesi onun için bir fazilettir. Doğrusu Resulullah Bedir savaşında Hz Ebubekir ve Hz Ömer'i Harun'dan daha büyük birisine benzetmiştir. Evet, esirler konusunda sahabeden bazıları ile istişare yapmıştı. Bunlardan birisi de Hz Ebubekir ve Hz Ömer'di. Hz Ebubekir fidye karşılığında serbest bırakılmalarını, Hz Ömer ise öldürülmeleri görüşünü benimsemişti. Resulullah Hz Ebubekir'e dönerek şöyle dedi: "Sen tıpkı ayette geçen İbrahim'in sözü gibi görüş bildirdin. İbrahim şöyle demişti. "*Rabbim. Şimdi kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, artık sen gerçekten çok bağışlayan, pek esirgeyensin*"[3550] Yine İsa'nın dediği gibi görüş bildirdin. O: "*Eğer kendilerine azap edersen şüphesiz onlar senin kullarındır (dilediğini yaparsın). Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin"dedi*" [3551]

Sonra Hz Ömer'e dönerek şöyle dedi: "Sen ortaya koyduğun bu görüşün-

---

3545 Taha: 29-32

3546 Sümme Ebsartü'l-Hakikate, 215

3547 Bazıları Resulullah'ın bu savaşta İbni Ümmü Mektumu vali olarak atadığını söylemişlerdir.

3548 Nebevi Siyer: 2/ 650- 804- 806

3549 Sümme Ebsartü'l-Hakikate, 215

3550 İbrahim, 36

3551 Maide, 118

le Nuh'a benzedin. Çünkü kendisi şöyle demişti. *"Ey Rabbim! Yeryüzünde tek bir kâfir dahi bırakma, hepsini yok et. Çünkü sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar; yalnız ahlâksız, nankör (insanlar) doğururlar (yetiştirirler)"*[3552] Yine bu görüşünle Musa'ya benzemektesin. Çünkü o şöyle demişti: *"Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun ve kavmine dünya hayatında zinet ve nice mallar verdin. Ey Rabbimiz! (Onlara bu nimetleri), insanları senin yolundan saptırsınlar ve elem verici cezayı görünceye kadar iman etmesinler, diye mi (verdin)? Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et, kalplerine sıkıntı ver (ki iman etsinler)"*[3553]

Görüldüğü gibi Hz Ebubekir'i İbrahim (a.s.) ve İsa (a.s.)'a, Hz Ömer'i ise Nuh (a.s.) ve Musa (a.s.)'a benzetmiştir. Evet, bunlar Harun'dan daha büyük Ulu'l-Azm peygamberlerdendirler, Hz Ebubekir ve Hz Ömer ise Allah Resulünden sonra bu ümmetin en hayırlılarıdırlar. Demek ki, Resulullah'ın Hz. Ali'yi Harun (a.s.)'a benzetmesi Hz. Ali için bir ikram ve onur olduğu gibi Hz Ebubekir ve Hz Ömer'i İbrahim (a.s.), İsa (a.s.), Musa (a.s.) ve Nuh (a.s.)'a benzetmesi de bir ikram ve onurdur.[3554]

Hadisin Şerhi İle İlgili Âlimlerin Görüşü

İmam Nevevi bu konuda şunları söylemiştir: "Bu hadiste iddia sahiplerine delil olacak bir özellik yoktur. Evet, burada Hz. Ali'nin faziletine delil vardır. Fakat en faziletli olduğuna dair bir belirti yoktur. Aynı şekilde Allah Resulünden sonra onun halifesi olacağına dair bir delil de yoktur. Çünkü benzetmenin yapıldığı Harun peygamber Hz. Musa'dan sonra İsrail oğullarına yöneticilik yapmamıştır. Zaten benzetmenin yapıldığı Harun peygamber, Hz. Musa öldükten sonra İsrail oğullarına halife olmamıştır. Kendisi daha Hz. Musa hayatta iken ölmüştür. Rivayetlere göre Hz. Musa'nın ölümünden kırk yıl önce vefat etmiştir. Hz. Musa, Rabbi ile buluşmaya gitmeden önce İsrail oğullarını yönetsin diye onu kendi yerine yetkilendirmişti"

İbni Hazm, Rafızîlerin delil olarak kullandığı hadis için şunları söylemiştir. "Resulullah'ın onun hakkında böyle şeyler söylemesi halifeliği hak etmesini ve onun diğerlerinden üstün olduğu sonucunu çıkarmaz. Çünkü İsrail oğullarını Hz. Musa'dan sonra Hz. Harun değil Hz. Yuşa' yönetmiştir. Yuşa' bin Nun,. Hızır'la görüşmeye giderken Hz. Musa'nın yanında bulunan gençtir. Aynı durum hicret esnasında Resulullah'a arkadaşlık yapan Hz Ebubekir için de geçerlidir. Evet, Resulullah'ın vefatından sonra Medine'de yönetime Hz Ebubekir getirilmiştir. Ayrıca Ali (ra), Harun gibi peygamber değildi ve Harun (a.s.) da zaten Hz. Musa'nın vefatından sonra İsrail oğullarının başına geçmemişti. Demek ki, Hz.Musa ile Hz.Harun arasındaki yakınlığın Resulullah ile Hz. Ali

3552 Nuh, 26-27
3553 Yunus, 88
3554 Nevevi, Müslim Şerhi, 13/ 174

arasında kullanılması sadece akrabalık yönünden olmuştur. Şunu da belirtmek gerekir: Resulullah bu sözü Tebük savaşından önce onu Medine'ye vali olarak tayin ederken söylemiştir. İşin doğrusu Tebük'ten önce ve sonra Resulullah, Hz. Ali dışında birçok kimseyi aynı konuda görevlendirmiştir. Demek ki Hz. Ali'yi görevlendirmesi onun diğer görevlendirilenlerden üstün olduğu anlamına gelmemektedir. Bu durum kendisinden sonra Hz. Ali'yi veliaht tayin ettiği anlamına da gelmez. Söylediğimiz durum çeşitli nedenlerle görevlendirilmiş diğer sahabeler için de geçerlidir"[3555]

İbni Hacer, konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Bazıları bu konudaki hadisi delil göstererek sahabe içinde hilafetin sadece Hz. Ali'nin hakkı olduğunu iddia etmiştir. Çünkü Harun'da Musa'nın yerine geçmişti. Bu iddiaya şöyle cevap veririz. Harun daha hayatta iken Musa'ya halifelik yapmıştı. Çünkü kendisi Musa'dan önce ölmüştü" Hattabi bu konuya işaret etmiştir.[3556] İbni Teymiye, Rafızîlerin bu hadisi delil getirip hilafetin Hz. Ali'nin hakkı olduğunu iddia etmelerine şu cevabı vermiştir:

"Bu, şu şeyin konumundadır. Bu, şunun gibidir" Bu ve buna benzer sözler; o anki durumda bir şeyi başka bir şeye benzetmek için söylenmiştir. Buradan benzeyen ile benzetilen şeyin yüzde yüz aynı oldukları sonucu çıkmaz. Aynı durum Resulullah'ın şu sözü için de geçerlidir: "*Senin bana yakınlığın Harun'un Musa'ya yakınlığı gibidir*" Hz. Ali'nin Medine'ye vali olarak atanması sadece ona özgü bir şeydir denilmez. Çünkü Resulullah bazen Hz. Ali'nin kendisinden daha faziletli olduğu kimseleri de vali olarak atamıştır. Böyle bir şey, atanan kişinin Hz. Ali'den üstün olduğu anlamına gelmez. Resulullah, Medine'ye defalarca geçici vali tayini yapmıştır. Tayini yapılan insanlar tıpkı Hz. Ali'nin vali tayin edilmesi meselesinde olduğu gibi Hz. Musa ile Hz. Harun'un konumunda idiler. İşin doğrusu Tebük seferi yapılırken hicaz mıntıkasındaki Araplar Müslüman olmuş, Mekke fethedilmiş ve İslam şerefli bir konumda olduğu için Resulullah Medine'ye saldırı olur korkusu taşımıyordu. Ancak daha önceki atamalarda bu tür korkular yaşadığı için bu atamalar Hz. Ali'nin atanmasından daha fazla önem arz ediyordu. Bundan dolayı Resulullah Medine'de Hz. Ali'nin yanında bir tek savaşçı dahi bırakmamış, hepsini kendisi ile birlikte götürmüştü. Ancak daha önceki valilerin yanında bir grup savaşçı bırakmıştı" [3557]

Resulullah'ın Ümmeti Yönetme Konusunda KendisindenSonra Birisini Tayin Etmemesinin Hikmeti

Resulullah'ın, ümmeti yönetsin diye kendisinden sonra birisini tayin etmemesi bütün açıklığı ile İslam'ın beşeriyet için Rabbani bir din olduğu gerçe-

3555 El-Fasl, 159-160
3556 Fethü'l-Bari, 4/ 74
3557 Minhacu's-Sünne, 7/ 330- 332

gini göstermektedir. Eğer Resulullah kendisinden sonra birisini halife tayin etmiş olsaydı, bazı kimseler ümmetin yönetiminin belli bir ailenin elinde olacağını iddia ederlerdi. Zaten tarihte bu tür iddialar olmuştur. Bu durumda İslam da yönetim şekli veraset esasına göre olmuş olurdu. Ancak heva ve hevesinden konuşmayan Resulullah, en iyi ve uygun kimseleri seçsinler diye bu işi Müslümanlara bırakmıştır. Evet, işaret tarzında bazı emirleri Hz Ebubekir'i göstermiş olsa da açıkça benden sonra Hz Ebubekir'i halife yapın diye bir tavsiyede bulunmamıştır. Aslında bu şekil bir tavsiye yapmasının önünde hiçbir engel yoktu. Yine de böyle bir yola başvurmayıp, işi Müslümanlara bırakmıştır. Zaten onun bu konuda açık bir tavsiye ve emri olsaydı Sakif gölgeliğinde ilk başta yaşanan tartışmalar olmazdı. Yine Hz Ebubekir, kendisinden sonra hilafete Hz Ömer'in geçmesi için insanlarla istişarede bulunmazdı. Yine Hz Ömer kendisinden sonra altı kişi tayin etmez ve bunlara halife seçme görevini vermezdi. Eğer bu konu soya bağlı bir mesele olsaydı halifeliği birinci sırada hak edenler Haşim oğulları olurdu.[3558]

Bu din bütün insanlığa gönderildiği için hiçbir durumda sıradan bir eşya gibi tek bir ailenin hâkimiyeti ile sınırlandırılamaz. Evet, önceki asırlarda Emevi ve Abbasi soyu bu tür bir çaba içinde olmuş olsa da, yapılanlar şer'i kurallara terstir. Genel kurala terse olan şey hem Allah'ın dinine yabancı hem de sürekli bir uygulama olmadığı için geçici olmuştur. Bu tür yanlış uygulamaların İslami anlayıştan uzaklaşması gerekir. İslam aleminde yöneticiyi seçme konusunda bu anlayış hâkim olursa İslam dini gerçek anlamda parlaklık ve temizliğini yeniden elde etmiş olur.

İmamet İle İlgili İleri Sürülen Bazı Zayıf Uydurma Hadisler

1- "Kuş"Hadisi:

İmamiyye Şia'sının en önemli delillerinden birisi pişmiş tavuk meselesidir. Hâkim, el-Müstedrek isimli eserinde Hz.Enes'ten şöyle bir olay nakleder: "Ben Resulullah'a hizmet ediyordum. Kendisine pişmiş bir tavuk getirildi. Peygamber (sav) : "Allah'ım! En sevdiğin kulun kimse bu tavuğu beraber yememiz için onu buraya getir" Diye dua etti. Hz. Enes bunu duyunca şöyle dedi: "Allah'ım! Bu kişi Ensar'dan birisi olsun" Kısa süre sonra Hz. Ali geldi. Ben ona Allah Resulü'nün çok meşgul olduğunu söyledim fakat kısa süre sonra tekrar geldi. Resulullah: "Kapıyı aç"dedi. Ben kapıyı açtım. Ali içeri girdi. Resulullah: "Ey Ali! Seni buraya gelmeye engelleyen şey neydi?"Hz. Ali: "Bu üçüncü gelişim. Senin meşgul olduğunu söyleyerek Enes beni geri çevirdi" Resulullah: "Ey Enes! Seni böyle davranmaya iten sebep neydi?"dedi. Enes: "Senin duanı duydum ve bu kişinin benim kavmimden olmasını arzuladığım için böyle davrandım" Dedi. Resulullah: "Bu adam kesinlikle kavmini seviyor"buyurdu. [3559]

3558 Dirasatün Fi Ahdi'n-Nübüvveti, eş-Şücai, 270
3559 El-Müstedrek, 3/ 130- 131

Bu hadis bir isnada dayandırılarak nakledilmiş fakat içinde zayıflık vardır. Buna ek olarak Hz. Enes'e nisbet edilen bu senetlerden hiç birisi sahih değildir. Bu durum insanı hayret ve dehşete düşürmektedir. İşin daha ilginç olanı yıllarca Hz. Enes'e arkadaşlık eden, sika ve zabt sahibi kimselerin bu hadisi rivayet etmemeleridir. Bunların içinde Hasan Basri, Sabit el-Bennani, Humeyd et-Tavil, Hubeyb bin Ebi Sabit, Bekir bin Abdullah el-Muzeni, Esad bin Sehl el-Huneyf, İshak bin Abdullah bin Ebi Talha, Ebban bin Salih, İbrahim bin Meysere ve Hz. Enes'ten rivayet nakleden bir sürü başka kişiler.

İbni Kesir bu hadisle ilgili şunları söylemiştir: "Pişmiş tavuk rivayeti ile ilgili kadı Hz Ebubekir Bakillani'ye ait kalın ciltli bir kitap buldum. Bu kitap ilgili rivayetin zayıf olduğuna dair yazılmış bir reddiyeydi" İbnu'l-Cevzi konu ile ilgili şunları söylemiştir: "İbni Murdeveyhi, bu konuda hepsi karanlık ve olumsuz (eleştiri almış) yirmi farklı rivayet nakletmiştir. Bundan dolayı meseleyi uzun uzadıya anlatmayı uygun görmedim.[3560] İbni Teymiye konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Bu pişmiş kuş meselesi nakil gerçeğini çok bilen ilim ehline göre mevzu ve yalan bir hadistir" [3561] Zaylai' şunları söylemiştir: "Rivayeti çok ve tariki fazla olan nice hadisler vardır fakat neticede o hadis zayıftır" [3562]

2- "Dar"Hadisi

İmamiyye Şia'sının Hz. Ali'nin imametine dair delil olarak kullandığı rivayetlerden birisi de dar hadisidir. Buna göre Resulullah daha nübüvvetinin ilk dönemlerinde Mekkeli müşriklere İslam'ı tebliği ederken Hz. Ali'yi imam olarak tayin etmiştir. Evet, onlara putları bırakıp tek ve kahhar olan Allah'a ibadet etmelerini söylerken aynı zamanda bu atama işi gerçekleşmiştir. Hz. Ali'nin ağzı ile bu olayı şöyle anlatmaktadırlar: "*En yakın akrabalarını uyar*" [3563] Ayeti nazil olunca: Resulullah beni çağırdı ve şöyle dedi: "Ey Ali! Allah, 'en yakın akrabalarını uyar' diye bana emir buyurdu. Fakat bu işi ne zaman onlara anlatsam onlardan hoşuma gitmeyecek şeyler duyacağımı biliyorum. Hz. Ali bir şey söylemedi ve bir süre sonra Cebrail (a.s.) geldi. Hz. Peygambere şöyle dedi: "Ey peygamber! Eğer sana emrettiği şeyi yapmazsan Rabbin sana azap eder. Ey Ali! Etli bir yemek hazırla ve yanında sütten bir şeyler olsun! Sonra Abdulmuttalib oğullarını çağır. Böylece bu emri onlara tebliğ edeyim" Resulullah'ın dediğini yaptım ve onları çağırdım. O gün Abdulmuttalib oğullarının sayısı kırk civarındaydı. İçlerinde Resulullah'ın amcaları Hamza, Abbas ve Ebu Leheb de vardı. Yaptığım yemeği getirmem için beni çağırdı. Ben yemeği getirdim. Resulullah getirdiğim yemeğin üzerinde bir eti aldı ve dişi ile kopardıktan sonra tabağın her tarafına dağıtarak onları buyur etti. Herkes doyuncaya kadar yedi. Allah'a

---

3560 El-İlelu'l-Mütenahiye, 1/ 224- 225
3561 Minhacu's-Sünne, 4/ 99
3562 Tuhfetu'l-Ahvazi, 10/ 224
3563 Şuara, 214

yemin ederim ki ben sadece yemeğe uzanan ellerini görüyordum. Onlardan birisi sanki getirdiğim yemeğin hepsini yer gibi davranıyordu. Ama yemek herkese yetmiş ve artmıştı. Sonra bana millete su getir dedi. Ben onlara su getirdim. Allah'a yemin ederim ki, herkes doyuncaya kadar bu sudan içti fakat su bitmedi. Resulullah davetlilere konuşmak istedi. Fakat Ebu Leheb araya girip şöyle dedi: 'Arkadaşınız sizi büyüledi.' Bunun üzerine herkes oradan ayrıldı ve Resulullah onlara konuşma yapamadı. Resulullah şöyle dedi: "Ey Ali! Bu adam erken davranıp konuşmama engel oldu. Bundan dolayı konuşma fırsatı bulamadan millet dağıldı. Yarın aynı şekilde yemek yap ve tekrar onları topla" Ben aynı şekilde yemek yaptım ve onları çağırdım. Resulullah yemeği getirmemi söyledi. Ben yemeği getirdim ve önlerine koydum. Herkes doyuncaya kadar yedi. Sonra su getirmemi istedi. Ben suyu getirdim ve doyuncaya kadar herkes içti. Sonra Resulullah onlara hitaben şöyle dedi: "Ey Abdulmuttalip oğulları! Araplar içinde benim size getirdiğim şeyi getiren bir başka genç tanımıyorum. Ben size hem dünyanın hem de ahretin güzelliklerini getirdim. Allah, sizi buna davet etmemi istedi. Bu konuda kim bana kardeş, vasi ve halife olup yardım eder?"Kimse bu konuda bir şey yapmadı. Ben onların en genci, en zayıfı ve gözü çapaklı olan birisi olmakla birlikte kalktım ve şöyle dedim: "Ey Allah'ın Resulü, bu konuda ben sana yardım eder ve vezirin olurum" Resulullah boynumu tuttu ve şöyle dedi: "Bu, benim kardeşim ve halifemdir. Öyle ise onu dinleyin ve itaat edin"

Orada bulunanlar gülerek kalktılar ve Ebu Talib'e şöyle dediler: "Adam sana oğlunu dinle ve ona itaat et diyor" Hiç kimse bir şey söylemedi. Bunun üzerine Ali kalktı ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Bu konuda ben sana yardım eder ve vezirin olurum" Resulullah ona şöyle dedi: "Ey Ali otur" Resulullah teklifini tekrarladı fakat kimseden bir ses çıkmayınca Ali kalktı ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü, bu konuda ben sana yardım eder ve vezirin olurum" Resulullah toplam üç kere aynı teklifi yaptı ve her seferinde oradakiler sessiz kalınca Hz. Ali şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü, bu konuda ben sana yardım eder ve vezirin olurum" Resulullah ona şöyle dedi: "Kardeşim sen otur"

Bu Hadis Senet Ve Metin Açısından Asılsızdır

Senet Açısından: Ali bin Medeni, hadisin metninde geçen Abdullah bin Abdulkuddüs ve Abdulgaffar bin Kasım'ın rivayetlerinin kabul edilmeyeceğini söylemiştir. Ali bin Medeni onunla ilgili şöyle demiştir: "Abdulgaffar bin Kasım hadis uydururdu" Yahya bin Main, onun hakkında şöyle demiştir: "Rivayet konusunda dikkate alınmayacak birisi" Abbas bin Yahya onun için şöyle demiştir: "Rivayet konusunda dikkate alınmayacak birisi" Buhari onunla ilgili şöyle demiştir: "Onun rivayetleri ile delil getirmek caiz değildir" İbni Hibban, onunla ilgili şunları söylemiştir: "Rivayetlerle oynadığı için haber verdiği şeylerle amel caiz değildir" Ahmet bin Hanbel ve Yahya bin Main bu adamın rivayetini

almamışlardır. Nesai onunla ilgili şöyle demiştir: "Bu adamın rivayetleri alınmaz" Abdullah bin Abdulkuddüs ise bahsini yaptığımız kişiden daha iyi değildir. Bu adam da genel hadis âlimlerince cerh edilmiştir. Nesai, bu adamın güvenli olmadığını söylemiştir. Darekutni ise zayıf olduğunu söylemiştir.

Metin Açısından: Meseleye bu açıdan baktığımızda birkaç sebepten dolayı aslı olmadığını görmekteyiz.

a-) Ehli Sünnet'in ittifakla sahih kabul ettiği diğer hadislerle çatışmaktadır. Buhari ve Müslim, İbni Abbas'tan şunu nakletmişlerdir: "En yakınlarını uyar!"ayeti inince; Resulullah Safa tepesine çıktı ve "Ey Fehir oğulları, ey Adiy oğulları"diye Kureyş'e ait kolları çağırmaya başladı. Bu sesi duyan herkes sese doğru gelmeye başladı. Bizzat kendisi gelemeyenler meselenin ne olduğunu öğrenmek için yerine birisini gönderdi. Kureyş ve Ebu Lehab'de geldi.

Resulullah: "Şu tepenin arkasında size saldırmak için bir atlı birliğin geldiğini söylesem bana inanır mısınız?"dedi. Kureyş: Tabii inanırız çünkü senin yalan söylediğine tanık olmadık" Dedi. Resulullah: "Öyle ise gelecek şiddetli bir azap konusunda sizin için uyarıcı olduğumu söylüyorum" Dedi. Ebu Leheb: "Canı çıkasıca, bizi bunun için mi topladın?"dedi. Bunun üzerine şu ayet indi: *"Ebu Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da.Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi"* [3564]

b-) İmamiyye Şia'sı sürekli olarak Hz. Ali'nin hilafetini ve onun Resulullah tarafından seçildiğini iddia etmektedir. Bunun için birbirini destekleyen nasların olduğunu söylemektedir. Bu hadis onların iddialarını çürütmektedir. Çünkü bu rivayette Resulullah yakınlarını kendisine destek olmaya çağırmaktadır. Bu daveti kabul eden herkes kardeşi, halifesi ve vasisi olacaktı. Bu olay sadece Hz. Ali'ye özgü bir mesele değildi. Zaten üç defa onun teklifini kabul etmemiştir. Bu olay ilk başta Hz. Ali'nin bu makamı hak etmediğini göstermektedir. İddia edilen mantıkla baktığımızda Resulullah, kavminin kabul etmemesinden dolayı mecbur kalarak Hz. Ali'yi seçtiği görülmektedir. Hz. Ali, "göklerden gelen emirle seçilmiştir"iddiasında bulunan bu adamlarla, anlattıkları bu gibi rivayetler bir biri ile uyuşuyor mu?!

3- "Ben İlmin Şehriyim Ali İse Kapısıdır"Hadisi

Bu ve buna benzer bir sürü uydurma hadisler vardır. Bunlardan birisi Cabir bin Abdullah'ın Allah Resulünden yaptığı şu rivayettir: *"Ben ilmin şehri, Hz. Ali ise onun kapısıdır"* Bu rivayet birçok hadisçi tarafından kabul edilmemiştir. Buhari ve Yahya bin Main aslı astarı yoktur demiştir. İbni Cevzi, el-Mevduat isimli eserinde bunları anlatmıştır. Nevevi ve Zehebi, hadisin mevzu olduğunu söylemiştir.[3565] *"Ben ilmin şehri, Ali ise kapısıdır. Kim ilim öğrenmek istiyorsa bu*

3564Mesed, 1

3565 El-Fevaidu'l-Mevdua' fi'l-Ahadisu'l-Mevdua, 81

kapıya gelsin." Bu, mevzu bir hadistir. Ukayli, ed-Duafa, İbni Adiy ise el-Kamil'de bunu ifade etmişlerdir. Yine *"Ali'ye karşı halife çıkaranlar kâfirdir"* hadisi de uydurmadır. Bu rivayet Ehli Sünnet kitaplarında yoktur. Bütün bunlar Rafızîlerin hilafeti sadece Hz. Ali'ye özgü olarak anlattıkları rivayetlerin zayıf olduğunu açığa çıkarmaktadır. İbni Haldun şöyle demiştir: "Rafızilerin kendi mezhep ve anlayışlarına göre naklettikleri, te'vil ettikleri nasların hiçbirisini sünnet konusunda uzmanlaşmış şahsiyetler duymamış ve bilmemiştir. Çünkü bunların geneli uydurma, mecruh ve tevil ettikleri anlayışla hiçbir ilgisi yoktur" [3566] İbni Hazm konu ile ilgili şunları söylemiştir: Rafızîlerin adeta dört elle sarıldığı rivayetler mevzudur. Azıcık haber ve nakilden anlayan herkes bunu fark eder" [3567]

Şii bir yazar olan İbni Ebi'l-Hadid, imametle ilgili kendi mezheplerini destek adına Şiilerin hadis uydurmada etkili olduklarını itiraf ederek şöyle demiştir: "Faziletler konusunda yalan hadislerin temelinde Şiiler vardır. Kendileri hasımlarına düşmanlık adına arkadaşları için yalan hadisler ürettiler. Bekiriler (Sünniler) Şiilerin yaptıklarını görünce onlar da arkadaşları Ebubekir için buna karşılık hadis ürettiler. Şiiler, Bekirilerin yaptıklarını görünce uydurma konusunda çerçeveyi daha da genişlettiler. Aslında her iki tarafın böyle bir şeye ihtiyacı yoktu. Çünkü Ali'nin de Ebubekir'in de sahih ve sabit faziletleri zaten vardı. Bu kadar zorlama ve uydurma haberlerle onların faziletli olduklarını izah etmeye hiç gerek yoktu. Bu delillerin zayıf olduğu gün gibi aşikâr olmasına rağmen yine de günümüzde bazı Şiiler bu zayıf ve uydurma delilleri kitaplarında tekrarlıyor ve imamet ile ilgili inançlarını ispat için kullanıyorlar. Onlardan birisi şöyle demiştir: "Eğer Resulullah, Hz. Ali'nin kendisinden sonra halife ve imam olduğunu söylemeseydi risalet görevini hakkı ile yapmamış olurdu" [3568] İşte Resulullah'a vahyedilen gerçekler doğrultusunda [3569] Hz. Ali'yi kendisinden sonra halife tayin etmiştir. [3570]

Bu iddia imamet ile ilgili ileri sürdükleri ayet ve hadislerle çatışmaktadır. Çünkü bu durumda Allah ve Resulünün Gadir-i Hum hadisi üzerine Hz. Ali'nin imameti ile ilgili herhangi bir nas belirtmemiş olurlar. Zaten imamet nazariyesi meselesinin eleştirilmesine neden olan en büyük şüphe bu rivayetin senedinde Yahudi asıllı Abdullah bin Sebe'nin olmasıdır. Çünkü bu konuda ilk kez imametin vahiyle belirlendiğini ve Resulullah tarafından vasiyet ile tayin edildiğini söyleyen kişi bu adamdır. Resulullah tarafından belirlenen ve tayin edilen kimseler dışında birileri bu makamı işgal ederse onlardan beri olmak ve

---

3566 Mukaddime,197

3567 El-Fasl, 4/ 148

3568 Dirasetün an'il-Firak, 196

3569 Şu ayete işaret etmektedir: "Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kâfirler topluluğuna rehberlik etmez."(Maide, 67)

3570 El-Hükümetü'l-İslamiyye, Humeyni, 42-43

tekfir etmek gerekir. Zaten Şii kitapları da Hz. Ali'nin vasi olduğunu ilk kez dile getiren kişinin Abdullah bin Sebe olduğunu itiraf etmektedir. Evet, ilk olarak bu adam onun düşmanlarından teberri ederek kâfir olduklarını söylemiştir. Çünkü bu adam Yahudiydi ve Yuşa bin Nun'un Musa'nın vasisi olduğuna inanıyordu. Müslüman olduktan sonra[3571] bu anlayışın Resulullah ile Hz. Ali arasında da olduğunu iddia ederek yaymaya çalıştı.[3572]

ON İKİ İMAM (İMAMİYYE) ŞİASI VE TEVHİD ANLAYIŞI

Şiiler, inançlarının temeline imamet meselesini koymuşlardır. Bu mesele onlarda dinin asıl rükünlerinden bir rükündür. Bu yönü ile imam onların inancının bir parçası haline gelmiştir. Bazı Şii imamların şöyle dediğini nakletmişlerdir: "Bu ümmette yaşayıp da imamı olmayan kimse dalalete düşmüş ve yolunu şaşırmıştır. Eğer bu kişi bu hal üzere ölürse cahiliye ölümü üzere ölmüş olur" Bunun sebebi Şiilerin anlayışındaki imamın genel Müslümanların inandığı halifeden tamamen farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü Müslümanlar halifelerini normal bir insan olarak görürler. Onun görevinin sadece Allah'ın şeriatını uygulamaktan ibaret olduğuna inanırlar. Sıradan insanlarda olduğu gibi hata ve günahtan masum olmadığını bilirler. Bir hata yaptığında kendisine karşı çıkılacağını ve herkes gibi düzeltileceğini söylerler. Ayrıca halife şura esasına göre Müslümanlar tarafından seçilir. Ancak Şiilerdeki imam anlayışı bunun tam tersidir.

Onlara göre daha kâinat yaratılmadan önce imamlar birer nur idi. Hikmet esasına dayanan velayetin yanında tekvini velayete sahiplerdi. Bu konuda Ali bin Ebu Talib kanalı ile Allah Resulünden gelen bir hadis naklederler. Çağdaş Şii imamlarından birisi şöyle der: "Hâkimiyet, velayet ve Allah katında derecelerin imam için sabit olması onu normal yöneticiler seviyesine düşürmez. Çünkü imamların Allah katında yüce makam ve dereceleri vardır. Kâinattaki her zerre onların yaratılıştan gelen halifeliklerine boyun eğer. Bizim inancımıza göre imamların sahip olduğu makama mukarreb melekler de, Mürsel nebiler de ulaşamazlar. Bizim yanımızdaki hadis ve rivayetlere göre; en büyük peygamber ve imamlar kâinat yaratılmadan önce birer nurdan ibaretlerdi. Allah onları arşının etrafında bulunduruyordu. Onların her birine öyle makamlar vermişti ki, bunun büyüklüğünü ancak Allah bilir. Mi'rac hadisinde geçtiği gibi Cebrail şöyle demişti: "Eğer ben (bu perdeye) bir santim yakalaşırsam yanarım" İmamların kendileri şöyle demiştir: "Bizim öyle durumlarımız olur ki ne nebiler ne de mukarreb melekler ona ulaşamaz" [3573]

3571 Acaba Müslüman oldu mu?
3572 Usulu'ş-Şia, 2/ 792
3573 El-Hükümetü'l-İslamiyye, Humeyni, 93-94

İmam ile ilgili bu anlayışa sahip olanlar onun sadece şeriatın uygulayıcısı olduğunu kabul edip belli bir sınırda durmazlar. Bu anlayışa göre imamların kâinatta meydana gelen her şeye müdahalesi vardır. Onlara göre Hz. Ali (ra) kullara ve ülkelere hâkim, meleklerin, insanlar ve düşmanların bile kendisine itaat ettiği birisidir. Çünkü kalkmasında, oturmasında, susmasında, konuşmasında, hutbesinde, namaz ve savaşında ona itaat ederler. Şia'nın imamlarla ilgili bu derece aşırıya kaçması Allah'ın tevhidine dair inancı etkilemiştir. İşte bunun açıklaması:

1- Tevhid İle İlgili Nasları İmamlara İnanmaya Bağlamaktadırlar: Karşılaştığımız ilk sürpriz sadece Allah'a ibadet etmeyi emreden ayetleri Hz. Ali'nin imametine ve diğer imamlara inanma şeklinde değiştirmeleridir. Şirkten kaçınmayı emreden ayetleri ise imamların velayetine şirk koşma olarak değiştirmektedirler. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "*(Resûlüm!) Şüphesiz sana da senden öncekilere de şöyle vahyolunmuştur: Andolsun (bilfarz) Allah'a ortak koşarsan, kesinlikle amellerin boşa gider ve hüsrana uğrayanlardan olursun!*"[3574]

Şiilere göre en güvenilir ve en sahih rivayet kitabı olan Kâfi'de, yine en muteber tefsirleri olan Kumi'de ve daha başka ana kaynaklarında bu ayeti şöyle tefsir etmişlerdir : "Başkasının velayetini imamların velayetine ortak koşarsan" Bir başka tefsirde şöyle denmiştir: "Senden sonra Ali'nin velayeti(yöneticiliği) haricinde bir velayetin olduğunu söyler veya emredersen amellerin boşa gider"

El-Burhan isimli eserin yazarı bu ayetle ilgili söylediğimiz anlamda Şiilere ait dört rivayet nakletmiştir.[3575] Bu ayetin iniş sebebi onlara göre şudur: "Resulullah Hz. Ali'yi imam olarak tayin edince Muaz bin Cebel araya girip şöyle dedi: "Ben Hz Ebubekir ve Hz Ömer'in velayetini onunkine ortak koşuyorum. Böylece insanlar senin sözüne gelir ve doğrular" Bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi: "*Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kâfirler topluluğuna rehberlik etmez*"[3576] Resulullah Cebrail'e insanların kendisini yalanladığını ve anlattıklarını kabul etmedikleri şikâyetinde bulundu. Bunun üzerine şu ayet indi: "*(Resûlüm!) Şüphesiz sana da senden öncekilere de şöyle vahyolunmuştur: "Andolsun (faraza) Allah'a ortak koşarsan, kesinlikle amellerin boşa gider ve hüsrana uğrayanlardan olursun!*"[3577] Görüldüğü gibi bu adamlar Allah'ın ayetlerini değiştirmede bir hayli haddini aşmışlar. Bazen ayetin başından bazen sonundan kesmek sureti ile ayeti gerçek bağlamından koparmışlardır. Bu ayet başı ve sonu ile birlikte şöyledir: "*De ki: Ey cahiller! Ba-*

3574 Zümer, 65
3575 El-Burhan, 4/ 83
3576 Maide, 67
3577 Zümer, 65

na Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz? (Resûlüm!) Şüphesiz sana da senden öncekilere de şöyle vahyolunmuştur ki: Andolsun (bilfarz) Allah'a ortak koşarsan, işlerin mutlaka boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun! Hayır! Yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol" [3578]

Görüldüğü gibi ayet ibadet konusunda Allah'ın tevhidinden bahsetmektedir. Ama onlar işi değiştirip meseleyi Hz. Ali'nin imametine bağlamaktadırlar. Oysaki ayette Hz. Ali ile ilgili en ufak bir şey geçmemektedir. Onlara göre sanki Allah lafzından maksat Hz. Ali gibi bir anlam ortaya çıkmaktadır. İbadet kelimesini ise onun velayeti şeklinde tefsir etmişlerdir. Ayet onların iddialarının aksine delalet ve anlam yönünden çok açık ve nettir. Ayetin gerçek anlamı ile onların tevil ederek ulaşmak istedikleri hedef arasında en ufak bir ilişki yoktur.[3579]

İlim ehli bu tefsir ile ilgili şunu söylemiştir. Putla tapan müşrikler "gel atalarının dinine uygun hareket et"diye Resulullah'ı kendi yaptıkları ibadete davet ettiler. Allah onlara şöyle demesini emretti: "Allah'tan cahil adamlar! Siz beni Allah dışında başka bir şeye ibadet etmeye mi çağırıyorsunuz? Şunu bilin ki Allah'tan başka bir şeye ibadet etmek kesinlikle doğru değildir" Allah dışında başka bir şeye ibadet etmek ahmak ve cahillerin yapacağı davranış olduğu için ayet onlara cahiller diye hitap etmektedir. Sonra Hem peygambere hem de ondan öncekilere (faraza) Allah'a ortak koşmaları durumunda amellerini iptal edeceğini vahyetmiştir. Bu, şirkin ne kadar pis ve çirkin bir şey olduğundan dolayıdır. Şirk günahından en uzak olanlar bu şekil tehdit ediliyorsa onun içine düşmüşlerin durumu nasıl olur sen düşün! Sonra Allah Teala olması gerekeni bildirerek şöyle demiştir: "Bilakis sen sadece Allah'a ibadet et" Evet, müşriklerin seni davet ettikleri putlara ibadet etme. Çünkü onun dışındaki bütün tapınılan ilahlar batıldır. Ayetin anlamı bu kadar net ve açıktır. Hevasının peşinden giden ve hakka karşı kör olanlar dışında kimse ayeti başka yerlere çekmez. Bunu yapanların tek amacı uydurdukları imamet konusunda Kur'an'dan bir delil bulmaktadır. Bunun için Kur'an'ı tahrif etmeleri umurlarında bile değildir. Bunu yaparken usül ve kural tanımayıp rast gele hareket etmektedirler. Nu kural, ne sözlük, ne akıl ne de şeriat ve dinin söyledikleri onlar için önemli değildir. Naklettikleri rivayette, peygamberi kavminden korkan, Allah'ın emri konusunda tereddüt yaşayan birisi olarak tasvir etmektedirler. Çünkü onların söylediklerine bakılırsa peygamber kendisine gelen "amellerini iptal ederim"tehdidinden sonra harekete geçmiş![3580]

2- Amellerin kabulü için Velayet şartı: Allah, kendisi ile halkı arasına Hz. Ali'yi bayrak olarak dikmiştir. Onu bilip tanıyan mümin, kabul etmeyen ise kâfirdir. Ondan cahil kimseler ise delalettedir. Hz. Ali'ye ortak olarak başka birini (Hz Ebubekir veya Hz Ömer gibi) imam kabul edenler müşrik olurlar. Onun

---

3578 Zümer, 64-66

3579 Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye, 2/ 250

3580 Bakınız: Taberi, Kurtubi ve Fethu'l-Kadir (Zümer, 64-66)

velayetini kabul edenler cennete girerler.[3581] Ayrıca şunu söylüyorlar: Bir kimse bizim velayetimizi kabul eder ve ölürse; namazı, zekâtı, haccı ve orucu kabul edilir. Eğer Allah'ın huzurunda bizim velayetimizi kabul etmezse Allah onun amellerinden hiçbir şeyi kabul etmez.[3582] Dediklerine göre Cebrail Hz. Peygambere gelip şöyle demiş: "Allah sana selam ediyor ve şöyle diyor: Yedi kat gökleri ve içindekileri, yedi kat yeri ve altındakileri yarattım fakat Rükün ile Makam arasından daha değerli bir yer yaratmadım. Yeri ve gökleri yarattığım ilk günden beri bana ibadet eden birisi Ali'nin velayetine inanmazsa onu süründürerek cehenneme sokarım" [3583]

Bu konuda yapılan bir sürü rivayetin aslı ve astarı yoktur. Hiç birisi sahih değildir. İşin doğrusu bu rivayetlerin hiçbirisinin İslam'la yakından uzaktan ilgisi yoktur. İslam'ın mihenk taşı ve ihtilaf anında müracaat edilmesi gereken Kur'an elimizde. Onu araştırdığımızda bırakın böylesi şeyler söylemesini tamamen bunların karşısında durmaktadır. Kur'an'a göre amellerin kabulünde ölçü tevhittir. Red ve mahrumiyetin sebebi ise şirktir. Bir ayetinde Kur'an şöyle der: "*Andolsun ki "Allah, kesinlikle Meryem oğlu Mesîh'tir"diyenler kâfir olmuşlardır. Hâlbuki Mesih "Ey İsrailoğulları! Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz. Biliniz ki kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram kılar; artık onun yeri ateştir ve zalimler için yardımcılar yoktur"demişti*" [3584] Bir başka ayetinde şöyle der: "*Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur*" [3585]

Şiilerin iddia ettikleri bu gibi abartıları Kur'an-ı Kerim yalanlamaktadır. "*İman edenler ile yahudiler, sâbiîler ve Hıristiyanlardan Allah'a ve ahiret gününe (gerçekten) inanıp iyi amel işleyenler üzerine asla korku yoktur; onlar üzülecek de değillerdir*" [3586]

Bu adamlara göre on iki imamın velayeti başta namaz olmak üzere İslam'ın bütün rükünlerinden daha büyük ve önemlidir. Bilindiği gibi namaz kelimesi açık olarak seksen küsur defa zikredilmiş fakat onların iddia ettiği böylesi önemli şey bir kere dahi söylenmemiştir. Acaba Allah, kullarının sapmasını mı istemiş yoksa kulların kendisine nasıl ulaşacağını açıklamamış mı? Doğrusu bu büyük bir iftiradır. "*Allah bir topluluğu doğru yola ilettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine açıklayıncaya kadar onları saptıracak değildir. Allah her şeyi çok iyi bilendir*" [3587]

Kendi rivayetlerinde de söyledikleri şeylere ters durumlar vardır. Biz akıllı kimseler ibret alsın, gafil kendine gelsin uyuyan uyansın ve inat eden delille-

---

3581 Usulu'l-Kafi, 1/ 437
3582 Emali's-Saduk, 154-155
3583 Emali's-Saduk, 290
3584 Maide, 72
3585 Nisa, 48
3586 Mmaide, 69
3587 Tevbe, 115

ri görsün diye bir nebze bunlardan bahsedeceğiz. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "*Deki: Ben buna karşılık sizden aramızdaki akrabalık bağına hürmetten başka bir ücret istemiyorum*"[3588] Fırat isimli tefsirde bu ayetle ilgili şöyle denmiştir: "Cebrail peygambere gelip şöyle dedi: Ey Muhammed! Her dinin bir aslı, temeli ve dalları vardır. Bu dinin aslı La ilahe illallah'dır. Bu dinin dalı ve binası ise Ehli Beyt sevmektir.[3589]

Aslında bu rivayet onların söylediklerine terstir. Çünkü Kur'an dinin temelini velayet değil Tevhid kelimesi olarak belirlemiştir. Hak yolda giden ve ona çağıran Ehli Beyt sevmeyi dinde ikinci sıraya yerleştirmiştir.[3590]

3- **İmamların Allah İle Kullar Arasında Aracı Olduklarına İnanırlar:** İmamiyye Şia'sına göre imamlar Allah ile kullar arasında aracıdırlar. Meclisi imamlarla ilgili şöyle der: "İmamlar rabbin kapıcısı ve insanlarla Allah arasında aracıdırlar"[3591] Bu konuda kendi kitabında "İmamlar Olmadan İnsanlar Hidayete Erişmez"diye bir başlık açmıştır. Burada imamların Allah ile kullar arasında aracı olduklarını söylemiştir. Yine cennete sadece onları tanıyanların gireceğini nakletmiştir.[3592] İmamiye Şia'sının kitaplarında şöyle denmiştir: On iki imam, Allah'ın kapısı ve ona giden yollarıdır... İmamlar Nuh'un gemisi gibidirler. Ona binen kurtulur, geri kalanlar boğulur. Kitaplarında buna benzer bir sürü şey vardır. Bunları şu şekil sıralamak mümkündür:

a-) **İmamlar Olmadan İnsanlar Hidayete Ermez:** Ebu Abdullah şöyle demiştir: "İnsanların imtihanları ağırdır. Onları çağırsak davetimizi kabul etmezler, kendi başlarına bıraksak bizim dışımızda başka birisi ile hidayete erişmezler" Anlattıkları rivayetlerde şöyle denmiştir: Ebu Cafer şöyle demiştir: "Bizimle Allah'a ibadet edilir, bizimle Allah tanınır ve bizimle Allah'ın tevhidine ulaşılır" Bu söylenenler ümmetten hidayeti kaldırmaz fakat ümmetin hidayet üzere olmasını imamlara bağlar. İşin doğrusu hidayet hakka ulaşmada başarı ve onu kabul etmektir. Bu yönü ile hidayeti elinde bulunduran; kulların rabbi, kalpleri çeviren ve kul ile kalbi arasına girebilen Allah'tan başkası olamaz. Evet, hidayeti kalbe veren bir şeye sadece ol demekle o şeyi yaratandır. Şiiler imamları için kullandıkları bu vasfı belli bir şey ile sınırlamadıkları için hidayet konusunda imamlarını Allah'a ortak koşmaktadırlar. Bir ayetinde Kur'an şöyle der: "*Allah kime hidayet ederse, işte o, hakka ulaşmıştır, kimi de hidayetten mahrum ederse artık onu doğruya yöneltecek bir dost bulamazsın*"[3593] Bir başka ayetinde peygambere hitap ederek şöyle der: "*(Resûlüm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi*

3588 Şura, 23
3589 Fırat Tefsiri, 148-149
3590 İmamiye Şiasının Temelleri: 2/ 535 İkinci sıradan kasıt asli değil tali konular arasındada olmasıdır. (Müt.)
3591 Biharu'l-Envar, 23/ 97
3592 Biharu'l-Envar, 23/ 97
3593 Kehf, 17

O bilir"[3594] Evet, yol gösterme ve irşad anlamında kullanılan hidayet peygamberlerin ve onların yolundan gidenlerin vazifesidir. Böyle bir şey on iki imamla sınırlandırılamaz. Bir ayetinde Kur'an şöyle der: "*(Resûlüm!) De ki: İşte bu, benim yolumdur. Ben Allah'a çağırıyorum, ben ve bana uyanlar aydınlık bir yol üzerindeyiz. Allah'ı (ortaklardan) tenzih ederim! Ve ben ortak koşanlardan değilim*"[3595] "Kulların hidayeti ancak imamlar ile mümkündür"demek; Allah'a karşı büyük bir cesarettir.

b-) Dualar Ancak İmamların İsimlerini Okumak İle Kabul Olunur: İmaların ismini okumadan dua eden kimse iflah olmaz. Böyle bir şeye yeltenen helak olur. İmamların şöyle dediğini naklederler: "Bizim ismimizle Allah'a dua eden kimse kurtulur, bizim dışımızdakilerin ismi ile dua edenler hem helak olurlar hem de başkasını helak ederler"[3596] Şunu söyleyecek kadar ileri gitmişlerdir: "Peygamberlerin duaları ancak imamlara tevessül ve onlardan şefaat isteme ile kabul edilir" Şiiler böyle derken Kur'an tam tersine şöyle bildirir: "*En güzel isimler Allah'ındır. Öyle ise ona bu isimlerle dua edin*"3597 Görüldüğü gibi ayet imamların değil Allah'ın isimleri ile ona dua edin demektedir. Bir başka ayette şöyle der: "*Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir*"[3598] Eğer duaların kabulü için imamların isimlerini okumak gerekseydi ayet bize şöyle derdi. "Bana imamların ismini okuyarak dua edin ki duanızı kabul edeyim" Şia'nın iddia ettiği böyle bir anlayışı kabulden ziyade anında ret etmek gerekir. Çünkü duanın kabulünde asıl olan Allah'a karşı samimiyet ve ihlâstır. Bir ayetinde Kur'an şöyle der: "*Kâfirlerin hoşuna gitmese de Allah'a ve ihlâslı olarak dua edin!*"[3599] Bir diğer ayette şöyle der: "*Dinde ihlâslı olarak O'na dua edin*"[3600] Gerçekte onların yere göğe sığdıramadıkları imamların diğer insanlardan bir farkı olmadığı için uygulama ve söylemleri bu ayetle çelişmektedir: "*Allah'ı bırakıp da taptıklarınız sizler gibi kullardır. (Onların tanrılığı hakkında iddianızda) doğru iseniz, onları çağırın da size cevap versinler!*"[3601] Allah Teala kendisine ibadet ve dua hususunda kulları ile kendisi arasında; peygamber, mukarreb melek ve salihlerin eklenmesi şartını koşmamıştır. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "*Ne Mesîh ve ne de Allah'a yakın melekler, Allah'ın kulu olmaktan geri dururlar. O'na kulluktan geri durup büyüklenen kimselerin hepsini (Allah) yakında huzuruna toplayacaktır*"[3602] Herkes kul olma açısından eşittir. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "*Göklerde ve yerde olan herkes istisnasız, kul olarak Rahmân'a gelecektir*"[3603]

3594 Kasas, 56
3595 Yusuf, 108
3596 Vesailu'ş-Şia, 4/ 1142
3597 A'raf, 180
3598 Ğafir /Mümin, 60
3599 Ğafir /Mümin, 14
3600 A'raf, 29
3601 A'raf, 194
3602 Nisa, 172
3603 Meryem, 93

Peygamberlerin duaları ancak imamları araya katmakla kabul olunur sözü asılsız bir yalandır. Peygamberler, Allah'a onun isimleri ve vahdaniyeti ile dua ederler. Eyyüp peygamber Allah'ın ismini vesile ederek ona dua etmiştir. *"Eyyub'u da (an). Hani Rabbine: Başıma bu dert geldi. Sen, merhametlilerin en merhametlisisin"diye niyaz etmişti. Bunun üzerine biz, tarafımızdan bir rahmet ve kulluk edenler için bir hatıra olmak üzere onun duasını kabul ettik; kendisinde dert ve sıkıntı olarak ne varsa giderdik ve ona aile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha verdik"* [3604]

Yunus peygamber ise Allah'a vahdaniyetini aracı kılarak dua etmiştir: *"Zünnûn'u da (Yunus'u da zikret). O öfkeli bir halde geçip gitmişti; bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı zannetmişti. Nihayet karanlıklar içinde: "Senden başka hiçbir tanrı yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum!"diye niyaz etti. Bunun üzerine onun duasını kabul ettik ve onu kederden kurtardık. İşte biz müminleri böyle kurtarırız"* [3605] Hz. Âdem ve eşi Allah'a dua ederken şöyle demişlerdir: *"(Adem ile eşi) dediler ki: Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz"* [3606]

Şianın bu tür iddiaları kesinlikle asılsızdır. Bu, dinde bilinmesi gereken zaruri şeylerdendir. Bizzat kendilerine ait kitaplarda imamların dualarını naklet-mişlerdir. Bu duaları incelediğimizde meselenin hiçte iddia edildiği gibi olmadığını görmekteyiz. Her bir imamdan bir sürü dua nakli yapılmıştır. Bu konuda en çok nakil yapan Meclisi'dir.

c-) **Kerbeladaki Meşhede Gitmek Hacca Gitmekten Daha Sevaptır:** Şilerden "bazıları hac için Meşhede gitmek kabeye gitmekten daha sevaptır" Demektedirler. Bu adamlar Allah'a şirk koşmayı, ona ibadet etmekten daha üstün görmektedirler. Böyle bir şey tağutlara iman etmektir.

El-Kafi ve diğer önemli kitaplarında şöyle denmiştir: "Hz. Hüseyin'in kabrini ziyaret yirmi hac sevabına denktir. Aynı zamanda yirmi hac ve umre'den daha faziletlidir" Şii kaynaklarda özellikle arefe günü Hz. Hüseyin'in kabrini ziyaret etmeye büyük önem verilmektedir. Bir rivayette şöyle denmiştir: "Bayram günü dışında kadrini bilerek Hz. Hüseyin'in kabrini ziyaret eden kişiye Allah kabul edilmiş yirmi hac ve umre sevabı verir. Bayram günü ziyaret eden kimseye ise yirmi hac ve yüz umre sevabı verir. Arefe günü ziyaret yapan ve yaptığı şeyin anlamını bilen kimseye kabul edilmiş bin hac bin umre sevabı verir. Ayrıca sanki bir peygamber veya adil imamın arkasında savaşmış bin gazi sevabı alır"[3607] Hz. Hüseyin'in kabrini ziyaret sadece hacdan üstün bir ibadet değildir. Bu ziyaret en faziletli amel olarak görülmektedir. Bir rivayette şöyle denmiştir. "Hz. Hüseyin'in kabrini ziyaret etmek bütün amellerden daha hayırlı-

---

3604 Enbiya, 83-84
3605 Enbiya, 87-88
3606 A'raf, 23
3607 Furu'l-Kafi, 1/ 324

dır" [3608] Bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "En üstün amel Hz. Hüseyin'in kabrini ziyaret etmektir" [3609]

Böylece İslam'ın emir ve yasakları unutularak birtakım kabir ve yatır ziyaretlerine önem verilmeye başlanmış. Böylesi amelleri hiçbir delile dayanmaksızın en faziletli amellerden saymaktadırlar. Allah'ın dinde emretmediği bu gibi şeyleri şeytan onlara emretmektedir.

Bu adamlar kabir ve yatır ziyaretini mezheplerinin farzlarından bir farz olarak görmektedirler. Bunun için hacda olduğu gibi bir takım menasik kuralları belirlemişlerdir. İbni Teymiye konu ile ilgili şunları söylemiştir: İsmi İbni Numan olan fakat kendilerinin Müfit dediği adam; "Menasiku'l-Meşahid"isminde bir eser yazmıştır. Bu eserinde kabirleri ziyaret etmenin Allah'ın insanlar için toplanma ve ibadet yeri olarak belirlediği kabeyi ziyaret etmek kadar sevap olduğunu söylemiştir. Hac kuralları gibi birtakım kurallar belirlemiştir. Kabir ziyareti esnasında bunlara uyulması gerekmektedir. İslam'a göre namazda iken dönülmesi gereken, ilk mabet, tavaf edilmesi meşru ve gücü olanın hac etmesi gereken tek yer Ka'bedir.[3610] Rafızi kaynaklarına göz atan kimseler orada imamların kabri ile ilgili çok tuhaf şeylerle karşılaşır. Aynı zamanda kitaptan ve peygamberin uygulamasından ne kadar sapmış olduklarını anlar. Bu konuda daha fazla malumat elde etmek isteyenler İmamiye şiasının ana kitaplarına bakmalıdır.

Müslümanların namazda döndükleri, hacda tavaf ve ziyaret ettikleri tek yer Ka'bedir. Şiilerin ise imamlarına ait kabir ve yatırlar vardır.[3611] Onlar buraları (hac niyeti ile) ziyaret ederler. Bu tür şeyler Allah ve Resulünün yasakladığı şeylerdendir. Allah ve Resulü bir şeyi yasaklamış ise o şey kesinlikle yerilmiş ve kötüdür. Bunu yapanın Şii veya Sünni olması arasında fark yoktur. Olaya dinde bilinmesi zorunlu olan meseleler çerçevesinde bakarsak bunun müşriklere ait bir din olduğunu görürüz. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "*Ve dediler ki: Sakın ilâhlarınızı bırakmayın; hele Ved'den, Suvâ'dan, Yeğûs'tan, Ye'ûk'tan ve Nesr'den asla vazgeçmeyin! (Böylece) onlar gerçekten birçoklarını saptırdılar. (Rabbim!) Sen de bu zalimlerin ancak şaşkınlıklarını arttır!*"[3612]

İbni Abbas, ayette geçen isimlerle ilgili şunları söylemiştir: "Bu isimler Nuh kavmine ait birtakım salih insanların isimleridir. Bu şahsiyetler vefat edince şeytan geride kalanlara heykellerini yapmayı telkin etti. Onlar heykelleri yaptı ve her birisine isimlerini verdiler. Ancak heykelleri yapanlar öldükten sonra geriden gelen nesiller bu putlara tapmaya başladılar.[3613] Mü'minlerin Emiri Hz. Ali, Ebu Heyyac el-Esedi'yi görevlendirirken ona şöyle demiştir: "Ben seni vakti ile Resulullah'ın beni gönderdiği emirle göndereceğim. Gördüğün her

3608 Kamilu'z-Ziyarat, 146
3609 Usulu'ş-Şiati ve Usuliha, 2/ 561
3610 Minhac, 1/ 173
3611 Usulu'ş-Şiati ve Usuliha, 2/ 580
3612 Nuh, 23-24
3613 Buhari- Fethu'l-Bari, 8/667

heykeli ortadan kaldıracak ve her yüksek kabri yer ile düz hale getireceksin"[3614] Bu söylediğimiz gerçeği kabul eden Şii riayetler de vardır. Kuleyni, Ebu Abdullah'tan şunu nakleder: Mü'minlerin emiri beni Medine'ye gönderdi ve şöyle dedi: "Gördüğün her suret ve putu imha et, kabirleri ise yer ile düz olacak şekilde yık" [3615] "Resulullah, kabir üstünde oturmayı, namaz kılmayı veya üzerine bina yapmayı yasakladı"[3616] Ebu Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kabirlerin üzerine bina yapmayın. Çünkü Resulullah bunu hoş görmeyip yasakladı"[3617] Resulullah kabirlerin sıvanmasını yasakladı.[3618]

Hür el-Amili, bu yasağın Peygamber ve imamların kabrini kapsamadığını söylemiştir. Aynı zamanda bunun sadece mekruh bir yasaklama olduğunu söylemiştir. İşin doğrusu bu tür rivayetlerde kullanılan genelleyici ifadeler net olduğu gibi haram olduğunu gösteren delaletler de açıktır. Hür'ün yanında bu konuda elle tutulur bir delil yoktur. Onların yanında sadece şaz (kural dışı) rivayetler vardır. Bir şeyin şaz (kural dışı) olması asılsız olduğunu göstermez. Çünkü Allah'ın kitabına, peygamberin, sünnetine ve ümmetin icmasına terstir. Bunlar içinde konu ile ilgili Ehli Beyt'ten uyarıcı rivayetler de vardır. Çünkü işin içinde Allah'a şirk koşmaya vesile olacak unsurlar vardır. Yasaklamayı emreden naslara baktığımız kabirler arasında bir ayırım yapmadığını görmekteyiz. Aslında imamların kabirleri bu konuda daha tehlikeli olmaktadır. Çünkü birçok kimse onları sevdiği için bu noktadan şirke düşmektedir. Bilindiği gibi şirkin aslı salih kullara olan sevgiden kaynaklanmıştır.

4- İmam Dilediği Şeyi Helal Dilediği Şeyi Haram Kılabilir: İmamiye Şia'sının rivayetlerine göre Allah öncelikle Hz. Muhammed, Hz. Ali ve Fatma'yı yarattı. Bunlar bin yıl bekledikten sonra kâinattaki diğer eşyayı yarattı. Böylece onları yarattığı şeylere şahit kıldı ve yaratılanların onlara itaat etmesini emretti. Sonra kâinattaki her şeyin dizginini onların eline verdi. Bundan dolayı onlar diledikleri şeyi helal, diledikleri şeyi haram kılarlar.[3619] Şia'nın büyüklerinden Meclisi yukarıda geçen rivayeti açıklarken şunları söylemiştir: "Allah, kâinatta canlı cansız ne varsa onlara itaat etmelerini farz kıldı. Ayın yarılması, ağacın yürütülmesi, çakıl taşının zikri ve daha sayılmayacak kadar örnekler. Sonra kâinattaki her şeyin dizginini onların eline verdi. Bunun içine helal ve haram kılma, alma ve verme yetkisi dâhildir" Müfit isimli meşhur yazarlarının kitabı olan el-İhtisas'ta bu gibi rivayetler vardır. Yine Meclisi'nin "el-Bihar"isimli kitabında aynı rivayetler vardır. Bu rivayetlerden birisi şudur: Ebu Cafer şöyle dedi: "Zalim-

3614 Müslim, Cenaiz, 969
3615 Furu'l-Kâfi, 2/ 227
3616 Tehzibu'l-Ahkâm, 1/ 130
3617 Tehzibu'l-Ahkâm, 1/ 130
3618 Men La Yehduru'l-Fakih, 2/ 194
3619 Usu'l-Kafi, 1/ 441

lerin[3620] amellerinden bazısını birisine helal kılmışsak o şey helaldir. Çünkü bize (imamlara) helal ve haram kılma yetkisi verilmiştir"[3621]

Kitap ve sünnete baktığımızda helal ve haram belirleme yetkisi sadece Allah'a aittir. Bu konuda ona ortak olacak birisi yoktur. Peygamberler ise sadece helal ve haramı ümmetlerine tebliği ederler. Bir kimse; benim imamım helal ve haram yetkisine sahiptir iddiasında bulunursa şu ayetin muhatabı olur: "*Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği bir dini getiren ortakları mı var? Eğer erteleme sözü olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi. Şüphesiz zalimlere can yakıcı bir azap vardır*"[3622] Helal ve haram yetkisi sadece Allah'a aittir. Peygamberlerin bu konuda bir yetkisi yoktur. Onlar sadece Allah'tan kendilerine gelen şeyleri tebliğ ederler. Allah'ın hükmü olmadan din adamlarının belirlediği helal ve haramları kabul edenler için Kur'an şöyle der: "*(Yahudiler) Allah'ı bırakıp bilginlerini (hahamlarını); (hıristiyanlar) da rahiplerini ve Meryem oğlu Mesîh'i (İsa'yı) Rabler edindiler. Halbuki onlara ancak tek ilâha kulluk etmeleri emrolundu. O'ndan başka tanrı yoktur. O, bunların ortak koştukları şeylerden uzaktır*" [3623]

Helal ve haram belirleyen din adamlarına tabi olmalarından dolayı onları rab edinmiş olmaktadırlar. Dolayısı ile onlara ibadet etmiş olmaktadırlar.[3624]

5- Dünya Ve Ahiret İmamın Tasarruf Alanındadır: el-Kâfi isimli kitabın yazarı, eserinde şöyle bir başlık kullanmıştır: "Yeryüzünün Tümünün İmamın Tasarrufunda Olduğuna Dair Bölüm" Aynı başlıkta şöyle bir rivayet nakletmiştir: Abdullah (a.s.) şöyle buyurdu: Bilmez misin dünya imamın tasarrufu altındadır. Onu dilediği yere kor ve istediği kimseye verir. Bu, Allah'ın ona bahşettiği bir yetkidir" [3625]

Böyle bir şey rububiyet noktasında Allah'a şirk koşmaktır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"*Bilmez misin, göklerin ve yerin mülkiyet ve hükümranlığı yalnızca Allah'ındır? Sizin için Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı vardır*" [3626] "*Göklerde, yerde ve ikisi arasında ne varsa hepsinin mülkiyeti Allah'a aittir. O dilediğini yaratır ve Allah her şeye tam manasıyle kadirdir*" [3627] "*Göklerin, yerin ve içlerindeki her şeyin mülkiyeti Allah'ındır, O, her şeye hakkıyle kadirdir*" [3628] "*Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O bir çocuk edinmemiştir, mülkünde ortağı yoktur. Her şe-*

3620 Burada geçen zalim halifelerden maksat Müslümanların halifeleridir. Tabi, Ali ve oğlu Hasan'ı bunun dışında tutmaktadırlar. Bilindiği gibi Şiilerin geriye kalan on imamı bir günlük bile Müslümanlara yönetici olmamışlardır.

3621 El-İhtisas, 330

3622 Şura, 21

3623 Tevbe, 31

3624 İbni Atiyye, 8/ 166

3625 Usulu'l-Kafi, 1/ 409

3626 Bakara, 107

3627 Maide, 18

3628 Maide, 120

yi yaratmış, ona ölçü, biçim ve düzen vermiştir"[3629] Bir başka ayet: *"Ahiret de dünya da Allah'ındır"*[3630] *"Onlara söyle sizi göklerden ve yerden rızıklandıran kimdir?"*[3631] *"Allah dışında yer ve gökten sizi rızıklandıran bir yaratıcı mı var?"*[3632] *"Siz Allah'ı bırakıp birtakım putlara tapıyor, asılsız sözler uyduruyorsunuz. Bilmelisiniz ki, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, size rızık veremezler. O halde rızkı Allah katında arayın. O'na kulluk edin ve O'na şükredin. Ancak O'na döndürüleceksiniz"*[3633]

6- Kâinatta Meydana Gelen Bir Takım Olayları İmamlara Nisbet Etme: Sema' bin Mehran şöyle demiştir: Ben Abdullah'ın (a.s.)'ın yanındaydım. Gökte şimşek çaktı ve yıldırım düştü. Ebu Ebdullah (a.s.) şöyle dedi: "Bu çakan şimşek ve düşen yıldırım sizin arkadaşınızın işidir. Ben ona: "Arkadaşımız da kim oluyor?"dedim. Ebu Abdullah: "Mü'minlerin emiri (a.s.) dedi"[3634]

Yani çakan şimsek ve gök gürültüsü Kahhar olan Allah tarafından değil de Hz. Ali tarafından yapılmıştır. Aklı başında olan insaflı bir Müslüman bu rivayetten ne anlar. Allah kendisi kitabında şöyle diyor: *"O, size korku ve ümit içinde şimşeği gösteren ve (yağmur dolu) ağır bulutları meydana getirendir"* [3635] Bunu Şii inanışında tek başına çıkaran kişi İbni Sebe' değil mi? Bu Hz. Ali için rububiyet veya ona ortak olma iddiasında bulunmak onun marifeti değil mi? Meclisi ve Müfit gibi kimselerin kalemleri nasıl böyle şeyler yazmaya cesaret eder?! Böylesi efsaneleri kitaplarına almaları ve bunu Ebu Cafer'e nisbet etmeleri zındıklık ve dinsizliktir. Evet, bu anlayışa davet eden ve inanan herkes dinsiz ve zındıktır. İşin ilginç olanı bazı kavimlerin dinlerini içinde böylesi hurafelerin olduğu kitaplardan almaları ve öğrenmeleridir. Acaba bu adamların içinde böylesi küfür ve sapkınlık içeren şeylere ses çıkartıp itiraz eden aklı başında birisi yok mudur? Safevi âlimlerinin Ehli Beyt'e bulaştırdığı küfür ve delalet temizleyecek kimse yok mu? Acaba Kisra döneminde olduğu gibi her doğru sözü hemen öldürüyorlar mı? Yoksa birçok rivayetlerinde olduğu gibi takiyye mi sayıyorlar. Acaba bu mezhep hak nuruna çağırdığı bu yolda giderken önü mü kapandı?![3636]

7- İmamlarda Ulûhiyet Nurundan Parçalar Vardır: İmamiye şiasında ilahi nurun Hz. Ali'ye hulul ettiğine dair rivayetler vardır. Ebu Abdullah şöyle demiştir: "Sonra onun sağ tarafını ovaladık ve nuru bize geçti.[3637] Ancak bize Al-

---

3629 Furkan, 2
3630 Necm, 25
3631 Sebe, 2
3632 Fatır, 3
3633 Ankebut, 17
3634 Hz. Ali'yi kast ediyor
3635 Rad, 12
3636 Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye, 2/ 624
3637 Usulu'l-Kafi, 1/ 440

lah bizzat kendisi karıştı"[3638] Onların imamlarda var olduğunu iddia ettikleri bu ilahi parça imamlara sınırsız bir güç vermiştir. Bundan dolayı yüzlerce yerde naklettikleri rivayetlerde sanki imamlar âlemlerin rabbiymiş gibi izlenim oluşmaktadır. Evet, öldürme diriltme ve rızık verme konusunda imamlarını rab seviyesine çıkarmışlardır. Mucize dedikleri bu şeylerin sonunda Allah'tan oldu demek sureti ile hakla batılı birbirine karıştırıyorlar. Zaten sadece düşüncesi bile bu inancın bozuk bir anlayışın ürünü olduğunu göstermektedir. İmamların yaşadığı vakıa ve Şiilerin kendi itiraflarını bırakın, konunun kendisi akla, mantığa ve kâinattaki sünnetullaha terstir. Evet, Şiilerin kendileri bu imamların mazlum ve baskı altında yaşadıklarını söylemektedirler. Ayrıca Resulullah'a şöyle demesi emredilmiştir: *"De ki: "Ben, Allah'ın dilediğinden başka kendime herhangi bir fayda veya zarar verecek güce sahip değilim. Eğer ben gaybı bilseydim elbette daha çok hayır yapmak isterdim ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı. Ben sadece inanan bir kavim için bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim"*[3639]

İlginçtir, Şia kitapları imamları hakkında aşırı gidip onları şişirmesine rağmen yine de kitaplarında bu söylediklerine ters rivayetler vardır. Her yalan ve batıl inançlarında olduğu gibi yine onların yanlışını ortaya çıkarma adına birkaç örnek vereceğiz. Ricalu'l-Kaşi isimli eserde Cafer bin Muhammed'in şöyle dua ettiği nakledilir: *"Allah'a yemin ederim ki, biz yaratılmış ve seçilmiş kullardan başka bir şey değiliz. Ne zarar vermeye ne de bir menfaat elde etme gücümüz yoktur. Eğer bize rahmet ederse bu onun rahmetindendir. Yok, azap ederse bu, günahlarımızdan dolayıdır. Allah'a yeminle söylüyorum ki; bizim Allah'a karşı bir hüccetimiz yoktur. Allah katından sahip olduğumuz bir beratımız da yoktur. Bizler ölen, kabre giren ve sonra dirilecek olan kimseleriz. Allah bizi kıyamet günü durdurup hesaba çekecektir. Yazıklar olsun ve lanet olsun. Bu adamlara ne oluyor ki peygambere kabrinde rahatsızlık veriyorlar. Aynı şekilde Mü'minlerin emiri Ali'yi, Fatma'yı, Hasan'ı, Hüseyin'i, oğlu Ali'yi ve torunu Muhammed'i rahatsız ediyorlar. Sizi şahit tutuyor ve şunu söylüyorum. Ben Resulullah'ın torunuyum ve bana Allah'tan verilmiş herhangi bir beraat yoktur. Ben ona itaat edersem bana rahmet, ona isyan edersem bana azap eder"*[3640]

Bütün bu itiraflara rağmen yine de Şii âlimler bunu görmezden gelip, takiyye diyerek işin içinden sıyrılmaya çalışıyorlar. Böylece peşlerinden gelenleri doğru yoldan çıkartıyorlar. Bütün bu yaşananlardan sonra Şia mezhebi imamların değil mollaların mezhebine dönüşmüştür.[3641]

8- İmamlar Gelmiş Geçmiş Her Şeyi Bilirler: el-Kafi isimli eserin sahibi kitabında şöyle bir başlık kullanmıştır: "İmamların Geçmişte Ve Gelecekte Ola-

3638 Usulu'l-Kafi, 1/ 435
3639 A'raf, 188
3640 Ricalu'l- Kaşi, 225-226
3641 Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye, 2/ 230

cak Her Şeyi Bilmeleri Ve Hiçbir Şeyin Onlardan Gizli Kalmadığına Dair Bölüm" Sonra bu bölümün içini bir sürü rivayetle doldurmuştur. Kullandığı bir diğer başlık ise şudur: "İmamlar Bir Şeyi Bilmek İstediklerinde Bilirler Bölümü" Sonra bu bölümde bir miktar hadis nakli yapmıştır. Bu konuda yapılan rivayetlerden birisi şudur: "Ebu Abdullah şöyle demiştir: Ben; yerde, göklerde, cennet ve cehennemdeki her şeyi biliyorum. Yine olmuş ve olacak şeyleri de biliyorum" [3642] Seyf et-Timar şöyle demiştir: "Hicr denen yerde Ebu Abdullah ile birlikte bir grup Şii vardı. Kendisi onlara şöyle dedi: Bizi izleyenler var. Bunun üzerine hepimiz sağa sola baktık fakat kimseyi göremedik. Ona şöyle dedik: Yok, bizi izleyen kimseyi görmedik! Sonra şöyle dedi: Kabenin Rabbine yemin ederim ki; eğer Musa ile Hızır'ın yanında olsaydım kendilerine onlardan daha bilgili olduğumu söylerdim. Yine sahip olmadıkları şeylerin haberlerini onlara anlatırdım. Çünkü Musa ve Hızır sadece geçmişe ait bilgiye sahiptiler. Onlara hem geçmiş hem de kıyamete kadar geleceğin bilgisi verilmemişti. Biz bunu Allah Resulünden, âlinden ve onun varislerinden aldık" [3643]

Bu anlattıklarımız onların aşırılıklarından sadece ufak bir kesittir. Çünkü aşırılık bu adamların mezhebinin temelinde vardır. Aşırılık hem eski dönemlerde hem de sonraki dönemlerde şirkin kaynağı olmuştur. Bu anlayış sürekli tevhitle ters yönde hareket etmiştir. Bundan dolayı Kur'an aşırı gitmeyin diye uyarıda bulunmuştur: *"De ki: Ey Kitap ehli! Dininizde haksız yere haddi aşmayın. Daha önceden sapan, birçoklarını saptıran ve yolun doğrusundan uzaklaşan bir topluma uymayın"* [3644]

Bu ayetin tefsiri ile ilgili İbni Kesir şunları söylemiştir: Gerçeklerin peşinde gitme konusunda aşırıya kaçmayın. Size tabi olun diye emrettiğim peygamberleri çeşitli abartılarla nübüvvet makamından çıkartıp ilah seviyesine yükseltmeyin. Evet, peygamber olmasına rağmen Hz. İsa'yı çeşitli abartılarla ilah seviyesine çıkartıp ona taptınız. Bunun sebebi dalalete sapmış, sizden önceki bilginlerinizin peşinden gitmenizdir. *"Daha önceden sapan, birçoklarını saptıran ve yolun doğrusundan uzaklaşan bir topluma uymayın"* [3645] Yani bu adamlar hak ve doğru yoldan saparak dalalet yoluna girmişlerdir.[3646] *"Ey ehl-i kitap! Dininizde aşırı gitmeyin ve Allah hakkında, gerçekten başkasını söylemeyin. Meryem oğlu İsa Mesîh, ancak Allah'ın resûlüdür, (o) Allah'ın, Meryem'e ulaştırdığı "ol"kelimesi(nin eseri)dir, O'ndan bir ruhtur. Şu halde Allah'a ve peygamberlerine iman edin. "(ilah) üçtür"demeyin, sizin için hayırlı olmak üzere bundan vazgeçin. Allah ancak bir tek Allah'tır. O, çocuğu olmaktan münezzehtir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Vekil olarak Allah yeter"* [3647]

3642 Usulu'l-Kafi, 1/ 260- 262
3643 Usulu'l-Kafi, 1/ 260- 261
3644 Maide, 77
3645 Maide, 77
3646 İbni Kesir Tefsiri, 2/ 85
3647 Nisa, 171

Allah, yukarıdaki her iki ayette aşırılığı, haddi aşmayı ve abartı içinde olmayı yasaklamıştır. Burada hem Şia'ya hem de sevdiklerine aşırı tazim göstermek sureti ile onları ilah seviyesine çıkartanlara hitap edilmektedir. Ümmetinden böyle davrananlar olmasın diye Allah Teala peygambere şunu söylemesini emretmiştir: *"De ki: Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size, ben bir meleğim de demiyorum. Ben, sadece bana vahyolunana uyarım. De ki: Kör ile gören hiç bir olur mu? Hiç düşünmez misiniz?"*[3648] *"De ki: "Ben, Allah'ın dilediğinden başka kendime herhangi bir fayda veya zarar verecek güce sahip değilim. Eğer ben gaybı bilseydim elbette daha çok hayır yapmak isterdim ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı. Ben sadece inanan bir kavim için bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim"* [3649] Allah, peygamberine bütün işlerini kendisine bırakmasını söyleyerek geleceğe ve gabya dair bilgisinin olmadığını itiraf etmesini emretmiştir.[3650]

Bütün bunlar aşırılığa götürecek yolları kapatma adına yapılıyordu. Böylece Resulullah, ümmetini peygamberler konusunda aşırıya kaçan Yahudi ve Hıristiyanlar gibi olmamaları konusunda uyarmış oluyordu. İnsanlığın efendisi ve Allah katında en yüksek mertebeye sahip birisi bunları itiraf ediyorsa, daha düşük dereceye sahip kimselerin abartılıp adeta göklere çıkartılması doğru değildir.

Bu anlatılanlar Şiilerin, imamları ile ilgili iddialarını çürütmekte ve söylenen şeylerin asılsız olduğunu göstermektedir. Onlar imamlarının gaybı, geçmişi ve geleceğini bildiğini söylüyorlar. Bu anlayış yaratma, diriltme, isim ve sıfatlar konusunda imamları Allah'a ortak koşma anlamına gelmektedir. İddia edilen şeylerle Kur'an'ın şu ayetleri ile nasıl uyum içinde olabilir?

"Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah'ın katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Şüphesiz Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır"[3651] *"Allah'ın peygamberleri toplayıp da "Size ne cevap verildi"dediği gün, "Bizim hiçbir bilgimiz yok, şüphesiz gizlilikleri hakkıyla bilen ancak sensin"diyeceklerdir"* [3652] *"Her dişinin neye gebe kalacağını, rahimlerin neyi eksik, neyi ziyade edeceğini Allah bilir. Onun katında her şey ölçü iledir"*[3653] *"Çünkü Allah hakkın ta kendisidir; O, ölüleri diriltir; yine O, her şeye hakkıyla kadirdir"* [3654] *"Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları O'ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitapta-*

3648 En'am, 50
3649 Araf, 188
3650 İbni Kesir Tefsiri, 2/ 373
3651 Lokman, 34
3652 Maide, 109
3653 Rad, 8
3654 Hac, 6

dır"[3655] *"Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Allah'ın her şeye gücü yeter"*[3656] *"Mutlak hükümranlık elinde olan Allah, yüceler yücesidir ve O'nun her şeye gücü yeter"* [3657]

Bu ve buna benzer birçok ayet kâinatta tasarruf ve gaybı bilme gibi konuların sadece Allah'a ait olduğunu söylemektedir. Bu özelliklerin kullara ait olduğunu söyleyenler ulûhiyet ve rububiyet konusunda Allah'a şirk koşmuş olmaktadırlar. Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur"*[3658] Bir diğer ayetinde şöyle der: *"Andolsun ki "Allah, kesinlikle Meryem oğlu Mesih'tir"diyenler kâfir olmuşlardır. Hâlbuki Mesih "Ey İsrail oğulları! Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz. Biliniz ki kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram kılar; artık onun yeri ateştir ve zalimler için yardımcılar yoktur"demişti"*[3659]

Bilindiği gibi Allah kulları kendisine ibadet etsinler diye yaratmıştır. Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım"* [3660] Yani benim bir ve tek olduğuma, ortağım olmadığına inanmaları için kullarıma peygamberler gönderip, kitaplar indirdim. *"(Allah) gökleri ve yeri hak ile yarattı. O, koştukları ortaklardan münezzehtir"* [3661] Aşırılık, ibadetin istenilen anlamda gerçekleşmesine ters bir durumdur. Bundan dolayı Allah her türlü aşırılığı yasaklamaktadır. Resulullah de tevhidi korumak adına her türlü aşırılığı yasaklamıştır. Çünkü aşırılık şirkin bineği konumundadır. Aşırılık hangi ümmetin içine girmişse onları helak etmiştir. İşte bu kötü ve ölümcül hastalıktan ümmetini korumak için şöyle demiştir: *"Aman ha aman! Aşırılıktan uzak durun. Çünkü sizden önceki ümmetleri helak eden şey onların dinde yaptıkları aşırılıklardır"* İbni Abbas minberde hutbe verirken Hz Ömer'in şöyle dediğini nakleder: Peygamberin şöyle dediğini duydum: *"Hıristiyanların İsa'yı uçurdukları gibi siz de hakkımda aşırıya kaçıp beni uçurmayın. Benim için Allah'ın kulu ve peygamberi ifadesini kullanın"*[3662] Görüldüğü gibi peygamber kendisini övme konusunda ümmetini uyarıp aşırıya kaçmamalarını tembih etmektedir. Allah'ın kendisini Kur'an'da "Allah'ın kulu"diye vasfettiğini hatırlatarak hakkında bu vasfı kullanmalarını emretmektedir. *"Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir"* [3663] Bir başka ayetinde onun hakkında

---

3655 En'am, 59
3656 Al-i İmran, 189
3657 Mülk, 1
3658 Nisa, 48
3659 Maide, 72
3660 Zariyat, 56
3661 Nahl, 3
3662 Buhari, 3445
3663 İsra, 1

şöyle der: "*Allah'ın kulu, O'na yalvarmaya (namaza) kalkınca, neredeyse onun etrafında keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi*"[3664] Bir başka ayetinde onunla ilgili şöyle der: "*Âlemlere uyarıcı olsun diye kulu Muhammed'e Furkan'ı indiren, Allah, yüceler yücesidir*"[3665] En üstün makamlardan olan bu üç makamın her birinde Allah onu Abdullah (Allah'ın kulu) olarak vasfetmiştir. Ubudiyet konusunda tevhide çağıran, aşırılıktan uzak durmayı telkin eden Kur'an'ın bu ayetleri nerede Rafızi Şiilerin yaptıkları nerede?

Mü'minlerin emiri Hz. Ali ve onun çocuklarının sözlerine bakanlar onların aşırılıktan uzak, haklarında iftira derecesine varan Şiilerin sözlerini kabul etmedikleri görürler. Zaten baştan beri anlattığımız nakiller ve onlara nispet edilen bir takım söz ve davranışların aslında yalan ve onlar adına uydurulmuş şeyler olduğunu göstermektedir. Müslim'de geçen bir hadiste Ebu Tufeyl şunları söylemiştir: "Ali bin Ebi Talib'in yanında olduğum esnada bir adam geldi ve ona şöyle dedi: "Resulullah'ın sana gizli olarak söylediği şey nedir?"Bu sözü duyan Mü'minlerin çok sinirlendi ve şöyle dedi: "Peygamberin milletten gizleyip sadece bana anlattığı veya söylediği bir şey yoktur. Bana sadece dört şey söyledi" Adam: "Nedir onlar?"dedi. Hz. Ali:"Babasına lanet edene Allah lanet etsin. Allah haricinde birisine hayvan kesene Allah lanet etsin. Arazi ve arsaların sınırlarını değiştirene Allah lanet etsin. Bid'atçiyi koruyan ve ona kol kanat gerene Allah lanet etsin"

Bir başka rivayette adam ona şöyle demiş: "Resulullah size özel bir tavsiyede bulundu mu?" Hz. Ali: "Hayır, Resulullah bize özel bir tavsiye ve telkinde bulunmadı"

İmam Ahmed'in rivayetinde Hz. Ali şöyle demiştir: "Resulullah insanların haricinde bize özel olarak bir şey söylemedi"

Buhari, Ebu Cuheyfe kanalı ile şunu rivayet etmiştir: Ebu Cuheyfe: "Sizin yanınızda size özel bir kitap (veya mektup) var mı?"diye sordu. Hz. Ali: "Hayır, sadece Allah'ın kitabı ve Müslüman'a verilen anlayış var. Bir de şu birkaç sayfa var" Ebu Cuheyfe: "Bu sayfalarda ne var?"Hz. Ali: "Akıl, esirlerin serbest bırakılması ve bir Müslüman'ın kâfir karşılığında öldürülemeyeceği" [3666]

Bir başka rivayette ise Ebu Cuheyfe: "Allah'ın kitabı haricinde yanınızda vahiyden bir şey var mı?" dedi. Hz. Ali: "Taneyi çatlatan ve insanı yaratan zata yemin ederim ki yanımızda böyle bir şey yoktur. Bizim yanımızda sadece Allah'ın verdiği anlayış vardır"[3667]

İbni Hacer konu ile ilgili şunları söylemiştir. Ebu Cuhfe'nin ona bu tür soruları sormasının nedeni Şiilerin başta Hz. Ali olmak üzere Ehli Beyt'in yanında sadece onlara özel bir vahyin bulunduğunu iddia etmeleriydi! Güya başka-

---

3664 Cin, 19
3665 Furkan, 1
3666 Buhari, İlim, 111
3667 Buhari, 3047

larının bundan haberi yokmuş! İbni Teymiye, bu hadisi naklettikten sonra şunları söylemiştir: Caferin kitabı, Bitaka gibi isimlerden oluşan ve geleceğe dair haberler içerdiğine inanılan bir takım kitapların Ehli Beyte nispet edilmesi kesinlikle yalan ve batıldır. Aynı şekilde Resulullah sahabenin arasından sadece Hz. Ali'ye birtakım ilimler bildirmiştir iddiası da yalan ve batıldır. Bu konuda sahabeden geldiği söylenen ve Hz. Ali'ye batıni ilim verildi şeklindeki haberlerin hepsi batıl ve yalandır" [3668]

Bunların asılsız olduğunu gösteren delillerden birisi İbni Sad'ın Zeynel Abidin'den naklettiği şu rivayettir: Zeynel Abidin, Said bin Cübeyir'i kast ederek; "Bu adam bazen bize uğrardı ve biz ona farzlardan ve Allah katında bize fayda verecek şeylerden sorular sorardık. İşin doğrusu bu adamların (Irak tarafını işaret ediyor) hakkımızda iddia ettikleri şeylere sahip değiliz" [3669]

Muhammed bin Hanefiyye, Rafizi Şiileri uyarmış, Resulullah'ın kendilerine (Ehli Beyt'e) özel bir ilim vermediğini belirterek şöyle demiştir. "Allah'a yemin olsun ki biz sadece Allah Resulünden şu iki kapağın arasında olan şeyi (Kur'an'ı) miras olarak aldık" [3670] Rivayetlere göre Ehli Beyt kendilerini destekleyen taraftarlarına şöyle demişlerdir: "Ey millet, bizi İslami ölçülere göre sevin. Çünkü bizi bu şekilde sevmeniz hakkımızda utanç kaynağı oluyor" [3671]

İmamlar çeşitli münasebet ve ortamlarda haklarındaki aşırılık ve abartılarla ilgili şikâyette bulunmuşlardır. Bu şikâyetleri bazen mevcut Şii kitapları da nakletmiştir. Böylece çokaçık bir şekilde Ehli Beyt'in bu tür anlayış ve inançlardan uzak olduğu ortaya çıkmaktadır. Meclisi, Hz. Ali'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "*Sakın bizim hakkımızda aşırılığa kaçmayın. Bizim birer kulcağız olduğumuzu söyleyin*" [3672] Rivayetlere göre Hz. Ali şöyle demiştir: "*Allah'ım! İsa bin Meryem'in Hıristiyanlardan uzak olduğu gibi ben de hakkımızda aşırı davranan lardan uzağım. Allah'ım onları başarıya ulaştırma! Allah'ım onlardan hiç kimseye yardım etme!*" [3673]

Kuleyni, Südeyd'den şöyle bir olay nakletmiştir: "*Ben, Ebu Buseyir, Yahya el-Bezzaz ve Davud bin Kesir, Ebu Abdullah'ın meclisinde oturuyorduk. Birden biri sinirli bir şekilde geldi ve şöyle dedi: Bunlar ne garip insanlar! Bizim gaybı bildiğimizi iddia ediyorlar, Kardeşim, gaybı Allah'tan başka kimse bilemez! Şu cariyemi dövecektim fakat evin hangi odasına kaçtı bilmiyorum!*" [3674]

Kaşi, Ebu Buseyir ile Ebu Abdullah arasında geçen şu konuşmayı naklet miştir: Ebu Buseyir: "Millet diyor ki." Ebu Abdullah: "Ne diyorlar?"Ebu Buseyir: "Sizin, yağmur tanelerini, yıldız sayılarını, ağaçların yapraklarını, denizle-

---

3668 Minhac, 8/136
3669 Tabakatu'l-Kübra, 5/ 216
3670 Tabakatu'l-Kübra, 5/ 105
3671 El-bidaye ve'n-Nihaye, 9/ 110
3672 Biharu'l-Envar, 25/ 270
3673 Biharu'l-Envar, 25/ 274
3674 Usulu'l-Kafi, 1/ 257

rin ağırlığını ve toprağın sayısını bildiğinizi söylüyorlar" Ebu Abdullah: (Ellerini yukarı kaldırarak) Allah'ı tenzih ederim. Hayır, Allah'a yemin olsun ki bunları sadece Allah bilir"3675 Bunlar, saf ve temiz olan Ehli Beyt imamlarının sözleridir. Bu sözleri bizzat Şiilerin kitapları nakletmektedir. Demek ki bu adamlar Şiilerin kendileri hakkında ortaya attıkları yalanlardan çok çok uzaktırlar. İnsanlar arasında en yalancı olanlar Rafızîlerdir. Nifak onların dini, yalan ise onlarda bir karakter ve tabiat haline gelmiştir. Bundan dolayı İbni Teymiye onlar hakkında şu tarihi sözü söylemiştir: "*Rafiziler; nakil konusunda insanların en yalancısı, akıl konusunda en cahil olanlarıdır*"[3676]

Şiilerin rivayetleri kendi kendini ele veriyor ve birbiri ile çelişiyor. Örneğin rızkın kaynağı imamlardır, yağmuru imamlar yağdırır... İmamiyye şia'sı alimlerinin rivayet ettiği böylesi rivayetlerin kaynağı gulat Şia'sına ait kalıntılardır. Bu gibi haberleri bizzat mezheplerinin imamları yalanlayıp kabul etmemiştir. Bir rivayette Ebu Abdullah ile Mufaddal bir Amir arasında şu şekil bir konuşma geçtiği nakledilmiştir:

Birisi: Mufaddal bin Amır, sizin, kulların rızıklarını vermeye kadir olduğunuzu söylüyor!

Ebu Abdullah: "Bizim rızkımızı veren Allah'tır. İşin doğrusu ailem için yemeğe ihtiyacım vardı ve bu konuda içimde bayağı sıkıntı vardı. Sen bu fikri bana haber verince onların rızkını temin edebildim. Böylece sıkıntım gitti. Ortaya bu tür iddialar atanlara Allah lanet etsin. Ben böylesi insanlardan uzak ve beriyim" [3677]

Bu tür rivayetler siyah buzağının derisindeki beyaz kıl gibidir. Ama takiyye konusunda bayağı geniş olan bu mezhep her şeyi tevil etmektedir. Örneğin el-Kâfi'nin şarihi, biraz önce naklettiğimiz Ebu Abdullah'ın sözlerini bin bir türlü tevil ile mecrasından kaydırmıştır.

"*Ebu Abdullah'ın meclisinde oturuyorduk. Birden biri sinirli bir şekilde geldi ve şöyle dedi: Bunlar ne garip insanlar! Bizim gaybı bildiğimizi iddia ediyorlar, Kardeşim, gaybı Allah'tan başka kimse bilemez! Şu cariyemi dövecektim fakat evin hangi odasına kaçtı bilmiyorum*"[3678] "şeklinde *şaşırmış gibi davranması cahiller onu ilah edinmesi endişesinden kaynaklanmaktadır! Yoksa gelmiş ve geçmişe ait bütün ilimleri bilen bir adam nasıl olur da cariyesinin hangi odada olduğunu bilmez!! Bu durumda yalan söylemiş olmaz mı diye itiraz edersen şunu deriz: Bunu tevriye maksadı söylememiş olsaydı dediğin gibi sözü yalan olurdu. Ancak tevriye yaptığı için yalan söyledi denilmez. Çünkü onun sözünün açılımı şöyledir: Allah'tan istifade edilmemiş bir bilgi ile onun evin neresinde olduğunu bilmiyorum*"

Allah aşkına bakar mısın imamın gaybı bildiğini ispatlamak için ne kadar

---

3675 Ricalu'l-Kaşi, 193
3676 Minhac, 1/ 3
3677 Ricalu'l-Kaşi, 274
3678 Usulu'l-Kâfi, 1/ 257

zorlama ve olmayacak yorumlar yapıyor![3679] İşin sonunda imamını yalana nisbet ederek akidesinde olmazsa olmazlardan sayılan masumiyet anlayışını bile ihlal ediyor. Şiilerin alimlerinden olan Şa'rani bu yorumu beğenmemiş olacak ki kısa yoldan meseleyi çözmeye çalışmıştır. Bunun için rivayetin yalan olduğunu dile getirmiştir. İşte bu adamların hali ortadadır. Kendileri Ehli Beyt'in âlimleri ile ilgili akıl ve mantığa sığmayan şayialar ortaya atıyor. Sonra yalan ve iftiraları herkesin gözü önünde ortaya çıkıp fark edilince bu sefer kıvırıp takiyye olduğunu söylüyorlar. Böylece takiyye silahı, Şiilik aşırılık sarmalında kalsın diye gulat Şiiler tarafından bir çıkış noktası olarak görülmektedir. Aynı zamanda bu işte Ehli Beyt'in adı kullanılmak sureti ile onlara kötülük yapılmış olmaktadır.

Zürara bin A'yun, Cafer bin Muhammed'in gaybı bildiğini iddia etti. Cafer bu haberi alınca iddiaları sert bir dille reddederek bu tür söylem sahiplerini tekfir etti. Ancak Zürare Cafer'in tepkisini nakleden kişiye şöyle demiştir: O, sana karşı takiyye yaptığı için bu kadar sert tepki vermiştir.[3680]

9- Allah'a Cisim İsnat Edecek Kadar Aşırıya gitmişlerdir: Allah'a cisim isnadı Yahudiler arasında meşhur olmuştur. Ancak Müslümanlar arasında bunu ilk defa gündeme getirenler Rafızi Şiiler olmuştur. Bundan dolayı Razi şöyle demiştir: En çok Allah'a cisim isnadında bulunanlar Yahudilerdir. Müslümanlar arasında Allah'a cisim isnadı Rafızîler, onlardan bu işi ilk kez yapanlar; Hişam bin Hakem, Hişam bin Salim, Yunus bin Abdurrahman ve Ebu Cafer el-Ahvel gibi kişilerdir. İmamiyye Şiileri İsimlerini saydığımız bu şahısları kendi öncüleri arasında saymaktadırlar. Aynı zamanda mezheplerinin güvenilir kimseleri olarak öne çıkarmaktadırlar.

Abdulkahir el-Bağdadi şunları söylemiştir: Hişam bin Hakem, mabudunun; uzun, geniş, derin, uzunluğu ile eninin eşit olduğu bir cisimden ibaret olduğunu söylemiştir. Bu adama göre Allah, (haşa) sonlu ve sınırlıdır"[3681] Allah'ı, yaratmış olduğu mahlûkata benzetme hastalığı Yahudilerde vardı. Bu hastalık daha sonra Şiilere geçti. Bu işi ilk kez gündeme getiren Hişam bin hakem'dir. Daha sonra mezhebin ileri gelenlerine bulaştı. Ancak İmamiyye Şia'sı âlimleri bu sapık kişileri savunup kötülüklerini örtmüşlerdir. Bu yönde gelen bütün nakilleri ya zorlama bir tevil ile meşrulaştırmaya çalışmışlar ya da yalanlamışlardır. Hişam bin Salim, Hişam bin Hakem'in Allah'a cisim isnadı konusunda açık rolleri olmuştur. Bu onların rivayetlerinden anlaşılmaktadır. Ehli Beyt imamları onların bu sözlerinden uzak olduklarını açıklıyorlardı. Şiilerden bazıları imamlarının yanına gelmiş ve şöyle demişlerdi: Ben Hişam'ın görüşünü uygun

3679 Şerhun Camiu'n ala'l-Kâfi, 6/ 30-31
3680 Miyzanu'l'tidal, 2/ 69- 70
3681 El-Fark Beyne'l-Firak, 60
3682 Et-Tevhid, 104

buluyorum. Bunun üzerine imamları Ebu Hasan Ali bin Muhammed onlara şöyle dedi: "*Hişam'ın görüşünden size ne! Kim Allah cisim'dir derse bizden değildir. Biz böyle birisinden hem dünyada hem de ahirette uzağız*"[3682]

Naklettikleri bazı rivayetler Allah ile ilgili düşüncelerini çok net bir şekilde açıklamaktadır. Bir ravi, Şiilerin kabul ettiği Allah'a cisim isnadı ile ilgili Ebu Abdullah'a şunları söylüyor: Arkadaşlarımızdan bazıları Allah'ın bizim gibi bir cisme sahip olduğunu söylüyor. Bir diğeri, Allah'ın kıvırcık ve kısa saçlı bir delikanlıya benzediğini söylüyor. Bunu duyan Ebu Abdullah hemen secdeye kapanıyor. Sonra başını kaldırıp şöyle diyor. "Hiçbir şeyin kendisine benzemediği, gözlerin görmediği ve hiçbir bilginin kendisini kuşatamadığı Allah'ı tenzih ederim"[3683]

Seninde gördüğün gibi en büyük kelamcıları Allah'a cisim isnadında bulunmak sureti ile onu yaratmış olduğu şeylere benzetmiştir. Böyle bir şey Allah'ı inkârdır. Çünkü Allah'ın şu ayetini inkâr anlamına gelmektedir. "*Hiçbir şey O'na benzemez*"[3684] Allah'ın kendisini vasfettiği şeyleri bırakarak zatına laik sıfatları yok saymışlardır. İşin doğrusu bu konuda bir sürü rivayetleri vardır. Bu, sıfatların ispabı konusunda aşırıya kaçtıkları noktadır. Oysaki Ehli Beyt imamlarının sıfatlarla ilgili belirlemiş olduğu kurallar böyle değildi. Bu süreçten sonra mezhep içinde iki ana akım oluştu. Birisi Hişam'ın liderlik ettiği Allah'a cisim isnadı, diğeri Ehli Beyt'in tenzih anlayışıydı. Bunu bizzat Şii kaynaklı rivayetler nakletmektedir. İlim ehli kimselerin kitaplarında bu konuda detaylı bilgiler vardır.[3685]

10- Sıfatlar Konusunda Ta'til: Sıfatlar konusunda ilk başta anlattığımız hal üzere olan Şiiler, hicri üçüncü asrın sonunda Mutezile'den etkilenerek değişim yaşadı. Yeni anlayışa göre Allah'ı, kitap ve sünnete geçen sıfatlardan soyutladılar. Hicri dördüncü yüzyılda alimleri olan Müfit ve onun peşinden gidenler mezhep üzerinde etkili olup Allah'ın sıfatlardan soyutlandığı anlayışını hâkim kıldılar. Bunların içinde Şerif el-Murteda ve Ebu Ca'fer et-Tusi gibi isimler vardır. Bu konuda mutezile kitaplarını esas aldılar. Oradan satır satır cümleler kopyalamak sureti ile bu anlayışı yerleştirdiler. Aynı şekilde sıfat ve kader konusunda Kur'an ayetlerini tefsir ederken mutezile mezhebini esas aldılar. Sonraki dönem Şii kitaplarını okuyanlar isim ve sıfatlar konusunda mutezile ile aralarında fark olmadığını görür. Bu konuda her iki tarafta aklı esas almaktadır. Mutezilenin isim ve sıfatlar konusunda oluşturduğu fikir sonraki dönem Şii âlimler tarafından adeta kopye edilmiştir. Kur'an'ın yaratılması, Mü'minlerin ahirette Rablerini görmesi ve sıfatların inkârı meselesi birebir aynıdır. Yine, Mutezile âlimlerinin sıfatların inkârına dair ortaya atmış oldukları şüpheler bi-

---

3683 Et-Tevhid, 104-193
3684 Şura, 11
3685 Usulu'ş-Şia, 2/ 648

rebir aynısı ile sonraki dönem Şii âlimler tarafından ortaya atılmıştır. Aradaki en belirgin fark Şiiler bu tür iddiaları uydurdukları çeşitli rivayetlerle imamlarına nisbet etmiş olmalarıdır. Bu konuda başta Mü'minlerin emiri Ali bin Ebu Talib olmak üzere Ehli Beyt imamlarından Muhammed Bakır ve Cafer es-Sadık iftiraya kurban gitmişlerdir. Çünkü Şii âlimler bu şahsiyetlere iftira ederek onların Allah'ı sıfatlardan arındırdıklarını söylemişlerdir. Aksine, gerek Mü'minlerin emiri Hz. Ali ve gerekse Ehli Beyt âlimleri Allah'ın sıfatlarını her zaman kabul etmişlerdir. Bu konuda ilim ehlinin kitaplarında geniş açıklamalar bir sürü sahih rivayetler vardır.

Allah Teala, sıfatlarını detaylı anlatsın dişe peygamberler göndermiştir. Tenzih konusunu ise detaya girmeden anlatmıştır. Bundan dolayı Kur'an'a baktığımızda onun ispatta detay, nefiyde özet anlayışı ile hareket ettiğini görmekteyiz. *"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir"*[3686] Görüldüğü gibi burada nefiy detaysız olarak geçmektedir. Kur'an'ın konu ile ilgili metodu genel olarak böyledir. *"O'nun bir benzeri olduğunu biliyor musun?"*[3687] Yani ona denk ve onun ismini hak eden birisini bilemezsin. Çünkü *"Onun hiçbir dengi yoktur"*[3688]

Sıfatların Allah'a nispeti olunca bu konuda Kur'an detaya girmektedir. *"O işitendir, görendir"*[3689] Haşir suresinde bu durum kendini açık bir şekilde göstermektedir: *"O,öyle Allah'tır ki, O'ndan başka tanrı yoktur. Görülmeyeni ve görüleni bilendir. O, esirgeyendir, bağışlayandır. O, öyle Allah'tır ki, kendisinden başka hiçbir tanrı yoktur. O, mülkün sahibidir, eksiklikten münezzehtir, selâmet verendir, emniyete kavuşturandır, gözetip koruyandır, üstündür, istediğini zorla yaptıran, büyüklükte eşi olmayandır. Allah, müşriklerin ortak koştukları şeylerden münezzehtir. O, yaratan, var eden, şekil veren Allah'tır. En güzel isimler o'nundur. Göklerde ve yerde olanlar O'nun şanını yüceltmektedirler. O, galiptir, hikmet sahibidir"*[3690]

Aslında Şiiler kendi imamlarından yaptıkları rivayette şöyle derler: Yaratan kendisini ne ile vasıfetmişse bizim de onu aynı şeyle vasıflamamız gerekir. Fakat gelinen noktada Allah'ın kitabından yüz çevirdikleri gibi imamların sözlerinden de yüz çevirmişlerdir. Sadece bunlardan değil aynı zamanda akıl ve fıtrattan da yüz çevirmişlerdir. Bunun etkili olmasında taklit ve çürümüş felsefe çöplüğünden alınan şeyler etkili olmuştur. Yoksa nasıl olur da akıl sahibi birisi detaylı bir şekilde ulaşılması mümkün olmayan gabya ait bilgilere güvenir.

a-) Kur'an'ın Yaratılması Meselesi:

Kur'an Allah'ın indirilmiş kelamıdır ve kesinlikle yaratılmamıştır. Kitap, sünnet ve selefin icması bunu söyler. İmamiyye Şia'sı bu konuda Cehmiye'yi adım adım takip etmiştir. Meclisi kendi döneminde el-Bihar isimli eserinde ko-

---

3686 Şura, 11
3687 Meryem, 65
3688 İhlas, 4
3689 Şura, 11
3690 Haşr, 22-24

nu ile ilgili şu başlığı atmıştır: "Kur'an'ın Mahlûk olduğuna Dair Bölüm"Bu başlığın altında on bir tane rivayet nakletmiştir. Aslında bu rivayetlerin tümü kendi anlayışlarına terstir. Ancak Şii âlimler bunları tevil etmek sureti ile mezheplerine uyumlu hale getirmişlerdir.

Muhsin el-Emin, konu ile ilgili şunları söylemiştir: Mutezile ve Şiiler Kur'an'ın mahlûk olduğunu söylemişlerdir.[3691] Bu, Allah'ın kelam sıfatını inkâr etmelerinden dolayıdır. Onlara göre kelam bazı mahlûklardan sudur etmiştir. Musa kıssasında ağaçtan gelen ses veya vahiy getiren Cebrail buna örnektir. Anlattıklarımız onların âlimlerinin bu konuda söylemiş oldukları sözlerden sadece ufak bir kesittir. Konu ile ilgili Ehli Beyt'ten kaynaklarına baktığımızda söylenenlerle çatıştığı görülmektedir. Örneğin Ayaşi tefsirinde geçen bir notta bu mesele yani Kur'an'ın mahlûk olup olmadığı Radi'ye sorulunca şöyle demiş: "Kur'an Allah'ın kelamıdır ve yaratılmış değildir"

İbni Babaveyhi'ye ait olan et-Tevhid isimli eserde şöyle denmiştir: Ebu Hasan el-Musa'ya şöyle denildi: Ey Resulullah'ın oğlu! Kur'an hakkında ne dersin? Çünkü bizim tarafımızda onunla ilgili farklı şeyler söyleniyor. Bazıları onun için mahlûk, bazıları ise hayır, mahlûk değildir diyorlar. Musa: Ben bu konuda onların dediği gibi demiyorum. Ben, Kur'an Allah'ın kelamıdır diyorum![3692] Buna benzer bir sürü rivayet Şiilerin yanında vardır. Ancak kendi döneminde Şiilerin öncüsü olan İbni Babaveyh, bahsini yaptığımız görüşü değil de aksi yöndeki görüşleri savunmuştur. Demek ki imamların savunduğu görüş Kur'an'ın mahlûk olmadığı görüşüdür. Bundan maksat Kur'an'ın uydurulmuş bir kitap olmadığıdır. Mahlûk demememizin sebebi sözlükte mahlûk kelimsinin yalanlanmış anlamında kullanılmasındandır.

Selef âlimleri bu söylenenleri kabul etmeyip şunu demişlerdir: Evet, Kur'an mahlûk değildir. Ancak onlar bununla Kur'an yalanlanmamıştır anlamını kast etmemişlerdir. Böyle bir şey açık bir küfürdür ve her Müslüman bunu bilir. Onların dediği şudur: Kur'an mahlûktur ve Allah onu başka bir şeyde yaratmıştır. İşte Selefin itiraz ettiği, karşı çıktığı ve üzerine ciltler dolusu kitaplar yazdığı nokta burasıdır.

Es-Siratu'l-Mustakim isimli tefsirin yazarı Bercurdi, sahih bir nakille İbni Babaveyhi'den yaptığı alıntıda meseleyi takiyye yolu ile aynı noktaya getirerek şöyle der: "Kur'an için mahlûk tabirinin kullanılması ya takiyyedir ki bununla görüntü itibarı ile genel halkın görüşünde gitmek arzulanmıştır. Veya kâfirlerin; "*bu Kur'an ancak bir uydurmadır*"iddiası ile aynı noktada olmamak için kaçınılmıştır. Bu adamlar arzuladıkları şeyi ancak takiyye ve takiyyeye benzer şeylerle elde etmeye çalışıyorlar.

Kullandıkları bu metodlar onların hiçbir temele sahip olmadıklarını göstermektedir. Her mesele ve yorumda takiyye ihtimalinin olması mezheplerini

---

3691 E'yanu'ş-Şia, 1/ 461
3692 Et-Tevhid, 24

bozmaktadır. Bundan dolayı adamların dini, imamlardan gelen rivayetler değil; Meclisi'nin, Kuleyni'nin, İbni Babaveyhi'nin söyledikleri ve yorumladıklarından ibaret hale gelmiştir!! Bu sinsi yolla hak, hakikat ve ilim kaybolup gitmiştir. Şeytanın hilesi ve vahyi sonucu icat edilen böylesi metodlar nedeni ile ümmet içinde ayrılık ve parçalanmalar meydana gelmiştir.

Şiilere iyilik etmek isteyen birisi âlimlerinin Kur'an ve sünnete uyan görüşlerini almalı; asılsız, hurafe ve mesnetsiz görüşlerini almamalıdır. Böyle davranırsa çoğunluğu oluşturan Ehli Sünnet'in yoluna girmiş olurlar. Sonuç itibarı ile Kuleyni, Kumi ve Meclisi gibi adamların hilelerinden kurtulmuş olurlar. Bilindiği gibi Ehli Beyt imamları; kendileri adına yalan üreten bir takım insanların olduğunu tespit edip: "Birtakım insanlar bizim adımıza yalan üretiyor"diyerek şikâyette bulunmuşlardır.[3693]

Kur'an'ın mahlûk olup olmadığı meselesinde Ehli Sünnet rivayetleri ile Şia'nın Ehli Beytten naklettiği rivayetler bir araya getirilse; ittifakla Kur'an'ın mahlûk olmadığı ortaya çıkar. Çünkü daha önce naklettiğimiz Ehli Beyt kaynaklı rivayetler Kur'an'ın mahlûk olmadığını söylüyordu. Ehli Sünnet kitaplarından olan Buhari, İbni Ebi Hatim, Ebu Sait ed-Daremi,el-Acurri, Beyhaki, el-Lalakai, Ebu Davud ve Ahmed'in naklettiği rivayetler Kur'an'ın mahluk olmadığını göstermektedir.

Cafer es-Sadık'a, Kur'an'ın mahlûk olup olmadığı sorulunca şöyle dedi: Kur'an ne yaratıcı ne de mahlûktur (yaratılmıştır). Bu rivayet Cafer'den gelmiştir"[3694] Bu adamlar niçin bütün ümmetin ittifak ettiği anlamı almıyor da gidip ümmetin parçalanmasını isteyen bir takım âlimlerin görüşlerini alıyorlar. Böylece humus adı altında korkunç miktarda mal elde ediyorlar. Gaib imamın vekili olma gibi bir konumdan dolayı toplumda şöhretleri ve namları artıyor. Bundan dolayı sürekli ümmetin geneline muhalif olmayı bir prensip haline getiriyorlar. Çünkü onların anlayışına genelin görüşüne muhalif olmada bereket, doğruluk ve isabet vardır.[3695]

Şia kitaplarında geçen ve Kur'an'ın mahlûk olmadığını söyleyen rivayetler ilk dönem Şiilerine ait görüşlerdir. Kur'an mahlûktur görüşü sonraki dönem Şiilerin icat ettikleri bir şeydir. İmamiye Şia'sı genel anlamda Ehli Beyt'in temel kurallarına muhalif hareket etmektedir. Bütün bunlar imamiye Şia'sının gittiği yolun yanlış ve bozuk olduğunu göstermeye yetmez mi? Aynı zamanda onların naklettiği rivayetlerin kendi içinde birbiri ile çeliştiğini göstermeye yetmez mi?

Ehli Sünnet'in bu konudaki inancı şöyledir: Kur'an Allah'ın kelamıdır. Peygamberinin kalbine vahiy olarak inmiştir. Müminler bunun hak olduğuna inanmışlar ve yakinen tasdik etmişlerdir. Normal insanların konuştuğu gibi mahlûk değildir. Kim onu dinler ve beşer kelamı olduğunu söylerse kâfir olur.

3693 Ricalu'l-Kaşi, 135- 136

3694 Minhac'us-Sünne, 1/ 278

3695 Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye, 2/ 662

Allah onu beşer kelamı kabul edenleri sakar cehennemi ile tehdit etmiştir: "*Ben onu sarp bir yokuşa sardıracağım! Zira o, düşündü taşındı, ölçtü biçti. Canı çıkasıca, ne biçim ölçtü biçti! Sonra, canı çıkasıca tekrar (ölçtü biçti); nasıl ölçtü biçtiyse! Sonra baktı. Sonra kaşlarını çattı, suratını astı. En sonunda, kibirini yenemeyip sırt çevirdi. Bu (Kur'an) dedi, olsa olsa (sihirbazlardan öğrenilip) nakledilen bir sihirdir. Bu, insan sözünden başka bir şey değil. Ben onu sakara sokacağım. Sen biliyor musun sekar nedir? Hem (bütün bedeni helâk eder, hiçbir şey) bırakmaz, hem (eski hale getirip tekrar azap etmekten) vazgeçmez o. İnsanın derisini kavurur. Üzerinde on dokuz (muhafız melek)*[3696] Şimdi soruyoruz: Allah niçin Kur'an'a beşer kelamı diyen adamı cehennemle tehdit ediyor. Demek ki Kur'an beşer kelamı değildir. Öyle ise biz kesin olarak Kur'an'ın Allah'ın kelamı olduğuna inanıyoruz ve beşer kelamına benzemediğini söylüyoruz.

b-) Rü'yetullah / Allah'ı Görme Meselesi:

Mutezilenin peşine takıldığı için Şiiler Allah'ın görünmeyeceğini savunurlar. İbni Babavehyi, et-Tevhid adlı eserinde konu ile ilgili birçok rivayet nakletmiştir. Bu rivayetlerin çoğunu toplayan el-Bihar kitabının yazarı, Mü'minlerin ahrette Rablerini göreceklerine dair rivayetleri kabul etmemiştir. Aslında böyle davranmakla Cafer Sadık'a iftira etmiştir. Çünkü ona Allah ahirette görünecek mi diye soranlara şöyle cevap vermiştir: "Allah böyle bir şeyden yüce ve uzaktır. Gözler ancak renk ve keyfiyet sahibi maddeleri görebilir. Allah böyle olmadığı için görünmez. O renklerin ve keyfiyetin yaratıcısıdır."[3697]

Şiilerde Ayetullah makamında olan Cafer en-Necefi şöyle demiştir: "Şayet Allah'a onu görmek gibi bazı sıfatlar nisbet edilse bunu yapan kişinin küfrüne hükmedilir" Hür el-Amili isimli Şii, ahirette Allah'ın görünmeyeceğini söylemiş ve böyle bir şeyin imamların temel inançları arasında olduğunu söylemiştir. Bu konuda kitabında şöyle bir başlık kullanmıştır: "Ne Dünyada Ne De Ahirette Gözlerin Allah'ı Görmeyeceğine Dair Bölüm"[3698] Böyle bir iddia ayet ve hadislerle gelen naslara terstir. Bu anlayış Ehli Beyt geleneğine de aykırıdır. Zaten yaptıkları rivayetler ahirette Allah'ın görüleceğini söylüyor. Bunu bazıları itiraf etmiştir.

Kumi, Ebu Basir kanalı ile Ebu Abdullah'tan şunu nakletmiştir: Ebu Basir: "Bana Allah'tan bahseder misin? Ahirette müminler onu görecek mi?" Ebu Abdullah: "Evet, görecekler"[3699]

Cennet ehli için Allah'ı görmek gerçektir. Cennet ehli Rablerini keyfiyetsiz göreceklerdir. Bunu Rabbimizin kitabı söylemektedir: "*Yüzler vardır ki, o gün ışıl ışıl parıldayacaktır. Rablerine bakacaklardır (O'nu göreceklerdir)*"[3700] "Gü-

---

3696 Müddesir, 17- 30
3697 Biharu'l-Envar, 4/ 31
3698 Şianın Temelleri, 2/ 670
3699 Fusulu'l- mühimme fi Usuli'l-Eimme, 12
3700 Kıyame, 22-23

zel davrananlara daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir toz (kara leke) bulaşır ne de bir horluk (gelir). İşte onlar cennet ehlidirler. Ve onlar orada ebedî kalacaklardır"[3701] Burada geçen (el-hüsna) kelimesinden maksat cennet, (ziyade) kelimesinden maksat Allah'a bakmaktır. Bunu Resulullah ve sahabe bu şekil tefsir etmişlerdir. Süheyb kanalı ile gelen bir rivayette şöyle denmiştir: "Resulullah "*Güzel davrananlara daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır*" [3702] Ayetini okudu ve sonra şöyle dedi: Cennet ehli cennete, cehennem ehli de cehenneme girince; bir münadi şöyle seslenir: Ey Cennet ehli! Allah'ın size verdiği bir söz vardı. Şimdi onu yerine getirmek istiyor. İnsanlar şaşkınlık içinde birbirlerine şöyle derler: sevaplarımızı kat kat verdi, yüzümüzü nurlandırdı, cehennemden azat edip bizi cennetine girdirdi daha ne sözü olabilir ki?! Allah perdeyi kaldırır ve herkes ona bakar. O'na nazar etmekten daha güzel bir şey cennet ehline verilmemiştir. İşte ayette geçen (الزيادة) kelimesi budur"[3703]

Bir ayetinde Kur'an şöyle der: "*Hayır! Onlar şüphesiz o gün Rablerinden (O'nu görmekten) mahrum kalmışlardır*" Şafii ve daha başka imamlar bu ayeti delil getirerek ahirette Allah'ın görüleceğini söylemişlerdir. Taberi ve daha başkaları, Müzeni kanalı ile yaptıkları rivayette Şafii'ye şöyle bir soru sorulmuş: "*Hayır! Onlar şüphesiz o gün Rablerinden (O'nu görmekten) mahrum kalmışlardır*" Siz bu ayet hakkında ne diyorsunuz? Şafii: "Düşmanlarının mahrum kalması dostlarının bu nimetten istifade edeceklerini göstermektedir"[3704] Allah Resulünden konu ile ilgili gelen rivayetler mütevatirdir. Bunları sahihler, müsnetler ve sünenlerde görmek mümkündür. Sahabe, Tabiin, dinde bihakkın imam olanlar ve kelamcılar dâhil Ehli Sünnet'e mensup bütün gruplar ahirette Allah'ın görüneceğini söylemektedirler.

11- İmamlarını bütün Peygamberlerden Üstün Tutmaları: Beşeriyetin en üstün olanları ve peygamberliği hak edenler resullerdir. Çünkü Allah onları ubudiyyet, tebliğ ve cihad için hazırlayıp, seçmiştir. "*Allah, peygamberliğini kime vereceğini daha iyi bilir.*[3705] Onlar risaletin verdiği ayrıcalıktan dolayı rütbece diğer insanlardan üstündürler. "*Biz her peygamberi -Allah'ın izniyle- ancak kendisine itaat edilmesi için gönderdik*" [3706] Hiçbir insan onlardan üstün olamaz.

Tahavi konu ile ilgili Ehli Sünnet'in inancını açıklarken şunları söylemiştir: Hiçbir evliyayı fazilet bakımından peygamberlerin üstüne çıkartmayız. Sadece tek bir peygamber bütün velilerden üstündür.[3707] İmamları peygamberler-

---

3701 Yunus, 26
3702 Yunus, 26
3703 Müslim, 181
3704 Menakıbu'ş-Şafii, 1/ 419
3705 En'am, 124
3706 Nisa, 64
3707 Tahavi Akidesi, 493

den üstün görme anlayışı aşırı Rafızîlerin mezhebidir. Abdulkahir el-Bağdadi ve Kadı İyaz gibi âlimler konu ile ilgili gerekli açıklamaları yapmışlardır. Bahsini yaptığımız hastalıklı anlayış hiç farklılık olmaksızın İmamiyye şiasının inancı haline gelmiştir. El-Vesail isimli eserin yazarı imamları peygamberlerden üstün görmenin Şia'nın asli inançlarından olduğunu söylemiştir. Bunu da imamlara nisbet etmiştir. Bu konuda yanlarındaki rivayetlerin sayılmayacak kadar çok olduğunu söylemiştir.[3708] Meclisi bu konuda kitabının bir yerinde şu başlığı kullanmıştır: "İmamların Peygamber Ve Bütünü Beşeriyetten Üstün Olduklarına Dair Bölüm""Allah'ın, Peygamberler, Melekler Ve Diğer İnsanlardan İmamlarla İlgili Aldığı Söz!"Ulu'l-Azim peygamberlerin bu makama yükselmeleri imamlara olan sevgilerinden dolayıdır.[3709]

İmamiyye şiası, geçirdiği çeşitli aşamalar neticesinde bugünkü aşırılık noktasına varmıştır. Eşar'nin dediği gibi imamların peygamberlerden üstün olması konusunda Şiiler üç gruba ayrılmışlardır.

Birinci Grup: Peygamberlerin imamlardan daha üstün olduğunu söylerler. Ancak içlerinden bazıları imamların meleklerden daha üstün olduğunu iddia etmiştir. **İkinci Grup**: İmamlar hem peygamberlerden hem de meleklerden daha üstündür diyen grup. **Üçüncü Grup**: Bunlar Mutezile ve imamiye karışımı gruptur. Bunlara göre melekler ve peygamberler imamlardan üstündür.[3710]

Bizim söylediklerimize ek olarak dördüncü bir gruptan bahsedilmektedir. Bunu Müfit söylemektedir. Bu gruba göre ulu'l-azm peygamberler hariç; imamlar melek ve diğer peygamberlerden üstündürler" [3711]

İşin doğrusu Müfit hangi mezhebi tercih ettiğini söylememiştir. Bu konuda bir şey söylemeyerek araştırma yapacağını belirtmiştir. Görüldüğü kadarı ile bahsini yaptığımız bu mezhepler Şii Safavi devletinin âlimlerinin çalışmaları sonucu dağılmıştır. Sonuç olarak geriye en aşırı grup olan bugünküler kalmıştır. Bu konuda aşırıcılardan birisi olan Meclisi şunu söyleyecek kadar ileri gitmiştir: "Ulu'l-Azim peygamberlerin bulundukları makama yükselmeleri imamlara olan sevgilerinden dolayıdır.[3712]

Meseleyi Allah'ın kitabına götürenler bırakın imamların ulu'l-azm peygamberlerden üstün olmalarını; bu adamların Kur'an'da en ufak bir bahislerinin olmadığını görürler. İşin doğrusu Kur'an'da peygamberlerden sonra ikinci sırayı salih kullar aldığı görülmektedir. Bir ayetinde Kur'an şöyle der: "*Kim Allah'a ve Resûl'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaştır!*"[3713]

3708 Biharu'l-Envar, 26/ 267
3709 Biharu'l-Envar, 26/ 267
3710 Makalatu'l-İslamiyyin, 1/120
3711 Evaili'l-Makalat, 42- 43
3712 Biharu'l-Envar, 26/ 267
3713 Nisa, 69

Görüldüğü gibi Allah cennetlik kullarını dört derecede sıralamıştır. Kur'an'ın bütün ayetleri birinci sıranın peygamberlere ait oğlunu göstermektedir. Allah onları seçmiş ve bütün âlemlerden üstün kılmıştır.

İlk üç asırda yaşayan Müslümanlar peygamberlerin kendileri dışında herkesten üstün olduklarını konusunda icma' etmişlerdir. Bilindiği gibi icma başlı başına bir delildir. İbni Teymiye şunları söylemiştir: "Ümmetin selefi, imamları ve diğer evliyaları peygamberlerin evliyadan üstün olduğunu söylemişlerdir" [3714] Meseleye akıl açısından baktığımızda Allah, peygambere itaat etmeyi farzı kılmış, onu amir, yasaklayıcı ve genel anlamda hâkim kılmıştır. İmam ise yardımcı, vekil ve peygamberin peşinden giden birisidir. Bu açıdan Peygamberin imamdan üstün olmaması akla ters bir durumdur. Bahsini yaptığımız bu durum bütün peygamberler için geçerlidir ve hiçbir imam bu yetkiye sahip değildir. Öyle ise hiçbir imam bir peygamberden üstün değildir ve böyle bir durumun söz konusu olması da mümkün olamaz.[3715]

Aslında konu ile ilgili Şii kaynaklarda akıl, icma ve bu konudaki sahih rivayet ve ayetlerle ittifak eden görüş ve rivayetler yok değildir. Örneğin Zeyd bin Ali; *peygamberlerin imamlardan daha üstün olduğunu söylemiştir. Aksini söyleyenin hak yoldan saptığını bildirmiştir.*[3716] Bu rivayet Kuleyni tarafından nakledilmiştir. Yine Cafer es-Sadık'ın şöyle dediği söylenmiştir: "*Peygamberler Allah katında Ali'den daha sevimlidir*"[3717] Bu rivayet İbni Babaveyhi tarafından nakledilmiştir.

KUR'AN'A YAKLAŞIMLARI

İmamet meselesindeki inançları ve onu savunmada bazı Şiilerin hak yoldan sapıp Kur'an, sünnet ve sahabe hakkında çok tehlikeli fikirlere sahip oldukları inkâr edilemezbir gerçektir. Bundan dolayı Kur'an hakkında şüpheler oluşturmuşlar, birçok sabit hadisi inkâr etmişler ve sahabenin genelini yalancılık, irtidat ve Allah'ın kitabını değiştirme gibi ağır ithamlarla suçlamışlardır.

Allah'ın Kitabını Tahrif Etmişler Yalanına Cevap

Rafızi Şiilerden bazıları Kur'an'ın tahrif edildiğini, Ehli Beyt'in faziletine dair birçok ayet ve suresinin Kur'an'dan çıkartıldığını iddia etmişlerdir. Güya Kur'an'da onlara karşı gelme ve muhalefet etmeyi yasaklayan, onları sevmeyi emredip farz kılan ayetler varmış. Yine onlara düşman olan birtakım insanların isimleri Kur'an'da geçmekteymiş! Yine Ehli Beyt düşmanlarına ve muhaliflerine lanet içeren ayetlerin tahrif edilip Kur'an'da n çıkartıldığını iddia etmekte-

---

3714 El-Fetava, 11/ 221
3715 Muhtasaru't-Tuhfe, 101
3716 Usulu'ş-Şiati ve Usuliha, 2/ 753
3717 Muhtasaru't-Tuhfe, 101

dirler. Örneğin şöyle bir ayet varmış: "*Biz Ali'yi sana damat kıldık*" Bu ayet Şerh[3718] suresinde geçiyormuş. Güya Resulullah'a damat olmak Hz. Osman'a değil sadece Hz. Ali'ye özgü bir durummuş. Bütün bu tahribatı sahabe yapmış! Bu adamlar cahilliklerinden olsa gerek bahsettikleri surenin Mekke'de indiğini bilmiyorlar. Bahsini yaptıkları sure indiğinde daha Hz. Ali peygamberin damadı olmamıştı. Hz. Ali, Medine'de Bedir savaşından sonra Fatma ile evlenmiştir. Şiilerin iddialarından birisi de Kur'an'da Velayet isminde bir surenin olduğudur. Güya bu sure çok uzunmuş ve içinde Ehli Beytn faziletleri anlatılıyormuş!![3719]

Bu adamların Kur'an'la ilgili iddiaları hep bu çerçevede devam edip gitmektedir. Evet, bu adamlar Kur'an'ın hükümlerini veya kuralların inkâr etmezler. Tek dertleri Hz. Ali ve ondan sonraki imamların imametini bildiren ayetlerin Kur'an'da n çıkartıldığı meselesidir. İmamiye Şiasından Kur'an'la ilgili bu iftiralara cevap veren birtakım âlimler olmuştur. İftira atanların başında el-Kâfi kitabının yazarı Kuleyni gelmektedir. Buhari, Ehli Sünnet için ne kadar değerli ise bu adam da Şiiler nezdinde o kadar değerlidir.

Şii tefsiri olan Es-Safi'de şöyle denmiştir: "Kuleyni, Kur'an'da tahrif ve eksiklik olduğuna inanırdı. Çünkü el-Kafi isimli eserinde bu yönde rivayetler nakletmiştir. Kendisi eserinin başında bu kitapta geçen rivayetlerin güvenilir olduğunu söylemiştir. İşin doğrusu bahsini yaptığımız bu kitap bu tür iddialarla doludur. Tek amacı Hz. Ali ve ondan sonraki imamların velayetini ispatlamaktır. Örneğin şu ayeti ele alalım: "*Kim Allah'a ve peygamberine ittat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur*" Bu ayetin aslının şöyle olduğunu iddia etmiştir: "Ali ve çocuklarının imameti hususunda kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur" [3720]

Cabir kanalı ile gelen bir rivayette şöyle denmiştir: "(Ebu Cafer'e soruyor) Ali bin Ebu Talib niçin Mü'minlerin emiri olarak isimlendirildi" Ebu Cafer: Onu bu şekil isimlendiren Allah'tır. Sonra şu ayeti okudu: "*Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şâhit olduk, dediler*" [3721] Ayetin sonunu şu şekil tamamlamıştır: "*Ben Rabbiniz, Muhammed peygamber ve Ali mü'minlerin emiri değil mi?*"[3722]

Kuleyni, Ahmed bin Muhammed bin Ebi Nasır'dan şunu nakletmiştir: "Ebu Hasan (a.s.) bana bir Mushaf verdi. Sakın içine bakma dedi. Ben mushafı açtım ve içinde şu ayeti okudum: "*Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar ehli kitaptan ve müşriklerden inkârcılar (küfürden) ayrılacak değillerdi*" [3723] Sonra

---

3718 İnşirah Suresi
3719 Dirasetün Ani'l-Firak Fi Tarihi'l-Müslimin, 226
3720 Usulu'l-Kafi, 1/ 414
3721 A'raf, 172
3722 Usul'ul-Kâfi, 1/ 412
3723 Beyyine, 1

orada Kureyş'ten yetmiş kişinin ismini babalarının ismi ile birlikte gördüm"[3724] Kuleyni şöyle bir iddiada bulunmuştur: "Kur'an'ın hepsini tam olarak bir araya getirenler sadece imamlar olmuştur. İmamlar Kur'an'ın bütün ilimlerini bilirler. İndiği gibi Kur'an'ı aslına uygun olarak ezberleyen ve bir araya getiren Ali ve ondan sonraki imamlar olmuştur.[3725]

Bahsi geçen yalanı uyduran kişi şu iftirayı atmaktan çekinmemiştir. Güya Resulullah öldükten sonra Ali (ra) Kur'an'ı toplamış ve Resulullah'ın vasiyeti gereği onu Ensar ve Muhacire sunmuş. Hz Ebubekir mushafı açar açmaz Ensar ve Muhacirin rezilliklerinden bahsettiğini görmüş. Bunun üzerine Hz Ömer atlayıp şöyle demiş: "Ey Ali! Bunu götür bizim böyle bir şeye ihtiyacımız yoktur" Sonra Hz. Ali, mushafı alıp götürmüş. Bir müddet sonra Kur'an kurralarından olan Zeyd bin Sabit'i getirmişler. Hz. Hz Ömer ona şöyle demiştir: "Ey Zeyd! Biraz önce Ali mushafı getirdi fakat içinde Ensar ve Muhacir kötü şekilde anlatılıyordu. Biz, içinde Enssar ve Muhacirin kötü bir şekilde anlatılmadığı yeni bir Kur'an telif etmenin uygun olacağını düşündük" Bunun üzerine Hz. Zeyd böyle bir görevde çalışmayı kabul etti ve şöyle dedi: "Eğer sizin istediğiniz gibi bir Kur'an yaparsam sonra Ali ortaya çıkıp kendi Kur'an'ını gösterirse bütün yapılan çabalar boşa gitmez mi?"Ömer: "Böyle bir şeyden nasıl kurtuluruz?"Zeyd: "Bu sorunu halletmeyi siz daha iyi bilirsiniz!"Ömer: "Sorunun çözümü onu öldürüp rahatlamamızdır" Bunun üzerine Hz. Ali'yi öldürmesi için Halid bin Velid'i görevlendirdiler. Fakat Halid bu işin üstesinden gelemedi.[3726]

Bu gibi rivayetler hayal ürünü olup sahabenin Kur'an'ı tahrif ettiği şayiasını desteklemek için uydurulmuş nakillerdir. Aynı zamanda Müslümanların emiri olan Hz. Ali'ye karşı kurulmuş bir komplodur. Çünkü bir taraftan onu överken diğer taraftan yerin dibine geçirmektedirler. Güya Kur'an'ı toplamış fakat sahabe bunu kabul etmemiş. İslam dinini savunmada büyük cesaret ve kahramanlıklar gösteren Hz. Ali nerede onların anlattığı haksızlıklar karşısında sessiz kalan Hz. Ali Nerede?!!

Bütün bunların birer saçmalık olduğunu söyleyen ve bizzat Hz. Ali'nin ağzından çıkan şu söz onları yalanlamaktadır: "*Kur'an konusunda en büyük sevap sahibi Ebubekir'dir. Çünkü onu iki levha arasında ilk bir araya getiren kişi Ebubekir'dir*" [3727]

Kuleyni sadece bu uydurma rivayetlere yetinmemiştir. Kur'an ile ilgili tahrif iddialarını Cafer Sadık'a bile nisbet etmiştir. Kitabının bir yerinde onun şöyle dediğini nakletmiştir: "Vahiy olarak Muhammed'e gelen ayetlerin toplamı yedi bindir. Bizim okuduğumuz Kur'an ise altı bin üç yüz altmış üç ayettir. Aradaki fark Ehli Beyt'in yanında mahfuzdur.[3728] Kuleyni'nin iddialarına göre Hz.

3724 Usul'ul-Kâfi, 2/ 631
3725 Usul'ul-Kâfi, 1/ 228
3726 El-İhticac, Tabersi, 225/ 227
3727 Kitabu'l-Mesahif, Sicistani, 5/ 1
3728 El-İmamu's-Sadık, 323

Ali'nin topladığı Kur'an ile ilgili Cafer şunu söylemiştir: "Denildiğine göre onun Kur'an'ışu an elinizdekinin üç katı ve içinde sizin Kur'anınızda bulunan tek bir harf bile yoktur![3729] Diyorlar ki; Fatma, Allah Resulünden sonra toplam yetmiş beş gün yaşadı. Bu süre zarfında başına gelmeyen üzüntü ve musibet kalmadı. Bunun üzerine teselli etmesi, taziyede bulunması ve babası hakkında ve soyunun başına gelecek olumsuzlukları kendisi ile konuşması için Allah ona Cebrail'i gönderdi. Hz. Ali bütün bunları dinliyor ve yazıyordu. Sonra içinde helal ve haramların olmadığı ve şu anki Kur'an'da n üç kat daha büyük bir mushaf meydana geldi. Bu mushafın içinde geleceğe dair ilimler vardı.[3730]

Ali bin İbrahim, Kuleyni'nin aynı iddialarını dillendirmiştir: Feyzu'l-Kaşi lakaplı Muhammed Muhsin, tekrarladığı bu iddiaları tefsirinde dile getirerek şöyle demiştir: "Ehli Beyt kanalı ile gelen rivayetlerden şu sonuç çıkmaktadır: Elimizdeki Kur'an Resulullah'a inmiş olan Kur'an'ın tamamı değildir. İçindeki ayetlerin bir kısmı Allah'ın indirdiğine ters, bir kısmı tahrif edilip değiştirilmiştir. Aynı zamanda birçok şey içinden çıkartılmıştır. Bunlardan birisi Hz. Ali ismidir. Evet, Hz. Ali kelimesi Kur'an'da birçok yerden çıkartılmıştır. Bir diğer çıkartılan isim Ehli Beyttir. Yine münafıkların isimleri de çıkartılanlar arasındadır. Ayrıca Kur'an Allah ve Resulünün razı olduğu tertibe göre dizilmemiştir. İşte bahsini yaptığımız bu adam yani Kumlu Ali bin İbrahim bunları söylemiştir. Bu adamın tefsiri bu tür asılsız iddialar ve aşırılıklarla doludur. Hz. Ali'nin imametine dair çok sayıda ayetin Kur'an'dan silinmiş olduğu iddiasında bulunmuştur.[3731]

Bir başka yazar, Kur'an'ın bir araya getirilmesi ile ilgili Ebu Cafer'in şöyle dediğini nakletmiştir: "Vasi imamlar dışında hiç kimse zahiri ve batını ile tam olarak Kur'an'ı cem ettiğini iddia edemez"[3732] Bir başka yerde şöyle demiştir: "Hiç kimse Allah'ın indirdiği şekilde Kur'an'ı topladım diyemez. Böyle bir iddiada bulunan kişi yalan söylemiştir. İndiği gibi aslına uygun olarak onu ezberleyen ve bir araya getiren sadece Ali bin Ebu Talib ve ondan sonraki imamlardır"[3733]

Ayaşi, tefsirinde Ebu Abdullah'ın şöyle dediğini nakledilmiştir: "*Eğer Kur'an aslına uygun olarak okunsaydı orada bizim ismimizi görürdünüz*" [3734] Yine o şöyle demiştir: "*Allah'ın kitabında eksiltme ve fazlalık olmasaydı akıl sahibi olan kimse onu okuduğunda hakkımızı itiraf ederdi*"[3735] Rafızîlerin kitaplarında Kur'an'ın açıkça tahrif edildiğini söyleyen bir sürü ifade vardır. Kendilerince muhakkik ve büyük âlimler bu haberlerin mütevatir olduğunu söylemişlerdir.

Müfid, konu ile ilgili şunları söylemiştir: "*Kur'an'ın aslından farklı olduğu-*

3729Usul'ul-Kâfi, 1/ 239
3730 Usul'ul-Kâfi, 1/ 240
3731 Dirasetun ani'l-Firak fi Tarihi'l-Müslimin, 229-230
3732 Basairu'd-Derecat, 213
3733 Basairu'd-Derecat, 213
3734 Ayaşi Tefsiri, 1/ 13
3735 Ayaşi Tefsiri, 1/ 13

nu, bazı zalimlerin ondan birtakım ayetleri çıkarttığını bildiren haberler vardır. Bunu Ehli Beyt mensubu hidayet imamları söylemiştir"[3736]

Şiilerin büyük müfessirlerinden birisi olan Haşim el-Bahrani konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Bilmiş ol ki, mütevatir rivayetlerle kesin olan bir gerçek vardır. Bu gerçek şudur: Şu an elimizde bulunan Kur'an peygamberden sonra değiştirilmiştir. Onu toplayanlar birçok ayet ve sözlerini ayıklamışlardır"[3737] Bu adam sözlerine şöyle devam etmiştir. Bana göre Kur'an'ın tahrifi meselesi çok açıktır. Çünkü gelen rivayetleri derinlemesine analiz yaptıktan sonra buna inanmak Şiilik mezhebinin olmazsa olmazlarından sayılmaktadır.[3738]

Nimetullah el-Cezairi konu ile ilgili şunları söylemiştir: Kur'an'ın tahrif edildiğine dair gelen rivayetler iki bin hadis civarındadır. Bu rivayetler; Müfit, muhakkik Damat ve Meclisi gibi âlimler tarafından nakledilmiştir.[3739] Görüldüğü gibi Kur'an'ın değiştirildiğine dair imamlar ve büyük âlimlerden gelen haberler vardır. Bu konuda binlerce delilin olduğunu söylemektedirler. Buna binaen bazı âlimler Kur'an'ın tahrifi meselesine inanmanın Şiiliğin olmazsa olmazlarından saymışlardır. Konu ile ilgili söyledikleri şeylerin hepsini burada anlatmak mümkün değildir. Biz sadece bu konudaki icma meselesini âlimlernden nakledeceğiz. Müfit isimli meşhur âlimleri konu ile ilgili icmanın olduğunu belirterek şunları söylemiştir: "İmamiye âlimleri, sapkın önderlerin (Raşit halifeler ve ondan sonrakiler) Kur'an'ın telifi konusunda aslına aykırı girişimlerde bulunduklarını belirtmişlerdir. Onlar bu konuda nüzul ve sünnete aykırı hareket etmişlerdir. Mutezile, Hariciler, Mürcie ve hadisçiler kendi arasında icma ederek bahsini yaptığımız şeylerde İmamiye mezhebine aykırı hareket etmişlerdir.[3740]

Rafızilerin son dönem büyük alimlerinden birisi olan Tabersi, Faslu'l-Hitap fi İsbati Tahrifu'l-Kitap adında kalınca bir eser yazmıştır. Burada Kur'an'ın değiştirildiğine dair Şiilerin ileri sürdükleri iddiaları ispatlamaya çalışmıştır. Kitabına üç giriş ile başlamış sonra bunu iki babla devam ettirmiştir.

Birinci Mukaddime: Kur'an'ın tahrif edildiğine dair deliller.

İkinci Mukaddime: Kur'an'ın tahrif edilmediğini ve onun sahih olduğunu söyleyenlere cevap. Tabersi bu kitabında Kur'an'ın tahrifine dair binlerce rivayet nakletmiştir. Kitabının sonlarında konu ile ilgili iki yeni bölüm açmıştır. Diğer bölümlerde nakletmediği rivayetleri bu bölümde ele almıştır. Birinci bölüm on iki kısım ve mukaddimeden oluşmuştur. İkinci bölümde topladığı rivayetlerin azlığından dolayı özür dileyerek şöyle demiştir: "Sermayemiz az olmasına rağmen onların haklılığını ispatlayacak bazı deliller sunacağız" Bu rivayetlere güvenerek şunları söylemiştir: "Bilmiş ol ki bahsini yaptığımız bu haberler

---

3736 Evailu'l-Makalat, 91
3737 Mukaddimetu't-tefsiru'l-Burhan fi Tefsiri'l-Kuran, 36
3738 Mukaddimetu't-tefsiru'l-Burhan fi Tefsiri'l-Kuran, 49
3739 Faslu'l-Hitab, 248
3740 Evailu'l-Makalat, 49

şeriat hükümlerini ve nebevi rivayetleri nakleden güvenilir kitaplardan alınmıştır. Arkadaşlarımız bu kitaplara güvenmektedir"[3741] Kitabında bir sürü âlimin ismini nakletmiştir. Bu isimlerin toplamı beş sayfalık bir yer kaplamıştır. Bunların hepsi Kur'an'ın tahrif edildiğini iddia etmişlerdir. İsimleri naklettikten sonra şöyle demiştir: "Araştırmalar sonucu söylediğimiz ve naklettiğimiz bu iddialar mutekaddim âlimler arasında şöhret bulmuştur. Aynı zamanda konuya muhalefet edenlerin sayısı bir elin parmağını geçmeyecek kadar azdır. Bunlar Saduk, Murtedi'dir. Tusi'dir. Bu iddianın sahibi Nuri et-Tabersi, iddialarına şu bilgiyi eklemiştir: "İlk dönem âlimlerden hiç kimse bunlarla (kabul etmeyenlerle) aynı görüşü paylaşmamıştır" [3742]

Nuri et-Tabersi, sözlerine devam ederek şunları söylemiştir: Sonra Mecmau'l-Beyan kitabının yazarı Tabersi onlara tabi olmuştur. Bu dört şeyh haricinde Tabersi'ye kadar bahsini yaptığımız konularda Şii âlimler arasında ihtilaf yoktu.[3743] Sonra Kur'an tahrif edilmemiştir diyen âlimlerin mazeretlerini dile getirmiştir. Aslında bu adamların da tahrifi kabul ettiklerini fakat muhaliflerle iyi geçinmek ve takiyye adına böyle davrandıklarını söylemiştir. Et-Tibyan isimli kitabında tahrifin olmadığını söyleyen Tusi için şunları söylemiştir: Kur'an'da tahrif yoktur diyen et-Tibyan isimli kitabın yazarı aslında metod olarak muhaliflerle birlikte hareket eden birisi olarak görülmektedir. Kitabını okuyanlar bunu fark ederler. Gerçi onlarla birlikte hareket etmese bile garip bir noktada durmaktadır.[3744]

Nuri et-Tabersi'den daha önce bu alimler adına mazeret üreten kişi Nimetullah el-Cezairi'dir. Kendisi Kur'an'ın tahrif edildiğine dair imamiye din adamlarının icmasını naklettikten sonra şunları söylemiştir: "Tamam Murtedi, Saduk ve Tabersi bu icmaya muhalefet etmiş olabilir. Onlar mushafın iki cildi arasında bulunan kitabın Kur'an olduğuna ve onda hiçbir değişiklik ve tahrif olmadığına hükmetmişlerdir. Göründüğü kadarı ile bu sözü söylemelerinde birçok fayda vardır. Bunlardan birisi şudur: Kur'an'da tahrif olmuşsa onun hüküm ve kuralları ile amel etmek caiz değildir itirazına giden yolları kapatmak için tahrif yoktur demişlerdir. Yoksa bu büyük şahsiyetler kendi kitaplarında bu ayet aslında şu şekil inmişti fakat sonradan değiştirildi diyebilirler. Çünkü bu konuda kendi kitaplarında çok sayıda rivayetler vardır.[3745] Bütün söylenenler şunu göstermektedir: Kur'an, tahrif edilmiş, değiştirilmiş gibi söz ve iddialar Rafizi âlimlerin üzerinde icma ettiği bir meseledir. Tabersi bunu Faslu'l-Hitap isimli kitabında nakletmiştir. Ayrıca eski büyük âlimlerinden konu ile ilgili nakiller yapılmıştır. Bu konuda aykırı görüş bildiren hiçbir âlimlerinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Görünüşte bunu kabul etmeyen dört âlimin gerçekte ta-

---

3741 Faslu'l-Hitab, 249
3742 Faslu'l-Hitab, 32
3743 Faslu'l-Hitab, 34
3744 Faslu'l-Hitab, 34
3745 El-Envaru'n-Nu'maniyye: 2/ 328- 359

kiyye ve ve muhaliflerle iyi geçinme adına bunu yaptığı söylenmiştir. Tabersi ve ondan daha önce Nimetullah el-Cezairi meseleyi bu şekil ele almıştır. Son dönemde Kur'an'ın tahrifi ile ilgili yapılan araştırmalardan şu netice çıkmıştır. Bahsi geçen dört âlimin kitaplarında Kur'an'ın tahrifine dair çok sayıda rivayet ve şahitlere rastlanmıştır. Ancak bu insanlar takiyye gereği Ehli Sünneti aldatmak için bunu dillendirmemişlerdir. Demek ki, bu âlimler de diğer Rafizi alimler gibi Kur'an'ın tahrif edildiğine inanmaktadırlar.[3746]

Söylediklerimizi destekleyen delillerden birisi de Kur'an'da tahrif olduğunu söyleyenlerden hiç birisi Kuleyni'yi eleştirmemiştir. Bilindiği gibi Kuleyni bütün Şiiler yanında güvenilir ve saygı duyulan bir âlimdir ve günümüze kadar bu konumundan hiçbir şey kaybetmemiştir. Günümüz Şiileri Kur'an'da eksiklik ve fazlalık yoktur deseler de onlardan hiç kimse açıkça Kuleyni'yi eleştirmiyor, iddialarına cevap vermiyor, en azından güvensiz birisi olduğunu söyleyip peşinden gitmeyi bırakmıyorlar. Tam aksine bazıları dolambaçlı yollar kullanarak onu savunmaya ve mazur olduğunu göstermeye çaba sarf ediyor.[3747]

Bu adamlar samimilerse Kur'an tahrif edilmiştir diyenlerden uzak olduklarını ilan etsinler. Kur'an'da n tek bir kelimeyi dahi inkâr edenleri tekfir etmekten çekinmesinler. Evet, Kur'an'ın bir parçasını inkâr etmenin, tümünü inkâr etmek anlamına geldiğini açıklasınlar. Çünkü bütün bunlar peygamberden gelen dininde bilinmesi zaruri konuları ve Müslümanların ittifakını açıkça yaralamaktır.

Kur'an Allah'ın kitabıdır ve kesinlikle içinde tahrif ve tebdil yoktur. Çünkü onu korumayı Allah bizzat kendi üzerine almıştır. Tevrat ve İncil'de böyle bir özellik yoktu. Onların korunması din adamlarına bırakılmıştı. Ancak onlar bunu koruyamadılar.

Şatibi, Ebu'l-Hasan el-Müntab'dan şöyle bir olay nakleder: "Bir gün Kadı Ebu İshak'ın yanındaydım. Birisi ona şöyle soru sordu: Niçin ehli kitap için tebdil ve tahrif caiz fakat Kur'an için caiz değildir?

Kadı: Allah Tevrat için şöyle demiştir: "*Allah'ın Kitab'ını korumaları kendilerinden istendiği için Rablerine teslim olmuş zâhidler ve bilginler de (onunla hükmederlerdi). Hepsi ona (hak olduğuna) şahitlerdi*" [3748] Tevrat'ın koruması onlara bırakıldığı için değiştirme mümkündür. Ancak Kur'an'ın korumasını bizzat üzerine aldığı için tebdil mümkün değildir. "*Kur an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız*" [3749]

Bu olaya şahit olan Ali şunları söylemiştir: Sonra Ebu Abdullah el-Muhamili'ye gittim ve Ebu İshak'ın verdiği cevabı ona anlattım. Kendisi şöyle dedi: "Bundan daha güzel bir söz (ve cevap) duymamıştım" [3750] Ümmet, Allah'ın pey-

3746 El-İntisar Li Sahbi ve'l-Al, 65
3747 Edvaun ala Huteti Muhibbu'd-Din, 42
3748 Maide, 44
3749 Hicir, 9
3750 El-Muvafakat, 2/ 59

gamberine indirdiği Kur'an'ın asırlar geçmesine rağmen ilk günkü gibi hiçbir değişikliğe uğramadığı konusunda icma etmiştir. Allah'ın onu korumaya dair sözü olduğu için böyle bir anlayışın Kur'an için düşünülmesi mümkün değildir. Şiiler haricinde bunun aksine inan bir inanç yoktur. Çünkü bu adamlar Kur'an'da artma, eksilme ve değişiklikler olduğunu iddia etmişlerdir. Bunu bizzat sahabenin kendi maslahatı için kasıtlı olarak yaptığını söylemektedirler. Bu inanç ve anlayış batıl ve asılsızdır. Asılsız olduğuna dair Kur'an'da deliller olduğu gibi Ehli Beyt imamlarının sözleri de böyle bir şeyin mümkün olmadığına işaret etmektedir. Bunlara ek olarak bozulmamış akıl böyle bir şeyi asla kabul etmez. Konu ile ilgili deliller:

a-) Kur'an'dan Deliller:

Ayetler çok açık bir şekilde Allah'ın Kur'an'ı korumayı üzerine aldığını göstermektedir. Öyle ise Kur'an'da tahrif ve değiştirmenin olması mümkün değildir. Bu konuda çok sayıda ayet vardır.

"Kur an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız" [3751] *"Rabbinin Kitabı'ndan sana vahyedileni oku. Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur. O'ndan başka bir sığınak da bulamazsın"*[3752] *"Ona önünden de ardından da bâtıl gelemez. O, hikmet sahibi, çok övülen Allah'tan indirilmiştir"* [3753] *"Elif. Lâm. Mîm. O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur. O, müttakîler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir"* [3754] *"Elif. Lâm. Râ. (Bu sana indirilen), hikmet sahibi (ve) her şeyden haberdar olan (Allah) tarafından ayetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır"*[3755] *"Ey Muhammed!) Biz, senden önce hiçbir resûl ve nebî göndermedik ki, o, bir temennide bulunduğunda, şeytan onun dileğine ille de (beşerî arzular) katmaya kalkışmasın. Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi iptal eder. Sonra Allah, kendi âyetlerini (lafız ve mana bakımından) sağlam olarak yerleştirir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir"*[3756] *"(Resûlüm!) onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımıldatma. Şüphesiz onu, toplamak (senin kalbine yerleştirmek) ve onu okutmak bize aittir. O halde, biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takip et"*[3757]

Yukarıda geçen ayetlerin tümü Kur'an'ın hem yazım hem de hükümleri açısından Allah'ın koruması altında olduğunu göstermektedir. Ayetler doğrudan bu anlamı verdiği için açıklama ve tefsire ihtiyaç bırakmamaktadır. Kur'an'ın değiştirildiğini ve bu tahrifin sahabe tarafından yapıldığını söyleyen Rafızîlere adeta cevap veren Kur'an şöyle der: *"(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Al-*

3751 Hicr, 9
3752 Kehf, 27
3753 Fussilet, 42
3754 Bakara, 1-2
3755 Hud, 1
3756 Hac, 52
3757 Kıyame, 16- 18

lah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur"[3758] Bir başka ayetinde şöyle der: "*Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o müminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir"*[3759]

Sahabeyi öven ve tezkiye eden buna benzer çok sayıda ayetler vardır. Bunların tefsir ve açıklaması yeri geldiğinde yapılacaktır.

Bu ayetleri naklettikten sonra sahabeyi, Kur'an'ı tahrif etmekle suçlayan Rafızî Şiilere şunu deriz: Sizin iddianızla Kur'an'ın söyledikleri çelişmektedir. Bilindiği gibi Allah Kur'an'ın tahrif edilmediğini çünkü kendi koruması altında olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda sahabeyi övmek sureti ile tahrifle ilgilerinin olmadığını belirtmektedir. Kur'an onları; doğruluk, Allah'a ve peygambere iman gibi üstün vasıflarla anlatmaktadır. Öyle ise Kur'an'a kulak verip Allah'ın onlar hakkmdaki övücü vasıflarını itiraf etmeniz gerekmektedir. Bu itirafın gereği olarak Kur'an'ın tahrife uğramadığını kabul etmelisiniz. Eğer bu ayetleri kabul etmezseniz Müslümanların icması ile kâfir olursunuz. Çünkü Kur'an'da n bir ayeti dahi inkâr eden kimse kâfirdir.

b-) İmamların Sözlerindeki Deliller:

Şiilerin imam kabul ettiği zatların sözlerine baktığımızda, sahabeyi öven, Şiileri Kur'an'a sarılmaya ve karşılaştıkları her türlü sorunlarını kitaba ve sünnete götürmeye teşvik eden açıklamalara tanık olmaktayız. Bu rivayetlerden birisi Musa bin Cafer'e sorulan şu sorudur: "Her şey Allah'ın kitabında ve Resulünün sünnetinde var mı yoksa siz sorunları kendi görüşünüzle mi çözüyorsunuz?"Musa: Hayır, her şey Allah'ın kitabında ve peygamberin sünnetinde vardır" [3760]

Ebu Abdullah'tan gelen bir rivayette onun şöyle dediği söylenmiştir: "Kim Allah'ın kitabına ve onun peygamberi Muhammed'in sünnetine aykırı hareket ederse kâfir olur.[3761] Ebu Cafer'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Allah, ümmetin ihtiyaç duyduğu her konu ile ilgili ayet indirmiş, peygamber ise bunu açıklamıştır. Allah her şey için bir sınır koymuş ve bunun sınır olduğuna dair üzerine deliller koymuştur" [3762] Ebu Abdullah şöyle demiştir: "Kitap ve sünnette hakkında delil olmayan hiçbir şey yoktur" [3763] Bu rivayetler üzerinde düşünenler iki önemli çıkarım elde ederler. Ümmetin selefinde olduğu gibi Ehli Beyt imamları da Kur'an'da tahrif ve tebdil olmadığına inanmaktadırlar. Aksi takdirde öğrencilerini kitap ve sünnete yapışın, bunun dışındakileri atın gitsin demezlerdi. Ayrıca onlara kitap ve sünnette her şeyin mevcut olduğunu haber

---

3758 Tevbe, 100
3759 Fetih, 18
3760 Usulu'l-Kâfi, 1/ 62
3761 Usulu'l-Kâfi, 1/ 70
3762 Usulu'l-Kâfi, 1/ 59
3763 Usulu'l-Kâfi, 1/ 59

vermişlerdir. Yine kendi yanlarında iddia edildiğinin aksine Kur'an ve sünnet haricinde başka bir şeyin olmadığını söylemişlerdir. Kur'an'ın tahrifine dair kendilerine isnat edilen sözleri kesinlikle söylememişlerdir. Onlar böyle sözlerden ve bunu uyduran kişilerden uzaktırlar.

c-) **Akli Deliller**: Nakli deliller Kur'an'ın tahrif edilmediğini söylediği gibi akli deliller de bu iddianın asılsız olduğunu söylemektedir. Çünkü faraza Kur'an'ın tahrif edildiğini kabul etmek, Allah'a eksiklik isnat etmek anlamına gelir. Bu isnat aynı zamanda peygambere, sahabeye ve Ehli Beyt imamlarına kadar uzar. Çünkü Kur'an'ı korumayı üzerine alan Allah, onu korumamış olur. Yine peygamberin onu hakkı ile tebliğ etmediği sonucu çıkar. Güya bazı ayetlerinden hiç kimsenin haberi olmamış, Resulullah bunları sadece Hz. Ali'ye tebliğ etmiştir! Yine sahabenin, Kur'an'ı kendi şahsi menfaati için değiştirdiği (veya değiştirenlere ses çıkarmadığı) gibi bir anlayış ortaya çıkar. Şiilerin bu asılsız iddialarına kulak asılırsa Hz. Ali ve kendisinden sonraki imamlar da çirkin bir eyleme ortak olmuş sayılırlar. Çünkü bu durumda yanlarında olduğu iddia edilen Kur'an'ı millete vermemiş ve ona davet etmemişler. Böyle bir şey Allah'ın kitabını gizlemek anlamına geliyor. Allah böyle yapanları tehdit ederek şöyle demiştir: "*İndirdiğimiz açık delilleri ve kitapta insanlara apaçık gösterdiğimiz hidayet yolunu gizleyenlere hem Allah hem de bütün lânet ediciler lânet eder*"[3764]

Rafızî Şiiler, akli delilleri kabul etmiş olsaydılar bizim bu habis ve asılsız akide ile ilgili söylemiş olduğumuz deliller onları bu iddialarından vazgeçirtir ve tövbe etmelerine neden olurdu. Çünkü işin içinde Allah'a, peygambere, sahabeye ve tertemiz olan Ehli Beyte iftira vardır.[3765]

Kayyim Olmadan Kur'an Delil Olmaz İnancı

Usulu'l-Kâfi isimli eserin sahibi Kuleyni[3766] şunu rivayet etmiştir: "Kur'an, kayyım olmadan delil teşkil etmez. Kur'an'ın kayyımı Ali'dir ve ona itaat etmek farzdır. Kendisi Allah Resulünden sonra insanlar için bir hüccettir.[3767] Bu söz onların güvenilir kitaplarında geçmektedir. (Örneğin el-Kaşi, İlelu'ş-Şerai, el-Mehasin, Vesailu'ş-Şia ve daha başka kitaplar) Doğrusu hayret etmemek elde değil! İnsanları hidayete erdirsin diye gönderilen Allah'ın kitabı hakkında nasıl böyle bir şey söylenebilir. "*Şüphesiz ki bu Kur'an en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler*" [3768]

Raşid halife Ali bin Ebu Talib (ra) Kur'an'la ilgili şunları söylemiştir: "*Kur'an Allah'ın kitabıdır. İçinde sizden öncekilerin ve sonradan geleceklerin ha-*

3764 Bakara, 159
3765 Bezlu'l-Mechud, 1/ 437
3766 Ehlisünnete göre Buhari'nin konumu neyse bu adamın Şiiler içindeki konumu odur.
3767 Usulu'l-Kâfi, 1/ 188
3768 İsra, 9

berleri vardır. Yine içinde kendi aranızda nasıl hüküm vereceğinizin kuralları vardır. O her şeyi ile gerçektir ve içinde şakaya yer yoktur. İnadından dolayı onu terk edenleri Allah helak eder. Hidayeti onun dışında arayanları saptırır. O, Allah'ın sağlam ipi, hikmetli zikri ve doğru yoludur. Onun yolunda gidenler hevasına tabi olmazlar. Diller onunla yanlış yola girmez. Onun ilginçlikleri bitmez ve âlimler ondan doymaz. Onunla konuşan doğru söyler, onunla amel edenler sevap alır, onunla hüküm verenler adaletle karar vermiş olurlar. Kim ona çağırırsa doğru yola girmiş olur" [3769]

İbni Abbas Kur'an'la ilgili şunları söylemiştir: "*Allah, Kur'an'ı okuyan ve onunla amel edenler için dünyada sapmama, ahirette de yanmama garantisi vermiştir*" Kur'an şöyle der: "*Birbirinize düşman olarak hepiniz oradan (cennetten) inin! Artık benden size hidayet geldiğinde, kim benim hidayetime uyarsa o sapmaz ve bedbaht olmaz*" [3770]

Şia'nın kendi güvenilir kaynaklarında Kur'an tahrif edilmiştir iddialarını çürüten nakil ve rivayetler vardır. Bunlardan birisi şudur: "Karanlık gecelerdeki gibi üzerinize fitneler boşalırsa Kur'an'a sarılınız. Çünkü Kur'an şefaat eden ve şefaati kabul edilen bir kitaptır. Onu kendine rehber yapanları cennete götürür. Onu arkasına alanları ise cehenneme götürür. Kur'an, en hayırlı yola götüren rehberdir"[3771] Şiiler yanında en güvenilir kaynak olan ve Hz. Ali'ye (ra) ait olduğu söylenen Nehcu'l-Belağa isimli kitapta şöyle denmiştir: "*Kur'an; emreden, engelleyen, susan ve konuşan bir kitaptır. O, Allah'ın lehte ve aleyhteki delilidir*" [3772]

Aslında onların kaynakları arasındaki çelişki ve ikilemleri gösteren başka deliller de vardır. Çünkü senin de gördüğün gibi rivayetleri birbiri ile çelişmektedir. Ancak onlar rivayetler arasında çelişki olursa bunlardan hangisi Ehli Sünnete ters ise onunla amel etmek gerekir kurallarını koymuşlardır. Bu gerçekten çok tehlikeli bir anlayıştır. Şiilerin kitaplarında geçen bu tür sözleri gören ve üzerinde düşünen kimseler bu adamların birer kindar düşman olduklarını ve amaçlarının Şiileri Allah'ın kitabından uzaklaştırmak olduğunu fark eder. "Kur'an'ın delil teşkil edebilmesi için bir kayyıma ihtiyacı vardır ve bu kayyımlar Ali (ra) ve ondan sonra gelen imamlardır"sözü Kur'an'ın delil olarak kullanılmasına en büyük engellerdendir. Güya Kur'an'ı tefsir eden tek bir kişidir ve bu kişi Hz. Ali'dir. Daha sonra sahip olduğu bu ilim diğer on iki imama geçmiştir. Her imam aldığı bu ilmi kendisinden sonraki imama vermiştir. Nihayet bu ilim on ikinci imama ulaşmıştır. Bu imam yaklaşık on bir asırdır kayıp.!! Kayıp olan bir kimse yok hükmündedir. Bu durumda kayyım olmadığı için Kur'an'ın delil olma özelliği kalmamaktadır. Burada hem sapmanın hem de başkalarını saptırmanın olduğu gün gibi aşikârdır. Bu, onların Allah'ın kitabı-

3769 Fadailu'l-Kuran, 15 (İbni Kesir)
3770 Taha, 123
3771 Ayaşi Tefsiri: 1/2, el-Bihar, 17/ 92
3772 Nehcu'l-Belağa, 265

na karşı son cinayetleri değildir. Sadece bir dizi cinayetlerinden birisidir. Bu adamlar böyle yapmakla Şiilerin Allah'ın kitabından uzaklaşmasını istemektedirler.[3773]

İslam'da bilinmesi zaruri olan konulardan birisi de şudur: Kur'an belli bir soyun verasetle birbirine aktardığı sırlar kitabı değildir. Hz. Ali'nin bu konuda diğer sahabelerden bir farkı yoktur. Kur'an'ı peygamberden alma ve onu insanlara nakletme şerefi ilk ve öncü nesil olan sahabeye aittir. Ancak Şiiler bu gerçeğe aykırı hareket etmişlerdir. Onlara göre Allah Kur'an ilimlerini sadece ve sadece on iki imama vermiştir. Sadece bu imamlar onu tevil ve tefsir edebilirler. Bunlar haricinde birisinden Kur'an ilmi talep edenler delalete düşer.[3774]

Bazı Ehli Sünnet kaynaklarına göre bu anlayışın kökleri İbni Sebe'ye dayanmaktadır. Çünkü İbni Sebe şöyle diyordu: "Kur'an dokuz parçadır ve onun ilmi Hz. Ali'nin yanındadır" Bahsini yaptığımız konu ile ilgili türlü türlü rivayetler Şia kitaplarında çokça nakledilmiştir. Usulu'l-Kâfi'de geçen uzu n bir rivayette Ebu Abdullah şöyle demiştir: "Aslında onu tefsir edecek birisini bulsalar Kur'an insanlara yeter. Resulullah Kur'an'ı tefsir etmeyi Ali'ye, Ali'de kendisinden sonraki on iki imama öğretmiştir" [3775]

Şii gruplardan birisine ait güvenilir kaynakta Resulullah'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "*Allah üzerime Kur'an'ı indirdi. Kim ona muhalif olursa sapıtmış olur. Ali dışında başka birisinin yanında Kur'an ilmini arayanlar helak olurlar*" [3776]

Şii kitaplarının bir diğer iddiası Ebu Cafer ile Katade arasında geçen şu konuşmadır: Ebu Cafer: "Duyduğuma göre Kur'an'ı tefsir ediyor muşsun" Katade: "Doğrudur"Ebucafer: "Yazıklar olsun sana ey Katade! Kur'an ancak muhatabından alınır" [3777]

Kur'an ilmi sadece on iki imama verilmiştir, bu ilim onların yanında mahfuzdur ve bu ilim sayesinde onlar her şeyi bilirler gibi asılsız iddialarla ilgili şii kaynaklarda bir hayli rivayet vardır. Bunların toplamı ciltler dolusu kitaplara denk gelecek kadar çoktur.3778 Bu iddialara en güzel cevabı Allah Teala vermiştir. Vaktiyle müşrikler peygamberden mucize istediklerinde Kur'an onlara şu cevabı vermişti: "*Kendilerine okunmakta olan Kitab'ı sana indirmemiz onlara yetmemiş mi? Elbette iman eden bir kavim için onda rahmet ve ibret vardır*" [3779]

Kur'an; şahit, delil ve hüccettir. Kim Kur'an'a ait ilmi Kur'an'da n, sünnetten ve içlerinde Hz. Ali'nin de olduğu sahabeden alırsa doğru yolu bulmuş ve usulüne göre hareket etmiştir. Kur'an'a ait ilmi Hz. Ali'nin dışında birisinden isteyen kişi helak olmuştur sözü, İslam'a ait bir söz değildir. Böyle bir iddia İs-

3773 Ûsulü Akideti'ş-Şia, 1/ 161
3774 Ûsulü Akideti'ş-Şia, 1/ 162
3775 Usulu'l-Kafi, 1/25
3776 Ameli's-Saduk, 40, Vesailu'ş-Şia, 18/ 131
3777 Biharu'l-Envar, 2/ 237
3778 Ûsulü Akideti'ş-Şia, 1/ 166
3779 Ankebut, 51

lam'da bilinmesi zaruri olan konular arasındadır. Resulullah, sahabe arasından bir kesimi atlayıp diğerine özel olarak şeriat ilmi vermedi. Bir ayetinde Kur'an şöyle der: "*Apaçık mucizeler ve kitaplarla (gönderildiler). İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye sana da bu Kur'an'ı indirdik*"[3780] Görüldüğü gibi ayet, Kur'an'ın insanları ayırt etmeden herkese açıklanmak için indirildiğini söylemektedir. Bu konuda Ehli Beyt dahi olsa hiç kimseye özel bir muamele yapılmamıştır. Zaten Mü'minlerin emiri Hz. Ali bunu açıkça ifade ederek; Resulullah'ın insanlar haricinde kendilerine özel bir ilim vermediğini söylemiştir. Resulullah şöyle demiştir: "*Allah, bizden bir hadis duyup ta bunu ezberleyen ve başkalarına ulaştıran kişinin yüzünü nurlandırsın. Nice kimseler fakih olmadıkları halde fıkıh bilgisi taşırlar. Aynı şeklide nice insanlar kendisinden daha fakih birisine fıkıh naklederler.* "[3781] Bu rivayeti İmamiyye Şia'sının güvenilir kitapları naklederler fakat gerçekte kendi aleyhlerine dönen bir rivayettir.[3782]

Kur'an'm muhatabı sadece on iki imamdır iddiası asılsız bir iddiadır. Bu hastalıklı anlayışa göre sahabe, tabiin ve ondan sonra gelenler hem kendileri helak olmuş hem de başkalarını helak etmiş olurlar. Çünkü bu insanlar Kur'an'ı sahabenin usulüne göre tefsir etmişlerdir. Onlara göre Kur'an'da bazı ayetler vardır. Bu ayetleri bilememe konusunda kimsenin mazereti olamaz. Yine bazı ayetler vardır Arap dil kuralları çerçevesinde tefsir edilip anlaşılır hale gelirler. Yine bazı ayetleri sadece âlimler anlayabilir. Ayetlerden bazıları sadece Allah tarafından bilinir. Kullardan hiç kimse bunu bilemez. Bu, Kur'an'ın anlaşılması meselesinde Ehli Sünnetin inancıdır.Ama Şiilerin iddiasına göre Kur'an'ı sadece ve sadece İmamiyye bilir ve anlar. Onlar yani imamlar Kur'an'ın tüm ilimlerini bilirler. Evet, onlar bu kadar büyük bir iddiada bulunuyorlar fakat bu işin bir delili olması gerekir. Öncelikle akıl ve nakil böyle bir iddiayı yalanlamaktadır. Bir kere herkesin şunu bilmesi gerekir. Resulullah sahabeye Kur'an'ın lafzını öğrettiği gibi onun manalarını da öğretmiştir. Çünkü şu ayet hem lafız hem de manayı kapsamaktadır: "*Apaçık mucizeler ve kitaplarla (gönderildiler). İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye sana da bu Kur'an'ı indirdik*" [3783] "*Bu (Kur'an), bütün insanlığa bir açıklamadır; takvâ sahipleri için de bir hidayet ve bir öğüttür*"[3784] Allah kullarına Kur'an üzerinde düşünmelerini, verdiği örneklerden ibret almayı ve anlatılan şeylerden ders çıkarmalarını istemektedir. Kur'an'ı anlamayan, tefsirini bilmeyen kimselerden böyle şeylerin istenmesi mümkün olamaz.[3785] Şia'nın bu asılsız iddiasına göre Sahabenin ve selefin bize naklettiği Kur'an'a ait ilimlerin hiçbir önemi yoktur. Çünkü bunların hiçbiri onların imamının süzgecinden geçme-

3780 Nahl, 44
3781 Silsile Ehadisu's-sahiha, 1/ 689-690
3782 Usulu'l-Kafi, 1/ 403
3783 Nahl, 44
3784 Al-i İmran, 138
3785 Taberi, 1/82

miş. Bu konuda çağdaş Şiilerden birisi şunları söylemiştir: "Ehli Beyt geleneği dışındaki bütün tefsirlerin hiçbir önemi ve ilmi değeri yoktur"[3786]

Ebu Abdurrahman es-Sülemi şöyle demiştir: "*Bize Kur'an öğreten Osman bin Affan, Abdullah bin Mesut gibiler şöyle derlerdi: Allah Resulünden on ayet öğrenince onlarla amel etmedikçe başka ayetlere geçmiyorduk. Bizler Kur'an'ı hem ilim hem de amel yönünden birlikte öğrendik*"[3787]

Bundan dolayı onlar bir sureyi ezberlerken aynı zamanda amel etmeye çalıştıkları için yeni bir sureye geçmezlerdi. Bundan dolayı Kur'an şöyle der: "*Sana bu mübarek Kitab'ı, âyetlerini düşünsünler ve aklı olanlar öğüt alsınlar diye indirdik*"[3788] "*Hâlâ Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı onda birçok tutarsızlık bulurlardı*"[3789] "*Onlar bu sözü (Kur'an'ı) hiç düşünmediler mi? Yoksa kendilerine, daha önce geçmişteki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?*"[3790]

Demek ki, anlamını düşünmeden Kur'an üzerinde tedebbür ve tefekkür mümkün değildir. "*Anlayasınız diye biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik*"[3791] Demek ki Kur'an'ı akletmek onu anlamayı gerektiriyor. Herkesin bildiği gibi bütün sözlerden maksat sadece lafız değil anlamdır. Bu söylediğimiz durum Kur'an'da daha fazla öne çıkmaktadır.

Şii grupların hepsi anlattığımız Kur'anla ilgili bu kuralları çiğnemektedirler. Onlar şunu söylüyorlar: Kur'an'ın zahiri sadece on iki imama özgü değildir. Bu konuda başkaları da onlara ortaktır. Ancak Kur'an'ın batınına dair ilimler sadece on iki imama özgüdür. Kur'an'ın zahirinin delil olup olmaması konusunda nakilcilerle usulcüler arasında ihtilaf vardır. Birinci gruba göre Kur'an'ın zahir ve batınına ait tefsiri ancak ve ancak imamlar bilir. İkinci grup ise Kur'an'ın zahirinin delil teşkil ettiğini bunun sebebini ise bizzat Kur'an'ın kendisinin muhataplarını düşünmeye davet etmesinden kaynaklandığını söylemiştir. Öyle ise Kur'an'ın zahiri ilmi sadece imamlara özgü değildir, diğer insanlar da bunu bilebilirler.[3792]

Kur'an'ın tefsiri sadece Hz. Ali'ye verilmiştir anlayışı Allah'ın şu ayetine ters bir iddiadır. "*Apaçık mucizeler ve kitaplarla (gönderildiler). İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye sana da bu Kur'an'ı indirdik*"[3793]

Ayet sadece Hz. Ali'ye değil bütün insanlara açıklamayı emretmektedir. Bu asılsız iddiayı söyleyenler şu iki şeyden birisi söylemiş olmaktadırlar. Ya pey-

---

3786 Eş-Şiatu ve'r-Rica',Muhammed Rıza en-Necefi, 19
3787 Mec. Fetava, 13/331
3788 Sad, 29
3789 Nisa, 82
3790 Mü'minun, 68
3791 Yusuf, 2
3792 el-Beyan, 463, Usulu'l-Fıkıh, 3/ 130 (Muzaffer)
3793 Nahl, 44

gamber kendisine indirileni tebliği etmemiştir ya da Kur'an'ı yalanlıyor iddiasında bulunuyorlar. Böyle bir iddia akla ve dinde bilinmesi zaruri olan meselelere terstir. Kur'an ilmi sadece on iki imama verilmiştir iddiası onu tefsir eden çok sayıda sahabenin uygulaması ile çelişmektedir. Bunların arasında dört halife, İbni Mesut, İbni Abbas, Zeyd bin Sabit ve daha başka sahabeler de vardır. Ayrıca Mü'minlerin emiri Hz. Ali, İbni Abbas'ın tefsirinden övgü ile bahsetmişti.[3794]

Konu ile ilgili olarak İbni Teymiye şunları söylemiştir. "İbni Abbas'tan tefsir konusunda bir sürü sahih rivayetler vardır ve bu rivayetlerde Hz. Ali'nin ismi yoktur. Kendisi birçok sahabeden rivayetler nakletmiştir. Bunlar arasında Hz Ömer, Ebu Hureyre, Abdurrahman bir Avf, Zeyd bin Sabit, Ubey bin Ka'b, Usame bin Zeyd ve Ensar ve Muhacirden bir sürü insan. Onun Hz. Ali'den yaptığı rivayetler çok azdır. Sahih hadis kitapları İbni Abbas'ın, Hz. Ali kanalı ile gelen bir rivayetinden bahsetmemişlerdir. Genelde Hz Ömer, Ebu Hureyre, Abdurrahman bir Avf, Zeyd bin Sabit, Ubey bin Ka'b, Usame bin Zeyd kanalı ile gelen rivayetini kitaplarına almışlardır. Müslümanların elinde kesin olarak Hz. Ali'den gelmiş bir tefsir yoktur. Mevcut hadis ve tefsir kitapları sahabe ve tabiinden gelen rivayetlerle doludur. Bunlar arasında Hz. Ali kanalı ile gelen rivayetler çok azdır. Cafer Sadık'tan geldiği söylenen rivayetler Cafer adına uydurulmuş asılsız nakillerdir.[3795]

Cafer, birtakım insanların kendi ismini kullanarak yalan söylediğini belirtmiştir. Kur'an'ın bilgisi sadece Hz. Ali'ye verilmiştir sözü sahabeden tabiine tevatür yolu ile aktarılan şeriatın kökten inkâr edilmesi anlamına gelmektedir. Çünkü onlara göre bu görevi sadece Hz. Ali yapmıştır. Bu söz tam olarak İslam'a ve Müslümanlara kurulmuş en büyük tuzaktır. Bu iddianın amacı milleti Allah'ın kitabından uzaklaştırmak, onun üzerinde düşünmelerine engel olmak, anlattığı hikmet ve ibretlik meseleler üzerinde düşünmelerine engel olmaktır. Şiilerin dinine göre Kur'an'ın anlaşılması sadece ve sadece on iki imam yolu ile mümkündür. Bu yol dışında Kur'an'a yaklaşmaya çalışan kimselerin ondan istifade etmesi mümkün değildir. Bu, hedefleri haince planlanmış bir çalışmanın ürünü olan düşüncedir. Çünkü Allah'ın kitabı Arapça inmiş ve muhatabı bütün insanlardır. Sadece belli bir kesime hitap etmez. *"Anlayasınız diye biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik"* [3796] *"Bu (Kur'an), bütün insanlığa bir açıklamadır; takva sahipleri için de bir hidayet ve öğüttür"* [3797]

Kur'an'ın ne dediğini anlamayan, tefsirini bilmeyen birisine anlamadığın şeylerden ibret al, ders çıkar, üzerinde geniş geniş düşün demek imkânsızdır. Böyle bir şeyi Allah'ın emretmesi mümkün değildir. Bu olsa olsa milleti çok önemli bir ilim olan tefsirden uzaklaştırmak için uydurulmuş söz ve bu yönde

---

3794 İbni Atiyye Tefsiri, 1/ 19
3795 Minhac, 4/ 155
3796 Yusuf, 2
3797 Al-i İmran, 138

yapılan sinsi bir çalışmadır. Sahabe, tabiin, selef ve imamlar bu ilmi bize taşımıştır. Ancak Şiilerin dininde bu büyük hazinenin hiç mi hiç kıymeti yoktur!! Bunun tek bir nedeni vardır. Oda kendi imamları kanalı ile nakledilmemesidir!! Bu konuda çağdaş Şiilerden birisi açık açık şöyle demiştir: "*Ehli Beyt geleneği dışındaki bütün tefsirlerin hiçbir önemi ve ilmi değeri yoktur*"3798

Şiilerin tefsir ve hadis kitapları Allah'ın kitabını yersiz, anlamsız ve delilsiz bir şekilde eğip bükmeye sebep olmaktadır. İşin doğrusu bu tür eğip bükmeleri görünce bu adamların Allah'ın kitabı hakkında zır cahil olduklarını fark ediyoruz. Bunların başında Kumi, Ayaşi, Safi ve el-Burhan isimli tefsirler gelmektedir. Yine el-Kâfi ve el-Bihar gibi rivayet kitapları da bu işin içindedir. Evet, Allah'ın ayetlerini öylesine garip bir şekilde tefsir etmişler ki çok zorlama olmadan, sapmaya düşmeden bunu başarmaları mümkün değildir. Bu tür tefsirlerin Ehli Beyt âlimlerine nispet edilmesi doğru değildir. Çünkü lafızların delalet etmediği, siyak ve sibak uyumu gözetilmeden manalar üreterek ayetleri tefsir etmişlerdir. İleride bununla ilgili örnekler vereceğiz. Yalnız şunu belirtemeden geçmeyelim: Bu kitapların Ehli Beyt âlimlerine nispet edilmesi onların değerini düşürmekte ve cahil kimseler oldukları iması uyandırmaktadır. Ne yazık ki bunu yapanlar, Ehli Beyt seviyoruz ve onların taraftarıyız diyen insanlardır.

Kur'an'ın Batıni Anlam Vardır Ve Bu Anlam Zahir Anlama Terstir

Şiiler, Kur'an'ın bir zahir bir de batın anlamı olduğunu iddia ederler. Normal insanlar sadece Kur'an'ın zahiri anlamını bilirler. Bâtıni anlamını ise sadece imamlar ve onlardan ilim alanlar bilir. Şiiler böyle yapmakla zındıklara, dinsizlere, hevasının peşinden koşanlara ve yıkıcı mezhepler Kur'an üzerinde oynama kapısı aralamış olmaktadırlar. Böylece bu sapkın kişi ve mezhepler Kur'an'a karşı çeşitli hileler geliştirip, Allah'ın nurunu ağızları ile söndürmek istemişlerdir. Ancak kâfirler istemese de Allah nurunu tamamlayacaktır. Kur'an'ın zahiri ve batını meselesi Şiilerin çok kullandığı bir meseledir. Bununla Kur'an'ı tefsir edip onu imamet konusunda mezheplerine uygun hale getirmeye çalışmaktadırlar. Aynı zamanda sahabeye saldırmak için yaptıkları asılsız tevillerle Kur'an'ı bir alet olarak kullanmaktadırlar. Sonra kendi savundukları bazı şeyleri Ehli Beyte nisbet etmekle bu işe meşruluk kazandırmaya çalışmışlardır. Konu ile ilgili öylesine garip şeyler söylemişler ki bütün bunların rivayetle, akılla, dille ve mantıkla yakından uzaktan ilgisi yoktur[3799]

Aslında bu sapkın tevil fikrinin kökenleri ta İbni Sebe'ye kadar uzanmaktadır. Çünkü bu adam Resulullah'ın tekrar döneceği yalanını yaymaya çalışıyordu. Bunun için Allah'ın kitabını zorlama tevillere hevasına uygun hale getirmeye çalışıyordu. Onun iddialarından birisi şuydu: Şaşılacak bir durum! Bazıları İsa'nın geri döneceğine inanıyor fakat Muhammed'in geri döneceğini inkâr ediyor! Oysaki Allah Kur'an'da şöyle buyurmuştur: "*Ey peygamber sana*

3798 Eş-Şiatu ve'r-Rica, 19

3799 Dirasetün ani'l-Firak Fi Tarihi'l-Müslimin, 233- 234

Kur'an'ı indiren ve ona uymayı farz kılan Allah, kesinlikle seni döneceğin yere döndürecektir" 3800 Muhammed geri dönme konusunda İsa'dan daha önceliklidir.

Aslında Ehli Sünnet kitapları Şiilerin Allah'ın kitabını nasıl çeşitli olmaz tevillerle tahrif ettiklerini bir nebze olsun nakletmişlerdir. Ancak bunlar bu anlayışın insanların dinine, kültürüne ne kadar zarar verdiğini tam olarak göstermedi. Evet, İmam Eş'ari,3801 Bağdadi, Şehristani[3802] ve daha başka Ehli Sünnet mensubu müellifler bu konuda çeşitli nakiller yapmışlardır. Bu nakillerden birisi gulat (aşırı) şii olan Muğire bin Said'den yapılmıştır. Bu adam Şiiler içinde Muğeyriye diye bir grubun başıdır. Kendisi şu ayette geçen şeytandan maksadın Hz Ömer (ra) olduğunu söylemiştir: "*Münafıkların durumu tıpkı şeytanın durumu gibidir. Çünkü şeytan insana "inkâr et"der. İnsan inkâr edince de: Ben senden uzağım, çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım, der*"[3803] İmamiyye Şia'sı bu tefsirin noktasını dahi değiştirmeden kendi meşhur kitaplarına almışlardır. Evet, Ayaşi, Safi, Kumi, el-Burhan ve Biharu'l-Envar isimli meşhur eserlerinde şöyle bir rivayet geçmektedir: "*(Hesapları görülüp) iş bitirilince, şeytan diyecek ki...*"3804 Ebu Cafer bu ayetle ilgili şöyle dedi: "Burada bahsi geçen şeytan değil, ikinci kişidir.3805 Çünkü Kur'an'da "şeytan dedi ki"diye bir ifade yoktur! İmamiyye Şia'sının kitapları Allah'ın kitabını tahrif eden Muğire'nin görüşlerini nakletmekle bu işi genel kural haline getirmiştir.

Cafer el-Bakır'dan nakil yapan Şia kitapları aslında Muğire bin Said ve onun gibilerin yalanlarını nakletmiş olmaktadırlar. Zehebi, Kesiru'n-Neva'dan[3806] şunu nakletmiştir: Ebu Cafer şöyle dedi: "Allah ve Resulü, söylediği yalanlardan dolayı Muğire bin Said ve Beyan bin Seman'dan uzaktır! Bu ikisi bizim adımıza yalan konuşuyorlar"[3807] Kaşi, Ebu Abdullah'ın şöyle dediğini nakleder: "Allah, Muğire bin Said'e lanet etsin. Çünkü bizim yani Ehli Beyt'in adını kullanarak bir sürü yalan söylemiştir" Aslında Kaşi bu konuda birçok rivayet nakletmiştir.[3808]

Eş'ari, Bağdadi, İbni Hazm, Neşvan el-Humeyri gibi müellifler şu konuda ittifak etmişlerdir. Bâtınilik esasına göre ilk kez tefsir yazan kişi Cabir el-Cafi'dir ve bu adam Muğire bin Said'in halifesidir.[3809] İşte Kur'an'da geçen şeytan kelimesinden maksadın Mü'minlerin emiri Hz Ömer olduğunu söyleyen kişi bu adamdır! Aslında bu kitapların hepsi birbirinden alıntı yapmakta ve Şiiliği bozmaya çalışmaktadır.

Şii geleneğinde allame denince akla gelen isim İbnu'l-Mutahhar'dir. Bu

---

3800 Kasas, 85
3801 Makalatu'l-Islamiyyin
3802 El-Milel ve'n-Nihal
3803Haşır, 16
3804 İbrahim, 22
3805 İkinci kişiden kastı ikinci halife Hz Ömer'dir. (Müt.)
3806 Bu adam aslen Şii fakat daha sonra dönüş yaptığı söylenmiştir.
3807 Mizanu'l-I'tidal, 4/ 161
3808 Ricalu Kaşi, 195
3809 Makalutu'l-Islamiyyin, 1/73

adam peygamberden sonra halifeliğin Hz. Ali'nin hakkı olduğunu söyleyerek bu konuda kendince bir sürü delil getirmiştir. Onlardan birisi şudur: "Otuzuncu delil Allah'ın şu ayetidir. *"İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir"*[3810] Burada geçen iki denizden maksat Hz. Ali ve Fatma'dır. Bir diğer delil şudur: *"İkisinden de inci ve mercan çıkar"*[3811] Burada geçen inci ve mercandan maksat Hz. Hasan ve Hüseyin'dir.

İbni Teymiye, İbni Mutahhar ve benzerleri için şunları söylemiştir: "Böylesi adamlar ne söylediğini akletmeyen kimselerdir. Bu, tefsirden çok hezeyan ve saçmalıktır. Yapılanlar Batini olan Karamite ve dinsizlerin tefsirine benzemektedir. Belki onlardan daha kötüdür. Böylesi tefsirlerin amacı Kur'an'a vurup onu yaralamayı amaçlamaktadır.

Buraya kadar anlattıklarımız Şiilerin Kur'an'm ayetlerini nasıl tahrif ettiklerine dair birkaç örnekten ibaret şeylerdir. Bu, Bâtıni tefsir diye tabir ettikleri fitne kapılarını sonuna kadar açmayla gerçekleşen bir gelişmedir.

Tevhidi Tahrif Etmeleri: İslam dininin aslı olan tevhidi imamet olarak tefsir etmeleri tevhidin tahrifidir. Ebu Cafer'in şöyle söylediği nakledilmiştir: "Allah göndermiş olduğu bütün peygamberleri bizim imametimizi kabul ve düşmanlarımızdan uzak olma esasına göre göndermiştir. Allah'ın kitabında geçen şu ayet bunun delilidir: *"Andolsun ki biz, "Allah'a kulluk edin ve Tâğut'tan sakının"diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler. Yeryüzünde gezin de görün, inkâr edenlerin sonu nasıl olmuştur!"*[3812]

İlah Kelimesini İmam Olarak Tahrif Etmeleri: *"Allah buyurdu ki: İki tanrı edinmeyin! O ancak bir Tanrı'dır. O halde yalnız benden korkun!"* Ebu Abdullah bu ayetin tefsiri ile ilgili şunları söylemiştir. Burada geçen iki ilahtan maksat iki imamdır. Yani iki imam edinmeyin imam sadece tek kişidir.[3813]

Kur'an'da Geçen Rab Kelimesini Tahrif Edip, Bunun İmam Anlamında Olduğunu Söylemeleri: *"İnkâr eden, Rabbine karşı gelenin (şeytanın) yardımcısıdır"* Kumi, bu ayette geçen kâfirden maksadın ikinci kişi yani ikinci halife Hz Ömer olduğunu söylemiştir. Kaşi, el-Basair isimli eserde şöyle demiştir: Bakır'a bu ayetin tefsiri sorulunca şöyle dedi: "Bu ayetin tefsiri Kur'an'ın içindedir. Yani velayet konusunda Hz. Ali onun rabbidir.[3814]

Kelime'nin İmam Anlamına Geldiğini Söylemek Sureti İle Kur'an'ı Tahrif Etmeleri: *"Eğer erteleme sözü olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi. Şüphesiz zalimlere can yakıcı bir azap vardır"*[3815] Burada geçen "kelime"yani söz lafzının imam anlamında olduğunu söylemişlerdir.[3816]

3810 Rahman, 19
3811 Rahman, 22
3812 Nahl, 36
3813 El-Burhan, 2/ 373
3814 Nuru Sakaleyin Tefsiri, 4/ 25
3815 Şura, 21
3816 Kumi Tefsiri, 2/ 274, Biharu'l-Envar, 24/174

"Allah'ın sözlerinde asla değişme yoktur. İşte bu, büyük kurtuluşun kendisidir" Bu ayette geçen kelimattan maksadın imam olduğunu söylemişlerdir.[3817]

Kabe, Mescid, Kıble Gibi Kelimelerin İmam Anlamında Olduğunu Söylemeleri: *"Her secde ettiğinizde yüzlerinizi O'na çevirin ve dini yalnız Allah'a has kılarak O'na yalvarın"* [3818] Burada geçen "secde"imam demektir. *"Ey Âdemoğulları! Her secde edişinizde güzel elbiselerinizi giyin; yeyin, için, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez"*[3819] Burada geçen secde kelimesi imamlardır.[3820] *"Mescidler şüphesiz Allah'ındır. O halde, Allah ile birlikte kimseye yalvarmayın (ve kulluk etmeyin)"*[3821] Bu ayeti şöyle tefsir etmişler: "İmam, Muhammed'in Ehli Beyt'indendir. Başkalarını kendinize imam edinmeyin.[3822] Sadık, Ehli Beyt imamlarından şunu nakletmiştir: "Haram beldesi biziz, Allah'ın kabesi biziz ve O'nun kıblesi biziz" Secdeden maksadın imamların velayeti olduğunu söyleyerek şu ayeti kendi hevalarına göre tefsir etmişlerdir: *"Gözleri horluktan aşağı düşmüş bir halde kendilerini zillet bürür. Hâlbuki onlar, sapasağlam iken de secdeye davet ediliyorlardı (fakat yine secde etmiyorlardı)"*[3823] Burada geçen secdeden maksadın dünya hayatında Hz. Ali'nin imamlığını kabul etmek olduğunu söylemişlerdir.[3824]

Tövbe kelimesini tahrif etmeleri: Kur'an'da geçen tövbe kelimesini tahrif ederek bunun Hz Ebubekir, Hz Ömer ve Hz. Osman hatasından dönüp Hz. Ali'nin imametini kabul etmek şeklinde tefsir etmişlerdir. *"Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O halde tövbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru! (derler)"*[3825] bu ayetin tefsiri ile ilgili üç rivayet vardır.

Birinci rivayet: *"O halde tövbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla."* Yani Hz Ebubekir, Hz Ömer ve Emevilerin hilafetinden pişman olup da Hz. Ali'nin imametine dönenleri bağışla.

İkinci Rivayet: *"O halde tövbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla."* Yani üç tağut olan Hz Ebubekir, Hz Ömer, Hz. Osman ve Emevileri *"O halde tövbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla"* Yani üç tağut olan Ebubekir, Ömer, Osman ve Emevilerin hilafetinden tövbe edip "Senin yoluna"yani Hz. Ali'nin imametine girenleri bağışla.

Üçüncü rivayet: *"O halde tövbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla."* Yani üç kişiden ve Emevilerin hilafetinden tövbe edip *"Senin yoluna"*yani Mü'minlerin emirinin yoluna girenleri bağışla. Bahsini yaptığımız bu üç rivayet

---

3817 Kumi Tefsiri, 1/ 314
3818 A'raf, 29
3819A'raf, 31
3820 Eyaşi Tefsiri, 2/ 13
3821 Cin, 18
3822 El-Burhan, 4/ 393
3823 Kalem, 43
3824 Kumi Tefsiri, 2/ 383
3825 Gafir/ Mümin, 7

üçü de Muhammed Bakır'aittir. Aslında Ebu Cafer'in sahip olduğu ilmi, takvası ve dini bütün bunları yalanlamaktadır. Buraya kadar anlattıklarımız onların batıl tevillerinden sadece bir kısmıdır. Onlar sürekli Kur'an'ı böylesi Batıni tevillerle tefsir etmişlerdir. Metodlarının temelinde Ebu'l-Hattab, Cabir el-Ca'fi, Muğire bin Said ve daha başka aşırı Şiiler vardır.

Aslında hicri beşinci asırda Şiiler arasında yeni bir tefsir akımı başlamıştı. Bu akım Şii tefsir geleneğini batini tefsirden kurtarmaya çalışıyordu. Bir Şii olan Muhammed bin Hasan et-Tusi, Şiiler için yeni bir tefsir kitabı yazıyordu. Ancak o Kumi, Ayaşi ve Usulu'l-Kafi gibi tefsir kitaplarının aşırlıklarını düzeltmek istiyordu. İşin doğrusunu söylemek gerekirse bu adam bağlı olduğu mezhebin bid'at temelli usullerini savunan birisiydi. Ancak Kumi ve ondan etkilenenler gibi aşağı seviyelere inmiyordu. Bu konuda sadece Tusi değil aynı zamanda Tabersi'nin de emeği vardır. Kendisi Mecmau'l-Beyan isimli bir tefsir kitabı yazmıştır. Bu eserinde bahsini yaptığımız Bâtıni meselelere girmemiştir. İbni Teymiye bu gerçeğe işaret ederek şunları söylemiştir. "Tusi ve onunla birlikte olanlar tefsirlerinde Ehli Sünnetten çokça alıntı yapmışlardır. Gerçeği söylemek gerekirse Ehli Sünnet tefsirlerinden çokça alıntı yaptıkları için istifade edilecek bir yönleri yoktur" [3826]

İmamiye Şiasının Sahabeye Bakış Açısı

Rafızî Şiiler, Resulullah'ın sahabesine büyük bir kin, nefret ve düşmanlıkla doludurlar. Gerek eski ve gerekse yeni kitaplarında sahabe ile ilgili söylenenler bu iddiaları doğrulamaktadır. Onlara göre üç beş sahabe hariç diğerleri peygamberin vefatından sonra dinden çıkmıştır. Bu iftira Rafızî Şiilerin en güvenilir kitaplarında çok açık bir şekilde anlatılmaktadır. Kuleyni, Ebu Cafer'in şunu söylediğini nakleder: "Üç kişi hariç herkes Resulullah'ın vefatından sonra dinden çıkmıştı. Ben ona bu üç kişi kimdir diye sordum? O şöyle dedi: "Mikdat bin Esved, Ebu Zer ve Salman. Allah'ın rahmeti ve bereketi onların uzerine olsun" Kısa süre sonra birkaç kişinin ismini söyledi ve şöyle dedi: Bütün işler bu üç kişinin üzerinde dönüyordu ve Mü'minlerin emiri Hz. Ali gelmeyinceye kadar onlara biat edilmedi. Sonra Mü'minlerin emirini getirdiler ve kendisi istemeden biat etti. "[3827]

Nimatullah el-Cezairi, konu ile ilgili şunları söylemiştir: "İmamiyye Şiası, çok açık naslarla imametin Hz. Ali'ye ait olduğuna inanır. Ayrıca sahabeyi tekfir eder ve onlar hakkında olumsuz konuşur ve imametin Cafer'e ve onun masum çocuklarına geçtiğine inanır. Bu kitabı yazan müellif, (kendisini kast ediyor) imamiye şiasındandır ve Allah'ın izni ile İmamiye şiası fırkayı naciyedir" [3828]

3826 Minhacu's-Sünne, 3/ 246
3827 Er-Ravde mine'l-Kafi, 8/ 245- 248
3828 El-Envaru'n-Nu'maniyye:, 2/ 244

Şiilerin sahabe ile ilgili iftira ve yalanları onları kâfir ve mürted görmeleri ile sınırlı değildir. Aynı zamanda onları yaratılmışlar içinde en şerli varlık olarak görmektedirler. Ayrıca Allah'a ve peygambere imanın geçerli olması için sahabeden beri olmak gerektiğine inanırlar. Özellikle ilk üç halifeyi listenin başına yerleştirmişlerdir. Bunlar Hz Ebubekir, Hz Ömer, Hz. Osman ve Mü'minlerin annelerinden bazıları.[3829]

Muhammed Bakır el-Meclisi şunları söylemiştir: "Bizim inancımızda şu dört puttan beri olmak şarttır: Bunlar; Ebubekir, Ömer, Osman, Muaviye ve dört kadın. Bunlar: Aişe, Hafsa, Hind, Ümmü'l-Hakem. İsmi geçenler ve onların peşinden gidip destek olanlar yeryüzünde yaşayan en şerli kimselerdir. Allah'a, peygambere ve imamlara iman etmek ancak bunlardan uzak olduğunu ilan etmekle mümkündür.

Sahabeye olan kin, nefret ve düşmanlık bu adamları o kadar delirtmiş olmalı ki, onlara lanet etmeyi caiz görüyorlar ve böyle bir şeyin Allah'a yaklaştıran amellerden olduğunu iddia ediyorlar. İşin doğrusu bu konudaki tutum ve davranışları anlatılmayacak vasıftadır.

Molla Kazım, Ebu Hamza es-Sümali'den şunu nakletmiştir: Zeynelabidin şöyle demiştir: "Kim cibt ve tağuta bir kere lanet ederse Allah ona milyonlarca sevap yazar ve milyon kat derecesini yükseltir. Akşamleyin bu ikisine bir kere lanet eden kimse için aynı sevap ve aynı derece vardır. Ali bin Hüseyin gitti ve ben Muhammed Bakır'ın yanına gidip ona şöyle dedim: "Efendim! Sizin babanızdan bir hadis duydum?"M. Bakır: "Neymiş söyle ey Sümali"diyor. Ebu Hamza, hadisi ona naklediyor. Muhammed Bakır: "Doğrudur ey Sümali! İstersen sana daha fazlasını söyleyeyim?"Ebu Hamza: İsterim efendim!"Muhammed Bakır: "Her gün bu ikisine bir defa lanet getiren kimseye akşama kadar günah yazılmaz. Akşamleyin bir defa lanet getiren kimseye sabaha kadar günah yazılmaz"

Zikirler kitabında geçen ve Kureyş'in iki putuna okunan beddua. Bu iki kişiden kasıt Hz Ebubekir ve Hz Ömer'dir. Bir buçuk sayfa tutan bu dua ve beddua karışımı sözü Hz. Ali'ye dayandırmak sureti ile ayrıca ona da iftira atmaktadırlar. Bu duanın bir bölümü şu şekildir:

"Allah'ım, Muhammed'e ve onun Ehli Beytne salât et. Aynı şekilde Kureyş'in iki putu, iki cibti ve iki tağutuna da lanet et. Yine onların kızlarına da lanet et. Çünkü bu ikisi senin emrine karşı gelmiş, vahyini inkâr, nimetine nankörlük, peygamberine isyan etmişler. Ayrıca dinini tersyüz edip değiştirmişler, kitabını da tahrif etmişler... Allahım! Onlara gizli olsun açık olsun ebediyen ve kesintisiz bir şekilde çokça lanet et! Bu lanet hem bunlara hem de bunları seven, destekleyen, peşlerinden giden, teslim olan, meyleden, sözlerine tabi olan ve hükümlerini doğrulayanlara olsun. Dört defa şunu söyle: Allah'ım! Cehennem ehlinin dahi korkup yardım isteyeceği bir azapla onları azaplandır. Ey âlemlerin rabbi, duamızı kabul et"[3830]

Bu, Rafiziler yanında çok teşvik edilen bir duadır. Faziletli olduğuna dair

3829 El-İntisar li's-Suhbi ve'l-Al, 77
3830 Miftahu'l-Cinan, 113-114

İbni Abbas'ın şöyle dediğini naklederler: "Ali namazlarda kunut olarak bu duayı okurdu. Bunu okuyan kimse sanki peygamberle birlikte Bedir, Uhut ve Huneyn savaşına katılmış ve düşmana bin ok atmış gibi sevap alır.[3831] Hakkında bu kadar rivayet olduğu için Rafızî âlimlerin yanında bu duanın ayrı bir önemi vardır. Ağa Berzek et- Tahrani, bu dua ile ilgili on ciltlik şerh kitaplarının olduğunu söylemiştir. Bu naklettiklerimiz onların eski kitaplarında geçmekte ve önceki âlimlerinin dillerinde tekrarlanmaktadır. Çağdaş âlimleri ise en ufak bir sapma yapmadan seleflerinin peşinden gitmektedirler. Onların mukkades imamı ve en büyük Ayetullahı olan Humeyni şunları söylemiştir: "Bizim burada Ebubekir ve Ömer'le işimiz yoktur. Yine onların Kur'an'a muhalif olarak yapmış oldukları ilahi hükümlerle oynama, kendi kafalarından helal ve haram belirleme, Fatma'ya ve onun çocuklarına karşı yaptıkları zulümle de işimiz yoktur. Bizim amacımız bu adamların Allah'ın ve onun dinin hükümlerinden cahil olduklarını işaret etmektir" [3832]

Bir başka yerde Hz Ebubekir ve Hz Ömer ile ilgili olarak şunları söylemiştir: "İşte tam bu noktada Ebubekir ve Ömer'in Kur'an'ın açık hükümlerine muhalif gittiklerini ispatlamak için deliller getirmek zorunda olduğumuzu görüyoruz" Onları Kur'an'ı tahrif etmekle suçlayarak şunu söylemiştir. "Allah, zekât verilecek sekiz sınıf insan saymıştır fakat Ebubekir bu sınıflardan birisini Ömer'in teklifi ile iptal etmiştir ve Müslümanlardan hiç kimse buna ses çıkarmamıştır"[3833] Humeyni sözlerine şöyle devam etmiştir: "Görünen o ki, bunlar Resulullah'ı hakkı ile takdir edememişler. Çalışan, çabalayan ve yorulan peygamber, bu insanların doğru yolu bulmaları ve hidayete ermeleri için bir sürü zahmet çekip musibete katlanmış fakat dünyaya gözlerini kapar kapamaz kulaklarında küfür ve zındıklık ameli olarak Hz Ömer'in iftiralarını duymuştur.[3834]

Sahabeyi birer domuz olarak gören Şiiler, seslerini yükselterek kalkmış Ehli Sünnet ile Şiiler arasında yakınlaşma olsun diyorlar. Ahmet Mugniye, er-Rifa ve Muhammet Cevat Muğniye, Şiilerin olduğu ortamlarda sahabe ile ilgili hassasiyeti öne çıkartıp tutumlarını net olarak göstermelidirler. Yine kitap ve sünnete ters olan ve Şii kültüründe bulunan bütün yanlışlıkları çıkartıp bu kultürü böylesi olumsuzluktan arındırmaları gerekir. Aynı şekilde bu iftiraları dile getiren çağdaş Şii âlimlerle mücadele etmelidirler. Gerek yeni ve gerekse eski kitaplarda yazılanları ayrıca âlim olsun cahil olsun Şiilerin söylediklerini görmezden gelmemelidirler. Bunun için bahsini yaptığımız kişiler çelişki içine girmeden doğruları söylemelidirler. Böylece takındıkları tavır ve bulundukları konum kabul edilmiş olur.[3835]

Şiilerin sahabe ile ilgili inançlar gizli ve saklı değildir. Bu inanç onların

---

3831 İlmu'l-Yakin fi Usulu'd-Din, 2/ 101
3832 Keşfu'l-Esrar, 126
3833 Keşfu'l-Esrar, 135
3834 Keşfu'l-Esrar, 137
3835 Usulu'ş-Şia, 3/ 1319- 1342

ana kitaplarında açık bir şekilde geçmektedir. Bu kitaplar aynı zamanda mezhebin ana iskeletini oluşturarak onu ayakta tutan eserlerdir. Herkesin göreceği şekilde bu kitaplarda sahabeye ağza alınmayacak küfür, hakaret, tekfir ve beddualar geçmektedir. Dindar ve şahsiyet sahibi kimseler bu tür küfür ve iftiraları ağızlarına almaktan hatta dünyanın en kâfir insanı için kullanmaktan çekinirler. Ancak nedense Rafiziler böylesi şeyleri hem dilleri ile söylüyor hem de gönüllerini sonuna kadar bu çirkinliklere açıyorlar. Bunu sıradan insanlara değil Resulullah'ın güzide sahabesine yapıyorlar! Bunların içinde Resulullah'm halifeleri, yardımcıları ve damatları da vardır. Daha ilginç olanı bunu dini bir vecibe olarak görüp üstüne üstlük Allah'tan sevap bekliyorlar.! Gerçeği söylemek gerekirse bir Müslüman bu adamların düştüğü bu kötü durumu düşündüğünde iki şey hissediyor.

a-) Allah'ın kendisine büyük bir nimet bahşettiğini ve lütufta bulunduğunu hissediyor. Çünkü Allah'ın onu böylesi bir sapıklıktan kurtarması şükür gerektiren büyük bir nimettir.

b-) Bu insanların bu derece sapmasından ibret alıp dersler çıkartır. Çünkü zerre kadar aklı olan birisi sabah akşam Hz Ebubekir ve Hz Ömer'e lanet ederek Allah'a yakın olmayı amaçlamanın saçma olduğunu hemen anlar. Güya bir kere onlara lanet eden kimse için o günkü günahları yazılmazmış!!! Şunu özellikle belirtmek gerekir. Bu ümmetten akıl sahipleri, bırakın bu ümmeti, semavi dinlere mensup akil sahipleri zorunlu olarak Allah'ın dininden şunu anlarlar: Hiçbir ümmete falancaya lanet edin diye bir emir verilmemiştir. Bu, dünyanın en kâfir insanı olsa dahi yine de böyle bir emir verilmemiştir. Allah'ın rahmetinden kovulmuş olan İblis için bile; sabah akşam ona lanet okuyun diye bir emir ve talimat yoktur. Ama nedense Şiiler yatıp kalkıp Hz Ebubekir ve Hz Ömer'e lanet okuyorlar. Bunu dinden sayıyor ve en büyük sevabı elde ettiklerine inanıyorlar.

Kitaplarında küfrün elebaşı olan Ebu Cehil, Ümeyye bin Halef, Velid bin Muğire gibi Resulullah'ın en azılı düşmanları için bir lanet ve bedduaya rastlamadım. Aynı zamanda İblis'e bile lanet ettiklerine şahit olmadım. Ne yazık ki, kitapları Hz Ebubekir ve Hz Ömer'e lanet ve beddualarla dolu.!! İşte ben bunu bir türlü anlamıyorum.[3836] Yukarıda naklettiğimiz Kureyş'in iki putu diye meşhur duaları bunlardan birisidir. Bu lanet ve beddua üzerinde ibretle düşünenler, adamların dalalet ve sapıklıkta ne kadar mesafe kat ettiklerini, haktan ne kadar uzaklaştıklarını ve heva ve heveslerinin peşinden gittiklerini anlar. Şeytan bu adamlara kötü amellerini süslü gösterdiği için iyilikle kötülüğü ve hakla batılı birbirinden ayıramaz hale gelmiş olduklarını fark eder. İşin doğrusu bu adamlar karanlıklar içinde bocalamakta, şehvet sarhoşluğu içinde yaşamaktadırlar. Allah, kitabında bu tür insanlar için şöyle demiştir: "*Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer)*

3836 El-İntisar li's-Suhbi ve'l-Al, 85

mi? Allah dilediğini sapıklığa yöneltir, dilediğini doğru yola iletir. O halde onlar için üzülerek kendini helak etme. Allah onların ne yaptıklarını biliyor"[3837] *"De ki: Size, (yaptıkları) işler bakımından en çok ziyana uğrayanları bildirelim mi? (Bunlar;) iyi işler yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatında çabaları boşa giden kimselerdir" "De ki: Kim sapıklıkta ise, çok merhametli olan Allah ona mühlet versin! Nihayet kendilerine vâdolunan şeyi -ya azabı (müminler karşısında yenilgiyi), veya kıyameti- gördükleri zaman, mevki ve makamı daha kötü ve askeri daha zayıf olanın kim olduğunu öğreneceklerdir"* [3838]

Sahabenin Dinden Döndüğüne Dair Şiilerin Kur'an'da Yaptığı Te'viller

a-) *"Andolsun ki siz, ölümle yüz yüze gelmezden önce onu temenni ederdiniz. İşte şimdi onu karşınızda gördünüz. Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır"*

Şiiler sahabenin çok azı hariç genelinin Resulullah'ın vefatından sonra dinden döndüklerini iddia etmişler ve bu iddialarını ispat için yukarıdaki ayeti delil getirmişlerdir. Dinden dönmeyen çok az sayıdaki bu sahabeyi şu ayette geçen şükredenler olarak görmektedirler. *"Kullarımdan çok azı şükretmektedir"*[3839] Onlara göre sahabe Resulullah'ın vefatının hemen peşinden dinden dönmüştür. Dün Medine'de Resulullah ile birlikte hareket edenler, vefatından dakikalar sonra dinden dönmüşler!!![3840] Onlar, sakif gölgeliğinde Allah Resulünden sonra onun yerine halife seçmekle meşgul olan ve yapılan istişare sonunda Hz Ebubekir'i seçen sahabeyi bu ayetin işaret ettiği kimseler olarak görmektedirler. Bu büyük yalana şu şekil cevap veririz:

"Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır"[3841]

Taberi, senedini Dahhak'a dayandırdığı bir rivayette yukarıdaki ayet ile ilgili şunları söylemiştir: Resulullah Uhud savaşında kaşlarının üstünden yaralanıp dişleri kırılınca kalbinde nifak ve hastalık taşıyan bir grup şüpheci insan Muhammed öldü diye yaygara çıkardılar ve millete eski dininize dönün diye telkinlerde bulundular. Bu sırada birçok kimse canını kurtarmak için kaçmıştı. *"Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz?"*işte ayetin bu kesimi bahsini yaptığımız kimselere hitap etmektedir.

3837 Fatır, 8
3838 Meryem, 75
3839 Sebe, 13
3840 Sümme İhtedeytü, 114-115
3841 Al-i İmran, 143-144

İbni Cüreyc kanalı ile gelen bir rivayette şöyle denmiştir: "Kalbinde hastalık, nifak ve şüphe taşıyan bazıları, insanların peygamberi yalnız bırakıp kaçtıkları bir sırada onlara şöyle diyordu: Muhammed öldü öyle ise eski dininize dönün. Bunun üzerine bu ayet indi.

Ayette geçen gerisin geriye dönmekten maksat şudur: Resulullah'ın öldüğüne dair haberler yayılınca bazı münafıklar millete şöyle diyordu: "Hadi siz de eksi dininize dönün" İşte ayet gerisin geriye dönecek misiniz derken bu söze işaret ediyordu. Ancak Şiiler bu ayetin peygamberin ölümünden sonra sahabenin dinden çıktığına işaret ettiğini söylüyor. Oysaki ayetin söyledikleri ile onların iddia ettikleri şey arasında hiçbir ilgi ve alaka yoktur. İddia ettikleri bu delil onların lehine değil aleyhine dönmektedir. Çünkü dinden çıktığını iddia ettikleri bu değerli insanlar Allah Resulünden sonra dinden çıkanlarla savaşmıştır. Sonuçta savaştıkları kimselerden bazıları dine dönmüş bazıları ise helak olmuştur. Böylece onlarla savaşmayı tercih eden Hz Ebubekir'in isabetli görüşü ve fazileti ve ortaya çıkmış oldu. Bundan dolayı Hz. Ali, bahsini yaptığımız ayet ile ilgili şunları söylemiştir: "*Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır*"[3842] Burada geçen şükredenlerden maksat; dinleri üzerinde sabit kalan Hz Ebubekir ve onunla birlikte olan arkadaşlarıdır"[3843] Yine Hz Ebubekir hakkında şöyle demiştir: "Ebubekir şükredenlerin ve Allah'ı sevenlerin başında gelmektedir. Kendisi en çok şükreden ve en çok Allah'ı seven birisiydi"[3844]

Aslında ayet Uhud savaşının çok zor şartlarını anlatmaktadır. Birilerinin kalkıp bu ayeti Cemel savaşı ve Sakif gölgeliğinde yaşanmış olaylar için delil olarak kullanması çok garip aynı zamanda ilmi gerçeklerle uyuşmamaktadır. Bu yapılanlar, bahsini yaptığımız ayeti hiç ilgisi olmayan olayların nüzul sebebi olarak göstermektir. Bu durum bu ayeti ilgisi ve alaka olmayan yerler için delil olarak kullananların ruh haletlerini yansıtmaktadır.

İşin doğrusunu söylemek gerekirse bu ayet Hz Ebubekir'in ne denli büyük bir imana, hikmete ve Allah'ın dinini savunmada ne denli fedakâr birisi olduğuna işaret etmektedir. Zaten Resulullah'ın öldüğü gün sergilediği kararlı ve soğukkanlı tavırları bu söylediklerimize en büyük delildir. Evet, Resulullah'ı kaybetmenin verdiği şok ile insanlar kendinden geçmişti. Hz Ebubekir ise olayın farkında olduğu için hemen kalkarak insanlara şöyle demişti: "Ey Millet! Allah Kur'an'da şöyle diyor: "*Ey peygamber! Kesinlikle sen de öleceksin onlar da öleceklerdir!*"Bir başka ayetinde şöyle der: "*Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır*"[3845]

3842 Al-i İmran:
3843 Taberi Tefsiri, 3/ 455
3844 Taberi Tefsiri, 3/ 455
3845 Al-i İmran, 143-144

Kim Allah'a tapıyorsa bilsin ki Allah ölmez ve hep diridir. Kim ki Muhammed'e tapıyorsa bilsin ki Muhammed ölmüştür"[3846]

Evet, bazıları peygamberin ölümü ile sendelemiş olsa da, bazıları onun ölümü ile dininden gerisin geriye dönmüş ve yalancı peygamber Müseyleme, Secac, Tuleyha ve Esved el-Ansi gibi yalancı peygamberlerin peşine takılmış olsa da; Hz Ebubekir'in duruşunda milim değişiklik olmadı. Bazıları bundan böyle namaz kılmayacağız ve zekât vermeyeceğiz diyerek, İslam'ın en büyük şiarını terk etmiş olsa da Hz Ebubekir ve onun gibi sahabeler, dini konuda ne kadar hassas olduklarını gösterip konumlarını korudular[3847]

Mü'minlerin emiri Hz. Ali, dinden dönen ve zekât vermeyenlerle savaşan Hz Ebubekir'in safında yer almıştı. Ticani ve Şerafeddin Musevi gibi Şii din bilginleri ise hala zekât vermeyenleri temize çıkarmaya çalışıyorlar. Bununla da yetinmeyip Hz Ebubekir ve onunla birlikte hareket eden sahabeyi dinden dönme ile suçlamaktadırlar. Bu adamlar dinin yücelmesi için Allah yolunda canları ve malları ile cihad eden Resulullah'ın sahabesini küfrün, nifakın ve riddetin sembolü yapmakla ne tür bir delaletin içine düştüklerini biliyorlar mı!?

Bu gerçeği çok iyi bilen İmam Cafer'in, Hz Ebubekir için söylediği övgü dolu sözleri duyunca şaşırmıyoruz. Urva bin Abdullah kanalı ile gelen bir rivayette şöyle denmiştir: Ebu Cafer'e kılıçlara yapılan süsün caiz olup olmadığını sordum. Bana şöyle dedi: "Bu konuda sorun yoktur. Çünkü Hz Ebubekir Sıddık kılıcını süslemişti!" Urva: "Sen ona sıddık mı diyorsun?"Ebu Cafer: "Evet, o sıddıktır. Kim ona sıddık demezse; ne dünya da ne de ahirette Allah onun sözünü doğrulamaz" [3848] Söylediği bu hakikatten dolayı Allah Ebu Cafer'e rahmet etsin! Ne yazık ki, dün kitapların yazdığı bu sözleri bugün hiçbir vicdan dile getirmiyor"[3849]

b-) Bazı aşırı Şiiler Maide suresinde geçen şu ayeti sahabenin irtidat ettiğine delil getirmişlerdir: *"Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir"* [3850]

İmamiyye Şii din adamları, sahabenin dinden irtidat ettiğine dair delil getirdikleri bu ayet aslında sahabenin ne kadar büyük insanlar olduklarını ve bu dini savunmak için kendilerini ne derece feda ettiklerini göstermektedir. Bu ayet sahabenin dinden çıktığına, peygamberden sonra gerisin geriye döndüklerine hiç mi hiç delalet etmiyor.

3846 Buhari, 3668
3847 Sümme Ebsartü'l-Hakikate, 302
3848 Keşfu'l-Ğimta, 2/ 147
3849 Sümme Ebsartü'l-Hakikate, 304
3850 Maide, 54

Taberi'nin, Hz. Ali kanalı ile yaptığı bir rivayette şöyle denmiştir. "*Allah'ın kendilerini, onların da Allah'ı sevdiği bir topluluk getirir*"Burada bahsi geçen kişiler Hz Ebubekir ve Hz Ömer'dir. Hasan Basri şöyle demiştir: "Allah'a yeminle söylüyorum! Burada bahsi geçenler Hz Ebubekir ve Hz Ömer'dir. Bu ikisi dinden çıkanları tekrar İslam'a çevirmiştir" Katade, İbni Cüreyc ve daha başka tefsir imamları da aynı şeyi söylemişlerdir"[3851]

Azıcık tarih okumuş kimseler şu gerçeği bilirler. Başta Hz Ebubekir, diğer Raşid halifeler ve onların peşinden giden iman ehli, peygamberin ölümünden sonra dinden çıkan kabilelere karşı büyük bir başarı elde ederek izzet ve şerefe kavuşmuşlardır. İşte yukarıdaki ayet bu onurlu nesilden bahsetmektedir. Bir tarafta Hz Ebubekir ve onunla birlikte hareket eden onurlu insanlar, diğer tarafta rezil olmuş Müseyleme, el-Ansi ve Secac gibi riddetin öncüleri vardır.

Bu ayetin övgü ile bahsettiği sıfatlar öncelikle Hz Ebubekir'i, daha sonra onun safında mürtetlere karşı savaşan sahabeyi içine almaktadır. Allah onları en güzel vasıflarla anlatmıştır. Öncelikle onları sevdiğini onların da kendisini sevdiğini söylemiştir. Bu insanların Müslümanlara karşı tevazulu, kâfirlere karşı sert olduklarını belirtmiştir. Yine Allah yolunda cihad ettiklerine dikkat çekmiştir. Ayrıca kınayıcının kınamasından korkmadıklarına vurgu yapmıştır. Bu sıfatlar Hz Ebubekir Sıddık isimli kitabımda geniş bir şekilde anlatılmıştır. Detaylı bilgi isteyenler bu kitaba bakabilirler.

c-) "*Ey iman edenler! Size ne oldu ki, "Allah yolunda savaşa çıkın!"denildiği zaman yere çakılıp kalıyorsunuz? Dünya hayatını ahirete tercih mi ediyorsunuz? Fakat dünya hayatının faydası ahiretin yanında pek azdır. Eğer (gerektiğinde savaşa) çıkmazsanız, (Allah) sizi pek elem verici bir azap ile cezalandırır ve yerinize sizden başka bir kavim getirir; siz (savaşa çıkmamakla) O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye kadirdir*"[3852]

Bazı Şii âlimleri bu ayetin sahabenin cihad konusunda ihmalkâr ve ağır davrandığına işaret ettiğini söylemişlerdir. Güya dünya hayatının geçici olduğunu bildikleri halde ona yönelmişler ve sonunda Allah onları bu ayet ile azarlayarak elem verici bir azap ve yerlerine samimi Müslümanları getirme ile tehdit etmiştir. Güya bu ihmal olayı defalarca olduğu için konu ile ilgili azap ve onları samimi müminlerle değiştirme tehdidi hep devam etmiştir. Kur'an onlara şöyle hitap etmiştir: "*İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar*" [3853] "Sümme İhtedeytu "isimli kitapta şöyle denmiştir: Herkesin bildiği gibi Resulullah'm vefatından sonra sahabe kendi arasında ayrılarak fitne ateşini yakmıştır. Bunun

---

3851 Taberi Tefsiri, 4/ 623- 624
3852 Tevbe, 38-39
3853 Muhammed, 38

sonucunda aralarında çok kanlı savaşlar olmuştur. Bunun sonucunda Müslümanlar parçalanarak geri kalmış ve düşmanlarına umut doğmuştur.[3854]

Bu Rafiziye şöyle cevap veririz: İddia ettiğiniz gibi bu ayette sahabe ile ilgili olumsuz bir durum yoktur. Aksine sahabeyi cihada teşvik etme durumu vardır. Resulullah Müslümanlara, Rumlarla savaşmak için hazırlık yapmalarını emretmişti. Bu sırada sıcaklar zirve yapmış, hasat zamanı gelmiş ve gidilecek mesafe epeyce uzaktı. Bu durum bazılarına ağır geldi. Onları cihada teşvik ve geri kalmaktan kaçınmaları konusunda bu ayet nazil oldu. Ayetin gelmesi ile sahabe Allah'ın bu emrine icabet edip cihada katıldı.

"Ey iman edenler! Size ne oldu ki, "Allah yolunda savaşa çıkın!"denildiği zaman yere çakılıp kalıyorsunuz? Dünya hayatını ahirete tercih mi ediyorsunuz? Fakat dünya hayatının faydası ahiretin yanında pek azdır"[3855] Taberi, bu ayetle ilgili şunları söylemiştir: "Allah bu ayetinde sahabeyi Rumlarla cihad yapmaya teşvik etmektedir. Şüphe yok ki bu iki ayet cihad konusunda ağırdan alan bir takım insanları azarlamaktadır. Yalnız burada bahsini yaptığımız kimseler genel değil azınlık bir grubu oluşturmaktadır. Bilindiği gibi mazeret sahibi olanlar dışında sahabeden üç kişi hariç herkes bu savaşa iştirak etmişti. Buhari ve Müslim'de geçen Ka'b bin Malik rivayeti bu konuyu detaylı bir şekilde açıklamıştır. Bu üç kişi şunlardı: Ka'b bin Malik, Hilal bin Ümeyye, Murara bin er-Rabi'. Bütün bunlarla birlikte Allah, özelde bu üç sahabenin, genelde ise bütün sahabenin tövbesini kabul etmiştir. Bahsini yaptığımız ayet şudur:

"Andolsun ki Allah, müslümanlardan bir gurubun kalpleri eğrilmeye yüz tuttuktan sonra, Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan muhacirlerle ensarı affetti. Sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli, pek merhametlidir. Ve (seferden) geri bırakılan üç kişinin de (tevbelerini kabul etti). Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet Allah'tan (O'nun azabından) yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hallerine) dönmeleri için Allah onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah tevbeyi çok kabul eden, pek esirgeyendir" [3856]

Bu ayet bir sürü zorluğu içinde barındıranTebük gazvesinde peygambere tabi olan Ensar ve Muhacirler hakkında inmiştir. Evet, bunca zorluk, yokluk ve olumsuz şartlara rağmen hiç kimse savaştan geri kalmamıştı. Bazı rivayetler gazveye katılan sahabenin hurma tanesini emdikten sonra üzerine su içtiği ve aynı hurmayı arkadaşına verdiğinden bahsetmiştir. Bu olay defalarca tekrarlanmıştır.[3857]

Allah'ın, tövbelerini kabul ettiği kişilerin arasında savaşa katılmayan üç sahabe vardı. Bunlar çektikleri ceza ve samimi pişmanlıklarından dolayı tövbe-

3854 Sümme İhtedeytu, 115
3855 Tevbe, 38
3856 Tevbe, 117- 118
3857 Taberi Tefsiri, 6/ 502, Bağevi Tefsiri, 2/ 333

leri kabul edilenler arasına girmişlerdir. "*Ve (seferden) geri bırakılan üç kişinin de (tövbelerini kabul etti). Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet Allah'tan (O'nun azabından) yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hallerine) dönmeleri için Allah onların tövbesini kabul etti. Çünkü Allah tövbeyi çok kabul eden, pek esirgeyendir*" [3858]

Allah'ın onları bağışlamasından, kitabında övmesinden, bir de peygamberin onları tezkiye etmesinden sonra hiç kimsenin sahabeye dil uzatmada haklı bir gerekçesi olamaz! Sahabenin kendi arasında savaşması olayı Hz. Ali döneminde görülmüştür. Biz daha önceki konularımızda fitnelerden dolayı sahabe arasındaki ihtilaftan bahsetmiş, her grubun bakış açısını belirterek kendilerine isnat edilen şeylerden uzak olduklarını söylemiştik. Yaptıkları şeyin içtihat sonucu meydana geldiği için konu ile ilgili hiç kimsenin onları kınamaya hakkı yoktur. Aralarında meydana gelen savaş ve olumsuzlukla ilgili sonraki dönem Müslümanların en ideal tavır; onlar hakkında dilini tutup karışmamasıdır. İlle de bir şey söyleyecekse onlara acıyıp dua etmesi gerekir.[3859] Çünkü Kur'an'ın tavsiyesi budur. Allah hepsinden razı olsun.

d-) **Havuzdan Geri Çevirtilenler Hadisi**: Resulullah şöyle buyurmuştur: "*Kıyamet günü havuzumun başında ayaktayken yanımdan tanıdığım bir grup geçecek. Ancak benimle onların arasına bir adam (melek) girecek ve onlara gelin diyecek. Ben, nereye diye sorunca; Allah'a yemin olsun ki ateşe diyecek. Ben, bu adamların durumu nedir diye sorduğumda şöyle diyecek: Senden sonra gerisin geriye (dinden) döndüler. Onlardan çok azının havuza vardığını gördüm*" [3860]

"*Ben havuza ilk gideninizim. Bana uğrayan herkes oradan su içer. Oradan su için kimse ebediyen susamaz. Oraya benim kendilerini, kendilerinin de beni tanıdığı kimseler gelecek. Sonra benimle onlar arasına melekler girecek. Ben onlara (meleklere) bu adamlar benim sahabem diyeceğim. Onlar bana şöyle diyecekler: Bu adamların senden sonra neler yaptıklarını bilmiyorsun! Bunun üzerine ben şöyle diyeceğim: Benden sonra (dini) değiştirenler uzak olsunlar*" [3861]

Bazı Şiiler bu hadisle ilgili şunları söylemişlerdir: "Ehli Sünnet âlimlerinin kendi kitaplarında tahriç ettiği bu hadisleri incelediğimizde şüphe götürmeyecek şekilde sahabenin genelinin dini değiştirdiğini görürüz. Belki de çok azı hariç bütün sahabenin peygamberin vefatından sonra dinden irtidat ettiğini görürüz. Bu hadisten maksat münafıklar demek doğru değildir. Çünkü Resulullah meleklere; bu adamlar benim ashabımdır diyor! Ayrıca Allah Resulünden sonra münafıklar dini değiştirmediler. Böyle bir şeyin olması onların yani münafıkların peygamberin vefatından sonra mümin oldukları anlamına gelir" [3862]

3858 Tevbe, 117- 118

3859 Bu konuda Kuran'ın tavsiyesi Haşir suresi 10. ayettedir.

3860 Buhari, Rikak: 6584- 6587

3861 Müslim, Kitabu'l-Fadail: 4/ 1793

3862 Sümme İhtedeytu, 119

Bu şüpheye şöyle cevap veririz: Resulullah'ın sahabesinin adaleti tartışma konusu olmayacağı gibi imanlarından da kimsenin şüphesi olmamalı. Çünkü her şeyi bilen Allah Kur'an'da onlardan övgü ile bahsetmiştir. Ayrıca Resulullah onları tezkiye edip temize çıkarmıştır. Allah'ın ve Resulünün onları en güzel şekilde övmesi ve en güzel sıfatlarla vasıflaması, tevatür yolu ile bizlere ulaşmıştır. İleride bu konuyu yeniden ele alacağız.

Ehli Sünnet hadis şarihleri, bu hadiste geçen kişilerin sahabe olmadığını söylemiştir. Ayrıca böyle bir şeyin (faraza birkaç kişi için) olması bütün sahabenin adaletini bozmaz. İbni Kuteybe, Şiilere cevap verirken şunları söylemiştir. "Allah'ın kendilerinden razı olduğu, Tevrat ve İncil'de bahislerini yaptığı insanlardan böylesi şeyleri beklemek kesinlikle caiz değildir. Allah, peygamberin vefatından sonra bu adamların dinden döneceklerini bildiği halde nasıl olurda onları kitabında övmüş olabilir? Bu durumda şunu söylemek gerekir: Allah, sahabenin mürted olacağını bile bile onları kitabında övmüştür. Veye şunu söylemek gerekir: Allah, (haşa) ileride onların mürted olacaklarını bilmiyordu. Bilseydi kitabında övmezdi!!! Böyle bir şeyi ancak kafir birisi söyler!![3863]

Hattabi konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Sahabeden hiç kimse dininden dönmemiştir. Dininden dönen kaba bedeviler olmuştur. Onların peygamberin vefatından sonra dinden dönmeleri sahabenin adaletine zarar vermez. Zaten hadiste geçen 'ashabım' tabiri onların sayıca az olduğunu göstermektedir"[3864]

"Bu adamların senden sonra neler yaptıklarını bilmiyorsun!"Nevevi, hadisin bu kesiti ile ilgili şunları söylemiştir: "Alimler burada anlatılan insanlarla ilgili farklı şeyler söylemişlerdir:

a-) Bu kişilerden maksat bir takım münafık ve mürtetlerdir. Resulullah onları çağıracak fakat melekler ona şöyle diyecek: Bu adamlar senin kendilerine söz verdiğin kimselerden değildir. Çünkü bu adamlar senden sonra dinlerini değiştirdiler. Yani göründükleri gibi İslam üzere ölmediler.

b-) Resulullah döneminde Müslüman olan fakat daha sonra mürted olanlar. Resulullah onları Müslüman olarak bildiği için yanına çağırır ancak melekler gerçekleri ona söyler ve kendisinden sonra bu adamların mürted olduklarını haber verir.

c-) Bu kişilerden maksat Tevhid ehlinden olup günah ve isyana dalmış kimselerdir. Yine bid'at ehli olduğu halde bid'atleri kendilerini dinden çıkarmayan kimseler olabilirler. Bu durumda bahsini yaptığımız insanlar kesin cehennemliktir demek doğru değildir. Çünkü Allah onlara rahmet edip azaba sokmaksızın cennete girdirebilir.[3865] Kurtubi ve İbni Hacer, naklettiğimiz rivayetlere yakın görüşler söylemişlerdir.

Havuzdan uzaklaştırılanlar, bahsini yaptığımız grupların toplamını oluş-

---

3863 Te'vilu Muhtelefi'l-Hadis, 279
3864 Fethu'l-Bari, 11/ 285
3865 Şerhu Müslim, 3/ 136- 137

turan insanlar da olabilir. Zaten rivayetler bu söylenenlerin hepsini kapsamaktadır. Çünkü bir rivayette ashabım ve ashabcıklarım diye geçmektedir. Bir başka rivayette ise şöyle denilmiştir: Sonra önümden bazı insanlar alınacak. Ben Allah'a; ya rab onlar benden ve ümmetimdendir diyeceğim" Bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "Benim onları onların da beni tanıdığı bazı kimseler yanıma gelecekler"

Görüldüğü kadarı ile havuzdan geri çevirtilenler tek bir grup değildir. Hikmetin gerektirdiği şey de budur. Çünkü şeriatta ceza, günahın durumuna göre belirlenir. Demek ki bu ceza, aynı suçu işleyen herkesi kapsamaktadır.[3866]

Resulullah havuzdan engellenenlerin dinden dönenler olduğunu bildirmiştir. Çünkü melekler ona şöyle diyecekler: "Bu adamlar dinden gerisin geriye döndüler" Bir başka rivayette şöyle derler: "Bu adamların senden sonra dinde neler icat ettiğini bilmiyorsun" Bütün bunlar peygamberin ölümünden sonra kıyamete kadar dinde yeni şeyler ortaya çıkaran herkesi kapsamaktadır. Bunun içine Resulullah'ın ölümünden hemen sonraki bedeviler girdiği gibi, kıyamete kadar devam edecek bid'atçiler de girmektedir. İlim ehlinden bazıları hadisi bu şekilde anlamışlardır.

İbni Abdülber, konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Dinde bid'at çıkaran herkes havuzdan engellenecektir! Bunun içine Harici, Rafizi ve bunlara benzer topluluklar girmektedir. Aynı şekilde zulümde aşırı gidenler, hakka karşı kör olanlar ve büyük günahları açıktan yapanlar da bunun içine girmektedir. Doğrusunu Allah bilir fakat bahsini yaptığımız insanların bu cezayı almalarından korkulur.[3867]

Kurtubi, konu ile ilgili şunları söylemiştir: Âlimlerimiz şöyle demişlerdir: Allah'ın dininden dönen, onun razı olmadığı ve izin vermediği şeyleri dine ekleyen herkes kıyamet günü havuzdan uzaklaştırılır. Bunlar arasında uzaklaştırılmayı en çok hak edenler Müslümanların genel cemaatine muhalefet edenler ve onların yolundan ayrılanlardır. Kendi içinde bin bir parçaya ayrılan hariciler ve farklı şekilde sapmış olan Rafızî grupları, heva ve hevesinin peşinden giden Mutezileyi bunlara örnek vermek mümkündür. Çünkü bunların hepsi dini değiştirenler sınıfına girmektedir.[3868]

Bütün bunlardan sonra Rafızî Şiilerin, sahabe hakkında söyledikleri her şeyin asılsız olduğu ortaya çıkmış olmaktadır. Havuzdan çevirilme olayı dinden dönme ve bid'at çıkarma nedeni ile yaşanacaktır. Sahabe gibi temiz insanlar bu gibi şeylerden en uzak olacak kimselerdir. Belki de mürtet ve bid'atçilerin en büyük düşmanı sahabenin kendisi olmuştur. Çünkü Resulullah'ın vefatından sonra çok zor şartlarda mürtetlerle savaşanlar sahabenin kendisidir. Bu konuda Urve bin Zübeyir, babasından şunu nakletmiştir: "Her kabileden genel ve dar çerçevede olmak üzere bedeviler dinden döndüler. Yahudi ve Hıristiyanlar

---

3866 El-İntisar Li's-Sahbi ve'l-Al, 354
3867 Nevevi, Şerhu Müslim, 3/ 137
3868 Et-Tezkire fi Ahvali'l-Mevta ve Umuru'l-Ahireti, 1/ 348

başlarını kaldırdılar. Peygamberi kaybettikleri ve düşmanlarının çokluğundan ve kendilerinin azlığından dolayı Müslümanlar yağmurlu ve fırtınalı gecedeki koyunlar gibiydiler.[3869]

Bütün bu olumsuzluklara rağmen Resulullah'ın bir avuç sahabesi, mürtetlerle savaştı ve Allah onları düşmanlarına galip getirdi. Düşmanlardan bazıları dine yeniden dönerken bazıları da savaşta öldürüldü. Böylece sahabenin eli ile İslam'ın izzet ve şerefi tekrar elde edilmiş oldu. Sahabe bid'atlere karşı tavizsiz bir anlayışa sahipti. Bundan dolayı bid'atler sahabe asrı bittikten sonra görülmeye ve güçlenmeye başlandı. Kendi dönemlerinde birtakım bid'atlere tanık olan sahabeler buna ve bid'at ehline çok sert tepki vermişlerdir. Kendisine kader ile ilgili konuşanların haberini getiren kişiye Hz. Ömer şöyle demiştir: "Bu adamlara; İbni Ömer'in onlardan, onlarında Hz. Ömer'den uzak olduklarını söyle. Hz. Ömer, üzerine basa basa üç kere bu cümlesini tekrarlamıştır.[3870]

Bid'at ehline karşı sahabenin ve selefin icmasını nakleden Bağavi, şunları söylemiştir: "Sahabe, tabiin, tebe-i tabiin ve Ehli Sünnet alimleri bu konuda icma ederek bid'at ehline karşı düşmanlık yapmanın ve onlardan uzak durmanın gerekli olduğunu söylemişlerdir" [3871]

Dinden dönen ve bid'at ehline karşı gösterdikleri büyük tepkileri; sahabenin dindarlığına, imanlarının kuvvetine, dinde ağır imtihanlara maruz kaldıklarına ve Resulullah'ın vefatından sonra din düşmanları ile savaştıklarına en büyük delillerden birisidir. Bunun sonucunda Allah onların eli ile sünneti hâkim kılıp, bid'atin kökünü kazımıştır. Evet, Rafızîler onları dinden dönme, bid'at çıkarma ve Resulullah'ın havuzundan mahrum kalma gibi yalan yanlış şeylerle anmış olsalar da; gerçekte durum tam terstir. Çünkü bu adamlar Resulullah hayatta iken onun yolundan gitmişler, vefatından sonra ise dine sahip çıkmak sureti ile onu yeniden hâkim kılmışlardır. Bu yönü ile Resulullah'ın havuzuna gitmeyi en çok hak edenler sahabelerdir.

"*Havuzuma kendilerini tanıdığım ashabımdan bazıları gelecek fakat oradan çekilip alınacaklar*"[3872] Kimse kalkıp bu hadisi delil göstererek sahabeyi suçlamaya kalkmasın. Çünkü bu hadiste geçenlerden maksat sahabeler değildir. Çünkü Resulullah vefat ettiğinde sahabesi dinden çıkmadı. Dini terk edenler genelde bedevi kabilelerdi. Resulullah ölmeden önce bu bedeviler onun dini üzere oldukları için onları ifade etmek adına ashabım tabirini kullanmıştır. Bundan dolayı melekler Resulullah'a şöyle diyecekler: "Onların senden sonra neler yaptıklarını bilmiyorsun!"Bir başka rivayette şöyle denmiştir: "Senden sonra neler yaptıkları konusunda bilgin yok. Bunlar gerisin geriye dinlerinden döndüler!"[3873]

3869 El-İsabe Fi7t-Temyizi's- Sahabe, 1/7
3870 Es-Sünne: (Abdullah bin Ahmed), 2/ 420
3871 Şerhu's-Sünne, 1/ 194
3872 Buhuari, 6582
3873 Müslim, Fazail: 4/ 1796

Bütün bunlar Resulullah'ın vefatından sonra dinden dönenler için söylenmiş şeylerdir. Onun vefatından sonra dine sahip çıkan, mürtetler, kâfirler ve münafıklarla savaşan ve memleketler fetheden sahabeyi nasıl olur da bu mürtetler gurubunun içine girdirirler. Ehli Sünnet'e göre Resulullah'ın vefatından sonra dinden dönenler sahabe sayılmazlar. Çünkü muhakkik âlimler sahabeyi şöyle tanımlamışlardır: "Peygamberi gören, ona iman eden ve İslam dini üzere ölen kimselere sahabe denir" [3874]

"*Onlardan çok az kimsenin havuza ulaştığını gördüm*" Resulullah'ın bu sözünü Şiiler sahabe için kullanarak onların çok azı hariç hepsini tekfir etmişlerdir. Bu delil gerçekte lehlerine değil aleyhlerine dönmektedir. Çünkü cümlede geçen "minhum"zamiri sahabeye değil, havuza yaklaşan fakat daha sonra uzaklaştırılanlara dönmektedir. Diğer rivayetler şu şekildedir: "Kıyamet günü havuzumun başında iken yanımdan tanıdığım bir grup geçecek. Ancak benimle onların arasına bir adam (melek) girecek ve onlara gelin diyecek. Ben, 'nereye' diye sorunca; 'Allah'a yemin olsun ki ateşe' diyecek. Ben, bu adamların durumu nedir diye sorduğumda şöyle diyecek: 'Senden sonra gerisin geriye (dinden) döndüler.' Onlardan çok azının havuza vardığını gördüm"[3875]

Görüldüğü gibi hadiste sahabe ile ilgili en ufak bir işaret veya belirti yoktur. Bahsi geçen kişiler havuza gelen ancak oradan kovulanlardır. Bunlardan çok azı havuza varabiliyor! İbni Hacer hadisi şerh ederken şunları söylemiştir: "*Onlardan çok az kimsenin havuza ulaştığını gördüm*" Yani varmak üzereyken engellendiklerini gördüm. Onlardan (engellenenlerden) az sayıda insanın havuza geldiğini gördüm.[3876] Böylece Şiilerin sahabe hakkında iddia ettikleri asılsız delillerinden birisi daha boşa çıkmış oldu.

Sahabenin Adaleti [3877]

İlim ehlinin adalet tanımı şu şekildedir: "İnsan nefsinde bir melekeden ibaret olan ve kişiyi takvaya, mürüvvete bağlı kalmaya götüren yetiye"adalet denir. Takvanın gerçekleşmesi için insanın Allah'ın emirlerini yapması, yasaklarından kaçınması ve kişiliği zedeleyen davranışlardan uzak durması gerekir. Bir kimsede İslam, akıl, buluğ ve fasıklıktan kaçınma olmadan takva olmaz. Bu tanım sahabede gerçekleştiği kadar hiç kimsede gerçekleşmemiştir. Bu açıdan adalet sıfatı bütün sahabede gerçekleştiği için onların hepsi adildir.[3878]

Bizim adaletten maksadımız onların Allah Resulünden hadis rivayet ederken kasıtlı olarak yalan söylemedikleri ve rivayetlerde sapma yapmadıkları hu-

---

3874 El- İsabe Fi't-Temyizi's-Sahabe, 1/7
3875 Buhari, Rikak, 6584- 6587
3876 Fethu'l-Bari, 11/474- 475
3877 Adaletten maksat yaptıkları rivayetlerde güvenilir olmalarıdır. (Müt.)
3878 Sahabede Ehli Sünnet Akidesi, 2/ 799

susu ile ilgilidir. Allame Dehlevi konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Sahabenin tümünü araştırdık ve gördük ki Resulullah adına yalan uydurmayı en büyük günahlardan saymakta ve böylesi kötü bir duruma düşmemek için azami gayret gösterdiklerine tanık olduk. Bu duruma siyer âlimleri de şahittir" [3879]

Gerek Allah'ın kitabı ve gerekse Resulünün sünnetinde sahabenin adaletine vurgu yapan bir sürü delil vardır. Bunların toplamı sahabenin adaleti hakkında şüphe duyanların şüphesine yer bırakmamaktadır. Rivayet edilen her hadisin ravisi ile Resulullah arasında senedi vardır. Aradaki ricalin adaletini gözler önüne serdikten sonra bu hadisle amel edilir. Sahabe hariç aradaki rical dediğimiz raviler tek tek araştırılır ve ona göre hüküm verilir. Sahabenin adaleti Allah tarafından onaylandığı için onlarla ilgili araştırma yapmaya gerek yoktur. Çünkü önünden ve arkasından kendisine batıl gelmeyen Kur'an, onları tezkiye etmiş ve Allah'ın onlardan razı olduğunu bildirmiştir[3880]

a-) *"İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resul'ün de size şahit olması için sizi mutedil (orta yolda giden/dengeli) bir ümmet kıldık"*[3881] Bu ayet sahabenin orta yolda giden dengeli ve adil insanlar olduklarını belirtmektedir. Çünkü ayetin doğrudan ve ilk muhatabı onlardır.[3882]

b-) *"Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız..."*[3883] Bu ayet bu ümmetin diğer ümmetlerden hayırlı olduğunu söylemektedir. Hayırlı olma durumunun ilk muhatabı sahabedir. Çünkü ayet doğrudan onlar hakkında inmiştir. Demek bu güzide insanlar her türlü davranışlarında istikamet üzereymişler. Bu insanlar adaletli ve istikamet sahibi olmasaydılar Allah'ın onları en hayırlı ümmet olarak vasfetmesi mümkün olamazdı. Zaten hayırlı olmak ancak adalet ve istikamet ile mümkündür.[3884]

c-) *"(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur"* [3885]

Görüldüğü gibi Allah bu ayette onlardan razı olduğunu belirtmektedir. Allah ancak ehil olan kimselerden razı olur. Ehil olmak için dini konularda adil ve bütün işlerde istikamet sahibi olmak gerekir. Allah'ın kendilerini kitapta bu şekilde övmüş olduğu kimseler adil olmazsa kim adil olabilir?! İnsanlardan iki kişinin şahitliği ile birisi adil sayıldığına göre alemlerin rabbi olan Allah'ın onlar hakkında yaptığı şahitlik sahabeyi adil yapmaya yeter de artar!!

3879 Zaferu'l-Emani Fi muhtasaru'l-Cürcani, 606-607
3880 Akidetü Ehli'-s-Sünneti Fi"s-Sahabe, 2/ 800
3881 Bakara, 143
3882 El-Kifaye, 64 (Hatip el-Bağdadi)
3883 Al-i İmran, 110
3884 Akidetü Ehli'-s-Sünneti Fi"s-Sahabe, 2/ 804
3885 Tevbe, 100

d-) "*Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rüküya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vaat etmiştir.* "[3886]

Allah'ın, kitabında onları bu vasıflarla anlatması ve böylesi güzel övgülerle övmesi onların adaleti konusunda insana şüphe alanı bırakmamaktadır. Kurtubi, bu ayeti tefsir ederken şunları söylemiştir: "Sahabenin hepsi bu ümmetin en adil insanlarıdır. Aynı zamanda peygamberlerden sonra Allah'ın en seçkin kullarıdır. Kendilerine itibar edilmeyen bir azınlık, sahabenin sıradan insanlar gibi olduğunu söylemişlerdir. Bu adamlara göre onların adaletinin araştırılması gerekmektedir. Bazıları ilk başta adil olduklarını fakat daha sonra değişip bu vasfı kaybettiklerini söylemiştir. Çünkü aralarında kanlı savaşlar olduğu için adaletlerinin araştırılması gerekirmiş. Böyle bir iddia kabul edilemez. Çünkü sahabenin en hayırlı ve faziletlilerinden olan Hz. Ali, Hz. Talha, Hz. Zübeyr ve daha başkaları savaştıkları halde yine de Kur'an onları cennetle müjdeleyerek şöyle demiştir: "*Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vaat etmiştir.*"[3887]

Özellikle sahabeden on kişi hakkında Resulullah konuşmuş ve onların cennetlik olduklarını bildirmiştir. Evet, bu insanların başından birçok fitne geçmişti ve onlar peygamberin kendilerini cennetle müjdelediğini biliyorlardı. İşin bu noktaya gelmesi onların derecesini ve faziletini düşürmemiştir. Çünkü yapılan şeylerin hepsi bir içtihat sonucu meydana gelmişti.[3888]

e)- "*(Allah'ın verdiği bu ganimet malları,) yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır. Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.*"[3889]

Doğrulardan maksat Muhacirler, kurtuluşa erenlerden maksat Ensar'dır. Hz Ebubekir ayette geçen bu iki kelimeyi bu şekilde tefsir etmiştir. Evet, Sakif gölgeliğinde Ensar ve Muhacir'e hitap ederken şöyle demişti: "Allah bizi doğrular, sizi ise kurtuluşa erenler olarak isimlendirdi. Bizim olduğumuz yerde olmanızı size emrederek şöyle dedi: "Ey iman edenler Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun" [3890]

3886 Fetih, 29
3887 Fetih, 29
3888 Kurtubi Tefsiri, 16/ 299
3889 Haşir, 8-9
3890 Tevbe: 119

Bu iki ayette geçen övgüye değer sıfatların tümünü Resulullah'ın sahabesi olan Ensar ve Muhacir gerçekleştirmiştir. Bundan dolayı ayet muhacirlere "doğru insanlar"hükmünü vererek son bulmuştur. Aynı şekilde ayet; onlara kendi memleketlerinin kapılarını açan, destek olan, sahip çıkan ve onları kendilerine tercih eden Ensar'ı kurtuluşa erenler olarak hükme bağlamıştır. Böylesi yüce sıfatları adil olmayan bir topluluğun gerçekleştirmesi mümkün değildir. İşte naklettiğimiz ayetlerin hepsi çok açık bir şekilde sahabenin adaletine işaret etmektedir. Demek ki onların adaleti kuru bir iddia değil ispatı bizzat Kur'an tarafından sabit olan bir gerçektir.

Sahabenin Adaletine Sünnetten Deliller

a-) *"Sizden şu an burada hazır olanlar burada bulunmayanlara söylediklerimi ulaştırsınlar"* Bu hadis aynı anda en fazla sahabenin bulunduğu veda haccında söylenmiş bir sözdür. Aynı zamanda sahabenin adil olduğunu gösteren en büyük delillerden birisidir. Çünkü Resulullah onlara; burada söylenen şeylerin gelmeyenlere ulaştırılmasını emretmiştir. Hazır bulunanlar arasında hiçbir ayırım yapmadan onlara tebliğ ve ulaştırma görevini vermiştir.

İbni Hibban, konu ile ilgili şunları söylemiştir: Allah Resulü, falanca şahıs veya falancalar bildirsin demeyip onun yerine burada bulananlar bulunmayanlara bildirsin demiştir. Bu, bütün sahabenin adil olduğunu ve aralarında aksi vasfa sahip kimsenin bulunmadığını göstermektedir. Çünkü böyle bir ihtimal olsaydı şöyle demesi gerekirdi: "Falanca kişi burada anlatılanları gelmeyenlere bildirsin" Resulullah'ın birilerini adaletle vasfetmesi o kişi için bir şereftir"[3891]

b-) Ebu Said el-Hudri kanalı gelen bir rivayette Resulullah şöyle demiştir: *"Sakın benim sahabeme sövmeye kalkışmayın. Şunu biliniz ki, sizden birisi Uhud dağı kadar altın infak etse; onların ne iki avuç hurmasına ne de yarısına denk gelmez"* [3892]

Sahabenin adil olmadığını iddia etmek onlara hakaret edip sövmektir. Resulullah kendi döneminde sahabeye dil uzatanlara bu konuda engel olmuşsa, daha sonraki dönemlerde yaşayan kimselerin onlara dil uzatması kesinlikle yanlıştır ve kesinlikle yasaktır.[3893]

Evet, Allah'ın kendilerini övüp adaletli saymasından dolayı sahabenin tümü adildir. Yine Resulullah'ın onları övmesi ve tezkiye etmesi adaletli olduklarını göstermektedir, Allah ve Resulü onları övmüşse artık başka kimsenin övmesine gerek yoktur ve bu, şeref olarak yeter de artar.[3894]

Şayet kitap ve sünnet onların adaletli olduğu konusunda bir şey söylememiş olsaydı; sahih akıl ve selim kalp sahipleri onların adaletli olduğunu söylerdi. Çün-

---

3891 El-İhsan Bi-Tertibi sahihi İbni Hibban, 1/91
3892 Buhari, 2/292
3893 Fethu'l-Muğis Şerhu Elfiyetu'l-Hadis, 3/ 110-111
3894 Akidetü Ehli'-s-Sünneti Fi"s-Sahabe, 2/ 809

kü tevatür yolu ile nakledilen Allah'ın dinine destek sadedinde yapmış oldukları büyük ameller ve sayısız hayırlar onların adaletli olduklarına dair en büyük delillerdendir. Evet, hak olan bu dine yardım konusunda elinden gelen her şeyi yapan, varını yoğunu bu yolda harcayan, dinin hükümlerini dünyanın her tarafına yayan bu güzide insanlar adil olmayacak ta kim adaletli olacak! Bizim adaletten kastımız günah işlemezler, hata yapmazlar anlamına gelmemelidir. Böyle bir şey ancak masum (Allah tarafından korunmuş) kimseler için geçerlidir.[3895]

İbni Enbari, konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Sahabe adildir derken kastımız onların günah ve hatadan masum olduklarını söylemek değildir. Bizim sahabenin adaletinden maksadımız; yaptıkları rivayetleri kabul ederken diğer kişilere uyguladığımız bir takım zorlu kıstasları onlar için uygulamaksızın kabul etmektir. Yaralayıcı bir unsura rastlamadıkça onları tezkiye etmemiz gerekir. Bu konuda siyer kitaplarının anlattığı sahih olmayan yalan yanlış bilgilere göre hareket etmemeliyiz. Eğer sahih olanlar varsı onları doğru bir şekilde tevil etmemiz gerekmektedir.

Sahabenin Adaleti Konusunda Ümmetin İcması

Ehli Sünnete göre ister fitneye karışsın ister karışmasın; bütün sahabeler adildirler. Allah'ın onlara peygamberin sahabesi olma şerefini bahşetmesi, dine yardım etmeleri, Allah için hicret edip memleketlerini terk etmeleri, Resulullah ile birlikte cihad etmeleri, dini emirleri korumaları ve bizzat kendilerinin bu emirleri pratikte yaşamaları gibi nedenler göz önünde bulundurularak haklarında hüsnü zan yapılmak sureti ile adil oldukları sonucuna varılmıştır. Bu itibarla şahitlikleri ve yaptıkları rivayetler normal ravilere uygulanan kıstas ve zorlamalardan istisna edilerek kabul edilmiştir. Bu konuda ilim ehlinden büyük bir kesim icma' etmiştir. Konu ile bazı nakiller şu şekildedir:

Hatib el-Bağdadi: Kitap ve sünnetten, sahabenin adil olduğuna dair delilleri naklettikten sonra şunları söylemiştir: "Bu, bütün âlimlerin ve ümmet tarafından güvenilir kabul edilmiş fıkıhçıların mezhebidir"[3896]

İbni Abdulber: Müslümanların ve hak ehlinin icmasmdan dolayı sahabenin rivayetini kabul etmek için onları normal kriterlere tabi tutmuyoruz. Evet, Ehli Sünnet sahabenin adil olduğu konusunda icma etmiştir. Öyle ise sahabelerin ismi geçince araştırma yapmadan rivayetlerini kabul etmek vaciptir.[3897]

İmam Cüveyni: Sahabenin adaleti konusunda icma' olduğunu İmam Cüveyni şöyle ifade etmiştir: "Bu konuda icma' olmasının nedeni sahabenin şeriatı nakleden nesil olmasından dolayıdır. Eğer biz onların rivayetlerini kabul etmemiş olsaydık İslam Resulullah'm yaşadığı asara hapsolur, diğer nesillere ulaşmazdı" [3898]

3895 Akidetü Ehli'-s-Sünneti Fi"s-Sahabe, 2/ 809
3896 El-Kifaye, 67
3897 El-İstiab: 1/8
3898 Fethu'l-Muğis, 3/112

İbni Salah: Sahabenin adaleti sadece kendilerine özgü bir durumdur ve bu konuda onlar diğer ravilerden ayrılırlar. Yani onlar kanalı ile gelen rivayet varsa bu durumda hiçbir sahabenin adaleti araştırılmaz. Çünkü bu insanlar kitap, sünnet ve icma' ile adil sayılmışlardır. Ümmet-i Muhammmed, bütün sahabenin adil olduğuna dair icma' etmiştir. Bunun içine fitneye karışan sahabeler de girmektedir. Yine şeriatı sonraki nesillere nakletmelerinden ve haklarında oluşmuş hüsnü zandan dolayı ümmetin âlimleri onların adil olduklarına dair icma etmiştir.[3899]

Nevevi: Sahabe arasında meydana gelen savaş ve fitneleri anlattıktan sonra şunları söylemiştir: "Gerek hak ehli ve gerekse icma' konusunda sözü dinlenen kimseler; şahitlik ve rivayet konusunda sahabenin tam anlamı ile adil olduğunu söylemişlerdir.[3900]

Bir diğer eserinde konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Fitneye karışmış olsun veya olmasın bütün sahabeler (güvenilir âlimlerin icması ile) adildirler"[3901]

İbni Kesir: Allah kitabında, peygamber sünnetinde; ahlakları, mal ve canları konusunda yaptıkları fedakârlıktan dolayı onları övmüştür. Bundan dolayı Ehli Sünnet'e göre bütün sahabeler adildirler.

El-Iraki: Sahabenin adaletine delalet eden bazı ayet ve hadisleri naklettikten sonra şunları söylemiştir: "Fitneye karışmamış olan sahabenin adaletli olduğuna dair ümmetin icması vardır. Hz. Osman'ın öldürülmesi ve daha sonraki dönemlerde fitneye bulaşmış sahabenin de adil olduğuna dair güvenilir ilim sahiplerinin icması vardır.[3902]

İbni Hacer: Azınlıkta kalan bid'atçiler hariç, Ehli Sünnete göre ittifakla bütün sahabeler adildir.[3903] Bahsini yaptığımız imamlardan gelen icmaya dair bu mübarek nakillerin hepsi net bir şekilde sahabenin adil olduğunu göstermektedir. Allah, Resulü ve ümmetin icması sahabeyi adil olarak vasfediyorsa; artık bundan sonra kimse konu ile ilgili şüpheye düşmemeli.[3904]

Sahabeyi Sevmenin Ve Onlara Du Etmenin Gerekliliği

Ehli Sünnet akidesinin olmazsa olmazlarından birisi de sahabeyi sevmek, onlara hürmet ve tazimde kusur etmemektir. Aynı şekilde üzerinde icma ettikleri konuları delil kabul etmek ve onların peşinden gitmektir. Onlardan hiç birisinden nefret edilmemelidir. Çünkü bu güzide insanlar Resulullah'a arkadaş olmuşlar, dine yardım adına onunla safında cihad etmişlerdir. Aynı zamanda müşriklerin ve münafıkların işkencelerine maruz kalmışlar, din için memleketlerini ve mallarını terk ederek Allah ve Resulüne olan sevgilerini göstermişler-

---

3899 El-Mukaddime, 146-147
3900 Nevevi (Müslim) Şerhi, 15/ 149
3901 Et-Takrib, 2/214
3902 Şerhu Elfiyet'l-Iraki, 3/ 13-14
3903 El-İsabe, 1/17
3904 Akidetü Ehli'-s-Sünneti Fi"s-Sahabe, 2/ 813

dir. "*Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin!*"[3905]

Bu ayet sahabeyi sevmenin farz olduğunu göstermektedir. Çünkü kendilerinden sonra geleceklerin feyden hisse almalarını onları sevmeye, dosta edinmeye ve onlar için istiğfarda bulunmaya bağlamıştır. Ayet, onların hepsine veya onlardan birisine sövmek veya haklarında kötü inanç besleyenlerin fey hissesinden hak alamayacaklarını haber vermektedir. İmam Malik ve başka ilim ehlinden gelen rivayetler bu şekildedir. İmam Malik konu ile ilgili şunları söylemiştir: Resulullah'ın sahabesinden birisine söven, hakaret eden ve düşmanlık besleyenler Müslümanların elde ettiği feyden hisse alamaz. Sonra delil olarak şu ayeti okudu: "*Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin!*"[3906]

Hem ilk dönem hem de sonraki dönem Ehli Sünnet alimleri, sonradan gelenlerin öncekilere yapacakları dua ve istiğfardan maksadın sahabeler olduğunu. Anlamışlardır. Hişam bin Urve, babası kanalı ile şunu nakletmiştir: Hz. Aişe bana şöyle dedi: "*Ey kardeşimin oğlu! Onlar Resulullah'ın sahabesine istiğfarla emrolundular fakat kalkıp onlara küfrediyorlar*" [3907]

Sa'd bin Ebi Vakkas şöyle demiştir: "İnsanlar üç derecedir. İlk iki derecenin insanları geçip gittiler. Geriye sadece son bir derecenin insanları kaldı. Ne yapıp edin kalan son derecenin içinde olmaya çalışın. Sonra şu ayetleri okudu: "*(Allah'ın verdiği bu ganimet malları,) yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır*" [3908] Bu ayette bahsi geçenler muhacirlerdir ve bunların derecesi geçti. Sonra şu ayeti okudu: "*Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir*"[3909] Burada bahsi geçenler ensardır ve bunların da derecesi geçti. Sonra şu ayeti okudu: "

"*Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin!*"[3910]

3905 Haşr, 10
3906 Haşir, 10
3907 Müslim, 4/ 2317
3908 Haşr, 8
3909 Haşr, 9
3910 Haşr, 10

İlk iki ayetin makamı ve derecesi geçip gitti, geriye sadece son ayette geçenlerin makamı kaldı. Bunların görevi ilk iki gruba istiğfarda bulunmaktadır.[3911] Azıcık bilgi sahibi olan kimseler Şiilerin bu dereceden mahrum olduğunu bilir ve bu konuda tereddüt etmez. Çünkü Sahabeye acımıyor ve onlar için Allah'tan istiğfarda bulunmuyorlar. Üstüne üstlük onlara küfredip bir kaçı hariç hepsini tekfir ediyorlar. kalplerinde onlara karşı sevgi olması gerekirken bunun yerine kin ve nefret oluşmuştur. İşte, yaptıkları bu çirkinlikten dolayı bahsini yaptığımız bu son makamdan mahrum kalmışlardır. Oysaki hiçbir Müslüman'ın ölünceye kadar bu makamdan çıkmaması gerekiyor.[3912]

İbni Teymiye konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Bu ayetler Muhacir, Ensar ve onlardan sonra gelen Müslüman nesilleri övmektedir. Özelikle sonradan gelen nesillerin Sahabe için Allah'tan bağışlanma dilediğini, kalplerinde onlara karşı kin ve nefret olmaması için Allah'a dua ettikleri görülmektedir.. Ayrıca fey gelirinden hak sahibi olacakların sadece bu üç sınıfla sınırlı olduğunu haber vermektedir. Rafızîlerin bu üç sınıfını içine girmediği şüphe götürmez bir gerçektir. Çünkü bu adamlar öncekiler için Allah'tan bağışlanma dilemedikleri gibi kalplerinde onlara karşı büyük bir kin ve nefret vardır. Ayet sahabeleri ve dolayısı ile onların yolundan giden Ehli Sünneti övmektedir. Aynı zamanda Rafızîleri bu övgünün dışında tutmaktadır. Bu durum Rafızî mezhebini asılsız olduğunu göstermektedir.[3913] Sahabeyi incitmek ona sövmekten daha ağırdır. Bu ayette sahabeye sövmenin haram olduğuna çok güçlü işaret vardır.

Kitap Ve Sünnette Sahabeye Sövmenin[3914] Haram Oluşu

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "*Allah ve Resulünü incitenlere Allah, dünyada ve ahirette lânet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azap hazırlamıştır*" [3915]

Bu ayet Allah'ın emir ve yasaklarına muhalefet eden kimseleri, rahmetinden kovma ve elem verici bir azap ile tehdit etmektedir. Peygambere eziyet her türlü fiili ve sözel eziyeti içine almaktadır. Sövme, hakaret, şahsını küçük düşürme, sahabesine dil uzatma gibi her türlü eziyet gerçekte peygambere yapılmıştır. Çünkü o, sahabesine yapılan eziyet ve işkencenin kendisine yapıldığını, kendisini incitmenin ise Allah'ı incitmek[3916] olduğunu söylemiştir.[3917]

Bir diğer ayetinde şöyle der: "*Mümin erkeklere ve mümin kadınlara, yapma-*

3911 Minhacu's-Sünne: 1/ 153, el-Müstedrek, 2/ 484

3912 Akidetü Ehli Sünne, 2/ 770

3913 Minhacu's-Sünne: 1/ 153, Akidetü Ehli Sünne, 2/ 772

3914 Sövmekten kasıt sadece küfür değildir. Bunun içine her türlü hakaret ve şahsiyetlerini incitecek her türlü eylem ve söylem girmektedir.

3915 Ahzab, 57

3916 Allah'ı incitmekten maksat ona karşı gelmektir. (Müt.)

3917 Ahmed bin Hanbel , 4/87

dıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir"[3918]

Bu ayet mümin erkeklere ve kadınlara; yapmadıkları, ilgi ve alakalarının olmadığı bir meselede onları suçlamanın, arkalarından konuşmanın ve dedikodularını yapmanın haram olduğunu belirtmektedir. Bu ayetin sahabe ile ilgisi nedir? Bilindiği gibi İslam inancında sahabeler Mü'minlerin ve ümmetin en ön safını oluştururlar. "*Ey iman edenler...*"şeklinde başlayan ayetlerin doğrudan muhatabı onlardır. Yine "*İman edenler ve Salih amel işleyenler...*"şeklinde başlayan ayetlerin de ilk muhatabı onlardır. Bu yüzden yukarıdaki ayette geçen mümin erkek ve mümine kadınlar tabirinin ifade ettiği anlam ilk olarak sahabeye işaret eder. Öyle ise onlara sövme, eziyet etme ve incitme kesinlikle haramdır. Yapmadıkları şeylerden dolayı onlara söven, hakaret eden ve incitenler yukarıdaki tehdidin muhatabı ve hedefidirler. Özellikle de onlara sövmeyi, lanet etmeyi bir din haline getirenler bu tehdidi daha fazla hak etmektedirler.

İbni Kesir bu ayet ile ilgili şunları söylemiştir: Bu tehdidin içine öncelikle Allah ve Resulünü inkâr edenler girmektedir. İkinci olarak Allah'ın temyize çıkardığı sahabeyi ayıplayan Rafızîler girmektedir. Allah, kitabında Ensar ve Muhacirden yani sahabeden razı olduğunu söylemiş ve onları övmüştür. Ancak gel görkü bu cahil ve aptallar, sahabeye sövmekte, lanet etmekte, küçük düşürmekte ve onları olmadıkları ve yapmadıkları şeylerle anmaktadırlar. Bu adamlar gerçekte ters kalpli kimseler oldukları için iyileri yerer, kötüleri de överler!![3919]

"*Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vaat etmiştir"* [3920]

Sahabeye sövme ile bu ayetin alakasını şu şekil izah etmek mümkündür: Sahabeye söven ve hakkında olumsuz konuşanların kalplerinde onlara karşı bir kin ve nefret vardır. Bu ayet sahabeye kin ve nefret besleyenlerin kâfirler olduğunu belirtmektedir. Öyle ise onlara sövmek, lanet etmek ve haklarında ileri geri konuşmak haramdır. Yine sahabe arasında meydana gelmiş şeyleri onları ayıplayacak şekilde dile getirmekte haramdır.

Ebu Said el-Hudri kanalı gelen bir rivayette Resulullah şöyle demiştir: "*Sakın benim sahabeme sövmeye kalkışmayın. Şunu biliniz ki, sizden birisi Uhut*

3918 Ahzab, 58
3919 Ehli sünnet Akidesi
3920 Fetih, 29

dağı kadar altın infak etse bu, onların ne iki avuç hurması ne de yarısı kadar etmez" [3921]

Bu hadis sahabeye sövmeyi, lanetlemeyi ve haklarında ileri geri konuşmayı yasaklamaktadır. Aslında çok açık bir şekilde onlara sövmeyi haram kılmaktadır. Bu konuda bir hayli hadis vardır

Selef alimleri sahabeye sövmeyi ve onlara lanet etmeyi yasaklamıştır. Sahabe, Tabiin ve onlardan sonra gelen ve bizim selef diye tabir ettiğimiz kesimlerin hepsi sahabeye sövmeye haram hükmünü vererek onları savunmayı sorumluluk olarak görmüşlerdir. Bu konuda nakledilen rivayetlerin sayısı bir hayli fazladır.

- Ahmed bin Hanbel şunu söylemiştir: "Sahabeyi kötüleyen bir adam görürsen onun Müslümanlığından şüphe et!" [3922]

- Ebu Zura' er-Razi: Resulullah'm sahabesini küçük düşüren birisini görürsen onun zındık olduğunu anla. Çünkü bizim yanımızda Resulullah ve Kur'an haktır. Kur'an ve Resulullah'ın sünneti bize bu sahabeler in gayreti ile ulaştı. Sahabeye dil uzatanlar kitap ve sünneti iptal etmek için şahitleri karalamak istiyorlar. Asıl karalanması gereken böylesi zındıklardır.! [3923]

- İmam Şevkani: Ehli beytin icması ile sahabeye sövmek, lanet etmek ve hakkında ileri geri konuşmak haramdır. Buradaki icma on iki yolla rivayet edilmiştir. Muhammed bin Ali'nin Cabir el-Ca'fi'ye şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ey Cabir! Irakta bizi sevdiğini iddia eden bir topluluk varmış. Bu adamlar Hz Ebubekir ve Hz Ömer hakkında ileri geri konuşuyorlarmış. Bunu da bizim kendilerine telkin ettiğimizi söylüyorlarmış! Bu adamlara söyle ben onlardan beriyim. Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ederek söylüyorum. Eğer bana yetki verilse bu adamların kanını akıtırım. Eğer ben Hz Ebubekir ve Hz Ömer için Allah'tan bağışlanma dilemezsem Allah beni Muhammed'in şefaatine nail etmesin. Allah düşmanları Hz Ebubekir ve Hz Ömer'in ne kadar faziletli olduğunu bilmiyorlar. Onlara söyle Hz Ebubekir ve Hz Ömer'den beri olanlardan ben de beriyim" [3924]

- Abdullah bin Hasan: "Hz Ebubekir ve Hz Ömer'e söven birisi için asla tövbe etme imkânı olacağına inanmıyorum" [3925]

Mü'minlerin Emiri Hz. Ali Ve Çocuklarının Sahabeyi Sevmesi

Gerçekler kalıcı onun dışındaki şeylerin hepsi yok olmaya mahkumdur. Şiilerin yanında çok muteber olan Nehcu'l-Belağa isimli bir kitap vardır. Orada

---

3921 Buhari, 2/292
3922 Manakıbu'l- İmam Ahmed, 160 (İbnu'l- Cevzi)
3923 El-Kifaye fi İlmi'r-Rivaye, 67
3924 El-Bidaye ve'n-Nihaye, 9/ 349
3925 Sahabede Ehlisünnet Akidesi, 2/ 851

geçen bir kesit sahabeye sövme ve onlara lanet etme tezini kökünden çürüterek böyle bir şeyin asılsız olduğunu söylemektedir. Aynı şekilde onların Allah Resulünden sonra dinden çıktıklarını iddia edenlerin yalanlarını yüzlerine vurmaktadır. İşte Mü'minlerin emiri Hz. Ali şunları söylemiştir: "Ben Muhammed'in Ashabını görmüş birisiyim. İşin doğrusu onlar gibisini veya onlara benzeyen birisini görmedim. Geceleri secde ve kıyama dururlar. Bundan dolayı sabahleyin üstleri başları dağınık olurdu. Bazen namaz kılar bazen de dua ederlerdi. Ahiretteki hallerini düşündükleri için adeta kordan bir ateşe dönüşürlerdi. Uzun süre secde yapmalarından dolayı alınları siyah nasır bağlardı. Allah'ı hatırladıklarında gözyaşları sel olur ve elbiseleri ıslanırdı. Sonra sevap ümidi ve ceza korkusundan dolayı şiddetli rüzgârın önünde sallanan bir ağaç gibi korkar ve ürperirlerdi" [3926]

Görüldüğü gibi Hz. Ali, Resulullah'ın sahabesine özlem duymakta sevdiklerinden ayrılmanın acısı ile onları anarak şunları söylemektedir: "Nerede İslam'a çağırılınca hemen kabul edenler? Nerede Kur'anı okuyup ta onu hâkim kılanlar? Nerede kılıçları kınından çekip cihad edenler? Nerede saf saf ve sıra sıra olup ta yeryüzünü ele geçirenler? Nerede ağlamaktan gözler yorulmuş, oruç tutmaktan karınlar çökmüş, duadan dolayı dudaklar solmuş, ibadet nedeni ile uykusuzluktan yüzler sararmış ve yüzlerinde haşyet sahiplerinin belirtileri olanlar? İşte bu kardeşlerimin hepsi gittiler. Bu tür insanlara hasret kaldık ve susadık. Bizden ayrıldıkları için ellerimizi ısırıyoruz" [3927] Ey Mü'minlerin emiri Hz. Ali'nin dostları! Onun Resulullah'ın sahabesi hakkındaki bu sözlerini duyun üzerinde birazcık olsun düşünün.

Resulullah'ın torunlarından Zeynel Abidin, sahabeyi hep hayır ve rahmetle yâd etmiştir. Namazlarında onlara rahmet ve mağfiret talebinde bulunmuştur. Çünkü bu güzide insanlar Tevhid davasını yaymada ve risaletin insanlara ulaşmasında Resulullah'a yardımcı olmuşlardı. Bir duasında şöyle diyordu: "Allah'ım özellikle senin Resulüne güzel arkadaşlık yapanları, ona destek olmada her türlü fedakârlığı gösterenler, davetine ilk önce icabet eden, peygamberinin ilk olarak kendilerine risalet delillerini duyurduğu sahabeye rahmet ve mağfiret et. Onlar din için eşlerini, çocuklarını ve vatanlarını terk ettiler, peygamberinin hak olduğunu ispat adana babaları ve çocukları ile savaştılar. Peygamberin yoluna baş koydukları için kendi aşiretleri tarafından hicrete zorlandılar. Peygambere yaklaştılar diye kendi akrabaları onları akrabalıktan uzaklaştırdı. Allah'ım bu güzide insanların yaptığı her şey senin için ve senin yolun adına yapılmıştı. Öyle ise kendi rızanla onlardan razı ol. Senin rızan için memleketlerinden hicret ettikleri için onlardan hoşnut ol. *"Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin!"* Allahım! Böyle dua ederek sahabenin yolundan gidenlere de rahmet et, mağfireti-

3926 Nehcu'l-Belağa, 182- 189
3927 Nehcu'l-Belağa, 235

ni onlardan esirgeme ve onları en güzel mükâfatla mükâfatlandır. Bu insanlar sahabenin yolundan gitmiş ve onların hidayet fenerlerinin ışığında aydınlanmışlardır. Yine onların yaşayışı gibi yaşamış, hidayetleri ve direktifleri doğrultusunda yol almışlardır. Kesinlikle onlarla ittifak etmişler ve kendilerine ulaştırdıkları din konusunda (Rafızîlerin yaptığı gibi) sahabe ve ilk nesli suçlama yoluna gitmemişlerdir.[3928]

İşte bütün bunlar Ehli Beyt imamlarının sahabeye bakış açısını göstermektedir. Çünkü Şiilik maskesini kullanan Rafızîler, Ehli Beyt imamlarına iftara atarak güya onların sahabeyi suçladıklarını nakletmektedirler. Bütün bunlar yalandır ve bu yalanı söyleyenler gerçekte İslam, Kur'an, sünnet ve Ehli Beyt düşmanıdırlar.

Şia'nın Nebevi Sünnete Bakışı ve Konumu

Usulcülere Göre Nebevi sünnetin Anlamı: Peygamberden; söz, eylem ve onay şeklinde nakledilen her şey sünnettir.[3929] Ehli Sünnet âlimleri sahih sünnetin tedvinine çok büyük önem vermişler ve bu konuda çok üstün çaba göstermişlerdir. Özellikle hadis uyduranlara karşı sünneti korumak için olağanüstü gayret göstermişlerdir.

Rivayetlerin tespiti için tarihte ilk kez çok hassas ilmi eleştiri kuralını belirleyen ve uygulayanlar hadis âlimleri olmuştur. Bu gayretli çalışmalar sonraki nesillerin gurur duyup diğer ümmetlere karşı övündükleri üstünlüklerden olmuştur. İşin doğrusu bu, Allah'ın fazlı ve kerimidir. Allah fazlını dilediğine verir.

Ehli Sünnet âlimleri kurulan tuzaklardan sünneti kurtarmak ve ona yapışan kötü şeyleri temizlemek için şunları uygulamışlardır.

1- Hadis İsnadı: Resulullah'ın vefatından sonra sahabe arasında kimse kimseden şüphe etmezdi. Tabiinden hiç kimse sahabenin Allah Resulünden rivayet ettiği bir hadisi kabul etmeme gibi bir durum olmamıştır. Ancak fitnelerin başlaması ile Yahudi asıllı melun İbni Sebe, Hz. Ali'ye taraftar olma gibi bir iddia ile ortaya çıktı. Bu çirkin işi Hz. Ali'nin ilah olduğunu söyleyecek kadar ileri götürdü. Sünnete karşı konulan bu gizli tuzak asırdan asıra büyüyüp gelişmeye başladı. İşte bu sapkınlığın önüne geçmek için sahabeden ve tabiinden âlimler hadis nakli konusunda kurallar koymaya başladılar. Öncelikle kim tarafından rivayet edildiği ve tariki belli olmayan hadisleri kabul etmediler. Sonra tanınan fakat adalet ve güven yönünden sorunu olanların da rivayetlerini kabul etmediler.

İbni Sirin, bu konuda şunları söylemiştir: "İlk başta kimse kimseden isnat

---

3928 Sahifetün Kamiletün, 13

3929 Sünnet Ve Sünnetin İslam Şeriatındaki Yeri, 47

konusunda bir şey sormazdı. Ancak fitnelerin çıkması ile artık karşı tarafa şöyle deniyordu: Bunu kendisinden naklettiğiniz ricalinizin isimlerini (kimin kimden naklettiğini) söyleyin. Ehli Sünnet'in rivayetlerinde ricaller söylendiği (adalet ve sika oldukları) için hadisleri kabul ediliyordu. Bid'at fırkalarının rivayetleri senet açısından sorunlu olduğu için kabul edilmiyordu" Bu kural fitne dönemine yetişen sahabeler ile başlamıştır.[3930]

Beşir el-Adevi, İbni Abbas'ın yanına gelmiş ve şöyle demiş: Resulullah şöyle buyurdu, Resulullah şöyle buyurdu... İbni Abbas bu adamın konuşmasına izin vermemiş ve ona bakmamış. Bunun üzerine Beşir şöyle demiş: "Ey İbni Abbas! Sana Resulullah şöyle buyurdu dediğim halde niye benim söylediğim şeyleri dinlemiyorsun?!

İbni Abbas: Biz daha önce bir adamın Resulullah şöyle dedi sözünü duysaydık hemen o adama bakar ve kulak verirdik! Ancak insanlar rast gele konuşmaya başlayınca her söyleyenden değil sadece tanıdıklarımızın nakillerini aldık.

Daha sonraki dönemlerde Resulullah adına yalan söylenmeye başlandığını fark eden tabiin, peygamberden nakil yapan kimselerden hadisin isnadını istemeye başladı.

Ebu Aliye şunları söylemiştir: "*Bazen birilerinin sahabeden hadis naklettiğine tanık olurduk. Duyduğumuzla yetinmez, bineğimize biner, bizzat o sahabenin yanına gider ve bu rivayeti onun ağzından dinlerdik*"

İbnu'l-Mübarek: Rivayetlerdeki isnat dinden bir parçadır. Eğer isnat olmasaydı dileyen her istediğini söylerdi. Bir başka yerde şöyle demiştir: "Bizimle sahabe arasındaki bağ isnattır" [3931]

2- Güvenilir Hadis: Bu noktada başvurulacak otorite, sahabe ve tabiindir. Allah'ın, peygamberin sünnetine verdiği önemin en önemli göstergelerinden birisi bir takım fakih sahabenin ömrünü uzatarak insanlara yol göstermelerini sağlamasıdır. Fitneler baş gösterince insanlar bu sahabelere başvurdular. Öncelikle yanlarında var olan hadisleri aldılar. Sonra başka insanlardan duymuş oldukları hadis ve rivayetlerin doğruluğunu sordular. Genel anlamda tabiin, özel anlamda ise bazı sahabeler şehirden şehre veya ülkeden ülkeye yolculuklar yapmıştır. Bundan maksat güvenilir ravilerin ağzından nakledilen rivayetleri bizzat ve aracısız olarak onlardan duyup teyit etmektir. Örneğin Cabir bin Abdullah hadis dinlemek için Medine'den Şam'a, Ebu Eyyüb ise Mısır'a yolculuk yapmıştır.

3- Doğrumu Söylüyorlar Yoksa Yalan Mı Söylüyorlar Diye Ravileri Eleştirmek: Bu konu çok geniş ve kapsamlı bir meseledir. Hadis âlimleri sahih olan rivayeti yalan olandan, güçlü olanı zayıf olandan ayıracak ölçüler belirlemişlerdir. Bu neticeyi almak için inanılmaz gayret ve çaba göstermişlerdir. Öncelikle

---

3930 Müslim, Mukaddime, 1/ 10
3931 Müslim, Mukaddime, 1/ 10

ravileri araştırıp hayatlarını, yaşadıkları tarihleri ve gidişatlarını ince bir süzgeçten geçirmişlerdir. Bu konuda açık gizli ayırımı yapmadan ve kınayanın kınamasına aldırış etmeden bu insanların hayatını didik didik araştırmışlardır.[3932]

Bu ilmin âlimleri; kimin rivayeti alınır, kimin rivayeti kabul edilmez, kimin söylediği yazılır, kimin ki yazılmaz diye çeşitli kurallar koymuşlardır. Bu kurallardan bazıları:

a- Resulullah Adına Yalan Uyduranlar: Resulullah adına yalan bir şey söylemek veya uydurmak en büyük günahlardandır. Böyle birisinin kâfir olup olmayacağı konusunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Bazıları kâfir olur derken, bir kısım âlimler böyle birisinin öldürüleceğine hükmetmiştir. Yine tövbesinin kabul edilip edilmeyeceği konusunda da ihtilaf etmişlerdir. Ancak herkes böyle birisinin yaptığı rivayetlerin kabul edilmeyeceği konusunda icma etmiştir.

b- Normal Konuşmalarında Yalan Söyleyenler: Evet, böylesi raviler Resulullah adına yalan söylemiyor olsalar da, yaptıkları rivayetler nakledilmez. Hadis âlimleri ittifakla hayatında bir kere dahi yalan konuştuğu tespit edilen birisinin hadisini rivayet etmenin haram olduğunu söylemişlerdir.

c- Bid'at İşleyen Ve Hevasının Peşine Takılanlar: İşlediği bid'at kendisini küfre götürecek birisinin rivayeti kabul edilmez. Bu konuda Âlimlerin ittifakı vardır. Aynı şekilde işlediği bid'at kendisini küfre girdirmeyen fakat yalan söylemeyi helal gören kimsenin rivayeti de kabul edilmez. Yalan söylemeyi helal saymadığı halde yalan söyleyen kimsenin rivayetinin kabul edilip edilmemesi meselesinde ihtilaf vardır. Yine bid'atine çağıran ile çağırmayan arasında ayırım yapılır mı yapılmaz mı konusunda da ihtilaf vardır.

İbni Kesir konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Bu konuda hem önceki dönem hem de sonraki dönem âlimler arsında tartışma ve ihtilaf vardır. Genelin kabul ettiği görüşe göre bid'atine çağıran ve çağırmayanın durumu göz önüne alınarak hüküm verilir. Bana göre bid'atine uygun rivayet nakleden kimsenin rivayeti kabul edilmez. Aynı şekilde bağlı olduğu grubu yalanın caiz olduğunu söylüyor veya hevasına göre hadis uydurursa âlimler böylesi kimselerin rivayetini kabul etmemişler. Bundan dolayı hadis âlimleri; kendisi veya bağlı olduğu grup yalanı helal saymıyorsa o bid'atçinin rivayetini kabul etmişler, fakat Rafızî birisinin rivayetini kabul etmemişlerdir. Umran bin Hettan'ı buna örnek vermemiz mümkündür.

d- Ne Söylediğini Bilmeyen Fasık, Ahmak Veya Zındıkların Rivayetleri Kabul Edilmez: Aynı şekilde zabt, adalet ve anlama sıfatı olmayan kimselerin rivayetleri kabul edilmez. İşin doğrusu hadis âlimleri sahih, Hasen ve zayıf hadislerin tanınması için çeşitli kurallar belirlemişlerdir. Örneğin Mevzu hadis için şu kuralları koymuşlardır:

1- Lafzın zayıf olması

2- Anlamın bozuk olması

3932 Es-Sünne Ve Mekenatuha Fi't-Teşrii'l-İslami, Mustafa Sibai, 94

3- Kur'an'ın açık ayetleri ile çelişmesi

4- Resulullah dönemindeki tarihi olaylara ters olması [3933]

Bu gayretleri çalışmalar neticesinde şeriatın ana direklerinden ikincisini temsil eden sünnetin durumu güçlenmiş oldu. Aslı astarı olmayan yabancı şeylerden arındırıldığı için Müslümanlar peygamberden rivayet edilen hadislere güvenle baktılar. Artık sahih, Hasen ve zayıf hadisler birbirinden ayırt edilmişti. Böylece Allah, şeriatını; bozguncuların müdahalesinden, hainlerin desiselerinden ve zındıkların komplosundan kurtarmış oldu. Artık Müslümanlar her alanda yaşanan bu büyük ilmi kalkınmanın meyvelerini devşirmeye başlamışlardı. Bu ilimler arasında en belirgin olanı sünnetin tedvini, hadis ilmine ait terimler, cerh ve ta'dil ilmi birde ulumu'l-hadis[3934]

Sahabeyi Tekfirden Dolayı Şiilerin Sünnete Bakış Açısı

Kendilerine ait bakış açıları ve imamet ile ilgili görüşlerin etkisinde kalan Şiiler sahabenin çoğunu tekfir etmişlerdir. Bu anlayışlarından dolayı Şiiler sahabe kanalı ile gelen hadisleri ve rivayetleri kabul etmezler. Onlar için kabul şartı rivayetin Ehli Beyt imamlarından birisine veya bir elin parmağını geçmeyecek sayıdaki sahabeye dayanmasıdır. Bu sahabeler; Salman, Ammar, Yasir, Ebu Zer ve Mikdat bin Esvet'tir. Şiiler rivayetini kabul etmedikleri sahabeye şiddetle saldırırlar. Bunlar; Ebu Hureyre, Semure bin Cündüp, Urve bin Zübeyir, Amır bin el-As, Muğire bin Şu'be ve daha başkaları... Onları yalan söyleme, hadis uydurma gibi suçlarla suçlarlar. Resulullah'ın sahabesi olan hidayet önderlerinin rivayetlerini kabul etmedikleri için Abdulkadir el-Bağdadi, Şiileri sünnet inkârcılarından saymıştır.[3935]

Şia, sünnete savaş açmıştır. Buna mukabil sünnete verdikleri önemden dolayı Müslümanlardan bir kesim, Ehli Sünnet ismi ile isimlendirilmiştir. Çünkü bu insanlar peygamberin sünnetine tabii olmaktadırlar.[3936] Sünnetin aktarılmasına Ehli Sünnet kaynakları öncülük etmiştir. Çünkü Şiiler sadece kendi imamlarından nakiller yapmaktadırlar. Birkaç sahabe hariç diğer sahabenin rivayetlerini kabul etmemektedirler. Onların imamlarından naklettikleri şöyle bir rivayet vardır: "Kitap ve sünnete uymayan hadisler yalandır" Bu rivayet onların ilk dönem Şiilerin Resulullah'm sünnetini inkâr etmediklerini göstermektedir. Evet, asıl itibarı ile kitap ve sünneti kabul ediyorlar fakat kitaplarında geçen bilgi, belge ve rivayetleri inceleyen kimse bunların hepsinin veya çoğunun Müslümanların bildiği ve yaşadığı sünnete ters olduğunu görür.! Bu ters durum; anlayış, uygulama, isnat ve metin açısından da hemen fark edilir. Özellikle şu sayacağımız noktalar bu durumu daha net olarak gösterecektir:

3933 Es-Sünne Ve Mekenatuha Fi't-Teşrii'l-İslami, Mustafa Sibai, 103

3934 Es-Sünne Ve Mekenatuha Fi't-Teşrii'l-İslami, Mustafa Sibai, 103

3935 El-Fark beyne7l-Firak: 322-326- 327

3936 Minhacu's-Sünne: 2/ 175

1- İmamın Sözü Allah ve Resulünün Sözü Gibidir: Onlara göre sünnet; masum birisinin ağzından çıkan söz, yaptığı eylem veya bir şeyi onaylamasıdır.[3937]

Şiilik mezhebinin tabiatını bilmeyen kimseler onların bu anlayışlarından dolayı sünnetten ne kadar uzaklaştıklarını anlayamaz. Bize göre masum olan Allah Resulüdür. Ancak Şiiler on iki imamı da masum olarak gördükleri için onların söylediği söz, yaptıkları eylem ve verdikleri onayı Allah ve peygamberin sözü ile bir tutmaktadırlar. Yani bahsini yaptığımız konularda on iki imam ile vahiy konuşan peygamber arasında bir fark yoktur.[3938] Onların bahsettikleri on iki imam peygamberden hadis rivayet eden kimseler değillerdir. Bu imamlar bizzat Allah tarafından o makamlara atanmışlar ve doğrudan Allah'tan aldıkları hükümleri uygulayan kimselerdir.![3939] İster çocukken istersen akli olgunluğa ulaştıkları dönemlerde olsun bu imamlar hayatları boyunca ne kasıtlı olarak ne de başka türlü asla hata yapmazlar ve asla unutmazlar. Bundan dolayı çağdaş Şii âlimlerinden birisi şöyle demiştir: "İmamların masum olduğuna inanmak onlardan gelen sözlerin sahih olduğunu gösterir. Bu konuda Ehli Sünnette olduğu gibi ille de senedin peygambere ulaşması şart değildir.[3940] Şiilerin yanındaki sünnet sadece peygamberin sünneti değildir. İşin içinde imamların sünneti de vardır. Onların sözü Allah ve Resulünün sözü ile aynıdır. Zaten kendileri de bu son kısım sünneti peygamberin sünnetine eklediklerini itiraf ederek şöyle demişlerdir: "İmamiye Şiası; imalarının her türlü sözünü, uygulamasını ve onayladıkları şeyleri peygamberin sünnetine eklemiştir.!"[3941]

2- İmamların Allah'ın İlminin ve Vahyinin hazinesi Olduğunu İddia Ederler: Kuleyni, el-Kâfi isimli eserinde şöyle bir başlık kullanmıştır: "İmamlar Allah'ın Emirlerinin Uygulayıcıları Ve İlminin Hazinesidirler" Bu başlığın altında altı tane rivayet nakletmiştir. Bir diğer başlık şudur: "İmamlar Resulullah'ın Ve Bütün Peygamberlerin İlmini Almışlardır Ve Onların Vasisidirler"[3942] Bu başlığın altında konu ile ilgili olarak tam yedi rivayet nakletmiştir. Sonra şu üçüncü başlığı kullanmıştır: "İmamlar; Meleklerin ve Peygamberlerin Bildiği Bütün İlimleri Biliyorlar" Bu başlığın altında dört rivayet nakletmiştir.[3943]

Aslında Rafızî Şiiler konu ile ilgili epeyce malzeme nakletmişler fakat biz bu kadarla yetineceğiz. Zaten bunların açıklamasını yapmadan, üzerine yorum eklemeden sadece nakletmek bile yanlış ve bozuk olduğunu göstermek açısından yeterlidir!

3937 El-Usulu'l-Amme fi'l-Fıkhi'l-Mukeren, 122
3938 Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye, 1/ 373
3939 Usulu'l Fıkhi'l-Mukeren: 3/ 51, Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye,, 1/ 374
3940 Tarihu'l-İmamiyye, 140
3941 Sünnetü Ehlu'l-Beyt, 90
3942 Usulu'l-Kafi, 1/ 223/ 226
3943 Usulu'l-Kafi, 1/ 385/ 386

İmamlar hakkında böylesi tasavvurlarından dolayı Şiiler, isnadın sahih olmasına veya rivayeti yapan ricallerin durumunu önemsemezler. Bundan dolayı Ehli Sünnet'in kabul ettiği başta Buhari ve Müslim olmak üzere sünnet kitaplarının hiçbirisini kabul etmezler.! Onların güvenip kabul ettiği rivayetler Kuleyni'nin anlattıklarıdır. Bu adamın el-Kâfi isminde bir kitabı vardır. Bu kitap Şiiler arasında en güvenilir ve en eski kitaptır. Daha önce bu kitaptan çeşitli rivayet örnekleri nakletmiştik. Bu kitabın kendi yanlarında ne kadar önemli olduğunu söyleyen bir Şii şunları söylemiştir: "Gerek imamiye ve gerekse genel Şiiler bu kitabın fazileti, güvenilirliği ve verdiği haberlerle yetinilmesi gerektiği konusunda ittifak etmişlerdir. Herkes bu kitabın derecesinin ve kadirinin yüksek olduğu konusunda hem fikirdir. Bilinen güvenilir rivayetlerin merkezini oluşturan bu kitap günümüze kadar zapt ve güzellik yönünden en önemli eserdir. Aynı zamanda hadis usulü kitaplarının en faziletlisi ve en büyüğüdür.

Ebu Zehra'nın dediği şu sözü de unutmamak gerekir: "el-Kâfi'de geçen bütün hadisler imamlara kadar gider. Ondan öte Resulullah'a dayanan bir isnat yoktur. Zaten bu rivayetlerin Resulullah'a dayandığını söylemek doğru değildir. Ayrıca onlara göre imamların sözleri Resulullah'ın sözüdür ve aynı zamanda dinin ta kendisidir...

el-Kafi'de geçen rivayetlerin çoğu İmam Sadık'ta son bulur. Çok azı ise Sadık'ın babası olan Bakır'a dayanır. Bundan daha az sayıda rivayet; Mü'minlerin emiri Ali'ye dayanır. Bazı nadir durumlarda peygambere dayanan rivayetler de vardır.

Onların meşhur kitaplarından birisi de (من لا يحضره الفقيه) ismindeki kitaptır. Bu kitabın yazarı Babaveyhi'dir. Kendisine Şeyh Saduk lakabı verilmiştir. Bu adam Şiiler arasında Horasan'ın en büyük âlimi olarak bilinir. Hicri, 381 yılında vefat etmiştir.

Muhammed bin Hasan et-Tusi isimli kişinin yazdığı şu iki kitap Şiiler arasında meşhurdur: "Tehzibu'l-Ahkâm", "el-İstibsar Fima ihtalefe'l-Ahbar"Bahsini yaptığımız bu kitaplarda on binlerce hadis vardır. Bunların sıhhatini ispatlamak mümkün değildir. İşin doğrusu bu sayının büyük bir kısmı mevzu ve uydurma hadistirler.[3944] Örneğin Ali'nin imamete daha layık olduğunu söyleyen hadisler bu türden hadislerdir. Aslında Şiiler, en azından onlardan belli bir kesim bu kitaplarda geçen bazı rivayetlerin uydurma olduğunu itiraf ediyorlar. Zaten kendileri bazı ravileri cerh etmişlerdir.

Durum bundan ibaret olduğuna göre Şiilerin Mü'minlerin emiri Ali bin Ebu Talib'in şu vasiyetini dinlemeleri gerekir: "Dininize bağlananın ve peygamberinizin hayat tarzını benimseyip onun sünnetine sarılın. Kur'an'da n anlamadığınız yerleri bırakıp bildiğiniz konuların geregini yapın. Onun emirlerini tutup yasaklarından kaçının"[3945] Yine Hz. Ali'nin şu sözüne kulak vermeleri gere-

---

3944 El-Hututu'l-Aridah, 49

3945 El-Bidaye ve'n-Nihaye, 7/ 246

kir. "Peygamberinize tabi olunuz. Çünkü en güzel yol onun yoludur. Onun sünnetini kendinize rehber edininiz. Çünkü en güzel rehber onun sünnetir"[3946]

Evet, Şiilerin Kur'an'ın ahkâmım anlamada, ayetlerinin manalarını kavramada, Kur'an'ın zahirine bilmede, mücmel ayetleri, müfesser ayetlerle tefsir etmede, mutlak ayetleri mukayet ayetlerle çözmede, nasıh ve mensuhu uygulamada ve Arap diline bakmada, bir nassı anlamada diğer naslardan yardım almada, Kur'an'ın müşkil ayetlerini sorma, nüzul sebebini bilme, a'm ayetin tahsisi konusunda Mü'minlerin emiri Hz. Ali'nin yolunu takip etmeleri gerekir.

Yine Hz. Ali'nin peşinden gittiklerini iddia eden insanların onun nübüvvet makamına ne kadar saygılı olduğunu öğrenmeleri gerekir. Peygamberin sünnetine kitapta belirtilen şekilde uymaları gerekir. Ayrıca kitaplarında geçen rivayetler için iki adil şahitlerinin olması gerekir. Bu iki adil şahitten kastımız Kur'an ve sünnettir. Bu ikisine uygun olan rivayetleri kabul edip, ters olanları atmaları gerekir. Ayrıca peşlerinden gelen insanları da bu konuda uyarmaları gerekir. Bırakın İslam'ı özellikle kendi imamlarını kötüleyen rivayetleri elemeleri lazım.

Şunu herkes bilmelidir ki Allah'ın dini kemale ermiştir. Çünkü kendisi bir ayetinde şöyle demiştir: "Bu gün size dininizi tamamladım"[3947] Ayrıca Resulullah kendisine rabbi tarafından söylenen her şeyi tebliği ederek Allah'ın emrine imtisal etmiştir. Bir ayetinde Kur'an şöyle der: "*Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kâfirler topluluğuna rehberlik etmez*"[3948]

Resulullah kendisine tevdi' edilen bu sorumluluğu en iyi şekilde tebliğ etmiş, insanlara karşı bu delili yerine getirerek Müslümanlar arasında bunu ilan etmiştir. Müslümanlardan hiç kimseye şeriatla ilgili gizli bir bilgi vermemiş ve böyle bir şeyi saklamamıştır. "*İndirdiğimiz açık delilleri ve kitapta insanlara apaçık gösterdiğimiz hidayet yolunu gizleyenlere hem Allah hem de bütün lânet ediciler lânet eder. Ancak tövbe edip durumlarını düzeltenler ve gerçeği açıkça ortaya koyanlar başkadır. Zira ben onların tövbelerini kabul ederim. Ben tövbeyi çokça kabul eden ve çokça esirgeyenim*"[3949] "*Biz bu Kitab'ı sana sırf hakkında ihtilafa düştükleri şeyi insanlara açıklayasın ve iman eden bir topluma da hidayet ve rahmet olsun diye indirdik*"[3950]

Öyle ise din tamamlanmış ve kemale ermiştir. Ondan hiçbir şey çıkartılamaz ve ya üzerine ekleme yapılamaz. Aynı şekilde onda değişiklik yapılamaz. Böyle bir şeye ne kayıp imamın ne de bir başkasının hakkı ve haddi vadır. Resulullah kendisine emredildiği şekilde dini tam olarak tebliği ettikten sonra vefat ederek dünyadan ayrılmıştır. Bizlere şu tavsiyede bulunmuştur: "Size gece-

---

3946 El-Bidaye ve'n-Nihaye, 7/ 319
3947 Maide, 3
3948 Maide, 67
3949 Bakara, 159- 160
3950 Nahl, 64

si gündüz gibi aydınlık olan bir yol bırakıyorum. Bu yoldan ancak helak olanlar sapar" Ebu Zer şöyle demiştir: "Muhammed bize öyle bir şey bıraktık ki; gökte uçan bir kuş, kanadını oynatsa peygamberin bıraktığı bu şey bize onunla ilgili bilgiden bahseder" [3951]

Şiilikte Takiyye Meselesi

1- **Rafizi Şiilere Göre Takiyye**: Şii din adamlarından Müfid, takiyyeyi "gerçekleri (hakkı) gizlemek, inancı örtmek, din ve dünyalık zarardan korunmak için muhaliflerden saklanıp onlara karşı gelmemek"şeklinde tanımlamıştır.

12. yüzyılda yaşamış olan önde gelen âlimlerinden Yusuf el-Behrani takiyyeyi şöyle tanımlamıştır: "Takiyyeden maksat korktuğun için seninle ters olan insanlarla aynı inanç üzere olduğunu göstermendir" [3952]

Çağdaş Şiilerden Humeyni, takiyyeyi şöyle tanımlamıştır: "Canını, malını ve onurunu koruma adına insanın gerçeklere aykırı söylediği söz veya şeriat ölçülerine ters olarak yaptığı amellerdir"3953 Burada üç farklı zaman diliminde yaşamış büyük Rafizi âlimlerinin takiyye ile ilgili tanımlarını naklettik. Bu tanımlardan şu sonuçları çıkarmamız mümkündür:

1- İnsanın içinde gizlediği şeyin tam tersini göstermesi veya söylemesi.

2- Takiyye; muhaliflere karşı kullanılır. (Kendileri dışındaki Müslümanların muhalif kesimden olduğunu unutmamak gerekir.)

3- Takiyye; muhaliflerin inandığı dini konularda olmalı.

4- Takiye; can, mal ve dini konularda yaşanan korkular sebebi ile yapılmalıdır.

İşte bu dört konu Şiilerce takiyyenin ana eksenini oluşturmaktadır.

2- **Takiyyenin Rafizi Şiiler Yanındaki Konumu**: Takiyye meselesi Şii inancında çok önemli bir yere sahiptir. Kendilerine ait ana kaynak konumundaki kitaplarda konun ile ilgili çeşitli rivayetler geçmektedir. Gerek Kuleyni ve gerekse diğer şii müellifler, Cafer es-Sadık'ın şöyle dediğini naklederler: "Takiyye benim ve atalarımın dininden bir parçadır. Takiyye yapmayanın imanı yoktur" [3954]

Ebu Abdullah şöyle demiştir: "Dinin onda dokuzu takiyyedir. Takiyyesi olmayanın dini yoktur. Nebiz ve mestleri mesh konusu haricinde her konuda takiyye yapılır" [3956]

El-Mehasin isimli eserde Ebu Abdullah'ın şöyle dediği nakledilmiştir:

3951 Ahmed bin Hanbel Müsnedi, 5/ 153
3952 El-Keşkül, 1/ 202
3953 Keşfu'l-Esrar, 147
3954 Usulu'l-Kâfi, 2/ 219
3955 Usulu'l-Kâfi, 2/ 217

"Allah'a yeminle söylüyorum ki; benim için yeryüzünde takiyyeden daha sevimli bir amel yoktur"[3956]

Amali Tusi isimli eserde Cafer es-Sadık'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Takkiye yapmayan ve bizi değersiz insanlardan korumayanlar bizden değildirler"[3957]

El-Usulu'l-Asliyyeti isimli eserde Ali bin Muhammed, Mesail Davud es-Sarmi bölümünde şöyle denmiştir: "Ali bin Muhammed bana şöyle dedi: "Ey Davud! Ben sana takiyyeyi terk eden namazı terk eden gibidir dersem bu konuda doğru söylemiş olurum"[3958]

İnsanların en mükemmeli kimdir diye İmam Bakır'a soru sorulunca şöyle dedi: "En mükemmel insan takiyyeyi en iyi bilen ve kardeşlerinin hukukunu tez elden yerine getirendir" [3959] Bir başka yerde şöyle demiştir: "Faziletli imamlarımızın en üstün ahlaki özellikleri takiyye yapmalarıdır" [3960]

Bütün bunlar takiyye konusunun Şiiler nezdinde ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Evet, Rafızîlere göre takiyye meselesi dinin en önemli konularındandır. Takiyyesi olmayanın imanı yoktur. Takiyye yapmayanın hükmü namaz kılmayanın hükmü gibidir. İşin doğrusu onlara göre takiyye İslam'ın diğer rükünlerinden daha önemlidir. Dinlerinin onda dokuzu takiyyedir. İslam'ın rükünlerinden geri kalanlar sadece onda birlik kısmı temsil eder.[3961]

El- Kâfi kitabının yazarı, eserinde takiyye ile ilgili şu başlıkları kullanmıştır: "Takiyye Bölümü", "Gizlilik Bölümü", "Bir şeyi Yayma Bölümü". Meclisi, el-Bihar isimli eserinde "Takiyye ve İnsanlarla İyi Geçinme"şeklinde başlıklar atmıştır. Bu başlığını altında konu ile ilgili tam yüz dokuz rivayet nakletmiştir.[3962]

3-**Takiyye Konusunda Aşırı Gitmelerinin Sebepleri**: Rafızilerin takiyye konusunda aşırı gitmelerinin birçok sebebi vardır. Bunlardan en önemli olanlarını şu şekil sıralamak mümkündür:

a-) **İlk Üç Halifenin İmametini Batıl Kabul Ediyorlar**: Mü'minlerin emiri Hz. Ali, Hz Ebubekir, Hz.Ömer ve Hz. Osman'a biat edip arkalarında namaz kıldığı, onların safında cihad ettiği ve kızı Ümmü Gülsüm'ü Hz.Ömer ile evlendirdiği halde Rafızîler, İlk üç halife ve onlara biat edenleri kafir saymaktadırlar. Mü'minlerin emiri sadece bunları yapmakla yetinmedi. Hilafet makamına geçince onların yolundan gitti. Hz Ebubekir ve Hz.Ömer'in yaptığı hiçbir şeyi değiştirmedi. Bunu Şiilerin kitapları da itiraf etmektedir. Bu tarihi gerçekler onların mezhebini kökünden sarsmaktadır. Ancak kendilerini kuşatan bu ikilem-

---

3956 El-Mehasin, 257 (el-Burki)
3957 Amali Tusi, 287
3958El-Usulu'l-Asliyyeti, 320
3959El-Usulu'l-Asliyyeti, 323
3960El-Usulu'l-Asliyyeti, 324
3961 Bezlu'l-Mechud, 2/ 637
3962 Biharu'l-Envar, 57/ 393- 444

den kaçmak ve kurtulmak için takkiye denen bir buluş icat ettiler. Kendi tarihlerini ve yaşadıkları durumu açıklamak için sürekli takiyye prensibini kullanmaktadırlar. Hz Ebubekir ve Hz.Ömer ile ilgili yukarıda söylediklerimizi inkâr etmiyorlar fakat bunun bir takiyye olduğunu söylemek sureti ile gerçekleri çarpıtmaya çalışıyorlar. Yine Hz. Hasan'm, Hz. Muaviye ile anlaşıp hilafetten çekilmesini takiyye olarak göstermektedirler. Aynı şekilde imamlarının gizlenmesini veya kaybolmasını takiyye ile açıklamaktadırlar. Kısacası kendi inançlarına ters olana her şeyin üzerini takiyye ile örtmektedirler.[3963]

b-) İmamlarının Hata Ve Unutmaktan Masum Olduklarını İddia Ederler: Aslında imamların yaşadıkları gerçeklerle onların masum olduğu iddiası arasında çok büyük çelişkiler vardır. Zaten Şiilerin kendi imamlarından rivayet ettikleri nakiller birbiri ile çelişmektedir. Onlarla ilgili nakledilen her haberin karşısında yeni kendilerinin naklettikleri tam tersi rivayetler vardır. Zaten meşhur âlimlerinden birisi olan Tusi bu gerçeği itiraf etmektedir. Bu durum masumiyet prensibini kökünden yok etmektedir. Ancak onlara bu krizden çıkmak, imamlar hakkmdaki yalanlarını meşrulaştırmak için ne olduğu belli olmayan ve adına takiyye dedikleri bir şey icat ettiler.[3964]

El- Kafi kitabı Mansur bin Hazm'ın şöyle dediğini rivayet eder: Ebu Abdullah'a şöyle dedim: "Sana bir soru sorunca bana ayrı, başkaları sorunca onlara ayrı cevap veriyorsun" Bunun üzerine Ebu Abdullah şöyle dedi: "Biz insanlara bazen eksik, bazen de fazla cevap veriyoruz"[3965] El-Kâfi kitabının şarihi bu rivayet üzerine şunları söylemiştir: "Yani takiyye yaptığımızda fazladan hüküm söyleriz, takiyye yapmadığımızda eksik hüküm söyleriz. Böyle yapmamız unutma ve cehaletimizden değildir. Belki de imamların onlara böyle farklı (cevaplar) vermesi soru soranlar için en uygun ve (hayatta) kalmaları için en faydalı seçenektir. İmamlar bunu bildikleri için herkese aynı cevabı vermiyordu. Aksi durumda Şii oldukları bilinir ve bu durum hem onların hem de imamların öldürülmesine neden olurdu"[3966]

c-) **Takiyye Sayesinde Görevleri İmamlar Adına Yalan Söylemek Olan Kimselerin İşi Kolaylaşmıştır**: Takiyye silahı ile Ehli Beyt mezhebinin hakikati karartılmıştır. Takiyyenin, Ehli Beyt imamlarının mezhebi olduğunu imamlardan (yalan yere) nakledenler, onların peşinden halkı aldatmaktadırlar. Güya imamların halkın içinde iken söyledikleri ve yaptıkları onların gerçek mezhebi değilmiş. Onların asıl mezhepleri kendilerinin imamlardan naklettikleri şeylerdir. İşte bu takiyye yalanı ile imamların sözlerini istedikleri yöne çekerek milleti aldatmaktadırlar. Örneğin Muhammed Bakır veya Cafer es-Sadık'ın kalabalık halk yığınları karşısında söylediği sözlerini veya adil kimseler kanalı ile ge-

---

3963 Müslümanların Tarihinde Ortaya Çıkan Fırkalar Üzerine Araştırmalar, 217

3964 Kuran'da geçek takiyye kelimesi ile bunların kast ettiği takiyye arasında dağlar kadar fark vardır. (Müt.)

3965 Usulu'l-Kafi, 1/ 65

3966 Şerhun Camiun, Mazandarani, 1/65

len rivayetlerini kabul etmeyip, takiyye adı altında olmayacak yerlere çekmektedirler. Güya mezhebi ve söylemek istediği şey başkaymış fakat kalabalığın arasında Ehli Sünnet mensubu birileri olduğu için takiyye yaparak bu şekil konuşmuş.!

Buna mukabil tek kanaldan gelen Cabir el-Cafi gibi yalancıların rivayetlerini rahatlıkla kabul etmektedirler. Bu konuda bir örnek vermek istiyoruz. Bunu İmamiyye şiasının kitapları da nakletmektedir: Ehli Beyt'ten olan İmam Zeyd bin Ali abdest alırken iki ayağını yıkamıştır. Ancak "Şiilerin Şeyhi"lakabını alan bir zat bu rivayettekileri kabul etmeyip bunun bir takiyye olduğunu söylemektedir. El-İstibsar'da cevap verdiği hadis, Zeyd bin Ali kanalı ile dedesi Hz. Ali'ye dayandırılmaktadır. Hz. Ali şöyle demiştir: Abdest almak için oturdum ve daha abdestin başında iken Resulullah geldi... Sonra ayaklarımı yıkadım. Bunun üzerine Resulullah şöyle dedi: *"Ey Ali! Parmaklarının arasını hilalle yoksa orayı ateşle hilallersin"*[3967] Senin de gördüğün gibi Hz. Ali ayaklarını yıkamış ve Resulullah bu yapılanı teyid etmiştir. Ancak gelin görün ki Şiiler bu konuda hem Resulullah'ın sünnetine hem de Hz. Ali'nin uygulamasına muhalefet etmektedirler. Ehli Beyt imamlarından nakledilmiş olsa bile bu tür rivayetleri kendi kitaplarında kabul etmiyorlar. Yanlarında takiyye dedikleri hazır cevapları olduğu için Şia âlimleri bu rivayetler üzerinde düşünme veya araştırma gibi bir çaba içine girmiyorlar.[3968]

Et-Tusi, bahsini yaptığımız rivayet ile ilgili şunları söylemiştir: Bu rivayet genele yani Ehli Sünnet'e uygun bir rivayettir. Aslında bu olay takiyye ortamında yapılmış bir davranıştır. Çünkü mezhep imamlarımız ayakların mesh edilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Bu konuda şüpheye yer yoktur. Ayakların yıkanması meselesi ile ilgili rivayeti nakleden ricalin hepsi Ehli Sünnettir. Zeydiyye'nin ricalleri bu hadisle amel etmezler.[3969]

Nikâh babında muta nikâhının haram olduğuna dair kendi kitaplarında bir sürü rivayet vardır. Zeyd bin Ali, dedesi Hz. Ali'den şunu nakleder: *"Resulullah Hayber günü evcil eşeği ve mut'a nikâhını haram kıldı"* [3970] Şiilerin âlimlerinden Hur el-Amili, bu rivayet ile ilgili şunları söylemiştir: "Şeyh Tusi bu ve buna benzer rivayetlerin takiyye gereği olduğunu söylemiştir. Çünkü mut'a nikâhının helal olması imamiyye mezhebinin olmazsa olmazlarındandır"[3971]

Miras taksimi ile ilgili kitaplarında şu şekil bir rivayet vardır: "Kesinlikle kadınlar arsa, ev ve toprağa varis olamazlar" [3972] Ancak imamlardan gelen rivayetler bu rivayetle çelişmektedir.

Ebu Yakub, Ebu Abdullah'a şunu sormuş: "Erkek hanımına ait ev ve top-

---

3967 El-İstibsar, 1/ 65-66
3968 Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye,, 2/ 987
3969 El-İstibsar: 1/ 65-66
3970 Tehzibu'l-Ahkâm, 1/ 184
3971 Vesailu'ş-Şia, 7/ 441
3972 Vesailu'ş-Şiia, 4/ 154

rağa varis olur mu? Aynı durumda kadın, kocasından kalan ev ve toprağa varis olur mu?"Ebu Abdullah: "Evet, her ikisi diğerinin bıraktığına varis olur" [3973] Tusi, bu rivayet üzerine şunları söylemiştir: "Biz Ebu Abdullah'ın bu konuda takkiye yaptığına inanıyoruz" [3974] Çünkü diğer konularda bize muhalefet eden herkes, bahsini yaptığımız bu konuda da muhalefet etmektedirler. Ehli Sünnetten hiç kimse bu konuda bizimle aynı düşünmüyor. Bu gibi konularda takiyye caizdir.[3975]

d-) Takiyye Kuralı Şiiler Genel Müslümanlardan Ayrılsın Diye Konmuştur: Şia'nın rivayetlerine baktığımızda bu söylenenleri doğruladığını görmekteyiz. İmamları olan Ebu Abdullah şöyle demiştir: "Benden duyduğun şey insanların (Ehli Sünnet'in) görüşüne benziyorsa anla ki burada takiyye vardır. Benden duyduğun şeyler onların sözlerine benzemiyorsa takiyye yok demektir"3976 İşin doğrusu bu takiyye akidesinin etkisinden dolayı Şiilerin peşinden gittiklerini iddia ettikleri imamların mezhebi kaybolmuştur. Bundan dolayı Şii âlimlerin kafası karışıktır. Çünkü imamlarının hangi sözünde takiyye var hangisinde yoktur bilemiyorlar.[3977] Aslında bunun için genel bir kural koymuşlardır. Bu kural şudur: "*Genelin (Ehli Sünnet'in) mezhebine aykırı hareket etmede isabet vardır*" [3978] Bu kuraldan dolayı mezhepleri aşırılık dairesine kaçmıştır.

El-Hadaik isimli eserin sahibi, takiyye nedeni ile dini hükümlerden çok azını bildiğini itiraf ederek şunları söylemiştir: "Takiyye nedeni ile dini hükümler kesin olarak bilinmemektedir. Çünkü gelen haberlerde takiyye yapılmış veya yapılmamış gibi ikilemler vardır" Kuleyni, el-Kâfi isimli eserinde bu konuda itiraflarda bulunmuş, mevcut rivayetler arasında çatışma çıktığında imamların cevaplarını tercih etmek sureti ile yeni bir çalışma içine girmiştir.[3979]

Uygulama açısından takiyyeyi incelediğimizde bunun Şii inancında sadece zaruret durumları ile sınırlı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Yusuf el-Bahrani, yabancı insanlar gelmese bile imamların aynı konuya farklı hükümler verdiğini söylemiştir. Bundan dolayı ortada muhalif kimse olmasa bile aynı soruya birbirinden farklı cevaplar verdiklerini müşahede etmek hiç zor değil.[3980]

Ehli Sünnet'e göre Takiyye

İslam'da genel anlamda takiyye kâfirlere karşı yapılır. Bir ayetinde Kur'an şöyle der: "*Müminler, müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin. Kim bunu ya-*

3973 El-İstibsar, 1/ 65-66 (Tusi)
3974 Yani kadın bu konularda varis olamaz. (Müt.)
3975 El-İstibsar, 4/ 155 (Tusi)
3976 Biharu'l-Envar, 2/ 252
3977 Usulu Akideti'ş-Şia,, 2/ 989
3978 Usulu Akideti'ş-Şia, 2/ 989
3979 El-Hadaiku'n-Nadire, 1/ 5
3980 El-Hadaiku'n-Nadire, 1/ 5

parsa, artık onun Allah nezdinde hiçbir değeri yoktur. Ancak kâfirlerden gelebilecek bir tehlikeden sakınmanız başkadır. Allah, kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor. Dönüş yalnız Allah'adır" [3981]

İbni Cerir, bu ayetin tefsiri ile ilgili şunları söylemiştir: "Burada geçen takiyyeden maksat kâfirlere karşı yapılacak takiyyedir.[3982] Bundan dolayı seleften bazıları Allah'ın İslam'ı güçlü ve galip kılması ile artık takiyyenin yapılmayacağını söylemiştir! Muaz bin Cebel ve Mücahit şunu söylemişlerdir: "Takiyye ilk başta Müslümanların zayıf olduğu dönemlerde yapılırdı. Ancak bugün Allah İslam'ı aziz ve galip kıldığı için ve kafirlerden gelebilecek tehlike olmadığından dolayı takiyye yapılmaz" [3983]

Burada ilginç olan durum şudur: Şiilerin uygulamış olduğu takiyye Müslümanlara özellikle de Ehli Sünnet'e karşı yapılmaktadır.!! Bu adamlara göre asrısaadet dâhil İslam'ın ilk üç asrı takiyye yapma dönemiydi. Bunu Şiilerin meşhur bilgini Müfit dile getirmiştir. İmamlarına nispet edilen rivayetlere baktığımızda bu gerçek bütün çıplaklığı ile göze çarpmaktadır. İşin doğrusu bu adamlara göre Ehli Sünnet, Yahudi ve Hıristiyan'dan daha kâfirdir. Çünkü on iki imamı kabul etmemek peygamberleri inkar etmekten daha kötüdür.

Takiyye Zaruret Anında Uygulanması Gereken Bir Ruhsattır

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "*Müminler, müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin. Kim bunu yaparsa, artık onun Allah nezdinde hiçbir değeri yoktur. Ancak kâfirlerden gelebilecek bir tehlikeden sakınmanız başkadır. Allah, kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor. Dönüş yalnız Allah'adır*" [3984]

Allah bu ayette kâfirlerle dosta olmayı yasaklayarak bu tür girişimlerde bulunanları en şiddetli bir şekilde tehdit ederek şöyle demiştir: "*Kim bunu yaparsa, artık onun Allah nezdinde hiçbir değeri yoktur*" Yani kim Allah'ın yasakladığı haramı çiğnerse Allah' tan beridir. Ayetin devamında şöyle buyurdu: "*Ancak kâfirlerden gelebilecek bir tehlikeden sakınmanız başkadır*" Yani bazı memleketlerde ve bazı dönemlerde kâfirlerin şerlerinden korkarsanız onlardan korunmak için kalp ve niyet olarak değil sadece dıştan onlarla dost olabilirsiniz.[3985]

Takiyyenin zaruret durumu ile ilgili bir mesele olduğu konusunda ilim ehli icma' etmiştir. İbni Munzir, konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Bir kimse küfre zorlanıyorsa ve aksi takdirde öldürülme korkusu yaşıyorsa kalbi imanlı olmak kaydı ile küfrünü izhar etse kâfir olmaz.[3986] Bu konuda âlimlerin icması

3981 Al-i İmran, 28
3982 Taberi, 6/ 316
3983 Kurtubi Tefsiri, (Al-i İmran, 28)
3984 Al-i İmran, 28
3985 İbnu Kesir Tefsiri, (Al-i İmran, 28)
3986 Bakınız Nahl, 106

vardır.[3987] Ancak bu gibi durumlarda azimet olan davranış yani hiçbir şekilde küfrü kabul etmeme en faziletli olan davranıştır.

İbni Battal, konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Bir kimse küfre zorlanırsa fakat direnirse ve küfrü kabul etmediği için öldürülürse, Allah katında çok büyük bir ecir alır. Bu konuda âlimler icma etmişlerdir"[3988] Ancak Şiilerin bahsettiği takiyye bizim bu söylediklerimizden çok farklı bir şeydir. Bir kere onlara göre takiyye ruhsat değil dinin ana rükünlerindendir.

Davet ve cihad dini olan İslam'a göre takiyye, Müslüman bireyin veya toplumun genel olarak uyacağı bir anlayışı temsil etmez. Takiyyenin toplumsal yönünden çok, bireysel yönü ön plana çıkmaktadır. Bireylerle ilgili hükmü ise sürekli değil geçicidir. Buda zaruret anları için geçerlidir. Örneğin göç etmeye gücü yetmeyenler ve bulunduğu toplumda etkisiz kalmış Müslümanlar zaruret durumlarında takiyye ile amel edebilirler. Şiilerde takiyye ile mezhep iç içe girmiştir. Yani Şiilikte takkiye mezhebin özü ve bünyesidir. Bu yüzden geçici değil süreklidir, bireysel değil toplumsaldır.[3989] Şii gerçeğini bilen alimler onların takiyyesinin yalan ve nifaktan başka bir şey olmadığını belirtmişlerdir.

İslamdaki takiyye ile nifak takiyyesi arasındaki farkı İbni Teymiye şöyle açıklamıştır: "Takiyye demek kalbimde olmayan bir şeyi dilimle yalan söyleyerek ifade etmem değildir. Böyle bir şey nifaktır. Takiyye demek gücüm yettiği şeyi yapmamdır... Müslüman birisi kâfirler ve facirler arasında yaşıyor ve onlara karşı bir şey yapmaktan aciz ise, eli ile cihad etmek zorunda değildir. Bu noktada imkânı varsa dili ile cihad etmelidir. Bunu da yapamıyorsa kalbi ile yapmalıdır fakat yalan söylememelidir. Sadece kalbinde olmayan küfrü dile ile ifade etmelidir. Burada ya dinini açıklamalı ya da gizlemelidir. Bununla birlikte onların dinlerinin tümüne uymamalıdır. Böyle birisinin yapması gereken şey Firavun hanedanı içinde yaşayan ve imanını gizleyen kişi gibi olmalıdır. Çünkü bu adam onların dinlerinin tamamına uymadığı gibi dili ile ne yalan ne de başka bir şey söylememiştir. Kişinin batıl bir dini benimseyip izhar etmesi ile takiyye yapması farklıdır. Allah böyle bir şeyi sadece ikrah durumunda helal kılmıştır. İkrah varsa bunu yaşayan kişiye küfür kelimesini telaffuz etmeyi helal kılmıştır. Çünkü özrü vardır ve Allah onun bu mazeretini kabul etmiştir. Münafık ve yalancının Allah katında hiçbir mazereti yoktur.

Ayrıca kâfirler arasında baskı ile yaşadığı için imanını gizleyen mümin bir kul, bulunduğu toplumun dinine uymasa bile kalbinde taşıdığı imanın gereği olarak onlar için emin, hayrı isteyen ve samimi birisi olmalıdır. Yani tıpkı Yusuf peygamberin, kâfir olan Mısır halkı için takındığı olumlu tavırlarla hareket etmelidir. Rafızîlerin bu anlattıklarımızla yakından uzaktan ilgisi yoktur. Çünkü bu adamlar bir kötülük ve şer yapma imkânları varsa bunu kendilerine muhalif olanlardan esirgemezler.[3990]

3987 Fethu'l-Bari, 12/ 314
3988 Fethu'l-Bari, 12/ 314
3989 Usulü Akideti'ş-Şia, 2/ 981
3990 A.g.e, 2/ 995

Selman el-Avde, Ehli Sünnet anlayışındaki takiyye ile Rafızilerin anlayışındaki takiyyenin farkını özetleyerek şöyle demiştir:

1- Ehli Sünnet'in benimsediği takiyye geçici süreliğine ve asıl olması gerekenden istisna şeklinde yapılır. Şiilere göre Ehli Beyt'ten mehdi gelen kadar takiyye yapmak farzdır.

2- Ehli Sünnet'e göre sebebi kalkmışsa takiyye yapmaktan vazgeçilir. Şiilere göre (gelmesi imkânsız olan) mehdi gelene kadar sürekli ve toplumsal olarak uygulanması gereken bir farzdır.

3- Ehli Sünnet'in benimsediği takiyye kâfirlere, bazen de fasık ve zalimlere karşı yapılır. Şiilerin benimsediği takiyye ise kendilerine muhalif olan Müslümanlara yani Ehli Sünnet'e karşı yapılır.

4-Ehli Sünnet'e göre takiyye geçici yani belli bir vakit ile sınırlıdır. Müslüman, istemeden ve gönlünü açmadan bu yola başvurur. Şiilerin takiyyesi ise kendilerine göre övülen, sevilen ve razı olunan bir amel olduğu için her zaman başvurulabilir. Ayrıca imamlardan takiyyeyi öven rivayetlerin haddi hesabı yoktur.[3991]

Şii ve Sünnilere Göre Beklenen Mehdi

Şiilere Göre Beklenen Mehdi Akidesi

Şiilerin öne çıkmış en önemli akideleri beklenen mehdi inancıdır. Neredeyse kitapları ağzına kadar bu konularla doludur. Rafızîlerin mehdiden maksadı on ikinci imamları olan Muhammed bin Hasan el-Askeri'dir. Kendisine el-Hüccet, el-Kaim lakabını vermişlerdir.[3992]

Hicri 255 yılında doğduğunu iddia ederler ve 265 yılında bir dehlizde gizlendiğini söylerler. Kıyamete yakın çıkmasını beklerler. Böylece mehdi, düşmanlarından onların intikamını alacak ve onlara zaferler kazandıracaktır. [3993] O günden bugüne Rafıziler hala kayıp imam dedikleri bu kişinin gizlendiği yeri ziyaret ederler. Aslında onların beklemiş oldukları bu şu şahıs gerçek değil yok hükmündedir. Çünkü mehdi dedikleri Hasan el-Askeri ölmüş ve geriye çoluk çocuk bırakmamıştır. Geriye kalan mirası annesi ve kardeşi Cafer arasında taksim edilmiştir. Beklenen mehdi inancına bir sürü hurafe, efsane ve yalan karışmıştır. Akıl sahibi birisi asla böyle şeylere inanmaz. Mehdi'nin, Hz. Hüseyin'in soyundan geleceğine inanırlar, doğumunda çok ilginçlikler olduğunu rivayet ederler. Ortaya çıktığında Rafızî Şiilerin hepsinin onun etrafında toplanacağına inanırlar.[3994] Sahabeyi kabirlerinden çıkartıp onları cezalandıracak, Arapları ve

3991 El-Uzle ve'l-Halte, 149
3992 El-İrşad, 363
3993 Bezlu'l-Mechud, 1/ 237
3994 Bezlu'l-Mechud, 1/ 239

Kureyş'i öldürecek! Kabeyi, mescidi nebeviyi ve bütün camileri yıkacak. Yeni bir dine, yeni bir kitaba ve yeni bir yargı sistemine davet edecek.[3995] Yahudilerin tabutu ile yeniden şehirleri fethedecek. Kendisine, biri sudan diğeri sütten iki pınar fışkıracak. Onun taraftarı olan bir Rafızî kırk erkeğin gücü kadar güçlenecek, kulakları daha iyi duyacak, gözleri daha uzağı görecek ve mehdi Davut ailesi gibi halkı yönetip hüküm verecek.[3996] Rafızîlerin mehdi inancı batıl ve temelsizdir. Onun asılsız olduğunu gösteren birkaç delil vardır.

a-) **Mehdi Dedikleri Bu Kişi Aslında Doğmamıştır**: Rafızîlerin on birinci imamı olan Hasan el-Askeri ölmüştü. Bu, Allah'ın takdiriydi onun hikmeti bunun böyle olmasını istemişti. Bu ani ölüm Rafızîler için tam bir rezaletti. Nasıl olur da bir imam ölür ve yerine kendi çocuklarından birisini bırakmazdı. Onların inancına göre imamın ölmesinden sonra onun yerine oğlu geçerdi. Çünkü Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den sonra kardeşin imam olması caiz değildi. Aslında mehdi dedikleri kişinin hiç doğmadığı Şiilerin kendi kitaplarında anlatılmaktadır.

b-) Mehdinin Saklanmasının Hiçbir Anlamı Yok: Faraza mehdinin doğduğunu kabul edelim! Ancak bu kadar uzun süre bir dehlizde saklanmasının hiçbir anlamı yoktur. Şiilere; niçin mehdi dehlizde gizlenip dışarı çıkmıyor diye bir soru sorduğumuzda aldığımız cevap şudur: Öldürülmekten korkuyor!!![3997] Böylesine korkunç ve saçma olan bu cevap meselenin birkaç açıdan batıl ve asılsız olduğunu göstermektedir.

*Kendi kitaplarınızda mehdinin Allah tarafından destekleneceğini ve herkesi yeneceğini söylüyorsunuz, ayrıca yeryüzünün doğusuna ve batısına hâkim olacağını ve zulümle dolan dünyayı adaletle dolduracağını iddia ediyorsunuz. Aynı zamanda İsa'nın inişine kadar yaşayacağını söylüyorsunuz. Ayrıca öldürülmekten korktuğu için dışarı çıkmıyor sözünüz onun zulüm ve bozgunculuk bitinceye kadar dışarı çıkmayacağını gösteriyor. Çünkü zulüm ve ifsat dünyadan kalktığında öldürülmeyeceğinden emin olup dışarı çıkabilir. Eğer böylesi bir dönemi bekliyorsa çıkmasına hiç gerek yok! Hem Mehdiyi bekleyen ülkeler onu koruyabilirler. Madem öyle niçin çıkmıyor?! Kendisini öldürülmekten koruyamayan birisi tabiî ki başkasını koruyamaz. Çünkü kelin ilacı olsa başına sürer. Nasıl olur da bu kadar aciz birisi düşmanınızdan sizin adınıza intikam alacak ve size büyük zaferler kazandıracak. Bunu ondan nasıl beklersiniz? Bütün bunlar iddianızın yani öldürülme korkusu ile çıkmıyor gerekçesinin batıl ve asılsız olduğunu göstermektedir. Bu durumda mehdinin şu an yaşadığı iddiası da asılsız ve batıl olmuş olur. Çünkü ortada öldürülme korkusu dışında gizlenmesini gerektirecek hiçbir sebep yoktur. Demek ki mehdinin şu anda yaşadığına dair iddialar asılsızdır. Bunu kendi âlimleriniz bile söylemektedir. Tusi bunlardan birisidir.

* **Mehdiden Hiçbir Fayda Elde Edilmedi**: Beklenen mehdi inancının asıl-

---

3995 Bezlu'l-Mechud, 1/ 247
3996 Bezlu'l-Mechud, 1/ 249
3997 El-Gaybetu, 199

sız olduğunun delillerinden biriside mehdinin ne dini ne de dünyevi bir fayda vermediğidir. Bırakın başkalarını Müslümanlar ve Rafızîler dahi kayıp mehdiden bir fayda görmemişlerdir.

"Dört yüz elli yıl önce[3998] doğduğunu iddia ettikleri beklenen mehdi hicri 260 yılında bir dehlize giriyor ve kayboluyor. Bazıları beş yaşında kaybolmuş derken bazıları daha küçük yaşta saklandığını söylemişlerdir. Bu süre zarfında kendisinden masum imamların yaptığı bir şey görülmedi. Var olduğu halde kendisinden hiçbir fayda görülmeyen bu adam gerçekten yoksa ondan nasıl fayda elde edilir. Bu masum mehdiye inananlara mehdi ne gibi lütuflarda bulundu, dini ve dünyevi yönden ondan ne gibi menfaatler elde ettiler... Rafizilerin iddia ettiği bu mehdi, aklı başında olan insanlara göre ya kayıp ya da gerçekte olmayan birisidir. Her iki durumda da dini ve dünyevi yönden hiç kimseye faydası yoktur" [3999] Zaten içinde yaşadığımız dönem itibarı ile İmamiyye Şiileri velayeti fakih anlayışını uygulamakla pratikte bu akideyi kendisi bozmuştur. Bu anlayışa göre Allah ve Resulünün tayin etmediği sıradan ve masum olmayan bir kişi ilim ve adalet sahibi olmak şartı ile Şiileri yönetebilir.

Ehli Sünnet'te Mehdi İnancı

Sahih hadisler, Allah'ın ahir zamanda Ehli Beyt'ten bir adamı çıkartıp onunla dinini destekleyeceğini haber vermektedir. Bu şahıs yedi yıllık yönetimi esnasında haksızlık ve zulmü kaldırıp yeryüzünü adalet ve barış ile ıslah edecektir. Ümmet bu şahıs döneminde daha önce görmediği nimetlere kavuşacaktır. Yeryüzü bol bol ürün verecek, gökyüzü yağmurunu esirgemeyecek ve insanlar haddi hesabı olmayan mala kavuşacaklar.

Resulullah şöyle buyuruyor:

"*Ümmetimin son döneminde içlerinden mehdi çıkacak. Allah onunla yağmur yağdıracak ve yeryüzü bitkilerini çıkartacaktır. Herkese mal verilecek, hayvanlar çoğalacak, ümmet büyüyecek ve kendisi yedi veya sekiz yıl hüküm sürecek*" [4000]
"*Yeryüzü zulüm ve adaletsizlikle dolmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Sonra Ehli Beytmden bir adam çıkacak ve yeryüzünü tekrar adaletle dolduracaktır*" [4001]

Sevban, Resulullah'ın şöyle dediğini nakletmiştir: "*Hazinenizin yanında hepsi de halifenin oğlu olan üç kişi öldürülür. Sonra batıdan siyah bayraklı insanlar çıkacak ve bu insanlar daha önce hiçbir milletin öldürmediği gibi sizleri öldürecekler. (Sonra Resulullah bir şeyler daha söyledi fakat onları anlamadım) Siz bunları (ravinin anlamadığı kesitte geçenler) gördüğünüzde karın üstünde sürünseniz bile hemen onlara biat edin. Çünkü bu, Allah'ın halifesi mehdi'dir*" [4002]

3998 Bu gün itibarı ile aradan bin yüz elli senden fazla bir zaman geçmiştir.

3999 Minhacu's-Sünne, 8/ 261/ 262

4000 Müstedrek, 4/ 557-558 (Elbani, bu hadisin senedinin sahih ve ricalinin kavi olduğunu söylemiştir. (Silsile Ehadise sahiha, 711)

4001 Silsiletu's-Sahiha, 1259.

4002 İbnu Mace, 2/ 1367, Müstedrek: 4/ 464

İbni Kesir konu ile ilgi şunları söylemiştir: Burada geçen hazineden maksat kabenin hazinesidir. Halifelerin üç oğlu bunu almak için savaşacaklar. Sonra kıyamete yakın bir dönemde mehdi çıkacaktır. Onun çıkışı doğu tarafından olacaktır. Cahil Rafızîlerin dediği gibi mehdi, Samarra şehrindeki sirdab (dehliz) den çıkmayacaktır. Evet, onlar mehdinin şimdiye kadar bu dehlizde olduğunu söylüyorlar. Bu, bir çeşit hezeyan ve saçmalık aynı zamanda şeytanın oyunudur. Çünkü bu konuda ne kitaptan ne de sünnetten bir delil yoktur. Zaten akıl ve mantığa sığan bir şey de değildir... Doğu tarafından bazı insanlar ona destek olacak ve hükümranlığını tesis edeceklerdir. Bunların da bayrağı ismi Ukab olan Resulullah'ın bayrağı gibi siyah olacak... Kısacası kıyamete yakın ortaya çıkacak olan övülmüş ve vaat edilmiş mehdinin aslı ve çıkış yeri doğu tarafı olacaktır. Bazı hadislerin söylediği gibi insanlar ona Kâbe'nin yanında biat edecekler" [4003]

Ebu Hureyre şöyle demiştir: Allah Resulünden şunu duydum: "*İmamınız sizden birisi iken Meryem oğlu İsa aranıza indiğinde durumunuz ne olur*"[4004]

Cabir bin Abdullah, Resulullah'ın şöyle dediğini nakletmiştir: "Ümmetim arasında sürekli hak üzerine giden bir grup olacaktır. Bunlar kıyamete kadar düşmanlarına galip geleceklerdir... Sonra Meryem oğul İsa inecek. O gün Müslümanların emiri İsa'ya şöyle diyecek: Gel bize namaz kıldır! İsa şöyle diyecek: Hayır sizin bazınız diğeriniz üzerine yöneticisiniz. Bu, Allah'ın bu ümmete bir ikramıdır"[4005]

Buhari ve Müslim'de geçen hadisler iki şeye işaret etmektedir. *Birincisi*: Meryem oğlu İsa indiğinde Müslümanların başında kendilerinden birisi olacak. *İkincisi*: Müslümanların emiri, onlara namaz kıldırmak için gelecek ve bu sırada gökten inmiş olan İsa'dan kendilerine namaz kıldırmasını isteyecek. Bütün bunlar Müslümanların başında olan bu kişinin Salih ve takvalı birisi olduğunu göstermektedir. Diğer hadis kitaplarında geçen rivayetler Buhari ve Müslim'de geçen bu hadisleri adeta açıklayıp tefsir etmektedir. Aynı zamanda bu Salih kişinin Muhammed bin Abdullah olduğunu ve kendisine mehdi denildiğini haber vermektedirler. Zaten sünnetin bir kısmı diğer kısmını tefsir eder. Bu kitapların rivayet ettikleri şeyler de birbirlerini tefsir etmekten ibarettir.

Resulullah şöyle buyurmuştur: "*Meryem oğlu İsa'nın arkasında namaz kılacağı kişi (imam) bizdendir*" [4006] "*Mehdi bendendir. Onun anlı geniş, burnu ince ve uzundur. Zulüm ve haksızlıkla dolan yeryüzünü tekrar adalet ile dolduracaktır. Yedi yıl hüküm sürecektir*" [4007]

Bütün bunları incelediğimizde Rafızîlerin beklediği mehdi ile Ehli Sün-

---

4003 El-Bidaye ve'n-Nihaye, 1/ 31 (Fiten ve melahim bölümü)
4004 Buhari, 6/ 491 (Fethu'l-Bari)
4005 Müslim, 2/ 193
4006 Ebu Nuayim, Ahbaru'l-Mehdi; Sahihu'l-Cami, 5/ 7170
4007 Ebu Davud, 4265

net'in beklediği mehdi arasında hiçbir ilişki olmadığını görürüz. Aralarında şu şekil temel farklar vardır.

7- Ehli Sünnet'in beklediği mehdinin ismi peygamberin ismi(Muhammed bin Abdullah) ile aynıdır. Şiilerin bekledikleri mehdinin isimi Muhammed bin Hasan el-Askeri'dir.

8- Ehli Sünnet'e göre mehdi Hz. Hasan'm soyundan olacak. Şiilerin mehdisi ise Hz. Hüseyin'in soyundan olacak.

9- Ehli Sünnet'e göre mehdinin doğumu ve yaşamı doğal olacak. Hadislerde onun diğer insanlardan farklı olacağına dair bir bilgi yoktur. Şiilerin mehdisi ise diğer insanlardan farklıdır. Çünkü ana rahmine düşmesi ile doğması aynı gecede oluyor. Sonra dokuz yaşında dehlize giriyor ve bin beş yüz küsür senedir orada kalıp dışarı çıkmıyor!!!

10- Ehli Sünnet'in inandığı mehdi, Müslümanlara yardım edecek ve hiç kimse arasında ayırım yapmayacak, Şiilerin beklediği mehdi ise sadece Rafızilere yardım ve düşmanlarından intikam almak için çıkacaktır. Aynı zamanda Arapları ve Kureyşi sevmediği için onlara savaş açacak. Yine bahsini yaptıkları mehdinin peşinden Araplar gitmeyecek. Kitaplarındaki rivayetler bu detayları anlatmaktadır.

11- Ehli Sünnet'in beklediği mehdi, Resulullah'm sahabesini seven, onlara saygı duyan ve naklettikleri sünnete sarılan birisi olacak. Rafızi Şiilerin beklediği mehdi ise Resulullah'ın sahabesini sevmeyen, onları kabirden çıkarıp işkence eden ve sonra yakan birisidir. Aynı şekilde Resulullah'ın eşlerinden yani Mü'minlerin annelerinden nefret eden birisidir. Ayrıca Resulullah'ın en çok sevdiği, aynı zamanda en yakın dostunun kızı olan Hz. Aişe'ye zinadan dolayı had cezası uygulayacakmış!!

12- Ehli Sünnet'in beklediği mehdi Resulullah'm sünnetine düşkün olacak ve onun sünnetinden hiçbir şeyi ihmal etmeden yerine getirecektir. Yine bid'atlerin kökünü kurutacaktır. Rafızîlerin beklediği mehdi ise insanları yeni bir dine ve yeni bir kitaba davet edecektir.

13- Ehli Sünnet'in beklediği mehdi, mescitler tamir edip yenisini yapacaktır. Rafızîlerin mehdisi ise mescitleri yıkacaktır. Öncelikle Ka'beyi ve Mescidi nebeviyi yıkacaktır. Daha sonra diğer mescitleri yıkacaktır. Böylece yeryüzünde tek mescit dahi kalmayacaktır.

14- Ehli Sünnet'in mehdisi kitap ve sünnet ile yönetip hüküm verecek, Rafızîlerin mehdisi ise Davut ailesinin hükmü ile hükmedecektir.

15- Ehli Sünnet'in mehdisi doğu tarafından çıkacak, Rafızîlerin mehdisi ise Samarra şehrindeki dehlizden çıkacaktır.

16- Ehli Sünnet'in beklediği mehdi hadislerin haber verdiği ve âlimlerin kabul ettiği gerçek bir şahsiyettir. Rafızîlerin beklediği mehdi ise bir vehimden ibarettir. Ne geçmişte çıkmış ne de gelecekte çıkacaktır.![4008]

4008 Bezlu'l-Mechud, 1/ 256- 257

Şia'da Ric'at[4009] İnancı

Ric'at (geri dönüş) akidesi, Şiilik mezhebinin olmazsa olmazlarındandır. Onların bir rivayeti şöyle der: "Bizim geri dönüş akidemize inanmayanlar bizden değildir" [4010]

İbni Babaveyhi şunları söylemiştir: "Ric'at hakkındaki inancımız onun hak olduğuna dairdir" [4011] İmamiye şiasının meşhur âlimlerinden olan Müfit, konu ile ilgili şunları söylemiştir. "İmamiyye Şiileri, birçok ölünün tekrar dünyaya dönmesinin farziyyetine inanmaktadırlar" [4012]

Tabersi, Hür el-Amili ve daha başka Şii âlimler ric'at ile ilgili şunu söylemişlerdir: "Bu ric'at akidesi imamiye Şiilerinin ittifak ettiği bir meseledir. Aynı zamanda mezhebin olmazsa olmazlarmdandır. Kendilerinin ric'at akidesine inanmakla zorunlu olduklarını söylemişlerdir. Bütün dualarında, ziyaretlerinde, Cuma günlerinde; tevhidi, nübüvveti, imameti ve kıyameti ikrar eder gibi bu konuyu ikrar etmeleri, meselenin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Ric'at, öldükten sonra imamların dünyaya dönmesidir. Birçok Şii fırkası, ımamlarının tekrar dünyaya döneceğine inanmaktadır. Bazıları imamların ölümünü kabul ederken bazıları onların ölümünü kabul etmeyip, kayıp olduklarını söylemektedir. Geri dönüş inancı ile ilgili ilk kez konuşan kişi İbni Sebe'dir. Kendisi Hz. Ali'nin öldüğüne inanmamıştır. Bunun yerine kayboldu tekrar dönecek ifadesini kullanmıştır.

Şiilerin; Sebeiyye, Keysaniyye ve daha başka fırkalarına göre ric'attan maksat imamın dönmesidir. Ancak daha sonraki dönemlerde imamiye fırkasına göre bütün imamların ve birçok insanın dönmesi anlamında kullanılmıştır. Alusi, Şiilerdeki bu değişimin ilk olarak hicri üçüncü asırda yaşandığını söylemiştir.[4013]

İmamiyye Şiilerine göre Ric'at inancının genel anlamı üç sınıf insanı kapsar.

1- On iki imamı kapsar. Mehdi saklandığı yerden çıkarak kayıp durumundan normal durumuna geçer. Diğer imamlar ise öldükten sonra tekrar bu dünyaya dönerler.

2- Halifeliği gerçek sahipleri olan on iki imamdan gasp eden Müslümanların yöneticileri dünyaya tekrar döndürülürler. Bunların başında Hz Ebubekir, Hz.Ömer ve... Bunlar kendi kabirlerinden dünyaya dönerler. Çünkü hak edenlerden halifeliği gasp ettikleri için onlara kısas cezası uygulanacaktır. Asılmak, öldürülmek ve sureti ile cezalandırılacaklar.

4009 İmamların öldükten sonra dünyaya dönmelerine ricat denir.
4010 Usulu'ş-Şiati'l-İmamiyye,, 2/ 1103
4011 El-İ'tikadat, 90
4012 Evailu'l-Makalat, 51
4013 Ruhu'l-Maani: 5/ 27

3- Genel anlamda iman edenler. Bütün Şiiler bunun içine girmektedir. Şiilere göre iman sadece kendilerine özgü bir vasıftır. Zaten kitaplarındaki rivayetler ve âlimlerinin sözleri hep buna işaret etmektedir. Mustazaflar hariç bütün kâfirler de bunun içine girmektedir.4014

Bundan dolayı geri dönüşün (ric'at) tanımını yaparken şöyle derler: Kıyametten önce birçok ölü dünyaya dönecek. Bu ric'at öldükten sonra gerçekleşecek ve ölmeden önceki şekilleri ne ise o şekilde dönecekler.[4015]

Şii âlimler ric'at konusunda Allah'ın kitabına başvurup oradan kendilerine delil çıkarmaya çalıştılar. Ancak arzuladıklarını bulamayınca yine o çirkin adetleri olan Bâtıni tevile yöneldiler. Zorlama tevillerle Kur'an'ın ayetlerini yanlış noktalara çektiler. Bütün bunlar inançlarının zayıf, mezheplerinin asılsız olduğunu gösteriyordu. Şimdi ric'at konusunda en büyük delilleri olan bir ayeti ele alacağız. Tefsir ilminde Şiilerin piri olan Kumi,nin bu ayetle nasıl oynadığını göstereceğiz:

"*Helak ettiğimiz kasaba halkının ahirette ceza görmek üzere Bize dönmemesi imkânsızdır*" [4016]

Bu ayet ric'at ile ilgili en büyük delildir. Çünkü hiçbir Müslüman şu gerçeği inkâr etmez. İster helak olsun istersen olmasın herkes ahrette dirilecek[4017]

İşin doğrusu bu ayet dünyaya tekrar dönülmeyeceğini söylemekle onların aleyhine delil olmaktadır. Çünkü İbni Abbas, Ebu Cafer el-Bakır, Katade ve daha başkalarının söylemelerine göre bu ayet açıkça şunu söylemektedir: "*Günahları sebebi ile helak olan her şehir halkının kıyametten önce dünyaya dönmesi mümkün değildir*" [4018]

Bu ayet tıpkı şu ayet gibidir: "*Kendilerinden önce nice nesilleri yok ettiğimizi, onların bir daha kendilerine dönmediklerini görmezler mi?*"[4019]

Bir diğer ayet ise şöyledir: "Azabımız onlara gelince, *artık ne vasiyet edebilirler ne de ailelerine dönebilirler*" [4020]

Bu ayette geçen (لا /la) diğer ayette geçen (حرام / haram) kelimesini takviye etmektedir. Bu durum Kur'an'm eşsiz ve çok ince üsluplarından bir üsluptur. Geri dönmeyeceklerine dair haber vermenin sırrı onlara hoşlarına gitmeyecek ve üzecek bir haberi vermektir. Aynı zamanda onlara dünyevi güvenlerini kaybettiklerini haber vermektir. Burada ispatlanmak istenen şey insanların kıyamet günü kesinlikle Allah'a dönüp hesap verecekleri gerçeğini dile getirmektir. Bu durumda ayetin anlamı şu şekil olur: "*Yok ettiğimiz kasaba halkının ahirette ceza görmek üzere Bize dönmemesi imkânsızdır*"

4014 İmamiyye Şiasmın Azılları, 2/ 1105
4015 Evailu'l-Makalat, 95
4016 Enbiya, 95
4017 Kumi Tefsiri, 2/ 76 (Sayfanın başına; "ricat ile ilgili en büyük delil"başlığını kullanmıştır.)
4018 Ayetin tefsiri ve meali ile ilgili birbirinden farklı şeyler söylenmiştir. Ancak bunların hiç birisi Şiilerin iddiası ile uyuşmamaktadır. (Müt.)
4019 Yasin, 31
4020 Yasin, 50

Şia'nın iddia ettiği öldükten sonra dönme inancı Kur'an'ın açık ayetlerine terstir. Zaten Kur'an'ın bir sürü ayeti bu iddiayı çürüterek batıl olduğunu söylemiştir. Örneğin bir ayetinde Kur'an şöyle der: "*Onlardan birine ölüm gelince: "Rabbim! Beni geri çevir, belki, eksik bıraktığımı tamamlar, iyi işler yaparım "der. Hayır; bu söylediği sadece kendi lafıdır. Tekrar diriltilecekleri güne kadar arkalarında geriye dönmekten onları alıkoyan bir engel vardır*"[4021] Görüldüğü gibi ayetin şu kesiti: "*arkalarında geriye dönmekten onları alıkoyan bir engel vardır*"[4022] Ayet çok açık bir şekilde dünyaya dönmenin imkansız olduğunu söylemektedir.[4023]

Bir başka ayet şöyle der: "*Onların, ateşin kenarına getirilip durdurulduklarında, "keşke dünyaya tekrar döndürülseydik, Rabbimizin ayetlerini yalanlamasaydık ve inananlardan olsaydık"dediklerini bir görsen! Hayır; daha önce gizledikleri onlara göründü. Eğer geri döndürülseler yine kendilerine yasak edilen şeylere dönerler. Doğrusu onlar yalancıdırlar*"[4024]

Görüldüğü gibi insanlar ölüm anında, mahkeme esnasında ve cehennemi gördüklerinde tekrar dünyaya dönmek isteyeceklerdir. Ancak Allah Teala, ezeli hükmü ile bunun mümkün olmadığını takdir ettiği için hiç kimse dünyaya dönemeyecek.

İlim ehli, öldükten sonra tekrar dünyaya dönmeye inanan ve bunun propagandasını yapanların; temel itibarı ile bid'at olan Şiilik mezhebinde aşırı gidenler olduklarını söylemişlerdir. Ali bin Ebu Talib'in destekçilerinden olan Asım bin Dumura, Ali bin Hasan'a şöyle demiştir: "Şiiler, Hz. Ali'nin tekrar dünyaya döneceğine inanıyorlar. Bunun üzerine Hz. Hasan şöyle dedi: "Bu yalancı herifler yalan söylüyorlar. Eğer böyle bir şeyin olduğunu bilseydik ne eşleri başkaları ile evlenir ne de biz malını varisleri arasında taksim ederdik"[4025]

Öldükten sonra kötüler cezasını çekmek için bu dünyaya dönecekler iddiası bu (dinin ve) dünyanın tabiatına aykırıdır. Çünkü burası cezalandırma yeri değildir. Bir ayetinde Kur'an şöyle der: "*Her canlı ölümü tadacaktır. Ve ancak kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı ise aldatma metaından başka bir şey değildir*"[4026]

Aslında ric'at akidesini Şiiler arasında ilk telaffuz eden İbni Sebe'dir. Ancak bu adam ölümden sonra geri dönmeyi sadece Hz. Ali ile sınırlı tutuyordu. Zaten Hz. Ali'nin öldüğünü kesinlikle kabul etmiyordu. Bu durum tıpkı on iki imam Şiilerinin mehdi hakkındaki düşüncelerine benzemektedir. Evet, onlar da mehdinin şu an yaşadığını yani ölmediğini iddia ediyorlar. Bu açıdan İmamiyye Şiilerinin inandığı ric'at akidesi, dinde bilinmesi zaruri olan haşir akide-

4021 Mu'minun, 99-100
4022 Mü'minun, 99-100
4023 Muhtasaru't-Tuhfe, 201
4024 En'am, 27-28
4025 Ahmed bin Hanbel Müsnedi, 2/ 312
4026 Al-i İmran, 185

sine terstir. Bilindiği gibi İslam'daki haşir inancına göre istisnasız herkes haşirden sonra diriltilecektir. Zaten Allah kâfirleri ve zalimleri kıyamet günü ile tehdit etmiştir. Bu tehdit haşirden sonra gerçekleşecektir.

Şiilik ve Beda İnancı[4027]

İmamiyye Şiileri, Allah hakkında "*beda*"denen saçma bir anlayışa inanmaktadırlar. Bu işte o kadar aşırıya kaçtıkları için şunu söyleme cesaretini göstermişlerdir: "*Beda*'dan daha güzel bir şeyle Allah'a kulluk yapılmamıştır" [4028] "*Beda* kadar Allah'ı büyüten bir şey yoktur" , "İnsanlar *beda* ile ilgili konuşmanın ne kadar sevap olduğunu bilseydiler; bıkıp usanmadan hep ondan bahsederlerdi" [4029] "Allah gönderdiği her peygamberle birlikte içkiyi haram kıldı ve Allah'la ilgili *beda*yı kabul etmelerini emretti" [4030]

Görüldüğü kadarı ile bu akideyi Şiiler arasında yayan kişi meşhur âlimleri Kuleyni'dir (ö. 328/329) Kendisine ait olan el-Kâfi kitabının Tevhid bölümünde konu ile ilgili "*Beda* Babı"diye bir başlık kullanmıştır. Bu başlık altında imamlardan geldiğini söylediği on altı hadis nakletmiştir.[4031]

Arap dili ve lûgatına baktığımızda meşhur sözlük olan el-Kamus, *beda* ile ilgili şunları söyler : (بدا يبدو و بداء) açığa çıkmak ve bir şey hakkında görüş ortaya atmak. *Beda*nın sözlükte iki anlamı vardır: *Birincisi* "gizlilik ve kapalılıktan sonra ortaya çıkmak" Örneğin şehrin surları ortaya çıktı yani göründü. *İkincisi* "yeni bir görüş ve fikrin oluşması" Örneğin falanca meselede yeni bir görüş sahibi oldum.

Hemen hemen bütün sözlüklerde geçen açıklamalar söylediğimiz anlamlarla aynıdır. Bu konuda Kur'an'da geçen ayetler de aynı anlamı ifade etmektedirler. Bir ayetinde Kur'an şöyle der: "*Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah'ındır. İçinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allah ondan dolayı sizi hesaba çekecektir, sonra dilediğini affeder, dilediğine de azap eder. Allah her şeye kadirdir*" [4032]

Bir diğer ayetde *beda* kelimesini görüş anlamında kullanılmıştır: "*Sonunda (aziz ve arkadaşları) kesin delilleri görmelerine rağmen (halkın dedikodusunu kesmek için yine de) onu bir zamana kadar kesinlikle zindana atma görüşü kendilerine hakim oldu*" [4033]

Beda kelimesi her iki anlamında da olaydan önce bir çeşit cahillik olduğunu göstermektedir. Böyle bir şey Allah için mümkün olamaz. Böyle bir şeyin

---

4027 İlk başta bir şeyi bilmemek veya konu ile ilgili en ideal olanı bilmeyip daha sonra farkına varmak.

4028 Usulu'l-Kafi, 1/ 146

4029 Usulu'l-Kafi, 1/ 148

4030 Usulu'l-Kafi, 1/ 148

4031 Usulu Akideti'ş-Şia, 2/ 1133

4032 Bakara, 284

4033 Yusuf, 35

Allah'a nispet edilmesi en büyük küfürlerdendir!! İmamiyye şiası nasıl böyle bir duruma düşer ve "*Beda*dan daha güzel bir şeyle Allah'a kulluk yapılmamıştır"[4034] cahilliğini ve cesaretini gösterir. Allah'ım! Biz seni böylesi vasıflardan tenzih ederiz ve bunun büyük bir iftira olduğunu söyleriz" [4035]

İşin doğrusunu söylemek gerekirse böylesi çirkin şeyler Yahudilerin kitaplarında vardır. Yahudilerin tahrif edip, heva ve heveslerine göre eklemeler yaptıkları Tevrat'ta Allah'a bu tür yakıştırmalar yaptıkları sıkça görülmektedir.[4036]

Görüldüğü kadarı ile İbni Sebe, kendi kitabı olan tahrif edilmiş Tevrat'tan bu tür inançları alarak İslam toplumunda yaymaya çalışmıştır. Bunu yaparken Şiilik maskesini kullanıp insanları Hz. Ali'nin yöneticiliği altında toplanmaya çağırmıştır. Bilindiği gibi Sebeiyye fırkasının hepsi *beda* akidesine inanıyordu.[4037] Yani daha sonra kendisine bazı şeylerin zahir olması nedeni ile Allah, daha önceden verdiği hükmünü değiştirebilirdi.!![4038] Daha sonra bu inanç ve anlayış Keysaniyye veya Muhtariyye dedikleri fırkaya geçti. Bu fırka Muhtar bin Ebu Ubeyde es-Sekafi'nin peşinden gidiyordu. *Beda* fikri bu fırka ile meşhur oldu. Artık insanlar ona bir inanç ve akide olarak bağlandılar.[4039]

Şii âlimler ve liderler, peşlerinde gelen insanları; yönetim ve devlet bizim olacak diye aldatıyorlardı. Bunun için yetmiş senelik bir süre vermişlerdi. Bazıları bu sürenin Ebu Cafer tarafından verildiğini söylemişlerdir. Ancak yetmiş yıllık süre dolunca söylenen şeylerin hiçbirisi olmadı. Bunun üzerine halktan şikâyetler yükseldi. Mezhebin o günkü lideri bu krizden çıkmak için şu yalanı uydurdular: "Bu vadini değiştirmesi için Allah'a yeni bir şey zahir oldu, o da bunu değiştirdi" [4040]

Kur'an, onlarca ayeti ile Allah'ın ilim sıfatı ile mücehhez olduğunu ilan etmiştir. Bu, Şiilerin Allah'a nisbet ettikleri *beda* anlayışının asılsız ve batıl olduğunu göstermektedir. Kur'an şöyle der: "*Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları O'ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır. Geceleyin sizi öldüren (öldürür gibi uyutan), gündüzün de ne işlediğinizi bilen; sonra belirlenmiş ecel tamamlansın diye gündüzün sizi dirilten (uyandıran) O'dur. Sonra dönüşünüz yine o'nadır. Sonunda O, yaptıklarınızı size haber verecektir*" [4041] "*Yaratan bilmez mi O, en ince işleri görmekte ve her şeyi bilmektedir*" [4042]

4034 Usulu'l-Kafi, 1/ 146
4035 Usulu Akideti'ş-Şia, 2/ 1135
4036 Usulu Akideti'ş-Şia, 2/ 1136
4037 Et-Tenbih ve'r-Red, 19
4038 Bu Kurandaki Nasih ve Mensuhtan ayrı bir şeydir. (Müt.)
4039Usulu Akideti'ş-Şia, 2/ 1135
4040 Ayaşi Tefsiri, 2/ 218, Biharu'l-Envar: 4/ 214
4041 En'am, 59-60
4042 Mülk, 14

Konu ile ilgili olarak İbni Teymiye şunları söylemiştir: "Bu ayet Allah'ın eşyayı birçok açıdan bildiğini haber vermektedir.

Birincisi: Allah eşyanın yaratıcısıdır. Yaratmak; eşsiz bir şekilde takdir etmedir. Bu, eşyayı daha yaratmadan önceki bir aşamadır.

İkincisi: Yaratma irade ve dilemeyi gerektirir. İrade ise hedeflenen şeyin tasavvurunu ve fark edilmesini gerekli kılar.

Üçüncüsü: Yaratma ondan sadır olmuştur. Yani bizzat Allah'ın kendisi tam olarak bu yaratmanın sebebidir. İlim ve bilgi eşyanın aslı ile ilgilidir bir meseledir. Sebebi ise müsebbep olan ferin bilgisini gerektirir. Onun kendisini bilmesi kendisinden sadır olan her şeyi bilmesini gerektirir.

Dördüncüsü: Allah zatı itibarı ile latiftir ve her türlü ince ve hassas şeyleri bilir. Her şeyden haberdar olduğu için gizli, saklı ve örtülü her şeyi bilir. Zaten eşyayı bilme bunu gerektirir. Evet, o, bilmek için eşyaya ihtiyaç duymadığı gibi zatı ve sıfatları açısından da hiçbir şeye ihtiyaç duymaz" [4043]

Ayetler, Allah'ın kâinatı yaratmadan önce onları takdir ettiğini göstermektedir. Bu, onu daha yaratmadan önce kâinatı ilmi ile bildiğini göstermektedir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"*Göklerin ve yerin mülkü o'nundur. O kesinlikle çocuk edinmemiştir, mülkünde ortağı yoktur Her şeyi yaratmış, ona ölçü, biçim ve düzen vermiştir*"[4044] "*Yüce Rabbinin adını tespih et. O, Yaratıp düzene koyan ve takdir edip yol gösterendir*"[4045]

"Allah olayları patlak verdikten sonra bilir, bazen bir şeyi emreder fakat maslahatından dolayı fikri değişir ve hükmünü iptal edip başka bir hüküm verir" Şeklindeki Rafızilerin iddialarına en iyi cevabı bu ayetler vermektedir. Allah bu kâinatı daha yaratmadan önce takdir etmiştir. Bu dünyada onun takdir düzeninin dışına çıkacak hiçbir şey yoktur. Mahlûkatı yaratmadan ve kâinata vücut vermeden önce her şeyi Levh-i Mahfuzda yazmıştır. Ancak zalimler Allah'ın ayetlerini inkâr etmektedirler.[4046]

Allah Resulünden gelen rivayetler, Allah'ı ilim sıfatı ile sıfatlandırmaktadır. Buhari'nin naklettiği bir hadiste Resulullah şöyle demiştir:

"*Gaybin anahtarı beştir ve bunları Allah'tan başka kimse bilemez. Yarın ne olacağını sadece o bilir. Rahimlerde olanı sadece o bilir. Yağmurun vaktini sadece o bilir. Kişi nerede öleceğini ve kıyametin ne zaman kopacağını bilmez*" [4047]

Hadiste anlatılan olaylar gelecekli ilgilidir. Allah bunları daha meydana gelmeden bilir. Bir diğer hadiste şöyle denmiştir:

"Allah mahlûkatm takdirini onları yaratmadan elli bin yıl önce yazmıştır. O dönemde arşı henüz suyun üstündeydi" [4048]

4043 El-Fetava, 2/ 211
4044 Furkan, 2
4045 A'la, 1-3
4046 Bezlu'l-Mechud, 1/ 340
4047 Buhari, 4967
4048 Müslim, 13

Rafızîlerin kitabında bu konuda korkunç miktarda batıl ve asılsız rivayetler vardır. Bazen bu rivayetlerin ucu Ehli Beyt âlimlerine de dayanabilir. İşin doğrusu böylesi seçkin insanlara bu gibi sözler yakışmıyor. Fakat bu onların değil onlara bu rivayetleri isnat edenlerin ayıbıdır.

Bu rivayetlerin bir kısım da aşırı olmayan Şiilerden gelmektedir. Mansur bin Hazım şöyle bir rivayet nakleder: Ebu Abdullah'a şunu sordum: "Şu an itibarı ile Allah'ın ilminde olup ta dün onun ilminde olmayan bir mesele var mıdır? "**Ebu Abdullah**: "Kim böyle bir şey söylüyorsa Allah onu rezil etsin" [4049] **Mansur**: "Olmuş ve kıyamete kadar olacak her şey Allah'ın ilminde değil mi?"**Ebu Abdullah**: "Evet, doğrudur. Allah daha mahlûkatı yaratmadan önce her şeyi biliyordu"

Ehli Beyt'in Rafızî Şiilere Bakışı

Ehli Sünnet'in Rafızîlere ve onların akidesine bakışı neyse; Ehli Beyt imamlarının da onlara bakışı aynıdır. Evet, Ehli Beyt imamları Rafızîlerin dalalete saptıklarını ve sünnetten çıkmak sureti ile haktan uzaklaştıklarına inanmaktadırlar. Aslında Rafızîleri en şiddetli şekilde yeren ve onlara kızan Ehli Beyt imamlarıdır. Çünkü Rafızîler tutundukları bütün sapkın anlayışları Ehli Beyte nispet etmektedirler. Ayrıca meşruluk kazansın diye bütün yalanlarını onlara mal etmişlerdir. Ehli Beyt'in konu ile ilgili bir sürü açıklaması olmuş ve bu açıklamalar onlara ait kitaplardeki rivayetlere yansımıştır. Onlar bu açıklamalarında Rafızîlerden ve onların inançlarından beri olduklarını dile getirmişlerdir. Rafızîlerden beri olduklarını ve Ehli Sünnet inancını benimsediklerine dair bazı rivayetlere örnekler vermek istiyoruz.

1-Hz.Ali (ra)'ın sözleri: Kufe'de minberin üzerinde ***Hz. Ali*** şunları söylemiştir: "Allah Resulünden sonra bu ümmetin en hayırlıları Ebubekir ve Ömer'dir"[4050] "Benim, Ebubekir ve Ömer'den üstün olduğumu söyleyenlere iftira cezası verip sopa atarım"[4051] Hz. Ömer'in cenazesinde şöyle demiştir: "Allah'ın huzuruna senin gibi birisinin ameli ile çıkmak kadar arzuladığım bir şey yoktur. Allah'a yeminle söylüyorum ki, büyük ihtimalle Allah seni iki arkadaşının[4052] yanına alacak. Çünkü ben Resulullah'ın hep şöyle dediğini duyardım: "Ben, Ebubekir ve Ömer gittik"[4053] Kesinlikle Allah'ın seni onlarla birlikte kılacağına inanıyorum" [4054]

4049 Türkçedeki "Allah belasını versin" anlamındadır.

4050 Lalakai, 7/ 1366- 1397

4051 es-Sünne, 561 (İbnu Ebi Asım)

4052 İki arkadaştan kasıt Resulullah ve Hz Ebubekir'dir.

4053 Yani biz üçümüz gittik, geldik, oturduk gibi cümleleri Allah Resulünden sıkça duyardım.(Müt.)

4054 Buhari, 3685

Hz. Ali'nin, Hz Ebubekir ve Hz.Ömer hakkındaki bu inancı, Şiilerin akidesi ile çatışmaktadır. Bu anlayış Hz. Ali'nin Rafızî Şiiler ve onların akidesinden beri ve uzak olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda Hz. Ali'nin, Hz Ebubekir ve Hz.Ömer başta olmak üzere Resulullah'ın sahabesini sevdiğini göstermektedir. Yine kendisini Hz Ebubekir ve Hz.Ömer'den üstün tutanlara iftira cezası veririm demesi, Hz.Ömer'in amelleri ile Allah'ın huzuruna çıkma arzusu, onun Rafızîlerden uzak olduğunu göstermektedir. Allah, Hz. Ali'den ve Resulullah'ın sahabesinden razı olsun. Onların hepsi Harici ve Rafizi gibi yoldan çıkmış bid'atçilerin kendilerine isnat ettikleri şeylerden beridirler.

Bu durum Hz. Ali için geçerli olduğu gibi onun çocukları için de geçerlidir. Çünkü onlar da Rafızîlerden ve onların akidelerinden uzaktırlar. Nakledilen sözleri onların[4055] Rafızîlerin hem akidesinden hem de Ehli Sünneti insafsızca eleştirmelerinden uzak olduklarını göstermektedir.

2-Hz. Hasan'ın Sözü: Amır bin Asım, Hz. Hasann'a şöyle demiştir: Şiiler baban Ali'nin kıyametten önce tekrar dünyaya gönderileceğini söylüyorlar. Bunun üzerine Hz. Hasan şöyle dedi: "Allah'a yeminle söylüyorum, bu adamlar yalan söylüyorlar. Biz tekrar dünyaya geleceğini bilseydik eşlerinin başkaları ile evlenmesine engel olur ve geriye bıraktığı mallarını varisleri arasında taksim etmezdik.!"[4056]

Ebu Nuayim'in rivayetine göre Hz. Hasan'a şöyle denmiştir: Millet, senin halifeliği istediğini söylüyor, bu doğrumudur? Hz. Hasan bu soruya şöyle cevap verdi: İşin doğrusu Arapların başları benim elimdeydi. Savaştığım kimselerle savaşır, barıştığım kimselerle barışırlardı. Ancak ben bu işi Allah Rızası ve ümmeti Muhamed'in kanını korumak için bıraktım.

3-*Hz. Hüseyin'in Sözü:* Irak Şiileri onunla bir anlaşma yapmışlardı. Bu anlaşmaya göre Hz. Hüseyin'e yardım, zafer ve ona sahip çıkma sözü vermişlerdi. Ancak daha sonra onu yalnız bırakıp düşmanlarına teslim ettiler. Bunun üzerine onlara şöyle beddua etti: "Allah'ım! Irak halkı beni aldattı ve kardeşime yaptıklarını yaptılar. Allah'ım! Onları parçalara ve birliklerini dağıt"[4057] Zaten Irak Şiilerinin yaptıkları hainlikten dolayı Hz. Hüseyin ve yanında bulunan Ehli Beyt'in geneli şehit olmuştur. Onun bu şekilde öldürülmesi her Müslüman'ın yüreğini dağlamış ve kalbini parçalamıştır.[4058]

4-*AliBinHüseyin'in Sözü:* "Ey Irak halkı! Bizi İslami ölçülere göre sevin. Çünkü bizi bu şekilde (İslami ölçüler dışında) sevmeniz hakkımızda utanç kaynağı oluyor"[4059] Irak'tan bir grup insan onun yanına geldiğinde Hz Ebubekir

4055 El-İntisar li's-Suhbi ve'l-Al, 144
4056 Siyeru A'lami'n-Nübela, 3/ 263
4057 Siyeru A'lami'n-Nübela, 4/ 302
4058 Siyeru A'lami'n-Nübela, 4/302
4059 Siyeru A'lami'n-Nübela, 4/390

ve Hz.Ömer hakkında ileri geri konuşmaya başladılar. Konuşmaları bittikten sonra Hz. Hüseyin onlara şöyle dedi: Siz şu ayette geçen insanların içine giriyor musunuz? "*(Allah'ın verdiği bu ganimet malları,) yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rızanı arayan, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır*" [4060] Sonra onlara şunu sordu: Sizler evlerini, memleketlerini ve göğüslerini muhacirlere açan ve şu ayette geçen insanların içine giriyor musunuz? "*Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir*"[4061] Iraklılar hayır bunların içine de girmiyoruz dediler. Bunun üzerine Hz. Hüseyin onlara şöyle dedi: Allah'a yemin ederim ki sizler bu iki gruba girmediğiniz gibi şu ayette geçen üçüncü grubun içine de girmiyorsunuz: "*Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin!*"[4062] Bu ayeti okuduktan sonra onlara şöyle dedi: Haydi, buradan çıkın. Allah sizi bildiği gibi yapsın"[4063]

5-***Muhammed bin Ali'nin Sözü***[4064]: Bir keresinde şöyle demişti: "Fatma oğulları; Hz Ebubekir ve Hz.Ömer hakkında en güzel sözlerin söylenmesi konusunda icma etmişlerdir" [4065] Cabir bin Ca'fi'ye şunu söylemiştir: "Ey Cabir! Irakta bizi sevdiğini iddia eden bir topluluk varmış. Bu adamlar Hz Ebubekir ve Hz.Ömer hakkında ileri geri konuşuyorlarmış. Bunu da bizim kendilerine telkin ettiğimizi söylüyorlarmış! Bu adamlara söyle ben onlardan beriyim. Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ederek söylüyorum. Eğer bana yetki verilse bu adamların kanını akıtır ve bunu Allah'a yakınlaşma vesilesi sayarım. Eğer ben Hz Ebubekir ve Hz.Ömer için Allah'tan bağışlanma dilemezsem Allah beni Muhammed'in şefaatine nail etmesin. Allah düşmanları, Hz Ebubekir ve Hz.Ömer'in ne kadar faziletli olduğunu bilmiyorlar. Onlara söyle ben, Hz Ebubekir ve Hz.Ömer'den beri olanlardan beriyim" [4066]

Bisam es-Seyrafi şunları söylemiştir: "Ebu Cafer'e, Hz Ebubekir ve Hz.Ömer'e bakış açısını sordum. Bana şöyle dedi: Allah'a yemin ederim ki, onların yöneticiliğini kabul ediyor ve onları bağışlaması için Allah'a dua ve istiğfarda bulunuyorum. Ehli Beyt'ten kime rastladıysam hepsinin onların hilafetini kabul ettiğini gördüm.[4067]

4060 Haşir, 8
4061 Haşir, 9
4062 Haşir, 10
4063 El-Hülye, 1/ 137
4064 İmam el-Bakır.
4065 Siyeru A'lami'n-Nübela, 4/406
4066 El-Bidaye ve'n-Nihaye, 9/ 349
4067 Siyeru A'lami'n-Nübela, 4/403

6-*Zeyd bin Ali'nin Sözü:* Zeyd bin Ali şunları söylemiştir: "Hz Ebubekir şükredenlerin imamıdır" Sonra şu ayeti okudu: "*Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır*" [4068] Sonra şöyle dedi: "Ebubekir'den beri olmak, Ali'den beri olmaktır"[4069] Bu sözden sonra ister Hz Ebubekir'den beri olduğunu söyle ister söyleme. Bu konuda serbestsin.

7-*Cafer es-Sadık'ın Sözü:* Abdulcabber bin Abbas el-Hemedani şöyle bir anısını şöyle anlatmıştır: Medine'den çıkmak üzereyken yanımıza Cafer geldi ve bize şöyle dedi: "İnşallah siz kendi memleketlinizin salihlerisinizdir. Gittiğiniz yerin halkına şunu ulaştırın: Benim masum imam olduğumu ve bana itaat etmenin farz olduğunu iddia edenlerden beri olduğumu söyleyiniz. Yine

Ebubekir ve Ömer'den beri olduğumu iddia edenlerden benim de beri olduğumu söyleyin.[4070]

Salim bin Abdullah, Cafer'in kendisine şöyle dediğini nakletmiştir: "Ey Salim! Ebubekir ve Ömer'e dost, düşmanlarından ise beri ol. Çünkü onların her ikisi de hidayet imamıdırlar. Sonra şöyle dedi: Bir insan atasına ve dedesine söver mi? Ebubekir benim ceddimdir. Eğer ben, Ebubekir ve Ömer'e dostluk etmez ve düşmanlarından beri olduğumu bildirmezsem Allah kıyamet günü beni Muhammed'in şefaatine nail etmesin" [4071]

Bir başka yerde şöyle demiştir: "Ali'nin şefaatinden ne bekliyorsam aynısını Ebubekir'den de bekliyorum. Çünkü (Allah) beni iki kez doğurtmuştur"[4072] Kendisine Hz Ebubekir ve Hz.Ömer sorulunca şöyle demiştir: "Siz bana cennet meyvesi yemiş iki kişiyi soruyorsunuz"[4073] Zehebi, bu rivayetin üzerine şunları söylemiştir: "Bu sözler Cafer'den mütevatir olarak nakledilmiştir. Allah'a yemin ederim ki Cafer bu sözünde doğrudur ve bu işin içinde münafıklık yoktur. Allah Rafızîleri rezil etsin!"[4074]

Buraya kadar anlattıklarımızın hepsi bizzat Ehli Beyt imamlarının sözleriydi. Rafızî Şiiler bu adamların kendilerinin imamları olduklarını iddia ediyor ve mevcut akidelerini bu şahsiyetlere bağlıyorlar. Ancak rivayetler, bahsini yaptıkları imamların gerçekte kendilerinden, inançlarından ve yaptıkları fiillerden uzak olduğunu gösteriyor. Evet, bu imamlar Rafızilerin sahabeye karşı insafsızlıklarından, Mü'minlerin annelerine karşı iftiralarından beri ve uzaktırlar. Bah-

---

4068 Al-i İmran, 143-144
4069 Şerhu Usuli i'tkadi Ehlisünne, 2/ 1302
4070 Siyeru A'lami'n-Nübela, 4/406
4071 Siyeru A'lami'n-Nübela, 6/259
4072 Siyer A'lamu'n-Nubbela, 6/255
4073 El-İntisar li's-Suhbi ve'l-Al, 119
4074 Siyeru A'lami'n-Nübela, 6/260

sini yaptığımız eylibeyt imamları küçük büyük meseleler dâhil, zahiri ve batini olarak Ehli Sünnet akidesi üzeredirler. Onlar bu akidenin gereği olarak dostluk ve düşmanlıklarını belirlemekte, kimden beri ve kiminle beraber olduklarını göstermektedirler. Bu anlayış dışında başka bir akideyi Ehli Beyt imamlarına nispet edenler onlar adına yalan söylüyor ve kesinlikle onlara zulmediyor. Allah hepsine gani gani rahmet etsin. Allah onlara yalan isnat edenleri de rezil ve kepaze etsin.

Ehli Sünnet İle Şiiler Arasındaki Yakınlaşmaya Bakış

Araştırmalarımız esnasında Rafızî Şiilerin; kitap, sünnet, Raşit halifeler ile ilgili sapkınlık ve bid'atlerinin boyutunu anlamaya çalıştık. Aynı şekilde tevhit, hadis, tefsir ve diğer alandaki kitaplarının ne kadar tehlikeli ve zararlı olduklarını gördük. İslam'ı bozmak için çalışan müsteşriklerin bile bu adamlar ve kitapları kadar İslam'ı tahrif edemediklerini müşahede ettik. İşin doğrusunu söylemek gerekirse müsteşrikler bu kitaplardan alıntı yaparak İslam'a saldırmaktadır. Bu kitaplarda geçen şüpheleri ve yalanları alarak dine karşı komplo düzenlemektedirler. Bundan dolayı konuya azıcık vakıf olanlar, müsteşriklerin İslam dinine ait ortaya attıkları şüpheler ile Rafızî Şiilerin ortaya attığı şüphelerin birbirine çok benzediğini görürler. Bu söylediğimiz durum yeni bir tespit veya yeni bir durum değildir. Bu itibarla meselenin daha net anlaşılması için konu ile ilgili müstakil bir eserin yazılması şarttır.

Eskiden beri İslam dinine saldıran ve Müslümanlarla savaşan düşmanlar; dayanak ve destek olarak Şiilerin fikirlerini kullanırlardı. Belki de ellerindeki en güçlü silah Rafızî Şiilerin gönüllü askerleriydi. İslam'a saldıran ve onu yıkmaya çalışan dinsiz, imansız ve diğer saldırganların sığındığı tek yer, kullandığı tek isim Rafızîliktir. Tarih bu adamaların hıyaneti, düşmana yardımı ve İslam'a komploları ile doludur. Bunun en büyük nedeni bu adamların İslami yönetime inanmamalarıdır. Onlar için İslami yönetim bin küsur yıldır bekledikleri mehdinin gelmesi ile mümkün olacaktır. İşte din düşmanları bu noktayı kullanarak onların kalbine girmektedir.[4075]

Rafizi Şiilerle ilgili olarak İbni Teymiye şunları söylemiştir: "Rafızîlerin çoğu, kalplerinin derinliklerinde Müslüman'dan fazla kâfiri severler. Vakti ile kâfir Moğollar doğru tarafından gelip Horasan, Irak, Şam, Arap yarımadası ve diğer yerlerdeki Müslümanları öldürünce bu Rafızîler kâfirlere yardımcı olmuşlardır. Yine Şam, Halep ve diğer yerdeki Rafızîler, kâfirlere Müslümanları öldürmeleri konusunda en fazla yardımı yapan kesimler olmuşlardır. Şam'da Müslümanları öldüren Hıristiyanlara da en büyük yardımı Rafızîler yapmıştır. Kısacası bu adamlar tarih boyunca sürekli müşrik ve Hıristiyan kâfirlerle dostluk kurmuşlardır. Bununla da yetinmeyip Müslümanları öldürme konusunda

4075 Meseletu't-Takrib, 2/ 216- 278

onlara en büyük desteği vermişlerdir. Bu konuda tarihi deliller vardır. Bunlardan bazılarını şöyle sıralamak mümkündür:

1- Bağdat'ın Düşmesinde Rafizi İbni Alkame'nin Çevirdiği Entrika

Meselenin özeti şudur: İbni Alkame, Abbasi Halifesi el-Muste'sim'in veziriydi. Halife, babası ve dedesi gibi Ehli Sünnet anlayışına sahip birisiydi. Ancak yumuşak ve fazla uyanık birisi değildi. Bu durumdan istifade eden Rafızî İbni Alkame, Abbasi devletini yıkmak, Ehli Sünnet'in kökünü kurutmak ve yerine Rafizî anlayışına sahip bir devlet kurmak için planlar yapmaya başladı. Halifenin gafilliğini ve bulunduğu makamın avantajlarını kullanarak hilafete karşı bir komploya kalkıştı. Bu komplonun üç aşaması vardı.

Birinci Aşama:Orduyu Zayıflatmak. Orduyu zayıflatmak için öncelikle ordunun erzakını temin eden halkı bu erzakları kesmesi konusunda zorladı. İbni Kesir konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Vezir İbni Alkame, Orduyu dağıtmak için çabalıyordu. Bunun için askerlerin ismini divandan çıkarıyordu. Yaptıklarından dolayı bir önceki halife el-Mustansır döneminde yüz bine yakın savaşçıdan ibaret olan asker sayısı bu adamın vezirlik yaptığı dönemde on binlere düştu!"[4076]

İkinci Aşama: Tatarlarla Yazışıp Anlaşması: İbni Kesir konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Sonra Tatarlarla yazıştı ve onların aklına memleketi işgal edip ele geçirmeyi koydu. Onlara ülkenin gerçek durumunu belirtip, devlet ricalinin zayıf noktalarını bir bir açıkladı"[4077]

Üçüncü aşama: Tatarlarla Savaşmama Konusunda Halka Ve Halifeye Engel Olması: Genel halkı tatarlarla savaşmaktan engelledi. Tatar kralının barış yapmak istediği yalanını uydurarak Halife ve yönetimin ileri gelenlerini aldattı. Sonra halifeye; direnmeden çıkması, kralın emrine girmesi ve ırak'ın gelirlerinin yarısının halifeye yarısının da krala verileceğini söylemesini istedi. Bunun üzerine halife içlerinde kadı ve fakihlerinde olduğu yedi yüz kişilik devletin ileri gelenleri ile kralı karşılamaya çıktı. Böyle yapmakla tatarların hiçbir çaba harcamasına gerek kalmadan hem halife hem de ümmetin öncülerini ve komutanlarını katlettiler. Zaten bir sürü rafizî ve münafık, Hülagü'ya halife ile barış yapmaması konusunda akıl veriyorlardı. Vezir İbni Alkame ona şöyle demiştir: "Siz bu adamla anlaşma yapsanız bir iki sene geçmez her şey tekrar eski haline döner" Böylece tatar kralına halifeyi öldürmeyi telkin ediyordu. Bazı tarihçiler krala bu fikri verenlerin İbni Alkame ve Nuseyir et-Tusi[4078] olduğunu söylemiştir. Sonra onları ülkeye yönlendirdiler. Böylece rastladıkları çoluk çocuk, genç yaşlı, kadın ve erkek herkesi öldürdüler. İşin doğrusu zimmî Hıristiyan ve Ya-

4076 El-Bidaye ve'n-Nihaye, 13/202

4077 El-Bidaye ve'n-Nihaye, 13/202

4078 Bu adamAlamut kalesini İsmaillilerden aldıktan sonra Hülagü'nin hizmetinde bulunan birisiydi. (El-Bidaye ve'n-Nihaye, 13/202)

hudiler hariç hiç kimse tatarlardan kurtulamadı. Bir de Rafizi vezir İbni Alkame'nin evine sığınanlara karışmadılar. Bazıları bu olayda on milyonlarca Müslüman'ın öldürüldüğünü söylemiştir. İslam tarihinde kendilerine Tatar denilen kâfir Türklerle yapılan savaştan daha ağır bir savaş olmamıştır.

Bu kâfirler, Haşimileri öldürdüler, Abbasi veya başkalarından olan eşlerini esir aldılar. Şimdi şunu sormak gerekir: Resulullah'ın Ehli Beyt'ine dost olduğunu söyleyenler kâfirleri onların ve diğer Müslümanların üzerine musallat edip eşlerini esir almalarına vesile olabilir mi?!!"[4079] Hatipler, imamlar, hafızlar öldürüldüğü için mescitler işlevsiz kaldı, birkaç ay Bağdat'ta cemaat olmadı.[4080]

İbni Alkame'nin Hedefi Ehli Sünneti kökten yok edip onun yerine Rafızîlik anlayışını getirmekti. Yine Bağdat'ta Rafızîler için korkunç büyüklükte bir medrese yapmak istiyordu. Bu sayede mezhebini yaymış olacaktı. Ancak Allah ona böyle bir şey yapmayı nasip etmedi. Bu olaydan birkaç ay sonra ecelinin gelmesi ile Allah ondan nimetini aldı. Hemen peşinden oğlu da vefat etti.[4081]

2- Safevi Devleti:

Şah İsmail denen bir adam İran tarafında Safevi devletini kurmuştu. Bu adam oranın halkına zorla İmamiyye anlayışını dayatıyordu. Şah İsmail sert ve inanılmayacak derecede kana susamış birisiydi. Kendisinin masum olduğunu mehdi ile arasında bir engelin olmadığını, on iki imamın emri olmadan hiçbir konuda hareket etmediğini söylerdi.[4082] Kılıcını Sünniler için kullanırdı. İranlıları imtihan eder ve onlardan üç halifeye sövmelerini isterdi. Caddelerde, sokaklarda, pazarlarda ve minberlerde üç halifeye sövmeyi zorunlu hale getirmişti. Sövmeyenlerin kafasını uçurmakla tehdit ederdi. Fethetmiş olduğu şehirlerde halkı silah zoru ile Rafızî olmaya zorlardı.[4083]

Rafızî âlimler, Şiileştirme politikasında Şah İsmail'e bir hayli yardımcı oluyorlardı. Zaten Şiiliğin aşama aşama aşırılığa gitmesi bu süreçle başlamıştı. Bunu İranlı Müslümanlara baskı ve silah zoru ile benimsettiler. Bu âlimlerin başında Ali Kürki gelmektedir. Bu adam Şah İsmail'in oğlu Tahmasab tarafından yetkilendirilmiş ve sözü dinlenen birisi olmuştu. Şiiler bu adama ikinci muhakkik lakabını vermişlerdir. Meclisi'de, Safevi devletinde ektin birisiydi. Safevi yönetiminin halkı etkilemesinde başrol oynayan Şii âlimlerden birisi de bu adamdır. Kendisinin; "Hakku'l-Yakin"isminde bir kitabı vardır. Bazıları bu kitap nedeni ile yetmiş bin suninin Şiiliğe geçtiğini söylemişlerdir[4084] İşin doğrusu bütün bunlar Şiilerin abartısından öte bir şey değildir. Çünkü Rafızîlik İran'da ikna ile değil silah zoru ve terör estirilerek yayılmıştır.[4085]

4079 Minhacu's-Sünne,
4080 El-Bidaye ve'n-Nihaye, 13/202- 203
4081 El-Bidaye ve'n-Nihaye, 3/ 202-203
4082 Lemahat İctimaiyye Min Tarihi'l-Irak, 56 (Ali el-Verdi)
4083 Usulu Akideti'ş-Şia, 3/ 1475
4084 Akidetü'ş-Şia, 302
4085 İmamiyye Şiiasımn Temelleri, 3/ 1478

Safevilerin; İslam devleti olan Osmanlı hilafeti ile savaşlarını da unutmamak gerekir. Çünkü bu adamlar yeri geldiğinde Müslümanlara karşı açıktan Portekiz ve İngilizleri desteklemişlerdir. Yine onları İslam topraklarında Ehli Sünnet ile savaşırken kilise yapmaları, müsteşrik ve keşiş göndermeleri konusunda cesaretlendirmişlerdir. Bu anlattıklarımız devlet eli veya kişisel olarak yaptıklarının yanında denizden damla hükmünde kalır. "Akıl sahibi herkes kendi zamanında veya yakın tarihteki olaylara baktığında kesinlikle olayların çoğunun altında Rafızîlerin olduğunu görür. Yine fitne ve şer bakımından en etkili insanların Rafızîler olduğunu görür. Bu adamalar ümmet arasında fitne, fesat çıkarmaktan ve şerli işler yapmaktan bir an olsun durmazlar.[4086]

Biz çok acı tecrübeler ve tevtür derecesindeki rivayetlerle İslam âlemindeki bütün büyük fitne ve şerlerin bu adamlar tarafından çıkartıldığını gördük.[4087]

Ey Sünniler! Biz kiminle birlik olmaya çalışıyoruz. Kur'an-ı yaralayan, onu ilgisi olmayan tevil ve yorumlarla mecrasından kaydıran, kelimeleri ve sözleri tahrif eden, Hz Ebubekir'i, Hz.Ömer'i, Mü'minlerin annesi ve peygamberimizin en çok sevdiği eşi Hz. Aişe'yi, Hz. Talha'yı, Hz. Zübeyr'i ve daha başka bir sürü sahabeyi tekfir eden ve takiyye adı altında Müslümanları aldatan bu adamlarla mı yakınlaşıp bir olacağız?!![4088]

3- Şii-Sunni Yakınlaşması Tecrübesi:

Mustafa Sibai Tecrubesi:

Şii-Sünni yakınlaşmasını sağlamak amacı ile Mustafa Sibai, bir hayli mesai harcamıştır. Bunun için her iki kesim arasında ülfet ve sevginin oluşması için İslami toplantı ve konferanslar düzenlemiştir. Kendisi iki kesim arasında yakınlaşmanın olmasında en büyük etkenin her iki tarafın âlimlerinin birbirlerini ziyaret etmelerinde görüyordu. Yine yakınlaşmaya davet eden kitap ve broşürlerin yayınlanmasını önemsiyordu. Karşı tarafı öfkelendirecek eserlerin basılmaması gerektiğine inanıyordu. Bunun için Şiilerin en büyük mercilerinden birisini ziyaret etti. Bu adam aynı zamanda Şiiler arasında İslami birliğe ve mezhepler arası yakınlaşmaya davet eden birisiydi. Bu zat Abdu'l-Hüseyin Şerefeddin el-Museviydi. Şeyh Sibai, onun bu fikre inandığını ve savunduğunu gördü. Kendisi ile bu konuda Sünni ve Şii âlimler arasında bir toplantı yapma konusunda ittifak ettiler. Bu maksatla Sibai, tüccar, siyasi ve edebiyatçılardan oluşan meşhur Şiileri ziyaret etti. Bu ziyaretlerden memnun olarak ayrılıyordu. Çünkü onlardan olumlu cevaplar almıştı.

Aslında bu adamların kötü niyetli oldukları ve hedeflerinin başka şey olduğu Sibai'nin kalbine gelmemişti! Ancak birden bire tahmin etmediği sürpriz-

---

4086 Minhacu's-Sünne, 3/ 243
4087 Minhacu's-Sünne, 3/ 245
4088 Meselütu't-Takrib, 2/ 280

lerle karşılaşmıştır.[4089] Yakınlaşma konusuna hayranlık duyan Musevi, aniden Ebu Hureyre diye bir kitabı piyasaya sürdü. Kitap baştan sona küfür ve hakaretlerle doluydu. Netice olarak kitabında Ebu Hureyre'nin münafık ve kâfir birisi olduğunu söylüyor. Ayrıca Resulullah'ın onun cehennemlik olduğunu haber verdiğini iddia ediyor.[4090]

Mustafa Sibai, Sözlerine şöyle devam etmiştir: "Abdulhüseyin'in benimle farklı konuşup arkasından bu kitabı yayınlaması beni bir hayli şaşırttı. Çünkü bunu yapan birisi mezhepler arası yakınlaşma ve geçmişi unutma konusunda istekli olamazdı.[4091] Şii alimlerin, Şii- Sünni yakınlaşmasından maksatları çeşitli oturum ve toplantılarda nazik, aynı zamanda konuya yaklaşımlarının güzel olduğunu göstermekmiş! Çünkü yapılan toplantılarla birlikte onlar yine sahabeye sövüyor ve onlar hakkında kötü zan besliyorlardı. Ayrıca kitaplarında sahabe ile ilgili anlatılan bütün olumsuzluklara inanıyorlardı.[4092] Yakınlaşmaya çağırıyorlar fakat adamlarda özellikle İran ve Iraktaki Şii âlimlerde yakınlaşma ruhu ile ilgili en ufak bir belirti yoktu! Çünkü kitaplarında sahabe hakkında geçen yalan yanlış ne varsa hepsine inanıyor ve bu konuda ısrar ediyorlardı. Sanki yakınlaşmadan maksatları Ehli Sünnet'in Şiilere yaklaşmasıydı.[4093]

Mustafa Sibai, ayrıca şunları söylemiştir: Tarih boyunca Ehli Sünnet'in veya diğer İslami mezheplerin hiç birisinin ilmi araştırmaları Şiilerin bakış açısı ile uyuşmaz. Bazı Şii âlimler bu konuda çalışma yapanları sürekli kötülerler. Sunni- Şii yakınlaşmasının arkasına saklanarak bu yönde çalışma yapan âlimleri mutassıp ve böylesi güzel işler yapmaya çalışan ıslahatçı kimselerin çabalarına engel olmakla suçlarlar. Ne yazık ki, Ehli Sünnet nazarında en büyük sahabeden sayılan ve rivayetleri güvenilir olan birisi hakkında kitap yazıp onu yerden yere vuran Musevi gibilerin çalışmalarını, mezhepler arası yakınlaşmayı sekteye uğratacak bir çaba olarak görmüyorlar.

Meseleyi sadece Ebu Hureyre aleyhine yazılan bu kitapla sınırlı tutmuyorum. Başta İran ve Irak olmak üzere piyasada buna benzer bir sürü eser vardır. Bu kitapların içi ağza alınmayacak küfür ve duyduğu zaman vicdanlı insanın rahatsız olacağı yalan ve iftiralarla doludur. Bırakın Sünni-Şii yakınlaşmasına katkı vermeyi, yeniden ayrılık ateşini körüklemektedirler.[4094]

En hayırlı neslin ve en hayırlı asrın insanları hakkında Şii âlimlerin taassubu ve onlara düşmanlığı nedeni ile Şeyh Sibai'nin çalışmaları iflas etti ve emeği boşa gitmiş oldu.[4095]

4089 İlk başta temiz niyetle bu işlere girdiği için fark etmemiş fakat belli bir süre sonra çevirilen hileyi fark etmiştir. (Müt)

4090 Meselûtu't-Takrib, 9

4091 Meselûtu't-Takrib, 10

4092 Meselûtu't-Takrib, 9-10

4093 Meselûtu't-Takrib, 9-10

4094 Es-Sünnetu ve Mekanetuha fi't-Teşri'l-İslami, 10

4095 Meselûtu't-Takrib, 2/ 198

Doğrusunu söylemek gerekirse mezhepler arası yakınlaşma meselesi ve bu yöndeki çalışmalar Şiiler nazarında mezheplerini suni topraklarda yaymak için fırsat olarak görünüyordu. Onlara göre kendileri Resulullah'ın sahabesine küfür ve hakaretlerine devam edecekler fakat Ehli Sünnet buna ses çıkarmayacaktı. Eğer Ehli Sünnet gerçekleri söylemeye kalkışırsa, Şiiler hemen "Müslümanların birliği tehlike altında"yaygarasını çıkartacaklardı.[4096]

Musa Carullah Tecrübesi:

Musa Carullah, Çarlık Rusyasının son dönemlerinde ve yeni Sovyetler birliğinin ilk dönemlerinde yaşamış Kazanlı birisidir. Otuz milyonu aşkın Rusya Müslümanlarının temsilcisi ve bu konuda ilk ve son sözü söyleyecek birisiydi. Kominizim kasırgasının mağdurlarından olan bu zat, memleketinden ve ailesinden uzak yaşamak zorunda kalmıştır. Bu süreçte Hindistan, Hicaz, Mısır ve Irak topraklarında mekik dokuyarak çeşitli telifler yaptı. Kendisi ile ilgili şu çarpıcı açıklamayı yapmıştı: "İsteseydim Rus yazarların en başında gelenlerinden birisi olabilirdim. Ancak bunun için imanımdan vazgeçmem gerekiyordu. Ben tam aksini yaparak dünyayı bırakıp ahreti tercih ettim. [4097]

Musa Carullah, ümmetin dağınıklığını giderip onları tek çatı altında toplamak istiyordu. Bunun için Sünni ve Şiilerin saflarını birleştirmeyi arzuluyordu. Bu alanda büyük çabalar harcadı. Öncelikle Şiilerin önemli kitaplarını mütala etmeye başladı. Bunların içinde; "Usulu'l-Kafi", "Men la Yahdurhu'l-Fakih", "el-Vafi", "Miratu'l-Ukul", "Biharu'l-Envar", Ğayetu'l-Meram ve daha bir sürü başka eserler... Sonra Şiilerin yoğun olarak yaşadığı yerleri ziyaret edip oralarda yedi aydan fazla kaldı. Bu süre zarfında onların mescitlerini, medreselerini, etkinliklerini, taziyelerini gözlemledi. Sonra ev ve mescitlerdeki derslerine iştirak etti. Muharrem ayında Necef'i ziyaret etti. Muharrem ayında aşure günü ve Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi ile ilgili yaptıkları etkinlikleri gözlemledi. Basireti ve engin ilmi sayesinde gözlemlerinden şu sonucu çıkarmıştı: Ümmetin birlik ve beraberliği için, kalplerin birbiri ile ülfete geçmesi için yapılması gereken ilk ve en önemli iş Şiilik akidesini ve Şiilik gerçegini tartışmaktır.

Şii-Sünni yakınlaşması alanında ilk mesaisi Tahrandaki Şii âlim Muhsin el-Emin ile görüşmek oldu. Aralarında bir süre konuşma geçtikten sonra Musa Carullah ona küçük bir kâğıt (mektup) verdi. Mektubun tarihi, 26.08 1934 yılını gösteriyordu. Bu kâğıttan bir nüshayı Necef âlimlerine, bir nüshayı da Kazimiye âlimlerine gönderdi. Mektupta şu yazılıydı: Bu konuları hürmetle ve temiz bir kalple onlardan istifade etmek amacı ile Necef'in değerli üstatlarına gönderiyorum. Bütün amacım İslam âlemini oluşturan imamiye şiası ve Ehli Sünneti bir noktada buluşturmaktır. Sizden ricam ister bireysel olarak ister hep birlikte bu davete icabet etmenizidir. Katılımcılardan herkes maksadını açıklayıp kendi eli ile imzasını atacak veya mührünü basacaktır. Bunları belirttikten

4096 Meselütu't-Takrib, 2/ 198
4097 Meselütu't-Takrib, 2/ 201

sonra yazdığı mektupta Şiilerin kitaplarında geçen ve hiç kimsenin kabul edemeyeceği birtakım kesitlere işaret etti. Bunların hangi kitabın hangi sayfasında geçtiğini özellikle belirtti. Daha sonra ümmetin birliğine engel olan ve Şiilerin kitaplarında geçene tehlikeli konulara değindi. Bunları şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

1- Sahabeyi tekfir meselesi. 2- Birinci asra lanet. 3- Kur'an'ın tahrif meselesi. 4- Şiilerin kitabında halkı Müslüman olan ülkelerin yöneticileri kâfir ve tağuttur. 4- Şiiler hariç bütün gruplar lanetlik ve kâfirdirler. 4- İtaati farz olan imam olmadıkça Şiilerde cihad etmek domuz eti yemek gibi haramdır. Şehitlik sadece Şiilere özgüdür. Şii birisi sıcak yatağında bile ölmüş olsa yine de şehittir. Şiiler dışında Allah yolunda savaşanlar sadece cehenneme gitmek için acele eden kişilerdir.

Şiilerin güvendiği kitaplardan bu gibi alıntıları naklettikten sonra Şii âlimlere hitaben şöyle dedi: Bu altı konu Şiilerin kesin olarak inandıkları konulardır. Acaba Şiiler bu tür şeylere inanırlarsa Müslümanların birliği mümkün olur mu? Bu meselelerden ve bu akideden sonra Tevhid kelimesinin etkisi bunu söyleyenlerin kalbinde etki ve iz bırakır mı? Bu tür şeylere inanan İslam ümmeti İslam'ın zafer kazanması için hiç çaba harcar mı?

Sonra yukarıda saydığımız ve hiçte hoş olmayan meselelere şu benzer konuları ekledi:

1-Şiilerin ümmetin sahih hadislerini kabul etmeyip ümmete muhalefet etmenin kurtuluş olduğunu söylemeleri ve buna inanmaları. Yazarımıza göre bu anlayış İslam dinini yıkmadan önce Şiilik dinini yıkar.

2-Şu ayet ve şu sureler imamlara veya Şiiler hakkında inmiştir iddiası. Yine şu sure ve şu ayet Hz Ebubekir, Hz.Ömer ve onların peşinden gidenlerin kâfir olduğunu göstermektedir gibi yalanlar.

3-Takiyye konusunda Şiilerin aşırıya gitmeleri

Sonra Şia'nın kitaplarında geçen şu asılsız ve batıl konuları ele aldı:

1-Resulullah Hz. Aişe'yi boşadı ve Hz. Aişe Mü'minlerin annesi olma özelliğini kaybetti. 2-Beklenen mehdi gelirse Hz. Aişe'ye had cezası uygulayacak. 3- Beklenen mehdi gelirse İslam'a ait mescitlerini yıkacak. 4- Sonra Şiilik dinin temelinde düşmanlık yattığını söyledi. Yine Şii kitaplarında Hz Ebubekir ve Hz.Ömer ile Hz. Ali arasında geçen düşmanlık hikâyelerinin aslı ve astarı yoktur. 5- Kitaplarda bazı imamların şöyle dediği nakledilmiştir: "Ümmet doğru ve vefalı olsa da imamların velayetini kabul etmediği için mümin değildir.

Aslında ortada Şiilerin inandığı eleştiriye değer bir din yoktur. Bu adamların din dedikleri şey imamların dinidir. Musa Carullah, birtakım başka meselelerden bahsettikten sonra şunları söyledi: Değerli üstatlar buyurun bu sorular cevap verin. Böylece Allah'ın açık olan kitabının etrafında Müslümanlar birleşsinler. Ben bu soruları Şiilerin ana kitaplarından derledim. Acaba Şiilerin

bu sorulara cevabı ne olacak? Çünkü bu konuda Allah'ın şu ayeti ile amel ederek soruyu sizlere yani bu işi bilenlere soruyum: "Eğer bilmiyorsanız ehline sorunuz" [4098]

Musa Carullah olayın devamını şöyle hikâye etmiştir: Belki bir seneden fazla cevap vermelerini bekledim. Basra'da yaşayan Şii bir müçtehitten başkasından bir cevap alamadım. Bu adam zahmet edip benim sorduğum sorulara cevap vermiş. Bunun için yaklaşık doksan sayfalık bir yazı yazmış. Ancak yazısında Şii kitaplarının kullandığı üsluptan daha ağır bir üslup kullanarak ilk nesil sahabeyi yerden yere vurmuştur. Bu süreçten sonra Musa Carullah, "el-Veşietu fi Nakdi Akaidi'ş-Şia"isimli eserini yazdı. Daha doğrusu Şiilerin kendisine cevap vermediğini gördükten sonra bu eserini yazdı. Kendisi bu eseri ile ilgili şöyle diyordu: "Bu eseri yazmakla ümmetin şerefini ve dinin haremini savunuyorum. Bununla ilk asrın, benim ve ümmet üzerindeki haklarını eda etmiş oluyorum" [4099]

Musa Carullah, bu eserini ve Şii âlimlere yaptığı samimi nasihati Şii-Sünni yakınlaşmasında ilk adım çalışma olarak görmektedir. Öte yandan Şii âlimler Musa Carullah'ın kendilerine ait kitaplardan topladığı gizli bilgilerin saklı kalması gerektiğine inanıyorlardı. Onun bu bilgelere vakıf olması veya yayınlaması Şii âlimleri bayağı panikletmişti! Çünkü kitaplarında geçen bu tür bilgiler kötü niyetlerini açığa çıkarmaktadır. Aynı zamanda genel halka söyledikleri; bizler masum imamın vekilleriyiz sözünün yalan olduğunu açığa çıkarmaktadır. Onlar bu sayede hem dini hem de maddi yönden kazanımlar elde etmektedirler. Bilindi gibi Şii âlimler halktan humus (beşte bir)denen bir vergi alırlar.

Şii-Sünni Yakınlaşmasında Yapılması Gereken En Doğru Şey

Bu konuda yapılması gereken en doğru şey; Ehli Sünnet âlimlerinin büyük bir gayretle kaynağını kitap ve sünnetten alan, aynı zamanda sahih ve böylesi bid'at mezheplerinden uzak olan kendi (Ehli Sünnet) inançlarını yaymalarıdır. Yine Rafızî Şiilerin yalanlarını ve komplolarını açığa çıkaracak çalışmalar yapmaları gerekir. Aynı şekilde Ehli Sünnet'in kitaplarından kendileri lehine delili çıkararak bununla Ehli Sünneti vurmaya çalışan ve şüpheler ortaya atan Rafızîlere; ilmi, delilli ve adilce cevap vermeleri gerekir. Bütün bunları yaparken Rafızî Şiilerin sapkın ve yoldan çıkmış bid'at bir mezhep olduğunu belirtmeleri gerekir. Yine onların delalet ve bozuk temellerini, delilleri ile açıklamaları gerekir. Sünnet imamlarının bu yönde çalışmalarının olması gayreti ikiye katlar ve meseleyi planlı bir çalışmaya dönüştürür.

4098 Nahl, 43
4099el-Veşietu fi Nakdi Akaidi'ş-Şia, 2/ 208

Şii-Sünni yakınlaşmasında yapılması gereken şey gerçekleri açığa çıkartıp batıl olanı tespit etmektir. Aynı zamanda hak yoldan sapmış olan Rafızî Şiileri Allah'ın kitabına, peygamberin sünnetine ve doğru İslam'a yaklaştırmaktır. Bunu başta Hz. Ali bin Ebu Talib ve onun soyundan gelen Ehli Beyt âlimleri ve fıkıhçılarının, bir de Ehli Sünnet âlimlerinin öncülüğünde yapmak gerekir. Kesinlikle Şii misyonerliğin önüne geçilip durdurulması gerekir. Çünkü adamlar tertemiz olan Ehli Beytn ismini kirletmektedirler. Özellikle son zamanlarda İslam âleminde, Avrupa'da ve Amerika'da güçlü ve hissedilir bir şekilde etkin olmaya başladılar. Müslümanlar kendi arasında bir ve beraber olup Allah'ın ipine sarılana kadar bu durum böyle devam eder.

Ehli Sünnet'e metod bakımından muhalif olan Şii âlimler için Kur'an, sünnet ve icma delili bir anlam ifade etmiyor diye Ehli Sünnet mezhebini ve onun doğru yolda olduğunu, ayrıca Rafızî mezhebinin bu asıllardan uzak olduğu için yanlış yolda olduğunu açıklamaktan geri durulmamalıdır. Olaya bu şekil yaklaşılırsa Allah'ın izni ile Rafızî akidesinin Ehli Sünnet arasında yayılması engellenir.

Yapmamız gereken şeylerden birisi de onların batıl ve delilsiz akidelerini kendi kitaplarından tespit edip ortaya koymaktır. İşin doğrusu Rafızîlere cevap veren eski âlimlerimiz böyle bir yola başvuramamışlar. Büyük ihtimalle bu yönde çalışma yapamamalarının sebebi Rafızîlere ait kitapların yaygın olmamasından kaynaklanıyordu. Yani kitaplar sadece Rafızîler arasında dolaşıyordu. Bir diğer ihtimal bu kitapların sonradan uydurulup eski Rafızî âlimlere nispet edilme olasılığıdır. Bir diğer ihtimal, Safeviler döneminde bu kitaplara eklemeler yapılmış olabilir.!

Sebebi ne olursa olsun bugün piyasada bulunan Rafızîlerin kitapları yayılmakta ve birçok kimse tarafından kutsal ve doğru kabul edilmektedir. Sadece bu kitaplarda olanlara inanmaktalar ve sadece bu kitaplar ile delil getirmektedirler. Daha ilginç olanı, bu kitaplarla sahih sünnete ve Allah'ın kitabına cevap vermektedirler. Bazıları bu kitaplarda geçen efsane ve hurafelerle Kur'an'a karşı gelmekte, imamların vahiy aldıklarına ve onların gaybı bildiklerine inanmaktadır. Öyle ise Sünni- Şii yakınlaşmasına bu adamların kitaplarından başlanmalı, kitapları uydurmalardan arındırılıp, rivayetleri dalaletten kurtarılmalıdır.[4100]

Son zamanlarda bu konuda teşekkürü hak eden gayretli çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

1- Faysal Nuri: el-İmametü ve'n-Nas

2- Muhammed Salim el-Hıder: Sümme Ebsertu'l-Hakikate

3- Dr. Nasır Abdullah bin Ali el-Kafari: Usulu Şia el-İmamiyye el-İsna Aşere

4- Dr. Ahmet Celi: Dirasetün ani'l-Firak veTarihi'l-Müslimin

4100 Meseletu't-Takrib, 2/ 282-283

Bu mesele büyük önem ve özveri ile ele alınmalıdır. Çünkü okuyucu onların kitaplarında bir sürü delalet ve sapıklığın arasında dolaşırken bazen beyaz iplere rastlar. Kitap ve sünnete uyan bu ipler imamların hak olan akidelerini yansıtıyor olabilir. Bu ipler usul kitaplarında olduğu gibi feri' konulardaki kitaplarda da olabilir. Zaten yakınlaşma olacaksa bu noktalar üzerinden olmalıdır![4101]

Bu arada şu hakikati de belirtmek gerekir. Şiilerin içinde Şiiliğin ıslahı için yapılan samimi çalışmalar vardır ve bunları görmek gerekir.! Bu yöndeki çalışmalara saygı duyup takdir etmek ve kendi halklarına nasihatlerinde yanlarında durmak gerekir. Bunlardan bazıları:

1- Seyyid Hasan Musevi: (Lillahi Sümme li't-Tarih), (Keşfu'l-Esrar Fi Tebrieti'l-Eimmeti'l-Ethar)

2- Seyyid Ahmet el-Kâtib: (Tatavvuru'l-Fikri's-Siyasiyyi'ş-Şiiyyi Mine'ş-Şura İla Velayeti'l-Fakih)

Ehli Beyti seven, onların sahih eserlerine tabi olan doğru insanların yanında olmamız gerekir. Onlara saygı duyup hürmette kusur etmememiz gerekir. Aynı zamanda ellerinden tutup selamet sahiline doğru gitmemiz gerekir. İslami hükümleri tanıtmada Kur'an'ın ve sünnetin her Müslüman için ana kaynak olduğunu onlara açıklamalıyız. Hiç zorlanmadan Arapça kurallar çerçevesinde Kur'an'ın anlaşıldığını onlara hatırlatmalıyız. Sünnetin anlaşılmasında ise güvenilir hadis ricallerine başvurmak gerekir. Yine masum olan Resulullah'ın sözlerini kabul etmenin zorunlu, onun dışındakilerin sözlerini kabul etme veya etmeme gibi bir zorunluluk olmadığını açıklamamız gerekir.

Seleften gelen şeyler Allah'ın kitabına ve Resulünün sünnetine uyuyorsa kabul eder, uymuyorsa kabul etmeyiz. İlle de bir şeyin peşinden gidilecekse veya bir şeye uyulacaksa Allah'ın kitabı ve peygamberin sünneti bu listenin en başında gelir. Allah'ın dininde aslı olmayan fakat insanların güzel görüp dine eklediği veya çıkarttığı her türlü bid'ati kabul etmiyor, bunun kendisi ile savaşılması gereken bir delalet olduğuna inanıyoruz. Bu tür bid'atlerle mücadele ederken en güzel vesile neyse ona sarılmalı, daha kötü sonuç doğuracak vesilelerden uzak durmalıyız.

Salihleri sevmek, onlara hürmet etmek ve Allah'a yaklaştıran amellerinden dolayı onları övmenin meşru olduğuna inanırız. Evliya ve salih kulların şu ayette geçen özellikte kimseler olduğuna inanırız: "*Onlar, iman edip de takvâya ermiş kimselerdir*"[4102]

Evliya ve silah kulların kerameti haktır fakat bunun birtakım şartları olduğuna inanırız. Kendisinde keramet görülenlerin, bunu kendilerinin değil Allah'ın yaptığına inanırız. Böylesi kulların hayatta iken veya öldükten sonra

4101 Meseletu't-Takrib, 2/ 296
4102 Yunus, 63

kendilerine zarar veya fayda vermekten aciz olduklarına inanırız. Hayatta iken kendi kendilerine fayda veya zarar vermeyen insanların, öldükten sonra başkalarına hiç mi hiç fayda veya zarar vermeyeceklerine inanırız.[4103]

Kabir ziyaretleri sünnete aykırı olmamak kaydı ile meşru bir şeydir. Ancak kabirde yatanlardan yardım istemek, onlara ihtiyaç sunmak, adak adamak, üzerlerine binalar dikmek ve teberrük için dokunmak veya mesh etmek, mücadele edilmesi gereken bid'at ve büyük haramlardandır. Kötülüğe giden yolları kapatma adına bu tür amel ve inançları tevil etmiyoruz.[4104]

Örflerin hatalı kullandığı kelimeler şeri' lafızların hakikatini değiştirmez. Bu konuda yapılması gereken şey şeri' lafzın maksadını bilmek ve sınırlarına riayet edip, dini ve dünyevi lafızların hilelerinden kaçınmak gerekir. Esas mesele isimler değil müsemmadır.[4105] İslam akla değer verip onu özgürleştirmektedir. Kainata ibret nazarı ile bakması için onu teşvik etmektedir. Yine ilme ve âlime değer vermek sureti ile onların kadrini yükseltmektedir. Salih ve faydalı olan her şeyi güzel görmektedir. Aynı şekilde hikmete, mümin kulun kaybettiği bir değer olarak bakmakta ve nerede veya kimde görürse almaktan çekinmemesi gerektiğini telkin etmekte ve bu konuda en hak sahibinin kendisi olduğunu hatırlatmaktadır. [4106]

Kelime-i Şahadeti söyleyen, kabul eden ve gereğini yapan kimseleri görüşünden veya günahından dolayı tekfir etmeyiz. Eğer küfür kelimesini söyler veya dinde bilinmesi zaruri olan konulardan birisini inkâr ederse, Kur'an'ın açık hükmünü yalanlarsa veya onun ayetlerini Arap dilinin kabul etmediği kurallarla tefsir ederse tekfir ederiz. Aynı şekilde yaptığı amel küfür dışında tevil kabul etmeyenleri de tekfir ederiz.[4107]

Bahsini yaptığımız bu ve buna benzer kurallar; kitap, sünnet ve Ehli Sünnet anlayışında geçen İslam dinini sahih bir şekilde anlama konusunda insanlara yardımcı olacaktır. Ehli Sünnet anlayışı deyip geçmemek gerekir. Çünkü bu anlayış oluşumunu Resulullah, Raşit halifeler ve onların yolunda giden âlim ve fakih kimselerin temelleri üzerine oturtmuştur.

Allah'ın izni ile gerçek anlamda Ehli Sünnet anlayışına sahip kimselerin yanında bid'at olmaz. Böylesi insanların bid'atle işi olmaz çünkü onların dayanağı Allah'ın kitabı ve peygamberin sahih sünnetidir. Aynı zamanda pazarlık konusu yapmadıkları için dinden ve dini konulardan geri adım atıp taviz vermezler. Rafızî Şiiler ise her şeyleri bid'at olduğu için yanlışlarından vazgeçmez-

---

4103 En-Nehcu'l-Mubin, 359
4104 En-Nehcu'l-Mubin, 126
4105 En-Nehcu'l-Mubin, 305
4106 En-Nehcu'l-Mubin, 323
4107 En-Nehcu'l-Mubin, 343

ler. Çünkü taassup, heva, maddi menfaatler bu duruma engel olmaktadır. Evet, bahsini yaptığımız nedenlerden dolayı bazı Şii âlimler, Mü'minlerin emiri Hz. Ali ve onun çocuklarının yolu olan Ehli Beyt anlayışından sapmıştır.

Âlimler, Ehli Sünnet'e mensup birisinin bid'atlerle mücadele etmesi gerektiğini söylemişlerdir. Bid'ati işleyen kişi abit ve yaptığı şeyin doğru olduğuna inansa bile bu mücadele bırakılmamalıdır. Bid'at ile mücadele ederken maslahat kurallarını dikkate almamız gerekir. Örneğin maslahat mefsedet çatışmasında; az olan mefsedeti çok olan mefsedete tercih etmeliyiz. Yine büyük bir maslahat ve iyilik ortaya çıkacaksa küçük maslahatın kaçmasına ses çıkarmayacağız. Bahsini yaptığımız bu kural fıkıhçıların yanında doğru ve geçerli olan bir kuraldır. Bu kural doğrultusunda bazı zamanlar ve bazı mekânlarda Rafızî Şiilerin bid'atine ses çıkarmayız. Çünkü ses çıkardığımızda meydana gelecek fitne, can ve mala gelecek zarar daha büyük olabilir. Bu gibi tehlikelerin olmadığı durumlarda ses çıkarmak veya müdahale etmek yerine göre caiz yerine göre vacip olabilir!!![4108]

Bid'at ehli ile tartışırken Ehli Sünnet âlimlerinin sakin olmaları ve ilmi metotlar kullanmaları gerekir. Bunun yanında ziyaretleşmeler, belli çerçevede yardımlaşmalar olmalıdır. Yine zor günlerinde veya kâfir ve zalimlerle yaşadıkları sorunlarda onların yardımına koşmalıdır. Bu gibi durumlarda şeri' siyasetin maslahat / mefsedet dengesini dikkate alıp ona göre hareket etmelidir.

Yardımlaşma, güzel ilişki kurma, sakinlik gibi konular insanın prensibi olmalı fakat yeri geldiğinde aşırı Rafızîlere hak ettikleri cevaplar da verilmelidir. Çünkü bazen sessiz kalmak kargaşa ve olumsuzluklara neden olabilir. Bundan dolayı temel kural şu olmalıdır: Aşırıcılara ve haddini aşan sözlere her zaman hak ettikleri tepkiyi vermek şarttır. Kendilerine karşı sert olmamız gereken aşırılarla, ortak noktalar bulabileceğimiz aşırı olmayanların ayrıldığı nokta şeri' naslardır. Eğer dayandığı şeri naslar tevil kabul edip, zihinde şüphe oluşturuyorsa bu noktada farklı davranılabilir. Ancak garip ve meçhul nakillerin veya sonraki dönem âlimlerin veya tevil konusunda hiçbir geçerliliği olmayan şeylerin peşine düşenlere asla yumuşak davranılmamalıdır. Bu konuda onlara karşı sert tavır daha iyi belki de vaciptir. [4109]

Mezhep çeşitliliğinin bol olduğu toplumlarda siyasi konumu, diğer mezheplerle yapılacak ittifakları, maslahat ve mefsedet fıkhına göre Ehli Sünnet mezhebinin âlimleri belirler. Şeri' siyaset kuralları bunları az çok belirlemiştir. Toplumun farklı mezhep ve etnik kökenden oluşması âlimleri ve davetçileri orada yaşayan Müslümanlara Ehli Sünnet'in ilkelerini öğretmekten ve onları bu

4108 Meseletu't-Takrib: 2/ 360
4109 En-Nehcu'l-Mubin, 2/ 361

anlayışa göre eğitmekten alıkoymamalıdır. Yine bu toplumdaki sapmış inanç ve akideler konusunda onları uyarmaktan kimse geri durmamalıdır. Bu sayede gece gündüz böylesi bozuk akideye davet eden kimselerden etkilenmezler veya en az etki ile kurtulurlar. Çünkü böylesi toplumlarda gizli- açık hiç bıkmadan kesintisiz bu gibi şeylerin reklam ve ilanı yapılmaktadır.

Resulullah Medine'ye hicret edince Yahudilerle anlaşmalar yapmıştır. Bu anlaşma İslam Devleti'nin himayesinde Yahudilere onurlu bir hayat hakkı veriyordu. Aynı zamanda Kur'an, Yahudilerin inancından, tarihinden ve ahlakından bahsediyordu. Böylece Müslüman, Yahudi'nin gerçek kişiliğini fark edip aldanmıyordu.

MÜ'MİNLERİN EMİRİ'NİN SON GÜNLERİ

Nehrevân Savaşından Sonra

Mü'minlerin Emiri Hz. Ali (ra)'ın, okun hedefi delip geçtiği gibi dinden çıkan guruba karşı savaşması onun Şamlılara karşı görüşünde isabetli olduğuna ve Muaviye'den hakka daha yakın olduğuna delildir. Nitekim Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"*Müslümanların ihtilafı anında okun hedefi delip geçmesi gibi bir gurup dinden çıkar. Onlarla iki taifeden hakka daha yakın olanlar savaşır.*"[4110] Okuyucu, bu ve -Ammar b. Yasir (ra)'ın öldürülesi gibi- diğer deliller ortaya çıktıktan sonra Hz. Ali ordusunun Şam ordusuna karşı daha büyük bir hırsla savaşacaklarını bekleyebilir. Ancak bunun tam tersi oldu. Hz. Ali'nin planı Haricilerle savaştıktan sonra Şam üzerine yürümekti. Çünkü Şam'ın hilafet çatısı altına alınması ve ümmetin birlik ve beraberliğinin tesis edilmesi gerçekleştirilmesi gerekli bir hedefti. Haricilerle savaşması ise dahili cepheyi güvene almak içindi. Şam'a gidişi esnasında haricilerin Irak'ta çoluk çocuğa zarar vereceklerinden korkuyordu. Ne var ki işler istediği gibi yürümedi ve Şehit düştü. Şam'a gitmek nasip olmadı.[4111] Haricilerin çıkışı Hz. Ali'nin ordusunu epeyi zayıflattı. Zaten Cemel, Sıffîn ve Nehrevân savaşları Irak halkında savaşa karşı bıkkınlık ve nefret oluşturmuştu. Özellikle de Sıffîn savaşı. O savaş diğerleri gibi değildi. Adam öğüten değirmen gibiydi. Kimsenin hayalinden gitmiyordu. O savaş sebebiyle nice çocuklar yetim, nice kadınlar dul kalmıştı. Maksat da hasıl olmamıştı. Eğer sulh edilip tahkime gidilmeseydi bu, İslam alemi için çok kötü durumlara sebep olabilirdi.

O günlerde Hz. Ali tarafını zayıf düşüren yeni bir sıkıntı daha ortaya çıktı. O da; Hz. Ali'ye tazimde aşırı giden ve onu ulûhiyet makamına çıkaran bir gurubun zuhuru idi. Bazıları bunun, Hz. Ali'den teberri eden ve onu tekfir eden haricilere karşı bir cevap olduğunu söylemişlerdir.[4112] Ancak bunların maksadı kötüydü. O da; İslam akidesini ifsat etmek ve bütün Müslümanları zaafa uğratmak idi. Hedefte sadece Hz. Ali'nin ordusu yoktu.[4113] Mü'minlerin Emiri Hz. Ali onlarla kesin bir mücadeleye girişti. Haricilerin kopuşu ve onlara karşı yapılan

4110 Müslim 2/745,746
4111 Hilafetu Ali, Abdulhamid Ali 345
4112 Nizâmu'l Hilafe Fi'l Fikri'l İslamî, Mustafa Hilmi 15,16
4113 Hilafetü Ali, Abdulhamid Ali 350

savaşlar Hz. Ali tarafını epeyi zayıflatmıştı. Daha sonra yeni kopmalar oldu. Hz. Ali'nin Ehvâz valisi Naciyeoğullarından Hureyt b. Raşid –Adının Haris b. Raşid olduğu da söylendi- kavmiyle birlikte çıkış yaptı ve Hz. Ali'nin görevden azledilmesi çağrısında bulundu. Çok sayıda kişi ona tabi oldu. Bazı beldeleri ele geçirdiler ve mallara el koydular. Bunun üzerine Hz. Ali onlara Ma'kıl b. Kays komutasında bir ordu gönderdi. Ma'kıl onu hezimete uğrattı ve öldürdü.[4114] Bu arada Hz. Ali'nin hakimiyeti altında olan haraç ahalisi de haraçtan kurtulmayı umarak harekete geçti ve Ehvâz ahalisi isyan etti. Bu sebeple Hz. Ali bazı mali ve askeri sıkıntılar yaşadı. Bu hususta Şâbî şöyle demektedir:

"Ali Nehrevân'lılarla savaşınca çok sayıda kişi ona muhalefet etti. Etrafındakiler ona isyan ettiler. Naciyeoğulları onu tehdit etti. İbnu'l Hadramî, Basra'dan geldi ve Ehvâz halkı isyan etti. Haraç ahalisi haracı kaldırmak için Hz. Ali'nin İran'daki görevlisi Sehl b. Huneyf'i oradan çıkardılar."[4115] Diğer yandan Muaviye, Hz. Ali tarafının zayıflatılması için gizli ve açık çeşitli çalışmalar yapıyordu. Hz. Ali'nin ordusundaki ihtilaf ve parçalanmayı fırsat bilerek Mısır'a Amr b. el Âs komutasında bir ordu gönderdi. Orayı ele geçirdi ve oraya hakim oldu. Mısır'a hakim olmasının çeşitli sebepleri vardı, bunlardan bir kaçını sayacak olursak şunları söyleyebiliriz;

* Hz. Ali'nin haricilerle meşgul olması

* Hz. Ali'nin Mısır valisi Muhammed b. Ebubekir selefi Kays b. Sa'd b. Ubâde es Sâidî el Ensârî gibi dehasını işletip siyasi davranmadı. Hz. Osman'ın katillerinden kısas alınmasını talep edenlerle savaşa girişti. Onlar da onu hezimete uğrattılar.

* Muaviye'nin Mısır'daki, Hz. Osman'ın katillerinden kısas alınmasını talep edenlerle aynı görüşte olması oraya hakim olmasına yardım etti.[4116]

* Mısır'ın Irak'a uzak, Şam'a yakın olması.

* Mısır'ın coğrafi yönden Sîna yoluyla Şam'a bitişik ve Şam'ın tabiî bir uzantısı gibi olması.

Mısır, Şam'ın beşerî ve iktisadî gücünü büyük ölçüde artırmıştı. Daha sonra Muaviye, Arap Yarımadasının kuzeyine,Mekke,Medine ve Yemen'e asker gönderdi. Ancak bunlar Hz. Ali'nin gönderdiği askerlere mukavemet edemediler ve orada duramadılar.[4117]

Muaviye kabile reislerini ve Hz. Ali'nin valilerini kendisine çekme çalışmaları yaptı. Hz. Ali'nin Mısır valisi Kays b. Sa'd'ı da çekmeye çalıştı. Ama muvaffak olamadı. Ne var ki Hz. Ali'nin adamları ve müsteşarları onun hakkında şüpheye düştüler ve onun azledilmesini sağladılar.[4118] Sa'd b. Kays'ın azli Muaviye için büyük bir kazanç olmuştu. Yine Hz. Ali'nin İran'daki görevlisi Ziyad b. Ebî-

4114 Tarih-i Taberî 6/27-47

4115 A.g,e. 6/53

4116 Tabakât-ı İbni Sa'd 3/83; Hilafetü Ali, Abdülhamid Ali 351 Senedi sahihtir.

4117 Tarih-i Halife 198 Senetsiz

4118 Vülât-ı Mısr 45,46

hi'yi kendisine çekmeye çalıştı. Onu da kendisine çekemedi.[4119] Ancak o, bazı ileri gelenleri ve bazı valileri etkilemişti. Onlar Muaviye'nin işinin ilerlediğini, Hz. Ali'nin işinin de parçalandığını görüyorlardı. Hatta Hz. Ali bir hutbesinde şöyle diyordu:

"Öyle görüyorum ki şu adamlar batıl üzere oldukları halde birleştikleri için, siz ise hak üzere olduğunuz halde dağınık olduğunuz için, onlar emirlerine itaat ettikleri için, siz ise emirinize isyan ettiğiniz için, onlar emanetin hakkını verdikleri için, siz ise emanete hıyanet ettiğiniz için size galebe çalacaklar. Falanı göreve getirdim, gadretti ve malı aldı Muaviye'ye götürdü. Filanı göreve getirdim, hıyanet etti ve malı Muaviye'ye götürdü. Hatta birine bir kâse bile emanet etsem onun Muaviye'yle alakasından korkar oldum. Allah'ım, ben onlara onlar da bana buğz eder oldular. Onları benden beni de onlardan rahata erdir."[4120]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) önce ordusunu teşvik etti, sonra Muaviye (ra) ile ateşkes yaptı;

Hz. Ali (ra) karşılaştığı onca musibete boyun eğmedi. Askerindeki gevşeklik ve ihmali görünce kendisine bahşedilen ilim, fesahat, hitabet ve sair bütün kabiliyetlerini kullanarak onlara hitap etti. Onun hutbeleri meşhurdu. O, hayali ve afaki konuşmalar yapmıyordu. Onun konuşmaları yaşanılan acı tecrübelerin acılığını içinde barındırıyordu. Bir defasında etrafındakileri gayrete getirmek için şu konuşmayı yapmıştı:

"Cihad cennet kapılarından bir kapıdır. Allah onu seçkin dostlarına açar. O, takva elbisesidir. O, Allahu Teala'nın ihsan ettiği güçlü bir zırh ve sağlam bir kalkandır. Kim onu terk ederse Allahu Teala ona zillet elbisesi giydirir ve onu belaya duçar eder. Kalbine örtüler atar da hakkı göremez. Cihadı terk etmesi sebebiyle hak ondan uzaklaşır ve zillete maruz kalır. Adaletten de mahrum kalır. Dikkat edin, Sizi gece gündüz gizli açık şu adamlara karşı uyarmaya davet ettim, size "Onlar size karşı harekete geçmeden önce siz onlara karşı harekete geçin." dedim. Allah'a and olsun ki kendi yurtlarında savaşmak mecburiyetinde kalanlar her daim zillete maruz kaldılar. Kayıtsız kaldınız ve başarısızlığa mahkum oldunuz, sonunda size karşı saldırılar başlatıldı. Topraklarınıza sahip oldular. İşte Gâmid'in kardeşine ait süvariler Enbâr'a ulaştı. Sizin süvarilerinizi oradan attılar. Bana ulaşan bilgilere göre onların adamları müslüman olsun olmasın kadınların halhallarını, bileziklerini, gerdanlıklarını ve küpelerini çekip alıyorlar, kadınlar feryad-ü figan ile, bin bir rica minnet ile onları bundan men edebiliyorlarmış. Sonra da onlardan hiç biri yaralanmadan bir bütün halinde geri dönüyorlarmış. Bu sebeple müslüman bir adam esefinden ölse levm edilmez, bilakis bana göre layık olan da budur. Şaşılacak şey doğrusu! Vallahi, şu adamların batıl üzere oldukları halde birleşmesi, sizin de hak üzere olduğunuz halde tefrikaya düşmeniz kalbi öldürüyor, endişeye sevk ediyor. Si-

4119 El İstîâb 2/525,526

4120 Tarihu's Sağîr, Buhârî 1/125

zin hedef haline gelmeniz ve üzerinize saldırılması ne çirkin, ne üzüntü verici bir şey. Onlar size saldırıyor, siz onlara saldırmıyorsunuz. Allah'a isyan ediliyor, siz buna rıza gösteriyorsunuz. Sıcak günlerde onlar üzerine yürümeyi size emrettiğimde "Şimdi hava sıcak, bize zaman tanı, havalar soğuduktan sonra çıkarız." dediniz. Kışın yürüyelim dediğimde de "Şimdi havalar soğuk, bize zaman tanı, havalar ısındıktan sonra çıkarız." dediniz. Sıcaktan ve soğuktan kaçtınız. Sıcaktan ve soğuktan kaçan adam kılıçtan daha çok kaçar ey adam müsveddeleri. Sizin aklınız çocukların ve kadınların aklıyla aynı. Sizi görmemeyi ve sizi tanımamayı ne kadar da isterdim. Vallahi sizi görmek ve tanımak beni nedamete ve hüzne sevk etti. Allah sizin hakkınızdan gelsin. İçimi irinle ve gönlümü kin ve nefretle doldurdunuz. Bana her nefeste sıkıntıyı tattırdınız. İsyan etmek suretiyle görüşümü akamete ve başarısızlığa uğrattınız. Sizin yüzünüzden Kureyş

"Ali b. Ebî Talib cesur bir adam, ama harp etmesini bilmiyor." dedi. Onlar içinde bu hususta benden daha kabiliyetlisi var mı? Bu hususta makamı daha da ileri olanı var mı? Ben daha yirmiye varmadan bunu ispat ettim. Şimdi altmışa merdiven dayamış bir adamım, ama itaat edecek birini göremiyorum."[4121]

Bu hutbedeki sözler, Hz. Ali'nin, kendisini, cihadın meyvelerini toplamaktan ve elde etmek için gayret gösterdiği zaferi elde etmekten mahrum eden yandaşlarının başı üzerinden döktüğü ateş toplarına benziyor. O, bu konuşmayı edebî bir lisanla yaptı. Kullandığı ibareler duyguları harekete geçirecek, lafızlar da gönüllere işleyecek şekildeydi. Orada muğlak ifadeler yoktu, seciden ve sanat kaygısından uzaktı.[4122]

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın hutbeleri –hilafet dönemindeki hutbelerini kastediyoruz- onun düşüncesini açığa çıkardığından tarihi açıdan önemli belgelerdir. Özellikle Nehrevan savaşından sonra uğradığı başarısızlıklar karşısında askerlerine yaptığı konuşmalar çok önemlidir. Ancak ona nispet edilen hutbelerin çoğu ona ait değildir. Çok sayıda alim Nehcü'l Belâğâ kitabında ona nispet edilen hutbeler hakkında "Onlar Şerif Rıza'nın telifidir, onun uydurmasıdır." demişlerdir.[4123] O kitabın tarihi kaynak olarak alınabilmesi için çok dikkatli bir tetkike tabi tutulması gerekir. Bunun yanında Hz. Ali, ashabına kendi faziletlerini, menkıbelerini ve İslam'daki üstün makamını da zikretmiştir. Orada bulunanlardan çok sayıda kişi bunu naklediyor: Ali (ra) Rahbe'de;

"Kadîr Hûm günü Rasulullah (sav)'i işitenler, Allah adına şahitlik etmesini istiyorum." dedi. Orada bulunanlardan bir kısmı –bir rivayete göre on iki kişi, bir rivayete göre de on altı kişi- ayağa kalktılar ve şuna şahitlik ettiler;

Rasulullah (sav) Gâdir-i Hûm'da Ali'nin elini tutup insanlara;

"Benim mü'minlere nefislerinden daha yakın olduğumu bilmiyor musunuz?" buyurdu. Onlar;

4121 El Beyân Ve't Tebyîn, Câhiz 238,239

4122 El Edebü'l İslamî, Nâyif Maruf 59

4123 Mîzânu'l İtidal 3/124 Kitapta bu hususta güzel bir tenkit yazısı vardır; Hilafetü Ali b. Ebî Talib 355

"Evet, biliyoruz." dediler. Rasulullah (sav);

"Ben kimin dostu isem Ali de onun dostudur. Allah'ım, Ali'ye dost olana dost ol, ona düşman olana da düşman ol." diye dua etti.[4124] Bu hadise bize Hz. Osman'ın ayak takımı kişiler tarafından muhasara altına alındığında Sahabe-i Kiramı kendi faziletlerine ve menkıbelerine şahit tutmasını hatırlatıyor. Hz. Ali sanki "İslam için bu kadar çalışma yapan kişinin mükafatı bu mu?" diyordu. Çeşitli ihtilaflar sebebiyle o, onca çalışmasına ve gayretine rağmen istediğini gerçekleştiremedi. Kendi ordusundaki parçalanmalar sebebiyle bir türlü Şam'a sefer düzenleyemedi. Birliği dağıldı. Hicretin kırkıncı yılında Muaviye ile muvafakat etmeye mecbur kaldı. Irak'ın hakimiyeti onda, Şam'ın hakimiyeti de Muaviye'de kalacaktı. Kimse kimseye karışmayacak, baskın düzenlemeyecek ve savaş açmayacaktı.[4125] Taberî tarihinde şöyle diyor:

"Hicretin kırkıncı yılında Hz. Ali ile Muaviye meydana gelen mektuplaşmalardan sonra sulh yaptılar. Buna göre savaşa son verilecekti. Irak, Ali'ye, Şam Muaviye'ye ait olacaktı. Kimse kimsenin işine karışmayacak, baskın düzenlemeyecek ve savaş açmayacaktı."[4126]

Ali (ra)'ın Bir An Önce Şehadeti İstemesi

Mü'minlerin Emiri Hz. Ali ile Muaviye sulh anlaşması yapmışlardı. Ancak anlaşma uzun sürmedi. Muaviye, Hz. Ali'nin şehit düştüğü yıl Büsr b. Erta' komutasında Hicaz'a ve Yemen'e ordu gönderdi.[4127] Buna karşı Hz. Ali istediği şekilde bir ordu teçhiz edemedi. İnsanların duyarsızlığı hayata küsmesine sebep oldu ve ölümü temenni etmeye başladı. Allahu Teala'ya yöneliyor ve dileğini bir an önce vermesi için Ona yalvarıyordu. Rivayet edildiğine göre bir gün bir konuşma yaptı, orada;

"Allah'ım, ben onlardan bıktım, onlar da benden bıktı. Ben onlardan usandım, onlar da benden usandı. Beni onlardan kurtar, onları da benden kurtar." diye dua etti. Sonra da elini sakallarına götürdü ve "Sizin en şakinizi bunları kana boyamaktan alıkoyan nedir?" dedi.[4128] Hz. Ali son günlerinde bu duaya devam ediyordu. Cündeb anlatıyor:

"Ali (ra)'ın başına üşüştüler. İzdiham oldu. O esnada ayağına bastılar. O da;

"Allah'ım, ben onlardan bıktım, onlar da benden bıktı. Ben onlara buğz ettim, onlar da bana buğz ettiler. Beni onlardan kurtar, onları da benden kurtar." dedi.[4129]

4124 Fedâilu's Sahabe 2/705 İsnadı sahihtir.

4125 Hilafetü Ali, Abdülhamid 356

4126 Tarih-i Taberî 6/56

4127 Et Tarihu's Sağîr, Buhârî 1/41; Hilafetü Ali, Abdülhamid 431

4128 Musannef, İbni Abdürrezzak 10/154 Sahih bir isnadla; Tabakât 3/4 Sahih bir isnadla.

4129 El Âhâd Ve'l Mesânî, İbni Ebî Âsım 1/37 Hasen bir isnadla. Hilafetü Ali 432

Başka bir rivayete göre Ebu Salih anlatıyor:

"Ali'yi gördüm, Mushafı başı üzerine sertçe ses çıkacak şekilde koydu. Sonra da;

"Allah'ım, ben ,onlardan bunun içindekileri yapmalarını istedim, ancak onlar bana mani oldular. Allah'ım, ben onlardan bıktım, onlar da benden bıktı. Ben onlara buğz ettim, onlar da bana buğz ettiler. Güzel ahlakımın aleyhine döndüler. Onlara benden daha şerlisini, bana da onlardan daha hayırlısını nasip et. Onların kalplerini tuzun suda eritildiği gibi erit." dedi.[4130] Başka bir rivayette de ; "Üç ya da ona yakın bir zaman sonra öldürüldü." denilmiştir.[4131]

Hasan b. Ali (ra) anlatıyor:

"Ali (ra) bana dedi ki; Rasulullah (sav) bu gece rüyama girdi. Ona

"Ya Rasulallah, ümmetinden gördüğüm bu sıkıntı ve düşmanlık da nedir?" dedim. Bana;

"Onlara beddua et." buyurdu. Ben de;

"Allah'ım, bana onlardan daha hayırlısını, onlara da benden daha şerlisini nasip et." dedim. (Hz. Hasan anlatmaya devam ediyor)

"Dışarı çıktı ve vuruldu."[4132]

Mü'minlerin Emiri'nin Şehit Olacağını Bilmesi

Rasulullah (sav)'in nübüvvetine delalet hadislerden biri de Hz. Ali'nin şehit olacağını haber veren hadistir. Sahih-i Müslim, Ebu Hureyre'den naklediyor:

Rasulullah (sav) yanında Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Talha ve Zübeyr olduğu halde Hira dağı üzerindeydi. Dağ sallanmaya başladı. Bunun üzerine Rasulullah (sav);

"Sakin ol ey Hira! Senin üzerinde Nebi, sıddîk ve şehitten başkası yok." buyurdu.[4133] Hz. Ali'nin Irak'ta şehit düşeceğini ve nasıl şehit edileceğini bildiren hadisler de var. Bütün bu hadisler Muhammed (sav)'in nübüvvetinin doğrulunu, hevasından konuşmadığını ve Allahu Teala'nın vahiy yoluyla kendisine bildirdiklerini haber verdiğini açıklamaktadır. Rasulullah (sav) Hz. Ali'ye ona ne olacağını anlatmış, o da buna iman etmiş ve yakin getirmiştir. Hz. Ali bunu insanlara da anlatıyordu. Ebu'l Esved ed Düelî anlatıyor:

"Ali'nin şöyle dediğini işittim; Abdullah b. Selam bana geldi. Ayağımı özengiye atmıştım. Bana;

"Nereye gidiyorsun?" diye sordu. Ona;

"Irak'a" dedim.

4130 Siyeru A'lâmi Nübelâ 3/144

4131 El Mihen, Ebu'l Arap 99; Hilafetü Ali, Abdülhamid 432

4132 Tarihu'l İslam 649

4133 Müslim 4/1880

"Oraya gittiğinde sana kılıcın ucu isabet edecek değil mi?" dedi. Hz. Ali devamla dedi ki;

"Allah'a and olsun ki o, bunu daha önce Rasulullah (sav)'den işitmişti." Ebu'l Esved ed Düelî diyor ki;

"Ona şaştım kaldım ve "Savaşan bir adam kendisi hakkında bunu rivayet ediyor." dedim.[4134]

Hz. Ali bu hadisi hilafete geçmeden önce Yenbu'da da rivayet etmişti. O orada hastalanmış, kendisine gelen ziyaretçiye –ki o, Ebu Fudâle el Ensârî el Bedrî (ra)tır-

"Ben bu hastalığımda ölmem, bu hastalıktan da ölmem. Zira Nebi (sav) bana bunlar (sakalını kastediyor) kana boyanmadan ölüm gelmeyeceğini haber verdi." dedi.[4135] Hz. Ali bu hadisi Haricilere de kendi ashabına da nakletti. Beyhakî, Delâilü'n Nübüvve adlı esrinde bu hadisleri topladı.[4136] Hafız İbni Kesir de El Bidâye Ve'n Nihâye adlı eserinde onları bir araya getirdi.[4137] Abdullah b. Davud, A'meş'ten, o da Mesleme Süheyl'den, o da Salim b. Ebî Ca'de'den, o da Abdullah b. Sebü'dan naklediyor:

Ali (ra)'ı minberden konuşurken işittim.

"Sadece bedbaht kişiyi bekliyoruz. Zira Rasulullah (sav) bana bunun kana boyanacağını haber verdi." dedi. Bunun üzerine insanlar;

"Katilini bize haber zürriyetini keselim." dediler. Hz. Ali;

"Allah aşkına, katilimden başkasını öldürmeyin." dedi. Sonra da şu şiiri okudu;

Göğsünü ölüme aç
Zira ölüm sana gelecek
Öldürülmekten korkma
Zamanı geldiğinde sana görünür

Bazı rivayetler daha da ileri gidiyor ve Hz. Ali'nin kendisini öldürecek olan bedbahtı bildiğini ifade ediyorlar. Ubeyde es Sülmânî sahih bir senetle rivayet ediyor:

"Ali, İbni Mülcem'i gördüğünde şöyle demiştir;

Ben onun yaşamasını istiyorum, o da beni öldürmeyi istiyor
yardımcın, dostun olan Murad kabilesindendir[4138]

Başka bir rivayete göre Hz. Ali, Abdurrahman İbni Mülcem hakkında;

"Beni öldürecek olan budur." demiş, ona;

"Ona karşı seni durduran şey ne?" diye sormuşlar, o da;

4134 Tarih-i Zehebî 648

4135 Hilafetü Ali, Abdülhamid 433 Bütün rivayet yolları sahihtir.

4136 Delâilü'n Nübüvve 6/438-441

4137 El Bidâye Ve'n Nihâye 7/323-325

4138 Tabakât, İbni Sa'd 3/33,34 İsnadı sahihtir.

"O henüz beni öldürmedi." demiştir.[4139]

Öldürüleceğini haber verdiğinde insanlar kendisinden yerine bir halife bırakmasını istediler. Ancak o bundan kaçındı. Abdullah b. Sebu' anlatıyor: Ali'nin şöyle dediğini işittim;

"Burası buradan kana boyanacak. O bedbaht daha ne bekliyor?" Ona;

"Ey Mü'minlerin Emiri, onu bize haber ver, zürriyetini keselim." dediler. O;

"O zaman Allah'a and olsun ki bana karşı katilimden başkasını öldürmüş olursunuz." dedi. Ona;

"Başımıza birini halife tayin et." dediler. O;

"Hayır, herhangi birini halife bırakmayacağım. Sizi Rasulullah (sav)'in bıraktığı gibi bırakacağım." dedi. Ona;

"Peki Rabbine gittiğinde –Veki' bir defasında da; mülaki olduğunda şeklinde söylemiştir- ona ne diyeceksin?" dediler. O;

"Diyeceğim ki: Allah'ım, beni uygun gördüğün müddet zarfında Muhammed ümmetinin başında halife olarak bıraktın. Sonra beni kendine aldın. Sen onlarla berabersin. Dilersen onları ıslah edersin, dilersen ifsad edersin." dedi.[4140]

Ali (ra) diyor ki:

Güvenilir Hak Peygamber (sav) bana;

"Sen şuradan darbe alacaksın." buyurdu. -Hz. Ali gözü ile kulağı arasını gösterdi- kan akacak sakalını kana boyayacak. Bunu yapan kişi en bedbaht kişi olacak. Salihin devesini boğazlayan kişi Semûd'un en bedbahtı olduğu gibi.[4141]

ALİ B. EBÎ TALİB (RA)'IN ŞEHADETİ VE BUNDAKİ DERSLER VE İBRETLER

Nehrevân savaşı haricilerin nefislerinde derin yaralar bırakmıştı. Kin ve nefretleri her geçen gün artıyordu. Onlardan bir kaçı bir araya geldi ve Nehrevân'daki arkadaşlarının intikamını almak için Hz. Ali'yi öldürmeye karar verdiler. Siyer alimleri ve tarihçiler bu hususta meşhur bir rivayet etrafında toplandılar.[4142] Ne var ki bu rivayet içinde bazı çelişkiler bulunmaktadır. Son zamanlarda rivayete bazı ilaveler yapılmış olabilir. Ancak şu bir gerçek ki Hz. Ali, Nehrevân'da ölenlerin intikamını almak üzere harici unsurlar tarafından şehit edildi. Bunun dışındaki malumatın –Mesela, İbni Mülcem ile Kattâm'ın birbirini sevmesi ve Eş'as el Kindî'nin bu işte rol oynaması gibi rivayetlerin- kabul edilmesi çok zor. Şimdi Hz. Ali'nin şehadetinin tafsilatını arz ediyoruz;

4139 El İstîâb 3/127

4140 Müsned-i Ahmed 2/325 El Mevsûatü'l Hadîsiyye; Hasen ligayrihi.

4141 Hesâisu Emiri'l Müminin Ali b. Ebî Talib 163,164

4142 Tabakât, İbni Sa'd 3/35; Tarih-i Taberî 6/58-66; Murucu'z Zeheb 3/423; Taberânî 1/55-58; Mecmau'z Zevâid 6/249; Tarihu'l İslam, Zehebî 649; Vefeyâtü'l A'yân 7/218; El Bidâye Ve'n Nihâye 7/325

1- Fesat Tertibi Kuranların Toplanması

İbni Mülcem, Burek b. Abdullah ve Amr b. Bekr et Teymî bir araya geldiler. Durumu müzakere ettiler. İdarecileri eleştirdiler. Sonra Nehrevân'da ölen arkadaşlarını yâd ettiler ve onlara rahmet okudular.

"Onlar gittikten sonra yaşasak ne olur? Onlar insanları Rablerine ibadete davet ediyorlardı. Allah yolunda kimsenin kınamasından da korkmuyorlardı. Nefsimizi feda etsek de şu dalalet önderlerine gidip öldürsek, beldeleri onlardan kurtarıp arkadaşlarımızın öcünü almış olsak." dediler. İbni Mülcem;

"Ali b. Ebî Talib'in katli işini ben üzerime alıyorum." dedi. Burek b. Abdullah;

"Muaviye'yi öldürme işini de ben üzerime alıyorum." dedi. Amr b. Bekr de;

"Amr b. el Âs'ı öldürme işini de ben üzerime alıyorum." dedi. Her biri öldüreceğini söylediği kişiyi öldürmedikçe ya da bu uğurda öldürülmedikçe bu yoldan dönmeyeceğine dair yemin etti ve söz verdi. Kılıçlarını hazırladılar ve zehirlediler. Ramazanın on yedinci gecesi bu işi yapacaklarına dair sözleştiler.[4143]

2- İbni Mülcem'in Çıkışı ve Kattâm Binti Şecine İle Karşılaşması

İbni Mülcem el Murâdî, Kinde kabilesinden sayılıyordu. Kûfe'deki arkadaşlarının yanına gitti. Plan açığa çıkmasın diye yapacağı işi onlardan da gizledi. Bir gün Teym er Rebâb'a mensup bazı adamların toplandıklarını ve Nehrevân'da öldürülenleri yâd ettiklerini gördü. Hz. Ali onlardan on kişiyi öldürmüştü. O esnada oraya Kattâm binti Şecine adında bir kadın geldi. Onun da babası ve kardeşleri Nehrevân günü öldürülmüştü. Kattâm çok güzel bir kadındı. İbni Mülcem onu görünce aklı başından gitti ve Kûfe'ye geliş sebebini unuttu. Ona evlilik teklifinde bulundu. Kattâm;

"Beni huzura erdirmedikçe seninle evlenmem." dedi. İbni Mülcem;

"Seni huzura erdirecek şey de nedir ki?" diye sordu. Kattâm;

"Üç bin dirhem, bir cariye, bir şarkıcı kadın ve bir de Ali b. Ebî Talibin öldürülmesi." dedi. İbni Mülcem;

"Kabul. Ancak şu Ali'nin katli meselesine gelince beni isteseydin bu şartı koşmazdın." dedi. Kattâm;

"Elbette seni istiyorum. Ancak ona beklemediği bir anda saldır. İsabet ettirebilirsen sen de ben de huzura kavuşuruz. O zaman benimle güzel bir hayat yaşarsın. Eğer öldürülürsen ne dünyadan ne de dünya ziynetinden hayır beklerim." dedi. Bunun üzerine İbni Mülcem;

"Allah'a and olsun ki ben bu şehre Ali'yi öldürme maksadıyla gelmiştim. İstediğini yapacağım." dedi. Kattân;

4143 Tarih-i Taberî 6/59

"Sana yardım edecek birilerini bulalım." dedi. Teym er Rebab kabilesine mensup Verdân adlı kişiye bir adam gönderdi. Verdân gelince onunla konuştu, o da bu teklifi kabul etti. Bu arada İbni Mülcem Eşca' kabilesine mensup Şebîb b. Bucra adında biriyle görüştü. Ona;

"Dünya ve ahiret şerefini kazanmak ister misin?" dedi. O;

"Neymiş o?" diye sordu. İbni Mülcem;

"Ali b. Ebî Talib'i öldürmek." dedi. Şebîb;

"Anan seni kaybetsin! Çok kötü bir şeyden bahsediyorsun. Buna nasıl güç yetireceksin?" dedi. İbni Mülcem;

"Mescitte gizleneceğim. Sabah namazı için çıktığında üzerine atılıp öldüreceğiz. Kurtulursak huzura ereriz ve intikamımızı almış oluruz. Öldürülürsek Allah katında olanlar dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır." dedi. Şebîb;

"Yazıklar olsun sana! Eğer bu kişi Ali'den başkası olsaydı bana daha kolay gelirdi. Onun İslam yolunda çektiği çileleri ve İslam'daki önceliğini biliyorum. Onu öldürmekle gönlümün huzura ereceğini sanmıyorum." dedi. İbni Mülcem;

"Onun Nehrevân'da salih kulları öldürdüğünü bilmiyor musun?" dedi. Şebîb;

"Evet biliyorum." dedi. İbni Mülcem;

"Biz de onu öldürdüğü kardeşlerimize karşılık olarak öldürüyoruz." dedi. Bunun üzerine Şebîb onun teklifini kabul etti. Daha sonra büyük mescitte itikafa girmiş olan Kattâm'ın yanına gittiler. Ona;

"Ali'yi öldürme hususunda ittifak ettik." dediler. Kattâm;

"Dilediğiniz zaman bana gelin" dedi. İbni Mülcem Hz. Ali'nin öldürüldüğü sabahın gecesi ona gitti ve;

"Bu gece arkadaşlarımızla aramızda kararlaştırdığımız gece." dedi. Kattâm onlar için ipek getirtti ve onlara bağladı. Kılıçlarını kuşandılar ve Hz. Ali'nin çıkacağı eşiğin karşısında pusuya yattılar. Hz. Ali dışarı çıkınca Şebîb ona kılıcıyla bir hamle yaptı. Ancak kılıcı kapının kemerine saplandı. O esnada İbni Mülcem hamle yaptı ve Hz. Ali'yi başından yaraladı. Verdân ise kaçtı, evine gitti. Göğsünden ipeği çıkarıyordu ki o esnada eve babası tarafından biri geldi. Ona;

"Bu kılıç ve bu ipek de ne böyle?" diye sordu. O da ona olan biteni anlattı. Bunun üzerine adam gitti, kılıcıyla geldi ve onu öldürdü. Şebîb ise alaca karanlıkta Kinde kapısı tarafından çıktı. İnsanlar bağırışıyordu. Uveymir adında Hadramut'lu biri ona yetişti. Kılıç hâlâ Şebîb'in elindeydi. Hadramut'lu kılıcı onun elinden aldı ve üzerine çullandı. İnsanlar (Hz. Ali'yi öldürenin o olduğu zannıyla) ona doğru koştular. Çünkü Şebîb'in kılıcı onun elindeydi. Adam korktu ve Şebîb'i bırakıp kaçtı. Şebîb bu şekilde kurtulmuş oldu. İbni Mülcem ise yakalandı ve bağlandı. Ebu Edmâ adında biri onun elindeki kılıcı alıp onun ayağına vurmuş ve onu yere yıkmıştı. Ali geriledi, yerine namaz kıldırması için Ca'de b. Hubeyre b. Ebî Vehb'i tayin etti. Sabah namazı kılındıktan sonra Hz. Ali

"Adamı bana getirin." dedi. Getirdiler. Ona

"Ey Allah düşmanı, ben sana iyilik etmemiş miydim?" dedi. İbni Mülcem "Evet etmiştin." dedi. Hz. Ali;

"Peki o zaman bu işi niçin yaptın?" diye sordu. İbni Mülcem;

"Kırk gün durmadan kılıcımı biledim ve Allah'tan bu kılıcımın yaratıkların en kötüsünü öldürmesini istedim." dedi. Hz. Ali;

"Öyle sanıyorum ki onunla sen öldürüleceksin ve öyle sanıyorum ki Allah'ın en şerli mahluku sensin." dedi.[4144]

3- Muhammed b. Hanefiyye'nin, Ali (ra)'ın Öldürülmesini Anlatması

Muhammed b. Hanefiyye anlatıyor:

Hz. Ali'nin öldürüldüğü gece namaz kılmak için büyük mescide gitmiştim. Orada şehir halkından çok sayıda adam vardı ve ben Ali'nin çıktığı eşiğe yakındım. İnsanlardan kimi kıyamda, kimi rükûda, kimi de secdede idi. Gecenin başından sonuna kadar bıkıp usanmadan namaz kılıyorlardı. Ali sabah namazı için dışarı çıktı.

"Ey insanlar! Namaz! Namaz!" diye nida etti. Eşikten çıktıktan sonra mı (yoksa tam eşikte mi) böyle nida etti bilmiyorum. Birden bir parıltı gördüm ve;

"Hüküm ancak Allah'a aittir. Ne sana ne de arkadaşlarına değil ey Ali" diye bir ses işittim. Sonra da bir kılıç gördüm. Sonra ikincisini gördüm. Daha sonra Ali'nin sesini işittim;

"Adamı kaçırmayın." diyordu. İnsanlar onun etrafını sardılar ve çok geçmeden yakaladılar. Daha sonra İbni Mülcem, Ali'nin huzuruna getirildi. Ben de içeri girenlerle birlikte içeri girdim. Ali'nin;

"Cana karşı can. Eğer ölürsem beni öldürdüğü gibi onu öldürün. Eğer yaşarsam ne yapacağıma ben karar veririm." dedi.[4145] İnsanlar Ali'nin başına gelenler sebebiyle endişe içinde Hasan'ın yanma geldiler. İbni Mülcem orada bağlı bir şekilde duruyordu. Ümmü Gülsüm binti Ali ağlayarak ona yöneldi ve;

"Ey Allah düşmanı, Babam için korkacak bir şey yok, ancak Allah seni zelil kılacak." dedi. İbni Mülcem;

"Kim için ağlıyorsun? Allah'a and olsun ki ben o kılıcımı bin dirheme satın aldım ve onu bin dirhemlik zehirle zehirledim. Eğer bu darbe bütün şehir halkına vurulsaydı onlardan biri bile hayatta kalmazdı." dedi.[4146]

4- Doktorun Hz. Ali'ye Tavsiyesi ve Mü'minlerin Emirinin Şûraya Meyli

Abdullah b. Malik anlatıyor:

Ali (ra) yaralandığı gün doktorlar toplandı. İçlerinde en uzman olanı Esîr b. Amr es Sükûnî idi. Kisra'nm doktorlarındandı. Esîr dişi bir koyunun sıcak akciğerini aldı, ondan bir damar çıkardı. Damarı yaranın üzerine koydu. Damar

4144 A,g,e. 6/62
4145 A,g,e. 6/62
4146 A,g,e. 6/62

şişmeye başladı. Sonra damarı aldı baktı, üzerinde beyne ait beyazlıklar vardı. Darbe beyine ulaşmıştı. Esîr;

"Ey Mü'minlerin Emiri, vasiyetini yap, zira öleceksin." dedi.[4147]

Cündeb b. Abdullah Hz. Ali'nin yanına geldi ve ona;

"Ey Mü'minlerin Emiri, seni kaybedersek Hasan'a biat edelim mi?" diye sordu. Bunu size ne emreder, ne de yasaklarım. Siz işinizi daha iyi bilirsiniz." dedi.[4148]

5- Çocukları Hasan ve Hüseyin'e Vasiyeti

Mü'minlerin Emiri Ali (ra) oğulları Hasan ve Hüseyin'i yanına çağırdı. Onlara:

"Size takva sahibi olmanızı, dünya ayağınıza gelse de sizin ona dalmamanızı, ele geçiremediğiniz bir şey için ağlamamanızı, Hakkı söylemenizi, yetimlere merhamet etmenizi, hüzün sahiplerine yardım etmenizi, ahiret için çalışmanızı, zalime ve mazluma yardım etmenizi, Kitapta olanla amel etmenizi ve Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınamasından korkmamanızı vasiyet ederim." dedi. Sonra da Muhammed b. Hanefiyye'ye baktı ve:

"Kardeşlerine vasiyet ettiğim şeyi ezberledin mi?" dedi. O da;

"Evet" dedi. Hz. Ali:

"Sana da bunun benzerini vasiyet ederim. Ayrıca üzerinde büyük hakları olduğu için kardeşlerin (Hasan ve Hüseyin'e) hürmet etmeni, emirlerine tabi olmanı, onların hiçbir şeye karar vermemeni vasiyet ederim." dedi. Sonra da Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e:

"Onu size emanet ediyorum. O, babanızın oğludur. Biliyorsunuz ki babanız onu seviyor." dedi. Sonra da Hz. Hasan'a:

"Oğlum, sana takva sahibi olmanı, namazı vaktinde kılmanı, zekatı mahalline vermeni ve güzelce abdest almanı vasiyet ederim. Zira temizlik olmadan namaz olmaz ve zekatı vermeyen kişinin de namazı kabul olmaz. Yine sana kusurları bağışlamanı, kinini yutmanı, sıla-ı rahim yapmanı, bilgisizlik anında teenni ile hareket etmeni, dinde fakih olmanı, herhangi bir işte sebat etmeni, Kur'an'la hemhâl olmanı, güzel komşuluk yapmanı, emri bil maruf nehyi ani'l münker yapmanı ve kötülüklerden sakınmanı vasiyet ederim."[4149]

Vefatı Yaklaştığındaki Vasiyeti

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Bu, Ali b. Ebî Talib'in vasiyetidir ki, o, Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun ortaksız olduğuna, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet eder. Müşrikler hoşlanmasa da dinini bütün dinlerden üstün kılmak üzere peygamberini doğru yol ve hak dinle gönderen Al-

4147 El İstîâb 3/1128
4148 Tarih-i Taberî 6/62
4149 A.g.e. 6/63

lah'tır. Namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm, alemlerin Rabbı Allah içindir. Onun hiçbir ortağı yoktur. Ben böyle emrolundum ve ben Müslümanların ilkiyim. Ey Hasan, ey bütün oğullarım ve ailem, takva sahibi olmanızı, ancak Müslüman olarak ölmenizi size vasiyet ediyorum. Hepiniz topluca Allah'ın ipine sarılın, dağılmayın. Çünkü ben, Ebu'l-Kasım (sav)'ın şöyle buyurduğunu işittim:

"İnsanların arasını bulmak, onları barıştırmak, namazdan da oruçtan da daha faziletlidir." Akrabalarınıza bakın. Namazınızı kılın ki, Allah hesabınızı kolaylaştırsın. Yetimlere haksızlık etmekten sakının. Onları dinlememezlik etmeyin. Huzurunuzda onlara haksızlık edilmesin. Komşularınıza haksızlık etmeyin. Çünkü onlar peygamberinizin size emanetidir. Onlar hakkında o kadar vasiyette bulundu ki, biz onları bize mirasçı kılacağını sanmıştık. Kur'an'ın emirleri dışına çıkmayın. Sizden başkaları sizden önce Kur'an'la amel etmesin. Önce siz amel edin. Namazınıza dikkat edin. Çünkü o, dininizin direğidir. Rabbinizin Beyt'inden uzak durmayın. Issız kalmasın. Hayatta bulunduğunuz sürece onu ziyaret edin. Eğer onu metruk bırakırsanız, size rahmet nazarıyla bakılmaz. Ramazan ayına dikkat edin. Çünkü o ayda tutulan oruç Cehennem ateşine karşı bir kalkandır. Allah yolunda mallarınız ve canlarınızla cihad etmeye bakın. Zekat ödememezlik yapmayın. Çünkü zekat, Rabbin öfkesini söndürür. Peygamberinizin ashabını da kollayın. Çünkü Rasulullah (sav) onlara iyilik yapılmasını vasiyet etmiştir. Yoksullara ve düşkünlere yardımcı olun, onları geçiminize ortak edin. Köle ve cariyelerinize haksızlık etmeyin. Namaza, namaza dikkat edin. Allah yolunda kınayıcının kınamasından korkmayın. Allah, size kötülük yapmak ve size haksızlık yapmak isteyenlere karşı sizin için yeterlidir, insanlara Allah'ın emrettiği şekilde güzel sözler söyleyin. İyiliği emretmeyi ve kötülükten men etmeyi terk etmeyin. Aksi takdirde kötüleriniz işin başına geçerler. Sonra siz dua edersiniz, duanıza icabet edilmez. Mü'min kardeşlerinizle bağlarınızı koparmayın. Birbirinize iyilikte bulunun, birbirinize sırt çevirmekten, aranızdaki ilişkileri koparıp tefrikalara düşmekten sakının. iyilik ve takva üzere yardımlaşın. Günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah, azabı şiddetli olandır. Allah, sizi ehl-i beytin şikayetinden muhafaza etsin. Peygamberiniz, onları sizin üzerinize bekçi kılmıştır. Sizi Allah'a emanet ediyor, size selam söylüyorum. Allah'ın rahmeti üzerinize olsun."

Bundan sonra Hz. Ali "La ilahe illellah" kelimesi dışında başka bir şey söylemedi. Nihayet hicretin kırkıncı senesinin ramazan ayında vefat etti.[4150]

Bir rivayete göre Hz. Ali Ramazanın yirmi birinde sabah vakti şehit oldu.[4151] Bu rivayet onun dünyadan ayrıldığı güne hamledilir. Zira o, bedbahtın darbesinden sonra üç gün daha yaşadı.[4152]

6- Mü'minlerin Emiri Katiline Müsle Yapılmasını Men Ediyor

Hz. Ali (ra) şöyle demiştir:

4150 Tarih-i Taberî 6/64

4151 Et Tarihu'l Kebîr, Buhârî 1/99 Sahih bir senetle

4152 Hilafetü Ali, Abdülhamid 439

Onu hapsedin. Eğer ölürsem onu öldürün. Eğer yaşarsam yaralanmalar için kısas (hakkı) var.[4153] Başka bir rivayette şöyle demiştir:

"Ona yedirin, içirin, hela ihtiyacı için kolaylık gösterin. Eğer iyileşirsem kanımın hesabını ben sorarım. Dilersem affeder, dilersem kısas alırım."[4154] Başka bir rivayette de şu ziyade vardır:

"Ölürsem onu öldürün. Aşırı gitmeyin. Zira aşırı gidenleri Allah sevmez."[4155] Hz. Ali Hz. Hasan'ı müsle yapmaktan men etti, Şöyle dedi;

"Ey Abdülmuttaliboğulları, "Mü'minlerin Emiri öldürüldü, Mü'minlerin Emiri öldürüldü" diye müslümanların kanına girdiğinizi görmeyeyim. Başkalarını öldürmeyin. Eğer onun bu darbesinden dolayı ölürsem sen de ona darbe vur. Ona müsle yapma. Zira ben Rasulullah (sav)'den şu sözü işittim;

"Müsle yapmaktan sakının. Yırtıcı bir köpek de olsa (müsle yapmaktan sakının)."[4156] Hz. Ali'nin katiline dair vasiyeti hakkında çok sayıda rivayet var. Bunlardan bir kısmı sahih, bir kısmı zayıf. Katilinin öldürüldükten sonra yakılması ile ilgili rivayetin isnadı zayıftır. Diğer rivayetlerin tamamı aynı şeyi ifade etmektedir. O da; Kendisini yaralayan kişinin darbesi sebebiyle ölürse onun öldürülmesi ve başka bir şey yapılmamasıdır. Bu rivayetler birbirini desteklediğinden delil olarak alınırlar. Mü'minlerin Emiri kendisini yaralayan kişiyi mürtet saymamıştır ve onu öldürmeye teşebbüs etmemiştir. Hatta öldürmek isteyenleri bundan men etmiş ve;

"Adamı öldürmeyin. Eğer iyileşirsem yaralar için kısas hakkı var. Eğer ölürsem onu öldürün." demişti.[4157] Meşhur rivayet şöyledir:

Ali (ra) vefat edince Hz. Hasan, İbni Mülcem'i yanına getirtti. İbni Mülcem ona;

"Sana bir teklifte bulunayım mı? Vallahi ben Kâbe'nin Hatim denilen yerinde Ali'yi ve Muaviye'yi öldürmek ya da bu uğurda ölmek üzere Allah'a söz vermiştim. Eğer beni bırakırsan Muaviye'ye gider, onu öldürmeye çalışırım. Onu öldürsem de ya da öldüremesem de -eğer hayatta kalırsam- Allah'a and olsun ki yanma geleceğim ve elimi senin eline koyacağım." dedi. Bunun üzerine Hz. Hasan ona

"Hayır, vallahi olmaz. Eninde sonunda cehennemi boylayacaksın." dedi. Sonra da onu tutup öldürdü.[4158] Daha sonra insanlar onu aldılar ve ateşte yaktılar. Ancak bu rivayet munkatıdır.[4159]

Sahih rivayetlerin söylediği ve Hz. Hasan'a, Hz. Hüseyin'e ve Ehl-i Beytin evlatlarına yakışan Abdurrahman b. Mülcem hakkında Mü'minlerin Emiri Ali

---

4153 Fedâilü's Sahabe 2/560 Hasen bir senetle.
4154 Hilafetü Ali 439
4155 Tabakât 3/35
4156 Tarih-i Taberî 6/64
4157 Minhâcü's Sünne 5/245; Menhecü İbni Teymiyye Fî Mes'eleti't Tekfîr 309
4158 Tarih-i Taberî 6/64
4159 Hilafetü Ali, Abdülhamid 440

(ra)'ın vasiyetinin yerine getirilmesidir. Hz. Ali defnedildikten sonra İbni Mülcem'in çıkarıldığı, insanların başına toplandığı, neft ve saire getirildiği, Muhammed b. Hanefiyye'nin, Hüseyin'in ve Abdullah b. Cafer b. Ebî Talibin (radıyallahu anhum)

"Bizi bırakın şunu iyice bitirelim" dediği, Abdullah'ın İbni Mülcem'in ellerini ve ayaklarını kestiği, ama İbni Mülcem'in sızlanmadığı ve bir şey demediği, Abdullah'ın onun kanıyla gözlerine sürme çektiği, onun da

"Sen amcanın gözlerine sürme çekiyorsun." dediği ve ağlar vaziyette Alak süresini baştan sona kadar okuduğu, dilinin kesilmesi için teşebbüs edildiğinde sabırsızlık gösterdiği, ona bunun sebebi sorulduğunda da "Bir an dahi olsa Allah'ı anmama durumuyla karşılaşmaktan korkarım." dediği ve dili kesildikten sonra yakıldığı şeklindeki rivayet kesinlikle sabit değildir.[4160]

Zehebî, Abdurrahman b. Mülcem hakkında şöyle diyor:

"Ali (ra)'ı öldürdü. Haricidir. Mısır'ın fethine iştirak etti. Orayı ele geçirmek için ileri gelenlerle proje hazırladı. Kur'an okuyan ve fıkhı bilen biriydi. Teduloğullarından olup onların Mısır'daki süvarilerinden biridir. Kuran'ı Muaz b. Cebel (ra)tan öğrendi. Abidlerdendi. Rivayete göre Kuran'da acemce kelime var mı yok mu meselesini sorması için Sabiğ et-Temîmî'yi Hz. Ömer'e o yollamıştı. O, Hariciler nezdinde ümmetin en üstün kişilerinden biridir. İbni Mülcem hakkında İmrân b. Hattân el Haricî şöyle diyor:

Ey takva sahibi kişi eliyle vurulan darbe! O onunla
Sadece Arşın sahibinin rızasına ermek istedi
Onu düşünüyorum da inanıyorum ki o
Allah katında mizanı en ağır kişi olacak.

Rafizilere göre o, ahirette insanların en bedbahtıdır. Biz Ehl-i Sünnet, onun cehenneme gideceğini umuyoruz, ama Allahu Teala'nın onu affedebileceğini de tecviz ediyoruz. Bu konuda ne Hariciler gibi, ne de Rafiziler gibi söylemiyoruz. Hz. Ali'nin katilinin hükmü aynen Hz. Osman'ın katilinin hükmü gibi, Zübeyr'in, Talha'nın, Said b. Cübeyr'in, Ammar'ın, Harice'nin ve Hz. Hüseyin'in katillerinin hükmü gibidir. Biz bunları öldürenlerden uzağız ve Allah için onlara buğz ederiz. Ama onların işini Allah'a havale ederiz.[4161]

Muaviye'yi öldürmekle görevlendirilen Burek b. Abdullah'a gelince; Hz. Ali'nin darbe aldığı günde o da pusuya yatmış, sabah namazına çıkan Muaviye'ye saldırmış ve ona kılıçla vurmuştu. Darbe Muaviye'nin uyluğuna isabet etmişti. Yakalandığında Muaviye'ye;

"Beni bırak. Sana bir müjde vereyim." dedi. Muaviye;

"Neymiş o?" diye sordu. Burek;

"Kardeşim bu gece Ali b. Ebî Talib'i vurdu ve öldürdü." dedi. Muaviye;

4160 Tabakât, İbni Sa'd 3/39; El Ahbâr et Tıvâl 215
4161 Tarihu'l İslam 654

"İnşallah onu öldürememiş ve buna güç yetirememiştir." dedi. Burek;

"Hayır, öldürmüş ve bu işi başarmıştır. Çünkü Ali'nin muhafızları yoktur." dedi. Bunun üzerine Muaviye emir verip onu öldürttü. Daha sonra Muaviye tabibe adam yolladı. Tabip ona baktıktan sonra

"Yaran zehirli. İstersen yaranı dağlayayım, istersen yarandaki zehiri gidermesi için sana bir şerbet içireyim. Ama şerbet içirdiğim takdirde neslin kesilir. Artık çocuğun olmaz." dedi. Muaviye;

"Ateşle dağlamaya dayanamam. Bundan sonra çocuğumun olmayacağına dair söylediğin söze gelince, benim Yezid ve Abdullah adındaki çocuklarım benim için yeterlidir." dedi. Bunun üzerine tabip ona bir şerbeti içirdi. Yarası iyileşti. Bundan sonra onun çocuğu olmadı. İşte o zamandan itibaren büyük camide onun için bir mahfil yapıldı. Gece muhafızları yanından ayrılmıyor ve namazda secde halinde iken bile muhafızları yanında duruyordu.

Amr b. As'ı öldürmekle görevli Amr b. Bekr'e gelince o da o gece pusuya yattı. Amr'ın namaza çıkmasını bekliyordu. Ancak o gece Amr b. As dışarı çıkmadı. Karnı ağrıyordu. Namaz kıldırması için Hârice b. Huzâfe'ye emir vermişti. Harice, Benî Amir b. Lüey kabilesindendi, onun vekili ve polis müdürü idi. Hârice b. Huzâfe namaza gitmek için dışarı çıktığında Harici Amr b. Bekr saldırıya geçerek Amr b. As zannıyla onu öldürdü. Yakalandığında onu Amr b. el Âs'a götürdüler. Onun yanına girerken emire verilen selamı verdiklerini görünce o

"Bu da kim?" diye sordu.

"Amr" dediler. O

"Ya ben kimi öldürdüm?" diye sordu.

"Hârice b. Huzâfe'yi öldürdün." dediler. Bunun üzerine o

"Vallahi ey fasık onu sen zannetmiştim." dedi. Amr da ona

"Sen beni öldürmek istedin, Allah da Hârice'nin öldürülmesini istedi." dedi. Daha sonra onu da öldürdüler.[4162]

7- Hilafet Müddeti, Kabrinin Yeri ve Öldürüldüğü Günkü Yaşı

Halife b. Hayyât'ın kavline göre onun hilafet müddeti dört yıl, dokuz ay ve altı gündür. Günlerin üç gün olduğu da, on dört gün olduğu da söylendi.[4163] Ancak zahir olan dört yıl, dokuz ay ve üç gün olduğudur. Çünkü ona otuz beşinci yılda Zilhicce ayının on sekizinci günü biat edildi. Vefatı da kırkıncı yılda Ramazan ayının yirmi birinci günü gerçekleşti.[4164]

Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ı Hasan, Hüseyin ve Abdullah b. Cafer radıyallahu anhum birlikte yıkadılar. Üç parça kumaşa kefenlediler. O üç parça içinde

---

4162 Tarih-i Taberî 6/65

4163 Et Tarih 199

4164 Et Tarihu'l Kebîr, Buhârî 1/99 Senedi sahihtir.

kamis yoktu.[4165] Namazını Hasan b. Ali (ra) dört tekbirle kıldırdı.[4166] İsnadı olmayan diğer bir rivayete göre de dokuz tekbirle kıldırdı.[4167]

Kabrinin yeri hakkında ihtilaf edildi. İbnu'l Cevzî bu hususta birkaç rivayet zikretmiş, sonra da

"Hangi sözün daha sahih olduğunu Allah daha iyi bilir." demiştir.[4168] Bu hususta rivayetler şunlardır:

* Hz. Hasan, Hz. Ali'yi insanlar sabah namazını kılıp çıkmadan önce Rahbe'de Cuma mescidinin yanına Kinde kapısı cihetine defnetti.[4169]

* Bu rivayet diğerinin bir benzeridir. Kûfe'de Cuma Mescidinin yanındaki hükümet konağının yanına gece vakti defnedildi ve yeri belirsiz hale getirildi.[4170]

* Hz. Hasan'ın Hz. Ali'yi Medine'ye naklettiğini zikreden rivayet[4171]

* Kûfe'de Necef şehitliğinde el ân Hz. Ali'nin kabri olarak ziyaret edilen yerin Hz. Ali'nin kabri olduğunu zikreden rivayet. Şerîk b. Abdullah en Nehâî (H.178) ve Muhammed b. Süleyman el Hadramî (H. 297) gibi bazı ilim ehli kişiler bunu inkar etmişlerdir. İşin hakikati şu ki; oranın Ali (ra)'ın kabri olarak ilk adlandırılışı Abbasîler devrinde Buveyhoğulları zamanında olmuştur. Onlar şii rafizi idiler. Şiiler bunu adetleri üzere dördüncü asırda yaptılar. İlim erbabı oranın Hz. Ali'nin kabri olmadığı hususunda ittifak halindedir. Hatta, orası Muğîre b. Şûbenin kabridir de denildi. Kimse oranın Hz. Ali'nin kabri olduğunu söylemedi ve üç asırdan daha uzun bir zaman kimse oraya ziyaret maksadıyla gitmedi. Halbuki Kûfe'de Ehli Beytten de, Şiilerden de, diğerlerinden de çok sayıda müslüman vardı ve onlar orada hakim durumdaydılar. Orası Hz. Ali'nin vefatından üç asrı geçkin bir zamandan sonra Buveyhoğulları devrinde meşhed olarak kabul edildi.[4172] Hz. Ali'nin meşhedi alimlerin tamamına göre onu kabri değildir. Hatta o kabrin Muğîre b. Şûbenin kabri olduğu da söylenmiştir. Hz. Ali'nin vefatından üç asır zaman kadar sonra Buveyhoğulları devrinde ortaya çıkması bunu göstermiyor mu?[4173]

Hz. Ali'nin vefatı anındaki yaşı hususunda da ihtilaf edilmiştir. Bazıları;

"Elli dokuz yaşındaydı." demişlerdir. Bazıları;

"Altmış beş yaşındaydı." demişlerdir. Bazıları da;

"Altmış üç yaşındaydı." demişlerdir. Bu rivayetlerin en doğrusu bu sonuncusudur.[4174]

4165 El Muntazam 5/175; Et Tabakât 3/27
4166 Et Tabakât 3/337,338
4167 El Muntazam 5/175
4168 A,g,e. 5/178
4169 Et Tabakât 3/38; Hilafetü Ali, Abdülhamid 441
4170 El Muntazam 5/77; Tarihu'l İslam 651
4171 Tarih-i Bağdat 1/137
4172 El Fetâvâ 4/502; Dirâsâtün Fi'l Ehvâ Ve'l Fırak Ve'l Bide' 280
4173 El Fetâvâ 27/446
4174 Tarih-i Taberî 6/67

8- Babasının Öldürülmesinden Sonra Hz. Hasan'ın Yaptığı Konuşma

Amr b. Hubeneşî anlatıyor:

"Ali (ra) öldürüldükten sonra Hasan b. Ali bize bir konuşma yaptı. Şöyle dedi:

"Dün aranızdan öyle bir adam ayrıldı ki ilimde ne öncekiler onu geçebildi, ne de sonrakiler ona yetişebildi. Rasulullah (sav) onu gönderiyor, sancağı ona veriyor ve o fetih gerçekleşmeden geri dönmüyordu. Geride miras olarak ne sarı (dinar) ne de beyaz (dirhem) bırakmadı. Sadece ailesine hizmetçi edinmek için ayırdığı yedi yüz dirhem bıraktı.[4175]

9- Sa'd b. Ebî Vakkas (ra)'ın Ali b. Ebî Talib (ra)'ı Övmesi

Rebîa el Cerşî anlatıyor:

Sa'd b. Ebî Vakasın da bulunduğu bir mecliste Ali'nin zikri geçti. Bunun üzerine Sa'd;

"Ali'yi mi söylüyorsun? Ali'nin dört menkıbesi var ki onlardan bir tanesi bile bende olsa bu bana her şeyden daha sevimli gelir." dedi. Sonra da Rasulullah (sav)'in Hz. Ali'ye söylediği;

"Yoluna devam et, tâ ki meydanlıklarına inesin. Sonra onları İslâm'a davet et. Allah'ın, onlar üzerindeki hakkını kendilerine bildir. Allah'a yemin ederim ki, senin vasıtanla bir adamın hidayete ermesi, kızıl tüylü develerin tamamının senin olmasından daha hayırlıdır" sözünü,

"Yarın bayrağı, Allah ve Rasulü'nü seven, Allah ve Rasulünün de kendisini sevdiği bir adama vereceğim ve Allah, onun vasıtasıyla fethi müyesser kılacaktır" sözünü,

"Senin bana karşı durumun Harun'un Musa'ya karşı durumu gibidir." Sözünü, sonra da;

"Ben kimin dostu isem Ali de onun dostudur." Sözünü zikretti.[4176]

10- Abdullah b. Ömer (ra)'ın Ali b. Ebî Talib (ra)'ı Övmesi

Sa'd b. Ubeyde anlatıyor:

İbni Ömer'e bir adam geldi ve Osman hakkında sordu. O da onun yaptığı güzel işleri zikretti. Sonra da;

"Herhalde bu hoşuna gitmedi?" dedi. Adam;

"Evet" dedi. İbni Ömer (ra) ona;

"Allah burnunu sürtsün." dedi. Daha sonra adam Ali hakkında sordu. Onun da yaptığı güzel işleri zikretti ve "Onun evi Rasulullah (sav)'in evlerinin

4175 A.g.e. 2/737 İsnadı sahihtir.

4176 Fedâilu's Sahabe 2/78 İsnadı hasendir.

ortasındaydı." dedi. Sonra da;

"Herhalde bu hoşuna gitmedi." dedi. Adam;

"Evet" dedi. Bunun üzerine İbni Ömer (ra);

"Allah burnunu sürtsün. Kalk git, yapabildiğini yap." dedi.[4177]

11- Hz. Ali'nin Ölüm Haberini Muaviye Nasıl Karşıladı?

Hz. Ali'nin öldürüldüğü haberi Muaviye'ye ulaşınca ağlamaya başladı. Hanımı ona;

"Savaştığın adam için mi ağlıyorsun?" dedi. O;

"Yazıklar olsun sana! Sen insanların ilim, fıkıh ve fazilet cihetiyle neler kaybettiğini bilmiyorsun." dedi.[4178] Muaviye karşılaştığı meseleleri mektupla Hz. Ali'ye soruyor, cevabını alıyordu. Öldürüldüğü haberi kendisine ulaşınca;

"Ali b. Ebî Talib'in ölümüyle ilim ve fıkıh gitti." demiştir. Kardeşi Utbe ona;

"Şamlılar senin bu sözlerini duymasınlar." demişti de o ona;

"Benden uzak dur." demişti.[4179]

Muaviye hilafeti döneminde Darrâr es Sudâîden Hz. Ali'yi vasf etmesini istemişti. O da ona;

"Beni mazur gör, ey Mü'minlerin Emiri" demişti. O da ona;

"Elbette vasf edeceksin."dedi. Darrâr;

"Vallahi o, uzak görüşlü ve güçlü kuvvetli biri idi. Anlaşılır şekilde konuşur,[4180] adaletle hükmederdi. İlim her yanından taşardı. Hikmetin her çeşidinden konuşurdu. Dünya ve şaşaasından kaçardı. Geceleri ve gece karanlıklarını severdi. Her şeye ibretle bakardı, çok düşünürdü. Kısa elbise giymekten hoşlanırdı. Yemeğin lezzetlisini aramazdı. Aramızda bizden biri gibiydi. Ona soru sorduğumuzda cevap verirdi. Vallahi, bize bu kadar yakın olmasına rağmen neredeyse heybetinden kendisiyle konuşamazdık. Dindarlara hürmet gösterir, fakirleri kendine yaklaştırırdı. Zalim onun yanında gücüne güvenemezdi, zayıf da onun adaletinden ümit kesmezdi.

Allah'a and olsun ki bir defasında onu görmüştüm. Gece basmış, etraf karanlığa gömülmüştü. Etrafta yıldız namına hiçbir şey yoktu. O ise seccadesinin üzerinde sakalını tutmuş, hüzünlü bir şekilde ağlıyor ve yılanın ısırdığı kişi gibi bir şeyler sayıklıyordu. Şu an onun sözlerini işitiyor gibiyim.

"Ey Rabbimiz! Ey Rabbimiz!" diyordu. Sonra da Ona tazarru ediyordu. Sonra dünyaya hitap ediyordu;

"Ey dünya! Bana mı tamah ettin yoksa bana mı heveslendin? Heyhat! Hey-

---

4177 Es Sahihu'l Müsned Min Fedâili's Sahabe, Adevî 140
4178 El Bidâye Ve'n Nihâye 8/133
4179 El İstîâb 3/1108
4180 A,g,e. 3/1107

hat! Benden başkasını aldat. Zira ben seni üç talakla boşadım. Çünkü senin hem ömrün kısa, hem meclisin hakir ve hem de kadri kıymetin değersizdir. Azık az, sefer uzun, yol da yabancı, âh âh."

Muaviye (ra)'ın gözyaşları sakallarına doğru süzülmeye başladı. Onları tutamıyordu. Kolunun yeniyle gözyaşlarını silmeye koyuldu. Orada bulunanlar da boğulacak gibi ağlıyorlardı. Daha sonra Muaviye (ra)

"Evet, Hasan'ın babası böyleydi." dedi. Sonra da;

"Ey Darrâr ona karşı sevgin ne derecede?" diye sordu. O da;

"Kucağında çocuğu ölüp de gözünün yaşı bir türlü kurumayan ve bir türlü hüznü kesilmeyen kadının sevgisi gibi." dedi ve sonra da kalktı ve gitti.[4181]

Ömer b. Abdülaziz anlatıyor:

Rasulullah (sav)i rüyamda gördüm. Ebubekir ve Ömer de onun yanında oturuyorlardı. Selam verdim ve oturdum. Ben otururken Ali ve Muaviye getirildi. Bir odaya sokuldular ve kapı kapatıldı. Ben de bakıyordum. Önce Ali çıktı.

"Kâbe'nin Rabbine and olsun ki mağfiret olundum." diyordu. Sonra da Muaviye çıktı. O da;

"Kâbe'nin Rabbine and olsun ki mağfiret olundum." diyordu.[4182]

İbni Asâkir, Ebu Zur'a er Râzî'den naklediyor:

Adamın biri ona

"Ben Muaviye'ye buğz ediyorum." demiş. O da ona;

"Niçin?" diye sormuş. Adam;

"Ali'ye karşı savaştığı için." demiş. Ebu Zur'a da ona;

"Yazıklar olsun sana! Muaviye'nin Rabbi merhamet sahibidir. Muaviye'nin hasmı da kerem sahibi bir hasımdır. Peki senin onlar arasında ne işin var?" demiş.[4183]

12- Hasan-ı Basrî'nin Bu Hususta Dedikleri

Hasan-ı Basrîye Ali b. Ebî Talib (ra) hakkında soruldu. O

"Ali, Allah'ın düşmanlarına atılmış oklardan biriydi. Bu ümmetin rabbanisi, faziletlisi ve öncüsü idi. Rasulullah (sav)'in yakın akrabasıydı. Allahu Teala'nın emrinde gevşeklik göstermez ve Allah'ın dininde kınanmazdı." demiştir.[4184]

13- Ahmed b. Hanbel Hz. Ali'nin Hilafeti Hususunda Şunu Söylüyor

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel anlatıyor:

Bir gün babamın yanında oturuyordum. Kerhili bir topluluk geldi. Hz.

4181 El İstîâb 3/1108
4182 El Bidâye Ve'n Nihâye 8/133
4183 A.g.e. 8/133
4184 El İstîâb 3/1110

Ebubekir'in, Hz. Ömer'in ve Hz. Osman'ın hilafetinden çokça bahsettiler. Hz. Ali'nin hilafetine gelince işi daha uzattılar. Anlattılar da anlattılar. Bunun üzerine babam kafasını kaldırdı ve

"Ali ve hilafet, hilafet ve Ali meselesini çok uzattınız. Siz hilafetin Ali'ye şeref verdiğini mi sanıyorsunuz? Bilakis Ali hilafete şeref vermiştir." dedi.[4185]

14- Eş'as b. Kays'ın Hz. Ali'nin kanından beri olması

Bazı rivayetler Eş'as b. Kays'ı töhmet altında bırakmaktadır. Yakubî şöyle diyor:

Abdurrahman b. Mülcem Eş'as b. Kays'ın yanına gitti. Onun yanında bir ay kaldı ve kaldığı zaman zarfında da kılıcını biliyordu.[4186] İbni Sa'd da Tabakât'ta şöyle demiştir:

"Abdurrahman b. Mülcem Hz. Ali'yi katlettiği sabahın gecesi Eş'as b. Kays'ın yanında kaldı ve fecir doğuncaya kadar onunla konuştular. Fecir doğunca Eş'as

"Sabah gülümsemeye başladı." dedi. Bunun üzerine İbni Mülcem ve Şebîb b. Bucra kalktılar ve kılıçlarını alarak Hz. Ali'nin eşiğinin önüne gidip pusuya yattılar.[4187] Bu rivayet zayıftır.[4188]

Eş'as'ın itham edilmesi onun aleyhine delil teşkil etmez. Çünkü Eş'as b. Kays Hz. Ali'nin hilafeti döneminde üzerine düşeni samimi ve vefakâr bir şekilde yerine getirmiştir. Şamlılara karşı savaşta ilk muhariplerden biriydi. Çıkışından itibaren haricilere düşman olmuştu. Haricilerin "Ali hatasından tevbe etti ve tahkimden vazgeçti." Sözünü Hz. Ali'ye ulaştıran kişidir. Haricilere karşı Nehrevânda savaşmıştır. Hz. Ali ve ailesiyle bağlarını güçlendirmeye çalışmış, kızını Hz. Hasan ile evlendirmiştir. Eş'as Hz. Ali'nin öldürülmesinden kırk gün sonra vefat etti ve onun cenaze namazını damadı Hz. Hasan kıldırdı.[4189] Hz. Ali'nin çocuklarından Eş'as'a böyle bir töhmeti isnad eden de olmamıştır. Hz. Ali'nin öldürülmesi baştan sona –Nehrevân'ın intikamını almak isteyen- haricilerin planıdır.[4190]

15- Sapık fırkaların Müslümanlara Verdiği Zarar

Sapık fırkalar İslam ülkelerinde yayıldığında müslümanlar için tehlike arz ederler. Güvenliği ve istikrarı tehdit ederler. İnsanları dinlerine karşı şüpheye sevk ederler. Yeryüzünde fitne ve fesadı yaymaya çalışırlar. Hz. Ali'ye karşı çıkan, onu tekfir eden, ona karşı savaşan ve sonunda onu katleden haricilerin du-

---

4185 Tarih-i Medineti's Selam 1/462
4186 Tarih-i Yakubî 2/212
4187 Tabakât 3/36
4188 Hilafetü Ali, Abdülhamid 353
4189 El Kâmil Fi't Tarih 3/444
4190 DiRâsetün Fî Tarihi'l Hulefâi'l Emeviyyîn, Muhammed Dayfullah 52

rumu da böyleydi. Onlar bu işleri Allah'ın rızasını kazanmak için yapıyorlardı. Ama bu hususta ellerinde bir delil de yoktu. Onların yaptığı hevaya ve şeytanlara tabi olmaktan başka bir şey değildi. Bu gibilerin fasit yöntemlerini öğrendik, buna göre İslam ümmetine düşen onlardan sakınmak ve onların çalışmalarını boşa çıkarmaktır. Emniyet ve istikrarın temini, sünneti seniyyenin yaşanması, bidat ve hurafelerin yok edilmesi için alimler ve davetçiler üzerlerine düşeni yapmalıdırlar. Bunu da Ehli Sünnet ve'l cemaat akidesine en uygun şekilde yerine getirmelidirler. Bidatlerle ve bidatçilerle mücadele etmelidirler. Bütün bunlar İslam toplumunun ayağa kalkmasına sebep olacak şeylerdir. Ümmetin iki yakasını bir araya getirecek, birlik ve beraberliği tesis edecek ve onları bir tek safta toplayacak olan yol budur. İslam tarihini düşündüğümüzde sünnet üzere yaşayan müslümanların ümmetin işini düzene soktuğunu görürüz. Cihad, Emri bi'l maruf ve nehyi ani'l münker işlerinin en iyi şekilde yürütüldüğünü görürüz. İslamın izzet ve şerefini görürüz. Bidat üzere gidenler bu hali yaşamazlar. Onlarda kaos yaşanır, fırkalaşma meydana gelir, yeni yeni kötülükler zuhur eder, işler seyrinde yürümez. Hızlı bir şekilde çözülme ve çöküntü yaşanır.[4191]

16- Samimi Müslümanlara Karşı Kindar Haricilerin Kalplerini Dolduran Gizli Kin

Abdurrahman b. Mülcem'in -kılıcını kastederek-

"Vallahi onu bin dirheme satın aldım, bin dirheme satın aldığım zehirle zehirledim, Eğer bu darbe şehir halkının tamamına vurulsaydı hiç kimse sağ kalmazdı." Sözü haricilerin samimi müslümanlara karşı ne denli gizli kin duyduklarını göstermektedir.[4192]

Bu sözler onların kalplerinde gizleri kini net bir şekilde açığa çıkarmaktadır. Onların –sadece normal müslümanlara değil- Hz. Ali gibi şahsiyeti, faziletleri ve menkıbeleri herkes tarafından bilinen ileri gelen İslam önderlerine bile ne kadar düşman olabildiklerini görüyoruz. Allah aşkına bir bak, batıl yöntemleri ve sapık fikirleri onlara ne bedbaht işleri yaptırıyor. Bir taraftan ehli imana pusu kuruyorlar, diğer taraftan putperestleri İslam davet ediyorlar.[4193]

17- Bozuk Çevrenin Etkisi

Bozuk çevre insanı etkiler. Hatta adaleti seven ve adaletin tesisi için çaba gösteren biri bile olsa bozuk çevresi onu da bozar. İşte Abdurrahman b. Mülcem arkadaşı Şebîb b. Bucra ile karşılaştığında ona;

"Dünya ve ahiret şerefini kazanmak ister misin?" dedi. O;

"Neymiş o?" diye sordu. İbni Mülcem;

"Ali b. Ebî Talib'i öldürmek." dedi. Şebîb;

4191 Siyeru'ş Şühedâ 77

4192 Tarih-i Taberî 6/62

4193 Siyeru'ş Şühedâ 78

"Anan seni kaybetsin! Çok kötü bir şeyden bahsediyorsun. Buna nasıl güç yetireceksin?" dedi. İbni Mülcem;

"Mescitte gizleneceğim. Sabah namazı için çıktığında üzerine atılıp öldüreceğiz. Kurtulursak huzura ereriz ve intikamımızı almış oluruz. Öldürülürsek Allah katında olanlar dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır." dedi. Şebîb;

"Yazıklar olsun sana! Eğer bu kişi Ali'den başkası olsaydı bana daha kolay gelirdi. Onun İslam yolunda çektiği çileleri ve İslamdaki önceliğini biliyorum. Onu öldürmekle gönlümün huzura ereceğini sanmıyorum." dedi. İbni Mülcem

"Onun Nehrevân'da salih kulları öldürdüğünü bilmiyor musun?" dedi. Şebîb

"Evet, biliyorum." dedi. İbni Mülcem

"Biz de onu öldürdüğü kardeşlerimize karşılık olarak öldürüyoruz." dedi. Bunun üzerine Şebîb onun teklifini kabul etti.[4194]

Allah aşkına bir bak, birlikte olunan kişilerin sapık görüşleri nasıl tesir ediyor? Şebîb ilk önce onun teklifini kabul etmedi. Çünkü o, Hz. Ali'nin ilk müslümanlardan biri olduğunu ve İslam için çok sayıda çile çektiğini biliyordu. Ancak Hz. Ali'nin Nehrevân'da onların arkadaşlarını öldürdüğünü ve Hz. Ali'yi onlara karşılık olarak öldüreceklerini söyleyen İbni Mülcem onun kalbine şüphe tohumları attı ve onu kandırdı. Sonuç büyük bir hüsran oldu. Bu hadise her bir müslümanı bu tip itikadı bozuk kişilerden sakınmaya ve hakkı bilen, yaşayan ve dünya ve ahirette faydalı olan şeylere insanları yönlendiren rabbanî alimlerin meclislerine katılmaya davet etmektedir. Bu sağlam yola girmeyip akidesi bozuk olanlara takılanlar bir gün gelecek pişman olup parmaklarını ısıracaklar. Ama o gün pişmanlık fayda vermeyecek. Nitekim ayeti kerimede şöyle buyurulmuştur:

"O gün, zalim kişi (pişmanlıktan) ellerini ısırıp şöyle der: Keşke o peygamberle birlikte bir yol tutsaydım! Eyvah bana! Keşke falanı dost edinmeseydim. And olsun ki; bana gelen zikirden beni, o saptırdı. Şeytan; insanı yapayalnız ve yardımsız bırakandır."[4195]

Ömrünün tamamını takva üzere geçiren ve bize örnek bir hayat tarzı sunan Mü'minlerin Emiri, Rabbanî alim Ali b. Ebî Talib (ra)'ın öldürülmesi hadisesinden alınacak bazı dersleri ve ibretleri arz ettik.

Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) dünyadan büyük bir cihattan sonra ayrıldı. Onun vefatıyla tarihin en temiz sayfaları dürülmüş oldu. Tarih onu kendi şahsına münhasır bir şahsiyet olarak tanıdı. Bütün düşüncesi Allahu Teala'nın rızasına nail olmaktı. Derdi İslam'ın ve müslümanların kazanmasıydı. En büyük arzusu dünyada Allah'ın ahkamının hakim olması ve en büyük hedefi de halkı arasında adaletin teminiydi.

4194 Tarih-i Taberî 6/62
4195 Furkan 27-29

Hulefa-i Raşidin devrini okumak nesillere güzel hasletler kazandırır. Öyle ki geçmiş güzel günlerin parlaklığı bu günlere geri döner. Nesillere önceki nesilleri huzura kavuşturan şeyleri öğretir. Davetçilere, alimlere ve ilim talebelerine Raşit halifeler dönemini örnek almada yardımcı olur. Bu dönemin halkının ve önderlerinin hasletlerini, ilkelerini, vasıflarını ve yaşayış şekillerini onlara öğretir. Ümmet fertlerini yeniden yapılanmaya ve önceki misyonunu tekrar yüklenmeye sevk eder.

Bu kitabı 2003 yılında Ağustos ayının yedisinde bitirmek nasip oldu. Bu baştan sona Allahu Teala'nın fazlı ihsanıdır. Ondan bu amelimizi kabul buyurmasını ve kullarının kalplerini bununla açarak onları yararlandırmasını diliyoruz. Nitekim Allahu Teala şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın insanlar için açtığı rahmeti, tutacak yoktur. Tuttuğunu da O'ndan sonra gönderecek yoktur. Aziz, Hakim O'dur."[4197]

Bu kitabın nihayetinde Allahu Teala'nm fazlı ve keremi sayesinde –kendimde güç ve kuvvet görmeden- huşu ile durmaktan başka yapacak bir şeyim yok. İhsan eden O, ikram eden O, yardım eden O, muvaffak kılan O. Baştan sona bana ihsan ettikleri için Ona hamd olsun. En güzel isimleriyle ve en üstün sıfatlarıyla Ondan istiyorum ki ilmimi rızasına muvafık kılsın ve ondan kullarını faydalandırsın. Yazdığım her harfin karşılığını ecir olarak bana ihsan etsin ve onları hasenat terazisine koysun. Bu çalışmamı bitirmem için bana yardımcı olan kardeşlerimi de mükafatlandırsın. Bu kitabı okuyan her bir Müslümandan ricam şu; Rabbinin affına,rahmetine ve mağfiretine muhtaç şu kulu dualarından uzak eylemesinler. Ona da dua etsinler. Çünkü kardeşin kardeşe gıyabında yaptığı dua Allah'ın izniyle müstecaptır. Bu kitabı Allahu Teala'nın şu ayetiyle bitiriyorum:

"Rabbim! Bana ve ana babama verdiğin nimete şükürde, hoşnut olacağın işi yapmakta beni muvaffak kıl. Rahmetinle, beni iyi kullarının arasına koy"[4198]

Allah'ım, seni hamd ile tesbih ederim. Senden başka ilah olmadığına şehadet ederim. Sana istiğfar eder ve sana tevbe ederim. Son duamız şudur; Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun.

Rabbinin affına, rahmetine ve mağfiretine muhtaç aciz kul Ali Muhammed Muhammed es Sallâbî

4196 El İstîâb 3/1129
4197 Fâtır 2
4198 Neml 19

İÇİNDEKİLER

MUKADDİME 5
BİRİNCİ BÖLÜM 7
ALİ B. EBÎ TALİB (RA) MEKKE'DE 7
Birinci Konu
İSMİ NESEBİ VE KÜNYESİ 9
AİLESİ VE NESLİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 11
Kureyş Kabilesi 12
Haşimoğulları 12
Abdulmuttalib b. Haşim 13
Ali b. Ebî Talib (ra)'ın Babası Ebu Talib 14
Emîrü'l Mü'minin Ali b. Ebî Talib (ra)'m Annesi 16
Ali b. Ebî Talib (ra)'ın Kardeşleri 17
Talib b. Ebî Talib 17
Akîl b. Ebî Talib (ra) 18
Cafer b. Ebî Talib (ra) 18
Ümmü Hânî binti Ebî Talib (ra) 18
Cümâne Binti Ebî Talib (ra) 19
Ali b. Ebî Talib (ra)'ın Eşleri ve Çocukları 19
Bedenî Vasıfları 20
İkinci Konu
HZ. ALİ'NİN MÜSLÜMAN OLUŞU VE HİCRETTEN ÖNCE MEKKE'DE YAPTIĞI İŞLER 21
Müslüman Oluşu 21
Ali (ra) Nasıl Müslüman Oldu? 22
Ali (ra) ile Ebu Talib Arasında Geçenler 22
Ali (ra) Rasulullah (sav) İle Birlikte Mekke'de Put Kırdı mı? 23
Ali (ra) Ebu Talib'i Rasulullah (sav)'in İrşadıyla Defnetti mi? 24
Ali (ra)'ın Sezgisi ve Ebu Zer el Gıfârî (ra)'ı Rasulullah (sav)'a Götürmede Oynadığı Rol 24
Ali (ra), İslama Davet İçin Kabileleri Rasulullah (sav) İle Birlikte Gezerdi 28
Ali (ra)'m Rasulullah (sav) İçin Canını Ortaya Koyması 29
Ali (ra)'ın Hicreti 32
Üçüncü Konu
HZ. ALİ'İN, ALLAH, KAİNAT, HAYAT, CENNET, CEHENNEM, KADER VE KAZA HAKKINDAKİ DÜŞÜNCESİ 35
Kur'an-ı Kerim'in O'nun Nezdindeki Yeri 39
Onun Hakkında İnen Ayeti Kerimeler 40
Ümmeti Muhammed'e Karşı Şefkati 42
Rasulullah (sav)'in Yaptığı Bazı Tefsirleri Nakletmesi 43
Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın Kur'an'dan Hüküm Çıkarmada ve Manalarını Anlamada Kullandığı Esaslar 44

Hz. Ali'nin Bazı Ayetleri Tefsiri 53
Dördüncü Konu
RASULULLAH (SAV) İLE BERABERLİĞİ 57
Mü'minlerin Emiri Ali (ra) ve Nübüvvet Makamı 58
1- Nebi (as)'a İtaatin ve Sünnetini Muhafaza Etmenin Gerekliliği 58
2- Ali (ra)'ın, Rasulullah (sav)'in Peygamberliğine Delalet Eden Hususlardan Bahsetmesi 60
3- Peygamber (sav)'in yoluna teşviki 62
4- Rasulullah (sav)'in Faziletini ve Ümmeti Üzerindeki Haklarını Açıklaması .62
Rasulüllah (sav)'nin Ümmeti Üzerindeki Hakları 63
5- Rasulullah (sav)'in Şahsiyetini Ayrıntılı Bir Şekilde Bilmesi 65
6- Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın Hayatından Sünnete İttiba Ettiğine Dair Örnekler 67
Ali b. Ebî Talib (ra)'tan Rivayet Eden Raviler 71
Ehl-i Beytten Olup da Ondan Rivayet Edenler 74
Ali (ra)'dan Rivayet Eden En Meşhur Tabiinler 74
Beşinci Konu
HZ. ALİ'NİN HİCRET'TEN HENDEK SAVAŞINA KADAR YAPTIĞI ÖNEMLİ İŞLER 79
Seriyyeler 79
Uşeyre Gazası 79
İlk Bedir Gazası 80
Bedir Gazası 81
Ali (ra)'ın Fatıma (ra) İle Evliliği 83
Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin 88
Kisa Hadisi ve Ehli Beyt Mefhumu 94
Rasulullah (sav)'in Âilesine Mahsus Hükümler 95
Zekat Almaları Haramdır 95
Rasulullah (sav)'e Mirasçı Olmazlar 95
Ganimetin ve Fey'in Beşte Biri Onlara Aittir 95
Onlar İçin Yapılan Özel Dua 96
Onlara Karşı Özel Muhabbet 96
Ali (ra) Uhud Gazasında 97
Ali (ra) Nadiroğulları Gazasında 99
Ali (ra) Hamrau'l Esed Gazasında 100
Ali (ra)'ın İfk Hadisesindeki Tavrı 101
Altıncı Konu
HENDEK SAVAŞINDAN RESULULLAH'IN VEFATINA KADAR YAPTIĞI ÖNEMLİ İŞLER 103
Ali (ra) Hendek Gazasında 103
Ali (ra) Kureyzaoğulları Gazasında 105
Ali (ra) Hudeybiye Anlaşmasında ve Rıdvan Biatinde 105
Umretü'l Kaza, Ali (ra) ve Hamza (ra)'ın Kızının Sahiplenilmesi 109
Ali (ra) Hayber Gazasında 110
Ali (ra) Mekke Fethinde ve Huneyn Gazasında 114
Kureyşin Casusluk Faaliyetini Boşa Çıkarma 115

Senin Eman Verdiğine Biz de Eman Verdik Ey Ümmü Hânî 116
Hüveyris b. Nukayz b. Vehb Öldürülüşü 117
Ali (ra) Önemli Bir Islah Faaliyetinde 117
Ali (ra) Huneyn Gazasında 118
Tay Kabilesine Ait Füls Putunun Kırılması İçin Ali (ra)'ın
Bir Seriyye İle Gönderilmesi 118
Rasulullah (sav) Tebük Seferinde Ali (ra)'ı Medine'de Kendi Yerine Bırakması .119
Ebubekir (ra)'ın Hac Emiri Olduğu Hac Esnasında
Ali (ra)'ın Berâe Süresi İle Bazı Hususları Hacılara Tebliği 119
Ali (ra), Necrân Hıristiyanları ve Mübahele Ayeti 121
Ali (ra) Yemen'de Hem Davetçi, Hem Kadı 123
Ali (ra)'ın Yemen'de Verdiği Hükümlerden Bazıları 124
Ali (ra) Veda Haccında 126
Rasulullah (sav)'i Yıkama ve Defnetme Şerefine Nail Olması 127
Rasulullah (sav)'in Ölüm Hastalığında İken Kalem Kağıt İstemesi 128

İKİNCİ BÖLÜM 155
Birinci Konu
RAŞİD HALİFELER DÖNEMİNDE ALİ B. EBİ TALİB 137
Hz. Ali'nin Hz. Ebubekir'e Biatı 137
Hz. Ali'nin İrtidat Edenlere Karşı Savaşması 140
Hz. Ali'nin Hz. Ebubekir'i Öne Geçirmesi 141
Hz. Ali namazları Hz. Ebubekir'in Arkasında Kılması 143
Hz. Sıddîk, Hz. Fatıma ve Peygamber (sav)'in Mirası 146
Sünnet ve İcma-ı Ümmet Peygamber (sav)'in Mirasçı Olmadığına Delalet Etmesi .152
Hz. Fatıma ile Hz. Ebubekir'in Birbirine Karşı Müsamahakârlığı 154
Hz. Ebubekir Sıddîk ve Ehl-i Beyt Arasındaki Hısımlık ve
Ehl-i Beytin Bazı Çocuklarına Ebubekir Adını Vermesi 157
Ali (ra), Ebubekir Sıddîk (ra)'ın Vefatında 158
İkinci Konu
ALİ (RA) ÖMER FARUK (RA) DÖNEMİNDE 161
Yargı İle İlgili Hususlar 162
Hz. Ömer Döneminde Yapılan İdarî ve Malî Düzenlemeler ve Hz. Ali 165
Hz. Ömer'in Hz. Ali'yi Medine'de Kendi Yerine Bırakması 167
Ömer (ra)'ın Cihad ve Sair Devlet İşlerinde Ali (ra)'a Danışması 167
Hz. Ali ve Çocuklarının Hz. Ömer'le Olan Bağı 169
Hz. Ömer'in, Hz. Ali'nin Kızı Ümmü Gülsüm İle Evlenmesi 171
Hz. Ali ve Hz. Abbas İhtilafa Düşünce AralarındaHz. Ömer'in Hükmetmesi 174
Hz. Ömer'in Hz. Ali'yi İstişare Heyetinden Biri Olarak Seçmesi ve Hz.
Ömer'in Şehadetinden Sonra Hz. Ali'nin Onun Hakkında Söylediği Sözler ...176
1- Hz. Ali'nin İstişare Heyetinden ve Halife
Adaylarından Biri Olarak Seçilmesi 176
2- Hz. Ömer'in Şehadetinden Sonra Hz. Ali'nin
Onun Hakkında Söylediği Sözler 177
3- Hz. Ali'nin "Ömer'in işi Hak Üzere İdi" Sözü 177
4- Ömer b. Hattab Orada Konaklamayı Kerih GörürBen de Kerih Görüyorum .178

5- Ehli Beytteki Ömer Sevgisi 178
6- Allah, Ömer (ra)'ı Hüseyin b. Ali (ra)'ın Zürriyeti İçin Sebep Kılmıştır ... 179
7- Abdullah b. Hasan b. Ali b. Ebî Talib'in Hz. Ömer Hakkındaki Sözü 179

Üçüncü Konu

HZ. OSMAN DÖNEMİNDE HZ. ALİ 181
Hz. Ali'nin Hz. Osman'a Biatı 181
Rafizilerin Şûra İle İlgili Yalanları 182
Hz. Osman ve Hz. Ali Arasındaki Üstünlük 184
Hz. Ali, Hz. Osman Döneminde Hadleri İkame Etmesi
ve Devlet İşlerinde Danışmanlık Yapması 185
Hz. Osman'ın Katli İle İlgili Fitne Karşısında Hz. Ali'nin Tavrı 187
1- Fitnenin Başlangıcında Hz. Ali'nin Takındığı Tavır 188
2- Muhasara Esnasında Hz. Ali'nin Aldığı Tavır 191
3- Hz. Ali'nin ve Hz. Osman'ın Aile Halkları Arasındaki Hısımlık 192
Hz. Ali'nin Raşit Halifeler Hakkmdaki Sözleri 193
Nebi (sav)'in Ashabının Kur'andaki Vasfı 199

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 203

Birinci Konu

HZ. ALİ'YE BİAT EDİLMESİ 205
Hz. Ali'ye Biat Edilme İşi Nasıl Tamamlandı 205
Hz. Ali'nin Hilafete Layık Olması 207
Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'in Biatı 211
Hz. Ali'nin Hilafetinde İcmaın Hasıl Olması 213
Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin Biat Alırken Koştuğu Şartlar ve İlk Hutbesi 219
Mü'minlerin Emiri Hz. Ali Zikredildiğinde Radıyallahu Anh mı,
Kerremellahu Vechehu mu, Yoksa Aleyhisselam mı Demeli? 226

İkinci Konu

HZ. ALİ'NİN FAZİLETLERİ ÖNEMLİ VASIFLARI
VE HÜKÜMDE ESAS ALDIĞI ÖLÇÜLER 227
İlmi ve fıkhı 229
Hz. Ali'nin Talebelere Alimlere ve Fakihlere Yaptığı Nasihatler 233
Zühdü ve Takvası 238
Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın Tevazuu 244
Keremi ve Cömertliği 245
Haya Allah'tandır 250
Kulluktaki Hassasiyeti, Sabrı ve Samimiyeti 251
Mü'minlerin Emiri Hz. Ali döneminde en yüksek merci 260
1- Birinci merci; Allah'ın kitabı 260
2- İkinci merci; Sünneti Seniyye 260
3- Üçüncü Merci; Kendisinden Önceki Halifelere Tabi Olması 260
Ümmetin, İdarecileri Kontrol Hakkı 261
Şûra 262
Adalet ve Eşitlik 264
HÜRRİYETLER 268

Üçüncü Konu
SOSYAL HAYATI VE İYİLİĞİ EMREDİP KÖTÜLÜKTEN MEN ETMESİ 271
Tevhide Daveti Ve Müşriklerle Muharebesi 271
Mü'minlerin Emirinin İnsanlara Allahu Teala'nın İsimlerini ve Sıfatlarını Tanıtması 275
Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın İnsanlara, Şükrü Gerektiren Nimetleri Tarif Etmesi 276
Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın Cahiliye Eserlerini Yok Etmedeki Hırsı 277
Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın Yıldızlara İnanan Kişilerin İtikadının Bozukluğunu Bildirmesi 278
Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın, Kendisi Hakkında Ulühiyyet Davası Güdenleri Ateşte Yakması 279
Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'a Göre Kalpteki İmanın Başlangıcının Keyfiyeti 281
Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra) Nezdinde Kader ve Kaza 283
Allahu Teala Çok Sayıdaki Kullarını Nasıl Hesaba Çekecek? 284
Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (ra)'ın Bir Hutbesi ve Bu Hutbenin Tahlili 284
HZ. ALİ VE ŞİİR 287
Mü'minlerin Emirine Ait Hikmet İçeren Sözler 291
Hz. Ali'nin En Hayırlı Kulların Vasıfları, Nebi (sav)'in Nafileleri ve Sahabe-i Kiramın Vasıfları Hakkında Söylediği Sözler 294
Mü'minlerin Emirinin Tehlikeli Hastalıklardan Sakındırması 297
1- Masiyetin Cezası 297
2- Tul-i Emel ve Hevaya Tabi Olmak 298
3- Riya 298
4- Kendini Beğenmek 300
Hz. Ali (ra)'ın Çarşı Pazardakileri Hayra Yönlendirmesi 303
Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib Döneminde Polis Teşkilatı 310

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 313
Birinci Konu
MÜ'MİNLERİN EMİRİ ALİ B. EBÎ TALİB (RA) DÖNEMİNDE MALÎ VE HUKUKÎ MÜESSESELER 315
Mali Müesseseler 315
Hukuki Müesseseler 317
Hulefa-i Raşidin Döneminde Hukukî Düzenlemelerde Tutulan Yol ve Ashabı Kiramın İtibar Ettiği Kaynaklar 317
Hulefa-i Raşidin ve Ashabı Kiramın Dayandıkları Kaynaklar 319
Hulefa-i Raşidin Dönemine Ait Yargının Özellikleri 319
Ali b. Ebî Talib (ra)'ın En Meşhur Kadıları 321
Hz. Ali'nin Muhakeme Usûlü, Kendisinden Önce Verilmiş Hükümlere Bakışı 323
Kadı'nın Yapması Gereken Şeyler 325
İkinci Konu
MÜ'MİNLERİN EMİRİ ALİ B. EBÎ TALİB (RA)'IN FIKHINDAN ÖRNEKLER ..327
İbadetlere Dair Olanlar 327

Taharete Dair Hükümler 327
Namaza Dair Hükümler 329
Zekata Dair Hükümler 333
Oruca Dair Hükümler 335
Hacca Dair Hükümler 336
Bazı Müteferrik Meselelere Dair Hükümler 338
Mâlî İşlere Dair Hükümler 344
Hadlere Dair 34
Kısas ve Cinayetler 356
Ta'zir 362

Üçüncü Konu

SAHABE SÖZÜNÜN DELİL OLUŞU VE RAŞİT HALİFELER 365
1- Rasulullah (sav)'in Bizzat Telkinlerine Muhatap Olmaları 365
2- Arapça'yı En İyi Şekilde Anlamaları 366
3- Samimi ve Muttaki Olmaları 366
Allahu Teala'nın Kitabından Olan Deliller 368
Sünnetten Deliller 370
Eserlerden Deliller 371

BEŞİNCİ BÖLÜM 373

Birinci Konu

MÜ'MİNLERİN EMİRİ ALİ B. EBİ TALİB (RA) DÖNEMİNDE VALİLİKLER ...375
DEVLETİN BÖLGELERİ 375

İkinci Konu

HZ. ALİ DÖNEMİNDE VALİLERİN TAYİNİ 405
Hz. Ali'nin Hz. Osman'ın Valilerine Karşı Tutumu ve
Kendi Akrabalarını Vali Ataması Meselesi 405
1- Hz. Ali'nin Hz. Osman'ın Valilerine Karşı Tutumu 405
2- Hz. Ali (ra)'ın Kendi Akrabalarını Vali Ataması 410
Mü'minlerin Emiri Ali (ra)'ın Memurlarını Kontrol Etmesi 412
Hz. Ali Döneminde Valilere Verilen Yetkiler 414
Hz. Ali'nin Malik b. Eşter'e Yazdığı Mektup 414
Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Nezdinde İdari Mefhumlar 423
1- İnsan unsuruna Önem 423
2- Bilgili ve Tecrübeli Kişilerin İş Başına Getirilmesi 424
3- İdare Edenle İdare Edilenler Arasındaki İlişki 424
4- Donukluğa Karşı Mücadele 425
5- Bilinçli Kontrol 426
6- Eş Dostu Değil, Kabiliyetli Kişileri Görevlendirmek 426
7- Kişinin Kendini Frenlemesi 426
8- Birlikte Karar Alma 427
9- Memur Seçilecek Kişide Aranan Şartlar, Memurun
Mali Yönden ve Güvenlik Açısından Desteklenmesi 427
10- İş Bilen Tecrübeli Kişilerle Çalışmak 428
11- Devlet Baba 428

ALTINCI BÖLÜM 429
Birinci Konu
CEMEL VE SIFFIN SAVAŞLARI VE HAMEK OLAYI 431
İkinci Konu
CEMEL VAKASI'NDAN ÖNCEKİ HADİSELER 435
Sebeiyye Taifesinin Bu Fitnenin Zuhurunda Oynadığı Rol 435
1- Abdullah b. Sebe Diye Biri Var mı Yok mu? 435
2- Fitnenin Uyandırılmasında Abdullah b. Sebe'nin Rolü 439
Hz. Osman'ın Katillerinin Cezalandırılması Hususunda Ashabın İhtilafı 441
Hz. Talha, Hz. Zübeyr ve Hz. Aişe İle Beraberlerindekilerin Basra'ya Gidişi 442
1- Hz. Aişe Çıkış İçin Zorlandı mı? 445
2- Hz. Aişe Yanındakileri Baskı Altında Tutan Biri mi İdi? 446
3- Hz. Osman'ın Kanını Talep İçin Olan Bu Çıkışa Karşı Nebi (sav) Diğer Eşlerinin Tavrı 447
4- Hz. Aişe'nin Hav'eb Suyuna Uğraması 448
5- Basrada Yapılan Şeyler 450
6- Hukeym b. Cebele ve Beraberindekilerin Öldürülüşü 451
7- Hz. Aişe'nin Diğer Şehirlere Mektup Yazması 452
8- Osman b. Huneyf ile Hz. Aişe'nin Taraftarları Arasındaki İhtilaf 453
Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib (rı)'ın Kûfe'ye Gidişi 453
Sulh Çalışmaları 460
Ka'ka'ın Hz. Talha ve Hz. Zübeyr İle Konuşması 461
Ka'ka'a Göre Çözüm; Önce Teenni ve Sükunet, Sonra Kısas 461
İki Taraf Arasında İttifak Müjdeleri 462
Harbin Patlak Vermesi 462
Hz. Aişe İle Hz. Ali Arasında Geçen Hadiseler 479
Hz. Aişe, Hz. Hatice ve Hz. Fatıma Arasındaki Üstünlük 489
Mü'minlerin Anası Hz. Aişe Cemel Vakasında Savaşmayı İstiyor muydu? 491
"Haksız Olduğun Halde Ali'ye Karşı Savaşacaksın" Hadisi Sahih Mi? 492
Mü'minlerin Emiri Ali (ra) Hz. Aişe'yi İkramla İzazla Kalacağı Yere Göndermesi 492
ZÜBEYR B. AVVAM (RA)'IN HAYATI VE ŞEHADETİ 496
1- Allah Yolunda Kılıcını İlk Çeken Kişi 496
2- Habeşistan'a Hicreti 497
3- Zübeyr (ra) İyi Bir Süvari İdi 497
4- Uhud Gazasında 498
5- Hendek Gazasında 501
6- Yermuk Gazasında 503
7- Mısır'ın Fethinde 504
8- Zübeyr b. Avvâm (ra)'ın Kıskançlığı 505
9- Zübeyr (ra)'ın Çocuklarına Şehit Sahabelerin Adını Vermesi 506
10- Taatını Gizlemesi 506
11- Zübeyr b. Avvâm'ın Cömertliği 506
12- İrtihal Vakti Geldi... Rasulullah (sav) Onu Cennetle Müjdeledi 506
13- Vefatı Esnasında Borcunun Ödenmesi Hususunda Gösterdiği Hassasiyet 509
HZ. TALHA (RA)'NIN HAYATI VE ŞEHADETİ 513

1- Müslüman Oluşu ve Hicreti 513
2- Bedir Gazasında 514
3- Uhud Gazasında 514
4- Yeryüzünde Yürüyen Şehid 516
5- Mü'minler İçinde Allah'a Verdikleri Sözde Duran Nice Erler Var 516
6- Kardeşlerini Müdafaa Etmesi ve Onlara Karşı Hüsnü Zanda Bulunması 517
7- Allah Yolunda İnfak Etmesi 518
8- Hz. Talha'nın Hikmet İçeren İnci Misali Sözlerinden Bazıları 519
9- Talha b. Ubeydullah'ın Şehadeti 519
10- Allahu Teala Onu Ölümünden Sonra da Muhafaza Etmiştir 520
11- Sa'd B. Ebî Vakkas (ra)'ın Osman, Ali, Talha ve Zübeyr (ra) Aleyhine Konuşan Kişiye Beddua Etmesi 520

Üçüncü Konu

SIFFİN SAVAŞI (Hicri 37. Yıl) **521**
Savaştan Önce Meydana Gelen Hadiseler **521**
1- Ümmü Habibe Binti Ebî Süfyan (ra) Hz. Osman'ın Gömleğini Numan b. Beşir İle Birlikte Muaviye'ye ve Şamlılara Gönderiyor 521
2- Muaviye'yi Biat Etmemeye Sevk eden Amiller 522
3- Muaviye Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'ye Cevap Veriyor 523
4- Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin Şam'a Sefer Hazırlığı Yapması ve Hz. Hasan'ın Buna Karşı Çıkması 524
5- Cemel Vakasından Sonra Mü'minlerin Emiri Hz. Ali, Cerir b. Abdullah'ı Muaviye'ye Gönderdi 524
6- Mü'minlerin Emirinin Şam'a hareketi 525
7- Muaviye'nin Sıffîne gidişi 526
8- Su Sebebiyle Yapılan Savaş 527
9- Karşılıklı Yumuşama ve Sulh Çalışmaları 528
Savaşın Patlak Vermesi **529**
1- Birinci Gün 529
2- İkinci Gün 530
3- Cuma Gecesi (Herîr Gecesi) 532
4- Tahkime Davet 533
5- Ammar b. Yasir (ra)'ın Öldürülüşü ve Bunun Müslümanlar Üzerindeki Etkileri 536
6- Alimlerin Hadisi Anlaması 538
7- Muaviye (ra)'ın 'Onu Savaşa Sürükleyenler Öldürdü' Sözüne Cevap 540
8- Ammar b. Yasir (ra)'ı Kim Öldürdü? 541
9- Harp Esnasında Asil Davranış 542
10- Esirlere Yapılan Muamele 543
11- Ölü Sayısı 544
12- Hz. Ali'nin Ölüleri Araştırması ve Onlara Rahmet Okuması 545
13- Muaviye'nin Rum İmparatoruna Karşı Tavrı 546
14- Amr b. el Âs Hakkında Nakledilen Uydurma Bir Kıssa 546
15- Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin Sıffîn'den Döndükten Sonra Kabristana Uğraması 547
16- Hz. Osman'ın Katilleri Savaşın Devamında Israr Ediyor 548

17- Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin Muaviye'ye Küfredilmesini ve Şamlılara Lanet Edilmesini Nehyi 548

Dördüncü Konu

HAKEM OLAYI 551
Ebu Musa El-Eşârî (Radiyallahu Anh) 552
1- Rasulullah (sav)'in Ebu Musa el Eş'arî'nin Göğsüne Taktığı Şeref Madalyaları 552
2- Ebu Musa'nın Hz. Ömer Nezdindeki İtibarı 555
3- Ebu Musa (ra)'ın Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali Dönemindeki Valilikleri 558
Amr Bin El-As (Radiyallahu Anh) 560
1- Müslüman Oluşu 560
2- Amr b. el Âs Zâtü's Selâsil Savaşında 563
a- Amr b. el Âs'ın İhlası: 563
b- Amr'ın, Askerlerinin Selametini Düşünmesi 564
c- Amr b. el Âs'ın Fıkhî Anlayışı 564
3- Faziletleri ve Menkıbeleri 565
4- Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman Dönemindeki Çalışmaları 566
Tahkim Ahitnamesi 568
Meşhur Hakem Olayı ve Onun Çürüklüğü 569
İslam Devletinde Meydana Gelen Nizaların Çözümünde Tahkim Hadisesinden İstifade Edilebilir mi? 577
Bu Savaşlara Karşı Ehli Sünnetin Tavrı 578
SAHABE-İ KİRAM'I KARALAYAN BAZI KİTAPLAR 583
1- İbni Kuteybe'ye Nispet Edilen "El İmame Ve's Siyase" Adlı Kitabı 583
2- Nehcü'l Belâğâ 585
3- Isfehânî'nin "Kitabu'l Eğânî"si 587
4- Tarih-i Yakubî 588
5- Mes'ûdî'nin "Murucü'z Zeheb ve Meâdinu'l Cevher" Adlı Kitabı 588
İslam Tarihi ve Müsteşrikler 589
Müsteşriklerin Talebelerinin Tarihi Gerçekleri Tahrifte Kullandıkları Yöntemler: 591

YEDİNCİ BÖLÜM 93
EMÎRÜ'L-MÜ'MİNİN HZ. ALİ'NİN HÂRİCÎLERE KARŞI TUTUMU 593

Birinci Konu

HÂRİCÎLERİN TANIMI VE ORTAYA ÇIKIŞLARI 595
1. Hâricîlerin Tanımı 595
2. Hâricîlerin Ortaya Çıkışı 596
3. Hâricîlerin Ortaya Çıkışlarının Başlangıcı Konusunda Kabul Gören Görüş .598
Hâricileri Yeren Hadisler 598
4. İmanlarının Sadece Sözde Oluşu veKur'ân'ı Yanlış Anlamaları 600
5. Hâricîlerin Dinden Çıkmaları veYaratıkların En Kötüleri Olmaları 600
6. Allah'a En Sevimsiz Olmaları 601
7. Hâricîlerin Hakkı Tanımaktan Mahrum Olmaları 604
8. Hâricîlerin Müslümanları Öldürmeleri Putperestlere İlişmemeleri 603

9. Hz. Peygamber(sav)'inHâricîlerin ÖldürmeleriniTeşvik Etmesi 602
Hâricîlerin Harûra'ya Çekilmesi ve İbn Abbas'ın Onlarla Münazarası 603
10. Muhalifle Münazara Yapacak Kişiyi İyi Seçmek 606
11. Münazaraya İttifak Edilen Noktalardan Başlamak 606
12. MünazaradanÖnce Muhalifin Delillerini Tanımak,İyice İncelemek ve O Delillere Göre Hazırlanmak 6607
13. Muhalifin İddialarını Sırasıyla İddialar Bitinceye Kadar Çürütmek 607
14. Doğruluğun Lehine Sonuç Veren Bir Tarzda Münazarayı Başlatmak 607
15. Münazara Sırasında Muhalifin Görüşüne Saygı Duyduğunu Açığa Vurmak 607
16. Hâricîlerden Binlerce Kişinin HidâyetBulması 607
17. İbn Abbâs'ın "Sizin Aranızda Kur'ân'ın Kendi Üzerine İndiği Kimse Yoktur." Sözü 607
18. Kaynağı Belirlemek 607
Hz. Ali'nin Kalan Hâricîlerle Görüşmesi ve Kûfe'ye Döndükten Sonraki Süreç 608
Nehrevân Savaşı (H.38) 613
1. Savaşın Nedeni 613
2. Halîfe Hz. Ali'nin Ordusunu Savaşa Teşvik Edişi 614
3. Savaşın Patlak Vermesi 616
4. Muhdac'in Öldürülmesinin Hz. Ali'nin Ordusunun Üzerindeki Etkisi 617
5. Halîfe Hz. Ali'nin Hâricîlerle İlişkisi 618
Halîfe Hz. Ali'nin Savaşlarından Fıkhî Çıkarımlar 620
Hâricîlerin En Önemli Nitelikleri 625
Hâricîlerin Bazı İtikâdî Görüşleri 632
Hâricîleri Reddetmenin Yolları 638
İmamette Kureyş Soyunu Şart Koşan Ehl-isûnnetin Delilleri 640
Bazı Sahabelere Dil Uzatılmaları Hz. Osman ve Hz. Ali'yi Tekfir Etmeleri 642
Modern Asırda Haricilerin Tipik Özellikleri ve Eğilimleri 646
Modern Çağda Aşırılığın En Önemli Göztergeleri 656
Dinde Nefse Katı Davranmak ve Başkalarına baskı yapmak 656
Kendini Üstün Görme, Gurur ve Olaylara Öncülük Yapma 657
Görüşünde Başına Buyruk Davranmak ve Başkalarını Câhillikle Suçlamak 657
Sorumluluk Bilincinde Olan Âlimlere Dil Uzatma 658
Sûizan 660
Başkalarına Şiddet ve Zor Kullanma 662
Tekfîr 665
Tekfîrin Şartları 666
Belli Bir kişiyi Tekfîr Etmenin Engelleri: 669
"Kâfiri Tekfîr Etmeyen Kâfirdir." Sözünün anlamı 670

İkinci Konu

MÜ'MİNLERİN EMRİRİ HZ. ALİ VE ŞİA FİKRİ 673
Rafızîlik 677
Rafizi Diye İsimlendirilmelerinin Sebebi 677
Bu Günün Rafizileri 677
Rafiziligin Çıkışı Ve Bu Konuda Yahudilerin Rolü 678
Rafizi Şiiliğinin Geçtiği Tarihi Aşamalar 684

Üçüncü Konu

İMAMİYYE ŞİASININ EN ÖNEMLİ AKİDEVİ MESELELERİ 688
İmamın Konumu Ve Onu İnkâr Edenlerin Durumu 698
1- Sahabeler: 691
2- Ehli Beyt: 692
3- Müslümanların Halifesi Ve Hükümetleri: 693
4- Müslümanların Yaşadığı Şehirleri Daru'l-Küfür Olarak Görmektedirler: ...694
6- Müslümanların İmamlarını Ve Âlimlerini Tekfir Ediyorlar: 695
Rafızî Şiilere Göre İmamların Masumiyeti 697
1- İmamlarının Masumiyetlerine Dair Kur'an'dan Getirdikleri Deliller: 700
2- Temizleme Ayeti Ve Aba Hadisi: 703
Masumiyet Davasını Boşa Çıkaran Bir Başka Gerçek 714
İmamların Sözlerindeki Farklılık Ve Çelişkiler 715
Masumiyet Davasını Boşa Çıkaran Bir Başka Gerçek 715
İmam Olmanın Şartı Nasla Belirlenir 716
On İki İmam Meselesinde Sünni Kaynaklardan Derledikleri Deliller 722
Kur'an-ı Kerim'den Getirdikleri Deliller 724
Velayet Ayeti 725
Mübahale Ayeti: 728
Sünnetten Delilleri 733
Gadir-i Hum Hutbesi: 733
Tebük Savaşında Hz. Ali'nin Medine'ye Vali Olarak Atanması 740
Hadisin Şerhi İle İlgili Âlimlerin Görüşü 743
Resulullah'ın Ümmeti Yönetme Konusunda KendisindenSonra Birisini Tayin Etmemesinin Hikmeti 744
İmamet İle İlgili İleri Sürülen Bazı Zayıf Uydurma Hadisler 745
ON İKİ İMAM (İMAMİYYE) ŞİASI VE TEVHİD ANLAYIŞI 750
Kur'an'a Yaklaşımları 776
Allah'ın Kitabını Tahrif Etmişler Yalanına Cevap 776
Kayyim Olmadan Kur'an Delil Olmaz İnancı 785
Kur'an'ın Batını Anlam Vardır Ve Bu Anlam Zahir Anlama Terstir 791
İmamiye Şiasının Sahabeye Bakış Açısı 795
Sahabenin Dinden Döndüğüne Dair Şiilerin Kur'an'da Yaptığı Te'viller 799
Sahabenin Adaleti 808
Sahabenin Adaletine Sünnetten Deliller 811
Sahabenin Adaleti Konusunda Ümmetin İcması 812
Sahabeyi Sevmenin Ve Onlara Du Etmenin Gerekliliği 813
Kitap Ve Sünnette Sahabeye Sövmenin Haram Oluşu 815
Mü'minlerin Emiri Hz. Ali Ve Çocuklarının Sahabeyi Sevmesi 817
Şia'nın Nebevi Sünnete Bakışı ve Konumu 819
Sahabeyi Tekfirden Dolayı Şiilerin Sünnete Bakış Açısı 822
Şiilikte Takiyye Meselesi 826
Ehli Sünnet'e göre Takiyye 830
Takiyye Zaruret Anında Uygulanması Gereken Bir Ruhsattır 831
Şii ve Sünnilere Göre Beklenen Mehdi 833
Şiilere Göre Beklenen Mehdi Akidesi 833

Ehli Sünnet'te Mehdi İnancı 835
Şia'da Ric'at İnancı 838
Şiilik ve Beda İnancı 841
Ehli Beyt'in Rafızî Şiilere Bakışı 844
Ehli Sünnet İle Şiiler Arasındaki Yakınlaşmaya Bakış 848
1- Bağdat'ın Düşmesinde Rafizi İbni Alkame'nin Çevirdiği Entrika 849
2- Safevi Devleti: 850
3- Şii-Sunni Yakınlaşması Tecrübesi: 851
Şii-Sünni Yakınlaşmasında Yapılması Gereken En Doğru Şey 855

Dördüncü Konu

MÜ'MİNLERİN EMİRİ'NİN SON GÜNLERİ 861
Nehrevân Savaşından Sonra 861
Ali (ra)'ın Bir An Önce Şehadeti İstemesi 865
Mü'minlerin Emiri'nin Şehit Olacağını Bilmesi 866
ALİ B. EBÎ TALİB (RA)'IN ŞEHADETİ VE BUNDAKİ DERSLER VE İBRETLER 868
1- Fesat Tertibi Kuranların Toplanması 869
2- İbni Mülcem'in Çıkışı ve Kattâm Binti Şecine İle Karşılaşması 869
3- Muhammed b. Hanefiyye'nin, Ali (ra)'ın Öldürülmesini Anlatması 871
4- Doktorun Hz. Ali'ye Tavsiyesi ve Mü'minlerin Emirinin Şûraya Meyli ...871
5- Çocukları Hasan ve Hüseyin'e Vasiyeti 872
Vefatı Yaklaştığındaki Vasiyeti 872
6- Mü'minlerin Emiri Katiline Müsle Yapılmasını Men Ediyor 873
7- Hilafet Müddeti, Kabrinin Yeri ve Öldürüldüğü Günkü Yaşı 876
8- Babasının Öldürülmesinden Sonra Hz. Hasan'ın Yaptığı Konuşma 878
9- Sa'd b. Ebî Vakkas (ra)'ın Ali b. Ebî Talib (ra)'ı Övmesi 878
10- Abdullah b. Ömer (ra)'ın Ali b. Ebî Talib (ra)'ı Övmesi 878
11- Hz. Ali'nin Ölüm Haberini Muaviye Nasıl Karşıladı? 879
12- Hasan-ı Basrî'nin Bu Hususta Dedikleri 880
13- Ahmed b. Hanbel Hz. Ali'nin Hilafeti Hususunda Şunu Söylüyor 880
14- Eş'as b. Kays'ın Hz. Ali'nin kanından beri olması 881
15- Sapık fırkaların Müslümanlara Verdiği Zarar 881
16- Samimi Müslümanlara Karşı Kindar Haricilerin Kalplerini Dolduran Gizli Kin 882
17- Bozuk Çevrenin Etkisi 882

Yumuşaklık metodunu üstlenmeyi, şiddetten ve zor kullanmaktan uzaklaşmayı vurgulayan ve bu konulara yoğunlaşan nebevi hadisler çoktur. Hz. Peygamber(sav) şöyle buyurdu: "*Şüphesiz yumuşaklık*, bir *şeyde bulunursa* mutlaka onu süsler,bir *şeyden çıkarsa da* mutlaka onu *çirkinleştirir.*"[3204]

Davette asıl olan yumuşaklıktır. Bu şiddetin tamamen raftan kaldırılması anlamına gelmez. Çünkü şiddet, yumuşaklık ve sabır vesileleri tükenikten sonra devreye girer. Başarılı kişi, yüce Allah'ın, yumuşaklık ve şiddetten her birini yerinde kullanmaya muvaffak kıldığı ve heveslerinden muhafaza ettiği kişidir.[3205]

Tekfîr

Tekfîr aşırılığın zirvesidir.Tekfîr olgusu 1965 yılında başladı ve bazı sıkıntıların sonucunda 1967 yılıyla beraber yavaş yavaş genişlenmeye başladı. Bu fikir, belirgin bir olgu şeklini oluşturuncaya kadar yavaş yavaş yayıldı. İnsanları tekfîr etmek için öne çıkanların çoğunun önemli ilkeleri bilmediklerini görmekteyiz. Bu ilkelerden haberdar olmadıklarından düştükleri duruma düştüler.

Bazı İlkeler

1.*Günahlar büyük günah ile küçük günah olarak ikiye ayrılırlar*: İbnu'l-Kayyim şöyle der: "Günahlar, Kur'ânve sünnetin nass ifadesi ile selefin icma' vedeğerlendirmesi ile büyük ve küçük günah olarak ikiye ayrılır.[3206] Yüce Allah şöyle buyurur: "Eğer yasaklanan günahların büyüklerinden kaçınırsanız, sizin öbür küçük günahlarınızı örtüp affederiz."[3207] Başka bir âyet-ı kerimede şöyle buyurur: "O iyiler, ufak kusur ve günahlardan olmasa da, büyük günahlardan, aşikâr hayâsızlıklardan kaçınırlar."[3208] Cumhur'a göre âyetteki "lemem" büyük günahların dışındaki günahlardır. Hz. Peygamber kendisinden rivâyet edilen sahih bir hadiste şöyle buyurur: "Beş vakit namaz, bir Cuma öteki cumaya kadar, bir ramazan öbür ramazana kadar büyük günahlardan uzak kalındıkça aralarındaki günahlara keffaret olurlar."[3209]

2. *Küfür büyük ve küçük olmak üzere iki çeşittir*:Kur'ânve sünnet delilleri küfrün iki çeşit olduğunu göstermiştir.Bunları birbirinden ayırt etmek gerekir.Büyük küfür: Rasûlüllah'ın getirmiş olduğu bir şeyi yalanlamak, bilerek inkâr etmek ve ondan yüz çevirmektir. Küçük küfür ise;ebedî olmamak üzere azabı gerektiren günahlardır. Hz. Peygamber(sav)'inşu hadisinde işaret ettiği

3204 Müsned-u Ahmed, 4/362.
3205 Zahirü'l-Guluvv'i fi'd-Din, s. 231-237.
3206 Medaricü's-Sâlikin, 1/237.
3207 Nisa, 4/31.
3208 Necm, 53/32.
3209 Müslim,233.